

1000

1782

Dr

S A N C T I
PROSPERI AQUITANI
OPERA OMNIA.

S A N C T I
PROSPERI AQUITANI
S. AUGUSTINI DISCIPULI,
S. LEONIS PAPÆ PRIMI NOTARII,
OPERA OMNIA
AD MANUSCRIPTOS CODICES,

NEC NON

AD EDITIONES ANTIQUIORES ET CASTIGATIORES EMENDATA,

Nunc primum secundum ordinem temporum disposita,

Et Chronico integro ejusdem, ab ortu rerum, usque ad obitum
Valentiniani tertii, & Romam a Vandalis captam
pertinente locupletata.

*Quibus præfigitur ejusdem S. PROSPERI AQUITANI VITA ex Operibus ipsius,
& Scriptorum Ecclesiasticorum libris concinnata.*

EDITIO SECUNDA VENETA

JUXTA PARISIENSEM ACCURATISSIMAM ANNI MDCCXL

TOMUS PRIMUS.

ADDITIS NUNC PRIMUM S. ASTERII EPISCOPI AMASÆ HOMILIIS.

B A S S A N I, MDCCCLXXXII.

SED PROSTANT
VENETIIS APUD REMONDINI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

P R Æ F A T I O.

NOVAM Editionem Operum omnium sancti Prosperi Aquitani, fidelissimi quondam sancti Augustini Discipuli, doctrinaeque ab ipso traditæ vinctis strenuissimi, sancti Leonis Magni Papæ I. Notarii, in lucem novis curis emitti oportuit: tum ut illorum, quibus cordi est cælestis Augustini de Gratia Dei servatoris, & de aliis fidei morumque capitibus doctrinam commodis aliqua ex parte confunderetur, ampliori & emendatiori codice Prosperi subministrato, cujus operibus tota Augustini ipsius doctrina paucioribus sub conspectu ponitur: tum ut eximiae illi sancti Augustini Operum Editioni a Doctissimis religiosissimisque viris ante aliquot annos procuratæ nonnulla, nec forte inutilis, fieret accessio; ejus viri libris multiplicatis, qui susceptum ab Augustino revincendorum instruendorumque Semipelagianorum laborem eatenus ad exitum perduxisse dici potest, quatenus has Pelagianæ hæreseos reliquias armis omnibus, quas e Pelagianorum clade superstitis videbantur collegisse spoliaverit: tum denique (quod quidem omnium maxime ad hunc laborem aggrediendum compulit), ut ILLUSTRISSIMI GALLIARUM CANCELLARII, quem sagax providentia totius regni utilitatibus semper intentum, de litteris quoque, & Ecclesiasticis præsertim, promovendis sollicitum facit, expressis in eo quod humanissime concessit Privilegio mandatis obtemperaretur.

Cui quidem Editioni novæ quia curam nostram laboremque qualemcumque apponere, Deo permittente, suscepimus: ideo incumbere nobis agnoscimus, ut pro more solemnî, de Auctoris commendatione, de Operum ipsius instituto, ac de Editionis hujus ordine & commodis aliquem ad Lectores sermonem habeamus. At de primis duobus sat multa alibi legere est: de sanctissimi & eruditissimi Auctoris meritis & commendatione in Vita ipsius, quæ mox Præfationem hanc excipiet. De ordine vero, seu anno quo unumquodque opus ab eo scriptum fuerit, & de quo argumento ibidem agatur, in Admonitione singulis hujus voluminis tractatibus prævia plurima, &, ni fallimur, quæ sufficiant, reperientur.

Unde hoc unum modo superest præstandum, ut scilicet quid in hac Editione a nobis tentatum aut effectum sit paucis exponamus: postquam tamen nonnulla de veteribus Editionibus, quæ ex variis locis ab annis fere ducentis prodierunt præmiserimus.

Igitur, quantum ex libris quos manibus terere datum est, dum huic operi incumbereamus, innotuit, inter cetera sancti Prosperi opera illud primo omnium Typis subjici cœpit, volumine quod vocant *in octavo*, cui titulus *Liber sancti Prosperi de Gratia Dei & Libero arbitrio, pro defensione Divi Aurelii Augustini Hypponeus Episcopi: contra Cassiani Presbyteri Librum*, qui titulo de *Protectione Dei* prænotatur. Item. *Capitula tredecim Decretorum Cælestini Papæ pro Prospero & Hilario, de Gratia Dei, adversus quosdam Galliarum Presbyteros Pelagii sectatores*: quibus præfigitur *Epistola Cælestini ad Episcopos Galliarum*, quæ hujus Editionis pag. 144. exhibetur. Moguntia Nonis Septembris 1524. industria Nicolai Carbacchii, qui quidem in Admonitione ad Lectorem scribit hunc se libellum, cuius Prospero scribendi occasionem a Joanne Cassiano libros Augustini jam mortui adversus Pelagianos pro Gratia Dei perscriptos impugnante datam observat, in Bibliotheca religionorum fratrum Benedictinorum Montis sancti Jacobi repertum publice constituisse, cum propter vetustatem operis ante annos plusquam mille & septuaginta a Prospero pro tanti viri defensione scripti, tum quia quæ continet summorum Pontificum Innocentii primi, Zosimi, Bonifacii, Cælestini, & Xisti tertii auctoritate, & sacrorum Conciliorum consensu approbata leguntur. Subditque, ob eam causam se huic rei impenitus operam dedisse, quo ora obstruerentur eorum qui sua ætate palam se Pelagianæ hæreseos assertores esse indicabant, viderentque tales quod docebant jam olim a priscis sacrarum litterarum tractatoribus fuisse improbatum. Hæc ille.

Septimo post anno scilicet 1531. prodit minori volumine editio *Sententiarum ex Augustino excerptarum* per Prosperum; anno vero 1536. *Libri de Vita contemplativa Juliani Pomerii*, quæ Prosperi operibus assui consueverunt, ejusdem molis codice impressi in lucem emissi sunt.

Biennio post Venetiis prodit aliud huic par volumen cui titulus appositus: *Opuscula de Gratia & libero arbitrio S. Prosperi Aquitani Episcopi Reginensis viri religiosissimi, Divi Augustini discipuli, & in*
divi.

divinis scripturis eruditissimi. Venetiis per Bernardinum Stagninum anno 1538. Quo libello continentur *Epistola S. Prosperi ad Rufinum* : *Ad excerpta Jannensium* (quod alii dicunt Genuensium) *Liber S. Prosperi contra Cassianum* : *Epistola Aurelii Carthaginensis Episcopi, Cælestini Epistola ad Episcopos Galliæ* : Item *Sedis Apostolicæ auctoritates*, &c. ac *S. Prosperi Epigrammata*, quibus jungitur, *Ad uxorem poem.*

Post annum vero, scilicet anno 1539. Vir libris non paucis eleganti caractere excusis celebris, Stephanus Gryphius Lugdunensis Typographus primus omnium, ut videtur, suscepit omnia Divi Prosperi Aquitanici Episcopi Regiensis Opera accurata vetustorum exemplarium collatione per viros eruditos recognita prælo suo subjicienda. Quem suum laborem Senatui populoque Regiensi dictum voluit. „ Ad quos scribens narrat, ante annos plus minus „ quatuor se recepisse ipsis D. Prosperi Episcopi ipsorum lucubratione typis suis excudere: nec statim id præstare potuisse, propter exemplaria tum parum accurate descripta, tum nonnullis „ desideratis opusculis imperfecta. Quapropter (subdit) ut vobis „ gratificarer, atque studiosorum commodis inservirem, editionem „ minime præcipitandam putavi: sed primum vehementer conandum, ut opus, si quo pacto fieri posset, prius pristino nitore, „ germanæque integritati restitueretur. Prolude huc illuc missis „ litteris, negotium dedi amicis & Gallis & Germanis, præsertim „ humaniorum litterarum studiosioribus, ut quidquid hujus auctoris apud eos in antiquis Bibliothecis lateret, tam lacerum quam „ integrum ad me transmitterent. A quibus inter alia vetustissima exemplaria allata sunt simul, quæ desiderabantur opuscula: „ nempe duo versû heroico, *De Providentia Dei* unum, alterum „ præterea *Expositio in postremos unum & quinquaginta „ Psalmos*: omnia, ut opinor, a nostræ tempestatis hominibus non „ visa. His igitur omnibus simul inter se diligentissime collatis, effeci tandem ut hic vester Prosper, vir tam sanctus, quam eruditus, tot retro sæculis in tenebris delitescens, situm cariemque „ passus, totus nitidus, purus, integerque in lucem exiret. Hactenus Stephanus Gryphius. Ex cuius verbis colligitur, quæcumque ante se fuerant edita tunc a viris doctis recognita, omisso tamen tam Epistola Cælestini Papæ ad Episcopos Galliæ pro Prospero & Hilario, quam sedis Apostolicæ sententiis de Gratia Dei & libero arbitrio: alia vero his addita, quæ ab eo recensentur: quibus

annumerandæ *Responsiones ad Capitula Gallorum, & ad Capitula objectionum Vincentianarum*. Hisque omnibus præfigi curavit vitam ejusdem Prosperi a Joanne Antonio Flaminio Imolensi contextam : de qua quid sentiendum legi potest infra articulo vi. Vitæ sancti Prosperi .

Verum anno Christi 1565. Joannes Sotellus Montinensis, Lovanii minoris Collegii Theologorum alumnus, Reverendo in Christo Patri D. Carolo Vander Linden sacræ Theologiæ Baccalaureo, & Monasterii Parcensis Ordinis Præmonstratensis apud Lovanium Abbati nuncupavit novam quam instituit Operum Prosperi nostri emendationem . In qua quidem editione nihil priorum repræsentare omisit, & nonnulla alia proprio labore addidit : scilicet *Libros duos De Vocatione Gentium*, qui alias Ambrosio, & aliis quibusdam afficti legebantur ; „ ille autem falso quidem S. Mediolanensi Antistiti „ tribui fatetur, at auctori suo Prospero putat restituendos , non „ tantum ob styli & phrasim similitudinem, sed etiam quia in Bi- „ bliotheca regularium S. Martini Lovaniensis & in Bibliotheca „ Abbatiz Cambronensis, nec non in Bonneffienfi Abbatia apud „ Namurcum in antiquissimis exemplaribus MSS. habentur nomine „ beati Prosperi. Certe Ambrosii non esse (ait ille) ex stylo cla- „ rius apparet, quam ut ulla ostensione egeat : & ex eo maxime, „ quod post damnatos Pelagianos (ante quorum damnationem e „ vivis excefferat Ambrosius) sint scripti, ut videre est in cap. 22. „ libri prioris “. Ejusdem quoque Prosperi censet Epistolam quam addidit ad Demetriadem virginem , partim ob stylum, partim ob argumentum . „ Dirigitur enim post damnatam Pelagii hæresim „ contra Epistolam ejusdem Pelagii de sancta Virginitate ad eam- „ dem Demetriadem , quæ habetur in initio tomi 4. apud Hiero- „ nimum : quæ Epistola vivente adhuc Ambrosio non videtur exti- „ tisse “. Sed de his nos in Admonitione utrique præfixa sat multa disseruimus. Addidit quoque *Prosperi Epistolam ad Augustinum de reliquiis Pelagianæ hæreseos in Gallia subolescentibus*, inter Prosperi opera nondum editam : omissamque in Lugdunensi editione *Cælestini Pape Epistolam* cum sententiis subjici solitis vir ille non omisit ; primusque inter omnes libris Prosperi nostri adjunxit, nec immerito, ut nos postea dicturi sumus, *Canones alterius Concilii Arauscani* . Vitam quoque ex suo ingenio suisque partim conjecturis, judice Labbeo, concinnatam præmisit : in qua quid sibi de singulis

Lab. script.
Erf. 12. 2.
pag. 340.

a se editis operibus videretur aperuit : & inter cetera , *Carmen de providentia Dei* a D. Prosperi operibus removendum duxit , quia Pelagianæ doctrinæ est , cui Prosper infestissimus fuit . De quo in Admonitione pag. 421. diximus . *Libros vero De prædictionibus & promissionibus Dei* , quatenus sibi licuit , puros integrosque edidit ; sed ab alio quam a Prospero scriptos ex styli phrasisque dissimilitudine , & Gennadii Trithemiique silentio probari posse arbitratur .

Anno autem 1576. iidem omnes S. Prosperi libri denuo ad examen revocati in editione Duacensi per Joannem Olivarium , qui hanc suam editionem dicat Joanni Sarraceno Priori Vedastino Atrebatensi : „ cui suscepti a se laboris rationem reddens in Epistola nuncupatoria , Prosperi opera mittere se gloriatur superiori-
bus quidem editionibus non satis expurgata , tunc vero nitidiora & non modica accessione cum variarum lectionum , tum plurium lacunarum , maximeque unius perquam insignis supplementi locupletiora . Emendationes plurimas , itemque varias lectiones partim suppeditarat liber ab ipsomet Reverendissimo Priore collatus cum antiquis codicibus , partim vetustissimum volumen Bibliothecæ Camberonensis , quod habebat manu descriptos *De Vita contemplativa libros tres , De Vocatione Gentium duos , & unum Epigrammarum* “. Ex quo his in libris multa facta meliora , quæ deerant suppleta , adnotata plurima , nec acerrimo quidem patroni sui , cui libenter illa submittit , iudicio (ut sperat) improbanda .

Ad postremæ hujus editionis Duacensis normam anno 1630. prodiiit , quæ Coloniz Agrippinæ facta notatur sumptibus hæredum Joannis Crithii sub signo Galli ; ac reliquæ omnes quæ deinceps ad nostra usque tempora diversis annis variisque in urbibus excusæ fuerunt . Unde de prioribus S. Prosperi Operum editionibus hæc satis erunt . Ad hanc nostram tandem est descendendum .

In ea adornanda hæc nobis mens , hic finis fuit , ut , quantum fieri potuisset , amplissima , castigatissima , & optimo ordine disposita prodiret : ut etiam ex illa aliquid adjumenti Lectoribus subministraretur ad erroris Semipelagiani historiam plenius cognoscendam . Ampliorem quidem exhibere nequivimus , quam in eam conferendo quidquid Operum S. Prosperi genuinorum , aut ipsi auctorum hæctenus in lucem prodierat . Hinc non negleximus illud Opusculum , quod a Sirmondo primum publicatum est anno 1619. sub hoc titulo , *Confessio Prosperi Tyronis Aquitani* , ex Bibliotheca Vati-

cana post Eugenii & Dracontii carmina: de qua quid sentiendam Eruditis videretur, aperuimus in prævia illi operi Admonitione pag. 414. Exhibuimus etiam *Chronicum integrum*, opus a prioribus Prosperi editoribus omissum: cujus omissionis ratio ea a Stephano Gryphio in Lugdunensi anni 1539. editione affertur: „ quia „ inter Eusebiana aliorumque Chronica esset excusum, & quod ob „ nimiam corruptionem lectori fastidio fore videretur “. Non enim inde Prospero nostro præjudicium inferri debere credidimus, quod aliquid ipsius aliorum fortunis annexum haberetur, quin eadem data occasione esset restituendum, tam ipsius ornamento, quam Lectorum commodis profuturum. Nec certe tam corruptum censeferi nunc debet, quam ante centum septuaginta annos; cum a viris peritis ad MSS. codices recensitum, emendatum, & auctum habeatur, tam ab Andrea Duchesno tom. 1. Hist. Francorum, quam a Philippo Labbeo, qui integrum edidit tomo 1. Bibliothecæ novæ MSS. cujus editionem, quasi ampliorem emendatoremque nos secuti, non omisissis aliarum editionum differentiis, novo etiam labore cum MSS. Colbertinis quinque contulimus.

Castigavimus etiam singulos editionis huius libros ad fidem tot MSS. quot per concessi temporis limites licuit reperire & consulere, probatorum quoque quæ antea prodierant editionum; quorum indicem damus infra statim post Opera, & ante Appendicem Operum Prosperi nostri. Et ne inter varias quæ in libris occurrerunt loci ejusdem lectiones temere selegisse, & doctiorum palato præjudicare voluisse arguamur, visum est in marginem inferiorem cujusque paginæ eas, quas negleximus, rejicere, ut erudito Lectori liberum maneat, quam sibi magis sapere judicaverit, usurpare. Hinc quoque non immerito videbitur castigatum opus universum, quod spuria a veris & dubiis, dubia quoque a veris & genuinis, & sede, & caractere, & admonitione præambula distingui curavimus, adductis de unoquoque eorum eruditorum virorum sententiis, nec cujusquam judicio censura confidentiori præjudicantes.

Ordinem porro eum inter opera sancti Prosperi statuimus, qui fuisse demonstratur scriptionis eorundem, sive ex textu ipso librorum, sive ex materia, sive ex Doctorem gustu & testimonio. Hinc *Epistolam Prosperi ad Augustinum de reliquiis Pelagianæ heresicos in Gallia subolescentibus* &c. tamquam primum Auctoris nostri contra illos gratiæ adversarios conatum, primo loco exhibuimus:

cum

cum eas litteras quas ibidem testatur se antea ad eum dedisse , aut quas ab ipso se accepisse gratulatur , ullibi nancisci non sit concessum . Hanc sequitur *Epistola Hilarii de eodem argumento ad Augustinum* quoque tempore eodem scripta , & per eum , qui prioris perlator fuit , transmissa . Utrique vero cum responsum fuerit Sⁱ Antistitis Hipponensis *libris duobus de Prædestinatione sanctorum & de Dono perseverantia* , ad *Prosperum & Hilarium* directis ; mirati sumus neminem antea animadvertisse , quanto jure hos sibi libros *Prosper noster* vindicaret , & quam utilem , immo necessariam cum ejus sociique *Hilarii Epistolis* connexionem retinerent . Unde non visum est satis consultum fore a nobis studioforum affectui & utilitati , nisi hos statim sequi curassemus . *Rufini Epistolam* adhuc in vivis agente *Augustino ad Prosperum* scriptam longius differre non oportuit : nec insigne & nunquam satis pro merito prædicandum *Carmen Prosperi nostri De ingratis* inscriptum , quod pariter tunc exaratum probatur , cum nondum inter Cælites assumptus fuisset *Augustinus* , cujus famæ ac doctrinæ contra *Semipelagianorum* murmura & obrectationes vindicandæ gratia fuerat susceptum . Huic majoris perspicuitatis ergo utiliter adhibita nemo , ut speramus , inficiabitur tum brevia cujusque loci argumenta , quæ jam antea legebantur in eodem Poemate in vernaculam linguam , tam soluta quam stricta oratione converso ab anno 1646. tum notas grammaticales & criticas a *Martino Steyaert Lovaniensi Doctore* non ita pridem defuncto eidem operi subjunctas in *Opusculis Lovanii editis anno 1703.* quibus etiam *Epigrammata duo in Augustini Obrectatorem* , & *Epitaphium utriusque hæreseos Pelagiana & Nestoriana* , de quibus mox , elucidantur . Duo *Epigrammata* illa pariter a *Carmine contra Ingratos* edito divelli non debuere , quæ ei non multo posteriora hinc probantur , quod in his *Augustinus* superstes esse insinuetur . Hisque subjicitur *Epitaphium Nestoriana & Pelagiana hæreseon* propter rerum cum præcedentibus affinitatem , etsi forte tempore posteriori , post damnatos nempe iterum cum *Nestorianis Pelagianos* exaratum .

Responsiones Prosperi ad Gallorum & ad Vincentii Objectiones contra doctrinam Augustini , Auctorisque nostri famam disseminatas , atque ad *Excerpta* & dubia *Genuensium Presbyterorum* , quia *Romano Prosperi & Hilarii itineri* priores credimus , statim etiam post præmissa exhibemus : etsi non dissimulandum , aliis quibuscumque visum esse

esse illas ipsorum redditui posteriores statuendas : de quo penes Lectores esto iudicium .

Rediit Roma in Gallias cum Hilario suo Prosper noster , celebri illa *Cælestini Papæ ad Galliæ Episcopos Epistola* munitus : cui adjunctæ fuisse creduntur , quæ subjungi solent , *Sedis Apostolicæ Episcoporum auctoritates de Gratia Dei & Libero voluntatis arbitrio* , e scriptis Ecclesiasticis depromptæ , ut infra pag. 146. & sequentibus dicitur . Quibus armatus strenuus Augustini gratiæque ab eo propugnatæ Defensor , majori adhuc confidentia manus conferuit cum Semipelagianis Massiliensibus , & hos inter contra Cassianum Massiliensium Presbyterorum Augustinique obrectatorum primicerium scribere aggressus est . Hujus viri in lucem prodierant Collationes salutaribus documentis quidem refertæ , sed aliquot in locis non extra omnem reprehensionem positæ : quas inter legebatur circumferebaturque *Collatio Tertia decima de Protectione Dei* , in qua novam & a se primo excogitatam distinctionem , omnipotentis diviniæ juris , & peccati originalis fidei non parum derogantem , evulgare non dubitarat . Hanc nos collationem sanæ doctrinæ , quam ubique tuetur S. Prosper , non obscuram , si eo loci legeretur ; immo ex opposiitione libri Prosperi contra eandem exarati orthodoxæ sententiæ lucem allaturam arbitrati sumus . Illam enim excipit statim *Liber sancti Prosperi Aquitani de Gratia Dei & Libero arbitrio contra Collatorem* ; id est , contra Cassianum Collationis istius auctorem , quem tamen honoris causa , & ex pacis studio proprio nomine indigitare noluit .

Sequuntur *Psalmodia a Centesimo ad CL. Expositio : Sententiarum ex operibus S. Augustini Hipponensis Episcopi delibatarum Liber unus* . Item *ex sententiis sancti Augustini Epigrammatum Liber unus* : quæ , cum Augustini libros aut exscriptos de verbo ad verbum , aut sensuum ipsius perfectam imitationem fere ubique exhibeant , Prosperum arguunt in sanctissimi Doctoris libris diurna nocturnaue manu versandis a puero exercitatissimum : quorum tempus in Admonitione cuique præfixa satis probabile efficitur .

De *Chronico integro* non est quod plura narrentur , præter ea quæ superius dicta sunt , & in Admonitione ejusdem fusius differentur . Hoc solum his addendum restat , quod huic emendando præter MSS. Codices supra notatos , ac editiones Duchesnii , Labbei , & eam quæ inseritur tomo VIII. Bibliothecæ Patrum Lugdunensis
anni

anni 1677. consulimus etiam editionem ejusdem Chronici ab Arnolfo Pontaco Episcopo Vasatensi ad MSS. 28. & octo editiones emendatam, ac notis ejusdem illustratam, & anno 1604. Burdigalæ apud Simonem Milaugium excusam.

Statim post Chronicum legitur *Concilium II. Arauscanum de Gratia & Libero arbitrio*, anno, ut creditur, 525. celebratum. Quod eo jure Prosperi operibus annexi cœpit ab anno 1565. in editione Lovanienſi, & deinceps, quod Concilii hujus Patres eam doctrinam definierint, quam S. Prosper contra Massilienses defenderat, & non paucos Canones suos ex ipsismet, non Augustini solum, sed etiam Prosperi nostri verbis contexuisse notentur: ac in Canone ultimo illam Cassiani duplicis generis prædestinatorum distinctionem, quæ a Prospero tam egregie in libro adversus eum edito confutata fuerat, auctoritate sua, Scripturarum effatis, antiquorumque definitionibus munita, aperte rejecerint ac reprobaverint.

Et ea quidem certa & indubitata sunt sancti Prosperi Opera. Hæc sequuntur alia quædam, quæ dubiis accensenda judicavimus: scilicet *Confessio, quæ dicitur Prosperi Aquitani*; de qua nonnihil supra: *Poema Conjugis ad uxorem: De Providentia Divina Carmen*, quod a nobis primum in capita divisum, & capitum argumenta Operi præfixa, relique de quibus in singulis ejus partibus tractantur, in margine collateralis breviter notatæ. Postea autem habentur *Libri duo de Vocatione omnium gentium* cum argumentis in capite & in corpore Operis, quæ in Leone novissimæ editionis leguntur. Ac demum *Ad sacram Virginem Demetriadem Epistola, seu de Humilitate Christiana Tractatus* Operum genuinorum dubiorumque seriem claudit. De singulis non pauca in Admonitione unicuique præfixa reperientur.

De Appendice, quam in partes duas distinximus, non est quod plura hic referamus, præter ea quæ in Admonitione *Librorum De Vita contemplativa*, & in ea quæ *Librum de Promissionibus & Predicationibus Dei* præcedit, qui duo primam Appendicis partem, cum *Pseudo Chronico* Admonitione sua munito, constituunt, dicta leguntur. Alteram vero Appendicis nostræ partem quæ *Scripta & monumenta* impleant, quo consilio, quo fructu ibidem sint collocata, fuscè satis expositum in Admonitione eo loci exhibitæ. Ibi quoque monuimus his scriptis monumentisque lectionem Operum sancti Prosperi, ac ipsam Semipelagianorum historiam lucem (ut speramus)

mus) esse accepturas . Indicem denique rerum , verborum , locorum , personarum , sententiarum notatu digniorum quæ occurrent legenti Prosperum , & ea Opera quæ Prospero cum aliquo fundamento , etsi non certo , tribui possent videntur , statim post Opera ipsa & Syllabum Codicum emendationi adhibitorum edimus . Eorum autem Scriptorum & monumentorum , quæ Appendicis partem utramque constituunt , in voluminis totius calcem rejicimus .

Hæc sunt quæ ad publicam utilitatem promovendam , & iis obtemperandum jussis , quæ negligere non erat integrum , vel tentata vel effecta sunt . In quibus si quid minus recti contra mentem nostram admissum fuerit , benigne ignoscet Lector æquus & eruditus . Si quid vero boni & utilis a nobis præstitum judicetur , totum in illum nobiscum refundet , a quo *Omne datum optimum & omne donum perfectum , qui docet hominem scientiam , linguasque infantium , si ei placuerit , faciet disertas .*

S A N C T I PROSPERI AQUITANI V I T A

Ex Operibus ipsius & Scriptorum Ecclesiasticorum
libris concinnata.

ARTICULUS PRIMUS.

Vetrum & recentiorum de Prospero Encomia, & quis ejus stylus.

INTER eos qui beati Augustini doctrinæ propugnatores extiterunt, principem locum & eruditionis laude & auctoritatis pondere, & nominis celebritate sibi vindicat sanctus Prosper. Hunc amicus & collega ejus Hilarius, cujus hortatu videtur in id certaminis descendisse, ad Augustinum scribens, *Tum moribus, tum eloquio, & studio clarum, adeoque notitia tanti viri dignum affirmat.* Hunc Victorius, qui anno 457. Prospero forsitan adhuc in vivis agente, scribebat, *virum sanctum ac venerabilem appellat.* Hunc Concilium Romæ sub Gelasio Pontifice anno 494. habitum, dum scripta ejus approbat, *virum dicit religiosissimum.* Gennadius ipse, licet illi haud satis æquus, ut qui nimis feliciter cum Cassiano pugnaverit, tamen *eloquio potentem*, & (ut loquitur ille) *sermone scolasticum, assertionibusque nervosum* agnoscit. S. Fulgentius, cum beatus Augustinus celeri præventus obitu Gallorum Presbyterorum objecta refellere non potuisset, dicta ejus recta fide & copioso sermone a Prospero viro erudito & sancto fuisse desensa observat. „Non, „nulla mox ab eodem Prosperi loca proferuntur: ut cuncti noverint, inquit, „quid debeant de Prædestinatione sanctorum impiorumque sentire. Eadem repetit Fulgentius alio in loco. Ita ut plerique, inquit, licet in ea (questione „nempe de diversitate Prædestinationis justorum & iniquorum) soleant non leviter permoveri, facile possint, & divinorum librorum testimoniis instrui, & „sancti Augustini libris, & Prosperi eruditissimi viri responsionibus informari. Quæcumque vero ad laudem ejus faciunt apud Gennadium, ea omnia, non reliqua, extrahit ad annum 463. Marcellinus. A Cassiodoro *sancti* appellatione cohonestatur, a Beda autem *Rhetoris*, sive *Oratoris*. Phorius denique eum *vere hominem Dei* fuisse affirmat.

Veteribus addiuntur recentiores. Quos inter legi potest Trithemius, „Prosperum nostrum in divinis Scripturis eruditissimum, & in secularibus nobiliter doctum, carmine excellentem & profa, eloquio disertum, sensu profundum, ingenio subtilem, assertionem nervosum, vita & conversatione sanctissimum apparuisse testatur. Sixtus Senensis vivido quodam ac solerti præditum ingenio, genere orationis conciso, excelso, eleganti, in divinis humanisque litteris versatissimum: ad hæc mirabili vitæ sanctitate commendabilem asserit. „Censet Scaliger illum omnium ætatis suæ longe doctissimum ac peritissimum fuisse. Scriptas ab eo & ab Hilario ad Augustinum in Semipelagianos Epistolæ, tantæ apud posteros admirationi fuisse ait Garnerius, ut eas novissimis Magni Gratie Doctoris operibus, ut suppetas adjunctæ sint. Is præcipue animadvertit in Prospero *oculos admodum curiosos*, quos vix quidquam possit

Latib. de
script. 22.
p. 2. 314.

Prosper. Ep.
ad Aug. p.
2. 314.
Ep. ad
Aug. p. 314.

Victor. Crisp.
p. 6. 7.

Gennad. p.
4. p. 115.
Genn. Ep.
c. 11. Trith.
p. 6. 7.

S. Fulgent. l.
7. ad Mon.
p. 116.

Marcell. lib.
2. c. 1.

Cassiodor. Inst. c. 2.
p. 116. Bed.
de Rhet. Aug. l. 1.
c. 11. p. 116.

Trithem. p. 41.
Sixtus. de
script. l. 1.
c. 11. p. 116.

Senensis. lib.
1. c. 1. p. 116.

Scaliger. l. 1.
c. 1. p. 116.
Garnerius. lib.
1. c. 1. p. 116.
p. 116.

posset fugere. Addit ad magnam ejus eruditionem accedere *parum judicii sagacitatem*.

Gen. Evli.
pr. Guald.
84.

Abp. Be-
med. 1140
ap. p. 111
Dapla. 11
a. p. 111
Prad. 111
cap. 1. p.
111.

Erat Prosper, testibus tum aliis, tum Gennadio, in Aquitania provincia natus, unde fit ut *Aquitanus* dici soleat, ut ab aliis ejusdem nominis viris facilius distingatur. Qua vero ex parte amplius illiusce regionis, quave ex urbe oriundus fuerit, non constat omnino. Hinc patet quam non magna sit habenda ratio Codicis cujusdam manuscripti, neque admodum vetusti, Colbertinae Bibliothecae; ad cuius solius fidem emendatus legitur liber sententiarum ex Augustino excerptarum per doctissimos operum S. Augustini Editores in Appendicis tom. X. parte tertia, in quo habetur: „ Prosper iste Equitanus fuit „ (forte pro Aquitanus fuit) TOLONENSIS civis, qui relictis secularibus rebus ad divina se negotia transulit. Sita est enim civitas Tolonenfis in Viennensi Galliarum provincia“. Patet etiam quam illi parum sint audiendi, qui nullo suffulti argumento, Prosperum nostrum vocant *Regiensem* in Aquitania, unde procul abest Regium.

Arch. Ca-
ri. p. 111.
P. 111. pa-
111. 1. 111.
11. p. 111.

Proferat Sirmondus quasi rem indubitam, illi cognomen fuisse *Tironi*: quod non sat scimus utrum in manuscriptis aliquot deprehenderit, quemadmodum & in suo Chronici Prosperiani manuscripto legi testatur Bucherius; & ex altero Mf. citato idem Vossius: an potius non dubitanter existimaverit adjudicandum nostrum Prospero Carmen quoddam, quod inter ejus opera extat, & a Beda Tironi Prospero ascribitur.

P. F. Pro-
111. 111.
Dapla. 11
p. 111. 11
111. 111.
111. 111.
111. 111.
111. 111.
111. 111.

Ex ejus scriptis facile quivis judicare potest, eum in artibus ingenuis, ac præcipue in poetica haud mediocriter esse versatum: quam ipse & Paulinus multo majori cum laude excoluere, quam quilibet alius eorum omnium qui Ecclesiae mancipati huic se studio dedidere. Sed Prosper eam sanctioribus etiam monumentis consecravit quam Paulinus. In Pedestri quunque illius oratione nescio quid eminet, quod poetam redolet, subtilitatem, vehementiam, sermo acer & nervosus, crebrae illi sententiae, verba ad acumen styli subire videntur: atque etiam multo magis lectorem percellit, sive elocutionis dignitate, sive solide & inconcussae argumentationis viribus. Sed illi sufficit sermonis sui nativus decor, nec ad ornatum accersit aut in eundem sonum cadentia verba, aut plenos ac numerosos modos, aut æquabiles modularasque periodos, aut denique affectata illa pigmenta quæ a Leone, & aliis ejusdem ævi auctoribus ad satietatem usque ingeruntur. Cum esset eorum dux qui Catholicam de Gratia Christi doctrinam tuebantur, semperque in eo tenebatur ut adversarios Ecclesiae impugnaret, aut eam ab illorum incurfu defenderet; lacertisum, si sic dici fas est, & militare scribendi genus usurpat, resque accuratius multo quam verba perpendit. Hinc est quod orationis ipsius compositio nonnumquam subobscura sit. Sed res ipsæ, quantumvis intricatæ sint, eas ille tamen facillime illustrat, nec minori perspicuitate quam acrimonia enucleat. Vere itaque illud de Prospero statui potest, illius orationem non esse tantum artificiosè elaboratam, nec tot eloquentiæ luminibus distinctam, quot in scriptis quorundam aliorum reperiri queant; sed præ se ferre multo plus sanitatis, ingenii, & vehementiæ.

Dapla. p.
111.

Hæc de S. Prosperi stylo præmississe operæ pretium fuit, quo certius illi adjudicentur opera quædam ejus nomine hætenus *inscripta*.

ARTICULUS II.

Prosperi juvenus & conversio.

Nili. 11.
111. 111.
111. 111.
111. 111.
111. 111.
111. 111.
111. 111.
111. 111.

EXTAT opusculum quoddam, cui titulus, *Confessio Prosperi Aquitani*, aut, ut alii legunt, *Tironis Prosperi Aquitani*, a Jacobo Sirmondo ex Mf. Vaticano editum anno 1619. Est illud satis eleganter scriptum, ut Magno Prosperi tribui possit: etsi Antelmio in ea vix aliquid deprehendi videatur Prosperi stylo

stylo satis simile, aut ejus famæ valde consentaneum: eandemque tanto patre indignam indubitanter pronuntiet Ludovicus Ellies Dupin. Habemus autem ex illa Prosperi confessione, eum inter ipsa vitæ initia renatum in Christo Jesu, & a misericorde Domino dimisso originis peccato, prius adeptum libertatem, quam ferocis domini a quo detinebatur intelligeret servitutem. Inculcat sese, quod acceptam a Patre munificentissimo substantiam ea qua par erat cura servare neglexerit, quodque vitis omnibus deditus, in Ægyptiorum, mox etiam in Babyloniorum jura transiverit, nec ullum aliud præterquam lætiferæ voluptatis pretium suæ perditionis acceperit. Qua ex loquendi ratione, simul & ex his que pariter de primis vitæ suæ annis refert Paulinus, quid colligi debeat difficile est statuere. „ Quamquam nota sunt quæ de perditis Aqritanorum im-
„ primis divitum moribus deplorat Salvianus, dum illos in omnibus Gallis sic-
„ ut divitiis primos, sic vitis criminatur.

„ Ut ut sit, is de quo agimus, cum per innumeras sevisissimarum domina-
„ tionum vicissitudines, non subjectione corporis, sed animæ sudore serviret, & indignis confusus officiis, pejore status sui conditione turbaretur, quæ
„ sunt ipsius verba, coepit erubescere, & subtraxit se, quantum ab instantibus
„ dominis licuit, in occultum spiritus cordisque secretum: & apprehenso san-
„ ctarum scripturarum volumine, quid sibi adhuc spei superesset inspexit: ac
„ ex his certior factus paratissimam semper eis esse Dei misericordiam, quos
„ male actæ vitæ ex animo poeniteret, multo perfusus imbre lacrymarum in-
„ gemuit, quod se Dei redemptum sanguine peccato venundasset, quodque
„ sibi inimicissimis serviret dolens: mox confirmatus & animatus constituit
„ dirumpere graves, quibus victus detinebatur, catenas & ad eum reverti, a
„ quo fuerat ad vitam emptus, petere, querere, misericordie divinæ januam
„ pulsare. Erubescerebat quidem quia animo nudus erat, & nihil habens quo
„ membrorum, id est, morum suorum, inhonesta circumtegeret, obsecrante ege-
„ statis dedecore confundebatur, neque tantæ familiæ tantique Patris conspectum
„ subire audebat. *Quasi vero* (inquit) *tolerabilius sit iudicium accusatis, quam*
„ *sponte confessis, reis contumacibus, quam supplicibus, ad tremendum Dei tri-*
„ *bunal in morte exhibitis, quam ante obitum ad Patrem inifericordissimum cu-*
„ *animò reversis.* Hinc tandem hæc apud se statuit: *Habeat quantalibet cruces*
„ *et ignominias poenitentia, levior eris ignis verecundia quam gehenna.* Quibus
„ verbis an significet se publicæ poenitentiae labores amplecti decrevisse, non sta-
„ tim asseruerimus. Verisimile tamen est, si id consilii cepisset Prosper, aliquam
„ ea de re in scriptis ipsius superfuturam fuisse mentionem.

Neque vero si illum angebant amissa ejus quam in Baptismo acceperat gra-
„ tiae munera, ideo non grato animo adorabat velocem dignationem & propere-
„ ram clementiam, qua etiamnum infantulus fuerat regeneratus. Longe ab illis
„ dissentiebat, qui ad excusationem violatæ regenerationis rudem ætatem et im-
„ prudentes annos causabantur, tanti sibi immeritis collati beneficii immemores.

Innuere videtur se tum in medio alienæ gentis fuisse, cum ad Deum con-
„ versus respicere, instituit, seque solum fuisse mutaturum, ni Barbarus regni sui
„ limites dispositis servasseret cunctis. Hæcque ab illo proprie vereque dici potue-
„ runt. Etenim nemo nescit quas strages collecti e diversis gentibus Barbari, tum
„ in universa Gallia, tum maxime in Aquitania seculo quinto ineunte ediderint.

Prosper quoque in Carmine de Providentia divina, si tamen genuinus ille
„ Prosperi fetus credi debeat, queritur urbem suam a Getis incendio deletam,
„ seipsum captum a Barbaris, inter eorum turmas abactum, ac peditem ire coac-
„ tum. Præfulem suum una cum afflictis & miseris gregis sui reliquiis sedem a-
„ liquam, aut potius exilii locum quæsisse.

Dupin. n.
c. p. 407.
Inf. p. 101.

Fab. Du
Culm.
Del. i. 1. p.
214. 240.

Inf. p. 101.

ARTICULUS III.

Prospere ævi sui calamitates ad pietatem excitans. Contumaces nonnullorum querelas castigat.

V. Manum.
Ecclesiæ. 10.
14. 100. 40.

QUOD Carmen Prospero Tironi a Beda tribuitur, id extat inter Paulini Nolani opera, eoque minime indignum a viris doctis iudicatur. Ut autem illud cum hujus historia conciliare perquam difficile est, ita nihil in eo reperias quod cum rebus gestis Prosperi non optime cohæreat. Et huic quidem non Bedæ solius, sed & codicum aliquot manuscriptorum auctoritate adjudicatur. Unum est quod morari possit: nempe Carmen illud ornatus est, & liberius fuit, quam ut Prosperi opus esse videatur. At quidni hic alio quidem scribendi genere usus tum fuerit, cum prophanonum scriptorum litteras, ac sæcularis eloquentiæ studia non ita pridem dimisisset; alio cum de expugnando errore dumtaxat sollicitus, talia verba adhibuit, qualia graves sententiæ firmæque rationes postulabant.

Psalm. 100.
100. 100.

Psalm. 100.
100. 100.

Psalm. 100.
100. 100.

Psalm. 100.
100. 100.

Verum quisquis tandem fuerit Carminis illius scriptor, certe conjugio illigatus erat, & id operis sui uxori suæ nuncupat. Commotus tum perpetua rerum humanarum mobilitate, tum asperis ætatis suæ ærumnis, sese ad pietatem novo in dies studio colendam adhortatur. Ac multi quidem illius temporis oppressi calamitatibus obdurerant, Deumque ipsum nefariis vocibus inculare non reformidabant. Hic vero proficitur se suam spem omnem infixisse ac collocasse in solo Deo, cujus benignitate ipse terræ hujus incola, patriæ alterius, celestis nimirum, civis fuerat effectus. Pollicetur se non ignarum terrenas opes perbrevis jure obtineri, ita suis usurum, quasi suæ non essent: eas se jam non miraturum, non consecraturum honores, neque fore umquam ut qui divite Christo fruatur, sevientem metuat paupertatem, qua mente prospera suscepturus sit, eadem adversa sustentaturum, ita scilicet ut nec malis vinci se aut dejici, nec bonis capi esse ferique permittat, debitas semper Christo grates acturum, ejusque laudes ac honorem ore memori celebraturum.

Postquam paucis ea retulit quæ hominum causa Deus & fecit & pertulit, hæc subiungit,

Psalm. 100.
100. 100.

*Quidnam igitur tanta pro spe tolerare recusem?
Aut quid erit, quod me separet a Domino?
Ignem adhibe, vimare manu mea viscera, torsor:
Effugient penas membra soluta suas.
Carcere si cæco claudar, nesciarque easentis,
Liber in excessu mentis adibo Deum.
Si mucrone pares cervicem abscindere licet,
Impavidum inveniet: mors cita, pœna brevis.
Non mœro exilium, mundus domus omnibus una est.
Sperno famem, Domini fit mihi sermo cibus.
Nec tamen ista mihi de me fiducia surgit:
Tu das, Christe, loqui, tuque pati tribuis.
In nobis nihil audemus, sed fidimus in te,
Quos pugnare jubes, & superare facis.*

Ut autem erat superstes ejus uxor, illam hortatur, ut pariter Deo se dediceret, quo uterque mutua ope firmatus, validius ac felicius cum hoste dimiceret: hanc ideo sic alloquitur.

Psalm. 100.
100. 100.

*Tu modo fida comes, mecum isti accingere pugna,
Quam Deus infirmo præbuit auxilium.*

Sol.

*Sollicita elatum cobibe, solare dolentem:
Exemplum vitæ sinus uterque pia.
Custos esto tui custodis, mutua redde,
Erige labentem, surge levantis ope.
Ut caro non eadem sanctum, sed mens quoque nobis
Una sit, atque duos spiritus unus aliat.*

Quas tunc temporis ex hominum genere vindex Deus reposcebat poenas, iis scelestissimi quique, quos veniam supplices petere oportebat, ad accusandum non sine blasphemia Deum adducebantur. Hi manifestissimis Divinæ providentiæ argumentis ad ipsam oppugnandam abusi, quod bonos infantesque pariter & noxios iisdem viderent premi malis, negabant res humanas a Deo gubernari, & ad futilem quamdam fatorum vim ac siderum potestatem confugiebant.

Huiusmodi blasphemiarum quæ beatum Augustinum ad ingens & eximium illud de Civitate Dei opus scribendum impulerant, scribendo quoque anno 416. *Carmini de Providentiâ Divinâ* occasionem dedere. Consueverat autem auctor illius Carminis, qui insignem ubique eximie adversus Deum pietatis sensum præ se fert, variis tum soluta tum stricta oratione operibus stylum exercere. Cum vero Gallia a decennio, hoc est a desinente anno 406. quo in eam irruerant Barbari, innumeri cladibus conficeretur, moestum hominis ingenium comprimebat dolor, eumque jam per totum anni unius spatium silere coegerat, ut qui non parvam patriæ suæ malorum partem tulisset. Commotus est tamen aliquando temerariis blasphemorum hominum, quorum aliqui Christianam fidem profiteri se iactabant, conviciis: acriusque impiarum linguarum jactulis, quam omni sævientium Gothorum crudelitate stimulatus, ad vindicandam stylo Dei providentiam, ac retundendas ejus inimicorum contumeliosas voces accessit.

Hoc imprimis dogmate suo in opere nititur, quod per hujus vitæ calamitates Deus impios plectat, bonos peccatorum sordibus mundet, tepidos accendat, & erigat, virtutum decoribus augeat atque amplifcet. Tum Deum precatur ut his se fociet quos peccantes bonus arguit, patrioque emendat flagello; potius quam illis quos summoto jam verbere cursu voluntatis ire, & propria libidine ferri permittit. In hoc opere multa invenias quæ de divina gratia egregie dicta, Prosperoque nostro haud indigna videantur. Contra sunt nonnulla quæ cum assertionibus ab eo postea tam strenue quam feliciter propugnatis coherere vix judices. Quo fit ut id operis illi alioquin convenientissimum non facile inter ejus opera referatur. Fieri tamen potest ut hanc lucubrationem ante suscepit, quam doctrinæ de Gratia satis magnam operam impendisset.

Hæc de primis Prosperi annis eruimus e tribus scriptis, quorum auctoritas, ut nec plane rejicienda, ita nec citra omne dubium admittenda visa est. Quæ posthac a nobis dicenda sunt, ea certis & indubitatis ipsius operibus nitentur.

ARTICULUS IV.

Doctrinam de Gratia adversus Semipelagianos suetur.

UTRUM sævitia Barbarorum, an quavis alia re compulsus Prosper ex Aquitania migraverit, id quidem parum liquet. Illud certius, eum anno 428. vel 429. aut forte jam 426. in Provinciam Dei nutu deductum fuisse, ut Christianam de Gratia doctrinam a beato Augustino elucidatam defenderet ac tueretur. Hanc quidem in illis locis vellicabant viri nonnulli, tum dignitate tum virtutis ac pietatis fama conspicui.

Infra pag. 1. Erat quidem Augustino Prosper *ignorus facie, nec nisi animo ac sermone* unis ad eum *datis, vicissimque receptis* ab eo *litteris compertus*. At lectis sancti viri scriptis, Deique misericordia prælucente veritatem edoctus, pro ea viribus totis propugnauit: adeo ut Hilarius, alter ejusdem veritatis strenuus defensor ad Augustinum, cui erat notior, scripturus, cum Prospero egerit, ut simul & ipse suas ad eundem daret litteras, ratus illum & sancti Præfatus ampliori notitia dignum, & eum esse qui & in quo positus esset aduersariorum error enucleate proponeret, & referret quenam essent in istis questionibus obscuriora, & ad percipiendum difficiliora, quæ lucidissimis expositionibus a præstantissimo Doctore aperiri oporteret.

Pag. 1. & seq. Enimvero morem gessit Hilario Prosper, & celebratissimam illam, quæ etiamnum extat, dedit Epistolam anno 428. exeunte, vel 20. ineunte: professus scribere se *fidei, quæ Ecclesia vivit, affectu*. Motus amborum studio Augustinus, duos ad eodem libros *de Prædestinatione sanctorum, & de Dono perseverantiæ* scripsit. Aliquas quoque idem fortasse ad eos dedit litteras, quæ quidem exciderunt.

Pag. 14. Constat quidem Hilarium tunc temporis ex ordine laicorum fuisse, Prosper Diaconus fuisse ex eo forsitan videri potest, quod de Leontio Diacono loquens fratrem suum eum appellat, & ab Augustino & a Cælestino prior Hilario nominatur. Nec ex ipso tamen Hilario de Prospero ad Augustinum scribente, neque ab ullo alio e veteribus apparet eum fuisse aliquo Ecclesiastici ordinis gradu insignitum. Ipse testatur se non quidem argumentis perverse sententium de veritate, sed *auctoritati imparem, eo quod multum ipsi eum & vite meritis antecellerent, & aliqui eorum adepto nuper summo sacerdotii honore supereminerent*. Hodie fatetur eruditissimus quisque nullum esse antiquitatis monumentum, ex quo eum alia ac laicos conditione fuisse effici queat. Habetur ex uno codice MS. cum *relictis rebus secularibus ad divina se omnino negotia transulisse*. Nempe ex eorum numero fuit qui dimisso seculo vitam in secessu agebant, nulli tamen obstringebant se monasterio: ut Paulinus, Pammachius, Severus Solpicius, aliique ætatis ejusdem, qui Monachorum appellatione continebantur: ac illud quidem S. Prosper secutus est vivendi genus.

Infra pag. 14. Nec illud prætereundum videtur, quod a Garnerio pie juxta & prudenter est observatum, in Præfatione in Omnia Marii Mercatoris Opera. „Animadverti aliquando (ait ibi) nec sine magna admiratione, Deum, qui amat humilium manu resistere superbis, tribus hæresibus, Pelagianæ, Nestorianæ & Massiliensis, quæ præ ceteris superbiæ a Patribus accusantur, opposuisse primum laicos homines: ut, quod ait Apostolus, per contemptibilia mundi confunderet fortia, & tumidam quasi Pharaonum potentiam confunderet ab infirmis. Certe Pelagianis primus obstitit Constantius ex Vicano (sic enim legendum est) Romæ habitans. Primus Nestorii dolum detexit, cleroque ostendit, affixa ad Ecclesiæ valvas obstestatione, Eusebius tunc temporis *ἐπιστολὴν τῷ βασιλεὶ Κωνσταντίνῳ*, ut loquitur Theophanes, vel rethor, ut tradit Nicephorus, vel iudex Leontius, ut scribit Leontius. Restitere primi Massiliensibus Presbyteris laici duo Hilarius & Prosper, monueruntque Augustinum epistolis, quas consequens ætas ita suspexit, ut supremis magni gratiæ Doctores laboribus conjungeret quasi suppres „

Qui sanæ de Christi gratia doctrinæ adversabantur, non eos libri utique a beato Augustino ad Prosperum & Hilarium scripti auctoritas a sententia dimovit, hique posterioribus sæculis Semipelagiani merito sunt appellati. Non Romana solum Africanæque Concilia, & per omnes mundi partes universi promissionis filii qui extra Gallias versabantur, sed in ipsis etiam Galliis plurimi cum beati Augustini doctrina, sicut in tota fide, ita in gratiæ confessione congruebant, & ad perceptionem evangelicæ apostolicæque doctrinæ saluberrimis ejus dispensationibus imbuebantur. Verumtamen e Galliis non pauci sancto Antistiti, præci-

pna

sua licet tunc esset portio Domini sacerdotum, occultis suffragationibus obloquebantur, & prout opportunas aliquorum aures reperiebant, scripta ejus, quibus error Pelagianorum impugnatur, infamabant, tanteque pietatis viro Paganorum & Manicheorum impietatem adscribebant. Ita in eum statum deducere causam Ecclesie molebantur, ut dum Catholicos affirmabant non veraciter pro gratia locutos, Pelagianos injuste damnatos fuisse persuaderent.

Quæ si vera essent, & in aliquo erratum fuisset ab Augustino, cur ipsi prædicationibus ejus non resistebant, nec saltem aliquibus scriptis eum a quo talis emanabat doctrina non conveniebant. Is profecto auscultare non renuisset momentibus, quantum ipsi salva veritate licuisset. Et sane magna gloria sua consulissent humano generi, si Augustinum ab errore revocassent. Neque erat quod censerent magnorum prius meritorum seni, cujus libros nemo reciperet, honorabiliter atque misericorditer ignoscendum.

At timidi censores adversarios tanti viri palam profiteri se non audebant, gnari perhonorificum esse omnium de eo judicium, nec deesse qui famam ejus fortiter ac strenue tuerentur. Molestè serebant quod his quæ adversus excellentissimæ auctoritatis virum inter multas Collationes affererant, Prosper resisteret. Nec dubitant, si quam hinc moverent questionem in qualibet frequentia Sacerdotum, in qualibet congregatione populorum, centenis sibi beatissimi Augustini voluminibus obviandum fore: quæ cum tenebris calumniarum dispulsis, cordibus audientium manifestare cepissent potentissimam Christianæ fidei veritatem, vetarent a piis & fidelibus recipi amaritudinem illam fumosæ vanitatis volentium in sua justitia magis quam in Dei gratia gloriari. Igitur satis habebant occultata eum obtreccatione mordere, quem non audebant constanter arguere. Insuper eisdem rumores in ejus discipulos diffeminabant, ne quis jam superesset cujus auctoritate pellerentur errores, quos illi a fidelibus probari cupiebant.

ARTICULUS V.

Suam Augustinique famam defendit S. Prosper, scribitque adversus Ingratos.

RUFINUS Prosperi amicus rumoribus iis qui de erroribus familiari suo temere affectis disseminabantur commotus, litteras ad eum dedit. Ac ejus quidem litteras, ut fraternali sollicitudinis & sincerissimæ charitatis indices Prosper accepit, pluribusque ad eum rescripsit, plenissima veritate pandens omnia quæ tum de Augustino ipso, tum de ipsius discipulis ad inanem invidiam serebantur reserebanturque. Multis in locis hujus anni Epistolæ de Augustino loquitur tamquam adhuc supersit: qui cum die 28. Augusti anno 430. vita excesserit, prorsus ante finem hujus anni Epistolam scriptam fuisse necesse est. In ea animadvertit pleraque gentes tunc primum Christianæ gratiæ fieri coeppisse participes: quam revera circa hanc ætatem beatus Palladius Hibernis intulit.

Adhuc vixisse videtur Augustinus cum a Prospero in carmine adversus Ingratos tam magnificis extollebatur laudibus.

*An alium in finem posses procedere sanctum
Concilium, cui dum AURELIUS, ingeniumque
AUGUSTINUS eras? quem Christi gratia cornu
Uberiore rigans, nostro lumen dedisti ævo,
Accensum vero de lumine: nam cibus illi,
Et vita, & requies Deus est; omnisque voluptas
Unus amor Christi est, unus Christi est honor illi?*

S. Prosper. Tom. I.

b 3

Et

Infra pag. 11.

Infra pag. 11. & 12.

Notæ s. d. Pelag. l. 1. c. 1. p. 101. Fig. 14.

Infra pag. 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

*Et dum nulla sibi tribuit bona, sic Deus illi
Omnia, O' in sancto regnat Sapientia templo.
Istius ergo inter cunctos qui de grege sancto
Insanas pepulere feras, industria major,
Majus opus, totum præstantius imbuat orbem.
Nam quocumque gradum convertit callidus hostis,
Quaque per ambages anceps iter egit operas,
Hujus ab occurso est præventus, mille viarum
Insidiis aditum non repperientibus ullum.
Cumque foris rabies avidorum exclusa luporum
Frenderet, inque omnes mendacia verteres artes:
Ne mentes ullarum ovium corrumpere posset,
Neu dubia obliquis turbaret corda querelis;
Istius ore Viri fecit Deus: istius ore
Flumina librorum mundum effluxere per omnem,
Qua mites humilesque bibunt, campisque animorum
Crescant vitalis doctrinae immiscere viros.*

Fidelium fratrum suorum charitate ductus opus suscepit tam arduum, quo
pias inentes studio veritatis accenderet, glicentes malignis hostium artibus er-
rores ab iis depelleret, gratiamque meritorum nostrorum artificem, non opus
esse luculenter ac jucunde edoceret: quod ipse sic exprimit in capite totius
poematis.

*Infra pag.
27. v. 2.
O' sup.*

*Congenitæ in Christo gentis mihi castus ab alto
Insinuatus amor, proprias excudere vires
Me jubet, atque pius accendere carmine menses.
Ne post confectum celebris victoria bellum,
Securos animos incauta pace resolveras:
Ceu merus eliso jam nullus ab hoste superfit,
Nec caput astritis virosum palpiet anguis.*

*Amul.
Diss. Op.
Lec. Pastr.*

Carmen illud suum inscripsit DE INGRATIS. Nemo enim gravius ingrati
animi vitio laborat, quam qui ea in se ipso liberique arbitrii viribus posita
putat, quæ maxima misericordiæ ac omnipotentis Salvatoris dona sunt ac be-
neficia. Hoc porro Poema omnium splendidius prolixiusque quæ Prosper edi-
dit, nullumque aliud in quo ejus ingenii vis & acumen luceat magis. No-
bile opus, magnis sententiis, magnis sensibus, magnificis denique verbis &
locutionibus coalescens: quamvis ejusmodi materiam tractet, quæ liberos il-
los ac vehementes, quales poetis postulat, motus vix admittat. Carmen
illud vernacule reddidit tum stricta tum soluta oratione vir ævo superiori exi-
miæ pietatis laude insignis. Ejusdem quoque ab eruditissimo novæ Ecclesiasti-
corum Scriptorum Bibliothecæ auctore fusa & copiosa confecta est analysi.

*Dupin 22.
A. P. 4th
O' sup.*

*Infra pag.
110
Miser. 20. 5.
P. 24. 2.*

*Græc.
D. 7. v. 2.
Lec. p. 218*

*p. 110
18.
Miser. 20. 5.
P. 24. 2.*

Accusati a Prospero Semipelagiani, quod detegere sua sensa reformidarent,
videntur illam criminationem repellere voluisse. Ex iis unus sub alieno nomi-
ne aut scripsit, aut scribere se velle professus est. Hunc Prosper duplici Epi-
grammate prævertit, in quo Augustinum adhuc in vivis fuisse videtur velut
rem indubitatam supponere. Hæc Prospero tribuenda in dubium revocare vide-
tur Garnierius: cujus suæ suspicionis momentum ullum non protulit, nec forte
facile reperisset; cum a Beda unum ex his sub nomine Prosperi rhetoris cita-
tum legatur, istud nempe quod ab his verbis incipit: *Contra Augustinum O'c.*
Utroque loco Vincentium Lirinensem designari quidam suspicantur, quem e-
minentis nomine Commonitorium suum contra Augustinum edidisse anno 434.
citantur. Non alius erat magis idoneus qui Augustinum scriptis provocaret,
quam

quam Cassianus, quem duobus Epigrammatis peti alii autumant. At idem nihil videtur in sanctum Doctorem palam edidisse. Quæ vero Collatio ejus est numero tertio-decima, eam anno 426. & scripsit, & sub proprio nomine edidit, licet prava quæ in eadem habentur dogmata, ex alterius persona proponat. Neminem præter hunc ad annum usque 433. scriptis sentia sua mandare ausum esse apparet. Itaque aut scriptor ille, de quo Prosper, aliquot saltem annos siluit, admonenti Prospero morem gerens; aut si quis promissum & statutum a Semipelagianis opus idem atque tertiam decimam Collationem esse contenderit, is Epigrammata duo, de quibus hic sermo est, ad annum 426. revocet, ac Prosperum Semipelagianis jam tum indixisse bellum concedat necesse est.

„Gratiæ adversarios non compescuere Prosperi carmina. Hæretici enim, ut hac ipsa de re agens ait Baronius, confutari possunt, quia leves sunt & infirmi; victos se a veritate fateri non possunt, quia probantur pervicaces.“

Qui tamen præfatus Augustini doctrina aliquantum commoti ac perturbati fuerant, in quibus Hilarius Arelatensis Præsul, ii aut veritatem tandem aliquando agnoverant, aut certe taciti quietique expectabant dum eam sibi aperire ac detegere dignaretur Deus. Pauci quidam Presbyteri Ecclesiarum dissensionem stantes, doctrinam beati Augustini carpere non desinebant, objiciebantque quod peccatores non solum ad judicium peccatis debitum, sed etiam ad peccatum ipsum diceret prædestinatos: Prosperum quoque & Hilarium criminabantur prædicare adversantia veritati. Horum quæ in beati Augustini libris damnabilia se reperisse jactabant, indiculum confecerunt, & ea distribuerunt in quindecim Capitula, quæ damnationis, seu, ut in aliis codd. rationis titulo prænotantur: in quibus longe alium sancto Doctore sensum affingebant ab eo, qui in ejus scriptis inerat. Ac illud quidem anno 431. fieri potuit. Tunc enim e vita vir sanctus migraverat, quem Prosper in Præfatione responsionis ad Capitula Gallorum sanctæ memoriæ Episcopum nuncupat. Illi tamen in defendenda gratiæ doctrina successor turrexerat sanctus Prosper: unde fit ut una cum eo & beato Hieronymo iis annumeretur, quos Deus constituerat a quibus quid de hoc argumento esse credendum, alii omnes edocerentur. Et sane lubens noster & copiosum sermonem & fidem integerrimam exseruit in defendendis Magistri sui vocibus & sententiis. Scriptum ergo in lucem edidit, in quo singulis Gallorum rationibus aut Capitulis respondit, & ex Augustino ipso, quinam verus ac sincerus illius esset sensus ostendit. Ne, inquit ibi, hanc persuasionem temere quis recipiat, & idem putes sensum scriptis catholici inesse doctoris, quem eum qui frustra calumniantur ostendunt: singulis capitulis quæ damnationis (alias rationis) titulo prænotantur, brevi & absoluta professione respondeo; in nullo recedens a tramite earum definitionum, quæ in sancti viri disputationibus continentur. Et hæc sunt Responsiones ad Capitula Objectionum Gallorum calumniantium. Harum postremæ duæ laudantur a Fulgentio: qui Gallorum objectionis librum Augustini de Prædestinatione sanctorum potissimum spectare animadvertit. „Non autem ignoras, Monimum affatur, etiam præterito tempore illi luculentissimo sancti Augustini operi, quod scripsit de Prædestinatione Sanctorum, a quibudam Gallis obiectum, quod beatus Augustinus in adfensione prædestinationis divinæ, peccatores, non ad solum prædestinatos diceret prædicatum, sed etiam ad peccatum: cujus dicta, quia ipse celeri præventus est obitu, Prosper vir eruditus & sanctus recta defendit fide & copioso sermone.“ Hæc S. Fulgentius initio capitis 30. libri primi ad Monimum.

infra 164.
p. 165.

Baron. ad
an. 427. S.
172.
Hilarius,
p. 12, p. 175.

infra pag.
141.
Pauli, ad
Rom., c. 8.
p. 10.

infra pag.
142.
p. 141.
164.

Capit. in
P. 111, pag.
174. 2a.

infra pag.
142.

ARTICULUS VI.

Respondet S. Prosper Vincentio, & Presbyteris Genuensibus.

p. 4. p. 5.
1. 1. 1. 1.
Prof.

NON æquiores in Discipulum adversarii fuere, quam in Magistrum. Quidam enim Christianæ ac fraternæ charitatis oblit, in tantum existimationem ejus quomodo studebant ledere, ut suam se evertere nocendi cupiditate non viderent. Contexebant enim, & quolibus poterant sententiis, comprehendebant inephrimarum quarundam blasphemiarum prodigiosa mendacia; eaque ostendenda & ingerenda multis publice privatimque circumferebant, offerentes talia in Prosperi sensu esse, qualia diabolico (ut loquitur) indiculo coninebantur. Quæ sanctus noster falso in se ad excitandam invidiam jactitari, facile & sufficienter subscriptione unius anathematis probasset. Sed ne malignitas eorum qui se gravari putabant, si de illo bene sentiretur, ipsam subscriptionis brevitatem suspectam esset habitura, necessarium conveniensque credidit, ut sive ad calumniantium animos mitigandos, sive ad eos quorum auribus tale aliquid insonuisset instruendos, quantum adjuvante Domino fieri potuit, plene lucideque panderet, quid de perversis definitionibus judicaret. Propositis igitur singulatim sedecim capitulis, sub unoquoque eorum sensus sui, & fidei, quam contra Pelagianos ex Apostolica sedis auctoritate defendebat, verba ponere maluit: ut qui paululum se ad legenda hæc dignarentur occupare, evidenter agnoscerent, impiorum profanarumque opinionum nullum cordi suo inhaesisse vestigium, & blasphemias quas sua perspicissent professione damnari, in earamdem reprobioribus censerent debere puniri. Hæc ex ipso ad longum hic descripsisse proderit, ut quo zelo noster prava dogmata respueret & recta tueretur, lectoribus fiat manifestum. Quo tempore id operis confectum fuerit non liquet omnino.

p. 10. p. 11.
1. 1. 1. 1.
Prof.

Hujus libri titulus est, *Pro Augustini doctrina Responsiones ad Capitula objectionum Vincentianarum*. Quo ex titulo apparet a Vincentio quodam contextum fuisse perversum hunc & diabolicum, ut ipse Prosper eum vocare non dubitat, indiculum. Erat tunc temporis in Lirinenti Monasterio Vincentius ille, edito adversus hæreses omnes Commonitorio perquam celebris. Vossius qui eum Augustinianæ doctrinæ insensum contendit, ea fretus ratione qua probari quoque posset eum Cælestini Epistola scientem & volentem abusum fuisse, censet illas calumnias adversus Prosperum ab eodem esse confictas. Qua in re Vossio adstipulantur Eminentissimus Henricus Norisius S. R. E. Cardinalis, alique qui hunc Vincentium Semipelagianorum dogmata sectatum esse existimant.

p. 12. p. 13.
1. 1. 1. 1.
Prof.

Qui vero de ejus doctrina melius sentiunt, sive ii Augustinum in iis quæ de gratia sunt sequantur ducem, sive ab ejus mente aliqua ex parte recedant; omnes in eo consentiunt, ut alium perquirant Vincentium, cui has objectiones tribuendas velint. Censet Baronius, quem & alii sequuntur, eas esse posse cujusdam Vincentii, quem & sacerdotem & Gallum, ut illum Lirinentem, a se visum fuisse testatur Gennadius. Nec quidquam vetare credimus eum esse Vincentium Presbyterum, qui nomine Constantii seu Constantiani Deensis, ut probabile est, Episcopi anno 439. Regiensi Synodo interfuit. Est enim Gelasio Papæ, qui anno 496. obiit superset fuit Gennadius; non idcirco tamen eum qui anno 430. scribebat videre non potuit. Ut est non parvus eorum laudator qui, quemadmodum ipse, in Augustinum minus bene erant animati; hunc Vincentium ait in divinis scripturis exercitatum, linguam habentem usu loquendi & majorum lectione politam: commentatum, addit, in Psalmos; cujus operis legerit aliqua sancto homini Dei Cannati, ipso audiente, promittens simul, si Dominus vitam & vires daret, se in toto psalterio eodem studio laboraturum. Massiliæ quidem & in aliis Provinciæ Ecclesiis die Octo-

p. 14. p. 15.
1. 1. 1. 1.
Prof.

ur. 5

bris 15. colitur sanctus Cannatus: at is Episcopus Massiliensis dicitur, & a Guesneō ponitur anno 621. a doctissimis Sammarthanis anno 480. assignatur. Nihil in eum Guesneus citat, præter vitam rudi stylo conscriptam tempore Comitum Provincie, in qua narratur fuisse filius Regis Aquifextensis, qui Sereno successit, & Iconoclastarum æqualis fuit. Porro constat Serenum fuisse S. Gregorio Magno supparem, ut probant variae ejusdem S. Papæ Epistolæ ad Serenum datæ, videlicet lib. 5. Epist. 52. lib. 7. Epist. 110. lib. 9. Epist. 9. & ejusd. libri Epist. 52.

Quæst. 287.
S. J. p. 300.
Gal. Cap.
28. p. 164.
Comit. p.
312.
Euseb. 287.
288.

Quæ Gallos Presbyteros conturbabant, iisdem etiam Genuenses movebantur. At hi prudentiores moderatioreque se præstiterunt. Ex his enim duo Camillus & Theodorus, cum eos in libris beati Augustini *De Prædestinatione sanctorum* & *de Dono perseverantiae* quædam insolita aut minus clara movissent, ea ad beatum Prosperum de contextu disputationis excerpta miserunt, vel, ut ipse præ modestia loquitur, mandatis ipsorum obsequium suum non subtraxit: non quasi plus in se quam in illis ad hæc introspectenda esset ingenii, ac non magis in hoc examine facultatis suæ debuissent ipsi exercere mensuram, & si aliqua eos morabatur obscuritas, decurrere ad Patrem luminum, a quo descendit omne datum optimum & omne donum perfectum, & a quo datur Spiritus sapientiæ & intellectus. Sed adjuvante Domino qui sapientiam præstat parvulis, de Capitulis istis quid cum sanctis & eruditis fratribus sentiret, breviter indicare aggredditur: petens tamen ne ubi simplicitas esset obedientiæ, presumptionem putarent esse doctrinæ. Hæcque post Augustini mortem contigere.

Inf. p. 116.

ARTICULUS VII.

Sanctus Prosper Romam cum Hilario proficiscitur. Cælestinus Pontifex utrumque scriptis defendis. De Venerio Massiliensi Episcopo.

NON destitit Semipelagiani Prosperum & Hilarium, ipsumque adeo Augustinum erroris insimulare. Ad hæc ea tantummodo sequi & probare se professi sunt, *quæ sacratissima beati Apostoli Petri sedes contra inimicos gratiæ Dei per ministerium præsulum suorum sanxerat & docuerat*. Recurrerunt igitur ad Apostolicam sedem Prosper & Hilarius, & Romam profecti querelas suas ad Pontificem Cælestinum detulere. Hic eorum circa Deum sollicitudinem laudavit: & quamvis ipsi sibi felices viderentur, quos persecutionem propter justitiam sustinentes beatitudo promissa manebat; harum tamen religionarum animarum, quas hæc pati nefas erat, afflictione, quia membra sua erant, pius Pontifex macerabatur. Hac mente animatus celebrem ad Galliarum Episcopos dedit Epistolam, qua & præclarum iudicii sui de Prospero ac Hilario testimonium impertit, & Augustini famam tuitus est his verbis: *Augustinum sanctæ recordationis virum, pro vita sua atque meritis, in nostra communione semper habuimus, nec umquam hunc sinistra suspicionis saltem rumor aspersit: quem totius scientiæ olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam a meis semper decessoribus haberecur*. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt: neque qui ubique cunctis & amoris fuerit, & honoris. Itaque jubet Episcopos imponere silentium improbis obrectatoribus. Ergo, ait, *corripiantur hujusmodi: non sit his liberum habere pro voluntate sermonem*. Destinatus, si ita res sunt, incessere novitas vetustatem, destinatus Ecclesiarum quietem inquietudo turbare. Arguit insuper, usque imputat, quod ipsis tacentibus Presbyteri illi supra Episcopos haberent copiam disputandi. Licet Episcopos, non Presbyteros notum sit a Deo positos ad docendum, nec in talibus suspicione careat taciturnitas: quia occurreret veritas, si falsitas displiceret. Subditque super his multa a se jam dicta eo tempore, quo ad fratris, id est, Episcopi Tuentii dederat scri.

Inf. p. 107.
p. 116.

Inf. 107.
p. 116.

Inf. p. 107.
p. 116.

Inf. 107.

Inf. 107.

scripta responsum : quibus verbis & sequentibus suaderetur in ea ad Tuentium Epistola potius actum fuisse de quaestionibus quæ gratiam Christi spectarent, quam contra illos qui viros laicos in Episcopos cito citius sublimarent, qua de re etiam hic conqueritur Cælestinus. Verum de illa Cælestini ad Tuentium Epistola nihil aliunde nobis innotescit.

Inf. p. 146.
O. 149.

Inf. 141.

Inf. p. 137.

Inf. 141.
O. 149.
Inf. p. 141.
Inf. p. 141.

Hæc vero qua Episcopos hortatur Cælestinus, ut Augustini doctrina ac famæ detrahentibus obstitere, mortuo demum sancto Doctore scripta patet ex his verbis supra relatis, *Augustinum sancta recordationis virum* : & paulo supra, *Nec tamen mirari possumus, si hæc erga viuentes bi nunc audent tentare, qui nituntur etiam quiescentium fratrum memoriam dissipare*. Ergo anno 431. vel 432. inuente, quo etiam Cælestinus e vita migravit. Fuit hæc apud antiquos notissima, jamque ab anno 433. aut 434. non a Prospero solum libro contra Collatorem capite alias 42. nunc 21. citata. *Per hunc virum* (ait hic loci Prosper) *intra Gallias istis ipsis, qui sancta memoria Augustini scripta reprehendunt malevolentia est adempta libertas : quando consensuum actione suscepta, & liberos, qui errantibus displicebant, pietate laudata, quid oporteret de eorum auctoritate sentire, sancta manifestioris eloquio : euidenter pronuntians, quantum sibi presumptionis istius novitas displiceret, qua auderent quidam aduersus antiquos magistros insolenter insurgere, & indisciplina calumnia predicationi veritatis obtemperare : Augustinum, inquam, sancta recordationis virum, &c. quæ supra jam citata leguntur. Nec a Prospero tantum sed etiam a Vincentio Lirinensi laudata est. Hanc suo Canonum Codici Dionysius cognomen Exiguus inuenit. Commemorat etiam Photius Cælestinum pro Augustino scripsisse ad Episcopos, & aduersus eos qui Pelagianorum hæresim instaurabant.*

Inf. p. 141.

Cælestini Epistolam excipiunt collectæ aliquot Romanorum Pontificum, Africanorumque Conciliorum a Romanis præulibus approbatorum sententiæ, sub hoc titulo : *Prætorum sedis Apostolica Episcoporum auctoritates, de Gratia Dei & libero voluntatis arbitrio*. Quæ collectio ideo contexta fuit, ut Semi-pelagianis negantibus se alia secuturos, quam quæ ab Apostolica sede iudicata essent contradictionis ansa tolleretur. Ea autem ab Epistola Cælestini tum stylo ipso, tum præeuntis Epistolæ clausula disjuncta esse convincitur. Quo fit ut eam Cælestino abjudicet Simondus, & vel Prospero, quod una cum eo alii quoque sentiunt, aut Leoni, ut P. Quenellius ascribere malint. Id autem sciri ut non facile potest, ita non multum interest, cujus potissimum manu exarata fuerit, cum eam iussu Cælestini confectam & in Gallias missam facillime iudicari queat. Siquidem laudatur tamquam pars ipsiusmet Epistolæ a Petro Diacono & aliis ad beatum Fulgentium & aliquot alios Episcopos Christi confessione decoratos tunc in Sardinia exulantes, *Hic congrue*, inquit illi, *beatissimus Cælestinus in Epistola ad Gallos data : Cum enim, inquit, sanctarum plebium præfules &c. quæ totidem verbis habentur cap. 8. Collectionis de qua est sermo, alias cap. 21. Epistolæ collectionis junctæ : a Cretonio quoque & variis noni sæculi scriptoribus, ac demum ab universis veteribus. A Dionysio Exiguo inserta est Codici suo inter ejusdem Pontificis Decreta. Itaque ea ipsa sunt Capitula ad quæ Hormisdas summus Pontifex Possessorum Episcopum remittit, ut ex eis quid de gratia & libero arbitrio credendum sit edicatur : cujus verba legere est in Epistola apud Fulgentium 15. Episcoporum Africanorum in Sardinia exulum ad Joannem & Venerium num. 28. pag. 275. *De arbitrio tamen & gratia Dei quid Romana, hoc est, Catholica sentitur & servet Ecclesia, licet in variis libris beati Augustini, & maxime ad Prosperum & Hilarium abunde cognosce possit, tamen & in scriptis Ecclesiasticis expressa CAPITULA continentur*. Postremi horum Capituli verba multa disputationis materiam lauditis præbuerunt, in quo agitur de profundioribus difficultatibusque paribus incurrentium quaestionum, quas latius pertractarunt qui hæreticis re-*

stant.

Emp. p. 141.
p. 141.
Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

Emp. p. 141.
Emp. p. 141.

stiterunt, quasque collectionis auctor, quisquis ille sit, nec audet contemnere, nec necesse habet astruere. Nec forte valde necessarium duci debet magna contentione inquirere, quid significare voluerit is qui mentem suam clare apertam non censuit, neque ex loco obscuro aliquid adjumenti ad rem difficilem explanandam duci licet. Unde notatu dignum, exortis nono sæculo compluribus de Gratia controuersis, nullam tunc opinionem ab aliquo auctoritate hujus capituli fuisse rejectam. Neque ipsi Semipelagiani quidquam inde erroribus suis quod faveret eruere ausi esse dicuntur. Illud vero vel ex hoc ipso capite certum est, nihil hoc ad ea pertinere quæ necessaria sunt ut gratiæ diuinæ operi ac dignationi nihil penitus subtrahatur. Neque ea intelliguntur verbis istis quæ sive ipsa collectione, sive ipsius Epistolæ corpore comprehendantur, aut quæ cum his necessario connectantur: nec etiam suspicari licet has voces aut ad initium fidei, aut ad Prædestinationem sanctorum referendas, quæ de re Semipelagianos inter & Prosperum certamen erat institutum: cum Pontificem Cælestinum constet huic favere, illos reprobare. De quo si quid dubitationis superesset, id omne prorsus tolleretur a Pontifice Hormisdæ declarante loco ante pauca citato, Ecclesiam Romanam ab iis potissimum libris quos de Prædestinatione sanctorum ad Prosperum & Hilarium scripsit Augustinus suam de Gratia doctrinam patere. Quæ omnia tum susius tum accuratius a P. Quenestio disputata legi possunt in una ejus de S. Leone Diatriba; neque indiligenter eadem tractata sunt a Lud. Ellies Dupin Doctore Sorbonico meritis & scriptis notissimo.

Cælestini Epistola uniuersæ quidem ad Galliarum Episcopos data est, nominatim tamen ad Venerium, Marinum, Leontium, Auxonium, Arcadium, & Philitanum, seu Sillucium: de quibus pauca hic notari non ingratum forte lectori videbitur.

Erat vero Venerius ille non quidem, ut quibusdam placuit, Mediolanensis Episcopus: cum tunc temporis Episcopus Mediolanensis Galliarum Episcopis non accenseretur, & in Cathedra Mediolanensi federet anno 431. Martinianus, qui Marolio Venerii alterius decessoris successor fuerat subrogatus; sed, ut verisimilius apparet, Massiliensis Ecclesiæ præerat Venerius, de quo Gennadius in Catalogo virorum illustrium cap. 79. Etenim Massiliæ potissimum Semipelagiani, duce Cassiano vigeabant. Ex inscriptione quadam habemus illum in Monasterio versatum esse una cum Rustico, qui anno 430. ad Narbonensem Episcopatum assumptus fuit, amboque simul Presbyteros Massiliæ ministrasse. Proculio illi celebratissimo successisse creditur, qui anno adhuc 418. vivebat. De Paulo enim eo qui medius quidem extat apud Pseudo-Dextrum. Quapropter a Sammarthanis præmittitur. Cælestinus certe in Epistola sua viii. Cal. Augusti anno 418. data Viennensis ac Narbonensis Provinciæ Prefulibus permittit causam Massiliensis Episcopi, qui fratris sui noce usque eo letatus fuisset arguebatur, ut interfectori ab ejus cæde redeunti obuiam prodiiisset. Quid id rei sit nobis non liquet. Necatus quidem fuit Patroclus Arelatenensis, at anno 426.

Venerius inter Galliarum Episcopos qui ad beatum Leonem anno 451. scripserunt ordine tertius appellatur: quibus Calend. Februarii anno 452. Leo rescripsit. Narrat Gennadius in Catalogo cap. 79. de Muzæo Massiliensis Ecclesiæ Presbytero, viro in diuinis scripturis docto, & in earum sensibus subtilissima exercitatione limato, lingua quoque scholastico, quod hortatu sancti Venerii Episcopi: excerptis ex sanctis scripturis lectiones totius anni festiuis aptas diebus, responsoria, etiam psalmorum capitula temporis & lectionibus congruentia. Quod opus (subdit ille) tam necessarium a lectoribus in Ecclesia probatur; ut expetitur & sollicitudinem tollat & moram, plebique ingerat scientiam, celebritatem, & decorem. Quo opere videtur originem

Con. eccl.
p. 1126.

Leo nov. p.
407. & seq.

Dupin eccl.
t. 7. p. 21.

Con. eccl.
p. 1126.
seq. p. 1126.

Dupin eccl.
t. 7. p. 21.

Genn. Cat.
script.
Eccl. t. 79.

Con. eccl.
p. 1126.

Leo. nov.
Ep. 11. p.
112.
Genn. de
script.
Eccl. t. 79.

dedisse Ecclesiastico precum cursui, cui postea Breviarii nomen est inditum. Venerium excepit Eustachius.

Croc. 113.
p. 1136.

MARINUS qui proxime post Venerium a Cælestino appellatur, is fortasse est ad quem anno 419. scripserat Bonifacius. Quenam vero fuerit ejus sedes non indicatur. Inde judicare licet Venerium, qui huic præponitur, anno saltem 419. Episcopatu fuisse insignitum.

LEONTIUS ille profecto est celebris Foro-Julien-sium Episcopus, qui anno demum 432. aut 433. obiit.

Croc. 113.
p. 1136.

Commemorant Sammarthani AUXENTIUM Niciensem. At illum sancto Valeriano qui anno 455. superstes adhuc erat, posteriorem.

p. 1176.

Narrant iidem AUXONIUM Vivariensem, qui sedem Episcopalem ex urbe Alba a Croco Vandalo, ut ajunt, devastata, Vivariam transtulit. Crocus quidem per Gallias grassabatur imperante Gallieno, ut habet Gregorius Turo-nensis. At de Vandalis in Gallia ante annum 407. nondum fieri mentio coeperat.

Pag. 1166.
Tab. 168.
274.

ARCADIUS quidem Vencien-sis Episcopus fuisse creditur, FILTANIUS ve-ro Aptensis: quippe qui sanctum Gaiorem exceperit ante annum 426.

A R T I C U L U S VIII.

Sanctus Prosper scribit adversus Cassianum.

REDUX in Gallias S. Prosper, Epistola Cælestini Pontificis, ut credere promptum est munitus, magna spe animabatur fore ut turbas omnes pondus auctoritatis tantæ comprimeret. Verum hac in occasione expertus est quam id verum esset quod ipse tanta mentis constantia tuebatur, nisi gratia ipsa intus in animis operetur, vanum & irritum esse quicquid prædicii ac luminis aliunde advenerit. Cum ergo Augustini doctrinam ac fidem verbis generalibus tantum laudasset probassetque Cælestinus, & librorum pro quibus in Epistola Papæ actum est non expressus esset titulus, nec speciatim libris ab eo novissime scriptis speciale discretumve perhibuisset testimonium; audebant quidam inferre, quod hinc eos appareat non probatos, & istam in sanctum Augustinum laudationem pro anteriorum scriptorum meritis fuisse collatam. Sed præterquam quod talis cavillatio superflua erat, nulloque ni-xa fundamento; satis habuissent Augustini discipuli si Semipelagiani, qui proxime editos libros Augustini refutabant, anterioribus ejusdem adversus Pelagianos scriptis acquievisset, & iis quæ prius pro gratia Christiana fuerant scripta consensissent. In his enim eorum errores damnari facile agnitu-m fuisset. Sed non faciebant: Sciebant enim, ut recte observat S. Pros-per, omnia Pelagianis esse contraria, seu, ut habet alia lectio, omnia Pe-lagiana, id est, contra Pelagianos directa, sibi esse contraria; & nihil si-bi posse competere ad consequentium resolutionem; si consisterent in præ-ecedentibus consistere veritatem. Itaque sublato e vivis Cælestino, anno Do-mini 432. Augustinum calumniis proscindere, gratiam ab eo male defensam clamitare, pacemque victricis Ecclesiæ inquietare non desierunt, resumptis hostium ejus armis, instauratisque damnatorum querelis ac maxime procacis-simis Julani conviciis.

Infra pag.
127.

Infra pag.
127.

164.

p. 128.

Cum ii qui immoderatis calumniis libros Augustini contra errorem Pela-gianum conditos impetere non quiescebant, essent hujusmodi, ut nec or-do eorum in Ecclesiâ, nec ingenia despicienda viderentur, siquidem habentes speciem pietatis in studio, cujus virtutem distabantur in sensu, traherent ad se multos inercudios, & non habentia spiritum discretionem corda

con-

consuebat : malum hoc ab oculis parvisque seminibus augebatur quotidie, & ab oru suo latius longiusque distendebatur. His rebus adductus fuit sanctus Prosper ut eorum conatibus iterum obliteret, quo illatum tum Augustino, tum reliquis omnibus, ac precipue Apostolicæ sedis Pontificibus, qui Augustini dogmata sua fecerant, injuriam propularet. Quo effectum est ut cautius diligentiusque attenderet quid sentiendum de illis doctrinæ emendatoris patronis, qui censores agebant ejus viri, quo duxerit viginti amplius annis contra inimicos gratiæ Dei Catholica acies pugnare & vincere consueverat.

Unius potissimum definitiones, quem non dubium erat illis omnibus in sanctarum scripturarum studio præstare, impugnandas suscepit. Quas etiam ob hoc solum in disputationem assumi oportere credidit, quia utrum ita se haberent non poterat dubitari. Scriptæ enim erant, & auctoris sui editione publicatæ : nec jam, an essent, querendum erat, sed quid docerent ipsi incumbat demonstrandum. Illius quidem nomen non exprimit; at dubitat nemo, quin Cassianum fama notissimum, tunc temporis adhuc superstitem significet. Librum ergo edidit, in quo ipsamet Collationis tertie-decimæ viri hujus, cujus prænotatio est *De Protectione Dei*, verba referens, errores omnes quibus illa scater refellit, ostenditque quantum ab Ecclesiæ dogmatis discreparet, & quam ipsum sibi non constaret hujusmodi Opusculum.

De hoc Prosperi nostri opere pro ingenio suo sic loquitur Gennadius in Catalogo cap. 84. qui est de Prospero : „ Legi & librum adversus opusculum, „ la, suppresso nomine Cassiani : quæ Ecclesiæ Dei salutaria probat, ille „ infamat nociva. Keyera enim Cassiani & Prosperi de Gratia Dei & „ libero arbitrio sententiæ in aliquibus sibi inveniuntur contrariæ. Sed frustra est quæ priori allati loci parte de Ecclesiæ sensu profert Gennadius, quem hac in parte Ecclesiæ ipsa non obicere improbavit. Etenim Concilium Romanum, Gelasio Pontifice, ut quidem creditur, anno 494. habitum, Prosperi scripta probat, Cassiani vero reprobat. Cassiodorus quoque, minime parvus licet Cassiani laudator, dum ad ejus lectionem Monachos alumnos suos cohortatur, eosdem tamen admonitos vult, illum caute admodum legendum in his quæ habet de libero arbitrio, de quo fuerat a beato Prospero merito redargutus. Idem laudibus ornat Episcopum quemdam qui Cassiani libros emendaverat, ipse quoque novis curis simili labore perfundus fuisse narratur. De hoc vero quod ait Gennadius, fugillans plane Prosperum quod adversus Cassianum scripserit, cujus opera falso jactat ab Ecclesiâ Catholica esse probata : „ Quænam ista „ est, inquit Baronius, locum Gennadii confutans, Ecclesiæ Dei, quæ ut „ Catholica probat Cassiani opuscula ? Certe non dicenda Catholica, sed „ Pelagianorum Ecclesiâ “. Non æquo animo fert Labbeus si quis focietatis sue scholam Cassiano adversus Prosperum favere dixerit. In congregationibus de auxiliis hoc inter utrimque contendentes sine ulla controversia convenit, ab Ecclesiâ rejici ac reprobari Cassiani opinioniones. Ad damnandum eum conditi sunt non pauci Arausicanæ Synodi Canones.

Concludit Prosper his verbis memoratu quam maxime dignis : Sufficiens, ut arbitror demonstratum est, reprehenses sancti Augustini & vana obijcere, & recta impugnare, & præva defendere; pretemporumque armis intestinum bellum moventes, diâlis divinis; atque humanis constitutionibus rebellare. Quorum sâmen, dum adhuc non sunt a fraterna societate divisi, toleranda magis est intentio, quam desperanda correctio: ut donec Dominus per Ecclesiæ principes, & legitimos judiciorum suorum ministros, hac quæ per paucorum superbiam, & quorundam imperitiam sunt

P. 100.

P. 100.

1114.

P. 100.
Not. 10.
P. 100.
P. 100.Gen. 10.
Not. 10.
Not. 10.Cass. 10.
P. 100.
P. 100.Cassiod.
10. 10.
P. 100.De la
Cass. 10.
P. 100.Baron. 10.
10. 10.Labbe. 10.
Not. 10.
P. 100.

P. 100.

1114.

surbata componat; nobis Deo adjuvante sit studium, quicquid modestaque patientia edis dilectionem reddere, & ineptorum vitare confictus; veritatem non deserere, nec cum falsitate certare: semperque a Deo petere ut in omnibus cogitationibus, in omnibus voluntatibus, in omnibus sermonibus atque actionibus nostris ipse teneat principatum, qui dixit se esse principium.

ARTICULUS IX.

De aliis S. Prosperi operibus: deque ejusdem Chronico.

QUID rerum egerit Prosper ab anno 431. quo in Cassianum scripsit, ad Pontificatum usque S. Leonis, qui anno 440. inchoatus est, nusquam occurrit. Hoc fortasse temporis intervallo nonnulla quae etiamnum extant scripta composuit. Utraque haeresis Nestorii & Pelagii ab Ephesina Synodo anno 431. proscripta fuerat, cum Epigramma quoddam scripsit Prosper, quod utriusque haereseos Epitaphium appellavit. Nempe in hoc utraque consentiebat, quod altera affirmaret Christum labore ac operibus suis divinitatem consecutum fuisse, altera de iustitia fidelium idem praedicaret. Quare agebat Prosper Nestorianam haeresim, quae gratiam in capite destruebat, Pelagianae genitricem, quae eandem gratiam in membris ejus evertiebat: etsi alio sensu filia dici debere, utpote quae damnatis demum Pelagianis produisset. Hoc idem Epitaphium a Prospero nostro utriusque haeresis tumultu appensum negarat Jo. Garnerius in cap. 7. dissert. 7. ad Marii Mercatoris opera; simile quiddam aenigmati proferri contendens, cum dicitur, alteram haeresim aliterius fuisse matrem simul & filiam: quae ingeniose quidem dicta fatetur, sed vere fuisse negat: hincque probare nititur quod a tertio saeculo per deliria Samosateni Nestoriano errori praeludi coeperit: subjicitur dandam eo faciliorem veniam Poetae nostro, quod ipse quoque Cassianus in eodem peccaverit, & suam in sententiam traxerit Leonem Magnum alioque postmodum plures eorum auctoritatem secutos. Quibus non obstantibus tale opusculum Prospero asserit Antelmus dissert. 9. in Opera SS. Leonis & Prosperi; tum propter auctoritatem Cassiani & Leonis magni, quibus si hoc licuit serio differentiis, multo indulgentius Poetae condonandum, non tam ad historiae normam loquenti, quam conscriptis erroribus laxatis habenis, inflatisque, ut ajunt, tibiis illudenti. Maxime cum haec utriusque haereseos comparatio non semel ab eo usurpata deprehendatur; sed & in Chronico ipso narret quod apud Ephesum Nestorius cum haeresi nominis sui, & cum multis Pelagianis, qui cognatum errori suo juvabant dogma, fuerit damnatus: & hanc ipsam utriusque erroris confederationem Cassiano exprobet libri adversus eum scripti cap. 21. *Per hunc virum (Caelestinum) etiam Orientales Ecclesiae gemina peste purgata sunt, quando Cyrillo Alexandrinae urbis Ansistiri, ad execrandam Nestorianam impietatem, Apostolico auxiliatus est gladio, quo etiam Pelagiani dum cognatis confederantur erroribus, iterum prosternebantur.*

Scripsit praeter haec sex supra centum Epigrammata; quae effata & sententias totidem ex Augustino, ut praefert titulus, depromptas exhibent. Has primum prosa oratione, deinde verbis exprimit. Cum in toto Opusculi hujus decurru Prosperi ingenium facile agnoscitur, tum in eo potissimum quod ex Augustini dictis collectum sit. Ad illud elaborandum ideo accessit, ut mentem sacris loquelis exerceret, caelestique animum pane pasceret.

*Nec nostra hoc opis est (inquit), sed ab illo sumitur hic vos,
 Qui siccam rupem fundere iussit aquas.
 Ut quod in affectum cordis ; pietate magistra
 Veneris, hoc promat Carmine lata fides.*

*Infra pag.
 301. in
 pag.*

Quibus verbis præludii instar toti operi appositis, qua mente susceptum a se fuerit opus indicat, & quidquid recti in eo fuerit, quidquid aliqua laude dignum reperiatur, totum illud ad supernum fontem unde effluerat refluire velle se protestatur.

Videtur quodam in loco, id est, Epigrammatis 65. & 66. Eutichianos impugnare, negantes Christi carnem ejusdem cum nostra esse substantiæ. Unde hoc operis sub Chalcedonensis Concilii, anno 451. habiti tempora compositum fuisse non immerito quis colligat : cum Prosperi vitam etiam ulterius produci oporteat, ut postea videbimus.

*Infra pag.
 301. in
 pag.*

Aliam insuper edidit Collectionem sententiarum 392. alias 388. ex Augustini operibus, tum iis quæ etiamnum extant, tum iis quæ interciderunt. Illius nonnumquam mentem exprimit potius quam voces refert. Liber ille existimatur esse instar compendii cujusdam Theologici, quod in proprium usum Prosperi contexuerat, ut præcipua Augustiniane doctrinæ capita sibi notiora & magis familiaria redderet. Aliquot ex hoc libro sententiæ inter Ausraciani secundi Concilii canones relatæ sunt, & permultæ sub Prosperi nomine citantur a Floro.

*Infra pag.
 301. in
 pag.
 302. in
 pag.
 303. in
 pag.
 304. in
 pag.
 305. in
 pag.
 306. in
 pag.
 307. in
 pag.
 308. in
 pag.
 309. in
 pag.
 310. in
 pag.
 311. in
 pag.
 312. in
 pag.
 313. in
 pag.
 314. in
 pag.
 315. in
 pag.
 316. in
 pag.
 317. in
 pag.
 318. in
 pag.
 319. in
 pag.
 320. in
 pag.
 321. in
 pag.
 322. in
 pag.
 323. in
 pag.
 324. in
 pag.
 325. in
 pag.
 326. in
 pag.
 327. in
 pag.
 328. in
 pag.
 329. in
 pag.
 330. in
 pag.
 331. in
 pag.
 332. in
 pag.
 333. in
 pag.
 334. in
 pag.
 335. in
 pag.
 336. in
 pag.
 337. in
 pag.
 338. in
 pag.
 339. in
 pag.
 340. in
 pag.
 341. in
 pag.
 342. in
 pag.
 343. in
 pag.
 344. in
 pag.
 345. in
 pag.
 346. in
 pag.
 347. in
 pag.
 348. in
 pag.
 349. in
 pag.
 350. in
 pag.
 351. in
 pag.
 352. in
 pag.
 353. in
 pag.
 354. in
 pag.
 355. in
 pag.
 356. in
 pag.
 357. in
 pag.
 358. in
 pag.
 359. in
 pag.
 360. in
 pag.
 361. in
 pag.
 362. in
 pag.
 363. in
 pag.
 364. in
 pag.
 365. in
 pag.
 366. in
 pag.
 367. in
 pag.
 368. in
 pag.
 369. in
 pag.
 370. in
 pag.
 371. in
 pag.
 372. in
 pag.
 373. in
 pag.
 374. in
 pag.
 375. in
 pag.
 376. in
 pag.
 377. in
 pag.
 378. in
 pag.
 379. in
 pag.
 380. in
 pag.
 381. in
 pag.
 382. in
 pag.
 383. in
 pag.
 384. in
 pag.
 385. in
 pag.
 386. in
 pag.
 387. in
 pag.
 388. in
 pag.
 389. in
 pag.
 390. in
 pag.
 391. in
 pag.
 392. in
 pag.
 393. in
 pag.
 394. in
 pag.
 395. in
 pag.
 396. in
 pag.
 397. in
 pag.
 398. in
 pag.
 399. in
 pag.
 400. in
 pag.
 401. in
 pag.
 402. in
 pag.
 403. in
 pag.
 404. in
 pag.
 405. in
 pag.
 406. in
 pag.
 407. in
 pag.
 408. in
 pag.
 409. in
 pag.
 410. in
 pag.
 411. in
 pag.
 412. in
 pag.
 413. in
 pag.
 414. in
 pag.
 415. in
 pag.
 416. in
 pag.
 417. in
 pag.
 418. in
 pag.
 419. in
 pag.
 420. in
 pag.
 421. in
 pag.
 422. in
 pag.
 423. in
 pag.
 424. in
 pag.
 425. in
 pag.
 426. in
 pag.
 427. in
 pag.
 428. in
 pag.
 429. in
 pag.
 430. in
 pag.
 431. in
 pag.
 432. in
 pag.
 433. in
 pag.
 434. in
 pag.
 435. in
 pag.
 436. in
 pag.
 437. in
 pag.
 438. in
 pag.
 439. in
 pag.
 440. in
 pag.
 441. in
 pag.
 442. in
 pag.
 443. in
 pag.
 444. in
 pag.
 445. in
 pag.
 446. in
 pag.
 447. in
 pag.
 448. in
 pag.
 449. in
 pag.
 450. in
 pag.
 451. in
 pag.
 452. in
 pag.
 453. in
 pag.
 454. in
 pag.
 455. in
 pag.
 456. in
 pag.
 457. in
 pag.
 458. in
 pag.
 459. in
 pag.
 460. in
 pag.
 461. in
 pag.
 462. in
 pag.
 463. in
 pag.
 464. in
 pag.
 465. in
 pag.
 466. in
 pag.
 467. in
 pag.
 468. in
 pag.
 469. in
 pag.
 470. in
 pag.
 471. in
 pag.
 472. in
 pag.
 473. in
 pag.
 474. in
 pag.
 475. in
 pag.
 476. in
 pag.
 477. in
 pag.
 478. in
 pag.
 479. in
 pag.
 480. in
 pag.
 481. in
 pag.
 482. in
 pag.
 483. in
 pag.
 484. in
 pag.
 485. in
 pag.
 486. in
 pag.
 487. in
 pag.
 488. in
 pag.
 489. in
 pag.
 490. in
 pag.
 491. in
 pag.
 492. in
 pag.
 493. in
 pag.
 494. in
 pag.
 495. in
 pag.
 496. in
 pag.
 497. in
 pag.
 498. in
 pag.
 499. in
 pag.
 500. in
 pag.
 501. in
 pag.
 502. in
 pag.
 503. in
 pag.
 504. in
 pag.
 505. in
 pag.
 506. in
 pag.
 507. in
 pag.
 508. in
 pag.
 509. in
 pag.
 510. in
 pag.
 511. in
 pag.
 512. in
 pag.
 513. in
 pag.
 514. in
 pag.
 515. in
 pag.
 516. in
 pag.
 517. in
 pag.
 518. in
 pag.
 519. in
 pag.
 520. in
 pag.
 521. in
 pag.
 522. in
 pag.
 523. in
 pag.
 524. in
 pag.
 525. in
 pag.
 526. in
 pag.
 527. in
 pag.
 528. in
 pag.
 529. in
 pag.
 530. in
 pag.
 531. in
 pag.
 532. in
 pag.
 533. in
 pag.
 534. in
 pag.
 535. in
 pag.
 536. in
 pag.
 537. in
 pag.
 538. in
 pag.
 539. in
 pag.
 540. in
 pag.
 541. in
 pag.
 542. in
 pag.
 543. in
 pag.
 544. in
 pag.
 545. in
 pag.
 546. in
 pag.
 547. in
 pag.
 548. in
 pag.
 549. in
 pag.
 550. in
 pag.
 551. in
 pag.
 552. in
 pag.
 553. in
 pag.
 554. in
 pag.
 555. in
 pag.
 556. in
 pag.
 557. in
 pag.
 558. in
 pag.
 559. in
 pag.
 560. in
 pag.
 561. in
 pag.
 562. in
 pag.
 563. in
 pag.
 564. in
 pag.
 565. in
 pag.
 566. in
 pag.
 567. in
 pag.
 568. in
 pag.
 569. in
 pag.
 570. in
 pag.
 571. in
 pag.
 572. in
 pag.
 573. in
 pag.
 574. in
 pag.
 575. in
 pag.
 576. in
 pag.
 577. in
 pag.
 578. in
 pag.
 579. in
 pag.
 580. in
 pag.
 581. in
 pag.
 582. in
 pag.
 583. in
 pag.
 584. in
 pag.
 585. in
 pag.
 586. in
 pag.
 587. in
 pag.
 588. in
 pag.
 589. in
 pag.
 590. in
 pag.
 591. in
 pag.
 592. in
 pag.
 593. in
 pag.
 594. in
 pag.
 595. in
 pag.
 596. in
 pag.
 597. in
 pag.
 598. in
 pag.
 599. in
 pag.
 600. in
 pag.
 601. in
 pag.
 602. in
 pag.
 603. in
 pag.
 604. in
 pag.
 605. in
 pag.
 606. in
 pag.
 607. in
 pag.
 608. in
 pag.
 609. in
 pag.
 610. in
 pag.
 611. in
 pag.
 612. in
 pag.
 613. in
 pag.
 614. in
 pag.
 615. in
 pag.
 616. in
 pag.
 617. in
 pag.
 618. in
 pag.
 619. in
 pag.
 620. in
 pag.
 621. in
 pag.
 622. in
 pag.
 623. in
 pag.
 624. in
 pag.
 625. in
 pag.
 626. in
 pag.
 627. in
 pag.
 628. in
 pag.
 629. in
 pag.
 630. in
 pag.
 631. in
 pag.
 632. in
 pag.
 633. in
 pag.
 634. in
 pag.
 635. in
 pag.
 636. in
 pag.
 637. in
 pag.
 638. in
 pag.
 639. in
 pag.
 640. in
 pag.
 641. in
 pag.
 642. in
 pag.
 643. in
 pag.
 644. in
 pag.
 645. in
 pag.
 646. in
 pag.
 647. in
 pag.
 648. in
 pag.
 649. in
 pag.
 650. in
 pag.
 651. in
 pag.
 652. in
 pag.
 653. in
 pag.
 654. in
 pag.
 655. in
 pag.
 656. in
 pag.
 657. in
 pag.
 658. in
 pag.
 659. in
 pag.
 660. in
 pag.
 661. in
 pag.
 662. in
 pag.
 663. in
 pag.
 664. in
 pag.
 665. in
 pag.
 666. in
 pag.
 667. in
 pag.
 668. in
 pag.
 669. in
 pag.
 670. in
 pag.
 671. in
 pag.
 672. in
 pag.
 673. in
 pag.
 674. in
 pag.
 675. in
 pag.
 676. in
 pag.
 677. in
 pag.
 678. in
 pag.
 679. in
 pag.
 680. in
 pag.
 681. in
 pag.
 682. in
 pag.
 683. in
 pag.
 684. in
 pag.
 685. in
 pag.
 686. in
 pag.
 687. in
 pag.
 688. in
 pag.
 689. in
 pag.
 690. in
 pag.
 691. in
 pag.
 692. in
 pag.
 693. in
 pag.
 694. in
 pag.
 695. in
 pag.
 696. in
 pag.
 697. in
 pag.
 698. in
 pag.
 699. in
 pag.
 700. in
 pag.
 701. in
 pag.
 702. in
 pag.
 703. in
 pag.
 704. in
 pag.
 705. in
 pag.
 706. in
 pag.
 707. in
 pag.
 708. in
 pag.
 709. in
 pag.
 710. in
 pag.
 711. in
 pag.
 712. in
 pag.
 713. in
 pag.
 714. in
 pag.
 715. in
 pag.
 716. in
 pag.
 717. in
 pag.
 718. in
 pag.
 719. in
 pag.
 720. in
 pag.
 721. in
 pag.
 722. in
 pag.
 723. in
 pag.
 724. in
 pag.
 725. in
 pag.
 726. in
 pag.
 727. in
 pag.
 728. in
 pag.
 729. in
 pag.
 730. in
 pag.
 731. in
 pag.
 732. in
 pag.
 733. in
 pag.
 734. in
 pag.
 735. in
 pag.
 736. in
 pag.
 737. in
 pag.
 738. in
 pag.
 739. in
 pag.
 740. in
 pag.
 741. in
 pag.
 742. in
 pag.
 743. in
 pag.
 744. in
 pag.
 745. in
 pag.
 746. in
 pag.
 747. in
 pag.
 748. in
 pag.
 749. in
 pag.
 750. in
 pag.
 751. in
 pag.
 752. in
 pag.
 753. in
 pag.
 754. in
 pag.
 755. in
 pag.
 756. in
 pag.
 757. in
 pag.
 758. in
 pag.
 759. in
 pag.
 760. in
 pag.
 761. in
 pag.
 762. in
 pag.
 763. in
 pag.
 764. in
 pag.
 765. in
 pag.
 766. in
 pag.
 767. in
 pag.
 768. in
 pag.
 769. in
 pag.
 770. in
 pag.
 771. in
 pag.
 772. in
 pag.
 773. in
 pag.
 774. in
 pag.
 775. in
 pag.
 776. in
 pag.
 777. in
 pag.
 778. in
 pag.
 779. in
 pag.
 780. in
 pag.
 781. in
 pag.
 782. in
 pag.
 783. in
 pag.
 784. in
 pag.
 785. in
 pag.
 786. in
 pag.
 787. in
 pag.
 788. in
 pag.
 789. in
 pag.
 790. in
 pag.
 791. in
 pag.
 792. in
 pag.
 793. in
 pag.
 794. in
 pag.
 795. in
 pag.
 796. in
 pag.
 797. in
 pag.
 798. in
 pag.
 799. in
 pag.
 800. in
 pag.
 801. in
 pag.
 802. in
 pag.
 803. in
 pag.
 804. in
 pag.
 805. in
 pag.
 806. in
 pag.
 807. in
 pag.
 808. in
 pag.
 809. in
 pag.
 810. in
 pag.
 811. in
 pag.
 812. in
 pag.
 813. in
 pag.
 814. in
 pag.
 815. in
 pag.
 816. in
 pag.
 817. in
 pag.
 818. in
 pag.
 819. in
 pag.
 820. in
 pag.
 821. in
 pag.
 822. in
 pag.
 823. in
 pag.
 824. in
 pag.
 825. in
 pag.
 826. in
 pag.
 827. in
 pag.
 828. in
 pag.
 829. in
 pag.
 830. in
 pag.
 831. in
 pag.
 832. in
 pag.
 833. in
 pag.
 834. in
 pag.
 835. in
 pag.
 836. in
 pag.
 837. in
 pag.
 838. in
 pag.
 839. in
 pag.
 840. in
 pag.
 841. in
 pag.
 842. in
 pag.
 843. in
 pag.
 844. in
 pag.
 845. in
 pag.
 846. in
 pag.
 847. in
 pag.
 848. in
 pag.
 849. in
 pag.
 850. in
 pag.
 851. in
 pag.
 852. in
 pag.
 853. in
 pag.
 854. in
 pag.
 855. in
 pag.
 856. in
 pag.
 857. in
 pag.
 858. in
 pag.
 859. in
 pag.
 860. in
 pag.
 861. in
 pag.
 862. in
 pag.
 863. in
 pag.
 864. in
 pag.
 865. in
 pag.
 866. in
 pag.
 867. in
 pag.
 868. in
 pag.
 869. in
 pag.
 870. in
 pag.
 871. in
 pag.
 872. in
 pag.
 873. in
 pag.
 874. in
 pag.
 875. in
 pag.
 876. in
 pag.
 877. in
 pag.
 878. in
 pag.
 879. in
 pag.
 880. in
 pag.
 881. in
 pag.
 882. in
 pag.
 883. in
 pag.
 884. in
 pag.
 885. in
 pag.
 886. in
 pag.
 887. in
 pag.
 888. in
 pag.
 889. in
 pag.
 890. in
 pag.
 891. in
 pag.
 892. in
 pag.
 893. in
 pag.
 894. in
 pag.
 895. in
 pag.
 896. in
 pag.
 897. in
 pag.
 898. in
 pag.
 899. in
 pag.
 900. in
 pag.
 901. in
 pag.
 902. in
 pag.
 903. in
 pag.
 904. in
 pag.
 905. in
 pag.
 906. in
 pag.
 907. in
 pag.
 908. in
 pag.
 909. in
 pag.
 910. in
 pag.
 911. in
 pag.
 912. in
 pag.
 913. in
 pag.
 914. in
 pag.
 915. in
 pag.
 916. in
 pag.
 917. in
 pag.
 918. in
 pag.
 919. in
 pag.
 920. in
 pag.
 921. in
 pag.
 922. in
 pag.
 923. in
 pag.
 924. in
 pag.
 925. in
 pag.
 926. in
 pag.
 927. in
 pag.
 928. in
 pag.
 929. in
 pag.
 930. in
 pag.
 931. in
 pag.
 932. in
 pag.
 933. in
 pag.
 934. in
 pag.
 935. in
 pag.
 936. in
 pag.
 937. in
 pag.
 938. in
 pag.
 939. in
 pag.
 940. in
 pag.
 941. in
 pag.
 942. in
 pag.
 943. in
 pag.
 944. in
 pag.
 945. in
 pag.
 946. in
 pag.
 947. in
 pag.
 948. in
 pag.
 949. in
 pag.
 950. in
 pag.
 951. in
 pag.
 952. in
 pag.
 953. in
 pag.
 954. in
 pag.
 955. in
 pag.
 956. in
 pag.
 957. in
 pag.
 958. in
 pag.
 959. in
 pag.
 960. in
 pag.
 961. in
 pag.
 962. in
 pag.
 963. in
 pag.
 964. in
 pag.
 965. in
 pag.
 966. in
 pag.
 967. in
 pag.
 968. in
 pag.
 969. in
 pag.
 970. in
 pag.
 971. in
 pag.
 972. in
 pag.
 973. in
 pag.
 974. in
 pag.
 975. in
 pag.
 976. in
 pag.
 977. in
 pag.
 978. in
 pag.
 979. in
 pag.
 980. in
 pag.
 981. in
 pag.
 982. in
 pag.
 983. in
 pag.
 984. in
 pag.
 985. in
 pag.
 986. in
 pag.
 987. in
 pag.
 988. in
 pag.
 989. in
 pag.
 990. in
 pag.
 991. in
 pag.
 992. in
 pag.
 993. in
 pag.
 994. in
 pag.
 995. in
 pag.
 996. in
 pag.
 997. in
 pag.
 998. in
 pag.
 999. in
 pag.
 1000. in
 pag.*

Ejus expositio in postremos unum & quinquaginta Psalmos pariter ex Augustino tota ferme excerpta est. Videtur Psalterium integrum simili ratione explanasse, siquidem prætermisso Psalmo 107. remittit ad ea quæ de 56. & 59. dixerat. Ad Psalmum 144. disertis verbis negat duplicem esse in Christo personam : qua de re cum nihil hoc loco dicat Augustinus, manifestum est Nestorii hæresim hic a Prospero refelli : quo fundamento id operis anno citius 434. assignandum putamus. In hoc libro deprehenditur nervosum illud concisumque dicendi genus, quæ propria est Prosperi nota. Ibidem quoque facile animadvertas sanctum virum non in sola circa Christi gratiam doctrina, sed etiam in aliis omnibus capitibus Magni Augustini discipulum.

Aliquantum etiam nomen suum commendavit ex *Chronico*, quod ab Orbe condito, ad sua usque tempora jucunda quadam brevitate deduxit. Eusebii quidem ad annum usque 326. Hieronymi vero ad 378. Chronica secutus. In eo Consules enumerat ab utroque Gemino, annoque Tiberii 15. qui est æræ communis 29. Extrabat solum postrema pars hujus Chronici, ea scilicet quam ab anno 378. deduct

Grand. in
Catal. 426.

Arch. Epist.
p. 146.

pag. 171.

pag. 170.

G. G. 15.

Refert Gennadius in Catalogo cap. 87. conditum a Prospero fuisse Cyclum Paschalem, post Theophilum quidem, Eusebium, & Hippolytum, sed ante Victorium, hoc est inter annos 380. & 457. Si ille 84. annorum Cyclum sit anno 382. conditus, ut Bucherio videtur, nullatenus ab Aquitano Prospero, qui anno 453. adhuc scribebat, editus fuit. Sin minus, satis probabile fuerit Prosperum, quem alia nulla ratione designat Gennadius, illum ipsum esse quem quarto ante capite appellarat: præsertim cum eum huiusmodi computationibus operam dedisse indicio sit ejus Chronicon, in quo non semel Cyclum illum 84. annorum commemorat. Neque vero aliunde multum notus est ille Cyclus: quo tamen Ecclesia Romana Leonis Magni ætate usa videtur. Bucherius, licet incertus, ita tamen argumenta deducit, quasi Cyclum illum Prosperi esse abunde perspectum haberet.

ARTICULUS X.

*Sanctus Prosper scribit adversus Eutrichianos pro S. Leone.
Ejus mors. Non fuit Episcopus.*

Inf. p. 2.

Grand. in
Catal.
Epist.
p. 146.
Nimis hñt.
Pelag. 1. 2.
G. G. p. 151.
152.

Act. an.
4. 2. p. 151.
Ann. dñi.
in Op. Leo.
p. 141. &
142.
pag. 100.

Ado. Cñ.
p. 149.
Ann.
dñi. in Op.
Leo p. 141.
Nimis hñt.
Pelag. 1. 2.
G. G. p. 151.
152.
Pim. dñi.
G. G. p. 151.

Lab. Ser.
Catal. 15. 3.
p. 146.

Nimis hñt.
Pelag. 1. 2.
G. G. p. 151.
152.
Arch. Epist.
pag. 146.

SANCTUS Leo dum in Galliis versaretur anno 440. in summum Pontificem assumptus, inde fortasse Prosperum nostrum una secum abduxit, cujus consiliis uteretur & calamo, interrogantibus consulentibusque Ecclesiis responsa daturus: quemadmodum Damasus Hieronymum ad idem munus adhibuerat. Ait enim Gennadius, Prospero aliqui non satis æquus, Epistolæ quoque Papæ Leonis adversum Eutichen de vera Christi incarnatione ad diversos datæ ab ipso dictatæ creduntur. Quod etiam a Marcellino ad annum 459. exscribitur. Id autem potissimum de celebri illa ad Flavianum Epistola solet intelligi: estque extra dubium omne positum, refragantibus licet Bellarmino & aliis quibusdam. Potuit autem Prosper illarum litterarum argumenta & quasi materiam suppeditasse, quam recognitam Leo stylo suo & oratione vestierit, venustiore quidem illa & oratione quam Prosperi: quamquam hic in id quoque fortasse incubuerit, ut ad Pontificis, cui operam suam præstabat, styllum ac scribendi genus conformaret suum. Hac de causa ab Adone aliisque sequioris ævi scriptoribus dicitur fuisse LEONIS MAGNI NOTARIUS, seu amanuensis. Fieri enim potest ut illi in scribendis tum Epistolis, tum etiam concionibus famulatus sit. Certe in libro ante 600. annos manu exarato Prosperi nomen præ se fert sermo quartus in die Anniversario Assumptionis Leonis ad Pontificatum, & fortasse alij. Inde existimare licet eum magnam partem sustinuisse eorum que gessit in Pelagianos Magnus Leo: videtur Ado pariter illi tribuere quæ a Leone fuerant tum in Eutrichianos, tum in Pelagianos scripta; neque huic contradicit Cardinalis Norisius. Illud vero in historia non omisum, quod cum Romæ nonnulli Pelagianam hæresim denuo fuscitare conarentur, suamque ea de re mentem ausi essent patefacere, Prosper statim libellos obtulerit tum Leoni adhuc superstiti, tum Imperatoris ministris, perfecitque ut illorum hominum conatus inanes irritique ceciderint.

Ex iis que de Prosperi Chronico diximus, liquet eum adhuc vixisse anno 455. Labbeus insequente anno mortuum propterea putat, quod scribens anno 457. Victorius *virum sanctum ac venerabilem* eum appellet: qua ex re profecto illud elici nequit. Accedit quod Marcellinus anno 463. de Prosperi tamquam adhuc superstiti mentionem faciat. Illum in id usque tempus vixisse non inficias eunt Norisius & Bucherius, qui multa scripsit in Victorium.

Ha-

Hucusque nihil est a nobis observatum, neque ab ullo veterum quidquam accepimus, unde appareat Prosperum fuisse gradu ac ordine laicis aut monachis superiorem. Volunt tamen recentiores propemodum omnes eum fuisse Episcopum sive Reiensem in Provincia, sive Regiensem in Longobardia. Quibus si opponas a veterum nullo ei datam Episcopi appellationem; reponunt id inde accidisse quod veteribus præcedentibus vix fuerit cognitus. At profecto hæc ratio nullius est roboris, sive Gelasium spectes, sive Gennadium, aut Fulgentium, aut etiam Cassiodorum. Hi omnes viri doctrina insignes, Prosperoque ætate proximi ignorare non potuerunt, an vir tanti nominis fuisset necne Episcopus. Quod ad Victorium attinet, is quidem ea de re silere fortasse diceretur, quod Prosper nonnisi post annum 457. ad Episcopalem dignitatem evectus fuerit.

Illud profecto falsæ isti de Prosperi Episcopatu opinioni ortum dedit, quod alter fuerit ejusdem nominis Episcopus Regiensis in Longobardia: quod quidem videtur in dubium revocari vix posse. Siquidem eum Regiensis Ecclesiæ patronum venerat, sacrumque ejus corpus aservat in percelebris Basilica a Comitissa Mathilde instituta: quo tamen ex alia ejusdem urbis Basilica ab ipsomet in honorem S. Apollinaris extructa allatum jam inde a Regis Luitprandi temporibus narratur. Hujus Epitaphium a Vossio refertur, quod ideo compositum fuerat, ut novo inscriberetur tumulo qui propterea constitutus fuerat, quod veterem turris cujusdam ruina comminuisset. At illud Epitaphium in æde Carmelitarum conspici idem affirmat. Habetur apud Surium vira S. Prosperi Regiensis a Flaminio proprii ingenii libidine meritisque conjecturis ducto conscripta, ait Labbeus. De ea severius etiam est Norisii judicium. Is censet Prosperum hunc forsitan esse auctorem libri de *Promissionibus & prediotionibus*: cujus rei nullum peculiare suppetit argumentum. Flaminius & Ughellus statuunt eum a S. Leone Episcopum fuisse creatum, annoque 466. mortuum esse. Cujus anni nota e magno forsitan Prosperi desumpta fuit: quemadmodum hujus Episcopatum ab altero illo mutuati sunt. Trithemius tamen Prosperum successorem assignat Faventio, qui anno 451. in Concilio Mediolanensi sedit, tamquam antistes Regiensis. Medium inter eos locat Ughellus Elpidium. Porro dies festa S. Prosperi agit 25. Junii, qua die Magni Prosperi festum celebrari putatur.

De Prospero pariter festus dies recolitur quotannis die 24. Novembris apud Canonicos regulares Gallicanæ potissimum congregationis, & in Regali Cœnobio S. Victoris Parisiensis, qui dies translationis esse hujus aut alterius Prosperi a nonnullis reputatur.

Qui vero eum Reiensem Episcopum fuisse voluerunt, iis ita sentiendi locum præbuit Prosperi Episcopi nomen, qui Concilii Carpentorastensis & Vasioensis subscript: quæ quidem Concilia circa annum 442. habita illi sinxerunt. Cum vero hodie inter eruditos conveniat, illa anno 527. aut 529. celebratæ, Prosper ille qui iis subscripsit, altero longe sit posterior necesse est. Accedit quod Maximus Reiensis Ecclesiæ præerat vivente adhuc Hilario Arelatensi, hoc est ante annum 450. imo ante annum 432. aut 433. ut demonstratum a nobis est. Itaque per multum abest quin Prosper qui anno certe 455. adhuc vivebat fuerit ejus decessor, ut vult Baronius. Ex S. Sidonio ostenditur Faustum, qui sancto Prospero superstes fuit, Maximo successisse. Quare fieri nequit ut Prosper fuerit Episcopus Reiensis.

Ughell. Ital.
Sacr. 20. 4.
pag. 209.
Ibidem
pag. 100.

Voss. Hist.
Pros. l. 2.
c. 18. p. 20.

Sur. 95. 2.
p. 137.
Lab. Hist.
Eccles. 10. 2.
pag. 140.
Noris. l. 2.
c. 13. p. 204.
Ibid. 20.
pag. 41. 2.
Ibid.
Ughell. 2. 2.
pag. 200.

Trith. de
Sacr. Hist.
17.
Lab. 10. 2.
pag. 101.
Baron. 20.
Ibid.

Bar. ann.
455. 5. 10.
Ibid. 10.
Epist. 11.
pag. 24.
Bar. ann.
456. 5. 10.

ARTICULUS XI.

De quibusdam operibus sancto Prospero adscriptis.

NIHIL amplius dicendum videtur, sive de veris indubitatisque Prosperi operibus, sive de aliis quæ illi tribui posse probabilis aliqua ratio seadeat. Superest ut ea commemorentur, quæ quamvis consuet ab eo scripta non esse, sub ejus tamen nomine vulgata sunt. Neque ea sunt ignobilia, imo non parvam in Ecclesia auctoritatem consecuta sunt.

Hortatur Cassiodorus ut sanctum Prosperum sedula cura legamus, qui tres libros totius auctoritatis divinæ in centum quinquaginta tribus titulis comprehendit, ad instar piscium quos Evangelica retia de hujus sæculi tempestuosa profunditate traxerunt. Dubitari nequit quin respexerit ad *librum de Promissionibus & predicationibus Dei*, hodie in partes quinque distributum: quæ quidem divisio ab ipsomet auctore instituta fuerat, qui dum alludit ad centum quinquaginta tres pisces in Evangelio narratos, titulis totidem voluit universa Christi promissa sacris libris consignata concludere; eorumque fidem exhibitam demonstrare. Quoniam vero hæc promissa & ante legem, & sub lege data, sub gratia demum impleta sunt; ideo nonnullis visum est hoc opus appellare *Librum ante legem, sub lege, & sub gratia*. Hujus ex

ca. 51. de
Pl. 11. p. 44.
h.

Daria. 16.
a. p. 440.
Aster. 15.
in 9. p. 10.
p. 10.
Notti 10.
Pala. 1. 1.
a. 1. p. 10.
L. 1. p. 10.
L. 1. p. 10.
L. 1. p. 10.
L. 1. p. 10.

1. p. 10.
1. p. 10.
1. p. 10.
1. p. 10.

Append. p.
111.

Append. p.
111.

Append. p.
111.

111. 10.

secunda parte locum unum sub beati Prosperi nomine refert Cassiodorus, cujus auctoritatem nescimus an adduci nos oporteat ad opus illud alicui Prosperi, quisquis tandem ille sit, adscribendum. Ab hac certe opinione propius abest Ludovicus Dupin, quam Josephus Antelmus. Res minime dubia videtur Eminentissimo Norisio, qui Prosperum illum Regiensem Episcopum opinatur. Illud certum, opus de quo agitur non esse Magni Prosperi, cujus elegantiam nec stylo nec ingenio ille scriptor assequitur. Hujus oratio humilis, jejuna & simplex; „Prosperi loquendi genus abundans, di-
„ves viribus, & nervis valens, locuples sententiis“. Satis apparet cum fuisse Africanum: unde mirum videri non debet quod inter complures hæreticorum sectas, Donatistas potissimum, imo Maximianistas appellet, quod Tychonii famosi Donatistæ meminerit, quod res quasdam non vulgares in Africa gestas referat. Ipse adhuc adolescens tunc aderat Carthagine, cum Aurelius Episcopus celeberrimum Cælestis Dæi templum in ea urbe Christo dedicavit, anno fortasse 399. & dum una cum sociis & amicis (ut se adolescentium ætas impatiens circumquaque vertebat), dum curiosi singula quæque pro magnitudine inspicerent, mirum quoddam & incredibile suo testatur aspectui ingestum, hunc nempe titulum æneis grandioribusque litteris in frontispicio templi conscriptum: **AURELIUS PONTIFEX DEDICAVIT**. Idem Carthagine etiam versabatur eodem quo Aspar V. I. Consul, hoc est anno 431. aut 432. & rei cujusdam stupendæ, quam diligenter enarrat, testis fuit. Neque silentio præterit quemdam specie monachum, qui cum Carthaginem advenisset, quædam signa curationum operari se jactabat, adhibito oleo nescio cujus mortui osse infuso. At ubi se proditum fallacisque suas artes sensit detectas, aufugit.

„Erat præfatus scriptor in Campania cum sanctus Pontifex Leo Mani-
„chæos subverteret, & contereret Pelagianos“; nempe anno circiter 443. Africa videtur expulsum fuisse a Vandalis, expugnata fortasse Carthagine anno 439. cujus rei quodam loco meminit. Non semel eas deplorat calamitates quas ætate sua in populos peccata devocarant, ita ut sacrificia ab exteris conculcata essent, sacraque vasa in Barbarorum principum potestatem devenissent. Is quidem scribebat Valentiniani III. temporibus: sed mortua jam,

ut

ut videtur, Placidia, adeoque post annum 450. ante 455. In multis rebus Augustinum sequitur, ejusque testimonia profert nonnumquam. Fatentur Lovanientes, quorum opera Prosper typis excusus prodiit anno 1565. librum istum ab illius phrasi & stylo ac eruditione longe abesse, ejusque textum non paucis in locis corruptum sibi mansisse ac mutilum. Cui vitio nos, quatenus licuit, opè MS. Remigiano-Remensis & editionum veterum mederi conati sumus.

Ambr. Diss.
in Op. Lat.
pag. 246.

Libri de Vita Contemplativa sub nomine sancti Prosperi passim laudabantur nono sæculo, imo jam a medio octavo sæculo, a Chrodogango scilicet Metensis Episcopo. Verum quod a nervosa illa pressaque Prosperi eloquentia valde discrepat latus quidam & copiose fluens stylus quo libri illi concripti sunt; hos Juliano Pomerio, qui extante quinto sæculo vivebat, esse tribuendos tam validis argumentis demonstravit Jacobus Sirmondus, ut nulla cuiquam hodie ea de re dubitatio superfit.

Teste app.
p. 2. in ed.
Ambr. Diss.
in Op. Lat.
p. 246.

Nec. ad
Augustinum
Lett.

Contendunt viri sagacitate ingenii & eruditionis laude præstantes, qui libros de *Vocatione omnium gentium* diligenter evoluerunt ac scrutati sunt, in iis reperiri nihil quod non optime cohæreat cum doctrina sancti Prosperi, cui & Hincmarus iudicio, & trium vetustissimorum codicum manu exaratorum auctoritate tribuntur. Multa etiam in iis habentur illis plane consentanea, quæ a Prospero tum in ceteris operibus, tum in Carmine de Ingratis scripta sunt. Nec repugnat temporis ratio. Cum enim nec confecti sint initio turbarum quas Semipelagiani edidere, & tamen a Gelasio laudentur, velut opus cuiusdam Ecclesiæ Magistri, superest ut circa annum 440. editi fuerint. Verum artificiosius composita oratio, & placidius leniusque differendi genus minus congruit cum iis quæ apud Prosperum invenies. Itaque, ut eos omitamus qui hoc opus S. Ambrosio, multo ante illas lites exortas defuncto, gratis perperamque adscribere, ab aliis tribuitur Hilario Prosperi nostri socio, ab aliis S. Prospero Aurelianensium Episcopo, circa annum 470. Sunt qui existiment opus esse alicujus Africani, ex eorum fortasse numero qui a Genserico pulsi anno 440. in Italiam appulerant.

Quæsnellus ostendere nititur hos libros esse sancti Leonis, & id quidem styli similitudine ductus asserit. Ab eo quidem ante Pontificatum editos, at non incriptos suo nomine. Quo factum est ut eum illorum auctorem esse Gelasius ipse nescierit. Hanc sententiam prolixa disputatione a Quæsnello prolata, prolixiori lucubratione impugnavit Anselmius, librosque de quibus agimus Prospero relictos voluit. Momenta utrimque Collata paucis collegit Ludovicus Dupin, statuitque nihil esse quod Prospero tribuantur illi libri. Eorum si spectetur stylus ac rerum tractandarum ratio, videri quidem inter Leonis opera referendos: nihil asseri posse, quam ob rem ei abjudicentur. Sed nullo quoque argumento certo eidem asseri: quippe quos abique nomine auctoris in lucem prodisse constat: ferique persacile poterit, ut multi tunc temporis & Romæ & aliis in locis fuerint, quorum scribendi ratio Leonis stylum referret ac redoleret. Atque hoc quidem in statu & sita est etiamnum & diu remansura videitur percelebris illa & vulgatissima questio. Existimavit Eminētissimus Norisius librorum horum scriptorem in explanandis iis quæ ad gratiam pertinent non aliam solum viam inire ab ea quam Augustinus & Prosper tenuere, sed & de ipsa re ab utroque nonnullis in capitibus dissidere. Reposuit Quæsnellus scriptorem illum nullatenus ab Augustini placitis, ab Ecclesiæ comprobatis & adoptatis, recessisse. Qua in re ab hoc profus stare videtur Ludovicus Dupin: qui quæcumque hoc opere continentur satis uberiore analysi comprehendit.

Let. 2. p.
212. & 213.

Ambr. Diss.
in Op. Lat.
p. 246. &
Dupin. Op.
p. 212. & 213.

Noris. l. 2.
p. 1. & 2.
p. 112.

Let. 2. p.
212. & 213.

Dupin. Op.
p. 212. &
Dupin. Op.
p. 212. & 213.

Ita concinit stylus Epistolæ ad Demetriadem, stylo librorum de *Vocatione Gentium*, ut eidem hætenus auctori utrumque opus merito sit adscri-

Novis. 313.
Palap. 1. 3.
pag. 271.
Donat. Dig.
Is. 31. 1.
Lat. 84.
Dapin. 10.
4. 345-40.

ptum, sive cum Ambrosio datum, sive cum Prospero. Norisius quidem Epistolam ad Demetriadem sancto Prospero adjudicat. Verum alios hujus auctoritas a pristina sententia minime depulit, iisque item ut antea visa est hæc Epistola oratione eadem ac stylo exarata, ac libri de Vocatione Gentium; proindeque eidem scriptori tribuenda.

Trith.
Script.
Eccl. p. 12.
2.
Dapin. 10.
4. p. 411.

Scribit Trithemius Prosperum alia insuper nonnulla scripsisse: „librum unum Epistolarum ad diversos: librum unum de viris illustribus: ac de captivitate Romæ librum unum. Hos vero libros a Trithemio nusquam inspectos eo verisimile est, quod eorum initia non subijciat, ut ceterorum. Alioquin recentior est ille, quam ut ejus testimonio quisquam nitatur. Addit quoque idem: Alia insuper nonnulla scripsisse dicitur; sed ad manus nostras non venerunt“. De quibus proinde cum illi nihil suspicari licuerit, nec nobis pariter quidquam augurari est hætenus concessum.

E L E N C H U S

Eorum quæ in hoc Primo Tomo continentur.

S ANCTI Prosperi Aquisani Vita.	Supra Pag. xv.
Sancti Prosperi Epistola ad Augustinum.	Pag. 5
Hilarii ad Augustinum Epistola.	11
S. Augustini De Prædest. SS. Liber Primus.	17
Ejusdem De dono Perseverantiæ Liber II.	34
S. Prosperi ad Rufinum Epistola.	55
S. Prosperi in Carmen de Ingratis Prefatio.	64
Ejusdem in Obreclatorem Augustini Epigramma.	110
In eundem aut alium Epigramma.	111
Epitaphium Nestorianæ & Pelag. Hæreseon.	113
Responsiones ad Capitula Object. Gallorum.	117
Ad Capitula objectionum Vincentianarum.	126
Ad Excerpta Genuensium.	135
S. Celestini pro Prospero & Hilario &c. Epistola.	144
Sedis Apostolicæ Episcop. auctoritates de Gratia.	146
Joannis Cassiani Collatio XIII.	156
S. Prosperi liber contra Collatorem.	168
Psalmodum a C., ad CL. Expositio.	199
Sensentiarum ex Augustino delibatarum Liber I.	278
Ex sententiis Augustini Epigrammatum Liber I.	328
Chronicum integrum.	368
Concilium Arausicanum II.	408
Confessio quæ dicitur Prosperi.	415
Poema conjugis ad Uxorem.	418
De Providentia Divina Carmen.	425
De Vocatione Omnium Gentium Libri II.	444
Ad Demetriadepi Epistola.	501

R I F O R M A T O R I

DELLO STUDIO DI PADOVA:

AVendo veduto per la fede di revisione, ed approvazione del *P. F. Gio. Tommaso Mascheroni* Inquisitor Generale del Santo Ufficio di *Venezia*, nel Libro intitolato: *Sancti Prosperi Aquisani Opera Omnia Tomi 2. Stamp.* non vi esser cosa alcuna contro la santa Fede Cattolica, e parimente per attestato del Segretario nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo licenza a *Giuseppe Remondini* Stampator di *Venezia* che possa essere stampato osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di *Venezia*, e di *Padova*.

Dat. li 23. Settembre 1779.

(*PIERO BARBARIGO RIF.*

(*ANDREA TRON CAV. PROC. RIF.*

(*SEBASTIAN FOSCARINI CAV. RIF.*

Registrato in Libro a Carte 417. al Num. 1581.

Davidde Marchesini Segr.

LOCA SCRIPTURÆ

QUÆ EXPLICANTUR

SIVE

A PROSPERO, SIVE AB AUGUSTINO,

Sive ab aliis quorum Opera Prosperianis annexa habentur.

G EN. III. 22. Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis sciens bonum & malum.	Pag. 161
XLIX. 10. Non deficiet Princeps ex Juda, neque Rex de senioribus ejus, donec veniat semen cui reposum est, & ipse erit expectatio gentium.	377
PSAL. LXXIX. 18. & 19. Fiat manus tua super virum dextera tua, & super filium hominis, quem confirmasti tibi, & non discedimus a te.	37
ECCLE. VII. 17. Noli esse justus multum.	322
DANIEL IX. 10. Et scies & intelliget, ab initio sermonis respondendi & edificandi Jerusalem, usque ad Christi principatum hebdomades septem, & hebdomades LXII.	477
Ibid. 26. Et post hebdomadas septem & sexaginta duas, interibit christus, & judicium non erit in eo: & templum & sanctum corrumpet populus duce veniente; & cadentur in cataclysmo belli, &c.	378
MATTH. VI. 9. Sanctificetur nomen tuum.	35
Ibid. 10. Advénias regnum tuum.	ibid. 271
Item Fiat voluntas tua in celo & in terra:	36
Ibid. 11. Panem nostrum, &c.	ibid.
Ibid. 12. Dimitte nobis debita nostra.	ibid.
Ibid. 13. Et ne nos inferas in tentationem.	ibid.
XXV. 14. & 15. Homo peregre proficiscens vocavit servos suos, & tradidit illis substantiam suam: & uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem.	480
LUC. VIII. 8. Qui habet aures audiendi.	44
JOAN. V. 17. Pater meus usque nunc operatur.	310
VI. 36. Omne quod dat mihi Pater ad me venit.	22
XIV. 21. Qui diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum.	322
XVI. 13. Non enim loquetur a semetipso, sed quaecumque audierit loquensur.	323
XVII. 3. Hec est autem vita aeterna, ut cognosceant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.	324
ROM. XI. 14. Cum enim gentes qua legem non habent naturaliter qua legis sunt faciunt; hi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, &c.	181
VII. 18. Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.	173
VIII. 26. Sed ipse Spiritus interpellat pro nobis.	52
IX. 18. Cujus vult miseretur, &c.	22
XI. 2. Non repulsi Deus plebem suam, quam praecevit.	47
Ibid. 28. Secundum Evangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem autem dilecti propter patres.	28
	Ibid.

ibid. 29. Sine pœnitentia enim sunt dona Dei & vocatio.	ibid.
1. COR. 16. 9. Ostium enim mihi apertum est.	31
v. 10. Ut deferat unusquisque secundum ea quæ per tempus gessit.	25
XIII. 1. & seq. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velus æs sonans, aut cymbalum rinniens: & si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam, & habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum: & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.	508
xv. 28. Tunc & ipse subiectus erit ei, qui illi subiecit omnia.	325
GAL. IV. 16. Misit Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem.	52
EPHES. II. 3. Eramus natura filii iræ.	103
COLOS. 4. 3. Ut Deus nobis, aperiat ostium verbi.	31
PHILIP. II. 13. Deus est qui operatur in vobis velle & perficere, pro bona voluntate.	57
I. TIM. IV. 10. Qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium.	492.
II. 4. Qui vult omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire.	59
JACOB. I. 13. Deus autem neminem tentat.	37
II. 5. Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo divites in fide, &c.	29
I. JOAN. II. 19. Exierunt ex nobis, sed non erant ex nobis.	39

A D M O N I T I O I N E P I S T O L A M S A N C T I P R O S P E R I A D S A N C T U M A U G U S T I N U M

De reliquiis Pelagianæ hæreseos in Gallia subulescentibus.

CUM sanctus Augustinus majorem viam partem in revincendis diversis generis hereticis insumpserit: post partem Ecclesiæ ab eo persectam de Arianis, Manichæis, Donatistisque victoriam; novissime surrexit Pelagianæ hæresis gratia Dei inimica, quam ipse ab anno 412. scriptis libris de peccatorum remissione & de Baptismo parvulorum, & aliis, annis subsequenter, ut se se obtulit occaso, strenue debellare non cessavit: quousque pluribus Episcoporum Conciliiis summorum Pontificum decretis damnata, vires amittere, defensorumque numero capis decreverat. At vero ultima sanctissimi Doctoris ætate, viri quidam, alias Catholici, sed aut minus eruditi, & in Scripturis, unde doctrinam suam hauerat Augustinus, non satis versati, aut forte minus demisse quam oportuerat de seipsum sentientes, lectis Augustini libris aut rurbati, aut etiam scandalizati sunt. Turbas inter Adrumetinos in Africa Monachos, qui Abbati Valentiniano parebant, excitatas non ægre sedarunt sum liber de Gratia & libero arbitrio, sum alius de Correctione & gratia, qui mentibus eorum obduclas dubitationum nubes luce sua dissipavit.

At perniciem multo majorem Ecclesiæ, apud Gallias præsertim, creavit furculus alius hæresis Pelagianæ, qui tanto latius diffudit sese, æque altiores radices egit, quanto is prima fronte apparuit minus injuriosus in Christi Salvatoris gratiam, quam hand parum quoque amplificare videbatur. Hujus initia quædam prodierant cum novo dogmate Vitalis, viri aliunde Catholici, qui cum esset in Carthaginiensi eruditus Ecclesiæ, præcipuam quamdam doctrinam sancti Cypriani ejus urbis Episcopi venerationem debebat: a qua illum tamen semere discedere conquirebatur Augustinus. Et Vitalem quidem hereticum Pelagianum esse sanctus Doctor non credebat: sed minime tam orthodoxum esse audierat, ut nihil illius ad eum transisset vel in eo relinqueretur erroris. Pelagiani quippe omnia, ut eisdem scribit, ad fidem piamque vitam hominum pertinencia ita tribuunt libero voluntatis arbitrio, ut habenda ex nobis, non a Domino puenit esse poscenda: ille autem initium fidei, ubi est etiam initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis, nolebat donum esse Dei, sed ex nobis nos habere contendebat, ut credere incipiamus; cetera autem religiosa viæ bona Deum per gratiam suam jam ex fide petentibus, quærentibus, pulsantibus donare consuebat. Hunc Vitalis errorem, quem ipsum amplexi sunt qui vocati sunt Semipelagiani, epistola ad eundem scripta inde potissimum refellit Augustinus, quod Ecclesiæ preces apud Deum fundat pro infidelibus, ut convertantur, & gratiarum actiones pro iisdem ad fidem conversis rependat; nec non pro fidelibus adhibeat orationes, ut in eo quod esse caperunt ejus munere perseverent: qua Epistola ad Vitalem videri potest Adrumetinorum dissensione, ac libris ad eam componendam editis posterior, & ad annum 426. aut 427. revocanda.

Diffusis autem longe lateque posterioribus istis Augustini lucubrationibus, fuerunt Massilia aliique in locis Galliarum non pauci, qui sibi ex imperitia per-

Vide infra
in Epist. S.
Prosperi ad
Aug. lib. 2.

suaderent, quidquid suis in Pelagianos libris de vocatione electorum secundum Dei beneplacitum scripserat Augustinus, id totum a Patrum opinione atque Ecclesiae sententia abhorrebat. Illud idem sanctis iuxta ac peccatoribus negligentiam repemque injicere: quia quocumque modo se egerint, non posset aliud erga eos, quam Deus deservire, accidere. Ac proinde ut maxime vera esset illa doctrina, non tamen evulgandam esse: quippe quae, cum nequaquam esset necessaria, effectus traheret admodum periculosos, necnon cohortantium incitamenta vana cessaque redderet. Quae sua erat a catholico illo dogmate, unde persecuciones tam odiosas colligebant, abalienatio, eos in celebres Semipelagianorum (quippe hoc nomen merito suo consecuti sunt) errores impulit. Nam illi prius meliora & magis orthodoxa sentiebant: sed certis regulis ac fundamentis destituti, modo hic, modo illuc mentem atque opinionem transferebant. Visum illis initium fidei, & in finem perseverantiam sic esse in nostra potestate, ut non nisi dona Dei; aut a Deo nonnisi talem dari perseverantiam, a qua possit homo sua voluntate deficere. Nec deerant etiam qui a Pelagianis semitis adeo non declinabant, ut nullam aliam gratiam, quam rationem liberumque arbitrium, homini nihil prius merenti a Creatore datum, agnoscere viderentur.

Idem lib. 2.

V. Aut.
S. Ep. de
Præd. laud.
c. 17. ad
Iulian. Ep.
S. Prosperi
ad Aug. lib. 2.

Nihilominus tamen, qui amplectebantur hosce errores, viri erant inter ceteros clari, qui virtutum omnium studio, ac probitatis qua fulgebant opinione, magnam sibi auctoritatem apud simplices quosque paraverant. Sed nulli recipiendis Pelagianorum impiis placitis magis obnoxii sunt, nisi ab se ipsis sibi caveant, quam isti; nec fere reperiuntur, qui Dei beneficiis abutantur facilius, illis intumescendo, & sibi ipsis accepta referendo, quam qui pluribus ab eo suere cumulati. Massiliensium Christi servorum, hoc est, monachorum, magnam partem pestis illa corripuerat: neque ullus est qui ignoret Joannem Cassianum, a quo isthic monasterium constitutum fuerat, hunc eundem errorem propagasse scriptis suis, ac postquam Collatione tertia-decima, quam sub annum 426. in lucem emisit, uno videlicet anno postquam Valentinianus III. Gallicanos episcopos, qui Pelagii dogmata sectabantur, abdicari expellique jusserat. Ad hac, auctoritatis non minimum eidem errori hinc accedebat, quod eorum, a quibus defendebatur, nonnulli summo sacerdotii honore, id est, episcopatu nuper obstituto praeminebant. Hilarius quoque ipse episcopus Arelatensis, qui Honorato circa finem anni 428. successerat, in ceteris doctrina Augustini sectator & admirator, in iis tamen quae ad praedestinationem spectant, agebatur, ac nonnihil in querelam trahabat, superque hoc cogitata sua cum sancto Doctore conferre cupiebat.

Notaver
Cassianus
lib. 4. p.
p. 17. ad
Iulian. Ep.
S. Prosperi
ad Aug. lib. 2.

Infra Ep.
S. Prosperi
ad Aug. lib. 2.

Virorum tam illustrium, tamque in Ecclesia & pietate & dignitate praestantium auctoritas eorum errorem cum sibimetipsis, tum aliis magis periculosum reddebatur: debita enim eidem veneratio & rudes in imitationem pertrahere, & simul peritorum linguas inutiles silentio cohibere; ita ut vix reperiretur ullus, qui vel ipsos admoneret, vel errori, quem docebant, occurreret, praeter paucos perfectae gratiae intrepidus amatores. Horum e numero fuere S. Prosper, & Hilarius quidam, alius ab Episcopo Arelatensi; cum ille ordinis esset laicorum; ut infra fusius demonstraturi sumus, in admonitione Epistola ejusdem ad S. Augustinum mox secutura post illam de qua hic agimus.

En Gr.
not. in Ca.
ital. c. 2.

Infra in
Ep. Hilarii
ad Aug. lib.
2.

Sanctus Prosper autem, qui postea Augustino in defendenda gratie munus ac laborem successit, Aquitanus erat, sermone scholasticus, hoc est, egregie literatus, & omnino vir sum moribus, sum eloquio & studio clarus, nec sancti Augustini notitia indignus: quamvis se ipse tantum ex ordine laicorum fuisse quodam modo indicet, ubi profitezur, minime se parem auctoritati memoratorum Semipelagianorum, a quibus multum & vitae meritis, & summo sacerdotii honore superabatur. Augustinum numquam viderat, sed tantummodo officiosis salutaribus litteris, quas per Leontium Diaconum direxerat, per quem & sancti Antistitis acceperat responsionem; has utriusque ad invicem litteras non superesse amplius

merito deploramus. Verum tamen ille, & Augustini elucubrationum assidua lectione, & superna Dei revelatione edoctus perversissimum esse, negata prædestinatione ac præveniente gratia, dicere, quod initium salutis ex eo qui salvatur, non ex eo fieri qui salvatur, quodque voluntas hominis divina gratia pariat opem, non gratia humanam sibi subiciat voluntatem: spiritus aliorum adversis conatibus, non modo hoc in fide persistit, sed & eandem contra impugnantes propugnavit, tum sancti Doctoris operibus atque illie allatis Scripturarum testimoniis usus, tum argumentis, quæ per se ipse a positis per Augustinum fundamentis ducebat; pugnant videlicet validis ratiociniis, & nervosis illis assertionibus, quibus idem ipse, juxta Gennadii quoque adestationem, pollebat.

Inter prima hujus disputationis exordia Massilienses aliquantisper maluerunt vitium imputare suæ tarditati, quam dogma a se non intellectum damnare: immo fuere inter eos nonnulli, qui Augustinum consultum vellent, rogatumque ut lucidiorem atque apertorem super hoc expositionem daret. At vero contigit Dei misericordis nutu, ut Massiliam per id temporis deferretur liber de * Correctione & gratia, quo libro monachis Adrumetinis ad eandem ipsa, quæ Massiliensibus facebant negotium, tam plene respondebatur, tamque absolute, ut idem liber ad componendas, quæ in Galliis excitata erant, contentionum turbas conscriptus videretur. Verum conspecto libro, qui apostolicam Augustini doctrinam sequebantur, ipsi quidem novum inde lumen & majora ad eam defendendam præstidia traxerunt: alii autem, quorum mentes error ante occupaverat, caligine propria impediti, nihil aliud illic, nisi offensionis adhuc & ardentioris in veritatis odii materiam invenerunt. Opinionem suam vetustatis nomine defendentes, prædestinationis dogma nota novitatis inurebant. Locos Pauli huc pertinentes dicebant a vernie unquam sic intellectos: cumque rogarentur, quoniam ipsi modo exponi eos vellent; nullum re vera, qui placeret, sensum sibi occurrere fatebantur; sed de his taceri jubebant, quorum altitudinem nullus attingeret. Sententias Augustini ex operibus ante Pelagianam hæresim ab eo compositis producebant, tamquam suæ ipsorum opinioni plane congruentes. Quin etiam quæ idem ex adversa parte sibi opposuit in libro de Correctione & gratia, hæc omnia pro se isti magna contentione replicabant. At plurimum ipsis displicebat institutum ibidem discrimen inter gratiam quæ Adamo data fuerat, & quæ nobis nunc datur. Denique prædestinationis exemplum nolebant sumi ex parvulis, de quibus nempe alia prius fuisset opinio ipsius quoque Augustini in libris de libera arbitrio.

Cum autem illorum, quibus spiritus Pelagianæ impietatis sic illudebat, auctoritate premerentur veritatis defensores; compulsi sunt ab sancto Antistite poscere, ut suam ipse auctoritatem illis objiceret. Ilac de re duas ad ipsum epistolæ scripsit Hilarius, quarum prioræ, quæ excidit, forsasse referebatur odiosa illa prædicanda prædestinationis formula, quam ex adversariis objectavit sibi Augustinus. Posteriore vero Hilarius postquam de adversariorum quæretis egit, Quidquid, ait, pro ea gratia, quam in te pusilli cum magnis miramur, voveris aut valueris, gratissime accipiemus, tamquam a nobis carissima & reverendissima auctoritate decretum. Ac significat se Prosperum quoque impulsisse ad scribendum proprias in eandem rem litteras, quas ei cum suis conjunctim dirigit. Et illæ sunt quas hic exhibemus Prosperi litteræ, quarum ille exordia testatur se sancto Doctori, non solo salutandi eum, ut in prioræ * quadam epistola fecerat, studio, sed etiam fidei, quæ Ecclesiæ viris, affectu scribere. Exubante enim, inquit, pro universis membris corporis Christi vigilantissima industria tua, & adversus hæreticarum doctrinarum insidias veritatis virtute pugnante, nullo modo mihi verendum putavi, ne onerosius tibi aut importunus essem in eo, quod ad multorum salutem, ac perinde ad pietatem tuam pertinet; cum potius reum futurum esse me crederem, si ea quæ valde perniciosa esse intelligo, ad specialem patronum fidei non referrem. Et post exposi-

Epist. n. 4.
& 7.

Epist. n. 24

* Habetur
infra paræ
secondæ
pennicæ.

Epist. n. 2.

V. Aug. lib.
3. de Præd.
lib. c. 17.
n. 17. infra.
Epist. n. 10.

* Hæc non
causa.

tam, quæ in illis Pelagiana pravitatis reliquiis inerat, non mediocrem virulentiam, subjicit : Speramus non solum tenuitatem nostram disputationum tuarum prælidio roborandam, sed etiam ipsos, quos meritis atque honoribus claros caligo istius opinionis obscurat, desæcatissimum lumen gratiæ accepturos.

Hæc parro sancti Prosperi Epistolæ scripta sunt anno 428. aut 429. per id tempus, quo Arelatensi Ecclesiæ præerat Hilarius ex num. 9. Hic vero ex Lerinensi monacho creatus fuit Arelatensis Episcopus post Honoratum, anno 428. aut 429. incunte denatum. Quippe Honoratus suffectus Patroclo, qui anno 426. juxta Prosperi Chronicum interfectus est, Cathedram Arelatensem, teste Honorato Massiliensi in vita Hilarii Arelatensis, per biennium occupavit.

SANCTI PROSPERI AQUITANI AD AUGUSTINUM,

DE RELIQUIIS PELAGIANÆ HÆRESEOS IN GALLIA subolescentibus, deque huiusmodi hominum querelis adversus Prædestinationis & Gratiæ doctrinam; Augustini opusculis, præsertim libro de Correptione & Gratia explicatam

* E P I S T O L A .

Domino beatissimo Papæ, ineffabiliter mirabili, incomparabiliter honorando, præstantissimo patrono, AUGUSTINO PROSPER.

I. GNOTUS quidem tibi facie, sed jam aliquatenus, si reminiscaris, animo ac sermone compertus; nam per sanctum fratrem meum Leonium Diaconum misi (a) epistolâs & recepi; nunc quo-

que beatitudini tuæ scribere audeo, non solum salutationis, ut tunc, studio; sed etiam fidei, qua Ecclesia vivit, affectu. Excubante enim pro universis membris corporis Christi vigilantissima industria tua, & adversus hæreticarum doctrinarum insidias veritatis virtute pugnante; nullo modo mihi verendum putavi, ne onerosus tibi, aut importunus essem in eo, quod ad multorum salutem, ac perinde ad pietatem tuam pertinet: cum potius reum futurum esse me crederem, si ea que valde perniciofa esse intelligo, ad Specialem Patronum Fidei non referrem.

2. Multi ergo servorum (b) Christi qui in Massiliensi urbe consistunt, in sanctitatis tuæ scriptis que adversus Pelagianos hæreticos condidisti, contrarium putant Patrum opinionem & ecclesiastico sensui, quicquid in eis de vocatione electorum secundum Dei propositum disputasti. Et cum aliquandiu tarditatem suam culpare maluerint,

S. Prosperi. Tom. I.

quam non intellecta reprehendere, quidamque eorum lucidiorem super hoc atque apertioram beatitudinis tuæ expositionem voluerint postulare; evenit ex dispositione misericordiz Dei, ut cum * quosdam intra Africam familia movissent, librum *de Correptione & Gratia*, plenum divinarum auctoritatis emitteres. Quo in notitiam nostram insperata opportunitate delato, putavimus omnes querelas resistentium sopientes: quia universis quætionibus, de quibus consulenda erat sanctitas tua, tam plene illic absoluteque responsum est; quasi hoc specialiter studueris, ut quæ apud nos erant turbata componeres. Recensito autem hoc beatitudinis tuæ libro, sicut qui sanctam atque apostolicam doctrinam tuam auctoritatem antea sequebantur, intelligentiores multo instructioresque sunt facti; ita qui perusionis suæ impediabantur obscuro, aversiores quam fuerant, recesserunt. Quorum tam abrupta dissenso primum propter ipsos metumenda est, ne tam claris, tamque egregiis in omnium virtutum studio viris spiritus Pelagianæ impietatis illudat: (c) deinde ne simplices quique, apud quos horum magna est de probitatis contemplatione reverentia, hoc tutissimum sibi æstimant, quod audiunt

A 3

(a) Quatuor Mss. epistolam. Hac non existat.

(b) Servorum Christi, id est, monachorum, quorum nominatissimus Joannes Cassianus collationem editor, ipsius Prosperi contra Collatorem libro post-

ea consultatus.

(c) Abest vix hæc, dicitur a Mss. Reg. duobus & Colb. sed sanè ex lapsu amanuensis; ut patet legenti locum.

* Latine
longe ant.
Epist. scri-
pta est an-
no 418. aut
419.

Notandum
est quod
cum Augu-
stinus librum
non intel-
lexit ut
nulli.

* Atramp-
tione. Mo-
nachus.
Nabur
intra An-
no. 418.

diunt eos, quorum auctoritatem sine iudicio sequuntur, asserere.

3. Hæc enim ipsorum definitio ac professio est: Omnem quidem hominem, Adam peccante, peccasse. Et neminem per opera sua, sed per Dei gratiam regenerationem salvari. Univerſis tamen hominibus propitiationem quæ est in sacramento sanguinis Christi, sine exceptione esse propitiam: ut quicumque ad fidem & ad baptismum accedere voluerint, salvi esse possint.

Qui autem credituri sunt, quive in ea fide, quæ deinceps per Dei gratiam fit juvanda, mansuri sunt, præfice ante mundi constitutionem Deum, & eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vita bona fide excessuros esse præviderit. Ideoque omnem hominem ad credendum & ad sperandum divinis institutionibus admoneri, ut de apprehendendo vita æterna nemo desperet, cum voluntarie devotioni remunerationi sit parata. Hoc autem propositum vocationis Dei, quo vel ante mundi initium, vel in ipsa conditione generis humani, eligendorum & rejiciendorum dicitur facta discretio, ut secundum quod placuit Creatori, alii vasa honoris, alii vasa contumeliæ fieri creati, & lapsis curam resurgendi adimere, & sanctis occasionem teporis adferre: eo quod in utraque parte superfluous labor sit, si neque rejectus ulla industria possit intrare, neque electus ulla negligentia possit exidere. Quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos quam Deus definivit, accidere: & sub incerta spe cursum non posse esse constantem; cum si aliud habeat prædestinantis electio, causa sit aditantis intentio. Remove-ri itaque omnem industriam, tollique virtutes, si Dei constituto humanas præveniat voluntates: & sub hoc prædestinantis nomine, fatalem quandam induci necessitatem; aut diversarum naturarum dicti Domini coadiutores, si nemo aliud possit esse quam (a) factus est. (b) Utque brevis ac plenius quod opinantur exponam, quidquid in libro hoc ex contradicentium sensu sanctitas tua sibi opposuit, quidquid etiam in libris contra Julianum ab ipso sub hac questione obijcit, potentissime debellasti; hoc totum ab illis sanctis intensissime concludatur. Et cum contra eos scripta beatitudinis tuæ validissimis & innumeris testimoniis divinarum scripturarum instructa proferimus, ac secundum formas disputationum tuarum, (c) aliquid etiam ipsi quo concluduntur adstruimus; oblationem suam vetustate defendunt: & ea quæ de epistola apostoli Pauli Romanis scribentis, ad manifestationem divine gratiæ prævenientis electorum merita proferuntur, a nullo unquam ecclesiasticorum ita esse intellecta, ut nunc sentiuntur, affirmant. Cumque ut ipsi ea exponant secundum quorum velint sensu deposcimus; nihil se profiterentur invenisse, quod placeret, & de his taceri exigunt, quorum altitudinem nullus attigerit. Eo postremo perviciacia tota descendit, ut fidem nostram adificationi audientium contrariam esse definiant; ac sic etiam si vera sit,

non promendam: quia & perniciose non recipienda tradantur, & nullo periculo quæ intelligi nequeant conticeantur.

4. Quidam vero horum in tantum a Pelagianis semitis non declinant, ut cum ad confitendam cam Christi gratiam, quæ omnia præveniat merita humana, cogantur, ne si meritis redditor frustra gratia non numeretur; ad conditionem hanc velint uniuscujusque hominis pertinere, in qua eum nihil prius mereat, quia nec existentem, libet arbitrii & rationalem gratia Creatoris instituit, ut per discretionem boni ac mali, & ad cognitionem Dei, & ad obediendum mandatorum ejus possit suam dirigere voluntatem, atque ad hanc gratiam, qua in Christo renascimur, pervenire, per naturalem scilicet facultatem, petendo, querendo, pulsando: ut ideo scilicet, ideo inveniat, ideo introeat, quia bono nature bene usus, ad illam salvantem gratiam, initialis gratiæ ope meruerit pervenire. Propositum autem vocantis gratiæ in hoc omnino definitum, quod Deus constituerit nullum in regnum suum, nisi per sacramentum regenerationis assumere, & ad hoc salutis donum omnes homines universaliter, sive per naturalem, sive per scriptam legem, sive per evangelicam predicationem vocari: ut & qui voluerint, fiant filii Dei, & inexcusabiles sint qui fideles esse noluerint: quia iustitia Dei in eo sit, ut qui non crediderint pereant; bonitas in eo appareat, si neminem repellat a vita, sed indifferenter universos velit salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Jam hic proferunt testimonium, quibus divinarum scripturarum exhortatio ad obediendum incitat hominum voluntates, qui ex libero arbitrio, aut faciant quæ jubentur, aut negligerint: & consequens putant, ut quia prævaricator ideo dicitur non obedisse, quia noluit, fidelis quoque non dubitetur ob hoc devotus fuisse, quia voluit; & quantum quisque ad malum, tantum habet facultatis ad bonum; parique momento animum esse vel ad vitia, vel ad virtutes movere, quem bona appetentem gratia Dei foveat, mala sectantem damnatio iusta suscipiat.

5. Cumque inter hæc innumerabilem illis multitudo obijcit parvulorum, qui utique excepto originali peccato, sub quo omnes homines similiter in primi hominis damnatione nascuntur, nullas adhuc habentes voluntates, nullas proprias actiones, non fuit Dei iudicio feceruntur; ut ante discretionem boni ac mali de usu vitæ illius auferendi, alii per regenerationem inter celestis regni assumantur heredes, alii sine baptismo inter mortis perpetuæ transeant debitores: tales ajunt perdi, talesque salvari, quales servare illos in animis majoribus, si ad activum servarentur ætatem, scientia divina præviderit. Nec considerant se gratiam Dei, quam comitem, non præviam humanorum volunt esse meritorum, etiam illis voluntatibus subdere, quas ab ea secundum suam phantasia, non negant esse præventas. Sed in tantum quibusque commentitis meritis electionem Dei subijciunt, ut

Aliorum
testimonia
non ad-
huc Pela-
gianiani.

(a) M. Rec. unus, *factus sit*.
(b) Sic M. duo Reg. & Coll. unus, item edit.

huius epistola tomo 10. operum S. Aug. edit. alias, *Atque na.* (c) M. Rec. unus, *aliud etiam*.

quia præterita quæ non extant, futura quæ non sunt futura contingant; novoque apud illos absurditatis genere, & non agenda præfita sint, & præfita non acta sint. Hanc sane de humanis meritis præscientiam Dei, secundum quam gratia vocantis operetur, multo sibi rationabilis videntur adstruere, cum ad eorum nationum contemplationem veniunt, quæ vel in præteritis sæculis dimissæ sunt ingredi vias suas, vel nunc quoque adhuc in veteris ignorantie impietate deperunt, nec ullis eis aut Legis aut Evangelii illuminatio coccavit; cum tamen, in quantum prædicatoribus officium apertum est, & via facta est, gentium populus qui sedebat in tenebris & in umbra mortis, lucem viderit magnam; & qui quondam non populus, nunc autem populus Dei sit; & quorum aliquando non misertus est, nunc autem misereatur: prævilos inquam a Domino credituros, & ad nunciamque gentem ita dispensata tempora ad ministeria magistrorum, ut exortura erat bonarum credulitas voluntatum. Nec vacillare illud, quod Deus omnes homines vellet salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, & quandoquidem inexcusabiles sint, qui & ad unius veri Dei cultum potuerint intrinsece intelligentia naturali; & Evangelium ideo non audierint, quia nec fuerint recepturi.

6. Pro universo autem humano genere mortuum esse Dominum nostrum Jesum Christum, & neminem propter a redemptione sanguinis eius exceptum, etiam si omnem hanc vitam alienissimam ab eo mente pertrahant; quia ad omnes homines pertineat divinx misericordix sacramentum: quo ideo plurimi non renoventur, quia quod nec renovari velle habeset præmonstrant. Itaque quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam; quantum autem ad arbitrii libertatem, ab his eam apprehendi, qui Deo sponte crediderint, & auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint. In istam vero talis gratiæ prædicationem hi, quorum contraditione offendimur, cum prius meliora sentirent, ideo se vel maxime contulerunt; quia si profiterentur ab ea omnia bona merita præveniri, & ab ipsa ut possint esse donari; necessitate concederent, Deum secundum propositum & consilium voluntatis suæ, occulto iudicio, & opere manifesto, aliud vas condere in honorem, aliud in contumeliam; quia nemo nisi per gratiam iustificetur, & nemo nisi in pravicatione nascatur. Sed refugium illud lateri, divinoque addiscere operi sanctorum merita formidant: nec acquiescunt prædestinationum electorum numerum nec augeri posse, nec minui; ne locum apud infideles ac negligentes cohortantium incitamenta non habeant, ac superflua sit indulgentia ac laboris inditio, cuius studium cessante electione frustrandum sit. Ita demum enim posse unumquemque ad correctionem, aut ad profectum vocari, si se sciat sua diligentia bonum esse posse, & libertatem suam ob hoc Dei auxilio juvandam, si quod Deus mandat, elegerit.

Ac sic cum in his qui tempus acceperunt liberæ voluntatis, duo sint quæ humanam operentur salutem, Dei scilicet gratia, & hominis obedientia; priorem volunt obedientiam esse quam gratiam, ut initium salutis ex eo qui salvatur, non ex eo credendum sit stare qui salvatur; & voluntas hominis divinx gratiæ sibi parat operem, non gratia sibi humanam subiiciat voluntatem.

7. Quod cum perversissimum esse revelante Dei misericordia, & insinuante nos tua beatissime noverimus; possumus quidem ad non credendum esse constantes, sed ad auctoritatem talia sentientium non sumus pares: quia multum nos & vitæ meritis atocellunt, & aliqui eorum adeo nuper (a) summo sacerdotum honore supereminet: nec facile quicumque, præter paucos perfectæ gratiæ intrepidos amatores, tanto superiorum disputationibus ausus est contraire. Ex quo non solum his qui eos audiunt, verum etiam ipsis qui audiuntur, cum dignitatibus crevit periculo; dum & multos reverentia eorum aut inutili cohibet silentio, aut incurioso ducit assensu; & saluberrimum ipsis videtur, quod pene nullius contraditione reprehenditur. Unde (b) quia in istis Pelagianæ pravitatis reliquiis non mediocriter virulentæ fibra nutritur, si principium salutis male in homine collocatur; si divinx voluntati impie voluntas humana præferatur, ut ideo quis adjuvetur quia voluit, non ideo quia adjuvatur velit; si originaliter malus (c) receptionem boni non a summo bono, sed a semetipso inchoare male creditur; si aliunde Deo placeat, nisi ex eo quod ipse donaverit; tribus nobis in hac causa, Papa beatissime, pater optime, quantum juvante Domino potes, diligentiam pietatis tuæ, ut quæ in ista questionebus obsecratoria (d), & ad percipiendum difficiliora sunt, quam lucidissimis expositionibus dignis aperire.

8. Ac primum, quia plerique non putant Christianam fidem hac disensione violari, quantum periculi sit in eorum persuasione patet. Deinde quomodo per istam præperantem & cooperantem gratiam liberum non impediat arbitrium. Tum utrum præscientia Dei ista secundum propositum maneat, ut ea ipsa quæ sunt proposita, sint accipienda præfita: an per genera casualium, & species personarum ista varientur; ut quia diversæ sunt vocaciones, in his qui nihil operaturi salvantur, quasi solum Dei præscientia videretur exillere; in his autem qui aliquid boni acturi sunt, per præscientiam possit stare propositum: an vero uniformiter, licet dividi præscientia a proposito temporali distinctione non possit, præscientia tamen quodam ordine sit (e) subnixæ proposito: & sicut nihil sit quorumcumque negotiorum quod non scientia divina præveniat; ita nihil sit boni, quod in nostram participationem non Deo auctore defluerit. Postremo quemadmodum per hanc prædicationem propositi Dei, quo fideles sunt

Reliquia
ita Pelagianæ
gratiæ haereticæ
quam per
accidit.

A 4

qui

{ a } In MS. summi.
{ d } MS. Reg. duo & Colb. si in istis.
{ e } MS. Reg. unus, corruptionem boni.

{ d } Editiones S. Properi, hic addunt *ostendere*.
Abera & MS.
{ e } MS. Regius unus, *obnoxia*.

qui præordinati sunt ad vitam æternam, nemo eorum qui cohortandi sunt impediatur, nec occasionem negligentie habeant, si se prædestinatos esse desperant. Illud etiam qualiter diluatur, quæsumus patienter insipientiam nostram ferendo demones, quod retractatis priorum de hac re opinionibus, pene omnium par invenitur & una sententia, qua propositum & prædestinationem Dei secundum præscientiam receperunt; ut ob hoc Deus alios vasa honoris, alios contumelie fecerit, quia finem uniuscujusque præviderit, & sub ipso gratiæ adjutorio in qua futurus esset voluntate & actione præciserit.

9. Quibus omnibus evocatis, & multis insuper, quæ altiore intuitu ad causam hanc pertinentia magis potes videre, decussis; credimus & speramus, non solum tenuitatem nostram disputationum tuarum presidio roborandam; sed etiam ipsos, quos meritis atque honoribus clarior caligo illius opinionis obscurat, defæcatisimum lumen gratiæ recepturos. Nam unum eorum præcipuè auctoritatis & spiritualium stu-

diorum virum, sanctum (a) Hilarium Arelatensem Episcopum, sciat beatitudo tua admiratorem sectatoremque in aliis omnibus tux esse doctrinæ; & de hoc quod in querelam trahit, jam pridem apud sanctitatem tuam sensum suum per litteras velle conferre. Sed quia utrum hoc facturus, aut quo fine sit facturus, incertum est, & omnium nostrum fatigatio, providente hoc præfenti sæculo Dei gratia, in tux charitatis & scientiæ vigore (b) respirat: adde eruditionem humilibus, adde increpationem superbis. Necessarium & utile est etiam quæ scripta sunt scribere, ne leve exilimeter, quod non frequenter arguitur. Sanum enim putant esse quod non (c) dolet; nec vultus superducta cute sentiunt: sed intelligant perventurum ad sectionem, quod habuerit perseverantem tumorem. Gratia Dei & pax Domini nostri Jesu Christi coronet te in omni tempore, & ambulatorem de virtute in virtutem glorificet in æternum, Domine Papa beatissime, ineffabiliter mirabilis, incomparabiliter honorande, præstantissime patrone.

(a) Pro Hilariorum potantibus eroditi legendum esse Honoratum: sed infra Mss. Hilarium omnes ferunt. Hilariorum porro ille ex Lerinensi monacho creatus fuit Arelatensis Episcopus post Honoratum, anno 428. tot 429. ineunte denatur: Quippe Honoratus iussibus Patrocle, qui anno 426. juxta Prospe-

ri Chronicum interfectus est, cathedram Arelatensem, teste Honorato Massiliensi in vita Hilariorum Arelatensis, per biennium occupavit.

(b) In editis, spirat: in uno mss. spirat.

(c) In Mss. quod non dolet, nec vultus superductum cute sentiunt.

A D M O N I T I O IN EPISTOLAM HILARII AD SANCTUM AUGUSTINUM

De eodem argumento.

INTER paucos perfectæ gratiæ intrepidus amatores, qui Gallicanis Presbyteris occurrere audent, quos Augustini, de Prædestinatione maxime, doctrina in libris posterius scriptis exposita, urbat commovebatque; præter S. Prosperum, numeravimus & Hilarium quemdam, quem alium ab episcopo Arelatensi, & ordinis laicorum fuisse diximus. Quæ nostra opinio licet doctissimos invenierit suffragatores, ne tamen assignantibus hanc elucidationem Arelatensi Anisisti aliquis superstiti scrupulus, non inutile erit hic exhibere lectoribus quæ hanc in rem momenta deduxit doctissimus Operum S. Leonis editor & illustrator pag. 359. & sequentibus romi secundi.

Tres autem hujus nominis per ea tempora legi Hilariorum observat: Hilarium nempe Syracusanum, cujus * Epistola ad Augustinum, & Augustini rescriptum de pluribus gratiæ capitulis habentur inter sancti Doctoris Epistolas: alterum qui e Galliis scripsit ad eundem Augustinum, & Prospero ad propugnandam illius doctrinam socium se adjunxit: tertium denique Arelatensem episcopum. Ex tribus unum constasse videntur aliqui, de quibus Hincmarus Remensis, in libro de Prædestinatione. Hincmarus ipse Syracusanum quidem ab Arelatensi discernit, at Arelatensem confundit cum Prosperiano: quæ est etiam opinio Cardinalis Baronii & Joannis Gerardi Vossii. E contra ego (ait ille) Syracusanum ab Arelatensi & Arelatensem a Prosperiano distinguo cum viris eruditis: Prosperianum vero eundem esse ac Syracusanum monachum facile mihi persuadco.

* Ep. 116.
A. 111.

Hincmarus
lib. de Præ-
dest. cap. 1.
2. & 12.

Hilarium Syracusanum monachum alium esse ab Arelatenſi Hilario ex annorum ratione nullo negotio conſicitur. Syracusanus enim ſcripſit ad Auguſtinum circiter annum Chriſti 413. vel 414. Nam ante annum 412. ut ſcripta non credatur epiſtola ſancti Auguſtini reſcribentis, facit mentio iudicii contra Caſeſtinum facti apud Carthaginem. Cum vero delata ſit in Paleſtinam ab Oroſio, qui illuc venit verno tempore, lectaque ſit in conventu preſbyterorum habito menſe Julii anni 415. manifeſtum eſt ultra annum 414. differendam non eſſe Syracuſani huius monachi epiſtolam. At eo anno Hilarius, qui poſtea Arelatenſis Epiſcopus, annum ætatis ſuæ decimum-tertium non excedebat; ſi quidem mortuus eſt anno 449. quadraginta & octo annos natus, teſte Honorato Maſſilienſi viſæ ejus ſcriptore.

Hilarium porro Syracusanum ut eundem putem cum Proſperiano, ſeu Proſperi in deſenſione ſancti Auguſtini ſocio, iſtæ me movent conjectura. Uterque (ſi duo ſunt) diſcipulus ſancti Auguſtini fuit, eique in Africa aliquandiu adheſit. Uterque Pelagianis erroribus adverſus. Uterque laicus, ac opinor, monachus. Tenuioris uterque eruditionis circa Eccleſiæ dogmata, de quibus dubitanti ſimilis interrogat Auguſtinum, ut ex Epiſtolis eorum conſtat. Utriuſque demum epiſtola ſtylus non abſimilis. Hilarium autem illum Syracusanum dico, non quod Syracuſis oriundum putem: ſi enim idem eſt cum Proſperiano, Gallus fuiſſe credendus eſt. Si quidem hic Maſſilia, ut opinor, vel ex alia Galliarum civitate ſcribens, Auguſtinum parentum ſuorum nomine ſalutat; & ſub finem Epiſtolæ, hæc addit: Sciât ſanctiſſima tua fratrem meum, cujus maxime cauſa hinc diſceſſimus, cum matrona ſua ex conſenſu perfectam Deo continentiam devoviſſe. Ex quibus liquet paternam Hilarii familiam in Galliis fuiſſe. Poruit certe idem Hilarius paternam domum relinquens, occasione alicujus cum fratre ſuo diſſidii, in Africam tranſſeſtare, ſequē diſcipulum tradere Auguſtino erudiendum apud Hipponem. Poſt aliquot annos inceſſit eum reviſenda parvi cupido: quam dum reperiit, celebriora monachorum Cænobia luſtrare voluit, quæ eras monachorum illius ævi conſuetudo. Ad Syracusanum igitur appulit, comitiſbus nonnullis, ut reor, Hipponenſibus civibus vel clericis: quibus de Syracuſano Hipponem re-
meantibus, ut ipſe ſcribit, liſteras breves ad Auguſtinum tradidit, quibus eum de giſcente apud Syracuſas Pelogiano dogmate monuit. Demum in patriam re-
verſus, cum Magiſtri ſui doctrinam plurimis exoſam in Galliis comperiſſet, monendum illum exiſtimavit, memor forte id antea ab ipſo dum Syracuſis ageret, poſtulaſſe Auguſtinum hiſ verbis: Tu magnum conferes beneficium, ſi ea quæ illic a ſanctis fratribus adverſus iſtorum vaniloquia diſſeruntur, non me facias ignorare.

Hilarium denique Proſperianum male pro Arelatenſi Epiſcopo accipi clariffime demonſtravit nuperus hitorie Pelagiana ſcriptor Henricus de Noris. Vel hoc unico argumento res conſicitur. Jam tunc Epiſcopus erat Arelatenſis Hilarius, cum alter ſcripſit ad Auguſtinum una cum Proſpero: at Hilarius iſte laicus tantum erat eo tempore, quo ſuam exarabat Epiſtolam. Talem enim ſe prodiit ipſe hiſ Epiſtolæ ſuæ verbis, quibus præcipuos ſancti Auguſtini adverſarios deſignat, ac imprimis Hilarium Arelatenſem: Sunt ex parte tales perſonæ, ut hiſ conſuetudine eccleſiaſtica LAICOS ſummam reverentiam necelle ſit exhibere. Quod quidem ita curavimus Deo juvante ſervare, ut cum opus fuit non taceremus. Succinit S. Proſper in Epiſtola ſua ad Auguſtinum mon edita: Poſſumus, inquit, ad credendum eſſe conſtantes; ſed AD AUCTORITATEM talia ſentientium NON SUMUS PARES: quia multum nos & vitæ meritis antecellunt, & aliqui eorum ADEPTO NUPER SUMMO SACERDOTII HONORE SUPEREMINENT. Deinde laicus erat iſte Hilarius, cum Auguſtino jam mortuo, ac proinde non ante annum 430. ſcripſit Caſeſtinus Papa ad Galliarum Epiſcopos. Proſperum enim & Hilarium filios vocat, non fratres, ut coepiſcopos appellari decuiſſet: nec aliter eoſdem compellat ſanctus Auguſtinus initio libri de Predeſtinatione ſanctorum, quam ut filios.

Idem in
hoc ipſo.
Epiſt. Hi-
larii ad S.
Aug. h. 20.

Idem, alia
Hil. ad Aug.
nonc. 214.

Epiſtola S.
Aug. 197.
ad Hila-
rium in
ſua.

Henric. de
Noris hiſt.
Preſp. lib.
2. cap. 2.

Idem a. 2.

Idem. 7.

Prosper in
Chronico.
Honorati
Massilien-
sis in Vita
S. Hilarii.
Constanti-
nus Pres-
byt. in vita
S. Germani
Autissiod.
S. Prosper
in Epist. ad
S. August.
de Pr.

At Hilarius Arelatensis jam in initio anni 429. in Arelatensi cathedra consitutus fuerat post obitum Honorati, qui Patroclo occiso substitutus anno 426. biennio tantum, Honorato Massiliensi teste, episcopatum gessit. Quod adhuc probatur ex vita sancti Germani Autissiodorensis. Hic enim cum anno 429. ut vult Baronius, vel ut alii 430. ex legatione Britannica reuersus Arelatem se contulisset; Illustratur eo tempore, ait Constantius, civitas Hilario sacerdote, multimoda virtute pretioso. Denique his expressissimis verbis sanctus Prosper Hilarii Arelatensis episcopatum commemorat in Epistola sua: Unum, inquit, eorum precipue auctoritatis & spiritualium studiorum virum sanctum Hilarium Arelatensem Episcopum sciat beatitudo tua admiratorem sectatoremque in aliis omnibus tue esse doctrinae, & de hoc, quod in querelam trahit, jam pridem apud sanctitatem tuam sensum suum per litteras velle conferte. Hæc quidem verba, Arelatensem Episcopum, irrepetita esse & expungenda censet Cardinalis Baronius cui fere subscribit Vossius. Longe tamen magis placet, inquit, si pro Hilario scribatur Honoratus: sicut scriptum dicit a doctissimo Espenceo, commentariis in Epistolam ad Timotheum, lib. 1. cap. 9. Quod siue ille, inquit idem Vossius, ex manuscriptorum fide, siue ex ingenio fecit, nobis quidem sententiam suam impense probat. Verum nemini probandam spero hanc emendationem, cui manuscriptorum fides, Chronologia ratio, verbaque ipsa Prosperi omnino repugnant: Possimus quidem ad credendum esse constantes &c. Hæc prima ratio distinctionis utriusque Hilarii ex unius Episcopatu petita, quo nunquam alter fuit insignitus.

Vossius
lib. Petag.
lib. 6.

S. Prosper
Epist. ad
August.

* Hilarius
Epist. ad
August. mem.
16.

2. Longe diversus utriusque Hilarii erga sancti Augustini doctrinam effectus. Arelatensis enim, etsi illius se admiratorem sectatoremque in aliis omnibus proficere, ejus tamen de predestinatione sententiam in querelam trahebat; & unus erat eorum quos caligo istius opinionis, qua Augustiniana aduersabatur, obscurabat. Hilarius autem Prosperi socius doctrina * sancti Augustini in omnibus additissimus erat, ut ipse de se testatur his verbis: Nolo autem sanctitas tua sic me arbitretur hæc scribere, quasi de iis quæ nunc edidisti ego dubitem. . . . Ceterum hac suspitione in tantum careo, ut potius infirmitatem meam, qua tales parum patienter fero, notabilem putem. Inter eos porro, quos moleste ferebat, ipsum Arelatensem episcopum fuisse dubium non est, cum eisdem ejus nomen non exprimat, eum tamen iisdem coloribus depingat quibus & S. Prosper: Sed plane, inquit, illud tacere non debeo, quod se dicant tuam sanctitatem, hoc excepto, in factis & dictis omnibus admirari. En Hilarium Arelatensem Ecclesie Præfulem, quem S. Prosper supra dicebat admiratorem sectatoremque in aliis omnibus Augustiniana doctrina, excepta questione, quam in querelam trahebat.

3. Prosperi socius auctor fuit eidem Prospero, ut ad sanctum Augustinum scriberet, ejusque litteras sui conjunctas misit in Africam, quemadmodum ipse narrat in fine sua Epistola; ubi & alias commemorat superius a se scriptas ad eundem Augustinum, quicum necessitudo frequensque commercium intercessisse videtur. E contra vero eodem tempore scribit sanctus Prosper, Hilario Arelatensi jam olim in mentem venisse ut Episcopum Hippanensem luteris conveniret, sensum suum cum ejus doctrina collaturus: incertum tamen sibi esse utrum id esset prefaturus. Quod omnino sufficit ut unus ab altero diversus demonstretur. Prior enim Augustino familiaris fuit, posterior nequaquam.

not. 10.

4. Hilarius Prosperi commilito olim Augustini lactibus adhaeserat, ejusque doctrina lacte aliquandiu in Africa fuerat nutritus: hoc enim ipse significat: Sufficiat, inquit, mihi poena mea, quod a presentie tue deliciis exulatus, ubi salubribus tuis uberibus nutrebar, non solum absentia tua crucior, verum etiam pervicacia quorundam. Arelatensis vero Hilarius numquam in Africam peregrinatus est. En ejus enim & ex Honorati vita docemur, hujus studio & opera Hilarium a seculi deliciis ad monastica vite institutum traductum, constan-

ter

ter apud Lerinum perseverasse, quousque, mortuo Honorato, in ejus locum suffectus est triginta nondum annos natus.

Hic de utriusque Hilarii discrimine elucidatis, jam pene nihil de Epistola arguendo & occasione differendum nobis superest: cum abunde paucius ex his quibus Hilarium nostrum laicalis status fuisse, nec Episcopatus Arelatensis fastigio decoratum afferimus, ipsum alias consuetudinis Augustini deliciis potitum, & doctrina ejus salubri lacte nutritum: tunc vero temporis, ut credibile est, patrie & consanguineorum conspectui redditum, sansa Augustini meritum veneratione profectum, ut se magis exulem reputaret. Videtur autem ab Augustini convictu eo consilio discessisse, ut fratris sui conjugalium vinculo alligari salutem procuraret. Hoc autem nutu divino factum probetur eventus. Etenim præter susceptam ab eo gratia defensionem in Gallis, ipsius frater de consensu uxoris continentiam amplexus est, quam uterque se ad extremum usque spiritum perfecte servaturos Deo voverunt. Nihil quoque, ut dictum est supra, prohibet, quo minus Hilarium hunc existimemus eundem esse, qui circiter annum 414. e Sicilia epistolam Augustino de erroribus Pelagianorum scripsit. Præter quam quod dolore torquebatur ille ob amissam sancti Doctoris sui præsentiam, summo quoque dolore ipsum afflictebat, quod non solum dogmata tam manifesta, quæ idem sanctus tradiderat, respuerentur, sed etiam ab iis qui illa minime caperent reprehenderentur. Quocirca etsi venerationem, quam ex ecclesiastica consuetudine viris ejusmodi superioris ordinis laici debent, religiose exhiberet, tamen oblata occasione non tacebat, sed catholicam doctrinam, pro datis sibi a Deo viribus, ruebatur. Quod quidem præstiterit securius felicisque cum hac Epistola Properi Epistolæ sociata, invicti gratia Doctoris stylum ad elaborandos libros de Prædestinatione sanctorum, & de Dono perseverantiae, utrique directos, & a nobis proxime post Epistolam Hilarii subjiciendos, excitaris. De tempore, quo scripta est & directa ad Augustinum hæc Epistola, satis constat ex his quæ de S. Properi Epistola notata sunt in superiori admonitione, scilicet id consigisse circa annum reparatae salutis 428. aut 429. quibus litteris susceptis, statim S. Augustinus supradictis libris plenissime respondit.

HILARII AD AUGUSTINUM

De eodem argumento

EPISTOLA *

Domino beatissimo, ac toto affectu desiderando, & multum in Christo suscipiendo patri AUGUSTINO (a) HILARIUS.

1. **S**I cessantibus contradicentium questionibus græta sunt plerumque studiorum inquisitiones, ut etiam illa qua absque periculo ignorentur, ediscant: arbitror gratior fore sedulitatem nostra relationis, quam dum indicat secundum quorundam profecutiones quædam adversantia veritati, non tam sibi quam

illis, qui turbantur & turbant, per consilium sanctitatis tue sagaciter providere. Domine beatissime, ac toto affectu desiderande, & multum in Christo suscipiende Pater.

2. Hæc sunt itaque quæ Messilia, (b) vel aliter etiam locis in Gallia ventitantur. Novum & inutile esse prædicationi, quod quidem secundum

* Inter Augustinianas vid. Scrip. Autem eodem tempore quo superior 2. Properi Epistolæ.

† Messilianum & aliorum quorundam in Gallia de prædestinatione doctrina.

(a) Hic profecto ab Hilario Arelatensi, qui Augustinus de prædestinatione sententiam, sicut S. Profer in superiore epistola scribit, in querelam trahitur, distinguit se ipse infra n. 10. his verbis: Nota autem sanctitas tua sic me arbitror hæc scribere, quasi de his quæ nunc edijssis ego dubitem. Significat præterea ibidem, de ipsius præsentia deliciis alligando potitum, æternisque salubribus nutritum fuisse. Detnde se laicum esse, a. g. indicat: ac pro-

fecto Augustinum appellat patrem, ab ipsoque vicissim in subsequente libro de Prædestinatione sanctorum cap. 2. filius nuncupatur: quæ sane in Arelatensem episcopum minime conveniunt. Hæc vero fuit probata legatur in Admonitione præfixa huic Epistolæ.

(b) M. R. duo Regii, & Colbertinus unus, vel etiam aliquibus locis.

viciari, sed a qua possit sua voluntate deficere
& (a) infirmari.

5. Afferunt (b) inutilem exhortandi consuetudinem, si nihil in homine remansisse dicatur quod correptioni valeat excitare: quod quidem ineffe natura sic se dicere consuevit, et hoc ipso quod ignorant veritas predicatur, ad beneficium presens gratia referendum sit. Nam si sic praedestinatus sunt, inquit, ad utramque partem, ut de aliis ad alios nullas possit accedere, quo perinet tanta extrinsecae correptionis instantia, si non ab homine. & si non fides integra, saltem vel dolor compuncta infirmitatis curatur, aut periculum demonstratae mortis horretur? Nam si non potest vitare quis unde terreatur, nisi se voluntate qua famitur: non ex eo (c) culpandus quod nunc non vult; sed in eo & cum eo, qui sic aliquando (d) noluit, ut eam damnationem cum suis posteris mereretur incurere, ut nunquam recta, semper autem prava vellet appetere. Si autem est qualiscumque doctor qui ad exhortationem corripientis oritur: hanc ipsam dicunt causam, propter quam vel rejiciatur alias, vel aliud assumatur: atque ita non opus esse partes constitui, quibus nec adjuvandum sit aliquid, nec detrahendum.

6. Deinde molestae ferunt, ita dividi gratiam, quae vel tunc primo homini data est, vel nunc (e) omnibus datur, ut ille acceperit perseverantiam, non qua fieret ut perseveraret, sed sine qua per liberum arbitrium perseverare non posset: nunc vero sanctis in regnum per gratiam praedestinatis non tale adiutorium perseverantiae datur, sed tale ut eis perseverantia ipsa donetur: non solum ut sine illo dono perseverantes esse non possint, verum etiam ut per hoc donum non nisi perseverantes sint. His verbis sanctitatis tua ita movetur, ut dicant quomodo desperationem hominibus exhiberi. Si enim, ajunt, ita Adam adjuvatus est, ut & stare posset in iustitia, & a iustitia declinare; & nunc ita sancti juvantur, ut declinare non possint, si quidem eam acceperunt volendi perseverantiam, ut aliud velle non possint; vel sic quidem deserviant, ut aut nec accedant, aut si accesserint, & recedant: ad illam voluntatem pertinuisse dicant exhortationis vel comminationis utilitatem, quae & perscrutandi & desistendi obtinebat iterum potestatem; non ad hanc, cui nolle iustitiam inevitabili necessitate conjunctum est; praeter illos qui sic coartati sunt his, qui cum universa massa damnati sunt, et exciperentur per gratiam liberandi. Unde in hoc solo volunt a primo homine omnium differe naturam, ut illi integris viribus voluntatis, gratia juvaret voletem, si quae perseverare non poterat; hos autem, amissis & perditis viribus, credentes tantum, non solum erigat prostratos, veram etiam sessiliat ambulantes. Ceterum quidquid-

libet donatum sit praedestinatis, id posse & amitti & retineri propria voluntate continentur. Quod tunc falsum esset, si verum putarent eam quosdam perseverantiam percepisse, at nisi perseverantes esse (f) non possint.

7. Inde est quod & illud pariter non accipiunt, ut eligendum rejiciendumque esse definitum numerum (g) velint: atque illius sententiae expositionem, non eam qua a se est de prompta suscipiant; id est, ut nonnisi omnes homines salvos fieri velint, & non eos tantum qui ad sanctorum numerum pertinebant; sed omnes omnino, et nullas habeat exceptas. Nec hoc timendum, quod quidam eo invito perire dicantur: sed quomodo, ajunt, non vult a quoquam peccari vel deseri iustitiam, & tamen jactiter illa deservit contra eas voluntates committunturque peccata; ita cum (h) salvari velle omnes homines, nec tamen omnes homines (i) salvari. Testimonia etiam Scripturae quae de Saule vel de David posuisti, non pertinere putant ad questionem quae de exhortatione versatur. (k) Alii autem ad id referunt, ut ex his eam gratiam accipiant commendari, qua universisque post voluntatem iuratur; vel ad ipsam vocationem, quae praestatur indignis. Hic enim & illis locis tuorum opusculorum, & aliorum, quae persequi longum est, se demonstrare testantur.

8. Particularum autem causam ad exemplam majorem non patiuntur afferri. Quam & tam sanctitatem dicunt eadem attigisse, ut incertum esse volueris, ac potius de eorum parvis malueris dubitari. Quod in libro tertio de Libero arbitrio ita positam meministi, ut hanc sis occasione potueris exhibere. Hoc etiam de aliorum libris, quorum est in Ecclesia auctoritas, faciunt: quod perspicis sanctitatis tuae non parum posse uicere contradicere, nisi majora, aut certe (l) vel paria proferantur a nobis. Non enim ignoras prudentissima pietas tua, quanto plures sint in Ecclesia, qui austerius minimum in sententia teneantur, (m) aut a sententia transferantur. Ad summam, fatigatis omnibus nobis, ad id (n) persecutio eorum, vel potius querela convertitur, conscientibus etiam his qui hanc definitionem improbare non audent, ut dicant: Quid opus fuit huiusmodi disputationi incerto tot minus intelligentium corda turbare? Neque enim minus utiliter sine hac definitione, ajunt, ut omnis a tot tractatoribus, tot praecedentibus libris & tuis & aliorum, cum contra alios, tum maxime contra Pelagianos, catholicam fidem fuisse defensam.

9. Haec, mihi pater, & alia interminabiliter plura, si summa mea vota consistat, per me deferre maluissim; vel, quia hoc non merui, saltem prolixiore tempore omnia, quibus moveretur, collecta dirigere; ut quidquid de hoc re-

Lib. de
corrupt. &
grat. c. 12.
& 13.

1. Tim. 2.

1. Reg. 26.
2. Par. 12.
13.

Cap. 22.

Lib. de
Corrupt. &
grat. c. 12.
& 13.

(a) Id vetus codex Corb. ad sequentem sententiam hic revocat: Et infirmari afferunt eam inutilem exhortandi consuetudinem.

(b) Mf. Colb. Afferunt tamen inutilem, &c.

(c) Mf. tres, culpandam; supple, iniquam.

(d) Mf. Reg. unus, voluit.

(e) Mf. Reg. duo & Colb. unus, omnibus datur.

(f) Apud August. tom. 20. non possint.

(g) Plures Mf. nolint.

(h) Mf. Reg. unus, salvare velle.

(i) Aliquot Mf. velle salvari.

(k) Quidam legunt. Alii.

(l) Mf. Reg. unus, aut certe paria.

(m) Mf. Reg. unus, aut ad fortissimum.

(n) Mf. Colb. persecutio.

contradicitur quatenus refelli, vel, si id non potest, tolerari deberet, audire: sed quia nimirum ex voto procevit, malui, quomodo potui, hac comprehensa dirigere, quam pœvitus de tanta quorundam contradictione reticere. Sunt ex parte tales persona, ut his consuetudine ecclesiastica laicos suam reverentiam necesse sit exhibere. Quod quidem ita curavimus Deo jurante servare, ut cum opus fuit non taceremus, quæ (a) ad quæstiones hujus assertio- nem exiguitas nostrarum virium suggererat. Sed nunc summam, quantum festinatio perla- toris admisit, hoc velut commendo suggesti. Tua sancta prudentia est dispicere quid factio opus sit, ut talium & tantorum superetur, vel temperetur intentio. Cui ego jam parum prodesse existimo te reddere rationem; nisi & ad- datur auctoritas, quam transgredi infatigabili- ter contentiosa corda non possunt. Sed plane il- lud tacere non debeo, quod se dicant tuam san- ctitatem, hoc excepto, in sacris & dilectis omni- bus admirari. Tuum erit decernere, quomodo sit in hoc eorum contradictio toleranda. Nec mireris quod aliter vel aliqua in hac epistola addidi, quantum puto, qua in superiore non di- xeram: talis est enim nunc eorum definitio, præter illa qua per festinationem aut oblivione m sortasse præterii.

* Retra-
hantur
libros in-
terdigi.

10. Libros*, cum editi fuerint, quas de universo opere (b) tuo moliris, quæso habere mereamur: maxime ut per eorum auctoritatem, si qua tibi in tuis displicent, a dignitate tui nominis jam non trepidi sequestremus. Librum etiam de Gratia & Libero arbitrio non habemus; supereff ut eum, quia utilem quæstioni confidimus, mereamur accipere. Nolo autem sanctitas tua sic me arbitretur hoc scribere,

quasi de iis qua nunc edidisti, ego dubitem. Sufficiat mihi pena mea, quod a presentia tua deliciis exulatus, ubi salubribus tuis uberibus nutrebar, non solum absentia tua crucior, verum etiam pervicacia quorundam, qui non tan- tum manifesta respiciunt, sed etiam non intelli- genda reprehendunt. Ceterum hac suspicione in tantum careo, ut pœtius infirmitatem meam, qua tales parum patienter sero, notabilem pœtem. Qualiter autem ad hæc consulendum ju- dices, ut dixi, tux sapientia derelinq. Nam ad me hoc pertinere credidi, pro ea quam Chris- to vel tibi debeo charitate, ut que in quæstio- nem veniunt, non tacerem. Quidquid pro ea gratia, quam in te pusilli cum magnis mira- mur, volueris aut valueris, gratissime accipie- mus, tamquam a nobis carissima, & reveren- tissima auctoritate decretum. Sane quis urgen- te perlatore, timui (c) ne vel non omnia, vel hæc ipsa minus digne, conscius mearum virium, possem dirigere; ego cum viro, tum moribus, tum eloquio, & studio clero, ut quanta posset collecta suis litteris intimaret; quas conjunctas his destinare curavi. Est enim talis qui etiam præter hanc necessitatem, dignus tue sanctitatis notitia judicetur. Sanctus Leontius Diaconus cul- tor tuus, cum (d) meis parentibus multum te salutat. Memorem mei paternitatem tuam Do- minus Christus Ecclesia sue annis pluribus do- nare dignetur, Domine Pater. Et infra: Scias sanctitas tua, fratrem meum, cujus maxime causa hinc discessimus, cum matrona sua ex consensu perfectam Deo continentiam devovisse. Unde rogamus sanctitatem tuam, ut orare di- gneris, quo hoc ipsam in eis Dominus confirme, & custodire dignetur.

* Historia
Augustini
de iuste
discipulum
laudat.

* Profer-
rum sancti-
tatem vide-
tur. Cuius
prescientia
epistola.

Continua-
tim perpe-
tuo vitam
meam in-
ter coeli-
stium con-
silio tale
tanti.

(a) Mf. Reg. unus, usque ad.

(b) Absit vox hæc, 100, a Mff. tribus.

(c) Mf. Reg. unus, timui me, vel... posse di-
rigere. (d) Mf. Colb. meis patriis.

A D M O N I T I O

IN LIBRUM PRIMUM

SANCTI AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

De Prædestinatione Sanctorum, ad Prosperum & Hilarium.

LIBRI duo qui apud S. Augustinum inscribuntur de Prædestinatione Sanctorum, tanta affinitate connectuntur tum prioribus duabus Epistolis S. Prosperi & Hilarii, tum reliquis omnibus operibus sancti Doctoris nostri, qui fidelissimum sancti Hipponensis Amicitis discipulum & vindicem ubique se exhibuit; ut sicut media tantum pars difficultatum quibus territi Massilienses, alique Galli S. Augustini doctrina usquequaque acquiescere renuerunt, a nobis exposita fuisset, nisi S. Prosperi Epistolam subsecuta esset Hilarii, ejus hac in disputatione commisionis, ad eundem Augustinum Epistola: sic frustra, & fortasse non sine aliquo periculo, lectoribus exhibuissemus ejusmodi difficultatum, quæ istis hominibus videbantur, portenta; nisi statim exhibitis eodem in opere eximius & inuictis sancti Doctoris gratiæ responsionibus, quas hi duo libri complectuntur, fidem orthodoxam omni ex parte factam & rectam, ut ajunt, citassemus. Alias vero etiam subsecuta S. Prosperi elucidationes adversus eosdem conscripta aliqua sui luce privata videri possent: cum hinc occasio sancto Doctori nostro nata sit scribendi contra Semipelagianos, quod duobus libris istis sancti Augustini non convelli, propter pertinaciam, immo sub tanta luce cecurientes, varias subinde ex his ipsis libris absurditates hausisse se jactarent, quibus sæpius replicatis, tanti Magistri doctrinam in odium majus apud homines, perverso sanctorum ejus doctorum usu, adducere conantur. Lectis enim sedulo omni acceptione dignissimis libris de Prædestinatione sanctorum, & lux singularis affulget tam præcedentibus quam subsequenter operibus, & mirus inter sanctum Doctorem gratiæ, humillimumque ejus in omnibus discipulum consensus statim clucescit. Quibus addo quod, cum hocce opus ad Prosperum & Hilarium dirigatur ab ipso doctissimo auctore, a Prosperi fortunis sejungi jure merito non possit.

Augustinus autem quamquam moleste ferebat, quod Catholico dogmati, divinis testimoniis tam multis tamque manifestis confirmato quisquam adversari auderet; Prosperi tamen & Hilarii, vivorum, uti diximus, laicorum, quos ipse filios carissimos appellat, studio & pia erga errantes sollicitudine permovent, duos ipsorum nomini, id est, ad Prosperum & Hilarium scripsit libros, utrosque in veteri Noalliensis codice, in Pratellensi, ac Metensi (ut observant doctissimi operum S. Augustini Editores Sangermanenses Monachi) & ab ipso Prospero, de Prædestinatione sanctorum nuncupatos: sed posterior tamen jam olim, titulo forsitan per amanuenses mutato, de Dono perseverantiæ vocatur.

Priore libro monstrat Augustinus, donum Dei esse non solum incrementum, sed ipsum quoque initium fidei. Hac de re se aliter sensisse aliquando, & in opusculis a se nondum episcopo scriptis errasse non diffitetur, & speciatim in illa quam objecerant, Expositione propositionum ex Epistola ad Romanos: at postea convictum se indicat hoc præcipue testimonio, Quid autem habes, quod non accepisti? quod testimonium de ipsa etiam fide accipiendum probat. Fidem docet inter alia numerandam esse opera, quibus Dei gratiam præveniri negat Apostolus, cum dicit, Non ex operibus. Gratia duritiæ cordis auferri: & ad Ciri.

Christum venire omnes qui a Patre docentur ut veniant: quos autem docet, misericordia docere, & quos non docet, iudicio non docere. Locum ex sua ipsius epistola 102. quaest. 2. de tempore Christianae religionis, qui a Semipelagianis obijciuntur, posse recte, salva gratia ac Praedestinationis doctrina explicari. Observat quid inter gratiam intersit & praedestinationem. Porro praedestinatione Deum ea praeruisse, quae fuerat ipse facturus. Praedestinationis adversarios, qui ad incertum voluntatis Dei deduci se nolle dicebantur, miratur malle se ipsos infirmitati suae, quam firmitati promissionis Dei committere. Eisdem hac auctoritate, Si credideris, salvus eris, abuti demonstrat. Gratia ac praedestinationis veritatem reducere in parvulis qui salvantur, nullis suis meritis discreti a ceteris qui pereunt: non enim inter eos discerni ex praescientia meritum, quae, si diutius viverent, fuerant habaturi. Ab adversariis illud injuria tamquam non Canonicum testimonium respu, quod in eam rem attulit, Raptus est ne malitia &c. Praclarissimum exemplum Praedestinationis & gratiae esse ipsum Salvatorem, qui ut Salvator & Filius Dei unigenitus esset, nullis precedendibus vel operum vel fidei meritis comparavit. Praedestinos vocari certa quadam electorum propria vocatione; eosque ante mundi constitutionem electos esse, non quia credituri praesceiebantur & futuri sancti, sed ut tales essent per ipsam electionem gratiae.

Rivius
Epist. 102.
n. 3.

Observant autem quidam rem ab Augustino libris illis duobus contra adversarios tractatam tanta luce atque energia, ut non tam ingenii vires intendisse, quam divino afflante Spiritu locutus fuisse videatur. Tam eximium opus, eorum quae post Retractiones perfecte absolvere ipsi licuit, forte ultimum, eximia peroratione vir sanctus exornavit, summam illic animi sui modestiam consignatam relinquens extremis hisce verbis: „ Qui legunt haec, si intelligunt, gratias Deo agant: qui autem non intelligunt, orent ut eorum ille sit doctor interior, a cuius facie est scientia & intellectus. Qui vero errare me existimant, etiam atque etiam diligenter quae sunt dicta considerent, ne fortassis ipsi errant. Ego autem cum per eos, qui meos labores legunt, non solum doctor, verum etiam emendator fio, propitium mihi Deum agnosco: & hoc per Ecclesiae doctores maxime expello, si & in ipsorum manus venit, dignanturque nosse quod scribo “.

Epist. 102.
ad Fulgentium.

Notavit insuper Bellarminus, praeter generalem quam Gelasius Papa, inter alios multos summos Pontifices, sancti Augustini operibus concessit approbationem, specialiter hos libros ab eo probari, cum libros Cassiani, Faustiique reprobovit. Sed Gelasio successor Hormisdas, hac ipsa expressissimis verbis laudavit. Etsi enim non multum faucret Monachis Scythiae, qui doctrinam S. Augustini contra Faustum tuendam susceperant, hoc tamen causae illorum indulget ut dicat, de arbitrio libero & gratia Dei quid Romana, hoc est Catholica sequatur & servet Ecclesia, in variis libris beati Augustini, & maxime ad Prosperum & Hilarium, abunde cognosci posse. Sed & Concilium Episcoporum in Sardinia cum pro Christi deitatis Confessione, hac Hormisdas verba citans, ait, praeter omnibus libros hosce sancti Augustini iis legendos, qui praedestinationem sanctorum pertinaci animositate impugnant. Quin etiam a Concilio II. Arausicano approbati, ut fuerant jam a Gelasio, dici possunt, iis omnibus canonibus quibus Semipelagianorum errores confodiuntur: in quibus Catholica Ecclesia expressa declarationis animadvertere est, a quibus nulli fidei declinare liceat, quin praevocationis crimine teneatur. Quintus horum Canonum totus ex libro de Praedestinatione sanctorum expressus agnoscitur. Unde a Remigio Lugdunensi Episcopo, & aliis noni saeculi auctoribus, in disputationibus citari leguntur. Facundus vero longum ex primo eorum libro locum assumit, quo incomparabilis ille fidei predicator, virque vere apostolicus, allato Christi Domini exemplo, gratiam non secundum merita dari arguit. Denique ante hos sanctus Fulgentius, adducto ex his libris testimonio, Deum ea tantum quae ipse facturus sit praedestinasse ostendit. Sed de his satis.

Lib. de tem-
peranda ve-
ritate script.
n. 3.

Lib. 1. de
digni praed.
ad Almo-
num, c. 38.

SANCTI AURELII AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE PRÆDESTINATIONE SANCTORUM

AD PROSPERUM ET HILARIUM.

LIBER PRIMUS,*

* Scrip-
t. post Retra-
ctationem
libri, ad
an. Christi
418. aut
420.

IN quo prædestinationis & gratiæ veritas propugnatur contra Semipelagianos, homines videlicet a Pelagiana hæresi omnino nequaquam recedentes, dum salutis initium ac fidei ex nobis ipsis esse volunt, ut hoc tamquam merito præcedente, cetera bona dono Dei consequamur. Ostendit Augustinus donum Dei esse, non solum incrementum, sed ipsum quoque initium fidei. Hac de re se aliter sensisse aliquando, & in opusculis ante suum episcopatum scriptis errasse non distitetur, velut in illa quam obiectant Expositione propositionum ex epistola ad Romanos. At postea convictum se indicat hoc præcipue testi- monio: *Quid autem habes, quod non accepisti?* quod testimonium de ipsa etiam fide accipiendum probat. Fidem inter alia numerandam esse opera, quibus gratiam Dei præveniri negat Apostolus, cum dicit, *Non ex operibus*. Gratia duritiam cordis auferri, & ad Christum venire omnes qui a Patre docen- tur ut veniant: quos autem docet misericordia docere & quos non docet, ju- dicio non docere. Locum ex ipsius epistola 102. quæst. 2. de tempore Christi- anæ religionis, qui a Semipelagianis allegatur, posse recte, salva gratiæ ac præ- destinationis doctrina explicari. Docet quid inter gratiam interfit & prædestina- tionem. Porro prædestinatione Deum ea præscivisse, quæ fuerat ipse facturus. Prædestinationis adversarios, qui ad incertum voluntatis Dei deduci se nolle dicuntur, miratur male se ipsos infirmitati suæ, quam firmitati promissionis Dei committere. Eosdem hac auctoritate, *Si credideris, salvus eris*, abuti demonstrat. Gratiæ ac prædestinationis veritatem elucere in parvulis qui sal- vantur nullis suis meritis discreti a ceteris qui pereunt. Non enim inter eos discerni ex præsentia meritorum, quæ si diutius viverent fuerant habituri. Ab adversariis illud injuria tamquam non canonicum testimonium respui, quod in eam rem attulit, *Reptus est ne malitia*, &c. Præclarissimum exemplum præde- stinationis & gratiæ esse ipsum Salvatorem, qui ut Salvator & Filius Dei u- nigenitus esset, nullis præcedentibus vel operum vel fidei meritis comparavit. Prædestinatos vocari certa quadam electorum propria vocatione, atque ante mundi constitutionem electos esse, non quia credituri præsciebantur & futuri sancti, sed ut tales essent per ipsam electionem gratiæ.

CAPUT PRIMUM.

IDIXISSE quidem Apostolum scimus in Epistola ad Philippenses, *Eadem scribere vobis, mihi quidem non pigrum, vobis autem tutum est*. Idem tamen scribens ad Galatas, cum se satis apud eos egisse perspiceret, quod illis per ministerium sermonis sui necessarium esse crenebat: *De cætro*, inquit, *laborem mihi nemo præstet*: vel, sicut in ple- risque codicibus legitur, *nemo mihi molestus sit*. Ego autem quamvis me molestie ferre consueat, quod divinis eloquiis quibus Dei gratia prædi- catur, (quæ omnino nulla est, si secundum an- S. Prosper. Tom. I.

rita nostra datur,) tam multis manifestisque non ceditur: vestrum tamen studium, frater- namque dilectionem, filii carissimi Prosper & Hilari, qua eos qui tales sunt, ita non vultis errare, ut post tot libros de hac re vel episto- las meas, adhuc me desideretis hinc scribere, tantum amo, quantum non possum dicere; & tantum me amare, quantum debeo, non audeo dicere. Quapropter ecce rescribo vobis, & licet jam non vobiscum, tamen etiam per vos adhuc ago, quod me satis egisse credebam.

2. Consideratis enim literis vestris, videre mihi videor eos fratres, pro quibus geritis piam curam, ne timeant poticam sententiam qua di-

B

Aum

Philipp. 1.1.

Gal. 4. 27.

Virgil. lib. 1.
Aeneid.

Jer. 31. 3.

Phil. 3. 13.

1864. 16.
Quoniam
a Pelagianis
nisi reuelat
Mali-
litas.
P. J. 1. 1.
Mali-
litas. 4. 1.

Hum est, Spes sibi quisque: & in illud incur-
rant quod non possit, sed prophetice dictum
est, *Maledictus omnis, qui spem habet in ho-*
mine: eo modo esse tractandos, quo tractavit
Apostolus, quibus ait, *Et si quid aliter sapi-*
tis, hoc quoque vobis Deus revelabit. Adhuc
quippe in questione caligant de Prædestinatione
sanctorum: sed habent unde si quid aliter in ea
sapiunt, hoc quoque illis revelat Deus, si in eo
ambulant in quod pervenerunt. Propter quod
Apostolus cum distilet, *Si quid aliter sapitis,*
hoc quoque vobis Deus revelabit: verumtamen,
inquit, in quod pervenimus, in eo ambulemus.
Pervenerunt autem illi fratres nostri, pro quibus
sollicita est pia caritas vestra, ut credant cum
Ecclesia Christi, peccato primi hominis
obnoxio nasei genus humanum, nec ab illo
malo nisi per iustitiam secundi hominis aliquem
liberari. Pervenerunt etiam, ut præveniri vo-
luntates hominum Dei gratia fiant, atque
ad nullum opus bonum vel incipiendum vel per-
ficiendum sibi quicquam sufficere posse consen-
tiant. Retenta ergo illa in quæ pervenerunt,
plurimum eos a Pelagianorum errore discernunt,
Proinde si in eis ambulant, & orent eum qui
dat intellectum, si quid de Prædestinatione aliter
sapiunt, ipse illis hoc quoque revelabit:
tamen etiam non impudamus eis dilectionis af-
fectum ministeriumque sermonis, sicut donat il-
le quem rogavimus, ut in his litteris ea quæ
illis essent apta & utilis diceremus. Unde enim
scimus ne forte Deos nollet id per hanc no-
stram velit effere servitum, quæ eis in
Christi libera caritate servimus?

CAPUT II.

Vincentium
litteram ad
se ex
dono.

* Lib. de
Gratia Pe-
lagi, cap.
16.

Rom. 11.
71.

1. **P**RIUS itaque fidem quæ Christiani sumus,
donum Dei esse debemus ostendere: si ta-
men diligentius id facere possumus, quam in vo-
luntatibus tot tantisque iam fecimus. Sed nunc
eis respondendum esse video, qui divina testi-
monia, quæ de hac re adhibuimus, ad hoc di-
cunt valere, ut noverimus ex nobis quidem non
habere ipsam fidem, sed incrementum ejus ex
Deo: tanquam fides non ab ipso donetur nobis,
sed ab ipso tantum augatur in nobis, eo me-
rito, quo cepit a nobis. Non ergo recedat
ab ea lententia, quam Pelagius ipse in episco-
pali judicio Palæstino, sicut eodem gesta * tes-
tantur, damnare compellus est, *Gratiam Dei*
secundum merita nostra dari; si non pertinet ad
Dei gratiam quod credere copimus, sed illud
potius quod propter hoc nobis additur, ut ple-
nius perfectiusque credamus: ac per hoc, ini-
tium fidei nostræ priores damus Deo, ut tri-
buatur nobis & supplementum ejus, & si quid
aliquid fideliter poscimus.

2. Sed contra hæc cur non potius adimus:
Quis prior dedit ei, & retribuitur illi? quan-
iam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt
omnia. Et ipsam igitur initium fidei nostræ,
ex quo, nisi ex ipso est? Neque enim hoc ex-
cepit ex ipso tum cætera: sed ex ipso, & per
ipsum, & in ipso sunt omnia. Quis autem di-
cit eum qui iam cepit credere, ab illo in
quem credidit nihil mereri? Unde fit, ut iam
merenti cætera dicantur addi retributione divi-

na, ac per hoc gratiam Dei secundum merita
nostra dari: quod obiectum sibi Pelagius, ne
damnaretur, ipse damnavit. Quisquis igitur
hanc damnabilem vult ex omni parte vitare sen-
tentiam, veraciter intelligat dictum quod Apo-
stolus ait: *Vobis donatum est pro Christo,* non
solum ut credatis in eum, verum etiam ut pe-
ccati pro eo. Utrumque ostendit Dei do-
num, quia utrumque dixit esse donatum. Nec
ait, ut plenius & perfectius credatis in eum:
sed, ut credatis in eum. Nec seipsum miseri-
cordiam consecutum dixit ut fidelior, sed ut fi-
delis esset: quia sciebat non se initium fidei suæ
priorem dedisse Deo, & retributum sibi ab illo
ejus augmentum; sed ab eo se factum fidelem,
a quo & Apostolus factus est. Nam scripta
sunt etiam fidei ejus initia, suntque ecclesiastica
celebri lectione notissima. Averius quippe a fi-
de quam vastabat, eoque vehementer adversus,
repente est ad illam gratia posterioris conversus:
convertente illo cui hoc ipsum factum pro
Prophetam dictum est, *Tu convertent vivifica-*
bis nos: ut non solum ex nolente fieret volens
credere, verum etiam ex persecutore persecutio-
nem in ejus fidei, quam persequabatur, defen-
sione pateretur. Dnaum quippe illi erat a
Christo, non solum ut crederet in eum, verum
etiam ut pateretur pro eo.

3. Et ideo commendamus illam gratiam, quæ
non datur secundum aliqua merita, sed efficit
omnia bona merita: *Non quia idonei sumus,*
inquit, cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis,
sed sufficientia nostra ex Deo est. Attendant
hic, & verba ista perpendant, qui putant ex
nobis esse fidei creptum, & ex Deo esse fidei
supplementum. Quis enim non videat, prius
esse cogitare quam credere? Nullus quippe cre-
dit aliquid, nisi prius cogitaverit esse creden-
dum. Quamvis enim rapim, quamvis celer-
time credendi voluntatem quædam cogitationes
anteverent, moxque illa ita sequatur, ut quasi
conjunctissima comiteret: necesse est tamen ut
omnia quæ creduntur, præveniente cogitatione
credantur. Quamquam & ipsum credere nihil
aliud est, quam cum assensione cogitare. Non
enim omnis qui cogitat, credit; cum ideo co-
gitent plerique, ne credant: sed cogitat omnis
qui credit, & credendo cogitat, & cogitando
credit. Quod ergo pertinet ad religionem atque
pietatem, (de qua loquebatur Apostolus,) si
non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex
nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est:
profecto non sumus idonei credere aliquid quasi
ex nobismetipsis, quod sine cogitatione non pos-
sumus, sed sufficientia nostra quæ credere inci-
piamus, ex Deo est. Quocirca sicut nemo sibi
sufficit ad incipiendum vel perficiendum quod-
cumque opus bonum, quod iam illi fratres,
sicut vestra scripta indicant, verum esse consen-
tiant; unde in omni opere bono & incipiendo
& perficiendo sufficientia nostra ex Deo est: ita
nemo sibi sufficit vel ad incipiendum vel ad per-
ficiendum fidem, sed sufficientia nostra ex Deo
est: quoniam fides si non cogitatur, nulla est;
& non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex
nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

4. Cavendum est, fratres dilecti a Deo, ne
homo se extollat adversus Deum, cum se dicat
face.

Philip. 1.

1. Cor. 7.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

Credere est
cum assen-
sione cogi-
tare.

1. Cor. 1.

facere, quod promittit Deus. Nonne fides gentium promissa est Abraham, & ille *daus gloriam Deo, plenissime credidit; quoniam quod promissum est, potens est & facere?* Ipse igitur fidem gentium facit, qui potens est facere quod promittit. Porro si operatur Deus fidem nostram, miro modo agens in cordibus nostris ut credamus, numquid metuendum est, ne totum facere non possit; & ideo homo sibi primas ejus vindicat partes, ut novissimas ab illo accipere mereatur? Videre si aliud agitur illo modo, nisi ut gratia Dei secundum merita nostra detur quolibet modo, ac sic gratia jam non sit gratia. Reddatur namque hoc pacto debita, non donatur gratis: debetur enim credenti, ut a Domino ipsa fides ejus augatur, & sic merces fidei coepta, fides aucta: nec attenditur cum hoc dicitur, non secundum gratiam, sed secundum debitum illam mercedem credentibus imputari. Cur autem non totum tribuatur homini, ut qui sibi potuit instituire quod non habebat, ipse quod instituit augere, omnino non video: nisi quia resili non potest divinis manifestissimis testimoniis, quibus & fides, unde pietatis exordium sumitur, donum Dei esse monstratur: quale est illud, quod unicuique Deus partitus est mensuram fidei: & illud: *Pax fratribus, & charitas cum fide a Deo Patre & Domino Jesu Christo*: & cetera talia. Nolens ergo his tam clavis testimoniis repugnare, & tamen volens a seipso sibi esse quod credit, quasi componit homo cum Deo, ut partem fidei sibi vindicet, atque illi partem relinquat: & quod est elatius, primam rollit ipse, sequentem dat illi; & in eo quod dicit esse amborum, priorem se facit, posteriorem Deum.

CAPUT III.

1. **N**ON sic pius atque humilis doctor ille sapiebat, Cyprianum beatissimum loquitur, qui dixit, *In nullo gloriamus, quando nostrum nihil sit.* Quod ut ostenderet, adhibuit Apostolum talem, dicentem, *Quid autem habes quod non accipis? Si autem & accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Quo præcipue testimonio etiam ipse convictus sum, cum similiter errarem, putans fidem quam in Deum credimus, non esse donum Dei, sed a nobis esse in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, quibus temperanter, & iuste, & pie vivamus in hoc seculo. Neque enim fidem putabam Dei gratia præveniri, ut per illam nobis daretur quod posceremus utiliter, nisi quia credere non possemus, si non præcederet præconium veritatis: ut autem prædicato nobis Evangelio consentiremus, nostrum esse proprium, & nobis ex nobis esse arbitrabar. Quem meum errorem nonnulla opuscula mea satis indicat, ante episcopatum meum scripta. In quibus est illud quod commemoratis in litteris * veltris, ubi est expositio quarundam propositionum ex Epistola quæ est ad Romanos. Denique cum mea cuncta opuscula retractarem, etiamque retractionem ista prosequeretur, cujus operis jam duos absolvieram libros, ante quam scripta vestra prolixiora sumptissem, cum ad hunc librum retractandum in primo volumine * pervenissem,

sic inde locutus sum: Item disputans, inquam, quid elegerit Deus in nondum nato, cui dixit servitutum esse majorem; & quid in eodem majore similiter nondum nato reproboverit; de quibus propter hoc commemoratur, quamvis longe postea prolatum, propheticum testimonium: *Sed dilexisti, E-fau autem edio habuit*; ad hoc perduxit ratiocinationem, ut dicerem, Non ergo elegit Deus opera cujusquam in præscientia, quæ ipse daturus est; sed fidem elegerit in præscientia, ut quem sibi crediturum esse præcivisset, ipsum elegerit, qui Spiritum Sanctum daret, ut bona operando, etiam æternam vitam consequeretur. Nondum diligentius quæsieram, nec adhuc inveneram, qualis sit electio gratiæ de qua idem dicit Apostolus, *Reliquia per electionem gratia salvo facti sunt.* Quæ utique non est gratia si eam merita ulla præcedant: ne jam quod datur non secundum gratiam, sed secundum debitum, reddatur potius meritis, quam donetur. Proinde quod continuo dixi, Dicit enim idem Apostolus, *Idem Deus qui operatur omnia in omnibus,* nusquam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus: ac deinde subiunxit, Quod ergo credimus, nostrum est: quod autem bonum operamur, illius est qui credituribus dat Spiritum Sanctum: proinde non dicerem, si jam scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem Spiritu. Utrumque ergo nostrum est, propter arbitrium voluntatis; & utrumque tamen datum est per spiritum fidei & charitatis. Neque enim sola charitas; sed, sicut scriptum est; *Charitas cum fide a Deo Patre, & Domino Jesu Christo.* Et quod paulo post dixi, Nostrum est enim credere & velle; illius autem, dare creditibus & volentibus facultatem bene operandi per Spiritum Sanctum, per quem charitas diffunditur in cordibus nostris: verum est quidem; sed eadem regula, & utrumque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem, & utrumque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis. Ac per hoc quod etiam postea dixi; Quia neque velle possumus, nisi vocemur; & cum post vocationem voluerimus, non sufficit voluntas nostra, & cursus noster, nisi Deus & vires currentibus præbeat, & perducit quo vocat: ac deinde subiunxit, Manifestum est ergo non volentis neque currentis, sed miserentis Dei esse quod bene operamur: omnino verissimum est. Sed parum de ipsa vocatione disserui, quæ fit secundum propitium Dei: non enim omnium qui vocantur talis est, sed tantum electorum. Itaque quod paulo post dixi; Sicut enim in his quos elegit Deus, non opera, sed fides inchoat meritum, ut per munus Dei bene operentur; sic in his quos damnat, infidelitas & impietas inchoat poenæ meritum, ut per ipsam poenam etiam male operentur; verissime dixi, sed fidei meritum etiam ipsum esse donum Dei, nec putavi quærendum esse, nec dixi. Et alio loco; Cujus enim miseretur, inquam, facit eum bene operari; & quem obdurat, relinquit eum ut male operetur: sed illa mi-

sericordia precedenti merito fidei tribuitur, & ista obduratorum precedentium iniquitati. Quod quidem verum est: sed adhuc querendum erat, utrum & meritum fidei de misericordia Dei veniat: id est, utrum ipsa misericordia ideo tantummodo fiat in homine, quia fidelis est; an etiam facta fuerit ut fidelis esset. Legimus enim dicente Apostolo, *Miseri cordiam consecutus sum, ut fidelis essem*: non ait, quia fidelis eram. Fidei ergo datur quidem, sed data est etiam ut esset fidelis. Restitisse itaque alio loco in eodem libro dixi: Quoniam si non ex operibus, sed misericordia Dei & vocamur ut credamus, & credentibus praeiuratur ut bene operemur, non est gentibus ista inveniunda misericordia. Quamvis minus ibi diligenter de illa, quae per Dei propositum sit vocatione, traxerim.

CAPUT IV.

Videris certe quid tunc de fide atque operibus sentiebam, quamvis de commendanda gratia Dei laborarem: in qua sententia illos fratres nostros esse nunc video, quia non sicut legere liberos meos, ita etiam in eis curaverunt proficere mecum. Nam si curasset, invenissent istam questionem secundum veritatem divinarum scripturarum solutam, in primo libro duorum quos ad beatum memoris Simplicianum scripsi, Episcopum Mediolanensis Ecclesiae, sancti Ambrosii successorem, in ipso exordio episcopatus mei. Nisi forte non eos noverunt: quod si ita est, scite ut noverint. De hoc primo duorum illorum libro, in secundo Retractionum primum locutus sum, qui sermo meus ita se habet: „Librorum, inquam, quos elaboravi Episcopos, primi duo sunt ad Simplicianum Ecclesiarum Mediolanensis Antistitem, qui beatissimo successit Ambrosio, de diversis questionibus: quarum duas ex epistola Pauli apostoli ad Romanos in primum librum contuli. Harum prior est de eo quod scriptum est: *Quid ergo dicemus? Lex peccatum est?* *Aui?* usque ad illud ubi ait, *Quis me liberabit de corpore mortis huius?* Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. In qua illa Apostoli verba: *Lex spiritualis est*, ego autem carnalis sum: & cetera, quibus caro contra spiritum confingere ostenditur, eo modo exposui, samquam homo describeretur adhuc sub lege, nondum sub gratia constitutus. Longe enim posita, etiam spiritualis hominis (& hoc probabilius) esse posse illa verba cognovi. Posterior in hoc libro questio est ad eo loco ubi ait, *Nunc solum autem, sed & Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri: usque ad illud ubi ait, Nisi Dominus sabbath reliquisset nobis semen, sicut Rebecca fuisset, & sicut Gomoriba similes fuissetis*. In cuius questionis solutione laboratum est quidem pro libero arbitrio voluntatis humanae, sed vicit Dei gratia: nec nisi ad illud pervenit perveire, ut liquidissima veritate dixisse intelligatur Apostolus: *Quis enim te dixit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem & accepisti, quid gloriaris, quasi non accepisti?* Quid

volem etiam martyr Cyprianus ostendere, hoc totum ipso titulo definitur, dicens, *In nullo gloriamur, quando nostrum nihil sit*. Ecce quare dixi superius, hoc apostolicum praeceptum testimonio etiam me ipsum fuisse convictum, cum de hac re aliter sperarem, quam mihi Deus in hac questione solvenda, cum ad episcopum Simplicianum, sicut dixi, scriberem, revelavit. Hoc igitur Apostoli testimonium, ubi ad reprimendam hominis inflationem dixit: *Quid enim habes quod non accepisti?* non sinit quemquam fideliem dicere, Habeo fidem quam non accepi. Reprimatur omnino his apostolicis verbis tota hujus responsionis elatio. Sed ne hoc quidem potest dici: Quamvis non habeam perfectam fidem, habeo tamen eius initium quo in Christum primitus credidi. Quia & hic respondetur, *Quid autem habes quod non accepisti? Si autem & accepisti, quid gloriaris, quasi non accepisti?*

CAPUT V.

Illud vero quod putant, de hac fide idem non posse dici, *Quid enim habes quod non accepisti, quia in eadem natura remansit, sicut voluntas, quae prius Iesu ac perfecta donata sit*: nihil ad id quod volunt valere intelligitur, si cur hoc Apostolus dixerit cogitetur. Agebat enim, ne quisquam gloriaretur in homine; quoniam dissensiones exorta fuerant inter Corinthios Christianos, ita ut unusquisque diceret: *Ego quidem sum Pauli, alius autem, Ego Apollo, alius vero, Ego Cephe*: & inde ventum est, ut diceret: *Sicula mundi elegit Deus, ut confundat sapientes; & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quae non sunt tamquam sint, ut quae sunt evanescant; ut non gloriatur eorum Deus omnis caro*. Hic certe contra humanam superbiam satis clara est Apostoli intentio, ne in homine quisquam gloriaretur, ac per hoc nec in seipso. Denique cum dixisset, *ut non gloriatur eorum Deus omnis caro*: ut ostenderet in quo debeat homo gloriari, mox addidit, *Ex ipso autem, vos estis in Christo IESU, qui socius estis nobis sapientia a Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio; ut quemadmodum scriptum est: qui gloriatur in Domino gloriatur: inde pervenit ista ejus intentio, ut postea increpans dicat, Adhuc enim carnales estis: eumen enim sint inter vos amulatio & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Cum enim quis dicit, Ego quidem sum Pauli, alius autem, Ego Apollo; nonne homines estis? Quid ergo est Apollo, quid autem Paulus? Ministris per quos credidistis: & unicuique fuit Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo eiecit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed quod incrementum dedit Deus. Videtis nihil aere Apostolum, nisi ut humilietur homo, & exaltetur Deus solus? Quandoquidem in eis qui plantantur & qui rigantur, nec ipsum plantatorem & rigatorem dicit esse aliquid, sed qui incrementum dedit Deum: quamvis & hoc ipsum quod ille plantat, hic rigat, non ipse, sed Domino tribuat, dicens, *Unumque**

Simplicianus
huc R. Ambrosius
huc R. Ambrosius
huc R. Ambrosius
huc R. Ambrosius
huc R. Ambrosius

R. Ambrosius
huc R. Ambrosius
huc R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius
huc R. Ambrosius
huc R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius
huc R. Ambrosius
huc R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

R. Ambrosius

que sicut Dominus dedit, ego plantavi, Apollo rigavit. Hinc ergo in eadem intentione perficere, ad hoc venit ut diceret, *Itaque nemo gloriatur in homine*. Jam enim dixerat, *Qui gloriatur in Domino gloriatur*. Post hæc & alia nonnulla quæ his connectuntur, ad hoc perducitur eadem ipsa ejus intentio, ut dicat, *Hæc autem, fratres, transfiguravi in me & Apollo propter nos; ut in vobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus pro altero infletur adversus alterum*. Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem & accepisti? quid gloriaris quasi non acceperis?

2. In hac Apostoli evidentissima intentione, qua contra humanam superbiam loquitur, ne quisquam in homine, sed in Domino gloriatur; dona Dei naturalia suspicari, sive ipsam totam perfectamque naturam, qualis in prima conditione donata est, sive vitiatæ naturæ qualescumque reliquias, nimis, quantum exitilium, absurdum est. Numquid enim per hæc dona quæ omnibus communia sunt hominibus, discernuntur homines ab hominibus? Hæc autem prius dixit, *Quis enim te discernit?* & deinde addidit, *Quid autem habes quod non accepisti?* Posset quippe dicere homo inflatus adversus alterum, *Discernit me fides mea, iustitia mea, vel si quid aliud*. Talibus occurrens cogitationibus bonus doctor, *Quid autem habes*, inquit, *quod non accepisti?* A quo nisi ab illo qui te discernit ab alio, cui non donavit, quod donavit tibi? Si autem & accepisti, ait, *quid gloriaris quasi non acceperis?* Num quæso, agit aliud, nisi ut qui gloriatur, in Domino gloriatur? Nihil autem huic sensui tam contrarium est, quam de suis meritis sic quemquam gloriari, tamquam ipse sibi ea fecerit, non gratia Dei, sed gratia quæ bonos discernit a malis, non quæ communis est bonis & malis. Si ergo gratia naturæ attribuit, qua sumus animantia rationalia, discernimurque a pecoribus: sit etiam gratia naturæ attributa, qua in ipsis hominibus a deformibus polcri, vel ingenio discernuntur a tardis, ac si quid ejusmodi est: sed non se ille, quem correbat Apostolus, adversus pecus inflabat, nec adversus hominem alterum, de aliquo naturali munere quod inesse posset & pessimo; sed aliquod bonum quod pertineret ad vitam bonam, sibi non Deo tribuens inflabat, quando auctore moritur, *Quis enim te discernit?* Quid autem habes quod non accepisti? Ut enim sit naturæ, fides posse habere, numquid & habere? Non enim omnium est fides: cum fidem posse habere sit omnium. Non autem ait Apostolus, Quid autem potes habere quod non accepisti, ut posses habere? sed ait, *Quid autem habes quod non accepisti?* Proinde posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ est hominibus: habere autem fidem, quemadmodum habere charitatem, gratiæ est fidelium. Illa itaque natura in qua nobis data est possibilitas habendi fidem, non discernit ab homine hominem, ipsa vero fides discernit ab infideli fidelem. Ac per hoc ubi dicitur, *Quis enim te discernit?* Quid autem habes quod non accepisti? quisquis aude dicere, Habeo ex meipso fidem, non ergo accepi: proleto contradicti huic assertissime veritati: non quia credere vel non cre-

dere, non est in arbitrio voluntatis humanæ, sed in electis preparatur voluntas a Domino. Ideo ad ipsam quoque fidem, quæ in voluntate est, pertinet, *Quis enim te discernit?* Quid autem habes quod non accepisti?

CAPUT VI.

1. Multi audiunt verbum veritatis: sed alii credunt, alii contradicunt. Volunt ergo isti credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignoret? Quis hoc neget? Sed cum aliis præparetur, aliis non præparetur voluntas a Domino; discernendum est utique quid veniat de misericordia ejus, quid de judicio. Quod quærebat Israel, ait Apostolus, *Hæc non est consecutus, electio autem consecuta est, ceteri vero excecati sunt: sicut scriptum est; Dedit illis Deus spiritum compositionis: oculos ut non viderent, & aures ut non audiant, usque in hodiernum diem*. Et David dicit, *Fiat mensura eorum in laqueum & in retributionem & in scandalum illis: obsecraverunt oculi eorum ne viderent, & dorsum eorum semper incurva*. Ecce misericordia & iudicium: misericordia in electionem quæ consecuta est iustitiam Dei; iudicium vero in ceteros qui excecati sunt: & tamen illi quia voluerunt, crediderunt; illi quia noluerunt, non crediderunt. Misericordia igitur & iudicium in ipsis voluntatibus facta sunt. Electio quippe ista gratia est, non uique meritorum. Superius enim dixerat, *Sic ergo & in hoc tempore, reliquia per electionem gratia salva facta sunt*. Si autem gratia, jam non ex operibus: aliquam gratiam jam non est gratia. Gratis ergo consecuta est quod consecuta est electio: non præcelsit eorum aliquid quod priores darent, & retribueretur illi: pro nihilo salvos fecit eos. Ceteris autem qui excecati sunt, sicut ibi non tacitum est, in retributionem factum est. *Universe via Domini misericordia & veritas, investigabiles sunt autem viæ ejus*. Investigabiles igitur sunt, & misericordia qua gratis liberat, & veritas qua iuste iudicat.

CAPUT VII.

SED forsitan dicant: Ab operibus fidem distinguunt Apostolus; gratiam vero non ex operibus esse dicit; non autem dicit, quod non sit ex fide. Ita vero est: sed ipsam quoque fidem opus Dei dicit esse IESUS, & hanc ut operemur jubet. Dixerunt enim ad eum Iudæi, *Quid facimus, ut operemur opus Dei?* Respondit IESUS, & dixit illis, *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille*. Sic ergo distinguit Apostolus ab operibus fidem, quemadmodum in duobus regnis Hebræorum distinguitur Iudæ ab Israel, cum & ipse Iudæ sit Israel. Ex fide autem ideo dicit iustificari hominem, non ex operibus; quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ proprie opera nuncupantur, in quibus iuste vivitur. Nam dicit etiam ipse, *Gratia salva estis facti per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est: id est, & quod dixi per fidem, non ex vobis; sed Dei donum est etiam fides. Non ex operibus, inquit, ne for-*

Probr. 21.
Iudea 132.

Rom. 12. 1.

Ista 4. 1.

Ps. 68. 12.

Rom. 11. 1.

Ista 12. 1.

Ps. 33. 4.

Ps. 14. 1.

Rom. 11. 1.

Ps. 11. 1.

Ista 12. 1.

Gal. 3. 14.

Ex fide, co-

luctant non

est positus

dictus A-

postolus,

quoniam ex

operibus, &

Ex fide, co-

luctant non

est positus

dictus A-

postolus,

quoniam ex

operibus, &

Ex fide, co-

luctant non

Ista 11.
Ista 11.

Ista 11.
Ista 11.

Gratia Dei
est operibus
et non ex
operibus, sed
ex fide, co-

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

Ista 12. 1.

ne forte quis extollatur. Solet enim dici. Ideo credere meruit, quia vir bonus erat & ante quam crederet. Quod de Cornelio dici potest, cuius acceptæ sunt elemosinæ, & exaudita orationes ante quam credidisset in Christum: nec tamen sine aliqua fide donabatur & orabat. Nam quomodo invocabat in quem non crederat? Sed si posset sine fide Christi esse salvus, non ad eum edificandum mitteretur architectus apollolus Petrus: quoniam nisi Dominus edificasset domum, in vanum laboraverunt edificantes eam. Et dicitur nobis, *Fides illi a nobis, cetera a Domino* ad opera iustitiæ pertinentia: quasi ad edificium non pertineat fides: quasi ad edificium, inquam, non pertineat fundamentum. Quid si in primis & maxime pertinet, in vanum laborat prædicando edificans fidem, nisi eam Dominus miserando intus ædificet. Quidquid igitur, & ante quam in Christum crederet, & cum crederet, & cum credidisset, bene operatus est Cornelius: totum Deo dandum est, ne forte quis extollatur.

CAPUT VIII.

1. **P**ROinde ipse unus Magister & Dominus, cum discessit quæ supra memoravi, *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille*: in eodem ipso sermone suo paulo post ait, *Dixi vobis, quia & vidistis me, & non credidistis. Omnes quod dicit mihi Pater ad me veniunt. Quid est, ad me veniet, nisi credit in me? Sed ut fiat, Pater dat. Item paulo post, Nolite, inquit, murmurare invicem: nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum: & ego sum resuscitabo in novissimo die. Est scriptum in Prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audit a Patre, & didicit, venit ad me. Quid est, Omnis qui audit a Patre & didicit, venit ad me, nisi, nullus est qui audiat a Patre, & discat, & non veniat ad me? Si enim omnis qui audit a Patre & didicit, venit: profecto omnis qui non venit, non audit a Patre, nec didicit: nam si audisset & didicisset, veniret. Neque enim ullus audit & didicit, & non venit: sed omnis, ut ait Veritas, qui audit a Patre, & didicit, venit. Valde remota est a sensibus carnis hæc schola, in qua Pater auditur, & docet, ut veniat ad Filium. Ibi est & ipse Filius, quia ipse est Verbum eius per quod sic docet: nec apert hoc cum carnis aures, fed cordis. Simul ibi est & Spiritus Patris & Filii: neque enim ipse non docet, aut separatim docet: inseparabilia quippe didicimus esse opera Trinitatis. Et ipse est unusquisque Spiritus sanctus, de quo Apollolus dicit: *Habentes autem unum deum quoniam fidei*. Sed ideo Patri hoc potissimum est attributum, quia de ipso est genitus Unigenitus, & de ipso procedit Spiritus sanctus: unde longum est enumerare disputare, & de Trinitate, quæ Deus est, laborem nostrum in quindecim libris ad vos jam exilium pervenisse. *De schola*, in qua Deus auditur & docet. Multos venire videmus in Christum, quia multos credere videmus in Christum: sed ubi & quomodo a Patre audierint hoc & didicerint non videmus. Nimirum gratia*

ita secreta est: gratiam vero esse quis ambigat? Hæc itaque grata, quæ occulte humanis cordibus divina largitate tribuitur, a nullo duro corde recipitur. Ideo quippe tribuitur, ut cordis duntaxat primitus auferatur. Quando ergo Pater intus auditur, & docet ut veniat ad Filium, aufer cor lapideum, & dat cor carneum, sicut Propheta prædicante promissit. Sic quippe facit filios promissionis & valæ misericordiarum, quæ præparavit in gloriam.

2. Cur ergo non omnes docet, ut veniant ad Christum; nisi quia omnes quos docet, misericordia docet, quos autem non docet, iudicio non docet? Quoniam *cupit vult miseretur, & quem vult obdurat*: sed miseretur, bona tribuens; obdurat, digna retribuens. Aut si & illa, ut quidam distinguere maluerant, verba sunt ejus cui Apollolus ait, *Dixit itaque mihi: ut ipse dixisse accipiatur. Ergo cupit vult miseretur, & quem vult obdurat*; & quæ sequuntur, id est, *Quid adhuc conquiretur? nam voluntati ejus quis resistit?* numquid responsum est ab Apollolo, O homo, salum est quod dixisti? Non: sed responsum est, O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dixit figmentum ei qui se fixavit, quare sic me fecisti? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa, & sequentia quæ oprime notis. Et tamen secundum quendam modum, omnes Pater docet venire ad suum Filium. Non enim frustra scriptum est in Prophetis, *Et erunt omnes docibiles Dei*. Quod testimonium cum præmisisset, tunc subdidit, *Omnis qui audit a Patre & didicit, venit ad me*. Sicut ergo inter loquimur, cum de aliquo litterarum magistro, qui in civitate solus est, dicimus, Omnes ille hic litteras docet: non quia omnes dicunt, sed quia nemo nisi ab illo dicit, quicumque ibi litteras dicit: ita recte dicimus, Omnes Deus docet venire ad Christum; non quia omnes veniunt, sed quia nemo aliter venit. Cur autem non omnes doceat, aperuit Apollolus quantum aperirendum indicavit: quia *volens ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia vasa ira quæ perfecta sunt in perditionem, & ut notas faciat divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam*. Hinc est quod verbum *Cunctis* perennitibus *stultitia est, his autem qui salvati sunt, virtus Dei est*. Hos omnes docet venire ad Christum Deus, hos enim omnes vult salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Nam si & illos quibus stultitia est verbum Crucis, ut ad Christum venirent docere voluisset, procul dubio venirent & ipsi. Non enim fallit aut fallitur qui ait, *Omnis qui audit a Patre & didicit, venit ad me*. Absit ergo ut quicumque non veniat, qui a Patre adviit & didicit.

3. Quare, inquit, non omnes docet? Si dixerimus, quia noluit discere quos non docet, responderetur nobis, Et ubi est quod ei dicitur, *Deus tu convertens privabit nos*? Aut si erat facit volentes ex nolentibus Deus, ut quid orat Ecclesia secundum præceptum Domini pro persecutoribus suis? Nam hic etiam voluit intelligi sanctus Cyprianus quod dicimus, *Fiat evangelium sua sint in celo & in terra*: hoc est, sicut in eis qui jam crediderunt & tamquam exlum sunt; ita &

Divina gratia donata a ceteris. *Exposit. 12. 72.*

Cum non omnes docet Pater, ut veniat ad Christum. *Exposit. 12. 72.*

114. 10.

114. 10. Oportet dicere, ut veniat qui vult recte dicere.

114. 10.

114. 10. De perennitibus mentis, & Rom. 2. 20.

2. Cor. 12. 1. Tim. 2.

114. 10.

114. 10. Expositio de Crati. *Exposit. 12. 72.*

114. 10.

114. 10.

114. 10.

114. 10.

114. 10.

114. 10.

114. 10.

114. 10.

114. 10.

114. 10.

114. 10.

114. 10.

114. 10.

ita & in eis qui non credunt, & ob hoc adhuc terra sunt. Quid ergo oramus pro nolentibus credere, nisi ut Deus in illis operetur & velle?

De Iudæis certe Apollolus ait, *Frater, bona voluntas quidem coram me, & deprecatio ad Deum pro illis fit in salutem*. Orat pro non credentibus; quid, nisi ut credant? Non enim aliter consequuntur salutem. Si ergo fides orantium Dei prævenit gratiam; numquid eorum fides pro quibus oratur ut credant, Dei prævenit gratiam? Quando quidem hoc pro eis oratur, ut non credentibus, id est fidem non habentibus, fides ipsa donetur. Cum igitur Evangelium prædicatur, quidam credunt, quidam non credunt: sed qui credunt, prædicatore forniculose insonante, intrus a Patre audiunt atque discunt; qui autem non credunt, foris audiunt, intrus non audiunt, neque discunt; hoc est, illis datur ut credant, illis non datur. Quia nemo, inquit, venit ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Quod apertius pollice dicitur. Nam post aliquantum, de carne sua manducanda & bibendo sanguine suo loqueretur, & diceret quidam etiam discipulorum ejus, *Dux est hic sermo, quis potest eum audire? Sciens JESUS apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis; Hoc vos scandalizat? Et paulo post, Verba, inquit, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt: sed fuit quidam ex vobis qui non credunt. Et mox Evangelista, Sciebat enim, inquit, ab initio JESUS qui esset credentes, & quis traditurus esset eum, & dicebat; Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datus a Patre meo*.

4. Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est; & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari omnino non dubitet qui non vult manifestissimis facris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidem imponere non debet, qui credit ex uno omnes esse in condemnationem, sine dubitatione justissimam: ita ut nulla Dei esset iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscunt; ut qui gloriatur, non in suis meritis, quæ paria videt esse damnatis, sed in Domino gloriatur. Cur autem illum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, *O homo, tu quis es, qui respondet Deo? quem dicere audent, quasi novimus, quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid insinuum velle non potuit*.

Trahi autem ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Quod apertius pollice dicitur. Nam post aliquantum, de carne sua manducanda & bibendo sanguine suo loqueretur, & diceret quidam etiam discipulorum ejus, *Dux est hic sermo, quis potest eum audire? Sciens JESUS apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis; Hoc vos scandalizat? Et paulo post, Verba, inquit, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt: sed fuit quidam ex vobis qui non credunt. Et mox Evangelista, Sciebat enim, inquit, ab initio JESUS qui esset credentes, & quis traditurus esset eum, & dicebat; Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datus a Patre meo*.

Trahi autem ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Quod apertius pollice dicitur. Nam post aliquantum, de carne sua manducanda & bibendo sanguine suo loqueretur, & diceret quidam etiam discipulorum ejus, *Dux est hic sermo, quis potest eum audire? Sciens JESUS apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis; Hoc vos scandalizat? Et paulo post, Verba, inquit, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt: sed fuit quidam ex vobis qui non credunt. Et mox Evangelista, Sciebat enim, inquit, ab initio JESUS qui esset credentes, & quis traditurus esset eum, & dicebat; Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datus a Patre meo*.

4. Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est; & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari omnino non dubitet qui non vult manifestissimis facris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidem imponere non debet, qui credit ex uno omnes esse in condemnationem, sine dubitatione justissimam: ita ut nulla Dei esset iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscunt; ut qui gloriatur, non in suis meritis, quæ paria videt esse damnatis, sed in Domino gloriatur. Cur autem illum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, *O homo, tu quis es, qui respondet Deo? quem dicere audent, quasi novimus, quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid insinuum velle non potuit*.

4. Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est; & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari omnino non dubitet qui non vult manifestissimis facris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidem imponere non debet, qui credit ex uno omnes esse in condemnationem, sine dubitatione justissimam: ita ut nulla Dei esset iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscunt; ut qui gloriatur, non in suis meritis, quæ paria videt esse damnatis, sed in Domino gloriatur. Cur autem illum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, *O homo, tu quis es, qui respondet Deo? quem dicere audent, quasi novimus, quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid insinuum velle non potuit*.

4. Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est; & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari omnino non dubitet qui non vult manifestissimis facris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidem imponere non debet, qui credit ex uno omnes esse in condemnationem, sine dubitatione justissimam: ita ut nulla Dei esset iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscunt; ut qui gloriatur, non in suis meritis, quæ paria videt esse damnatis, sed in Domino gloriatur. Cur autem illum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, *O homo, tu quis es, qui respondet Deo? quem dicere audent, quasi novimus, quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid insinuum velle non potuit*.

4. Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est; & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari omnino non dubitet qui non vult manifestissimis facris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidem imponere non debet, qui credit ex uno omnes esse in condemnationem, sine dubitatione justissimam: ita ut nulla Dei esset iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscunt; ut qui gloriatur, non in suis meritis, quæ paria videt esse damnatis, sed in Domino gloriatur. Cur autem illum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, *O homo, tu quis es, qui respondet Deo? quem dicere audent, quasi novimus, quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid insinuum velle non potuit*.

4. Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est; & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari omnino non dubitet qui non vult manifestissimis facris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidem imponere non debet, qui credit ex uno omnes esse in condemnationem, sine dubitatione justissimam: ita ut nulla Dei esset iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscunt; ut qui gloriatur, non in suis meritis, quæ paria videt esse damnatis, sed in Domino gloriatur. Cur autem illum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, *O homo, tu quis es, qui respondet Deo? quem dicere audent, quasi novimus, quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid insinuum velle non potuit*.

4. Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est; & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari omnino non dubitet qui non vult manifestissimis facris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidem imponere non debet, qui credit ex uno omnes esse in condemnationem, sine dubitatione justissimam: ita ut nulla Dei esset iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscunt; ut qui gloriatur, non in suis meritis, quæ paria videt esse damnatis, sed in Domino gloriatur. Cur autem illum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, *O homo, tu quis es, qui respondet Deo? quem dicere audent, quasi novimus, quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid insinuum velle non potuit*.

4. Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est; & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari omnino non dubitet qui non vult manifestissimis facris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidem imponere non debet, qui credit ex uno omnes esse in condemnationem, sine dubitatione justissimam: ita ut nulla Dei esset iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscunt; ut qui gloriatur, non in suis meritis, quæ paria videt esse damnatis, sed in Domino gloriatur. Cur autem illum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, *O homo, tu quis es, qui respondet Deo? quem dicere audent, quasi novimus, quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid insinuum velle non potuit*.

4. Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est; & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari omnino non dubitet qui non vult manifestissimis facris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidem imponere non debet, qui credit ex uno omnes esse in condemnationem, sine dubitatione justissimam: ita ut nulla Dei esset iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscunt; ut qui gloriatur, non in suis meritis, quæ paria videt esse damnatis, sed in Domino gloriatur. Cur autem illum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, *O homo, tu quis es, qui respondet Deo? quem dicere audent, quasi novimus, quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid insinuum velle non potuit*.

4. Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est; & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari omnino non dubitet qui non vult manifestissimis facris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidem imponere non debet, qui credit ex uno omnes esse in condemnationem, sine dubitatione justissimam: ita ut nulla Dei esset iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscunt; ut qui gloriatur, non in suis meritis, quæ paria videt esse damnatis, sed in Domino gloriatur. Cur autem illum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, *O homo, tu quis es, qui respondet Deo? quem dicere audent, quasi novimus, quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid insinuum velle non potuit*.

4. Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est; & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari omnino non dubitet qui non vult manifestissimis facris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidem imponere non debet, qui credit ex uno omnes esse in condemnationem, sine dubitatione justissimam: ita ut nulla Dei esset iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscunt; ut qui gloriatur, non in suis meritis, quæ paria videt esse damnatis, sed in Domino gloriatur. Cur autem illum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, *O homo, tu quis es, qui respondet Deo? quem dicere audent, quasi novimus, quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid insinuum velle non potuit*.

4. Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est; & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari omnino non dubitet qui non vult manifestissimis facris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidem imponere non debet, qui credit ex uno omnes esse in condemnationem, sine dubitatione justissimam: ita ut nulla Dei esset iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscunt; ut qui gloriatur, non in suis meritis, quæ paria videt esse damnatis, sed in Domino gloriatur. Cur autem illum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, *O homo, tu quis es, qui respondet Deo? quem dicere audent, quasi novimus, quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid insinuum velle non potuit*.

litis; ita dixi, ut hanc diligentem & operosorem dispositionem de Gratia præterire, non sane omitta significatione, quod eam loco illo explicare noluimus, quæ possit alias vel ab aliis explicari. Nam ita locutus sum inter cetera, respondens propostæ questioni; Cur Christus post tam longa tempora venerit. Proinde de, inquam, cum Christo non obijciunt, quod ejus doctrinam non omnes sequuntur, (sentiant enim & ipsi, nequaquam hoc recte obijci posse, vel sapientie Philosophorum, vel etiam numini eorum suorum;) quid respondent, si excepta illa altitudine sapientie & scientie Dei, ubi fortassis aliud divinum consilium longe secretius latet, sine præjudicio etiam aliarum forte causarum, quæ a prudentibus vestigari queunt, hoc solum esse brevitate gratia, in hujus questionis disputatione dicamus; tunc voluisti hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri. Hic enim temporibus & his locis, quibus Evangelium ejus non est prædicatum, tales omnes in ejus prædicatione futuros esse præsciebat, quales non quidem omnes, sed tamen multi in ejus corporali præsentia fuerunt, qui in eum, nec suscitatis ab eo mortuis, credere voluerunt; quales etenim nunc multos videmus, cum tanta manifestatione illi complacuit præsentia Prophetarum, nolle adhuc credere; & malle humana aluita resistere, quam ram calæx atque periplexus, tamque sublimi & sublimiter distans, divine cedere auctoritati; quando parvus & infirmus et intellectus hominis, divine accedere veritati. Quid ergo mirum, si tam infidelibus plenum ordinem terrarum Christus prioribus seculis noverat, ut eis apparere vel prædicari merito nollet, quos nec verbis, nec miraculis suis credituros esse præsciebat? Neque enim incredibile est tales fuisse tunc omnes, quales ab eius adventu, usque ad hoc tempus tam multos fuisse atque esse miramur. Et tamen ab initio generis humani, alias occultis, alias evidentiis, sicut congruere temporibus divinitus visum est, nec prophetari desistit, nec qui in eum crederent, desuerunt: & ab Adam usque ad Moysen, & in ipso populo Israel, quæ specialia quodam mysterio gens Prophetica fuit; & in aliis gentibus ante quam venisset in carnem. Cum enim nonnulli commemorantur in sanctis Hebraicis libris, jam ex tempore Abraham, nec de stirpe carnis ejus, nec ex populo Israel, nec ex adventitia societate in populo Israel, qui tamen hujus sacramenti participes fuerunt: cur non credamus etiam in ceteris hac atque illac gentibus alias alios fuisse, quavis eos commemoratos in eisdem auctoritatibus non legamus? Ita salus religionis hujus, per quam solam veram, salus vera veraciterque promittitur, nulli umquam desuit qui dignus fuit, & cui dedit, dignus non fuit. Et ab exordio propagationis humanæ usque in finem, quibusdam ad præmium, quibusdam ad iudicium prædicatur. Ac per hoc & quibus omnino annunciata non est, non credituri præsciebantur; & quibus non

creditoris tamen annunciata est, in illorum exemplum demonstrantur; quibus autem creditur annuntiatur, illi regno celorum & sanctorum Angelorum societati preparantur.

2. Cernitisne, me sine praeiudicio latentis consilii Dei aliarumque casuum, hoc de praeiudicio Christi dicere voluisse, quod convincendos Paganorum infidelitatis, qui hanc obiecerant questionem, sufficere videretur? Quid enim est verius, quam praeiudicium Christum, qui & quando, & quibus locis in eum fuerant crediduri? Sed utrum predicato sibi Christo a seipso habituri essent fidem, an Deo donante sumpturi, id est, utrum tantummodo eos praeiudicet, an etiam praeiudicaverit Deus, quare ac differe tunc necessarium non putavi. Proinde quod dixi, Tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos predicari doctrinam suam, quando sciebat & ubi sciebat esse qui in eum fuerant crediduri: potest etiam sic dici; tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos predicari doctrinam suam, quando sciebat & ubi sciebat esse, qui electi fuerant in ipso ante mundi constitutionem. Sed quoniam si ita diceretur, lectorem faceret intentum ad ea requirenda, quae nunc ex admonitione Pelagianorum erroris necesse est copiosius & laboriosius disputari; visum mihi est quod tunc satis erat, breviter esse dicendum, excerpta, ut dixi, altitudinem sapientiae & scientiae Dei, & sine praeiudicio aliarum casuum, de quibus non tunc, sed alias opportunius disputandum putavi.

CAPUT X.

1. Item quod dixi, *Salutem religionis huius nulli unquam defuisse qui dignus fuit, & dignum non fuisse qui defuit: si discutiatur & quærat unde quisque sit dignus, non defuit, qui dicant, voluntate humana: nos autem dicimus, gratia vel praeiudicatione divina.*

Inter gratiam porro & praeiudicationem hoc tantum interest, quod praeiudicatio est gratiae preparatio, gratia vero iam ipsa donatio. Quod itaque ait Apostolus, *Non ex operibus, ne forte quis extollatur, ipsius enim sumus signum, creati in Christo IESU in operibus bonis*, gratia est: quod autem sequitur, *qua preparavit Deus, ut in illis ambulemus*, praeiudicatio est, quae sine praeiudicatione non potest esse: potest autem esse sine praeiudicatione praeiudicatio. Praeiudicatione quippe Deus ea praeiudicavit, quae fuerat ipse facturus: unde dictum est, *Fecit quae futura sunt*. Praescire autem potens est etiam quae ipse non facit; sicut quaecumque peccata: quia etsi sunt quædam quae ita peccata sunt, ut poenae sint etiam peccatorum, unde dictum est, *Tradidit illos Deus in reprobam mentem, ut faciant quae non conveniunt*: non ibi peccatum Dei est, sed iudicium. Quocirca praeiudicatio Dei est in bono est, gratia est, ut dixi, preparatio: gratia vero est ipsius praeiudicationis effectus. Quando ergo promissit Deus Abraham in semine qui fidem gentium, dicens, *Patrem multarum gentium posui te*; unde dicit Apostolus, *Ideo ex fide, ut secundum gratiam firmo sit promissio omni semini*: non de nostra voluntate potestate, sed de sua praeiudicatione

promissit. Promissit enim quod ipse facturus fuerat, non quod homines: quia etsi faciunt homines bona quae pertinent ad colendum Deum; ipse facit ut illi faciant quae praecipit, non illi faciunt ut ipse faciat quod promissit: alioquin ut Dei promissa complerentur, non in Dei, sed in hominum est potestate, & quod a Domino promissum est, ab ipsis redditur Abraham. Non autem sic credidit Abraham, sed credidit *dans gloriam Dei, quoniam quae promissit, potens est & facere*: non ait, predicare; non ait, praescire; nam & aliena potest predicare atque praescire: sed ait, *potens est & facere*; ac per hoc facta non aliena, sed sua.

2. An forte opera bona gentium Deus promissit Abraham in semine ipsius, ut hoc promitteret quod ipse facit; non autem promissit fidem gentium, quam sibi homines faciunt; sed ut promitteret quod ipse facit, illam praeiudicet homines esse facturos? Non quidem loquitur sic Apostolus: filios quippe promissit Deus Abraham, qui fidei eius vestigia sectarentur; quod aperteissime dicit. Sed si opera gentium promissit, non fidem; profecto quoniam non sunt bona opera nisi ex fide, (*Iustus enim ex fide vivit, & omnia quod non est ex fide, peccatum est*: & *sine fide impossibile est placere*.) nihilominus ut implicat quod promissit Deus, in hominum est potestate. Nisi enim homo faciat quod Deo non donante ad hominem pertinet, non faciet ipse quod donet: hoc est, nisi habeat homo fidem ex seipso, non implet Deus quod promissit, ut opera iustitiae deus ex Deo. Ac per hoc ut promissa sua Deus possit implere, non est in Dei, sed in hominis potestate. Quod si veritas & pietas non credere vetat: credamus cum Abraham, quoniam quae promissit, potens est & facere. Promissit autem filios Abraham, quod esse non possunt, nisi non habeant fidem: ergo ipse donat & fidem.

CAPUT XI.

1. Sane cum Apostolus dicat, *Ideo ex fide, ut secundum gratiam firmo sit promissio*: miror homines infirmitati suae se malle committere, quam firmitati promissionis Dei. Sed incerta est mihi, inquit, de meipso voluntas Dei. Quid ergo, tuane tibi voluntas de te ipso certa est, nec times, *Qui videtur stare, videat ne cadat*? Cum igitur utraque incerta sit, cur non homo firmiter quam infirmior fidem suam, spem, charitatemque committet?

2. Sed cum dicitur, inquit, *Si credideris, salvus eris*; unum latum exigitur, alterum offertur. Quod exigitur, in hominibus; quod offertur, in Dei est potestate. Cur non utrumque in Dei, & quod iubet, & quod offert? Rogatur enim ut det quod iubet: rogant credentes, ut sibi augeatur fides; rogant pro non credentibus, ut eis donetur fides: & in suis igitur incrementis, & in suis initis Dei donum est fides. Sic autem dicitur, *Si credideris, salvus eris*; quemadmodum dicitur, *Si Spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. Nam & hic ex his duobus unum exigitur, alterum offertur. *Si Spiritu*, inquit, *facta carnis mortificaveritis, vivetis*. Ut ergo Spiritu facta carnis mortificaveris,

Hid. 10.

Hid. 1. 4.

Rom. 10.

Hid. 11. 6.

Rom. 6. 12.

Hid. 10.

Hid. 10.

Hid. 10.

1. Cor. 10.

10.

1. Cor. 10.

10.

Rom. 8. 12.

exi-

exigitur; ut autem vivamus, offertur. Num igitur placet, ut facta carnis mortificare non donum Dei esse dicamus, neque id donum Dei esse fateamur, quoniam exigi audimus a nobis præmio vitæ, si hoc fecerimus, oblato? Absit, ut hoc placeat participibus & defensoribus gratiæ. Pelagianorum est error iste damnable: quorum mox Apollolus ora obstruxit, adjungens: *Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei: ne facta mortificare non carnis, non per Dei, sed per nostrum spiritum crediderunt.* De quo Dei Spiritu etiam ibi loquebatur, ubi ait, *Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens propria unicuique prout vult.* Inter quæ omnia, sicut scitis, nominavit & fidem. Sicut ergo quamvis donum Dei sit facta carnis mortificatio; exigitur tamen a nobis propositio præmio vitæ: ita donum Dei est & fides, quamvis & ipsa cum dicitur, *Si credideris, salvus eris;* propositio præmio salutis exigatur a nobis. Ideo enim hæc & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse monstrantur, ut intelligatur quæ & nos ea facimus, & Deus facit ut illa faciamus: sicut per Prophetam Ezechielem aperte dicitur: quid enim apertius quam ubi dicit, *Ego faciam ut faciatis?* Locum ipsum Scripturæ attendite, & videbitis illa Deum promittere facturum se ut faciant, quæ jubet ut fiant. Non sane ibi racot merita eorum, sed mala, quibus se ostendit reddere pro malis bona; hoc ipso quo eos facit habere deinceps opera bona, cum ipse facit, ut faciant divina mandata.

CAPUT XII.

SED omnis hæc ratio qua defendimus gratiam nostram per JESUM Christum Dominum nostrum, vere esse gratiam, id est, non secundum merita nostra dari, quamvis evidentissime divinum eloquiorum testimoniis asseratur; tamen apud eos, qui nisi aliquid sibi assignent, quod priores dent ut retribuantur eis, ab omni studio pietatis reprimi se putant, laborat aliquantum in ætate majorum, jam utentium voluntatis arbitrio: sed ubi venit ad parvulos, & ad ipsum Mediatorem Dei & hominum, hominem Christum JESUM, omnis deficit præcedentium gratiam Dei humanorum assertio meritorum: quia nec illi ullis bonis præcedentibus meritis discernuntur a cæteris, ut pertineant ad liberatorem hominum, nec ille ullis humanis præcedentibus meritis, cum & ipse sit homo, liberator factus est hominum.

2. Quis enim audiat, quod dicuntur parvuli pro suis futuris meritis in ipsa infantili ætate baptizati exire de hac vita; & ideo alii non baptizati in eadem ætate mori, quia & ipsorum præfata sunt merita futura, sed mala; non eorum vitam bonam vel malam Deo remunerante vel damnannte, sed nullam? Apollolus quidem limitem fixit, quem transgredi non debeat hominis, ut initius loquar, incauta suspicio. Ait enim, *Omnes æstimates ante tribunal Christi, et referat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum: gessit, inquit; non adjunxit, vel gelulum fuit.* Sed unde hoc talibus viris in men-

tem venerit nescio, ut futura quæ non sunt futura, puniantur, aut honorentur merita parvulorum. Cur autem dicitur est, secundum ea quæ per corpus gessit hominem iudicandum, cum grantur multa solo animo, non per corpus, nec per ullum corporis membrum; & plerumque tam magna, ut talibus cogitationibus poena iustissima debeatur: sicut est, ut alia taceam, quod dixit insipiens in corde suo, *Non est Deus?* Quid est ergo, secundum ea quæ per corpus gessit; nisi secundum ea quæ gessit eo tempore quo in corpore fuit, ut per corpus intelligamus per corporis tempus? Post corpus autem nemo erit in corpore, nisi resurrectione novissima, non ad illa merita comparanda, sed ad recipienda pro bonis meritis præmia, pro malis luenda supplicia. Hoc autem medio tempore, inter dispositionem & receptionem corporis, secundum ea quæ gesserunt per corporis tempus, sive cruciantur animæ, sive requiescant. Ad quod tempus corporis perinet etiam quod Pelagiani negant, sed Christi Ecclesiæ constituitur, originale peccatum: quo sive soluto per Dei gratiam, sive per Dei iudicium non soluto, cum moriuntur infantes, aut merito regenerationis transiunt ex malis ad bona, aut merito originis transiunt ex malis ad mala. Hoc catholica fides novit, in hoc etiam nonnulli hæretici sine ulla contradictione consentiunt. Iudicari autem quæcumque non secundum merita quæ habuit quamvis fuit in corpore, sed secundum merita quæ fuerat habiturus si diutius fuisset in corpore, unde opinari poterint homines, quorum ingenia non esse contentibiles vestre indicant litteræ, mirant & suspensè reperire non possunt: nec credere audeant nisi vobis non credere non audeant. Sed spero ad futurum Deum, ut commotisi cito videant, ea quæ dicuntur futura fuisse peccata, si per Dei iudicium in eon baptizatis possint iure puniri, etiam per Dei gratiam baptizatis posse dimitti. Quicunque enim dicit puniri tantum posse Deo iudicante futura peccata, dimitti autem Deo miserante non posse, cogitare debet quantum Deo faciat gratiæque eius injuriam; quasi futurum peccatum prænosci possit, nec possit ignorari. Quod si absurdum est, magis ergo futuris, si diu viverent, peccatoribus, cum in parva ætate moriuntur, lavacro quo peccata diluuntur, debuit subveniri.

CAPUT XIII.

QUOD si forsitan dicunt, poenitentibus peccata dimitti; & ideo illos non baptizari in parvula ætate morientes, quia præfati sunt poenitentiam si viverent non acturi; eos autem qui baptizantur, & parvuli de corporibus exierint, Deum præfatis acturos poenitentiam fuisse si viverent: attendant & videant, si ita est, non jam in parvulis sine baptisime morientibus peccata originalia vindicari, sed sua cuiusque futura si viveret: itemque baptizatis non originalia dilui, sed sua futura si viverent; quoniam non possunt nisi in maiore ætate peccare: sed alios acturos poenitentiam, alios non acturos fuisse præfatos; ideo alios baptizatos, alios sine baptismo exire de hac vita. Hoc si auderent Pelagiani-

Gratia ac
gratificatio
rationis
sententia
præfata
parvulis
in Christo.
Rom. 8.
11.

1. Tim. 2.
3.

* Expressio
in
Ex. 1. Pro
par. 11. 1.
Nominem
parvulis
baptizatis
quæ si dimi
tum transi
et, quæ
suo statim.

1. Cor. 13.
30.

lagiani, non jam laborarent, negando originale peccatum, querere parvulis extra regnum Dei nescio cupis suæ felicitatis locum: maxime quando convincuntur, non eos habere posse vitam æternam, quia non manducaverunt carnem, nec biberunt sanguinem Christi; & quia in eis, qui nullum habent omnino peccatum, falsus est baptismus qui in remissionem traditur peccatorum. Dicerent enim proflus, nullum esse originale peccatum, sed pro suis futuris, si viverent, meritis vel baptizari vel non baptizari eos qui de corpore solvantur infantes; & pro suis futuris meritis eos vel accipere vel non accipere Corpus & Sanguinem Christi, sine quo vitam proflus habere non possunt; & in veram remissionem peccatorum baptizari, quamvis nullum ex Adam traherent; quoniam remittuntur eis peccata, de quibus illos Deus poenitentiam præcivit adfusus. Ita facillime agerent atque obtrinerent causam suam, quæ negant esse originale peccatum, & gratiam Dei non dari nisi secundum merita nostra concedunt. Sed quia hominum futura, quæ non sunt futura, proculdubio nulla sunt merita, & hoc videre facillimum est: ideo nec Pelagiani hoc dicere poterunt, & multo magis nec illi dicere debebant. Dicit enim non potest quam molestem, quod viciam peccandi periculis hominem subtrahit, & in non peccandi securitate constituit. Sed quid prodest, si etiam futura, quæ commissa non sunt, peccata puniuntur? Agit tamen ille copiosissime atque optime, peccandi pericula nec desit in ista vita, nec superesse post illam. Ubi & illud testimonium ponit de libro Sapientie; *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus.*

Exp. 4. 12. Quod a me quoque positum, fratres istos ita responsisse dixisti, tamquam non de libro canonico adhiberetur: quasi & excepta hujus libri attestatione, res ipsa non clara sit, quam volumus hinc doceri. Quis enim audeat negare Christianus, justum, si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio futurum? Quilibet hoc vixerit, quis homo sanæ fidei resistendum putabit? Item si dixerit, justum si a sua iustitia recesserit in qua diu vixit, & in ea fuerit impietate defunctus, in qua, non dico unum annum, sed unum diem vixerit, in penas iniquis debitas hinc iterum, nihil sibi sua præterita iustitia profutura: huic perspicere veritatem quis fidelium contradicet? Porro si quaeratur a nobis, utrum si tunc esset mortuus quando erat justus, penas esset inveniturus an requiem, nunquid requiem responderet dubitamus? Hæc est tota causa cur dictum est, a quocumque sit dictum; *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus.* Dictum est enim secundum pericula vite hujus,

non secundum præscientiam Dei, qui hoc præscivit quod futurum erat, non quod futurum non erat, id est, quod ei mortem immaturam fuerat largiturus, ut temptationum subtraheretur incerto; non quod peccatum esset, qui manifestus in temptatione non esset. De hac quippe vita legitur in libro Job; *Nunquid non tentatio est vita humana super terram?* Sed quare aliis concedatur, ut ex hujus vite periculis dum iusti sunt auferantur, alii vero iusti donec a iustitia cedant, in eisdem periculis vita produferre teneantur; quis cognovit sensum Domini? Ex tamen hinc intelligi datur, etiam illis iustis, qui bonos pioque mores usque ad senectutis maturitatem, & diem vite hujus adhibent servanti, non in suis meritis, sed in Domino esse gloriantur: quoniam qui vite brevitate raptus iustum ne malitia mutaret intellectum ejus; ipse in quantumque vite longitudine custodit iustum, ne malitia mutet intellectum ejus. Cur autem hic tenuerit casum iustum, quem prius quam caderet hinc posset auferre; iustissima omnino, sed inscrutabilia sunt iudicia ejus.

2. Quæ cum ita sunt, non debuit repudiari sententia libri Sapientie, qui meruit in Ecclesia Christi de gradu Lectorem Ecclesie Christi, tam longa amicitia recitari, & ab omnibus Christianis, ab Episcopis usque ad extremos Laicos fideles, præsentibus, catechizandos, cum veneratione divine auctoritatis audiri. Certe enim si de divinarum scripturarum tractatoribus, qui fuerunt ante nos, profertur defensionem hujus sententie, quam nunc solito diligentius atque copiosius contra novum Pelagianorum defendere urgeamus errorem; hoc est, gratiam Dei non secundum merita nostra dari, & gratis dari qui datur, quia neque volentis, neque currentis, sed misentis est Dei: iusto autem iudicio non dari, cui non datur, quia non est iniquitas apud Deum: si hujus ergo sententie defensionem ex divinarum eloquiorum nos præcedentibus Catholicis tractatoribus promerem, profecto hi fratres, pro quibus nunc agimus, acquiescerent: hoc enim luminis litteris velletis. Quid igitur opus est, ut eorum scrutamento opuscula, qui prius quam illa hæresis oriretur, non habuerint necessitatem in hac difficili ad solvendum questione versari? quod proculdubio facerent, si respondere talibus cogenter. Unde factum est ut de gratia Dei quid sentirent, breviter quibusdam scriptorum suorum locis & transcursum attingerent, immortarent vero in eis, quæ adversus inimicos Ecclesie disputabant, & in exhortationibus ad quasque virtutes, quibus Deo vivo & vero, pro adipsenda vita æterna & vera felicitate servitur. Frequentationibus autem orationum simpliciter apparebat Dei gratia quid valeret: non enim posceretur de Deo quæ præcepti fieri, nisi ab illo donaretur ut fierent.

3. Sed qui sententiam tractatorum instrui volunt, oportet ut istum librum Sapientie ubi legitur, *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus*, omnibus tractatoribus anteposant: quoniam sibi eam anteposuerunt etiam temporibus proximi Apostolorum egregii tractatores, qui eum testimonio adhibentes, nihil se adhibere nisi divinum testimonium crediderunt. Et certe beatissimum

Cypria-

Job. 7. 1.
Iud. 1. 16.

Rom. 22.
16.

Libro Sapientie & canonice scriptorum auctoritas in Ecclesia.

Rom. 16.
16.

16.

Exp. 4. 12.

CAPUT XV.

Capitulum
lib. de mor-
talitate.

Cyprianum disputasse constat, ut celerioris mortis beneficium commendaret, a peccatorum periculis eripi eos, qui hanc vitam suam in qua peccari potest. In eodem libro ait inter cetera: *Ceterum non cum Christo futurus, & de Domini pollicitatione securus, quod ad Christum voceris, amplecteris; & quod diabolo carcas, gratularis!* Et alio loco: *Pueri, inquit, periculum lubricæ ætatis evadunt.* Itemque alio loco: *Quid non, inquit, properamus & curamus, ut patriam nostram videre, ut parentes salutare possimus?* Magnus illic nos carorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat, jam de sua incolumitate secura, adhuc de nostra salute sollicita. His atque hujusmodi Doctor ille sententiis in Catholica fidei luce clarissima, satis aperte testatur, usque ad hujus corporis depolitionem peccandi pericula tentationesque metuendas, deinceps nulla talia quoniamquam esse futuram. Quod etsi non testaretur, quando de hac re Christianus qualicumque dubitaret? Quomodo igitur homini lapsio, & in eodem lapsum vitam misere finirent, atque in poenas eunti talibus debitas; quomodo, inquam, huic non plurimum summeque prodesset, si ex hoc tentationum loco priusquam laboretur, morte raperetur?

4. Ac per hoc, si absit nimis inconsiderata contentio, tota questio ista finita est de illo, qui raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus. Nec ideo liber Sapientie, qui tanta numerositate annorum legi meruit in Ecclesia Christi, in quo & hoc legitur, pari debet injuriam, quoniam resistit eis qui pro meritis hominum falluntur, ut veniant contra Dei mansuetissimam gratiam, quæ maxime apparet in parvulis; quorum cum alii baptizati, alii non baptizati, vitæ hujus terminum sumunt, satis indicant misericordiam & judicium; misericordiam quidem gratuitam, judicium debitum. Si enim judicaretur homines pro meritis suæ vitæ, quæ non habuerunt morte præventi, fed habituri essent, si viverent; nihil prodesset ei, qui raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus; nihil prodesset eis qui lapsi moriuntur, si ante morerentur: quod nullus dicere Christianus audebit. Quocirca non debent fratres nostri, qui nobiscum per Catholica fidei perniciem Pelagiani erroris impugnant, huic Pelagianæ in tantum favore opinioni, quæ opinatur gratiam Dei secundum merita nostra dari: ut quod illi audent non possunt, sententiam veram plane, & antiquitus Christianam, *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, delirare moliantur;* & id adfructu, quod, non dico crediturum, sed somniarum neminem putaremus, secundum ea scilicet judicari quemque mortuorum, quæ gesturus fuerat, si tempore prolixiore vixisset. Ita quippe claret invitum esse quod dicimus, gratiam Dei non secundum merita nostra dari, ut huic veritati contradicentes ingeniosi homines hæc ab omnium auribus & cogitationibus abigenda dicere cogentur.

1. EST etiam præclarissimum * lumen prædeterminationis & gratiæ ipse Salvator, ipse mediator Dei & hominum, homo Christus JESUS; qui ut hoc esset, quibus tandem suis vel operum vel fidei præcedentibus meritis natura humana quæ in illo est, comparavit? Respondetur quæso: ille homo, ut a Verbo Patri coæterno in unitatem personæ assumptus, Filius Dei unigenitus esset, unde hoc meruit? quod ejus bonum qualecumque præcessit? Quid egit ante, quid credidit, quid petivit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam perveniret? Nonne faciente ac suscipiente Verbo, ipse homo, ex quo esse coepit, Filius Dei unicus esse crepit? Nonne Filium Dei unicum semina illa gratia plena concepit? Nonne de Spiritu Sancto & Virgine Maria Dei Filius unicus natus est, non carnis cupidine, sed singulari Dei munere? Numquid metuendum fuit, ne accidentem ætate homo ille libero peccaret arbitrio? Aut ideo in illo non libera voluntas erat, ac non tantomagis erat, quanto magis peccato servire non poterat? Nempe ista omnia singulariter admiranda, & alia si qua ejus propria verissime dici possunt, singulariter in illo accepit humana, quæ est, nostra natura, nullis suis præcedentibus meritis. Respondet hic homo Deo, si audet, & dicat, Cur non & ego? Et si audierit, *O homo, tu quis es qui respondes Deo?* nec sic cohibet, sed augeat impudentiam, & dicat, Quomodo audio, Tu quis es o homo? Cum sim quod audio, id est homo, quod est & ille de quo ago, cur non sim quod & ille? At enim gratia ille talis ac tantus est. Cur diversa est gratia, ubi natura communis est? Certe non est acceptio personarum apud Deum. Quis non dico Christianus, sed infans hæc dicat?

2. Appareat itaque nobis in nostro capite ipse fons gratiæ, unde secundum uniuscujusque mensuram fe per cuncta ejus membra diffundit. Ea gratia fit ab initio fidei suæ homo quicumque Christianus, quæ gratia homo ille ab initio suo factus est Christus: de ipso Spiritu & hic renatus, de quo est ille natus: eodem Spiritu fit in nobis remissio peccatorum, quo Spiritu factum est, ut nullum haberet ille peccatum. Hæc se Deus esse facturum profecto præcavit. Ipsa est igitur prædeterminatio sanctorum, quæ in Sancto sanctorum maxime claret, quam negare quis potest recte intelligentium eloquia veritatis? Nam & ipsum Dominum gloriæ, in quantum homo factus est Dei Filius, prædeterminatum esse didicimus. Clamat Doctor gentium in capite epistoliarum suarum: *Paulus servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est Filius Dei in virtute, secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum.* Prædestinatus est ergo Jesus, ut qui futurus erat secundum carnem filius David, esset tamen in virtute Filius Dei secundum Spiritum sanctificationis, quia natus est de Spiritu sancto &

Prædesti-
nationis si-
lustrum
mum exem-
plum Chri-
sti JESU.
1. In. de
peccat.
rem. & c. 6.
17. in. 27.
O. si dicit
perit. &
4. in. 12.

Libertas a
tocco.

Rom. 9. 26.

Gal. 3. 26.

Dei Filius
prædesti-
natus.
Rom. 1. 3.

quid. 1. nam reliquie per electionem gratia facta sunt. Hæc electio confecta est, careris excusatis. Secundum hæc electionem Israeliti dilecti propter patres. Non enim vocatione illa vocati sunt, de qua dictum est, *Multis vocati*, sed illa, qua vocatur electi. Unde & hic postea quædam dicit, *Secundum electionem autem dilecti propter patres*; continuo subiecit, unde agimus, *Sine parentibus enim sunt doni & vocatio Dei*: id est, sine mutatione stabiliter fixa sunt. Ad hæc vocationem qui pertinent, omnes sunt docibiles Dei; nec potest eorum quisquam dicere, Credidi ut sic vocaretur: prævenit eum quippe misericordia Dei, quia sic est vocatus ut crederet. Omnes enim docibiles Dei veniunt ad Filium, quoniam audierunt & didicerunt a Patre per Filium, qui evidentiissime dicit, *Omnes qui audierunt a Patre & didicerunt, venit ad me*. Illo- rum autem nemo perit, quia omne quod dedit ei Pater, non perdit ex eo quidquam. Quil- quis ergo inde est, omnino non perit; nec erat inde qui perit. Propter quod dictum est, *Ex nobis eruerunt, sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, manifesti atque nobiscum*.

CAPUT XVII.

Intelligamus ergo vocationem qua sunt ele-
cti, non qui eliguntur qua crediderunt, sed
qui eliguntur ut credant. Hanc enim & Do-
minus ipse satis aperit, ubi dicit, *Non vos me
elegistis, sed ego elegi vos*. Nam si propterea
electi erant, qua crederent; ipsi enim prius
utique elegerant credendum in eum ut eligi
mererentur. Auferat autem hoc omnino, qui di-
cit, *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi*.
Et ipsi quidem procul dubio elegerunt eum,
quando crederent in eum. Unde non obaliud
dicit, *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi*;
nisi quia non elegerunt eum ut elegeret eos, sed
ut elegerent eum, elegit eos: quia misericordia
ejus prævenit eos secundum gratiam, non secun-
dum debitum. Elegit ergo eos de mundo cum
hic ageret carnem, sed jam electos in seipso an-
te mundi constitutionem. Hæc est immobilis
veritas prædestinationis & gratiæ. Nam quid
est quod ait Apostolus, *Sicut elegit nos in ipso
ante mundi constitutionem*? Quod prolepto si
propterea dictum est, quia præcivit Deus cre-
dituros, non quia facturus fuerat ipse credentes;
contra illam prædestinationem loquitur Filius, dicens:
Non vos me elegistis, sed ego vos elegi: cum
hoc potius præcivit Deus, quod ipsi eum fue-
rant electuri, ut ad illud mereretur eligi. Ele-
cti sunt itaque ante mundi constitutionem ea
prædestinatione, in qua Deus sua futura facta
præcivit: electi sunt autem de mundo ea vo-
catione, qua Deus id quod prædestinavit, im-
plevit. Quos enim prædestinavit, ipsos & vo-
cavit, illa scilicet vocatione secundum propo-
situm: non ergo alios, sed quos prædestinavit,
ipsos & vocavit; nec alios, sed quos ita vocavit,
ipsos & justificavit; nec alios, sed quos præde-
stinavit, vocavit, justificavit, ipsos & glorifica-
vit; illo utique fine qui non habet finem. Ele-
git ergo Deus fideles, sed ut sint, non quia
jam erant. Apostolus Jacobus dicit, *Nomine Deus
elegit pauperes in hoc mundo divites in fide*,

*& heredes regni, quod repromissi Deus diligen-
tibus se* Eligendo ergo facit divites in fide, sicut heredes regni. Recte quippe in eis hoc
eligere dicitur, quod ut in eis faciat, eos elegit.
Rogo, quis audiat Dominum dicentem, *Non
vos me elegistis, sed ego vos elegi*; & audeat
dicere, credere homines ut eligantur, cum po-
tius eligantur ut credant, ne contra sententiam
Veritatis priores inveniantur elegisse Christum,
quibus dicit Christus, *Non vos me elegistis, sed
ego vos elegi*?

CAPUT XVIII.

Quis audiat Apostolum dicentem, *Benedi-
ctus Deus & Pater Domini nostri JESU
Christi, qui benedixit nos in omni ben-
edictione spirituali, in celestibus in Christo*: si-
cut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem;
ut effemus sancti & immaculati in conspectu
ejus, in charitate, prædestinans nos in adoptionem
filiorum per JESUM Christum in ipsum,
secundum placitum voluntatis sue, in qua gra-
tificavit nos in dilecto Filio suo, in quo habemus
redemptionem per sanguinem ipsius, remis-
sionem peccatorum, secundum divitiis gratis
ejus, quæ abundavit in nos in omni sapientia
& prudentia, ut ostenderet nobis mysterium
voluntatis sue, secundum bonam voluntatem
suam, quam proposuit in illo, in dispositione
plenitudinis temporum illustrare omnia in Chris-
to, quæ in talis sunt, & quæ in terris in
ipso: in quo eiam sortem consecuti sumus, præde-
stinati secundum propositum qui universa operatur
secundum consilium voluntatis sue, ut
simus in laudem gloriæ ejus: quis, inquam,
hæc audiat diligenter & intelligenter, & audeat
de hac, quam defendimus, tam clara veritate
dubitare? Elegit Deus in Christo ante consti-
tutionem mundi membra ejus: & quomodo eli-
geret eos qui nondum erant, nisi prædestinan-
do? Elegit ergo prædestinans nos. Nam quid
elegeret impios & immondos? Nam si quæsitio
proponatur, utrum hos eligat, an potius san-
ctos & immaculatos, quid horum respondeat
quis requirit, ac non statim leat pro sanctis
immaculatisque sententiam?

2. Passiebat ergo, ait Pelagianus, qui fu-
turi essent sancti & immaculati per libera vo-
luntatis arbitrium: & ideo eos ante mundi
constitutionem in ipso sua præsentia, quæ ta-
les futuros esse præcivit, elegit. Elegit ergo,
inquit, ante quam essent, prædestinans filios,
quos futuros sanctos immaculatosque præcivit:
utique ipse non facit, nec se facit, sed illos
suos esse præcivit. Intocamus ergo verba Ap-
ostoli, atque videmus utrum propterea nos
elegerit ante mundi constitutionem, quia sancti
& immaculati futuri eramus, an ut effemus
Benedictus, inquit, Deus & Pater Domini
nostri JESU Christi, qui nos benedixit in omni
benedictione spirituali in celestibus in Christo;
sicut elegit nos in ipso ante mundi consti-
tutionem, ut effemus sancti & immaculati. Non
ergo quia futuri eramus, sed ut effemus. Nemp-
e certum est, nempe manifestum est: ideo quip-
pales eramus futuri, quia elegit ipse, præde-
stinans ut tales per gratiam ejus effemus. Ita
ergo.

Divites in
fide om-
nes Deus
elegit.

Joan. 15.
11.

Epist. 1. 1.
& 119.

Vocatio
propria &
electio
non quia
credidi-
mus, sed
me creavit.
Joan. 15.
16.

Ep. 18. 11.

Immobilis
veritas præde-
stinationis
& gratiæ.

Rom. 8. 29.

1. Cor. 1. 1.

Deus elegit
ipsos, non
quia tales
per se ipsos
facturi
præcivit,
sed quoniam
ipsos futuros
sanctos præde-
stinavit.

ergo nos benedixit benedictione spiritali in ecclesiis in Christo Iesu, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius, in charitate prædestinans nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum. Deinde quid adiungat attendite, secundum placitum, inquit, voluntatis sue: ne in tanto beneficio gratiæ de placito gloriaremur voluntatis nostræ. In qua gratificavit nos, inquit, in dilecto Filio suo: in qua utique voluntate sua, gratificavit nos. Sic dictum est, gratificavit a gratia, sicut iustificavit dicitur a iustitia. In qua habemus, inquit, redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum, secundum divites gratiæ eius, quæ abundavit in nos in omni sapientia & prudentia, ut ostenderet nobis mysterium voluntatis sue, secundum bonam voluntatem suam. In hoc mysterio voluntatis sue posuit divitias gratiæ sue secundum bonam voluntatem suam, non secundum nostram, quæ bona esse non posset, nisi ipse secundum bonam voluntatem suam ut bona fieret, subveneret. Cum autem dixisset, Secundum bonam voluntatem suam, subiicit, quam proposuit in illo, id est, in dilecto Filio suo, in dispensatione plenitudinis temporum illustravit omnia in Christo, quæ in calis sunt, & quæ in terris in ipso: in quo etiam & sortem consecuti sumus, prædestinati secundum consilium voluntatis sue, ut simus in laudem gloriæ eius.

Pleni sunt
vires & pre-
destinati,
bona quæ
sortem gra-
tiam sancti,
sed et illi
sunt.

Paul. 1. 11.

1. Cor. 1.
28.
2. Cor. 2.
21.

Rom. 8. 18.
Rom. 11.
30.

De Prede-
stinatio-
ne qua Pe-
lagianum
denotat,
quæ de
predestina-
tione.

3. Nimis longum est de singulis disputare. Cernitis autem proculdubio, cernitis quanta manifestatione Apollolici eloquii defendatur hæc gratia, contra quam merita extolluntur humana, tamquam homo aliquid prior det, ut retribueretur ei. Elegit ergo nos Deus in Christo ante mundi constitutionem, prædestinans nos in adoptionem filiorum: non quia per nos sancti & immaculati futuri eramus, sed elegit prædestinavitque ut essemus. Fecit autem hoc secundum placitum voluntatis sue, ut nemo de sua, sed de illius erga se voluntate gloriaretur, fecit hoc secundum divitias gratiæ sue, secundum bonam voluntatem suam, quam proposuit in dilecto filio suo, in quo sortem consecuti sumus, prædestinati secundum consilium voluntatis sue, non nostrum, sed eius qui universa operatur, utque adeo ut ipse in nobis operetur & velle. Operatur autem secundum consilium voluntatis sue, ut simus in laudem gloriæ eius. Hinc est quod clamamus, ut nemo gloriaretur in homine, ac per hoc nec in seipso; sed qui gloriatur, in Domino gloriatur, ut simus in laudem gloriæ eius. Ipse quippe operatur secundum consilium suum, ut simus in laudem gloriæ eius, utique sancti & immaculati, propter quod nos vocavit prædestinans ante mundi constitutionem. Ex hoc proposito eius est illa electorum propria vocatio, quibus omnia cooperatur in bonum; quia secundum consilium vocati sunt, & sine penitentia sunt dona & vocatio Dei.

ideo nos electos in Christo, & prædestinatos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius, in charitate. Ipsi enim putant, acceptis præceptis, jam per nos ipsos fieri libera voluntatis arbitrio sanctos & immaculatos in conspectu eius in charitate: quod futurum Deus quousque præcavit, inquit, id est nos ante mundi constitutionem elegit & prædestinavit in Christo. Cum dicat Apollolus, Non quia futuri tales nos esse præcavit, sed ut essemus tales per ipsam electionem gratiæ sue, quæ gratificavit nos in dilecto filio suo. Cum ergo nos prædestinavit, opus suum præcavit, quos nos sanctos & immaculatos facit. Unde recte hoc testimonio Pelagianus error arguitur. Nos autem dicimus, inquit, nostrum Deum non præcise nisi fidem, quæ credere incipimus, & ideo nos elegisse ante mundi constitutionem, ac prædestinasse, ut etiam sancti & immaculati gratia atque opere eius essemus. Sed audiant & ipsi in hoc testimonio, ubi dicit, Sortem consecuti sumus, prædestinati secundum consilium, ac prædestinati operatur. Ipse ergo ut credere incipimus operatur qui universa operatur. Vocationem quippe illam, de qua dictum est, Sine penitentia sunt dona & vocatio Dei; & de qua dictum est, Non ex operibus, sed ex vocante: cum posset dicere, sed ex credente; & electionem quam significavit Dominus dicens, Non vos me elegistis, sed ego vos elegi: nec hinc ipsa præcedit. Non enim quia credidimus, sed ut credamus elegit nos; ne priores eum elegisse dicamur, salumque sit, quod abie, Non vos me elegistis, sed ego vos elegi. Nec quia credidimus, sed ut credamus vocamus: atque illa vocatione, quæ sine penitentia est, id proflus agitur & peragitur, ut credamus. Nec omnia replicanda sunt de hac re tam multa quæ diximus.

2. Denique & in hujus testimonii consequentibus, Deo gratias agit Apollolus pro his qui crediderunt, non utique quoniam eis annuntiavit id Evangelium, sed quoniam crediderunt. Ait enim, In quo & vos audientes verbum veritatis, Evangelium salutis vestre, in quo credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis vestre in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius: propter hoc & ego, audita fide vestra in Christo Iesu & in omnes sanctos, non cesso gratias agere pro vobis. Nova etat & recens eorum fides prædicato sibi Evangelio, quæ fide audita, gratias Deo pro iis agit Apollolus. Si homini gratias ageret pro eo, quod illum vel putaret non præstitisse, vel nosset, adulatione vel irrisu verius quam gratiarum actio diceretur. Nolite errare, Deus non irridetur: donum enim eius est etiam incipiens fides, ne Apolloli falsa vel fallax gratiarum actio merito iudicaretur. Quid illud, nonne initium fidei apparuit Thessalonicensium, de quo tamen idem Apollolus Deo gratias agit, dicens, Propterea & vos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam eum percipissetis a nobis verbum auditis Dei, excelsis non ut verbum hominum, sed sicut est vere verbum Dei, quod operatur in vobis, cui credidistis? Quid est quod hinc Deo gratias agit? Nempe vanum est atque inane, si cui gra-

Ephes. 1. 11.

Tit. 1. 2.

Rom. 8. 18.
Rom. 9. 18.
Rom. 11. 16.

Ephes. 1. 11. & 12.

Gal. 1. 7.
Fidelis in-
tentione Dei.

1. Thes. 5. 12.

CAPUT XIX.

1. SED hi nostri, de quibus vel pro quibus nunc agimus, forsitan dicunt; Pelagianos hoc Apollolico testimonio refutari, ubi dicit,

gra-

gratias agit hoc ipse non fecit. Sed quia hoc vanum & inane non est, profecto Deus, cui de hoc opere gratias agit, ipse fecit, ut eum perciperent ab Apostolo verbum auditus Dei, exciperent illud non ut verbum hominum, sed sicut est vere verbum Dei. Deus igitur operatur in cordibus hominum, vocatione illa secundum propostum suum, de qua multum locuti sumus, ut non iuantes audiant Evangelium, sed eo audito convertantur & credant, excipientes non ut verbum hominum, sed sicut est vere verbum Dei.

CAPUT XX.

Illud etiam initium fidei hominum donum Dei esse nos admonet, cum hoc significet Apostolus dicens in epistola ad Colossenses: *Orationi insistite, vigilantes in illa in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium verbi sui ad loquendum mysterium Christi, propter quod etiam vincti sumus, ut manifestem illud ita ut oportet me loqui.* Quomodo aperitur ostium verbi, nisi cum sensus aperitur audientis ut erodat, & initio fidei facto, ea quæ ad edificandam salutem doctrinam prædicantur & disputantur, admittat; ne per infidelitatem corde clauso, ea quæ dicuntur improbet ac repellat? Unde & ad Corinthios ait, *Permaneo autem Ephesi usque ad Pentecosten; ostium enim mihi apertum est magnum & evidens, & adversarii multi.* Quid hic aliud potest intelligi, nisi prædicato ihu per eum primum Evangelio, credidisse multos, & multos eorum fidei adversarios existisse, secundum illud Domini, *Nemo ad me venit, nisi cui datum fuerit a Patre meo: &, Vobis datum est nosse mysterium regni celorum, illis autem non est datum.* Ostium ergo apertum est in eis quibus non est datum.

2. Itemque ad eisdem in secunda epistola idem Apostolus, *Cum venissem, inquit, in Troadem in Evangelium Christi, & ostium mihi apertum esset in Domino, non habui requiem spiritui meo, eo quod non inveni Titum fratrem meum; sed vale illis faciens exii in Macedoniam.* Quibus vale fecit, nisi eis qui crediderant, in quorum felicitate cordibus Evangelizanti apertum est ostium? Quid autem adiungat attendite: *Deo autem, inquit, gratias, qui semper triumphare nos facit in Christo, & notum nostris sua per nos manifestat in omni loco: quia Christi bonus odor sumus Deo, in his qui salvi sunt, & in his qui percutiunt; quibusdam quidem odor mortis in mortem, quibusdam autem odor vite in vitam.* Ecce unde gratias agit miles acerrimus & defensor invictissimus gratiæ: ecce unde gratias agit, quia Christi bonus odor sunt Apostoli Deo, & in his qui salvi sunt gratia ejus, & in his qui percutiunt iudicio ejus. Sed ut minus succenseatur hæc parum intelligentibus, ipse admonet, eum adiungit & dicit, *Et ad hæc quis idoneus?* Verum redeamus ad ostii apertionem, quia initium fidei audientium significat Apostolus. Quid est enim, *Orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium verbi:* nisi perspicua demonstratio, etiam ipsum

initium fidei esse donum Dei? Non enim orandum pereretur ab eo, nisi ab ipso tribui crederetur. Hoc donum celestis gratiæ in illam Purgatiam descendat, cui, sicut Scriptura dicit in Actibus Apostolorum, *Deus aperuit fenestram ejus, & intendebat in ea quæ a Paulo dicebantur.* Sic enim vocabatur, ut crederet. Agit quippe Deus quod vult in cordibus hominum, vel adjuvando, vel iudicando, ut etiam per eos implatur quod manus ejus & consilium prædestinavit fieri.

3. Frustra itaque etiam illud, quod Regnum & Paralipomenon Scriptura teile probavimus, cum Deus vult fieri quod non nisi volentibus hominibus oportet fieri, inclinat eorum corda ut hoc velint, eo felicitate inclinate, qui in nobis mirabili modo & ineffabili operatur & velle; ad causam de qua differimus, non pertinere dixerunt. Quid est aliud, nihil dicere, & tamen contradicere? Ipsi forte cur eis hoc visum sit, rationem vobis aliquam redderunt, quam vos in litteris vestris tacere maluistis. Sed quæ illa esse possit ignoro. An forte quia ostendimus hoc Deum egisse in cordibus hominum, & ad hoc perduxisse quorum ei placuit voluntates, ut Rex constitueretur Saul, sive David, id hæc exempla causæ huic convenire non putant, quoniam non hoc est temporaliter regnare in hoc sæculo, quod est in æternum regnare cum Deo; ac per hoc existimant ad regna terrena faciendi Deum inclinare, ad regnum vero celeste obtinendum Deum non inclinare quorum voluerit voluntates? Sed puto propter regnum celorum, non propter regnum terrenum esse dictum: *Lucina cor meum in testimonia tua: vel, A Domino gressus hominis dirigitur, & viam ejus vult: vel, Paratur voluntas a Domino: vel, Figit Dominus noster nobiscum, sicut erat cum patribus nostris; non derelinquat nos, nec avertat nos a se: inclinat corda nostra ad se, ut eamus in omnibus viis ejus: vel, Dabo eis cor cognoscendi me, & aures audientes: vel, Dabo eis cor aliud, & spiritum novum dabo eis.* Audiant etiam illud: *Spiritus meus dabo in vobis, & faciam ut in justificationibus meis ambuletis, & iudicia mea observetis, & faciatis.* Audiant: *A Domino dirigitur gressus viri, mortalis autem quomodo intelligit vias suas?* Audiant: *Omnis vir videtur sibi metipsum iustum, dirigit autem corda Domini.* Audiant: *Crediderunt quæque erant ordinati in vitam æternam.* Audiant hæc & alia quæcumque etiam celorum, & ad vitam æternam parare & convertere hominum voluntates. Cogitate autem quale sit, ut credamus ad constituenda regna terrena hominum voluntates operari Deum, & ad capessendum regnum celorum homines operari voluntates suas.

CAPUT XXI.

Multa diximus, & fortasse jam dudum potius persuadere quæ volumus, & adhuc tam bonis ingeniis sic loquimur, quasi obtrusis, quibus & quod nimium est, non est satis. Sed dent veniam; nova enim querellæ ad hoc nos compulsi. Quia cum in prioribus opusculis

Act. 16.
16.

Act. 4. 18.

1. Reg. 10.
11.
1. Paral. 10.
12.

* Super la
ep. Hieron.
n. 1.

Col. 3. 4.
11.

1. Cor. 15.
8.

1. Cor. 6. 11.
2. Cor. 1. 10.
Matth. 11.
12.

1. Cor. 2.
11. & 12.

1. Cor. 16.
13.

1. Cor. 11.

1. Cor. 4. 3.

1. Cor. 11. 16.
1. Cor. 11. 17.
1. Cor. 11. 18.
1. Cor. 11. 19.

1. Cor. 11. 20.
1. Cor. 11. 21.
1. Cor. 11. 22.
1. Cor. 11. 23.

1. Cor. 11. 24.
1. Cor. 11. 25.
1. Cor. 11. 26.

1. Cor. 11. 27.
1. Cor. 11. 28.
1. Cor. 11. 29.

1. Cor. 11. 30.
1. Cor. 11. 31.
1. Cor. 11. 32.

1. Cor. 11. 33.
1. Cor. 11. 34.
1. Cor. 11. 35.

1. Cor. 11. 36.
1. Cor. 11. 37.
1. Cor. 11. 38.

1. Cor. 11. 39.
1. Cor. 11. 40.
1. Cor. 11. 41.

1. Cor. 11. 42.
1. Cor. 11. 43.
1. Cor. 11. 44.

sculis nostris satis idoneis testimoniis egissemus dorum Dei esse etiam fidem: inventum est quod contradiceretur, ad hoc valere illa testimonia, ut ostendat Dei donum esse incrementum fidei; initium vero fidei quo in Christum primitus creditur, ab homine ipso esse, nec esse donum Dei; sed hoc exigere Deum, ut cum id praeceperit, cetera tamquam hoc merito consequantur, quae Dei dona sunt, nec ullum eorum dari gratis, cum in eis Dei gratia, quae non nisi gratuita est, praedicetur. Quod videtis quam sit absurdum, propter quod inlicitum quantum

potuimus, ut etiam ipsum initium fidei donum Dei esse ostenderemus. Quod & si diutius fecimus, quam forsitan vellent hi propter quos fecimus; hinc ab eis reprehendi parari sumus: dum tamen & si multo diutius quam vellent, & si cum salido ac tadio intelligentiam, faciantur nos fecisse quod fecimus, id est, etiam initium fidei, sicut continentiam, patientiam, iustitiam, pietatem, & cetera, de quibus cum his nulla contentio est, donum Dei esse docuisse. Hic ergo sit hujus voluminis terminus, ne offendant unius nimia longitudo.

A D M O N I T I O IN LIBRUM SECUNDUM DE PRÆDESTINATIONE SANCTORUM,

vulgo DE DONO PERSEVERANTIÆ nuncupatum.

RELIQUOS errores Semipelagianorum Massiliensium coarguere pergit Augustinus. Verum ut maxima parte superioris libri de initio fidei egit, sic in primis partibus libri sequentis copiose disserit de perseverantia perfectione. Nempe sanctus Doctor ex Prosperi & Hilarii litteris intellexit, prædestinationis & gratiae inimicos duplici hoc errore propius a Pelagianis recedere, quod & initium fidei, & usque in finem perseverantiam sic in nostra potestate constituent (quemadmodum hic capite 17. loquitur) ut Dei dona esse non putent, neque ad hæc habenda atque retinenda Deum operari nostras cogitationes & voluntates. Quamquam autem hoc posteriore libro & ad alias eorum quasdam adversus prædestinationem questiones respondeat: quia tamen ipso in exordio proponit disputandum de perseverantia, inde factum ut liber vulgo vel de dono perseverantiæ nuncuparetur, vel (quæ ipsius communior in antiquis codicibus inscriptio est) de bono perseverantiæ, sub qua olim inscriptione citabatur a Remigio Archiepiscopo Lugdunensi in libro de senenda scriptura veritate cap. 9. a Floro seu Beda vulgato, in Paulum, ab Hincmaro lib. de prædestinatione cap. 1. &c. At certe S. Prosper, qui operis Hilario ac sibi dicati exemplaria prima & sinceriora conspexit, eundem utrique libro inditum fuisse titulum tradit in principio libri responsionum ad excerpta Genuesium. In libris, ait, beate memoriæ Augustini episcopi, quorum titulus est de Prædestinatione Sanctorum. Adhuculaturo Prosperi Noalliensis veteris codex, finito libro primo subiiciens, Explicit de Prædestinatione sanctorum beati Augustini episcopi liber primus. Incipit secundus. Finito autem hoc secundo: Explicit liber secundus sancti Augustini episcopi de Prædestinatione Sanctorum.

De iisdem libris Bellarminus in libro 2. de Gratia & libero arbitrio, cap. 11. Constat, inquit, delatam fuisse ad Apostolicam sedem, Cælestino Pontifice, a Prosperi & Hilario querimoniam, quod in Gallia presbyteri quidam doctrinam sancti Augustini de prædestinatione reprehenderent. Quid autem Cælestinus rescripserit perspicuum est ex epistola ejus ad Gallos, in qua inter cetera, postquam magnis laudibus sanctum Augustinum extulit, ita subiunxit: Unde resistatur talibus quos male crescere videmus, &c. Et quoniam Galli respondebant, fuisse quidem a Pontifice commendatam sancti Augustini doctrinam, sed non approbato in specie libros illos duos de Prædestinatione Sanctorum & de bono Perseverantiæ: contra sanctus Prosper in libro contra Collatorem,

extremo loco demonstrat, Pontificem non potuisse hos libros non approbare, cum Augustini doctrinam probaveris, & hi libri a cæteris non dissentiant &c. Deinde Cælestinus in ea epistola cap. 2. ita laudat Augustinum, ut dicat eum semper habitum a Romana Ecclesia pro magistro optimo, & numquam eum fuisse saltem rumore sinistrae suspicionis adpersum. At quomodo ista dicere potuisset Cælestinus, si Augustinus falso scripsisset, fidem prædestinationis in Ecclesia Catholica semper fuisse, & * CONTRA EAM NEMINEM NISI IRRAN-

DO DISPUTARE POTUISSE? Nam si Augustini de prædestinatione sententia falsa esset, non posset idem Augustinus ab ingenti temeritate defendi: quippe qui non solum iam acriter pro falsitate certasset, sed etiam pro fide catholica vendicare ausus esset &c. Denique Gelasius in Concilio LXX. episcoporum non solum probavit omnia scripta sancti Augustini & sancti Prosperi; sed etiam contra damnavit libellos Joannis Cassiani & Fausti Regiensis: cum tamen non ignoraret, potissimam contentionem inter Prosperum & Cassianum, ac deinde inter Fulgentium & Faustum, de scriptis sancti Augustini de Prædestinatione sanctorum & de dono perseverantiæ fuisse.

* Lib. de
doni persever.
c. 18.

Prima parte libri probat perseverantiam illam, qua in Christo perseveratur usque in finem, esse donum Dei. Hoc enim a Deo irrisorie peti, si a Deo dari non creditur. Porro Dominica oratione nihil pene aliud posci quam perseverantiam, juxta Cypriani Martyris expositionem: qua quidem expositione ipsi gratiæ inimici convicti sunt ante quam nati. Perseverandi gratiam non secundum accipiemium merita, sed aliis Dei misericordia dari, aliis justo ejus judicio non dari docet. Cur ex adultis ille potius quam iste vocetur, quemadmodum & ex duobus parvulis cur iste assumatur, ille relinquatur, inscrutabile. Inscrutabilius vero, cur ex duobus piis, huic perseverare donetur, non illi: sed illud tamen certissimum, hunc esse ex prædestinatis, illum non esse. Prædestinationis mysterium Dominicis verbis de Tyriis & Sidoniis, si eadem apud illos qua apud Corozain signa facta essent, penitentiam acturus, monstrari observat. Exemplum parvulorum ad prædestinationis & gratiæ in majoribus veritatem firmandam valere ostendit: atque ad locum libri sui de libero arbitrio tertii ab adversariis male adhuc allatum responder. Altera postea operis hujus parte refellit quod illi ajunt, Prædestinationis definitionem utilitati exhortationis & correptionis adversam. Afferis contra, Prædestinationem utiliter prædicari, ut homo non in seipso, sed in Domino gloriatur. Quæ autem ab illis adversus prædestinationem objectantur, eadem non absimiliter vel adversus Dei præscientiam, vel adversus gratiam illam, quam ad cætera bona (excepto initio fidei & perseverantiæ perfectione) necessariam esse consensuunt, posse torqueri. Prædestinationem quippe Sanctorum nihil aliud esse quam præscientiam & præparationem beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur. Verum prædestinationem congrua ratione prædicari jubet, ac non eo modo ut apud imperitam multitudinem redargui ipsa sua prædicatione videatur. Postremo illustrissimum prædestinationis exemplum nobis posuit ob oculos Dominum Jesum commendat.

SANCTI AURELII AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE DONO PERSEVERANTIÆ

AD PROSPERUM ET HILARIUM

LIBER * SECUNDUS.

* scriptus
post retrac-
tationem,
anno Chris-
ti 428. aut
429.

Prima parte libri probat perseverantiam illam, qua in Christo perseveratur usque in finem, esse donum Dei. Hoc enim a Deo irrisorie peti, si a Deo dari non creditur. Porro Dominica oratione nihil pene aliud polci quam perseverantiam, juxta Cypriani martyris expositionem: qua quidem expositione ipsi gratiæ inimici convicti sunt ante quam nati. Perseverandi gratiam non secundum accipientium merita, sed aliis Dei misericordia dari, aliis iusto ejus judicio non dari docet. Cur ex adultis ille potius quam iste vocetur, quemadmodum & ex duobus parvulis cur iste assumatur, ille relinquatur, inscrutabile. Inscrutabilius vero, cur ex duobus piis, huic perseverare donetur, non illi: sed illud tamen certissimum, hunc esse ex Prædestinatis, illum non esse. Prædestinationis mysterium Dominicis verbis de Tyriis & Sidoniis, si eadem apud illos quæ apud Corozain signa facta essent, poenitentiam acturis monstrari observat. Exemplum parvulorum ad prædestinationis & gratiæ in majoribus veritatem firmandam valere ostendit: atque ad locum libri sui de Libero arbitrio tertii, ab adversariis male huc allatum, respondet. Altera postea operis hujus parte refellit quod illi ajunt, Prædestinationis definitionem utilitati exhortationis & correptionis adversam. Asserit contra, Prædestinationem utiliter prædicari, ut homo non in seipso, sed in Domino glorietur. Quæ autem ab illis adversus prædestinationem objectantur, eadem non absimiliter vel adversus Dei præscientiam, vel adversus gratiam illam, quam ad cætera bona (excepto initio fidei, & perseverantiæ perfectione) necessariam esse consentiunt, posse torqueri. Prædestinationem quippe sanctorum nihil aliud esse quam præscientiam & præparationem beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur. Verum prædestinationem congrua ratione prædicari jubet, ac non eo modo ut apud imperitam multitudinem redargui ipsa sua prædicatione videatur. Postremo illustrissimum prædestinationis exemplum nobis positum ob oculos Dominum Jesum commendat.

CAPUT PRIMUM.

De qua hic
pe. perseveran-
tia disputat.

TAM de Perseverantia diligentius disputationandum est. Nam & in priore libro cum ageremus de initio fidei, etiam de hac aliqua diximus. Afferimus ergo donum Dei esse perseverantiam, qua usque in finem perseveratur in Christo, finem autem dico quo vita illa finitur, in qua tantummodo periculum est ne cadatur. Itaque utrum quique hoc munus acceperit, quamdiu hanc vitam ducit, incertum est. Si enim prius quam moriatur cadat, non perseverasse utique dicitur, & verissime dicitur. Quomodo ergo perseverantiam, qui nullo perseveravit, acceperit vel habuisse dicendus est? Nam si habeat aliquis continentiam, & ab ea decidat atque incontinentis fiat, si iustitiam similiter, si patientiam, si ipsam fidem; recte dicitur habuisse & non habere, continens enim

fuit, vel iustus fuit, vel pater, vel fidelis fuit, quamdiu fuit; cum vero esse desistit, non est quod fuit: qui vero non perseveraverit, quomodo perseverans fuit; cum perseverando quique offendat se perseverantem, quod ille non fecit? Sed ne quisquam relinquitur & dicat, Si ex quo fidelis quisque factus est, vivit verbis gratia, decem annos, & eorum medio tempore a fide lapsus est, nonne quinquæ annos perseveravit? Non contendo de verbis, si & illa perseverantia putatur esse dicenda, tamquam temporis sui: hanc certe de qua nunc agimus perseverantiam, qua in Christo perseveratur usque in finem, nullo modo habuisse dicendus est, qui non perseveraverit usque in finem: potiusque hanc habuit unius anni fidelis, & quantum infra cogitari potest, si donec moretur fideliter vivit, quam multorum annorum, si exiguum temporis ante mortem a fidei stabilitate defecit.

CA-

CAPUT II.

1. **Q**UO constituto videamus utrum hac perseverantia, de qua dictum est, *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*, donum sit Dei. Quod si non sit, quomodo verum est quod Apollolus ait, *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo*. Horum quippe unum pertinet ad initium, alterum ad finem: utrumque tamen est Dei donum, quia utrumque dictum est esse donatum, sicut & superius jam diximus. Quod enim est initium verius Christiano, quam credere in Christum? Quis finis melior, quam pati pro Christo? Sed quod ad id pertinet ut credatur in Christum, qualiscumque inventa est contradictio, ut donum Dei non initium, sed augmentum fidei diceretur: cui opinioni, donante Domino, satis superque respondimus. Quid autem dici potest, cur perseverantia usque in finem non donetur in Christo, cui donatur pati pro Christo, aut ut expetitis eloquar, cui donatur mori pro Christo? Nam & Petrus apollolus donum Dei hoc esse demonstrans, *Melius est, inquit, benefacientes, si velis voluntas Dei, pati, quam male facientes*. Cum dicit, *si velis voluntas Dei*; obediit hoc divinitus donari, non omnibus sanctis, ut pro Christo patiatur: neque enim quos non vult voluntas Dei pervenire ad experientiam gloriæ passionis, non perveniant ad Regnum Dei, si perseveraverint in Christo usque in finem. Sed quis dicat illis non donari hanc perseverantiam, qui agnitudine corporis, vel quocumque casu moriuntur in Christo, cum longo diffidit donetur illis a quibus suscipitur & mors ipsa pro Christo? Multo quippe difficilius perseveratur, ubi hoc agit qui persequitur ne perseveretur, & propterea usque ad mortem sustinet ut perseveretur. Illam proinde difficultatem perseverantiam, istam facilius est habere: sed qui nihil difficile est, facile est utramque donare. Hanc enim promissit Deus, dicens, *Timentem meum dabo in cor eorum, ut a me non recedant*. Quod quid est aliud, quam, talis ac tantus erit timor meus quem dabo in cor eorum, ut mihi perseveranter adherant?

2. Cur autem perseverantia ipsa poscitur a Deo, si non datur a Deo? An & illa irrisoria petito est, cum id ab eo petitur quod scitur non ipsum dare, sed ipso non dante esse in hominis potestate; sicut irrisoria est etiam illa affectio gratiarum, si ex hoc gratia agnoscatur Deo, quod non donavit ipse, nec fecit? Sed quod ibi dixi, hoc & hic dico, *Nolite errare*, inquit Apollolus, *Deus non irridetur*. O homo, non verborum tuorum tantum, verum etiam cogitationum testis est Deus: si aliquid a tanto divine veraciter, ac sceleriter possit, ab illo a quo possit, te accipere crede quod possis. Noli cum labis honorare, & super eum corde te extollere, credens a teipso tibi esse, quod ab illo te fingis orare. An ab illo perseverantia ipsa forte non poscitur? Jam hoc quid dicit, non mea disputatio habet relegendus, sed sanctiorum orationibus onerandus est. An vero quicumque eorum est, qui non sibi poscat a Deo ut perseveret in eo:

cum ipsa oratione que Dominica nuncupatur, quia eam Dominus docuit, quando oratur a sanctis, nihil pene aliud quam perseverantia posci intelligatur?

3. Legite aliquanto intentius ejus expositionem in beati Cypriani Martyris libro, quem de hac re condidit, cujus est titulus, *De Dominica oratione*: & videte ante quot annos contra ea que futura erant Pelagianorum venena, quale sit antidotum præparatum. Nam tria sunt, ut scitis, que maxime adversus eos catholica defendit Ecclesia: quorum est unum, gratiam Dei non secundum merita nostri dari; quoniam Dei dona sunt, & Dei gratia conferuntur etiam merita universa iustorum: alterum est; in quantacumque iustitia sine qualibuscumque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere: tertium est, obnoxium nasci hominem peccato primi hominis, & vinculo damnationis obstrictum, nisi reatus, qui generatione contrahitur, regeneratione solvatur. Horum trium hoc, quod loco ultimo posui, solum non tractatur in supradicto gloriosi Martyris libro: de duobus vero cæteris tanta illic perspicacitate differtur, ut supradicti hæretici novi, inimici gratiæ Christi, longe ante reperturum convelli esse quam nati. In his ergo meritis sanctorum, que nulla nisi Dei dona sunt, etiam perseverantiam donum Dei esse sic loquitur. Dicimus, inquit, *Sanctificatur nomen tuum: non quod optemus Deo, ut sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus ab eo, ut nomen ejus sanctificetur in nobis. Ceterum a quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dicit, Sentis efflere, quoniam & ego sanctus sum: id petimus & regamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse capimus perseveremus*. Et paulo post de hac ipsa re adhuc disputans, & docens nos perseverantiam petere a Domino: quod nullo modo recte ac veraciter faceret, nisi ejus donum & hoc cisset: *Hæc, inquit, sanctificatio, ut in nobis præmoveat oramus: & quia Dominus & pater noster sanato a se & vivificato comminatur non desinere, ne quid ei deterius fiat; hæc continuis orationibus precem facimus, hoc debet & nobis postulamus, ut sanctificatio & vivificatio, qua de Dei gratia sumitur, ipsius protectione servetur*. In sanctificatione igitur perseverantiam, hoc est, ut in sanctificatione perseveremus, nos ab eo petere ille doctor intelligit, cum sanctificati dicimus, *Sanctificetur nomen tuum*. Quid est enim aliud petere quod accepimus, nisi ut id quoque nobis præstetur, ne habere desinamus? Sicut ergo sanctus, cum Deum rogat ut sanctus sit, id utique rogat ut sanctus esse permaneat: ita utique & castus, cum rogat ut castus sit; continens, ut continens sit; iustus, ut iustus sit; pius, ne pius; & cætera que contra Pelagianos dona Dei esse defendimus, hoc sine dubio petunt, ut in eis perseverent bonis, que se accepisse novimus. Quod si accipiunt, profecto & ipsam perseverantiam magnum Dei donum, quo cætera dona ejus conservantur, accipiunt.

4. Quid cum dicimus, *Veniat regnum tuum*: num aliud poscimus, nisi ut veniat & nobis, quod esse venturum non dubitamus omnibus san-

Perseverantiam optare per orationem Dominici precem.

Cyprianus de oratione Domini.

Leviticus non.

Jan. 1. 16.

Quoniam petimus quod accepimus.

Matth. 6.

his? Ergo & hic qui jam sancti sunt, quid orant, nisi ut in ea sanctitate, quæ illis data est, perseverent? Neque enim aliter eis venit regnum Dei; quod non aliis, sed his qui perseverant usque in finem, certum est esse venturum.

CAPUT III.

Marth. 6.
16.

* Substanti-
faciunt.
Cælum &
terra quomodo in sa-
tiatione De-
mice acci-
piantur.

Tertia petitio est, *Fiat voluntas tua in cælo & in terra*: vel, quod in plerisque codicibus legitur, magisque ab orantibus frequentatur, *sicut in cælo & in terra*: quod plerique intelligunt, sicut sancti Angeli *, & nos facimus voluntatem tuam. Vult autem ille doctor, & martyr, cælum & terram intelligi spiritum & carnem, & hoc nos orare, ut voluntatem Dei re utraque concordante faciamus. Vidit in his verbis & alterum sensum familiaris fidei congruentem, de quo jam supra locuti sumus: ut scilicet pro infidelibus, qui sunt adhuc terra, terrenum tantum hominem prima nativitate portantes, orare intelligantur fideles, qui cælesti homine induti, non immerito xli nomine nuncupantur. Ubi evidenter ostendit, & initium fidei esse donum Dei, quando non tantum pro fidelibus, ut augeatur in eis vel perseveret fides, verum etiam pro infidelibus, ut habere incipiant eam, quam penitus non habebant, & contra quam corda insuper inimica gelabant, sancta orat Ecclesia. Verum nunc non de initio fidei, de quo in superiori libro multa jam diximus; sed de illa que habenda est usque in finem perseverantia disputamus, quam petunt utique etiam sancti qui faciunt voluntatem Dei, dicentes in oratione, *Fiat voluntas tua*. Cum enim jam facta sit in eis, cur ut facti adhuc petunt, nisi ut perseverent in eo quod esse ceperunt? Quamvis hic dici possit, non petere sanctos ut voluntas Dei fiat in cælo, sed ut fiat in terra sicut in cælo, ut terra scilicet imitetur cælum, id est, ut homo Angelum, vel infidelis fidelem: ac per hoc id sanctos poscere, ut sit quod nondum est, non ut perseveret quod est. Quantalibet enim homines sanctitate præpollant, nondum sunt æquales Angelis Dei: nondum ergo sicut in cælo in eis fit voluntas Dei. Quod si ita est, in ea quidem parte qua optamus, ut homines ex infidelibus fiant fideles, non perseverantia, sed initium videtur optari; in ea vero qua optamus, ut homines in facienda voluntate Dei æquantur Angelis Dei, cum hoc orant sancti, perseverantiam demonstrant orare: quoniam nemo pervenit ad illam summam, quæ in regno est, beatitudinem, nisi in ea sanctitate quam sumpsit in terra, perseveraverit usque in finem.

CAPUT IV.

Marth. 6.
17.

Quarta petitio est, *Pavum nostrum quotidie-
num da nobis hodie*. Ubi beatus Cyprianus ostendit quomodo, & hic intelligatur perseverantia postulari. Aut quippe inter cetera: *Hanc autem pavem dare nobis quotidie postulam, ne quis in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, insensibiliter aliquo graviore delicto, dum abstem-*

ti, & non communicantes a cælesti pane privemur, a Christi corpore separemur. Hæc verba sancti hominis Dei, perseverantiam prorsus a Domino sanctos indicant poscere, quando hac intentione dicunt, *Pavem nostrum quotidianum da nobis hodie*; ne a Christi corpore separentur, sed in ea sanctitate permanent, qua nullum, quo inde separari mereantur, crimen admittant.

CAPUT V.

Quinto orationis loco dicimus, *Dimittite nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. In qua sola petitione non invenitur posci perseverantia. Præterita enim sunt peccata, quæ nobis ut dimittantur oramus: perseverantia vero, quæ in æternum salvos facit, temporis quidem hujus vitæ, non tamen peracti, sed ei quod usque ad ejus finem restat, est necessaria. Operæ pretium est tamen paulisper intueri, quomodo & in hac petitione jam tunc lingua Cypriani, tamquam telo invictissimo veritatis, longe postea fururi confodiebantur hæretici. Etiam hoc enim Pelagiani audent dicere, hominem justum in hac vita nullum habere omnino peccatum, & in talibus hominibus esse jam periculi tempore Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid ejusmodi, quæ una & sola sponsa fit Christi: itaque quam sponta ejus non sit, quæ per universam terram quod ab eo didicit, dicit, *Dimittite nobis debita nostra*. Sed attendite quomodo illos gloriosissimum Cyprianus interimat. Cum enim locum ipsum Dominicæ orationis exponeret, ait inter cetera: *Quam necessarie autem, quam providentes & subriter admonemus, quod peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur, ut dum indulgentia de Deo petitur, conscientia sua animus recorderetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus preat, instruitur & docetur se peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denique & Joannes in epistola sua ponens, dixit, Si dimittimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est: & cetera quæ hic inferere longum est.*

2. Jam vero cum dicunt sancti, *Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos a malo*; quid aliud quam ut in sanctitate perseverent, precantur? Nam professio concessio sibi isto Dei dono, quod esse Dei donum, cum ab illo poscitur, satis aperteque monstratur: isto ergo concessio sibi dono Dei, ne inferatur in tentationem, nemo sanctorum non tenet usque in finem perseverantiam sanctitatis. Neque enim quicumque in proposito Christiano perseverare desinit, nisi in tentationem primus inferatur. Si ergo concedatur ei quod orat, ut non inferatur; utique in sanctificatione, quam Deo donante percipit, Deo donante perdit.

CAPUT VI.

SED volunt, ut scribitis, isti fratres ista hanc perseverantiam prædicari, ut non vel suppliciter emerent, vel amitti contemneret possent. Ubi quid dicant, parum diligenter attendunt.

Marth. 6.
18.

Prælegionem error
iustos oculi
periculi cau-
re.

R. 1. 1. 1.

1. Iam, 1.
h.

Marth. 6.
19.
1. Inven-
taria. Sed
concessio
amici non
perdurat.

1. Iam, 1.
1. 1.

dunt. De illa enim perseverantia loquimur, qua perseveratur usque in finem: quæ si data est, perseveratur et usque in finem; si autem non est perseveratur usque in finem, non est data; quod jam & superius satis egimus. Non itaque dicant homines perseverantiam cuiquam datam usque in finem, nisi cum ipse venerit finis, & perseveraverit usque in finem, repertus fuerit usque in finem. Dicimus quippe calum quem novimus calum, five sit, five non sit in eadem calitate mansurus; & si quid aliud divini muneris habeat, quod teneri & amitti potest, dicimus cum habere quamdiucumque habet: & si amisit, dicimus habuisse: perseverantiam vero usque in finem, quoniam non habet quisquam, nisi qui perseverat usque in finem, multi eam possunt habere, nullus amittere. Neque enim metuendum est, ne forte cum perseveraverit homo usque in finem, aliqua in eo mala voluntas oriatur, ne perseveret usque in finem. Hoc ergo Deo donum suppliciter emereri potest: sed cum datum fuerit, amitti conatus non potest. Cum enim perseveraverit quisque usque in finem, neque hoc donum potest amittere, nec alia quæ poterat ante finem. Quomodo enim potest amitti, per quod sit ut non amittatur etiam quod possit amitti?

2. Sed ne forte dicatur, usque in finem perseverantiam non amitti quidem, cum data fuerit, id est, cum perseveratur fuerit usque in finem; sed tunc amitti quodam modo, quando agit homo per contumaciam, ut ad eam pervenire non possit: sicut dicimus hominem qui non perseveraverit usque in finem, amisisse vitam æternam, vel regnum Dei, non quod jam acceperat & habebat, sed quod acceperat, & habebat si perseverasset: verbotum controversias aufimus, & nonnulla etiam quæ non habentur, sed habenda sperantur, posse dicamus amitti. Dicat mihi quisque audeat, utrum Deus dare non possit, quod a se polci imperavit? Hoc certe qui sapit, non dico desipit, sed insanit. Imperavit autem Deus ut ei sancti ejus dicant orantes, *Ne inferas nos in tentationem*. Quisquis igitur exauditor hoc poscens, non infertur in contumaciam tentationem, qua possit vel dignus sit perseverantiam sanctitatis amittere.

3. At enim voluntas sua quisque deserit Deum, ut merito deseratur a Deo. Quis hoc negaverit? Sed ideo petimus, ne inferamur in tentationem, ut hoc non fiat. Et si exaudimur, neque non fit, quia Deus non permittit ut fiat. Nihil enim fit, nisi quod aut ipse facit, aut fieri ipse permittit. Potens ergo est, & a malo in bonum flectere voluntates, & in lapsum pronas convertere, ac dirigere in sibi placitum gressum. Cui non frustra dicitur, *Deus tu convertens virginitatis nos*: non frustra dicitur, *Ne des ad movendum pedem meum*: non frustra dicitur, *Ne tradas me Domine a desiderio meo peccatoris*: postremo, ne multa commemorem, cum vobis plura fortassis occurrant, non frustra dicitur, *Ne nos inferas in tentationem*. Nam quisquis in tentationem non infertur, profecto nec in tentationem suæ malæ voluntatis infertur, & qui in tentationem suæ malæ voluntatis non infertur, in nullam prorsus infertur. *Unusquisque enim tentatur, ut scriptum est, a concupiscentia sua abstractus & illebus; Deus autem neminem tentat*; tentatione scilicet noxia. Nam est & utilis, qua non decipimur vel opprimimur, sed probamur, secundum quod dictum est, *Proba me Domine, & tenta me*. Illa ergo noxia tentatione, quam significat Apostolus dicens, *Ne forte tentaveris vos qui tentat, & inanis sit labor noster*, Deus, ut dixi, neminem tentat, hoc est, neminem infert vel inducit in tentationem. Nam tentari & in tentationem non inferri non est malum, immo etiam bonum est: hoc est enim probari. Quod itaque dicimus Deo, *Ne nos inferas in tentationem*; quid dicimus, nisi, ne nos inferri finas? Unde sic orant nonnulli, & legitur in codicibus pluribus, & hoc sic posuit beatissimus Cyprianus, *Ne patiaris nos induci in tentationem*. In Evangelio tamen Græco nusquam invenimus, nisi, *Ne nos inferas in tentationem*. Tutiores igitur vivimus, si totum Deo damus, non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus: quod vidit ille venerabilis Martyr, Nam cum eundem locum Orationis exponeret, ait post cætera: *Quando autem rogamus, ne in tentationem veniamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ; dum sic rogamus, ne quis se infolenter extollet, ne quis sibi superbe & arroganter aliquis assumat, ne quis aut confessionis aut passionis gloriam suam ducat: cum Dominus ipse humilitatem docens dixerit, Vigilate & orate, ne veniat in tentationem; spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: ut dum procedit humilis, & submissa confessio, & datur totum Deo, quicquid suppliciter cum timore Dei petitur, ipsius pietate præstetur.*

CAPUT VII.

1. SI ergo alia documenta non essent, hæc Dominica oratio nobis ad causam gratiæ, quam defendimus, sola sufficeret; quia nihil nobis reliquit, in quo tamquam in nostro gloriemur. Siquidem & ut non discedamus a Deo non ostendit dandum esse nisi a Deo, cum poscendum ostendit a Deo. Qui enim non infertur in tentationem, non discedit a Deo. Non est hoc omnino in viribus liberi arbitrii, quales nunc sunt; fuerat in homine ante quam caderet. Quæ tamen libertas voluntatis in illius primæ conditionis præstantia quantum valuerit, apparuit in Angelis, qui diabolo cum suis cades, in veritate steterunt, & ad securitatem perpetuam non ceciderunt, in qua nunc eos esse certissimi sumus, pervenire meruerunt. Post casum autem hominis, nonnisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eam; neque nisi ad gratiam suam voluit pervenire, ut homo non recedat ab eo. Hanc gratiam posuit in illo in quo sortem confectus sumus, prædestinati secundam propositum ejus qui universa operatur. Ac per hoc licet operatur ut accedamus, sic operatur ne discedamus. Propter quod ei per Prophetam dictum est, *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, & super filium hominis quem confirmasti tibi, & non discedimus a te*. Ille certe non est Adam primus, in quo discessimus ab eo; sed Adam novissimus,

Tentatio duplex.
Ibid. 11.
Pl. 11. 2.

Thes. 1.
1.

Matt. 18.
16.

In conspectu
virescent
cor
dilectus
Deo: ad
dilectum in hoc
Dei gratiam perti-
net ut ad
Deum ac-
cedamus, & ab eo
quo accedamus.

Epist. 1.
11.

Epist. 18.

mus, super quem sit manus ejus, ut non discedamus ab eo. Christus enim totus cum membris suis est propter Ecclesiam, quæ est corpus ejus, plenitudo ejus. Cum ergo sit super eum manus Dei, ut non discedamus a Deo, ad nos utique pervenit opus Dei: (hoc est enim manus Dei:) quo opere Dei fit ut simus in Christo permanentes cum Deo, non sicut in Adam, discedentes a Deo. In Christo enim fortem consecutus sumus, prædestinati secundum propositum ejus qui universa operatur. Manus igitur Dei est illa, non nostra, ut non discedamus a Deo. Manus, inquam, ejus est illa, qui dixit, *Tempus meum dabo in cor eorum, ut a me non recedant.*

10. 28. 29.

Peri a se
cur Deus
voluit,
quo possit
trahere non
concupiscit
dare.

Epistol. 4.
2. 14.

2. Propter quod & posci a se voluit, ne infirmetur in tentatione: quia & si non infirmetur, nulla ab eo ratione discimus. Quod poterat nobis etiam non orantibus dari, sed oratione nostra nos voluit admoneri, a quo accipimus hæc beneficia. A quo enim, nisi ab illo accipimus, a quo iustum est ut petamus? Prioris in hac re non operosis disputationes expellet Ecclesia; sed attendat quotidianas orationes suas. Orat, ut increduli credant: Deus ergo convertit ad idem. Orat, ut credentes perseverent; Deus ergo donat perseverantiam usque in finem. Hæc Deus facturum se esse præsevit: **IPSA EST PRÆDESTINATIO SANCTORUM**, quos elegit in Christo ante constitutionem mundi; ut essent sancti & immaculati in conspectu ejus in charitate, prædestinans eos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum placitum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit eos in dilecto Filio suo, in quo habent redemptionem per sanguinem ipsius; remissionem peccatorum secundum divitiis gratiæ ejus, quæ abundavit in eos in omni sapientia & prudentia, ut ostenderet eis mysterium voluntatis suæ, secundum bonam voluntatem suam, quam proposuit in illo, in dispensatione plenitudinis temporum, imitari omnia in Christo, quæ in cælis sunt, & quæ in terris in ipso; in quo etiam & fortem consecutus sumus, prædestinati secundum propositum qui universa operatur. Contra illam veritatem tam claram tubam, quis homo fortiter vigilantie fidei voces ullas admittat humanas?

CAPUT VIII.

1. **SED**, cur, inquit, gratia Dei non secundum merita hominum datur? Respondeo, quoniam Deus misericors est. Cur ergo, inquit, non omnibus? Et hic respondetur, Quoniam Deus iudex est: ac per hoc & gratia ab eo datur gratiæ; & iusto ejus in aliis iudicio demonstratur, quid in eis quibus datur conferat gratia. Non itaque simus ingrati, quod secundum placitum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, tam multos liberat misericors Deus de tam debita perditione; ut si inde neminem liberaret, non esset iniustus. Ex uno quippe omnes in condemnationem non iniustum iudicati sunt ire, sed iustam. Qui ergo liberatur, gratiam diligat; qui non liberatur, debitum a-

gnoscat. Si in remittendo debito bonitas, in exigendo arguitas intelligitur, nunquam esse apud Deum iniquitas invenitur.

2. *Sei cur, inquit, non solum in parvulorum, verum etiam in geminorum una eadem causa, tam diversum iudicium?* Nonne similis quæstio est, cur in diversa causa idem iudicium? Recolamus igitur illos operarios in vinea qui toto die laboraverunt, & eos qui hora una: nempe causa diversa est impensis laboris, & tamen idem iudicium in redditione mercedis. Nonquid & hic audierunt murmurantes a patre-familias, mihi, hoc volo? Ita quippe ejus erga alios fuit largitas, ut erga alios nulla esset iniquitas. Et illi quidem utrique in bonis sunt: veritatem quantum ad iustitiam spectat, & gratiam, potest & de reo qui liberatur restio dici reo qui damnatur, *Tolle quod tuum est, & vade; tuic autem volo quod non debetur, donare. An non licet mihi facere quod volo?* An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Ille ille si dicat, Cur non & mihi merito audiet, *O homo tu quis es qui respondes Deo?* Quem certe in uno velrum benignissimum largitorem, in te vero exadorem iustissimum, in nullo tamen cernis iniustum. Cum enim iustus esset, etiam si utrumque puniret: qui liberatur, habet unde gratias agat; qui damnatur, non habet quod reprehendat.

3. *Sed si jam, inquit, hoc oportebat, ut damnatus non omnibus, quod omnibus deberetur ostenderet, atque ita gratias suam gratiam passis misericordia commendaret; tunc in eadem causa me quem illum potius puniet, aut illum quam me potius liberabit?* Hoc non dico: si quæris quare; quia facit me non invenire qui dicam. Si & hoc quæris quare; quia in hac re sicut iusta est ira ejus, sicut magna est misericordia ejus, ita inextinguibilia iudicia ejus.

4. Adhuc pergat & dicat, *Cur quibusdam qui cum voluerunt bona fide, perseverare usque in finem non dedit?* Cur putas, nisi quia non mentitur qui dicit, *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, mansissent atque nobiscum.* Nemquid ergo hominum nature duæ sunt? Absit. Si duæ nature essent, gratia ulla non esset: nulli enim daretur gratuita liberatio, si nature debita redderetur. Hominiibus autem videtur, omnes qui homini apparent fideles, perseverantiam usque in finem accipere debuisse: Deus autem melius esse iudicavit, miscere quosdam non perseveraveros certo numero sanctorum suorum; ut quibus non expedit in huius vitæ tentatione securitas, non possint esse securi. Multos enim a perniciosa elatione reprimat, quod ait Apollolus, *Quapropter qui videtur stare, videtur se cadit.* Voluntate autem sua cadit, qui cadit; & voluntate Dei stat, qui stat. *Potens est enim Deus statuere illum:* non ergo se ipse, sed Deus. Verumtamen bonum est non alium sapere, sed timere. In cogitatione autem sua vel cadit quisque, vel stat. Sicut autem Apollolus ait, quod & in libro superiori memoravi, *Non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismet ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Quem iustus & beatus Ambrosius audet & dicit, *Non enim in potestate nostra cor nostrum, &*

Matth. 20.
7. & 8. 1.

Matth. 21.
28. 29.

Rom. 9. 20.

1. 2. 28. 29.

Persevera-
toris cur
secundum
non perse-
veraverit
Deus admitti-
tore.

1. Cor. 10.
12.

Rom. 9. 4.
Firm. 21.
20.

2. Cor. 2. 12.

nostra cogitationes: quod omnis qui humiliter & veraciter pius est, esse verissimum sentit.

5. Hoc autem Ambrosius ut diceret in eo libro loquebatur, quem de fuga sæculi scripsit, docens, hoc sæculum non corpore, sed corde fugiendum, quod nisi auxilio Dei fieri non posse disceat. Ait enim: *Frequens nobis de fugiendo sæculo isto sermo; atque utinam quem feceris sermo, tam cavus & sollicitus affectus: sed, quod peius est, frequenter irrepsit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum offusio mentem occupat, ut quod studeas vitare, hoc cogites amare volvas. Quod cavere difficile est homini, exare autem impossibile. Denique vix magis eam esse rem quam effluat, testatur Prophetæ, dicens, Declina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam. Non enim in potestate nostra cor nostrum, & cogitationes nostræ, quæ improvisi offusa mentem animæque confundunt, atque alio trahunt quam tu propensas: ad secularia revocant, mundana inferunt, voluntaria ingerunt, illecebræ intextum, ipsæque in tempore quo elevare mentem paramus: inserti inimicis cogitationibus ad terrena plerumque deprimunt. Non itaque eo hominum, sed in Dei est potestate, ut habeant homines potestatem filii Dei fieri. Ab ipso quippe accipiunt eam, qui dat cordi humano cogitationes piæ, per quas habet fidem, quæ operatur per dilectionem: ad quod bonum sumendum & tenendum, & in eo perseveranter usque in finem proficiendum, non sumus idonei cogitare aliquid quæ ex nobismet ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est; in cuius est potestate tot nostrum, & cogitationes nostræ.*

CAPUT IX.

1. EX duobus itaque parvulis originali peccato pariter obstrictis, ex ille assumatur, ille relinquatur; & ex duobus ætate jam grandibus impiis, ex ille ita vocetur, ut vocantem sequatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur; inscrutabilia sunt iudicia Dei. Ex duobus autem piis, cur huic donetur perseverantia usque in finem, illi non donetur, inscrutabilia sunt iudicia Dei. Illud tamen fidelibus debet esse certissimum, hunc esse ex prædestinatis, illum non esse. Nam si fuissent ex nobis, ait unus prædestinatorum, qui de peccatore Domini liberat hoc secretum, manifestent atque nobiscum. Quid est quæso, Non erant ex nobis; nam si fuissent, manifestent atque nobiscum? Nonne utrique a Deo creati, utrique ex Adam nati, utrique de terra facti erant, & ab eo qui dixit, Omnes statum ego feci, unus ejusdemque naturæ animas acceperant? Nonne postremo utrique vocati fuerant, & vocantem secuti, utrique ex impiis iustificati, & per lavacrum regenerationis utrique renovati? Sed si hæc audiret ille, qui sciebat proculdubio quod dicebat, respondere posset & dicere: Vera sunt hæc, secundum hæc omnia ex nobis erant, verumtamen secundum aliam quandam discretionem non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, manifestent utique nobiscum. Quæ est tandem ista discretio? Patent libri Dei, non avertamus aspectum: clamat scriptura di-

vina, adhibeamus auditum. Non erant ex eis, quia non erant secundum propositum vocati, non erant in Christo electi ante constitutionem mundi, non erant in eo totum consecuti, non erant prædestinati secundum propositum ejus, qui universa operatur. Nam si hoc essent, ex illis essent, & cum illis sine dubitatione mansissent.

2. Ut enim non dicam, quam sit possibile Deo, averfas & adversas in fidem suam hominum convertere voluntates, & in eorum cordibus operari, ut nullis adversitatibus cedant, nec ab illo aliqua superati tentatione discedant; cum possit & quod ait Apostolus facere, ut non eos permittat tentari super id quod possunt: ut ergo id non dicam, certe poterat illos Deo præcipientes esse lapsuros, ante quam id fieret, auferre de hac vita. Ao eo redituri sumus, ut adhuc disputeremus, quanta absurditate dicatur, judicari homines mortuos etiam de his peccatis, quæ præfixit eis Deus perpetratos fuisse, si viverent? Quod ita abhorret a sensibus Christianis, aut proflus humanis, ut id etiam resellere pudeat. Cur enim non dicatur, & ipsum Evangelium cum tanto labore passionibus sanctorum frustra esse prædicatum, vel adhuc etiam prædicari; si judicari poterant homines, etiam non audito Evangelio, secundum costumaciam vel obedientiam, quam præfixit Deus habituros fuisse, si audissent? Nec damnerentur Tyrus & Sidon, quamvis remissius quam illæ civitates, in quibus non credentibus, a Domino Christo mirabilis signa facta: quoniam si apud illas facta essent, in cinere & cilicio penitentiam egissent; sicut se habent eloquia veritatis, in quibus verbis suis Dominus Jesus altius nobis mylterium prædeterminationis ostendit.

3. Si enim quærat a nobis, cur apud eos tanta miracula facta sint, qui videntes ea non fuerant credituri, & apud eos facta non sint, qui crederent si viderent; quid respondeamus? Numquid dicturi sumus, quod in libro illo dixi, ubi sex quibusdam quæstionibus Paganorum, sine præjudicio tamen aliarum causarum, quas prudentes possunt vestigare, respondi. Hoc quippe ut scitis, cum Christus quare post tam longa tempora venerit, quæreretur, dixi quod his temporibus, & his locis quibus Evangelium ejus non est prædicatum, tales omnes in ejus prædicatione futuros esse præfixit, quales multi in ejus corporali præsentia fuerant, qui in eum, nec suscitatis ab eo mortuis, credere voluerunt. Item paulo post in eodem libro, atque in eadem quæstione: Quid mirum, inquam, si tam infidelibus plenum orbem terrarum Christus prioribus sæculis novaverat, ut eis prædicari merito noller, quos nec verbis nec miraculis suis credituros esse præfixit? Hæc certe de Tyro & Sidone non possumus dicere, & in eis cognoscimus, ad eas causas prædeterminationis hæc divina iudicia pertinere, sine quarum causarum latetudine præjudicio, tunc ista respondere me dixi. Facile est quippe ut infidelitatem aculem judiciorum de libera voluntate venientem, qui factis apud se tam magnis virtutibus credere noluerunt. Quod & Dominus increpans arguit, & dicit,

C 4 l'a

Ambrosius
de fuga sæ-
culi, c. 14.

Ps. 113. 16.

Joan. 1. 13.
Galat. 3. 6.

1. Cor. 13. 1.

Inscrutabi-
lia sunt
iudicia Dei
exemplis.

1. Jo. 1. 13.

1. Jo. 1. 13.

1. Cor. 10.

13.

Ambrosius
est, dicit
iudicandos
mortuos de
peccatis, &
quæ præfixit
illis Deus
operari, &
si voluerit.

Luc. 10. 13.
et Jo. 1.
et Jo. 1.
et Jo. 1.

Cur Tyrus
& Sidone
crediderint
non sine ca-
sa mira-
cula, quæ
apud illas
facta sunt
non credituri.
Apud nos,
c. 13.

Matth. 11. Vt tibi Carana & Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone facta fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio & cinere poenitentiam egissent. Sed numquid possumus dicere, etiam Tyrios & Sidonios talibus apud se virtutibus factis credere noluiss, aut credituros non fuisse, si fierent? cum eis ipse Dominus adfuerit, quod acturi essent magnae humilitatis poenitentiam, si in eis facta essent divinarum illa signa virtutum. Et tamen in die iudicii punientur, quamvis minori supplicio quam illae civitates, quae apud se virtutibus factis credere noluerunt. Secutus enim Dominus, ait,

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

Matth. 11.

22.

Lucas. 10.

sicut Tyriis & Sidoniis, si sententia illa vera est, subvenisse dicitur Christus, quos maluit non accedere ad fidem, quam sceleris multo graviore dīcedere a fide, quod eos si accessissent, praeviderat fuisse facturos. Quamvis si dicatur, Cur non factum est ut crederent potius, & hoc eis praestaretur, ut ante quam fidem relinquerent, ex hac vita migrarent? quid responderi possit, ignoro. Qui enim dicit, relicturis fidem beneficio fuisse concessum, non habere inciperent quod graviore impietate desererent, factis indicat non iudicari hominem ex eo quod praenoscitur male fuisse facturus, si ei quocumque beneficio ut id non faciat, consulatur. Consultum est igitur & illi, qui raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus. Sed cur non ita consultum fuerit Tyriis ac Sidoniis, ut crederent & raperentur, ne malitia mutaret intellectum eorum; forsitan responderet ille, cui placuit isto modo hanc solvere quaestionem: ego vero quantum ad hoc quod ago attinet, sufficere video, ut secundum illam quoque sententiam, demonstrarent homines non iudicari de his quae non fecerunt, etiam si facturi fuisse praevisi sunt. Quamquam, ut dixi, hanc opinionem qua putantur in morientibus vel mortuis vindicari peccata, quae praesenti sunt facturi esse si viverent, etiam resellere posset, ne videamur & nos existimasse aliquos esse momenti, quam malivus dispositione cohibere, quam sentio praeterire.

Sep. 4. 11.

CAPUT XI.

Proinde, sicut Apostolus ait, *Nos volentes neque currentis, sed miseris est Dei: qui & parvulis quibus vult, etiam non volentibus neque currentibus subvenit, quos ante constitutionem mundi elegit in Christo, daturus eis gratiam gratis, hoc est, nullis eorum vel fidei vel operum meritis praecedentibus: & maioribus etiam his quos praevit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros, quibus non vult subvenire, non subvenit; de quibus in sua praedestinatione occulte quidem, sed iuste aliud iudicavit. Non enim est iniquitas apud Deum; sed inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viae ejus: universae autem viae Domini misericordia & veritas.* Investigabiles ergo est misericordia, qua cujus vult miseretur, nullis ejus praecedentibus meritis; & investigabilis veritas, qua quem vult obdurat, ejusquidem praecedentibus meritis, sed cum eo cujus miseretur plerumque communibus. Sicut duorum geminorum, quorum unus assuetus, alius relinquitur, dispar est exitus, merita communia: in quibus tamen se alter magna Dei bonitate liberatur, ut alter nulla ejus iniquitate damnetur. Numquid enim iniquitas est apud Deum? Absit: sed investigabiles sunt vias ipsius. Itaque misericordiam ejus in his qui liberantur, & veritatem in his qui puniuntur, sine dubitatione credamus: neque inscrutabilia scrutari, aut investigabilia vestigare conemur. Ex ore quippe infantium & lactantium suum perficit laudem: ut quod in his videmus quorum liberationem bona eorum merita nulla praecedunt, & in his quorum damnationem utriusque com-

Rom. 9. 14.

Rom. 9. 14.

Rom. 9. 14.

Rom. 9. 14.

Rom. 9. 14.

CAPUT X.

Quidam disputator catholicus non ignobilis hunc Evangelii locum sic exposuit, ut diceret, praefisse Dominum Tyrios & Sidonios a fide fuisse postea recessuros, cum factis apud se miraculis credidissent, & misericordia potius non cum illis ista fecisse: quoniam graviore poenae obnoxii fuerant, si fidem quam tenuerant, reliquissent, quoniam si eam nullo tempore renuissent. In qua sententia docti hominis & admodum avari, quae sint adhuc merito requirenda, quid me nunc attinet dicere, cum & ipsa nobis ad id quod agimus suffragetur? Si enim misericordiae Dominus non fecit in istis virtutes, per quos fieri possent fideles, ne gravius punirentur, cum poenae fierent infideles, quod eos futuros fuisse praefecit: satis aperte, quod monstratur, de his peccatis neminem iudicari mortuorum, quae praefecit fuisse facturum, si aliquo modo ei ne illa faciat, subvenitur:

Psal. 4. 2.

ma-

munia originalia sola præcedunt; hoc & in a-
nagogis fieri nequaquam omnino cunctemur, id
est, non putantes, vel secundum sua merita
gratiam cuiquam dari, vel nisi suis meritis æquum
puniri, siue pares qui liberantur aique
puniuntur, siue dispares habeant causas malas;
ut qui videtur stare, videat necad; & qui glo-
riatur, non in semetipso, sed in Domino gloriatur.

2. Cur autem causam parvulorum ad exem-
plum maiorum, sicut scribitis, non patiuntur as-
ferri homines, qui contra Pelagianos non du-
bitant esse peccatum originale, quod per unum
hominem intravit in mundum, & ex uno omnes
ipse in condemnationem? Quod & Manichæi
non accipiunt, qui non solum omnes veteris Tes-
tamenti scripturas in illa auctoritate non ha-
bent, verum etiam eas quæ ad novum perti-
nent Testamentum sic accipiunt, ut suo
quodam privilegio, immo sacrilegio, quod volunt
sumant, quod nolunt rejiciant: contra quos ag-
bam in libris de Libero arbitrio, unde illi no-
bis præferendum putant. Ideo quæstiones ope-
rosissimas incidentes enucleate solvere nolui, ne
nimium longum opus esset, ubi me adversus
tam perversos testimoniorum divinatorum non ad-
juvabat auctoritas. Et poteram, sicut feci,
quodlibet horum verum esse, quæ non definite
interponebam, certa tamen ratione concludere,
in omnibus Deum esse laudandum, sine ulla
necessitate credendi duas, sicut illi volunt, coe-
ternas boni & mali permixtas esse substantias.

3. Denique in primo Retractionum libro,
quod opus meum nondum legitis, cum ad eod-
em libros retractionis venissem, hoc est, de
Libero arbitrio, illa locutus sum. In his, in-
quam, libris ita multa differunt, ut in-
cidentes nonnullæ quæstiones, quas vel eno-
dare non poteram, vel longam sermocinatio-
nem in præfati requirebant, ita differrentur,
ut ex utraque parte, vel ex omnibus earum-
dem quæstionum partibus, in quibus non ap-
parebat quid potius congrueret veritari, ad
hoc tamen ratiocinatio nostra concluderetur,
ut quodlibet eorum verum esset, laudandus
credetur, vel etiam olenderetur Deus. Pro-
pter eos quippe disputatio illa suscepta est,
qui negant ex libero voluntatis arbitrio mali
originem duci; & Deum, si ita est,
creatorem omnium naturarum culpandum esse
contendunt, eo modo volentes secundum suæ
impietatis errorem, (Manichæi enim sunt,) im-
mutabilem quamdam, & Deo coeternam
introducere naturam mali. Item post ali-
quantum alio loco: Deinde dictum est, in-
quam, ex qua miseria peccantibus iustissime
instituta liberat Dei gratia: quia homo spon-
te, id est, libero arbitrio cadere potuit, non
etiam surgere. Ad quam miseriam iustitiam
damnationis pertinet ignorantia, & difficultas,
quam potuit omnis homo ab exordio nativita-
tis sue: nec ab ipso malo liberatur quis-
quam nisi Dei gratia. Quam miseriam no-
lunt Pelagiani ex iusta damnatione descende-
re, negantes originale peccatum: quamvis
ignorantia & difficultas etiam si essent homi-
nis primordia naturalia, nec sic culpandus,
sed laudandus esset Deus, sicut in eodem li-
bro tertio disputamus. Quæ disputatio

contra Manichæos habenda est, qui non ac-
cipiunt scripturas sanctas veteris Testamenti;
in quibus peccatum originale narratur; &
quidquid inde in litteris Apostolicis legitur,
detestabili impudentia immixtum fuisse conten-
dunt a corruptioribus Scripturarum, tamquam
non fuerit ab Apostolis dictum. Contra Pe-
lagianos autem hoc defendendum est, quod
utraque Scriptura commendat, quam se acci-
pere profitentur. Hæc dixi in primo libro
Retractionum, cum retraxerem libros de Li-
bero arbitrio. Nec sola sane illa ibi a me di-
cta sunt de his libris; verum & alia multa,
quæ huic ad vos operi inferere longum putavi,
& non necessarium: quod & vos exillimo esse
iudicaturus, cum omnia legeritis. Quamvis er-
go in libro tertio de Libero arbitrio ita de par-
vulis disputaverim, ut etiam si verum esset quod
dicunt Pelagiani, ignorantiam & difficultatem,
sine quibus nullus homo nascitur, primordia,
non supplicia esse nature; vinceretur tamen
Manichæi, qui volunt duas, boni scilicet &
mali, coeternas esse naturas: numquid ideo fi-
des in dubium vocanda vel deferenda est, quam
contra ipsos Pelagianos catholica defendit Ec-
clesia, quæ asserit originale esse peccatum, cu-
jus reatus generatione contractus, regeneratione
solvendus est? Quod si & illi fatentur nobiscum,
ut simul in hac causa Pelagianorum delram-
us errorem: cur putant esse dubitandum, quod
etiam parvulus Deus, quibus dat suam gratiam
per baptismatis sacramentum, eruat de potesta-
te tenebrarum, & transferat in regnum filii cha-
ritatis suæ? In eo ergo quod alius am dat,
aliis non dat, cur nolunt cantare Domino mi-
sericordiam & iudicium? Cur autem illis potius
quam illis datur, quis cognovit sensum Domini?
Quis inscrutabilia scrutari valet? quis in-
vestigabilia vestigare?

CAPUT XII.

1. Conficitur itaque gratiam Dei non secu-
dum merita accipientium dari, sed se-
cundum placitum voluntatis ejus, in laudem &
gloriam ipsius gratiæ ejus, ut qui gloriatur,
nullo modo in seipso, sed in Domino gloriatur:
qui hominibus dat quibus vult, quoniam mi-
sericors est; quod & si non det, julius est: &
non dat quibus non vult, ut notas faciat divi-
tias gloriæ suæ in vasa misericordiæ. Dando
enim quibuscumque quod non spernent, profecto
gratitiam, & per hoc veram suam gratiam esse
voluit: non omnibus dando, quid omnes me-
rerentur ostendit. Bonus in beneficio ceterorum,
julius in supplicio cæterorum; & bonus in omni-
bus, quoniam bonus est, cum debitum reddi-
tur; & iustus in omnibus, quoniam iustus est
cum indebitum sine cuiusquam fraude donatur.

2. Defenditur autem sine meritis Dei gratia,
id est, vera gratia, etiam si parvuli baptizati,
sicut Pelagiani sentiunt, non eruantur de pote-
state tenebrarum, quia nulli peccato, sicut pu-
tant Pelagiani, tenentur obnoxii, sed tantum
in regnum Domini transferuntur: etiam si enim
sine ulla bonis meritis datur eis regnum quibus
datur, & sine ulla malis meritis non datur eis,
quibus non datur. Quod adversus eosdem Pe-
lagianos

Epist. l. 11.
22. tom. 1.

Rom. 11.
24.

Epist. l. 3.

1. Cor. 1.
31.

Rom. 9. 23.

Veram Dei
gratiam de-
fendi pos-
se, ostendi
nullum esse
ut vo-
luntatis Pe-
lagiani, ut
nihil pecca-
to, ut
Vide sup. a.
contra idem
lib. 1. Pro-
log. c. 1.

1. Cor. 10.
11.
12. Cor. 1.
31.

Sensu in
epist. Mila-
ni, m. 1.
R. m. 1. 24.
Ep. 14.
Manichæi
libros ve-
teris Tes-
tamenti
non reci-
piunt, sed
vi non nisi
quæ vo-
lunt.

Retract.
lib. 1. c. 3.

* Ep. 10.

gians dicere solemus, quando nobis obiciunt, quod fatis tribuamus Dei gratiam, dicendo eam non secundum merita nostra dari. Ipsi enim potius Dei gratiam fatis in parvulis tribuunt, qui dicunt *fatum esse, ut meritis non est*. Nulla quippe merita, etiam secundum ipsos Pelagianos, possunt in parvulis inveniri, cur alii eorum mittantur in regnum, alii vero alienentur a regno. Sicut autem nunc, ut ostenderem gratiam Dei non secundum merita nostra dari, secundum utrumque sensum hoc defendere malui: & secundum nostrum scilicet, qui obstrictos originali peccato parvulos dicimus, & secundum Pelagianorum, qui originale negant esse peccatum; nec tamen ideo mihi est ambigendum, habere parvulos quod eis dimittat, qui salvam facit populum suum a peccatis eorum: ita in tertio libro de Libero, arbitrio secundum utrumque sensum restitui Manichæis, si e supplicia, sive primordia naturæ sint ignorantia & difficultas, sine quibus nullus hominum nascitur, & tamen unum horum teneo. Ibi quoque a me satis evidenter expressum est, quod non sit illa natura instituta hominis, sed poena damnati.

3. Frustra itaque mihi de illius libri ineptitate reprehenditur, ne agam causam sicut debet agere parvulorum, & inde gratiam Dei non secundum merita hominum dari, perspicue veritatis luce convincam. Si enim quando libros de Libero arbitrio laici coepi, presbyter explicavi, adhuc de damnatione infantium non renascentium, & de renascentium liberatione dubitare; nemo, ut opinor, esset tam injustus atque invidus, qui me proficere prohiberet, atque in hac dubitatione remanendum mihi esse iudicaret. Cum vero rectius possit intelligi, non me propterea de hac re dubitare credi oportere, quia contra quos mea dirigebatur intentio, sic mihi visi sunt refellendi, ut sive poena esset peccati originalis in parvulis, quod veritas habet; sive non esset, quod nonnulli errantes opinantur; nullo modo tamen quam Manichæorum error inducit, durum naturarum, boni scilicet & mali, permixtum crederetur: absit ut causam parvulorum sic relinquamus, ut esse nobis dicamus incertum, utrum in Christo regenerati, si moriantur parvuli, transeant in æternam salutem; non regenerati autem transeant in mortem secundam: quoniam quod scriptum est, *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit*; aliter recte intelligi non potest: nec a morte perpetua, quæ iustissime eis retribuitur peccato, liberat quemquam pusillorum atque magnorum, nisi ille qui propter remittenda & originalia & propria nostra peccata mortuus est, sine ullo suo originali proprio peccato. Sed quare illos potius quam illos? Iterum atque iterum dicimus, nec nos piget, *O homo tu quis es qui respondeas Deo? Inscrutabilia sunt judicia eius, & investigabiles via eius*. Et hoc adiciamus: *Altiora te ne quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris*.

4. Videtis enim Carissimi quam sit absurdum, & a fidei sanitate atque sinceritate veritatis alienum, ut dicamus parvulos mortuos secundum ea iudicari, quæ præfati sunt facturi esse si viverent?

In hanc autem sententiam, quam certe omnis sensus humanus quantalacumque ratione subintrat, maximeque Christianus exhorret, ire compulsi sunt, qui sic a Pelagianorum errore alieni esse voluerunt, ut tamen gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, qua nobis una nobis lapsum primi hominis, in quo omnes cecidimus, subvenitur, secundum merita nostra dari sibi adhuc exstiment esse credendum, & disputatione insuper proferendum. Quod ipse Pelagius ante orientales episcopos iudices, damnationis suæ timore damnavit. Hoc autem si non dicitur, de mortuorum scilicet operibus, quæ facturi erant si viverent, bonis aut malis, ac per hoc nullis, & in ipsa Dei præscientia non futuris: hoc ergo si non dicitur, quod certis quanto errore dicatur, quid restabit, nisi ut gratiam Dei non secundum merita nostra dari, quod contra hæresim Pelagianam catholica defendit Ecclesia, remota contentiosis caligine fateamur, atque id maxime in parvulis evidenter veritate cernamus? Neque enim fatis cogitur Deus illis infantibus subvenire, illis autem non subvenire, cum sit utrique causa communis: aut res humanas in parvulis non divina providentia, sed fortuitis agi casibus opinabimur, cum rationales vel damandæ vel liberandæ sint animæ; quando quidem nec passer cadit in terram sine voluntate Patris nostri in celis est: aut parentum negligentia sic tribuendum est, quod parvuli fide baptizantur moriuntur, ut nihil illi agant suprema iudicia; tamen quam ipsi qui hoc modo male moriuntur, parentes ipsi negligentes voluntate propria de quibus nascerentur, elegerint: quid dicam, quod parvulus aliquando ante quam illi per ministerium baptizantium succuri possit, expirat? Plenumque enim sollicitudinis parentibus & paratis ministris, ut baptismus parvulo detur, Deo tamen nolente non datur, qui eum paululum in hac vita non tenuit ut daretur. Quid, etiam quod aliquando parvulus infidelium filius potuit, ne irent in perditionem, & filiis fidium non potuit baptismate subveniri? Ubi certe ostenditur, quod personarum apud Deum non sit acceptio: alioquin cultorum suorum potius, quam inimicorum Filios liberaret.

CAPUT XIII.

1. I AM vero, quoniam de dono perseverantiæ baptizato subvenitur, ne sine baptismate moriatur, & baptizato casuro non subvenitur, ut ante moriatur? Nisi forte illi adhuc absurditatem auctulabimus, quia dicitur nihil prodesse cuiquam mori ante quam cadat, quia secundum eos actus iustificabunt, quos cum præfixit Deus acturum fuisse si viveret. Hanc perseverantiam sanitati fidei tam vehementer adversam quis patienter audiat? quis ferat? Et tamen hoc dicere urgentur, qui non fatentur gratiam Dei non secundum merita nostra dari. Qui autem non vult dicere unanquamque mortuorum secundum ea iudicari, quæ Deus illum præfixit acturum fuisse si viveret, intentes quam manifesta falsitate, & quanta absurditate dicatur; non eis remanet cur dicant, quod in Pelagianis damnavit, &

Mark. 1.
31.

* Coh. 20.
* 11.

Non (sæpè
dicitur ut
sancti per
fidei subve
niantur, ac
fide non
subvenia
tur.
Mark. 20.
30.

Rom. 1. 11.

Rom. 1. 11.

Rom. 1. 11.
Rus. 11.
11.
E. 11. 11.

Parvulus
non iudica
ri secun
dum ea quæ
præfati
sunt facturi
si viverent.

predelinati non erant ab eo, cujus inscrutabilia sunt iudicia, & investigabiles viæ: nec illis obvisisset quod non poterat credere, si ita predelinati essent, ut eos caros Deus illuminaret, & indoratis cor lapidum vellet auferre. Verum quod dixit Dominus de Tyriis & Sidoniis, aliquo alio modo potest fortassis intelligi: neminem tamen venire ad Christum, nisi cui fuerit datum, & eis dari qui in illo electi sunt ante constitutionem mundi, procul dubio constituitur, a quo non sordis auribus cordis eloquium divinum auribus carnis auditur. Et tamen hæc predelinationis quæ satis aperte etiam verbis Evangelicis explicatur, non prohibuit Dominum & propter incipiendum dicere, quod paulo ante commemoravi, *Credite in Deum, & in me credite: & propterea perseverandum, oportet semper curare, & non deficere.* Audient enim hæc & faciunt, quibus datum est: non autem faciunt, siue audiant, siue non audiant, quibus non datum est. Quia vobis, inquit, datum est nosse mysterium regni celorum, illis autem non est datum. Requirit alterum ad misericordiam, alterum ad iudicium pertinet illius, cui dicit anima nostra, *Misericordiam & iudicium custode tibi Domine.*

3. Nec predelinationis igitur predicatione impedienda est predicationis fidei perseverantis & proficentis, ut quod oportet audiant, quibus datum est ut obediunt. Quomodo enim audient sine predicante? Nec rursus predicatione fidei proficentis, & usque ad ultimum permanentis, impedienda est predicationis predelinationis, ut qui fideliter & obedienter vivit, non de ipsa obedientia tamquam de suo non accepto bono extollatur: sed qui gloriatur, in Domino gloriatur. In nullo enim gloriandum, quando nostrum nihil sit. Quod vidit fidelissime Cyprianus, & fidelissime definivit, per quod utique predelinationem certissimum pronuntiavit. Nam si in nullo gloriandum est, quando nostrum nihil sit: profecto nec de obedientia perseverantissima gloriandum est: nec ita nostra tamquam non sit nobis desuper donata, dicenda est. Et ipsa igitur Dei donum est, quod se daturum Deus vocatis suis illa vocatione, de qua dictum est, *Sive parvulenta sunt dona & vocatio Dei omni Christiano consentanea præficiunt.* Hæc est igitur predicationis, quam fideliter atque humiliter prædicamus. Nec tamen idem doctor & doctor, qui & in Christum credidit, & in sancta obedientia usque ad passionem pro Christo perseverantissime vixit, ideo cessavit prædicare Evangelium, exhortari ad fidem, pioque monerem, atque ad ipsam usque in finem perseverantiam, quoniam dixit, *In nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit;* ubi veram Dei gratiam, id est, quæ non secundum merita nostra datur, sine ulla ambiguitate declaravit: quæ sit datum quoniam præficiunt Deus, his Cyprianus verbis procul dubio predelinationis prædicata est: quæ sit Cyprianus a predicatione non prohibuit, nec nos utique debet prohibere.

4. Quamvis ergo dicamus Dei donum esse obediendum: tamen homines exhortamur ad eam. Sed illis qui veritatis exhortationem obediunt audient, ipsum donum Dei datum est, hoc est, obedienter audire: illis autem qui non

sic audient, non est datum. Non enim quicumque, sed Christus, Nemo, inquit, venit ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo: &c., vobis datum est nosse mysterium regni celorum, illis autem non est datum. Et de continentia, Non omnes, inquit, capiunt verbum hoc: sed quibus datum est. Et cum Apollolus ad pudicitiam conjugalem conjuges hortaretur: *Vollem, inquit, omnes homines esse sicut me ipsum; sed unusquisque proprium donum habet a Deo, alius scilicet, alius autem sic.* Ubi satis ostendit non tantum continentiam donum Dei esse, fed coniugatorum etiam castitatem. Quæ cum vera sit, hortamur tamen ad hæc, quantum cuique nostrum datum est ut possit hortari; quia & hoc ejus donum est, in cuius manu sunt & nos & sermones nostri. Unde & Apollolus, *Secundum gratiam, inquit, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui.* Et alio loco, *Unicusque, inquit, sicut Dominus dedit: ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit.* Itaque neque qui plantat, aliquid est, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Ac per hoc sicut exhortatur & prædicat recte, fed ille qui accipit hoc donum: ita exhortantem atque prædicantem, profecto ille obedienter audit, qui accipit hoc donum. Hinc est quod Dominus, cum eis loqueretur, qui carnis aures apertas habebant, dicebat tamen, *Qui habet aures audiendi, audiat:* quas non omnes habere procul dubio noverat. A quo autem habebant, quicumque habent, ipse Dominus ostendit, ubi ait, *Dabo eis et cognoscendi me, & aures audientes.* Aures ergo audiendi, ipsum est donum obediendi, ut qui id habebant, venirent ad eum, ad quem nemo venit, nisi fuerit ei datum a Patre ipsius. Exhortamur ergo atque prædicamus: fed qui habent aures audiendi, obedienter nos audient; qui vero eas non habent, sit in eis quod scriptum est, *ut audientes non audiant;* audientes videlicet corporis sensu, non audiant cordis assensu. Cur autem illi habeant aures audiendi, illi non habeant, hoc est, cur illis datum sit a Patre ut veniant ad Filium, illis autem non sit datum, quis cognovit sensum Domini, aut quis ejus consiliarius fuit? Aut tu quis es, o homo, qui respondens Deo? Numquid ideo negandum est quod apertum est, quia comprehendere non potest quod occultum est? Numquid, inquam, propterea distrixi fumus quod ita esse percipimus, non ita esse, quoniam cur ita sit, non possumus invenire?

CAPUT XV.

Sed ajunt, ut scribitis, Neminem posse corruptionis stimulis excitari, si dicatur in conventu Ecclesie audientibus multis: Ita se habet de predelinatione definita sententia voluntatis Dei, ut alii ex vobis de infidelitate accepta obediendi voluntate veneritis ad fidem, vel accepta perseverantia maneritis in fide; ceteri vero qui in peccatorum deliquione remanent, ideo non sunt surrexistis, quia necdum vos adiutorium gratis miserationis erexit. Verumtamen si qui esset necdum vocati, quæ gratia sua predelinauerit eligentes, acciperetis eandem, gratiam

Jan. 8. 42.
March. 12.
32.

March. 19.
1. Cor. 1. 7.

1. Cor. 12.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.

Luc. 8. 8.

1. Cor. 12.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.

1. Cor. 12.
1. Cor. 12.

Prophetia
audientibus
multis
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.

nam qua velitis & sitis electi: & si qui obedi-
distis, si praeordinati essetis reprobis, subtrahatur
obediendi vires, ut obedire cessetis. Illa
cum dicuntur, ita nos a confutanda Dei vera
gratia, id est, quae non secundum merita
nostra datur, & a confutanda secundum eam
praeordinatione sanctorum deterere non debet;
sicut non detereretur a confutanda praesentia
Dei, si quis de illa populo sic loquatur, ut dicat:
*Sive nunc recte vivatis, sive non recte, ta-
les vos eritis postea, quales vos Deus futuros
esse praescivit, vel boni si bonos, vel mali si ma-
los.* Numquid enim si hoc audito nonnulli io-
torporem semiternaeque venturam, & a labore
proclives ad libidinem post concupiscentias suas
eant, propterea de praesentia Dei fallum pu-
tandum est esse, quod dictum est? Nonne si
Deus illos bonos futuros esse praescivit, boni
erunt, in quantalibet tunc malignitate versen-
tur, si autem malos, mali erunt, in quantalibet
nunc bonitate cernantur? Fuit quidam in
nostro monasterio, qui corripientibus fratribus
quorundam non facienda faceret, & facienda
non faceret, respondens: Quaecumque nunc
sim, talis ero qualem me Deus futurum esse
praescivit. Qui profecto & verum dicebat, &
hoc vero non prohibebat in bonum: sed usque
adeo profecit in malum, ut deserta monasterii
societate, fieret canis revereus ad suum vomitum:
& tamen adhuc qualis sit futurus, incertum est.
Numquid ergo propter bujismodi animas, ea
quae de praesentia Dei vera dicuntur, vel ne-
ganda sunt vel tacenda; tunc scilicet quando si
non dicantur, in alios itur errores.

CAPUT XVI.

Sunt etiam qui propterea vel non orant,
vel frigide orant, quoniam Domino di-
cente didicerunt, scire Deum quid nobis neces-
sarium sit prius quam petamus ab eo. Num
propter tales hujus sententiae veritas deferenda,
aut ex Evangelio delenda putabitur? Immo
cum consistit alia Deum, danda etiam non oran-
tibus, sicut initium fidei; alia non nisi oranti-
bus praeparasse, sicut usque in finem perseve-
rantiam: profecto qui ex seipso hanc se habere
putat, non orat ut habeat. Cavendum est igitur,
ne dum timeamus ne tepescat hortatio, ex-
tinguatur oratio, accendatur elatio.

2. Dicatur ergo verum, maxime ubi aliqua
questio ut dicatur impellit; & capiant qui pos-
sunt, ne forte cum taceatur propter eos qui ca-
pere non possunt, non solum veritate frauden-
tur, verum etiam falsitate capiuntur, qui ve-
rum capere quo caveatur falsitas possunt. Fa-
cile est enim, immo & utile, ut taceatur ali-
quod verum propter incapaces. Nam unde est
illud Domini, *Adhuc multa habeo vobis dicere,
sed non potestis illa portare modo*; & illud Apo-
stoli, *Non potui vobis loqui quasi spiritualibus,
sed quasi carnalibus: quasi parvulis in Christo,
lac vobis potum dedi, non escam; nondum enim
poteratis, sed nec adhuc quidem potestis*? Quam-
vis modo quondam dicendi fieri possit, ut id quod
dicatur, & parvulis lac, & grandibus esca sit.
Sicut, *In principio erat Verbum, & Verbum erat
apud Deum, & Deus erat Verbum*, quis Chri-

stianus tacere potest? quis capere? aut quid in
doctrina sana potest inveniri grandius? Quod
tamen & parvulis non taceatur & grandibus,
nec parvulis occultatur a grandibus. Sed alia
est ratio verum tacendi, alia verum dicendi ne-
cessitas. Causas verum tacendi longum est
omnes querere vel inferere: quarum tamen est
& haec una, ne peiores faciamus eos qui non
intelligunt, dum volumus eos qui intelligunt fa-
cere doctiores; qui nobis aliquid tale tacentibus
doctiores quidem non fiunt, sed nec peiores
sunt. Cum autem res vera ita se habet,
ut fiat peior nobis eam dicentibus, ille qui ca-
pere non potest: nobis autem tacentibus, ille
qui potest: quid putamus esse faciendum? Non-
ne potius est dicendum verum, ut qui non
intelligunt, quam tacendum, ut non solum
id ambo non capiant, verum etiam qui est in-
telligentior, ipse sit peior? Qui si audiret &
caperet, per illum etiam plures didicerent. Quo
enim est capax ut dicat, eo magis est ido-
neus ut alios doceat. Insistat inimicus gratiae,
atque urget modis omnibus, ut credatur secun-
dum merita nostra dari, ac sic gratia jam non
sit gratia: & nos nolumus dicere, quod teste
Scriptura possumus dicere? timeamus enim vide-
licet, ne loquentibus nobis offendatur, qui ve-
ritatem non potest capere; & non timeamus, ne
tacentibus nobis, qui veritatem potest capere,
falsitate capiatur.

3. Aut enim sic praedestinatio praedicanda est,
quemadmodum eam sancta Scriptura evidenter
eloquitur, ut in praedestinatis sine penitentia
sint dona & vocatio Dei; aut gratiam Dei se-
cundum merita nostra dari consentiendum, quod
sapient Pelagiani, quamvis ista sententia, quod
saep jam diximus, legatur in gelis episcoporum
orientalium, etiam ipsius Pelagii ore damnata.
A Pelagianorum porro haeretica pervertitur tan-
tum isti remoti sunt, propter quos haec agimus,
ut licet nondum velint fateri praedestinatos esse,
qui per Dei gratiam fiunt obediens atque per-
manent, jam tamen fateantur quod eorum prae-
veniat voluntatem quibus datur haec gratia: id
eo utique ne non gratis dari credatur gratia,
sicut veritas loquitur; sed potius secundum prae-
cedentis merita voluntatis, sicut contra verita-
tem Pelagiorum error obloquitur. Praevenit er-
go & fides gratia: alioquin si fides eam prae-
venit, procul dubio praevenit & voluntas; quo-
niam fides sine voluntate non potest esse. Si
autem gratia praevenit fidem, quoniam prae-
venit voluntatem, profecto praevenit omnem ob-
edientiam, praevenit etiam charitatem, qua una
Deo veraciter & suaviter obeditur, & haec
omnia gratia in eo cui datur, & cuius haec o-
mnia praevenit, operatur.

CAPUT XVII.

Restat in his bonis usque in finem perse-
verantia, quae frustra quotidie a Domi-
no pollicetur, si non eam Dominus per gratiam
suam in illo, cuius orationes exaudit, operatur.
Videte jam a veritate quam sit alienum, nega-
re donum Dei esse perseverantiam usque in fi-
nem hujus vitae: cum vitae huic quando volue-
rit ipse det finem: quem si dat ante imminet-
tem

Verum ta-
cendi vel
non tace-
re causa.

Rom. 6.

Rom. 11.
Liber de
gratia
Pelagii
cap. 10.
Quia contra
praedestina-
tionem affe-
rent admodum
probat dicit
postea contra
gratiam Dei, ex
quo contra
dona, & gra-
tiam fidei
accipit, esse
falsitatem.

Contra
praesentiam
praedestina-
tionem talium
obstantia
pote, quae
contra prae-
destinationem
est.

Monas-
terium Augu-
stini.

Mark. 4.

Verum
quoniam di-
cuntur, &
quando ta-
cendum.

Joan. 16.
12.
2. Cor. 1.
2.

Idem & lac
parvulis &
grandibus
esca esse
potest.
Joan. 2. 1.

tem lapsum, facit hominem perseverare usque in finem. Sed mirabilior & fidelibus evidenter largitas bonitatis Dei est, quod etiam parvulis, quibus obedientia non est illius ætatis ut detur, datur hæc gratia. Illa igitur sua dona quibuscumque Deus donat, procul dubio se donaturum esse præcivit, & in sua præscientia præparavit. Quos ergo prædestinavit, ipsos & vocavit vocatione illa, quam ne sepe commemorare non piget, de qua dictum est, *Sine patre nuntia sunt dona & vocatio Dei*. Namque in sua que illi mutarique non potest præscientia, opera sua futura disponere, id omnino, nec aliud quidquam est prædestinare. Sicut autem ille quem callum futurum esse præcivit, quamvis id incertum habeat, agit ut callus sit: ita ille quem callum futurum prædestinavit, quamvis id incertum habeat, non ideo non agit ut callus sit, quoniam Dei dono se audit futurum esse quod erit; immo etiam gaudet ejus charitatem, nec infatur, tamquam id non acciperit. Non solum ergo prædicatione prædestinationis ab hoc opere non impeditur, verum & ad hoc adjuvatur, ut cum gloriatur, in Domino glorietur.

2. Quod autem dixi de callitate, hoc de fide, hoc de pietate, de charitate, de perseverantia, &c. ne pergam per singula, hoc de omni obedientia qua obeditur Deo, veracissime dici potest. Sed ii qui solum initium fidei, & usque in finem perseverantiam sic in nostra constituent potestate, ut Dei dona esse non putent, neque ad hæc habenda atque retinenda Deum operari nostras cogitationes & voluntates, cetera vero ipsi dare concedunt, cum ab illo impetrantur credentis fide; cur ad ipsa cetera exhortationem, eorumque cæterorum prædicationem definitionem prædestinationis non metuunt impediri? An forte nec ipsa dicunt prædestinata? Ergo nec dantur a Deo, aut ea se daturum esse nesciunt. Quod si & dantur, & ea se daturum esse præcivit; profecto prædestinavit. Sicut ergo ipsi quoque hortantur ad castitatem, charitatem, pietatem, & cetera que Dei dona esse confitentur, eaque ab illo esse præcognita, ac per hoc prædestinata negare non possunt; nec dicunt exhortationes suas impediri prædicatione prædestinationis Dei, hoc est, prædicatione de his donis ejus futuris præscientiæ Dei: sic videant nec ad fidem, nec ad perseverantiam impediri exhortationes suas, si & ipsa, quod verum est, esse Dei dona, eaque præcognita, id est, ad donandum prædestinata esse dicantur; sed impediri potius atque subverti hac prædestinationis prædicatione illam tantummodo perniciosissimum errorem, quo dicitur gratia Dei secundum merita nostra dari, ut qui gloriatur, non in Domino, sed in seipso gloriatur.

3. Quod ut apertius propter tardulos explicemus, remotionem meam ferant, quibus ingenio prævalere donatum est. Dicit apostolus Jacobus, *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus asseueret, & non impropriet; & dabitur ei*. Scriptum est in Proverbiis Salomonis, *Quoniam Dominus dedit sapientiam*. Et de continentia legitur in libro Sapientie, *cujus auctoritate uti sunt magni & docti viri, qui longe ante nos eloquia divina*

tradantur: ibi ergo legitur, *Cum scirent, quia nemo esse potest continens, nisi Deus daret*; & hoc ipsum erat sapientia, scire cujus esset hoc donum. Hæc ergo Dei dona sunt, id est, ut de aliis taceam, sapientia & continentia. Acqueque ista: neque enim Pelagiani sunt, ut adversus istam periculum veritatem dura & hæretica perversitate contendant. Sed hæc, inquit, ut a Deo dentur nobis, fides impetrat, qua incipit a nobis: quam nescim & incipere habere, & in ea usque in finem permanere, tamquam id non a Domino accipimus, nostrum esse contendunt. Hinc procul dubio contradicitur Apostolo dicenti, *Quid enim habes quod non acceperis?* Contradicitur & martyri Cypriano dicenti, *In nullo gloriamur, quando nostrum nihil sit*. Cum hæc, & alia multa que piget repetere, dixerimus; atque offendimus, & initium fidei, & usque in finem perseverantiam, Dei dona esse; nec ulla sua futura dona, & que danda essent, & quibus danda essent, Deum non præscire potuisse; ac per hoc prædestinatos ab illo esse, quos liberat & coronat: respondendum putant, prædestinationis definitionem utilitati prædicationis adversam; eo quod hæc audita, nemo possit correptionis stimulis excitari. Hæc dicentes nolant hominibus prædicari dona Dei esse, ut veniant ad fidem, & permanant in fide; ne plus desperatio quam exhortatio videatur asserti? dum cogitant qui audiunt, incertum esse humane ignorantie cui largiatur Deus, cui non largiatur hæc dona. Cur ergo & ipsi nobiscum prædicant, dona Dei esse sapientiam & continentiam? Quod si hæc cum Dei dona esse prædicant, non impeditur hortatio qua homines hortamur esse sapientes & continentis; que tandem causa est, ut existiment impediri exhortationem, qua exhortamur homines venire ad fidem, & in ea permanere usque in finem, si & hæc dona Dei esse dicantur, quod Scripturis ejus testibus comprobatur?

4. Ecce, ut de continentia taceamus, & de sola in hoc loco sapientia disputemus; nempe supra memoratus apostolus Jacobus dicit, *Quæ de sursum est sapientia, primum quiescit pudica est, deinde pacifica, modesta, suavis, plena misericordia & fructibus bonis, inimitabilis, sine simulatione*. Cemitisse, obsecro, a Patre luminum, sapientia quam multis & magnis bonis repleta descendat? Omne quippe datum optimum, sicut idem dicit, & omne datum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum. Cur ergo, ut omittam cetera, corripimus impudicos & contumeliosos, quibus tamen prædicamus donum Dei esse sapientiam, pudicam atque pacificam; nec timemus ne premoti divine voluntatis incerto, plus in hac prædicatione desperationis quam exhortationis inveniant; nec correptionis stimulis adversus seipsos, sed potius adversus nos exeitentur, quia eos corripimus hæc non habentes, quæ ipsi dicimus non humana voluntate proferri, sed divina largitione donari? Cur denique ipsum apostolum Jacobum hujus gratiæ prædicatio non deterret corripere iniquos, & dicere, *Si zelum animarum habetis, & convenientes sunt in cordibus vestris, nolite gloriari, & mandates esse adversus veritatem: non est ista sapientia de sursum*

cap. 6. 12.

1. Cor. 4. 7.
Lib. 1. ad
Rom. 4. 4.* f. de
relinquendo
quam con
fessionem
ait.Jacob. 3.
17.Jacob. 3.
12.Jacob. 3.
16.

Rom. 1. 26.

Rom. 11.

22. Prædestina
tio quid sit.

1. Cor. 11.

4.

Abster
gion neque
non possit
prædestina
tionem ad
ea videri
dona que
sunt ab om
ni bono
fieri, & hæc tamen
prædestina
tionem non
faciunt
vires ex
hortatione
quæ.1. Cor. 1.
34.

Jacob. 3.

Prov. 1. 6.

sum descendens, sed terrena, animalis, diabolica: ubi enim zelus & contentio, ibi inconstantia, & omne opus prævum? Sicut ergo corripienti sunt iniqui, & divinis eloquiis relictis, & ipsi quoque nobiscum illi communes habent affectus nostris; neque hanc impedit correptionem, quod sapientiam pacificam, qua contentiosi corrumpunt atque sanantur, donum Dei esse prædicamus: ita corripienti sunt infideles, vel in fide non permanentes, non impediens illam correptionem prædicatione gratiæ Dei, quæ fidem quoque ipsam, & in ea permanentem, dona Dei esse commendat. Quia etsi ex fide imperatur sapientia, sicut ipse Iacobus cum dixisset, *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus assuenter, & non improperat, & dabitur ei; mox addidit, Postulet autem in fide, nihil habens*: non tamen quoniam fides datur prius quam postuletur ab illo cui datur, ideo dicenda est non esse donum Dei, sed esse a nobis, quia data est nobis, non petentibus nobis. Apostolus enim aperitissime dicit, *Pax fratribus & caritas cum fide a Deo Patre & Domino Jesu Christo*. A quo ergo pax & caritas, ab illo est & fides; propter quod ab illo eam non solum augeri habentibus, verum etiam non habentibus poscimus dari.

5. Neque illi, propter quos hæc dicimus, qui prædicatione prædeterminationis & gratiæ exhortationem clamentur impediri, ad sola illa exhortantur dona, quæ non a Deo dari, sed a nobis esse contendunt, sicut fuit initium fidei & in ea usque in finem perseverantia: quod utique facere debent, ut tantummodo infideles hortentur ut crederent, & fideles ut credentes permanerent. Ea vero quæ nobiscum Dei dona esse non negant, ut nobiscum Pelagianum demoliantur errorem, sicut est pudicitia, continentia, patientia, & cætera quibus recte vivitur, & ex fide impetrantur a Domino, oranda monstrare & orare solum vel sibi, vel aliis debuerunt; non autem quemquam ut ea capesseret & retineret, hortari. Cum vero & ad hæc exhortantur, ut possint, atque exhortandos esse homines confitentur; satis utique ostendunt, nec ea prædicatione impediri exhortationes sive ad fidem, sive ad perseverantiam usque in finem, quia & illa Dei dona esse, nec a seipso equam, sed ab illo tribui prædicamus.

6. At enim, vitio suo quisque deserit fidem, cum cedit tentationi atque consensit, qua cum illo agitur ut deserat fidem. Quis negat? Sed non ideo dicenda est in fide perseverantia non esse donum Dei. Hanc enim quotidie poscit, qui dicit, *Ne nos inferas in tentationem*: & si exaudivit, hanc accipit: ac per hoc quotidie perleveret petens, profecto perseverantia suæ spem non in seipso, sed in Deo ponit. Ego autem nolo exaggerare meis verbis, sed illis cogitandum potius relinquo, ut videant quale sit quod sibi persuaserunt, prædicatione prædeterminationis audientibus plus desperationis quam exhortationis offerri. Hoc est enim dicere, tunc de sua salute hominem desperare, quando spem suam non in seipso, sed in Deo dixerit ponere: cum Propheta clamet, *Maledictus omnis qui spem habet in homine*.

7. Hæc itaque dona Dei, quæ dantur electis

secundum Dei præpositum vocatis, in quibus donis est & incipere credere, & in fide usque ad vitam huius terminum perseverare, sicut tamen rationum atque auctoritatum constellatione probavimus; hæc, inquam, Dei dona, si nulla est prædeterminatio quam defendimus, non præstatur a Deo: quæ rationum autem: hæc est igitur prædeterminatio quam defendimus.

CAPUT XVIII.

Unde aliquando eadem prædeterminatio significatur etiam nomine præscientiæ, sicut ait Apostolus, *Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit*. Hic quod ait, *præscivit*, non recte intelligitur, nisi prædeterminavit: quod circumstantia ipsius Læctionis ostendit. Loquebatur enim de reliquis Iudæorum, quæ salvæ factæ sunt, perentibus cæteris. Nam superius dixerat, ad Israel dixisse Prophetam, *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem*: & tamquam responderetur, *Ubi fuit ergo factæ promissiones Dei ad Israel?* continuo subiunxit, *Dico ergo, numquid repulit Deus plebem suam? Absterge nam & ego Israelitam ex semine Abraham, tribu Benjamin*: tamquam diceret: nam & ego ex ipsa plebe sum. Deinde addidit unde nunc agimus, *Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit*. Atque ut ostenderet Dei gratia fuisse relictas reliquias, non metitis operum eorum, secutos adiunxit, *An nescitis in Elia quid dicit Scriptura? quemadmodum interpellat Deus adversus Israel, & cætera*. Sed quid dicit illi, inquit, *responsum divinum? Reliqui mihi septem milia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal*. Non enim ait, relictæ sunt mihi, aut reliquerunt se mihi: sed, *reliqui mihi*. Sic ergo, inquit, & in hoc tempore reliquæ per electionem gratiæ sectæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus, aliquam gratiam jam non est gratia. Et consociens illa quæ iam supra interposui: *Quid ergo?* & huic interrogationi respondens, *Quod quærebatur, inquit, Israel, hoc non est consecutus, electio autem consecuta est, cæteri vero exsecuti sunt*. In hac ergo electione & in his reliquiis, quæ per electionem gratiæ factæ sunt, voluit intelligi plebem, quam propterea Deus non repulit, quia præscivit. Hæc est illa electio qua eos quos voluit, elegit in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti & immaculati in conspectu ejus, in charitate, prædestinans eos in adoptionem filiorum. Nullus igitur qui hæc intelligit, negare vel dubitare permittitur, ubi ait Apostolus, *Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit*, prædeterminationem significare voluisse. Præscivit enim reliquias, quas secundum electionem gratiæ fuerat ipse facturus. Hoc est ergo prædeterminare: sine dubio enim præscivit, si prædeterminavit: sed prædeterminasse, est hoc præcisse quod fuerat ipse facturus.

CAPUT XIX.

Quid ergo nos prohibet, quando apud alios verbi Dei traditores legimus Dei præscientiam, & agitur de vocatione electo-

Prædesti-
natio præ-
scientiæ
terum quo-
modo signi-
ficatur.
Rom. i. 2.

Rom. 10.
Ista 61, 2.

Rom. 11. 5.

Idem 2.

Idem 2.
Idem 2.

Idem 2.
Idem 2.

Rom. 11. 5.

Idem 2.

Idem 2.

Idem 2.

Idem 2.

Idem 2.

Idem 2.

Idem 2.

Idem 2.

Idem 2.

electorum, eandem prædestinationem intelligite? Magis autem fortasse voluerunt hoc verbo in ea re uti, quod facilius intelligitur, & non repugnat, immo & congruit veritati quæ de prædestinatione gratie prædicatur. Hoc scio, NEMINEM CONTRA ISTAM PRÆDESTINATIONEM, quam secundum scripturas sanctas defendimus, NISI ERRANDO DISPUTARE POTUISSE. Puto tamen eis qui de hac re sententias tractantur requirunt, sanctos & Ambrosius, quorum tam clara testimonia posuimus, debere sufficere, & debere ad utrumque, id est, ut & gratiam Dei gratuitam, sicut credenda atque prædicanda est, per omnia credant & per omnia prædicent, & eandem prædicationem prædicationi quæ hortatur pigros, vel corripimus malos, non opinentur adversam: quia & illi viri cum sic prædicarent Dei gratiam, ut unus eorum diceret, *In nullo gloriamus, quando vult non nihil sit, altera autem, Non est in potestate nostra cor nostrum & nostra cogitationes, non tamen hortari & corripere destiterunt, ut ferrent præcepta divina. Nec timerunt non diceretur eis, Quid nos hortamini? quid & corripitis, si nihil boni ut habeamus est nostrum, & si non est in potestate nostra cor nostrum? Hæc ne dicerentur eis, nequaquam illi sancti ea mente timere potuerunt, quia intelligebant paucissimis esse donatum, ut nullo sibi homine prædicante, per ipsum Dominum vel per Angelos eorum doctrinam salutis accipiant; multis vero id esse donatum, ut Deo per homines credant. Quolibet tamen modo dicatur homini verbum Dei, procul dubio, quo se audiat ut illi obediat, donum Dei est.*

Cyprianus
lib. 1. ad
Cyprianum
Ambrosius
de
Iugo Iu-
cto c. 1.

Paucissimi
donantur,
ut hoc ho-
minis ali-
um mihi
Berro do-
ctrinam fa-
ciatis acci-
pentes.

Luc. 9. 1.
Andreas
Iacobus
c. 1. 12.
p. 1111.
p. 1111.

quitur Christus, qui ut id quod bonum est, nobis quoque videri bonum possit, operatur: quem enim miseratur, & vocat. Et ideo qui Christum sequitur, potest interrogari cur esse voluerit Christianus, respondere, *Visum est & mihi. Quod cum dicit, non negat Deo visum; a Deo enim preparatur voluntas hominum. Ut enim Deus honorificetur a sancto, Dei gratia est. Itemque in eodem opere, hoc est in expositione ejusdem Evangelii, cum ad illum venisset locum, ubi Dominum ad Jerusalem pergentem Samaritani recipere noluerunt: *Stant discite, inquit, quia recipi noluit a non simplici mente conversi. Nam si voluisset, ex indevisis devotos fecisset. Cur autem non receperit eum, Evangelista ipse monstrat, dicens: Quia facies ejus erat eunius in Jerusalem. Discipuli autem recipi intra Samaritaniam gestabant. Sed Deus quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit. Quid evidenter, quid illultrius a verbis Dei tractatoribus querimus, si & ab ipsis quid in scripturis clarum est, audire delectat? Sed his duobus qui sufficere debebant, sanctum Gregorium addimus & tertium, qui & credere in Deum, & quod credimus confiteri, Dei donum esse testatur, dicens: *Unus detrahit, quæso vobis, confitendi Trinitatem: si vero aliter vultis, dicite unus est natura; & Deus vobis dari vobis a sancto Spiritu deprecabitur: id est rogabitur Deus, ut permittat vobis dari vocem, quia quod creditis, confiteri possitis. Dabit enim, certus sum; qui dedit quod primum est, dabit & quod secundum est; qui dedit credere, dabit & confiteri.***

Præd.
Iste loc.

Luc. 9. 15.
Andreas
Iacobus
c. 1. 12.

Ibidem.

Gregorius
Moralium
lib. 22. c. 12.
Prædica-
tio.

3. Isti tales tantique doctores dicentes non esse aliquid, de quo tamquam de nostro, quod nobis Deus non dederit, gloriamur; nec ipsam cor nostrum & cogitationes nostras in potestate nostra esse; & totum dantes Deo, atque ab ipso nos accipere confitemur, ut permansuri convertamur ad eum; ut id quod bonum est, nobis quoque videatur bonum, & velimus illud, ut honoremus Deum, & recipiamus Christum, ut ex indevisis efficiamur devoti & religiosi, ut in ipsam Trinitatem credamus, & constitemur etiam vocæ quod credimus: hæc utique gratiæ Dei tribunt, Dei munera agnoscunt, ab ipso nobis, non a nobis esse testantur. Numquid autem quicquam nos dicens est, ita confessos istam Dei gratiam, ut auderent negare ejus præscientiam, quam non solum docti, sed indocti etiam confitentur? Porro si hæc ita Deum novant dare, ut non ignorarent cum daturum se esse præcisse, & quibus daturus esset non potuisse nescire; procul dubio novant prædestinationem, quam per Apolos prædicant contra novos hæreticos operosis diligentibusque defendimus: nec tamen eis obedientiam prædicantibus, & ad eam sicut quique poterat severiter hortantibus, ullo modo recte diceretur, Si non vultis obedientiam ad quem nos accenditis, in nostro corde frigescere, nolite nobis istam Dei gratiam prædicare, quia Deum dare fatemini, quæ & nos ut faciamus hortamini.

CAPUT XX.

1. **Q**uamobrem si & Apostoli & doctores Ecclesie qui eis successerunt, eosque imitati sunt, utrumque faciebant, id est, & Dei gratiam, quæ non secundum merita nostra datur, veraciter prædicabant, & piam obedientiam præceptis salubribus instruebant: quid est quod invicta conclusi violentia veritatis recte se isti nostri dicebant exillimant, Et si verum est quod dicitur de prædestinatione beneficiorum Dei, non est tamen populus prædicandum? Prædicandum est proflus, ut qui habet aures audiendi, audiat. Quis autem habet, si non accipit ab illo qui ait, *Dabo eis cor cognoscendi me, & aures audientes?* Certe qui non accipit, rejiciat; dum tamen qui capit, sumat & bibat, bibat & vivat. Sicut enim prædicanda est pietas, ut ab eo qui habet aures audiendi, Deus recte colatur; prædicanda est pudicitia, ut ab eo qui habet aures audiendi, nihil genitalibus membris illicitum perpetretur; prædicanda est charitas, ut ab eo qui habet aures audiendi, Deus & proximus diligatur: ita prædicanda est & illa prædestinatio beneficiorum Dei, ut qui habet aures audiendi, non in seipso, sed in Domino glorietur.

2. Quod autem dicunt, non oportuisse hujusmodi disputationes incerto minus intelligentium tot corda turbare: quoniam non minus utilis sit hæc definitio prædestinationis per tot avos defensa est catholica fides, tum contra alios, tum maxime contra Pelagianos, tot catholicorum & aliorum & nostris præcedentibus libris: multum minor eos dicere; nec attendere, ut de aliis hic taceam, ipsos libros nostros & ante quam Pelagiani apparere coepissent, conscriptos & editos, & videre quam multis eorum locis futuram nescientes Pelagianam hæresim exdebamus, prædicando gratiam qua nos Deus liberat a malis erroribus & moribus nostris, non præcedentibus bonis meritis nostris, faciens hoc secundum gratuitam misericordiam suam. Quod plenus sapere cepti in ea disputatione, quam scripsi ad beatæ memoriæ Simplicianum, episcopum Mediolanensis Ecclesiæ, in mei episcopatus exordio, quando & initium fidei donum Dei esse cognovi & asserui.

3. Quid autem meorum opusculorum frequentius & delectabilius innotescere potuit, quam libri Confessionum mearum? Cum & ipsos ediderim ante quam Pelagiana hæresis exstiteret; in eis certe dixi Deo nostro, & sæpe dixi, *Da quod jubes, & jube quod vis*. Quæ mea verba Pelagius Romæ, cum a quodam fratre & coepiscopo meo fuissent eo præsentè commemorata, ferre non potuit, & contradicens aliquanto commotus, peme eum eo qui illa commemoraverat litigavit. Quid vero primitus & maxime Deus jubet, nisi ut credamus in eum? Et hoc ergo ipse dicit, si bene illi dictum est, *Da quod jubes*. Et in eisdem epistolæ libris quod de mea conversione narraui, Deo me convertente ad eam fidem, quam miserrima & furiosissima loquacitate vastabam, nonne ita narraui esse meminit, ut ostenderem me fidelibus & quotidianis matris meæ lacrimis ne potirem fuisse concess-

sum? Ubi utique prædicavi, non solum avversas a recta fide, sed adversas etiam rectæ fidei, Deum sua gratia ad eam convertere hominum voluntates. De proficiente porro perseverantia quemadmodum Deum rogaverim, & scitis, & potestis recensere cum vultis. Omnia itaque Dei dona quæ in eodem opere five optavi, five laudavi, quis, non dicam negare, sed dubitare saltem audire Deum daturum se esse præcisse, & quibus daturus fuerit, numquam potuisse nescire? Hæc est prædestinatio manifestæ & certæ sanctorum: quam postea diligentibus & operosis, cum jam contra Pelagianos disputarem, defendere necessitas compulsi. Didicimus enim singulas quasque hæreses inulsi Ecclesiæ proprias quæstiones, contra quas diligentius defenderetur scriptura divina, quam si nulla talis necessitas egeret. Quid autem coegit loca Scripturarum, quibus prædestinatio commendata est, copiosius & enucleatius illo nostro labore defendi, nisi quod Pelagiani dicunt, gratiam Dei secundum merita nostra dari: quod quid est aliud, quam gratiæ omnino negotio?

CAPUT XXI.

1. **H**æc ergo ut ingrata Deo sententia destruitur, gratuiti Dei beneficiis quibus liberamur inimica, & initium fidei, & in ea usque in finem perseverantiam secundum Scripturas, unde jam multa diximus, dona Dei esse defendimus. Quoniam si a nobis esse dicimus initium fidei, ut eo cætera Dei dona mereamur accipere; concludunt Pelagiani, gratiam Dei secundum merita nostra dari. Quod ita exhorruit catholice fides, ut damnamus timens, hoc Pelagius ipse damnaverit. Itemque si dicimus a nobis esse perseverantiam nostram, non a Domino; respondent illi, ita nos a nobis habere initium fidei sicut finem, sic argumentantes, multo magis nos habere a nobis illud initium, si a nobis habemus permanere usque in finem, cum perficere quam inchoare sit majus; ac sic identidem concludunt, gratiam Dei secundum merita nostra dari. Si autem utrumque Dei donum est, & hæc Deus dona sua, (quod negare quis potest?) daturum se esse præcivit: prædestinatio prædicanda est, ut possit vera Dei gratia, hoc est, quæ non secundum merita nostra datur, insuperabili munitione defendi.

2. Et ego quidem in illo libro, cujus est titulus de Correctione & Gratia, qui sufficere non potuit omnibus dilectionibus nostris, puto me ita potuisse donum Dei esse etiam perseverare usque in finem, ut hoc antea, si me non fallit oblitio, tam expresse atque evidenter, vel nusquam, vel pene nusquam scripserim. Sed ita hoc non dixi, ut non ante me nemo dixerit. Beatus quippe Cyprianus in oratione Dominica, sicut jam ostendimus, petitiones nostras ita exposuit, ut in ipsa prima petitione perseverantiam nos diceret pollicere, id nos orare afferens, dicendo, *Sanctificetur nomen tuum*, cum jam in baptismo sanctificati fuerimus, ut in eo quod esse coepimus, perseveremus. Videant tamen illi, quibus amantibus me ingratus esse non debet, qui præter hoc quod in quæstionem ve-

Epistola
Simpliciani
ad Pelagium
& vicinos

Luc. 8. p.
Bernard. 2.
31.
Bernard. 3.
31.

In Epistola
Simpliciani
ad Pelagium
& vicinos

Lib. 10. c.
17.
c. 11. & c.
37.

Lib. 3. c.
11. & c. 22.
& lib. 8.
cap. 8.

Epistola
Simpliciani
ad Pelagium
& vicinos

Cap. 4.

Manch. 4.

mit, omnia mea, sicut scribitis, se proficiuntur amplecti: videant, inquam, utrum in primi libri posterioribus partibus, eorum duorum quos mei episcopatus initio ante quam Pelagiana haeresis appareret, ad Simplicianum Mediolanensem episcopum scripsi, remanserit aliquid quo vocetur in dubium: gratiam Dei non secundum merita nostra dari: & utrum ibi non satis egerim, etiam initium fidei esse donum Dei: & utrum ex his quae ibi dicta sunt, non consequenter elocet, uti non sit expellendum, etiam utique in finem perseverantiam non nisi ab eo donari, qui non praedestinavit in finem regnum & gloriam. Deinde ipsam epistolam, quam jam contra Pelagianos ad sanctum Paulinum Nolanum episcopum feci, cui epistole contradicere modo ceperunt, nonne ante annos plurimos edidi? Eam quoque incipiant, quam dedi ad Sixtum Romanæ Ecclesiæ presbyterum, quando adversus Pelagianos acerrima conflictatione certavimus: & talem repræsent, qualis illa est ad Paulinum. Unde recolant adversus hæresim Pelagianam jam ante aliquot annos illa dicta esse atque scripta, quæ nunc eis displicere mirandum est. Quamvis neminem velim sic amplecti omnia mea, ut me sequatur, nisi in iis in quibus me non errasse perlexerit. Nam propterea nunc facio libros, in quibus opuscula mea retractanda suscepit, ut nec me ipsum in omnibus me secutum fuisse demonstrum, sed proficiuntur me exilium Deo miserante scripsisse, non tamen a perfectione cepisse: quandoquidem arrogantius loquor quam verius, si vel nunc dico, me ad perfectionem sine ullo errore scribendi jam in illa ætate venisse. Sed interet quantum & in quibus rebus erraret, & quam facile quique corrigat, vel quanta pertinacia suum defendere constet errorem. Bonæ quippe ipse est homo, si cum sic proficiuntur dies ultimus vite hujus inveniatis, ut adjiciantur ei quæ proficiuntur discernunt, & perficiendus quam puniendus potius judicetur.

3. Quocirca si hominibus qui propterea me dilexerunt, quia pervenit ad eos, ante quam me diligerent, aliqua mei laboris utilitas, nolo exilire ingratis, quanto magis Deo, quem non diligeremus, nisi prius dilexisset nos, & fecisset dilectores suos? quoniam charitas ex ipso est: sicut dixerunt quos fecit magnos, non solum amatores, verum etiam predicatoris suos. Quid est autem ingratus, quam negare ipsam gratiam Dei, dicendo cum secundum merita nostra dari? Quod in Pelagianis fides catholica exhorruit, quod ipsi Pelagius capitale crimen obicit, quod ipse Pelagius, non quidem amore veritatis Dei, sed tamen suæ damnationis timore damnavit. Quisquis autem dicere gratiam Dei secundum merita nostra dari, sicut catholicus fidelis exhorret, nec ipsam fidem subtrahat Dei gratiæ, quia misericordiam consecutus est ut fidelis esset: ac per hoc gratiæ Dei tribuat perseverantiam quoque utique in finem, quia misericordiam consequitur, quam pollicit quotidie, ne inferatur in tentationem. Inter initium autem fidei & perfectionem perseverantia, media sunt illa quibus recte vivimus, quæ ipsi etiam donati nobis a Deo fide

impetrante consentiunt. Hæc autem omnia, initium scilicet fidei, & cetera usque in finem dona sua, Deus largitur de vocatis suis esse præservit. Nimis igitur contentiones est, prædestinationi contradicere, vel de prædestinatione dubitare.

CAPUT XXII.

1. **Q**Uæ tamen non ita populis prædicanda est, ut apud imperitiam, vel ratiorem intelligentiæ multitudinem redugi quodammodo ipsa sua prædicatione videtur: sicut i dargui videtur & præsentia Dei, (quam certe negare non possunt,) si dicatur hominibus: *sive curatis, sive domesticis, quod vos præservit qui falli non potest, hoc eritis*. Dolosum autem vel imperiti medici est etiam utile medicamentum sic allucare, ut aut non proficit, aut obstat. Sed dicendum est, Sic curatis, ut comprehensatis, atque ut ipso cursu vestro ita vos esse præcognitis novemus, ut legitime curreretis: & si quo alio modo Dei præsentia prædicari potest, ut hominis sententia reputetur.

2. Quamvis ergo ita se habeat de prædicatione definita sententia voluntatis Dei, ut alii ex infidelitate, accepta voluntate obediendi, convertantur ad fidem, vel perseverent in fide, ceteri vero qui in peccatorum damnabilium delectatione remorantur, si & ipsi prædicationi sunt, ideo nondum surrexerunt, quia nondum eos adiutorium gratiæ miserantis erexit: si qui enim nondum sunt vocati, quos gratia sua prædeterminavit eligendis, accipiant eandem gratiam, quæ electi esse velint & sint: si qui autem obediunt, sed in regnum eius & gloriam prædestinati non sunt, temporales sunt, nec utique in finem in eadem obedientia permanent: quamvis ergo hinc vera sint, non tamen ipso modo dicenda sunt audientibus multis, ut sermo ad ipsos etiam convertatur, eisque dicantur illa illorum verba quæ vestris literis indidistis, & quæ superius interpretui: *Ita se habet de prædicatione definita sententia voluntatis Dei, ut alii ex vobis de infidelitate, accepta obediendi voluntate, veneritis ad fidem*. Quid opus est dici, *alii ex vobis*? Si enim Ecclesiæ Dei loquimur, si credentibus loquimur, cum alios eorum ad fidem venisse dicemus, ceteris scire videmus injuriam: cum possimus congruentius dicere: *Ita se habet de prædicatione definita sententia voluntatis Dei, ut ex infidelitate veneritis ad fidem accepta voluntate obediendi, & accepta perseverantia permanetis in fide*.

3. Nec illud quod sequitur, est omnino dicendum, id est: *Ceteri vero qui in peccatorum delectatione remorantur, ideo nondum surrexerunt, quia nondum eos adiutorium gratiæ miserantis erexit*. Cum bene & convenienter dici possit & debeat, Si qui autem adhuc in peccatorum damnabilium delectatione remorantur, apprehendite laborem disciplinæ: nolite extolli quasi de operibus vestris, aut gloriosi quasi hoc non accepistis: Deus enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: & a Domino pressus vestri dirigitur, ut ejus viam vestitis: de ipso autem cursu vestro bono recto

Præf. di. Ratio quoniam in ista de prædicatione.

1. Co. 9.

Quædam prædicatione prædicationis.

Corripit perseverantiam.

Philip. 11. 25. et 26.

Hic libel ad Simplicianum.

Epistola ad Paulinum, cum est in ordine nunc 111. Epistola ad Sixtum.

Bona fidei homo.

1. Jan. 11.

CAPUT XXIV.

neamus nisi ipse in nobis operetur & velle. Nam si hæc ab ipso quondam poscit Ecclesia, sed a se ipsa sibi dari putat: non veras, sed perfunctorias orationes habet; quod absit a nobis. Quis enim veraciter gemat, desiderans accipere quod orat a Domino, si hoc a se ipso se sumere existimet, non ab illo?

Rom. 8. 26.

Epistola
sanctus qui
sanctus inter-
pellat pro
nobis &
clamat
Abba, pater.
Gal. 4. 6.

Rom. 8. 13.

In Com-
mentariis super
Ierem. 1. 10.
V. vers.
dicitur epist.
Petrus ad Rom.

In Tim. 2.
6. 12.

2. Præsertim, quoniam quid oremus sicut oportet noscitur, sed ipse Spiritus, ait Apostolus, interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui enim scrutatur corda, scit quid sapiat Spiritus, quia secundum Deum interpellat pro sanctis. Quid est, ipse Spiritus interpellat, nisi interpellare facit: gemitibus inenarrabilibus, sed veracibus, quoniam veritas est Spiritus. Ipse est enim de quo alio loco dicit; Misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, clamantem, Abba, pater. Et hic quid est, clamantem, nisi clamare facientem; tropo illo quo dicimus letum diem, qui letos facit? Quod alibi manifestat, ubi dicit, Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater. Ibi dicit, clamantem; hic vero, in quo clamamus: aperiens videlicet quomodo dixerit, clamantem, id est, sicut jam expressi, clamare facientem. Ubi intelligimus, & hoc ipsum esse donum Dei, ut veraci corde & spiritaliter clamemus ad Deum. Attendant ergo quomodo falluntur, qui putant esse a nobis, non dari nobis, ut petamus, queramus, pulsemus: & hoc esse dicunt quod gratia præceditur merito nostro, ut sequatur illa, cum accipimus petentes, & invenimus querentes, appetuntque pulsantibus: nec volunt intelligere etiam hoc divini muneris esse, ut oremus, hoc est petamus, queramus, atque pulsemus. Accipimus enim spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater. Quod vidit & beatus Ambrosius. Ait enim, Et orare Deum, gratis spiritalis est: sicut scriptum est, Nemo dicit, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto.

3. Hæc igitur quæ poscit a Domino, & semper ex quo esse cepit, poposcit Ecclesia, ita Deus vocatis suis daturum se esse præcavit, ut in ipsa prædellinatione jam dederit: quod Apostolus sine ambiguitate declarat. Scribens quippe ad Timotheum: Collabora, inquit, Evangelio secundum virtutem Dei salvos nos facientis, & vocantis vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora æterna, manifestata autem nunc per adventum Salvatoris nostri Jesu Christi. Ille itaque dicat Ecclesiam aliquando in fide sua non habuisse veritatem prædellinationis hujus & gratiæ, quæ nunc contra novos hæreticos cura diligentiori defenditur: ille, inquam, hoc dicat, qui dicere audeat aliquando eam non orasse, vel non veraciter orasse, sive ut crederent infideles, sive ut perseverarent fideles. Quæ bona si semper oravit, semper ea Dei dona esse credidit; nec ab illo esse præcognita unquam ci negare fas fuit. Ac per hoc prædellinationis hujus fidem, quæ contra novos hæreticos nova sollicitudine nunc defenditur, nunquam Ecclesia Christi non habuit.

1. SED quid plura? Satis docuisse me existimo, vel potius plus quam satis, dona Dei esse, & incipere in Dominum credere, & usque in finem in Domino permanere. Cætera vero bona ad vitam ipsam, quia Deus recte colligit penitentiam, etiam ipsi propter quos hæc agimus, Dei dona esse concedunt. Omnia porro dona sua, & quibus ea fuerat largitus, Deum præfesse negare non possunt. Sicut ergo cætera prædicanda sunt, ut qui ea prædicat, obedienter audiat: ita prædellinatio prædicanda est, ut qui obedienter hæc audit, non in homine, ac per hoc nec in seipso, sed in Domino glorietur: quia & hoc Dei præceptum est: & hoc præceptum obedienter audire, id est, ut qui glorietur, in Domino glorietur, similiter ut cætera, Dei donum est. Quod donum qui non habet, non dubito dicere, alia quæcumque habet, inaniter habet. Hoc Pelagiani, optamus, ut habeant; illi autem nostri ut plenius habeant. Non itaque sumus in disputationibus prompti, & in orationibus pigri. Oremus, dilectissimi, oremus, ut Deus gratiæ det etiam inimicis nostris, maximeque fratribus & dilectoribus nostris, intelligere & confiteri, possit ingenium & ineffabilem ruinam, quæ in uno omnes cecidimus, neminem nisi gratia Dei liberari; eamque non secundum merita acceptionum tamquam debitam reddi, sed tamquam veram gratiam nullis meritis præcedentibus gratiæ dari.

2. Nullum autem est illustrius prædellinationis exemplum quam ipse Jesus: unde & in primo libro * jam disputavi, & in hujus fine commendare delegi: nullum est, inquam, illustrius prædellinationis exemplum quam ipse Mediator. Quisquis fidelis vult eam bene intelligere, attendat ipsum, atque in eo inveniat & se ipsum. Fidelis, inquam, qui in eo veram naturam credit & confitetur humanam, id est nostram, quamvis singulariter suscipiente Deo Verbo, in unicum Filium Dei sublimatam, ita ut qui suscipit & quod suscepit, una esset in Trinitate persona. Neque enim homine assumpto quatenus facta est, sed Trinitas manifesti, assumptione illa ineffabiliter faciente personæ unius in Deo & homine veritatem. Quoniam non Deum tantum dicimus Christum, sicut hæretici Manichæi; nec hominem tantum, sicut hæretici Phociniani; nec ita hominem, ut aliquod minus habeat quod ad humanam certum est pertinere naturam, sive animam, sive in ipsa anima mentem rationalem, sive carnem, non de femina sumptam, sed factam de Verbo in carnem converso atque mutato; quæ omnia tria falsa & vana hæreticorum Apollinaristarum tres partes varias diversalque legerunt: sed dicimus Christum Deum verum, natum de Deo Patre sine ullo initio temporis; eundemque hominem verum, natum hominem de matre certa plenitudine temporis; nec ejus humanitatem, quæ minor est Patre, minuire aliquid ejus divinitati, quæ æqualis est Patri. Hoc autem utrumque unus est Christus, qui & secundum Deum verissime dixit, Ego & Pater u-

Conclusio.

1. Cor. 12. 11.

Prædellinationis
illustrius
exemplum
Christus
Jesus.
Cap. 12.

De Christi
incarnatione
error
Manichæorum
& Phocinianorum.

Apollinaristarum
tres partes.

1200. 20.
20.
17. 20. 26.
26.

num sumus: & secundum hominem verissime dixit, *Pater major me est*. Qui ergo hunc fecit ex femine David hominem iustum, qui nunquam esset iniustus, sine ullo merito precedentis voluntatis ejus; ipse ex iniustus facit iustus, sine ullo merito precedentis voluntatis ipsorum, ut ille caput, hi membra sint ejus. Qui ergo fecit illum hominem, sine ullis ejus precedentibus meritis, nullum quod ei dimitteretur, vel origine trahere, vel voluntate perpetrare peccatum; ipse nullis eorum precedentibus meritis facit credentes in eum, quibus dimittat omne peccatum: qui fecit illum talem, ut nunquam habuerit habiturusque sit voluntatem malam; ipse facit in membris ejus ex mala voluntate bonam. Et illum ergo & nos predestinavit;

quia & in illo ut esset caput nostrum, & in nobis ut ejus corpus essemus, non predestinavit merita nostra, sed opera sua futura præcivit.

3. Qui legunt hæc, si intelligunt, agant Deo gratias: qui autem non intelligunt, orent ut eorum ille sit doctor interior, a cujus facie est scientia & intellectus. Qui vero errare me existimant, etiam atque etiam diligenter quæ sunt dicta considerent, ne fortassis ipsi errent. Ego autem cum per eos qui meos labores legunt, non solum doctior, verum etiam emendatior fio, propitium mihi Deum agnosco: & hoc per Ecclesie doctores maxime expecto; si & in ipsorum manus venit, dignenturque nosse quod scribo.

Pro. 2.
justo 120.

ADMONITIO IN EPISTOLAM S. PROSPERI AQUITANI AD RUFINUM

De Gratia & libero arbitrio.

DE Epistola ad Rufinum tria investigari possunt. 1. Quis iste Rufinus, ad quem data ista Epistola. 2. Quo tempore scripta fuerit. 3. Qua occasione & necessitate ad id S. Prosperum compellente.

De Rufino quidem quis ille fuerit, inter multos hujusce nominis circa hæc tempora notos, non facile est decernere, nec ab ullo hactenus pro certo definitum reperimus. Erat certe hic S. Prospero nostro amicus, & ex his quos amicitia charitatis spiritali innixa, pro amicorum salute sollicitos reddit. Unde cum ille de moris contra doctrinam S. Augustini contentionibus confusus rumores audisset, Prosperumque sibi carissimum male apud plerosque audire cognovisset, veritus ne animæ sibi carissimæ salus periclitaretur, nec etiam inaudium præcipiti judicio damnare ausus; satius duxit ipsum litteris convenire, cum forte ab eo longo locorum intervallo distans, id verbis præstare non posset, quas quidem communi amico deferendas commendavit. Nisi forte malueris proficiscenti amico in mandatis datum ut piam quæ gerebas pro amico sollicitudinem coram ipse sine scripto exponeres. Neutrum enim pro certo elici videtur, sed alterutrum certe contigisse judicatur ex primis Epistolæ sancti Prosperi verbis: Accepi, inquit ille, per communem amicum fraternæ erga me sollicitudinis tuæ signa, & curam sanctissimæ charitatis gratulanter agnovi. Ac ne quid maligni rumores, in quantum te auribus tuis subtrahere nequeunt, formidinis tibi aut anxietatis inferrent: absolvere te ab omni scrupulo, quantum epistolari licuit sermone, curavi; in tantum studens omnia plenissima veritate tibi pandere, ut quia non potuisti in totum, quæ ab adversariis disseminantur audire, per me ipsum queas, quidquid de nobis ad inanem invidiam fertur referturque cognoscere.

In Epistola
101. n. 1.

De tempore vero scriptionis hujus, hoc pro indubitato asseri fas est, eam vivente adhuc Augustino, sed ultimis tanti Magistri annis exaratum. Quod certe indubitatum reddunt hæc Epistolæ istius verba, Beatusinus quoque Augustinus,

S. Prosperi. Tom. I.

D 3

præ.

precipua utique in hoc tempore portio Domini sacerdotum : *¶* in fine Epistolæ, Ut prædicatio summi hoc tempore in Ecclesia viri *¶* *¶* Ultimos vero sancti Doctoris viræ annos clare demonstrant infirmulati Galli operum S. Augustini obtrellatores infamatoresque, quos maxime offendit læssio libri de Corruptione *¶* Gratia pro Monachorum Aduerſus inſultum *¶* emendatione, circa annum Christi 426. aut 427. scripti. Hos autem ipsos depingit S. Prosper, cum subdit, Huic, id est, beatissimo Augustino, inter tot certaminum palmas, inter tot triumphorum coronas, ad illuminationem Ecclesiæ & ad gloriam Christi, qua ipse illustratus est præfulgenti, quidam nostrorum, (quod de ipsis multum dolendum est,) occultis, sed non incognitis fufurationibus obloquantur. Et prout sibi obnoxias aliquorum aures opportunaque repererint, scripta ejus, quibus error Pelagianorum impugnatur infamant : dicentes eum liberum arbitrium penitus submovere, & sub gratiæ nomine necessitatem fatalem prædicare : adicientes etiam, duas illum humani generis massas, & duas credi velle naturas : ut scilicet tantæ pietatis viro Paganorum & Manichæorum adſcribatur impietas. Deinde vero Cassiani collationem decimam-seriam, quæ est de protectione Dei, indigitare videtur cum ait, Volentes enim in sua iustitia magis quam in Dei gratia gloriari, moleste ferunt, quod his quæ aduersum excellentissimæ auctoritatis virum, inter multas collationes asseruere, resistimus. Hæc autem collatio cum Honorato Massiliensi cum aliis sex dicata legatur, ante annum 426. quo in Episcopum Massiliensem assumptus est, scripta esse conuincitur.

Hæc autem occasio (ut jam insinuatum est) nata est S. Prospero scribendæ hujus Epistolæ, cum Rufinus rumoribus ab inimicis doctrinæ sancti Augustini contra ipsius Proſperi Augustini discipuli non occultis saniam disseminatis, motum se significasset, seque ab hoc scrupulo absolui optaret. Sanctus Prosper iustis amici postularis obtemperare satagens, plenius exponit, qui rumores ab inimicis doctrinæ sancti Augustini spargerentur, *¶* sub quo præterea tanto Doctori obloqui non vererentur. Inter præcipuos autem Pelagianorum errores esse, Gratiam Dei secundum merita hominum dari : quo incolumi sibi principio, cætera dogmata sua facile resuscitabant. Primum quidem ipsos docuisse tantam humanæ naturæ esse sanitatem, ut per solam liberum arbitrium posset bonum implere. Quod cum sanæ doctrinæ aduersum omnino pateret, ab omnibusque explosam esset catholicis dogma : gratiam quidem ad incipiendum, proficiendum, *¶* perseverandum in bono necessariam professos esse ; sed intellectum, hoc tantummodo eos de gratia Dei confiteri, quod hæc velut quædam libero arbitrio sit magistra, seque per cohortationes, per legem, per doctrinam, per creaturæ rationem, per miracula, perque seriores extrinsecus iudicio ejus ostendat, quounusquisque secundum voluntatis suæ motum, si quaesierit inueniat, si petierit recipiat, si pulsauerit introeat. Unde sequatur gratiam secundum merita hominum dari, *¶* proinde gratiam jam non esse gratiam. Hanc vero filiorum tenebrarum versutiam *¶* orientalium Episcoporum iudicio, *¶* sedis Apostolicæ auctoritate, *¶* Africanorum præſulum vigilantia fuisse manifestatam. S. Augustinum, quem dicit S. Prosper tunc fuisse præcipuam portionem Domini sacerdotum, hanc scriptis libris polemicis destruxisse, talemque hæresim omni ex parte debellasse : quosdam tamen inter catholicos in Galliis inueniri, qui doctrinam ejus librosque malignis rumoribus infamarent, dicentes eum liberum arbitrium penitus submovere, *¶* sub nomine gratiæ necessitatem prædicare fatalem, duas etiam ab ipso credi velle uno in homine naturas. Quæ si ita se haberent, palam obſisterent, *¶* noxios errores scriptis libris refellerent, non vero occultis fufuris nocere tentarent viro illi, cujus doctrina Romana Ecclesiæ *¶* Africae, immo *¶* omnium toto orbe catholicorum doctrinæ congrueret. Ad hos ausus impelli hujusmodi homines, quod agere serrent iis resisti quæ in suis Collationibus Augustiniane doctrinæ aduersa attulerant : nec ignotum ipsis, quod si

italia

salia in quolibet frequentia sacerdotum moverent, ceutenis sibi beatissimi Augustini voluminibus obviaretur; quibus abunde probatum esset, in nullo alio glorandum, cum boni aliquid operati sumus, quam in gratia Christi Domini, non vero in viribus liberi arbitrii. Sperare tamen se de misericordie Dei divinitus, quod quos tunc libero falli arbitrio; & ab humiliatis via evagari patiebatur, non usquequaque, neque in finem esset intelligentia fraudaturus.

In hoc autem errabant illi, quod virtutum bonorumque operum principia in naturali possibilitate starent; aut si hæc a gratia fluere dicerent, hanc a bono aliquo opere aut ab aliqua bona voluntate fuisse præventam, & talium merito concessam. Hujusmodi errorem S. Prosper sedulo eversit, ex Scripturarum testimoniis probans, homini post lapsum nullas ad bonum superesse vires, nec ad merendum quidem, sine prævenientis gratiæ auxilio: & a perditione quam Adæ peccato incurrerunt, homines solius Dei miserantis gratia gratuita erui posse. Quod efficit adducto infantium sine baptismo decedentium exemplo, & eorum gentium ad quas hactenus solutus Evangelium nondum noscitur pervenisse. Gratia vero non negari liberum arbitrium, sed statui & reformari. Quod sibi relictum ad malum & ad lapsum duntaxat homini sufficit, gratia vero sanandum est, qua aliter cogitare & agere ipsi inspiratur, sanitatemque suam, non sibi, sed medico suo acceptam referre docetur. Tandem sanctus Prosper obductum Augustini doctrinæ columniarum nubem dissipat, qua farum aut duplicem naturam inducere fingebatur. Nihil talibus erroribus proximum ab eo unquam scriptum contendit. Augustino aut discipulis ejus nihil quidquam fato contingere, sed omnia divine providentiæ ordinatione dirigi, docet. Nec duas ab illis statui naturas, unam bonam, malam dixeram, sed unam omnino; qua cum creata esset recta, a rellitudine primi hominis peccato decidit, mortique æternæ facta est obnoxia; sed nova in Christo creatione reparandam, qui libertatem hominis reparando & continuis auxiliis præveniendū salvat. Operi finem imponit, Rufinum emittent exhortando, ut Augustini disputationibus cognoscendis curam impendat, si vere de sana circa Dei gratiam doctrina instrui desideret, sicut cum d'siderare convenerat.

S. PROSPERI AQUITANI AD (a) RUFINUM * EPISTOLA DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO.

Domino (b) fratri d'lectissimo in Christo, & merito venerabili RUFINO,
PROSPER (c) æternam salutem dicit.

* Scripta
venerat
Augustino
circiter
Christi 420.

INCOLOCET.

ACCEPI per communem amicum fraternæ erga me sollicitudinis tuæ signa, & curam sincerissimæ charitatis gratulanter agnovi. Ac ne quid maligni rumoris, in quantum se auribus tuis subtrahere nequeunt, formidinis tibi aut anxietatis inferrent; abiol-

vere te ab omni scrupulo, quantum epistolari licuit formosè, curavi: in tantum illud omnia plenissima veritate tibi pandere, ut quia non posuisti in totum, quæ ab adversariis dissimulantur, audire; per me ipsum quæ, quidquid de nobis ad inane invidiam ferat refer-

D 4

tur-

(a) Editiones Lovan. Duac. & Colom. ann. 1630. legunt hic ad Rufinum, & paulo infra Rufino. Mss. Remigiani Remensis, & Jolienis, Capituli Ecclesiæ Metropolitane Parisiensis, cum Edit. Lugdun. 1530. Vener. 1538. & nova editio operum S. Augustini tertia parte Appendicis, ad Rufinum, & Rufino.

(b) Antiquissimum exemplar Remensis Abbatis

sancti Remigii, de quo supra, (c) ad quod hæc Epistola per viros doctissimos Monachos ordinis sancti Benedicti Sangermanensis Conobii fuerat jam recognita) hoc loco præstent, frater, sed sub finem tamen cum editis consentiens habet, & certissimum mihi frater.

(c) Mss. Jol. æternam salutem: absque voce hæc, dicit.

turque cognoscere. Sed infinuanda prius sanctitatis tux est qualitas questionis, de qua illa nascuntur: quo tibi magis pateat falsitas obloquentium; & videas quam lucem quibus tenebris ementur obducere.

CAUT. I.

Pelagianorum non omniis errorem non esse, nec de falsis sententia, nec de falsis doctrina.

2. Pelagiana igitur hæresis, quo dogmate catholicam fidem destrueret adorta sit, & quibus impietatum veniens videretur Ecclesie, atque ipsa vitalia corporis Christi voluerit occupare, notiora sunt, quam ut opere narrationis indigeant. Ex his tamen una est blasphemia, nequillimum & subtilissimum germen aliarum, qua dicunt, GRATIAM DEI SECUNDUM MERITA HOMINUM DARI. Cum enim (a) primum tantam naturæ humanæ vellent adituere sanitatem, ut per solum liberum arbitrium (b) possit assequi Dei regnum: eo quod (c) iam plene ipso conditionis fux præsidio iuvaretur, ut habens naturaliter rationalem intellectum, facile bonum eligeret, malumque vitaret, & ubi in utraque parte libera essent opera voluntatis, non facultatem his qui mali sunt ad bonum decesse, sed illudum. Cum ergo, ut dixi, rotam iustitiam hominis ex naturali vellent rectitudine ac possibilibus subsilire, atque hanc (d) definitionem doctrina sana respicere; damnamus a catholicis sensum (e), & multis postea hæreticis fraudis varietatibus coloratum, hoc apud te ingenio servaverunt, ut ad incipiendum, & ad proficiendum, & ad perseverandum in bono necessarium homini Dei gratiam profiterentur.

CAUT. II. Gratia Pelagiana.

3. Sed in hac professione, (f) quo dolo vasis ite molirentur irrepere, ipsa Dei gratia vasis misericordie replevit. Intellectum est enim, saluberrimeque perfectum, hoc tantum eos de gratia coarctari, quod quandam libero arbitrio sit magistra, sique per cohortationes, per legem, per doctrinam, (g) per creaturarum contemplationem, per miracula, perque terrores extrinsecus iudicio ejus oclentur, quo unusquisque secundum voluntatis fux motum, si quæsierit, inveniatur; si petierit, (h) accipiat; si pulsaverit, introeat. Quia scilicet gratie ipsius vocatio, hoc primum circa nos agat, ut nulle scultaris arbitrium admoveat; nec aliud sit gratia, quam lex, quam propheta, quam doctor, cui circa omnes homines per universum mundum commune & generale sit studium, ut qui voluerint, credant, & qui crediderint, justificationem merito fides & bonæ voluntatis accipiant: (i) ac sic gratia Dei secundum hominum meritum tribuatur: arque hoc modo gratia non sit gratia: quia si meritis redditur, & non ipsa est

bonorum creatrix; frustra gratia nominatur.

4. Has autem veritates, quibus se filii tenebrarum in similitudinem filiorum loci transfigurare voluerunt, cum & Orientalium Episcoporum iudicia, & Apollinice sedis auctoritas, & Africanorum conciliorum vigilantia deprehenderit: beatissimus quoque Augustinus, præcipua utique in hoc tempore portio Domini sacerdotum, (k) copiose & pulcre, in multis voluminum disputationibus destruxit: ut pote inter multa Dei dona, quibus illum abundantissime Spiritus veritatis implevit, habens etiam hanc scientiæ & sapientiæ ex Dei charitate virtutem, ut non solum istam adhuc in suis detractionibus palpitantem, sed etiam multas prius hæreses invictio verbi gladio debellaret. Cui inter tot certaminum palmas, inter tot triumphorum coronas ad illuminationem Ecclesie, & ad gloriam Christi, qua ipse illustratus est, perfulgenti, quidam nostrorum (quod de ipsis multum dolendum est) occulis, sed non incognitis suffurationibus obloquuntur; & prout sibi (l) obnoxias aliquorum aures opportunalque repræsentant, (n) scripta ejus, quibus error Pelagianorum impugnatur, inflamant; dicentes, eum liberum arbitrium penitus subvertit, & subgratiz nomine necessitatem prædicare fatalem. Adiciunt etiam, duas illum humani generis malas, & duas credi velle naturas: ut scilicet naturæ pietatis viro Paganorum & Manichæorum addidit impietates. Quæ si vera sunt, cur ipsi tam negligentes, ne dicam tam impii, sunt, ut tam abruptum perniciem ab Ecclesia non repellant, tam infans prædicationibus non resistant, nec saltem aliquibus scriptis eum, a quo talis emanat doctrina, conveniant? Magna enim gloria sua humano generi consuluerint, si Augustinum ab errore revocaverint. Nisi forte modelti homines, novique censes, magnorum prius meritum sibi honorabiliter ac misericorditer parcent, & securi quia liberos ejus nemo usquam recipiat, conquelescent: (n) atque ignoverint, immo noverint, non solum Romanam Africanamque Ecclesiam, & per omnes mundi partes universos promissionis filios cum doctrina hujus viri, (o) sicut in tota fide, ita in gratiæ confessione congruere: sed etiam in his ipsis locis, in quibus adversus eum quærimonia concitatur, esse, propitio Deo, plurimos, qui ad perceptionem evangelicæ apostolicæque doctrinæ saluberrimis ejus disputationibus imbuitur, & quotidie in membris corporis Christi in quantum ea ipse multiplicat, dilatantur. Si recte

Augustinus obsecrans occidit.

(a) Mf. Jol. omittit hanc vocem, primum. At si codices non omittunt.

(b) Mf. Jol. post affert.

(c) Editio Veneta, tam plane.

(d) Mf. Jol. & Edit. Venet. diffinitionem.

(e) Mf. Jol. omittit particulam, &.

(f) Sic Mf. Jolensis. Codex Remig. quod dolo.

Editi autem, quomodo, & paulo post idem Jol. Mf. in suis misericordie.

(g) Ita Mf. Remig. & Jol. Editi vero, per creaturam, per contemplationem. Et post pauca uterque Mf. affert, ubi Editi habent, ostendit.

(h) Sic Mf. Jol. cum Edit. Veneta. Alii codices, recte prout.

(i) Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. ut

fi. Editio Venet. conformiter Mf. Remig. & Jol. ac sic.

(k) Ita editi omnes. At vero Mf. Remig. copiose & pulcre in multis voluminum disputationibus destruxit. Mf. autem Jol. copiose & pulcre in multorum voluminum disputationibus destruxit.

(l) Edit. Lov. Duac. & Colon. filii noxias: minus bene.

(m) Mf. Jol. solus, scripturas ejus.

(n) Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. atque ignoverunt. Immo noverunt. Mf. Jol. post hanc vocem, conquelescent. Atque noverunt, immo noverunt, &c.

(o) Mf. Jol. sicut tota fide.

recte reprehenditur, cur non constanter arguimur? Si arguendi non sumus, cur occulta obtrahantur mardemur?

CAP. IV.

5. Sed (a) quis nescit, cur ista privatim de Iohanne garrant, & publice de consilio conticeant? Volentes enim in sua iustitia magis, quam in Dei gratia gloriarī, moleste ferunt, quod (b) his quæ adverſum excellentiſſimæ auctoritatis virum, inter multas (c) collationes afferunt, reſtituunt. Nec dubitant, ſi quæ hinc moverint quæſtionem, in quolibet frequentia ſacerdotum, in quolibet congregatione populoꝝ, contentis ſibi beatiſſimi Auguſtini voluminibus obviandum. Quæ cum (d) cordibus audientium manifeſtare ceperint potentiſſimam Chriſtiane fidei veritatem, & de ſententiis divini eloqui præſentium animos imundare; quibus fidelium, quos piorum, recognitis & commendatis ſibi ſalutis ſue cauſis, amaritudinem illam vult ſumme recipere vanitatis? Ego quidem etiam hoc de divinis miſericordiæ Dei ſpero, quod quos nunc libero falli arbitrio ſuo, & ab (e) humilitatis via patitur evagari, non ulquequæ neque in ſinem ſit intelligentia fraudaturus: ſed huc ipſum in longiora prægreſſum, ideo ab eo tardius revocari, ut opus gratiæ ejus majore gloria celebretur, cum ſibi etiam adverſantium corda ſubſiderit, quibus de virtutum ſtudio exortum eſt periculum, & de manum probitate diſcretem. Non quia quiſquam carere ſi debeat: ſed quia miſericordiam eorum uſus eſt, cum ex naturali potantur facultate (f) prodiſſe; aut ex largitate quidem gratiæ, ſed aliquo vel boni operis, vel bonæ voluntatis merito præcedente veniſſe.

CAP. V. Auctoritas Scripturæ, quibus abſtinet Teſtiguat.

6. Aſſertum quidem hæc quibuſdam ſanctarum ſcripturarum teſtimonium, ſed non rationabiliter adimplent. Ad deſenſionem enim alicujus definitionis ea promenda ſunt, quæ alteri intellegi, & quo videtur definitio diſſonare, non cedant, & eam regulam, cui ſunt aptata, non deſerant. Diſtum ergo ajuat libero arbitrio utentibus: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos reſciam: tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite a me quoniam mitis ſum & humilis corde; & invenietis requiem animabus veſtris: jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve.* Quod ad omnes homines volunt pertinere, laborantes in incerto illius vitæ oneratoſque peccatis, ut qui voluunt manifeſtationem & humilitatem Salvatoris imitari, & jugum mandatorum ejus ſubire, inveniant requiem (g) animabus ſuis (h) in

ſpe vitæ æternæ: qui autem hæc facere noluunt, ſua culpa careant ſalutē; quam ſi voluſſent, (i) poterant obtinere. Sed audiant & diſtum a Domino libero arbitrio utentibus: *Sine me niſi poteſtis facere: &, Nemo venit ad me, niſi Pater qui miſit me, attraxerit eum: &, Nemo poteſt venire ad me, niſi datum eſt fuerit a Patre meo: &, Sicut Pater vivificat mortuos, ita & Filius quos vult vivificat: &, Nemo novit Filium, niſi Pater, neque Patrem quis novit niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Quæ omnia cum ſint inconmutabilia, & nequeant ulla interpretatione in ſenſum alium detorqueri, quis ambigit tunc liberum arbitrium cohortationis vocantis obedire, cum in illo gratia Dei aſſectum credendi obediendique (k) generaverit? Alioquin ſufficeret moneri hominem: non etiam in ipſo novam fieri voluntatem: ſicut ſcriptum eſt, *Preparavit voluntas a Domino: & ſicut ait Apollolus, Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.* Pro qua bona voluntate, niſi quam in ipſis operatur eſt Deus; ut quod donaverat velle, donaret & facere?

7. Dicunt etiam ad demittendam liberi arbitrii facultatem, magnum in centurione Cornelii eſtare documentum: eo quod ante gratiæ perceptionem *timens atque tremens Deus, elemoſynis, & jejniis, & orationi* ſpontaneo ſtudio fuerit intentus; atque ob hoc divino teſtimonio laudatus, domum regenerationis acceperit. Neque intelligunt omnem illam præparationem Cornelii per Dei gratiam fuiſſe collatam. Si quidem cum ſanctus Petrus per viſionem (l) omne genus animalium, de baptizando Cornelio, ac perinde de omnibus gentibus doceret, atque ille immundum & indiſcretum cibum Judaica obſervantia reſcuſare, trina ad eum vox (m) facta eſt dicens, *Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris.* Quo ſatis aperte oſtenditur, omnia bona opera quæ in Cornelio præceſſerant, (n) Dei gratia ad emundationem iſtus inchoaſſe; ut cum Dominus jam impertierat hoc donum, non dubitaret Apollolus conſerre ſacramentum: ne novæ & necdum revelatæ vocacionis vacillaret exordium, niſi per ipſa judicia præcedentium ſtudiorum, Deum in adſumendis conſilaret operatum. Non enim omnium eſt fides; nec omnes credunt Evangelio. Sed qui credunt, Dei aguntur Spiritu; qui non credunt, libero avertuntur arbitrio. Converſio ergo noſtra ad Deum non ex nobis, ſed ex Deo eſt: ſicut Apollolus dicit, *Gratia ſalvi ſeſti eſtis*

Auctoritas progra-
tia
Ioh. 1. 12.
Ibid. 16.

Ioh. 1. 12.

Ioh. 1. 12.

Rom. 1. 12.
Ioh. 1. 12.
Phil. 1. 12.CAP. VI.
Temporibus
Cornelii
adventum
alium.Iste tran-
ſitus
Ioh. 1. 12.

A. 1. 12.

2. Theſ. 1.
Rom. 10.

Eph. 1. 12.

(a) Mf. Ioh. quis nesciat. Mf. Remig. qui nesciat.

(b) Mf. Ioh. in his qua, &c.

(c) Collationes Patrum intelligit, a Iohanne Caſſiano Presbytero editas anno 416. Earum ſcilicet ille claſſem ſecundam, quæ ab undecima collatione incipit, Honorato & Eucherio ſcripſiſſet, nonnullum Epilcopos, quando quidem eos in præſatione fratres appellat: ipſe autem Honoratus Arelatenſis epilcopus diſto anno 416. obit. Definitionibus porro tertie decimæ collationis Auguſtino contrariis ſanctus Proſper voce ac ſermona primum, deinde vero poſt Auguſtini obitum ſcripto volumine, quod contra collationem vocant, reſpondendo exaſimavit.

(d) Mf. Ioh. cordibus obſcurantem.

(e) Edit. Lugd. & Ven. humanitatis: alii reſcios, humilitatis.

(f) Edit. Ven. ſola, prodiſſe.

(g) Mf. Ioh. animi ſuis.

(h) Editio Auguſtiniſſima Ioh. in ſpem.

(i) Sic Mf. Remig. & Ioh. & edit. operam ſ. Aug. ſi editiones Ven. Lugd. & Lovan. poterant, Duac. & Colon. poterant.

(k) Duac. & Colon. generavit Tum Duac. & Colon. fulgere. Ven. moneri hominem. Alia cum Mf. fulgere moneri.

(l) Mf. Ioh. omnigenum animalium.

(m) Ita Edit. Ven. Reliqui coherces, ſola ſit.

(n) Editio S. Auguſtini, Dei gratia.

estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei bonum est: (a) & non ex operibus, ne quis gloriatur.

8. Agnoscat se humana debilitas, & in primo homine universalem generationem damnata successio: & cum mortui vivificantur, cum cœci illuminantur, cum impii iustificantur, constituantur vitam, & lumen, & iustitiam suam Jesum Christum: & qui gloriatur, in Domino gloriatur, non in se: qui cum esset impius, & cæcus, & mortuus, a liberatore suo gratis accepit & iustitiam, & lumen, & vitam. Non enim (b) iuste agebat, & aucta est iustitia ejus; nec ad Deum gradiebatur, & confirmatus est cursus ejus; nec diligebat Deum, & inflammata est charitas ejus: sed cum esset sine fide, & ac proinde impius, accepit spiritum fidei, & factus est iustus: *Justus autem ex fide vivit: &, Sine fide nemini potest placere Deus: & Omne quod non est ex fide, peccatum est: ut scilicet (c) intelligat, iustitiam infidelium non esse iustitiam; quia sordet natura sine gratia.*

1. Cor. 1.
13.

Rom. 1. 17.
18. 13. 14.

1. Cor. 1.
13.

Cap. 13.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

1. Cor. 1.
13.

quos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum Filii dilectionis sue. Et idem ad Titum: *Collabora, inquit, Evangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberavit: & vocavit vocatione sancta: non secundum opera nostra, sed secundum suum propostum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora secularia. Et ad Titum: Eramus, inquit, & nos aliquando insipientes & increduli, errantes, & servientes desiderii & voluptationis variis, in malitia & invidia agentes, adibiles, adiacentes invicem: cum autem benignitas & humanitas apparuit Salvatoris nostri, non ex operibus iustitiæ (h) quæ fecimus, sed secundum suam misericordiam salvi nos fecit. Gratia igitur Dei quicunque iustificat, non ex bonis meliores, sed ex malis bonos facit; potius pro profectum, (i) ex bonis facit meliores: non adempto libero arbitrio, sed liberato: quod domo sine Deo solum fuit, mortuum fuit iustitiæ, vixitque peccato: ubi autem ipsum illuminavit misericordia Christi, erutum est a regno diaboli, & factum est regnum Dei; in quo ut permanere possit, ne ea quidem facilitate solliciti sint, nisi unde accipiat perseverantiam, unde accipit indulgentiam.*

11. Quoniam & ipsius sancti Petri ardentissima fides in temptationibus desecit, nisi (k) pro eo Dominus supplicasset: sicut Evangelista manifestat, dicens, *Dixit autem Jesus Petro & Simon, Simon, ecce satanas posuisti, ut nos erideret velut triticum: ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua: & in tandem conversus, confirmat fratres tuos; & rogo, ne intres in temptationem. Et ut magis probaretur, libero arbitrio nihil posse sine gratia: cui dictum fuerat, Confirmat fratres tuos, & rogo, ne intres in temptationem, quique (l) responderat, unque ex libero arbitrio, Dominus, & in mente cum paratus fuis & in carcerem, & in tormentum ire: eidem prædixit, quod prius quam gallus cantet, ter Dominum negaturus sit. Quod quidem aliud, quam quod in fide deficiaturus sit? Certe rogaverat pro eo Dominus, ne deficeret fides ipsius: nec unque frustra rogaverat, cuius una erat cum eo quæ rogaverat, operatio. Sed ne libero arbitrio videtur stare, qui de se magna promissit, permittit periclitari, ut conturbatum ac deficientem ille respiciat & reficiat, sine quo nemo consistit, nemo perhibet.*

12. Ab hac autem confessione gratiæ Dei, id o quidam resistunt, ne cum eam talem confisi fuerint, qualis divino eloquio prædicator, & qualis opere suæ potestate agnoscitur, etiam hoc necesse habeant confiteri, quod ex omni numero hominum per sæcula cuncta natorum, certus apud Deum, definitusque sit numerus prædestinatus.

(a) Edit. S. August. omittit particulam, &. (b) In Mf. Remigiano desit, post. (c) Mf. Jol. ut scilicet intelligatur. (d) Editi, interducent ad dilectionem in Deum. Mf. Remig. & Jol. interducent, a dilectione in Deum, &c. (e) Sic Mf. Remig. & Jol. cum nova edit. August. Editi nostri omnes, agnitus est. (f) Mf. Jol. ipse prior dilexit nos: & post pau-

ca, prior dilexit nos Deus. (g) Hæc verba, sed quicunque electus est a Deo, factus est dignus, non inveniunt in Mf. Jol. (h) Mf. Jol. qui fecimus nos. (i) Mf. Jol. ex bonis facit meliores. (j) Edit. Ven. pro ra. (k) Editi, respondit, Mf. Remig. & Jol. respondit.

Gratia im-
munda,
non ex bonis
meliores
nos, sed ex
malis bonos
facit.

* Prope Jol.
B. Remig.
Cap. 13.
Perseverantia desit.
Cap. 13.
Cap. 13.

11. 13.
11. 13.
11. 13.

Cap. 13.
Oculorum
pauca
pauca
pauca
pauca
pauca

destinati in vitam eternam populi, & secundum
propositum Dei vocatis electi. Quod quidem
tam impium est negare, quam ipsi gratiae con-
trahere. Neque enim remotum est ab inspectio-
ne communi, quod sacculus, quam innumera ho-
minum millia erroribus suis impietatibusque di-
missa, sine ulla veri Dei (a) cognitione dese-
rerint. Sicut etiam in Actibus Apostolorum,
Pauli & Barnabae verba declarant, dicentium
(b) *Liceo: Viri fratres, quid hoc facitis?*
Et nos mortales sumus, similes vobis homines,
adnuceantes vobis, ut ab his venis convertamini
ad Deum vivum, qui fecit calum & terram,
mare, & omnia quae in eis sunt; qui in prae-
teritis generationibus dimisit omnes gentes in-
gredi vias suas. Et quidem (c) non sine testi-
monio semetipsum relinquens, benefaciens eis,
de calo datus pluviam, & tempora fructifera,
implens cibo & letitia (d) corda vestra. Cum
utique si eis vel naturalis intelligentia, vel usus
beneficiorum Dei ad capefendam vitam aeternam
sufficere potuisset, nostro etiam tempore
rationalis nos contemplatio, & temperies aeris,
& fructuum copia, eiborumque saluaret: quia
scilicet melius natura utentes, Creatorem no-
strum propter quotidianam ipsius dona coleremus.

13. Sed absit ab animis piorum, & Christi
sanguine redemptorum, stulta nimium & perni-
ciosa persuasio. Naturam humanam non (e) li-
berat extra unum mediatorum Dei & hominum,
hominem Christum Jesum: sine illo nemini salus
est. Sicut ipse fecit nos, & non ipsi nos: ita ipse
(f) refecit nos, & non ipsi nos. Ac ne sibi
facultas hominis pretium reparacionis huius, vel
poti refectionis sui, per opera videretur ju-
stitiae repensare, effuderunt fidei divitiae bonitatis
Dei in ipsa quorundam primordia parvulorum;
in quibus nec praecedens eligitur, nec secutura
devotio; non obedientia, non discretio, non
voluntas. De his enim loquor, qui mox ut
nati sunt, renascuntur, & rapti ab hac vita,
aeternae beatitudini deputantur. Cum tamen in-
numerabilis multitudo, ejusdem naturae, ejus-
dem conditionis infantium, sine regeneratione
decadat: de qua dubitari non potest, quod par-
tem in Dei civitate non habeat.

14. Et ubi est illud, quod nobis quasi con-
trarium, a non intelligentibus semper opponi-
tur; (g) quod Deus omnes homines velit sal-
vos fieri, & ad agnitionem veritatis venire?
Numquid non fuit de omnibus hominibus, qui
a praeteritis generationibus, ulque in hoc tem-
pus sine Dei cognitione perierunt? Et si majo-

ribus natu (quod non recte dicitur) mala ope-
ra, quae libero arbitrio commiserant, obfue-
runt; quasi boni, non mali gratia liberentur;
inter salvatos parvulos & non salvatos parvulos,
quae meritorum potuit esse discretio? quid illos
introduxit in regnum Dei? quid illos exclusit
a Dei regno? Equidem (h) si meritis conside-
res, non una pars salvari meruit, sed utra-
que damnari: quia omnibus in Ade praevarti-
catione prostratis, nisi quoddam adiuveret miseri-
cors gratia, maneret super universos inculcata
jullitia. Quae autem sit discretionis illius in se-
creto consilio Dei causa vel ratio, & supra sa-
cultatem humanae cognitionis inquiratur, & sine
fidei diminutione nescitur: modo confiteamur
namque inmerito perdi, neminem merito li-
berari, & omnipotentissimum Domini bonita-
tem omnes salvare, & omnes ad agnitionem ve-
ritatis imbueri, quos vult omnes fieri salvos,
& ad agnitionem veritatis venire. Nisi enim
ipso vocante, docente, salvante, nemo venit;
nemo eruditur, nemo salvatur. Quia etsi in-
differenter omnibus hominibus jubentur predica-
re doctores, & semen verbi ubique diffundere:
tamen neque qui plantas, neque qui rigat, &
aliquid, sed qui incrementum dat Deus.

15. Unde cum Apostoli gentibus Evangelium
praedicare coepissent, de parte quadam eorum
qui audierant, Scriptura commemorat, dicens,
Audientes autem gentes gaudio sunt, & glori-
fiebant (i) verbum Domini, & crediderunt
quotquot erant praedicatorum ad vitam aeternam.
Et alibi, cum multae mulieres audirent Paulum
docentem: *Quaedam, inquit, mulier nomine Ly-*
dia, purpuraria civitatis (k) Tyatirorum, co-
lens Deum, audivit, cujus Dominus aperuit
cor ut intenderet his, quae dicebantur a Paulo.
Et rursum eo ipso tempore, quod ad omnes gen-
tes praedicatio Evangelii mittebatur, quaedam
loca (l) Apostoli adire prohibentur, ab eo qui
vult omnes homines salvos fieri & ad agniti-
onem veritatis venire: multis utique in illa
retardatis atque averfis Evangelii mora, sine
agnitione veritatis, & sine regenerationis con-
secratione morituris. Dicit ergo Scriptura quod
gesum est: *Transfretas autem, inquit, Phry-*
giam & Galatiae regionem, vestiti sunt a san-
cto Spiritu loqui verbum in Asia. Cum venis-
sent autem in Bythiam, tentabant ire in Bithy-
niam, & non permisit illis Spiritus Jesu.
Quid autem mirum, si inter ipsa Evangelice
praedicationis exordia, non poterant ire Apo-
stoli, nisi quo eos Spiritus Dei ire voluisset;
cum

Transfretas
salvos,
quos vult
omnes sal-
vos fieri.

1. Cor. 1.
7.

Cap. XIV.
Evangelii
in predi-
catione
gratia qui-
busdam de-
negant.

Act. 17. 26.
Act. 17. 26.

* Nonne re-
spondit de-
que vultis.

tidem.

Cap. XII.
Nemo sal-
vatur, nisi
per gra-
tiam Chri-
sti.

Cap. XII.
Act. 17. 26.
Ps. 118. 1.

Cap. XIII.
Quomodo
dicitur
Deus vult
omnes sal-
vos fieri.
1. Tim. 2. 4.

(a) Mf. Remigiano. Remensis, cogitatione.
(b) Editi, *venit*. Mf. duo Remig. & Jol. Li-
ceamus, conformiter sacro textui.
(c) Remig. codex, *Et quidem sine testimonio,*
omisso, *nos*.
(d) Editi, *corda eorum*. Mf. Remig. & Jol.
corda vestra.
(e) In Mf. Jol. sic locus ille legitur, *Sed absit*
ab animis piorum. Stulta nimium & perniciofa per-
suasio naturam humanam non liberat. Extra unum
mediatorem... nemini est salus. Deumque ibi ha-
duas vocet, sine illo: ut & in Mf. Remig. qui sic
locum hunc exhibet, *Naturam humanam natura*
humana non liberat: extra unum mediatorum Dei

& hominum hominem Christum Jesum, nemini sa-
lus est.
(f) Mf. Remig. & edit. Venet. *refecit nos*. In
mf. Jol. desunt haec; *ita ipse refecit nos, & non*
ipsi nos.
(g) Mf. Jol. opponitur de eo quod scriptum est,
Qui vult omnes homines, &c.
(h) Mf. Jol. si meritorum donum consideres.
(i) Editi, *verbum Dei*. Mf. Remig. & Jol. *ver-*
bum Domini.
(k) Mf. Jol. *Tyaprennum*.
(l) Editi, *Apostoli adire prohibebantur*. Mf. duo,
ut in textu.

com videmus plerasque gentes modo primum Christianae gratiae (a) fieri coepisse participes; alias autem nullum adducere odorem boni illius attigisse?

CAP. XV.
Adversus
epistolam
predicatio-
nis.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

CAP. XVI.

Adversus

epistolam

predicatio-

nis.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

PL. 20. 11.

Remb. 10.

AN. 18. 2.

Vide. *Ant.*
id. 3. *con-*
tra *duos* *re-*
p. *Pol.*
c. 4. *Q. 3.*
et *id.* *re-*
cens. *Eu-*
f. *id.* *c. 6.*
id. *id.* *id.*
id. *id.* *id.*
id. *id.* *id.*

ipsum quidem onerant, in cujus libris copiosissime hujusmodi destruantur (a) errores; nec nos perturbant, qui tales opiniones cum suis auctoribus execramur. Sed videant quomodo se a dedecore illius exuant falsitatis, qui possunt tam inepta confingere, si hi quorum (b) abutuntur auribus, aliquantulum diligentiae ad cognoscenda ea quae praestantissimus (c) minister gratiae disputavit, intenderint: licet omnem istius inquisitionis moram ipsi, qui hae loquuntur, praevenerint debere, profecundo atque explicando libros, ullamve eorum particulam demonstrando, quam per dubium saltem intellectum tali interpretationi obnoxium Vir sanctus ediderit. Sed prolixius nihil tale apud nos audierunt, nihil tale legerunt. Quia non fatis quidquam geri, sed omnia Dei iudicio novimus ordinari. Nec ex duabus massis, duribus naturis; sed ex una massa, quae est caro primi hominis, unam scimus omnium hominum creatam, creatique naturam, & eandem per ipsius primi hominis liberum arbitrium, in quo omnes peccaverunt, esse prostratam: nec ullo modo ab aeternae mortis debito liberam, nisi eam ad imaginem Dei (d) secundae creationis Christi gra-

tia reformaverit, liberamque ejus arbitrium agendo, (e) adipirando, auxiliando, & ulique in finem praerendo servaverit.

17. Unde quia perspicit Sanctitas tua (si tamen sermonis mei non obstitit obcucitas,) frustra quosdam de nobis conqueri, & omnes illas ineptas (f) criminationes, ad exasperandos avertendosque animos eorum, quibus aliud volunt persuadere, contemni: (g) confide ergo in virtute misericordiae Dei, quoniam hae contradictio, sicut in aliis mundi partibus, ita & in his regionibus conquiescit: ut praedicatio summi hoc tempore in Ecclesia vivit, etiam ab his a quibus ad praesens (h) repellitur, adjuvetur. Tu autem, dilectissime & venerandissime mihi frater, si vere de his quaestionibus instrui desideras, sicut desiderare te convenit, ipsis beati Augustini disputationibus cognoscendis impende curam, ut in confutanda Dei gratia defecantiam ac faloberrimam evangelicam, apostolicam doctrinam intelligentiam consequaris. Gratia Dei, & pax Domini nostri Jesu Christi custodiat te in omni tempore, & per viam veritatis dirigat in vitam aeternam.

EPILOGUS.

Rom. 1. 30.

(a) Mf. *Jol.* *de* *h* *et* *avertit*.
(b) Mf. *Jol.* *re* *in* *avertit*.
(c) in Mf. *Jol.* a prima manu, *magister gratiae*: a posteriori correctum, *minister gratiae*.
(d) Mf. *Jol.* *secundum* *creationis* *Christi* *gratia* *re-* *formaverit*.
(e) Editi habebant *spirando*. Melius correctum ex fide Mf. veteris in Augustino, *spirando*; nec

minus bene forte quod substituitur ex Mf. Jolensi, *adipirando*. Anterioribus editionibus in margine apostolum ex conjectura, *Fortis inspirante*.
(f) Mf. *Jol.* *quaestiones* *vel* *criminationes*.
(g) Apud Augustinum, *confido ego in virtute*. Mf. *Jol.* *confido* *ergo* *in virtute*. Editi, *in virtute*.
(h) Editi *revolvitur* Mf. Remig. & *Jol.* *repel-* *litur*.

ADMONITIO IN CARMEN SANCTI PROSPERI DE INGRATIS.

CARMEN de Ingratis mille versibus constans, ab omnibus S. Prospero Aquitano, nomine resurgente, hactenus fuit assignatum. Nobile quidem opus, ex magnis sententiis, magnisque sensibus, magnificis denique verbis & locutionibus coalescens, & in quo unice collincat Poeta, ut detecto Pelagianorum errore Massiliensibus ostendas, ipsos ejusmodi haereticorum vestigia eo usque premere, ut vix alii, quam occulti Pelagiani censeri debeant. Hac sunt ipsissima verba doctissimi Operum Leonis & Prosperi Censoris, in Disertatione nona, de veris Operibus SS. PP. Leonis & Prosperi, pag. 417. Qui subdit & ista: „Hoc porro Poema, omnium splendidius proximisque quae Prosper edidit, semper pro ejus genuino partu cognitum celebratumque merito fuit. Non enim ibi alia, aliisque verbis & elocutionibus canit, quam quae in reliquis ejus dogmaticis tractatibus exaggerantur“. Hoc autem Carmen pluribus ejus lucubrationibus asseritur ex hoc praedictio censuisse se declaras, quod cum lusus illi poetici juvenilibus animis longe magis congruant, quam aetate maturis; Aquitani Doctoris nostri facultatem tum prolixius excitare atque exercere poterint, autem quam

idem pag.

11.

quam

quam a nostratibus (Massilienses aliosque Provinciales hoc nomine designare solent,) laesus, cum eisdem nervo & aperto Marte conflixisset. Unde aliqua poësis ejus parte relecta, vel in memoriam redulta, hos porissimum cap. 3. de Ingratis versus certo rem inducere posse pene persuasum habuit, dum videlicet canit S. Prosper :

An alium in finem posset procedere sanctum
Concilium, cui dux Aurelius, ingeniumque
Augustinus erat, quam Christi gratia cornu
Ubiore rigans, nostro lumen dedit ævo,
Accensum vero de lumine: nam cibus illi,
Et vita, & requies DEUS EST, omnisque voluptas
Unus amor CHRISTI EST, unus CHRISTI EST honor illi.
Et dum nulla sibi tribuit bona, FIT DEUS illi
Omnia, & in sancto REGNAT sapientia templo.

Ita Prosper, in quibus Magistrum optimum, tamquam superstitem continentis celebrat elogio: quomodo sane de aliis Episcopis, aut viris in hac causa præcipuis, & sæo jam sanctis ibidem non loquitur.

Qua quidem doctissimi viri Censura facile ad epocham aliquam verisimilem reducit hoc opus: ad id nempe temporis, quo in urvis adhuc agente Augustino, sed damnatis jam Pelagianis, cæperant oriri Semipelagianorum Massiliensium contra doctrinæ ipsius partes quasdam murmura non obscura: circa annum nempe 429. aut 430. Quo autem præjudicio se in hanc sententiam afferit inclinatum, quasi opus tanti ponderis annos maturiores dedecere, juvenilibus dumtaxat ignoscendum; in hoc plane illi ne assentiamur plura impediunt. Nec enim artem poeticam pro merito habent suo, qui hanc soli ingeniorum nondum maturorum exercitationi accommodatam, scribendisque fabulis, & aliis ludicris aptam judicant. Qui enim sic affecti sunt erga hanc artem tam eximiam, non solum sanctum huic Ecclesiæ Doctorem damnare necesse est; sed aut cum & cum illo Gregorium Nazianzenum, Ambrosium, Paulinum, Alcinum, & innumeros alios magni nominis viros: qui licet Spiritu divino pleni, & tale scribendi genus desipientibus gravitate & sublimitate poriores, castissima tamen carmina rebus sublimioribus sanctioribusque a se utiliter accommodari posse merito non dubitarunt. Hoc pacto etiam ipse (absit verbo injuria) Spiritus-sanctus, veritatis omnis fons arguitur, qui maxime quæque sacramenta oraculæque sanctissima in Scripturis sacris per Prophetas suos versibus proferri voluit. Damnavit denique sancta Christi Ecclesiæ, eodem Spiritu-sancto animata & directæ; quæ præter Psalmorum versus sacros, quibus divini cultus a se Deo exhibiti substantiam, ut cum sancto Dionysio loquamur, constare voluit; nullam eorum, quæ sæpius in die Deo consecrat precum horas, absque Hymnorum versibus celebrari patitur.

Quin immo nec difficile est judicare, quod, cum tam sublime sit poësis scribendi genus, ut poëta veteres nihil in rerum natura stili sui majestati nobilitatque per inveniētes, calum ipsum animo perierint, mundum novum novosque deos fingentes, insolita quadam & prodigiosa adinvenientes, quæ verborum suorum magnificentia, locutionumque audacum & figuratarum sublimitati aliquatenus responderet: hoc ipsum sola vere præstet Christiana religio poësi, quod frustra apud ethnicos quaesierat. In hæc enim quasi surmatini occurrunt eventus innumeri, imaginationis erraticæ fictionibus longe mirabiliores. Ibi in ipso veritatis fonte occurrit mundus novus, homines novi, calum terra conjunctum, humana divinis permixta, Deus homo factus, homines in deos assumpti, denique miracula innumera, tam insolita, tamque supra commune fidem posita, ut a solo Deo gratie singularis omnipotentissima virtute paverint persuaderi: ita ut non minimum locum inter Semipelagianorum errores teneat, qui maxime hoc in Poemate impugnantur; Possent homines ad talia credenda ex se
ipsis

ipsis preparari, licet eorum voluntas antea a præveniente Salvatoris misericordia, & speciali sancti Spiritus morione non præveniatur.

Sed forte in hoc nos felici successu fallimur, nec erunt nisi paucissimi, quos tam eximii Patris versus legere non deleat, præsertim cum materiam exhibeant tam utilem tantique momenti; aut quos non libeat in hoc carmine fidei nostræ dogmata sanctissima, ea elegantia eaque magnificentia, grata illa & ingenuosa, quæ poemæ naturaliter comitantur, non minima animi cum admiratione, castisque deliciis contemplari.

Nec enim est, nisi fallimur, quod suspicemur, fore catholicos inter, qui egregii Poëmatum fidem elevare audeat, ea animi præsumptione temeritate, qua hujus temporis hæretici; qui quæcumque ipsis obijciuntur e Patrum versibus testimonio, hoc solo viribus omnibus cavere contendunt, quod pro jocis poeticis haberi velint: nec eadem responsione eos refelli necesse sit, quam doctissimus Cardinalis Perronius in Ecclesiæ hostes usurpavit*, vanam omnino exceptionem ab iis asserri ostendens: quia multum interest profanos paganosque poetas inter, quibus sola delectatio, quæ fictionis eorum finis erat, & quæ in hocce scribendi genere præcipue delectat; & poetas sacros Christianosque, quibus sola in votis erat veritas & edificatio, quorum scripta tanto apud Ecclesiam in pretio suere, ut hæc in Officii sui præcunq̃ue partem assumere non dubitaverit.

Quibus adde, quod, ut recte observat illustrissimus Eminentissimusque Præsul mox citatus, cum poetarum Christianorum defensionem exequitur, eadem illi sæpe alibi oratione soluta tradiderunt, quod alibi strictæ conuixerant: quod ipsum sancti Paulini, de quo ibi apud ipsum sermo erat, exemplo manifestationem efficit. Quæ ratio maxime Prosperiano huic Poëmati congruit: cum in eo nihil ille scripserit, quod in aliis suis operibus prosa exaratis, & præsertim in Epistola sua ad Rufinum non docuerit.

Præter hæc nos id addendum credimus, quod cum ex hoc Carmine catholicis suppetat validissimum certissimoque antiquitatis contra Heterodoxos testimonium, asserenda supremæ sancti Petri successorum supra omnes orbis Ecclesias auctoritatis convenientissimum; non alias sanctæ sedis adversariis favori magis posset, quam si vanæ huic opinioni locus daretur, tam eximio operi minorem fidem deberi eo quod versibus exaratum legatur. Unde sit ut eodem in opere discamus, qua reverentia, quoque honore suscipienda sit sana doctrina circa Gratianum Jesu Christi, quæ Ecclesiæ cor merito dici potest; in quo docetur, qua suspicienda est Romana Ecclesia, quæ illi esse caput agnoscitur: & utriusque doctrinæ ita inseparabilis hoc in negotio fortuna est, ut nihil contra alteram statui queat, quæ alteri statim non noceat.

Sed quo majori in pretio habendum hocce opus, & omnium piorum amore venerationeque dignus, eo æquius fuit illud tam clarum & omnium intellectui accommodatum effici, ut nullus esset cujus fidei & adificationi non inserviret. Hinc in quatuor partes divisum exhibetur; non solum ut Lectoris commodo consulatur, sed etiam quia hæc divisio naturaliter nasci visa est ex diverso questionum genere de quibus in eo agitur. Singulis partibus argumentum præire volumus, in quo sub uuo quasi conspectu, quæ fusi in ea parte tractantur oculis legentium subjiciantur: & his omnibus præfigitur Index generalis capitum totius operis. Nec etiam inutile aut ingratum fore Lectoribus putavimus, si ad plenioram tam eximii operis intelligentiam procurandam, & omnimodam cum cæteris ejusdem sanctissimi Auctoris nostri libris concordiam comprobandam* notas etiam viri doctissimi Martini Steyaert, in Lovaniensi Academia quondam Doctores & Regii Professoris, singulis versibus qui his jurentur subjiceremus. Idemque observare non piguit etiam circa tria quæ hoc Carmen sequuntur Epigrammata, quorum unum Epitaphii nomen obtinuit.

* In Hist.
ad Rec.
Angl. lib.
i. cap. 26.

* Præfatio
tome Livres
au 1700
1701.
cette copie
est de la
Bibliothèque

S. PROSPERI AQUITANI
IN CARMEN
ΠΕΡΙ ΑΧΑΡΙΣΤΩΝ,
ΙΔΕΣΤ,
(a) ΔΕ ΙΝΓΡΑΤΙΣ:

* P R Æ F A T I O .

* In qua
argumentum
est
falsum et
propositum
propositum.

UNDE voluntatis sanctæ subsistat origo,
Unde animis pietas insit, & unde fides:
Adversum // ingratos, falsa & virtute superbos,
Centenis decies versibus excolui.
Quos si tranquilla studeas cognoscere cura,
Tutus ab adverso turbine, Lector, eris.
Nec libertate arbitrii rapiere rebellis,
Ulla ne audebis dona negare Dei.
Sed bona quæ tibi sunt, // operante fatebere Christo,
Non esse ex merito // sumpta, sed ad meritum.

(a) Quidam existimant nomine *lazarorum* intelligi inimicos gratiæ generationi, id est, tam Pelagianos, quam Semipelagianos, adeoque hos & illos una hoc opusculo impeti: observantque, nomen illud com Græcæ tum Latine pro inimicis gratiæ hic posui, quasi, *sive Græcæ*, Attamen vir doctissimus, qui hoc *Carmen* a paucis aonit, anno Kilicet 1702, notis illustratum edi curavit Lavaniæ, ea in Academia Doctor & Professor Regius, observat ex ipso Passianis initio patere, auctorem usum esse vocabulo generali, non in tota latitudine sua, sed pro specie ignobiliori, & quæ nullo adhuc specialiori nomine insignita esset; scilicet pro Semipelagianis, quos inter & orthodoxos proprie vertebatur illa quæstio, *De initio bonæ voluntatis & fidei*, paraphrasticè hic proposita disticho primo. Contra hos ergo solos solum stringit, cum disticho altero ait:

Adversum ingratos, falsa & virtute superbos.
Uti infra eos solos alloquitur *Ps. 68.* & seq.
Vas irarum sili queruli, feligne Superbi,
Vas sili Ingrati.

Neque Pelagianorum aliter toto opere meminit, quam ut ex illorum damnatione, a Semipelagianis peccante ac ab Orthodoxis admittit, concludat,

quid de resistente illa inter hos quæstione sentendum foret, juxta illud *Ps. 22.* & seq.

Hec tantum in medium, quæ jam sunt gesta
suemus;

Ut facile ex illis quale hoc sit, discatur.

Quod discipulorum, audium in diversa movemur.
Ps. 3. Ingratos hic nominat quos posterius commonitus *Messias* & *Semipelagianos* appellavit.

Ps. 9. Operante Christo. Vel id refert ad sequentia, ut sit contrōdictio: *Fatebere bona quæ tibi sunt, operante Christo sumpta esse ad meritum, sed non ex merito:* vel potius, magisque e genio Prosperi, ad ipsum *Fatebere*; ut ita magnificentius gratia commendetur, quando & illud *fateri* ipsamet operatur. Eisdem acuminis est quod Sapiens ait *Sap. 8. 21.* *Ut scivi quoniam aliter non possum esse contentus, nisi Deus det;* & hoc ipsum erat sapientia scire cujus esset hoc donum.

Ps. 10. Sumpta. Pro accepta, ut hic passim, doronicole sane nonnumquam; sed tamen, ut apparet, phrasi illius ætatis: cum & Hilarium illum Prosperi socium eadem usum legimus in sua ad Angustinum Epistola: *Vanitate*, inquit, *quæ sumitur*, id est, quæ a Deo accipitur.

ARGUMENTA CAPITUM CARMINIS SANCTI PROSPERI DE INGRATIS. PARS PRIMA.

PROEMIUM.

CAUSSA scriptiois indicatur, & divinum imploratur auxilium.

CAPUT I.

PROPONUNTUR dogmata Pelagii. Moriturum hominum, etiam si non peccasset. Nullum esse peccatum originale. Peccatum Adami imitatione, non propagatione posteris novisse. Possit hominem, si velit, ad virtutis cultum ascendere. Quod voluntas satis ad hoc virtutum habeat; nec ei cognitio necessaria desit, siue per rationem, ac Legem naturalem, siue per Legem scriptam. Omnibus promissa offerri gratiam, modo baptizari velint, ut dimittis quae sponte peccaverant, recuperatam primam innocentiam sponte servant. Baptizari parvulos, ut quos Deus fecit creantia bonos, faciat adoptando maiores. Neminem doctorem dei exortem, quia unusquisque capiat prout quisque sua voluntate mereatur.

CAPUT II.

QUAM fortiter Ecclesia Pelagii doctrinam rejecerit. Siles Apostolica. Concilium Chalcedonense anno 453. congregatum, in quo Pelagius scilicet pectore erroris obnegavit. Sub idem tempus S. Hieronymus in Pelagianos Dialogos scripsit. Pelagianus ab Attico Archiep. Constantinop. repulsam passus. Ejecti Episcopo, Pulvis et Stillicio.

CAPUT III.

PELAGIANAM haeresim Africanorum Praesulum ope potissimum fuisse debellatam. Augustini laus. Qui omnium Augustino victricem de Pelagianis praecipue debet. Praesentia librorum Augustini pro Dei gratia. Ab humilibus solis salubriter leguntur.

CAPUT IV.

EXTINCTAM in Pelagianis ab Ecclesia haeresim, in Semipelagianis reviviscere cupisse. Error Semipelag. Effusum bene volendi homini naturalem esse, ut male volendi.

CAPUT V.

ILLOS a Pelagianis non discrepare, adeoque publice cum illis pacem inire debere. S. Prosper. Tom. I.

CAPUT VI.

INDUCIT Pelagianos verbis querulosis Semipelagianos interpellantes, ut in gratiam recipiantur ab eis, cum ipsorum probent sententiam.

CAPUT VII.

NON posse qui hoc quae Semipelag. sentiant Pelagianorum societatem recusare, nisi sententiam mutant; neque amplecti, nisi palam ab Ecclesia dissentiant.

CAPUT VIII.

EADEM posse queri Pelagianos apud Ecclesiam Praesules. Pelagianorum ratio, qua postulant sic de se judicari, ut vel in Ecclesiam recipiantur, quodque docent Semipelagianos docere permittantur, vel etiam illi una secum foras pellantur.

PARS SECUNDA.

CAPUT IX.

HERESEOS Pelagiana capta, quae, ipsi sententibus Semipelagianis, ab Ecclesia damnata sunt. Hominem ab omni peccati laebe purum nasci. Possit unumquemque, si velit, sine peccato ducere vitam. Per Legem homini salutem obtineri potuisse. Gratiam secundum meritum dari.

CAPUT X.

SEMIPELAGIAN. DOCTRINA. Gratia omnes iuvabit, nec ullus est cui salutem adferre non studeat: sed proprio quisque arbitrio parit vocanti: usque juvat gratia, qui juvare voluit, & in quibus adjuvante Domino crescent postmodum virtutes, ita ut nullis non adfuit perseverandi facultas: verum ex libero arbitrio evenit, ut alter perseveret, alter non perseveret.

CAPUT XI.

CONFUTAT ILLAM DOCTRINAM. Dicit non posse, quod nemo si cui non datur Christi gratia, & quem salvare non velit. E Quod

Quod eorum exemplo probat, qui de fidei mysteriis nihil acceperunt.

CAPUT XII.

RESPONS. SEMIPEL. Quibus fides non est adprobata, eos lumine naturae per vitia oppresso, aptos non fuisse quibus dona salutis conferretur. **CONFUTAT.** Qui hoc dicunt in duas Pelagii haereses incidere. 1. Naturam humanam non esse lesam, ut pote gratiam apprehendere, sequi ad eam preparare possit.

CAPUT XIII.

OSTENDIT secundo non talem esse in Deo salvandi omnes voluntatem, qualem illi volebant. Eo quod non omnes re ipsa salventur, aut ad fidem veniant; & si quidquid vult Deus haud dubie impletur. **RESPOND. SEMIPEL.** Deus omnes vult salvare, neque tamen omnes salvantur, quia hoc libero arbitrio alii volunt, alii nolunt. **CONFUTAT.** Indignissimum est voluntatem hominis impedire, ne fiat quod vult omnipotens.

CAPUT XIV.

OSTENDIT gratia & virtute Dei omni tempore conversata esse pessima corda, quibus nihil recte voluntatis unquam infederat. Gratiam non operari docendo solum, hortando, suadendo; sed efficaciter mentem immutando, & volentes ex nolentibus faciendo virtute omnipotenti. Quod praestare non potest nec lex, nec verbi divini praecones, nec natura sibi dimissa. Gratiam efficere ut fides radicem agat in cordibus hominum, ut germinet, ut crescat, ut matureseat, ut conservetur, ac perseveret usque in finem.

CAPUT XV.

SEMIPELAGIANORUM fidei Ecclesia dogmatum approbatio. Fatentur hominem per se nec iustitiam, nec salutem consequi posse aut perseverare; sed contendunt vocanti & hortanti Deo assentiri propria arbitrii libertate; cuius ille conatum sequatur & perficiat.

CAPUT XVI.

CONFUTANTUR. Dogmate isto averiti veram Christi gratiam; quia foris extra animum hominis constituitur, quasi cordis januam pulsset tantum, non aperiat. Itaque hoc pacto gratiam proprie non agere, sed liberum arbitrium: veluti cum quis auditur, vel letici quae placent aut displicent, varie commoveatur, animi affectus non his quae audit vel legit adscribi debet; sed libero ejus arbitrio, quod seipsum pro suo nutu huc illuc torquet ac flectit. Contra vero gratia flectit voluntatem quo vult omnipotentissima virtute: nec ullum eam remoratur obstatulum. Non ministerium, qui praedicando extrinsecus

plantat aut rigat, aliquid esse, sed Deum qui dat totus incrementum. Admirabiles gratiae effectus in mentibus humanis. Breve volendi affectum quo ad Deum cor accedit, nec hominem boni, nec ullum sibi, neque per naturalem sapientiam dare posse. Optime monitorem inter eos qui naturali demum sapientia pollebant virtutes falsae.

CAPUT XVII.

FIDES donum est prorsus gratuitum, neque ex merito; cum ex illa sit omne meritum.

CAPUT XVIII.

IDEM ex eo confirmat, quod multos antea flagitiosissimos, etiam iustitiae obitu susceptus baptismus ad salutem miseris.

CAPUT XIX.

UNUM hoc in ejusmodi hominibus merito adscribi posse, quod baptismum desideravit; sed hoc desiderium ex fide, fidem vero non nisi ex gratia ortum ducere. Fidem quae radix est omnium meritorum, ex merito esse non posse; quod ab illa non fit, non bene fit. Gratiam suavitius exerit qui existimat; vel meritum ullum ante fidem esse posse in falsis virtutibus infidelium: vel fidem ex libertate volendi ortum ducere, non ex mero Dei dono.

CAPUT XX.

ERRORUM istorum patronos nullum aliud Deo assignare principium reparationis humanae, quam quod per Legem & praedicatores humane instruet voluntati, quae facere eam oporteat. Verum ex hac sententia, voluntas gratiam praecurrit, estque gratia instar famulae, nec gratia sed Legis vice fungitur, subiendo tantum, non donando quod iubet. Quantum haec doctrina Pelagianam haeresim corroborat: docendo initium salutis, seu voluntatem credendi esse ex naturali arbitrii libertate: gratiam vero nihil aliud esse, quam Legem & doctrinam. Ex illa sequi liberum arbitrium peccato laesum non fuisse.

CAPUT XXI.

ET quidquid praeterea docebat Pelagius: ejusmodi est hominem propria iustitia salutem consequi, & caelum mereri posse: Multos propria virtute ab origine mundi Deo placuisse sine Dei gratia: Datam fuisse Legem cum corruptiores essent hominum mores, ut eos solo terrae proposito converteret: Et per eam praestitam, quod praestatur per gratiam: Invalentes vitis Legi gratiam superadditam; non quasi sine ea salutem naturae consequi non posset, sed ut facilius posset: Insantes infantes esse, & corpore, non animo per baptismum ablati.

CAPUT XXII.

SI hac dogmata Pelagianæ tueri non audeant Semipelagiani, sunt etiam erroris abjicere debere, & sceleri naturam ita vulneratam, ut nunquam per liberum arbitrium consergere possint ad faciendam iustitiam, sed nitendo etiam bene agere, in novas lapsus semper reuoluantur.

CAPUT XXIII.

EOS si hac consensu recusent, Pelagianis pacem negare non posse, quibuscum re vera consentiant: Veritas enim solis discrepare: dum coguntur dicere: Peccato Adæ corpus nostrum morti obnoxium factum esse, non autem animam peccato vitiatam. Quod est iniustitiam Deo adscribere, & homines prorsus absol- vere.

CAPUT XXIV.

INIUSTUM vero non esse Deum: quoniam ex Apostolo, omnes in uno ceciderunt, nec post- ea ullus ad vitam resurgere potuit, nisi Christi gratia: Ne quidem iusti qui fuerunt ante Christum.

CAPUT XXV.

GRATIA omnino gratuita est, cum nemo bene agat, nisi cui donat bene agere: Ex ne quidem deserviri possit, nisi cum se ipsa deserviri facit.

PARS TERTIA.

CAPUT XXVI.

OBJECTIO Semipelag. Hæc prædicatione gratia liberum aufferi arbitrium, neque præmia aut præmia ulli debere, si natura sibi dimissa, novissè mala velit; bona autem opera non nobis, sed gratia adscribi debeant.

CAPUT XXVII.

RESP. Eos sic ratiocinari cum Pelagio: eo quod pariter cum illo totius naturæ in primo homine casum re vera non agnoscant. Egregia illius casus descriptio. Peccati originalis trajectio. Hæc cæcitas. Liberum arbitrium non ex toto deletum, sed lapsum & adhiatum ad malum. Nunc ergo voluntas libera, sed non bona. Quocumque fertur, ruit & labitur.

CAPUT XXVIII.

ABSURDE facere qui opinantur liberum arbitrium tolli, cum per gratiam sanatur & liberatur. Hæc cogitatio ex eadem superbia nascitur, quæ Adamum perdidit. Non liberi arbitrii facilitate posse sanari liberum arbitrium, sed gratia Christi: quæ est arbor vi-

ta, languidam mentem sola reficere ac renovare idonea, & propriis viribus bene utendi facultatem ei largiri.

CAPUT XXIX.

GRATIA Christi non perditur, sed recipimus naturæ bonitatem. Ea gratia meritum in nobis est principium, quæ eo magis crescit, quo illam humiliter accipimus & accipiendo augemus.

CAPUT XXX.

EX parvulis statim post baptismum morientibus clarissime perspicitur, gratiam non dari secundum humane voluntatis studia, sed secundum Dei beneplacitum.

CAPUT XXXI.

EORUMDEM salutem non esse parentum meritis, nec damnationem demeritis ascribendam. Quod maxime patet in geminis, quorum alter baptizatur interdum, alter sine baptismo moritur, sola Christi misericordia est discernente. Eodem misericordia aliis tribui fidem, quæ bene operantur, ac meritis augentur usque in finem.

CAPUT XXXII.

OBJECTIO Semipelag. Si gratia ad bene agendum omnino necessaria est, æque non omnibus datur, peccati reus non fore, quibus bene gerendi data non fuerit.

CAPUT XXXIII.

RESP. Hæc argumento negari peccatum originale. Nam eo solo peccato reus nasci amovet homines, ac dignos morte, etiam si nulla propria scelera adiecerint. In ipsa ergo adversus Deum querimonia, quod non omnes per gratiam liberet a perditione ita omnibus debita, ut iure posuerit neminem liberare. Abhorret a ratione, ut qui sola Dei benignitate liberati sunt, eum accusent, quod non omnibus pariter veit eandem benignitatem præstiterit. Consideratione iusta iniquitatem & peccatorum derelictionis, pios ac fideles Dei servos excitat ad impetrandam eis humiliter prece liberationem & misericordiam: cum eam ipsi peccatores non quærant, & misericordia sua etiam delecentur. Dei misericordiam, nec ab eis quibus negata est, nec ab eis quibus concessa reprehendi.

CAPUT XXXIV.

SED ab iis solis qui gratiam quantum licet subtrahunt, præterea discriminis causam inter bonos & malos libero arbitrio adscribimus. Vni Christo nos debere, si quid recti sapimus & volumus.

CAPUT XXXV.

SCRUTANDUM non esse, cur ex toto genere humano pars una eligatur, altera rejecta; licet eadem casse omnes implicet. Cur id eligatur non obicit sicut nec obicit olim negare, omnes gentes fore ad fidem vocandas; nec nunc quando mundus prioretur vel qua sit tanta in genere humano varietatis causa; ut licet eadem sit omnium natura, unus tamen regnet, alter serviet, &c. Cum tot varietatum manifestarum causa lateant, nemo tuum arguit eorum auctorem Deum. Merito Deum voluisse ut nos lateret divina praelectionis arcum, quamdā in hac vita sumus.

CAPUT XXXVI.

RELICTA Deo arcenorum suorum conscientia, agnoscat vult eunctorum cultor, bonorum usque ad minimam bonae voluntatis initium. Desipiunt qui Paulo ipsi inscrutabilem, cur hi potius quam illi per gratiam liberentur, quaerunt, per liberi arbitrii velle & nolle se solvere posse opinantur. Non posse Dei iudicium non esse equum, quovis occultum sit: cum omnibus meritum ad mortem suppetet vel ex uno originis peccato; nullum ad vitam, nisi quod gratis donari.

CAPUT XXXVII.

QUANTUM veri fideles, ut hostibus gratia sibi creare debent. Quicunque virtutes suas vel sibi, vel gratis quam meritis sit adscribit, proficiendo peccat, currendo recedit.

PARS QUARTA.

CAPUT XXXVIII.

A Semipelagianis vocis tenus damnari Pelagium, cum subtilissimum illius haereseos venenum vitueat. Et quod Pelagius innumeros salvasset, si doctrina sua poculum aliquo melle peraluisse. Nam dum errores suos imit. minus obest, plerisque ab iis detervit ipsa eorum deformitate.

CAPUT XXXIX.

AT Semipelagianis periculosus fultunt & quia Pelagium damnare videntur, dum sutenitur, ex Adam mortem & peccatum in unum, & rursus fundi. Hominem vitam eternam consequi non posse, nisi per baptismum: & parulos indigere ut a peccato solvantur. Sed cum Pelagius sapient, cum ajunt: Naturam suam vident ut bonum ferri posse, quemadmodum ante peccatum; quasi originali peccato laesa non fuit: Immo posse sanctos veritatem deumque cognationis propriis viribus frangere, Deo suos utiliter deferente, sibi que ipsi dicuntur; ne nulla sint eorum merita, si nihil boni faciant, nisi quod gratia in illis operatur.

CAPUT XL.

FUGIENDOS illos errores omnibus vere pii, quorum Christus est tota iustitia, quique agnoscere debent, primi parentis vitare ita fecerat naturam humanam, ut ne quidem oculis mentis sponte possit in altum attollere, & miseriam suam agnosceret.

CAPUT XLI.

SI quid homini superest ex pristini status reliquiis, fuisse id putat sanum, atque hinc solum superbiendi materiam eripit.

CAPUT XLII.

NEQUE ex illis reliquiis ad veram vitam perducere unquam potest. Si eadem esset in natura vis que fuit in Adamo, seipsam quicquid reconciliare Deo posset, ac peccatis exsolvere; ideoque Christus gratis mortuus fuisset.

CAPUT XLIII.

EX ineffabili Dei humilitate, qua homo & miser fieri dignatus est, ut hominem redimeret, agnoscat homo captivus, quo carcere clausus, quove morbo obsessus fuerit: cui eripiendo non nisi morte medici succurri potuit. Quam parvi facienda qua homini post casum superflua, ut principio, potius quam libero arbitrio hanc adscribendam mutationem. Quod homo libero arbitrio vitium tribuit, ex illa preceptum proficitur, quam diaboli primis parentibus insinavit.

CAPUT XLIV.

PLURIMOS iude errores oriri, quos piamones adversari debent; qui cum membrum Christi sint, a capite suo vim omnem hauriunt.

CAPUT XLV.

PROCUL abiciendi qui existimant sanctis auferri censum obtinenda coram, nisi humana in eis merita reperiantur. Virtus piorum non ideo minoris facienda, quod cum totum a Christo accipiunt: sicut nec celestis gloria sanctorum, quam totam a Deo habent, qui omnia in illis omnibus est. Multo minus gravi oportet agnoscere, nos in hac stetit velle nihil boni nisi per gratiam posse. Nec ea re sollicitur libertas, sed refrenatur ac redimitur; ut quicquid recte agit, non ipsi acceptum referatur, sed gratia Christi. Non enim tantum boni operis fructus largitur Deus per gratiam; sed etiam operandi voluntatem & coactionem, totamque pia vita feriem. **OBJECTIO** Semipelagius. Per hanc gratia praeclariorum virtutum studium reficitur. **RESPONDET.** Contra, sine gratia nullum esse virtutis opus: quod humana voluntas per se nihil aliud possit quam errare. Sola gratia vi nos idonea fieri & accendi animas hominum ad recte vivendum.

CONCLUSIO totius Carminis de Ingratis. **SAN.**

SANCTI PROSPERI
AQUITANI
PERI AXAPIETON,
HOC EST,
DE INGRATIS* CARMEN.

P A R S P R I M A.

A R G U M E N T U M.

P RINCIPIO declarat sanctus Prosper sibi in animo esse impendens Ecclesie periculum ab oculis gratiae hostibus, quorum opera Pelagianorum haeresis extincta reuolueret, hoc carmine propulsare. Mox aperit quale fuerit dogma Pelagii, & quanto cum studio ab Ecclesia praesulibus improbatum, Conciliorum & sedis Apostolicae auctoritate damnatum, a SS. Doctoribus confutatum, posissimumque a D. Augustino, cujus praestantissimi viri, & uberioribus gratiae dotibus a Deo cumulat in hoc certamine industria & lumen pra omnibus enituerit. Verum cum per Semipelagianos occultissimum huius haeresos venenum rursus emerget, posse Pelagianos ab eis iure suo postulare, ut cum ipsorum sententiam probent, in gratiam recipiantur: aut ab Ecclesia flagitare, ut vel quod illi in Ecclesia impune docent, docere iidem permittantur, vel etiam illi una secum foras pellantur.

* Scriptum ut videtur deinde manifestum Augustini apud eum. & cum adhuc in eorum superbia esset S. Augustinus.

Cap. 1.
Cap. 2. & 3.

Cap. 4.

Cap. 5. 6. & 7.

Cap. 8.

CONGENITAE in Christo gentis mihi castus ab alto
Insinuatus amor, proprias excedere vires
Me iubet, atque pias accendere carmine mentes.
Ne post confectum celebris // victoria bellum,
Securos animos incauta pace resolvat:
Ceu metus eliso jam nullus ab hoste superfit,
Nec caput attriti virosi palpitet angus.

PROEMIUM.
Causa semper huius
tales.

Unde igitur commenta mali sopita resurgant,
Quemve ipso de fine // dolum nova promat origo,
Da fari, Pater omnipotens, artemque malignam
Pandere, prostratus qua rursus nititur error.

Difficilius imple-
tur autem.

1. DOGMA quod antiqui // fatiatum felle draconis,

CAPUT I.
Proposuerit dog-
mata Pelagii.

Pe-

* *Congenita in Christo gentis.* Id est Ecclesie, seu populi Christiani, ob communem regenerationem per baptismum. Notandum autem Proemium profecto Christianum, perinde ut ipsum opus, ubi sacra omnia, nihil a seorsum eorum nugarum, sine quibus in carmine omnia frigere autumant aliqui: falso quidem, quando aliud hic noster Poeta tam magnifice exemplo ostendit suo.

* *Victoria.* Non de Ingratis, quibuscumque etiam non certabatur, sed de Pelagianis, jam toto orbe damnatis.

S. Prosper. Tom. I.

* *Ipsa de fove, seu exita causae Pelagianae:* & quo initium semipelagianismus cepit. *Originem* autem pro initio positam etiam supra vidimus in Praef. v. 1.

* *Saturum.* Saturum, quasi eo maceratum, ut Gallice translaturum est.

Dracemque dens le fel du dragon redoutable. Quod quidem de omni dogmate haeretico dici potuit; at speciali ratione hic dictum est de superbo illo Pelagiano, ob magnam ipsius cum antiquis draconis, seu demonis peccato affinitatem.

E 3

V. 2.

Meritorium homi-
num etiam si non
peccasset.

Nullum esse pec-
catum originale.

Peccatum Adami
immutavit, non
propagationis po-
terit occidere.

Pecce hominem, si
velit, ad virtutem
colorem accendit.

Quod voluntas fa-
cit ad hoc virtutem
habet: nec ad
medii cognitio
necessaria deest,
sive per rationem
ac legem natura-
lem, sive per lo-
gicam scripturam.

Pestifero vomuit // coluber sermone Britannus,
Hac primos homines // cretos ditione ferebat;
Ut seu praescriptum mandatum transgredirentur,
5 Sive inculpati, servata lege, manerent,
Mortem istam prorsus, // qua carnem vita relinquit,
Oppeterent; quae non peccato parata, sed ipso
Instituente Deo, comes esset fixa creatis.
Progenitos igitur nullum traxisse reatum
10 // De patribus, neque dissimiles nunc nascier illo
Ortu primorum, qui libertate male usi
Peccarunt, // forma nocui, non semine proli.
Posse autem // infantes omnes virtutis in arce
Vitam agere, & menti ingenitum servare decorem:
15 Arbitrio quoniam subsistat recta volentis
// Naturalis honos, Lexque insita cordibus intus
Hoc moneat, quod scripta foris: cui gratia Christi
Addita persequium lapsis generaliter in se
Condiderit, sacro si vellet // fonte novari:
20 Ut // sponte adtractum venia solvante reatum,
Sponte sua in vires proprias natura rediret;
Quoque per errores esset spoliata vigore,
Hunc servare semel posset purgata receptum.
Tam dives vero hoc donum baptismatis // esse,

Et

¶ 2. Coluber Britannus. Pelagius haeresis principes vulgo dicebatur Brito: ut in Prosperi nostri Chronico, *Pelagius Brito*: ex eo omnium Britannia, quam nos hodie *magnam*, ipse autem contra Colat. c. 21. secretum oceani, & Romanum insulam vocat. Quidam illa insule parte, quae nunc Scythia dicitur, oriandum faciunt, alij Anglum malunt. Sic autem dicebatur ut distinguere-
tur ab illo ejus equali, quem *Pelagium Tarenti* appellabant, multis in locis: & ab Hieronymo quoque designari videtur, dum dicitur, *Scythorum putibus praevarius*; & alio in locu, *Habet progeniem Scythica gentis de Britannorum vicinia*. Quibus verbis significare videtur illum gente Scotum seu Hibernum videri; quando & innata ipsi essent Scoticæ, id est, Hibernicæ regionis vitia, & ortum e finitima Britannia duxisset. Vocaturque a sancto Prospe-

Coluber, quia mirus erat dissimulandi artifex: & errores suos catholicis verbis involvere gnarus. Discipulos quoque, qui apertius loquerentur submittebat, ut quemadmodum eorum dicta exciperentur explorant, illa deinde vel approbaret, vel impro-
baret, prout sibi magis conducere videretur.

¶ 3. Cretos ditione, id est, creatos necessitate, seu conditione.

¶ 4. Quae carnem vita relinquit. Periphrasis mortis corporalis, ad distinctionem a spiritali quæ est per peccatum, de qua cum Pelagio circa primos parentes quaestio nulla fuit, teste Augustino, lib. 1. de Peccat. merit. c. 2. etiam aliud potasse videtur Gregor. lib. 5. Registr. epistol. 14. ad Nar-
sen comitem, & alibi.

¶ 10. De Patribus, seu primis parentibus: nisi quis malit Prosperum, ut solet, suo Augustino adhaerentem dubitasse, an non a ceteris etiam pa-
rentibus mediis culpam posterit traherent. Huius

interim dubitationis in Ecclesia hodie nullum ve-
ligium.

¶ 12. Forma nocui, non seminis. Id est, Non propagatio, sed exemplum, ut idem docent apud Augu-
stin. lib. de nat. & grat. cap. 9. id est, non quod ex illo (Adamo) traxerint aliquod vitium qui ex illo propagati sunt; sed quod cum primis peccatorem imitati sunt omnes qui postea peccaverunt.

¶ 13. Infantes virtutis in arce. Id est, sine ullo peccato, atque in somma adeo perfectione. Quod argumentum tractat August. toto libro de Perfect. iustit. hom. item toto lib. 2. de Peccat. merit. & alibi. Hieronymus etiam ab eodem incipit Dialogos suos contra Pelagianum.

¶ 16. Naturalis honos, id est, ingenitus, ut infra dicitur ¶ 880. & sequenti.

..... Vigor ille,
In quo infans natura fuit.

Sensus est, eum qui modu velis, eundem non habere arbitrii vigorem ad bonum, ac olim habuerunt primi parentes ante lapsum. Ex quo sensu patet, istud recte volentis quod praecedit, regi non a naturalis bonos, sed ab arbitrio, quod ante praecessit. Porro infra ¶ 230. & seq. idem error sic exprimitur.

Et quoniam tales nascuntur ante quatuor, quatuor

Ille fuit nostri generis Pater ante reatum;
Posse hominem sine peccato docere vitam,
Si velit

¶ 17. Fonte nocui, id est, baptismi renova-
ri. Nam de lapsis ante baptismum agitur.

¶ 20. Sponte adtractum, id est, actuale & personalem: cum Originalem negaret Pelagi-
anus.

¶ 24. Eff. Sic legendum & non esse (ut editiones Lugd. Lov. Duac. & Colon.) notant viri eroditi, patetque ex verbis quæ sequuntur, confite-
ri, gratiam esse, mereri.

¶ 18.

- 25 Et tam multa homini conferri fœdere in isto;
 Ut parvis etiam, vitioque carentibus omni
 Congruat, ut qui sunt geniti bene, sint meliores,
 // Naturæque bonum adjecto illustretur honore.
 Nullum autem ex cunctis exortem muneris hujus,
 30 Judicio genitum esse Dei; sed quemque mereri
 Libertate sua, ut capiat // promissa vocantis,
 Quæ sint avertis indebita, debita rectis.
 TALIA cum demens late diffunderet error,
 Commentitæ rudes traheret lethalibus aures;
 35 Adfuit, exhortante Deo provisa per orbem
 Sanctorum pia cura Patrum, non dispare motu
 Conficinis diros jaculis celestibus hostes.
 Ipsum namque simul decreris Spiritus unus
 Intonuit. Pestem subeuntem // prima recidit
 40 Sedes ROMA Petri; quæ Pastorale honoris
 Facta caput mundo, // quidquid non possidet armis,
 Religione tenet. Non segnior inde // ORIENTIS
 Rectorum cura emicuit: // captumque nefandi

Omnes premi-
 um edicti a-
 tiam, non in-
 priari velint, ut
 dimissa que fœ-
 de putaverint a
 reprobis prom-
 issa sanctorum
 nonne fœderis.
 C. a. p. u. t. II.
 Quam fuerit he-
 clesia Pelagii do-
 ctissimæ reuer-
 sitæ, ut quod Deus
 fecit erande ho-
 nos, faciat ad-
 prando meliores
 et reprobos
 Dei carum, qui
 anathematizant
 prout quibus
 voluntate inco-
 gur.
 Sentes Apostolica,
 Pelagianum Condi-
 tum, anno 417,
 congregatum, in
 quo Pelagius de-
 pectore errant ab-
 negavit.

Dog-

¶ 18. *Naturæque bonum, &c.* Id est, ut bonum naturæ bonum sanctificationis accedat, ut fuit infans sancti Dei filii. Ita apud Augustinum Julianus Pelagianus.

¶ 31. *Promissa vocantis.* Non promissa æterna, de quibus hic nactus sermo: sed donum baptismatis, cum venia fœderis rectum: id est, remissione peccatorum, ut supra exprimitur. Eodem modo intelligi infra ¶ 166. *Donumque vocantis.* Hunc autem errorem ita expressum leges, ¶ 140. & sequens.

Quod meritis hominum tribuitur gratia Christi, quantum quisque Dei donis se fecerit apium.

¶ 39. *Prima recidit Roma.* Scilicet per Innocentium I. anno 417, quando (ut ait S. Prosper lib. contra Collatorem) cap. 21. *beata memoria Innocentius nefandi erroris capita, Pelagium & Cælestium, Apostolicæ mucrone percussit.* Præstitit hoc Innocentius duobus datis Epistolis ad Synodos Africanas, Carthaginensem & Milevitana, quæ Epistole sunt inter Augustinianas, nunc 181. & 182. & postmodum Zozimus anno 418. in Epistula ad Africanæ Concilii Præfules date 12. Kal. Aprilis, ab eisque 3. Kal. Maji accepta. Hæc vero vox *Prima* est quibaldam locum dedit asserendi Pelagianum hæresim a sede Apostolica, ante ullam aliorum Episcoporum sententiam, fuisse præscriptam: quia tamen hæc opinio ab eruditissimis agnoscitur satis convenire cum historia hæreseos Pelagianæ: hunc nodum aliis placuit diversimode solvere. Quidam enim per vocem hanc *Prima*, priusiterem dignitatem, studii, sollicitudinis & auctoritatis intelligi debere contendunt. Alii autem, ultro facientes Africanorum & Orientalium judicia præstisse sententiam Innocentio in Pelagianos: cum ab anno 411. Cælestius damnatus legatur in Synodo Carthaginensi, cui præbideret Aurelius, & iterum anno 416. ibidem: immo & anno 415. Diocletius Pelagio absoluit, hæresim, quam abjurare sinecæcæ censuræ legatur: cum tamen non ante annum 417. Innocentius I. pluribus Africanorum litteris sollicitatus, rescriptis, Pelagium cum Cælestio anathematizans, quod primum omnino fuit Romæ prolatum in episcopali errore judicium: illi igi-

tur, his consideratis, dicunt Pelagianum quidem errorem in Pelagio & Cælestio ab Africanis prima damnatum, at eundem in Ioviniano, cuius discipuli erant Pelagianæ, a Siricio Pape dudum præscriptum, & hoc pacto diversâ tam carnis illius, quam aliorum librorum locum, qui primo inquisitū pugare videbatur, ad sensum unanimum redire conantur. Alii iterum *priusiterem tem-
 poris* sic intelligunt, ut non dividant decreta Conciliorum Africanorum, Carthaginensis & Milevitani, ab Innocentii Epistolis, sed ex his unum Pelagii damnationem consent. Denique non desunt, qui rem breviter expediri autantem, dicentes, voculis istis *Prima*, & quæ post pauca leguntur *Inde*, non alium ordinem quam narrationis denotari: uti fere solent qui plura quæpiam nar- rant, consensionis vitandæ gratiæ hæs ordinis notas interpicere, nulla interim habita priusitatis aut posterioritatis ratione. Quin huius nullam hic a rationem habitem, satis ipse Auctor declarat, dum potius omnia videri vult simul, ac diversis quidem locis, sed uno velut tempore gesta esse.

Ipsam Simul decrevit, &c.

¶ 41. *Quidquid non possidet, &c.* Ita lib. 2. de Vocat. gent. c. 16. *Per Apostolicæ sacerdotii potestatem amplius facile est erroris religionem, quam solio potestatis, scilicet Imperatoris.* Similia vide apud Leonem PP. 6. de hæc ipsa illius sunt, ut Docti huius suspicantur.

¶ 42. *Orientis Rectorum.* De Palæstina Synodo Diocletii habita loquitur Auctor mox. Huc perductus fuerat Pelagius, intererat in ipsam accusatione ab Herote & Lazaro Episcopis Gallis, hoc Aquensis, illo vero Arelatensis, licet utroque sede sua pulsi: quod contigisse videtur anno 415. In hac Pelagius, absentibus eo necessaria causis accusatoribus, auditus, singulis obia ab ipsis libelli articulis artificiose respondens, multa simulatione iudices ita deludit, ut tamen abjatis & damnatis erroribus, ipsa innocens & recte fidei pronunciaretur.

¶ 43. *Caprumque &c. Pelagium ad proferendum in se ipsos sententiam Palæstinorum Episcoporum synodus curcularis.* lib. contra Collat. c. 51.

E 4

¶ 51.

- Dogmatis auctorem constringit lege benigna
 45 Commentum damnare suum; nisi corpore Christi
 Abjungi, & sancto mallet grege dissociari.
 Lene quidem hoc, nimiumque malos tolerasse videtur
 Judicium: sed sancta fides examine in illo
 Vicit oborturam diro de semine prolem.
 50 Prospektum namque est, divino & munere cautum,
 Ut licet instantem declinans // bestia poenam,
 Perfidia secum // sensus tenuisset eisdem;
 Ipsa tamen proprium germen damnando necaret,
 Ore malam extinguens sobolem, quam protulit ore.
 55 Tunc etiam // Bethlei praelari nominis hospes,
 Hebræo simul & Grajo, Latioque venustus
 Eloquio, morum exemplum, // mundique magister
 Hieronymus, // libris valde excellentibus hostem
 // Dissecuit, noscique dedit, quo turbine veram
 60 Vellent exortæ lucem obscurare tenebræ.
 Quid loquar, & curam magna quam gessit in urbe
 Constantinopoli //, docto bonus ore sacerdos
 ATTICUS, antiqua legatos hæreticorum
 Confutando fide? // De qua tunc impia corda,
 65 Quamvis // se obducta tegerent velamine // forma

Sub istis temporibus
 Hieronymus in
 Constantinensi
 synodo fuit.

Attici ab An-
 thimo Archiep-
 scopo Const-
 antinensi repul-
 sus est.

Judr.

¶ 51. *Bestia*. Pelagius scilicet. Patribus non infrequens in hæreticos contumaces appellationibus uti solentibus.

¶ 52. *Sensus tenuisset eisdem*. Quis, inquit Augustinus, lib. 1. cont. Julian. c. 5. id quod negavit ore, corde servavit.

¶ 55. *Bethlei* vocem Hebraicam *Bethlem* ad Latinam terminationem inflexit, fecitque *Bethlemam*, modo vocit. *Beth lei*.

Ibidem. *Præclari nominis*. Ob celebritatem famæ, fuit etiam ob eymum nominis *Hieronymi*, quasi *Sacri-nominis*.

¶ 57. *Mundique magister*. Sic de illo Bevir. Rom. ultima Septemb. *Tamquam ad oraculum ex omnibus orbis terræ partibus ad ipsum divina Scripturæ quæstiones explicandas referbantur. Illos Dominus perstrinxit, alios S. Augustinus de hoc Scripturæ difficultatibus sepe consulit, propter ejus singularem doctrinam, & linguæ non solum Latinæ & Græcæ, sed Hebræicæ etiam & Chaldaicæ intelligentiam.*

¶ 58. *Litæ*, præsertim Dialogorum, & Epistolæ ad Cæsariobontem.

¶ 59. *Dissecuit*. Non adeo ob acrimoniam filii, de qua ibidem Brev. *Hæreticos acerrimis sermibus exagavit*, quam quia libris istis subtiliorem quendam callidissimam hæreseos anatomen fecit, noscique dedit (ut in verso sequitur) ipsa velut insima illius viscera: utpote cum esset ex iis qui ejus sensus diligenter indagare puerunt: teste Synodo Milevit. ad Innocent. PP. Epistola inter Augustinianas 1-6. al. 62.

¶ 62. *Docto bonus ore*, id est eruditè facundus. Virgiliane scilicet, uti Aenid. 9.

Hic parvulus dicitur, hic longe salutare sagitta. *Ibid.* *Caeterum dicitur* Atticus, quia proprium nom erat Episcopi nomen, quod nunc e contra usæ Ecclesiastico relictum Presbyteris.

¶ 63. *De qua*, seu a qua: nempe, urbe, non autem fide, ut posui posset. Completor vero consuetudinem per sequentia. *Tacita tolerans tormenta repulsa*. Id est, inauditi repulsi seu expulsi sunt.

Cum enim Pelagiani post Zozimi sententiam, Imperialis quoque Decretis sedes sua exturbati, essent, quidam eorum Constantinopolim miserunt: ubi erroris sui impietatem dissimulantes, & causamque suam falsa specie obduxerunt. Verum in ea civitate beati Joanni Chrysostomo Atricus succedente, illius fidei dignus æmulator, qui hoc in casu scientia sua simul & Episcopali virtute adhibita, eorum legationem rejectit, antiquum illis Ecclesiæ fidei opponens, eisdemque tam acriter inieciatus est, ut ne consilendi quidem in urbe licentiam daret. Quinam autem fuerint hæreticorum legati non liquet; nisi quod Marius Mercator ducent illos ponit Cælestium, de quo paulo post initium Commemorati ita scribit: *Post aliquantos*, inquit, *venit* (nimirum a condemnationis sua Carthaginensi, Paulino Diacono accusante) *sub S. meo. Attico Episcopo, orbem C. P. perit*, ubi in finitibus detinuit, *in quo studio sancti illius viri a prædicta alma urbe dejectus est.*

¶ 65. Lugdun. editio sola:

Quamvis se obducta tegerent velamine forma, Judicii & tacite tolerantis tormenta repulsa.

Editiones Lovan. Dac. & Colon. & aliz posteriores:

Quamvis se obducta tegerent velamine forma, Judicii & tacite tolerantis tormenta repulsa.

Pro quibus novissimas hujus carminis editor Lovanienis Doctores & Professor Regius legi vult,

Quamvis se obducta tegerent velamine forma Judicii, tacite tolerantis tormenta repulsa.

Ita jam ex conjectura emendandū locum hæcenus corruptissimum, cum opportune incidisse se narrat in scriptorem modernum sic quæ legentem; qui quasi non satis fatis hac lectione, supradictam alibi insinuat cum voce *tulerant*. Subjunctum quoque displicere prolixo sibi illud, & quod irrepperisse putat supplende sententia aliqui mortis, cum pro Virgiliano, *tulerant*, imperiti emendatione texti capræm esse *tulerit*, aut *tulerant*.

Ibid. *Forma pulchra, Speciem judicii dicitur* Ta-

GIUS:

Judicii, & tacite tolerant tormenta repulſæ.

Præterea quanto fuerit bene mota tumultu

Clara // ERISſOS, non paſſa ſuis conſiſtere teſtis

Vaſa iræ, & morbi ſtatus, & ſemina moris:

70 Quaque fide tellus etiam // TRINACRIA fervens,

Agmen viperæum propriis exegerit oris.

Tu cauſam fidei flagrantis, // AFRICA, noſtræ

Exequeris; tecumque ſaum jungente vigorem

Juris Apoſtolorum folio, fera viſcera belli

75 Conſicis, & lato proſternis limite victos.

Convenere tui de cunctis urbibus almi

Pontifices, // gemitoque ſenum celeberrima cœtu

Epist. Epistol.

Poſt & Scilla.

CASUS HI.
Pelagianum here-
ſim Africanorum
Præſulum que po-
ſitiſſimum ſubſe-
ditam.

De-

cirus: ſed noſter metro ſervire debuit. Hanc au-
tem judicii ſpeciem forte idem Mœcator inſinu-
at, cum ſignificat Cæleſtium in ſynodo Carthagini
ad ſedem Apoſtolicam provocat, ſed mutata de-
inde ſententia, Conſtantinopolim ſpecie appella-
tionis conſuſſiſſe. Hæc ſupra citatus Doctus Li-
var.

¶ 68. *Tumulta Clara Epichoſæ.* Tumultum vo-
riſimilem popularem intelligit, ut erat populus il-
le pro avia fide ſerventiſſimus, teſte eorum gau-
dio in proſtria Neſtorii hæreſi; de quo hiſtoriæ
concilii acumenſi Epheſini: nec tamen locus præ-
ſens intelligendus de damnatione Pelagianorum in
iſto Concilio, ut quod nondum cum ſcriberetur
hoc carmen, ſed mortuo demum Auguſtino co-
actum naſcitur. Verum hoc commiſſe placet Erudi-
tis circa anni 431. finem, quo damnati Pelagiani
hanc Eccleſiam, in qua Cæleſtius ad ſacerdotium
ſuerat inſpiciens exiit, & ubi ob diuturnam
ea in urbe commorationem variis neceſſitatibus
forte gubet, in ſuis partibus attrahere percontan-
tanti, ſed incaſum; quippe Epheſi legationem
hæreticorum reſpiciant, & ipſorum legatos urbe
ſua cito exire compulerunt.

¶ 70. *Trinacria fervens, agmen viperæum &c.*
Natum Trinacriam vocari Siciliam ab tria pro-
montoria. Oriente pulſi hæreſici in Occidentem
redeuntes, etiam ad Siciliam appulerant, ubi vi-
rum ſuæ pravitatis aſſare Siculis hominibus tenta-
tes, Episcoporum hujus indole diligentia & vi-
tute reſecti, & terris illis expoſiti, ultra mare tra-
gere coacti ſunt, hoc ſermis tempore. Idipſum
etiam reſerri poſſet ad annum 419. quo Episcopii
plures Siculi damnationi Pelagianorum ſubſcribere
ſecutaſſent, ſedibus ſuis paſſi ſuere.

¶ 72. In aditu Lugd. Lov. & Dunc. noſtre.
Aliis placuit dici *Africa noſtra*, etiam ab homine
Gallo, uti mox Africa Episcopii Nyſi id eſt,
peritum noſtratum, immo paritum decus. Africa-
ni autem Episcopii priores errorem iſtum damna-
vunt, ut jam diximus, ab anno 414. & pluribus
hanc in rem habitis conventibus conſequenti-
bus, prius harum judicium tuiſi ſunt. Hi quo-
que plures Epistolæ ad Innocentium Zoſimumque
ſcripſerant, quibus ſedis Apoſtolicæ ſententiam in
perduelles ſæpe tuiſi procurarant.

¶ 77. *Gemitoque ſenum celeberrima cætu.* De
hoc gemitu concilio diverſe ſentunt eruditi. Vi-
ſum erat quibuſdam, nec hanc duplicem Synodum,
Carthagineſem & Milevitanam ſub Innocentio ha-
bitas anno 416. intelligi, per quas primum ju-
gula ſunt Pelagiani, & quædam decreta in pri-
mato totius Africa Concilio ſub Zoſimo renovata

ſunt, anno 418. Alii inter cætera que in cauſa
Pelagianorum collecta leguntur Afrorum Præſulum
Concilia duo notant celeberrima: unum quidem,
quod videtur aſſignandum inveniunt Novembri anni
417. poſt acceptas, quas Zoſimus miſerat in ſa-
vorem Cæleſtii epistolæ, in quo Zoſimum obſtantia-
tur, eo uſque rex quo in ſlora erant relinqueret,
dum plenius de Cæleſtii cauſa, qui primum apud
ipſos accuſatus fuerat, edoceret: quod Concilium
ſucceſſive ad 214. Episcoporum numerum perve-
nit: & hoc ante quam Cæleſtius a Zoſimo dimitta-
retur habitum fuiſſe tradit Proſper in Chronica ad
annum 418. Alterum Concilium ſum habitum vi-
detur, eam Concilii Africani litteris 12. Kal. Apri-
lis anni ſequentiſ, poſt acceptas alteras eorum po-
ſterioreſ litteras, unica ſatis brevi reſcriptis: que
Epistolæ 2. Kal. Maſi pervenit in Africam, quo
tempore Præſules Carthagineſem novum contra Pe-
lagianum Concilium celebrantur conveniens: quod
quidem in Baſilica Fauſti anni 418. die 1. Maſi ha-
bitum ad 120. Episcopos, præter Denoniatum &
Aurelium primates perveniſſe vult Photius. Quin
hoc ipſum plenarium totius Africa ſœci, in quo
Auguſtinus præſens etiam alios Antiliſes quidpiam
aveſtos Pelagianam hæreſim conſtituit teſtatur,
nullus eſt ambigendi locus. In hoc canones condi-
ti octo, aut novem, qui alias Milevitano tribui
ſolebant, quoſque Baronius in ea urbe anno 416.
ſancitos exiſtimavit. Ad hanc opinionem accedere
videtur Carminis hujus editor & illuſtrator Lov-
aniensis, dum ſic loquitur. Primum quidem colligi-
mus ex his que nobis præſens carmen ac ſere
hoc ipſum caput ſuppediant, Synodus illas Afri-
canas (de quibus loquitur S. Proſper) fuiſſe ple-
narias: deinde numerofas, ut in quibus ſenten-
tiam diſcreti tot Antiliſes, ut congruis potuerint
ab Authore ¶ 86. dici *invenire*: præterea am-
bas quodammodo unam & eandem fuiſſe, quas in
eodem civitate, iſdem e Patribus, una in cauſa,
minimoque temporis intervallo coſtas; ut idcirco
¶ 91. item 184. ſingulari numero Concilium,
& non Concilia nomenclant. Denique utriusque præ-
ſiſſe Carthagineſem Aurelium, & interfuſſe Au-
guſtinum, ut ¶ 91. & 92. indicator. Ex quibus
concludimus, minime hic aſſi de Synodis Car-
thagineſi & Milevitanæ ſub Innocentio PP. ut quas,
neque plenarias fuiſſe, neque eam habuiſſe antiſti-
tum numerum, nec hanc etiam ſimul Aurelium illum
& Auguſtinum adfuſſe probant (quidquid aliqui
ſenſerint) ſubſcriptiones litterarum utriusque ad
Innocentium. Hinc eorum excluſis, quid niſi ſuper-
ſunt dux Carthagineſes, ſub Zoſimo Pontifice,

q. 115

Decernis // quod Roma probet, // quod regna sequantur.

Nec sola est illic synodorum exerta potestas;

80 Cui quos non possent ratione evincere nostri,
Vix premerent: // discussæ artes, virisque relictum est

Hæretici sensus, nullumque omnino relictum,

Docta fides quod non dissolveret argumentum.

Condita sunt, & scripta manent, quæ de eatacraftis

85 Æterni fontis fluxere undante meatu,

Et // ter centenis procerum sunt edita linguis:

Sic moderante suam legem bonitate severa.

Ut qui damnato vellent de errore reverti,

Acciperent // pacem, pulsus qui prava tenebant.

¶ An

quas omnes admittunt? Iis namque vis dici potest quam apte conveniant omnia supra recitata. Plenarias fuisse ipse Augustinus indicat Epist. 215. ad Valentinum: numerus etiam Antislitum constat: nam 214. fœs 217. non uno in loco Prosper numerat, quos hic in versu *tercentenis* dixit libertate poetica. Sed quid pluribus immoror, dum uno rem conficio? Puto sane, gemitum illud Concilium quod hic Auctor memorat tum V. 77.

... geminoque sensum celeberrima cata: tum V. 90. & 91.

de alium in suum posset procedere sanctum Concilium, cui dicit Auctor V. 90.

puto, inquam, illud idem esse cum eo quo infra V. 184. & seq. remittit Pelagianos, iuberque

... Petri solium Romanæ & Carthaginensis altæ Concilium reputant.

neque ubi prius ipsas dixerat condemnatas. Quid ergo adhuc quæsis opus, ubi gentium habitum sit illud concilium, dum illud Virgilianam, *Carthaginis altæ*, plus quam digito rem indicat? Usuiam modo de illius Decretis seu Canonibus eadem lux & certitudo affluget? Ad conditos quidem in eo aliquos fuadet illud V. 84.

Condita sunt, & scripta manent.

Persuadet etiam verba infra se libro contra Collat. citato ad V. 78. ut tacam insuper de August. Epist. 217. jam laudata, sed vel intercederent, uti & Epistola illa Zozimi, qui confirmabantur, vel, quod magis recte, sunt illi ipsi octo canones de Gratia, quos olim Concilium Turonense II. antiquæ Milevitanæ appellavit, & ideo a nonnullis in Synodo quapiam Milevitana primum conditi, & demum Carthagine renovati existimantur; sed Aug. Epistola illa ad Valent. renovationis non meminit, ac potius ita loquitur, ut illic conditos significet.

V. 78. Quod Roma probet. Nam Africanorum Conciliorum decretis hæc recordationis Papa Zozimus sententia sua robore advenit, & ad impiam demeritationem, gladio Petri deterrere omnium armavit Antislitum. S. Prosper lib. contra Collat. c. alias 41. nunc 31.

Ibid. Reges sequantur. Imperator siquidem Honorius (sive auctor Gallicæ translationis Carminis huius) Conciliorum istorum auctoritatem fecit, legem tulit in Pelagianos anno 418. Verum se ipse exponit Auctor libro contra collat. cap. 31. alias 41. dum ait, *Sanctæ memorie Papa Bonifacius pignus imperatoris catholica devotionis gaudet, & contra inimici gratia Dei non solum Apostolicæ, sed etiam regis intertor edictis.*

V. 81. Discussæ artes. Quod auctor versionis,

de qua mox, intelligit de litteris ad Innocentium & Zozimum, & de octo canonibus qui videntur a Milevitanis Synodo primum coediti, & a Carthaginensibus sub Zozimo renovati; unde Concilium Turonense II. anno 570. antiquos canones Milevitanos appellat, qui in codice canonum Ecclesiæ Africanæ, Concilio Carthaginensi sub Zozimo attribuantur, inter quos illi octo canones de Gratia primas tenent. Lovanienfis vero illustrator: De canonibus quidem (ait), nec non de Epistola ad Zozimum etiam ipse consentio, si hic paragraphus a V. 79. usque ad 84. intelligendus veniat de rebus Synodicis, de quibus prius & sequentia: verum quia in potius interjectus videtur, parenthesis in modum, in eoque Auctor, ut apparet, digressus ad alia in eadem Ecclesiâ (ut ita loquar) extra-synodicaliter gesta, puta per Augustinum & similes disputatores, credendum ad privatam ejusmodi Afrorum operam hæc referenda esse. Saltem de litteris ad Innocentium adduci non possum ut credam Auctorem agere. Quippe qui Synodorum a quibus hæc scriptæ sunt, nullam usquam habuit rationem, seu quod illæ non dedita opera pro causa Pelagiana coactæ essent, sed ex occasione tamen ac obiter de illa cognoverint, seu quod potius eandem integram detulerint ad primam Sedem, cui prout adscribendum veniat quicquid hac in parte peractum fuit.

V. 86. Et Tercentenis. Poetice, ut infra V. 187. *Mille sensum*, &c. Nam in Prolo canstantem vocat *ducentis quatuordecim* (alias 217.) *Sacerdotes*. Sed quidni bis centenos potius dixit in versu, æque nimirum poetice, & numero qui a vero propius abesse? Patem numerum rotundum 300. vel ideo imprimis placuisse, quod jam pridem in Patribus primæ synodi Nicenæ consecratus esset. Ita D. L. Aliis placet, licet uniuersique horum conciliorum non interfuerint Episcopi 220. facile nomen fieri potuisse, utrique Episcopos adfuisse tercentos diversos.

V. 89. Pacem. Dubitari possit, an possum phrasi Patrum, Cyprianæ præteritum, pro communionem Ecclesiasticam, cui supra V. 45. & seq. opponitur.

... corpore Christi
Adjungi, & sancto valent gregi dissociari.
an vero phrasi Virgiliana pro venia, ut Aeneid. 3. (cui similia sunt alia loca, complora.)

Sed ceteris præbuisse potest exponere Pacem. Verum pro communionem Ecclesiæ potest esse iudicet quod per antithesin additur:

... pulsus (de Ecclesiâ) qui prava tenebat.

V. 92.

- 90 // An alium in finem posset procedere sanctum
Concilium, cui // dux AURELIUS, ingeniumque
Augustinus erat? quem Christi gratia // cornu
Ubiore rigans, nostro lumen dedit ævo,
Accensum vero de lumine: nam cibus illi,
95 Et vita, & requies Deus est; omnisque voluptas
Unus amor Christi est, unus Christi est honor illi.
Et dum // nulla sibi tribuit bona, fit Deus illi
Omnia, & in sancto // regnat Sapientia templo.
Istius ergo inter cunctos qui de grege sancto
100 Infanas pepulere feras, industria major,
Majus opus, totum præstantius imbuat orbem.
Nam quocumque gradum convertit callidus hostis,
Quaque per ambages anceps iter egit opertas,
Hujus ab occurru est præventus, mille viarum
105 Insidiis aditum non reperientibus ullum.
Cumque foris rabies avidorum exclusa luporum
Frenderet, inque omnes mendacia verteret artes:
Ne mentes ullarum ovium corrumpere posset,
Neu dubia obliquis turbaret corda querelis;
110 Istius ore Viri fecit Deus: istius ore
Flumina librorum mundum effluxere per omnem,
Quæ // mites humilescque bibunt, campisque animorum
Cecant vitalis doctrinæ immittere rivos.
JAMQUE procellasæ disiecto turbine noctis,
115 Heu! nova bella, novi partus oriuntur in ipso
Securæ // matris gremio: quæ crescere natis
Vivâ sibi, discors horret confurgere germen,

AUGUSTINUS LAUS.

Vbi omnino Au-
gustinus videretur
de Pelagianis præ-
cipue dictum.Præstantia librorum
Augustini pro
Christi gratia.Ab humilitate do-
ctis salubriter de-
gustatur.
CAP. IV. IV.
Nativitas in Pe-
lagianis ab Eccle-
sia hæreticis in se-
mi-pelagianis peri-
viciore capite.

De-

¶ 90. *An alium*. Suspiciatur hic erratum amanuensis Lov. editor & illustrator: nec potuisse ita scribi ab eo qui infra ¶. 484. non incitus legis metricæ dicit:

Anne ab æquis divinis manus, &c.

Vel ergo (subdit idem) similiter lege *Anas alium*, &c. vel, certe meo petulo, *En alium*. Auctor tibi erit qui passim nostro Auctori Virgilius; cujus modo observa interrogationes sequentes Eclog. 1.

En amicum patriæ longo post tempore finis.
Deinde in Pharmaceut.

Ille dicit, &c. En eris naquum

Finem vero accipit pro exitu aut successu, non pro causa finali subiungit idem Doctores.

¶ 91. & 92. *Dux Aurelius, ingeniumque Augustinus erat*. Aurelium Carthaginiensem, & Augustinum Hipponensem Episcopos intelligi, nemo tibi dubiet. Non vero ut olim aliquis utroque nomine unum Episcopum Hipponensem intellexit, aut prænomen *Aurelio*, & cognomen *Augustino*; quippe istius Concilii simul & *Dux* & *legislator* fuerit.

¶ 93. *Cornu absterpere*. Fabelosus illius Cornu copis seu Amalthæe fortassis in mentem venerit, præteritum nec ipsum divinæ litteræ præseverint (ait idem Doct. Lovan.); sed tamen frustra. Respexit porius Auctor ad Cornu, quo sacras olim regum & sacerdotum innoctationes heri solitas Scriptoræ memoraat. Ejus ubertatem præ Lenticulæ istius inopia, quæ Saul & similes mali omnia

Principes inuncti leguntur, expendentem vide Gregorium in 1. Reg. 10.

¶ 97. *Nulla sibi tribuit bona*. Doct. Lovan. Dicitur putaveram ad Ingratorum invidiam, qui contra multa bona sibi sueque arbitrio tribuebant. Sed penitus contextum inspicienti, occurrit hunc potius sensum esse: Dum nullum querit bonum suum (Non querit quæ sua sunt, ait Scriptura,) non suum cibum, non usum, requiem, voluptatem, bonorem, uti versibus superioribus bona illa enumerantur; sic Deus isti omnia illa, cibus, vita, &c. atque in ipso, tamquam templo sibi voce dedicato, regnat Sapientia increata illa, quæ in modicam animam non introibit, nec habitabit in corpore subditis precatis. Sup. 1. 4.

¶ 98. *Regnat*. Ex quo, aliisque toto paragrapho verbis præteritis temporis, colligitur scripta esse hæc S. Doctore sperlitte.

¶ 111. *Quæ mites humilescque bibunt*. Doct. Lovan. Oblique taxat adversarios suos, & contra superos & superbos, quibus eadem flamma Augustiniana non lapient. Nam (ait alter) Mitem atque humilem esse oportet qui Augustini doctrina de Gratia delectari ac salubriter palci voleat: adeoque mens elatior, nec sibi imbecillitatis fati conscia, ab ea resistit atque offendatur necesse est.

¶ 116. *Matris*. Ecclesiæ, quæ induitur ut mulier, cui stirpis alienæ, nempe Pelagianæ, factus ita sint suppositi, ut eos diu ob morum speciem pro suis haberet. Doct. Lovan.

¶. 120.

- Degeneres pavitans inimico ex semine fetus,
In quibus ante diu, specie fallente, benignus
120 Errat genitricis amor, cum obducta // decoris
Moribus, externæ stirpis tegetetur origo.
Sic VERIS subeunt falsa, & discriminē cæco,
Fronte placent, quæ sine latent: sic laudis amore
Virtutum studium corrumpitur, atque ab honesto
125 Principio in vitium exitur plerumque tumoris:
Quo quidam instantur nunc turpiter, atque // perempti
Dogmatis extinctas tentant animare favillas.
Dum libertatem arbitrii, affectumque volendi
In // naturalis motus virtute locantes,
130 // Tam bona quemque docent sectari posse sumpsit
// Ingenio, quam posse subest cuique in mala ferri.
Quod qui confirmas, // quinam distabis ab illis,
Qui dicunt, // nullo peccati vulnere lesum
Naturale bonum, cumque illo lumine nasci
135 Nunc omnes homines, quod primis ingeneratum est?
An vero excerptis quædam, quæ // parte recisa
Suscipias, cordisque sinu purgata recondas?
Dic igitur quidnam inde probes, quid vero refutes,
Et de damnatis quid sit quod crimine solvas.
140 An dextram pacis // palam dare te pudet hosti?
Nec tutum est // ulla pulsos ex parte tueri
Simpliciter? Quos non dubitas // excludere templo,
Pelle animo. Nova te discordia dividit abs te:

EDITION. SCIENTIÆ.
Afflictum bene vo-
lendi homines na-
turalis esse, ut
male volendi.

CAPUT V.
Illum a Pelagianis
non discrepare,
adeoque publicè
cum illis possum
sine dubio.

Cor-

¶ 120. *Decoris moribus.* Describit Auctor Semi-
pelagianos initio libri contra Collet. ut habuer-
ret speciem virtutis in studio, & in Epist. ad Aug.
dicit horum apud simpliciores quosque magnam esse
de probitatis contemplatione reverentiam, num. 2.
& sub finem ejusdem Epistolæ sit, hoc mensis et-
que honestis claris caligine opinionis sæpe obcu-
rari, eodemque elladit infra V. 774. & seq.

¶ 126. *Perempti dogmatis.* &c. Sic contra Col-
lat. c. 6. *Quid cineris extincti dogmatis* (Pelagiani)
reservando, deficientis solum auctor in redirem
flammam curvis accendit?

¶ 129. *Naturalis motus virtute.* Doct. Leven.
Infra V. 925. dilectus, naturalem mobilitatem
vocat.

Ut naturali mens viridie mobilitate.
Vide igitur, nam & hic legendum sit *Naturali*,
meo certe suffragio.

¶ 130. *Tam bona quemque &c.* similiter Epist.
ad August. num. 6. *Quantum quisque ad malum*,
tantum habeat facultatis ad bonum; perique momen-
to animam se vel ad vitia vel ad virtutes conver-
tere.

¶ 131. *Ingenio.* Doct. Leven. Non facile dixe-
ria qua ootione Prosper plerumque hic utatur hoc
vocabulo: raro quidem vulgaris ille, pro vi intelli-
gendi; sed nec ea quod idem passim extat apud bo-
nos auctores, nimirum pro rei consueque indole.
Suspensus som pro fecundate volendi positum; ne-
que male ita acceptus saltem hoc loco: sed sunt
alia loca quibus et hoc quidem quadret. Potem
ignor tam laze sumi, ut totam mentem, qua in-
teligit & qua appetit, sua significatione comple-

atur. Atque hac semel monuisse sufficit.

¶ 132. *Lugd. editio, qui non distabis:* & in
marg. in non distabis.

¶ 133. *Nullo peccati.* Id dicunt Pelagiani sa-
pe V. 10. & seq.

Nique dissimiles nunc nascitur illo &c.

¶ 126. *Parte recisa suscipias.* D. L. Hinc Se-
mi-pelagianorum nomen; a dimidiato nimirum Pe-
lagianismo. Sic etiam ipsius quidem Semi-Arriani
dicti sunt, quod Arrii infaniam nonnisi pro parte
susceperant, tati scilicet tam hi quam illi, quam
prudenter scisse, si inter partes elucrescentes me-
diem quandam inissent viam; fortiter addocili
decanatis illis: in medio virtus.

... Medio iustissimus ibis:

Inter utrumque vale:

... Medium tenore boni, &c.

quasi medie inter veritatem & errorem via non sit
ipsa quoque erronee.

¶ 140. *Pacis palam.* Doct. Leven. Si ita scrip-
sit S. nollet, boni consule distolens in palam,
eo præsertim xvo quo primarum syllabarum quan-
tities jam Romanas, nedum Gallicas aures fugere
cæperat. Alioqui lege *patrumque palam*.

¶ 141. *Ulla pulsos ex parte.* Doct. Leven.
Complano tibi rursus hanc alabram, Lector. Re-
fer illud, *ulla ex parte*, non ed *pulsos*, sed ad
tueri, sicque sententiam accipe: Nec totum est
pulsos istos vel in ullo saltem dogmatis sui rapite
simpliciter tueri.

¶ 143. *Excludere templo:* uti tunc solebant
non sive communionis homines, præsertim si ob
hæresim ab ea præcisi essent. Doct. Leven.

V. 144.

- Corde foves, quod in ore premis // conjungere amicis
 145 Mentibus, & tecum cupidis componere foedus
 // Lege tua; jam parce minis, & congrue pactis.
 Ecce pererratis terrarum finibus adiunt,
 Implentque tuas lacrymosis questibus aures
 Incipiunt: Pulsi mundo, nullaque recepti
 150 Sede vagi, tandem fama exhortante redimus,
 Quæque placent vobis amplectimur: edita nobis
 Doctrinæ vestræ est pietas: nihil inficiando
 Discutimus: liceat vobiscum jungere sensum.
 Immortalem hominem factum si creditis, & nos
 155 Gredimus, inciderit mortem peccando, suamque
 Progeniem culpa & letho devinxerit omnem:
 Nullus non egeat sacro baptismate Christi,
 Infanteque etiam // purgentur fonte lavacri:
 // Dum nostri decus arbitrii, lumenque creatum
 160 Principio, quod sponte potest insistere rectis,
 Manserit illæsum, nec viribus ablit ab illis,
 Quas, condente Deo, generaliter omnis in Adam
 Suscepit natura hominis, nec suppetat ulli
 De non accepta arbitrii virtute querela:
 165 Cum sine delectu seu Lex, seu Gratia Christi
 Omnem hominem salvere velit: donumque vocantis
 Sic sit propositum, ut nullus non possit ad illud
 Libertate sua, proprioque vigore venire:
 Si que salus dignis salvari ex fonte volendi.
 170 Hæc si vestra fides, vestra est doctrina, remotis
 Quæ vestro exemplo rejecimus, addite sanctis
 Nos gregibus, tandemque // boni defendite vestros.
 TALIA submissus si defeat hostis apud te,
 Quid referes? quo te aspectu comperta movebunt?
 175 Consultas, trepidas, nutas, cunctaris & hæres,
 Quove anceps se præcipitet sententia volvis.
 Injustum est animis cognatis non dare pacem:
 Et quos una fides, eadem sapientia necit,
 His communem aditum // sanctorum ad sancta negare.
 180 Jungere sed foedus cum talibus, & violare
 Sanctorum decreta // Patrum, Regumque piorum
 Scriptas lege Dei leges contemnere, multum
 Hostile est, nimiumque audax & perniciosum.

CAPUT VI.
 Inducit Pelagianus
 quæ veritas quæ-
 sita temerari-
 non interpellat-
 tes, ut in gra-
 tiam recipiantur
 ab eis, cum ipso-
 rum probent sen-
 tentiam.

CAPUT VII.
 Non possit quæ-
 situm Pelagianus
 sanctorum decreta
 regulare, nisi sen-
 tentiam mutet i
 æque amplexi
 nisi saltem ab ec-
 clesiâ discedat.

ER-

¶ 144. *Conjungere*, Imperativus, sed ironicus.
Componere nomen ¶. seq. est laesivus, regitur-
 que a cupidis. Doct. Lovan.

¶ 146. *Lege tua*. Doct. Lovan. Hoc est, iis
 conditionibus quas ipse præscripsit; ut ipsius
 Pelagiani cap. seq. exponunt. Vultus conjunge-
 bant has voculas cum sequentibus *jam parce*, &c.
 sed sine sensu.

¶ 148. *Purgentur fonte lavacri*. Non idem va-
 let, ac simpliciter, *Baptizentur*; quod Pelagiani
 nunquam rejecerunt: sed hec vis in *purgari* non a
 peccatis mundari. Doct. Lovan.

¶ 157. *Dum nostri*. Doct. Lovan. Egregius poe-
 ta noster totus in eo est, ut frustra videatur con-
 demnatus Pelagius, si vel unum ejus dogma, quod
 etiam Massiliensium erat, integrum maneret.

¶ 172. *Boni*: non bonis, aut bonis, ut alii, &
 Lugd. Lov. Duac. & Colon. Est enim locutio bonis
 auctoribus familiaris, ut Horatio lib. ferm. lit. 4.

. . . *Da veniam*, Bonis, seu, Doct. Lou.

¶ 179. *Sanctorum ad sancta*. Doct. Lovan. Id
 est, ad templis, sacramenta, &c. alludis ad sancta
 fundamenta templi veteris.

¶ 181. *Decreta Patrum*. Doct. Lovan. Id est,
 Pontificum & Synodorum contra Pelagianos.

Ibid. Regumque piorum. Doct. Lovan. Impera-
 torum, Honorii, Theodosii, Constantii, &c. qui
 contra eosdem edictis publicaverunt. Hinc de Bini-
 facio PP. Auctor contra Collat. c. 6. *Piissimorum*
*Imperatorum catholica devotione gaudentibus, & con-
 tra inimicos gratia Dei, non solum Apostolicis, sed*
etiam Regis meritis Edictis.

P. 185.

CAPUT VIII.
Eadem polle qua-
ri Pelagianorum apud
Katholica Fideles.

- 185 Exco Petri solum Romam, & Carthagini altæ
Concilium repetant humiles, eademque perorent,
Quæ frustra hic // trepido sunt deplorata favori.
Sed cum // mille Senum prudentia pervigil (olim
Perspectum notumque tenens, quod // tota nefandæ
Hærefeos summa exigua sub parte tegatur,
190 De qua plena mali labe renovetur, & omne
Commenti corpus per singula membra resurgat;)
// Antiquas adhibentem artes // rejecerit hostem,
// Limitibusque suis steterit censura salubris:
Numquid non justus poterit dolor abdita cordis
195 Rumpere, & in tales miseros excire querelas,
Ut dicant: Quænam ista, Patres, in cordibus almis
Justitia est? // quo sine graves, quo sine severi,
Claudere terrarum nobis perfisistis orbem?
Nosne sumus // toto mundo, quorum undique vobis
200 Sit suspecta fides, quos non tolerare queatis,
// Si nostra a vestro vel syllaba diffonet ore?
Non verbis jam nos argumentisve tuemur:
// Judicium exemplo petimus. Quod // pace manente,
Libera // multorum vox adstruit, hoc sine bello
205 Cedatur nobis. Non // nostra inventa fovemus,

Pelagianorum ora-
tio qua postulant
sic de se pollicari,
ut vel in Eccle-
siam recipiantur,
quodque dicant
Semipelagianos doc-
eres permissu-
tur, vel etiam il-
li una secum feras
petantur.

¶ 185. *Concilium*. Videtur S. Prosper ex duobus Conciliis, altero Novemb. 417. altero Maii 1. 418. unum facere.

¶ 186. *Trepido favori*: nempe Massiliensium erga Pelagianos, quibus savebant, sed trepide ob leges.

¶ 187. *Mille senum*. Positum pro numero magno Episcoporum, a quibus Pelagiani in hac sua propositione repulsi passuri erant, uti antea tulerant damnationis sententiam.

¶ 188. *Tota nefandæ Hærefeos summa*, &c. Id proprium hærefeos Pelagianæ, ac magnopere animadvertendum: quod varii illius errores naturali quadam colligatione ita invicem inter se contexti, atque alii ex aliis nexi sunt, ut si unicum admisseris, in cæteros omnes vel invitatus devolvare. Id observatum jam alias a S. Prospero libro contra Collat. cap. ult. *Quia motum est, ita se falsitatis istius habere versutas, ut si ei licet præteritis correctionis imagine, aliquid (sibi sententiam) radicis sue germinis excerpere, totum se possit in exigua sui parte respirare*. Ubi notat *Deff. Levam*. vulgatum istius loci mendum, secundamque vocibus, *suis sententiam*, aut certe aliis quibuscumque desideratis. Ad rem ipsam quod attinet, notat quoque idem hujus hærefeos ingentiam Leo, PP. Epist. 86. ad Nicet. Aquilejem. breviterque etiam alibi notatum a sancto nostro, Gratianum Episc. si non tota juxta fidem catholicam recipere, totum rejicit, nullo proinde relicto dimidians loco.

¶ 192. *Antiquas artes*. Quibus Pelagius & Cælestius quasi certatim, illi Episcopis Orientis, hic etiam Romanis obrepere temeraverant. *Deff. Levam*. *Ibid. Rejecerit, & V. seq. Steterit*. fut. tem. verba: neque enim Antifites jam propositionem rejecerant, sed prædictur rejecturi. Verum satis id monet sententia ipsa, saltem ex quo versus illos præcedentes cum ipso adv. olim, quod hucusque turbaverat, parenthefi demum inclusimus. *Deff. Levam*.

¶ 192. *Limitibusque suis steterit censura*, id est, fixa manserit Romana & Africana sententia. *D. L.*

¶ 197. *Quo fuit*, pro, *quonque*? Non autem pro eo quod dici solet, *qua intentione*. *D. L.*

¶ 199. *Tota mundo*, q. d. soli ex cunctis hominibus. *D. L.*

¶ 201. *Si nostra a vestro &c.* Extenuare conantur suum ab Oribodaxis diffidium (ex Hæreticorum omnium ingenio,) quasi in verbis solum & vocibus situm. Porro hanc versam vulgati codices cum proximis hunc in modum conjungunt:

... . *Quis non tolerare queatis?*

Si nostra a vestro vel syllaba diffonet ore,

Non verbis jam nec.

Nos Gallum (id est virum doctissimum qui versibus & prosa linguae Gallicanae reddidit hoc poema) securi innuis. *Deff. Levam*.

¶ 203. *Judicium exemplo petimus*: contra quam dici solet, *non exemplis, sed legibus judicari*. Petunt itaque de se statui Semipelagianorum exemplo, ut si illi abolvantur, ipsi quoque habeantur absolvi. Editiones Lugd. *Levam*, & Duac. habent, *exemplo*, sed incongrue. *Deff. Levam*.

Ibid. Pace manente. Id est, salva communionis Ecclesiastica, ut supra non semel. Conformiter intellige *V. seq. fuit bello*. *Deff. Levam*.

¶ 204. *Miseram*. Magno enim numero jam inde ab initio fuisse Semipelagianos Auctor quoque testatur Epist. ad Aug. adeo ut sub finem eisdem paucae dicat (eorum comparatione) *præfesta gratia interpidos desultores*: maxime cum lætissimo ingenti potentia & gratia nitere, ut idem ostendit. *Deff. Levam*.

¶ 205. *Inventa sua*, & *V. seq. Primo studia* vocant prima dogmata supra cap. 1. expressa, dicant; Non eadem jam est nostra doctrina, quam primum cum nos damnasti: ecce inde recidimus ea de quibus quaestio, ista nimirum supra memorata cap. 8. toto paragrapho 2. *Deff. Levam*.

¶ 208.

Nec

- Nec primis studiis infissimus: ecce recisum est
 Unde olim certamen erat, vestrisque reversi
 Cedimus, & // quaecumque illis placuere, probamus.
 // Quid superest culpe? Quo nos decet usque repelli?
 110 Si vero hæc etiam, // quæ nos pia ducimus, absunt
 A veris, & vestra illis bene cura repugnat:
 Cur extra invidiam, poenamque erroris habentur
 Qui damnata docent, & // per clara oppida tuti,
 His magnos implent populos, quæ nos perhibentes
 115 Pleclimur, & nulla sinimur consistere terra?
 Hæc in Pontificum sancto deprompta senatu,
 Quam curam exigent, & quæ decreta moverent,
 Perspicias. An quoniam culpa securus operta
 Non premeris Synodo, nec te poenæ metus urget,
 120 Spernis propoliti speciem terroris, & isthæc,
 Plena velut vanis simulacris fomina rides?
 Ergo gerendorum eventu, & sine remoto,
 Hæc tantum in medium quæ jam sunt gesta vocemus:
 Ut facile ex illis, quale hoc sit discutiatur,
 125 Quod disceptantes dudum in diversa // movemur.

¶. 208. *Quaecumque illis*: nempe Semipelagianis, quos adhuc pro *vestris*, seu vestrae communionis habetis. Jam enim cap. 8. paratos se gerant toti horum doctrinæ subscribere.

Quoque placuit vobis, sunt, *amplectimur*.
 ¶. 209. *Quid superest?* &c. Vulgati (Lugd. Lov. Duac. & Colon.) ferebant,

Quid superest culpe, quo nos decet &c.
 Sic ut quo effect sexti calus relativum, afficeretur, *quid culpe*. Nos autem ita restitimus, uti putamus ab Auctore scriptum ex Æneid. 5.

Qui finis standi? quo me decet usque teneri?
 ubi perspicua est Tenuis in quosque. *Doff. Lovan.*
 Hunc sensum secutus est quoque translator Gallicus.

¶. 210. *Que nos*: nimirum uos cum *vestris*,

seu Semipelagianis: agitur namque de dogmatis utrique sectæ communibus. *Doff. Lov.*

¶. 213. *Per clara oppida* &c. ¶. seq. *Magnos populos*. Videlicet *Maffilia*, vel *alibi etiam locis in Gallia*, ut ait Hilarius Epistola ad Augustinum. Hinc etiam tota fassio *Maffiliensis* nomen accepit, & Auctor quoddam opusculum contra Capitula Gallorum scripsit. Respondit eodem hic etiam ad excerpta *Grægorianæ*; sed hi Semipelagiani non erant, ut excerpta illa indicant: quapropter Italiam ab hac labe immanem fuisse credidero. *Doff. Lovan.*

¶. 215. *Movemur*. Gallus (translator) vocatur: nec fortassis incongrue: nisi tertius retro versus eodem iterum verbo clauderetur. *Doff. Lovan.*

SANCTI PROSPERI

C A R M E N

DE INGRATIS

P A R S S E C U N D A .

A R G U M E N T U M .

- Cap. 2. **P**RÆCIPUA Pelagii dogmata, vel ipsis facientibus Semipelagianis, ab Ecclesia damnata, percurrit. Tum proponit illorum doctrinam, cujus duæ partes sunt. Una est, universis prorsus hominibus offerri Gratiâ a Deo, qui vult omnes homines salvos fieri. Altera liberum arbitrium in causâ esse, cur unus gratiam amplectatur, alter respuit; unus perseveret, alter non perseveret, eo quod gratia opem sibi comparare neglexerit, quod omnes possunt, cum ex primigenia integritatis reliquiis satis virium in natura residuum fuerit ad opem Dei desiderandam & postulandam. Primam partem de Gratia omnibus oblata, per quam salvi esse possint, refellit tum exemplo eorum Infidelium qui de fidei mysteriis nihil umquam audierunt, quosque adeo certum est non potuisse nec gratia nec salutis esse participes: Tum hac ratione, quod si Deus omnes penitus homines, nemine excepto, salvos fieri vellet, omnes salvarentur, cum haud dubie impleatur quicquid vult Omnipotens. Ut autem alteram partem confuteret, duo fecit; Primum quidem, qua ratione in animis nostris gratia operetur explanat, nempe non consilio tantum benignoque hortatu docens, suadensque, sed mutans intus mentem, faciensque insuperabiliter ut velit. Deinde vero demonstrat ante gratiam illam, quæ velle & operari in nobis operatur, neminem posse seipsum preparare ad gratiam; quoniam fides, quæ prima datur per quam cetera impetrentur, gratuitum Dei donum est, neque ante illam quidquam agere homo potest, quo ipsam emereatur, cum omnia etiam probitatis opera nisi ex semine veræ fidei oriantur, peccata sint.

C. 49 U. 12.
Numerus Pelagianorum capit, qui ista hæresin semipelagianis ab Ecclesia damnata fuit.
Hominem ab omni peccati lahe purum nasci.
Pote æquumque, quæ, si velit, sine peccato ducit vitam.

Per Legem Moysi salutem obtinui potuisse.

INTER multa suis quæ tradidit hæresiarches,
 // (Quod cognoscis,) ait, naturam quæ bona facta est,
 Nullis cum vitis in quoquam omnino creari,
 Nec cuiquam primi culpam nocuisse parentis,
 230 Et quoniam tales nascantur nunc quoque, qualis
 Ille fuit nostri generis pater ante reatum:
 Poffe hominem sine peccato decurrere vitam,
 Si velit, ut potuit nullo delinquere primus
 Libertate sua. Nempe hæc damnata fateris
 235 // Conciliis // mundique manu. Connectit & illud

Idem

¶. 127. Quod cognoscis? Turbant & hæ voces: Ideoque parentem includimus.

¶. 225. V. supra) ¶. 42. & 76.

Ibid. Mundique manu. De seculari Imperatorum potestate interpretatur Gallus (de lege scilicet Honorii Imperatoris.) Non nemo alius intellegit de generali subscriptione, qua cuiusvis ordinis homines promiscue Pelagianos damnare cogentur. Simplicius erat accipere de consensu, quo

conciliorum Africæ constitutionem contra inimicos gratiæ Dei totus mundus amplectus est, ut supra dicentem audivimus Authorem ipsam ad ¶. 78. Si tamen de subscriptione intelligendus sit locus, tum audire malim Pelagianos, qui apud August. l. 4. ad Bonif. c. 8. Episcopis sine congregatione Synodi in locis suis sedentibus subscriptionem queruntur extorcam, de ceteris vero ordinibus alium tacent. Doct. Lev.

¶. 218.

Idem auctor, quod Lex ita sanctos miserit olim
Cælorum in regnum, sicut nunc gratia mittit.
Hoc quoque // iudicio sancto scis esse peremptum.

- Obiectum est aliud // ipsum dixisse magistrum;
240 Quod meritis hominum tribuatur gratia Christi,
Quantum quisque Dei donis se fecerit aptum.
Sed nimis aduersum hoc fidei, nimiumque repugnans
Esse videns, dixit se non ita credere, & illos
Damnari dignos quorum mens ista teneret.
- 245 Quo cernis, cum iudicibus damnantibus ista
Consensisse reum: nec quemquam hoc posse tueri;
Quæ tamen ipse suis rursum // excoluisse libellis
Detegitur, reprobum in sensum fallendo reuersus.

- Nunc igitur, quoniam quid nostris displicuisset
250 Offensum est: quam sana fides sit vestra patefcit.
// Gratia qua Christi populus sumus, hoc cohibetur
Limite // vobiscum, & formam hanc adscribitis illi,
Ut cunctos vocet illa quidem, invitetque; nec ullum
Præteriens, studeat communem adferre salutem
- 255 Omnibus, & totum peccato absolvere mundum.
Sed proprio quemque arbitrio parere vocanti,
// Iudicioque suo, mota se extendere mente
Ad lucem oblatam, quæ se non subtrahat ulli,
Sed cupidus recti iuvet, illustretque volentes.

- 260 Hinc adiutoris Domini // bonitate magistra,
Crescere virtutum studia, ut quod quisque petendum
Mandatis didicit, jugi sectetur amore.
Esse autem edoctis istam communiter æquam
Libertatem animis, ut cursum explere beatum
- 265 Persistendo queant; finem effectumque petitem
Dante Deo, ingenis qui numquam desit honestis.
Sed quia non idem est cunctis vigor, & variarum
Illecebris rerum trahitur dispersa voluntas;
Sponte aliquos visis succumbere, qui potuissent
- 270 A lapsu revocare pedem, stabileque manere.

Jam quia summatim, ut potuit, sententia vestra
Decursa est: Dic unde probes quod gratia Christi
Nullum omnino hominem de cunctis qui generantur,

Gratiam secundum
mentis dant.

CAPUT X.

EPICLARIAN,
DOCTRINA.
Gratia omnem in-
vitare, nec ullum
est qui saltem ad-
ferre non studeat.

Sed proprio quæ
que arbitrio parere
vocanti.

Enique jure gra-
dia qui parati vo-
cant & illustrent.

Te quibus ad-
vante doctrina
erescunt postu-
dum virtutum be-
diti.
Ita ut nullis non
adferre perferendi
facilius.

Verum ex libera
arbitrio erant,
ut aliter perve-
nerit, aliter non per-
ficeret.

CAPUT XI.

CONVITAT ILLAM
DOCTRINAM.

Præ-

¶. 238. In concilio Diopolitano.

¶. 239. *Ipsum dixisse magistrum.* In eadem Synodo quidem tam sequens, quam præcedens articulus, tamquam a Cælestio assertus obijciunt: sed quod discipulus asseruerat, merito Pelagius ut *Magistro* adtributum esset. Ceterum ad hunc posteriorum responsio Pelagius: *Hæc utramque Cælestii sunt, ipsi videri, qui dicunt ea Cælestii esse; ego vero numquam sic tenui, sed anathematizans qui sic tenent.* Vide Aug. lib. de Gest. Pelag. cap. 14. Quo libro reliqua etiam, quæ hic de Synodo ista dicuntur, videri possunt. Doct. Lev.

¶. 247. *Excoluisse libellis.* Hoc illi Augustinus multis locis improperat, ac in primis lib. de Grat. Christi. Item de Peccat. origin. Porro, *excoluisse libellis*, dictum est ut supra, *Versibus excoli.* Doct. Lev.

¶. 251. *Gratia.* Sapientiz in Scripturis, max. S. Prosper. Tom. I.

xime Prov. Sap. Eccl. &c. persona adtribuitur; quæque de illa dicuntur, promissæ de Increta & creata, pro locorum diversitate accipiuntur ab Interpretibus. Idem hic tantum de Gratia monitum velim; cætera relinquens vario Leclorum palato.

¶. 252. *Pobiscum.* Edit. Lugd. nobiscum, & ¶. seq. nec illum, ubi cæteri, vobiscum &, nec ullum.

¶. 257. *Iudicioque suo.* Puto, *Judicium voluntatis*, intelligi, ut vocat Julianus lib. 4. contra Julian. c. 4. seu liberam electionem. Doct. Lev.

¶. 260. *Bonitate magistra.* Id est, docente; unde de mox,

Mandatis didicit. . . . &,
Esse autem edoctis &c.
Ad dictionem quod attinet, præverat illi A-
neid. 12.

. . . *Non arte magistra.* Doct. Lovan.
F
¶. 275.

Dicit non posse
quod nemo sic est
non dicit Christi
gratia, & quoniam
laquei non vult,
Quod etiam de
Magna probat a
sive de locis mys-
terios aliis acce-
pitur.
Mark. 10, 12.

CAPIT. XII.
RUP. SEMIPAL.

Quibus dicit non
et monitum, non
lumen naturae per
vitia oppresso,
aut non fuisse
quibus dona Glo-
ria conferuntur.
* f. se monstrare.

CONFUTAT.
Qua hoc dicitur in
dian Prolog. hanc
de locutione, &
Natura humani
non esse lar-
sum, ut pote qua
gratum appetere,
loque ad eum gran-
dante possit, &
Gratum secun-
dum merita dari.

- Prætere, cui regnum vitamque beatam
275 Imperire velit? // Nec enim vel tempore nostro
Omnibus in terris jam certum est insinuat
Christi Evangelium: ne dicam exordia // doni
Non potuisse simul toto decurrere mundo.
Illa quidem ad cunctos ferri sunt iusta: sed uno
280 Tempore non agitur, quod tempore dicitur uno.
Dumque suis adiut Domino pandente ministris,
Crescunt primitiæ, fuerint omnino necesse est
Quædam terrarum partes, ubi gratia nondum
Corda hominum tenebris // abolverat // impietatis,
285 Et dira innumeri demersi nocte peribant,
Cum multæ accepto fulgerent lumine mentes.
An bonitas divina quidem non destitit omnes
Velle vocare homines, // sed non simul apta fuerunt
Corda, quibus possent conferri dona salutis;
290 Dum morum obstitit feritas truculenta // magistris,
Difficileque aditu // transcurrit gratia gentes:
Ut quoniam lucem offerri voluisset, & ipsis
// * Demonstrare Deus; sua quemque adversa voluntas
Arguat, & culpa obstringat, quia // lumine primo
295 Per vitia oppresso, sit facta indigna secundo?
Quod si firmatur, nequicquam plectimus illos,
Qui nullum // innatum vitium nascentibus ajunt,
Incolumique omnes cum libertate creari:
Gratia quos Christi meritorum examine iusto
300 Eligat, & dignos vita vocet, accipiatque.
Namque // utrumque simul sapitis, qui dicitis, Omnes

Omoi-

ψ. 275. Nec enim &c. Videtis idem argumen-
tum respons. ad capit. Gall. c. 4. D. L.

ψ. 277. Doni, Evangelii: sicut infra ψ. 287.
Dona salutis. D. L.

ψ. 284. Absolverat. Fateor, in editis antiquio-
ribus esse Absolverat: sed repugnat sententia; &
credendum est hic scripum fuisse tenebris abso-
lverat, sicut infra ψ. 881. Paraque absoluerat. Doct.
Lovan. Idem jam ante ex conjectura certa indi-
catur a traductore. Utriusque iudicio fuit, &
insuper Doctoris exemplo, hanc vocem textui re-
stituere non dubitavimus.

Ibid. Inspiritatis: pro infidelitate, ut non so-
lum Libri sacri, sed etiam prophæta judicia olim
loquebantur. Hinc Christiani Impiritatis seu Athei-
smi dammati (a paginis errantibus.) Doct. Lov.

ψ. 288. Sed non simul. Sic Ep. ad Rufin. cap.
15. An dicendum est, inquit, voluntati Dei huma-
nos obistere voluntates, & tam feris tamque intra-
biiles hominum mentes, ut Evangelium ideo
non audiant, (hoc est, ipsis non predicatur,) //
quia predicationi impia corda non possunt? Quod
effugium ibidem egregie quoque precluditur. Doct.
Lovan.

ψ. 290. Magistris. Id est, Predicatoribus.
D. L.

ψ. 291. Transcurrit: non pro percurrit, ut in-
fra 381. Sed pro prætercurrit, seu præterit. Agi-
tur enim de gentibus, quas, ut dicitur infra 650.
Gratia neglectis degenet moris in umbra. D. L.

ψ. 292. Demonstrate &c. Phrasit dura, nec sa-
piens Prosperi facilitatem. Putem omaino legen-

dum, Se monstrare; ut periodi sensus sit, Deum
omnibus lucem oblatam voluisse, ac re ipsa abu-
lisse, qua unum saltem Deum verum agnoscerent;
atque illis sufficienter se ipsum monstrasse: at et-
iam oblatorum fuisse lucem Evangelii, qua cetera
ad eum cultum pertinentia docerent, sive prima
illa luce per vitia oppressa, se altera illa indigne
reddidissent. Etique plane conformis locus Augu-
stini Epist. ad Aug. post medium. Quandoquidem
ajunt, inexcusabiles sint, qui & ad unum veri Dei
cultum potuerint instrui intelligentia naturali, &
Evangelium ideo non audierint, quia nec fuerint re-
cepturi. Doct. Lovan.

ψ. 294. Luminis primo, nempe intelligentia na-
turali, ista de qua loco citato. ψ. seq. vero Se-
cundo, id est, Evangelio, ut ibidem Doct. Lov.

ψ. 297. Inanem, potius quam illam, ut alii:
tam quod infra ψ. 826. similiter legatur,

Nunc talem Insecti &c.

tum quod illa hic innam nascentibus, sibi con-
cinnitate quadam congruere. Doct. Lovan. Hoc in
margine notant edit. anteriores, & emendaverat
jam translator eruditissimus.

ψ. 301. Utinamque simul sapitis, tam Pelagian-
tis: videlicet & quod homines cum incolunt &
primigenia illa libertate nascuntur, & quod gratia
vocet eos quos meritorum examine iusto invenit
vocatione dignos. Primum nempe sapienter asserunt
quæ duobus verbis proximis, alterum vero ceteris
sequentibus. Quod ut clarior videatur, juvabit
eosdem versus per se satis obscuros, brevi Para-
phasi elucidare. Itaque.

Ibid.

- Omnibus oblatum potuisse // apprendere munus:
 Naturæ quoniam non sit detracta facultas:
 Nec sine iustitia pereant, qui mentis honorem
 305 Sordibus obruerint vitiorum, ut lumen ab alto
 Emissum, indigna nollet requiescere sede.
 Sic, quod nascendo est unum, distare volendo:
 Ut meritum ad paucos, naturæ spectet ad omnes.
 SED tamen hæc aliqua si vis ratione tueri,
 310 Et credi tam stulta cupis: jam pande quid hoc sit,
 Quod bonus omnipotensque Deus, non omnia subdit
 Corda sibi, pariterque omnes jubet esse fideles?
 Nam si nemo usquam est, quem non velit esse redemptum:
 Haud dubie impletur quidquid vult summa potestas.
 315 Non omnes autem salvantur, magnæque pars est
 Quæ sedet in tenebris mortis, nec vivificatur.
 An varii motus animorum talia gignunt,
 Libertasque facit causam non omnibus unam?
 Ergo hominis valida arbitrio divina voluntas,
 320 Aut etiam invalida est, // operis cui finis in illo est.
 Quem frustra jussisse velit, nisi // præferat ille
 Affectum, cujus comitetur gratia cursum.
 At si dimota certandi nube, serenis
 Quæ sunt vera oculis mecum intueare modeste:
 325 Et vetera exemplis manifestis plena videbis
 Sæcula, & in nostris cognoscere tempore multa
 Quæ doceant, virtute Dei conversâ malorum
 Corda, quibus recti nihil umquam infederat, & quæ
 Nullum iustitiæ signum sensumve gerbant.
 330 Namque ut nunc sivas gentes & barbara regna,
 Ignoti prius aut spreti nova gratia Christi
 Adtrahit, & terra templum sibi condit in omni:
 Sic prius immites populos, urbisque rebelles,
 Vincente obstantes animos pietate, subegit.
 335 Non hoc consilio tantum hortatuque benigno
 Suadens atque docens, quasi normam Legis haberet
 Gratia: sed mutans intus mentem, atque reformans;
 Vasque novum ex fracto fingens, // virtute creandi.
 Non istud monitus Legis, non verba Prophetæ,

CAPUT XIII.
 Obsecro, siquidem,
 non talem esse in
 Deo salvandi o-
 mnes voluntatem
 qualem sibi vole-
 bat.
 Plac. III. 1.
 Et quia non o-
 mnes et ipsa sal-
 vantur, aut ad sa-
 lum veniunt, &
 si quocumque vult
 Deus hanc datus
 impletur.

RESP. BENEFIC.
 Deus omnes vult
 salvare, neque ta-
 men omnes sal-
 vantur, quia hoc
 libero arbitrio alii
 volunt, alii ab-
 sent.
 C. G. N. P. V.
 Indignum est
 voluntatem homi-
 nis impedire ne
 fiat quod vult o-
 mnipotens.
 CAPUT XIV.
 Obsecro, siquidem,
 virtute Dei omni
 tempore contraria
 esse perfusa cer-
 da, quibus nihil
 æque voluntatis
 unquam insiden-
 tal.

Gratiam non opo-
 rari docendo so-
 lum, docendo &
 faciendo.
 Sed efficiat
 mentem immu-
 tando, & volen-
 tes ex potentibus
 faciendo virtutes o-
 mnipotens.

Non

Ibid. Omnes omnibus oblatum. Id est, omnes nationes & homines sui arbitrii merito potuisse efficere, ut sibi Evangelium anoniciaretur: nimirum non admittendo oblatum cordi duritiem & morose feritatem (quando quidem integram ad libetatem non amittens) adeo ut qui auditione Evangelii frustrati sunt, exin præcise ob causam illam sunt frustrati, quia dignum Evangelio locum in se suis propriis meritis non prepararunt. Atque ita fieri, ut qui naiva arbitrii libertate sunt æquales, dispari ejusdem usui inæquales efficiantur: sique meritis paucorum, licet naturalis merendi facultas sit omnium. Deff. Lovan.

¶ 302. Apprendere, pro affigere (ut etiam ¶ 845.) est inclinare luminis vocabulum, tandem enim vernacule usurpari ceptum pro addiscere. Obiter auctori notari potest, quomodo hunc infinitivum Auctor phrasin sibi familiari continuo

motet in subjunctivum, cum post verbum interpositum pergit.

Non sine iustitia pream &c.

pro, perire. Deff. Lov.

¶ 320. Operis Finis. Id est, successus. Deff. Lovan.

Ibid. In illo est, nempe arbitrio, ut prima fronte apparet. Sed quæ sequuntur ¶. sequenti Quæ & sibi, indicant omnia simul esse relativa Homini, ¶. præced. Deff. Lovan.

¶ 321. & seq. Præferat affectum cuius &c. eo sensu quo quis faciem aut signum præferre dicitur. Quod notatum oportuit ob vocis & phrasin ambiguitatem. Deff. Lovan.

¶ 338. Virtute creandi. Id est, eadem virtute & potentia nunc reformans, qua olim formavit: hinc enim mox illud:

Quod fecit, refecit. Deff. Lovan.

F 2

¶ 340.

Quod prestat non
potest nec lex
Nec veris diuina
preconat.
Nec natura sibi
ipsi dimittit.

Gratiam efficit
ut fides radicem
agat in cordibus
humilium, in pro-
mitat, ut crescat,
ut marefcat, ut
conferuat ac
perferuat omnes
in bonum.

CAPUT XV.

SEMPERLEGANDUM.
Sunt, ubi Eccle-
sia designatur ap-
probatum.
Favorem homi-
num per se nec
iudicium nec fa-
vorem contem-
pni aut perire-
re.

Sed considerant
victori & horan-
ti. Deo infanti
propria infanti il-
ludare, cum il-
le eorum imitari
& perficiat.

- 340 Non // præstata sibi præstat natura : sed unus
Quod fecit, reficit. Percurrit Apostolus orbem,
Prædicet, hortetur, plantet, riget, increpet, inflet,
Quaque viam verbo referatam invenerit, intret :
Ut tamen his studiis auditor promoveatur,
345 Non doctor, neque discipulus, sed gratia sola
Efficit, inque graves // adolet plantaria fructus.
Hæc semen fidei // radicem adfingere menti,
Equæ sinu cordis validum jubet edere germen.
Hæc maturandam fegetem servatque fovetque ;
350 // Ne lolium & tribuli, & vanæ dominentur avenæ :
Ne ventus frangat, torrens trahat, æstus adurat :
Neu cum se nimium læta & præfortis in altum
Extulerit, turpi procumbat strata ruina.
Et nos ista, // inquis, sentimus de bonitate
355 Ac virtute Dei : // quæ ni foveatque regatque
Quos vocat, & tutos peccato præstet ab omni ;
Non sua servabit quemquam prudentia, nec se
Perficiet folis naturæ viribus ullus.
Sed quia jam in nobis & velle & nolle creatum est,
360 Arbitriique sui quo vult intendere motus
Libertas // accita potest, patuitque per aurem
Judicio cordis, quo mundum propoluisse
// Consilio fervare Deus : mens excita longum

Ex.

¶ 340. *Præstata*. D. L. legi mavult, *Prostra-*
ta, et si Editiones omnes legant *Præstata sibi* : id
est, sibi dimissa, inquit ; nec etiam caret elegan-
tia a conjugatis, ut vocant,

Non *Præstata sibi Præstat natura*.

Tamen legendum *prostrata* putat, tam quod pro-
strata natura etiam infra repetatur ¶ 889.

Sed *prostrata* semel quanto utroque profunda & r.
tam quod ¶ 398. & seq. in eandem sententiam
legitur :

Nemo alii dat, urgo sibi ; non Littera Legis
Nec naturalis sapientia (en quod dicit *Natur-*
æ : sic autem prosequitur) *qua semel acta*.

In præcepto dicit, quod idem est sane ac *prostrata*.

¶ 346. *Adoles*. Sic etiam ad Capit. Gall.
sent. 6. *Arbitrium hominis* (libertatem) *gratia Dei*
non abolet, sed *adoleat*.

P. Ramus in illud Pharmaceut.

Verberasque adoles pinguet :

Adole, inquit, *proprie est Auge*, & *hic Cas* im-
phorastaphon, pro *lacrare* dicitur. Noster igitur
infinitivus quidem fortassis, sed tamen proprie hanc
vocem posuit. Doct. Lovan.

¶ 347. *Radicem adfingere menti*. Dixerat Vir-
gilius Georg. 2.

... Radicem adfingere terre.

Quin totus hic pene paragrahus e Georgicis ex-
pressus est. Doct. Lovan.

¶ 350. *Ne lolium &c.* Ramus in similem Vir-
giliū veriam Ecl. 5.

Infelix lolium, & steriles dominentur avenæ :
Lolium, ait, *Græci est vicianum*, Franci *geraa* :
Perfus idem repetitur Georg. 2.

Lappæque, tribulique, interque *nudentia culta*,
Infelix lolium &c.

Officiis oculis, quod Ovidius 1. *Fast.* testatur :

Et carent lolis vicianibus agni.

Tum ita pergit de *avenis* eodem versu : *Avenæ poi-*
sum frumenti vitium est, ait Plinius l. 18. c. 17.
Sterilis porro dicitur ad differentiam salivæ : *vana*
pro eadem dicitur, Georg. 1.

Expectata sigez vantis illasæ avenis. Doct. Lo-
van.

¶ 354. *Inquis*, potius quam, *inquis*, ut Vul-
gati : cum aliquot his capitibus perpetua sit homi-
nis Sempiterni allocutio. Doct. Lov.

¶ 355. *Qua ni &c.* Idem facit Collator lib.
contra Collatorem cap. 3. & 4. quod quidem *lib*
interdum motibus homo ad virtutem appetitus possit
extendi, semper vero a Domino indigent adjuvari :
& bonarum voluntatum principia, nisi a Deo di-
rigantur, ad consummationem virtutum pervenire
non possunt, quod postremum quidem hic ita effec-
tor.

Nec se

Perficiet folis naturæ viribus ullis. Doct. Lo-
van.

¶ 361. *Accita*. Id est, *provocata*, improprie
proculdubio. Gallus facta apposte in Prosa : *Les-
qu' en lui a proposé quelq' chose*. Doct. Lov.

¶ 363. *Consiliis*. Gallus de magna consilio mi-
raque economia Redemptianis nostræ intelligere
videtur. Hinc satis quidem magnifice :

Lors qu' en lui a fait voir ces moyens ineffa-
bles :

Dont au Dieu daigne user pour servir les créa-
tures.

Dubitem tamen, an non sensus germanus sit : *Quo*
mundum proposuisset &c. id est, quid ad salutem
Deus a nobis velit. Porro *proposuisset* phrasi Aucto-
ris positum est, pro *proposuisset*, ut supra ¶ 249.
Disposuisset ¶ 292. Reluctus. Doct. Lov.

¶ 365.

- Excurtat somnum; seque illi subdat & aptet,
 365 Qui // cupidam & fidam promissa // in gaudia ducat.
 Hoc est nobiscum quod te sentire ferebas?
 Hæc sincera fides? Hæc Christi gratia tecum est?
 Cujus opus //, fixo distinctum limite, totum
 Extra hominem statuis // clausa penitus * fore mentis:
 370 Vixque Deum // sensus carnis permittis adire,
 Per quos sumpta foris animus dijudicat intus,
 Seque ferat quoquo librata examina pondus
 Preferit arbitrii: veluti cum voce loquentis,
 Aut rerum actarum // specie, quas vidimus, aut quas
 375 Legimus: exoritur secreta cordis in aula,
 Nunc amor, aut odium, nunc spes, metus, ira, dolorque:
 Nec tamen hos motus scriptor, narrator, & // auctor
 Insereve animo, (quamvis forte hoc quoque vellent;)
 Sed de // perceptis mens iudex sponte movetur;
 380 Et // pro more suo, quantum se exercuit istis,
 Transsit in affectum quem confirmaverit ex se,
 Illa volendo sequens, istis nolendo resistens.
 At vero omnipotens hominem cum gratia salvat,
 Ipsa suum consummat opus; cui tempus agendi
 385 Semper adest quæ gesta velit: // non moribus illi
 Fit mora, non causis anceps suspenditur ullis.
 Nec quod sola potest, cura officioque ministri
 Exequitur, famulifve vicem committit agendi.
 Qui quamvis multa // admoveant mandata vocantis;
 390 Pulsant, non intrant animas. Deus ergo sepultos
 Suscitât, & solvit peccati compede victos.
 Ille obscuratis dat cordibus intellectum:
 Ille ex iniustus justos facit, indit amorem
 Quo redametur amans; & amor quem conferit, ipse est.

CAEUT XVI.

CONJECTURÆ.
 Cupidam ista erret
 veram Christi
 gratiam, quæ foris
 extra autem
 hominem constituitur,
 quæ cordis
 interioris potestatem
 non aperit,
 & fore aliatro casu.

Itaque hoc posse
 gratiam propriam
 non agere, sed illi
 verum arbitrium
 veluti cum quæ
 audit vel istis
 quæ placent aut
 displicent, varie
 commoveret sa-
 rum affectus, non
 hic quæ audit vel
 legit adscribit de-
 bet, sed libere quæ
 alterius quod se-
 ligitur pro summa
 hic illis quæ-
 ret & dedit.
 Contra vero gra-
 tia fidelis voluntas
 æm quæ vult o-
 mnipotentis
 virtute.

Nec alium enim
 amorem obla-
 ciscunt.

Non misistum
 quæ prædicant
 extrinsecum plan-
 cat aut regit illi-
 quid esse, sed
 Deum qui dat in-
 tus incrementum,
 Admirationem gra-
 tia educta in
 moribus huma-
 nis.

395 Hinc

¶ 365. *Cupidam & fidam*. Respicit videtur ad duo illa, quæ Massilienses prævie ad gratiam requirebant; nempe desiderium sanctitatis & fidem: vel ad desiderium tantum, sed constans illud & continuatum, cui idem & gratiam & perseverantiam acceptam referebant. Doct. Lov.

Ibidem. In *Gaudia*. Gallas, *præmia*: sed voluntatem nostramque lectionem probat, primo quod si *præmia* legendum foret, tum aptius ad *præmia* dictum fuisset; deinde, & præcipue, quod respici videtur ad locum Evangelii, *Intro in gaudium Domini tui*: unde etiam quod in textu præcedit, ubi servus *fidelis* appellatur, puto hic expressum per illud *Fidem*. Doct. Lovan.

¶ 368. *fixo distinctum limite*. Sic supra ¶. 351. & seq.

Limitis cubilem. hoc cubilem

¶ 369. *Clauis fore*, seu jamas: non clausæ, ut alii. Doct. Lovan.

¶ 370. *Sensus carnis*, propter illud ¶. 361.

Potiusque per aures.

¶ 374. *Species* alias *species*: ut ille sit rectus verbi exoritur: sed cum sequatur mox alius, nempe, *amor, odium, &c.* necesse est ut hic sit obliquo, perinde ut *Voce loquentis*. Doct. Lov.

¶ 377. *Auctor*. Jam ex conjectura, Gallo meo consentiente, substitueram *Autor*, ut sic tria hæc, S. Prosper, Tom. I.

scripsit, narravit, & alter, conveniret cum tribus illis superioribus, *Vox loquentis, rerum actarum specie quas vidimus, & quæ legimus*; cum lucem attulit Salutis locat, ostendens *Auctorem* etiam pro *actore* poni posse, adeoque nihil hic in Vulgatis immutandum esse: sic enim ille paulo post initium Catilinæ, distinguit rerum *Scriptorem* & *Auctorem*, ut *Auctorem* dicat qui eas agit. Doct. Lovan.

¶ 379. *Perceptis*. Doct. Lovan. restituisse se dicit ex editis antiquioribus, *Preceptis*, cum recentiores haberent, *perceptis*, sic autem inelligi voluit, ut *Æneid*. 6.

Omnia præcepti atque animo mecum ante peragi.

Nos autem consultis antiquioribus editis, Lugd. Lovan. & Duac. legimus uniformiter *perceptis*. Sola editio Colonienfis & posteriori Lugdunensi habente *preceptis*. Idem non mutavimus.

¶ 380. *Pro more suo*. Id est, pro quibus est moribus ac ingenio. Ita Salutis in Jugurth. *Sibi quisque pro moribus consulens, alii fugere, alii arma copare*. Doct. Lovan.

¶ 381. *Non moribus*, contra illud v. 390.

Dum Murum obsistis feritas. Doct. Lov.

¶ 389. *Admoveant*, quasi ad *passandum* se intrandum, ut sequitur. Non igitur *admoveant*, ut aliqui. Doct. Lovan.

F 3

¶. 421.

- 395 Hunc itaque affectum, quo sumunt mortua vitam,
Quo tenebræ sunt lumen, quo immunda nitescunt,
Quo stulti sapere incipiunt, ægrique valecunt,
Nemo alii dat, nemo sibi, non littera Legis,
Nec naturalis sapientia, quæ semel acta
400 In præceptis, labi novit, confurgere nescit:
// Et licet eximias studeat polleare per artes,
Ingeniumque bonum generosis moribus ornet;
Cæca tamen finem ad mortis per devia currit,
Nec vitæ æternæ veros acquirere fructus
405 De falsa virtute potest, vanamque // decoris
Occidui speciem, mortali perdit in ævo.
Omne etenim probitatis opus, nisi femine veræ
Exoritur fidei, // peccatum est, // inque reatum
Vertitur, & sterilis cumulat sibi gloria pœnam.
410 Usque adeo donum est quod credimus, & data gratis
Gratia, non merita datat mercede vocatos:
Nec iustorum operum discernit facta; sed omnes
Sola ex immundis mundos facit, utque // legentem
Lectus amet, // non hoc studio, sed munere fuit.
415 Nam si spectatrix meritum est gratia, & illis
Se tribuit, quorum est animus purgator, & quos
Per libertatem arbitrii sibi repperit aptos:
Infantes tantum, iustosque adiungere // solos
Debit, & veri cupidos, ac recta volentes.
420 Perverbos autem, & scelerum assuetudine turpes
Deturbare procul, lucemque negare tenebris.
Atqui Salvator mundi non præmia iustis
Solvere, nec sanis venit conferre medelam:
Sed quod dispersum exciderat, // fractum atque jacebat,
425 Quærere, & inventum reparare, ac reddere curæ.
DENIQUE ne quisquam ex morum splendore putetur
Censeri, aut fidei merito ad bona summa vocari,
Ceu non divino sit munere mentibus ipsa
Inspirata fides: recole innumerabile vulgus

Re-

Deferendi affec-
tum qui ad Deum
cor accendit, nec
hominem hominis,
nec alium sibi,
neque per natural-
em sapientiam
dare potest.

Optime morato-
rum videri non quod
pariter ducunt
littera polleant
virtutes false.

CAPUT XVII.
Vides domum et
profectum gratiam.
Hæc est ex me-
rito, cum ex illa
fit omnis utilitas.

CAPUT XVIII.
Idem ex eo con-
stat quod stulti-
tudine sancta flagro-
simus, etiam in-
fantes citra sul-
picio baptismi ad
salutem mittuntur.

¶ 401. Et licet eximias &c. Sic contra Col-
lat. c. 10. Etiam si excellentissimis artibus, & eno-
bis moralium polleat disciplina, iustificari ex se non
potest: quia bonis suis male utitur, in quibus sunt
culpa veri Dei, temperantia immunditatis convicia-
tor, & unde se defendi existimat, accessit. Doct.
Lovan.

¶ 405. Decoris occidui, eadem phrasia quæ Epist.
ad Demetriadem c. 4. dicitur, honores occidui; id
est, qui cito transiunt occiduntque. In pluribus
Editis (Lugl. Lov. Duac. & Colon.) pro vanam-
que decoris, legitur animumque, sed vitio fortasse Ty-
pographi (quod ante emendaverat gallicus transla-
tor). Saltem lectio nostra dubia esse non potest,
ita prolixo poscente sententia. Doct. Lov.

¶ 408. Peccatum est. Locutio est Apostolica,
Rom. 54. 23. Omne autem quod non est ex fide,
peccatum est. De qua consule Interpretes. Eam
interim emittit videtur hic nollet, cum ad-
dit:

Ibid. Inque reatum Vertitur, & servilis &c.)
Per quod fortassis insinuat, non ipsam per se opus

quod non ex fide fit, peccatum esse oportere, ut
quod sæpe sit moraliter (sic Schulze loquuntur)
seu ex officio bonum; sed reatum demum accede-
re, ubi de illo homo aliter quam in Domino glo-
riatur: uti facile infideles de bonis gloriantur suis.
Saltem non sensit Prosper, neque sentire potuit.
Omnia opera infidelium, in rigore quo hodie
Theologia loquitur, esse peccata. Doct. Lov. Legi
potest S. Augustinus lib. 4. contra Julianum cap. 3.
Append. part. 2.

¶ 413. Legentem lectus, pro, elegantem ele-
tus; id est, Deum homo. Doct. Lov.

¶ 414. Non hoc studio. Id est, non labore &
merito, sed dono gratuito accipit. Doct. Lov.

¶ 418. Solus. Gallus solum (Editi omnes so-
lar) verum in medio veritas tantum, & id solum
solum displicet. Doct. Lovan.

¶ 424. Fractum atque jacebat. Quidni, in-
quies, scriptis, fractumque? Sed libuit fortassis imi-
tari Horatium lib. 1. Epist. ad Quinti.

Doct. Lovan. Remis, negat atque Sabellus.

¶ 434.

- 430 Retro senum & juvenum, qui cæca turpiter usi
 Libertate animi, per cultus dæmoniorum,
 Per magicas artes, per amorem rapta tenendi,
 Per stupra, per cædes vitam duxere nefandam:
 Et tamen incumbente obitu, jam // limite in ipso
 435 Extremi status, // miserantem nocte remota
 Cognovere Deum; purgatorisque lavacri
 Munere, nulla mali linquentis signa prioris,
 Exempti mundo mutant tartara cælo.
 Quæ merita hic numeras? Si præcedentia // cernas,
 440 Impia; si quæris post addita, nulla fuerunt.
 Si vero merito adscribis, voluisse renasci:
 Nempe utero fidei parta est tam recta voluntas.
 Porro fidem quis dat, nisi gratia? sic bene velle
 Gratia dat tribuendo fidem quæ credita poscat,
 445 Queque voluntatis meritum creet, ipsaque solo
 Nascitur spirante Deo, mentemque reformans,
 Ne cinere algenti sopitum suscitaret ignem.
 Ergo // voluntatis genitrix, operumque creatrix
 Non est ex merito: quoniam quod non fit ab illa,
 450 Non bene fit: QUEM non // recto via limite ducit;
 Quanto plus graditur, tanto longinquius errat.
 Sive igitur meritum, credens existere posse
 Ante fidem, donas // virtutibus impietatis;
 Sive illam vis esse tuam, non munere dantis
 455 Sumptam, sed genitam de libertate volendi:
 Nullam habet in vobis salvatrix gratia sedem,
 Inflato exclusa arbitrio, quod fronte superba
 Erigitis, spatio ut gravius majore riuatis.
 // DIVINORUM operum quod ponitis in redimendis
 460 Principium? Mandata Dei facere ante lavacrum,
 Nosse & amare Deum, // promissis credere Christi,
 Querere, pulsare, & petere, // proprium omnibus esse
 Afferitis, qui se student aptare vocanti.
 Anne ab // aquis divina manus renovare receptos

CAPUT XIX.
 Locum hoc in e-
 jusdem homini-
 bus merito adscri-
 bi posse, quod ha-
 bitum desiderat-
 erat.
 Sed hoc desiderium
 ex hâc
 fidem vero non
 est ex gratia
 potest docere.
 Locum quoque radi-
 cibus omnium mali-
 tarum, ex merito
 esse non posse, &
 quod ab illa non
 fit, non bene fit.
 Gratiam suscitavit
 erexit qui ex-
 citavit.
 Vel meritum ul-
 lum ante fidem &
 si post in fide
 virtutibus inside-
 lion.
 Vel fides ex li-
 bertate volendi
 non docere, non
 ex merito dei doni.

CAPUT XX.
 Erratum ibidem
 periculum nullum
 alio loco additum
 ne principium ap-
 paritionis homi-
 nis, quod per
 Legem & tra-
 ditionem hominum
 insinuat voluntati,
 qui facere causam
 oportet.

In-

¶ 433. *Limite in ipso*. Conspiciunt aliqui legendum, *Limine in ipso*; seu quod sic legatur infra *¶ 812*, seu quod tum Virgilius in *Pharmac.* & *Æneid.* 10. tum Lucretius lib. 6. sic habeant. Cui tamen retinendam hanc lectionem, cum correspondet illud in *Epist.* ad *Rufin.* cap. 17. *In ipso exhalandi spiritus fine*. Doct. *Lozan.*

¶ 435. & seq. *Miserantem cognovere*, q. d. *Idco cognovere, quia miserantem*. D. L.
 ¶ 470. *Cernas*. Ita edidit omnes. At Doct. *Lov.* substituit *Cernis*, dicens magis rhythmicè legi, *Cernas*, sed ideo male.

¶ 438. *Voluntatis genitrix, operumque creatrix*. Tametsi *Epistola* ad *Rufinum* c. 2. *Bonorum creatrix* vocetur gratia, tamen quod hic dicitur, ad fidem est referendum, de qua mox ante:

Quoniam voluntatis meritum creet.

Item lib. 1. de *Vocat. gent.* c. 23. *Fides, quæ bona voluntatis & iustæ actionis est genitrix, quo ipsa fonte nascitur*, &c. Doct. *Lovan.*

¶ 450. *Recto via limite*. Legerat *Georg.* 2.
 Sic via limite.

Adagii formam habet sententia; quam ideo suo charactere distinximus. Doct. *Lozan.*

¶ 453. *Putantibus impietatis*. Id est, infidelitatis (ut supra *¶ 284*.) seu paratis ante ipsam fidem. Doct. *Lozan.*

¶ 459. *Divinorum* &c. Ex abrupto aliud arripit medium, quod illi non insidens. D. L.

¶ 461. *Promissis credere Christi, pro Sperare*; sicut *Nosse Deum, pro Credere*; nam hoc versu tres virtutes Theologicæ exprimentur. D. L.

¶ 462. *Proprium omnibus esse*, ita ut illa per se possint. Voluerant namque Massilienses, *Ad conditionem universusque hominis pertinere, ut per discretionem boni & mali ad cognitionem Dei, & ad obedientiam mandatorum ejus, posset suam dirigere voluntatem* atque ad hanc gratiam quæ in Christo renascimur, pervenire, per naturalem scilicet facultatem petendo, querendo, pulsando. Ep. Auct. ad Aug. paul. post med. D. L.

¶ 462. *Aquis*. Baptismi. Tunc autem demum incipere gratiam, indicant Massilienses verbis jam citatis: *Gratiam quæ in Christo renascimur*. D. L.

F 4 ¶ 467.

- 465 Incipit, & vitæ causa est sua cuique voluntas;
 Ut merces operum sit gratia, iudiciumque
 De pretio, quo quod // donum prohibetur, ematur?
 An vero auxilium verbo Deus inchoat, & se
 Voce ministrorum mundo declarat in omni:
 470 Ut pulsante aures sermone illesta voluntas,
 // Iudicio præcurat opem, nec // gratia jam sit
 Gratia; quæ legis fungens vice, jure momentis
 Solum agat, atque agro cum plantatore ministret,
 Terraque seminibus det, non Deus, incrementum:
 475 // Ubere ceu glebæ sublestat, & arte colentis
 Exoritura seges; neque quidquam cordis in arvo
 // Præfulcet divina manus, quo // temperet æquor
 Edomitum, faciatque // satis gaudere novalis?
 Talibus assumptis inimico ex dogmate, nonne
 480 Perspicuum est quantum damnatos confoveatis?
 Dum cuique ad veræ capiendæ exordia vitæ,
 Naturam affectum fidei conferre docetis:
 Dumque aliud non est vobiscum gratia, quam lex,
 Quamque Propheta monens; & quam doctrina ministri.
 485 Scilicet ut tale arbitrium generaliter insit
 Semine damnato genilis in // corpore mortis,
 Quale habuit nondum peccati lege subacti
 Primus homo, & nullum in prolem de vulnere vulnus
 Transierit, nisi corpoream per conditionem:
 490 Quæ sic exterius // respondeat, ut nihil inius
 Imminuat, teneatque suum substantia mentis
 Splendorem; & nulla poenali nocte prematur.
 ADDE quod superest tumidi, ruituraque vani
 Congerite, & // causis causis aptate sequentes.
 495 Et quia nil primæ perit virtutis apud vos;
 Dicite ab illæsis animis procedere veram
 Iustitiam, regno dignam, cæloque locandam:

// Ut

Verum ex hac doctrina, voluntas gratia peccati, et gratia infat fuit, nec gratia sed lege voce fuit, iudicando tantum, non donando quod jubet.

Quantum hoc doctrina Pelagiana hæc in quædam docet. Decendo latius talis seu voluntatem emendi et de eis naturalis amorem liberatam, gratiam vero ei, hoc aliud est, quoniam inter de doctrinam. Et illa sed et arbitrium peccati latum non habet.

CAPUT XXI.
 Et quod præterea docet Pelagius, etiam est. Notandum propria istius fidei, etiam est et calum meti possit.

¶ 467. *Donum prohibetur*, nempe in Scripturis, præsertim in Epistolis Apostolicis Rom. 5. & Ephes. 3. &c. Doct. Lov.

¶ 471. *Iudicio*. En macrobii *Judicium voluntatis*. Doct. Lovan.

Lat. Nec gratia jam su gratia. Non ea ratione, quia non sit gratuita, ut Rom. 11. item Ephes. 4. Aug. ad Rom. c. 2. sed quia (ut sequitur).

¶ 475. *Jure momentis*
solum agat;
 quod non est Gratia, sed Lex.

¶ 475. *Ubere gleba*. Est Virgili, versu illo iterum repetito Æneid. 1. & 2.

Terra amica, potens arvis, atque Ubere gleba. Ut mirer etiam Gallum cum vulgaris legisse Gleba. Columella tamen etiam *Ubere gleba* dixit. Doct. Lovan. Edit. Lugd. habet *Ubere seu gleba*. Colon. *Ubere seu gleba*. Lov. & Danc. *Ubere seu gleba*.

¶ 477. *Præfulcet*. Notum est *fulcare* pro arare a poetis poni: tunc collige quid *præfulcare*. Doct. Lovan.

Id. Tempore æquor. Somptum ex Æneid. 1. translatumque a te marina ad rusticam, ipso præ-

conite Virgilin, col & campi planities nondum aratro subacti. *Æneid* dicitur, necesse autem subacti, *Novellæ*, aut *Novale*. Doct. Lov.

¶ 478. *Satis*. Ut Virg. *Elog.* 3.
Dulce Satis humor. Doct. Lov.

¶ 485. *Corpore mortis*. Phrasia Apostolica. Rom. 7. ¶ 24. pro corpore morti obnoxio, nec tam morti corporali, quam morti concupiscentiæ & legis membrorum. Doct. Lovan.

¶ 490. *Respondet*. Id est, apparet seu conspicua sit: ut infra ¶ 622.

Nulle tibi arbitrii respondent signa. Virgilius etiam *respondere* pro *provenire* posuit Georg. 2.

Sed transis olea melius propagine vitæ Respondere.

Quod an huc loco lucem afferre possit Lector dispiciat. Doct. Lovan.

¶ 494. *Causis causis aptate* &c. Si ita scriptum Noller, & non posuit, *et causis causis* (quod obiter indicasse sufficit); tum satis apposite reddidit Gallus.

Jeugars, à ces erreurs l'erreur qui les produisit, La cause à ces effets, & le tronc à son fruit. Doct. Lovan.

¶ 498.

- // Ut frustra Christus sit mortuus. Edite multos
 Arte & sponte sua Sanctos ab origine mundi,
 500 Abſque Deo placuisse Deo: decretaque Legis
 Tunc data, cum peior mos & corruptior ætas
 Terrore instanti & formidine mortis egeret.
 Dicite // plectentes apices, mortisque ministros
 Hoc expleſſe operis, quod gratia vivificatrix.
 505 Nunc agite, & quoniam fuerit sine lege voluntas
 Libera, quam scripti munibatur pagina cordis;
 // Sic vitam æternam adquiri potuisse, // vacante
 Hac ope quæ legem supereminet, ut sine lege
 Ex naturali potuit virtute capeſſi:
 510 Nunc autem studiis vergentibus in mala multa,
 Creviſſe auxilium; non quo ceſſante, salutem
 Non caperet per difficiles natura labores;
 Sed quo conatus operum affectuſque juvante,
 Propositam citius ferret mens libera palmam.
 515 Dicite, cum infantes renovantur, non renovari
 Infantes animas, & ſola carne renaſci
 Exterius lotos, non exiſtentibus // illis
 Interius maculis: quoniam licet edere rectæ
 Signa voluntatis nequeant, tamen hoc magis omni
 520 Sorde vacent, // ſuper auctoris quod conditionem
 De proprio nihil addiderint quod ſons aboleret.
 Hæc ſi non veſtris ſpirant de cordibus, & vos
 Non cum damnatis eadem ratis extulit alto
 Mergendos // pelago, ſubmittite vela tumoris,
 525 Nobiſcumque humiles placito conſiſtite portu.
 Edite // conſtanter naturæ vulnera victæ,
 Exutam virtute animam, cæcataque cordis
 Lumina, & in pœnam propriam jaculis // ſuperatis

Caf. 1. 14.

Multos prævia
 virtute abſque, & ſe
 sponte Deo ſua
 coſſe ſua Deſigra-
 ta.

Quam ſubſe le-
 gem cum cor-
 ruptores eſſent ſu-
 ſtitiſſe morem, ut
 cum ſolo terrore
 propoſito con-
 tinerent.

Et per eam præ-
 ſtitam, quod præ-
 ſtatur per gratiam.
 Invariſcentiſſi-
 me legi gratiam
 ſuperſedam, non
 quæ ſine ea ſalu-
 tem naturæ conſe-
 qui non poſſet, ſed
 ut facilius poſſet.

Infantes infantes
 animæ, & corrupti
 non animæ per he-
 teriſſimum cædem.

CAPUT XXII.
 In hac doctrina
 Præſentia non
 non ſolent ſu-
 ſtitiſſe. ſua et-
 iam erroris abſe-
 rent debet.

Et ſaten, nam
 nam ſua vulnera-
 tam, ut nunquam
 per liberum arbit-
 rium conſiderare
 poſſet ad ſacra-
 dam indiſtinctum.

Ar-

¶ 498. *Ut frustra*. Cancinnior lectio, quam quæ habet, *Et frustra*: de qua Doſt. Lov. Sic malo cum Vulgatis, quam cum Gallo, *Ut frustra*. Nec cum etiam ſequor, in verſione ſoluta hæc conjungentem cum ſequentibus, quaſi legiſſet:

Ut frustra Christus sit mortuus, edite Ore.
 Doſt. Lovan.

Attamen ex interpoſitione pater, ipſam ad anteriora reſuſſe in verſibus tam Latinis quam Gallicis; excepto quod per particula *Et*, poſuerit *Ut* in Latinis.

¶ 503. *Plectentes apices* Montifſor. &c. Sic vocat litteram Legis ex 2. Cor. 3. 6. ubi eadem occidit dicitur, & *ministros* mortis appellatur. Doſt. Lovan.

¶ 507. Repetendum hic fuerat, *Dicite*; aut, *Edite*: ſed Elliptis conveniebat impetui quo hæc expoſtulatione ferebatur. Doſt. Lov.

Ibid. *Vacante hac ope* &c. Id eſt, ſine auxilio gratiæ. Eſt doctrina Pelagianorum apud Aug. lib. 6. cont. Julian. c. 24. & aliis locis.

¶ 517. *Illis*. Doſt. Lov. ſcribit *Ullis*. Galles (ait) *Illis*: ſed vitio, puto, operariarum: cum in verſione nobis & Vulgatis conſonet. Doſt. Lov. De Verſione utraque concedimus. Vulgati vero codice quos ante oculos habuimus, Lugd. Lov. Duac. & Colon. habent *illis*: nec antiquiores hiſ legi credimus.

Ar.

¶ 520. *Auctoris conditionem*. Id eſt, Dei creationem. Doſt. Lovan.

¶ 524. *Pelago*. Simul alluſit ad *Pelagi* nomen (quo ſenſu nec Auguſtinum quidem indelectum videmus,) ac inſiſtitur elegant metaphora: a navigantibus ſumpta.

¶ 526. *Conſtanter*, q. d. In ſatendis naturæ vulneribus vobis ipſis conſtare; nec cum peccatorum originaliſ admittitis, inſictari velitis vulnera *diſſoluitur & ignoramus*, ut Aug. vocat, quæ illud neceſſario conſequentur. Doſt. Lovan.

¶ 528. *Jaculis superatis*. Qui verſibus & proſa carmen hoc reddidit ſcripſerunt *jaculis superatis*, ex conjectura ad marginem edit. Lugd. Lov. Duac. & Colon. appoſita. Doſt. Lov. probe legi deſendit *superatis*; neque opus fuiſſe querere *superatis*, nimirum diaboli, ut quidam e vulgatis, ipſeque adeo Gallus. Mali ominis olim habebatur armis jam ſemel deſictis pugnare: hinc apud Tacitum hiſtor. lib. 3. Cæcina ille temeritatem *Vella arma troſtantium inſeſſens*. Quid ergo ſi Noſter ex hoc loco *jaculis superata* petierit? Certe ex eodem hiſtoriorum principe plura alia petiit, atque illud imprimis, quod ſupra ad initium operis citavimus, ubi Briſanniani *Secretum Oceanis* appellavit. Quod ſitem in *parvam propriam* arbitrium jaculis illis *superatis* armatum dicatur, fortiaſſa imen accipiet & Kant apophthegmate ad Virg. Ecloga 9.

Nunc

sed mirum etiam
hoc accipere, in
novis lapsus semper
revolvitur.

CAPUT XXIII.

Item, & hanc con-
fessionem recitat, Pe-
lagianus pater
ante sua ostra,
quodcumque se vira
confiteatur.

Verba enim talia
discipulis, dicit
cognoscere dicit,
peccato adeo cor-
pore vestrum mor-
tu obnoxium fa-
ctum est, non
autem animatum
peccato vitium.
Quod est iustiti-
am Deo adscri-
bere, & homines
profus absolvere.
CAPUT XXIV.

Item, & talia
itaque vult non
esse Deum, quod
nam ex Apollonio
omnes in uno ce-
lestant.
Nec postea alio
ad vitam refere-
re potest, nisi
Christi gratia.

CAPUT XXV.

Item quidem iusti
qui fuerunt ante
Christum.
Gratia omnino
gratula est, cum
omnes bene agunt,
et cum deus bo-
ne agere.

Armatum arbitrium, numquam confurgere posse;
Inque novos lapsus semper nitendo revolvit;
Cui sua sit laqueus sapientia, morsque subactum
Detineat, nisi vera salus ex munere Christi
Adsit, & oppressam dignetur gratia mentem.

AN vestrum sublimem animum pudet ista fateri,
Ne sub tam multis morbis sit vilior aeger?
Cum nihil ex omni majorum dote superfit,
Quo medici mereatur opem, & // mercede valescat.
Ergo in castra gradum revocate hostilia, & illis
Addite vos, quorum ingenio & fallacibus armis

Luditis, ejusdem vibrantes spicula linguae.
Exultate bonis naturae, & mentis honorem
Omnibus a seculis // illaesum state docete.
Neu vos in totum retegatis dogmate nudo,
Corporeo tantum decurrere tramite // poenam
Peccati perhibete, animis nihil imminuentem.
Vulnere transfixos absolcite crimine, & ipsam
Iustitiam accufate Dei, transire sinentis
Supplicium, quo non vultis transire reatum.

SED non injustus Deus est: manifesta quoque Pauli
Vox docet, uno omnes homines cecidisse ruente;
In quo tota simul series prostrata nepotum
Deperit, nec habet quisquam quo surgere possit
Ad vitam, sacro nisi rursum nascitur ortu.
Quotquot enim summo iustos // numeratis ab aevo,
Hac ope non dubium est salvatos, quam modo toto
Latus omnipotens exercet gratia mundo.

Hæc, // sicut dictum est, non iudex est meritum,
Quæ nisi plena malis non invenit: & nisi donet
Quæ bona sunt, nihil efficit bene cæca voluntas.
Hæc ut cuiusquam studio affectuque petatur,
Ipsa agit, & cunctis dux est venientibus ad se:

Per-

Nunc vultis tristes . . .
Sic, ait, Brennus Sulpicio aureum appropinquanti,
& egenti, cor refert non cum bellicos exuvias lan-
cibus apponere: Quid enim aliud (inquit) nisi
dolor vultis? In parvam igitur: id est, dolorem
proprium; dum arma sua vultis nonnulli doli sunt,
ubi conspectui offeruntur. Doct. Lev.

¶ 537. Mercede valescat. Id est, pretio cure-
tur; non gratis, ut solent, qui quod solvant non
habent. Doct. Lev.

¶ 542. Illæsum. Ita sæpius lego hoc ipso in
opere: ut illæsum, ut alii (Lugd. Lov. Vasc. &
Colon.) quasi non lapsus relicto ubi legitur ul-
piani. D. Lev. Illæsum iam notant in margine
veteres editiones, textui inseruit translator Gal-
licus & Doct. Lov.

¶ 543. Parvam precanti, porta corporalem, ut
sunt morbi, ipsaque adeo mors. Agitur de pe-
na, quæ animis nihil imminuat; adeoque de vul-
neribus animæ, quæ juxta auctorem necessario con-
sequuntur peccatum originale, non est sermo.
Hanc sententiam a nemine revera traditam fuisse,
sed Massiliensibus solum preponi ut insalutem quod-
dam paradoxum, ad quod illi deveniendum sit,

nisi aut integre cum Orthodoxis, aut aperte cum
Pelagianis contentiant, ostendit Auctor cont. Col-
lat. c. 9. Nisi forte dicatur, inquit, in Ade poster-
res parvam transire, non culpam: quod omni modo
falso dicitur, & hoc hoc forte non dicitur. Nimirum
enim impium est, hoc de Dei sententia postulare, quod
a prævaricationis libris cum rei valuerit esse da-
mnatus: quibus verbis suis hujus capituli abunde
illustratur. Doct. Lev.

¶ 544. Numeratis, al. numeravit, nempe Paulus.
Utrumque bono sentia. Nam & Apollolus
Heb. 11. veterum sanctorum luculentam feriem re-
xit: & Massilienses in iidem enumerandis toti e-
rant, ut quos præterderent sine gratia nulle visis-
se. Sic auctor Carminis de Provid. Dei inter o-
pera Prosperi, sic Faustulus Recensens, & alii:
quo etiam aliud videtur Noster supra ¶. 498.
& seq.

Edite multos
Arte & sponte sua sanctis ab origine mundi,
Doct. Lov.

¶ 547. Sicut dictum est. Videlicet supra cap.
21. 22. & alibi. Doct. Lev.

¶. 563.

Perque ipsam nisi curratur, non itur ad ipsam.

// Ergo ad iter per iter ferimur: sine lumine lumen
Nemo videt: vitam sive vita inquirere mors est.

Et ne quidem de
Sideris possit, nisi
cum se ipsa, des-
ideria facit.

¶. 562. Ergo ad iter per iter, alias editi peri-
ter sed inepte: (quod jam ab eruditissimo transla-
tore fuerat observatum.) Tria autem hæc ad quæ
nisi per ipsam haud perveniri hic dicitur, eisdem
illa esse videntur, quæ de se Salvator prædicat,

cum se ait esse *Viam, veritatem, Et vitam*. Cæ-
terum Ergo, nove nescio an antiquæ, certe aliter
hic & deinceps plerumque ponitur, quam ex usu
communi. *Deß. Lotze.*

SANCTI PROSPERI

C A R M E N

D E I N G R A T I S

P A R S T E R T I A.

A R G U M E N T U M.

ARGUMENTA Semipelagianorum & querela propulsantur. Duo praesertim opponebant. Primum quidem, tolli liberum arbitrium, nec vitii poenam deberi aut premia virtuti, si vel natura peccato corrupta nonnisi malum velit, vel Gratia opus sit in homine quicquid bene agas, & quidem ejus gratiae quae velle det & currere. Respondet sanctus Prosper, Objectione illa peccati originalis fidem everti, per quod libertas nobis in Adam concessa deleta est, usque concupiscentia dominantis jugo subditi, a qua semper in malum rapimur, licet idem volentes faciamus. Voluntatem nostram ab illa servitute liberari non posse, nisi quantum Christi salvatrice gratia liberatur, per quem libertas pristina non tollitur, sed reparatur. Christum hanc gratiam nemini debere, sed gratis quibus vult largiri: ut apparet in parvulis a baptismo non hinc migrantibus, cum per alii non percepto baptismo pereant, neque hujus discriminis ulla ratio afferri possit, praeter inscrutabile Dei judicium. Obiciebant praeterea Pelagianorum reliqua: Nisi Gratia omnibus detur, peccati reos non fore quos gratia neglexerit, utpote quibus recta gerendi non data fuerit virtus. Respondet, Eorum esse sic argumentari, qui peccatum originale non agnoscunt. Cum enim, auctore Apostolo, per unius delictum in condemnationem justissimam universa hominum massa defluerit, neminem queri posse se Dei gratia non liberari: quandoquidem omnes a Deo deserti meruerint, neque ipsius justitia reprehendi posset, si neminem ab illa perditione liberasset. Non esse perferendum, cur de toto hominum genere pars una eligatur, altera rejecta, cum eadem causa omnes implicet: eo quod Deus arcanum illud nostra cognitioni subduxerit, ut res alia multo leviora; saepiusque sit cum cunctiorum bonorum auctorem cognoscere, judiciorumque ipsius aequitatem submisce venerari, quae ita ignota sunt hominibus & inscrutabilia, ut iniqua esse non possint.

CAPUT XXVI.
I. OBJECTIO.
Sensib. Hoc praedicatio gratiae liberum arbitrium destruit.
Neque poenam aut premia alii debent, si natura illi dimissa non sit.
Mala vult, bonum autem opus non adest, sed gratia adhiberi debet.

565 **H**ic vanam insano profertis corde querelam:
Omne opus arbitrii sublatum vociferantes,
// Currere currentum si non, & velle volentem est:
Nec vitii poenam deberi, aut praemia // laudi,
Si vel naturam obstrictam mala velle necesse est,
570 Vel nostro adscribi nequeunt bene gesta // labori.

Num-

¶ 567. *Currere currentum* &c. Ergone aui sunt illi obistere sacerrimo Pauli dicto, *Non est volentis, neque currentis?* Aut forte & in hoc Magistron suos locuti sunt, ut divinissimam affirmationem cum impia interrogatione commutarent? De Pelagianis quidem testatur id Augustinus: verum de Massilensibus nondum legisse memini. Erit igitur Poetæ nostri arbitrium, suam ortho-

doxamque sententiam his verbis Apostolicis inviolate experimentis, quo ea tanto magis nefarie sugillari ab adversariis videatur. *Dicit. Levam.*
¶ 568. *Laudi*, pro virtute; ex Aescl. 1.
¶ 570. *Nostro labori*. Id est, nobis proprio, & quo gratiam praeveniamus. *Dicit. Lov.*

¶ 576.

NUMQUID non eadem sapiunt, eademque perorant
Vestri illi, quorum ruelatis verba, magistri?
Sed quia confirmili cognata superbia questu
Profilit, & vobis nunc respondetur & illis.

575 Inviolata Dei quondam & sublimis imago
In primo cunctis fuimus patre, dum // memore almo
Dedit, & edicto parens cavet, arbore ab una.
At postquam rupta mandati lege, superbum
580 Confilium mixtum invidie de fonte recipit,
Corruit, & cunctis simul in genitore cadente
Corruimus: transcurrit enim // virosa per omnes
Peccati ebrietas, corrupti & cordis in alvo
Perfistit, cruda fervet // carbunculus efca.

585 Hinc animi vigor obtusus, caligine tetra
Induitur, nec fert diuina fulgura lucis
Lumen iners: hinc arbitrium per devia lapsura
Claudicat, & cæcis conatibus // inque ligatis
Motus iness, non error adest. Manet ergo voluntas
Semper amans aliquid quod se ferat, & labyrintho
590 Fallitur, ambages dubiarum ingressa viarum:
Vana cupit, vanis tumet & timet; // omnimodaque
Mobiliter ruens in vulnera vulnere furgit.

Hoc itaque arbitrium cum sanas gratia, tolli
Dicitis, & perimi vita aspirante putatis.

CAPUT XXVII.
Nihil, hoc sic ra-
tionem cum Pe-
lagicis, ex quo po-
tente cum illo sa-
tis natura in pri-
mo homine ca-
sione non agnos-
cant.
Ergo, illic ca-
sione descriptio.
Peccati originalis
essentia.
Mentis unitas.

Liberum arbitrium
non ex toto dele-
tum, sed lapsum
& adtingitur ad
malum.
Miser ergo volun-
tas libera, sed non
bona.
Quocumque ser-
vit, nisi & labi-

CAPIT. XXVIII.
Abfardè facere qui
opinatur Nihum
arbitrium tolli,
cum per gratiam
sanctus & liberetur.

१७९ Quid

P. 576. *Nemere*. Ramus in illud Virg. E-
clog. 6.

Te nemo arbor cauet;
notat, *Nemo*, proprie dicti Silvam volu-
tautis caussa comparatam. Quapropter apte hoc nomine
S. noster Paradisum voluptatis appellavit. Alcimas
Avitus etiam *lucum* dicit, credo ob lignorum a-
romatitatem, quam in illo sacrae litterae celebrant.
Dicitur *Lucum*.

Ibid. *Nemore alto*. Gallus ediderat, *aito*: quod ut vidi, fane placuit, nimirum cogitanti, quam solet Nuster affectare phrasin Virgilii, apod quem *nemore alto* non femel legas. Sed mox offendi idem *Alto* inter errores ab ipso Editore relatom, repoditumque *Almo*, quod fatis probum est. *Doct. Laven.*

¶ 581. *Virens*, ut supra in Proem. *Virens*
caput, Virgiliae ex Georg. 1.

. . . . *Viroloque poutou*

Cassius.
ubi minime audio Interpretes vocem illam in bonam partem accipientes, quasi de Calloreis, & non de Ponto ipsa dicta sit, reclamante Pharmaceutria.

. . . *Hæc Porto mihi læta venena,
Ipse dedit Mavis : nascantur plurima Porto.
Porto quæ hic ponuntur de viridis ebrietate &c*

Bibis (nimium arbitrium in prima transgressionis) omnium vitiorum sententia, et totam naturam hominis intemperantia sua abiectione madefecit: inde prius quam edendo carnem Filii hominis, et bibendo sanguinem ejus, letalem dignatam eruditorem: labitur memoria, erat iudicio, natus incursu &c.: nemo ut solent temerarii. R. G. L.

W. 587. *Cerobunculus*. Alludi ad carbunculium

pestiferorum bene notat Gallus in utraque versione: sed quid sibi velit ibidem *cruda esca*, non videtur; quia ad supra citata verba e lib. cont. Collat. non reflexit. *Doct. Leyan.*

V. 387. *Inque ligatus*. Timeſti, pro & *inligatus*, ſeu *illigatus*: id eſt, impediens. Eſt enim imitatio illius Virgiliani *Æneid.* 10. de Mezentio vulnerato, & pugna ſe ſubducenſe:

Y. 591. Omninoadeque mobiliter tuens. Ita potius ego cum Gallo; (addimus Lugel. Lov. Dunc. & Colon.) quam cum plerisque aliis. *Vigens*. Nisi enim *ruina* res casus mentio fiat in hoc hemistichio, omnis locus *surrendi* verbo in altero? Et quis

distinctionis notam cum quibuscumque ponenda possit
rursus, vix sensum ullum laudem patitur illud se-

quens, *In vulnere vulgare*; hinc eos porcos sequor
qui ita ut nos diffinierunt.⁴ Porro quid significa-

tur illa *Omnimoda mobilitate*, jam intelligi potest ex dictis supra ad V. 139. Quod enim ibi dicitur, *Naturali motu vivente*, id alibi *naturali mobilitate*

re, & hic *amaganda mobilitate* significari putan-
dum est: ipsum, inquam, quod rursus. V. 459.
& *sen dissonis* Instans exortum:

\$5.50

Hæc querit in
eodem locustæ
necnon quæ ad-
mum perdit.
Non liberi ar-
bitrii facultatem pos-
se suavi liberum
arbitrium.
Sed gratia Christi,
quæ est aliorum vi-
ta, languentem
mentem sola reser-
pare ac morare
idonea, & pro-
prie vitæ hanc
vitiis faciliorem
et largit.

CAPUT XXIX.
Gratia Christi ante
peritiam, sed re-
cipimus primum
naturæ honorem,
ex gratia meriti-
um in nobis est
principium, quæ
eo magis crescit
quæ illam homi-
nis accipimus &
accipimus aug-
mentum.

CAPUT XXX.
Ex parvulo Na-
tin post baptis-
mum meritis
clarissime persequi
gratum non dant
accusationem huius
voluntatis suæ,
sed secundum Dei
bonitatem.

CAPUT XXXI.
Forcedum salu-
tem non esse po-
tius meriti,
nec damnationem
de meritis adhi-
bendam.

- 595 Quid mirum rabido si corde phreneticus æger
Morbum amat, & pellit medicum? Cognoscite tandem
// Antiqui commenta doli, // & defuscite captas
Aures vipereo rursus præbere susurro.
Parcite de fractis // præciperet noxia poma
600 Arbitrii ramis: non hæc vos elca reformat,
Nec speciem angelici nutrit cibus ille decoris.
Sed vitetorum avidos, & tetra bile tumentes,
// De fastiditæ procu abripit arbore vitæ.
Hujus ope & fructu vescendum est, ut revalescens
605 Languida mens, etiam propriis bene viribus uti
Possit, & in Christo inveniat quod perdidit in se.
Non igitur, quisquis terreni veste parentis
Exueris, priscum nature perdis honorem,
Sed recipis: sic acquirens quibus ante carebas,
610 Ut tua sint, si collatis utare modeste,
Et quod habes, hoc te acceptum fatearis habere.
Fons igitur meriti est lucis Pater: inde quod in nos
Fluxerit, hoc nobis majorum est causa bonorum,
Dum largitori sua reddimus, // eque relatis,
615 Augemur, // nostrumque bonum fit gloria dantis.
Sed qui // iudicium arbitrii, meritumque tueris,
Quique hominum studiis adscribis dona vocantis:
Infantum discerne animos, & diserre quales
Affectus, qualesque habeant hæc pectora motus.
620 Da teneris mores, & libertate volendi
Instrue, vix aure tenuis lactisque capaces.
Nulla tibi arbitrii respondent signa, nec ullis
Disfociare pares meritis potes: omnibus una est
Natura, & pariter nequeunt bona vel mala velle.
625 Et tamen ex istis miseratrix gratia quosdam
Elegit, & rursus genitos baptismate transfert
In regnum æternum, multis in morte relictis,
Quorum causa fuit similis de vulnere eodem.
Nec meritis istud poteris aptare parentum:
630 Ceu pia profuerit redimendis cura bonorum,
Abstuleritque aliis aliena ignavia vitam:
Cum videas multos sanctis genitoribus ortos,

Nuf-

¶ 597. *Antiqui commenta doli*: nempe quem
serpent in Paradiso fraxit: hinc illud mox, *Vip-
reo susurro*. Etque continua hic allusio ad gesta in
deceptione primum parentum, cui comparatur
deceptio Pelagiana; comparatione quidem satis ap-
posita, quæ & laium arbitrium arbori vitæ, &
gratia arbori vitæ confertur: ac proinde opera gra-
tiæ & arbitrii, utriusque istius arboris fructibus:
denique reformatio interior, quam Pelagianus ex
viribus arbitrii promittebat, transformationi in
Deos seu Angelos, quam ex arbore vitæ promit-
tebat serpens. D. L.
¶ *Ibid. Defuscite captas*, &c. Notatis sibi
litteræ serpentine, cum *susurro* viperæ exprimen-
do venit. D. L.
¶ 599. *Præciperet*. Non temere ita dixit,
potius quam, *decepere*. Sic enim melius indicatur
Pelagianorum ac Semipelagianorum error, primo

requiritum fructum arbitrii, quem deinde fructus
gratiæ exciperet. D. L. Lev.
¶ 602. *De fastiditæ*. . . vitæ, forte & hic
preposita rhythmi affectione turbatum est, scri-
psitque Auctor, *De fastiditæ*. Saltem illius ævo
versus, ut vocant, Leoninus adhuc in vitio erat,
medique demum ætati debebatur hæc barbara &
Gothica elegantia. D. L.
¶ 614. *Eque relatis augemur*: Deo hanc ra-
tionem novis donis munerante, ut recte Gallus
exponit. Hinc collige quid sit:
¶ 615. *Nostrumque bonum fit gloria dantis*
seu potius & contra (sic enim invertenda est sen-
tentia) *gloria dantis*, Dei scilicet, *fit bonum no-
strum*. D. L.
¶ 616. *Iudicium arbitrii*. Jam supra. *Iudi-
cium voluntatis*, vocavimus, & exposuimus. D. L.
¶ 618.

- Nullo salvari studio potuisse suorum:
 Expositisque aliis ob turpia crimina matrum,
 635 Missam externorum curam, quæ stercore raptos
 Per fontem vice caelesti traderet aulæ.
 Quid si diversum hunc finem, quo gratia Christi
 Unum alio percunte // legit, donatque salute,
 In geminis etiam videas? quod dividis uno
 640 Tempore conceptos atque uno tempore natos,
 Non ullos potes arbitrii prætereundum motus.
 Cessat opus, cessat meritum, nihil editur impar.
 Sed Deus & tales discernit, quo mage Christi
 Excellat bonitas, quæ sola est causâ vocatis
 645 Et fidei & meriti: quoniam // Sapientia dives
 Hoc etiam tribuit multis, ut sancta operatis,
 In finem vitæ, fieret de munere merces.
 Non autem recte, nec vere dicitur, illos
 Qui sunt exortes divini muneris, & quos
 650 Gratia neglexit degentes mortis in umbra,
 Peccati non esse reos, quia recta gerendi
 Non data sit virtus. Nature compede victos
 Procubuisse // negant, nec ab uno germine credunt
 Omnigenam prolem cum pœna & crimine nasci.
 655 Quod qui non renuit, videt hujus pondera culpæ
 Tam valida pariter miseris incumbere mole,
 Ut si nulla etiam cumulent mala, sit tamen unum hoc
 Sufficiens scelus, ad mortem // nascendo luendam.
 Hanc igitur legem quam per se nemo resolvit,
 660 Si merito & iuste // positam, impositamque fatemur:
 Cur querimus quod non omnes // salvantur ab illa?
 Cum si progeniem super omnem irrupta maneret,
 De cunctis iuste damnatis non quereremur.
 An quod de toto ferretur, non toleratur
 665 De parte? & melius foret omnia debita cogi,
 Quam summa ex solida clementer multa remitti?
 Quis vero exemptus squallenti carcere, pulset
 Invidia miserrantis opem, quia non simul omnes
 In lucem veram tenebris // eduxerit isdem?
 670 // Cum penam qua merfus erat, non experiatur

Quod maxime patet
 in genibus
 quorum aliter ha-
 pitaliter interit,
 aliter hoc baptis-
 mo moritur, sola
 Christi misericor-
 dia esse discenda-
 re.

Vadem misericor-
 dia alia tribus di-
 cendum, quæ bene o-
 perantur, ac bene
 aguntur ut
 quæ in finem.

CARME XXXII.
 II. OBJECTIO.
 Remittitur, si gra-
 tia ad bene agen-
 dum causam ne-
 cessaria est, quæ
 non omnibus de-
 tur, peccati rem-
 issio sine, quibus
 bene creati non
 data fuerit.
 Ræd. hoc argu-
 mento huius ne-
 gari peccatum ori-
 ginale.
 Nam ex sola pec-
 cato non s. si o-
 mnes homines ac
 dignos mortis ex-
 lant nulla pro-
 pna fœdera et ad-
 docerit.

CARME XXXIII.
 Inculca ergo ad-
 versus istam qua-
 ritionem, quod
 non omnes per
 gratiam liberet a
 penitentia ita o-
 mnes debita, ut
 iure pœnæ ne-
 mius liberare.
 Abhorret a calu-
 nie et quæ sola Dei
 benedictio libe-
 rat fuit, cum ac-
 colunt, quod non
 opus est penit-
 rent etiam benig-
 nitate prædi-
 cat.

Quam

V. 638. *Legis*, ut alibi sapissime, pro *eligit*.
Doct. Lov.

V. 645. *Sapientia dives*, &c. Editi plerique
 in margine indicant respici ad locum Sap. 4. de
 iusto qui *sapientia est in malitia mutaret intellectum*
eius. Ut ut sit, Sapientia hic intelligitur incre-
 tata, ipsa videlicet Providentia Dei, vel (ut Gallo
 placuisse videtur) Christus. D. L.
 V. 653. *Negant*: qui nempe ita ratiocinen-
 tur. D. L.

V. 658. *Nascendo luendam*. Turbata senten-
 tia, quam sic ordina: *Sic tamen emendat hoc sensus*
nascendo contrahunt sufficiens ad mortem, nempe
 eternam, *luendam*. Gallus breviterque ac pulchre:
Il s'agit d'être né pour mériter la mort. D. L.

V. 660. *Postquam impositamque*: puta iuste po-
 sitam, & merito impositam: quippe impositam
 magis penam sonat, & meritum seu culpam re-
 spicit. *Doct. Lov.*

V. 661. *Salvantur ab illa*. Vix dubito quin le-
 gendum sit, *salvantur*: tum ob maiorem sermonis
 proprietatem, tum quia præcedit:

. *Quam per se nemo resolvit*;
 tum denique quia sequitur:
 Progeniem super omnem irrupta ma-
neret:

nimirum, ut ceu vinculum quoddam, rumpi cen-
 seatur in illis, qui e contra:
 Salvantur ab illa. D. L.

V. 669. *Eduxerit isdem*. Vulgatis (non ta-
 men Lugd. Lovan. Duz. & Colon.) est *eduxit*
 ut ita *isdem* sit trisyllabum. Verum numquam
 hac voce ut trisyllaba usus est Noster, aut Virgi-
 lius quis. *Doct. Lov.*

V. 670. *Cum penam &c.* Hos duos versus
 cum superioribus conjungerent hæcenus omnes a
 quos viderim; etiam Gallus, qui idcirco mire hic
 sedet ut idoneum aliquem sensum exculpat. An
 nobis

Consideratione iustis initialium & peccatorum detestacionem, plus ac aliorum dei servos excusant ad impetrandum humiliter pœne liberationem & misericordiam, cum non ipsi peccatores non querant, & misericordia sua citius delectantur.
Dei misericordiam nec ab eis quibus peccata est, nec ab eis quibus conscientia, reprehendi.

CAPIT. XXXIV.
sed ab eis falsis qui quantum quantum bene scilicet, aut, primam detestacionem causam inter bonos & malos libero arbitrio adducunt.

a. Cor. 3. 1.
Ei Credo non debere, & quod recti sapientia & voluntas.

Quam misere ferat addictus, nisi liber ab illa.

Denique tunc illum socialem mente benigna
Concipit affectum, quo // submissa prece Christum
Conciliet miseris, sucta qui nocte gravati

675 Nulla gerunt vota effugii. // TANTUM nocet error,
Ut juvet errare; & veteris contagia morbi
Tam blande obrepunt, ut quo languet ametur.
// Unde ergo hæc oritur querimonia? Non movet illos
Talis cura, quibus necdum est sua poena dolori,

680 Et qui se nulla credunt a luce relictos.
Qui vero tenebris exempti in lumine vivunt,
Gaudent, & quantum sibi sit bonitate vocantis
Dimissum, ex illis discunt qui debita solvunt.

Vos igitur soli queruli, folique superbi:

685 Vos soli // INGRATI, quos urit gratia, cuius
Omne opus arbitrio vultis // subsistere vestro:
Et quod non cunctis mortales atria vite
Ingrediuntur, ita ex ipsis pendere putatis,
Ut tam ex // iudicio consistet cuiusque quod intrat,
690 Quam quod non intrat: // ceu par in utrumque facultas
Suppetat: & tam sit proprium bona quam mala velle.

I procul infana impietas, artesque malignas

Aufer, & auctorem comitare exclusa // Britannum:
Nos humiles tenuesque fumus // grex parvus, & altis

695 Inniti metuens: quia sufficientia nostra
Ex Christo est: si quid // recti sapimus, volumusque,
Illi debemus qui vincula nostra resolvit,

Pro

nobis contigerit rem acio retigisse Lector iudicat.
Ita D. Et. Lavan. qui locum sensui meliori a se
restitutum putat motata interpunctione, hanc in
morem:

Cum parvam qua interitus erat, non experitur,
Quam misere ferat addictus, nisi liber ab illa!

¶ 673. Submissa. Edit. Lugd. Lov. Duac. & Colon. cum recentioribus legebant, quo cum summa prece. At vero mutaverat qui veribus & soluta oratione hoc poema est interpretatus, eo modo quo legitur hic in textu. Cui adimplatur Doct. Lov. hoc modo: Sic supra ¶. 173. Talia submissis &c. estque dictio satis Virgiliana. Alii tamen legunt, cum summa; sed huic nihil simile alibi apud Auctorem legitur; nescio an vel apud alium quempiam. Unde ne vel dignum quidem credidi quod in marginem rejiceretur.

¶ 675. Tantum nocet &c. Datur ratio, cur hi nulla gerunt vota effugii: idemque repetitur ad 6. capit. Gall. Amat ergo arbitrium languores fuit; & pro sententia habet quod agrotare se nescit, donec prima hæc medicina confusor agrotet, &c. Doct. Lov.

¶ 678. Unde ergo &c. Hic adeo nihil sani distincti Vulgata habebat, ut etiam hæc interruptio abesset: quam primum quidem dace sensu restitui, sed deinde etiam Gallo probatam inveni. Doct. Lov.

¶ 685. Ingrati. Nomen hoc iuxta ac ejus ratio ex Aug. desumpta videntur lib. de dona pet. lev. c. 8. Et gratia, inquit, a Deo datur gratia, et iusto ejus in aliis iudicio demonstratur, quid iis quibus datur, conferat gratia. Non itaque sumus ingrati, quod secundum beneplacitum voluntatis

sua, in laudem gloriae gratiae suae, tam multos liberos miseris Deus de tam debita perditione, ut si inde neminem liberaret, non esset injustus. Doct. Lov.

¶ 686. Subsistere. Doct. Lov. margini apposuit consistere: quod in vulgatis (forte recentioribus, nam non habetur in antiquioribus quos praemantibus habemus) legerat.

¶ 689. Iudicio, pro lectione, ut supra, D. L.

¶ 690. Ceu par, &c. Vide ad finem cap. 6. id est, ¶. 120. & 121.

¶ 692. Britannum. Id est, Pelagium (ut supra ¶. 2.) qui tunc cum hæc Auctor scriberet, exclusus; id est, ab Ecclesia ejectus; (ut rursus ¶. 106.) nescio ubi vagus & extorris errabat. Hinc illud etiam ¶. 149.

Pulsi mundo, nullaque recepti

Sede vagi;

& alibi similis. Doct. Lov.

¶ 694. Grex parvus. Luc. 2. Pastus grex parvus, inquam, ac ideo timidus, sibi que distindit. D. L.

¶ 696. Resili. Gallus resili, quod non probat; non enim solet Noster sic loqui, resili velle; sed potius, resili, ut supra aliquoties, Resili velle, resili loquendi &c. Recta sapere autem etiam Ecclesia dicit in Collecta de Spiritu-sancto. Maneat igitur ut est

Si quid resili sapimus, volumusque, D. L.

Consentiant observationi Lugdun. Lov. Duac. & Colon.

¶. 699.

- Proque malis bona restituit, non inveniendō
 Quod merito legeret, sed donans // quo legeretur,
 700 Ut de perceptis prodiret causā merendi;
 Deque datis in danda, gradus industria crescens
 Scanderet, atque bonum fieret Deus omnibus unum.
 Cux vero humani generis de germine toto
 Pars quedam in Christo rursum generanda // legatur,
 705 Pars pereat, cum causā eadem simul implicet omnes,
 // Nec discernantur merito, qui // munere distant;
 Non satis audemus scrutari, nec per opertas
 Ire vias, calleque gradu pulsare remotos.
 Multa etenim bene tecta latent, nescitaque profunt:
 710 Dum mansueta fides quedam dilata modeste
 Sustinet, & nullo ignorat // non edita damno.
 // Sic quando electum ex cunctis populum Deus unum
 Lege, sacris, templo, unguento signisque sovebat;
 Quod fuit occultum, // mundique in fine relictum est,
 715 Non oberat nescire, Omnes quandoque vocandas
 In regnum aeternum gentes, totumque per orbem
 Donandum quod spes parvæ tunc plebis habebat.
 Sic postrema dies qua mundi clauditur ætas,
 Notitiæ nostræ non est data; nec tamen hujus
 720 Secreti impatiens sanctorum turba laborat.
 Ipsa quoque humani generis carnalis origo,
 Quam multas vario circumtegit ordine causas?
 Cumque omnes de fermento producat eodem
 Una manus, nec diversis elementa parentum
 725 Principis coeant: limo // procedit ab uno
 Dispar opus, mutat numeros per vascula fictor,
 Materiamque unam discernit jure creantis.
 Ergo eadem natura animæ, naturaque carnis
 Diversis mundum sub conditionibus intrat.
 730 His regnare // datum est, illos servire necesse est:

CAPUT XXXV.
 Sententiam non
 esse eam ex qua
 generi humano
 pars una eligatur,
 altera relictæ,
 licet eadem causâ
 omnes implicet.

Cux sit ignorare
 non obedi.

Sic nec oberat
 eluminationem
 gentes fore ad fi-
 dem vocandas.

Nec ratio quædam
 mystica dicitur.
 Matth. 24. 26.

Vel cum sit tantum
 in actu hominum
 varietas causæ,
 et licet eadem sit
 omnis natura,
 una carnis so-
 lutæ, aliter ser-
 vat hæc.

Rom. 9. 22.

H. 95

¶ 699. Quo legeretur: Nempe Deus a nobis, ut Gallus intellexit. Sed contra est illud Evangelicum, *Non vos me eligistis, sed ego elegi vos*; propter quod etiam Auctor, cum frequenter electionis meminerit, nunquam tamen nisi ejus qua a Deo ipsi eligimus. Itaque Quo legeretur, id est, quo merito a se eligi posset. Nam re vera Deus in nobis meritum eligit, ac nos ad meritum, sed quod ipsemet donat. Uno verbo (quo totum versiculum expono:) Deus meritum quo nos eligit non invenit in nobis, sed ipsimet facit, & sciendo eligit. De electione ago, quæ fit in tempore, non autem qua electi sumus ante constitutionem mundi. Doct. Lov.

¶ 704. Legatur: rursus ut passim, pro eligatur. Doct. Lov.

¶ 706. Nec discernantur merito. Videlicet ante fidem & gratiam. Doct. Lov.

Ibid. Moveri: perpetuo hic pro dono, non officio: sed nunquam ferme tam ambigue quam hoc loco.

¶ 711. Non edita. Sic rursus ¶ 746.

Tamen (Edita non sit &c.)
 E contra supra ¶ 86. Editā linguā, & ¶ 151. Editā nobis &c, nempe Editā pro declarata seu manifestata; Non edita vero pro occulta. D. L.

J. Proffer. Tom. L

¶ 712. Sic quando &c. Epist. ad Rom. c. 16. Quia & in antiquioribus sæculis, quando de unius gentis populo dicebatur, Notus in Judæa Deus, in Israel magnam vocem ejus; summa Gentium latebat electio; & postmodum invenit quod revelatum ante non fuerat, sicut dixit Apostolus: Quod illius generationibus non est agnitus &c. Quid tam in duntaxat accipiendum videtur, ut non possum omnem hominem scirent, vocandas aliquando gentes: nam aliquot Prophetæ id scripsisse & prædicasse, ex professo probatur libro de Vocat. gent. cap. 18. Doct. Lovem.

¶ 714. Mundique in fine: non pro postrema die, de qua mox ¶ 718. Sed pro tempore Novæ Legis, quæ ultima est mundi ætatis. Doct. Lov.

¶ 725. Proceat, non procedit, ut alii, ita poente sententia cum verbis quæ sequuntur. D. L. Proceat notant in margine Lov. Duac. & Colon. inserunt textui interpretes.

¶ 730. Datum est, illis. Doct. Lov. legi mavult datum; est illis. Alii cum Gallo, Datum est, (inquit) illis &c. Sed mihi placere non potest importuna illa repetitio verbi substantivi in medio & fine versus: cui addo quæ conjunctio. Ad eodem modo utatur Auctor mox infra. ¶ 736.

G

¶ 734.

Hos decor, & vires valide, viridisque senectus
 Suscipit, hos species inhonora, & debile corpus:
 His viget ingenium præclaris artibus aptum,
 Horum tarda premit // gelidus præcordia sanguis:
 735 Quosdam nec licitus calor incitat ad generandum,
 Ast alii insanum nequeunt frenare // furorem:
 Hunc mitem & placidum tranquilla modestia comit,
 ** *Supple hic Asperitas istum genii intractabilis urget.*

His & mille modis semen variantibus unum,
 Impariles subeunt distincta exordia formas.
 740 Nec tamen hæc inter tam compugnantia, quisquam
 Arguit auctorem, qui // secum continet hujus
 Legem operis, dum // iudicio placita explicat æquo,
 Et rerum causas obscurat iusta potestas.

Si terrenum igitur figmentum, addictaque morti
 745 Progenies, ita dissimili producitur ortu,
 Ut cum operis species pateat, tamen edita non sit
 Norma voluntatis de qua venit hic modus impar:
 Quid mirum si consilii super omnia magni
 Arcanum laiet, & placito subducitur alto?
 750 Quid dum vana fluunt mundi, dum in // corpore mortis
 Vivitur, & posui expletur certamen agonis,
 Non cognoscendum iexit Deus, utilique
 Duxit, // ad examen quedam velare piorum.

Non ergo instamus clausis, nec opera procaci
 755 Urgemus cura, fatis est opera Omnipotentis
 Cernere & auctorem cunctorum nosse bonorum;
 // Quo fine nil rectum mens inchoat. Audeat amens
 Impietas tumido // arbitrio subnectere causas
 Divinorum operum: nos cum manifesta videmus

760 Do-

Ann. 114. Cras,
 P. 114. Cr. 11.

Cum in variat-
 tem manifestam
 causa literarum
 non carere ar-
 git carum audire
 non Deum.

Mitius Deum vo-
 luntate in non liter-
 per citius præde-
 terminant ar-
 gum quando in
 hac vita totum.

CAPIT. XXXVI.
 Rutilia Dea arcu-
 muntur sanctorum ef-
 ficientia ap-
 paret sunt cor-
 am auctor bono-
 rum,
 Utque ad mirum
 bene voluntatis
 incipit.
 Descriptum qui Pa-
 tris ipsi intractabi-
 lem, cor hi potius
 quam illi per gra-
 tiam, licet non
 quærentem, per
 liberi arbitrii vel-
 le A. nolite se fol-
 vere potest epistola-
 re.

¶ 734. *Gelidus præcordia sanguis* &c. Virgi-
 liana phrasia, qua hebes ingenium denotatur. Sic
 Georg. 2.

Frigidus obstruit circum præcordia sanguis.
 Ubi allusum putant ad sententiam Empedoclis, a-
 nimam, cordi subsumit sanguinem exsistentis, ut
 Cic. Tullius. t. Deff. Lov.

¶ 736. *Furor*. Nempe libidinis: hi enim de
 quibus præsentis versu, opponuntur illis, de quibus
 præced.

Quosdam nec licitus calor &c. Deff. Lov.

** Hic desiderabatur quintæ antithesis comple-
 mentum, uti etiam doctissima manus ad meum
 Galli exemplar annotaverat. Gallus ipse in utra-
 que versane suppleverat, nos io Latinis quoque
 supplevimus duobus: an recte, tu Lector, videris.
 Asperitatem litteræ canine affectavimus, uti
 Auctor lenium liquidarumque molliem in ¶. præ-
 cedenti, ac tursus ante in *frenare furorem* eandem
 asperitatem afficit. Deff. Lovan.

¶ 741. *Secum continet*. Intelligit hanc phrasim
 ex ¶. 51. supra, ubi similiter, *secum tenuisset* &c.
 Deff. Lovan.

¶ 742. *Iudicio placita explicat* &c. Sic paulo
 post dicit:

Ut cum operis species pateat, tamen edita non sit

Norma voluntatis, de qua &c.

Item lib. 1. de Voe. gent. c. 16. *Opus exserit*

(sic resistit pro erexit) pietas, causam obscurat
 potestas. Horam enim trium locorum una est sen-
 tentia: Deum opere atque executione ipsa, quæ
 quidem semper iustissima sit, ostendere quid sibi
 sit placitum; sed pro jure potestatis supremæ nos
 celare placiti sui rationes. Deff. Lov.

¶ 750. *Corporis mortis*. Videlicet supra ad ¶.
 486.

¶ 753. *Ad examen . . . piorum*; non ut illi ea
 examinent, sed per illa potius a Deo examinentur
 & probentur, quam nimirum sicut humiles & fide-
 les. Deff. Lovan.

¶ 747. *Quo fine* &c. Magnifice abutitur pseudo
 illo Virgilii benedictio ad Mæcenatem, Georg. 1.

Te fac ad altum mens inchoat.
 Ex quo etiam patet legendum *Rectum*, uti Virgi-
 lius dixit, *Altum*; non autem, *Recti*, ut habebant
 plures Editiones. Deff. Lov.

¶ 748. *Arbitrio subnectere causas* &c. Dicitio
 est Juvenalis in fine Sat. 3. ubi legis, *subnectere*
causas, tamen longe alio sensu (ut solet Noster
 a veteribus non perinde sensus ac phrasæ mutua-
 ri.) Ad sensum autem quod attinet, peti si potest
 ex simili loco ad caput. 8. Gallor. *Causas vero*
operum & iudiciorum Dei qui ex voto ad humanas
voluntates & actiones referunt . . . & dispensationes
Dei ex liberi arbitrii vultu mutabilitate variari &c.
 Deff. Lov.

¶. 767.

- 760 Dona Dei, quorum est fons unus, summa voluntas;
Cum Paulo tremuisse juvat, stupidumque modeste
Invictum ad solum Christi suspendere nutum:
Cujus judicium sic inscriptum & altum
Dicimus, ut verax prorsus fateamur & æquum.
765 Nam meritum ad mortem subeundam sufficit unum;
Ad vitam, nisi quod donarit gratia, nullum.
Tu vero, // o nova gens, veteris quæ stirpe oleastri
// Velleris, & sacre ramis inolefcis olivæ,
Querere // formatæ sentis te frondis honorem
700 Non studio cœpisse tuo, sed jure potentis
Agricolæ insertam fecundo vivere ligno:
Vince // superborum status, & vana furentum
Turbinibus stabili fortis pietate resiste:
Nec tibi fallacis subrepat imago // decoris,
775 Nullum ex his errare putes. // Licet in cruce vitam
Ducant, & jugi afficiant sua corpora morte,
Abstant opibus, sint casti, sintque benigni,
Terrenisque serant animum: super astra relictis:
Si tamen hæc propria virtute capefere quemquam
780 Posse putant, sitve ut dignus labor iste juvari,
Ingenium meruisse ajunt bona vera petentis:
Crescere quo cupiunt, minuuntur; proficiendo
Deficiunt; surgendo cadunt; currendo recedunt:
Unde etenim // vani frustra splendescere quærunt,
785 Inde obscurantur: quoniam sua, laudis amore,
Non quæ sunt Christi quærunt, nec fit Deus illis
Principium, & capiti non dant in corpore regnum.

// Non

¶ 767. *Nova gens*. Non alloquitur Ingratos (ut quidam existimant, forte decepti voce, nova, quæ in malam partem frequenter accipitur;) sed Orthodoxum Ecclesie populum; novum uique comparatione Judaici, cui hoc loco opponitur. *Doct. Lovæ.*

¶ 768. *Velleris*. Verb. pro *evelleris*. Virgiliane. Alluditur ad Rom. 11. ¶ 17. ubi de gente Judæorum ut *olive*, & de Gentili ut *oleastro* differitur. Vide ejus loci expositionem luculentam apud Aug. in Psalmum 72. *Doct. Lovæ.*

¶ 769. *Formatæ frondis*; nempe oleagine; ut distinguat contra frondem oleastri, velut infumem & imperfectam. *Doct. Lovæ.*

¶ 772. *Superborum*. Massiliensium epitheton, & quidem e doctis primariis unum. Alterum nempe est *Ingratorum*: ambo autem conjunctum habes supra in *Præf.* & ¶ 683. *Doct. Lovæ.*

¶ 774. & seq. *Deserit, nullum* &c.) Haustus lectum sunt:

... Subrepat imago decoris.
Nullum ex his errare putes?

Nec interrogationi tam abruptæ dissimilis est illa *Fæp. 459.*

Divisorium apertum quod ponitis &c.

Tamen locum corruptum esse, cum Gallo senio, qui hoc hemistichium cum superiori versu forte debere conjungi solum. Optatremque (pergit *Doct. Lovæ.*) cum eodem *Mist. opem*: sed quæ mihi ne Romæ quidem omnes Bibliothecas celeberrimas, in-

plamque etiam Vaticanam, perlostranti obtingere potui. Igitur meo Marte, non invito Gallo, ita restitui, ut duo hi versus sibi cohæreant, subaudita tamen inser utrumque conjunctione *Ut*. Dubitavi etiam, num forte integer versus desideraretur v. g.

Ut quia conspicis sunt moribus, atque probatis;

sine quo profecto, aut simili, non satis indicatur, quæ sit illa

Fallacis imago decoris.

¶ 775. *Licet in cruce &c.* Igitur ubi illud, inquit, Evangelicum, *Est fructus eorum cypessitis est?* Sine dubio enim nonnulla doctrinæ probatio murescunt: sed nec id negat hic Noster, immo potius probat, cum detractum Semipelagianis hæc larvam, non eam init viam, ut dicat mores nihil conferre ad doctrinæ judicium, sed aliam potius: nempe ut ostendat, virtutes eorum solidas non esse, vitium illas superbia, & propriæ laudis amore, quem quidem ipso suo dogmate profiteantur. *Doct. Lovæ.*

¶ 784. *Vani*. Aliud Ingratorum Epitheton, quo eos iterum ornat supra ¶ 497. Alii interim pro illo legunt, *Pariti*. (Lugd. Lov. Duac. & Coloni.) ut sit a particulari de Massiliensibus sermone transitus ad sententiam generalem. Verum quia & illa quæ mox sequuntur, solos interim Massilienses tangunt, putem in *Pariti* mendum esse. *Doct. Lovæ.* quod cum animadvertisset interpres Gallicus, correxit.

G 2

¶ 788.

Rom. 11. 17.
Philip. 2. 13.
Non posse Dei iudicium non esse æquum, quare ecclesiam sit, cum omnibus nostrum ad mortem supplicet vel ex uno originali peccato. Nullum ad vitam nisi quod gratia donaret.
Rom. 11. 19.
CAPUT XXXVII.
Quotum viri diles ab hostibus gratia sibi cavere debeant.
Jaco. 2. 1.
Quocumque videris sua vel sibi, vel gratia eorum meritis sit iudicabit, proficiendo desect, currendo recedit.

Philip. 2. 13.
A. Cor. 1. 24.

// Non horum templo est Christus petra fundamentum;
Sed // super instabilem arbitrii nutantis arenam
790 Adfurgunt, cæda lapsuri mole tumoris.

AN. 4. 11.
Psal. 117. 22.
Ephes. 2. 20.

Isti quem quidam reprobant ædificantes,
Nunc etiam // reprobant lapidem, // parietesque sine ipso
Tertius esse volunt, quem nullo fœdere necat
Angulus, & quem nulla habeat compago ligatum.

Isa. 4. 44.

Isa. 27. 4.

795 // Hi thalamum ad sponsi non perducuntur, & intrant
Libertate sua: // quæ Christi gratia confert,
Non acceperunt, & habent: // non attrahit illos
Vis Patris ad Verbum, sed sponte & præpete cursu
Præveniunt cessantis opem: nec ad omne gerendum
800 Ejus egent, // sine quo sibi plurima posse videntur.

¶ 788. *Non horum.* Juvat integra adducere ea
Scripturæ loca, quibus Auctor hoc paragrapho tam
præriter sanctique laudat; præsertim quod illorum
annotatio marginalis doctor & confessor foret,
quem que facile caperetur. Itaque hoc ipso ¶ 788.
respicitur tum ad 1. Cor. 3. 11. *Fundamentum cu-*
nini aliud nemo potest ponere, præter id quod posi-
tum est, quod est Christus Jesus: tum ad Ephes.
2. 21. In quo omnis edificatio constructa crescit in
templum sanctum in Domino: tum denique ad 1.
Cor. 10. 4. Petra autem erat Christus. Doct. Lov.

¶ 789. & seq. alluditur ad *Verum stultum*, sic
loquitur Salvator, Matth. 7. 26. *qui edificavit do-*
mos suam super arenam &c. Doct. Lov.

¶ 791. Respicitur ad illud Psalm. 117. 22. quod
etiam in Evangelio sæpius repetitur: *Lapideum*
quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in co-
pus anguli. Doct. Lov.

¶ 792. & seqq. primo respicitur ad loca in
quibus Christus dicitur *lapis angulæ*: ut Isai. 28.
16. Ephes. 2. 20. & 1. Petr. 2. 6. deinde iterum
ad Ephes. 2. 14. *Ipse enim est pax nostra, qui se-*
cit utroque unum, & medium parietem solvens &c.
Doct. Lovan.

¶ 795. Misceri videntur verba Psal. 18. 6.
Tamquam sponsus procedens de thalamo suo, &
sensus Cantic. 1. 2. Introduxit me Rex in cellaria
sua, vel ut vulgo Ecclesia, In cubiculum suum.
Doct. Lovan.

¶ 796. & init. seq. respicitur ad 1. Cor. 4. 7.
Quid habes quod non acceperis? Doct. Lov.

¶ 797. & seq. alluditur ad Joan. 6. 44. *Nemo*
potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, tra-
xerit eum. Doct. Lovan.

¶ 800. Denique ad Joan. 15. 5. *Sine me nihil*
potestis facere. Doct. Lovan.

SANCTI PROSPERI

C A R M E N

DE INGRATIS

P A R S Q U A R T A.

A R G U M E N T U M.

SEMIPELAGIANORUM doctrinam cum hæresi Pelagiana comparat, ostendens Pelagianum dogma periculosius ab iis statui, quia occultius & speciosius quam ab ipso Pelagio, quem damnare videbantur. Porrius illorum fundamentum destruit de primæ integritatis reliquiis, quas in hominis natura superesse opinabantur: docetque, quod ad veri boni appetitionem spectas, nihil in natura sanum remansisse: primi enim parentis vulnere ita mentem esse percussam, ut ne quidem oculos in alium possit extollere, nec suam agnoscere calamitatem: si quid vero donorum naturalium illi superest, ad temporalem demum vitam (qua tota est damnationis & pænæ) excolendam pertinere; non ad æternam adquirendam, nec ad virtutis adiumentum, sed ad maiorem superbiam. Alioquin si vigor pristinus & antiquæ libertatis vis in nobis remaneat, Christum gratis mortuum esse, cum unumquemque sua voluntas reconciliare Deo possit. Cæterum ex ineffabili Dei humilitate, qua tam indigna pati dignatus est, agnoscere debere hominem captivum, quo carcere clausus, quoque morbo obsessus sit, cui eripiendo non nisi morte medici succurri poteris, dum scilicet se imis miscuit ut nos summis infereret, & sic per illum possemus quicquid possumus. Postremo illorum insaniam detestatus qui sanctis obtinende corona causam auserti causabantur, nisi in eis reperiantur bona quæ proprio ipsorum arbitrio accepta referri possint, pia ad Deum invocatione, ut ad unicum donorum nostrorum omnium fontem, Carmen concludit.

CAP. 16. & 17.

CAP. 18.

CAP. 19. & 20.

CAP. 21.

CAP. 22.

CAP. 23.

CAP. 24.

CAP. 25.

QUID prodest verbis commentum Pelagianum
Respuere, & sola damnatos plectere voce?

// Cum paucis squalida sublati de cutē nervis,

Intima viperei foveantur viscera sensus?

805 O bene quod diri erroris malus ille magister

// Nullo prælevit lethalia pocula melle:

Sed non ambigua insectum feritate venenum

CAPUT XXXVIII.
A. SemiPelagianus
voce terrore damna-
ti Pelagianum, com-
miseratorem illi
hæresim voca-
nem prælocutus.

Et quod Pelagianus
invenimus Oda-
miser, & delin-
quis poculum ali-
quo melle gravi-
viter.

Pro-

¶ 803. Cum paucis &c. Totus hic mihi Verus prima fronte displicuit. Quid enim, aiebam, illi sublati de cute nervi? An forsitan legendum, nervi? Deinde qui potuit auctor labi in squalida ut primam corripere, qui iam supra tam diserte eisdem in squalenti produxerat? Cum interim sobrii, tanto procliviores fuisse S. nostro hanc syllabam, quod forte putaris primam in squalenti natura sua brevem, demum apud auctores produci, ubi littera I, in medio dicitur. Ad nervos autem quod attinet, iam cepi qui illi de cute tolli dicantur; nimirum si cutem acceperis pro omni illo tegumento exteriori, quo viscera occultantur, quodque & nervos, & musculos, vense, &c. denique ipsam cutem proprie dictam complectitur. Nam

S. Prosper. Tom. I.

fatendum quidem est, improprie locutum Nostrum: sed tanti erat imitari Ovidii locum Metam. 6. in Fab. de Marfia excoriato, ubi perinde ut hic, & Cutis, & Nervorum, & Viscerum est mentio:

... Cutis est, inquit, summi directæ per arces,

Destitque potens (Nervi) ...

... Saltem hæc (viscera) posses,

Et pollicentes numerare in pectore fibras.

Doct. Lovan.

¶ 806. Nullo prælevit &c. En iterum mellis molliem expressam multiplicatis //: ut e contra

¶ præced. diri erroris magister asperius exprimi haud potuit, quam cooccurrentibus tot litteris caninis // Doct. Lov.

G 3

¶ 808.

Hanc dum attores
fuit mero amara
obscuro, plerisque
ad hoc deterret
ipsa membra defu-
mitur.

- Protulit, & // gustu virus detexit amaro!
Nam si argumenti primordia non onerasset
His quæ // discipuli dempserunt callidiores;
Innumeras dubio cepisset plasmate mentes;
Quæ dum multa vident informia limine in ipso,
Horrida terrificæ declinant atria mortis.
Nec // jam illis possunt aditri illudere fures,
815 Quorum quo tendant artes, atque unde oriantur,
Non dubiis promptum est cuivis // cognoscere signis.

CAPUT XXXIX.
AC SEMIPLAGIARI
PERICULOSUS TAL-
IS, quæ Pelagi-
um damnare vi-
deretur, deus sa-
pienter: Is Ar-
meno moremque pu-
erorum in omnia
transfudit:

Neque enim vitam
æternam cuiusque
posse, nisi per ba-
ptismum.
Et parvulus ille
indagare ut a pec-
cato solvatur.

Sed cum Pelagio
sapienter, cum a-
liis, naturam fidei
vivis ad bonum
fieri posse, quem-
admodum aore
peccatum, quasi
origines peccato
lata non fuerit,
tamen posse fan-
ctos accipere da-
monis expiationem
per proprios viri-
tes frangere.

Deum tunc utiliter
deserere, ubique
ipsa dicitur,
ne nulla fidei en-
tum merita.
Si nihil boni fac-
tionis nisi quæ
gratia in illa o-
petatur.

- Non igitur cum damnatis sentire videntur,
Cum dicunt mortem in cunctos transisse per unum
Primum hominem, cuius crimen resperferit omnes:
820 Nec quemquam in vitam æternam nisi fonte renatum
Venturum: infantesque reos hoc munere solvi,
Quos // prima ad mortem generaliter edat origo.
Sed cum damnatis sapiunt, damnataque promunt,
Cum dicunt, // nihil esse animis per vulnus avitum
825 Detractum decoris, splendoremque omnibus illum
Nunc talem innasci, qualis fuit ante ruinam.
Hinc libertatem arbitrii discernere sano
Posse oculo cordis, quidquid sit rite gerendum,
Nec solum ad vitæ præsentis commodata solers
830 Sufficere ingenium, quo se tueatur & ornet
Sed summis etiam mentem aptam percipiendis
Æternisque bonis, sponte ad cælestia ferri:
Perque viam ad Christum, quam fecit ipsa, venire.
Hinc hominem multa recti assuetudine firmum
835 Poffe repugnare adversis, // nec cedere poenis,
Quas superande anime per carnem admovertit hostis,
Auxilio abfcedente Dei: qui dederat apte
Utiliterque suos, ut de certamine agonis
Quæstas ferant palmas: // ne nulla piorum

840 Sint

¶ 808. *Gustu amaro*. Legit. Georg. 2.

*Ac saper indicium facies manifestus, & ira
Tristitia tentantium sensu torquetur amaro.*

Sic ipsius xvo legebant plures: unde veniam me-
retur sermonis tam impropii, quo hic utitur:
nam pocol dubio facilis vernacole *Gustu* posuit pro
sapere. Cæterum hodie post Agellium, lib. 1. cap.
12. passim Grammatici ita legunt hunc Virgilii
locum:

Sensu torquetur amaro.

¶ 810. *Discipuli*. Massilienses, quibus passim
Pelagium, ac Pelagianos *Magistros* attribuit.

¶ 814. *Jem*. Videlicet post tot condemnationes
& proscriptiones solemnes, vel certe *jem*, cum
tot conspiciantur

Informia limine in ipso.

Saltem signa illa, de quibus tertio post versu, non
alia putarim, quam illa *informia*, quæ heretici Pe-
lagiana quasi ipsa fronte præferebat. Interim pro
Jem, Vulgati hic legunt *Tam*, ut conjungatur
(puto) cum *Aditri*. Doct. Lov.

¶ 816. *Cognoscere*. Ita legendum, & non *A-*
grosere, ut alii (quorumquam revera in temul
labor est) demonstrat Venius Maronis Georg. 4. unde
hic expressus est:

Quod jam non dubitis poteris cognoscere signis.

Ex quo etiam fortasse desumptum est illud *Jam*, de
quo Nota præcedenti. Doct. Lov.

¶ 822. *Prima origo*. Id est, *prima* nativitas
secundum carnem, ut distinguatur contra *secundam*
per baptismum, de qua mox ante:

Nisi Fonte renatum.

Nisi tamen simpliciter, *prima origo* sit, quam tra-
hebant infantes a *primo* patre; ut propterea etiam
mox sequatur:

Per vulnus avitum. Doct. Lov.

¶ 824. *Nihil esset*. &c. Vide idem dogma supra
cap. 1. & alibi. Doct. Lov.

¶ 825. *Nec exire Panis* &c. Quippe cum tan-
ta sit virum naturæ integritas, ut contra ipsam
diebulum, *sevitiamque ejus, usque ad extrema sus-
picia fure auxilio Dei valent dimicare*. Ita et i-
riorum sententia lib. cont. Collat. cap. 20. Doct.
Levan.

¶ 829. *Ne nulla* &c. Doct. Lov. scribit: *Ne
nulla*, &c. Hanc se ipsa (addit) fuisse Semi-pela-
gianorum sententiam, patet tum ex ploribus aliis,
tum ex verbis Callistoris eod. lib. c. 19. ubi finem
vult de fide Centurionis a Christo laudata
ait: *Nalium enim laudis esset ac meriti, si id in
eo (Centurione) Dominus quod ipse docuerat,
præstulisset*, id est, præ aliis laudasset. Quod au-

TEUT

- 840 Sint merita, & verè priventur laudis honore;
 // Si quod naturæ sensu noluntque, voluntque,
 Præceptisque tenent legalibus infinuatum,
 Divini auxilii manus hoc operetur in illis:
 // Ceu folis Christi famulis virtute carere
- 845 Sit dignum, & non posse probos apprehendere mores,
 Quos plerumque habebat etiam simulacra colentes.
 TALIA lingua procax cum verbis fundit ineptis,
 Effuge tu // nova gens, hostiliter effuge sensus,
 Et procul a laqueis sapiens abjungere mortis.
- 850 Christus enim tua iustitia est, quo te duce oportet
 Currere, ne cursus, Christo sine, sit vagus error.
 Nemo etenim, nemo est, qui non cum vulnere primi
 Sit patris genitus: quo vulnere mens prius intus
 Percussa est, quam membra foris, cum mente receptum est
- 855 Quod // regione poli disjecta superbia suasit.
 Sic animus, cui lumen erat de lumine summo,
 Arbitrium involvit tenebris; & luce relicta,
 Consilio legit tetra nigrescere noctis.
 Nec jam captivos oculos // extollere in altum
- 860 Sponte potest: quoniam hoc etiam spolante tyranno
 Perdidit, ut quanto jaceat sub vulnere norit.
 Si quid enim de principis felicibus illi,
 // Et vita exilii superest prudenter agenda,
 Hoc sanum, & quo nil fuerit sublimius in se
- 865 Credit, amatque // suum mundi sapientia sensum,

CAPUT XL.
 Regentes illam er-
 rorem omnia ve-
 re pios.

Quorum Christus
 est tota iustitia.

Quique agnoscere
 debet primi pa-
 rentis vulnere ita
 hauritum naturæ
 humanæ;

Ut ne quidem o-
 culos mentis igne-
 re possit in altum
 extollere, & mi-
 seriam famam ag-
 noscere.

CAPUT XLII.
 Si quid homini so-
 perbi ex proditi
 status reliquum,
 scilicet id prout sa-
 lutem, atque hoc
 scilicet superest
 mentem accipit.

In-

tem hic cum vulgatis, legimus *Non nulla*, (non tamen legerat in antiquioribus *Legd. Lov. Duac. & Culon.*) & Gallus legit, *Ne*: male, ac contra *Prospere* & *Virgili* phrasim, qui ubi *Ut* aut *Ne* præcedit, non iam amplius *Ne*, sed *Non* subiungunt, quasi *Neve*; sicut *sem*, pro *sive*, quasi *sive*.

¶ 841. *Si quod naturæ sensu* &c. Hanc lectionem vulgati ferebant pro conjectura marginali: Gallus recte textui iniecit, pro eo quod alias legebatur:

Sensu naturæ sensum, &c.

Senium autem naturæ recte itidem intellexit de lamine ac dictamine naturali, quod passim Pelagiani cum suis illis Diaculis fulcicare discitabant, hanc cum *Lage* scripsit (de qua hic ¶. seq.) ut quis vellet nullumque quod oportet. Sic supra docuit cap. 1. §. 3. sic iterum cap. 29. §. 2. & 3. sic etiam alibi. *Doct. Lovan.*

¶ 844. *Ceu folis Christi* &c.) Ita contra *Culac.* c. 6. *Si ideo voluntas non putanda est nostra, quia formatur, regitur, ordinatur, imbuuntur; spectantur libertate filii Dei, qui aguntur Spiritu Dei; perdant vigorem rationalis animi, & omnis voluntaria decipiuntur laude privantur, quibus datur Spiritus sapientie & intellectus, &c.* Hactenus *Auctor*. Christi famulos ergo intelligit, qui juxta Scripturam aguntur Spiritu Dei, & quibus datur Spiritus sapientie & intellectus &c. quasi dicit: Si vera est vestra doctrina, nempe virtutis laude carere quidquid Deus in nobis operatur; igitur virtutis laude carebit, quidquid egoritur illi, qui aguntur Spiritu Dei, qui tamen propie sunt Christi famuli: hiique hoc pacto inferiores erunt pagani ipsi, qui juxta vos sapies digna laude agunt.

Doct. Lovan.

¶ 848. *Nova gens*. Vide supra ad ¶. 767.

¶ 855. *Regione poli disjecta*. In diabolus. *Doct. Lov.*

¶ 859. *Extollere in altum*; ad petendum auxilium aut medicinam; quod nempe vulnus ignoret suum, ac, ut alibi dicitur, pro semitate habet quod agrotare se nescit, donec prima hæc medela confatur agrotis &c. *Doct. Lovan.*

¶ 865. *Et vita agenda*. Gallus legit *vita agenda* in sexto casu; ut sit sensus: si quid homini hodie superest de principis felicibus primi status, & de vita hujus exilii prudenter agenda. Quod adeo mihi non probatur, ut resinere maluerim lectionem *Vulgatam* in recto casu. Quamquam nec illa quidem suis incommodis caret: quod enim istud quod sequitur, *Hoc sanum, &c.* qui, inquam, istud ad plura illa que præcedunt, ac inter ea ad vitam prudenter agenda, referentur? Certe iustitia fuit:

Ad vitam exilii superest prudenter agenda: ut supra ¶. 849.

Ad vitæ præsentis commoda, &c.

Pro lectione interim nostra & *Vulgata* tuenda facere potest, quod fuisse etiam alibi Auctores nostri ponere consensum plura, atque ad unum duntaxat ex iis, idque ut plurimum quod est primum, telerre sequentia. *Doct. Lovan.*

¶ 865. *Suum sensum*; amare dicitur mundi sapientia, non uti vulgariter quique dicitur amare sensum suum, id est, sententiam: sed amat miraturque sensum suum, hoc est suum scire; ut tam ex sequentibus, tam ex dictis max supra ad ¶. 841. colligi potest. *Purra Mundi sapientia* dictio est Apostolica non uno in loco. *Doct. Lov.*

G 4

¶ 872.

- Innumeras sese claram mirata per artes:
 Quod conjecturis sublimibus abdita querit,
 Quod meminit recte, sapit acriter, æstimat apte.
 Quod studium fandi excoluit, quod legibus urbes
 870 Instituit, moreſque feros ratione recidit,
 Ut poenæ metus officio certarit amoris.
 Jam cum // exerceret numeris, ad sidera cæli
 Per curſus noſcenda ſuos, & ſcire videtur
 // Deſectus ſolis // varios, Lunæque labores,
 875 Quam ſpecioſa ſibi eſt, & quam vanefcit in iſiſis?
 Quæ licet ex primo naturæ habeantur honore;
 Non tamen ad veram poſſunt perducere vitam.
 (Denique // ab his præcepſ in multas religiones
 Deſcendit, & factis hæſit factore relicto.)
 880 Nam ſi nunc etiam // illeſis vigor ille maneret,
 In quo inſons natura fuit; ſua quemque voluntas
 Conciliare Deo, pænæque abſolvere poſſet:
 Nequicquam Chriſtus // mortem moriendo piaret,

CAPO III.
 Necne ex ſolis re-
 liquis ad veram
 vitam perducit ut-
 quem poſſit.

ſi enim eſt in
 natura via que
 ſui in Adamo,
 ſeipſum cuique
 reconſtituit ſua
 poſſet, ut pecca-
 taſſimilem. Ideo
 que Chriſtus gra-
 tis mortuus fuerit.

Pec.

¶ 872. *Exercet numeris &c.* In Mathematicis, in quibus præ cæteris ſibi humanum placet ingenium. Doct. Lovan.

¶ 874. *Deſectus ſolis &c.* Verſus integer eſt Georg. 2. ad ſere & Lactet. lib. 4. quem non adeo Noſter huic loco inſeruit, ut utramque hunc Poetam philoſophum imitaretur, quam ut eos pie dederet ut nimis ſibi placerent in hac ſcientia. Quippe Lactetium videas ubique pene puſilliter ex exultantem; Virgilium quoque paulo poſt diſtinctum verſum, mirum quanto affectu exclamantem auſus:

Felix, qui potuit verum cognoscere cauſas.

D. L.

Ibid. Varior. Quia quidam putant, facilius aſſignari *varios ſolis effectus*, quam *varios deſectus*: (quis enim alius, dixerant, Solis deſectus, quam iſi qui per Lunæ interpoſitionem cauſatus, Eclipſis dicitur?) nec inſuper familiarem habere Virgilium; (quod uti Theologi vitio verti non debet; ita nec e contra improbari ex familiaritate, quam nec SS. quidem Patres paſſim designati ſunt;) conſuevit illi legendum *effusus ſolis varior*. Sed præter quoniam quod deſectus ipſe ordinarius ſua varietate non cateat; alius enim totalis, alius partialis, alius univerſalis, alius particularis &c. notandum præterea, Soli non proſus inſolitos eſſe quosdam deſectus extraordinarios, quos Eclipſis nomine non vocamus. Sic ſamouſ Philoſophus ex hoſiæniſ narrat, Solem aliquando per plures dies, atque adeo meſes, & annum integrum, obſcuro lumine loxiſſe ad inſtar Lunæ: quod ipſe copioſe & magnitudinis attribuit earum macularum, quas ope teleſcopii in Solis corpore, non eodem perpetuo numero, magnitudine & forma obſervamus: quibus etiam ſieri poſſet, ut ſtellæ aliquæ fixæ, quæ ſolidem Soles cenſer, omnino diſparant; uti ſcriptima Pleiadum factum eſſe Ovidius in Fabulis non fabuloſe memorat, eſſi rationem ipſe pro inſtituto ſuo tedat ſubſolam. Et quia de Ovidio facta mentio eſt, quo nemo ingenioſius phænomena naturalia Fabulis ſuis immiſcivit: iſdem eſt, qui ad *deſectus* noſtros *Solis varios* allodens, alicubi in *Metamorphoſi* (loci in præſentiarum non memini) inducit Phœbum deſectio quo pallore mar-

ceſcentem; diſcretæque addit, non talem hunc tamen fuiſſe, qui ſolaris interſectio cauſaretur; inſignem ſcilicet alias deſectioſis ejus & ſpecies & cauſas. Doct. Lou.

¶ 878. *Denique ab his, &c.* Perſonam nimis abruptam parenteſi includendam duximus. Specialiter autem illa referetur ad diſci in fine cap. præ. de aſtrorum ſcientia: quæ adeo non vales poſſeſſores ſuos ad veram vitam perducere, ut etiam quosdam ad idololatram, puta ad ipſum iſtorum aſtrorum cultum pertraxerit (de quibus magna querela, Sap. 13.) Ubi admirari licet humani ingenii pravitatem, optimis quibuscumque rebus tam perverſe abutentis, ut pulcherrimam ſcientiam, Phyſicam dico, quæ ex iſi quæ facta ſunt, ſactorem Opt. Max. analogice invenire tam facile eſt; ſibi contra ipſummet Deum ſactat inſerere, ex eaque decedat non in multas tantum religiones, ut hic Noſter noſat: ſed vel in ipſum irreligioſitatis acque atheiſmi barathrum. Sic quippe impius ille cum ſuo Epicuro Lactetius, ſic Plinius, ſic alii naturæ myſtæ averterit loſicem atheorum oumerum: ſic hoſieque noſtri ævi Satyrus ejoſdem impietatis inſamiam adſpergere audeſt Phyſicorum, ſeu ut ipſe vocat, *Medicorum*, profeſſioni: & quidem illud fortaiſis injuria, ſed tamen pudet, piget, & det generis humani, quod ſaltem ſuſpicio illa oon in alios poſſus nmes cadat, quam in eos qui ab hoc malo longiſſime abeſſe deberent. Atque hac ad prudentiſſimæ veriſſimæque huius Proſperiane parenteſis confirmationem dicta ſint; & quidem ab eo (ne Phyſices odium poterat) qui & ipſe aliquando hanc Galatæam amavie, immo deperit. Doct. Lovan.

¶ 880. *Illuſis.* Doct. Lov. legiſte illuſis. Sic ſupra ¶ 541. legimus, *Mentis hancem illuſionem*: Gallus tamen (niſi vitium typorum eſt) *illuſia*. Nos tamen non mutavimus antiquam leſionem, quia Editionum antiquiorum Lapid. Lov. Duac. & Colon. auctoritate ſuſcit, & ſenſum tunc exhibere nobis viſa eſt.

¶ 882. *Mortem moriendo piaret.* Non opus erat conjectura ligare; (quam tamen præſentem Lapid. Lov. Duac. Colon.) eſt enim imitatio iſtiſus Metam. 8. in Meleagri fabula.

... Mort

- Peccatum & mundi sanguis non tolleretur agni,
 885 Nec genus humanum generari rursus egeret
 Conditione nova: quoniam sapientia sana,
 Sana fides, sanum arbitrium, mens libera morbo,
 Vitam agerent dignam summorum participatu.
 Sed prostrata semel, quanto natura profundo
 890 Immerita, & quantæ sit mole oppressa // ruinae;
 Verbum homo fit, rerumque sator sub conditione
 Servilis formæ dignatur virgine nasci,
 Inque infirmorum cunctos descendere sensus.
 Vexatur virtus, sapientia ludificatur:
 895 Iustitia injustos tolerat, clementia feros:
 Gloria contemptum subit, & tormenta potestas:
 Inque crucis poenam // nulli violabilis usquam
 Vita agit: cujus perimatur morte // peremptor:
 Iusto ut pro injustis effuso sanguine, sit mors
 900 Unius infonsitis multorum vita reorum.
 Hoc igitur pretio captivi cum redimuntur,
 Agnoscant quali conclusi carcere, quoque
 Obfessi fuerint morbo; quibus eripiendis
 Succurri haud aliter potuit, quam morte medentis.
 905 Et quia de magnis opibus nonnulla supersunt,
 Quæ decorent nudos, & quæ solentur egenos:
 Non ita pro summis oblectent ultima lapsos,
 Ut de // supplicio tumeant, atque ordine verso,
 Quo sunt effecti miseri, sint inde superbi.
 910 * Aut cum hebetes viuis, longa ex caligine tandem,
 Desit hic aliquid in hunc sensum. In cælum attollunt, & vera luce fruuntur;
 Naturæ hoc potius, libertatique volendi,
 Quam Christo tribuant: ne scilicet evacuetur

CAPIT. XLIII.
 Ex inestabili Dei
 bonitate, quæ ho-
 mine de melle dedit
 dignatus est, ut
 hominem resime-
 ret, agnoscat ho-
 mo captivum, qui
 carceris clausus,
 quo morbo obedi-
 tis fuerit.

Cui eripiendi an-
 ali morbo maci-
 succurri potuit.

Quam parvi fu-
 erunt, quæ ho-
 mi-
 possit saltem so-
 periant.

Cum homo ad
 Deum converteritur,
 Designat ut prin-
 cipio, potius quam
 libero arbitrio
 hanc ad irremediabi-
 lem conditionem.

Ar-

aut si non nisi Virgiliana dictio in pretio est; re-
 spexit ad illud Aeneid. 2.

... Culpam hanc miserorum morte piabunt.

ψ. 890. Ruina. Huc usque interrogative legit
 Gallos (cum Editionibus Lov. Duac. & Colon.)
 Conseruirem (ait Doct. Lovan.) si foret hoc Ver-
 su, Mole est oppressa &c. pro sit mole, nisi quod
 tunc adhuc potius per exclamationem legere-
 m. Nunc autem ajo Ellipsin esse, nec eam quidem
 adeo incommodam. Qui vult, interim suppleat
 ex ejusdem argumenti loco contra Collat. c. 9.
 Novæ ex ipsius remedia singularitate aprissime po-
 terit, in quam profundum malum totius humani
 generis natura demissa sit illius praevaricatione, in quo
 contra peccatorem? Doct. Lovan.

ψ. 897. Nulli violabilis usquam.

Doct. Lov. legit usquam. Gallus usquam (ita etiam
 Lugd. Lov. Duac. & Colon.) Putat autem
 hoc dictum, quia Salvator inviolabilis erat, nisi
 ipse voluisset.

ψ. 898. Peremptor; non tam ipsius Christi,
 quam generis humani; nempe diaboli qui Joan.
 8. 44. Homicida dicitur ab initio. Perimendos au-
 tem dicitur metaphorice, quia (ut item in Evan-
 gelio) efficiendos foras, ac destruerendum regnum e-
 jus, adimendumque illi mortis imperium. Ita
 Gallus in Profa: melius quam in versu, ubi de
 morte intelligit. Doct. Leven.

ψ. 908. Supplicio; & quidem ψ. seq. quo sunt

effliti miseri: de reliquis primæ integritatis dicitur:
 nempe cum respectu ad bona ipsa primæ in-
 tegritatis, quorum dimissarum exigua sunt particu-
 la, cæteris misere perditis. Hoc sensu pars exi-
 gua magnarum opum quibus quis ob crimen a
 Principe multatus est, supplicium ejus dici posset,
 cum ipse eam adipiscens considerat, quantillum si-
 bi de tantis bonis superest: maxime si pars ista
 exigua sit ipsi usui, & ferme nonnulli ad damnum
 conducit; uti reliquæ illæ hominem sine Dei ao-
 xilio finem ad mortis, (ut supra dicitur ψ. 403.)
 non autem ut ψ. 877. additur.

... Ad veram possunt perducere vitam.

ψ. 910. Manifestum histum a Gallo hic no-
 tatum monet Doct. Lovan. quem ille obstruat
 hoc versu.

In cælum attollunt, & vera luce fruuntur.
 Satis continere enim vero: sed hic alium a se quo-
 que confectum ex ipsis verbis Prospéri colligis, eo
 nimirum loco, ubi eandem fere sententiam tractat
 (si tamen ipse est) Epist. ad Demetriadem c. 14.
 Sic, inquit, arte medica fit in oculis (caligantibus),
 ut possint videre quod non vident... ita
 in cordibus tardis & (Hebetibus), per Spiritum
 sanctum acies obducta tergitur, & (de vero lumine)
 tenebræ jam & deficientis lucernæ (lumen acci-
 piunt.) Unde locum istum idem Doct. Lov. sic
 exhibet:

Aut cum hebetes viuis, longa ex caligine tandem
 Ergepi, accipiunt vero de luminis laudem;

ψ. 914.

Quod homo libero
arbitrio nunciam
tribuat, ex illa
superbia protulit,
tor, quoniam diabo-
lus prout partibus
insuperavit.

- Arbitrii virtus, si // desit recta legendi.
915 Hoc // patribus primis mortis fator insinuatus
Consilio est: hac arte omnes prostravit in uno,
Dum suadet multo praestantius esse, quod ipsi
(Non tribuente licet Domino) sponderet habendum
Prudens libertas, vetitoque instructa cupido:
920 // Quae nunc per veteris serpens vestigia fraudis,
Deceptos simili studet inflammare furore:
Ut quoniam pulchrum est veris impendere curam,
Iustitiaeque avidos bona nosse & velle salubre est:
Suadeat ingenio cuiusque hoc lucis inesse,
925 Ut naturali mens vivida // mobilitate,
Non spirante Deo, Christi exardescat amore,
Utque ita salvatrix nil gratia conferat illis,
Sed referat, // pretioque bonos, non munere ditet.

CAPUT XLIV.
Plurimum loqui
debet.

Quoniam illi omnes
avertit debent.
In Cor. II. 12.

Epist. II. 20.

Qui cum membra
Christi sint, a ca-
pitibus deo vincti
inter se iunguntur.
Epist. II. 20.

Coloss. II. 2.

CAPUT XLV.

Procul abiciendi
quod auctoritas
facit: auctori
obsequium
conferre, nisi
humana id est
reparantur.

- 930 Et frumenta inter primo turgentia lacte,
Spinis fulta subit seges horrida zizaniorum.
Sed nos qui Domini semen fumus, agricolaeque
Stamus ope, & supera perlati vivimus aura,
// Viperei calicis gustum procul excutiamus:
935 Divinique operis constanter conscitemur
Fimentum nos esse novum, quod prorsus ab illa
Stirpe vetustatis discretum est, atque rescisum,
// Et jam sit penitus carnalis originis exors,
Qui membrum est Christi, capitique in corpore vivit:
940 A quo subjectos vigor omnis manat in artus;
Et sic quaeque suo vegetantur in ordine partes,
Ut quod agunt, & dispositis quod motibus explent,
Ex illo possint, qui summa atque ultima pacans,
Ut nos infereret // summis, se miscuit imis.
945 CONTICEANT igitur, qui dicunt esse cavendum,
Ne desit sanctis // fumendae causa coronae,
Si non // ipsorum bona reperiantur in illis.
Hoc etenim tumida nimis impietate docentes,

Quid

V. 914. *Desit recta legendi.* Id est, virtus recta
eligendi. Sic supra V. 691. & seq.

Quia recta gressu
Non data sit virtus. Doct. Lov.

V. 915. *Patribus primis.* Debitanter supra ad
V. 10. illud, *De Patribus*, expositum de primo
patre & matre: nimis enim nove, ac sine ullo
idoneo veterum exemplo id dictum videbatur. Du-
bitationem vero omnem eximit hic locus: de phrasi
interim grammaticae videtur. Doct. Lovan.

V. 920. *Quae nunc* &c. Verum hunc ambiguum
& obscurum reddunt *Quae*, & *Serpens*: nam hoc
quispiam facile substantivae accipiet; illud vero quo
referendum sit, non statim apparet. Ac mihi qui-
dem prima fronte referendum videbatur ad *Capito-*
do. Atqui ut nunc video, referendum ad *Vestigia*:
serpens autem participialiter accipie, & sic ordina-
constructionem: *Per quae vestigia veteris fraudis*
nunc iterum serpens ille mortis fator diabolus, de-
ceptos simili studet inflammare furore. Doct. Lov.

V. 925. *Mobilitate.* Ut supra, V. 502. Non igitur
mobilitate, ut quibuscumque visum fuit. D. L.

V. 928. *Pretio, non munere.* Id est, mercede de-

bita, non dono gratuito. Doct. Lov.

V. 924. *Viperei calicis.* Id est, a Serpente pro-
pinati. Respiciunt enim ad dicta cap. superiore.
Doct. Lov.

V. 928. *Ex jam sit*, &c. Gallus imperativum
credidit, conjungendo scilicet cum illo supra, V.
924. & seq. *Excutiamus*, & *conscitemur*. Mihi ve-
ro subjunctivus videtur, coherens cum infinitivo
immediate praecedenti ea ratione, qua passim hic
Noster hos duos modos connectit: adeo ut *Jam*
sit, sive pro *Jam esset*; nisi tamen legendum, *Ut*
jam sit. Doct. Lovan.

V. 944. *Summis, se miscuit imis.* Elegans ab-
usus istius triti apud auctores bonos, *Summa imis*
miscere: pro sursum deorsum omnia vertere, D. L.

V. 946. *Summae causa coronae.* Id est, ratio
meriti & mercedis. Vide supra ad V. 839. & seq.
Doct. Lov.

V. 947. *Ipsorum bona*: id est, ipsius propria, ac
sine gratia auxilii ficta: sicut supra V. 570.

Vel nostro adscribi nequeant bene gesta labori,
Eodem modo intellige mox infra, 952. *Istud Pro-*
prium, nempe virtutibus. Doct. Lovan.

V. 691.

- Quid nisi iustitia nos & virtute, Deoque
 950 Dispoliare volunt: ne lux in nocte coruscet,
 Languida ne in vires redeant, ne mortua vivant.
 Sed nobis summo verorum a fonte bonorum
 Haurire hæc, supero & semper splendore nitere,
 Gloria sit; non ipse in sæni flore caduco.
 955 Sicut enim palme nullos valet edere fructus
 Non in vite manens, quæ de radice miniftra
 Succum agat in frondes, & musto compleat uvæ:
 Sic infœcundi virtutum, & fruge carentes
 Perpetui cibus ignis erunt: qui vite relicta
 960 Audent effusa de libertate comarum
 Fidere, ne Christi sint ubertate feraces:
 Et magis se credunt propriis excellere posse,
 Quam si virtutum // placitarum sit Deus auctor.
 Viles ergo putent se deformelque futuros,
 965 Cum transformatis fiet Deus unica sanctis
 Gloria: // corporei nec jam pressura laboris
 Conteret incertos, sed in omnibus omnia semper
 Christus erit. Quod si pulchrum, & super omnia magnum est,
 Cur pudet hac etiam fletus in valle potentes
 970 Esse Deo, minimumque // operis mortalis habere,
 Quod non est nisi peccatum quo discrucietur
 Libertas: ad quam // solum male gesta recurrunt?
 Et tamen in sanctos animum cum intendimus actus,
 Cum desiderii carnis mens casta repugnat,
 975 Cum tentatori non cedimus, & per acerbis
 Vexati pœnas, illeiso corde manemus;
 // Libertate agimus: sed libertate redempta,
 // Cui Deus est rector, summoque ex lumine lumen,

Iam, 15. 4.

Virtus pœnam
 non
 illis
 meritis
 fac-
 ienda: quod cum
 totum a Christo
 accipiat.
 Sicut nec celestis
 gloria habetur,
 quam totam a Deo
 habent, qui omnia
 in illis operibus
 est.

Multo minus pro-
 priam operum agan-
 tem esse in hac
 fletu valle nihil
 boni nisi per gra-
 tiam possit.
 Nec ea re tollitur
 libertas, sed re-
 stituitur ac redi-
 mitur.

Vita,

¶ 961. *Placitarum.* At quæ virtutes illæ pla-
 citæ; ut propriis opponantur? Si Virgillii dictio
 consulatur, longe is recedit a scopo nostro, ubi
 hanc vocem usurpat init. 4. *Æneid.*

Placitum etiam pugnatibus amor?
 Præterquam quod etiam credendum non sit,
 prosperam in re tam sancta ad *Æneid* potius
 quam Scripturæ locum aliquem respicere. Putem
 igitur has virtutes placitas easdem esse cum *Operi-
 bus bonis* (Ephes. 2. 10.) quæ præparavit Deus ut
 in illis ambulemus: quæ proinde placita dicantur,
 quia divino beneficio ordinatæ & præparatæ, ut
 in illis ambulemus. *Doct. Levæ.*

¶ 966. *Corporei laboris.* Id est, qualis in corpore
 hoc ærummulo geritur, cum tanta cadendi ac
 delinquendi incertitudine ac metu. Videbantur enim
 Massilienses præcipuam operum excellentiam
 petere ex hac arbitrii sibi relicti vacillanti incerti-
 tudine, quam per operationem gratiæ tollendam
 meruebant. *Doct. Levæ.*

¶ 970. *Minimumque operis mortalis.* Id est,
 peccati, inquit aliqui, præsertim mortiferi. Belle
 sane, & tamen hinc nugatione evidenti tunc fe-
 quitur:

Quod non est nisi peccatum.

Quid ergo? Difficilis locus; quem cum sui simili-
 bus fervare malo in appendiculum Theologicum,
 quam cum Deo meditari in hoc Prosperi Carmen:
 dum hic interim pergo in lufibus Philologicis.

Doct. Levæ. Sola editio Lugdun. aliter habet hunc
 locum:

*Cur pudet hac etiam fletus in valle potentes
 Esse Deo? minimumque operis mortalis habere?
 Quod non est Op.*

¶ 972. *Solum;* cum sola est. *Doct. Lev.*
Ibid. Recurunt; sic tamquam ad nativam sca-
 turiginem suam: ut apud Horat.

Nascentem expellas furca, tamen ipsa recurret.

¶ 977. *Libertate redempta.* An ergo libertas
 redimi, aut unquam non libera fuisse potest? Sic
 nimirum diserte docet infra ¶. 995.

Tunc fiet (cum gratia) cuius velox.

Libera libertas &c.

Unde duo notanda: & quod in sensu Prosperi
 sine gratia sit libertas, & quod per gratiam ipsa
 libertas insup-er liberetur, nempe ad volendum &
 periculi bonum, Deo id operante Phil. 1. 13.
 de qua libertatis (ut ita dicam) libertate intelli-
 gendi sunt etiam SS. Patres Prospero coetanei,
 ubi doris nonnumquam ita loqui videntur, ut li-
 bertas per primum peccatum amissa, per Christi
 gratiam recuperetur. Re vera enim hæc est liber-
 tas, quam libertate Christus nos liberavit. Gal. 4.
 31. *Doct. Levæ.*

¶ 978. *Cui Deus &c.* Hæc interpretatio Galii
 interpretis, consentientibus Lugd. Lov. Duac. &
 Colon. *Doct. Levæ.* non probatur omnino. Pro qua
 sic pronuntiare optat:

Sed

Ue quicquid recte
agit, non ipse ad-
cepit relictur,
sed gratia Christi,
non enim tantum
boni operis fructus
largitur Deus per
gratiam, sed etiam
operandi voluntatem
& cognitionem
totamque pie-
tatem fecit.
(superius). Sim-
plicitate. Per hanc
gratia gradatim
nam virtutis duc-
tum refertur.

RESPONDET
Contra hanc gratia
nullum esse virtu-
tis opus, quod vo-
luntas humana per
se nihil aliud pos-
sit quam curare.

Sola gratia vi om-
nium bonorum fieri & ac-
cedere animo ho-
minum ad recte
vivendum.

- Vita, salus, virtus, sapientia: gratia Christi est,
980 Qua currit, gaudet, tolerat, cavet, eligit, inflat,
Credidit, sperat, amat, mundatur, iustificatur.
Si quid enim recti gerimus, Domine, auxiliante
Te gerimus: tu corda moves: tu // vota petentis
Quæ dare vis, tribuis, servans largita, creansque
985 De meritis merita, & cumulans tua dona coronis.
Non autem hoc curam minui, studiumque resolvit
Virtutum, aut opus ingenii torpere putandum est:
Quod bona sanctorum tua sunt, & quicquid in illis
Aut sanum, aut validum est, de te viget: ut videatur
990 Nil actura hominis, te cuncta gerente, voluntas:
Quæ sine te // quid agit, nisi quo procul exulet a te?
Precipites semper calles, & devia motu
Ingressura suo: nisi festam, tu bone, & agram
Suicipias, // referas, foveas, tuearis, // honestes.
995 Tunc fiet cursus velox, oculique videntes,
Libera libertas, sapiens sapientia, iustum
Judicium, & fortis virtus, & sana facultas.
Hujus opis semper, Pater, indigeamus: ab ipsa
// Prodeat arbitrium nostrum, nihil hac sine sensus
1000 Corporei // possint, // opus ut servile quiescat.
Et tua dum in nobis agitur, non nostra voluntas,
Legitima in sanctis ducamus // sabбата festis.

... Snd libertate volens:
Cui Deus est rector, summoque ex lumine lumen,
Vita, salus, virtus, sapientia, gratia Christi est;
980 Qua currit, gaudet, tolerat, cavet, eligit, inflat,
Credidit, sperat, amat, mundatur, iustificatur.

Priori interpungendi modo variari dicit senten-
tiam: ubi illa omnia, *Rektor, lumen, vita, salus,*
985 *sapientia*, de Deo dicuntur: quod mihi (ait)
minus displiceret, nisi quod dicitur, *summoque ex*
lumine, de lumine creato accipiendum videtur, id-
eoque & illud, & quæ sequuntur, ad gratiam po-
tius referenda essent.

X. 985. *Tu vota petentis*, &c. Sic orat Eccle-
sia Dom. 9. post Pent. *in petentibus desiderata con-*
cenda, fac eis que tibi sunt placuisse possidere. D. L.
990. *Quid agit*, & Doct. Lov. scribit, *Quid*
agit? Gallus (inquit ille in nota) iterum aliter.
Nam primo legit, *Agit*, deinde interrogantis
notam in finem verbus differt: neutrum (sciret)
adeo perperam, aut illo notabili sententia deumo.
Edit. Lugd. Lov. Duac. & Colon. *quid agit?*

Y. 994. *Referas*. Plos dicit hoc verbum quam
Gallus intellexit, qui illud reddidit per suum, *Ra-*
mentum. Sic enim eadem sententia repetitur lib. 1.
de Vocat. genit. c. 8. *Nec dedignetur agram, dia*
in invio fatigantem, humeris suis ferre, & non re-
vocando tantum sed etiam portando salvare. D. L.

Ibid. *Honestes*. Sicut in verbo illo superiore,
Referas, manifeste alludit ad Parabolam Evangeli-
cam de Pastore ovem perditam humeris suis refe-
rente, Luc. 15. ita hic respicere existimo ad illam
ibid. de parte, filium prodigum ad se reversionem
suble prima honestate. Gallus saltem, in voce
hac, quam in alia illa reddenda felicitas, ita recte
io-Prosa: Si vult non s' orare de tua dicit & de tua

grates: ubi etiam phrasim Scripturæ secutus est,
qua honestate idem est ac dicere. Doct. Lov.

Y. 999. *Prodeat arbitrium*. Id est, Libertas:
nam arbitrium prout libertate positum etiam mo-
do videtur. Y. 622.

Nulla tibi arbitrii respondent signa.

Oportet scilicet libertatem illam, quam dat gra-
tia, & quam jam supra ex Prosperi sententia li-
bertatem ipsius libertatis vocavimus. Doct. Lov.

Y. 1000. *Possint*. Quod plane amplector et Gal-
lo, pro eo quod ceteri habebant, *Possunt*. Libens
etiam assensio ejusdem expositionem in Prosa, ubi
illud, *Nihil hac sine sensus corporei possint*, ita red-
dit: *Quæ esse constasse sunt de movemente de nostre*
corps: q. d. Nullam sensus nostri corporei opera-
tionem edant, quam illa non producat. O vultum!
Sed votum tantum, nisi cum mortale hoc indeoiz
immortalitatem. Doct. Lov.

Ibid. *Opus servile*. Ita vocat, dum nostra in
nobis agitur, non Dei voluntas: dum, inquam,
vel malum agimus, vel de bonis actibus nostris,
quæ de propriis gloriamur. Sic colligo ex anti-
theti Prosperi Y. seq. & Augustini verbis jam ci-
tandis. Doct. Lov.

Y. 1002. *Sabbata*. Cum levi allusione ad Sab-
batismum æternum, agitur de Sabbato in hac ipsa
vita agendo: quod ita Noster Augustinus sui verbis
exhibet Sent. 278. *Ita enim observatione Sabbati,*
qua vocatione minus dicit figuratur, perpetuum
Sabbatum observat, qui ipse future quietis lætitiis
est operibus innotat, nec ipsi bonis actibus suis,
quæ de propriis & de his que non accipit glo-
riatur: illam in se operari cognoscens, qui simul
operatur et quietus est.

FINIS CARMINIS DE INGRATIS.

A D M O N I T I O

IN DUO OPUSCULA QUÆ SEQUUNTUR.

SUBJECTA duo Epigrammata in Obreſtatores ſancti Auguſtini, ſive idem ſit, ſive diverſi agnoſcantur aque prava ſentientes, & codicum tam Miſſ. quam editorum auctoritate, & omnium atatum ſuffragio S. Proſpero aſſignantur. Quem vero inter multos doctrina Auguſtiniana adverſarios imperat auctor, non pari facilitate decernitur; cum hactenus tacitum ipſius nomen dubitationi locum præbuerit. Hunc autem eſſe Vincenſium Lirinienſem Monachum Commonitorii auctorem pluribus probatum legere licebit apud ſape laudatam diſſertationem 9. Anhelmit. Hic enim in opere illo alias vere aureo, id præcipue intendiſſe putatur, ut Auguſtini doctrinam in novitatis ſuſpicionem traheret. Rem antea animadverſerunt probaruntque poſt Voſſium viri doctiſſimi Henr. Norſius Hiſtor. Pelag. cap. 11. lib. 2. nec non Not. Alexander Hiſt. Eccleſ. tom. 10. cap. 3. art. 7. §. 7. Quorum momentis & iſtud ſpicilegii inſtar ſubjicit, ſcilicet: Cum ex Auguſtino in lib. de Prædeſt. SS. c. 3. & 4. notum ſit, S. Aſiſtente initio converſionis Maſſilienſium ſententiam circa fidei & bonæ voluntatis initia diſerte tradidiſſe; ſemipelagianii Maſſilienſes his anterioribus libris veluti clypeo utebantur, & qualiter occasione Auguſtini diſcipulis reſponebant, ſe in iſtis ſuis ſenſibus Auguſtini verba ſectari: cum vero Auguſtinianæ doctrinæ deſenſorum valida eſſet exceptio, S. Doctōris ſcientiam incrementorum proſectibus eo perveniſſe, ut agnoſceret caſtigaretque ſenex, quæ juvenis ignoraverat, ac minus perite ſcripſeras: illi reclamabant, anteriora Auguſtini ſcripta ideo magis aliis quibuſque probanda, quod illis ſuffragaretur antiquitas, poſteriora vero nonniſi novitate niti poſſent. At vehementius inſtabat, omnium ſanctorum & eruditorum fratrum nomine, Proſper in reſponſis ad Genenſium dubia ſuper his maxime propoſita, ajens: Quia nec juſta nec rationabilis intelligitur eorum eſſe perſuaſio, qui hujus viri ſcientiam, tot incrementorum proſectibus ædificatam, ad adoleſcentiæ rudimenta revocabant, ut magis ſuffragaretur hæreticis, quod inter initia converſionis ſuæ Imperite ſenſerant, quod prodeſſet Catholicis, quod Pontificali diligentæ veritas revelaret: merito illos hoc præjudicio utentes, & in his quæ dudum abdicata fuerant, immorantes pii Doctōris gravitas notat, quod qui curaverunt omnes ſenſus ipſius indagare, noluerunt cum ejus eruditione proficere. Quibus ille quaſi reponere ſatagens in Commonitorio, cum auream illam ſententiam ſub finem poſuiſſet, Eadem tamen quæ didiciſti doce, ut cum dicas nove, non dicas nova: ſic tandem Auguſtini diſcipulorum obſjectionem ingenioſe proponit ac reſolvit: „ Sed forſitan dicet aliquis, Nullus ne ergo in Eccleſia Chriſti proſectus habetur religionis? Hæc beatus plane & maximus: (nam quis ille eſt tam invidus hominibus, tam exoſus Deo, qui id prohibere conetur?) ſed tamen ut vere proſectus ſis ille fidei, non permutatio. Si quidem ad proſectum pertinet, ut in ſemetiſeipſa unaqueque res amplificetur, ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in aliud tranſvertatur. Crescat igitur oportet, & multum vehementerque proficiat, tam ſingulorum, quam omnium, tam unius hominis, quam totius Eccleſiæ atatum ac ſæculorum gradibus, intelligentia, ſcientia, ſapientia; ſed in ſuo duntaxat genere, in eodem ſcilicet dogmate, eodem ſenſu, eademque ſententia. Hæc Vincenſium, cujus & alia priora & poſteriora ſi in poſtremos Auguſtini libros verſa ſunt, iſta ſimiliter in illos & illorum deſenſores retorta nemo negare poterit: quæque deinceps ille auctor eo artificio proſert, ut tanto magis videatur in ſancti Hipponenſis Præſulis placita latentem invehi, quanto in alias omnes hæreſes ſtudioſius inſurgere prima fronte perſpiciunt. Illa tamen cum immerito Auguſtinum ſerirent, hæreſes omnes, tam præteritas quam ſecuturas uno iſtu confoderunt. Reliqua in doctiſſimo Cenſore leget cui vacat: nos amplioribus ſuperſedemus, hæc ſuis fore arbitantes.

SAN-

SANCTI PROSPERI A QUITANI IN OBTRACTATOREM SANCTI AUGUSTINI

EPIGRAMMA. * (a)

* Scriptum fides
Epistola ad
A. Augustinum
non est.
Novum Scriptum
aliquid opus
autem est.
verius S. A. scrip-
tum proposita rei
improbare pro-
batque decessit.
incerto auctore
scribitur.

- (b) QUIDAM doctiloqui libros Senis AUGUSTINI
Carpere, & adversum condere fertur opus.
Usque adeone bonum ingenium, & facundia dives,
Ostentare artem non aliter potuit;
(c) In nova prostratas acies nisi bella cieret,
Impiique extinctis hostibus arma daret.
Hæc pugna, inceptor, mors est tua, te (d) stilus iste
Conficit, & verbis perderis ipse tuis.
Dumque doces, quantum valeat mens libera; monstras,
Velle tuum tibi met sufficere ut pereas.
Verte gradum, fuge perniciem; stratosque rebelles
Oris Apostolici fulmine ubique vide.
Nec te (e) mutato defendi nomine credas.
Si pastorem ovium lædere vis, (f) lupus es.

(a) Ex variis S. Prosperi Epigrammatis jam-
pidem hæc tria selecta sunt, & sæcula Carnini
de Ingratis. Hæc dubie ob argumenti similitudinem:
quippe duobus prioribus Joannes Cassianus Ingrato-
rum principibus exagitari videtur: tertium vero
eodem pertinet, ea ratione quam in argumento
marginat faties, ac (ut puto) primus ostendi. In-
veni autem consensum eorum ordinem. Ita quip-
pe postulare videbatur ordo temporis, quo priora
illa vel scripta sunt, vel decori gratia scripta fin-
guntur: namque primum, cum scriptor ille nam-
que adhuc ferretur carpere Augustini libros, &
adversus eisdem Opus aliquod condere; alterum
vero, cum jam Opus istud *serpere* cœpisset. D. L.

(b) Quidam. At quis ille? Cassianus, inquit,
qui sub Collatoris nomine etiam alio Tractata a
Prospero vapulat. Atque hæc multarum hæcenus
fuit opinio, quam non parum confirmant plura lo-
ca hujus Epigrammatis cum libro contra Collatorem
communia. Nec equidem illi ausim contradicere:
est tamen quod Læstor hac in re expendendum pro-
ponam. Vero-ne simile videtur, Prosperum, solum
alioqui quam mississime de hoc Presbytero &
tota Massiliensium factione loqui, hic eum vocare
Lupum, *superbum*, *miserrimum* denique *anxipolulum*?
Sicne etiam fuit scriptum & editum celebris ille Col-
lator, ut dicti potuerit *Serpens*, ac mutato seu di-
simulato nomine regi velle? Sed de his faties?

(c) In nova prostratas hæc. Ita lib. cont. Colla-
tor. mox post initium: In eam statim deducere
causam Ecclesie militatorem, ut dum nostros (puta
Augustinum &c.) agnoscant non voraciter pro Gra-
tia luctari, inimici Gratia persuadent iniuste da-
mantos esse. D. L.

(d) Stilus iste conficit. Acute ludit in æquivo-
co, quod *Stilus* & scribendi, & ferendi instrumen-
tum sit. D. L.

(e) Mutato nomine. Qui ita contra Augustinum
seripserit pro Ingratis, nemo occurrit præter Vin-

centium Lirinensem (virum aliqui sanctissimum
& doctissimum) quem hodie plures centum aureum
illud Comaionitorum suum ita direxerit elterius
hæresum uovitates, ut sub hoc nomine Augustini
doctrinam notatam volnerit. Ceterum constat mu-
tato nomine illud edidisse, seque vocasse *Perigrina-
mam*: Sed cum ipse scripserit post Augustini excel-
sum, immo post Rescriptum Celestini PP. ad Gal-
liz Episcopos; hoc autem Epigramma condidit
sit Augustinus jam *Senex* quidem, et tamen vivo;
evanescit omnis de Vincenzii *Perigrina* suspicio:
querendumque aliis, cui illa conveniant. D. L.
Nisi forte dicas, quem sanctus Prosper impugnat
hoc Epigrammate, aliquos annis, iuxta auctoris
nostri consilium, siluisse: aut si opus illud quo Au-
gustinum ferire minebantur Semipelagianæ, 12. Cas-
siani Collationem esse volueris, tunc anno 426. a-
scribenda erunt Epigrammata ista, & jam tunc
Prosperum contra ipsos decertare cœpisse erit a-
gnosendum. D. L.

(f) Lupus es. In hac cauda latet proculdubio
totius Epigrammatis, aliunde acutissimi, aculeus
præcipuus: qui usque tanto erit acutior, si Au-
thor per suspensionem notatum voluerit aliquem cui
Lupo nomen; quales illis temporibus habemus Gal-
los complures, ut sanctos illos Trecentem, Suel-
tionensem, Lagdunensem Episcopos; item postea
Ferrariensem &c. Ni hoc fit, faltem dicere vo-
luerit: Ut tuum nomen colere studeas; nos qui te
vocare oportet satis icimus; nempe *Lupum*, cum
opere ipso te talem præbeas, qui *Pastorem* oppu-
gnes. Verum quis ille Pastor quem hic latum
cupiat? Pontifex, inquit, illius sedis, de qua dis-
silio suspensore. Nempè id etiam putavi, donec
incidi in hunc locum contra Collat. c. 21. *Præci-
pimus nostro tempore in doctrina Ecclesiastica virum*
(Augustinum) *rabido ore dispersum; crevitque*
se omnia auctoritatem monachos posse convellere; si
*hanc (Pastoralis) specula validissimam terroris cre-
bra Pelagianæ ætatis illiusque perseverant.* D. L.

SAN-

SANCTI PROSPERI AQUITANI IN EUNDE M,

Aut alium quempiam sancti Augustini obtreclatorem

EPIGRAMMA.*

CONTRA AUGUSTINUM narratur serpere quidam
Scriptor, quem dudum livor adussit edax:
(a) Qui caput obiculis contectum utcumque cavernis
Tollere humo miserum perpulit anguiculum.
Aut hunc fruge sua æquorei pavere (b) Britanni,
Aut huic (c) Campano gramine corda tument.
Que concepta fovet promat, quæ parturit edat;
Seu vetere armatur dogmate, live novo.
In quoscumque sinus spirarum torqueat orbis,
Et fallax multa contegat arte caput;
Currentem attritos super aspidas & basiliscos
Declinare (d) fenem vipera non poterit.

* Scriptum forte
circa idem tem-
pus.
Hinc cum iam
scriptum eius ser-
pere diceretur, fu-
it consilium qua-
rit. ipse egra-
mæ a sancto Do-
ctore retractationem
promittit.

(a) *Qui caput* &c. Sic ergo primo intuitu ac-
ceperam hoc distichon: *Quidam* scriptor suo illo
scripto *miserum anguiculum* Pelagium iterum fuscitavit,
& *caput suum* attollere perpulit; sub spe,
sive ut suum dogma rursus restitueret. Movebat
precipue, quod etiam supra aliquoties ille here-
tica *anguis, culex*, similibusque nominibus ap-
pellatur. Sed decepit me relativum *Qui*, quod tunc
non vidit ad *Livorem* referendum esse: adeo ut *anguiculus*
sit ipse scriptor in quem agitur, nempe
anguis illius majoris pullus. Dissimulare interim
nequeo suspitionem meam, videlicet Prosperum sic
ambigue verba libasse sua, ut intelligi posset seu
quispiam Pelagii discipulus, seu ipse Pelagius. Vi-
detur namque dubitasse, ac alios dubitare voluisse,
an non forte ipse Pelagius, aut saltem Pelagii
germanus compar Cælestius, huius novi scripti
auctor foret. Sed de hoc plura nota seq. Doct. *Lovan.*

(b) *Britanni*, Pelagii populares: qui rursus *Æ-
quorei* vocantur, ut patet ex Britannia hæresiarcha
otiosus fuisse; nimirum insula, non autem ea
que in continente est, & *Misæ* hodie dicitur:
de quo plura supra ad cap. 1. Carm. de Ingrat.
Sed quid Britannis illis cum *Frugibus*? An forte ea
tunc celebres fuerunt, ut nunc ipsorum Lana in
presidio est? Certe aliquid, si fallor, ejusmodi ob-

servat illorum *Morus Utop.* lib. 1. Doct. *Lovan.*

(c) *Campano gramine*. Ob Julianum Eclanensem
Episcopum Campanum, ut notant ceteri in
margine huius loci. Verum sunt qui malint di-
scum potius ob Cælestium, qui æquo, immo me-
liori ac certiori ratione Campanus fuit; & tam-
quam Pelagii coheresarcha (a quo etiam hæresis
ista per Orientem communiter *Cælestiana*, uti per
Occidentem *Pelagiana* auditur) aptius multo cum
ipso ponitur in parallelo, quam Julianus, utrius-
que solom discipulus, tunc temporis fortassis non-
dum admodum notus. Immo quid si Julianus is
ipse sit scriptor, in quem cæsum est utrumque E-
pigramma? Tempus convenit, cætera non ablu-
dunt. Sed tamen nonnisi suspicio est. *Graminis* a-
tem *Campani* sit mentio, vel quod ea regio, ut
cæteris e terra nascentibus, ita imprimis felicissi-
mo gramine abundaret; vel quod *Campana super-
bia* ex Agellio videatur in proverbium abiisse; vel
denique in alludatur ad *Gramen Anthedonis*, quo-
gustato Glaucus Metamorph. 12. subito

Trepidare iatus præcæcis fœnstis,
seque in *Pelagum* præcipitem dedit. Doct. *Lov.*
(d) *serpens*. En rursus *serpens* vocatur Auspili-
nus (nomine, ut puto, etatis, non dignitatis);
qualis fuit cum contra ipsum Julianum adacem
calumniam stinxit. Doct. *Lov.*

A D M O N I T I O I N E P I T A P H I U M

NESTORIANÆ ET PELAGIANÆ HÆRESEON.

UT hoc Epitaphium plane intelligatur, duo veluti capita in hæresi Nestoriana attendenda sunt. Unum circa unionem naturæ humanæ cum divina in Christo, quam Nestorius per solam inhabitationem, non vero in unitatem personæ factam fuisse prædicabat, ita ut duæ essent in Christo personæ æque ac duæ naturæ, nec idem esset Filius Dei, qui filius Mariæ. Alterum caput rationem spectat, quæ Jesus ad eam, qualscumque sit, unionem pervenerit. Non enim eam statim in ipso conceptu obtinuisse, sed suis postmodum meritis consecutum fuisse affirmabat. Quare vetus Chronologus apud Liberatum, hæc habet de hæresi Nestoriana: Felice & Tauro Coss. Nestorius Constantinopolitanus Episcopus novum Ecclesiis molitur errorem inducere, prædicans Christum hominem tantum, non etiam Deum natum, eique divinitatem collatam esse pro merito dicit. Hunc posteriore errore potissimum spectat sanctus Prosper, & in eo Nestorianam hæresim cum Pelagianâ comparat. Illam vero ait Pelagianæ Genitricem simul & Natam esse: Genitricem, quia error illius, qui in capite gratiam destruit, & qui Jesum dignitatem Christi propriis meritis assecutum fuisse contendit, (quæ est hæresis Nestorii;) fons & principium est erroris illius, qui gratiam in membris evertit, quique homines Christianorum dignitatem propriis meritis sibi comparare posse affirmat, (quæ est hæresis Pelagii:) Natam vero, quia Nestorius suam non vulgavit hæresim, nisi post damnatos Pelagianos. Atque adeo cum in istius Epitaphii limine Nestorianam hæresim Pelagianæ successisse dixisset, quasi postmodum ortam, quod verum est, si illius per Nestorium divulgationem consideres, postea tamen utramque simul ortam esse ait, tum ob affinitatem & cognationem, quæ inter utriusque errores intercedit, tum etiam quia ante Nestorium Nestoriana hæresis in Pelagiana continebatur: ut patet ex Leporio Gallicano Monacho, qui cum esset Pelagiani dogmatis acerrimus defensor, illam etiam ob quam postea Nestorius damnatus est hæresim docuit; sed Augustini opera ad sanam mentem rediit. Nestorius suam divulgavit hæresim paulo post damnatos Pelagianos circa annum 429.

Hoc idem Epitaphium a Prospero nostro utriusque hæresi tumulo appensum negat Jo. Garnierus Soc. Jesu in cap. 7. dissert. 7. ad Marii Mercatoris opera; simile quiddam ænigmati proferri contendens, cum dicitur, alteram hæresim alterius fuisse matrem simul & filiam: quæ ingeniose quidem dicta fatur, sed vere fuisse negat: hincque probare nititur quod a tertio sæculo per deliria Samosatensium Nestoriano errori præludi cæperit, subjicitque dandam eo faciliorem veniam Poetæ nostro, quod ipse quoque Cassianus in eodem peccaverit, & suam in sententiam traxerit amicum Leontem Magnum, aliosque postmodum plures eorum auctoritatem secutos.

Quibus non obstantibus tale opusculum Prospero abjudicandum negat Anthelmus dissert. 9. in Opera SS. Leonis & Prosperi, tum propter auctoritatem Cassiani & Leontis Magni, quibus si hoc licuit serio differentibus, multo indulgentius Poetæ condonandum, non tam ad Historiæ normam loquenti, quam conspectus erroribus laxatis habentis inflatisque, ut ajunt, sibiis volenti illudere. Maxime cum hæc utriusque hæreseos comparatio non semel ab eo usurpata deprehendatur, sed & in Chronico ipso narret quod apud Ephesum Nestorius cum hæresi nominis sui, & cum multis Pelagianis, qui cognatum errori suo juva-

bant

bant dogma, fuerit damnatus, *Et hanc ipsam utriusque erroris confederationem Celsiano exprobrat libri adversus eum scripti cap. 21.* Per hunc virum (Celsinum) etiam Orientales Ecclesie gemina peste purgate sunt, quando Cyrillo Alexandrinæ urbis Antistiti ad execrandam Nestorianam impietatem, Apostolico auxiliatus est gladio, quo etiam Pelagiani dum cognatis confederantur erroribus, iterum prosternerentur. *Quo autem sensu hæc inter utramque affinitas intelligenda veniat jam supra fuisse satis explicatum habes.*

SANCTI PROSPERI A Q U I T A N I E P I T A P H I U M *

NESTORIANÆ ET PELAGIANÆ HÆRESEON.

Nestoriana Hæresis loquitur.

a) **N**ESTORIANA lues (b) successi Pelagianæ,
Quæ tamen est (c) utero prægenerata meo
Infelix misere (d) genitrix & filia natæ,
Prodivi ex ipso germine quod peperî.
Nam fundare arcem meritis prior orsa superbis,
(e) De capite ad corpus ducere opus volui.
Sed mea dum (f) proles in summa armatur ab imis,
Congrua bellandi tempora non habui.
Et consanguineæ post tristitia (g) vulnera fraudis,
Aspera conserui prælia sine pari.
Me tamen (h) una dedit victam sententia letho :

* Scriptum post
damnationem Nestor
in Concilio Ephesio
anno 431. Augu-
stine post mortem.

Ad Maffienfem
Epistolam
inducitur hæresis
Nestoriana & Pe-
lagiana expro-
brantur : utroque
dicitur ætatem
causam esse non
datis interitus ei-
us sempiterna-
m.

Tlla

(a) *Nestoriana lues*, &c. Nestorius Episcopus Constantinopolitanus suam divulgavit hæresim paulo post damnatus Pelagianos, circa annum 429. De sensu totius dylichii vide Admonitionem præviam : cui in omnibus assentitur Doct. Lovan. & ex interprete Gallo transcribit : quem tamen ipsius Epitaphii scopum non vidisse suspicatur.

(b) *Successi* : nempe temporis ordine. D. L.

(c) *Utero prægenerata*. Sic editi omnes Lugd. Lov. Duac. & Colon. Doct. Lov. legit *prægenerata*, nec lesionem nostram rejicit : notatque agi de ordine rerum & naturæ. Gallus legit (ait ille) *Prægenerata*, quod quidem hæc absudit ab Auctoris phrasi, cui familiaris est hæc in verborum compositione præpositio : sed vulgatum est Latinius, minisque insoleus.

(d) *Genitrix & filia* : ex ratione quæ hoc usque indicata est. Doct. Lov.

(e) *De capite ad corpus*. Id est, cum iustitiam, quæ non gratuitum Dei donum esset, sed humanis meritis compararetur, stabilire vellem, a Christo, quæ Ecclesie caput est, initium ducere volui, & ab eo ad fideles, qui Christi corpus sunt, gradum facere : primum nempe adstruendo de Christo ; quod eius electio ex præviis arbitrii meritis esset,

S. Prosper. Tom. I.

ac tum idem inferendo de Christianis. Revera namque Christi electio exemplar est illius, quæ *eligit nos in ipso ante constitutionem mundi*, Ephes. 1. 4. Unde & eo argumentandi ordine Augustinus a Christo ad ceteros electos in extremis suis opusculis Pelagianismum, seu ultimo clavis ism conficit, ac simul in antecessum Nestorianismum damnavit. D. L.

(f) *Proles*. Hæresis Pelagiana, *In summa ab imis*. Id est, ab electis incipit, ut stabilitatem illorum electione ex arbitrii meritis, idem de Christo concludat. Doct. Lovan.

(g) *Vulnera fraudis*. Id est, post Pelagianismum jam præscriptum a sede Apostolica, Synodis Africanis, ac Palæstina, denique universæ ab Episcopis qui horum sententia in sua quavis Ecclesia subscripserant, etiam ante Synodum Ephesinam, puta sub Zosimo PP. Doct. Lov.

(h) *Una sententia*. In concilio generali Ephesino in quo damnatus Nestorius, simulque Pelagiani, qui ab Ecclesia jam damnati fuit cum eo conjunxerant. Ex quo patet (ait Doct. Lov.) hoc Epigramma post alia duo conditum esse ut pote jam & vivis erepto Augustino, qui hæc synodum non vidit.

H

(a) Itæ

Ille volens (a) iterum surgere, (b) bis cecidit.
 Mecum oritur, (c) mecum moritur, mecumque sepulcrum
 Intrat, & inferni carceris ima subit.
 Quo nos præcípites infana superbia meruit,
 Exutas donis, & tumidas meritis?
 Nam Christum pietate operum, & mercede (d) volentes
 Esse Deum, in capitis fodere non stetimus.
 Sperantesque animi de libertate coronam,
 Perdidimus quam dat gratia iustitiam.
 Quique igitur geminæ miseris busta ruine,
 Ne nostro exitio confociare cave.
 Nam si quæ Domini data munera sero fatemur,
 Hæc homini credis debita, (e) noster eris.

(a) *Iterum surgere*. Suscitante potissimum Juliano illo Eclanensi, ac manum porrigente Nestorio C. P. Doct. *Levan.*

(b) *Bis cecidit*. Semel per sententiam sedis Apostolicæ cum Synodis & Episcopis supra dictis, ac iterum per Ephesinam quæ cum Nestoriana denovo proscripta est. *Doct. Levan.*

(c) *Mecum moritur*. Hactenus Pelagiana quamdam adhuc vitam servaverat, damnata jam quidem, at nondum damnationi adqueiens, semperque aliud adhuc iudicium Ecclesiasticum, puta in Synodo Mœnicensi expostulans. Verum hac Ephesina illi os occulans est, fractaque audacia; ac tandem serio Ecclesiæ excessit. Unde hactenus Augustinus dixerat, *Causa finita est, sed error utinam aliquando finiat*. Serm. 2. de Verb. Evang. pag.

639. in fine sermonis. *Doct. Lev.*

(d) *Volentes*: ambo scilicet. Nam in illo de Christo dogmare etiam Pelagiani Nestorio confesso scribantur. *Doct. Lev.*

(e) *Noster eris*. Sive Jesum existimans suis meritis Filium Dei factum fuisse, ut Nestorius; sive ut Pelagius, gratiam nobis secundum merita nostra dari. Iterum in canda aculeus (observat *Doct. Lev.*) quo Massilienses non solum Pelagianis, sed & Nestorianis junguntur, ob communionem dogmatis de Gratia & electione ex meritis. Sumptum autem videtur istud, *Noster eris*, ex *Æneid.* 2. ubi his verbis Sinonem Priamus in civitatem recipit. Sumptum vero ipse Poeta, ut notant Interpretes, ex formula Imperatoris Romani, transfugam in suam fidem recipientis.

A D M O N I T I O IN PROSPERI PRO AUGUSTINO

Responsiones ad Capitula calumniantium Gallorum.

DOCTRINAM, quam S. Augustinus contra Pelagianos, inimicos gratiæ Christi, per annos viginti & amplius, zelo vere Apostolico accensus, nec ab Apostolicæ Pauli doctrinæ principiis vel transversum unguem (ut ajunt) declinando, defenderat, quam sedis Apostolicæ Pontifices, tamquam Apostolicam & catholicam, sua auctoritate roboraverant, Galli quidam presbyteri, nec tam eximii S. Prosperi versibus convulsi, sed propriis præjudiciis plus æquo servientes, partim ex ignorantia, partim ex ingenii sui confidentia iniquo, reprobare non sunt veriti. Unde ut tam sublimis doctrinæ præconem eum doctrina in odium plurimum adducerent, in mentem ipsi venit loca quadam, & scriptis maxime paulo ante mortem ab eo in lucem emissis, mala arte ex operum contextu evellere, & sub verbis ad invidiam ei comparandam compositis in indiculum redacta, passim apud indoctam plebem disseminare. Quorum iniquis conatibus oblatari satagens strenuus sancti Doctoris discipulus & assertor; quæ illi ex perverso intellectu damnabant, rectam explicationem, & Augustini libris omnino conformem, sufficiens defendere non distulit: hoc intendens, ut simplicium fides salva maneret contra subreptiones iniqua loquentium, & tota eximii in Ecclesiæ Magistris auctoritas debita veneratione non fraudaretur: sicque (Deo operante,) & infesti illi Augustinianorum operum censores ad sanio rem mentem reverteri, in nullo amplius a tramite rectæ & salubris doctrinæ deviant.

Qui.

Qui fuerint illi designare aut non potuit aut noluit: cum illi forte nomina sua prodere erubescerent, magis quam perversos sensus evulgare. Erant certe ex Massiliensibus, Cassiani discipulis forte aut sectatoribus, qui talis viri gloriam ultra modum emulabantur, qui ægre ferebant non probari Prospero sui magistri ingenio consilium systema. Cui quidem ut obsequium aliquod pro viribus præsarent, Augustinum ipsum rati sunt impetiri a se debere, & ab adcepta auctoritate fideique esse summovendum. Quod non multo post sancti Augustini obitum, id est, anno circiter 431. contigisse facile crediderimus.

Objectionibus ergo quindecim doctrinam Augustini traducere molientes, septem priores contra Prædestinationem gratuitam hominum quorundam præ aliis dirigunt: octavam de voluntate Dei erga salutem hominum: nonam circa extensionem redemptionis Christi: decimam de dispensatione Evangelii: undecimam & duodecimam, quod Deus auctor esse peccatorum diceretur: decimam-tertiam de fine creationis hominum: decimam-quartam, quod incredulitas Deo adscribatur: decimam-quintam, de præscientia cum prædestinatione confusione. Singulis S. Prosper quantum satis est respondens, totidem sententiis postea subiectis, sensus suos in ante dictis fufius expressos sub simplici expositione oculis legentium subiicit: ut inde manifestum fiat omnibus, ea quæ de supra scriptis capitulis intelligebas, nulla cum circumloquendi arte prætexere, sed absolute ac libere & præcipue in respondere, & consensum probabilibus non negare: ut ait in fine operis.

P R Æ F A T I O S A N C T I P R O S P E R I I N R E S P O N S I O N E S A D Ç A P I T U L A G A L L O R U M .

DOCTRINAM, quam sanctæ memoriæ Augustinus Episcopus contra Pelagianos inimicos gratiæ Christi, & liberi arbitrii (a) decompertores, per multos annos apostolice auctoritatis, litterisque mandavit, quibusdam visum est, (b) aut non intelligendo, aut intelligi eam nolo, reprehendere: & hoc quasi compendium cognitionis his, qui iudicio eorum ducebantur, afferre: ut quæ in libris prædicti viri damnabilia se reperisse iactabant, brevium capitulorum indiculis (c) publicarent: talique commento (d) & detestationem ejus quem impetrent, obtinerent: & ab his quæ insamassent, curam exteritæ Lectoris averterent. Ne ergo

hanc persuasionem temere quis recipiat, & talem putet sensum scriptis catholici inesse Doctoris, qualem eum, qui frustra calumniatur, (e) olentant; singulis capitulis, quæ (f) damnationis titulo prænotarunt, brevi & absolute professione respondeo; in nullo recedens a transeat earum definitionum, quæ in sancti viri disputationibus continentur: ut facile vel tenuis diligentie advertat inspector, quam iniustus opprobriis catholicis prædicatores memoria carpatur, & in quod peccatum cadant, qui aliena insinuatione commoti, scriptorem celeberrimi nominis (g) promptius habeant culpæ, quam nosse.

(a) Ita Editiones omnes. Quæ vox decompertores significare videtur, eos quibus est responsurus totos esse ut liberum arbitrium ornent & prædicent ultra quam debeant. Vetus codex Remigianus a prima manu habet *decompertores*, a secunda vero *deservientes*. Quod ultimum legimus in Mss. Regio & Jolienf. & in capite librorum de Vocatione gentium infra.

(b) Sola edit. Colon. aut intelligendo, & statim Mss. Reg. & Jol. aut eam intelligere nolo. Jol. alias aut etiam.

(c) Colon. cum hac recent. prædicarent.
(d) Mss. Reg. & desolatione ejus quam impetrent, detinere. Mss. Jol. habet etiam detinere. Reliqua ut in textu.

(e) Mss. Reg. & Jol. *deservientes*.
(f) Ita codex Remigianus. Mss. Reg. & Jol. quæ damnationis capitula. Editi quæ rationis titula.

(g) Mss. Reg. potius habent culpæ. Jol. promptius habent.

CAPITULA

OBJECTIONUM GALLORUM.

OBJECTIO I.

Quod ex predestinatione Dei, velut fatali necessitate, homines ad peccata compulsi, cogantur in mortem.

OBJECTIO II.

Quod ab eis, qui non sunt predestinati ad vitam, non auferat percepta baptismi gratia originale peccatum.

OBJECTIO III.

Quod non predestinati ad vitam, etiam si fuerint in Christo per baptismum regenerati, & pie postea vixerint, nihil eis profit, sed tandem reseruentur, donec ruant & pereant; nec ante eos ex hac vita, quam hoc eis contingat, auferri.

OBJECTIO IV.

Quod non omnes homines vocentur ad gratiam.

OBJECTIO V.

Quod qui vocati sunt, non aequaliter sint vocati; sed alii ut crederent, alii ut non crederent.

OBJECTIO VI.

Quod liberum arbitrium in homine nihil sit; sed sive ad bonum, sive ad malum, predestinatio Dei in hominibus operetur.

OBJECTIO VII.

Quod Deus quibusdam filiis suis, quos regeneravit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, ab hoc non det perseverantiam, quia non sunt a massa perditionis praesentia Dei & predestinatione discreti.

OBJECTIO VIII.

Quod non omnes homines velit Deus salvos fieri, sed certum numerum predestinatorum.

OBJECTIO IX.

Quod non pro totius mundi redemptione Salvator sit crucifixus.

OBJECTIO X.

Quod quibusdam Evangelii praedicatio a Domino subtrahatur, ne percepta Evangelii praedicatione salventur.

OBJECTIO XI.

Quod per potentiam Deus homines ad peccata compellat.

OBJECTIO XII.

Quod quibusdam vocatis, & pie justisque virtutibus obedientia subtrahatur, ut obedire desinant.

OBJECTIO XIII.

Quod quidam homines non ad hoc a Deo creati sunt, ut vitam adipiscerentur aeternam, sed ut habitum tantummodo saeculi praesentis ornarent, & ad utilitatem nascerentur aliorum.

OBJECTIO XIV.

Quod qui Evangelica praedicationi non credunt, ex Dei predestinatione non credant, & quod Deus ita desinuerit, ut quicumque non credunt ex ipsius constitutione non credant.

OBJECTIO XV.

Quod item sit praesentia, quod predestinatio. SINGULIS Objectionum capitulis oppositis sententias.

SANCTI PROSPERI AQUITANI PRO AUGUSTINO RESPONSIONES

Ad Capitula objectionum Gallorum Calumniantium. (a)

LIBER UNUS.

CAPITULUM I.

OBJECTIO.

Quod ex predestinatione Dei, velut suis necessitate, homines ad peccata compulsi, cogantur in mortem.

RESPONSIO.

PREDESTINATIONEM Dei nullus catholicus (b) Christianus negat: fatalem autem necessitatem multi etiam non Christiani refutant. Peccatum ergo ad mortem trahit; sed ad peccandum neminem Deus cogit. Nemini enim mandavit impie agere: (c) & *Odissi Domine, omnes qui operantur iniquitatem; perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Proinde qui predestinationis nomine fatum praedicat, tam non est probandus, quam qui fati nomine veritatem predestinationis infamat. Facti enim opinio vana est, & de falsitate concepta: predestinationis autem fides, multa sanctorum auctoritate scripturarum (d) munita est: cui nullo modo fas est ea quae ab hominibus male aguntur, adscribi; qui (e) in proclivitate cadendi non ex conditione Dei, sed ex primi patris pravicatione venerunt. (f) De cuius poena nemo liberatur, nisi per gratiam Domini nostri Jesu Christi, preparatam & predestinatam in aeterno consilio Dei ante constitutionem mundi.

S. Prosper. Tom. I.

CAPITULUM II.

OBJECTIO.

Quod ab eis, qui non sunt predestinati ad vitam, non auferat percepta baptismi gratia originale peccatum.

RESPONSIO.

OMNIS homo, qui credens in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum regeneratur in baptismo, (g) tam a propriis peccatis, quam mala voluntate & actione contrahit: quam ab originali, quod a parentibus traxit, absolvitur. Sed (h) relapsum post baptismum ad infidelitatem & impios mores, qui negat originali peccato fuisse purgatum, tam falsa opinatur, quam qui eundem asserit, non aeterna morte esse damnandum. Qui enim recedit a Christo, & (i) alienus a gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem cadit? Sed non in id quod remissum est, recidit, (k) nec in originali peccato damnabitur: qui tamen propter postrema crimina, ea morte afficietur, quae ei propter illa quae remissa sunt, debebatur. Quod quia Dei praescientiam nec latuit, nec secessit: sine dubio talem nunquam elegit, nunquam predestinavit, & peritum nunquam (l) ab aeterna perditione discrevit.

H 3 CA-

(a) Titulus istius libri in Mf. Jolienſi talis est: *Incipit liber Responsionum Prosperi contra capitula Gallorum: quae contra librum beati Augustini opposuerunt De Predestinatione.*

(b) Vox haec Christianus addidit ex Mf. Reg. & Jol. aberat ab Editis. Sed correspondet ei, multis aliis non Christianis. Mf. Reg. legit, *etiam Christiani*, sed minus apposite, ut videtur.

(c) Mf. Reg. & editi Dominus omnes qui operantur iniquitatem, & perdes &c. Mf. Jol. & editi Dominus omnes... & eos qui: abique voce perdes. Editi omnes cum Remig. ut in textu.

(d) Mf. Jol. falsa, abique rſi.

(e) Mf. Reg. in improbitate cadendi, Mf. Reg. improbitate cadendi.

(f) Mf. Jol. De hujus poena.

(g) Mf. Reg. & Jol. ordine inverſo legunt sic: *tam ab originalibus, quam a propriis peccatis, quae mala voluntate & actione contrahit, absolvitur.*

(h) Mf. Reg. sed relapsus... originale peccatum fuisse purgatum, &c.

(i) In codice Remig. antiqua manu correctum, alienatus: quod etiam a prima manu scriptum habet Mf. Jol.

(k) Mf. Reg. Nec jam originali peccato. Paulo ante habet, *in id quod repraesentatum est recedit.* Sed vitioſe, ut videtur.

(l) Mf. Reg. & Jol. ab aeterna damnatione discrevit. Reg. *disseruit.*

CAPITULUM III.

CAPITULUM IV.

OBJECTIO.

OBJECTIO.

Quod (a) non predestinati ad vitam, etiam si fuerint in Christo per baptismum regenerati, & pie iustque vixerint, nihil eis prodest; sed tantum refrigerant, donec evadant. & pereant; nec ante eos ex hac vita, quam hoc eis contingit, auferri.

RESPONSIO.

A Sanctitate ad immunditiam, a iustitia ad iniquitatem, a fide ad impietatem persequitur (b) transire non dubium est: & ad tales predestinationem filiorum Dei, (c) & coheredum Christi, non pertinere certissimum est. (d) Quod ergo huiusmodi in hac prolapsi mala, sine correctione patientie descenderunt, non ex eo necessitatem perendi habuerunt, (e) quia predestinati non sunt: (f) sed ideo predestinati non sunt, quia tales futuri ex voluntaria praevaricatione praefiti sunt. Quod autem illos non eo tempore, quo in fide recta & bonis moribus erant, ab hac vita Deus abtulit: ad occulta ejus iudicia, quae tamen nunquam sunt iniqua, referendum est. Quia enim nesciat intra unam conditionem mortalitatis humanae, ab unius horae infantia, usque (g) ad annosissimam senectutem, exitus morientium, impari aetatis sine variis; neque cuiusquam animam, vel citius vel tardius, quam Deus voluerit, a corpore (h) quod vivificat, abscedere? Si ergo aliquis in vitæ suae longitudine defuerit Deum; bono, quod erat ex Deo, male usus est. Nam (i) longevitas non est nisi ex Deo. Et quod ex Deo est, non nisi bonum est: & quod bonum est, mali causa non est. Non itaque recte opinatur, qui putat (k) prorogatore vitæ, lapsurus auctorem esse peccati: cum utique non peccatum sit diu vivere, sed male vivere: quod etiam in paucorum annorum aetate fieri potest. Igitur sicut bona opera ad inspiratores eorum Deum, ita mala ad eos sunt referenda qui peccant. Non enim relictii sunt a Deo, ut relinquere Deum: sed reliquerunt, & relictii sunt, & ex bono in malum propria voluntate mutati sunt; atque ab hoc licet fuerint renati, fuerint iustificati; ab eo tamen qui illos tales praefecit, non sunt predestinati.

Quod non omnes (l) homines vocentur ad gratiam.

RESPONSIO.

Non omnes vocati ad gratiam eos, quibus (m) omnibus Evangelium praedicatur, non recte dicitur; etiam si sint qui Evangelio non (n) obediunt: nisi ad eos respiciatur, quibus non dum sacramentum crucis Christi, & redemptio sanguinis ejus innotuit. (o) Quia etiam si conflaret, quod jam in universis nationibus, & omnibus finibus terræ totus mundus Evangelium recepit, (quod utique futurum verissime praeventum fuisse homines, qui ab hac vita sine Evangelii cognitione (p) transierunt, (q) & quibus dici possit, quod vocati non sint, quia nec ipse vocatione audierunt. Quod si quisquam hanc vocationem plenariam generalitatem ita semper aliter celebratam, ut ab ascensione Domini (r) in caelum, ne unus quidem annus efflueret, intra quem non ad omnes praedicatio missa perveniret: (s) videat quomodo tunc Asianos vocatos probet, quando Apostoli, sicut scriptum est, veniunt a Spiritu-sancto, loqui veritatem (t) Dei in Asia; aut Bithynios, ad quos eisdem Apostoli tentabant ire, & non permisit eos (u) Spiritus Jesu. Videat etiam quomodo iustitiam demonstret in ipsius Veritatis dicentis, *Praedicabitur hoc Evangelium (x) regi in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis.* Narrat namque (quod (y) dici nefas est) fides veritas, si ante quadringentos annos Evangelio impletus est mundus, & adhuc Domini differt adventus. Postremo (z) respiciatur etiam inter Christianos populos toti millia parvulorum, qui ab hac vita sine baptismo transierunt; (aa) & aliquo modo probentur vocati, (bb) quibus nec plantatur praedicare, nec rigator potuit subnirare.

Act. 16. 7.

Matth. 24. 14.

CA.

(a) Miss. Reg. & Jol. *Quod non predestinati...*

(b) Miss. Reg. & Jol. *releverantur.*

(c) Utique Miss. Reg. & Jol. addit particulam.

(d) Miss. Reg. Jol. *ergo.*

(e) Miss. Reg. & Jol. *quod predestinati.*

(f) Hec verba, sed ideo predestinati non sunt, addunt a Miss. Reg.

(g) Miss. Reg. & Jol. *ad annosissimam.*

(h) Miss. Reg. & Jol. *quod vivificabat.*

(i) Miss. Reg. *longevi etati.*

(k) In Miss. Remigiano, *prorogatore.*

(l) In Miss. Reg. & Jol. desit vox *hac homines.*

(m) Miss. Reg. & Jol. *caute voce, omnes.*

(n) Sic Miss. Reg. & Jol. *Ceteri, abundant.*

(o) Miss. Reg. *Quibus etiam collatur.*

(p) Ita Miss. Reg. & Jol. *transierunt.*

(q) Miss. Reg. & Jol. *Ex quibus dici possit.*

(r) Miss. Reg. & Jol. *in caelum.*

(s) Miss. Reg. & Jol. *videtur etiam quomodo.*

(t) Miss. Reg. non habet vocem hanc, *Dei.*

(u) Miss. Reg. & Jol. *Spiritus sanctus.*

(v) Hec vox regni aberrat ab editis, nec habetur in Miss. Reg. & Jol. Addita tamen est ab Editor.

(w) Oper. S. Aug. ex Miss. Remigiano, & iuxta textum utrumque Graecum & Latinum.

(x) Miss. Jol. *dicta seculi.*

(y) Miss. Reg. & Jol. *respiciat etiam.*

(z) Miss. Reg. & Jol. *Tales quomodo probentur,*

etc.

(aa) Miss. uterque Reg. & Jol. *quibus nec plantatur percuti subnirare.*

(bb) Nec plura addunt, forte ex lapsu amanuensis.

CAPITULUM V.

OBJECTIO.

Quod qui vocati sunt, non æqualiter sint vocati, sed alii ut crederent, alii ut non crederent.

RESPONSIO.

SI vocatio in Evangelii tantum prædicatione intelligatur, non veraciter dicitur, quod aliis atque aliis, aliter atque aliter prædicatur: cum unus sit Deus, una fides, una regeneratio, una promissio. Si autem (a) ad effectum plantationis & rigationis adpeditur, aliud actum est cum eis, quorum exteriores aures corporali voce pulsatae sunt; (b) aliud in eis, quorum interiore sensum Deus aperuit, & in quorum corde posuit fidei fundamentum, (c) dilectionisque fervorem. Quosdam autem idcirco vocatos dicere, ut non crederent, nimis absurdum est: quasi vocatio eis causa infidelitatis existeret, & prædicatione fidei fecerit infideles. Quarevis enim dispensatores verbi Dei quibundam sint, sicut scriptum est, odor vitæ ad vitam, quibundam autem (d) odor mortis ad mortem: Deo tamen bonus Christi sunt odor, qui prædicant Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem salutis, ipsi autem vocatis Judæis & Græcis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. (e) Quod ergo prædicatus Christus crucifixus, Judæis erat scandalum, & Gentibus salutis, humane voluntatis faciebat aversio: (f) quod vero ipsi vocatis Judæis & Græcis Christus erat Dei virtus & Dei sapientia, divinæ gratiæ prælabat operatio.

CAPITULUM VI.

OBJECTIO.

Quod liberum arbitrium in homine nihil sit: sed sive ad bonum, sive ad malum, (g) prædeterminatio Dei in hominibus operatur.

RESPONSIO.

Liberum arbitrium nihil esse, vel non esse, perperam dicitur: sed ante illuminationem

fidei in tenebris illud & in umbra mortis agere, non recte negatur. Quoniam prius quam a dominatione diaboli per Dei gratiam liberetur, in illo profundo jacet, in quo de sua libertate demerit. Amat ergo languores suos, & pro sanitate habet, quod argrotare se nescit, donec prima hæc medela conferatur: argroto, ut incipiat nosse quod languat, & possit (h) operem medici desiderare, qua surgat. Justificatus itaque homo, id est, ex impio pius factus, nullo præcedente bono merito, accipit donum, (i) quo dono adquirat & merium: ut quod in illo inchoatum est per gratiam Christi, etiam per industriam liberi augatur arbitrii: nunquam remoto adjutorio Dei, sine quo nec proficere, nec permanere in bono quisquam potest. Prædeterminationem autem Dei sive ad bonum, sive ad malum, in hominibus operari (k) ineptissime dicitur, ut ad utrumque homines quorundam necessitas videatur impellere: cum in bonis voluntas sit-intelligentia de gratia, (l) in malis autem voluntas intelligenda sine gratia.

CAPITULUM VII.

OBJECTIO.

Quod Deus quibundam filiis suis, quos regeneravit in Christo, quibus fidem, ipsam, dilectionem dedit, ob hoc non dei perseverantiam, quia non sunt a massa perditionis (m) præscientia Dei & prædeterminatione discreti.

RESPONSIO.

EX regeneratis in Christo Jesu, quosdam relicta fide & piis moribus, apostatante a Deo, & impiam vitam in sua aversione finire, multis (quod dolendum est) quorundam exemplis. Sed (n) horum lapsum Deo adscribere, immodice pravitatis est: (o) quasi idcirco ruinæ ipsorum impulsit atque auctor sit, quia illos ruiturus propria ipsorum voluntate præcavit, & ob hoc a filiis præditionis nulla prædeterminatione discreti. Nam quomodo eos haberet (p) præordinata in Christo electio, quos discedentes a Christo habitura erat iusta damnatio? Cum autem dubium non sit, (q) donum Dei esse perseverantiam in bono usque ad

H 4 finem.

(a) Mss. Reg. & Jol. Si autem effectus.
(b) Mss. Reg. & Jol. aliud cum eis.
(c) Mss. Jol. dilectionis fervorem.
(d) Mss. Reg. & Jol. addunt hæc, odor vitæ ad vitam, quibundam autem. Leguntur etiam ab antiqua manu adjecta in Mss. Remigiano. Absunt vero ab editis omnibus.
(e) Mss. Reg. & Jol. Quod autem.
(f) Hæc verba. Quod vero, &c. exciderant a Mss. Reg. & Jol.
(g) Mss. Jol. prædeterminatio in hominibus. Mss. Reg. prædeterminatio in omnibus: uterque adque hæc voce, Dei.
(h) Mss. Remig. Reg. & Jol. apud medicum.
(i) Sic Mss. Remig. Reg. & Jol. At editi, quo merito.
(k) Mss. Jolienfis, impioissime dicitur.
(l) In Mss. Reg. solo hæc desiderantur, in malis autem hæc, ex materia, ut videtur, omittunt am-

nuentis.
(m) Mss. Jol. per scientiam Dei & per prædeterminationem discreti.
(n) Mss. Reg. & Jol. bonum lapsum.
(o) Mss. Reg. & Jol. quasi Deus.
(p) Editi, præordinata in Christo electio; cum dubium non sit omitti verbum, quos discedentes. Locum reintegratur ex fide Mss. Remigiani, ubi tam: codex ille caruit primam voce passiva: qua postea recognitoris antiqui filio adjecta, restituta est opera virorum doctissimorum Ordinis S. Benedicti & Congregationis S. Mauri in append. S. Augusti. Ascribitur etiam ex Mss. Jolienfi, cui non deerat illa vox passiva: Editio Colonienfis præter omissionem a hia editi. communem, habet cui dubium non sit.
(q) Mss. Reg. dono Dei esse perseverantiam in bono usque in finem. Mss. Jol. dono Dei perseverantiam esse in bono usque in finem.

finem, (a) quam illos, ex eo ipso quod non perseveraverunt, non habuisse manifestum est: non est calumniamus, non deesse illis non dedit, quod aliis dedit: sed continentem est, & misericordiam cum deesse quod dedit, & iuste non dedisse quod non dedit: ne quemadmodum ex libero arbitrio oritur causa labendi, ita ex ipso (b) oriri videatur & standi, cum illud humano fiat opus, hoc divino impletur ex munere.

CAPITULUM VIII.

OBJECTIO.

Quod non omnes homines velit Deus salvos fieri, sed certum numerum predestinationem.

RESPONSIO.

SI circa universitatem generis humani salvandam & in agnitionem veritatis vocandam, ita indifferens (c) per omnia secula asserenda est voluntas Dei, ut usquequaque (d) nomen hominum pretermittit monitetur; impenetrabilis iudiciorum Dei altitudo pulsatur. Quare enim in preteritis seculis dimiserit Deus omnes gentes ingredi vias suas, quando Jacob elegit sibi Dominum; & non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestavit eis: & cur qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei sit; & quorum aliquando non miseris est, nunc autem miseratur; (e) & ubi dictum est, Non plebs mea vos, ibi vocatur filii Dei vivi; & quare quod quærat Israel non sit consecutus, electio autem consecuta est; ceteri vero execrati sunt: impossibile est comprehendere, & periculose curiositatis est quærere: cum tamen, quod nulla sit apud Deum iniquitas, nemini liceat ignorare: nec alia gratia, aut alia fide quemquam hominum, sive antelegeri, sive legis tempore iustificatum esse credendum, quam hac eadem, per quam Dominus noster Iesus Christus secundum consilium voluntatis suæ, in fine seculorum venit quærere & salvare quod perierat. Causas vero operum & iudiciorum Dei, qui ex toto ad humanas voluntates & actiones refert, quas tamen (f) in parvulorum adoptione aut abdicatione non inve-

nit, & dispensationes Dei ex liberi arbitrii vult mutabilitate variari, prosterit sibi scrutabilia iudicia Dei, & velligabiles vias eius: & quod doctor gentium Paulus (g) non audebat attingere, hic se exilimar referatur posse velligare: quodque non minoris impietatis est, ipsam gratiam, qua salvamur, aut bonis meritis doceri rependi, aut malis affirmari acceri. Remoto ergo obscurarum turbine quætionum, (h) ad revelatæ nos gratiæ latitudinem contemamus; dicimusque (i) cum Apostolo, (k) Quoniam Deus vult omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Et iterum dicamus cum Apostolo, Qui est salvator omnium, maxime fidelium. Et audiamus Dominum dicentem Apollolis suis, Erant ergo docere omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii, & Spiritus sancti, docentes eos (l) servare omnia quæcumque mandavi vobis. Audiamus quoque ad Abraham promissionem Dei dicentis, In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ: & si filii promissionis sumus, non habemus diffidentia, sed cum patre nostro Abraham demus gloriam Deo, & plenissime credamus, quoniam (m) quod promissit, potens est & facere. Audiamus David prophetantem, Commemorablem & convertentem ad Dominum universi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius omnes patriæ gentium. Et alibi, Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum. Et alibi, Omnes gentes quæcumque sciscipi, venient, & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum. Quæ promissiones quæ verissime sunt, nec possunt ex ulla parte (n) mutare, in his impletur qui salvi sunt per universos fines terræ: quoniam (o) quod promissit Deus, potens est & facere. Hec ergo est illa totius humani generis assumptio, hæc filiorum Dei adoptio, hæc gentium plenitudo, præfita & prædestinata in Christo ante mundi constitutionem. (p) Hæc est Hierusalem, quæ ab initio usque in finem lapidibus vivis & electis edificatur, ut civitas fundata in ipso angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis arduatio constructa, crescit in templum sanctum in Domino. De his lapidibus nihil ejecit, nihil minuit, nihil rapuit. Veritas enim dicit, Omne quod dat mihi Pater (q) veniet ad me, & cum qui veniet ad me, non

(a) Mf. Reg. & Jol. quam ipso.
(b) Hæc vos, *error*, qui excedat ab Editis, restituitur ex Mf. Remig. & Jol. in quorum ultimo non legitur particula & ante vocem standi.
(c) Mf. Reg. & Jol. per omnia ista secula diffundit. *ist.*
(d) Mf. Reg. & edit. Colon. nomen hominum.
(e) Mf. Remig. & hic ubi. Mf. Jol. & id ubi.
(f) Mf. Reg. in parvulorum adoptionem aut abdicationem.
(g) Mf. Reg. & Jol. non audeat. Mf. Remig. non audeat.
(h) Mf. Reg. ad revelationem nos gratia latinizet. Mf. Jol. habet etiam ad revelationem.
(i) Mf. Reg. & Jol. cum Paulo. Idem exhibet etiam paulo infra Mf. Reg. cum editi utrobique habeant cum Apostolo.
(k) Editi, quoniam Deus vult. Mf. Jol. Cum vult omnes. Emendatum in Append. Oper. S. Aug.

ex Mf. Remigiano.
(l) Addimus hic, servare omnia, quæ in Remigiano Mf. addita a secunda manu notatur S. Augustini. Editores: nolque in Mf. Regio & Jolensis a prima manu scripta legimus. Aberant ab Editis omnibus: nec abiant a textu utroque Evangelii, Græco & Latino.
(m) Mf. Reg. quod promissit Deus.
(n) Mf. Reg. & Jol. & edit. Colon. mutari. Reliqui codices mutare.
(o) Edit. op. S. Aug. omittit vocem Deus. Aliæ nequaquam. Nec Mf. Reg. aut Mf. Jol. habent, quæ promissit Deus.
(p) Mf. Reg. Hæc Jerusalem... ut ejus fundameta: pro eo quod in aliis habetur, ut civitas fundata.
(q) Mf. Jol. venit ad me; & paulo post, pro eo quod alii habent, & cum qui venit ad me, Editi. S. Aug. & Colon. qui veniet ad me.

non efficiam foret. Et iterum, *Non creditis, quia non efficit (a) de ovibus meis*. Oves me vocem meam audiant, & ego non illas, & sequantur me, & ego vitam aeternam do illis, (b) & non peribunt in aeternum, ne quisquam capiat eas de manu mea. Omnium ergo hominum cura est Deo: & nemo est quem non aut Evangelica predicatio, aut legis testificatio, & aut ipsa etiam natura conveniat. Sed infidelitatem hominum ipsis adscribamus hominibus: fidem autem hominum donum Dei esse fateamur, fidei cujus gratia nemo currit ad gratiam. Et cum ducentis quatuordecim sacerdotibus, quorum constitutionem contra inimicos gratie Dei totus mundus amplexus est, veraci professione, quemadmodum ipsorum habere fero, dicamus, (d) Gratia Dei per Jesum Christum Domini, non solum ad cognoscendum, verum etiam ad faciendam iustitiam nos per aditus singulos adiuvare: ita ut fide illa nihil verum fanchet pietatis (e) cogitare, dicere, agere valeamus. Neque haec dona ita ex Deo efficit (f) opinemur, ut quia ipse natura nostrae auctor est, per conditionem iam haec contulisse videatur. Quia dedit quidem ab initio haec homini facultatem: sed omnes eam in illo amissimus, in quo omnes peccavimus. Unde alia creatione, alioque principio renovari egemus in Christo: in quo sumus nova creatura, novumque signumque; & per quem nobis, nullis bonis, & multis malis meritis praecedentibus, donatur ut firmus ex valis iure vasa misericordiae.

CAPITULUM IX.

ОБЪЕКТЫ.

*Quod non pro totius mundi redemptione
Salvator sit crucifixus.*

R E S P O N S I O.

NULLUS omnino est ex omnibus hominibus, cujus natura (g) in Christo Domino nostro suscepta non fuerit: quamvis ille natus sit in similitudine carnis peccati, omnis autem homo nascitur in carne peccati. Deus ergo Dei filius, mortalitatis humanæ participes factus

bisque peccatō, hoc peccatoribus & mortalibus
conculcat, ut quo natiuitas eius confortes fūit,
et, insculum peccati & mortis euertatur.
Sicque itaque non sufficit hominum euersionem,
naturae esse hominem (h) Iesum Christum, nisi
in ipso eodem, de quo ipse ortus est, Spiritus
(i) remaneat: sic non sufficit hominum re-
demptionem, crucifixum esse Dominum Christum,
nisi commemorari ei, & concipiatur in bi-
psimo. Alioquin nato Salvatore in carne sub-
stantiae nostrae, & crucifixo pro omnibus nobis,
non fuerat necessarium ut remaleficeret, & (k)
similitudini mortis eius compleretur. Sed cum
sine hoc sacramento nemo hominum con-
cupit uirum aeternam, non est saluator (l)
cruce Christi, qui (m) non est crucifixus in Chri-
sto. Non (n) est autem crucifixus in Chri-
sto, nisi est membrum corporis Christi, nec est
membrum corporis Christi, qui non per aquam
& Spiritum sanctum induit Christum. Qui id eo
in infirmate nostra communionem fūbit
mortis, ut nos in uirtute eius habemus con-
fortium reforescentis. Cum itaque rectissime
dicitur Saluator pro totius mundi redemptione
crucifixus, propter ueram humanae naturae sus-
ceptionem, & propter communem in primo
homine omnium perditionem: potest tamen dici
pro his tantum crucifixus, quibus moris ipsius
prostat. Dicit enim Euangelista, *Quia Iesus
mortuus est pro gente, & non tantum pro
gente, sed etiam ut filius Dei dispersos congre-
garet in unum. In sua enim uenit, & sui cum
nos receperunt. Quoscumque autem receperunt cum
dedit eis potestatem filius Dei fieri: qui non ex
sanguine, neque (p) ex uoluntate carnis,
neque (q) ex uoluntate hominis, sed ex uoluntate
Diferi ergo ab illis non potest, quia uerbi
testis confertur, & quibus dicitur: (p) *Quis
uult uiuere cum filio hominis, seipsum
etiam uos cogitabit.* (q) *Ut possit huiusmodi
dici: Redemptor mundi dedit pro mundo sangui-
nem suum, & mundus redimi noluit; quia
lucem tenebrae (r) non receperunt: & tene-
brae receperunt, quibus dicit Apollonius, *Fuisset
aliquando tenebrae, uos autem lux in Domino.*
Iste uero Dominus Iesus, qui dixit se uenisse
querere & saluare quod perierat: *Non ueni
inquit, nisi ed uos qui perierat domus Israel.*
(s) *Sed quae sunt istae domus Israel, Apolloni-
us Paulus exposcit dicens: Non enim omnes qui***

Rosa, G. P.

Levee, 18.

Form 9-88

2018. 9.
 2018. 9.
 2018. 9.

Ref: 9806, *id:*
2-4

68

(a) *Mf. Reg. & Jol. ex quibus meis, & paulo post Reg. vocem meam audient, & ego agnosco illas, & vitam eternam de eis. Mf. Jol. & ipse habet de eis, reliqua ut in textu & editis.*

(6) Mf. Reg. caret has, *O non peribunt in attritu-
num; & habet rapit per.*

(c) M/L Reg. & Jol. aut ipse itiam ratio na-
turae.

(d) *Anthebac editi sic habent, Gratiam Dei*.....
nos pro singulis aliis adiuvare. Lectionem nostram
 probant tum editio op. S. Aug. ad Remig. cod. exa-
 cta tum Mf. Jol. tum denique locus ipse ut praefer-
 tur lib. contra Collat. cap. 5. & alibi.

(e) Sic in Edit. oper. S. Aug. & locus ipse alibi citatur. In editis vero nostris additur hic *habere*; tam potius Mff. Reg. & Jol. *habere* forte pro *agere*, *dicere* vel *cogitare* volebant.

(f) Mff. Rcg. & Jol. *opinarum*.
(g) Mff. Jol. *la Domino nostro Iesu Christo*.

{ 6 } Mt. Reg. & Jof. addunt hic, Dominus.
{ 7 } Mt. Reg. folio. 106 ut antea fecimus.

{ 4 } Ita edit.; August. Ceteri codices *finitudine*.
{ 4 } Mss. Reg. & lat. per *excessu Christi*.

{ m } Particularum, autem, addit Mf. Jolienfis.

(e) Mf. Rec. solus, ex voluntate carnis.

{ p } In Mitt. Remig. Reg. & Jol. loco, *Mund*
empe non cognovit: verba haec leguntur. Lex loci

(4) Sufficimus non incommode lesi in edr.

Colm. Ut possit secundum hoc dici redemptio mundi
dedit pro mundo sanguinem &c. cui intellectui n

(7) Mibi Reg. & sol. tenet. *Judei non nocent.*

(१) Locus hic alias mutilus relictus fuerat in

append. S. Agullini ex Mf. Remigiano. Tam ne-
cessa-

ex Israel, hi sunt Israelite, neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii, sed in Isaac vocabitur tibi semen: id est, non qui filii carnis, hi filii sunt Dei; sed qui filii sunt promissionis assumantur in semine. (a) In illis ergo sunt illi, de quibus dictum supra memoravimus: Quia Jesus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed etiam ut filios Dei dispersos congregaret in unum. Quia non solum ex Iudæis, sed (b) etiam ex gentibus, per eum qui vocat quæ non sunt, tamquam quæ sunt, & qui dispersos Israel congregat, filii Dei, filii promissionis in unam Ecclesiam congregantur: ut impleatur quod promissum est Abrahæ, cui dictum est, quod in semine ejus (c) benedictiones essent omnes tribus terræ.

CAPITULUM X.

OBJECTIO.

Quod quibusdam Evangelii prædicatione a Domino subtrahatur, nec precepta Evangelii prædicatione, salventur.

RESPONSO.

SI probari potest, quod ex quo Evangelium prædicatur, nemo profusus fuerat, cui Christiana gratia annuntiata non fuerit; non recte dicitur tacitum, quod ostenditur prædicatum. Si autem (d) aliquo modo inventitur homines, quibus Evangelium non fuerit prædicatum; non potest dici sine iudicio Dei factum: quod nefas est ideo reprehendi, quia non potest comprehendi.

CAPITULUM XI.

OBJECTIO.

Quod per potentiam Deus homines (e) ad peccata compellat.

RESPONSO.

NULLUS catholicorum dixit aut dicit, quod Deus homines per recteque viventes, per

potentiam in peccata compellat, & innocentie humane potestas divina vim faciat, ut cum a proposito bonæ conversationis excutiat. Non sunt Dei opera illa, sed diaboli, cujus gaudium est ruina sanctorum: sed *allevat Dominus omnes qui corrumpunt, & erigit omnes elisos*: quibus dat paritatem, ut rescipiant a diaboli legibus, a quo captivi (f) tenebantur ad ipsius voluntatem. Cum vero aliquis a Deo aut traditis desideris suis, aut obdurius legitimis, aut relictis; magnis peccatis suis hoc ipsos tenuisse profiteretur: quia talia eorum crimina præcesserunt, (g) ut ipsi sibi poena fieri deberint, quæ eis etiam supplicium verteret in reatum. Atque ita nec de iudicio Dei querimus, (h) quo deserit meritis delicti; & misericordie ejus gratias agimus, quæ liberat non meritis liberari.

CAPITULUM XII.

OBJECTIO.

Quod quibusdam vocatis, & pie iustique viventibus obedientia subtrahatur, ut obedire desistant.

RESPONSO.

SI Deus hominem sibi obedientem a pietate deturbat, & (i) bene currentem cadere facit: ergo pro bonis mala retribuit, & inique punit, quod ut fiat impellit. Quid tam perversum quid tam insanum dici aut cogitari potest? Sed in talem sensum (k) trahitur, qui putant in omnibus hoc esse: præscientia Dei, quod & voluntatem eum voluntas ejus nunquam velit nisi bona, præscientia autem & bona (l) noverit & mala: sed bona quæ aut ipse faciat, aut etiam ut nos faciamus, (m) imperit: mala autem, quæ (n) omnino ipse non fecit, neque fieri sinit, aut impellit. Vires itaque obedientie non ideo cuiquam subtrahit, quia eum non prædestinavit, sed ideo eum non prædestinavit, (o) quia recesserunt ab ipsa obedientia esse prævidit.

CA.

cessaria restitutioni consentiant Mss. Regius & Jolienis, postea a nobis consulti, & ambo eodem modo locum exhibentes pro in texto posuimus. In Edition. anterioribus aberant hæc, *Sed quo sunt iste vive... hi sunt Israelite*. In Mss. Remig. paulo aliter locos legebatur, fessit, *Paulus apostolus respondit dicens, Non omnes qui ex Israel, hi sunt Israel; neque qui sunt semen Abrahæ... Sed qui filii promissionis*.

(a) Mss. Reg. in istis ergo illud est, de quibus dictum super commemoravimus, Mss. Jol. supra dictum esse memoravimus.

(b) Mss. Reg. & Jol. *Sed etiam ex gentibus vocantur per eum... in una Ecclesia congregantur*. Edit. Lov. Dac. & Colon. *congregantur*.

(c) Mss. Reg. & Jol. *benedictionem*. (d) Remigianus Mss. ab antiqua manu correctus, præferebat, aliquando: idem habet Mss. Reg. a prima manu.

(e) Mss. Jol. *hominem ad peccata, Sic & in Resp. paulo post initium, ubi concitit Mss. Reg.*

(f) Mss. Reg. & Jol. *captivi tenentur*.

(g) Sic præferebat codex Remig. correctus: ita etiam Regius & Jolienis a prima manu. Editi o-

mnos, ut ipsi sibi poena deberint, quæ eis etiam supplicium verteret in reatum. Reg. Mss. in reatum, errore manifesto scribo, pro, in reatum.

(h) Mss. Reg. qui ita desierit dicit, Mss. Jol. *quia ita desierit*.

(i) Mss. Jol. *bene viventem*.

(k) Mss. Jol. *trahitur*.

(l) Editi & bona nescit. Mss. Jol. *noverit* conformiter correctioni append. Aug. ex Mss. Remig.

(m) Editi, *impropi*, Calligantur ad Mss. Remig.

(n) Mss. Jol. *Mala autem omnino ipse non facit, & paulo post, faceret aut impellit*.

(o) Editio Lugd. non habet, *sed ideo eum non prædestinavit*: quod textui addi debet ex conjectura pronuntiant Lovanienfis, & qui posteriores editiones curaverant, cum hac adiectione: *Quod non improbitis, si conferat cum s. 3. & 7. Respons. supra*. S. August. oper. Editores ex Mss. Remigiano addiderant textum, ubique nota dubitationis. Horum correctio firmatur auctoritate Mss. Jolienis, in quo iniquitas, est cum aliquantula differentia: *Sed ideo non prædestinavit, quia recesserunt a se ipsa inobedientia esse prævidit*.

CAPITULUM XIII.

OBJECTIO.

Quod quidam homines non ad hoc (a) a Deo creati sunt, ut etiam adipiscerentur eternam: sed ut habuissent tantummodo seculi presentis ornatum, & ad utilitatem nascerentur aliorum.

RESPONSIO.

Univerfos homines non ignoramus a Deo singillatim (b) creati, & de hac universitate alios damnandos cum diabolo, alios reprobos esse cum Christo. Quod ergo etiam hi creantur, qui eterne vite participes non erunt, nulla est culpa Creatoris, qui naturæ auctor est, non vitii quod natura contraxit. Ornari autem etiam talium conditione mundi huius varietatem quis non intelligat, (c) qui videat studiis & operibus quorundam impiorum tot commoda vitæ præsentis instructa in inventione artium, in exultatione urbium, in constitutione legum, (d) in confederatione populorum? Quod si quaeritur de illis, quos a vera religione impius error averit, aliquid boni profectibus sanctorum, & incrementis Ecclesie providentia divina contulerit: (e) inspicatur primum ipsa crux Christi, in qua (f) magno scelere Judæorum miseris voluntas Dei, ut pro redemptione nostra unicus Filius eius occideretur, impleta est. Inspectatur Apostolorum gloria tolerancia, inter persecutorum fremitus (g) unanimi voce ad Deum clamantium: (h) *Converunt enim vere in civitate ista, adversus sanctum patrum tuum Jesum, quos noveris, Herodes & Pontus Pilatus, cum gentibus & populo Israel, ut facerent quæ manus tua & consilium prædestinavit fieri.* Inspectantur denique innumerabilium Martyrum palme, quibus de crudelissima infidelium sevitia feliciter collata victoria. Audiatur etiam Apostolus Ecclesiam Dei ad perseverantiam pietatis (i) instituent: *In nullo, inquit, terrestris, ab adversariis, quæ est illis causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc a Deo. Vobis enim donatum est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini.* (k) De illis quoque erroribus consulens nobis Dei boni-

tas sentiat, quos Deus in Ecclesia contra Ecclesiam permisit exurgere: non utique eos: etiam aut lovens: sed per ipsos diligentiam filiorum suorum ad inquisitionem & custodiam veritatis exerceas: dicente Apostolo, *Operiet hæc res esse, ut probati manifesti fiant in vobis.* Quis autem respiciens ad tenebras impiorum, & (l) ad illuminationem fidei, non ad gratias agendus Deo, ex ipsa hæc collatione serventur, & (m) ex ruina percontum discat, in quæ mala per liberum arbitrium ruet, nisi ei per Dominum nostrum Jesum Christum Dei gratia subveniret.

CAPITULUM XIV.

OBJECTIO.

Quod qui Evangelice prædicationi non credunt, ex Dei prædestinatione non credunt: & quod Deus hæc defuerit, ut quicumque non credunt, ex ipsis constitutione non credant.

RESPONSIO.

Infidelitas non credentium Evangelio, nequam ex Dei prædestinatione (n) generator. Bonorum enim Deus auctor est, non malorum. Prædestinatio igitur Dei semper in bono est, aut ad retributionem iustitiæ, aut ad donationem peccatorum gratiæ. *Universa enim via Domini misericordia & veritas.* Proinde infidelitas non credentium, non ad constitutionem Dei, sed ad præsentiam referenda est. Quæ non ideo necessitatem non credendi intulit, quia falli de ea, quæ futura erat, infidelitate, non potuit. Fides autem & charitatis opera, atque in eis usque in finem perseverantia, quia homini per Dei gratiam conferuntur, recte (o) & ipsa, & quæ eis retribuenda sunt, prædestinata dicuntur, ex auctoritate Apostoli, qui ait, *Gratia Dei salvi facti estis per fidem: & hoc non ex vobis, sed Dei donum est: non ex operibus, ne forte quis extollatur.* Ipsius enim sumus figmentum, creati in operibus bonis, (p) in Christo Jesu, quæ preparavit Deus, ut in illis ambulemus. Tam ergo in errore est, qui infidelitatem impiorum ad Dei constitutionem refert; quam qui fidei iustitique sanctorum non Deum proficit auctorem. Qui enim quod

ad. 4. 17.

11. 14. 15.

Ephes. 2.

philip. 1. 11.

acce-

- (a) In Mf. Reg. deest, a Deo.
(b) Mf. Jol. creati.
(c) Mf. Regius, cum videret.
(d) Mf. Jol. in ordinatione populorum. Mf. Reg. in confederatione, forte pro, confederatione.
(e) Mf. Reg. & Jol. adipiscuntur primum.
(f) Mf. Regius a magno scelere.
(g) Editi, hoc animi. Melius ut in Jol. unanimi; aut ut in Remig. unanimi.
(h) Editi, Converunt ergo, Mf. Remig. & Jol. cum Edit. August. Converunt enim, juxta textum sacrum Græcum & Latine.
(i) Mf. Reg. & Jol. insistent: tum Mf. Jol. In nullo autem... donationem est a Christo. In Mf. Reg. hæc deluit. In nullo velut ad, vobis autem datum est a Christo non solum etc.
(k) Mf. Jolensis hic habet hunc locum: De his quinque erroribus consulens nobis Dei pietas sentiantur,

quos Deus in Ecclesia pugnaturos contra Ecclesiam permisit exurgere. Non utique credas eis, sed per ipsos diligentiam filiorum suorum inquisitione & custodia veritatis exerceas, dicente Apostolo, *Operiet hæc res esse & schismata etc.* Mf. Regius vero: quod Deus in Ecclesia impugnaturos contra Ecclesiam permisit exurgere.... inquisitione & custodia veritatis exerceas, dicente Apostolo, *Operiet hæc res esse & schismata etc.*

(l) Ita Mf. Reg. & Jol. At vero editi, ad illuminationem filiorum.

(m) Editi, in ruina. Mf. Reg. & Jol. ex ruina: tum, liberum arbitrium veniet.

(n) Mf. Jol. primus.

(o) Editi & ipsa Mf. Remig. & Jol. et ipsa.

(p) Hæc verba, in Christo Jesu, aberant ab Editis: restituitur auctoritate Mf. Jolensis & textus sacri.

acceperat perdidit, non inde id recipit unde perdidit; sed (a) ab illo recipit quod habet, a quo quod amisit acceperat.

CAPITULUM XV.

OBJECTIO.

Quod idem sit præscentia, quod prædestinatio.

RESPONSIO.

Qui præscentiam Dei in nullo ab ipsius prædestinatione discernit, quod tribuendum est Deo de bonis, hoc etiam de malis conatur ascribere. Sed cum bona ad largitorem (b) cooperatoremque eorum Deum, mala autem ad voluntariam rationalis creature nequitiam referenda sint: dubium non est, sine ulla temporalis differentia Deum & præcisse simul, & prædestinasse, (c) quæ ipso erant auctore facienda, vel quæ malis meritis iusto erant iudicio retribuenda; præcisse autem tantummodo, non etiam prædestinasse, quæ non ex ipso erant causam operationis habitura. Potest itaque sine prædestinatione esse præscentia: prædestinatio autem sine præscentia esse non potest.

DE SINGULIS CAPITULIS

SINGULÆ SENTENTIÆ.

*Singulis
capitulis
enunciatur
thesaurus.*

Quamvis ergo ad omnes objectiones seu quæ-
rulas impertit, seu fallacis invidis, pla-
nissime ac plenissime, quantum Dominus
dedit, exilium esse responsum: professionem
tamen sensus nostri etiam in brevia coarctemus;
ut sub paucorum verborum simplicitate magis
magisque appareat, nos quod (d) de supra scri-
ptis capitulis intelligimus, nulla circumloquendi
arte prætexere, (e) sed absolute ac libere &
prave recipere, & consensum probabilibus non
negare.

SENTENTIA SUPER I.

Quisquis igitur ex prædestinatione Dei, vel-
ut fatali necessitate homines in peccata
compulsus cogit dicit in mortem, non est
catholicus. Nullo enim modo prædestinatio
Dei iniquos facit, neque cuiusquam omnino est
causa peccati.

SENTENTIA SUPER II.

(f) Item qui dicit, quod ab his qui non
sunt prædestinati ad vitam, non auferat

percepta baptismi gratia originale peccatum,
non est catholicus. Sacramentum enim baptis-
matis, quo omnia prorsus peccata deleantur, et-
iam in eis verum est, qui non sunt in veritate
mansuri, & ob hoc ad vitam veram non sunt
prædestinati.

SENTENTIA SUPER III.

Item qui dicit, quod non prædestinati ad vi-
tam, etiam si faciant in Christo (g) per ba-
ptismum regenerati, & pie iustisque vivunt,
nihil eis prodest, sed tam diu reserventur, donec
ruant; nec ante eos ex hac vita, quam hoc eis
contingat, auferri, tamquam ad constitutionem
Dei talium hominum ruina referenda sit: non
est catholicus. Quia non ideo Deus temporis
ratiis cuiquam prolongavit, ut diu vivendo cor-
rumpat, & a fide recta in sua longævitate defi-
ciat: cum inter beneficia Dei numeranda sit
ipsa longævitas, qua homo melior debuit esse,
non pejor.

SENTENTIA SUPER IV.

Item qui dicit, quod non omnes vocentur ad
gratiam, si de his loquitur quibus Christus
annunciatus non est, (h) non potest reprehendi.
Quia scimus quidem in omnes fines terrarum
Evangelium destinatum, sed non putamus
in omnibus terrarum finibus prædicatum: nec pos-
sumus dicere quod ibi sit gratiæ vocatio, ubi
matris Ecclesiæ adhuc nulla est regeneratio.

SENTENTIA SUPER V.

Item qui dicit, quod qui vocati sunt, non
æqualiter vocati sunt, sed alii ut credant,
alii ut non credant, quasi cuiquam vocatio
causa fuit non credendi; non recte dicit.
Quamvis enim fides non sit nisi ex Dei dono,
& hominis voluntate: infidelitas tamen non est
nisi ex sola hominis voluntate.

SENTENTIA SUPER VI.

Item qui dicit, quod liberum arbitrium in
homine nihil sit, sed five ad bonum five ad
malum prædestinatio Dei in hominibus opere-
tur; non est catholicus. Arbitrium enim ho-
minis gratia Dei non abolet, sed adest, & ab
errore in viam revocat ac reducit, ut quod sua
libertate erat pravum, Spiritu Dei agente sit
rectum. (i) Prædestinatio quoque Dei semper
in bono est: quæ peccatum, scilicet hominis vo-
luntate commissum, aut remittendum novit cum
laude misericordiæ, aut plebendum cum laude
iustitiæ.

SEN-

(a) Mf. Jol. ab illo illud recipit qui habet.
(b) Mf. Reg. & Jol. cooperatoremque omnium,
mala autem.
(c) Mf. Reg. quæ in ipso erant auctore faciendæ.
(d) Mf. Jol. de supra dictis.
(e) Mf. Reg. & Jol. sed absolute adhibere.
(f) In hac incognita & sequentibus omnibus vox

hæc item abest a Mf. Regio.
(g) Editi, baptizante. Mf. & Remig. cum
Edit. S. August. per baptismum.
(h) Sic Mf. Remig. & Jol. cum Edit. August.
Editi, reserbandi non debet.
(i) Mf. Reg. Prædestinatio quoque Dei.... qui
peccatum.

SENTENTIA SUPER VII.

Item qui dicit, quod Deus quibusdam filiis suis quos regeneravit in Christo, quibus fidem, spem, & dilectionem dedit, ob hoc non dederit perseverantiam, quia non sunt a massa perditionis praeclantia Dei, & praedestinatione discreti: si hoc vult firmare, quod Deus huiusmodi homines in bonis quae donaverat noluerit permanere, & ipse eis causa averſionis extiterit, contra iustitiam Dei fentit. Quamvis enim omnipotentia Dei potuerit vires standi praebere lapsurus: gratia tamen eius non prius eos deseruit, quam ab eis defereretur. Et quia hoc ipſos voluntaria facturos defeſione praevidebat, ideo in praedestinationis electione illos non habuit.

SENTENTIA SUPER VIII.

Item qui dicit, quod non omnes homines velit Deus salvos fieri, sed certum numerum praedestinationum, durius loquitur quam loquendum est de altitudine inferentibus gratiae Dei: qui & omnes vult salvos fieri, atque in agnitionem veritatis venire; (a) & voluntatis suae propositum in eis implet, quos praeficit praedestinavit, praedestinatos vocavit, vocatos iustificavit, iustificatos glorificavit: nihil amittens de plenitudine gentium, & de omni semine Israel, cui praeparatum est in Christo regnum aeternum ante constitutionem mundi. Ex toto enim mundo totus mundus eligitur, & ex omnibus hominibus, omnes homines adoptantur. Nec potest ullo modo per infidelitatem atque inobedientiam multorum, Dei promissio vacillare, dicentis ad Abraham, *In semine tuo benedicentur omnes gentes. Quod autem promissit (b) Deus, potens est, & facere: ut & qui salvantur, (c) ideo salvi sint, quia illos voluit Deus salvos fieri; & qui perierunt, ideo perierunt, quia perire meruerunt.*

SENTENTIA SUPER IX.

Item qui dicit, quod non pro totius mundi redemptione Salvator sit crucifixus, non ad sacramenti virtutem, sed ad infidelium respicit partem: cum sanguis Domini nostri Iesu Christi pretium totius mundi sit: a quo pretio extranei sunt, qui aut deſectati captivitate, redimi noluerunt, aut post redemptionem, ad eandem sententiam servitutem reversi. Non enim ececidit verbum Domini, neque evacuata est mundi redemptio. Quia etsi non cognovit mundus Deum in vasis irae, cognovit tamen mundus Deum in vasis misericordiae: quae Deus, nullis eorum bonis meritis praecedentibus, eruit de potestate tenebrarum, & transiit in regnum Filii dilectionis suae.

SENTENTIA SUPER X.

Item qui dicit, quod quibusdam Evangelii praedicatio a Domino subtrahatur, ne percepta Evangelii praedicatio salventur; potest objectionis invidiam declinare patrocinio ipsius Salvatoris, qui apud quosdam, quos ait fuisse credituros, si mirabilia eius signa vidissent, noluit operari, & quibusdam populis verum Apostolos evangelizare, & nunc aliquas adhuc gentes patitur extra gratiam suam degere: cum iam constantissima fide perceptum habeamus, in omnes mundi partes Ecclesiam dilatandam; nec ante esse hoc saeculum finendum, quam in universos fines terrae Evangelium dirigatur, *omnis lingua confiteatur, quoniam (d) Dominus Iesus Christus in gloria Dei Patris est.*

SENTENTIA SUPER XI.

Item qui dicit, quod per potentiam Deus homines in peccata compellat, merito reprehenditur. Nec enim Deus, qui iustitiae & bonitatis auctor est, & cuius omnia statuta & mandata contra peccatum sunt, quemquam ad peccandum cogere, & ab innocentia in facinorosa praecipitare credendus est. Si qui autem tam profundae impietatis sunt, ut extra remedium correctionis habeantur; non a Deo incrementa iniquitatis accipiunt, sed per semetipsos deteriorerunt: quia relinquunt a Deo, ac sibi acceptoribus suis tradi, propter praecedentia peccata, meruerunt, ut eis peccatum sit ipsa etiam poena peccati.

SENTENTIA SUPER XII.

Item qui dicit, quod quibusdam vocatis, & pie iusteque viventibus, obedientia subtrahatur, ut obedire desistant; male opinatur (e) de bonitate Dei atque iustitia, ut videtur ad impietatem pios cogere, & innocentiam bonis adimere: cum ipse sit pietatis atque innocentiae (f) & largitor & cultor. Qui ergo Deo adhæret, Spiritui Dei agitur; qui autem a Deo recedit, propria voluntate obedire desinit.

SENTENTIA SUPER XIII.

Item qui dicit, quod quidam homines non ad hoc a Deo creati sunt, ut vitam adipiscerentur aeternam, sed ut habitum tantummodo praesentis saeculi ornarent, & ad utilitatem nascerentur aliorum; melius loqueretur dicens, quod Deus qui creator est omnium, non frustra etiam eos condidit, (g) quos praevixit vitae aeternae participes non futuros: quia etiam in malis hominibus bonum Dei opus est ipsa natura, (h) & laudabilis est in impietum damnatione iustitia. Non potest autem merito reprehendi qui dicit, quod etiam talium conditione mun-

(a) Mf. Reg. sed voluntatis suae propositum.

(b) In Mf. Jol. abest hic vox, Dei.

(c) Mf. Reg. in Deo salvi sunt, quia illos voluit Deus salvos facere.

(d) Editi, quoniam Iesus Christus. Mf. Jol. Dominus Iesus Christus, ut in Apostoli textu legitur.

(e) Mf. Reg. De bonitate atque iustitia Dei.

(f) In Mf. Reg. non habetur particula, & nec in Mf. Jol. quae in Editis legitur.

(g) Mf. Reg. quos praevixit.

(h) Mf. Reg. haec verba praecedentibus iungit, & laudabilis; & impietatem damnatione iustitia.

Mark. 11.
31.

Philipp. 2.
13.

1. Tim. 2.
4.

Gen. 22. 17.
Rom. 8. 31.

dius ornetur, & quod hi, qui sibi sua iniquitate nocituri sunt, ad utilitatem nascantur aliorum. Neque enim quamlibet innumerabilis multitudo impiorum indecora est mundo, aut inutilis Dei regno: cum etiam per ipsorum veniam propagationem regeneranda generatio; & in eis tolerandis ac diligendis populus Dei fiat illustrior; (a) diligens bonitatem & patientiam ab illo, qui *pluit super iustos & iniustos, & solem suum iusti facit super bonos & malos.*

Matth. 5.
41.

SENTENTIA SUPER XIV.

Item qui dicit, quod qui Evangelicæ prædicationi non credunt, ex Dei prædeterminatione non credant, & quod Deus ita definiat, ut quicumque non credunt, ex ipsius constitutione non credant; non est catholicus. Sicut enim fides, quæ per dilectionem operatur, Dei donum est: ita infidelitas constitutio Dei non est. Quia Deus poenas criminum novit ordinare,

non crimina: (b) nec consequens est ut quod non remisit, ipse commiserit. Prædestinatus itaque vivit ex fide sibi donata, non prædestinatus perit in infidelitate voluntaria, non coacta.

SENTENTIA SUPER XV.

Item qui dicit, quod idem sit præscientia quod prædestinatio, in bonis sine dubio operibus nostris duo ista permiscet. Quæ enim ex Dei munere habemus, (c) & quæ præscita dicuntur, non possunt non esse prædestinata: & quæ prædestinata appellantur, non possunt non esse præscita. In malis autem operibus nostris, sola præscientia Dei intelligenda est. Quia sicut præscivit & prædestinavit quæ ipse facit, & ut faceremus dedit: ita præscivit tantum, non etiam prædestinavit, quæ nec ipse fecit, nec ut faceremus exigit.

(a) Sic M. Remig. & Jol. cum Edit. Dusc. & Colon. & recentioribus. Edit. Lugdun. antiquior & Lovan. dicitur.

(b) M. Reg. non consequens est, quibus addit, ut quod non ipse commiserit prædestinatus puniatur, qui vivit ex fide sibi donata; & non prædestinatus

insum est ut perit in infidelitate voluntaria, nec coacta. M. Jol. ut editi nec consequens est. Cetera ut in M. Reg. M. Remig. ut editi, nec consequens &c. Editi, infidelitate oblique in, quod M. tres addunt.

(c) M. Reg. ex præscientia dicuntur.

AD MONITIO IN SANCTI PROSPERI AQUITANI

Pro Augustini doctrina Responsiones ad Capitula objectionum
Vincentianarum.

Matth. 10.
24.

SÆPE sapius impletur in servis Christi quod ipse in Evangelio pronuntiavit: Non est discipulus super magistrum. Cum igitur Galli reprehensores doctrinæ sancti Augustini, magni illius & incomparabilis Ecclesiarum Dei Magistri, in ipsum magna contentione insurrexissent, quo sanos ejus sensus ad infanos intellectus apud imperitam plebeculam detorquerent, columnisq; eorum objectionibus responsiones rationabiles objecisset sanctus Augustinus discipulus & vindex Aquitanus noster: jam vero ipsum nominatim impetere, & in impietatis, immo etiam in infania famam deducere statuentes, novas confingere objectiones, tam Augustini pronuntiatis, quam sancti Prosperi ad priores eorum calumnias responsis, si ipsis fides haberetur, consellarios: quæ quidem magnam partem cum prioribus coincidunt, & quorum aliquas bis terque, sub verbis vix dissimilibus, exaggerare non sunt veriti, numerum criminationum augere volentes, quia sensum variare non potuerant. Quarum consecutionum tanta per se primo adpectu patet absurditas, ut, eodem Prospero teste, fraternæ charitatis obliti, existimationem ejus quoquo modo lædere studentes, suam se evettere nocendi cupiditate non viderent.

S. Prosperi
Reliq. ad p.
24. n. 9.

Idem in
Prefat.

Idem.

Tam infans criminaciones, & tam prodigiosa blasphemiarum mendacia, quæ fidem omnem apud prudentes quoque judices satis abrogarent, facile & suffi-

126

cienter, sola unius subscriptione anabematris, falso, & ad excitandam dumtaxat in se invidiam iactata probasset, nisi veritus esset, ne professionis sinceritatem brevitate malignitas eorum suspectam esset habitura, & simplices plebsque, diabolici (ut ait) indiculi consilio turbatos, instrui, malignantiumque adversariorum animos diffusiore responsione satius fuisse mirari. Quod quidem sanctus Doctor noster, non ex proprio ingenio, privataque auctoritate suscipere se protestatur; sed ea confidentia scribit, ut sensum suum fidemque, quam contra Pelagianos defenderat hactenus, defendebatque quotiescumque se daret occasio, ex Apostolica fidei auctoritate se praeconare esse defensum. Ex quibus verbis, nonnullis vilius est, responsiones istas, Celestini Papae Epistola pro Prospero & Hilario, & maxime pro offensa S. Augustini doctrina ad Galilaeum Episcopos directae, esse posteriores. Quae tamen confusio ab aliis viris eruditis infirma omnino iudicatur. Quando quidem dum adhuc in vivis superes esset Augustinus, & ante quam scripsisset ad Gallos Celestinus, fideis Apostolica Romanaeque Ecclesiae sententiam in medium adduxit Propter, tum in Epistola sua ad Rufinum, tum in Carmine de Ingratis. Unde verissime fit, quod si tanti ponderis testimonium, adeoque causa suae faveas, quod ex illa Epistola Celestini duci potest, afferre voluisset, id certe apertius, & validius praestitisset. Hinc quod quidam opinantur, ex his quae Propter dicit hoc in opere de auctoritate sedis Apostolicae, erui, Propter a Summo Pontifice in mandatis datum, ut gratia Christi doctrinam adversus Pelagianos defendendam suscipere, hoc certe tam invidiis rationibus, quam eruditiorum virorum, quibus haec placuit opinio, auctoritati inuito optaremus. Cum ergo, quo tempore objectiones istas posteriores Augustini simul & Propter adversarii in vulgus sparserim, non omnino constet apud eruditos; nec proinde quando his a Propter nostrum fuit responsum; probabile tantum iudicamus, illos homines paulo post lectam superiorum objectionum constitutionem, tumultuario stilo scriptas objectiones in vulgus quanto citius potuerunt sparsisse; quibus statim S. Propter, responsionibus quae subiunguntur satisfacere non distulit. Etsi non ignoremus has objectiones quibusdam eruditissimis videri prius a nobis editas tempore praecessisse, de quo iudicat lector. Nec mirum vero quod in subjecto opere paulo durius respondere agnosceatur adversariis sanctus noster, quam in priori responderet. Cum enim illi praesbyteri, ut postea Celestinus agnovit in Epistola, convenerint etiam Episcopis suis, discussioni Ecclesiarum studentes, indisciplinatas quaestiones in medium vocarent, pertinaciterque dicerent, Augustini discipulos predicare adversantia veritati: prioribus sancti Propter responsis surdi, longe pejora, & rationi charitative magis contraria fuerant commentis.

Quis vero sit ille Vincentius, qui pessima causa paronum se praestitit praecercis, apud eruditos non omnino confus. Erat tunc temporis in Monasterio Lirinenſi Vincentius, qui quodam libro contra omnes haereses, cui Communitorius titulus fuit, circa annum 434. scripto deinceps celeberrime in Ecclesia effectus est. Hunc quidam scriptor, sparsim in Proferum calumnians auctorem voluit, quia eundem sancti Augustini doctrinam adversum fuisse contendit: in hanc opinionem ea ratione motus descendens, quia Vincentius Epistola Caesellini Papae manifeste & voluntarie abusus iudicaretur. Huic opinioni accedunt etiam alii, qui Vincentium istum Semipelagianis dogmatibus sectatoribus accensent. De hoc Gennadius in suo Illustrium virorum Catalogo sic loquitur: Vincentius natione Gallus, apud Monasterium in Lirinenſi insula presbyter, vir in scripturis sanctis doctus, & notoria Ecclesiasticorum dogmatum sufficienter instructus, conposuit ad evocanda haereticorum collegia nitido & aperto sermone validissimam disputacionem (Communitorius adversus haereses nuncupatur:) quam abſconſo nomine suo adtulavit. Peregrini adversum haereticos: cujus operis quia secundi libri maximam in schedulis partem, a quibusdam furatim perdidit, recapitulato ejus paucis sermonibus sensu primo, compegit. Et in multis

Ref. 10

E. S. S. and
 Prof. C. S.
 Comm. for
 Transport, U.
 Navy, U. S.
 Dist. Ct.
 Police, U. S.
 of Ill.

Environ. Carcinogen. and
Epidemiol. 1990; 10: 1-10

Dr. Marc R. P. van
Pelt, MD
Dr. G. M.

Nov. 26/97
Friday, Feb.
exp. 10.
Amel. op.
Lea. Gm
med. 10 10
Ella. 10 10

librum edidit. Moritur Theodosio & Valentiniano regnantibus, idest anno 448. aut sequenti. Hunc multi sancti Prosperi responsionibus adquevisse, & Augustini doctrinam, quæ erat Ecclesiæ doctrina, amplexum fuisse hinc colligunt, quia sanctitatis fama ex tunc non exciderit.

Observat quoque auctor Dissertationis Criticæ de veris operibus SS. PP. Leonis magni & Prosperi Aquitani; Opus istud (Communitorium scilicet) aureum licet, & numquam satis pro dignitate commendandum, eo tamen sine susceptum, ut Augustini doctrinam in suspensionem eraberet, jam maxime penes eruditos invaluisse sibi persuasum. Quam sententiam ipse fufius nova inductione firmat pag. 411. & 412. Quibus subiungit, quod licet ille Vincensius Communitorio sui sententias ingeniosius quandoque in ipsam Augustini doctrinam, quam in hæretico-rum artes aque versus vibrasse videatur: quanto minus tamen in ipsam prævaluerunt, tanto efficaciora in alias sive exortas, sive exorturas in futurum hæreses aut scissas quælibet, Altissimi prædicando conversione, arma facta sunt; ut inter præcipua, quæ adversus errores ac schismata penes Ecclesiam deposuerunt antiqui Patres documenta, nullum illa præ Communitorio frequen-tius adhibueris, quod semper experta sit, eo validius impugnari rebelles, ac felicius vinci.

Qui vero de Vincensii Lirinenfis Monachi, viri sanctitatis & eruditionis fama nobilissimi, doctrina meliora sentiunt, in hoc conveniunt, ut alium ejusdem nominis quærant cui ejusmodi objectiones assignent. Baronius cum aliis ejus sequacibus Vincensii alterius opus dici posse opinatur, de quo Gennadius in Cata-
logo, cap. 89. Vincensius presbyter, & ipse natione Gallus, in divinis scri-
pturis exercitatus, linguam habens usu loquendi, & majorum lectione poli-
tam: commentatus est in psalmos: cujus operis legis aliqua sancto homini Dei
Cannati me audiente; promittens simul, si Dominus vitam & vires daret,
se in toto psalterio, eodem studio laboraturum. Nec aliquid obstat, quin idem
agnoscatur esse Vincensius, qui anno 439. interfuit Concilio Rhegiensi, Constanti-
tini seu Constantiani Episcopi forte Diensis nomine. Etsi enim Gelasio (anno
496. demorsuo) superstes fuerit Gennadius: nihilominus tamen coarctatus esse pos-
suit homini anno 430. libros in lucem emittenti. Quæ opinio inde etiam vires
accipit, quod illos maxime laudare assueverit Gennadius, quos Augustino mini-
me faventes noverat. Vincensium vero hunc impense laudaverit in supra citatis.

Quædam in
emenda-
tio.

Cont. Fro-
p. Gal.
Cord. p. h.
Gennad.
esp. 14. &
c. 100.

PRÆFATIO SANCTI PROSPERI

In Responsiones ad Capitula Objectionum Vincentianarum.

QUIDAM Christianæ ac (a) fraternæ cha-
ritatis oblii, in tantum exilium etiam
nostram quoquo modo thudent lædere,
ut suam se evertere, nocendi cupiditate
non videant. Contemnit enim, & qualibus pos-
sunt sententiis comprehendunt ineptissimarum
quædam blasphemiarum prodigiola mendacia;
eque ostendenda & ingerenda multis publice
privatque circumferunt; aſcendentes talia in no-
stro sensu esse, qualia diabolico continentur in-
diculo. Quæ falso in nos, ad excitandam in-
vidiam jactitari, facile & sufficienter subscrip-
tionis unius probaremus anathematis; nisi maligni-
tas eorum, qui se gravari putant, si de nobis
bene sentiant, ipsam subscriptionis nostræ bre-
vitatem suspectam esset habitura. Unde ne hu-
jus querelæ inveniretur occasio, necessarium con-

veniensque (b) credidimus, ut sive ad calum-
niantium animos mitigandos, sive ad eos quo-
rum auribus tale aliquid inſeuit instruendos,
quantum adjuvante Domino fieri poterit, ple-
ne lucideque pandamus, quid de perversis deſi-
nationibus judicemus. Propositis igitur singula-
tim sedecim capitulis, sub unoquoque eorum,
sensu nostro, & fidei quam contra Pelagianos
ex Apostolicæ sedis auctoritate defendimus, verba
(c) ponemus: ut qui paululum se ad læ-
genda hæc dignati fuerint occupare, evidentè
agnoscant, impiarum profanarumque opinionum
nullam cordibus nostris inhaerisse veligum; &
blasphemias quas perpexerint nostra protectione
damnari, in earumdem repertoriis censeant de-
bere poni.

A R-

(a) M. Jolensis. Fraternæ Veritatis. (b) M. Remig. credimus. (c) M. Remig. ponimus.

ARGUMENTA CAPITULORUM OBJECTIONUM VINCENTIANARUM.

OBJECTIO I.

QUOD Dominus noster Iesus-Christus non pro omnium hominum salute & redemptione sit passus.

OBJECTIO II.

Quod Deus nolit omnes salvare, etiam si omnes salvari velint.

OBJECTIO III.

Quod Deus majorem partem generis humani ad hoc creat, ut illum perdat in aeternum.

OBJECTIO IV.

Quod major pars generis humani ad hoc creatur a Deo, ut non Dei, sed diaboli faciat voluntatem.

OBJECTIO V.

Quod peccatorum nostrorum auctor sit Deus, eo quod malam faciat voluntatem hominum, plasmet substantiam, quae naturali motu nihil possit nisi peccare.

OBJECTIO VI.

Quod Deus tale in hominibus plasmet arbitrium, quale est demonum, quod proprio motu nihil aliud possit velle, nisi malum.

OBJECTIO VII.

Quod haec sit voluntas Dei, ut magna pars Christianorum salva esse nec velit nec possit.

OBJECTIO VIII.

Quod nolit Deus ut omnes catholici in fide catholica perseverent, sed velit ut magna exinde pars apostatet.

OBJECTIO IX.

Quod velit Deus, ut magna pars sanctorum a sanctilitatis proposito rui.

OBJECTIO X.

Quod adulteria & corruptela virginum sacra-

rum ideo contingant, quia illas Deus ad hoc praedestinavit ut caderent.

OBJECTIO XI.

Quod quando incestant patres filias, & matres filios, vel quando servi Dominos occidunt, ideo fiat, quia ita Deus praedestinavit ut fieret.

OBJECTIO XII.

Quod Dei praedestinatione efficiantur de filiis Dei filii diaboli, & de templo sancti Spiritus templa demoniorum, & de membris Christi membra meretricis.

OBJECTIO XIII.

Quod omnes illi fideles & sancti, qui ad aeternam mortem praedestinati sunt, quando ad vomitum suum relabuntur, vitio quidem suo hoc facere videntur, sed ipsius vitii causa est divina praedestinatio, quae illis latenter subtrahit bonas voluntates.

OBJECTIO XIV.

Quod magna pars illa Christianorum catholicorum fidelium atque sanctorum, quae ad riuem & perditionem praedestinata est, etiam si petat a Deo sanctitatis perseverantiam, non impetrabit; eo quod mutari non potest divina praedestinatio, quae illos praedestinavit, praeparavit, praeparavit ut caderent.

OBJECTIO XV.

Quod omnes illi fideles & sancti, qui ad aeternam mortem praedestinati sunt, postea quam ceciderint, sic a Deo dispensentur, ne possint, vel velint per penitentiam liberari.

OBJECTIO XVI.

Quod magna pars illa fidelium atque sanctorum, quae ad aeternam mortem praedestinata est, quando dicit Deus in oratione Dominica: Fiat voluntas tua, nihil aliud quam contra se petat, id est, ut cadant, & ruant; quia voluntas Dei haec est, ut aeterna morte pereant.

SANCTI PROSPERI AQUITANI PRO AUGUSTINI DOCTRINA

Responsiones ad Capitula Objectionum Vincentianarum. (a)

* Scriptus
hinc paulo
post Ephe-
sorum re-
sponsiones.

LIBER UNUS.*

CAPITULUM I.

OBJECTIO.

(b) *Quod Dominus noster Jesus Christus non pro omnium hominum salute & redemptione sit passus.*

RESPONSIO.

CONTRA vulgus originalis peccati, quo in Adam omnium hominum corrupta & mortificata natura est, & unde omnium concupiscentiarum morbus inolevit, verum & potens ac singulari redemptio est mors filii Dei (c) Domini nostri Jesu Christi: qui liber a mortis debito & solus absque peccato, pro peccatoribus & debitoribus (d) mortis est mortuus. Quod ergo ad magnitudinem & potentiam pretii, & quod ad unam pertinet causam generis humani sanguis Christi redemptio est totius mundi. Sed qui hoc sacculum sine fide Christi, & sine regenerationis sacramento pertransiit, redemptionis alieni sunt. Cum itaque propter unam omnium naturam, & unam omnium causam a Domino nostro in veritate susceptam, recte omnes dicantur redempti, & tamen non omnes a captivitate sint eruti; redemptionis proprietas hanc dubie penes illos est, de quibus princeps mundi missus est foras, & jam non valet diaboli, sed membra sunt Christi. Cujus mors non ita impensa est humano generi, ut ad redemptionem ejus, etiam qui regenerandi non erant pertinerent: (e) sed ita, ut quod per unicum exemplum gesum est propter universis, per singulare sacramentum celebratur in singulis. Foculum quippe immortalitatis, quod confectum est de infinitate nostra & virtute divina, habet quidem in se ut omnibus proficiat; sed si non bibitur, non medetur.

CAPITULUM II.

OBJECTIO.

Quod Deus noster omnes salvare, etiam si omnes salvari velint.

RESPONSIO.

CUM Veritas dicat; Si vos cum sitis mali, ^{Matth. 23.} *illis bona dare filijs vestris, quanto magis Pater vester celestis dabit bona petentibus se?* qui fieri potest ut Deus, qui etiam illos salvat, de quibus dici non potest quod salvari velint, nolit aliquos salvare etiam si salvari velint, nisi aliquae causae exstant, de quibus, quamvis sint nobis incognoscibiles, (f) ille tamen bene judicat, de quo dici non potest, aliter eum quidquam facere debuisse, quam fecerit? Remota ergo hac discretione, quam divina scientia iura secretum iustitiae suae continet, sincerissime credendum atque profitendum est, Deum velle ut omnes homines salvati fiant. Siquidem Apostolus, cuius ista sententia est, sollicitissime precipit, quod in omnibus Ecclesiis piissime custoditur, ut Deo pro omnibus hominibus supplicetur; ex quibus quod multi pereunt, percutiuntur est meritum: quod multi salvantur, salvantur est donum. Ut enim reus damnetur, inculpabilis Dei iustitia est; ut autem reus iustificetur, ineffabilis Dei gratia est.

CAPITULUM III.

OBJECTIO.

Quod Deus majorem partem generis humani ad hoc creet, ut illam perdat in aeternum.

RESPONSIO.

OMNIUM quidem hominum creator est Deus, sed nemo ab eo ideo creatus est, ut periret:

(a) Remigianus codex, ante annos plus minus octingentos scriptus, habuit a prima manu *Vincentianum*: a secunda vero jam olim correctus praefert (ut in fine libri absque correctione legitur) *Vincentianum*. Lovanienses observant, esse qui arbitrentur, objectionum scriptorem Vincentium Liliensem illum fuisse, cujus extat adversus profanas haereticorum novitates Commemoritorium, scriptum citatius auctor Christi 434. seu, ut ipse auctor in cap. 41. testatur, post tricenarium ferme a celebrato contra Nestorianum Concilio Ephesino.

(b) Mss. Remig. & Jolienus hic & in capite reliquarum objectionum, *Qua*, ubi editi *Quod* habent.

(c) Editi, *Domini Jesu Christi*, omissa voce, *nostri*, quam habent Mss. Remig. & Jol. & Edit. Aug.

(d) Hic *mortis* addimus ex Mss. Remigiano & Jolieno, nec non ex edit. August. oper.

(e) Mss. Jol. sed ut omisso, *ita*.

(f) Editi, *ita tamen*. Mss. Jolienus *ille tamen*: melius, ut videtur.

riret: quia alia est causa nascendi, & (a) alia est causa perendi. Ut enim nascentur homines, conditoris est beneficium; ut autem pereant, prævaricatoris est meritum. In Adam quippe, in quo omnium hominum præformata natura est, omnes peccaverunt: eademque sententia, quam ille excepit, obstricti sunt. Neque ab hoc vinculo, etiam si propriis peccatis careant, resolvuntur, nisi in sacramento mortis & resurrectionis Christi per Spiritum sanctum renascantur. Nimis ergo impius & indoctus est, qui vitium naturæ non discernit ab auctore naturæ: a quo prorsus alienum est, quidquid in unoquoque (b) damnandum est. Creat enim homines, ut sint homines: nec multiplicandis generationum successionibus opificium suum subtrahit, secundum consilium bonæ voluntatis suæ reparaturus in multis quod ipse fecit, puniturus in multis quod ipse non fecit. Sicut (c) enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per unius hominis obedientiam iusti constituentur multi.

CAPITULUM IV.

OBJECTIO.

Quod major pars generis humani ad hoc creatur a Deo, ut non Dei, sed diaboli faciat voluntatem.

RESPONSIO.

INANIM omnino & contra rationem est dicere, voluntatem Dei ex Dei voluntate non fieri, & damnatorem diaboli ejusque famulorum, velle ut diabolo serviat. Sed hoc catholicis Pelagiani consequenter se objicere existimant: qui Adæ peccatum transisse in omnes diffidentur: quoniam si primam nativitatem originalis culpa non obliget, non sint obnoxii diabolo parvuli, (d) nec indigeant erui de potestate tenebrarum, qui numquam a suo auctore discederint. Nos autem qui omnes in Adam perissemus profiteremur (*Penis enim filius hominis querere & salvare quod perierat*), nec dicimus ideo creati quemquam hominem, ut diaboli faciat voluntatem; & agnoscimus omnem hominem non redemptum, diabolo esse captivum. Prævaricatio enim hominum, dispositæ a sæculi creationis ordinem turbare non potuit, & (e) merito creatura peccatrix pernalem dominationem illius patitur, cui, relicto vero Domino, sponte se vendidit. Hæc quippe servitus non inilitur est Dei, sed iudicium: quo fraus deceptoris diaboli facta est decepto & ma-

le credulo homini pena peccati. De qua nemo eruitur, nisi per mediatorem Dei & hominum hominem Christum Jesum: cuius gratuita gratia, & multorum malis meritis non tribuitur, & nullorum bonis meritis prævenitur.

CAPITULUM V.

OBJECTIO.

Quod peccatorum nostrorum auctor sit Deus: eo quod malum faciat voluntatem hominum, plebs substantiam que naturali motu (f) nihil possit nisi peccare.

RESPONSIO.

HUJUS quoque objectionis vanitas de illa procedit schola, in qua natura humana immunitur a peccato Adæ, & illarum defenditur, ut quia omnes homines prævaricationis reos, & (g) damnationi obnoxios nasci, periturosque nisi in Christo renascantur, asserimus, eundem videamur dicere auctorem culpæ, quem profiteamur conditorem esse naturæ. Quod nos a sensu nostro penitus abdicamus, qui Deum iustum & bonum, sic humanæ substantiæ, (h) & interiorum exteriorumque sensuum novimus creatorem, ut prorsus ab illo sit quidquid pertinet ad naturam, & prorsus (i) ab illo non sit quidquid contra naturam est. Peccatum autem contra naturam est, de quo mors & omnia quæ sunt mortis oriuntur. Quibus malis tunc se homo induit, quando illum fide obediencieque privatum, in suas promissiones diaboli a Dei lege tradit, omniaque pollicitaria ejus germina, sibi per conditionem depravatæ stirpis oblinxit. Unde si qua in Christo nova creatura est, (k) libera sit diabolo, & subijciatur Deo, reformata a deformitate sua, ad imaginem ejus qui creavit eam. Quod nisi fiat, manet in illo in quo omnes moriuntur, non habens sortem in eo in quo omnes vivificantur. Non igitur cuiusquam peccati (l) auctor Deus, sed naturæ creator est. Quæ cum potestatem habuerit suo propria voluntate se subdidit. Nec naturali, sed captivo motu versatur in vitio, donec moriatur peccato & vivat Deo: quod sine gratia Dei facere non potest: quia libertatem quam libertate perdidit, nisi Christo liberante non recipit. Non est enim aliud nomen *salvæ celestium hominibus, in quo oportet salvos fieri*.

n. Cor. 17.

Col. 3. 10.

A. 7. 4. 12.

(a) Mss. Remig. & Jol. addunt hic, *conferre*: quæ vox desideratur in Editis.

(b) Mss. Jolensis, *damnatum* est.

(c) Additur enim in Mss. Remig. & Edit. oper. Aug. aberrat & cæteris.

(d) Mss. Jolensis, *ne indigeant*.

(e) Mss. Remig. non habet hanc vocem, *merito*.

(f) Editi, *non possit nisi*. Mss. Remig. & Jol. nihil possit nisi.

(g) Mss. Jolensis, *damnationis obnoxios*.

(h) In Mss. Jol. abest particula *et*, legiturque sic *humana substantia interiorum exteriorumque &c.*

(i) Editi, *non ab illo sit*. Corrigitur ex edit. oper. Aug. ad Mss. Remig. exacta.

(k) Ita Mss. Jolensis, cum Mss. Remig. & edit. oper. & Aug. ubi additur præpositio *a diabolo*. Editi, *libera sit diabolo & subijciatur*. *Libera diabolo*; ut Rom. 6. 20, *liberi servitutis*. Dativo causæ.

(l) Vox ista *Deus* aberrat ab editis. Restituimus ex Mss. Remig. & Jolensis ac edit. oper. S. Augusti.

CAPITULUM VI.

OBJECTIO.

Quod Deus tale in hominibus plasmet arbitrium, quale est demonum, quod proprio motu nihil aliud (a) possit velle, nisi malum.

RESPONSIO.

3. Jan. 11.

22.

March. 12.

14.

Iun. 8. 44.

Midem.

Midem.

Totus quidem mundus, sicut ait Joannes apostolus, in maligno posuisset: & multorum hominum talis est malitia, qualis & demonum. Qualibus dicebat Dominus, *Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali?* &c. Vos de diabolo patre nati estis, & concupiscentias patris vestri facere vultis. Sed hoc inter malos homines distat & demonum, quod hominibus etiam valde malis superest, si Deus miseratur, reconciliatio; demonibus autem nulla est in aeternum servata conversio. Sicut ergo prævaricatoribus Angelis non Deus indidit illam, quæ in veritate non stetit, voluntatem: ita nec hominibus hunc affectum, quo diabolum imitantur, inseruit. Mendax enim de proprio loquitur; & liber a mendacio non erit, nisi eum veritas liberaverit.

CAPITULUM VII.

OBJECTIO.

Quod hæc sit voluntas Dei, ut magna pars Christianorum salva esse nec velit, nec possit.

RESPONSIO.

P. 141. 44.

SI de his hoc dicitur, qui pietatem Christianæ conversationis & fidei deferentes in prophanos errores, aut in damnabiles mores irrevocabili transferunt; non dubium est quod talem voluntatem habentes salvi esse nolunt; & quamdiu salvi esse nolunt, salvi esse non possunt. Sed nullo modo credendum est, hujusmodi homines in hanc desperationem ex Dei voluntate cecidisse: cum potius allever Dominus omnes qui corrumpunt, & erigat omnes elisos. Nemo enim nisi illius gratia erigitur, nemo nisi illius gratia stabilitur. Dei ergo voluntas est, ut in bona voluntate maneat: qui & prius quam deserat, neominem deserit; & multos desertos sepe convertit.

CAPITULUM VIII.

OBJECTIO.

(b) *Quod nolit Deus, ut omnes catholici in fide catholica perseverent, sed velit ut magna exinde pars apostatet.*

RESPONSIO.

Non est dissimilis blasphemix hujus impietas, a præcedente sententia: quod ergo

ad illam, hoc etiam ad istam, quæ in nullo est diversa, responsum sit.

CAPITULUM IX.

OBJECTIO.

Quod velit Deus, ut magna pars sanctorum a sanctitatis proposito ruat.

RESPONSIO.

Nec hujus definitionis insania aliud sonat, quam gemina objectio prælocuta est. Unde mirandum est obijciuntem tertio repetisse, quod semel disisse suffecerat: sed, ut res est, numerum criminacionis augere voluit, quia sensum variare non potuit.

CAPITULUM X.

OBJECTIO.

Quod adulteria & corruptela virginum sacrarum ideo contingant, quia illas Deus ad hoc prædestinavit ut caderent.

RESPONSIO.

Dereftanda & abominanda opinio, quæ Deum cuiusquam malæ voluntatis, aut malæ actionis credit auctorem: cuius prædestinatio nunquam extra bonitatem, nunquam extra iustitiam est. *Universa enim via Domini misericordia & veritas.* Adulteria enim (& maritatarum, & corruptelas virginum non insinuere novit sancta divinitas, sed dammare; nec disponere, sed punire. Quæ mala homines cum admittunt, suis concupiscentiis & cupiditatibus serviunt, quas ab illa prima voluntarie prævaricationis labe traserunt; cum autem declinant a malo & faciunt bonum, a Domino gressus hominis diriguntur, & viam ejus volunt. Propter quod dicit Apostolus, *Oramus autem (d) ad Deum, ut nihil mali faciatis; non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis.* Non ergo casus ruentium, nec malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium prædestinatio Dei aut excitavit, aut suscitavit, aut impulsit: sed plane prædestinavit judicium suum, quo unicuique retribueretur est prout gessit, sive bonum, sive malum. Quod judicium futurum omnino non esset, si homines Dei voluntate peccarent. Erit autem manifestissime: & omnis homo quem discretio divine scientiæ in sinistra constituerit parte, damnetur, quia non Dei, sed suam executus est voluntatem.

P. 142.

P. 142.

27. & 28.

1. Cor. 13.

1.

CA-

(a) Sic M. Remig. & Joh. cum edit. Aug. At antiqua, possit vel velit.

(b) M. Joannis, Quia noluit.

(c) Remigianus M. maritorum.

(d) Editi, ad Dominum M. Remig. & edit. August. ad Deum ut apud Apostolum.

CAPITULUM XI.

OBJECTIO.

Quod quando incestant patres filias, & matres filios, vel quando servi dominos occidunt, ideo fiat, quia ita Deus predestinavit ut fieret.

RESPONSIO.

Si diabolo objiceretur quod talium facinorum ipsi auctor, ipse esset incensor; puto quod aliqua ratione exonerare se hac posset invidia, & talium scelorum (a) pattores de ipsorum voluntate convinceret; quia etsi delictatus est furor peccatum, probaret tamen se non intulisse vim criminum. Qua ergo insipientia, quave dementia desinitur, ad Dei reletendum esse consilium, quod nec diabolo in totum adscribi potest, qui in peccatum flagitiis illecebrarum adjutor, non voluntatum credendus est esse generator? Nihil ergo talium negotiorum Deus predestinavit ut fieret; (b) nec ullam animam nequirer, turpiterque victuram, ad hoc ut taliter viveret, preparavit; sed talem futuram non ignoravit, & de tali julle se judicaturum esse præcivit. Atque ita ad prædestinationem ejus nihil aliud referri potest, nisi quod aut ad debitam justitiæ retributionem, aut ad indebitam pertinet gratiæ largitatem.

CAPITULUM XII.

OBJECTIO.

Quod Dei prædestinatione efficiuntur de filiis Dei filii diaboli, & de templo sancti Spiritus templa demonum, & de membris Christi membra meretricis.

RESPONSIO.

Prædestinatio Dei etsi apud nos, dum in præsentis vitæ periculis versamur, incerta est; apud illum tamen, qui fecit quæ futura sunt, incommutabilis permanet. Nec quæ illuminavit, obcecat; nec quæ edificavit, destruit; nec quæ plantavit, evellit. Sine perennitate enim sunt dona & vocatio Dei: & firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc; cognovit Dominus qui suus ejus. Nullo igitur modo (c) Dei prædestinatio facit ut aliqui ex filiis Dei filii sint diaboli, aut ex templo sancti Spiritus (d) templa sint demonum, aut ex membris Christi fiant membra meretricis: sed potius prædestinatio facit, ut ex filiis diaboli fiant filii Dei, & ex templo demonum, (e) templum sint Spiritus sancti, & ex membris meretricis membra sint Christi. Quia ipse alligat sortem, & vasa ejus rapit, eruens ea de potestate tenebrarum, & transferens de continuo. S. Prosper. Tom. I.

melia in gloriam. Hi autem de quibus dicitur, *Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis, si enim fuissent ex nobis, manifesti atque nobiscum*; voluntate exierunt, voluntate ceciderunt. Et quia præciti sunt caluri, non sunt prædestinati. Essent autem prædestinati, si essent reverluri, & in sanctitate ac veritate mansuri. Ac per hoc prædestinatio Dei, multis est causa standi, nemini est causa labendi.

CAPITULUM XIII.

OBJECTIO.

Quod omnes illi fideles & sancti, qui ad æternam mortem prædestinati sunt, quando ad vitam suam relaxantur, vitio quidem suo hoc facere videntur, sed ipsius vitio cuncta est divina prædestinatio, quæ illis latenter subtrahit bonas voluntates

RESPONSIO.

Idem blasphemiarum spiritus perseverat, & a præcedentibus mendaciis subsequens impietas non recedit: quam profus vera ratio reprobat, & incunctanter sana doctrina condemnat. Quia omnibus quidem a fide ad infidelitatem, a sanctitate ad turpitudinem relapsis, & ante finem vitæ nulla emendatione purgatis, nihil aliud quam mors æterna debetur: sed nefas est Deo adhibere causas talium ruinarum; qui etsi ex æterna scientia præcognitum habet, quid unicuique meritis retributurus sit; nemini tamen per hoc quod falli non potest, aut necessitatem, aut voluntatem intulit delinquendi. Si ergo a justitia & pietate quis deicit, suo in præcepto fertur arbitrio, sua concupiscentia trahitur, sua persuasione decipitur. Nihil ibi Pater, nihil Filius, nihil agit Spiritus sanctus: nec tali negotio quidquam divinæ voluntatis intervenit: cujus opere multos scimus, ne laberentur, reutos; nullos autem, ut laberentur, impulsos.

CAPITULUM XIV.

OBJECTIO.

Quod magna pars illa Christianorum catholicorum fidelium, atque sanctorum quæ ad ruinam & perditionem prædestinata est; etiam si petat a Deo sanctitatis perseverantiam, non impetretur; eo quod mutati non possit divina prædestinatio, quæ illis prædestinavit, preparavit, præcipiavit ut caderent.

RESPONSIO.

Ad prævaricationem legis, ad neglectum religionis, ad corruptelam discipline, ad desertionem fidei, ad perpetracionem qualicumque peccati, nulla omnino est prædestinatio Dei: nec fieri potest, ut per quem a talibus

1 3

ma-

(a) Correctus locus est Manuscripto Remigiano & Joannis à edit. sancti Augustini. Alias editi, talium criminum patratorem, de ipsorum voluntate vincunt.

(b) Ita Mf. Remig. alias editi nec illam animam.
(c) In Mf. Remig. omittitur hic vox, Der.
(d) Mf. Joannis, templum sunt.
(e) Antichæ editi, templum fit.

malis surgitur, per eum in talia deciditur. Si ergo in sanctitate vivitur, (a) si in virtute proficitur, si in bonis studiis permanetur; manifestum munus est Dei, sine quo nullus boni operis fructus acquiritur; si autem ab his receditur, & ad vitia ac peccata transitor; nihil ibi Deus malæ tentationis immittit, & recessurum non dedit, ante quam desertatur; & facit plerumque, ne deserat, aut etiam, si discessit, ut redeat. Cur autem illum retineat; illum non retineat; nec possibile est comprehendere, nec scitum (b) vigilare; cum forte sufficiat, & ab illo esse quod statuit, & non ab illo esse quod ruitur.

CAPITULUM XV.

OBJECTIO.

Quod omnes illi fideles & sancti, qui ad æternam mortem prædestinati sunt, postea quam ceciderint, sic a Deo dispensentur, (c) ut nec possint nec velint per penitentiam liberari.

RESPONSIO.

Non veraciter, nec sapienter hoc dicitur. Qui enim a fide & sanctitate exciderunt, sicut voluntate prolapsi sunt, ita voluntate non surgunt, & dominatum concupiscentiarum, quibus succubuerunt, sponte patiuntur. Si qui autem captivitatem suam gemunt, & iudicantes semetipsos, ad misericordiam Dei mutato corde consurgunt, non sine spiritu divinæ visitationis hæc faciunt. Hæc (d) enim mutatio dextera Excelsi; qui innumeris lapsis dat penitentiam, ut resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenebantur ad ipsius voluntatem. Nemini autem Deus correctionis admittit viam, nec quemquam boni possibilitate dispoliat. Quia qui se a Deo avertit, ipse & velle quod bonum est, & posse sibi subleat. Non est ergo consequens, sicut putant qui talia obijciunt, ut Deus, quibus penitentiam non dederit, resipiscentiam absteruat; & quos non levarit, aliterit: cum aliud sit infirmum in crimen egisse, quod alienum est a Deo; aliud criminoso veniam non dedisse, quod de peccatoris est merito.

Ps. 121. 11.
1. Tim. 2.
26.

CAPITULUM XVI.

OBJECTIO.

Quid magna pars illa fidelium atque sanctorum, quæ ad æternam mortem prædestinata est, quando dicit Deo in oratione Dominica, Fiat voluntas tua; nihil aliud quam contra se petat, id est, ut cadant, & ruant: quia voluntas Dei hæc est, ut æterna morte præsent.

RESPONSIO.

Non hoc Veritas dicit, quod hæc sit voluntas Dei, ut fideles & sancti a fideatque innocentia ruant, & peccent in æternum: sed Veritas dicit, Hæc est voluntas ejus qui me misit Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo quidquam, sed resuscitem illud in novissimo die. Quod ergo Pater Filio dedit, Filius omnino (e) non perdit. Idem enim dicit: Omne quod dat mihi Pater, (f) ad me venit, & cum qui venit ad me, non aspiciam foras. Quod si per generalitatem vocationis, & per abundantiam bonitatis Dei, etiam non perseveraturi perseveraturi admitti sunt; hi cum a pietate deficient, non ex Dei opere, sed ex sua voluntate deficient; nec impellantur ut cadant, nec ejiciuntur ut deserant: casuri tamen & recessuri ab eo qui salvi non potest præcipientur. Quamvis itaque in oratione Dominica dicunt, Fiat voluntas tua; non hoc contra se petunt, quod Deus nullo modo ulla ratione facturus est, id est, ut cadant & ruant: (g) ipsorum enim hoc nequitia, ipsorum est consummatura libertas. Sed plane illud contra se petunt, quod divinæ voluntatis esse non dubium est: ut scilicet, cum venerit filius hominis in majestate sua, & sederit super thronum gloriæ suæ, congregentur ante eum omnes gentes, (h) & separet eos ab invicem alios ad dextram, alios statuens ad sinistram, & audiant eum dexteri dicentem, Venite benedicti Patris mei, possidete præparatum vobis (i) regnum a constitutione mundi: audiant & sinistri, Discedite a me maledicti in ignem æternum, quem paravit Pater meus diabolo & angelis ejus. Igitur qui facturi non sunt voluntatem Dei, & petunt ut fiat voluntas Dei, in eo quod Dei voluntate faciendum est, (k) audiuntur, ut imitatores diaboli cum diabolo judicentur. Qui enim voluntatem Dei sperverunt invitentem, voluntatem Dei sentient vindicantem.

Joan. 6. 39.

Joan. 6. 37.

Matth. 25.

Matth. 25.

(a) Prius editi, si in virtutem. Mss. Remig. & Joh. cum edit. oper. 8. Aug. in virtute.

(b) Mf. Jolienus intelligere.

(c) Ita Mf. Jolienus. Alii omnes ne possint vel voluit.

(d) Verbum substantivum est, hic addit Mf. Jolienus.

(e) Mf. Jolienus, non perdit.

(f) Hæc verba, ad me venit, & cum qui, quæ abstant ad editis omnibus, restitimus aucto-

ritate Mss. Remig. & Jolienus. Antea editi, Omne quod dat mihi Pater, venit ad me, & non aspiciam foras.

(g) Sic legitur in Mss. Remig. & Jolienus. In prius editis vero, hoc enim ipsorum nequitia, &c.

(h) Mf. Jolienus, ut separet.

(i) Sic Mf. Joh. Mf. Remig. & edit. S. Aug. paratum vobis regnum: audit anteriores, regnum paratum vobis.

(k) Mf. Jolienus, audiant.

A D M O N I T I O I N S A N C T I P R O S P E R I A Q U I T A N I

Responsiones ad Excerpta Genuensium.

NON ex eadem intentione, Augustini doctrinam scilicet elevandi aut infamandi, ex qua anteriora prodierant, nata etiam credimus inferius posita Genuensium Presbyterorum Excerpta, ad Prosperum nostrum eo tantum fine directa, ut quas illi ex librorum sancti Augustini de Prædestinatione sanctorum & de Dono perseverantiæ lectione dubitationes patiebantur; in quibus se insolita nonnulla & minus clara deprehendisse significabant, sanctus Augustini Discipulus, tamquam doctrina illius sublimioris, & a communis intelligentiæ finibus remotioris particeps, pro sua erga omnes humanitate, dissolveret: cum hoc solum rogarent, ut quo intellectu vel quo iudicio ista accepisset eis aperire dignaretur. Qua quidem agendi ratione virorum illorum modestia in eo eluces; quod cum essent sacerdotes in urbe non ignobili forse ex primariis, virum (ut verisimilius videtur) laicum de tantis rebus consulere non reformident: Quo fit ut sanctus Prosper humilitati adeo laudanda vicem rependens, hoc respondet; id quod a se postulabant debuisse illos sibi præstare, sedula locorum Augustini meditatione, & confidendi fusa oratione ad Patrem luminum, a quo descendit omne datum optimum & omne donum perfectum & a quo datur Spiritus sapientiæ & intellectus. Hinc non quasi Magister discipulos instruens, sed ut veritatis discipulus, humilitatisque & obedientiæ sectator, superioris sibi ordinis viris obtemperare suscipit, ejus auxilio confusus qui sapientiam præstare parvulus; & Excerpta ab ipsis ex duobus supradictis sancti Augustini libris loca fusiori oratione exponere, atque ad rectos sensus, ex collatione, quam urget ubique, cum antecedentibus & subsequens locorum unde ducebantur reducere, & a pravo in omnibus intellectu sæpta & recta ostendere aggreditur: humiliter petens, ne ubi erat in ipso simplicitas obedientiæ; ibi præsumptionem putarent esse doctrinæ. Quod quidem egregie conficit tum Scriptura sacre auctoritate in medium adducta, tum maxime aliorum sancti Augustini operum locis, cum his qui scrupulum secerat comparatis; eodem semper, ut alias, tenore doctrinæ prædicans, & gratuitam omnimodis gratiam Dei, & fidem ipsam ab eadem Dei gratia & misericordia sumere principium: nec tantum boni omnibus promiscue conferri, nec ullum omnino opus bonum, si divinum non adfuerit auxilium, posse a quocumque præstari.

Civitatem autem, ex qua illi libellum hunc suum ad Prosperum direxerant, Vir eruditus vult esse non Genuam, urbem Italiae primariam, quæ ab elegantioribus ædificiis superba cognomen accepit; sed Genavam, quæ & Gebenna & Aurelia Allobrogum nominatur. Cui eo difficilior est hac in re essentiri, quod ubique Presbyteri illi non Genevenses, sed Genuenses legantur appellari.

De tempore denique quo hac consigerunt si quærat, conijcimus scriptum horum, hujusque rescriptum paulo post superiora, certe autem post obitum sancti Augustini, in lucem prodisse.

SANCTI PROSPERI AQUITANI PRO AUGUSTINO RESPONSIONES

Ad Excerpta quæ de Genuensi Civitate sunt missa.

L I B E R U N U S . *

* Scriptus
estem for-
tasse tempore
cum super-
rioribus ;
post mor-
tem Augu-
stini .

CAMILLO (a) & THEODORO venerabi-
libus Presbyteris, PROSPER.

EXCERPTUM II.

(g) Item verba ejusdem .

Isac. 3. 17.

Ps. 12. 6.

IN libris beate memorie Augustini Episco-
pi, quorum titulus est, *De prædestinatione
sanctorum*, quædam sanctitatem vestram
vel insolita aut minus clara moverunt, quæ ad
humilitatem meam, de contextu disputationis
excerpta, misisti : ut quo intellectu, (b) quo ve-
ludicio ea acciperem, nosceretis : quasi plus
in me, quam in vobis ad hæc intropicienda
esset ingenui, ac non magis in hoc examine ve-
stræ facultatis (c) deberetis exercere mensu-
ram, & si aliqua vos morabatur obscuritas, de-
currere ad Patrem luminum, a quo descendit
omne datum optimum, & omne donum per-
fectum, & a quo datur Spiritus sapientie & in-
tellectus. Verumtamen præceptis vestris obse-
quium meum non subtraham, & (d) adjuvan-
te Domino, qui sapientiam præstat parvulis, de
capitulis istis, quid cum sanctis & eruditissimis
fratribus sentiam, breviter indicabo ; petens ne ubi
est simpliciter obediens, præsumptionem pote-
ris esse doctrinæ. De excerptis itaque hæc pri-
ma proposuisti, in quibus verba sunt sancti
Augustini episcopi.

EXCERPTUM PRIMUM.

August. 1.
7. de præd.
[c. 4. & 5.]
p. 10. 3. 13.

Iacob dilexi, Esau (e) autem odio habui.
Ad hoc perduxit ratiocinationem, ut dicerem :
Non ergo elegit Deus opera cuiusquam quæ ipse
datus sit, sed fidem elegit in præsentia ; ut
quem sibi crediturum esse præferret, (f) ipsum
elegerit, cui sanctum Spiritum daret ; ut bona
operando vitam æternam consequeretur.
Nondum diligenter quæseram, nec adhuc inven-
eram, qualis esset electio gratiæ.

AC deinde subiunxi : Quod ergo credimus, Aug. 104.
nostrum est ; quod autem bona operamur,
illius est, qui credentibus dat Spiritum sanctum, 2. Cor. 12.
(h) Quod profecto non dicerem, si jam scirem
etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri,
(i) quæ dantur in eodem Spiritu. Utrumque
ergo nostrum est, propter arbitrium voluntatis ;
utrumque tamen datum est, propter Spiritus fi-
dei & charitatis.

EXCERPTUM III.

Item verba ejusdem.

AC per hoc, quod etiam posset dixi ; Quia Aug. 105.
neque velle possumus, nisi vocemur ; &
cum post vocationem voluerimus, non sufficit
voluntas nostra & cursus noster, nisi Deus &
vires credentibus præbeat ; & perducet quo
vocat : ac deinde subiunxi ; Manifestum est er-
go non volentis, neque currentis, sed mise-
rentis Dei esse quod bene operamur : omnino
verissimum est ; sed parum de ipsa vocatione
differunt, quæ sit secundum propositum Dei :
non enim omnium qui vocantur talis est, sed
tantum electorum.

RESPONSIO AD HÆC TRIA.

IN his tribus capitulis, licet divisa sint (k)
a disputationis corpore, & eo ipso obcu-
riora sint facta, quod & præcedentibus, & me-
diis, & subsequentibus non coherent, intelli-
gendo tamen quod unam (l) atque eandem
causam.

(a) Remensis codex Remigianus, THEODULO.
M. Ecclesie Patiensis Jolemsis, CAMILLO ET
THEODULO. Editio opusculorum S. Prosperi de gra-
tia & libero arbitrio Venetis procurata anno 1538.
CAMILLO ET THEODULO.

(b) Ita M. Remig. & Jolemsis cum edit. oper.
S. August. Editi, aut qui scilicet ea acciperem.

(c) M. Jol. solus, debueratis.

(d) M. Jol. adjuvante Deo.

(e) M. Jolemsis addit, autem, ut in loco libri
de prædest. sancti habetur. Editi non habebant hanc
particulam.

(f) M. Jolemsis, ipsam elegit.

(g) In M. Jolemsi in titulis Excerptorum, seu
ut alias editi præferebant, Dubiorum hic & delin-
ceps, Item verba ejusdem. Editi, in verbis ejus-
dem. Editio append. oper. S. August. hac prætermissit.

(h) M. Jolemsis cum Lugd. Lovan. & Venet.
omisso quod profecto non dicerem.

(i) M. Jol. quæ dantur, ut in libro Augustini :
editi omnes cum Remig. quæ datur, & paulo post
idem, M. Jol. addit ergo.

(k) Editi omnes a disputatione corpore. Emen-
damus ex M. Jolemsi, cui suffragatur M. Remig.
& editi, append. August.

(l) M. Jol. unam eandemque.

causam scriptor exquirat, de eis loquens, qui dicebant eam primo conversationis suae tempora meliora fuisse, quando aestimabat, quod hanc quae Christiani lumus, non esset ex gratia, nec ex dono haberetur Dei, sed esset ex ipso homine, & ex arbitrii libertate; modo autem fidem eum, (a) quia assereret ipsam etiam fidem Dei esse donum, & ad hanc quoque pertinere quod dictum est, *Quid autem habes quod non acceperis?* neque recte eum nunc electionem Jacob ad propositum Dei referre, quam prius ad praescientiam retulisset. Ad hanc ergo objectionem respondet, se ante quam cognosceret gratiae veritatem, & antequam regenda praepararetur Ecclesiae, in hac opinione ignoranter errasse: sed in ipso episcopatus sui exordio, (b) a sanctae memoriae Simpliciano Mediolanensi iussit, de Jacob electione & de Esau rejectione consultum, totam questionem ad hos geminos pertinentem, sagaciter diligenter ventilasse; & omnibus ratiocinandi viribus hoc indubitanter agnovisse, quod electionem gratiae nulla merita humana precedat, & quod fides, unde incipiant omnia merita, donum sit Dei; ne gratia non sit gratia, si aliquid eam propter quod tribuatur, anteveniat. Itaque in eo quod dicitur est, *Jacob dilexi*, ostensum esse quid homini donaretur: & in eo quod dictum est; *Esau autem odio habui*, ostensum esse quid homini deberetur. Hoc autem se in libro Retractionum secundo suo opere studiose recoluisse: & cum omnes opiniones suas consilia gravitate disculceret, istam, quam obretractores ejus eligunt, impossibile, quam ante Pelagianae heresimae ortum futuro errori amicum esse praevideri, & revelata fidei gratiae veritate rejicere. Quae igitur ratio est, ut hanc viri hujus professionem non approbemus, qua nos ad castigandas opiniones nostras, si quas forte imprudenter incidimus, exemplo suae correctionis insinuat; (c) & qua docet a Deo nos accipere, quod ut accipiamus jubemus orare?

Si enim consideremus Pelagianae argumenta perdidit, quid magis nititur obtinere, quam ut videatur gratia Dei secundum merita nostra dari, ut in eo ipso, in quo gratiam necessariam confiteretur, meritis eam humanae voluntatis enervet? Quam perveritatem omnino incurrit, qui fidem ad Dei munera non putat pertinere; aut ipso eam se iactat ad Deum referre, quia ab ipso fit creata natura, cui rationabilem inseruit libertatem, per quam unusquisque & credere & non credere in sua habet potestate; & de hoc naturali bono, (d) quod nullis praecedentibus meritis, cum crearetur, accipit, cetera dona

mereatur. Hoc autem qui asserit, fatetur, credo, nobisum, quod in primo Adam omnium hominum natura vitata fuit nec negat eam in illo lapsu suae amisisse virtutes, quas nisi per gratiam recipiat, habere non possit. Quid est autem, quod eidem naturae solam fidem non vult esse praeparatam, quam nisi primam amisisset, ceteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non creditur Deo: & cum Spiritu superbie inebriatus esset, discessit a Domino cor ejus; & factus est servus apollae, dum liber vult esse iustitiae. Cum itaque non haberemus continentiam, nisi Deus daret: nec haberemus dilectionem sanctam, nisi charitas Dei diffunderetur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis; cum postremo nemo haberet sapientiam & intellectum, consilium & fortitudinem, scientiam & pietatem, ac timorem Domini, nisi has virtutes Spiritus sanctus daret; quomodo fides in Adam perdit, in quoquam filiorum ejus inveniretur, nisi eam idem Spiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet? Unde si quod Adam perdidit, posteritas non amisit; ipsum solum legit peccatum ejus, & non genus humanum. Sed omnes in uno peccaverunt, & praeparationis merito, tota ejus propagine damnata est. Omnes igitur quod Adam perdidit, perdidit. Perdidit autem primitus fidem; quam omnes, qui primam potuimus amittere, primam (e) egerimus accipere. Placeat ergo nobis hae gratiae praedicator, qui fides donum Dei esse defenditur; & in nullo nobis (f) poterit Pelagianus error illudere, qui, ut gratiam praeparat debitam, fidem non vult esse donatam. Quia ergo (g) nec iusta, nec rationalis intelligitur eorum fuisse persuasio, qui hujus viri scientiam tot incrementorum profectibus edificatam, tot annorum studiis expositam, ad adolescentiae rudimenta revocabant: ut magis suffragaretur haereticis, quod inter initia conversionis suae imprime senserat, quam prodesset catholicis, quod pontificis diligentiae veritas revelaret: merito illos hoc praeparatam, & in his quae dudum adicata fuerant, immorantes, per doctorem gravitas notat; quod qui curaverunt omnes sensus ipsius indagare, noluerint cum ejus eruditione procedere.

Sed

(a) Editio append. August. ex M. Remig. qui asserret.

(b) Antehac editi legebant, omnia praepositione; *sanctae memoriae Simpliciano Mediolanensi Auxiliario, consule.* Correctum ex M. Remig. in edit. append. August. & a nobis ex M. Jolienf. Quia certum est non Simplicianum ab Augustino, sed Augustinum a Simpliciano consultum, duas questiones ex Epistola Pauli ad Romanos tractandas suscepisse: quarum posterior est de Jacob electione, & Esau rejectione. Fatet ex Epistola 37. tom. 2. nov. edit. oper. Aug.

(c) M. Jolienf. & quam docet. Sed minus recte, ut videtur.

(d) Editi, qui nullis; melius M. Jol. & ex M. Remig. append. Aug. quod nullis.

(e) Editi *primam habemus accipere.* M. Jol. *egimus accipere*, cum edit. append. Aug. ex M. Remig.

(f) Editiones omnes, *poterit.* M. Jol. *poterit* & ex Remig. edit. August. append.

(g) Edit. Duss. & Colon. *omiserunt hac, nec iusta.* Reliqui Codices non omiserunt.

Fidem in
accipere
poterant
qui necesse
erat ad
ipsam Dei.

Sed jam consideremus quale sit, quod de subsequenter adnotatis.

EXCERPTUM IV.

Non quia credere, vel non credere, non est in arbitrio voluntatis humane, sed in electis preparatur voluntas a Domino.

RESPONSIO.

Jungamus quod sequitur, ut quod propositum est, de connexo sermone sit clarior. *Id est ipsam quoque fidem (a) que in voluntate est perinet, Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Multi autem verbum veritatis: sed alii credunt, alii contradicunt. Voluit ergo isti credere, noluit autem illi. Quis hoc ignoret? quis hoc neget? Sed cum aliis preparatur, aliis non preparatur voluntas a Domino, (b) discernendum est utique quid veniat de misericordia, quid de judicio. Quod querebat Israel, hoc non est consecutus, electio autem consecuta est, ceteri vero execrati sunt, sicut scriptum est, Dedit illis spiritum compunctionis, oculos ut non viderent, & aures ut non audirent usque in hodiernum diem. Et David dicit, Fiat mensa eorum in laqueum, & in venationem, & in scamlam, & in retributionem illis: obsecravit oculi eorum, ne viderent, & dorsum eorum semper incurvus. (c) Ecce misericordia & judicium: misericordia in electionem, que consecuta est iustitiam Dei; judicium vero in carnis, qui execrati sunt: & tamen illi quia voluerunt crediderunt: illi quia noluerunt, non crediderunt. Misericordia igitur & judicium, in istis voluntatibus facta sunt. (d) Electio quippe ista gratia est, non utique meritorum. Superius enim dicebat, Sic enim in hoc tempore reliqua per electionem gratia salus facta sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia. (e) Gratia ergo consecuta est quod consecuta est electio. Non praecessit eorum aliquid quod priores darent, & retribueretur illis: pro nihilo (f) salvos fecit eos. Ceteris autem qui execrati sunt, sicut ibi non tacitum est, in retributione factum est. Universae via Domini misericordia & veritas. Investigabiles igitur misericordia quae gratis liberat, & veritas quae iuste iudicat.*

Hae omnia apud pium catholicumque lectorem, quid offensionis pariant? quid contradictionis incurrant? Numquid falsum est, (h) quod preparatur voluntas a Domino? Numquid non quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei? Numquid hominem ab homine natura discernit, ac non potius gratia ab infideli fidelem? Numquid potest ullus dicere habere se, quod non accepit? aut quasi de non accepto, sed proprio gloriari? quod si non accepisset, utique non haberet? Numquid dubium est, cum verbum veritatis praedicatur, alios voluntate credere, alios voluntate non credere? Sed cum illorum cor Deus aperuerit, illorum autem non aperuerit, discernendum est quid veniat de misericordia, quid de judicio. Post commemorationem autem apostolice sententiae, quam propheticae testimoniis adstruit, quod iustitiam Dei, quam Israel querebat consecutus non est, electio sit consecuta per gratiam, ceteris ex retributione execrati, numquid non verissime dictum est: Ecce misericordia & judicium: misericordia in electionem, que consecuta est iustitiam Dei; judicium vero in carnis, qui execrati sunt. Ceteris autem qui execrati sunt, sicut ibi non tacitum est, in retributione factum est. Quis hic locus querebat, nisi apud inimicos gratiae, qui nisi ad retributionem referatur quod gratis datur, ad iniquitatem volunt perire quod gratis redditur? Deinde quod de prophetis inquit verbum, Universae via Domini misericordia & veritas, quis negavit? Aut quod de Apostolico adducit sententia, Investigabiles sunt autem viae ipsius? Investigabiles igitur sunt & misericordia quae gratis liberat, & veritas quae iuste iudicat. Non est ergo sanarum mentium ista reprehendere; & investigabiles vias Domini hoc est, dona misericordiae & iudicia veritatis Pelagianorum elationi penetrabilis deputare. Quae secundum ipsos non latet consilium Dei, nec in occulto est divinae ratio voluntatis, si erga omnem hominem tam gratia Dei, (i) quam & ira de merito est.

Post haec posuimus quod infra dictum est.

EXCERPTUM V.

Fides igitur & incerta, & perfecta, damnum Dei est: & hoc damnum quibusdam dari, quibusdam non dari non dubitet, qui non vult manifestissimis sacris litteris repugnare.

RESPONSIO.

Hoc qui non recipit, cuius videtur esse sententia, nisi dicatur: Fides per quam iustus iustificatur, ex me est; & hoc bonum, ex quo iustus vivit, non accipit per gratiam, sed habeo per naturam? Si ergo fides donum Dei non est, frustra

Ms. A. cap. 1. Op. 1. s. 10. 16.

Rom. 12. 17.

Uol. 1. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ex libro 1. 1. 10. 16.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

Ps. 118. 120.

Rom. 12. 17.

R E S P O N S I O .

frustra Ecclesia pro non credentibus orat, ut credant, & sufficit impiis magisterium legis adhiberi, de qua dictum est, *Si ex lege esset iustitia, ergo Christus gratis mortuus esset*: quod similiter dici potest etiam de natura. Frustra etiam Apollolus gratias agit Deo pro his qui Evangelium receperunt: cum hoc secundum Pelagianos non Deo sit præstitum munere, sed ex sola habebatur hominum voluntate: & frustra quibuscumque precatur idem Apollolus, ut sit eis pax & charitas cum fide, a Deo Patre & Domino Jesu Christo, ut jam non solum de fide, sed etiam pax & charitate, superbia hæreticorum convincatur dicere, de proprio se has habere virtutes. Quod si hæc ex hominibus sunt; quid obest ut non ex semetipso habeat & cetera bona que inferiora sunt; cum audeat sibi deputare que summa sunt, & sine quibus aliis, quamvis multa & clara, non prosunt? Non potest itaque merito refutari quod dictum est, *Fides igitur & iustitia, & perfecta, donum Dei est*: quia eodem & Apolloli vox est dicentis, *Gratia fides fides estis per fidelem, & hoc non ex vobis, sed enim donum est*; non ex operibus, ne forte quis extollatur: &, *Vobis datum est per Christum, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut participetis pro eo*: & iterum, *Per patientiam curamus ad propitium vobis certamen, aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Jesum*. Quibus & plurimis aliis testimonis divinarum scripturarum indubitanter agnoscitur; quoniam, sicut ab hoc viro definitum est, *Fides & iustitia, & perfecta, donum est Dei*; & hoc donum, inquit, quibuscumque dari, quibuscumque non dari, omnino non dubitat, qui non vult manifestissimis scriptis litteris repugnare. Non putamus hoc veraciter dictum, si omnes homines fideles sunt; sed cum alii credant, alii vero non credant, dicatque Apollolus, *Non enim omnino est fides*; qui non videat fidem, quam acceperunt qui habent, non accipere qui non habent?

EXCERPTUM VI.

DEINDE ait: *Cur autem non omnibus detur, fidelem movere non debet, qui credit ex uno omnes esse in condemnationem sine dubitatione iussissimum*; ita ut nulla esset Dei iusta reprehensio, etiamsi nullus inde liberaretur. Unde eveniret, magnum esse gratiam quod plurimi liberarentur, & quid fides deberetur, in eis qui non liberantur, agnosceretur; ut (b) qui gloriatur non in suis meritis, que peria vult esse damnatis, sed in Domino gloriatur. Cur autem istum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ipsius. Multos enim & hæc (c) addimus ut dicimus, O homo, tu quis es qui respondas Deo? quam dicere audeamus, quasi nocuerimus, quod occultum esse voluit; qui tamen aliquid injustum velle non potuit.

(a) Edit. Venet. non dubitat.

(b) Editi Lovan. Dusc. & Colon. hæc habent in plurali, qui gloriatur non in suis meritis, que peria vident esse damnatis, sed in Domino gloriatur. MR. fol. & Remig. cum Edit. August. Lond. & Venet. in singulari exhibent.

(c) In MS. Remig. & Jolienſi audiemus, nec

Hæc omnia si non recte dicta sunt, scrutabilia sunt iudicia Dei, & investigabiles viæ ejus; nec occultum est, quare ille potius quam ille salvetur; & in se non in Domino gloriabitur, qui aliis vicio suo percutendus, electione dignus invenitur est. Ac sic iustitia quidem erit quod plurimi damnantur: sed non erit gratia quod plurimi liberantur. (d) Absint hæc a catholicis cordibus, absit talis impietas, ut quicumque potius meritis suis erui de potestate tenebrarum, & in regnum Filii Dei debita, non gratuita adoptione transferri. Magno peccato perit Adam, & in illo omnes perierunt. (e) Quia omni homini damnata natiuitate perit, hoc in Adam debetur ut perat. Et sic ut non possumus conqueri de eo quod in preteritis sæculis dimisit omnes ingredi vias suas: ita nullam non haberemus querelam, si cum eis, cum quibus nobis fuit causa communis, cessante adhuc gratia, periremus. Quæ tamen licet tunc de omni mundo eruit paucos; ita nunc de universo genere hominum salvat innumeros; non secundum opera nostra, sed secundum suum propitium, & gratiam que data est nobis in Christo Jesu, ante tempora ætæpæ.

Subornatis etiam quod post multa differens ait.

EXCERPTUM VII.

Est ergo in malorum potestate peccare: ut autem peccando hoc vel hoc ille malitia faciant, non est in eorum potestate, sed Dei dividentis tenebras, & ordinantis eas: ut hæc etiam quod facimus contra voluntatem Dei, non nupletur nisi voluntas Dei.

R E S P O N S I O .

Quod cum sit apertissima veritas, miror, inter obscura decerptum: quoniam non ex coherentibus potuit omnis hæsitatio lectoris absolvi. Inspicite ergo quod sequitur, Legimus, inquit, in Actibus Apostolorum, quod cum dimissi a Iudæis Apostoli venissent ad suos, (1) & indicissent quanta eis faceretur, & seniores fecerunt, irruerunt illi vocem unanimes omnes ad Deum, & dixerunt Domine, tu es qui facisti calum & terram, & omnia que in eis sunt; qui per os patris nostri David sancti petri tui dixisti, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, æstiverunt reges terre, & principes convenerunt in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus? Converterunt enim in veritate, in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum quem un-

xisti, addunt, aut dicimus.

(d) Sic Mf. Jolienſis. Alii, Absit hæc, &c.

(e) Mf. Jolienſis, quia omni homini damnata natiuitate in gentem, nec est, in Adam, debetur.

(f) Mf. Jolienſis indicissimum est quanta illis, in eodem desunt hæc, in veritate, legiturque intra, Pontius Pilatus.

xisti, Herodes & Pilatus, & populus Israel, fecere quanta manus tua & consilium praedestinavit fieri. Si ergo quod per os patris nostri David Spiritus sanctus prophetavit, aliter intelligi ullo modo, quam ab Apollolis sunt intellecta, non possunt, & Herodes ac Pilatus & populus Israel fecerunt, quanta manus Dei & consilium praedestinavit fieri; quid inconvieniens ait admirabilis disputator? Esi, inquit, in malorum potestate potere; ut autem peccando hoc vel hoc illa malitia faciant, non est in eorum potestate, sed Dei dividentis tenebras & ordinantis eas: ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei. (a) Male enim velle facillimum est malis: & eorum damnabilem voluntatem non dubium est a Dei potestate concludi, ut effectum cupiditatis suae, nisi ille permiserit, habere non possint. Ut autem sapientiam & iustitiam Dei etiam malorum operibus, quae ex ipsorum procedunt appetitu, ad implenda consilia & iudicia sua, nullus vel tenuiter secundum pietatem doctus, ignorat; qui videt Dei Patris optimam voluntatem, non parentis Filio suo, sed pro nobis omnibus tradentis eum, pessima (b) traditoris Iudae & Iudaeorum voluntate completam: & qui in evangelicis paginis legit, dicente Pilato ad Jesum, *Mihi non loqueris? Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittendi te?* respondisse Dominum, *Non haberes in me potestatem ullam, nisi esset tibi (c) data desuper.* Dividit itaque Deus inter locum & tenebras: nec ideo inculpabiles sunt tenebrae, quia eis bene utitur Deus, qui etiam de opere (d) ipsarum, quod filius lucis in bonum procederet, ordinavit: tantum progredi sinem malitiam nocere cupientium, quantum eam sanctis suis vel castigandis novit utilem, vel probandis: ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei.

Sequitur deinceps quod in libro invenitur secundo.

EXCERPTUM VIII.

Aug. III. de
Dono perscr.
viti. l. 10.
num. 11.
Ier. 22. 1.

An quisquam dicere audebit, Deum non praescisse quibus esset daturus ut crederent, aut quos daturus esset Filio suo, ut ex eis non perirent quemquam? Qua utique si praescivit, praescito beneficio suo, quibus nos dignatur liberare, praescivit. (e) Hae est praedestinatio sanctorum, nihil aliud: praescientia scilicet, & preparatio beneficiorum Dei, quibus certissime

liberantur quicumque liberantur. Ceteri autem ubi, nisi in massa perditionis iusto divino iudicio relinquantur, ubi Tyrii relictii sunt & Sidonii, qui etiam credere potuerunt, si mira illa Christi signa viderent: (f) sed quoniam ut crederent non eis erat datum, etiam unde crederent est negatum.

Matth. 23.

RESPONSIO.

Qui istis resistunt, hoc sentire aperte ostendant, quod fides non sit donum Dei; & quod gratia non praeveniat liberum arbitrium, sed sequatur; & quod gratia Dei secundum merita nostra detur. Nam si aliquid conferri homini per gratiam consentiret, & id non acciperet nisi fides, quae accepta non est; in ipsa est meritum, cui non donum datur, sed debitum redditur. In hac sententia positi, consequenter sapienter, eos esse praedestinati in vitam aeternam, quos per liberam voluntatem arbitrium fideles futuros praescierit Deus; ut ipsa electorum praedestinatio non sit nisi retributio: atque ita, in his qui praedestinati sunt secundum propositum ejus qui universa operatur, non operatur Deus fidem; nec ulla sint hominis merita, si Deus operatur universa. (g) Vere qui ista sentiunt, fidem non acciperunt, aut quam acceperant, perdidit, sequendo vanillimum Pelagianorum superbiarum, & in se, (h) non in Domino gloriano, qui operatur omnia in bonis, bona profecto, non mala: & si omnia bona, uniusque & fidem, sine qua nemo potest placere, & quae est virtutum omnium fundamentum. Quale est autem; ut cum Dei sit edificatio, & nisi Dominus edificaverit domum, in vanum laborat qui edificat eam; ut nolint isti fundamentum ad edificium pertinere, aut se velint inchoare, quod Dominus possit exstruere? Non erit ergo illis principium Filius Dei, non fundabuntur in ipso angulari lapide Christo Jesu, nec de eis dictum est: *Firmum autem fundamentum Dei stat*: quia (i) totam electionem suam solubili arenae & succiduo cineri superponunt.

2. Cor. 13.

Hebr. 11. 2.

Ps. 118. 1.

2. Tim. 1. 12.

Agnoscamus itaque sapienter, pique fatemur, praescisse incommutabiliter Deum quibus esset daturus ut crederent, aut quos daturus esset Filio suo, ut ex eis non perderet quemquam: & si haec praescivit, beneficia sua illum, quibus nos dignatur liberare, praescivit: & hanc esse praedestinationem sanctorum; (k) praescientiam scilicet & preparationem gratiae Dei, qua certissime liberantur. (l) Ceteros autem quicumque non liberantur, quos a generali portione

(a) Mss. Remig. & Jol. Mala enim velle.
(b) Editi, traditoris. Melius Remigianus codex, traditoris.
(c) In Edit. Aug. ex Mss. Remensis datum desuper.
(d) Editi, ipsarum. Melius Mss. Jol. & Remig. & ex hoc Aug. editio, ipsarum, scilicet tenebrarum: qua voce quidem malos intelligit; sed cum alluho- ne ad tenebras ipsas, quarum filii dici possunt.
(e) In Edit. Venet. & Lugd. Hae est praedestinatio sanctorum, nihil aliud: praescientia scilicet. Idem patet Mss. Jolensis. Aliae editiones: Hae praedestinati sanctorum nihil aliud est, quam praescientia scilicet.

(f) Edit. Ven. & Lugd. sed quomodo.
(g) Mss. Jolensis omittit hanc vocem, vere.
(h) Editi haecenus, & in se in Domino, manifestum errore, quem corrigunt Mss. Jolensis & Remig. ex quo edit. August.
(i) Mss. Jolensis & Remigianus, totam electionem suam. Edit. Col. electionem suam: sed male.
(k) Mss. Remig. & Jol. praedestinationem scilicet.
(l) Forte hic addendum, quicumque liberantur: quod verba nec in Mss. nec in Editis haecenus reperiuntur, nisi in Lugd. recentiori.

tionem humani generis gratia non exemit, iusto noverimus iudicio non exemptos: & quid nobis remissum sit, in eis discimus, de quorum queri damnatione non possumus. Non est enim iniquitas apud Deum, nec quicquam sub iudicio eius innocens perit. Sicut enim hic ipse insignis gratia prædicator alibi ait, (a) *Reddit omnino Deus & mala pro malis, quoniam iustus est; & bona pro malis, (b) quoniam bonus est; & bona pro bonis, quoniam iustus & bonus est: tantummodo mala pro nobis non reddit, quoniam iniustus non est. Reddit ergo mala pro malis, poenam pro iniustitia; & reddit bona pro bonis, gratiam pro gratia.* Cum aliqui pereunt, non dubitemus ipsorum meritis deputari quod pereunt; quos utique posset Deus misericorditer liberare, si vellet. (c) Et cum aliqui liberantur, non audeamus definire, quod digni fuerint liberari; quos utique posset Deus iuste damnare, si vellet. Quare autem non omnes, aut quare illos potius (d) quam illos liberet, nec necessarium est querere, nec possibile reperire: cum omnibus discretionis istius causis, scire sufficiat, quod nec misericordia iustitiam, nec iustitia auferat misericordiam apud eum, a quo nemo nisi iube damnatur, nemo nisi misericorditer liberatur.

De Tyrus vero & Sidoniis quid aliud possumus dicere, quam non esse eis datum ut crederent, quos etiam credituros fuisse ipsa Veritas dicit, si talia, qualia apud non credentes facta sunt, virtutum signa vidissent? Quare autem hoc eis negatum fuerit, dicant, si possunt, qui calumniasur, & offendant, cur apud eos Dominus mirabilia, quibus profututa non erant, fecerit, (e) & apud eos quibus erant profututa, non fecerit. Nos etiam si rationem facti, & profunditatem iudicii eius penetrare non possumus, manifestissime tamen scimus, & verum esse quod dixit, & iustum esse quod fecit: & non solum Tyrus & Sidonios, sed etiam Corozaim & Bethsaida potuisse converti, & fideles ex infidelibus fieri, si hoc in eis Dominus voluisset operari. Neque enim ulli fassem videri potest quod Veritas ait, *Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo: &, Vobis datum est nosse mysterium (f) regni celorum, illis autem non est datum:* &, *Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius, & qui voluerit Filius revelare: &, Sicut Pater vivificat mortuos, ita & Filius quis vult vivificare:* &, *Nemo potest dicere (g) Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto (h).* His divinarum vocum auctoritatibus erudit gratias agamus Deo, qui dedit nobis Spiritum fidei & virtutis, continentie & charitatis,

sapientie & intellectus, consilii & fortitudinis, scientie & pietatis, ac timoris sui. Quæ bona si non dedisset nobis, qui omnia operatur in omnibus, proflus non haberemus in nobis: & cum his, qui non cognoverunt Dominum, aut cum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed hoc ipsum suæ sapientie deporantes, stulti facti, (h) & obscurato corde evanuerunt in cogitationibus suis: cum his, inquam, federemus in tenebris & in umbra mortis, nec querelam habentes de poena, nec excusationem de ignorantia, nec prælidium de natura.

(i) Nunc jam quod sequitur quale sit videamus.

EXCERPTUM IX.

Sed ajunt, ut scribitis, neminem posse correctionis stimulis excitari, si dicatur in conventu Ecclesie audientibus multis: ibi se habet de prædestinationis definita (k) sententia voluntatis Dei, ut aliis ex vobis (l) de infidelitate, accepta obediendi voluntate, veneritis ad filium, vel accepta perseverantia permaneat in fide: ceteri vero qui in peccatorum delectatione remoramini, ideo novulum surrexistis, quia necdum vos adjuterium gratie miserantis erexit. Verumtamen si qui esset nondum vocati, quos gratia sua prædestinaverit eligendos, accipietis eandem gratiam qua velitis, & suis electi: & si qui obediatis, si prædestinati essetis, respicietis, subtrahetur (m) obediendi vires, ut obediæ cessatis.

RESPONSIO.

STUPEO sanctitatem vestram, objectionem calumniantium, a persona deceptoris gratia non potuisse discernere, & verba obtestantium ei ipsi, qui obtestatoribus suis respondet, aptasse. Hæc enim de doctrina catholice viri quidam nequit & nugatorie iactabant, quod qui talem Dei gratiam prædicaret, ut fides & obedientia, ceteraque virtutes, & in eis usque in finem perseverantia, non nisi ex dono Dei haberi posse crederentur; consequens esse, ut talibus verbis uteretur ad populum, & hujusmodi denunciationibus omnem liberi arbitrii eviraret induratum. Quod quia plurimum Doctor literis eorum, ad quos scribit, agnoverat, (n) ideo dicit, *Sed ajunt, ut scribitis: & pocha, ista eam dicunt.* Ex hoc potuissit advertere, non ipsum hæc dicere, sed eos de quibus dixit: *Sed ajunt ut scribitis: &, ista eam dicunt.*

Quod

(a) Edit. Lov. Dusc. & Colon. *Reddit omnino.*
(b) Edit. hic & iter in sequentibus *quomodo: ubi in Mss. Jolienis & apud August. quoniam iustus est, & sic de ceteris paribus hujus sententia.*
(c) Mss. Jolienis cum Edit. Lugd. & cum aliis.
(d) Mss. Jolienis, *quam istos.* Reliqui, *quam illos.*

(e) Hæc verba, & apud eos quibus erant profututa non fecerit, quæ omittuntur in Editis omnibus, restituta habes ex Mss. Jolienis, & antea ex Mss. Remigiano in append. August.

(f) Mss. Jolienis, *regni Dei.*
(g) Mss. Jolienis, *Dominus Jesus.*
(h) Mss. Jolienis, & obsecratis corde.
(i) Mss. Jol. *Nunc etiam.*

(k) Editi, *sententia* Mss. Jol. & Remig. cum Aug. libro, *sententia.*

(l) Hæc verba, de infidelitate apta a Mss. Jol. & Remig. leguntur in Editis omnibus, & in libro 5. Aug. de Dono persever.

(m) Edit. Venet. & Lugdun. *obediendi vires.*

(n) Sic Mss. Jol. Alias editi, *ideo eam.*

Sidonios.

Rom. 1. 24.

Aug. lib. 10. de Omo. persever. cap. 16.

Rom. 1. 2.

*xisti, Herodes & Pilatus, & populus Israel, fecere quanta manus tua & consilium predestinavit fieri. Si ergo quæ per os patris nostri David Spiritus-sanctus prophetavit, aliter intelligi ullo modo, quam ab Apollolis sunt intellecta, non possunt, & Herodes ac Pilatus & populus Israel fecerunt, quanta manus Dei & consilium predestinavit fieri; quid inconveniens sit admirabilis disputator? Est, inquam, in malorum potestate peccare: ut autem peccando hoc vel hoc illa malitia faciant, non est in eorum potestate, sed Dei dividendis tenebras & ordinandis eas: ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei. (a) Male enim velle facillimum est malis: & eorum damnabilem voluntatem non dubium est a Dei potestate concludi, ut effectum cupiditatis sui, nisi ille permiserit, habere non possint. Uti autem sapientiam & iustitiam Dei etiam malorum operibus, quæ ex ipsorum prodeunt appetitu, ad implenda consilia & iudicia sua, nullus vel tenuiter secundum pietatem doctus, ignorat; qui videt Dei Patris optimam voluntatem, non parentis Filio suo, sed pro nobis omnibus tradentis eum, pessima (b) traditoris Jude & Judæorum voluntate completam: & qui in evangelicis paginis legit, dicente Pilato ad Jesum, *Mihi non loqueris? Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittendi te?* respondisse Dominum, *Nunc haberes in me potestatem ullam, nisi esset tibi (c) data desuper.* Dividit itaque Deus inter lucem & tenebras: nec ideo inculpabiles sunt tenebre, quia eis bene utitur Deus, qui etiam de opere (d) ipsarum, quod filii lucis in bonum procederet, ordinavit: tantum progredi sinem malitiam nocere cupientium, quantum eam sanctis suis vel castiganda novit utilem, vel probandis: ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei.*

Sequitur deinceps quod in libro invenitur secundo.

EXCERPTUM VIII.

Aug. lib. de
Dona per-
sonar. l. 1.
cap. 10.
100. 10. 2.

*An quisquam dicere audebit, Deum non pre-
scisse quibus esset daturus ut crederent, aut
quos daturus esset Filio suo, ut ex eis non
perderet quemquam? Quæ utique si præscire,
prestito beneficia sua, quibus non dignatur li-
berare, præscivit. (e) Hæc est predestinatio
sanctorum, nihil aliud: præscientia scilicet, &
preparatio beneficiorum Dei, quibus certissime*

*liberantur quicumque liberantur. Ceteri autem
ubi, nisi in massa perditionis iusto divino iu-
dicio relinguntur, ubi Tyrus relictis sunt &
Sidonis, qui etiam credere poterunt, si mi-
ra illa Christi signa viderent: (f) sed quæ-
nam ut crederent non eis erat datum, et
iam vnde crederent est negatum.*

Matth. 11.
22.

RESPONSIO.

QUI illis resistunt, hoc sentire apertissime probantur, quod fides non sit donum Dei; & quod gratia non præveniat liberum arbitrium, sed sequatur; & quod gratia Dei secundum merita postea datur. Nam si aliqui conferri homini per gratiam consenserunt, & id non accipit nisi fides, quæ accepta non est; in ipsa est meritum, cui non donum datur, sed debitum redditur. In hac sententia positi, consequenter sapiunt, eos esse prædestinatos in vitam æternam, quos per liberam voluntatis arbitrium fideles futuros præficiet Deus; ut ipsa electorum prædestinatio non sit nisi retributio: atque ita, in his qui prædestinati sunt secundum propositum ejus qui universa operatur, non operatur Deus fidem; nec ulla fuit hominis merita, si Deus operatur universa. (g) Vere qui ista sentiunt, fidem non acceperunt, aut quam acceperant, perdidissent, sequendo vanillimum Pelagianorum superbiæ, & in se, (h) non in Domino gloriorum, qui operatur omnia in omnibus, bona profecto, non mala: & si omnia bona, utique & fidem, sine qua nemo potest placere, & quæ est virtutum omnium fundamentum. Quale est autem; ut cum Dei sit edificatio, & nisi Dominus edificaverit domum, in vanum laborem qui edificat eam; aut nolint isti fundamentum ad ædificium pertinere, aut se velint inchoare, quod Dominus possit exstruere? Non erit ergo illis principium Filius Dei, non fundabuntur in ipso angulari lapide Christo Jesu, nec de eis dictum est: *Firmum est fundamentum Dei stat*: quia (i) totam electionem suam solubili arenæ & succiduo cineri superponunt.

1. Cor. 12.

Hebr. 11. 6.

Ps. 118. 1.

1. Tim. 1.
12.

Agnoscamus itaque sapienter, pique fatemur, præcisse incommutabiliter Deum quibus esset daturus ut crederent, aut quos daturus esset Filio suo, ut ex eis non perderet quemquam: & si hæc præcivit, beneficia sua illum, quibus non dignatur liberare, præcisse: & hanc esse prædestinationem sanctorum; (k) præscientiam scilicet & præparationem gratiæ Dei, quæ certissime liberantur. (l) Ceteros autem quicumque non liberantur, quos a generali perditione

(a) Mss. Remig. & Jol. Mala enim velle.
(b) Editi, tradiderunt. Melius Remigianus codex, tradidit.
(c) In Edit. Aug. ex M. Remensi datum desuper.
(d) Editi, ipsarum. Melius Mss. Jol. & Remig. & ex hoc Aug. editio, ipsarum, scilicet tenebrarum: quæ voce quidem malos intelligit; sed cum allusione ad tenebras ipsas, quarum sibi dici possunt.
(e) In Edit. Venet. & Lugd. Hæc est predestinatio sanctorum, nihil aliud, præscientia scilicet. Idem præsert Mss. Jolensis. Aliæ editiones: Hæc predestinatio sanctorum nihil aliud est, quam præscientia scilicet.

(f) Edit. Ven. & Lugd. sed quomodo.
(g) Mss. Jolensis omittit hanc vocem, vere.
(h) Editi habent, & in se in Domino, manifeste errore, quem corrigunt Mss. Jolensis & Remig. ex quo edit. August.
(i) Mss. Jolensis & Remigianus, totam electionem suam. Edit. Col. electionem suam: sed male.
(k) Mss. Remig. & Jol. prædestinationem scilicet.
(l) Forte hic addendum, quicumque liberantur: quæ verba neq in Mss. nec in Editis hactenus reperiuntur, nisi in Lugd. recentiori.

tione humani generis gratia non exemit, iusto
noverimus iudicio non exemptos: & quid nobis
remissum sit, in eis discimus, de quorum queri
damnatione non possumus. Non est enim in-
iquitas apud Deum, nec quicquam suum iudicio
eius innocens perit. Sicut enim hic ipse in-
signis gratia predicator alibi ait, (a) *Reddit
omnino Deus & mala pro malis, quoniam in-
justus est; & bona pro malis, (b) quoniam bo-
nus est; & bona pro bonis, quoniam iustus
& bonus est: tantummodo mala pro nobis non red-
dit, quoniam injustus non est. Reddit ergo ma-
la pro malis, pacem pro injustitia; & reddit
bona pro bonis, gratiam pro gratia.* Cum ali-
qui pereant, non dubitemus ipsorum meritis de-
putari quod pereant; quos utique posset Deus
misericorditer liberare, si vellet. (c) Et cum
aliqui liberantur, non audeamus definire, quod
digni fuerint liberari; quos utique posset Deus
iuste damnare, si vellet. Quare autem non om-
nes, aut quare illos potius (d) quam illos
liberet, nec necessarium est querere, nec possi-
bile reperire: cum omnibus diffinitionibus istius cau-
sis, scire sufficiat, quod nec misericordia iusti-
tiam, nec iustitia auferat misericordiam apud
eum, a quo nemo nisi iuste damnatur, nemo
nisi misericorditer liberatur.

De Tyrinis vero & Sidonitis quid aliud pos-
sumus dicere, quam non esse eis datum ut cre-
derent, quos etiam credituros fuisse ipsa Veritas
dicit, si talia, quæ illa apud non credentes
facta sunt, virtutum signa vidissent? Quare au-
tem hoc eis negatum fuerit, dicant, si possunt,
qui calumniasur, & ostendunt, cur apud eos
Dominus mirabilia, quibus profutura non erant,
fecerit, (e) & apud eos quibus erant profutura,
non fecerit. Nos etiam si rationem scilicet,
& profunditatem iudicii eius penetrare non pos-
sumus, manifestissime tamen scimus, & verum
esse quod dixit, & iustum esse quod fecit: &
non solum Tyrinos & Sidonios, sed etiam Co-
rozanæ & Bethesda potuisse converti, & fideles
ex infidelibus fieri, si hoc in eis Dominus
voluisset operari. Neque enim ulli falsum vi-
deri potest quod Veritas ait, *Nemo potest ve-
nire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo:*
&, *Prois datum est vobis mysterium (f) regni
celorum: illis autem non est datum: &, Nemo
novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis
novit, nisi Filius, & cui voluerit Pater reve-
lare: & Sicut Pater crucifigat mortuos, ita &
Filius quis vult crucifigat: & Nemo potest di-
cere (g) Dominum Jesum, nisi in Spiritu-san-
cto.* His divinarum vocum auctoritatibus eru-
diti gratias agamus Deo, qui dedit nobis Spiritu-
m fidei & virtutis, continentie & charitatis,

sapientie & intellectus, consilii & fortitudinis,
scientie & pietatis, ac timoris sui. Quæ bona
si non dedisset nobis, quæ omnia operatur in
omnibus, procius non haberemus in nobis: &
cum his, qui non cognoverunt Dominum, aut
cum cognovissent, non sicut Deum glorificave-
runt, aut gratias egerunt, sed hoc ipsum suæ
sapientie deputantes, stulti facti, (h) & ob-
scuro corde evanescerunt in cogitationibus suis:
cum his, inquam, fideremus in tenebris & in
umbra mortis, nec querelam habentes de prena,
nec excusationem de ignorantia, nec præsidium
de natura.

(i) Nunc jam quod sequitur quale sit videamus.

EXCERPTUM IX.

*Sed ajunt, ut scribitis, neminem posse cor-
ruptionis stimulis excitari, si dicatur in conven-
tibus Ecclesiæ audientibus multis: Ita se habet
de prædicatione defuncta (k) Genesio volun-
tatis Dei, ut alii ex vobis (l) de infeli-
citate, accepta obediendi voluntate, veneritis
ad filium, sed accepta perseverantia perma-
neatis in fide: ceteri vero qui in peccatorum
delectatione remorantur, ideo nunciam fure-
ntiss, quia necdum vos adjuvatorum gratia
miserantis erexit. Verumtamen si qui esset
nondum vocati, quos gratia sua prædica-
verit eligendis, accepitis eandem gratiam
qua voluitis, & suis electi: & si qui obedi-
tis, si prædicationi esset rejiciendi, subtra-
heatur (m) obediendi vires, ut obediens cesset.*

RESPONSIO.

Stupro sanctitatem vestram, objectionem ca-
lumniantium, a persona defensoris gratia
non potuisse discernere, & verba obsecrantium
ei ipsi, qui obsecratoribus suis respondet, a-
passe. Hæc enim de doctrina catholici viri
quidam nequiter & negatorie iactabant, quod
qui talem Dei gratiam prædicaret, ut fides &
obedientia, ceteraque virtutes, & in eis usque
in finem perseverantia, non nisi ex dono Dei
haberi possent credatur; consequens esse, ut ta-
libus verbis uteretur ad populum, & insuaso-
rum denunciationibus omnem liberi arbitrii evan-
gelium induriam. Quod quis piissimus Doctus
litteris eorum, ad quos scribit, agnovit, (n)
ideo dicit, *Sed ajunt, ut scribitis: & postea,
Ista enim dicunt.* Ex hoc potuissimè advertere
non ipsam hæc dicere, sed eos de quibus dicit;
Sed ajunt ut scribitis: &, Ista enim dicunt.
Quod

(a) Edit. Lov. Duac. & Colon. *Reddit omnino.*
(b) Editi hic & ter in sequentibus *quantum*: ubi
in Mss. Jolenfis & apud August. *quantum iustus est*,
& sic de ceteris paribus bene sententia.
(c) Mss. Jolenfis cum Edit. Lugd. & cum aliis.
(d) Mss. Jolenfis, *quam istis*. Reliqui, *quem
illos*.
(e) Hæc verba, & apud eos quibus erant profu-
tura non fecerit, quæ omittuntur in Editis omni-
bus, restituta sunt ex Mss. Jolenfis, & antea ex
Mss. Remigiano in append. August.

(f) Mss. Jolenfis, *regni Dei*.
(g) Mss. Jolenfis, *Dominus Jesus*.
(h) Mss. Jolenfis, & *obscuro corde*.
(i) Mss. Jol. *Nunc dicunt*.
(k) Editi, *Genesio* Mss. Jol. & Remig. cum Aug.
libro, *Genesio*.
(l) Hæc verba, de infidelitate absunt a Mss. Jol.
& Remig. leguntur in Editis omnibus, & in libro
S. Aug. de Dono persever.
(m) Edit. Venet. & Lugd. *obediendi vires*.
(n) Sic Mss. Jol. Alias editi, *ideo ajunt*.

Quod similiter & Apollolus ait, *Sicut ajunt nos quidem dicere, Faciamus mala, ut veniant bona.* Inferius autem, ubi plenus ad ista respondet, multo manifestius patet, (a) quam hæc ab ipso nunquam taliter dicta sint, & quantum ei hujusmodi prædicationis forma displiceat; quam corrigens & mundans atque emendans, tolerabiliorem audientibus facit; quæ vera sunt temperans, quæ falsa sunt reiecit, & post multa adiciens: *sem vero quod illis verbis (b) concellitur, miror si ulla modo potest in populo Christiano quisquam infirmus patienter audire, eum dicitur etiam, Et si qui obediitis, (c) si prædestinati estis rejiciendi, (d) subtrahatur obedientie vires, ut obedire cessetis.* Hoc enim dicere, quid videtur aliud esse, quam maledicere, aut mala quodam modo prophetare? Et post hæc cum diceret, qualiter de his loquendum esset in populo, proprii sensus verba concinxit dicens: *Illud etiam modum, quo (e) utendum esse in prædicationis prædicatione vos diximus, loquenti ad populum non existimo debere sufficere, nisi hoc, vel aliquid hujusmodi addat, ut dicat, Vos itaque etiam ipsam abediendi perseverantiam a Patre lumen, a quo descendit omne datum optimum, & omne donum perfectum sperare debetis, & quotidianis orationibus poscere: atque hoc faciendo, confidere, non vos esse a prædicatione populi ejus alienos; (f) quia etiam hoc, ut faciat, ipse largitur.* Absit autem a vobis idem desperare de vobis, quantum spem vestram in ipso habere jubemus, non in vobis. Maledictus enim omnis qui spem habet in homine: & Bonum est confidere in Domino, (g) quam confidere in homine: (h) quam beatissimi qui confidunt in eum. (i) Hanc spem tenentes, servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quoniam de vata æterna, quam filiis promissionis promissit non mendax Deus ante tempora æterna, nemo potest esse securus, nisi consummata fuerit ista vita, quæ tentatio est super ter-

ram: sed (k) faciet nos perseverare in se usque ad hujus vite finem, cui quotidie dicitur, Ne nos inferas in tentationem.

Videntur, obsecro, quantum distet hic sermo ab eo quæ composuit malignitas obloquentium, qui illudunt etiam ex quæ recte dicti, exulsi verborum fraude corrumpere? De quo (l) idem Doctor rectissime ait: *Dolosi autem vel imperiti medici est, etiam utile medicamentum sic eligere, ut aut non proficiat, aut obstat.* Et iterum de simili ineptia: *Nempe, inquit, hoc verissimum est: ita sane, sed improbius, importunissimum, incongruentissimum; (m) non falsa eloquio, sed non salubriter valetudini humane infirmitatis appposito.* Non igitur necesse est de his rationem reddere, quæ & ab aliis dicta, & ab ipso offendimus improbat; ita tamen, ut nihil sibi per falsorum admixtionem præcipi pateretur ex veris. Quamvis enim nunquam tam insipienter locutus sit ad populum Christianum, & id quod mendax obtestatio ineptissime sinit (n) horruerit: pia tamen constantique doctrina abundanter probavit, prædicandum esse Ecclesiæ & prædeterminationem, in qua est gratiæ preparatio; & gratiam in qua est prædeterminationis effectus; & præscientiam Dei, quæ ante sæcula æterna quibus esset collaturus sua dona præfixit. Cuius prædicationis quilibet est impugnator, apertissimus est Pelagianæ elationis adjuvor.

Hoc autem quod in (o) sine posuisti, superiori capitulo, ubi Tyriorum & Sidoniorum mentio facta est, debuit copulari; quia etiam in libri corpore, eidem causæ, sine cuiusquam diversæ disputationis interjectione, connexum est. Unde & responsio, quam præcedentibus subdidi, potest etiam (p) ad ista sufficere: in quibus nulla est obscuritas, si de fide prædeterminationis & gratiæ Dei, ex qua est omnium bonorum origo, perseverantiaque meritum, hoc teneatur, quod habet veritas.

Edm. lib.
de Dono
persever.
cap. 33.

Idem.

Incl. v. 37.

Jerem. 37.
1.
Ps. 119. B.
v. 10.

Matth. 6.
15.

Aug. Nō
de Dono
persever.
cap. 33.
lib. 1.

- (a) Mf. Jolentis, quod hæc ab ipso.
(b) Mf. Jol. addidit.
(c) Edit. Lov. Duac. & Colon. habebant, si profecti estis. Mf. Jol. & Remig. cum Lugd. Venet. & Edit. Aug. prædestinati estis.
(d) Mf. Jol. & Remig. cum Lugd. subtrahuntur, & antea Jol. codex obediitis.
(e) Mf. Jol. mirum est loquendo ad populum. Aug. lib. de Dono pervenit ad populum.
(f) Mf. Jol. qui etiam hoc.
(g) In Mf. Jol. desunt hæc, quam confidere in homines.
(h) Editi, quia beati. Mf. Jol. & Remig. cum Venet. quoniam beati. Lugd. quam beati.
(i) Edit. Lov. Duac. & Colon. Et hanc spem.
(k) Mf. Jol. & Remig. faciet nos perseverare.

Absit vox hæc, non ab Editis.

- (l) Mf. Jolentis, idem ostendit.
(m) Ita Mf. Jol. & Remig. cum Edit. oper. S. Aug. Editi vero nostri omnes, non falsum eloquio, sed non salubriter valetudini humane infirmitatis appositum.
(n) Mf. Jolentis, inhorruit.
(o) Editores Lovanicensis, & qui hoc sunt secuti, hic in margine observant quod, quibus respondet hoc libro S. Prosper, aliquid passurum quod hic non ponitur, ex cap. 14. lib. de dono perseverantiae Augustini, & hoc sic incipiebat, Ex quo apparet habere quoddam in ipsa ignavia, &c.
(p) Editi habebant ad ista, errore manifeste, qui emendatur ex Mf. Jolentis, & ex Remig. emendatus fuerat in Edit. Aug.

A D M O N I T I O

IN EPISTOLAM CÆLESTINI PAPÆ PRO PROSPERO ET HILARIO

Ad quosdam Galliarum Episcopos.

CUM Presbyteri quidam Massilia, alique in locis finitimis commorantes, tradita ab Augustino in libris de Prædestinatione sanctorum doctrina, cum primum libri illi in lucem emissi sunt, perturbati, in hanc ejusque auctoritatem insurrexissent, ipso sancto Hipponensi Ansistite adhuc in urvis agente; multo magis in illam post obitum ipsius debacchari ceperunt; novitati tribuentes ea librorum supradictorum capita quæ minus intellexerant. Nec hoc solo contenti, quocumque fas erat, scripta calumniis plena spargere non sunt veriti, in quibus istud perpetuo insinuare conabantur, Augustini scripta posteriora a prioribus ejusdem libris dissidere; hunc antiquiorum Patrum in explicandis Pauli locis viam deseruisse; ad solam se denique summorum Pontificum auctoritatem provocare. Quorum iniquis conatibus ut occurreret S. Prosper, cum Hilario amico Romam profectus anno 431. rem totam sancto Cælestino, tum Apostolicam sedem tenenti fidelissime exposuit. Horum sanctissimus Pontifex circa Deum sollicitudine laudata, hæc Epistola munitis in Gallias remisit: qua quidem Venerium, Marinum, Leontium, & ceteros Gallia Episcopos horum conterraneos serio arguit, quod paterentur a quibusdam Presbyteris dissensionibus turbari Ecclesias, quæstionesque indisciplinatas in medium vocari: quod quidem Episcopis imputandum dicebat, quibus tacentibus hæc agebantur. Monet ergo ut nimis & noxialisum loquendi libertati frena imponere non tardent, quosdam harum regionum Præfules notans, qui cum citius e statu laicorum ad Episcopale fastigium fuissent sublimati, quid sibi juris munerisque competeret fortasse ignorabant. Anteriorem ad Tuentium Episcopum datam Epistolam citat, in qua super his multa a se jam dicta fuerant: id maxime commendans, quod & hic repetit, ut videntur hujusmodi homines, qui laborant per terras aliud quam ille noster iussit agricola (Christus) seminare. Nec mirum tamen quod a talibus impeterentur virvientes discipuli, qui & quiescentium magistrorum, quos fratres, id est Episcopos, vocat, memoriam nitebantur dissipare. Quis præcipue a se intelligeretur statim subdit: cum Augustinum miris laudibus effert, & ab omni novitatis errorisve suspitione alienum fuisse pronuntiat; immo tamquam commune Ecclesiæ Oraculum a prædecessoribus suis semper habitum affirmat: his se compati subiiciens, quibus sanæ doctrinæ defensio adversariorum persecutionem conciliaverat. Denique hortatur Gallos Episcopos, ut eos sibi consentientes sentiant: cum imposto ab illis improbis silentio, de tali re omnis in posterum querela cessaverit.

Quæ Epistola post Augustini obitum scripta inde probatur maxime, quod aggrefferet se significet sanctissimus Pontifex, non viventes solum discipulos, sed etiam quiescentium magistrorum memoriam injustis obreclationibus impeti. Unde anno 431. aut initio 432. merito assignatur: cum posterioris anni mense, ut videtur, Julio, decessisse probetur Cælestinus. Hac porro Epistola ab omni retro antiquitate fuit celeberrima. Ab anno siquidem 433. vel 434. citatur non solum a sancto Prospero, sed etiam a Vincentio Lirinensi. Hanc quoque Dionysius cognomento exiguus Canonum Codici a se scripto inseruit. Narratque Phorius a Cælestino litteras datas ad Episcopos pro Augustini defensione, & adversus illos qui Pelagianorum hæresim resuscitare conabantur.

Huic Epistolæ subijci solent sedis Apostolica Episcoporum auctoritates de gratia Dei. Sed de his in Admonitione ipsis præfigenda erit locus differendi.

S. CÆ.

T. Prosper
in Gallia.
cap. vii.

Vin. hær.
cap. vii.

S. CÆLESTINI PAPÆ PRO PROSPERO ET HILARIO, SEU PRO IPSO AUGUSTINO DE GRATIA DEI

* EPISTOLA (a)

AD GALLIARUM EPISCOPOS.

Dilectissimis fratribus (b) VENERIO, (c) MARINO, (d) LEONTIO, (e)
AUXONIO, (f) ARCADIO, FILTANIO, & ceteris Galliæ
Episcopis CÆLESTINUS Episcopus.

* Scripsit
post Augusti-
num obitum
ante annum
418.

PS. RE-
TIO.
I. Cor. 10.
11.

L. APOSTOLICI verba præcepti sunt, a-
pod Iudæos atque gentiles sine of-
fensione nos esse debere: hoc quis-
quis Christianus est, tota animi virtute cul-
dit. Quod cum ita sit, non parum periculi il-
lum manere poterit ante Deum, qui hoc detre-
dat etiam fidelibus exhibere. Nam qualiter
nos, qui neminem perire volumus, illa contri-
stent, quæ auctoribus Christianis percellunt a-

nimos Christianos, Dominicus in Evangelio ser-
mo testatur. Alit enim ipse Salvator, quod ex-
pediat scandalizanti unum de pusillis, in maris
profunda demergi. Et ideo quæ sit ejus jam
pœna queramus, cui tale supplicium legitimus
expedire.

2. Filii nostri præfentes Proseper & Hilarius,
quorum circa Deum nostrum sollicitudo laudan-
da est, tantum nescio quibus presbyteris illic
lice-

Mar. 18.
4.

CAUSE I.
De Prose-
per & Hilario.

(a) Recognita jam per viros religiosissimos simul
& eruditissimos San Germanenses Monachos ordinis
S. Benedicti, ad Corbieneses duos veteres codices ca-
nonum collectos: a Dionysio exiguo concinnate:
qui collector ex ipsa Epistola & connexis de gratia
constitutibus facti prima tredecim Cælestini Pa-
pæ decreta. Primo decreto titulum incipit, *De
Prosepero & Hilario, qui quædam Gallie presbyteris
accusant Pelagii sceleratus*. Secundo: *De sancto episcopo
Augustino mira laudis asserio*. Tertio: *Pre-
teritum seu Apostolicæ Episcoporum auctoritatis
de gratia Dei*. Quarto: *Quod Adam omnes homines
leserit; nec quoniamvis nisi Christi gratia posse
salvari* &c. Eandem epistolam citans Petrus diaconus
in libro de Incarnatione & gratia, quæ novæ
Editionis Epistolam 35. constituit, cap. 8. dicit
terminari ad illa verba: *quod apparuit præfixis
sententiis esse contrarium*. Nos tamen in hæc Upe-
rum S. Prosperi Editione, Caput hæc ab ipsa
Cælestini Epistola sepius, etiam eadem subici
malitiam, ob rationes in Additione eisdem præ-
figenda subis exponendas.

(b) Hic Venerius non quidem (ut quibosdam
placeat) Mediolanensis Episcopus erat: cum tunc
temporis Episcopus Mediolanensis Galliarum Epi-
scopus non accesserit; & in Cathedra Mediola-
nensi sederat anno 431. Martinianus, qui Marolio
Venerii alterius decessoris successor fuerat subrogatus.
Sed, ut verissimile est, Massiliensis Ecclesiæ præsi-
debat: de quo Gennadius in Catalogo virorum illu-
strum cap. 70. si quidem Massiliæ præsertim dege-
bant Sempronianum, doce Cassiano. Et quædam in-
scriptione patet Venerium istum Monasterium Inco-
luisse cum Rustico, qui anno 430. in Episcopum
Narbonensem evehitus est, & utique Massiliensem
presbyterorum numero simul fuisse aggregatos. Suc-
cessor creditur datus Proculo, qui anno 418. super-
fies probatur. Nam Paulus ille, quem utrique inter-
ferit Guénaux, & de quo mira naret, omnino ta-
cet in Pseudo-Dextro, unde a Doctissimis Sam-
marthianis omittitur, Cælestinus porro in Epistola
25. Julii anni 418. scripta, Episcoporum Viennensis
& Narbonensis iudicio dimittit causam Episcopi
Massiliensis, qui ob fratris sui necem gavissus esse
ferebatur, adeo ut ei obitus fieri non crederetur

quædam recens effusi reus revertebatur. Quid hæc
sint non ejucit. Patrologum quidem scimus occi-
sum, sed jam ab anno 420. Venerius vero tertius
legitur inter Episcopos Galliæ, qui anno 451. ad
Leonem Epistolam dirigit, & quibus respondit Leo
anno 452. die prima Februarii. Venerius denique
sancti Venerii Episcopi *Musæus Massiliensis Ecclesiæ
presbyter, vir in divinis Scripturis doctus, & in
eorum sensibus subtilissima exercitatione limatus, lin-
guæ quoque scholasticæ (ut refert Gennadius cap.
70.) excerptis ex sanctis Scripturis Lectiones totius
anni festinus aptas diebus; responsoria, etiam psal-
morum capitula temporis & lectioibus congruente.*
Quod opus tam necessarium a se habebat in Ecclesiæ
probatur, ut expertum, & sollicitudinem solis &
morum, plebique ingens fœderum, celebraretur &
decorum. Quo opere videtur originem dedisse Ecce-
lesiastico preum curiæ, cui postea Breviarium nomen
est inditum. Hic Venerio successor datus legitur
Eustasius, ibidem.

(c) Editi, *Marin*. At Mff. Corbieneses *Marine*:
Is forte ad quem scripserat Bonifacius anno 410. Cu-
jus Ecclesiæ prælat fuerit non designatur. Ex eo
vero quod Venerium legitur, inferri potest, hunc
saltem ab anno 419. Episcopali dignitate fuisse deco-
ratum.

(d) *Leontius* ille certo certius erat celestis For-
mulentium Antistes, anno demum 432. aut 433.
demortuus.

(e) Inter Episcopos civitatis Nicæe numeratur
a Samaritanis *Auxerius* quidam: at Valeriano
posterior notatur, qui anno 445. adhuc vivebat.
Auxerius quoque scribitur ab iisdem inter Episcopos
Vivarientes, qui sedem Episcopalem ab urbe Alpæ
a Croco Vandalo, ut ferunt, diruta, Vivarium
transiit. At vero Crocus Gallias vastabat tempe-
re Gallieni Imperatoris Romani, ex Gregorio Tu-
romensi Vandali vero in Galliis ignoti erant ante
annum Christi 407.

(f) *Arcadius* ille Episcopus fuisse creditur Vin-
centius; & *Filtaninus* seu *Piltaninus*, Aptulensis,
successor datus S. Castori ante annum 426. Eorundem
Corb. codicum auctoritate, pro *Piltanino*,
restitutum jam aliam in append. oper. S. Aug.
Filtaninus.

licere, qui diffensioni Ecclesiarum fudeant, sunt apud eos persecuti, ut indisciplinatas quæstiones vocantes in medium, pertinaciter eos dicant prædicare adversantia veritati. Sed vestræ dilectioni iustus imputamus, quando illi supra vos habent copiam disputandi. Legimus supra magistrum non esse discipulum, hoc est, non sibi debere quemquam in injuriarum doctorum vindicare doctrinam. Nam & hos ipsos a Deo nostra positos novimus ad docendum; cum sit, dicente Apostolo, eis terris locus intra Ecclesiam deputandus. Quid illis spei est, ubi magistri taciturni, hi loquuntur, qui, si ita esset, discipuli (a) eorum non fuerunt? Timore ne convertere sit hoc tacere: timore ne magis ipsi loquantur, qui permittunt illis taliter loqui. In talibus causis non caret suspensio taciturnitas: quia occurreret veritas, si falsitas displiceret. Merito namque causa nos respicit, si cum silentio faveamus errori.

3. Ergo corripantur huiusmodi: non sit his liberum habere pro voluntate sermonem.

(b) Desinat, si ita res sunt, incellere novitas veritatem; desinat Ecclesiarum quietem inquietudo turbare. Conantur sepe naufragio mergere, quos intra portum stantes statio facit fida securus. Fida quippe est omnium statio, quorum perfectis gressibus non moventur. Recurrunt ad Apostolicam prædicti sedem, hæc ipsa nobis quæ tentat perturbatio, conque- rentes. Habetote, fratres carissimi, pro catholicæ plebis pace tractatum. Sciant se, (c) si tamen censuræ presbyteri, dignitate vobis esse subiectos. (d) Sciant omnes qui male docent quod sibi magis dicere competat, quam docere. Nam quid in Ecclesiis vos agitis, si illi summam teneant prædicandi? Nisi forte illud

obstat, quod non auctoritate, non adhuc ratione colligitur, ut aliqui e fratrum numero, super de laicorum consortio in collegium nostrum fortassis admitti, nesciant quid sibi debeant vindicare. Super his multa jam dicta sunt eo tempore, quo ad fratris Tuentii dedimus scripta (e) responsum. Nunc tamen repetentes sæpius admonemus, ut vitentur huiusmodi, qui laborant (f) per terras aliud quam ille noviter iussit agricola seminare. Nec tamen mirari possumus, si hæc erga viventes hi nunc tentare audiant, qui vituatur etiam (g) quiescentium fratrum memoriam dissipare.

4. Augustinum sanctæ recordationis virum, pro vita sua atque meritis, in nostra communione semper habuimus, nec umquam hunc filii nostre suspicionis saltem rumor adpersit: quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, ut inter magistros (h) optimos etiam a meis semper decessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune sententur, ut pote qui ubique cunctis & amoris fuerit, & honoris. Unde (i) resistentibus talibus, quos male crescere videmus. Ne- fas est hæc parti religiosæ animas; quarum assiduatione, quia membra nostra sunt, nos quoque convenit macerari: quamvis maneat his beatitudo promissa, quicunque probantur persecutionem propter iustitiam sustinere; quibus quid promittat Dominus in futurum, (k) sequens sermo declarat. (l) Non est agendum causa solorum: universalis Ecclesia, quicumque novitate pulsatur. Intelligamus hæc ipsa vobis, quæ nobis non placent, displicere. Quod ita demum probare poterimus, si imposito improbis silentio, de tali re in posterum querela (m) cessaverit. Deus vos incolumes custodiat, fratres carissimi.

CANON VI.
Augustinus
de doctrina
Christi cor-
ruptus.

Monk. a.
75.

(a) Sic ex Mss. Corbeienfis edit. append. Aug. At in editis omnibus Prosperi omittitur hæc vox, *etiam*.

(b) Hunc locum Vincentius Lirinensis, sub Communitati finem, si a vero sensu contra Prosperum & Hilarium detorqueat, ut ipse haud iniquis in erroria Semipelagiani suspitionem veniat: *Equatur enim, ait, Desinat, si ita res est, id est, si ita est, ut apud me quidem urbes et provincias vestras criminantur*. Edit. Duac. & Colon. omiserunt particulam, *si*, legebant, *Desinat, ita res sunt*.

(c) Ita edit. append. Aug. ex Mss. Corb. Editi omnes nostri, *si tamen censuræ presbyteri dignitate vobis esse subiectos*.

(d) Apud August. append. ex Mss. Corb. *sciant quod sibi, omnes qui male docent, dicere magis ac magis competat, quam docere*.

(e) Hæc Epistola ad Tuentium non erat amplius, nec aliud aliquid de ea conicere licet, quam quod ex frequentibus inseruit, in ea potius adhibuisse de quæstionibus quæ gratiam Christi spectarent, quam contra illos, qui viros laicos in Episco-

pos sublimarent; qua de re etiam hic conqueritur Celestinus.

(f) Mss. Corb. & August. append. *per terras*. (g) In edit. Moguntina anni 1524. in margine observatur legimus, *Divum Augustinum significat, cui mortui Pelagii fratres obsequuntur*.

(h) Veteres quidam libri non habent *optimos*. Editi omnes nostri & Mss. Corb. habent. Post pauca edit. Lov. Duac. & Colon. *profectus*, ubi Magunt. & edit. append. Aug. ex Mss. Corb. *decessoribus*. (i) Mss. Corb. & eam his edit. append. August. *repletur*.

(k) Hæc verba, *sequens sermo declarat*, indicare videntur, aliquid hic in Epistola Celestini omissum. Nisi forte ad illud referri credatur quod in Evangelio S. Matthæi sequitur: *Quoniam ipsum est regnum celorum*.

(l) Hic locus in edit. Mogunt. Lov. Duac. & Colon. sic distinguitur: *Non est agendum causa solorum universali Ecclesia, quicumque novitate pulsatur, intelligamus &c.*

(m) In append. Aug. ex Mss. Corb. *cessabit*.

A D M O N I T I O

IN LIBRUM CUI TITULUS, PRÆTERITORUM SEDIS APOSTOLICÆ

Episcoporum auctoritates de Gratia & Libero voluntatis arbitrio.

EPISTOLÆ Celestini Papæ, ad Episcopos Galliarum per Prosuperum & Hilarium transmissæ, subijci solet collectio quædam, anteriorum Sedis Apostolicæ Pontificum auctoritates de gratia & Libero arbitrio complexa: cui interseruntur etiam nonnulla ex Africanis conciliis hoc de re statuta, a Romanis Pontificibus approbata. Quæ quidem in hunc usum destinata non dubitatur, ut Semipelagianis, qui solis sedis Apostolicæ decretis se manus daturoreras profecti, esset responsum. Huic vero collectioni hunc titulum imposuerunt, Præteritorum sedis Apostolicæ Episcoporum auctoritates (seu sententiæ,) de gratia Dei & libero voluntatis arbitrio. Ab aliis quoque vocatur hoc opusculum: Regulæ Apostolicæ sedis: quomodo designatur in ultimo capitulo: denique Compendiosus indiculus dicitur in præfatiuncula: citaturque ab aliis sub nomine Decretorum, vel Epistolæ Celestini Papæ ad Gallos: ab alijs Capitula generaliori vocabulo appellatur. Quod quidem opusculum sub Celestini nomine citatum legitur incunte sexto sæculo. Nam Pontificis istius Decretis annexum est a Dionysio Exiguo, & circa idem tempus a Petro Diacono, aliisque qui in causâ fidei ex Oriente Romam missi sunt, libro de Incarnatione, & gratia D. N. Jesu Christi, ad Fulgentium capite octavo, & nono, tamquam Celestinianæ Epistolæ ad Gallos pars quædam citatum reperitur. Exin a Cresconio Episcopo Africano in fine suæ collectionis canonum circa annum Christi 690. emissæ, eidem Pontifici adscriptum legitur. Tum denique posterioribus sæculis a Floro magistro, Ecclesiæ Lugdunensis nomine scribente adversus Scorum Erigenam. Ab Hincmaro Remensi, lib. de Prædestin. cap. 22. Lupo Ferrariensi Abbate in collectaneis quæst. 2. Remigio Lugdunensi, in libro de tribus Epistolis cap. 23. Pvoone Carnot. & aliis plurimis hæc capitula Celestino Papæ inveniuntur fuisse adjudicata.

His omnibus testimoniis abunde probatur videbatur hocce opusculum Celestini esse agnoscendum. Quæ tamen opinio tot conjecturis obviantibus impugnatur, ut ab omnibus fere Criticis jam ab ea discessum esse agnoscamus. Et primo quidem ex stili eorum disparitate, ab eo qui in Epistola Celestini elucet, ejusdem esse negatur. 2. Judices advocantur Joannes Wendelstinus, qui codicem Canonum & Decretorum Pontificiorum edidit Moguntiæ anno 1525. Crabius qui anno 1538. prioris censuram aliquo modo temperatam in Conciliorum Collectionibus transcripsit, item alii qui idem præstaverunt, Surius anno 1551. & Nicolinus anno 1581. Celestino pariter adjudicant Eminentiissimi doctissimiq; Cardinales Antonius Cerasa, & Casar Baronius: quibus addit Franciscum Suarezium in Prolegom. 6. de gratia, cap. 1. num. 11. Jacobum Sirmondum in notis ad rom. 1. Concil. Galliæ, & Gerardum Vossium lib. 1. Iiist. Pelag. cap. 3. qui tamen ultimus partim Celestini, partim Gallorum S. Augustini discipulorum esse putat Capitula: quia videlicet ab his collecta oblarque Celestino, hujus nomine & auctoritate postea publicata sint. 3. Si Celestini essent, & ab eodem epistolæ suæ ad Gallos fuissent subjectæ, quomodo circumferebantur hæctenus, aliquam procul dubio eorum mentionem ipse habuisset, cum tamen illum nullatenus ibi meminerit. Non etiam hanc epistolæ apposuisse clausulam: Deus vos incolumes custodiat fratres carissimi: quæ finem epistolæ Celestinianæ demonstrat.

4. Cum S. Prosuper Collatorem exagitans omnia adversus eum, tum Conciliorum tum Pontificum Romanorum suffragia aggerat, eundemque urgeat auctori-

tate

tate non solum Innocentii, Zozimi, Bonifacii, sed & ipsius Caelestini; nefas est suspicari quidquam ab eo auctore omittendum fuisse & decretis a sede Apostolica contra adversarios gratiae promulgatis. Caelestini porro unicam commemoratur; quae est ad Gallos, Epistola: quae ut auctoritatem doctrinamque Augustini de gratia Christi mirum quantum effugerat, de doctrinae tamen ipsius articulis probationibusque prorsus silet.

5. Vincentius Lirinensis Presbyter & Monachus plurimum laudans eandem Caelestini Epistolam, Commonitorium sui adversus haereticos cap. ult. sed & Phobius Patriarcha Constantinop. longe posterior eam in Bibliotheca recensens, pari uterque silentio praeterit dicta Capitula. Quod argumento est neutri fuisse comperta, saltem ut Caelestini Papae opus. Num credibile quoque eandem Epistola usum fore Vincentium, ad tuendas Semipelagianorum partes, si tam evidenter damnatos in Capitulis annexis agnovisset?

6. Non cum loquendi modum hujus compilationis auctor, nec eam auctoritatem usurpat, quae summum Pontificem praeseferant. Pluries enim allegans Romanam Ecclesiam praesules, Innocentium puta & Zozimum, nusquam eos praedecessores suos appellat. Deinde ita passim loquitur, ut Pontificum Romanorum, & scriptorum etiam aliorum se prodant discipulum, nedum Pontificem Romanum. Exempli gratia: Nos piissimi patres docuerunt: Apostolicae sedis nos scripta docuerunt: Magistris nostris obloquuntur. Et alibi: Sacratissima beati Apostoli sedes, per ministerium praesulum suorum &c. Rectores Ecclesiae Romanae: Apostolici Antistites.

7. Erroris occasionem dedit Dionysius Exiguus, cum Epistola Caelestini annexit Capitula. Ex ipso enim Cresconius, Petrus Diaconus, omnesque noni saeculi scriptores qui pro Christi gratia decertarunt. At si inspicatur curiosus Codex Dionysii, nihil deprehenditur ex quo statuere liceat, Capitula ista partem esse epistolae S. Caelestini: e contra vero hoc fuisse Dionysii consilium, ut unus ab altero discerneret, clamant ipsius codicis series, & affectata discriminis nota, quae in eo conspicitur. Quoties enim unus Pontificis scripta ab alterius scriptis secerne vult, hunc semper titulum initio primi decreti seu epistolae praeposit: Incipiunt Decreta N. Papae, quem non reperis initio subsequens ejusdem Pontificis decretorum, seu epistolarum. Hanc porro distinctionis notam legere est in fronte auctoritatum de gratia: Incipiunt Praetertorum Sedis Apostolicae Episcoporum auctoritates de gratia Dei. 2. Initio ejusque ejusdem Pontificis epistola auctoris nomen numquam omittitur: Caelestini autem nomen in capite Sententiarum de gratia non apparet: ex quo conjicitur auctoris nomen vel ignorasse Dionysium, vel ex consilio omisisse. 3. Majorem etiam discriminis notam huic scripto apposuit, quam aliis diversorum Pontificum epistolis. Legimus enim in fine capitulorum hanc clausulam: Expliciunt auctoritates &c. omisso ubique Caelestini nomine. Quae clausula similis, nec in fine totius Codicis reperitur: ut videatur omnem erroris viam circa sententias illas pracludere voluisse: nec aliam ob causam commonitorium istud epistola Caelestini annexisse, quam quia noveras occasione hujus epistolae fuisse exaratum, simulque Prospero traditum.

8. Codex Romanus antiquus, cum omnes seu dogmaticas seu decretales Pontificum Romanorum Epistolas, & inter alias quae Caelestini Papae sunt, collegerit, Epistolam ad Gallos omisit, non alia certe ratione, nisi quia nihil dogmatis continebat: continuisset autem plurimum, si pars epistolae essent Capitula. Non igitur pro Caelestini decreto agnita est haec collectio Leonis tempore, a quo praedecessorum suorum decreta codici inserta probabile.

Hic autem momenta antea allatorum pro Caelestini partibus efficaciam in dubium adducunt. Unde factum est, ut alium ab illo Pontifice auctorem investigare nisi fuerint quidam Critici; cumque nemini probabilius tribui posse hoc opus judicarent, quam S. Prospero, et assignare non dubitarent, deficientibus licet cum antiquorum suffragiis, tum Manuscriptorum testimoniis. In hanc vero opi-

nionem adducti videntur. 1. Ex questionum quæ a Prospero, & ab auctore Capitulorum ventilantur, affinitate, atque ex ipso etiam tractandi modo. 2. Adducitur in testem Hincmarus, qui in libro quem scripsit, de non Trina Deitate, allegat Decreta Celestini Papæ, ex cuius delegatione beatus Prosper hinc exortum hæreticum per auctoritatem Scripturarum, & doctrinam beati Augustini revicit & comprescit in Galliis. Unde hujus suspitionis auctor discrimen excogitavit, inter opera quæ privato zelo ipsemet Prosper aggressus est, & quæ ex delegatione summi Pontificis exaravit. In illis videlicet abstrusiores questiones suis expendisse, in his perpaucas, eaque omnibus obvia vix attingisse, ne ab ea brevitate, quæ fidei propositionem decet maxime, longius discederet.

Verum etsi in confesso esset (ut opinantur nonnulli) Prosperum a sede Apostolica delegatum esse ad propugnandam Ecclesiæ Catholicæ de gratia Christi doctrinam; nimis tamen constringitur ista delegatio, si ad pauca hæc brevissimæque capitula fuerit coarctata; ita ut in ea opinione pene certum sit, quidquid scriptorum de gratia evulgavit sanctus Prosper, saltem post Romanam protectionem, id omne ex Romanorum Pontificum præscripto ab ipso editum esse, & quæsi fidei portionem assertas ab eo esse propositiones illas, quas libris suis adversus Semipelagianos defendit: ad quod probandum adducitur locus Prosperi in responsionibus ad objectiones Vincentianas, ubi sic ait: Propositis sigillatim sedecim capitulis, sub unoquoque eorum sensus nostri, & fidei quam contra PELAGIANOS EX APOSTOLICA SEDIS AUCTORITATE DEFENDIMUS. Ex quibus evanescit discrimen supra invehctum. Quæ de re consuli potest Admonitio prævia supradictis objectionum Vincentianarum responsionibus.

Deinde ad Hincmarum quod attinet, nec in eo quidem loco, qui profertur, delegationem Prosperi ad Capitula ista vel scribenda vel promulganda refert, sed ad ea potius omnia quæ reversus in Galliam vel scripsit vel disseruit. De his enim loquitur Hincmarus, in quibus Prosper hæreticum per auctoritatem Scripturarum & doctrinam beati Augustini revicit & comprescit in Galliis. At nullo ex Scripturis, nullo ex Augustini doctrina sumpto argumento pugnat auctor capitulorum de gratia, sed ex sola Ecclesiæ Romanæ auctoritate, partim in Pontificum decretis, partim in Africanis decretis, quæ sua approbando fecerat, partim denique in solemnibus ejusdem precibus caeremoniisque contenta. E contra vero pluribus aliis locis de Prosperi delegatione ita sermonem facit, ut nunquam cum non legati persona indutum, nunquam non legationis jure & auctoritate scribentem inducat. Denique nec isto loco, nec ullo alio Hincmarus adscribit Prosperi Capitula: quæ sexcentis locis inter decreta Celestini ab eo numerantur, eoque nomine laudantur.

Quod vero priori loco de stili, conceptuum, doctrina, vocumque ipsorum cum Prosperianis operibus conformitate objicitur, longiusque deductis Tabulis ab Anselmo ob oculos statui intenditur: cum ab aliis, ut a Quæstello, eadem de Leoni stili cum Capitulorum genio affinitate, etiam allatis locorum plurium comparationibus, statuantur, idque ab utroque præstium sit, post maturæ perpensa utriusque opera: verius forte censereb, qui in opere tam brevi, cuius partes omnes tam parum aliæ aliis annexæ videntur, nihil certi ex sola stili comparatione statui posse pronuntiabit.

Hanc eandem collectionem denique Quæstellius, quam nec Celestino nec Prospero convenire contendat, suo tandem Leoni assignavit, quem jam duorum de Vocatione gentium librorum parentem asseruerat: ad illo autem compellendum esse compendiosum hunc indiculum existimat, non ex quo ille Pontificatum gessit, sed dum Diaconi fungens munere, Celestino Papa ministraret: in utroque enim opere idem ingenium consiliumque, stilum eundem deprehendisse se proficetur. 1. Quia utriusque scripti idem scopus; ut quid præcisè ab homine catholico credi oporteat, circa prædestinationis gratiaque divina mysterium, sepositis abstrusioribus questionibus, fixum habeatur. 2. In utroque opere Semipelagianis

magis

Prosper
Hincmarus
ad
Galliam
reversus.

magis quam Pelagiani impugnantur, sed eadem sobrietate eademque modestia : 3. Userque sancti Augustini nomen auctoritatemque retinet ; idque ex consilio , eo quod Semipelagiani Augustinum suggillarent, tamquam qui necessarium modum de gratia disputans excessisset . 4. Idem argumentum ob Ecclesiasticis precibus, si non iisdem terminis, eodem tamen ingenio & contextura sermonis assumitur . Cetera legi possunt in eodem S. Leonis operum Editore & illustratore , a pagina 399. ad 405.

Jam vero quo tempore & qua occasione conscripta fuerint hæc Capitula, unde Cælestino tributa ejusque annexa epistola, sic conjectare fas est . Cum post S. Augustini mortem, qua anno Christi 430. mense Augusto conigit, Gallicanorum Presbyterorum nonnulli, Episcopis suis conniventibus, adversus sanctissimi gratiæ doctoris scripta vehementius insurrexissent ; Prosper & Hilarius Romam se contulerunt, sedis Apostolicae opem auctoritatemque imploraturi . Romæ sedebat Cælestinus, cui Leo Archidiaconus egregiam in administrandis rebus Ecclesiasticis novabat operam . Exposita Prosper professionis suæ causa, litteras accepit a Cælestino ad Episcopos Gallicanos deferendas, quibus mirum in modum commendatur S. Augustini memoria & doctrina, argue ab adversariis calumniis vindicantur . Porro Gallicani illi Presbyteri ex eo maxime S. Augustini doctrinam impetebant, quod Romane sedis doctrinæ adversaretur . Hæc causa Prospero fuerat Romam petendi, ut satis ipsæ Pontificis litteræ innuunt . Ille autem hoc unum agit in Epistola, ut Gallos doceat, nihil esse in Augustini scriptis, quod ab Apostolica sedis doctrina discreper ; immo eum a Romana sedis Episcopis semper inter optimos Ecclesiæ doctores habitum . Quin & scrinia sedis Apostolicæ diligenter investigari jussit Cælestinus, ut inde quidquid ad repellendam Gallorum proterviam poterat inservire depromeretur, tradereturque Prospero Romam ea de causa profecto . Leoni forte tum Diacono, hanc provinciam cessisse ex multis probatur . Ex his memoriale indiculum contexit Leo, quem & Prospero, cum alius ejusmodi scriptis tradidit, ut illi ad refellendos Massiliensium objectiones usui esset .

Ex his omnibus verosimilius nobis videtur hoc commonitorium ex Cælestini imperio a Leone forte concinnatum, & Prosperi usibus contradictum : eodem ergo tempore cum Epistola superiori, id est anno Christi 431.

TITULI CAPITULORUM SIVE SENTENTIARUM.

I.

Quod Adam omnes homines laeserit, nec quæquam nisi Christi gratia posse salvari.

II.

Quod nemo sit bonus suis viribus, nisi participatione ejus, qui solus bonus est.

III.

Quod nisi gratia Dei continua iuvemur, insidias diaboli superare non possumus.

IV.

Quod per Christum libero bene utamur arbitrio.

V.

Quod omnia sanctorum merita dona sint Dei.

VI.

Quod omnis sancta cogitatio, & motus pia voluntatis ex Deo sit.

VII.

Quod gratia Dei non solum peccata dimittit, sed etiam adiuvat ne committantur, & præsstat ut lex impleatur, non sicut ait Pelagius, facile, quasi sine gratia Dei difficultus possit impleri.

VIII.

Quod præter statuta sedis Apostolicæ, omnes orationes Ecclesiæ Christi gratiam resonant, qua genus humanum ab æterna damnatione reparatur.

IX.

Quod gratiam Dei etiam baptizandorum testatur instituta purgatio, cum exorcismis & exsufflationibus spiritus ab eis abiguntur immundi.

X.

Quod profundiores questiones nec contemnendæ sint, nec positæ adserendæ.

PRÆTERITORUM SEDIS APOSTOLICÆ

EPISCOPORUM AUCTORITATES, DE GRATIA DEI, & Libero voluntatis arbitrio. *

P R Æ F A T I O.

Alia CAPUT III.

QUIA nonnulli qui catholico nomine gloriantur, in damnatis autem hæreticorum sensibus, seu pravitate, sive impietate demorantes, piissimis disputatoribus obviare præsumunt; & cum Pelagium atque Cælestium anathematizare non dubitent, magis tamen nostris, tamquam necessarium modum exceßerint, obloquuntur, eaque tantummodo sequi & probare præferunt, quæ sacratissima beati apostoli Petri sedes contra inimicos gratiæ Dei, per ministerium præfatum suorum sanxit, & docuit: necessarium fuit diligenter inquirere, quid rectores Romanæ Ecclesiæ, de hæresi, quæ eorum temporibus exorta fuerat, judicarent, & contra nocentissimos liberi arbitrii defensores, quid de gratia Dei sentien-

dum esse censuerint: ita ut etiam Africanorum conciliorum quoddam sententias jungere, quas utique suas fecerant Apostolici Auxiliarii, (a) cum probarent. Ut ergo plenius, qui in aliquo dubitant, instruantur, constitutiones sanctorum Patrum compendioso manifestamus indiculo, quo si quis non nimium est contentiosus, agnoscat omnium disputationum connexionem ex hac subditarum auctoritatum brevitate pendere, nullamque sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis etiam & dicat:

CAPITULUM I. alia CAPUT IV.

Quod Adam omnes homines laeserit, nec quæquam, nisi Christi gratia posse salvari.

IN prævaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinz per

* Cælestus
circa 430.
per Christ.
81. 424.

(*) Editi Mogunt. Lovan. Duac. & Colon. duos
illas comprehærent. Edit. append. Augst. ex Mss.

Corb. & Leonis operum editio Quærelli, ut in
textu.

per liberum arbitrium posse conſurgere, niſi cum gratia Dei miſericorditer ererent: pronuncian- te beate memoria Papa Innocentio, atque di- cente in Epiftoſa ad Carthagineſe Concilium: (a) *Libertum enim arbitrium ille perſuſus, in dem ſibi inconfuſus utitur bonis, cadens in perverſitatem proſequi d' uerſus eſt; & ni- hil, quemadmodum animo ſurgere poſſet inven- tit: ſurgit in eternum libertate deceptus, (b) hujus ruina latius eſt oppreſſus, niſi cum poſt Chriſti pro ſua gratia reſervatus advenit, qui per novæ regenerationis purgationem, (c) o- mne præteritum vitium ſui baptiſmiſis lavacro purgavit.*

CAPITULUM II. alias CAP. V.

Quod nemo ſit bonus ſuis viribus, niſi partici- patione ejus qui ſolus eſt bonus.

Neminem eſſe per ſemetipſum bonum, niſi participationem ſui ille donet, qui ſolus eſt bonus: quod in eisdem ſcriptis ejusdem Pon- tificis ſententia proteltatur dicens, (d) *Nam quid nos de ororum poſitæ rectum mentibus eſti- memus, qui ſibi ſe putant (e) debere quod boni ſunt, nec illum conſiderant, cujus quotidie gra- tiam conſequuntur, (f) qui ſive illo tantum ſe aſſequi poſſe conſiderant?*

CAPITULUM III. alias CAP. VI.

Quod niſi gratia Dei continua juvemur, inſidias diaboli ſperare non poſſumus.

Nemo enim etiam baptiſmiſis gratia renova- tum, idoneum eſſe ad ſuperandas diaboli inſidias, & (g) ad vincendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum adiutorium Dei perſeverantiam bonæ conſiderationis acceperit: quod ejusdem antiliſis in liſſidem paſſim doctrina confirmat dicens, *Nam quævis hominem (h) redemerit a præteritis illis peccatis; tamen ſciens illum iterum poſſe peccare, ad reparatio- nem ſibi, quemadmodum poſſet illum & poſt iſta corrigere, multa ſervavit: (i) quotidiana præſtat ille remedia, quibus ſibi freti, conſiſ- ſique nitamur, nullatenus humanis vincere po- tuiſſemus errores. Neceſſe eſt enim, ut quo auxi- liante vivimus, eo iterum non adiuvante vici- nemur.*

CAPITULUM IV. alias CAP. VII.

Quod per Chriſtum libero bene utamur arbitrio.

Quod nemo, niſi per Chriſtum, libero bene utatur arbitrio, idem manſerit in epiftoſa ad Milevitanum concilium data prædicat, dicens, *Adverte tandem, o præviſſimatum men- tum perverſa doctrina, quod primum hominem liberat ipſa decepti, ut dum indulgentius ſeravis ejus utitur, in prævaricationem preſump- tionis (k) conſideres, nec ex hac potius erui, niſi ei providentia regenerationis ſtatim præſti- na libertatis Chriſti Domini reſormaret adven- tus.*

CAPITULUM V. alias CAP. VIII.

Quod omnia ſanctorum merita dona ſunt Dei.

Quod omnia ſtudia, & omnia opera ac merita ſanctorum ad Dei gloriam laudumque refe- renda ſint; quia nemo aliunde ei placat, niſi ex eo quod ipſe donaverit. In quam nos ſententiam dirigit beata recordationis pape Zoſimi regularis auctoritas, cum ſcribens ad to- tius orbis Episcopos ait, *Nos autem inſiſtente Dei (omnia enim bona ad auctorem ſuum refe- renda ſunt, unde naſcuntur) ad fratrum & co- episcoporum noſtrorum conſcientiam univerſa re- tulimus. Hunc autem ſermonem ſimilitudine veritatis luce radiantem tanto Aſiæ episcopis ho- nore venerati ſunt, ut ita ad eundem virum ſcriberent: Illud vero quod in litteris, quas in univerſas præſentibus euaſiſſe mittendas, po- ſuiſti dicens, Nos tamen inſiſtente Dei, &c. ſic accepimus dictum, ut illes qui contra Dei ad- iutorium extollunt humani arbitrii libertatem, diſtincto gladio veritate, (l) velut cuſum ſcapu- lecti amputentur. Quid enim iam libero ſenſu arbitrio, quam quod univerſa in noſtra hu- militatis conſcientiam reſtulit: & tamen inſiſtente Dei ſcilicet eſſe ſolent ſapienterque diſ- ſiſſi, veraciter ſiſtenterque dirigit? Libero utique quia præparatur voluntas a Domino, & ut bo- ni aliquid agant, paternis inſpirationibus ſum- mus ipſe tangit corda (m) filiorum. Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur hi filii Dei ſunt:*

K 4

ut

(a) Editio Leonis noviffima, *Libero arbitrio ille præſertim*. Noſtram & Rhonem margini inſcripti, quæ eſt etiam editionum Proſperii & Auguſtini.

(b) Sic Miſſ. & editio anni 1524. Mogunti. & apud Aug. tom. 2. & append. tom. 10. in Leone novo, *bonis rursus ſubſpectuſſe oppreſſus*. Aliæ Proſperii editiones, *reſervatus præſertim*.

(c) Editio Mægunt. Nonquid nos. Apud Aug. tom. 2. de his poſitæ rectum mentibus.

(d) Editio Proſperiani omnes, *debent*.

(e) Locus hic plenus lectur in Epiftoſa inſee Auguſtinianæ 181. ſic: *Sed iam ipſi, qui tales ſunt, nullatenus præſentem conſiderant, qui ſine illo tantum ſe aſſequi poſſe conſiderant, quantum viſi illi, qui ab illo poſtulant, accipere præſentem.*

(f) Ita Miſſ. Corb. & editio hujus epif. in ap-

pend. tom. 10. Auguſt. At Editi omnes Proſperiani, & Leo novus, *ad eundem ſer.*

(g) Apud Aug. tom. 2. & Leonem, *reſervatiff.*

(h) Ita lectur in edit. Mogunt. in epiftoſa In- noc. tom. 2. oper. Auguſt. & in apud Aug. tom. 10. e. juſdem. Ceteri codices Proſperiani aliquid particu- larem atque. Leo novus, omnia hæc particula, *quæ- ritur præſentibus illis remedia*.

(i) In epiftoſa Innocentii tom. 2. Auguſt. locus incipit ab his verbis: *O præviſſimatum mentium perverſa doctrina! Atterit id tandem, quod primum hominum æt. tum cooſiderat, ubi alii conſiderat. Idem edit. Leonis, quæ poſtea habet præſentem pro voce, præſentibus & in ſine, a ſervata.*

(j) Edit. Mogunt. *vincit cordem tranſiſſum*.

(k) Editi, *tangit corda filiorum*. Apud et Miſſ. edit. append. tom. 10. Auguſt. *tangit corda filiorum*.

Incipit
Pape ad
Milevitanum
concilium
data prædicat
libertatis
arbitrio
decepti.

Proſperus
Pape ad
Milevitanum
concilium
data prædicat
libertatis
arbitrio
decepti.

Proſperus
Pape ad
Milevitanum
concilium
data prædicat
libertatis
arbitrio
decepti.

Proſperus
Pape ad
Milevitanum
concilium
data prædicat
libertatis
arbitrio
decepti.

ut nec nostrum deesse fecimus arbitrium, & in bonis quibuscumque voluntatis humane singulis motibus, magis illius valere non dubitemus auxilium.

CAPITULUM VI. alias CAP. IX.

Quod omnis sancta cogitatio, & motus pia voluntatis ex Deo sit.

QUOD ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnique motus bonæ voluntatis ex Deo sit: quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus. Ad hæc enim nos professionem idem doctor in-stituit, qui cum ad totius orbis Episcopos de divinæ gratiæ opulatione loqueretur: *Quod ergo, ait, tempus interveit, quo ejus non regamus auxilium? In omnibus igitur actibus, (a) consensu, cogitationibus, motibus, adjuvatore protulit auxilium est. Superbum est enim, ut quidquam sibi humane virtutis proficiat: clamat apostolo, Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed contra principes & potestates aëris hujus, contra spiritualia nequitia in caelestibus. Et sicut ipse iterum dicit, Insuper ego homo, græti me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Et iterum, Gratia Dei sum illi quod sum, & gratie ejus in me vacuus non fui, sed plus illis omnibus laboravi; non ego autem, sed gratia Dei mecum.*

CAPITULUM VII. alias CAP. X.

Quod gratia Dei non solum peccata dimittit; sed etiam adjuvet ne committantur, & præstat ut lex impleatur; non sicut ait Pelagius, facile, quasi sine gratia Dei difficilis posset impleri.

ILLUD etiam quod intra Carthagenensis synodi decreta constitutum est, quasi proprium Apostolicæ sedis amplectimur, quod scilicet tertio capitulo definitum est: Ut quicumque dixerit gratiam Dei, quæ justificat per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ jam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, ut non committantur, anathema sit. Et iterum quarto capitulo: Ut quisque dixerit, gratiam Dei per Jesum Christum propter hoc gratiam non adjuvare ad non peccandum, quia (b) per ipsum nobis revelata & apertius intelligentia mandatorum ut sciamus quid appetere, & quid vitare debeamus; non autem per illum nobis præstari, ut quod faciendum cognovimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit. Cum

enim dicat Apostolus, Scientia inflat, charitas vero edificat, valde impium est, ut credamus, ad eam quæ inflat nos habere gratiam Christi: & ad eam quæ edificat, non habere, cum sit utramque donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus, ut adjuvante charitate, scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est, Qui docet hominem scientiam; ita etiam scriptum est, Charitas ex Deo est. (c) Item quinto capitulo; Ut quisque dixerit, ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum (d) jubemus arbitrium, facilius possumus implere per gratiam; tamquam si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possumus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, Sine me difficultus potestis facere; sed ait, Sine me nihil potestis facere.

CAPITULUM VIII. alias CAP. XI.

Quod præter statuta sedis Apostolicæ, omnes orationes Ecclesiæ Christi gratiam resonant, quæ genus humanum ab æterna damnatione reparat.

PRÆTER beatissimæ & Apostolicæ sedis inviolabiles sanctiones, quibus nos plurimum patet, (e) pellicere novitatis elatione dejecta, & bonæ voluntatis exordia, & incrementa probabilius studiorum, & in eis usque in finem perseverantiam ad Christi gratiam referre do-peruerunt; obsecrationum quoque sacerdotalium sacramenta respiciamus, quæ ab Apostolis tradi-ta, in toto mundo, atque in omni catholica Ecclesiâ uniformiter celebrantur; ut legem credendi statu supplicandi. Cum enim fan-daram plebium præfatus mandata sibi met legationem fungantur apud divinam clementiam, hu-mani generis agunt causam, & tota secum Ec-clesiâ congenericent, posulant & precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idololatæ ab im-pietatis laque liberentur erroribus, ut Judæis ab-irato cordis velamine lux veritatis appareat, ut hæretici catholice fidei (f) perceptione resipiscant, ut schismatici spiritum redivivæ charita-tis accipiant, ut lapsi penitentiae remedia con-ferantur, ut denique catechumenis ad regenera-tionis sacramenta perducatis caelestis misericordi-æ aula refectur. Hæc autem non persulfione neque inaniter a Domino peti, rerum ipsorum monstrat effectus; quodquidam ex omni erro-rum genere plurimum Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum Filii charitatis suæ, & ex vasis iræ faciat vasa misericordiæ. Quod adeo totum di-vini operis esse sentitur, ut hæc efficienti Deo

Ps. xl. 2.
1. Joan. 2.

Sine gratia nihil possumus, ne dum facilius facere, Joan. 1. 3.

Catholicæ Ecclesiæ orationes ad Deum gratiam Christi respiciunt.

Publica præter doctri-na fructu habundantia sustinetur, ut non omnes rationes apostolica.

Coloss. 1. 10.
Rom. 8. 26.

(a) In Leone, causis, cogitationibus: nec male.

(b) Concilium Carthagin. & editio Leonis operum, per ipsum.

(c) Sic edit. append. tom. 10. oper. August. ex Mss. Corb. & Leonis edit. Ceteri omisso, item: in primo capitulo.

(d) Ita ex Mss. Corb. edit. August. operum.

Ceteri vero, jubemus: & post aliquot lineas, per me nihil difficultus. Sed minus recte, excepto quod prioris loco etiam in Leone habetur, jubemus, non jubemus.

(e) Edit. Duac. & Colon. cum Leonis oper. præfatus novitatis elatione.

(f) In Mss. perficiuntur.

gratiarum semper actio, laudisq; confessio, pro illuminatione talium, vel correctione reſerantur.

CAPITULUM IX. *alias* CAP. XII.

*Quod gratiam Dei etiam baptizandorum teſte-
reſtituta petant, cum exorcismis & ex-
ſufflationibus ſpiritus ab eis abiguntur im-
mundi.*

Exorcismi
& exſuffla-
tiones in
baptismo.

Tom. 11.
19.
Adrom. 15.
20.
Hic. 1.
27.
Pl. 47. 19.
Epist. 4. 8.

* f. con-
firmati.

Gratia Dei
proveniens
omnia mo-

Illud etiam quod circa baptizandos in univerſo mundo ſancta Eccleſia uniformiter agit, non otioſo contemplerim intuitu. Cum ſive parvuli, ſive juvenes ad regenerationis veniunt ſacramentum, non prius fontem vitæ adeunt, quam exorcismis, & exſufflationibus clericorum ſpiritus ab eis immundus abigatur; ut tunc vere appareat, quomodo princeps mundi huius mittatur foras, & quomodo prius alligetur fortis, & deinceps vaſa eius diripiantur, in poſſeſſionem translata victoris, qui captivum ducit captivitatem, & dat dona hominibus.

His ergo Eccleſiaſticis regulis, & ex divina ſumptis auctoritate documentis, ita adjuvante Domino, confirmati ſumus, ut omnium bonorum affectuum, atque operum, & omnium ſtudioſorum, omniumque virtutum, quibus ab initio fidei (a) ad Deum tenditur, Deum proſiteamur auctorem, & non dubitemus ab ipſius gratia omnia hominis merita præveniri, per quem fit ut aliquid boni & velle incipiamus & facere. Quo utique auxilio & munere Dei non

auteſtur liberum arbitrium, ſed liberatur, ut de tenebroſo lucidum, de pravo rectum, de languido ſanum, de imprudente fit providum. Tanta enim eſt erga omnes homines bonitas Dei, ut noſtra velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona, & pro his quæ largitus eſt, æterna præmia ſit donaturus. Agit quippe in nobis, ut quod vult, & velimus, & ægimus: nec otioſa eſſe in nobis patitur, quæ eſcendenda, non negligenda donavit; ut & nos cooperatores ſimus gratiæ Dei: ac ſi quid nobis ex noſtra videmus remiſſione languere, ad illum ſollicitè recurramus, qui ſanctos omnes languores noſtros & redimit de interitu vitam noſtram; & cui quotidie dicimus, Ne inducas nos in tentationem, ſed libera nos a malo.

ita meſes,
omni auctore
liberatur &
ſed ſanctus
ſubſtituit ſan-
ctus ſunt
Dei dona &
& pro his
receptiones
gratias præ-
mia.
Deus ho-
minem velle
& operari
operari in
nobis, ut
& cooperato-
res ſimus
gratiæ Dei.
Pl. tom. 2.
Matth. 23.
11.

CAPITULUM X. *alias* CAP. XIII.

*Quod profundiores quaſtiones nec contemnenda
ſint, nec penitus adſcendenda.*

(b) **P**rofundiores vero difficiilioſeſque partes pertractantur qui hæreticis reſiſterunt, ſicut non audeamus contemnere, ita non necesse habemus adhibere. Quia ad conſiderandam gratiam Dei, cujus operi ac dignationi nihil penitus ſubrahendum eſt, ſatis ſufficere credimus, quicquid ſecundum prædiſſas regulas Apoſtolicæ ſedis nos ſcripta docuerunt, ut priuſus non opinemur catholico, quod apparuerit præſentis ſententiæ eſſe contrarium.

(a) Sic editi. append. tom. 10. oper. Aug. ex Miſſ. Corb. & editi. oper. Leonis. Editi Proſperiani memus bene, attenditur, ſine his, ad Deum.

(b) Hæc poſtremo Capituli verba multam diſputationis materiem erediſſis præbuerunt, ut ſtatuatur quid intelligi debeat per *Profundiores* illas *difficilioſeſque partes incertarum quaſtionum*, quas nec aude contemnere, nec necesse putas adſcendere, collectio- nis huius auctor. Nec forte valde neceſſarium duci debet magna contentione investigare, quid ſignifi- care intenderit qui aperte loquendum ſibi non cre- didit, nec ex loco obſcuro illam diſtinctam etu- diandi poſſe eſſe conſentiri. Unde notat vir erudi- tus in omnibus diſputationibus, quæ non ſeculo exiſterunt, de gratia Chriſti, neminem hoc loco ad illam opinionem reſutandam eſſe uſum; cum nec ipſi Semipelagianis illum in ſuas partes trahere un- quam tentariſe legantur. Hæc ſolum pro certo ipſe articulus operis huius convincit, nihil inde erui poſſe, ut gratiæ operi quicquid ſubtrahatur. Nec etiam hoc loco impugnavit valet eorum aliquid quod tota collectio huius ſerie, aut in ipſa Caſelliana

Epistoſta ſtabilitur, nec etiam quod cum his conne- xionem neceſſariam habere probetur. Non etiam eſt quod ſoſpicari poſſit aliquis, hoc loco agi de initio fidei, aut ſanctorum prædicatione. Si quidem de hoc ipſo Proſperum inter & Semipelagianos tota erat diſputatio; & maniſeſtissime apparet a Caſelliano ita probari doctrinam Proſperi, ſicut reprobantur placita Semipelagianorum. Et ſi vero circa præſentem articulum aliquis ſupereſſet ſcrupulus; hoc ſolo diſcutitur, quod declarat Hormidas Pontifex in Epistoſta ad Poſſeſſorem, quam citant Episcopos Africani in Sardinia exules, Emili, inter Fulgentianus 15. De *arbitrio & gratia Dei*, quid *Romana*, hoc eſt *catholicæ ſequatur & ſervat Eccleſia*, in variis libris Auguſtini, & maxime ad Proſperum & Hilarium, abunde poſſe cognosci: qui ſunt uſuſſimi ejus libri de Prædicatione ſanctorum. Sed de hac re ſuſius diſſerentes conſultare licet tum Editorem & illuſtratore operum S. Leonis tom. 2. pæ. 427. & ſeq. tum auctorem Biblioth. novæ Eccleſiaſticorum auctorum tom. 4. p. 90. & 91.

A D M O N I T I O

IN LIBRUM SANCTI PROSPERI

CONTRA COLLATOREM

INTER reprehensores doctrina a sancto Augustino in libris contra Pelagianos, & præcipue in postremis propugnata, celeberrimus doctissimisque erat Joannes Cassianus, Presbyter & Abbas Massilia in Galliarum civitate non ignobili. Is, ut verisimilius apparet, e minori Scythia, quæ una erat ex Thracia provinciis, oriundus, circa annum forte 350. aut 360. & in uno ex Monasteriis quæ præsepi Bethlehemitano erant proxima educatus, & in humanioribus literis non mediocriter eruditus, quem Prosper noster disputandi usu inter eos quibuscum degbat Massiliæ, excelluisse agnoscit; post peragratam Ægyptum, auditosque præstantes Ægypti solitudinum incolis, cum ipse quoque aliquamdiu anachoreticam vitam duxisset, Constantinopolim profectus, a S. Joanne Chrysostomo in Diaconum assumptus, tum ab ipso ad presbyterii honorem sublimatus, adita Roma, anno Christi 405. deinde circa annum saltem 415. Massiliam se recepit. Quæ in urbe duo Monasteria, virorum unum, mulierum alterum edificans, in priori sancti Victoris nomine ex tunc ad hæc tempora insignito, monachis præfuit. Quo in loco degens rogante Castore Episcopo Apensis Ecclesiæ in secunda Narbonensi, Institutiones conscripsit regendis Cœnobitis a Castore institutis accommodatas. Hæc autem tum temporis scriptas patet, cum ferventer adhuc gratiani disputationes, quandoquidem jam tum Augustini doctrinam minus omnino quam pæ esset favere animadvertatur, erroneo hoc principio præveniens, salutis nostræ opus a nobis sumere initium, per bonæ voluntatis meritum; quod subinde a Deo ad consummationem perducatur: hoc est discerni nos a nobis ipsis, habere aliquid quod non acceperimus, & proinde posse non in Domino sed in nobis ipsis gloriari. Sed hæc ab eo ante Innocentii aut Zozimi in Pelagianos latas sententias prolata merito conjicias, post quorum damnationem, non ausus fuisset cum hujusmodi hæreticis affirmare, nihil aliud quam legem gratiæ divini auxilium dici posse.

Eodem auctore & oratore, etiam Collationum spiritualium, quas cum Orientalibus Monachis habuerat, seriem sibi committere suscepit. Harum decem primas, defuncto citius Castore amico suo, Leontio Episcopo Foro-Julienſi, & Heladio nondum Episcopo nuncupavit. Septem sequentes precibus sanctorum Honorati Arelatenſis & Eucherii Lugdunenſis postea Episcoporum victus composuit, anno serius 426. Quibus in Collationibus, inter multa adificationi Lirinensium Monachorum, quorum usibus destinabantur, utilissima, & iis laudibus, quibus a multis viris doctis & sanctis decoratus est Cassianus, dignissima, plura etiam sparsim, & maxime tota fere Collatione decima tertia sancti Augustini circa gratiam doctrinæ adversa leguntur.

Qua in re Cassianus periculosius errabat quam in ceteris, tum propter materie dignitatem, tum propter temporum circumstantias. Pelagianorum enim errata Romæ primum anno 418. damnata fuerant, tum statim a multis Orientalium partium Conciliis, cum ille anno serus 426. Collationem hanc decimam tertiam luci commisit: in qua quidem idem error specialius continetur, cujus jam in tertia Collatione satis evidens vestigium deprehendebatur. Viro ergo tantæ auctoritatis quantæ Cassianus habebatur, in ipso disputationum fervore novum dogma inferente, quod quidem, observante Prospero, nec damnata ab Ecclesia hæresi usquequaque conforme, nec doctrinæ S. Augustini, qui Pelagianorum damnationis pars maxima fuerat, omni ex parte consentiens foret, fieri omnino non

poterat,

poterat, quin inde turbatio non modica enasceretur. Nec enim erat quod errores in Collatione inferret in Charemonem Abbatem, quem loquentem induxerat, rejiceret, quos ipse totis ulnis amplecti se ac probare testabatur. Id autem ei in votis erat cum collationes evulgaret, ut proprios sensus suis deponeretur, cum eorum quibus docendi munus commississe simulabat doctrinam magis præconis extolleret. Aliis quoque ex locis satis manifeste deprehendebatur, probata ab eo omnia Charemonis Abbatis prouinciata: quod quidem satis præstasse se ostendit, cum hanc doctrinam nec improbarit, nec objectione vel minima in dubium revocari posse demonstrarit.

Hinc conigit ut multi in Galliis nostris, maxime inter servos Dei, quo nomine solent designari Monachi, qui Massilia degebant, in Augustini doctrinam insurgerent; nec dubium istos Cassiani auctoritate in errores, cum aliis suis sequacibus inductos. Erant autem isti Massilienses Monachi viri clari, & in omnium virtutum studio egregii, quorum apud plerisque tanta erat de probitatis contemplatione reverentia, ut hoc tutissimum sibi æstimarent, quod audirent eos, quorum auctoritatem sine judicio sequebantur, efferre. Hos inter eruditissimus habebatur Cassianus, qui etiam solus cogitata sua scriptis publicare non timuerat.

Hi autem in principio cautius agentes, sarditatem suam culpæ maluerunt, quam non intellecta in Augustini elucubrationibus reprehendere; quidamque eorum lucidiorem super hoc atque apertiore ejus expositionem voluerunt postulare. Patuit tamen postea non minus ex superbia, cui omnium maxime patent quorum virtutes apud homines in pretio habentur, quam ex naturali ignorantia aut infirmitate nasas horum tenebras. Cum enim fortuito altatus esset in Gallias liber de Correctione & gratia, quem instruendis Aduermetinis Monachis anno 427. Augustinus destinaverat, quo in libro omnibus Massiliensium objectionibus, quasi ex industria respondebatur, cum ergo illi lucem hoc in libro affulgentem ad profectum suum convertere debuissent, & omnium dubitationum suarum nebulas disjicere; majori in veritatem, quam antea exarscrunt odio, hoc inter cetera objicientes, a nemine Ecclesiasticorum Tractatorum ante Augustinum Pauli loca ad sensum Prædestinationis applicata: quod nulli magis competit quam Cassiano Græcorum libris innurito, ex quibus potior objectionis hujus nasci poterat occasio.

Qua de re Prosper & Hilarius cum ad S. Augustinum litteras dedissent circa annum 428. aut 429. ille respondit libris de Prædestinatione sanctorum & de dono perseverantiæ. Quo animo libri illi a Galliis suscepti fuerint non patet: patet vero his non statim sopitas talium dissidiorum turbas.

Supersite adhuc Augustino, Rufino Epistolam scripsit S. Prosper, in qua restatur, se hoc de divinis misericordiis Dei sperare, quod quos tunc libero falli arbitrio suo, & ab humilitatis via patiebatur evagari, non usquequaque, neque in finem esset intelligentia fraudaturus, sed hunc ipsum in longinquiora progressum ideo ab eo tardius revocari, ut opus gratiæ ejus majore gloria celebraretur, cum sibi etiam adversantium corda subdidisset, quibus de virtutum studio exoritur erat periculum, & de morum probitate discrimen. Quod quidem postremum, an de Cassiano intelligi non debuerit merito dubitatur, quem ceteris longius a vero aberrare, si non dogmatibus, saltem tuendorum dogmatum suorum modo, constabat.

Augustino autem inter beatos assumpto, Prosper, & Hilarius Cælestinum Pontificem adierunt, delaturi querelas suas contra quosdam Presbyteros qui dissensiones moverant in Galliis adversus doctrinam S. Augustini, nec ejus etiam fæmæ parceres. Unde in celebri illa responsione sua, que supra edita legi potest, arguit Cælestinus, quod qui solo presbyteratus gradu eminebant, doctrinam Ecclesiæ pro libro dijudicare non vererentur; & id sibi auctoritatis, quod solis Episcopis competere arrogaret. Quibus forte verbis notabatur specia-

tim Cassianus : quod eo magis primum est conicere , quod primus inter Episcopos ad quos dirigebatur hæc Epistola legatur Venerius Massiliensis Episcopus ex Gennadio .

Nec tamen Cælestini litteris sedata turbæ , paxque reddita Ecclesiis Provincialium . Cum ergo Cælestino successor datus fuisset Xistus seu Sirtus III. quod contigit 26. Aprilis 432. ex Baronio , aut paucis post mensibus , necesse fuit S. Prosuperum iterum stilo defensionem Augustini doctrinæ , quæ in odium adduci calumniosis scriptis non desinebat , suscipere . Et ut omnibus pateret , quos iis errores laberentur qui tanto doctore adversabantur , decimam-tertiam Cassiani Collationem evertere suscepit : qui quidem omnes Augustini adversarios doctrina superabat , nec scripta a se publicata diffiteri poterat . Hunc tamen ex nomine proprio indignare noluit , sed libro titulum fecit Contra Collatorem , id est contra auctorem collationum . In viris tunc superstitem fuisse Cassianum constat .

Hæc vero maxime docuerat Cassianus , initium bonæ voluntatis fideique aliquando ex Deo , aliquando vero ex homine ortum habere : agnoscenda in nobis virtutum semina : liberum arbitrium naturaliter posse ad bonum inclinari : hoc quidem aliquando a gratia præveniri , ab ejus autem sæpe moribus gratiæ dona antecedi . Quæ omnia sanctus Prosuper Pelagianorum dogmatum consequia esse probat . Inde enim sequi gratiam secundum merita hominum dari : nec lesam peccato Adæ hominum naturam : tales errores dudum cum Pelagianis dogmatibus in variis Episcoporum Synodis , & summorum Pontificum Epistolis decretisque in eos latis esse proscriptos : a sancto denique Augustino in scriptis plurimis a fundamentis evulsos & dissipatos . Unde Cassiani scripta apocryphis accensuit Gelasius Papa circa annum 494. in Concilio Episcoporum Roma habito .

Ut ergo tanta lux concilietur tam egregio Prosperi nostri operi , quanta omnino potest ; utile fore lectoribus visum est , si ipsam Cassiani Collationem decimam-tertiam Prosperi Responsioni rotam præire curaremus . Sine periculo enim , immo etiam non sine aliquo emolumento legetur opus se solo alias periculosum , si cum tam invicta eximii Doctoris responsione conferatur .

JOANNIS CASSIANI

PRESBYTERI

COLLATIO TERTIA DECIMA,

QUÆ TERTIA EST ABBATIS CHEREMONIS

cum Germano colloquentis ,

DE PROTECTIONE DEI.

CAPUT PRIMUM.

Qua occasione precedenti collationi hæc de Protectione Dei subiungatur.

CUM ad synaxim matutinam , percepit paululum sopore remanserit , frenum reperiit : ingenti Alphe Germanus sermulo movebatur , quod in præterita disputatione , ejus virtutis summum desiderium inquirere nobis castitatis insudaverat , unius adjunctione beatæ foecundæ meritis humanæ cassasset

industria , adstruens , hominem quamvis summæ ad bonam frugem viribus exsistat , tamen boni competentem esse non posse , nisi id divini servitium muneris largitate , non operis sui studio percipisset . Hunc igitur questionem attente volentibus nobis , progressus cellula beatus Cheremon , cum quiddam nos invitum innotuare sensitset , solito brevius orationum atque psalmorum sollemnitate transiit , quid moveret ingruitum .

C A-

CAPUT II.

Interrogatio. Quare merita virtutum laborantis induitrix non deputatur.

Tunc Germanus. Quantum excellentissima, inquit, sublimitate virtutis, qua nectura dispositione patefacta est, pene, (ut ita dixerim,) a fide possibilitate excludimur, tantum nobis (pace tua dictum sit) videtur absurdum, si laborum stipendium, id est, perfectio castitatis, qua instantia proprii sudoris acquiritur, non specialiter laborantis deputetur induitrix. Insuper est enim ut si, verbi gratia, agricolam erga culturam terre irremissum studium viderimus impendere, non illius efficacia ascribamus & fructum.

CAPUT III.

Responsio. Quod line adiutorio Dei, non solum perfectio castitatis, sed omnino nihil boni perfici possit.

Cheremon: Hoc ipso quod proposuisti exemplo, evidentius approbatur, nihil posse proficere sine adiutorio Dei laborantis induitrix. Nec enim agricola cum omnes conatus suos in excolendis expendit terris, confusum etiam proventum segetum & ubertatem frugum sua poterit industria deputare, quam irritam esse frequenter experius est, nisi eam & plurium opportunitas, & hiemis tranquilla serenitas subsequatur: ita ut adules jam fructus ac perfectio maturitate soliditas, quodammodo de manu tenentium videlicet pleniusque preceptis, nihilque laborantibus illam jugem sudoris instantiam contulisse, quia non fuit Domini opitulatione directa. Sicut igitur inertibus agricolis, qui sua frequenter vomere circa non subiungunt, hanc ubertatem segetum pietas divina non confert, ita laborantibus pernox sollicitudo non proderit, nisi misericordia Domini fuerit prosperata. In quo tamen humana superbia nullatenus se gratie Dei vel exequare, vel admiscere contentat, participante se in muneribus Dei per hoc conatur inferre, ut laborem suum aulorem esse divina existimet largitatis, ac proventum copiosissimarum frugum industria sua meritis responsisse gloriatur.

Corroborat namque ac veridica examinatione perpendit, quod ne ipse quidem conatus, quos pro desiderio opulentie inuenit exercit, sola virtutis impendere petuisset, nisi cum ad exercendum omne opus ruris, potentia Domini ac misericordia roborasset: & inefficax eius voluntas fuisset ac virtus, nisi etiam peragendi copiam, quod nunquam vel fecerat vel imbricis inimitate fraudatur divina clementia praestitisset. Nam cum & bonum virtutis, & sanitas corporis, & omnium effectus operum omniumque prosperitas a Domino fuerit condonata, etiam non est ei, sicut scriptum est, calum aerum & terra ferrea; & ne respluum locustae comedit bruchus, & respluum bruchi crura devoret, & respluum aures rubigo consumat. Nec in hoc tantum eget divinitatis

auxilio agricola laborantis industria, nisi etiam insuperat avertat casus, quibus etiam si desiderata fructuum fecunditate ager fuerit optimatus, non solum spem suam rursus expellens frustrabitur, verum etiam percipere & reconsiderare jam, vel in area vel in horrea frugum ubertate fraudabitur.

Quibus manifeste colligitur, non solum etiam, verum etiam cogitationum bonorum ex Deo esse principium, qui nobis & initia sancta voluntatis inspirat, & virtutem atque opportunitatem eorum qua recte cupimus, insuper peragendi. Omne enim datum bonum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum: qui & incipit quae bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis, dicente Apostolo; Qui autem dat semen seminanti, & panem ad manducandum praebeat, & multiplicabit semen vestrum, & crescere faciet fructus iustitiae vestrae. Nostrium vero est, ut quotidie attrahentem nos gratiam Dei humiliter subsequamur, vel certe dura cervix, & incircumcisis, ut scriptum est, auribus eidem resistentes, per Jeremiam meretur audire; Non quid qui cadit non resurgit, aut qui avertit est populus iste in Jerusalem avertente contentio? Induraverunt cervices suas, noluerunt reverti.

CAPUT IV.

Obiectio. Quemadmodum gentiles absque gratia Dei castimoniam habuisset dicantur.

Germanus; Huic sensui, cuius pietas abrupte a nobis non potest improbari, illud videtur obistere, quod ad destruentem liberi arbitrii tendit. Nam cum multos gentilium, qui utique divini adiutorii gratiam non merentur, non solum fragilitatis atque patientiae, sed, quod magis mirum est, etiam castitatis videamus fulgere virtutibus, quomodo capitulo libere voluntatis arbitrio. Dei munere collatae illis credenda sunt? cum utique mundana sapientia sectatores, non solum Dei gratiam, sed ipsum etiam verum Deum penitus ignorantes, quantum vel serie lectionis, vel quorundam traditione cognovimus, summam castimoniam puritatem proprii laboris industria possidisse dicantur.

CAPUT V.

Responsio: De Philosophorum imaginaria castitate.

Cheremon: Gratum mihi est, quod domo summo agnoscente veritatis amore flammamini, quodam etiam impia propioris, quorum obiectio, probatur atque (ut ita dixerim) explorat catholica fidei virtus appareat. Quis enim sapiens tam contrariae propositionibus vivetur, ut castissima castimoniam puritatem, quam hebraea die ut per Dei gratiam mortaliu eandem asserbatur posse conscribi, nunc eandem etiam a gentilibus erudite virtute propria suffisse possessum? Sed quia haec exploranda proculdubio (ut dictum est) studio veritatis opponitis, quid de his tenemus advertere.

P. B.

* ad. Iohann. VI. 27.

Psalm. 137. 21.

Isaiah. 40. 4.

Primum Philosophos nequamquam credendum est
talem animi castitatem, qualis a nobis exigitur,
asserunt, quibus iungitur, ut non solum fur-
nicatio, sed ne inmunditia quidem nominetur in
nobis. Habuerunt autem isti quamdam uisum,
id est, portuiculam castitatis, id est, abstinentiam
carnis, ut tantum a uitii libidine coer-
cerent: hanc autem internam mentis perfectam,
at perpetuam corporis puritatem, non dicam o-
pere assequi, sed nec cogitare potuerunt. Deni-
que famosissimus ille isoramus Socrates, hoc, ut
ipsi concelebrant, de se non erubuit profiteri.
Nam cum intrens cum quidam physiognomon
dixisset, εμμετα παιδευτο, id est, Oculi
corruptoris puerarum, & irruentes in eum di-
scipuli ejus, alitisi illatam magistro vellent
conuenientem, indignationem eorum hac dicitur
compessisse sententia, τωκεντι τωκεντι, iui
το, εν τωτο: id est, Quiescite, o sodales,
etiam sum, sed contineo me. Apertissime igitur
non solum asserione nostra, sed etiam ipso-
rum professione monstratur, consummationem tan-
tummodo impeditur, id est, commixtionis tur-
pitudinem, violenta ab illis necessitate compres-
sam, non tamen desiderium de cordibus eorum,
& oblectationem illius passionis exclusam. Cum
quo autem horrore proferenda est illa sententia
Diogenis? Felam enim quod Philosophos mun-
di hujus, velut quidam memorabile proferre
non puduit, neque dicit a nobis sine verecundia,
neque audiri potest. Nam uidemus in adulteris
erimine puniendo (ut ferunt) eie, το παρὰ
ταυταυτα φησιν οτι ανδρες: id est, Quod
gratias venditur, morce non emas. Constat
ergo illos vera castitatis, que a nobis expetitur,
nec cognouisse virtutem. Et ideo satis certum
est circumspectionem nostram, que in spiritu est,
non posse nisi Dei tantum munere possideri,
& hic iussu solummodo, qui Deo tota spiritus sui
costructione deseruiant.

Diogenis
sententia.

CAPUT VI.

Quod sine gratia Dei nullus industrius conatus
exequi valeamus.

ET ideo licet in multis, immo in omnibus
possit ostendi, semper auxilio Dei homines
indigere, nec aliquid humanam fragilitatem
quod ad salutem pertinet, per se solum, id est,
sine adiutorio Dei posse perficere, in nullo ta-
men euidentius quam in acquisitione atque cu-
stodia castitatis ostenditur. Ut enim tametsi
de integritate ejus difficultate disputato differ-
ratur; de instrumentis ejus breuiter interim dis-
putemus. Quis preualeat, quæso, quamvis
seruus spiritus, vel squalore solutioris, vel
siccitatis, non dicam quotidianam euriem,
sed ipsam saturitatem, nulla hominum laude
suffulsi, suis viribus sufficere? Quis quæ
perpetuam sitim sine Domini consolatione tolera-
re illumque dulcem ac delectabilem matutinum
soporem humanis frandari oculis, & intra
terminis horarum quatuor omnem quietis resolu-
tionem juxta possit lege concludere? Quis inlesum
lectionis instantiam? quis i remissam operis
sedulitatem, nullum presentis lucri conuolucum
captans, asque Dei gratia explere sufficiat?

Quæ omnia sicut desiderari a nobis pigiter abs-
que diuina inspiratione non possunt, ita ne per-
fici quidem sine ejus auxilio nilatenus queunt.

Et ut hæc eadem non solum probata nobis ex-
perientia disciplina, sed etiam certis indicibus
argumentis manifestiora reddamus; nonne in
multis quæ utiliter optemus implere: cum deside-
riis plenus ardet ac volens perfecta non des-
it, interpellans quæcumque fragilitas cassat
ita concepta, nec proposito nostro adflicti efficitur,
nisi virtus perficiendi Domini succuri miseratione
donata? ita ut cum sit innumera multitudo illo-
rum qui fideliter virtutum studiis desiderant
inhæerere, summam tamen eorum qui hæc per-
ficere vel tolerare præualeant invenias raritatem;
ut prætermittam, quod ne tunc quidem, cum
omnino nulla nos arceat infirmitas, facultes uni-
uersæ quæ volumus peragendi nostra subiacet po-
testati. Nam neque remotionis fletum, nec
distractionis jejuniarum, nec lectionis inflan-
tiam, illo etiam tempore quo possumus, pro
nostro arbitrio recitamus; sed quousquam oc-
currentibus causis, etiam inuicissim frequen-
ter retrahimur a salutaribus institutis, ita ut
vel loci, vel temporis copiam in quo hæc ex-
ercere possimus, necesse sit nos a Domina prece-
rari, nec sufficere nobis id quod possumus cer-
tum est, nisi etiam opportunitas peragendi ea
quæ nobis utique possibili sunt, a Domino tri-
buatur: de quibus & Apostolus: Quoniam vo-
luimus, inquit, venire ad vos, & semel &
iterum, & impedivit nos satanas: ita ut non
numquam nos etiam utiliter ab istis spiritali-
bus sentiamus studiis auocari, ut dum volentibus
nobis interrumpitur nostri cursum intentio,
& infirmitati carnis aliquid relaxamus, etiam
inuiti ad salutarem perseverantiam referremur.
De qua dispensatione Dei simile aliquid bonus
Apostolus, Propter quod, inquit, ter Dominum
rogavi, ut discederet a me; & dixit mihi, Suffi-
cit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate
perficitur: & iterum; Quid enim cernimus se-
cundum quod oportet necimus.

1. Thes. 10.

18.

1. Cor. 10.

1. & 2.

Rom. 10.

CAPUT VII.

De principali proposito Dei, & providentia
quotidiana.

PROPOSITUM nemque Dei, quo non ob hoc ho-
minem fecerat, ut periret, sed ut in
perpetuum viveret, manet immobile. Cujus beni-
gnitas, cum bonæ voluntatis in nobis quan-
talemcumque scintillam emicuisse perpexerit, vel
quam ipse, tamquam de dura silice nostri cor-
dis excussisset, conseruet eam & exsiccet, suæ
que inspiratione confortat, valeat omnes homi-
nes saluos fieri; & ad agnitionem veritatis ve-
nire. Quia non est, inquit, voluntas apud Pa-
trem meum qui in cælis est, ut pereat unus ex
pusillis istis. Et iterum: Non vult, inquit,
Deus perire animam, sed & retrahat cogitans,
ne penitus pereat qui abiectus est. Verax nam-
que est, & non mentitur Deus, cum oblatione
de deficient; Vivo ego, dicit Dominus, a quia
nolo mortem impio, sed ut convertatur a via
sua, & vivat. Qui enim ut pereat unus ex
pusillis non habet voluntatem, quomodo sine in-
genti

1. Tim. 10.

Matth. 10.

11.

1. Cor. 10.

10.

1. Cor. 10.

10.

10.

10.

10.

10.

10.

10.

10.

10.

genii sacrilegio putandus est, non universaliter omnes, sed quosdam salvos fieri velle pro omnibus? Ergo quicumque pereunt, contra illius perire voluntatem, ita eo contra unumquemque eorum quotidie proclamante: Convertimini a viis vestris pessimis, & quare moriemini, domus Israel? & iterum, Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas, & noluit? & Quare, inquit, avertis est populus ille in Jerusalem, a versione contentiora? Induraverunt facies suas, noluerunt reverti.

Prælo est ergo quotidie Christi gratia, qua dum vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, cunctos absque ulla exceptione convocat, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Si autem non omnes universaliter, sed quosdam advocat, sequitur ut nec omnes sint onerati vel originali vel actuali peccato, nec vera sit illa sententia, Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei; nec per omnes homines mores pertransisse credatur. Et in tantum omnes qui pereunt contra Dei pereunt voluntatem, ut nec ipsam mortem Dominus scisse dicatur, ita Scriptura testante, Quia Deus mortem non fecit, nec gaudet in perditione vivorum. Et inde est quod plerumque, dum pro nobis contraria postulamus, vel tardius vel nequaquam nostra exaudiri oratio: & rursus ea qua credimus esse contraria, utiliter, ut benignissimus medicus, etiam involuntis Dominus inferre dignatur, ac nonnunquam perniciosas dispositiones nostras irrisualesque conatus, ab effectu desensibili retardat, ac revocat, ac propter avaritiam ad mortem, retrahit ad salutem, & de inferni faucibus extrahit ignorantes.

CAPUT VIII.

De gratia Dei & arbitrii libertate.

Quem curam atque providentiam circa nos suam, sub figura meretricis Jerusalem, & perniciosi ad idolorum cultum elacitate tendentis, per Osam prophetam sermo dicitur eleganter expressit. Dicite namque ea, Vadam post amatores meos, qui dant panem mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, oleum meum, & potum meum; respondit, saluti ejus, non voluntati consulens divina dignatio: Ecce ego sepiam viam ejus spinis, & sepiam eam maceria, & semitas suas non inveniet, & sequetur amatores suos, & non apprehendet, & quæret eos, nec inveniet illos, & dicit, Revertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quam nunc est. Et rursus contumacias nostras atque contemptum, quibus nam ad salutes invitentem reverteris, rebelli spiritui dedignamur, tali comparatione describit, Et dixi, inquit, Patrem vorabis me, & post me ingredi non cessabis. Sed quomodo si contempti mulier amatores suum, sic contempti me domus Israel, ait Dominus. Satis congrue, quoniam Jerusalem adultera comparaverat a suo conjugio discedenti, amorem quoque ac perseverantiam benignitatis suæ, vix qui a semina deseruit com-

paravit. Pietas enim ar dilectio Dei, quæ circa humanam gratiam semper impenditur, eo quod nullis ita vincatur injuriis, ut a cura nostra salutis abscedat, & quodammodo superstiti iniquitatibus nostris, a principali suo proposito revocetur, magis proprie exprimi alia comparatione non potuit, quam exemplo viri ardentissimo amore feminam dilectissimam, qui quanto magis negligi se ab ea spernit, tanto vehementioris circa eam veli ardore flammatur.

Adest igitur inseparabiliter nobis semper divina protectio, tamque est erga creaturam suam pietas creatoris, ut non solus contilietur eam, sed etiam precedat juxta providentia. Quam expectus propheta Domino aperitissime confitetur, dicens, Deus meus, misericordia ejus prævenit me. Qui cum in vobis ortum gremdam bonæ voluntatis insperet, illuminet eam confessioni atque conforti, & incitat ad salutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipse plantavit, vel nostro conatu viderit emersisse. Nam ante quam clament, inquit, ego exaudiam, adhuc loquentibus eis, ego audiam: & iterum, Ad vocem clamoris tui, statim ut audierit, respondet tibi. Et non saltem sancta desideria benignus inspirat, sed etiam accessus præstatur & opportunitatem boni effectus, ac salutaris viæ directionem demonstrat errantibus.

CAPUT IX.

De virtute bonæ voluntatis nostræ, & gratia Dei.

Unde non facili humana ratione discernitur, quemadmodum Dominus petentibus tribuat, a quærentibus inveniat, a peractis pulsantibus: & rursus inveniat a non quærentibus, palem apparat inter illos qui eum non interrogabant, & tota die expandat manus suas ad populum non credentem sibi & contradicentem, resistens ac longe positis vocet, iuvos adtrahat ad salutem, peccare cupientibus, exprunde copiam sublevari voluntatis, ad negitiam propterentibus benigne obstitat.

Cui autem facile patrat, quomodo salutis summa nostro tribuitur arbitrio, de quo dicitur, Si volueritis, & audieritis me, quæ bona sunt terræ manducabitis: & quomodo, Non volentis, neque currentis, sed miserentis sit Dei? Quid etiam sit illud quod Deus reddet unicuique secundum opera ejus; & Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate; & Hoc non ex vobis, sed Dei donum est; non ex operibus, ut ne quis glorietur? Quid sit etiam illud quod dicitur, Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis: & quod alibi dicit, Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me adtraxerit eum? Quid sit quod dicitur, Rectos cursus fac pedibus tuis, & vias tuas dirige: & quid sit quod dicitur, Dirige in conspectu tuo viam meam: & Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vigilis mea? Quid etiam sit quod iterum commovetur: Facite vobis cor novum, & spiritum novum: & quid sit illud quod promittitur, Dabo eis cor novum, & spiritum novum tribuam in visceribus eorum: & aule-

tam

Ps. 118.

Gal. 3. 22.

Gal. 3. 16.

* et, prout.

Matth. 23. 13. 14. 15.

Uol. 1. 12.

Rom. 1. 12.

Rom. 2. 6.

Psalm. 11.

11. 12.

12. 13.

13. 14.

14. 15.

15. 16.

16. 17.

17. 18.

18. 19.

19. 20.

20. 21.

ram cor lapideum de carne coram, & dabo eis cor carneum; ut in preceptis meis ambularet, & judicia mea custodiant? Quid fit quod precepit Dominus dicens, Lava a malicia cor tuum Jerusalem, ut salva sis: & quid fit quod ipsam propheta a Domino postulat, dicens, Cor mundum crea in me Deus: & iterum, Lava bis me, & super nivem dealbabor? Quid fit quod ad nos dicitur, Illuminate vobis lumen scientie: & quid fit quod de Deo dicitur, Qui docet hominem scientiam; & Dominus illuminat cecos; vel certe quod orantes dicimus cum propheta, Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam? in morte? nisi quod in his omnibus & gratia Dei, & libertas nostri declaratur arbitrii; & quia etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitus possit extendi, semper vero indigeat adjuvari. Nec enim cum valuerit quia sanitate prestat, aut de agilitudinis morbo pro arbitrio sui desiderio liberatur. Quid autem prodest sanitatis gratiam concepis, nisi Dominus, qui vita ipsius usum tribuit, etiam vigorem involuntatis impartitur? Ut autem evidentiis claret, etiam per naturam bonum, quod beneficio Creatoris indultum est, nonnullumque bonarum voluntatum prodire principia, que tamen nisi a Domino dirigantur, ad consummationem virtutum pervenire non possunt, Apostolus istis est dicens, Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non invenio.

CAPUT X.

De liberi arbitrii infirmitate.

Nam libertatem scriptura divina nostri confirmat arbitrii, dicens, Omni custodia serva cor tuum: sed infirmitatem ejus Apostolus manifestat, dicens, Dominus custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Jesu. Virtutem liberi arbitrii David enumerat, dicens, Inclinaui cor meum ad faciendas justificationes tuas: sed infirmitatem ejus idem orans similiter docet, Inclina, inquit, cor meum in testimonium tua, & non in avaritiam. Solomon quoque ait, Inclinet corda nostra ad te, ut ambulemus in via ejus, & custodiamus mandata ejus, & ceremonias ejus, & judicia ejus. Potestatem designat arbitrii nostri Psalmographus dicens, Cohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum: infirmitatem ejus nostra postulat oratio, dicentibus nobis, Pone, Domine, custodiam ori meo, & ostium circumstantie labii mei. Arbitrii nostri facultas a Domino declaratur, cum dicitur, Solve vincula colli tui captiva filia Sion: fragilitatem ejus propheta decantat dicens, Dominus solvit compeditos; & Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo holiam laudis.

Audimus in Evangelio Dominum convocatum ut ad eum properemus per liberum arbitrium; Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos: sed infirmitatem ejus idem Dominus postulat dicens, Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me attraxerit eum. Apostolus liberum arbitrium nostrum iterat dicens, Sic currite ut comprehendatis: sed infirmitatem ejus Joannes Baptista testatur, cum ait, Nemo potest homo accipere a se quidquam, nisi fuerit ei datum de celo. Jobemus animas nostras sollicite custodire, dicente propheta, Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilat qui custodit eam. Apostolus Philippensis scribens, ut liberum corum deservat arbitrium, Cum metu & tremore, inquit, vestram salutem operamini: sed ut infirmitatem ejus ostendat adiungit, dicens, Deus est enim, inquit, qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.

CAPUT XI.

Utrum bonam voluntatem nostram sequatur an precedat gratia Dei.

Et ita sunt hoc quodammodo indifferente permixta atque confusa, ut quid ex quo procedat, inter multas magna questione voluimus: id est, utrum qui initium bonae voluntatis praebuerimus, miseretur nostri Deus, an quia Deus miseretur, consequamur bonae voluntatis initium? Multi enim singula hae gerentes, ac jussu amplius adferentes, variis filioque contrariis sunt erroribus involuti. Si enim diacrymus nostrum esse bona principium voluntatis, quid fuit in persecutore Paulo, quid in Publicano Mattheo, quicum iuxta cruci ac supplicii innocentem, alius violentis ac rapinis publicis incubans adhibetur ad salutem? Sin vero gratia Dei semper inspirari bona voluntatis principia dicimus, quid de Zachari fide, quid de illius in cruce latronis pietate dicimus, qui desiderio suo vim quondam regis calceibus inferentes, specialiter vocatus multa precaverunt? Consummationem vero virtutum & consummationem mandatorum Dei, si nostro deputaverimus arbitrio, quomodo eramus, Confirmat Deus hoc, quod operatur in nobis: & Opera manuum nostrarum dirige super nos? Scimus ad maledicendum Israeli Balaam fuisse conditum, sed videmus maledicere cupient non fuisse permixtum. Custoditur Abimelech, ne Rebecca sanguis peccet in Deum. Joseph fratrum suorum disstrahitur, ut descensio filiorum Israel in Aegyptum fieret, & illis de germani vero tractantibus, futura sanis remedia parerentur.

Quod idem Joseph a fratribus agitur movisset dicens, Nolite pavere, nec durum vos videatur, quod vendidistis me in his regionibus. Pro salute enim vestra misit me Dominus ante vos, & est infra. Praemisit enim me Dominus, ut reservemini super terram, & etiam ad vivendum possitis habere. Non vestro consilio, sed voluntate Dei hoc missus sum, qui fecit me quasi Patrem Pharaonis, & dominum totius domus ejus, & principem in omni terra Aegypti. Et cum post obitum patris, semidivinitus fratribus suspicionem timoris auferret, Nolite, inquit, timere. Numquid Dei possumus renuere voluntatem? Vos copulatis adversum me malum, & Deus venit in bonum, ut exaltaret me, sicut ut impredicandum cernitis, & salvo faceret populos multos. Quod etiam beatus David agnomine ante saltem in psalmo centesimoquarto similiter declarat dicens, Et vocavit nomen tuum super terram, & omne firmamentum terrae con-

Ier. 31. 30.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

Ps. 136. 1.

trivit. Misi ante eos virum, in servum vendidatus est Ioseph. *Hec duo, id est, vel gratia Dei, vel liberum arbitrium, sibi quidem videntur adversa; sed utroque concordant, & utroque nos pariter debere suscipere, & pietatis ratione colligimus; ne unus horum homini subtrahatur, ecclesiastica fidei regulam excessisse videamus. Nam cum videtur nos Deus ad bonum velle delectare, occurrit, dirigat atque commoveat coram nostris, quibus voluntas bona vel reparetur, vel formetur in nobis.*

1. ad. 30. 32.
Pl. 40. 11.

CAPUT XII.

Quod voluntas bona, nec semper gratia, nec semper sit homini tribuenda.

Gen. 3. 12.

Eccl. 12. 12.

Rom. 8. 12.
1. 12. 13.

1. ad. 23. 12.
1. 12.

1. ad. 23. 12.

1. ad. 23. 12.
1. 12. 13.

Nec enim talis Deus hominum scisse creditus est, qui nec vultis unquam, nec possit bonum. Alioquin nec liberum ei permitti arbitrium, si ei tantummodo malum ut vellet & possit, bonum vero a semetipso nec velle nec posse concessit. Et quomodo stabit illa Domini post praevaricationem peccati hominis lata sententia: Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis, sciens bonum & malum? Non enim talis ante fuisse potendus est, qui bonum esset profus ignarus; alioquin vellet quoddam irrationale atque insensatum animal cum fateandum est fuisse formatum. Quod scitis absurdum, atque a catholica fide omnino alienum est. Quinimo secundum sapientissimi Salomonis sententiam, Fecit Deus hominem rectum, id est, ut tantummodo boni sensus iugiter frueretur, sed ipsi quæsierunt cogitationes multas. Facti enim sunt, ut dictum est, scientes bonum & malum. Concepti ergo Adam post praevaricationem quam non habuerat scientiam mali, homini vere quem acceperat scientiam non amisit.

Denique non amisit hominum genus post praevaricationem scribitur bonum, etiam Apostoli sententia evidentiissime declarat, qua dicit, Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ex quo legem sunt facient, hi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia, & forte se cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die qua iudicabit Deus occulta hominum. Quæ sensu etiam Dominus per prophetam interpretatur, Iudæorum non naturalem, sed voluntariam civitatem, quam ipsi sibi contumaciter insubstant. Sardi, inquit, audite, & exei intromissi ad videndum. Quis sardus, nisi servus murus, & excus, nisi ad quem nuncios meos misi? Et ne forte hæc eorum civitatem aliquam naturæ, non voluntati possit ascribere, alibi est, Educ foras populum cæcum, & oculos habentem, surdum, & aures ei sunt: & iterum, Qui habentes, inquit, oculos non videtis, & aures, & non auditis. Dominus etiam in Euangelio, Quia videtis, inquit, non videtis, & audientes non auditis, neque intelligunt, & ad-

S. Profer. Tom. I.

impletur in eis propheta Isaia dicens, Auditis audietis, & non intelligetis, & videtis videtis, & non videbitis. Iosrafactum est enim cor populi huius, & auribus graviter audierunt, & oculos suos cooccluserunt; ne quando viderent oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem illos. Denique ut possibiles boni in iusto designaret, & inceptis Pharisæis, Quid autem, inquit, etiam ex vobis ego non indicatis quod bonum est? Quod atque eis non dixerit, nisi nos iudicio naturali id quod æquum est scisse posse discernere.

Eccl. 4. 12.

Eccl. 12. 12.

2. Petri. 2. 12.

Unde cavendum est nobis, ne ita ad Dominum omnia sanctum malis referamus, ut nihil nisi quod malum atque perversum est humana adscribamus natura. In quo quidem sapientissimi Salomonis, Inimicus Domini, cuius hæc verba sunt, testimonio constanter. Ita enim cum consummatus temporis constitutus oraret, effatus est: Voluitque David pater meus edificare domum nomini Domini Dei Israel: & ait Dominus Deus ad David patrem meum, Quod cogitasti in corde tuo edificare domum nomini meo, bene fecisti hoc ipsum mente tractans, verumtamen non tu edificabis domum nomini meo. Hæc ergo cogitatio atque iste tractatus regis David, utrumque bonus & ex Deo, an malus & ad hominem fuisse dicendus est? Si enim bonus atque ex Deo fuit iste cogitatio, cur ab eo a quo inspiratus est, eidem negatur effectus? Si autem malus & ad hominem fuit, cur laudatur a Domino? Resistit ergo ut & bona & ex homine fuisse credatur. In quem modum nostras quædam cogitationes possimus iudicare. Neque enim aut sibi David bonum ex semetipso cogitare concessum est, aut nobis ne quid boni unquam sapere aut cogitare possimus, naturaliter derogatur.

Dubitari ergo non potest inesse quidem omni animæ naturaliter virtutum semina, beneficio Creatoris inserta, sed nisi hæc utilitatis Dei fuerint excitata ad incrementum perfectionis non poterunt pervenire: quia secundum beatum Apostolum, neque qui plantat aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Adjacere autem homini in quæsitum potest arbitrii libertatem, etiam liber ille, qui dicitur Passeris, apertissime docet, in quo dicit angelus unicuique nostrum adherere, dicuntur, id est, bonus ac malus, in hominibus vero optum consistere, ut eligat quem sequatur. Et idcirco manet in hominem semper liberum arbitrium, quod gratiam Dei possit vel negligere vel amare. Non enim præcipit Apostolus dicere, Cum metu & tremore vestram salutem operamini, nisi scisset non vel exuli a nobis posse vel negligi. Sed ne crederent se ad opus salutis divino auxilio non egere, subiungit, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Et idcirco Timotheum monens, Noli, inquit, negligere gratiam Dei quæ est in te. Et iterum, Ob quam causam moneo te, ut resuscites gratiam Dei quæ est in te. Inde est quod etiam Corinthiis scribens hortatur & commovet, ne indigne se gratis Dei instructis operibus exhiberent, dicat, Adjuvantes autem & obsecrantes, ne in

2. Cor. 7.

Libet Pa. Boris.

Philip. 2. 12.

1. Tim. 4. 12.

2. Cor. 12.

ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. *Quam hoc dubio quia in vacuum receperat Simon, non profuit ei perceptio gratia salutaris. Non enim preceptis beati Petri maluit obedire dicentis, Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & ora Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui: in felle enim amaritudinis, & oblatione iniquitatis video te esse.*

49. 1. 22.
C. 30.

Prævenit ergo hominis voluntatem misericordia Domini, de qua dicitur, Deus meus, misericordia ejus præveniet me. Et rursus, Dominum remorantem atque utiliter quodammodo subsistentem, ut nostrum expectatur arbitrium, voluntas prævenit nostra, cum dicitur, Et mane oratio mea præveniet te: & iterum, Præveni in maturitate & clamavi; & Prævenit oculi mei ad te dilectulo. Advocat etiam nos & invitatur cum dicit, Tota de expandi manus meas ad populum non credentem mihi, & contradicentem: & invitatur a nobis, cum dicitur ei, Tota de expandi manus meas ad te. Expectat nos, cum dicitur per Prophetam, Propterea expectat Dominus, ut misereatur vestri: & expectatur a nobis cum dicitur, Expectans expectavi Dominum, & respexit me: & Expectavi salutarem tuum Domine. Et confortatur Dominus cum dicit, Et ego erudivi & confortavi brachia eorum, & in me cogitaverunt malignitatem: & ut nosmetipsos confortemus hortatur, cum dicit, Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. Clamat Jesus, Si quis sitit, veniat a me, & bibat: clamat etiam ad eum propheta, Laboravi clamans, raveræ factæ sunt fauces meæ, defecerunt oculi mei dum spero in Deum meum. Querit Dominus dicens, Quærevi, & non erat vir; vocavi, & non erat qui responderet: queritur & ipse a sponsa stetit convergentem. In cubili meo in noctibus quærevi quem dilexit anima mea; quærevi eum & non inveni; vocavi, & non respondit mihi.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Ps. 118. 118.
120.
121.
122.

Dominus transfudit iniquitatem tuam, non morieris. Quod igitur humilitatem adulterio addidit, liberi utique arbitrii fuit: quod autem arguitur per prophetam, divinx dignationis est gratia. Rursus quod peccatum suum humilitatem agnoscit, proprie libertatis est opus: quod vero sub brevissimo temporis puncto indulgentiam tantorum criminum promeretur, Domini misericordie est donum. Et quid de hac tam brevi confessione, & incomparabili divinx retributionis immensitate dicamus? cum beatus Apostolus ad illam magnitudinem future retributionis aspiciens, quid de illis tam innumeris peccatoribus suis præventuravit considerare periclitabile sit. Nam Momentaneum hoc, inquit, & leve tribulationis nostre, supra modum ultra comparationem, æternum pondus gloriæ operatur in nobis. De quo & alibi constanter enuntiat dicens, Quia non sunt condignæ pæssiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

Quantumlibet ergo enisa fueris humana fragilitas, futura retributionis par esse non poterit, nec ita laboribus suis divinum immovet gratiam, ut non semper gratiam pelleret: & idcirco prædictus magister Gentium, licet gratia Dei apostolatus gradum sortitum se fuisse testatur, dicens, Gratia Dei sum quod sum; tamen se quoque gratia divina respondisse præcavuit, dicens, Et gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi & obtinui: non autem ego, sed gratia Dei mecum. Nam cum dicit, laboravi, conatum proprium signat arbitrii; cum dicit, non autem ego, sed gratia Dei, virtutem divinx protectionis ostendit; cum dicit mecum, non otioso neque securo, sed laboranti ac defudanti eam cooperatam suis se declarat.

2. Cor. 4. 11.

Rom. 8. 18.

2. Cor. 4. 11.

Idem.

2. Cor. 4. 11.

Idem.

CAPUT XIII.

Quod gratiam Dei humani conatus comprehendere non possint.

Et ita semper gratia Dei nostro in bonam partem operatur arbitrio, atque in omnibus illud adjuvat, protegit ac defendit, ut nonnumquam ab eo quosdam conatus bonæ voluntatis vel exigat, vel expectet; ne prout dormienti, aut inertis otio dissoluti, sua dona conferre videatur, occasiones quodammodo querens; quibus humana segnitie torpore diffuso, non irrationabilis manifestia sua largitas videatur, dum eam sub colore consilii desiderii ac laboris impartit; & nihilominus gratia Dei semper gratuita pelleret, dum exigit quibusdam parvisque conatibus tantam immortalitatis gloriam, tanta pervenit beatitudinis dona, inestimabili tribuit largitate. Nec enim quia illius in cunctis latronis præcessit fides, idcirco præventurandum est, non et beatam commemoratorem paradisi gratuito esse promissum, aut pœnitentiam David regis illam unius verbi, quæ dicit, Pœcavi Domine, duo tam gravia tunc crimina, & non potius clementiam Dei absolvere credendum est, ut per Nathan prophetam mereretur audire, Et

Lam. 3. 40.

2. Reg. 12. 12.

164. T. 12.

Quod tentationibus suis Deus virtutem humani expectatur arbitrii.

Quod etiam in Job probatissimo athleta suo, cum eum diabolus expetisset ad singulare certamen, divinum legimus providisse justitiam. Si enim contra inimicum non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia protegente congressus, & absque illa virtute patientia suæ, divina tantum opulatione suffultus, multiplices illas, ac tota inimici crudelitate quasitas tentationum moles & exitia pertulisset, quomodo non illam calumniosam diabolum, quam prius emiserat vocem, adversus eum justus irasset? Numquid gratis colit Job Deum? Nonne tu vallasti eum ac donum ejus, & universam substantiam ejus per circuitum? sed aule manum tuam; id est, sine eum suis mecum viribus decertare, nisi in faciem tuam benedixisset tibi. Sed cum nullam hujusmodi quærimoniæ calumniosus hostis post consilium audeat iterare; non Dei, sed illius se victum viribus confitetur: licet etiam gratia Dei non in totum illi defuisse credenda sit; quæ tantam tentatori tentandis tribuit proleptem, quantum & illum resistendi negaret habere virtutem: non eum ab illius impugnatione sic protegens, ut nullum virtutis hu-

mane

mana vel: quæret locum, sed hoc tantum procurant, ut violentissimus inimicus animam ejus amantem faciens, & impotem sensu, impari eum atque iniquo certaminis pondere prægravaret.

Quod ergo soleat interdum tentare Dominus fidem nostram, ut soritor vel gloriosior fiat, evangelicis illius certaminis edocum exemplo, cujus puerum cum sciret utique postulare sermonis sui se Dominus curaturum, asserere maluit presentiam corporalem, dicens, Ego veniam & curabo eum. Sed ille hanc ejus oblationem ferventioris fidei flagrantia supergrederetur, atque

Matth. 17.

Matth. 17.

Matth. 17.

Matth. 22.

Matth. 22.

dicens, Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed fide tantum verbo, & sanabitur puer meus; miratur eum Dominus atque collaudat, cunctisque illis, qui ex Israelis populo crediderant, præfert, dicens, Amen dico vobis, non invenit tantam fidem in Israel. Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo Christus quod ipse donaverat, prætulisset. Aliquam dixisset, Non dedi tantam fidem in Israel. Quam explorationem fidei, etiam in illo magnifico patriarcha divinam legimus disposuisse justitiam, cum dicitur, Et haecum ei post hæc verba, tentavit Deus Abraham. Non enim illam fidem, quam ei Dominus inspirabat, sed illam quam vocatur sepe atque illuminatus a Domino per arbitrii libertatem poterat exhibere, experiri voluit divina justitia. Unde non immerito fidei ejus constantia comprobatur, atque ad eum superveniente gratia Dei, qua eum paupiorum sublevarat, ut probaret, ita dicitur: Ne inferas manum tuam in puerum, neque facias ei quidquam: nunc enim scio, quia times Dominum tu, & non pepercisti filio tuo dilecto propter me.

Quod tentationis genus nobis quoque ad probationis meritum posse contingere in Deuteronomio satis evidenter a legislatore predicatur: Si sustulerit, inquit, inter vos propheta, aut qui somnium se vidisse dicat, & prædixerit signum atque portentum, & everserit quod locutus est, & dixerit tibi, Eamus & serviamus diis alienis quos ignoratis, ne audias verba prophetæ illius ut hominioris: quia tentans tentat te Dominus, utrum diligas eum in toto corde tuo, & custodias mandata illius, an non. Quid ergo? Cum ipsum prophetam aut somniatorem surgere permiserit Deus, itane eos, quorum fidem probare disposuit, protecturus esse credendus est, ut nullum penitus locum, quo suis viribus cum tentatore confingat, libera eorum reservec arbitrio? Et quid eos necesse est vel tentari, quos ita infirmos novit ac fragiles, ut nequaquam virtute sua valeant resistere tentatori? Sed utique nec tentari eos justitia Domini permisisset, nisi parem in eis resistendi scisset velle virtutem, quæ possent æquitatis iudicio in utroque merito, vel rei vel laudabilis iudicari.

Tale est & illud quod ab Apostolo dicitur: Tentatio vos non apprehendit, nisi humana. Fidelis autem Deus, qui non permittit vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum ratione & exitum, ut sustinere possitis. Cum enim dicit, Qui ita videat ne cadat, sollicitam reddit arbitrii libertatem, quam utique moverat percepta gratia, vel stare per industriam,

vel cadere per negligentiam posse. Cum autem infert, Tentatio vos non apprehendit nisi humana; infirmitatem eorum & inconstantiam necdum robuste mentis exprobat, qua adhibe spiritualium nequitiarum turbidinis non poterant impugnari, adversum quos semetipsum, vel illos perfectos novat quotidie dimicare, de quibus ad Ephesios dicit: Jam non est nobis colloquatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principatus, adversus potestates, adversus mundi retores, tenebrarum harum, contra spiritualia nequitie in cælestibus. Cum vero subiungit, Fidelis autem Deus, qui non permittit vos tentari supra id quod potestis; non utique opor, ne eos tentari permitteret, sed ne supra id quod sustinere poterat, tentaretur. Illud enim indicat humani arbitrii facultatem, hoc vero Domini gratiam tentationum illuminamina detestantis ostendit. In his igitur omnibus approbatur, ita semper divinam gratiam arbitrium hominis incitat, ut illud non in omnibus taliter protegat ac defendat, ut non etiam propriis eum cunctibus cogeret adversum spirituales faciat inimicos, in quibus vel gratiam Dei vellet, & infirmitatem suam superaret, intelligat, & ita distat non de sua fortitudine, sed de divino semper sperare suffragio, atque ad suam jugiter recurrere protectionem.

Et ut hoc non nostra conjectura, sed evidenterius adhuc Scriptura testimonium approbetur, illud quod in Jesu Nazareo legitur retrahemus. Has, inquit, gentes dimittit Dominus, ac disperdere nolit, ut in eis experiretur Israel, utrum cultuodine mandata Domini Dei sui, & haberent consuetudinem cum hostibus præliandi. Et ut incomparabili Cælestis nostri clementia mortale aliquid, non pro æqualitate comparemus. Si nutrix pia atque sollicita diu suum parvulum gestat, ut quandoque ingredi doceat; & primum quidem eum replete permitit, debine erectum ut alternis passibus iuvetur, dextera sua virtute sustentat, non paululum derelictum, si titubantem viderit, protinus apprehendit, nutantem suscipit, lapsum erigit, & vel accet a casu, vel etiam decidere & leviter sicens, elevat post ruinam; cum autem eum ad pueritiam, vel adolescentiam ac juvenutis perduxerit robur, quadam etiam pondere vel labore, quibus non opprimatur, sed erectatur, injungit, & cum emulis decertare permittit, quanto magis caelestis ille omnium pater novit, quem suum gratia suæ gesserit, quem libera voluntatis arbitrio in conspectu suo accerit ad virtutem, & tamen adjuvat laborantem, exaudit vocantem, non relinquit querentem, eripit de periculo interdum etiam nescientem?

C A P U T . XV.

De multiplicitate vocationum generum.

P^{er} que etiam evidenter ostenditur, instabilitatem esse iudicia Dei & investigabiles vias ejus, quibus ad salutem humanam adtrahit genus. Quod etiam evangelicarum vocationum exemplis possumus approbare. Andream namque ac Petram, cæterosque Apostolos, nihil de sa-

Ephe. 6.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

de salutis sue remedio cogitantes. Spontanea gratia sue dignatione praelegit: Zachaeum ad conspectum se Domini fideliter extendentem, & exigentem statum suae sycomori celsitudine sublevit non solum suscipi, verum etiam benedictione cohabitantis illustrat. Invenit ac repugnantem adhibuit Paulum: alium ita precepit sibi insuperabiliter adherere, ut ei postulat brevissimas pro sepultura patris non concederet inducias. Cornelio precibus & elemosinis suis jugiter insistens, velut remunerationis vice, ita salutis ostendit, eique angeli visitatione praecipitur, ut accersens Petrum, verba salutis ab eo, quibus una cum omnibus suis salvaretur, agnoscat.

Et ita multiformis illa sapientia Dei salutem hominum multiplici atque inscrutabili pietate dispensat, ac secundum capacitatem unicujusque gratiam suae largitatis impertit, ut ipsas quoque curaretur, non secundum uniformem monstraret suae potentiam, sed secundum mensuram fidei in qua unumquemque reperit, vel sicut unicuique ipse peritus est, maluerit exercere. Credentem namque quod ad emundationem leprosa sua voluntas Christi sola sufficeret, solo voluntatis suae curam assensu, dicens: Volo, mundare. Alteri deprecanti, ut adveniens per impositionem manus suae desinam filium suscipere, ingressus domum ejus, eodem modo quo ille speraverat, id quod rogabatur induxit. Alii ex levi summam salutis in verbis ejus praedicatione consistere, ac responderent, Dic tantum verbo, & sanabitur pauper meus, per sermone imperium resolutus artus pristino robore solidavit dicens, Vade, & sicut crediti fuerat tibi, Aliis de talem fimbria ejus sperantibus medicinam, ubertim sanitatis dona largitus est. Aliorum morbis medelam rogatus induxit, aliis spontaneam praestitit medicinam. Alios hortatus est ut sperarent, dicens, Vis sanus fieri? Aliis non sperantibus ultro ingressi auxilium. Aliorum desideria, prius quam voluntati eorum satisficeret, exploravit, dicens, Quid vultis ut faciam vobis? Alii ignorantiam, quae id quod concupiscitis obtineret, beatique ostendit. Si credideris, inquit, videbis gloriam Dei. Iuxta alios ita virtutem curationum effudit, ut de eis Evangelista commemoraret, Et curavit omnes languidos eorum: inter alios vero immensa illa beneficiorum Christi abyssus obstruata est, ut dicatur, Et non poterat inter illos Jesus facere virtutes, propter incredulitatem illorum. Et ita largitas Dei secundum capacitatem humanae fidei etiam ipsa format, ut huic quidam dicit, Secundo idem tuum facit tibi: illi vero, Vade, & sicut crediti fuerat tibi: alii autem, Fiat tibi sicut vis: & rursus alteri, Fides tua te salvum fecit.

CAPUT XVI.

De gratia Dei, et quod humanae fidei transcendat angustias.

Nemo autem assemet huc a nobis adeo suspice prolati, ut nitemur adstruere, summam salutis in nostra fidei divinis coarctari.

secundum quorundam praesentem opinionem, qui totum libero arbitrio deputantes, gratiam Dei dispensari secundum meritum unicujusque definiunt. Sed absoluti sane praesentis sententia, etiam exuberant gratiam Dei, & transgredi interdum humane infidelitatis angustias. Quod in illo evangelico festum fuisse regulo reminiscimur, qui dum facilius crediti agitantem filium suum posse curari, quam mortuum suscipiari, praesentem Domini festinus implorat, dicens, Domine, descende, prius quam moriatur filius meus. Cujus infidelitatem licet his sermonibus Christus argueret, Nisi signa & prodigia videritis, non creditis; tamen secundum infirmitatem fidei ejus, gratiam suae divinitatis exercuit; nec praesentia corporali, quemadmodum ille crederet, lethales febrium morbos, sed verbo suae potestatis exelavit dicens, Vade, filius tuus vivit.

Quam superabundantiam gratiae, etiam in illius paralytici curatione Dominum legimus effudisse, cum ei languis sui tantum, quo corpus fuerat resolutum, remedia poscenti, anima prius ingerit sospitantem dicens, Confatis elio, fili, dimittuntur tibi peccata tua. Post quod non credentibus scribis posse eum remittere humana peccata, ad confundendam incredulitatem eorum, etiam membra ejus paralyticis valetudine resolute, potestatis suae sermone restinxit, dicens, Quid conatis mala in cordibus vestris? Quid est haec illi dicere, Remittuntur tibi peccata; ac dicere, Surge, & ambula? Ut sciam autem quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico, Surge, & tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

Similiter autem in illo, qui triginta & octo annos iuxta natatoria crepidinem frustra decubebat, de aqua illius motu speraverat medicinam, manifestantem ultroque largitatis ostendit. Nam cum volens eum ad salutis remedia provocare distinxit ei, Vis sanus fieri? cumque ille de humani adjutorii inopia quereretur, ac diceret, Hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam, incredulitati ejus & ignorantia veniam tribuens, prius cum suscitavit, non illa quae speraverat via, sed quae Dominus voluit miseratione resoluti, dicens, Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Et quid mirum, si haec Domini potestate gesta narratur, cum similia etiam per servos gesta divina gratia fuerit operata? Ingressi enim namque templum Petrus & Ioannes, cum ille claudis ex utero matris, qui gressum penitus ignorabat, elemosinam posculetur; illi non vultis esse quae poscebat infirmus, sed gressus officio largiuntur, & per visum sibi sperantem solatiis, imperato salutis poemis locupletat, dicente Petro, Arguam & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Jesu Christi Nazareni surge, & ambula.

CAPUT XVII.

De inscrutabili dispensatione Dei.

PER hoc igitur exemplum, quæ de evangelicis præcælitis monumentis, evidentissime poterimus advertere diversis atque innumeris modis & inscrutabilibus viis, Deum salutem humani generis procurare: & quorundam quidem volentium & silentium cursum ad maiorem invigilare flagrantiam, quosdam vero etiam nolentes invitosque compellere, & nunc quidem ut impleantur ea quæ utiliter a nobis desiderata perpexerit adjuvare, nunc vero ipsius sensu desiderii inspirare principia, & vel initium boni operis, vel perseverantiam condicare. Inde est quod orantes, non solum protectorem ac salvatorem, sed etiam adiutorem ac suscipiorem Dominum proclamamus. In eo enim quod prior advocat, & ignorantes atque invitos aditabat ad salutem, protector atque salvator est: in eo autem quod adiutorem nobis opem ferre, resurgenteque suscipere ac munere conservare, susceptor ac religiosum nominatur. Deique hanc dispensationis Dei multiplicem largitatem beatus Apostolus mente pertrahens, & in quosdam immergens atque interminabile pietatis Dei pelagus se insidisse confitens, exclamavit: O altitudo divitiarum scientiæ & scientiæ Dei! Quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & investigabiles viæ eius! Quis enim cognovit sensum Domini?

Huius ergo scientiæ admirationem, quam ille talis ac tantum genitum magister experiri, evocare conabatur quisquis crediderit illius inscrutabilis abyssus profunditatem humana ratione se posse metiri. Nam qui ad plenum dispensationis Dei, quibus salutem in hominibus operatur, vel mente concipere, vel differere se posse confidit, proculdubio impugnat Apostolicæ sententiæ veritatem, scrutabilia esse Dei iudicia, & investigabiles vias eius, profane pronuntiabit audacia. Ipso quoque Dominus hac ad eos ita testante. Non enim cogitationes meæ cogitationes vestræ, neque viæ vestræ viæ meæ. Quia sicut exaltatur cæli a terra, sic exaltatur sunt viæ meæ a viis vestris, & cogitationes meæ a cogitationibus vestris. Hanc igitur dispensationem atque amentem suam, quem nobis tribuere Dominus ineffabili pietate dignatur, valens humana affectionis motu exprimere, nec inveniens in hac creatura telemonacharum affectum, cui cum comparare dignus posset, tenerimur pie moris visceribus quæmur, & nunc quidem hoc exemplum, quia variis aliis in natura hominum non potest inveniri, dicens, Numquid oblivisci potest mulier infansem suum, ut non misereatur filio uteri filio? Sed non contentus hac comparatione, transcendit eam confestim, atque subiungit dicens, Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui.

CAPUT XVIII.

Definitio patrum, eo quod liberum arbitrium ad salvandum non sit idoneum.

PER quod evidenti ratione colligitur ab his qui non loquacibus verbis, sed experientia S. Præf. Tom. I.

duce, vel magnitudinem gratiæ, vel modulum humani metiuntur arbitrii; quia non levibus curis, nec fortibus præliis, nec sapientibus panis, nec prudentibus divitiis, nec scientibus gratia, sed operatur hæc omnia unus atque idem spiritus dividens singulis prout vult. Et idcirco fide non dubia, & ut ita dicam, palpabili experientia comprobatur, universitatis Deum, velut plurimum patrem, benignissimumque medicum, secundum Apostolum, indifferenter omnia in omnibus operari, & nunc quidem salutis inspirare principia, & inferere unicuique bonæ voluntatis ardorem, nunc vero ipsius operationis effectum, & consummationem donare virtutum: & nunc a ruina jam proxima lapsaque præcipiti etiam invitos & insusitos revocare: nunc autem occasiones & opportunitates salutis ingerere, ac præcipites violentosque conatus a lethaliibus dispositionibus inhibere, & alios quidem volentes curretesque suscipere, alios vero nolentes resistentesque pertrahere, & ad bonam cogere voluntatem.

Totum vero non semper resistentibus, nec perseveranter invitis nobis a divinitate concedi, & summam salutis vestræ, non operum nostrorum merito, sed celsæ gratiæ deputandum, ita Domini ipsius caribus edocetur: Et recordamini viarum vestrarum, & omnium scelerum vestrorum, quibus polluti estis in eis, & displicebitis vobis in conspectu vestro, in omnibus malitiis vestris quas fecistis, & scieris quia ego Dominus, cum bene fecero vobis propter nomen meum, non secundum vias vestras malas, neque secundum scelera vestra pessima, domus Israel. Et idcirco hoc ab omnibus catholicis Patribus definitur, qui perfectionem cordis non inani dispensatione verborum, sed re atque opere, didicerunt divini esse muneri. Primum ut accendatur unusquisque ad desiderandum omnia quod bonum est, sed ita ut in elevarum partem plenum sit libera voluntatis arbitrium. Itemque etiam secundum, divina esse gratia, ut effecti valeant exercitia prædicta virtutum, sed ita ut possibilitas non extinguatur arbitrii. Tertium quoque, ad Dei munera pertinere, ne adquisita virtutis perfectio teneatur, sed ita ut captivitate liberatis addicta non sentiant. Sic enim universitatis Deus omnia in omnibus credendus est operari, ut incites, protegas atque conserves, non ut auferas quem semel ipse concessit arbitrii libertatem. Si quod sane versutus humana argumentatione ac ratione collectum, huic sensui videtur obistere, citandum magis est quam ad destructionem fidei provocandum. Non enim fidem ex intellectu, sed intellectum ex fide mereamur, sicut scriptum est, Si non crederitis, non intelligetis. Quia quemadmodum & Deus omnia operatur in vobis, & totum libere adscribitur arbitrio, cui dicitur, Si volueritis & audieritis me, quæ bona sunt terre manducabitis, ad plenum humano sensu ac ratione non potest, ut arbitror, comprehendi. Hoc nos beatus Chæremus confirmatus cibo, laborem fecit tam inviti iteris non sentit.

Eccles. 1. 11.

1. Cor. 12.

Rom. 8. 12.

Eccles. 1. 11.

41. 1. 12.

Rom. 12. 11.

1. Cor. 12. 11.

1. Cor. 12. 11.

1. Cor. 12. 11.

1. Cor. 12. 11.

1. Cor. 12. 11.

ARGUMENTA CAPITUM LIBRI SANCTI PROSPERI CONTRA COLLATOREM.

CAPUT I.

Calumniatores doctrinae sancti Augustini eo ducunt, ut inimici gratiae credantur ab Ecclesiis injuste damnati. Unde oritur major necessitas eos refellendi. Augustini ductu catholica acies Pelagianos vicit. Episcopi Pelagiani depulsi episcopatu & excommunicati.

CAPUT II.

Cur aggrediatur unius Cassiani potissimum definitiones. Cassiani prima definitio catholica. A qua postea secunda definitione incipit introduci definitio, quae doceat multos ad gratiam venire sine gratia.

CAPUT III.

Cassianus nec cum Pelagianis nec cum catholicis plene concordat: dum errando asserit, alios per gratiam, alios per legem & naturam suscipere. Definitio tertia Cassiani. Appetitum virtutum habere hominem a se ipso. Refellitur ex antea confessis ab ipso prima definitio.

CAPUT IV.

Contra Cassianum probatur, nec desiderium salutis haberi sine gratia. Quarta definitio Cassiani: Per naturam bonum aliquando bonorum voluntatum praedire principia. Refellitur tam ex prima sua definitione, quam ex Apostolo, cujus locus iste. Velle adjacet mihi, a prava interpretatione vindicatur.

CAPUT V.

Definitio 5. Cassiani: Simul suscipiendas esse sententias contrarias; & illam quae bonam voluntatem nasci ex gratia, & illam quae ex bona voluntate gratiam perdere dicit. Opinio Cassiani Catholicis perinde atque Pelagianis errorem affingit. Refellitur ex definitionibus summorum Pontificum & Conciliorum.

CAPUT VI.

Cum ea quaestio, quae est de sanctorum origine voluntatum, contra Pelagianos clare definita sit; male Cassianus errantium arma colligens, contendit, liberum arbitrium auferri per gratiam: cum per eam potius formetur, regatur & ordinetur.

CAPUT VII.

Cassianus contrarias definitiones confundens, ex-

emplis colorare nititur quod intendit, hoc posse quosdam per liberum arbitrium, sine adjutorio Dei, quod quidem, nisi Deo cooperante non possint. Refellitur ex Scripturis, & probatur ut Matthaei & Pauli, sit Zacchai & latronis in cruce conversionem esse pariter ex gratia.

CAPUT VIII.

Definitio 6. Cassiani: Liberum arbitrium & gratiam pariter suscipi debere, id est, ita ut pari modo conferre ad salutem credantur. Divina auctoritates de gratia asseruntur: detorque ratio quare voluntas non auferatur per gratiam.

CAPUT IX.

Contra Cassianum probatur ex Scripturis & Ecclesiae definitionibus, initium bonae voluntatis esse ex gratia. Primus homo creatus absque vitio, & potens in bono perseverare si vellet, libero arbitrio discessit a bono: in quo post peccatum nihil remansit, nisi quod ad temporalem pertinet vitam. In quam profundum malum tota humana natura demersa sit illius praevicatione. Definitio 7. Cassiani: Adamum post praevicationem accepisse scientiam mali, non amisisse scientiam boni. Refellitur.

CAPUT X.

Exponitur & vindicatur locus Apostoli Rom. 2. 14. de Gentibus sine lege facientibus quae leges sunt. Sapientia quidem in infidelibus ex natura a Deo condita reliquit: nullus vero bonae voluntatis motus, nisi ex Spiritu sancto.

CAPUT XI.

Liberum arbitrium nec voluntatem boni nec possibilitatem habere, nisi per gratiam. Cur homini imperentur ea quorum facultatem non invenit in sua natura. Definitio 8. Cassiani: Natura humane non id solum adscribendum quod malum est. Merita hominum nulla sine gratia.

CAPUT XII.

Demonstratur uberius, sententiam Cassiani esse, cogitationes pias & sanctae consilia absque inspiratione Dei concepta, de naturali posse prodire sapientia. Adversus quem loci, quae abutebantur, expositione, & aliorum adjectione ostenditur, cogitationes pias ex libero arbitrio sine Dei inspiratione non oriri. Bona voluntas hominis si ejus propria est, ut non nisi Deo inspi-

inspirante concipiatur: conversusque hominis, licet non sine ipso, non tamen ab ipso incipit.

CAPUT XIII.

Definitio 9. Cassiani: Omni anime inesse naturaliter virtutum semina a creatore inserta. Resellitur, quia peccatum originale exierit. Virtutes in impiis veras non esse, sed omnia opera eorum immunda: virtutum sive meritum principia nulla in nobis ante gratiam. In ingenuis impiorum licet multa laudabilia, tamen non vera virtutes. Consultat id quod ex Pastoris libro apocrypho probare voluerat Collator, hominem, etiam ante gratiam, ad bonum & malum aequaliter se habere.

CAPUT XIV.

Cassianus liberi arbitrii vigorem demonstrare aggressus. Definitio 10. Cassiani: Job suis virtutibus vicisse diabolum, non auxilio gratia, nisi quatenus Deus non majorem tentatori dedit potentiam, quam illi novaret inesse virtutem. Cassiani frater catholicam sententiam de gratia in disputationis principio predicat, & eandem postea impugnat. Ad precipitia Pelagiana gradatim decurrit.

CAPUT XV.

Libero arbitrio quantas vires tribuat Cassianus. Job in conspectu cum diabolo sua ipsius virtute vicisse putat. Contra probatur, Job vicisse auxilio Dei. Tolerantiae fortitudo non nisi ex gratia Dei. Cassiani error, virtutem resistendi habuisse Job ex libero arbitrio, non ex gratia.

CAPUT XVI.

Quod supra docuerat Cassianus, Centurionis evangelici exemplo confirmare nititur, cujus Definitio 11. est: Nullius laudis ac meriti esse, si id in eo Christus, quod ipse docuerat, praeluxisset. Contra probat S. Prosper, quod laus & meritum per gratiam non auferatur: fidei quoque & bonis operibus laudem ac meritum tribui, sine praedictio gratia.

CAPUT XVII.

Quantum Cassianus in supra ab eo dictis adjuvet Pelagianos dicentes, Gratiam Dei secundum merita nostra dari, quos tamen profane opinionis arguit: in quo sibi metipsum contrarius

esse convincitur. Salus omni modo nisi ex fide esse non potest.

CAPUT XVIII.

Cassianus inconuenientia miscere conatur, & fideles in duo genera diuidit, quibus contraria accommodat. Definitio 12. Cassiani: Deum in salutis negotio altis esse saluatorem, aliis susceptorem tantum. Contra probat S. Prosper, Christum omnium qui saluantur esse saluatorem. Placita Cassiani de gratia & libero arbitrio heresunt Evangelica apostolicaque doctrina discipuli.

CAPUT XIX.

Recapitulat S. Prosper duodecim Cassiani definitiones: ut pateat facilius, quia de gratia sentientes, qui gratia defensoribus obnoxiantur, & pacem Ecclesiae, resumptis de Pelagianorum schola quaestionibus inquietant.

CAPUT XX.

Errores Cassiani definitionibus contenti summam colliguntur.

CAPUT XXI.

Redit ad susceptam initio defensionem Augustini, quem praecipue Semipelagiani impetebant, eadem in illum iaculantes quae alias Pelagiani, & Julianus maxime. Illos ergo isilem armis impugandos, quibus Pelagiani vicii sunt; auctoritate scilicet Ecclesiae: cum Augustini aduersarios damnatione Pelagianorum prostraverit Innocentius; eosdemque damnavit Palastina Synodus, Africana Concilia, Zozimus, Bonifacius, & Celestinus. Quorundam aduersus Celestini testimonium cavillatio resellitur. Augustini doctrina iustis ubique tenoris demonstratur. Potum S. Properi, ut Xistus Pontifex oculis Ecclesiae inimicos repellat.

CAPUT XXII.

Conclusio operis. Etsi Augustini reprehensesores satis sint conviciti, tamen tolerandi sunt, nec de correctione eorum desperandum est. Interim amandi quidem semper, sed vitandi Deumque orandus, ut in omnibus nostris primas teneat.

SANCTI PROSPERI AQUITANI

DE GRATIA DEI, ET LIBERO ARBITRIO (a)

LIBER * CONTRA COLLATOREM,

I D E S T,

PRO DEFENSIONE SANCTI AURELII AUGUSTINI, Hipponensis

Episcopi, contra Cassiani Presbyteri librum qui titulo,

De protectione Dei, prænatur.

Excursus duodecim definitiones Joannis Cassiani, de gratia & libero arbitrio, contentas collatione ipsius tertio-decima, easque, una excepta prima, omnino a Catholica veritate dissidere docet: demonstrans Augustini reprehensores, & vana objicere, & recta impugnare, & prava defendere, ipsisque Pelagianorum jam peremptorium armis intestinum bellum moventes, Scripturis divinis simul, & Ecclesiasticis Imperatorisque constitutionibus rebellare.

CAPUT PRIMUM.

Calumniosae doctrinae fauelli Augustini eo ducunt, ut inimici gratia credantur ab Ecclesia injussu domari. Unde utitur major necessitas eos refellendi.

GRATIAM Dei, qua Christiani sumus, quidam dicere audent a sanctae memoriae Augustino episcopo non recte esse defensam, libroque ejus contra errorem Pelagianum conditos, immoderatis calumniis impetere non quiescunt. Quorum intus interitrepens domesticæ malignitatis non minus spernenda esset, quam foris latrans hæretica loquacitas: nisi ejus extra ovile dominicum lupis, (b) qui sub nomine ovium sunt suffragarentur; essentque ejusmodi (c) ut nec ordo eorum in Eccle-

sia, nec ingenia despicienda videantur. Siquidem habentes speciem pietatis in studio, cujus virtutem diffidentur in sensu, trahunt ad se multos inruditos, & non habentia (d) spirituum discretionem corda conturbant: atque (e) in eum statum deducere causam Ecclesiæ molliunt, ut dum nostros assument non veraciter pro gratia (f) fuisse locutos, inimicos gratiæ perfundant injuste esse damnatos. Non ergo negligendum est hoc malum, quod ab occultis (g) parvisque seminibus augetur quotidie, & ab ortu suo latius longiusque distenditur: sed studendum est, in quantum Dominus adjuvat, ut fallacium calumniatorum hypocritis deagatur, qui ex ipsa injuriæ magnitudine, quam in uno (h) cunctis, ac præcipue Apollolicæ sedis (i) Pontificibus intulerunt, ab indoctis & parum caute excellentioris scientiæ judicantur, & misero per-

2. Tim. 2. 15.

Mont. n. 11.

(a) In antiquissimo Corbejensi codice ante annos fere nonages scripto, titulus opusculi hujus est: *Libri Iulii Prosperi pro prædicamentis gratiæ Dei contra librum Cassiani Presbyteri, qui prænatur de protectione Dei.* In M. Jolienis annorum ferme 500. *Incipit liber Prosperi contra librum Cassiani Presbyteri, qui prænatur de protectione Dei*: id est, contra collationem tertiam decimam, habitam cum Abbate Chazemone. Editio Lugd. ann. 1539. De Gratia Dei, dicit Prosperi contra Cassianum Collatorem Liber. Mogunt. ann. 1512. & alia subsequentes: *Libri fauelli Prosperi. (Ven. Augustini) de gratia Dei & libero arbitrio, pro defensione Dei.* Ven. cui est de protectione Dei titulus.

(b) Sic Mf. Corb. Remig. & Jol. cum edit. Mogunt. Venetæ, & ap. op. S. Aug. Editiones autem Lugd. Lov. Duac. & Colon. post vocem *lupis*, *sub nomine ovium suffragarentur.*

(c) Mf. Remig. & Jol. cum edit. antiquioribus Mogunt. & Ven. ut *per ordo eorum*, nec ingenia in Ecclesia despicienda videantur. Sola Lugdun. nec corbejensi in Ecclesia.

(d) Sic Mf. Jolienis. At Lovaniensis editio, Antuerpiensis, Lugd. Duac. & Colon. *spiritum discretionis.* Moguntinensis vero omnium prima, quæ anno 1512. e Mf. exemplari Benedictionum montis S. Jacobi prodit, habet *spiritum discretionis*: aliter Mf. Corb. & edit. Ven. Altitidit S. Prosperi ad 1. Cor. 12. 10. Locum aliter legere est in Lugd. edit. & Mf. Remig. *dispicenda videantur: si quidem habentes speciem pietatis in studio... reabant ad se multos... conturbant: atque in eum statum... molliantur.*

(e) Mf. Remig. Mogunt. & Ven. *in eo statu.* (f) Mf. Jol. cum Mogunt. & Ven. addit vocem, *fuisse.*

(g) Sic Mf. Jol. & Corb. cum Mogunt. & Ven. & Aug. edit. novæ. Alii, *parvisque.* Lov. Duac. & Colon. in margine, *alios parvis.*

(h) In Mf. Jolienis hæc verba, *in uno*, subiicitur, *id est, beato Augustino, quem summus Pontifex Laudaverunt.* Sed saltemque notum esse glossam scribæ amanuensis.

(i) Lugd. editio pontificatus.

perverſoque ſucceſſu (a) facilem mendacio confeſſione eliciunt, quia reverentiam ſibi præſumptione pepererunt. Nec enim, cum ſint bonæ opinionis viri, creduntur ullo modo tarditate intelligentiæ, aut temeritate iudicii, (b) in ſuperfluo quæſtæ conſolationem potuiſſe promptere; ac non potius magno ingenio & vehementi (c) ſtudio laborare, ut ſubtiliſſimi tractatoris diſputationibus comprehenſis, cenſura (d) nunc diſtinctis & inſpectio ſagacior inveniret, quod antea ſecurus favor, & benignitas incurſa non viderat.

2. Unde ergo (e) hæc diligentia tam ſeveri emerſit examinis? Unde in hanc auſteritatem (f) ſupercilium ſe tetricæ frontis armavit, ut menſuras ſenſuum, pondera locutionum, numeros ſyllabarum inſidioſus ſcrutator eventilet, magnamque ſe aliquid (g) conſecrare præſumat, ſi catholico prædicatori notam erroris aſſigat? Quæſi incognitum aliquod opus, & (h) quod hæcenus lateverit, impetatur: ac non illa his moribus doctrina lanietur, quæ novorum hæreticorum commenta diſpicit, & diabolicum turriorem Pelagianæ elationis eluſit. (i) Viginti & eo amplius anni ſunt, quod contra inimicos gratiæ Dei catholica acies, huius viri duſtu pugnat & vincit. (k) Et vincit, dico, quia non patitur reſpirare quos vicit, & in quorum excidium, unam cunctorum ſacerdotum manu ſententiam ſcripſit. Puſti pontificio, & communione privati, (l) querantur de ſollicitate noſtræ victoriæ, & arment in nos linguas ſuas, qui explare a veritate, quam cives eſſe Eccleſiæ maluerunt; noſtri autem concorporales, (m)

& compariſcipæ gratiæ Chriſti, cor de his armis quibus communis fides eſt deſenſa, cauſantur? Cur bellum conſectum retrahant, & murmurioſe ſecuræ dudum pacis inſirmitat? An victores diſpicient, & victi placent; tantaque ſolentia damnaſi ſouentur errores, ut pravitate invidia, & (n) auctores noſtri pulſentur & iudices? An vero ita ſe (o) novorum cenſorum norma exactior temperavit, (p) ut & nulla eorum quæ exciſa ſunt, (q) alterat, & quædam ex his quæ deſenſa ſunt, reſpuſa? Ecce ſalva catholica pace victoriæ, ſalva indiſſolubili reverentia decretorum, parati ſumus patronos doctrinæ emendationis audire, & circumſpectas ab omni errore lineas (r) ſubtiliſſimæ diſcretionis agnoſcere. Conſtituatur (s) in medium, quod (t) de novis emerſit ingeniis.

CAPUT II.

Cur aggreſſiatur vixit Caſſiani poſitum definitiones. Caſſiani prima deſcriptio catholica. A quo poſtea incipit introducti deſcriptio, qua docetur, multos ad gratiam veniſſe ſine gratia.

ET ne ad obſcurandam ſcientiam doſtorum, ea exagitate videamur, quæ vulgus ignobile, & procaz ineptorum loquacitas intemperanter effundit; unus poſitum definitionis, quem non dubium eſt illis omnibus in ſanctarum ſcripturarum ſtudio præſtare, referamus. (u) Quas etiam ob hoc ſolum interim in diſſertationem oportet (x) adiungere, quia utrum

(a) Mf. Remig. ac Edit. Mog. & Ven. *facili mercedem* Mf. Jol. *facile pro faciem*, ut *facili*.

(b) Ed. Mog. & Ven. *inſuper ſua quæſtæ conſolationem*. Nec bene, ut videtur, Lugd. omiſſo in ſuperſina quæſtæ conſolatione.

(c) Lugd. omittit vocem hanc, *ſtudio*.

(d) Edit. Mogunt. & Ven. *cenſura inno diſtinctior* &c. Hæc omnia non leguntur in Lugd. edit.

(e) Lugd. editio, *hoc fuerunt*.

(f) Sic Auguſt. append. cum Mf. Corb. ac Mogunt. & Ven. Lugd. *ſupercilium tam tetricæ frontis armavit*; Lovan. Duac. & Colon. *ſupercilium tam tetricæ frontis ſe armavit*. Mf. Jol. *ſupercilium ſe tetricæ frontis armavit*.

(g) Mf. Jolemiſis, *ſacro præſumat*.

(h) Edit. Ven. *quæ hactenus*.

(i) Ita Mf. Jol. Item Mf. Corb. Mogunt. edit. & Ven. excepſia his, & c. At poſteriores editiones habent: *Viginti annis amplius*; & omittunt, *ſunt quod*. Auguſtinus porro contra Pelagianam hæreſim pugnat anno Chriſti 412, caput, ſcripta ad Marcellinum libris de peccatorum merito ac de baptismo parvulorum. Iſte ergo S. Proſperus liber viginti & amplius ab hinc annis editus, merito ſeſterſit in annum circiter 432.

(k) Sic Mogunt. Ven. & append. Aug. ex Mf. Corb. Lugd. omiſſo, Et, ut poſteriores quoque omittunt, *ſine diebus*, quia non patitur reſpirare quod vicit; & in quorum excidium cum, cunctorum ſanctarum manu ſententiam ſcripſit.

(l) Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *quaſi de ſollicitate niſtra victoriæ*. Mf. Jolemiſis omittit, *quaſi*. Editio vero Mogunt. ſequentem ſententiam cum præcedente, eæ du unus ſententia membra, conſuevit; & loco querantur, arment; habet, *querantur, arment*. Item exhibet & Venetia editio: at ſententia huius loco a præcedentibus diſtinguit comæ, & majori littera initiali appoſita.

(m) Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *ut pariter per*... *deſenſa*. Mf. Jol. & Corb. Aug. edit. Edit. Mogunt. & Ven. ut in textu.

(n) Sole Lugd. editio, *auctores diſpicient*; ceteris prætermiſſis, *tanta inſolentia*.

(o) Lugd. edit. *novorum ſenſum*.

(p) Mogunt. & Ven. edit. *quod & nulla*.

(q) Mf. Jolemiſis *aſſerunt*... *reſponſum*.

(r) Mogunt. & Ven. *ſubtiliſſimas*.

(s) Mf. Jol. in medium. Mogunt. & Ven. *Conſtituant in medium*: tum perque unus tenore ſententiæ, uſque ad hæc, *loquacitas inemperanter effundit*. Unius, &c. Eodem modo diſtinctum legitur in Lovan. edit.

(t) Manuſcriptus Remigianus, *quod de novis ſemper emerſit*. Jam tum emicantem aſt contra Auguſtinum quæſtiones, quibus poſterioribus in opusculis ſua editis contra Caſſius ac Vincentium, & ad excepſia Genendum. Cum vero Caſſiani, Auguſtini æmulorum antegamiis, liber forte nondum ipſi immortuiſſet, aut meliora de ingenio alias optima ſperaret; nunc tandem reſtitenda ſuſcipit Caſſiani poſitum definitionis, quæ ſilo editi in vulgus circumſuſi jam cæperant, & in quibus nova arte oppugnari videbatur doctrina S. Auguſtini.

(u) In edit. Mogunt. & Venetis, *poſt reſerentur*. Cujus *decreta* ob hoc ſolum interim oportet in medium adduci, quia utrum &c. Hoc ipſum eſt etiam in Mf. Corb. ſed interim poſt, oportet adduſi: in eoſque codice ante, *Quas etiam ob hoc ſolum interim oportet in medium adduci*; quia indicatur alterum ex illis duobus diſtis aliunde auſultum eſſe, in Mf. Remigiano, *Quarum alibi*, quæ etiam ob hoc ſolum interim in diſſertationem oportet aſſumi, *decreta* ob hoc ſolum interim oportet in medium adduci. Mf. Jolemiſis. *Quarum ſecreſa* ob hoc ſolum interim oportet in medium adduci.

(x) Agud Aug. ex Mf. Corb. *aſſumi*.

P. Croſſi
Patrimonia
Falcidia
quæſtæ in
ſua appoſita

Autobiographia
dottiſſimi
auctoris
Pelagianæ
viſitæ

Trilobus
Pelagianæ
diſſertationis
epiſtola
excommuni-
candi

trum ita se habeant, non potest dubitari. (a) Scriptae enim sunt, & auctoris sui editione publicatae: nec jam, an sint, quærendum est; sed quid doceant, demonstrandum. Igitur in libro cuius prænotatio est, **DE PROTECTIONE DEI**, * vir quidam sacerdotalis (b), qui disputandi usui inter eos, (c) quibuscumque degit, excellit, Abbatem * quemdam introducit de gratia Dei & libero arbitrio differentem, cuius se per omnia probasse ac suscepisse ostendit sententiam: ut jam non cum illo nobis sit negotium, qui foret tales opiniones suas aut negando refutaret, aut corrigendo dilueret; sed cum illo, qui ad instrumentum inimicorum gratie Dei, talem studuit proferre doctrinam.

* Cassianus
prologus
Collat. 11.
* Chrys.
inrom.

Cassianus
de vita
patria ca-
tholica.

Cassianus
de vita
patria ca-
tholica.
cap. 1.
Joan. 1, 17.

a. c. 10. 10.

2. (d) Quæ tamen inter initia disputationis a veritatis pietate non dissonat, & iusto honorari præconio mereretur, nisi præcipiti (e) lævoque progressu, ab inchoata rectitudine devieret. Nam post compactionem agricolæ, (f) qui formam fidei gratia ac fide viventis aptavit, & cuius instructuolum esse dixit laborem, & cuius instructuolum esse dixit laborem, nisi per omnia Dei auxilio joveretur, intulit definitionem (g) catholicissimam, dicens: Quibus manifeste colligitur, non solum ælium, verum etiam cogitationum bonorum ex Deo esse (h) principium: qui nobis & initia sanctæ voluntatis inspirat, & virtutum atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum bonum & omne donum perfectum de superna est, descendens a Patre luminis: qui & incipit quæ bona sunt, & consummat, & consummat in nobis, (i) dicente apostolo, Qui dat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & crescere faciet fructus iustitiæ vestre. Hic ne quis putaret nihil superesse quod per liberum ageretur arbitrium,

non irrationabiliter adiecit quod probaret, non auferri illud his donis, sed potius roborari, nisi (k) revolutum ad iniquitates suas, ab auxilio Dei se (l) mallet avertere. Nostrum vero est, inquit, quotidie adtrahentem nos gratiam Dei ut humiliter subsequamur, (m) vel certe dura servitute & incircumcisio, ut scriptum est, auribus eidem resistentes, per fornicem mercedem audire, Numquid qui cadit non resurgit? aut qui averfus est, non revertetur? Quare ergo aversus est populus iste in Jerusalem, aversione contentiosa: induraverunt cervicibus suis, & noluerunt reverti? (n) Item infra, cum omnia virtutum studia Dei gratia indigere docuisset, probabiliter addidit, dicens: Quæ omnia, sicut desiderari a nobis fugiter absque divina inspiratione non possunt, (o) ita nec perfici quidem sine ejus auxilio ullatenus queunt.

20. 1. 10.

20. 1. 10.

Collat. 12.

1. 1.

* Nunc est

exp. 8.

Definitio

secunda.

3. In septimo * autem capitulo, generalem volens ostendere gratiam Chriti, quæ nullum ulquequoque (p) hominum prætermittit, & rebelles quoque (q) adverterlos non deserat: Ad est igitur, inquit, inseparabiliter nobis (r) divina protectio, tantaque est erga creaturam suam pietas Creatoris, ut non solum constituit eam, sed etiam præcedat (s) iugiter providentia. In quo potest videri, ob hoc comitem dixisse providentiam, (t) quia etiam deferentes se plerumque non deserat; vel quia omnes quos prævenit, eosdem subsequatur. (u) Sequitur autem dicens: Qui cum in nobis ortum quemdam bona voluntatis insepserit, illuminat eum (x), atque confortat, atque dirigit ad salutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipse plantavit, (y) vel nostro consensu videri emerxisse. Et hic potest adhuc dicere, illius se ortum bonæ voluntatis significasse, cuius a Deo, (a) sunt

(a) Mff. Corb. Remig. & Jol. purgata. Editiones Mogunt. & Ven. scripta enim sunt, & auctoris sui editione purgata: referentes ad decreta.

(b) Lugd. Lov. Duac. & Colon. addunt, ordinat. Abest a Corb. Mogunt. & Ven.

(c) Mf. Jol. Mogunt. & Ven. cum quibus. Lugd. edit. quibuscumque egit: alii omnes, quibuscumque degit.

(d) Edit. append. Aug. tom. 10. ex Mf. Corb. Qui tamen, id est, Cassianus. Aliæ omnes editiones, cum Jol. & Remig. Quæ tamen: subaudi, doctrina.

(e) Edit. Lugd. lenique progressu, minus bene, ut videtur.

(f) Mf. Jol. cuius formam.... viventis, forte, virtutis.

(g) Mf. Jol. definitionem catholicam.

(h) Mf. Jol. principium.

(i) Mf. Jol. dicente etiam apostolo Paulo, quia qui dat. Hæc verba, dicens apostolo, abest ab edit. Mogunt. & Ven. in quibus continua oratione habetur post, & consummat in nobis, & panem ad manducandum præstabit, & crescere faciet fructus iustitiæ vestre. In edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. paulo aliter distinguitur hæc sententia: scilicet, Qui dat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & crescere faciet fructus iustitiæ vestre.

(j) Sic Mf. Jolensis, cum Edit. Lovan. Duac. & Colon. & Aug. editio: A vero Mf. Remig. cum Mogunt. Ven. & Lugd. revolutus. Quod in margine repositum in posterioribus editis, cum hac annotatione, vel si legas in masculino genere, addit, bono.

(k) Sic Mf. Jol. cum Mog. Ven. & Auguſt. edit. ex Mf. Corb. Alii codices, se mallet.

(l) m) Sic legitur in Mf. Jolensi, & in edit. Mogunt. & Ven. nec non in append. tom. 10. Aug. ex Mf. Corb. excepto quod in Mog. & Ven. legitur, cervicibus absque voce ac, suat. In aliis vero edit. omisso, vel certe: ne dura cervicibus & incircumcisio auribus eidem resistentes, &c.

(m) Sic Mf. Jol. cum Mog. Ven. & edit. app. Aug. ex Mf. Corb. Reliqui, & infra.

(n) Ita Mf. Jol. & edit. Mog. ac Ven. Ceteri, ita ne perfici. In eod. Mf. Jol. supra omittitur, dicens.

(p) Quidam codices, boninem.

(q) Mf. Corb. auroſſone. Edit. Mog. & Ven. proterſoſque.

(r) Hic Lovan. Duac. & Colon. addunt, semper: quæ vox abest a Mf. Jol. Corb. & Remig. ac edit. Mog. Ven. & Lugd.

(s) Mf. Jol. caret hæc voce, iugiter.

(t) Edit. Lugd. Lov. Duac. & Colon. addunt, etiam: Mf. Jol. Remig. & Corb. non addunt, nec edit. Mog. & Ven.

(u) Editiones Mogunt. & Ven. Sequitur enim.

Alii codices, autem.

(x) Sic legitur in Mf. Corb. Remig. & Jol. ac in edit. Mog. Ven. & Lugd. Ad edit. Lugd. Duac. & Colon. addunt hic, confestim: deinde habent, atque confortat, & incitat ad salutem. Idem habetur etiam in append. Aug. non amissa, confestim.

(y) Editiones Mogunt. & Ven. vel quæ nostris consensu videtur emerſisse.

(a) sint plantata vel inspirata principia : quia ab illuminatis jam cordibus (b) possint salubres prodire conatus, qui ideo ipsius hominis proprii esse dicantur, quia jam bonorum conatum accepit facultatem, eorumque semina ad suum referantur auctorem.

* 4. Sed & in capitulo nono subdidit, (c) & dixit: Unde non facile humana ratione discernitur, quemadmodum Dominus potentibus tribuit, & quarentibus invenitur, aperiatque pulsantibus: & rursus invenitur a non quarentibus se, (d) palam apparet inter illos qui illum non interrogabant; tota die expandit manus ad populum non (e) credentem sibi & contradicentem, resistentes ac longe positis vocat, invitatos adstrahit ad salutem, peccare cupientibus, expendit copiam subtrahit (f) voluntatis, ad nequitiam properantibus benignus obstat. Jam hic quasi per inscrutabilem diversitatem introducit definitio, (g) qua docetur multos ad gratiam venire sine gratia, & hunc affectum petendi, quarenti, (h) pulsandi, habere quodam de vigilantia liberæ voluntatis : quæ tamen in aliis tanta aversione obsecrata perhibetur, ut nullis cohortationibus sit revocabilis, nisi per vim trahentis invita ducatur. Quasi (i) non toto multiformis gratiæ opere hoc in omnium agatur animis, ut ex nolentibus fiant volentes; aut quisquam ex his qui jam iudicio rationis utitur, possit fidem nisi voluntate suscipere. (k) Unde tam inceptum est dicere, quod quisquam ad participationem gratiæ tendat invitatus, quam asserere quod illos ad eam non Spiritus Dei veniat incitatus.

5. Cito ergo hic disputator præmissis definitionibus oblitus est, cito a sententia sua (l) instabili levitate discessit. Dixerat enim regulariter, Non solum alium, verum etiam cogitationum bonorum ex Deo esse principium. Ex pe hoc de doctrina extrinsecus adhibita debet intelligi, vigilantem addiderat: * Qui nobis & initia sanctæ voluntatis inspirat & virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi. (m) Omne enim datum bonum, & omne donum perfectum de sursum est

descendens a Patre luminum, qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur & consummat in nobis. Doctor catholice, cur professionem tuam delestis? Cur ad (n) fumosam falsitatis caliginem, relicta serenissime veritatis luce devolvemur? Quod in potentibus, quarentibus, pulsantibusque miraris, cur non eodem gratiæ, quæ desideratur, adhibitis? Vides bonos conatus, pia studia, & dubitas esse (o) Dei dona? (p) Latuerit operis gratiæ, donec fides insita cogitationis clauderebat arcano: at ubi supplex oratio, ubi diligens inquisitio, ubi (q) apparet crebra pulsatio, quare non ex qualitate operis subministratorem intelligis incitantis?

CAPUT III.

Cassianus nec cum Pelagianis, nec cum Catholicis plane concordat: dum errando asserit alios per gratiam, alios per legem & naturam iustificari. Definio 3. Cassiani: Appetitum virtutum habere hominem a se ipso. Refellitur ex antea confessis in prima definitione.

(r) ET satis te contra Pelagianorum calumnias præcavere exilium, si quod in universalitate vocatorum sentiamus est, id nobis (s) in portione concedas. Sed nec cum hæreticis tibi, nec cum catholicis (t) plena concordia est. Illi in omnibus iustis hominum operibus, liberæ voluntatis tuerentur exordia: nos bonarum cogitationum ex Deo semper credimus prodire principia: tu informis nescio quid tertium, & utrique parti inconveniens reperisti, quo nec inilicorum consensum acquireres, nec in nostrorum intelligentia permaneres. Quomodo autem non advertis, (u) te in illud damnatum incidere, quod, velis nolis, convinceris dicere, Gratiam Dei secundum meritum iustis dari; cum aliquod præcedere boni operis ex ipsis hominibus, propter quod gratiam consequantur, asseramus. Non enim nullius meriti haberi potest penitus fides, quarentis pietas, pulsantis instantia: præcipue cura omnes ejusmodi, & accipere

* alias
Cap. II.
incipit
Cassianus
introducitur
debatio,
qua docetur,
multos ad gratiam
venire sine gratia.
Uol. 61. 1.

* alias
esp. 1.

Cassianus
nec cum
Pelagianis,
nec cum
catholicis
plane concordat.

* alias
esp. 2.

Vide supra
c. 3. n. 3.

* alias
Cap. 3.

(a) Mf. Jolensis, sunt plantata.
(b) Sic Mff. Corb. Remig. & Jolensis. cum edit. Lugdun. & append. August. At vero Mog. Ven. Lov. Duac. & Colon. passim. . . esse dicuntur; edit. Aug. dicuntur.
(c) Sic Mff. Jol. Corb. & Remig. atque edit. Mogunt. & Ven. excepto quod Mogunt. habet, & dicit. Editiones Lugdun. Lovan. Duac. & Colon. Sic scriptum non solent, & dicit.
(d) Edit. Mogunt. & Ven. ut palam apparet inter illos, qui illum non rogabant.
(e) Edit. Lugd. non credentem, sed contradicentem absque voce, sibi: resistentes ac longe positis vocat.
(f) Mff. Corb. & Remig. ac Edit. Mogunt. & Ven. voluntatis.
(g) Mf. Remigianus, quæ docetur.
(h) Ita Mff. Corb. & Jol. cum Mog. Ven. & append. tom. 10. Aug. Alii addunt, atque.
(i) Edit. Lugd. solo, in toto. Sed male, ut patet ex aliis codicibus, & sensu loci totius.
(k) Editiones Mogunt. & Ven. Sed quid tam inceptum est, quem dicere, quod quisquam ad participationem gratiæ tendat invitatus. Ceteris prætermis- sis, usque ad, Cito ergo.

(l) Ita Mf. Jol. & ex Mf. Corb. Aug. edit. cum Mogunt. & Ven. Posteriores editiones, infestissimè & iracunde desinunt.
(m) Edit. Lugd. Omne enim datum optimum. Lov. Duac. & Colon. Omnis, cum: Omne datum optimum & donum. Mff. Jol. & Corb. & Edit. Mogunt. & Ven. ut in textu.
(n) Sic Mff. Corb. & Jol. At editiones omnes, sensumque, quorum plures in margine ex conjectura notant, sensum.
(o) Lugd. editio sola, Dei dona.
(p) Editiones Mogunt. & Ven. Latuerat.
(q) Mf. Jolensis omittit verbum, apparet: deinde post pauca, quare non ex equalitate operis. Melius alii ut in textu.
(r) Sic Mf. Remigiano Remensis, cum ad Lugd. Lovan. Duac. & Colon. At Mf. Corb. & ex eo edit. August. append. Item Mf. Jolensis cum edit. Mogunt. & Ven. Et satis te armis contra Pelagianorum calumnias.
(s) Mf. Jolensis, importune.
(t) Editio Lugdun. plena discordia est.
(u) Mf. Jolensis, damnatum te in illud incidere, quo, velis nolis.

Melior
autem
hoc
gratia
Joh. 6. 46.

Gratia
facit
ex
voluntate
sua.

Pl. 64. 19.

* alio
esp. 75.

Collat. 11.

2. a.

Collat. 11.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

2. a.

te (a) & invenire, & intrare dicantur. In quo superfluum, immo impium est, sic velle meritis aut gratiam exilientibus locum facere, ut non ex toto verum sit quod ait Dominus, *Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, attraxerit eum*: (b) quod nullatenus diceretur, si cuiusquam sine Dei illuminatione esset credenda conversio; ad ullo modo se voluntas hominis ad Deum sine Deo posset extendere: qui cum vocatur ad Filium (c) trahit; non resistentem invitumque compellit, sed ex invito volentem facit, & quibuslibet modis infidelitatem resistentis inclinat; ut cor audientis, obediendi in se delectatione (d) generata, ibi fureat, ubi premebatur; ibi dicat, (e) ubi ignorabat; inde fidat, unde diffidebat; inde velit, unde nolebat. Etenim Dominus dabit (f) suavitatem, & terra vestra dabit fructum suum. * Sed videamus qualia subsequantur: Cui autem (g) facilia patet, quomodo salutis summa vestro tribuatur arbitrio? de quo dicitur, Si volueritis & audieritis me, quia bona sunt terra manducabitis. Et quomodo non volentis neque currentis, sed miserantis est Dei? Quid etiam sit illud, quod Deus reddet unicuique secundum opera eius; & Deus est qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate: & hoc non ex vobis, sed Dei donum est; non ex operibus, ut ne quis gloriatur? (h) Et cetera quae collecta de Scripturis, quasi alterno sibi sensu adverte collegit, ut donis gratiae studium humane committat indulgentiae; & omnium humane divisione facta, alii sint quos gratia Dei salvet, alii quos lex & natura iustificet. Sed lex potest, ne quid mali fiat, jubere; a malo autem non potest liberare. Notum facit mandatum, sed obediendi non praestat affectum: (i) nisi quod est occidens per imperium litterae, fiat vivificans per spiritum gratiae.

* 2. Post haec concludit, dicens: Nisi quod in his omnibus & gratia Dei, & libertas vestri declaratur arbitrii, (k) & quia etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitum possit extendi, semper vero a Domino indigens adiuvari. Et ubi est, quod regulari definitio-

ne praemissum est: Non solum actum, verum etiam cogitationum bonorum ex Deo esse principium, qui & incipit quae bona sunt, & acquiescit, & consummat in nobis? Ecce hic etiam si bonis creptis necessarium Dei fateris auxilium: ipsos tamen laudabiles morus appetitumque virtutum, remota gratia Dei, nude libertati adscribis arbitrii: ut boni salubresque conatus nequeant quidem proficere, nisi Deus adiuvet; (l) possint tamen, etiam si non a Deo inspicantur, incipere.

CAPUT IV.

Contra Cassianum probatur, nec desiderium sanitatis haberi sine gratia. Quarta Cassiani definitio: Per naturam bonum aliquod voluntatum prodire principia. Resellitur, tam ex prima sua definitione, quam ex Apostolo, cuius locus iste, Velle enim adiacet mihi, a prava interpretatione vindicatur.

D E inde, ut evidenter definias, quid homo ex libero arbitrio habeat, quid lumat (m) ex gratia, addis, & dicis: Nec enim cum voluerit quis, sanitatem persequitur, aut de agilitudinis morbo, pro arbitrii sui desiderio liberatur. Docet ergo, non posse quidem hominem p. t. fernerpium apprehendere sanitatem, sed habere eam a semetipso desiderium sanitatis; & sua tantum sponte venire ad medicum, non etiam hoc ipsum medici esse, quod veniat. Quasi vero anima ipsa non languet, & corpori suo remedium ipsa prospiciat. Atqui totus homo ex ipsa & cum ipsa in profundum miseriae (n) lux decidit, (o) ubi eam, prius quam a medico noticiam lux calamitatis accipiat, jacere delectat, amantem (p) semper errores suos, & amplectentem falli pro veris. Cuius prima salus est, ut sibi incipiat displicere, & vetulatem lux debilitatis odire: sequens vero est, ut & sanari desideret, & a quo sananda sit, noverit. (q) Quae curationem ipsius se praecedit, ut ei ab illo, qui egram sanaturus

Collat. 11.
c. 11.

Contra
Cassianum
nec de
voluntate
sanitatis
haberi
sine
gratia
posse.

Vide
notum
ad
1. de
gratia
liberum.

(a) Edit. Lovan. Duac. & Colon. & venier. Melius Mss. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. & invenire.

(b) Hac verba, quod nullatenus diceretur, qui aberrant ab editis omnibus, restituenda credidimus solius etiam auctoritate M. Jolienensis, loci sensu id exigente.

(c) Editiones Mogunt. & Ven. post vocem trahit, omisso, non, resistentem invitumque compellit, & ex invito volentem facit. M. Jolienensis, vocatum ad Filium non resistentem trahit, invitumque compellit, si ex invito.

(d) Edit. Mss. Jolienensis, genita.

(e) Edit. Mog. & Ven. ubi ignorat, omittuntque haec, inde fidat, unde diffidebat; inde velit unde nolebat.

(f) Mss. Remigianus, benignitatem.

(g) M. Jolienensis, non facile patet: melius abque negatione. Editiones Mogunt. & Ven. Cum autem facit patet, &c. Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate vestra, & hoc non ex vobis. In edit. append. August. ex Mss. Corb. legitur, pro bona voluntate vestra, & supra Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. reddidit noncogit.

(h) Editio Lovan. Ecce tanquam collecta de Scripturis, quasi alterno sibi sensu adverte collegit.

(i) Mss. Remig. & Jolienensis, cum Edit. Mogunt. & Ven. qui occidit.

(k) Abest & a Mss. Corb. & Jol. & Edit. Lugd. Mog. & Ven. quae dum posteriores sic habent, quia etiam sunt... possit extendi, semper vero a Domino non indiget adiuvare. Suffragatur M. Jolienensis.

(l) Editi perique, possunt tamen. Ven. possunt tamen esse, etiam si non a Deo inspicantur inspicantur.

(m) Ita Mss. Corb. Jol. & Remig. cum ed. Mogunt. & Ven. Lugd. Lov. Duac. & Colon. ex gratia Dei.

(n) M. Jol. omittit hanc vocem: sua.

(o) Mogunt. & Ven. ubi cum: ceteri, ubi cum, referentes ad animam, non ad hominem, de quo proxime sermo erat.

(p) Edit. Lugd. sola omittit vocem hanc, semper.

(q) M. Jol. curationem ejus. M. Remig. curationem illius, & paulo post Edit. Mog. quae curationem sanaturus est: ubi M. Jol. quae cum gratia.

CAPUT V.

turus est, inferantur: ne, cum (a) ei nullo modo hæc frustra esse possint, merito videatur salvari, non gratis.

2. Deinde adiecit: *Ut autem evidentiùs clarescat, etiam per naturæ bonum, quod beneficio voluntatis incutitur et, novamquam bonarum voluntatum prodire principia, quæ tamen nisi a Deo dirigantur, ad consummationem (b) virtutis pervenire non possunt, Apollolus (c) testis est, dicens, Velle enim adjuvat mihi, perficere autem bonum non invenio. Falso ergo secundum hanc definitionem ante dixilli, Non solum etiam, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, & exiit in nobis.*

Sed hoc nullo modo ex aliqua parte potest esse falsum: qui nequaquam inferri contraria debuerunt; ut quod recte perficitur ex gratia incipere, id potius (d) confirmare per naturæ bonam & per liberum arbitrium non habere. (e)

Dixit quidem beatus Apollolus, *Velle enim adjuvat mihi, perficere autem bonum non invenio.*

(f) Sed idem dixit, (g) *Non quia idem si minus cogitare aliquando (h) mihi quasi ex nobis ipsis, sed scilicet nostra ex Deo est.* (i)

Et idem dixit, *Deus est enim qui operatur in vobis & velle (k) & operari pro bona voluntate.* Non ergo Apollolus sibi contrarius est. Sed cum donatur nobis fuerit bonum velle, non statim invenimus & facere, nisi perenni bus quærentibus esse pulsantibus, qui dedit desiderium, prælit æquum. (l) Vox namque ista dicentis, *Velle enim adjuvat mihi, perficere autem bonum non invenio*, vocati est, (m) & iam sibi gratia constituit: qui condelectatur quidem legi Dei secundum interiorem hominem, sed videt aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, & capivientem se in legem peccati: & quamvis accepit scientiam recte volendi, virtutem tamen in se non invenit (n) ea quæ optat operandi; donec pro bona voluntate quam sumpsit, mereatur (o) virtutum facultatem invenire quam quærit.

Definitio quinta Cassiani: Simul suscipiendas esse sententias contrarias; & illam quæ bonam voluntatem nasci ex gratia, & illam quæ ex bona voluntate gratiam prodire dicit. Optio Cassiani catholicis perinde atque Pelagianis erroris affligit. Refellitur ex definitionibus famorum Pontificum & Conciliorum.

* **P**ost hæc ponis plurima testimonia, quibus non valdum, nunc infirmum liberum arbitrium demonstrat: quasi quidam sint, qui propriis viribus impleant, quod alii facere, (p) nisi Deo adjuvante, non possunt; aut ob aliud homo accipiat præceptum, nisi ut divinum quærat auxilium. Concludis ergo, & dicit: *Et ita sunt hæc quodammodo (q) indifferente permixta atque confusa, ut quid ex quo pendat, inter multa magna quæstione voluntatis id est, utrum, quia initium bona voluntatis præbuerunt, miseratur nostri Deus; an quia Deus miseratur, consequatur bona voluntatis initium.* Multi enim singula hæc credentes, ac iusto amplius afferentes, variis sibi que contrariis sunt erroribus involuti. Ecce, ut tibi videatur, (r) quæ erant permixta, discretæ sunt; & quæ explicari non poterant, absoluta. (s) Dux enim esse sibi contrarius denuo error, quibus qui inter liberum arbitrium & gratiam quod tendendum sit desicunt, implicentur. Ex in uno (t) constitutus eos qui dicunt, idcirco nostri miserum Deum, quia ex nobis præbita sint bona initia voluntatis; significans sine dubio Pelagiani dogmatis sectatores, (n) qui dicunt, gratiam Dei secundum merita nostra dari: in aliis autem illorum ponis, qui dicunt, (x) ex misericordia Dei bonarum voluntatum prodire principia, eos intelligi volens, qui inimicos gratiæ debellant. Si ergo error est, initia bonæ voluntatis non adiri o divinitus homini adscribere, & error est confiteri quoniam preparatur voluntas a Domino,

* alius cap. vi.

Solutio. 11. cap. vi. Definitio Cassiani. Simul scilicet credenda esse contraria, & illam quæ bonam voluntatem nasci ex gratia, & illam quæ ex bona voluntate gratiam prodire dicit.

(a) Ita Mf. Corb. Remig. & Jolienſis, cum edit. Mogunt. & Ven. At posteriore editione, cum ei nullo modo hæc posse inferri, & statim Mf. Jol. merito voluntatem salvant, scilicet, homo.

(b) Mf. Jolienſis omittit hæc vocem, virtutis, habetque, non possunt.

(c) Sic Mf. Corb. Remig. & Jol. cum edit. append. Aug. Mogunt. & Ven. At Lugd. Lov. Duac. & Colon. insinuat.

(d) Edit. Mogunt. & Ven. *removes*.

(e) Mf. Jol. Mog. & Ven. *Dixit quidem Apollolus*.

(f) Mf. Jol. *sed idem dixit*. Edit. Mog. & Ven. *sed idem dixit*.

(g) Edit. Mogunt. & Ven. *Quia non idem sumus*. Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *non quod*.

(h) Mf. Jol. *ex nobis quasi ex nobis*. Mf. Remig. *ex nobis, quasi ex nobis ipsis*. In Lugd. Lov. Duac. & Colon. *aliqui ex nobis ipsis*.

(i) Mf. Jolienſis, *Et iterum*.

(k) Posteriore editione Lugd. Lovan. Duac. & Colon. & *perferre* habent, loco, & *operari*, quod legitur in Mf. Corb. edit. append. Aug. Mogunt. & Ven. Quæ dux scribunt nobis, pro vobis.

(l) Hæc vox non invenit ab Mf. Corb. Remig. & Jol. necnon a Mogunt. & Ven.

(m) Hæc verba, & iam desiderantur in Lugd.

Lov. Duac. & Colon. leguntur in Mf. Corb. Remig. & Jol. nec non in Edit. Mogunt. & Ven.

(n) Ita emendamus ex Mf. Jolienſi. Reliqui omnes, *nam quæ optat operandi*: minus congrue, ut videtur.

(o) Sic legitur in Mf. Corb. Remig. & Jolienſi, nec non in edit. Mogunt. & Ven. Posteriore editione post, *quam sumpsit*, ferebant, *mutatur invenire qui facit*.

(p) Sic Mf. Corb. Remig. & Jol. cum edit. Mog. & Ven. Editiones Lugd. Lov. Duac. & Colon. *Deo non adjuvante non possunt*.

(q) Editiones Mog. & Ven. *indifferente, permixta, atque confusa*, & post aliquot lineas idem codices, *Multi enim hæc credentes fingunt*.

(r) Sola Lugd. editio, *quæ confusa erant*.

(s) Mf. Jol. & edit. Lugd. *Dux enim sibi contrarius desinit error*: tum sola Lugd. editio quibus inter liberum arbitrium & gratiam contentiose disputantes, qui in errorem se, implicunt.

(t) Mf. Jolienſis, *resistit illi res etc.* Mf. Remig. post pauca, *prædictio*.

(u) Fictio Lugd. qui dicunt gratiam dari secundum merita nostra: omitti ceteris omnibus qui interiacent, in aliis codicibus.

(x) Edit. Lugd. sola, *ex misericordia a Deo*.

no, (a) quo dirigendi sumus, ut utrumque vitemus?

2. Si utrumque, inquit, sequamur, nos nulli errari (b) adquefiscimus. Tu nos subdis duobus, & geminas, sicut intelligis, pravitates: dividendo damnas, miscendo iudificas. Haele-
 * Nemo
 sr. Collat.
 Caplinum
 qua dicit
 quod dicit
 effusionem
 memini.

(c) hac regula poteris praedicare, quod tam errant (d) qui dicunt, *semper esse fallendum, quam qui definiunt, nunquam esse fallendum; sed ut in neutro peccetur, utrumque sectandum: (e) quia nec semper declinanda falsitas, nec semper negligenda sit veritas. Fallit te proflus opinio tua. De duobus malis unum fieri bonum non potest: unam virtutem duo vitia non pigunt: unum verum duo falsa non faciunt. (f) Quae enim merito paria sunt, non minuuntur coeundo, sed crescunt. Non itaque oportuit eos, qui bonatum voluntatum initia ex Deo asserunt inspiratione generati, ea sententia reprehendi, qui arguuntur, qui ad hanc liberum arbitrium putant sibi sine ope gratiae posse sufficere. Harum enim definitionum una ab Ecclesia expugnata est, (g) alia defensa: nec eis ullo modo huius novi foederis congruit passum, quo catholica sit corruptio, (h) quam Pelagiana correctio.

* alia
 asp. 16.
 opusculum
 sancti
 de ac
 Pelagi-
 anus
 errorum
 al.
 hage.

3. Multi, inquit, singula hac credentes ac iusto amplius asserentes, (i) variis sibi quae contrariis sunt erroribus involuti. Placeat igitur tibi, cum haereticis catholicis, cum vitiis damnae victores: & eos erroris nota adurere, qui errorem ab Ecclesia depulerunt? Secundum quippe tuam censuram, qua sanctorum & fidelium voluntatum (k) non in omnibus hominibus ex Deo vis esse principium, (quasi multum gratiae tribuas, si hoc eam in quorundam operari mentibus adquisicas,) erravit Papa INNOCENTIUS (l), & Petri sede dignissimus, qui cum de istis loqueretur, qui in libero arbitrio gloriantur; Nam quid, inquit, nos de eorum posthac rectum mentibus (m) xilimemus, qui sibi se putant debe-

re, quod boni sunt? Et iterum cum de primi hominis scriberet lapsu: Liberum enim, inquit, arbitrium olim ille perperis, dum suis inconsultis utitur bonis, cadens in pravitationis profunda demeris est, (n) & nihil quemadmodum exinde surgere posset, invenit; suaque in aeternum libertate deceptus, (o) huius ruinæ iaculis oppressus, nisi eum post Christi pro sua gratia (p) relevasset ad-ventus. Erraverunt ORIENTALES EPI-
 * Vide Rh.
 de pelagi-
 Praxii. Ex
 16. 11. 34.
 inf. sup.
 Corinthe-
 mensi con.
 a. 1. inf.
 49.

SCOPI, in quorum iudicio Pelagus, eos qui dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari, ut catholicis posset videri, anathematizare compulsi sunt. Erraverunt (q) AFRICANA Episcoporum CONCILIA, quae decretis suis constituerunt, utrumque Dei donum esse, & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus: ut adificante caritate, scientia non possit inflari: quia sicut de Deo scriptum est, (r) qui docet hominem scientiam; ita scriptum est, Caritas ex Deo est. Erraverunt DUCENTI QUATUORDECIM SACERDOTES qui in epistola quam suis constitutionibus (s) praeulerunt, (t) ita ad Apostolicæ sedis antilegem beatum Zosimum locuti sunt: Constitutum, in Pelagium atque Cælestium per venerabilem episcopum Innocentium de beatissimi Apostoli Petri fede prolatam manere sententiam, donec apostolice confessione lateantur, gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, non solum ad cognoscendam, verum etiam ad faciendam iustitiam, nos per actus singulos adjuvari; ita ut sine illa (u) nihil vere agere quae pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Erravit sacrosancta beati Petri sedes, quae ad universum orbem Papæ ZOSIMI ore sic loquitur: Nos tamen instans Dei, (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur,) ad fratrum & coepiscoporum nostrorum consensum univer-
 * Edit. 168.
 1689. ap.
 Reg. n. 7.

sa retulimus. Erraverunt (x) AFRICANI SCO-

(a) Mf. Jol. quo dirigendi sumus? Utrumque vitemus.
 (b) Edit. Lov. Duac. & Colon. adquisivimus.
 (c) Sic Mf. Corb. Remig. & Jol. ac Editi Mog. & Ven. Alii, ac regula.
 (d) Mf. Jolensis, qui dicunt nunquam esse fallendum, quam qui definiunt semper esse fallendum.
 (e) Editio Lugd. sola, quia nec semper declinanda sit severitas. Ceteris omissis.
 (f) Editio Lugd. Quae enim paria sunt, merito non minuantur, &c. Alia editiones, paria sunt merito. Mog. & Ven. merito paria sunt.
 (g) Mf. Jol. altera defensa.
 (h) Mf. Jolensis omittit particulam, quam.
 (i) Editio Lugdun. variis sibi contrariis, omisso giv.
 (k) Ita Mf. Corb. Remig. & Jol. cum Edit. Mog. & Ven. Lov. Duac. & Colon. asserunt nos in omnibus bonitatem ex Deo esse principium. Lugdun. vero, ex Deo habuisse principium.
 (l) Edit. Mogunt. & Ven. beatissimi Petri.
 (m) Edit. Mogunt. & Ven. Numquid... qui sibi putant debere. Ven. qui sibi putant debere. Lugd. & posteriores, Nam quid, inquit, nos de eorum posthac rectum mentibus xilimemus, qui sibi se putant debere.
 (n) Has voculas, qst & ex Inno. Epistola tom. 2. operum Augusti. addimus. Aberrant a codicibus

Properianis, excepta edit. Ven. quae habet, surgere possit.
 (o) Mf. Corb. & Jol. huius ruinæ iaculis oppressus. Sic etiam Lugd. editio. Mogunt. huius iaculis iaculis oppressus. Lugd. Duac. & Colon. huius iaculis iaculis oppressus.
 (p) Editi Mogunt. Ven. & Colon. revertit: minus commode. Lugd. editio, Nisi enim post sua gratia relevasset divini adventus.
 (q) Mf. Jol. Africanorum episcoporum concilia.
 (r) Ita Mf. Remig. conformiter textui Concilii. In Mf. Jolensis omittitur hæc, ille est qui docet hominem scientiam, ita de eo scriptum est. Item in editionibus Mogunt. & Ven. In Lugdun. vero habetur, Quia sicut de Deo scriptum est, ille est qui docet hominem scientiam: ceteris praetermissis. In Lovan. Duac. & Colon. eadem leguntur: cetera ut in textu.
 (s) Ita Mf. Corb. & Lugd. editio, praeulerunt.
 (t) Ita Mf. Jol. Corb. & Remig. Ceteri codices, ita apostolicæ sedis... sunt allicti. Mog. sunt sancti.
 (u) Mf. Jol. & Remig. nihil vera iustaque pietatis. Edit. Mogunt. & Ven. nihil vera, iusta, sanctaeque pietatis.
 (x) Edit. Mog. & Ven. Africae episcopi. Lugd. Lov. Duac. & Colon. Africae. Mf. Corb. Remig. & Jolensis, Africae episcopi.

* Vide Rh.
 de pelagi-
 Praxii. Ex
 16. 11. 34.
 inf. sup.
 Corinthe-
 mensi con.
 a. 1. inf.
 49.

Phil. 16. 11.
 1. Jan. 40.

SCOPI ad eundem Papam Zosimum referentes, eumque in secentie (a) fux hujus salobritate laudantes, cum ajunt: Illud v. ro quod in litteris nois, quas (b) ad universas provincias curali esse mittendas, posuisti, dicens, Nos aures inclinasti Dei, (omni enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur,) ad fratrum & coepiscoporum nostrorum conscientiam voieria reuolui: sic accepimus dictum, ut illos, qui contra Dei adiutorium extollunt humani arbitrii libertatem, dissilino gladio veritatis, velut cursum transiens, ampuare. Quid enim tam libero fecisti arbitrio, quam quod universis in nostris humilitatis conscientiam reuoluit? Et tamen inclinasti Dei famulum esse, fideliter sapienterque vidisti, veraciter fidenterque dixisti. Ideo unque, quoniam preparasti voluntas a Domino, & ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit (c) corda filiorum. Quot enim Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei. Ut nec nostrum sentiamus desce arbitrium, & in bonis quibusque (d) voluntatis humane singulis moribus, magis illius valere non debitemus auxilium. Videsne regulas tuas inuictarum consuetudinum soliditate contractas, (e) & in fidei structura pravas (f) rimasque anfractus, velut Jerichuntinos muros, ad sacerdotalium tubarum ruisse concentum?

CAPUT VI.

Cum ea quæstio, que est de sanctorum origine voluntatum, contra Pelagianos clare definita sit; male Cassianus, erantium arma colligit, contendit liberum arbitrium auferri per gratiam; cum per eam potius formetur, regatur, & ordinetur.

Um enim de sanctorum origine voluntatum, & fidei charitatisque principis, inter nostros & Pelagianos quæstio versaretur, non incipit victoria, nec dubio (g) diremtum est sine certamine; ut adhuc nobis de iniquissima (h) hujus fœderis tui pœr tractandum sit. Prostrata est inimica acies, bellum (i) confectum est, victores sumus per illum qui fecit potentiam in brachio suo, qui dissipavit inperbos mente corda ipsorum: deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles, efluentes implevit

bonis, & dirites dimisit inanes? per illum, qui faciens misericordiam cum patribus nostris, memor fuit testamenti sancti sui, (k) & jurisjurandi quod iuravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis, ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus ipsi in sanctitate & iustitia in conspectu ejus omnibus diebus nostris: per illum, qui dedit nobis victoriam per Jesum Christum Dominum nostrum: per illum, a quo non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. Quid de elisaram argumentationum ratiunculis fracta fludes arma colligere? Quid cineres extincti dogmatis refovento, deficientis fumi nidorem in redivivam flammam conaris accendere? Non est periculum (l) liberi arbitrii ex gratia Dei, nec voluntas auferatur, cum in ipsa bene velle generatur. Nam si ideo non putanda esset nostra: quia formatur, regitur, ordinatur, imbutur, spoliatur libertate filii Dei, (m) qui aguntur Spiritu Dei; perdunt vigorem, rationalis animi, & omni voluntarie devotionis laude privantur, quibus datur Spiritus sapientie & intellectus, consilii & fortitudinis, sentientie ac pietatis, & timoris Domini. Propterea qui his reformationibus se non putant indigere, de veteris morbi consuetudine in phrenesim (n) transierunt: respuunt remedium, clamant, infanti, reluctantur; sed si promissionis sunt filii, quiescent, & sanabuntur.

CAPUT VII.

Cassianus contrarias definitiones confundens, exemplis colorare nititur quod intendit, hoc posse quosdam per liberum arbitrium, sine adiutorio Dei, quod quidam, nisi Deo cooperante non possunt. Resellitur ex Scripturis, & probatur, ut Matthæi & Pauli, sic Zachariæ & latronis in cruce conversionem esse potius ex gratia.

SED jam videamus quid inferat sobrietas dispensantis: qui ut vitium vitio pelleret, (o) & errore errore curaret, contrarias sibi definitiones nova arte confudit; utque hoc compositionis suæ poculum securi auditoribus propinaret, exemplis voluit colorare quod miscuit. Ait enim: Si enim dixerimus, nostrum esse bona principium voluntatis; quid sit in persequere

(a) Ita ex Mss. Corb. append. tom. 10. Aug. & edit. Mog. & Ven. Mss. Jo. in *seu-maria sue*. Posterioriores editiones, in *seu-maria sue*. Edit. Ven. in *seu-maria sue* hujus, salubritate laudantes, dicunt.

(b) Sic Mss. Corb. Remig. & Jo. cum edit. Mogunt. & Ven. excepto quod illic editiones habent, promittentes. Ceteri codices, ad universos.

(c) Mss. Jolensis, corda fidelium.

(d) Editiones plures, ac voluntatis. Partienlam, ac non habent Mss. Corb. Remig. & Jolensis, nec editiones Lugd.

(e) Edit. Lugd. & in fide instructiores.

(f) Ita M. Corb. Remig. & Jo. cum edit. Mogunt. & Ven. At editiones Lugd. Lovan. Duac. & Col. *rimasque pandunt*.

(g) M. Remig. & Jolensis, diremtum.

(h) Editio Lugd. sola, hujus fœderis tui.

(i) Editiones Lugdun. Lovan. Duac. & Col. *confectum est*.

(k) M. Remig. cum edit. Mogunt. & Ven. & *injuriandum*.

(l) Edit. Duac. & Col. in margine notabant pro lectione diversâ, ex *libro arthuro*. Mss. Remig. & Jolensis cum edit. Lugd. legunt, gratia Dei, abique ex.

(m) Edit. Lugdun. quia qui aguntur.

(n) Edit. Lugd. *transiunt*. ... sed si reprimissimus sunt filii, quiescent, & sanabuntur. Lovan. Duac. & Col. *transiunt*, sed si reprimissimus sunt filii, quiescent & sanabuntur.

(o) Hæc verba, ex *errore errore curaret*, non leguntur in Mss. Remig. & Jo. nec in edit. Mogunt. & Ven.

Mid. 11.
Oti.

A. Cor. 11.
17.

A. Cor. 11.
17.
Libertatem
arbitrii
non
reducitur
per gratiam
sed
formatur
a
regitur
&
ordinatur
a
alio

Rem. 1. 16.

Uol. 11. 2.
1. Cor. 11. 17.

A. Cor.
11. 17.

Collat. 11.
17.

173

torum Panlo? quid id publicano Metthaeo? quorum
nam error et supplicii innocentium, (a) alius
violentis et rapinis publicis incubans, admirabi-
liter ad salutem. Sin vero gratia Dei semper
inspirari bonae voluntatis principia dixerimus;
quid de Zachari file? quid de illius in cruce-
lationis pietate (b) dixerimus; qui desiderio suo-
rum quomodo regni caelestium inferentes, speci-
ellius vocacionis monita praeconantur?

1. Per illud ergo (c) *procurator*, principiorum
 diffinitiorum problematibus, hoc pole quon-
 dam pro liberis arbitriis, fignis adiutoris. Di-
 quod quidam, nisi Deo cooperante, non possunt
 et hoc vult de quorundam mendacibus pre-
 benditis, et quorundam fegacioris confensio-
 telligi. Quod ubi dura infidelitas Deo subdi-
 tur, et Evangelio, quod dicit impugnavit, re-
 cente fuccumbit, ubi mutationem hominis de-
 terat operetur Exceſſi ubi autem (d) tran-
 quillum exhortationem folumne tumorem, ſi-
 ne hitatione diffidentia, docilis auditor am-
 plectitur, bonum talis converſionis humane fit
 tantummodo voluntatis. Quasi vero potentia
 (e) Dei eo tantum ad Filium adtrahat, qui
 aut vero increpaverit, aut poena obſervit, qui
 aut terrore tremefecerit; illorum autem menti-
 bus nihil fuis virtutis admoveat, ut quon-
 dam promiffiones Redemptoris fui, per Alacritas, et avo-
 do defudicio occurrunt. Sed Veritas dicit,
 Nemo venit ad me, niſi Pater, qui miſſi me,
 traxerit eum. Si ergo nemo venit, niſi adtra-
 hat; omnes (f) qui quocumque modo veniunt,
 adtrahuntur. * Trahit (g) traque ad Deum
 contemplatio elementorum, omniumque que in
 eis funt ordinatiffima pulchritudo. Inſubſtanti-
 alia enim funt, a creatura mundi, per ea que fa-
 ta funt intellectu confpicitur. (h) Trahentur
 gellum relatorum; animum aduſum inſin-
 flamant narrantes laudes Dominici et virtutes

ejus, & mirabilia ejus quæ fecit. Trahit timor: Principum conatibus Japetus, timor dicitur. Trahit amor: quoniam in Latine, amor in his quæ dicuntur, quæ sunt, in Latine, amor in his. Trahit desiderium quoniam. Concupiscit & deficit anima (l) mea in terra domus (k). Trahit deflectiones. Quam dulcia enim sunt cibis meis eloquia tua, super mel & sacrum melleo. Et quæ percipere ut enarrare possint (l) per quos affectus vitiorum Dei animum ducit humanum, ut quæ fugebat, sequatur; quæ oderat, diligit; quæ fastidiebat, glorietur; ac subitae commutatione mirabili, quæ clauda ei fuerant, (m) niant aperta, quæ onerosa, sint levia; quæ amara, sint dulcia; quæ obscura, sint lucida? Hæc autem omnia operatur una eque idem Spiritus, diudiversis frugibus prout voluit. Quoniam Deus qui dixit de tenebris (n) lumen splendefcere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem (o) scientiæ claritatis Dei in facie Christi Jesu, id est, in manifestatione Filii sui. Qui est (p) in gloria Patris.

3. Qui ergo illuxit in corde Matthri publicani & Pauli tunc Ecclesiam perquisivit, ipse & in corde Zachari, & in corde crucifixi, cum Domino latronis illuxit, nisi forte corde Domini vos fuit, cum Zachariam, qui querebat (p) videre Iesum qui esset, compellere dignatus est dicens: Zachari (q) *forte, descende: quoniam hodie in domo tua moriturus manere*; & non (r) sibi preparavi eius animum, cuius elegit hospitium. Domine cum mirum, rarent omnes, (s) ut ad virum peccatorem introflet hospitium, & (t) Zacharius jam penitenter agens, dimidio bonorum suorum in pauperes erogato, reddidit tunc in quadruplum fraudata promitteret, Domini ut ait, *hodie filius hic domus factus est, (u) quis hic esset filius Abrahæ*. Et ne latret causa huius salutis, ad:

Prop. 9. W.
 Pl. 140. 30.
 Pl. 148. 9.

Ref. 30, 31

4. Conf. 19.

3. *Con. 4d.*

Um Mat-
thias &
Pauli, de
Zachari &
latrons sa-
crore con-
verso pa-
trine ex
gratia.
Lug. 10. 5.

Onyx 41
and Chiro-
venant
erab: a Pa-
100.

TABLE 2. 44.
Voting rates
by sex and
age.

• *allies*
 64p. 3-6.

Row 1, Col 1

Epid. 77, 4

(a) Edit. Mogunt. & Ven. *alter*.

(*b*) Lugd. & hac posteriores, dicimus: cum Miff. Remig. & Jolienfi.

(c) *Loco hororum*, quod legitur in Mff. Corb. Remig. & Jol. nec non in edit. Mogunt. & Ven. Lovan. & pulcherrimos habent, quorumdam. Lugd. vero editio: *horum principiorum*, omittitque hac, quorumdam, ducitque, ad signum.

(d) Sic Mff. Corb. Remig. & Jolienfis, cum edit. Noxunt. & Ven. At pofteriores Lugd. Lovan. Duac. & Colon. & alæ, poſt tranquillam corroborationem ſolum, viros mores, ſine ulla heſitatione. Lugd. tamen ſupra, pro, Quafi ... aperitur, habet Quod ... operatur.

(r) See Mff. Corb. Remig. & Jol. cum Magnut. & Ven. At his posteriores editiones, *potenti gratia Dei est tantum ad Filium adstrabat*, Mff. Jol. tamem *potentia Dei Patris ... tremore fecerit*.

(f) Lugd. Lovan. Duac. & Colon. omnes quocumque modo veniant, adhibentur.

(g) Edit. Lud. Lovan. Duac. & Colon. *igitur*
Edit. Mogunt. & Vea. *itaque ad Domum*. Mf. Jol
Trabit nemque.

(b) Sic M. Corb. & edit. Mog. & Ven. nisi quod *relatores* habent, non *relatores*. Mf. Jol. sic distinguunt, *Trabant verum gestarum relatores animarum ad dicunt. Inflammant nascentes*. Mf. Remigiano: *Trabant verum gestarum cognito, & divinum operum relatores*. At editi Lugd. & eo recentiores, *Trabant verum gestarum cognito, & divinum operum relatores animarum ad dicunt inflammant*.

(i) Vocem istam, *nine*, habent Mss. Remig. & Sol. cum Mos. & Van.

(é) Sic Mf. Corb. ex quo edit. append. tom. 10. Aug. ac Mogunt. cum Ven. & Mf. Remigiano. At Mf. Jolienfis, *Trahit divina lectioes*. Edit. Lugd. Lovan. & Colon. *Trahit delictatio lectiois*.

(1) Mss. Corb. Remig. & Jol. per quas *afflicti*.
 blogunt; & Ven. quo *afflicti* visitatio Dei ducit homi-
 nes; ceteri codices excusi, per quas *afflicti* &c.
 ut in textu.

(m) Edit. Lued. & recondiores, *sint aperta*. MLE
res cum Mor. & Vco. *sint aperta*.

(α) Edit. Mog. & Ven. *Interus splendescere, ipse illuxit* in faciem, Mil. Corb. & Romig. habent *tiam hoc, in faciem*.

(c) Sic Mff. Corb. & Remig. cum edir. Mogunt.
& Ven. At Mff. Jol. & Edit. Lugd. Lovan. Duac. &
Colon. in fine Petri.

(p) Sic M^{ss}. Corb. Remig. & Jol. cum edit. Mog. & Vcn. Alii codices *videre eum*.

(r) Mf. Jolienſis, ſibi praeſeparaverit: ut ſupra dē.

(1) Ita Mss. Corb. Remig. & Jnl. nec non Mog. & Ven. Aliæ editiones *quod ad verum*. In Mf. Jo-
licensi abest vox hæc, *hospitari*.

(1) Editiones Lugd. Lovan. Dusc. & Colon. o-
missio & ante Zachens cum frandata promittit.

(n Edit. Lugd. *quis ecce hic filius Abrabe*.

CAPUT VIII.

adjeit, *Venit autem filius hominis* (a) *quarere & saluum facere quod perierat*: ut quem agnoscebam saluum factum, (b) sciremus a quaerente praevenit. In latronis quoque justificatione, etiam si nulla operantis gratia (c) intelligeretur indicia, nonne cum omnibus credentibus etiam ipsum acciperemus adtractum? dicente Domino, *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*; &c. cum exaltatus fueris a terra, omnia traham ad me? (d) Inter omnia autem, hunc vel tradidit esse, vel tractum, etiam ipse confessio docet: qui cum aliquando blasphemavit in (e) Jesum Christum; repente est mutatus, (f) & dixit, *Domine, memor esto mei, cum veneris in regnum tuum*. Sed unde in uno homine tanta compungentium vocum sit orta diversitas, instruat nos (g) beatus Apostolus, & dicat, *Nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu; & nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu-sancto*. Ut non dubitemus in eisdem hominis voluntate, & de proprio (h) fuisse quod blasphemavit, & de Spiritu-sancto fuisse quod credidit. Frustra igitur disputator tile, (i) ad infurcibilem unius gratiae varietatem, argumentum definitionis suae voluit aptare; ut portio justificationum solius voluntatis suae moribus ad Christum venire credatur, portio autem relictans (k) trahi, & invita compelli: cum Deus sit qui operatur omnia in omnibus, sine alio sic, alios autem sic attrahere velit, ad quem nemo nisi aliquo modo adtrahatur, venit.

Definitio sexta Cassiani: *Librum arbitrium & gratiam pariter suscipi debere: id est, ita ut pari modo conferre ad saluum credatur. Divina auctoritates de gratia offeruntur: daturque ratio, quare voluntas non auferatur per gratiam.*

Post haec (l) subiicit testimonium sacrae historiae, quibus ostendit, observantiam mandatorum Dei, consummationemque virtutum divinae gratiae persequendam: quod & nos promptissime confirmetur. Et commemoratur exemplum de Balsam, quem volentem (m) Isidori maledicere, Deus in benedictionis verba transmutavit; & de Abimelech, qui peccare non permittitur sit (n) in Rebecca; & de Joseph a fratribus vendito, quorum malam voluntatem in bonum Deus (o) vertit: recurrit ad confirmationem definitionis suae, ut liberum arbitrium, quod gratiae se dicit iungere, a parte quadam hominis generis, quantum in ipso est, auferat, & in quadam parte constituit, dicens: *Hac enim duo, id est, (p) vel gratia, vel liberum arbitrium, sibi quidem brevem videntur adversa: sed (q) utraque concordant, & utraque nos pariter debere (r) suscipere pietatis ratione collegimus: ne utrum horum homini subtraheretur, ecclesiastica fidei regulam excessisse videamus.*

2. (u) Ecclesiasticae fidei regula est, praedicante Apostolo: *Nemo potest dicere Dominum Jesum, (t) nisi in Spiritu-sancto*. (u) Ecclesiastica regula est: *Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis*: Ecclesiastica regula est: *Gratiae Dei sum ad quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed gratia Dei mecum: & Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem*. Ecclesiastica regula est: *Habemus (x)*

S. Prosper. Tom. I.

M

autem

(a) Mf. Jol. conformiter textui sacro, *Venit enim quarere, & saluum facere*. Alii omnes, *Venit autem saluum facere & quarere*, ordine inverso.

(b) Editio Lugd. omittit hac, *sciremus a quaerente praevenit*.

(c) Edit. Mog. & Ven. cum Mf. Remig. intelligitur.

(d) Edit. Mog. & Ven. Inter omnes autem. Edit. Lugd. in fine, docuit.

(e) Mf. Jol. omittit hic vocem, *Christum*. Lugd. postea est iunctus.

(f) Edit. Mog. & Ven. & dicit. Mf. Jol. dum vivit.

(g) Haec voces, *beatus Apostolus*, leguntur in Mf. Corb. Remig. & Jol. nec non in edit. Mog. & Ven.

(h) Ita Mf. Corb. & Remig. cum Mog. & Ven. In Lugd. utroque omittitur vox haec *fuisse*, in recentioribus posteriori loco.

(i) Sic Mf. Corb. & Remig. ac edit. Mog. & Ven. qui tamen duo pro *variis* habent, *veritatem*. Lugd. editio cum recentioribus, omisso ad, *infurcibilem unius gratiae varietatem* ad argumentum definitionis suae voluit aptare. Editio quadam ex recentioribus, & augmentum definitionis suae quod similiter legitur et in Colonien. Mf. Jolien. augmentum suae voluit definitionis aptare.

(k) Sic Mf. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. Reliqui, *trahatur, & invita compellatur*.

(j) Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *sed jici*.

(m) Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *Isidori*.

(n) Ita Mf. Corb. Remig. & Jolien. cum edit. Mog. & Ven. Lugd. & hac posteriores, in *Saram*. Idem contigit narratur Abimelecho erga *Saram* Genesios cap. 30. & erga *Rebecam* cap. 26.

(o) Mf. Jolien. cum edit. Mog. & Ven. *venit*.

(p) Edit. Mog. & Ven. *id est gratia & liberum arbitrium*. Lugd. caret voce, *id est*, habetque cum ceteris, *vel gratia, vel liberum arbitrium*.

(q) Mf. Jolien. *utraque concordat, & utrumque*.

(r) Edit. Duac. & Colon. *suscepimus... collegimus*: hoc ultimum cum Lugd. & Lov. commune habent.

(s) Sic Mf. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. At Lugd. Lovan. Duac. & Colon. hic etiam, ut in serie, *Ecclesiastica regula est*.

(t) Mf. Corb. & Remig. cum Mog. & Ven. addunt hic vocem, *Christum*; qui abest a ceteris & textu Apostoli Graeco & Latino.

(u) Tota hac sententia: *Ecclesiastica regula est: Quid autem habes, quod non accepisti, ceciderat ab editione Lugd. legitur in aliis omnibus*.

(x) Mf. Remig. & Jol. cum Mogent. & Ven. addunt, *autem*, quod a ceteris abest. Idem codices & Mf.

autem thesaurum istum in vobis fidelibus, ut
sublimitas virtutis sit Dei, & non ex nobis. (a)
Epist. 1. 2. Ecclesiastica regula est: Gratia salvati estis per
fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum
est, non ex operibus, ne forte quis autolatur.
Philip. 1. 3. Ecclesiastica regula est: In nullo tercamini ab
adversariis, quia est illis causa perditionis, (b)
vobis autem salutis; & hoc a Deo: (c) quia
vobis donatum est pro Christo, non solum ut in
eum credatis, sed etiam ut patiamini pro eo.
Ecclesiastica regula est: (d) Cum timore &
tremore vestram ipsorum salutem operamini.
Philip. 1. 3. Deus enim est qui operatur (e) in vobis & vel-
le & operari pro bona voluntate. Ecclesiastica
regula est: Non quis idonei sumus cogitare ali-
quid (f) a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia
nostra ex Deo est. Hanc regulam firmat (g)
Dominus dicens, Nemo potest venire ad me,
nisi datum fuerit ei a Patre meo: & Omne
quod dat mihi Pater (h) venit ad me: &
Sine me nihil potestis facere: & Non vos me
elegistis, sed ego elegi vos: & Nemo novit
Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit,
nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare: &
Sicut Pater (i) vivificat mortuos, ita & Fi-
lius quos vult, vivificat: & Beatus et Simon
Barthana: quoniam caro & sanguis non reve-
luit tibi, sed Pater meus qui in celis est.
3. Hac regula nulli hominum auferatur vo-
luntas: quia virtus gratiae non hoc in volunta-
tibus operatur non sine, sed ut ex malis bon-
ae, & ex infidelibus sint fideles; (k) & quae
ex semetipsis erant tenebrae, lux efficiantur in
Domino: quod mortuum erat, vivificatur. (l)
Hoc in omnibus prorsus hominibus, qui eruan-
tur de potestate tenebrarum, & transferuntur
in regnum filii dilectionis Dei, sine cuiusquam
exceptione personarum, agere credimus gratiam
Salvatoris. Quia, sicut hic idem probabiliter,
sed non stabiliter definiit, dicimus atque de-
fendimus, Non solum electum, verum etiam co-

gitationum bonarum ex Deo esse principium:
qui nobis & initia sanctae voluntatis respirat,
& virtutem atque opportunitatem eorum, quae
recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim (m)
datum bonum, & omne donum perfectum de
fuerunt est, descendens a Patre lumini: qui
& incipit quae bona sunt, & aequatur, &
consummat in nobis. In qua sententia si auctor
ipsius permaneret, Ecclesiasticam regulam non
excederet; neque simul & libero arbitrio (n)
infectus, & gratiae Dei esset ingratas: quo-
rum (o) donum dum unum in Paulo & Mat-
thaeo, aliud in Zachario & latrone indicat ope-
ratum, non intelligit in illis se liberum arbi-
trium, in istis gratiam solum fuisse.

CAPUT IX.

Contra Cassianum probatur ex Scripturis & Ec-
clesiae definitionibus, initium bonae voluntatis
esse ex gratia. Primus homo creatus absque
vitio, & potens in bono perseverare si vel-
let, libero arbitrio discessit a bono: in quo
post peccatum pertinet vitium, nisi quod ad
temporalem pertinet vitam. In quam profun-
dum malum tota humana natura demersa sit
illius praevaricatione. Definitio septima Cas-
siani: Adamum post praevaricationem accepisse
scientiam mali, non amisisse scientiam boni.
Refellitur.

* Deinde adiect: Nam cum videret nos (p)
Deus ad bonum velle descendere, occur-
rit, dirigit, atque confortat. Ad vocem enim
clamaris tui, statim mihi audieris, respondebit
tibi: &, Invoca me, inquit, in die tribulationis
tuae, & eripiam te, & (q) glorificabis
me. Quis non videat quod haec doctrina meri-
tum libero assignat arbitrio, (r) quo prae-
veniat gratia, quae ei famuletur reddens debi-
tum, non conferens donum? Quae definitio in
Epi-

Ibid. 1. 11.

* alius
cap. 11.
lib. 20. c. 11.
Ep. ad. 11.

& Mf. Corb. ut sublimitas virtutis sit Dei, quod
legitur in textu: pro quo Lugd. & eo recentiores,
ut sublimitas sit virtutis Dei. Prioribus concinit
textus Graecus Apostoli.

(a) Haec iterum sententia omnis abest a Lugd.
In Lov. Duac. & Colonia. adde vox forte. Mf. Remig.
& Jol. pro salvati estis, habent, salvi facti
estis.

(b) Edit. Lugd. vobis autem.
(c) Ita Mf. Corb. cum edit. Mogunt. & Ven.
Mf. Jolensis, Vobis enim donatum est pro Christo.
Mf. Remig. Vobis enim donatum est a Christo. Lugd.
Vobis datum est pro Christo. Lovan. Duac. & Col-
on. Quia vobis datum est pro Christo.

(d) Edit. Mogunt. & Ven. Cum metu & tremore.
Plures codices, cum tremore & timore. Mf. Corb.
Remig. & Jol. ut in textu.

(e) Edit. Mogunt. & Ven. in vobis, ut apud
Apostolum. Alii codices, in nobis.

(f) Mf. Jol. & Remig. a nobis, quasi ex nobis
miseris. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. ex nobis,
quasi ex nobis ipsi.

(g) Edit. Mogunt. & Ven. confirmat Dominus:
& infra, datum fuerit: abique voce, ei.

(h) Mf. Jol. cum edit. Mogunt. & Ven. ad me
venit.

(i) Mf. Jolensis addit hic, suscitavit mortuos &
Ceteri codices non addunt.

(k) Sic Mf. Corb. Remig. & Jol. cum edit. Mo-
gunt. & Ven. At Lugd. Lovan. Duac. & Colon. &
qui ex semetipsis erant tenebrae, lux efficiantur in
Domino: quod mortuum erat vivificatur, quod jac-
bat erigatur, quod perierat revivatur.

(l) Editiones Mogunt. & Ven. Hoc in omnibus
invenitur gratia hominibus, qui famulantur... dile-
ctionis Dei. Hoc sine cuiusquam exceptione persone
fecit.

(m) Mf. Corb. Remig. & Jol. datum bonum. Ita
& supra cap. 2. ceteri, datum optimum.

(n) Editiones Lugdum. & ea posteriores, offensa-
ra, Melius Mf. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt.
& Ven. infusus, qui videlicet liberum arbitrium,
quantum in ipso est, auferre videatur.

(o) In edit. Lugd. non legitur vox donum. In
eo & Lov. Duac. & Colon. pro dictis operatum,
legitur iudicatum operatum. In eodem i. u. d. in illo se
liberum arbitrium, in illo gratiam soluisse.

(p) Mf. Corb. Remig. & Jol. omittunt. Deus:
potius habent, velle scire. Ita etiam edit. Mog.
& Ven.

(q) Mf. Corb. Remig. & Jol. magnificabis me.
Edit. Mogunt. & Ven. glorificabis me.

(r) Editiones Mogunt. & Ven. quod praeveniat
gratiam: utaque famuletur, pro, cuius famula-
tur, ut Mf. Remig. & Jol. & edit. Ven. Lugd. ve-
ro, quod praeveniat gratia, aique famuletur.

Episcoporum Palaeſina ſynodo, etiam (a) Poſtagia anathematizante damnata eſt. (b) In eo enim qui bonum incipit velle, & cupit ab iniquitate atque errore diſcedere, gratiam Dei hoc ipſum prohibentem operari. Quoniam a Domino greſſus bonis dirigitur, & viam ejus vult: & (c) Omnis vir videtur ſibi juſtus, dirigit autem coram Domino: & A Domino dirigitur greſſus viri; mortalis autem quomodo intelligit vias ſuas? (d) Et quod ait Apoſtolus: Non enim accepiſti ſpiritus ſervitutis iterum in timore; (e) ſed accepiſti ſpiritus adoptionis (f) filiorum; in quo clamamus, Abba Pater.

* 2. Poſt hæc (g) ſequitur, & dicit: Nec enim taleſe Deus hominem ſciſe credendus eſt, qui nec vultis unquam, nec poſſis: dantur. Alioquin (h) nec liberum eſt permiſſi arbitrium, ſi ei tantummodo malum ut velle & poſſis, bonum vero nec velle nec poſſe conceſſit. Et quomodo ſubſiſt illa Domini poſt prævaricationem primi hominis lata ſententia, Ecce Adam factus eſt ſicut unus ex nobis, ſciens bonum & malum?

* Non enim talis ante ſaiſe potendus eſt, qui boni eſſet poſſibilis ignarus. Alioquin vult quodam irrationabili (i) atque inſenſato animal cum ſtandum eſt iſſe formatum: quod ſaiſe abſurdum, atque a ſtulticia ſciſe (k) omnimodis alienum eſt. Quia immo ſecundum ſententiam ſapientiſſimi Salomoniſ, ſecit Deus hominem reſtum i id eſt, ut tantum boni ſcientia jugiter fruatur: ſed ipſi quaſerant cogitationes multas. Facti enim ſunt, ut diſtum eſt, ſcienter bonum & malum. Concepti ergo Adam poſt prævaricationem, quam non habuerat, ſcientiam mali, boni vero, quam acceperat, ſcientiam non amiſit.

* 3. Reſtum (l) atque omni vicio carentem creatum eſſe primum hominem, in quo omnium hominum concreta natura eſt, dubitare fas non eſt; cumque tale accepiſſe liberum arbitrium, ut ſi auxiliantem ſibi Deum (m) non deſereret, (n) poſſet in bonis quæ naturaliter acceperat, perſeverare quia velle: & merito voluntarie perſeveravit in eam beatitudinem (o) pervenire, ut nec vellet decidere in

deteriora, nec poſſet. * Sed ipſo libero arbitrio, quo quamdiu voluit bonus manſit, (p) a propoſita ſibi lege diſceſſit; nec denuntiata ſibi mortis ſupplicium formidavit, deſertens Deum, & ſequens diabolum, rebellis Domino (q) ſervatori, & inimico obediens peremtori. * Fuit ergo Adam, & in illo luimus omnes; perit Adam, & in illo perierunt omnes. * Quod ita non falſo dixit beatus Ambroſius, ſicut non falſo ipſa Veritas ait, (r) Venit ſiſus hominis querere & ſalvare quod perierat. Naturæ enim humanæ, in illa univerſalis prævaricationis ruina, nec ſubſiſtentia (s) erpta eſt nec volantes; ſed lumen deſcique virtutum, quibus fraude inimicis exuta eſt. Perdiſti autem per quæ ad æternam atque inamiffibilem corporis (t) animique incorruptionem poterat pervenire, quid ei remanſit, niſi quod ad temporalem pertinet vitam, qua tota eſt damnationis & pœnæ? Propter quod natos in Adam reſati generationes, quæ perit, in illa quæ invenitur generationes, quæ perit. Nam ſi poſſent Adam in illis virtutibus naturaliter agere, in quibus Adam fuit ante peccatum; non eſſent natura ſili iſe, (u) non eſſent tenebre, nec ſub poſſetate tenebrarum; Salvatoris denique gratia non egerent: quia non ſuſtula boni eſſent, nec juſtiſie præmio fraudarentur; habentes ea bona, quorum amiſſione primi partes de paradifo exſulare meruerunt. Nuoc autem, cum ſine ſacramento regenerationis æternam mortem nemo poſſit evadere, nonne ex ipſius remedii ſingularitate perſiſtente, in quam proſoluſum malum totius humani generis natura demerſa eſt, illius prævaricatione in quo omnes peccaverunt, & quicquid ille perdidit perdidit? Perdidit autem primus fidem, perdidit continentiam, perdidit charitatem, ſpoliatus eſt ſapientia & intellectu, caruit conſilio & fortitudine; & impie altiora ſeſtando, a veritatis ſcientia, & obediencie pietate deſectus eſt: nec ipſo ſaltem timore ſibi (x) reliquo, ut ab interdiſiſ vel metu caveret pœnæ, qui (y) non abſtineret amore juſtiſie. Liberum ergo arbitrium, id eſt, rei ſibi placiti ſpontaneus appetitus, ubi uſum bonorum

M 2 qm

(a) Ita Miſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. Lugd. vero & recentiores illa, a Pelagie anathematizata eſt.

(b) Miſ. Jol. eo enim quod bonum quis incipit velle &c.

(c) Edit. Mogunt. & Ven. Omnis via viri recta ſiſe videtur.

(d) Lugd. Et quomodo ait Apoſtolus.

(e) Editiones omnes cum Miſ. Jol. in timore. At Miſ. Corb. & Remig. in timore; juxta Græc. ſciſe.

(f) Hæc vox, ſiliorum, abeſt a Miſ. Remig. & Jol. nec non ab editis Mogunt. & Ven.

(g) Edit. Lugd. Lvan. Duac. & Colônia. perſequitur.

(h) Ita Miſ. Corb. Remig. & Jolienſis, cum edit. Mogunt. & Ven. at Lugdun. & poſteriores, ſi ei tantummodo malum ut velle & poſſe.

(i) In Miſ. Remig. & Jol. item in edit. Mogunt. Ven. & Lugd. hæc verba non habentur, atque inſerſum. Miſ. Jol. vult irrationabile quoddam animal cum ſciſe credendus eſt.

(k) Edit. Mogunt. & Ven. omnino modis. Lugd.

Lvan. & Duac. omniſande. Colon. cummode: ſed errat typographi.

(l) Lugd. edit. Reſtum namque & omni. Quasi ſeries eſſet verborum Collatoris, ſed male.

(m) Edit. Mogunt. & Ven. Dominiſum non deſeruiſſet. Alii, Dominiſum non deſereret.

(n) Edit. Lugdun. poſſent in nobis.

(o) Miſ. Jol. cum edit. Ven. & Lugd. perveniret: qui pro eam beatitudinem, habet, eandem beatitudinem.

(p) Miſ. Jolienſis, ab appoſita.

(q) Miſ. Jolienſis, ſalvatori.

(r) Miſ. Jolienſis, Venit enim.

(s) Edit. Lugd. præſcripta eſt.

(t) Plures codices, ſummaque: & poſt pauca Miſ. Remig. & edit. Mogunt. & parva.

(u) Miſ. Jolienſis, nec eſſent tenebre.

(v) Miſ. Remig. & Jolienſis, ſiſi reſiſte.

(w) Edit. Lugd. Lvan. Duac. & Colônia. qui abſiſtens amore juſtiſie, abſque negante particula.

(x) Miſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. qui non abſiſtenti, &c.

* ad 119. 120.

* Ambroſius, ſiſ. 7. in Lucan. 11.

Em. 15. 16.

Adamo poſt peccatum aſiſi remanſit, niſi quod ad temporalem pertinet vitam.

Epheſ. 1. 12. Col. 1. 12.

Natura humana Adam lapſa in præſentium malum demerſa.

Rom. 1. 23.

Liberum arbitrium ſine gratia nullo modo idoneum ad electum diſt.

Bull.

que acceperat fastidiv, & vilescentibus sibi felicitatis suae praesidiis, insanam cupiditatem ad experientiam praevaricationis intendit, bibit omnium vitiorum vacuum, & totam naturam hominis (a) intemperantiae suae ebrietate madefecit. Inde priusquam edendo carnem filii hominis, & bibendo sanguinem ejus, lethalem digerat eruditatem, (b) habet memoria, errat iudicio, nutat incellu; neque ullo modo idoneus est ad illud bonum eligendum & concupiscendum, quo se sponte privavit: quia non sicut potuit Deo non impellente corrumpere, ita potuit Deo non erigente consergere.

* alius
est, ubi

Libertatem
arbitrii
periculis
subi.

* 4. Non igitur recte dictum est: *Nec enim talem Deus hominem fecisse credendus est, qui nec vultis unquam nec possit bonum.* Quasi nos istam hominis debilitatem a Creatore dicamus conditam, & non peccati merito ab homine contractam. Qui ergo putat consequens esse, ut si liberum arbitrium (c) obsecratum esset: dicitur, obsecratio ipsa ad naturam referatur auctorem; vult periculis, quod tam sanum sit in Adae postlitis liberum arbitrium, quam in Adam fuit ante peccatum: (d) quod satis alienum a catholica fide docimus. Quod enim peccato laesum est, si id laesum non est, unde peccatum est? Nisi forte dicatur, in Adae postlitis poenam transisse, non culpam: quod (e) omni modo falso dicitur, & ob hoc forte non dicitur. Nimirum enim impium est, hoc de Dei sententia iustitia, quod a praevaricatione liberos cum reis voluerit esse (f) damnatos. Patet ergo culpa, ubi non latet poena, & societas peccati convincitur de communionis supplicii; ut quod est humane miseriae, omni de institutione Creatoris, sed de retributione fit iudicis.

* alius
est, ubi

cap. 11.

cap. 11.

* 5. Illud enim inceptum possumus est, & (g) contra sensum omnium tractatorum, quod ad probandum liberi arbitrii incommutabilitatem conuenit, dicitur: *Et quomodo habet ille Domini post praevaricationem primi hominis lata sententia, Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis, sciens bonum & malum?* Quasi diabolus Adae vera promiserit, & Adam transgrediens mandatum Dei, profecerit in similitudinem Dei, & (h) hoc ei fuisse collatum prononciaverit Deus: cum in his verbis (i) significatum sit potius, quid non faceret assecutus, qui superbie

ingressus viam, quod habebat amisit, dum quod non acceperat concupivit. Non minus autem in ipsa huius sensus conclusione peccatum est; dum dicitur: *Conceptus ergo Adam post praevaricationem, quam non habuerat, scientiam mali, boni vero, (k) quam acceperat, scientiam non amisit.* Scientiam boni Adam tunc habebat, quando bonum sanctumque mandatum Dei fideliter corde servabat, & erat iustus manens in imagine Creatoris sui, legisque ejus non obliuiscens. Postquam autem se, hoc est, imaginem & templum Dei deceptori suo (l) vendidit, perdidit boni scientiam, quia perdidit bonam conscientiam. Iustitiam enim iniquitas depulit, humilitatem superbia destruxit, continentiam concupiscentia elisit, infidelitatem rapuit fidem, captivitas abtulit libertatem: nec potuit illa illis portio residere virtutum, quo tanta irruerat turba vitiorum. *Nemo enim posset duobus dominis servire: &, Qui facit peccatum, servus est peccati: &, A quo quis separatus est, (m) si & servus adductus est.* Nemo autem servit, nisi cum aliqua libertate; & nemo (n) liber est, nisi cum aliqua servitute, dicitur Apostolo, *Cum enim servus essetis peccati, (o) liberi suis estis iustitia.* Quomodo ergo fructum habuistis tunc, (p) in illis in quibus nunc erubescitis? Nam fuit illorum mors est. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Dei, habetis fructum in sanctificatione, sicut vero vitam aeternam. Qui itaque servit diabolo, liber est a Deo: qui autem (q) liberatus servit Deo, liber est a diabolo: ut appareat malam libertatem potuisse haberi et humane voluntatis defectu; (r) bonam autem libertatem non potuisse recipi, sine liberatoris auxilio.

Debitum
est, ubi
Adam non
post prae-
varicationem
non accepit
scientiam mali,
non amisit
boni.

Luc. 16. 11.
Iam. 1. 14.
1 Pet. 1. 12.

Rom. 4. 20.

Mala fi-
beris et
voluntatis
defectu, boni
autem non est
ex morbo
gratia.

CAPUT X.

Exponebat & vindicatur locus Apostoli Rom. 2. 13. de gentibus sine lege facientibus quae leges sunt. Sapientia quaedam in infidelibus ex natura: a Deo condita reliquies: nullus vero bonae voluntatis motus, nisi ex Spiritu sancto.

* Sed ne hac primi hominis calamitas in progeniem ejus transire videatur: (s) quam integro sit omnium hominum natura iudicio,

* alius
est, ubi

(a) Editiones Mogunt. & Ven. *intemperantia sua madefecit.*

(b) Lugd. & hoc recentiores, *labitur.* Mff. Corb. & Remig. Mogunt. & Ven. *labat mensura.*

(c) Mff. Remig. & Jol. Mogunt. & Ven. *Ut liberum arbitrium sit cunctatum esse dicitur, ut obsecratum ipsa.*

(d) Mff. Jol. *quod a catholica fide dicimus alienum.* Edit. Mogunt. & Ven. *quod omnimodo satis alienum a catholica fide dicimus.*

(e) Mff. Corb. *quod omnino falsum.* Mogunt. & Ven. *quod omnimodo falsum dicitur.* Mff. vero Jolensis, *quod omnino falsum est.*

(f) Mff. Jolensis, *damnatus.*

(g) Edit. Mogunt. & Ven. *contra omnium sensum tractatur:* tum, ad probandum: in hoc ultimo conuenit Mff. Jolensis & Remig.

(h) Mff. Jolensis, Moz. & Ven. *hoc ei fuisse collatum prononciaverit* (editi duo, *prononciaverit*) Deus.

(i) Edit. Mog. & Ven. *significaveris, sc. Deus.*

(k) Mff. Jol. & Remig. Mogunt. & Ven. *quam habuerat.*

(l) Ita Mff. Corb. Remig. & Jol. posteriores edidit, *subdit.*

(m) Mff. Jolensis, *eius est servus est.*

(n) Mff. Remig. & Jolensis, *liberi eratis.*

(o) Mff. Corb. & Jol. Mogunt. & Ven. edit. *nemo libertate liber est, nisi, &c.* Mff. Remig. omittit haec, & *nemo liber est nisi cum aliqua servitute.*

(p) Editiones Lugd. Lovan. Duse. & Colon. omittunt in illis. Mogunt. & Ven. exhibent. Patet vero quatuor praedictas editiones. *Nam autem liberi et peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum in sanctificationem.*

(q) Lugd. liberati, Duse. & Colon. *liberati.*

(r) Mff. Corb. Remig. & Jol. eum Mogunt. & Ven. *bonam autem voluntatem.*

(s) Mff. Jolensis solus, *quoniam intra se sensus omnium hominum natura iudicio.*

dicio, exemplo gentium probaturus hic doctor (a) addit, & dicit: *Designa non amisisse genus humanum post praevaricationem Adæ scientiam boni, etiam Apostoli sententia evidentissime declarat, qui dicit, (b) Cum enim gentes quae legem non habent, naturaliter quae leges sunt faciunt; hi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddeute eis conscientia (c) ipsorum, & iter se invicem cogitationibus accensibus, aut etiam defendentibus, in die quo iudicabit Deus occulta hominum.*

2. Si de his (d) Apostolus loquitur, qui ex praepitio sunt vocati, & cum essent longe, (e) facti sunt prope, credentes in eum, qui quorum aliquando non misertus est, nunc autem miseretur, & iustificans circumcissionem ex fide, & praepitum per fidem, duos condidit in semetipso, destructoque pariete inimicitiae Iudaeorum & gentium, in uno novo homine fecit pacem; concludens omnia in incredulitate, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus; si, inquam, de his Apostolus loquitur, in quorum cordibus Deus digitor suo, id est, Spiritu sancto scribit novum testamentum, ut legis plenitudinem & opera charitatis naturaliter exsequantur, reformata scilicet renovataque natura: (f) quid hinc superbissimi sensus novitas adjuvatur, cum reconciliatio inimicorum non possit nisi gratia Mediatoris ascribi? *Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. Ergo gratia gloriae Dei, non meritis liberati. Quis enim prior dedit ei, (g) ut retribueretur illi? Nihil boni operis ex mortuis, nihil iustitiae proderit ex impiis: (h) omnis ipsorum salus, gratuita est: & ideo gloria Dei est, ut qui gloriarur, in illo cuius gloria eguit, glorietur.*

3. Sin autem (quod magis vult hic disputator intelligi) de illis illa dicuntur, qui alieni a gratia Christiana, quaedam ad similitudinem S. Prosper. Tom. I.

legalium mandatorum proprio iudicio (i) sanctabant, intelligentes mores civitatum concordiamque populorum non posse aliter contineri, (k) nisi & recte factis praemia, & peccata poenae decerneretur: (l) sicut dictum est ab ipsa Sapientia Dei, *Ego ex ore Altissimi prodixi, & in omni gente primum tenui; requiem quaesivi in Jacob, & inveni.* Ergo quis ambigat, hanc sapientiam humano generi ad temporalis vitae utilitatem, (m) ex natura a Deo conditam superesse reliquis? Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium; non vitata esset, sed exaltata natura. Quae tamen etiam si excellentissimis artibus, (n) & cunctis mortalium eruditionum polleat disciplinis, iustificari ex se non potest: quia bonis suis male utitur, in quibus sine cultu veri Dei impietatis (o) immunditiaeque convincitur, & unde se defendi æstimat, accusatur. Cum ergo Paulus definiat, quod non ex operibus legis (p) iustificatur omnis caro; & quoniam in Christo neque circumcisio, neque praepitum valeat aliquid, sed nova creatura; (q) quid iste impiam infidelium libertatem naturalibus instruit bonis, & propriis vult iustificare principii? Quid ad renovationem (r) laxestitae vetustatis, idoneam definit praevaricatoris scientiae nuditatem? Quasi ista scientia vel ex naturae operibus relicta, (s) consecuta, vel ex legalis doctrinae eruditione quaesita, possit huius perceptione praestare, ut quod faciendum novitatem, etiam facere diligamus: aut ullus sit bonae voluntatis motus, nisi quem creaverit diffuse per Spiritum sanctum charitatis afflatus. (t) *Sine fide enim impossibile est placere: (u) & Omne quod non est ex fide, peccatum est: & in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praepitum; sed fides qua per dilectionem operatur.*

Sapientia condita in
iudicibus
ex natura
& Deo condi-
ta reli-
quia.
Eccl. 14.
1. &c.

Rom. 1. 26.
Galat. 3. 12.

Nullus boni
motus
sine fide
possit
haberi.
Rom. 14.
1. &c.

M 3 CA.

(a) Edit. Lugd. & illa posteriores, additis & diviti.

(b) Mogunt. Ven. & Lugd. edit. Quoniam gentes... ea quae legi sunt.

(c) Hic promittit, ipsum, non legitur in Mf. Remig. nec in edit. Mogunt. & Ven.

(d) Mf. Jolensis hic addit, secundum Evangelium meum, per Jesum Christum Dominum nostrum. Ceteri Codices hac non addunt.

(e) Lugdun. edit. facti sunt prope credentes in eum. Quorum aliquando non misertus, & iustificans circumcissionem ex fide, & praepitum per fidem, duos condidit in semetipso. Et utrumque parietem inimicitiae Iudaeorum & gentium, in uno novo homine solvens, fecit pacem &c.

(f) Edit. Lugdun. quid duxit superbissimi sensus novitas adjuvatur?

(g) Mf. Jolensis, & retribuetur illi?

(h) sic Mf. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. edit. At Lugd. Lovan. Duac. & Colon. tota ipsorum salus gratia est.

(i) Edit. Mogunt. & Ven. sanctabant.

(k) Lugd. Lovan. Duac. & Colon. nisi ut. melius, nisi &c. ex Mf. tribus ac Mogunt. & Ven.

(l) Itaque auctoritatem ex Ecclesiastico libro allatam praeterea Lugdun. Lov. Duac. & Colon. habent Mf. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven.

In Mogunt. tamen & Ven. legitur, ab ipsa sapientia Deo. Io Mf. vero Remig. in omnem gentem primum tenui: & in Mf. Jolensis delat postrema hac verba, requiem quaesivi in Jacob, & inveni. &c.

(m) Edit. Lugd. ex natura a Deo condita superesse reliquias.

(n) Mf. Jolensis, moralibus eruditionum, Lugd. & Mf. Remig. moralibus eruditionum.

(o) Lugdun. edit. immutatae aequae convincitur tum pro assensu, habet, vassilum. Conformerque ipsa recentior, & Ven. editio.

(p) Mf. Jolensis, non iustificabitur.

(q) Lugd. edit. quid est quod impiam infidelium libertatem naturalibus instruat bonis, propriis vult iustificare principii?

(r) Ita Mf. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. At posteriores editiones, misere versutatis: & post pauca Mf. Jol. scientiam libertatem.

(s) Verbum consecuta, hic addit ex Mf. Corb. Remig. & Jol. & edit. Mog. & Ven.

(t) Lugd. editio, afflatus.

(u) Lugd. & posteriores editiones, placere Deo. Abest, Deo; a Mf. Corb. Remig. & Jol. & edit. Mogunt. & Ven. solentque interdum ab Augustino praeteriri, nec est Graeca dictio Apostoli.

CAPUT XI.

Libertum arbitrium nec voluntatem boni, nec possibilitatem habere, nisi per gratiam. Cur homini imperetur ea, quorum facultatem non invenit in sua natura. Definitio 8. Cassiani: Natura humana non id solum adscribendum quod malum est. Merita hominum nulla nisi ex gratia.

* alii
esp. 11.

Remig. 11.
Esp. 11.
Esp. 11.

Collat. 11.
Cap. 11.
Ant. 11.

Libertum
arbitrium
nec voluntatem
boni, nec
possibilitatem
habere,
nisi per
gratiam.

Cur homi-
ni imperetur
ea, quorum
facultatem
non invenit
in sua
natura.

* alii
esp. 11.

Collat. 11.
Cap. 11.
Definitio
8. Cassiani.
Natura
humana
non id
solum
adscribendum
quod ma-
lum est.

* **P**ost hæc in conclusione testimoniorum, quibus probare voluit, quod hi qui per interpretationem prophetiam furti appellantur & carci, possint ex facultate naturæ & aures suas aperire ad audiendum, & oculos (a) suos ad videndum, (quasi non de iisdem dicat Dominus, Et dabo eis cor aliud & spiritum novum dabo eis; & vellam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum; ut in præceptis meis ambulent, & justificationes meas observent, & faciant eas;) (b) addit, & dicit: Denique ut possibilitatem boni eis inesse (c) significaret, interpretatur, Quid autem, inquit, etiam ex vobismetipsis non iudicatis quod iustum est? Quod utique non eis discessit, nisi ex iudicio naturali, quod agnum est scilicet posse discernere. Jam non solum voluntatem boni, sed etiam possibilitatem libero adscribit arbitrio; tamquam ideo (d) ab eis exigatur intelligentia, ideo iustitia repositur, quia possint hæc sine Dei donis de naturæ proferre bonis. Imperantur autem ista homini, ut ex ipso præcepto, (e) quo et hoc quod accepit indicitur, (f) agnoscit id se huc vitio prædidisse; & non ideo iniquum esse exactionem, quia ad reddendum quod debet, idoneus non est; (g) sed a littera pedente coniugatur ad spiritum vivificantem, & facultatem quæm (h) non invenit in natura, querat ex gratia. Quod si facit, magna est misericordia (i) Dei: si non facit, iusta est pena peccati.

* 2. Deinde ad plenitudinem præmissæ disputationis, (k) regulari sententia pronuntiat, dicens: Unde certandum nobis est, in ita (l) ad Deum omnia sanctorum merita referamus; ut nihil nisi id quod malum atque perversum est, humanis adscribamus naturæ. Quid evidentius,

(a) Hoc pronomen, *sunt*, non habetur in Mss. Remig. & Jol. nec in edit. Mog. & Ven.

(b) Edit. Lugd. Lovan. Douc. & Colon. addit, & dicit.

(c) Edit. Lugdun. & ea recentiores, designantes, interpretant Pharisæi dixit: Quid autem ex vobis ipsi, inquit, non iudicatis quod bonum est. Lectionem nostram præferunt Mss. Jol. cum Mog. & Ven. Nec ab ea dissentiant Mss. Corb. & Remig. excepto quod pro voce *est*, habent Pharisæi: cum tamen turbæ alioqueretur Christus hæc dicens, non speciatim Pharisæos. Habent insuper pro, quod iustum est, quod bonum est: prius tamen textui Apostoli est conformis.

(d) Mss. Remig. & Jol. cum Edit. Mog. & Ven. ab eo exigatur.... de naturæ proferre boni.

(e) Edit. Lugd. Lovan. Douc. & Colon. addunt, Deo. Lugd. tamen postea a ceteris dissimilis, hoc quod accepit indicitur, fonte pro indicitur.

(f) Mss. Corb. & Remig. cum Mog. & Ven. spiritum id suo vitio. Lugd. Ignorat id se suo vitio prædidisse.

quid expressius secundum Pelagii Cælestique commentum ab ullo (m) eorum discipulo potuit definiti? Illi dicunt, *Gratiam Dei secundum meritum nostrum dari*; (n) & iidem dicunt, *Gratiam Dei non ad singulos alius dari*: hic intra unam sententiam blasphemiam utramque conclusit dicens, *Cavendum vobis esse, ne etiam ad Deum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi quod malum atque perversum est, humanis adscribamus naturæ*. Vult ergo esse multa propria hominum merita, quæ non sint gratiæ largitate collata, quibus ad augendas naturales divitias quardam de sursum munera debeantur. Vult nos gratiam Dei non ad singulos æstus accipere: ac (o) proinde non pro omni opere bono semper arere. (p) Atque ita consequens erit ut in Dei numeris nullum meritum esse credendum sit; quando quidem fine merito fit, quem Deus semper in omnibus adjuvit: aut si etiam in his quæ Deus tribuit, aliqua merita collocantur, consistet etiam ipsa propria acquiri (q) facultate potuisse; & ideo in aliquibus (r) oportet nos adjuvari, ut possibilia fiat per gratiam, quod non erat impossibile per naturam. Ecce iam in ista paucorum brevitate verborum, non durum tantum, sed multarum impietatum numerosa connexio est; quæ si scrupulosioris diligentie discretione tractetur, in nullo a dammati erroris catena absoluta monstrabitur.

Merita ho-
minum
nulla, nisi
ex gratia.

CAPUT XII.

Demonstratur uberius sententiam Cassiani esse, cogitationes suas & sancta consilia absque inspiratione Dei concepta, de naturali posse prodire sapientia. Adversus quem, loci quo abutabatur expostione, & aliorum adjectione ostenditur, cogitationes, suas ex libero arbitrio, sine Dei inspiratione non eriri. Bona voluntas hominis sic ejus propria est, ut non nisi Deo inspirante complatur. Converso quæque hominis licet non sine ipso, non tamen ab ipso incipit.

* **S**ed ut suspitionibus agere videamur, & lateras sensum ultra verba rimari, quid ad-

* alii
esp. 11.

(g) Mss. Jol. nisi a littera.

(h) Hoc loco Logd. & posteriores editiones addunt *ante*; sed hæc particula caret Mss. Corb. Remig. & Jol. nec non Mog. & Ven. editi.

(i) Lugd. & recentiores, Dominus.

(k) Editiones Moguot. & Ven. regulam sententia prænotant.

(l) Edit. Lugd. & ea recentiores, ad Dominum.

(m) in Logd. Lovan. Douc. & Colon. desideratur pronomen, *eorum*.

(n) Edit. Logd. & posteriores, & ideo dicunt.

(o) Mss. Corb. & Remig. ac Moguot. editio, ac perinde.

(p) Edit. Lugd. Atque ita sentis, ut in Dei numeris nullum meritum esse credendum sit, quem Deus semper adjuvat.

(q) Mss. Jol. præferunt. Editio Lugd. totum locum aliter habet: *aut si etiam in his quæ Deus tribuit, aliqua merita esse loquuntur, consistit etiam etc.*

(r) Edit. Lugd. oportet nos iuvare.... quod non erat possibile. Sed contra sententiam auctoritatis nostri, & ceterorum codicum antiorum.

adefcat cognitio, doceant quæ sequuntur. Qui ergo inter principia disputationis lux dixerat, *Non solum altum, verum etiam cogitationum bonorum ex Deo esse principium; qui nobis & initia sancta voluntatis inspirat, & virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi*: nunc volens præbare, quod religiosæ cogitationes & sancta consilia, nulla Dei inspiratione concepta, de naturali possint prodire sapientia, ponit verba Salomonis, dicentis: *Soluitque David pater meus edificare domum nominis Domini Dei Israel: & ait Dominus ad David patrem meum; Quod cogitasti in corde tuo edificare domum nomini meo, bene fecisti; hoc ipsum mente pertractans; verumtamen non te edificabis domum nomini meo. Deinde, ut ostendat quomodo hoc intelligendum sit, inserit (a.) ipse traditor: *Hac ergo cogitasti, atque ipse tractatus regis David, utrumque bonus & ex Deo, et melius & ab homine fuisse dicendus est: Si enim bona & ex Deo sunt illa cogitatio, cur ab eo a quo inspirata est, eadem negatur effectus? si autem mala, & ex homine fuit, cur laudatur ab Domino? Restat ergo ut & bona, & ex homine fuisse credatur. In quem modum etiam nostras quotidie cogitationes possumus iudicare. Neque enim aut soli David bonum ex semetipso cogitare concessum fuit, aut nobis, (b.) ne quid boni unquam facere, aut cogitare possumus, naturaliter, denegatur.**

2. Nullo modo hoc testimonio atque argumento (c.) probari potest; quod pie cogitationes ex solo libero arbitrio, & non ex Dei inspiratione nascentur. Non enim ideo voluntas David, quæ utique bona erat, non ex Deo fuisse credenda est, quia templum sibi Dominus non ex eo adificari, sed a filio ipsius voluit. Querendum ergo est, de quo spiritu processit affectus (d.) illius voluntatis, nempe de illo (e.) Dei, in quo dicebat, *Si intraveris in tabernaculum domus mee, & si ascenderis in lectulum (f.) stratus mei; si dederis sonnum oculis meis, aut palpebris meis dormitionem, aut requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domi-*

*no, tabernaculum Deo Jacob. Quod cum propheta concupisceret, non ignorabat verum illud perfectumque templum ab illo esse condendum, qui cum esset Filius Dei, factus est etiam filius David; (g.) quique cum videret templum a Salomone constructum, dicebat, *Soluite templum hoc, & in triduo suscitabo illud. Dicebat autem de templo corporis sui.* Ut ergo hoc templum præfiguraretur, quod in Christo & in Ecclesia disponebatur, merito ad (h.) instructionem ejus non David eligitur, sed filius David: ut per filium hominis (i.) significaretur Filius Dei & hominis; & per templum dissolubile indicaretur tabernaculum incorruptibile; ad cuius condendam imaginem & voluntas David probata est, & opus in eum translatus est, cuius persona magis eidem imagini congruebat. (k.) Atque ita & ex Deo erat hoc velle David, & ex Deo erat, hoc facere Salomone.*

3. Quod ut exemplis magis eluceat, requiramus ubi fieri Deus (l.) voluerit, quod homines facere Deo volente viderunt. Dominus præcepit Apostolis, dicens, (m.) *Evangelizate, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis.* Quod cum Apostoli (n.) audirent, sine dubio non verba modo per corporales sonos exterioribus tantum auribus (o.) acceperunt, sed virtute (p.) venientis verbi accessa est in cordibus eorum inextinguibilis flamma caritatis, quæ ardentissime vellet Evangelium Christi omnibus gentibus prædicare. (q.) Sed cum vetiti sunt loqui verbum in Asia, & cum tentarent in Bithyniam, prohibiti sunt ab Spiritu Jesu: numquid non ex Deo hanc voluntatem habebant, quod etiam illorum optabant ad fidem corda convertere, quos oculo iudicio Deus Evangelium tunc volebat audire? Aut quod Ecclesia quotidie pro inimicis suis orat, id est, pro his qui (r.) necdum Deo crediderunt, numquid non ex Spiritu Dei facit? Quis hoc dixerit, nisi qui hoc non facit, aut qui putat fidem non esse Deum? (s.) Et tamen quod

MI 4 pro

(a) Mf. Jol. non habet, ipse traditor.
(b) Edit. Mog. & Ven. ut bonum unquam.
(c) Edit. Lugd. & eo posteriores, proferre potest.
(d) Sic Mf. Corb. Remig. & Jol. cum Mogent. & Ven. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. ipsius voluntatis.
(e) Vox hec, Dei, habetur in Mf. Corb. & Remig. & ex Mogent. & Ven. editionibus.
(f) Sola Ven. editio, stratus mei.
(g) In Mf. Jolensis solo post hæc, filius David, omnia quæ interjacent, statim additur, *Unde ait Evangelista, Dicebat autem de templo corporis sui.*
(h) Editiones Lugd. Lovan. Duac. & Colon. ad extructionem. Corbiciensis & Remigianus Mf. cum edit. Mogent. & Ven. ad instructionem. Jolentius vero codex manu exaratus, ad constructionem.
(i) Hæc verba, significaverit Filius Dei & hominis, abjuncta a Lugd. codice.
(k) Editio Lugd. Atque ita hoc ex Deo erat, velle David, & ex Deo erat, hoc fieri a Salomone. Quæ editio, ut veteres passim, Salomone legit, pro Salomone.
(l) Editio Mogent. & Ven. voluerit, sed male. Item Mf. Jol. Deo volente: nec forte melius. Lugd. editio, ut facere Deum voluerit, quod omnes facere

Deo volente voluerunt: ubi voluerit pro voluerit potest interpretari.
(m) Mf. Jol. Mog. & Ven. edit. Evangelizate & docete. Idem Mf. baptizantes eos.
(n) Edit. Lugd. & posteriores, Apostolis suis præcepit.
(o) Mf. Jol. audierunt.... præceperunt.
(p) Sic Mf. Corb. Remig. & Jol. nec non Mog. & Ven. At Lugdun. & quæ secuta sunt editiones, jubentis verbi.
(q) Sic Mf. Corb. & ex eo edit. hujus libri in append. tom. 10. Augustini operum. cum Lovan. & recentioribus, Mf. Remig. Sed cum veteri fuerit verbum in Asia loqui, & in Bithyniam prohibiti sunt. Mf. Jol. sed cum voluissent loqui verbum in Asia, & in Bithyniam, prohibiti sunt a Spiritu Jesu. Edit. Mog. & Ven. accedunt ferme ad Mf. Corb. & textum nostrum, omisso cum ante tractant. Lugd. vero. Sed cum veteri fuerit loqui verbum in Asia, & in Bithyniam? Prohibiti sunt a Spiritu Jesu.
(r) Lugd. & posteriores, qui nondum crediderunt.
(s) Sola Lugdun. editio, & tunc cum pro omnibus petunt.

CAPUT XIII.

pro omnibus petitur, non pro omnibus obtinetur. Nec est iniquitas apud Deum, qui sepe postulata non tribuit, quæ (a) postulare donavit.

4. * Bonam igitur voluntatem, eam scilicet (b) quæ adhaeretur Deo, nec negandum est hominis esse propriam, & confitendum est Deo inspirante concepam. Nam cum nemo sit bonus, nisi solus Deus; quæle erit bonum quod auctorem non habet bonum? Naturæ quippe humanæ, cuius creator est Deus, etiam post prævaricationem mentis subtilitatem, etiam forma, manet vita, & sensus, & ratio, ceteraque corporis atque animi bona, quæ etiam malis vitiis non defunt: (c) sed non in his habet veri boni perceptionem, quæ mortalem vitam honestare possunt. Neque enim ignotum est, (d) quantum Græcæ scholæ, Romana eloquentia, & totius mundi inquisitio, circa inveniendum summum bonum, acerrimis studiis, & excellentissimis ingenii laborando nihil egerint; nisi ut evanescerent in cogitationibus suis, & obscuraretur cor insipientium, qui (e) ad cognoscendam veritatem semetipsis dubiis utabatur. Si ergo quis de ærumnotis vanitatibus & infantis fallacibus crudescens, tenebras esse & mortem quidquid pro lumine & vita amplectebatur intelligit, & ab his se conatur abstrahere; non est ab ipso, quævis non sine ipso sit, ista conversio; nec propria virtute ad principia salutis emittitur: sed agit hæc occulta & potens gratia Dei, quæ remotis terrenarum opinionum & operum mortuorum favillis, (f) torem obrut cordis exagitat, & desiderio veritatis inflammatur: non ut invitum hominem subigat, sed ut subiectionis cupidum faciat; nec ut ignorantem trahat, sed ut intelligentem sequentem præcedat. Manens enim liberum arbitrium, (g) quod utique cum ipso homine Deus condidit, a vanitatibus & cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege (h) defluxit, non a seipso, sed a Creatore muratur; ut quidquid in eo (i) in melius reficeretur, nec sine illo sit qui sanatur, nec nisi ab illo sit qui medetur; ejus sumus nova creatura novumque signum, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.

Definitio nova Cassiani: Omni animæ inesse naturaliter virtutum semina a Creatore inserta. Refellitur, quia peccatum originale evertit. Virtutes in impiis veras non esse, sed omnia opera eorum immunda. Virtutum five meritorum principia nulla in nobis ante gratiam. In ingenuis impiorum, sicut multa laudabilia, non tamen vera virtutes. Constat id quod ex Pastoris libro acceptis probare voluerat Collator, Hominem, etiam ante gratiam, ad bonum & malum æqualiter se habere.

* Nunc jam videamus quæ disputantis progressu intentio. Dubitari ergo, inquit, non potest, inesse quidem omni animæ naturaliter virtutum semina, beneficio Creatoris inserta. Sed nisi hæc opusculatio Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt pervenire: quia secundum beatum Apostolum, neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, (k) sed qui incrementum dat Deus. Adiacere autem homini in qualibet parte arbitrii libertatem, etiam liber ille qui ducitur Pastoris, aperitissime docet: in quo duo angeli unicuique nostrum adhaerere dicuntur, id est, bonus ac malus; in hominis vero optine consistere, ut eligat quem sequatur. Et idcirco manet in homine liberum semper arbitrium, (l) quod gratiam Dei possit vel negligere, vel amare. Si dubitari non potest, inesse omni animæ naturaliter virtutum semina, beneficio Creatoris inserta: solus Adam prævaricator est, & in peccato ejus nemo peccavit; in nullis iniquitatis concepti sumus, & in nullis nos matres nostræ peperere delictis; non sumus natura filii iræ, nec sumus sub potestate tenebrarum; qui manentibus in nobis naturaliter virtutibus, filii potius nati sumus pacis & lucis. Abiit ab animis piorum fallacis doctrinæ insidiosa deceptio. Virtutes cum vitis habitare non possunt. Quæ enim participatio, inquit Apostolus, iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Virtus namque principaliter Deus est: cui non aliud est habere virtutem, quam esse virtutem. Hujus cum participes sumus, (m) habitat Christus in nobis, qui est Dei virtus & Dei sapientia; habitat fides & spes, caritas, continentia, intellectus, consilium, fortitudo, ceteræque virtutes. Cuius vero (n) ab hoc bono

Conversio boni non in se ipso, sed in deo, qui est causa salutis.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

(a) Mf. Jol. postulare donavit.
(b) Edit. Lugd. quæ adhaeretur Deo.
(c) Ita Mf. Corb. Remig. & Jol. Edit. Mog. & Ven. sed in his non habet veri perfectionem. Lugd. sed non in aliis. Lovan. Doac. & Colon. sed non in illis veri boni perceptio est.
(d) Mog. & Ven. editi, quæ Græcæ scholæ. Mf. Corb. & Remig. Lugd. Lov. Duac. & Colon. quantum Græcæ scholæ, quantum Romana eloquentia &c. Mf. Jol. Romanæque eloquentia.
(e) Lugd. ab ostendendam. Lovan. & recentiores illa, ad ostendendam.
(f) Edit. Lugd. & recentiores, dimittit. Idem Lugd. codex, terrenum, ubi alii, terrenum: præter Mf. Remig. qui habet scientiam Mf. Jol. terrenum spiritus cordis.

(g) Mf. Corb. Remig. & Jol. Mog. & Ven. edit. quæ unicuique.
(h) Lugd. editio, funderant.
(i) Mf. Jol. omittit hæc, in melius.
(j) Hæc verba, quæ secundum... sed qui incrementum dat Deus, omittit fuisse in Mf. Remigiano & Jolensi: In editionibus quoque Mog. & Lugd. Supra vero vox Dei, post opusculatio, non legitur in Remig. & Jol. Mf. nec in Moagunt. & Ven. edit.
(k) Mf. Jol. quæ gratiam Dei possit negligere.
(l) Edit. Mog. & Ven. habitus in nobis qui est, abque voce, Christus.
(m) Edit. Mog. & Ven. ab hoc bono cedimus.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

Ex h. 3. 10.

recedimus, omnia nobis e contrario oriuntur ex nobis. Discedente enim pulcritudine, quid succedat nisi deformitas; abeunte sapientia, quid reseat nisi insipientia? non regnante iustitia, quid dominetur nisi iniquitas?

2. Virtutum itaque femina, quæ beneficio Creatoris inferla sunt, pravicatione primi parentis eversa sunt; nec haberi queunt, nisi eo restituerent qui dederat. Reformabilis enim est natura humana (a) formatoris suo, & eorum bonorum quæ habuit, capax est: ut per mediatorem Dei & hominum hominem Christum Jesum, in eo ipso quod ei remansit, possit recuperare quod perdidit. Remansit autem ei rationalis animus, qui non virtus, sed virtutis habitaculum est. (b) Ex participatione enim sapientiz, & iustitiæ, & misericordiæ, non sapientia, neque iustitia, neque misericordia: sed sapientes, & iusti, & misericordes sumus. Quæ bona, quamvis rationale nostrum vitis occupatum sit, & prævaricationibus nobis Dei templum spiritus immundus invaserit; possunt tamen rursum in ipsum rationale confluere, per eum qui mundi principia foras mittit, & ligans fortem, vasa ejus rapit, fugatque mundi hujus spiritum, (c) dat Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quia a Deo donata sunt nobis. Qui autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.

3. Puto autem istum veri similitudine decipi, & in specie falsarum errare virtutum, dum ea bona, quæ non possunt nisi ex Dei munere haberi; etiam in impiorum animis (d) æstimat reperiri; ideo scilicet, quia multi eorum sint iustitiz, temperantiz, continentiz, & benevolentiz sectatores: quæ omnia non frustra quidem, neque inutiliter habent, mutuumque ex eis in hac vita honoris & gloriæ consequuntur; sed quia in his fluidis non Deo, sed diabolo serviunt, licet habent temporalem de vana laude mercedem, ad illam (e) tamen beatarum virtutum non pertinent veritatem. (f) Et ita manifestissime patet, in impiorum animis nullam habitare virtutem, sed omnia opera eorum immunda esse atque polluta, habentium sapientiam non spiritalem, sed animaleam, non celesticam, sed terrenam, non Christianissimam, sed diabolicam, non a patre luminum, sed a principe tenebrarum; (g) dum & ipsa quæ non haberent nisi dante Deo, subdunt ei qui primus recessit a Deo.

4. Qui ergo dicit, sine ullo opere gratiz; naturaliter omni animæ femina inesse virtutem; quid laborat ostendere, nisi de illis feminibus (h) quædam germina præcedunt Dei gratiam pullulare meritorum? Denique ut videretur aliquid gratiz tribuisse: Ad perfectioris, ait, incrementum femina hac pervenire non poterunt, nisi opitulatione Dei fuerint excitata: ut scilicet opitulatio Dei sit corroboratio atque doctrina, mens autem, quæ virtutum est opulentia feminibus, utatur facilitate quam possidet; ad hoc tantum juvanda, ut earum virtutum adprehendant culmina, quarum sibi scit inesse principia. Igitur (i) secundum istum humanam animam sic edificabitur in Dei templum, ut non accipiat fundamentum præter quod aliud nemo potest ponere, quod est Christus Jesus. Quando autem hoc fundamentum (k) incipitur, nisi quando fides in audientis corde generatur? Quæ si naturaliter inerat, non ceptum ibi est aliquid, sed (l) superstructum. Superflue ergo infidelis videbatur, qui fidem habebat antequam crederet. Hoc autem & de aliarum virtutum principiis potest dici, quæ gratia augere debet quia sunt, non donare quia defunt. Sed aliud nos omnia sanctorum scripturarum eloquia docent. Legimus principium esse sapientiz timorem Domini, & legimus donum Dei hanc esse virtutem. Timor, (m) inquit, Dei super omnia se superposuit: beatus homo (n) cui donatum est habere timorem Dei. Cum ergo timor Dei principium sit sapientiz; quæ virtutes haberi potest sine sapientia, (o) cui ex timore principium est? Beatus apollonius Petrus, Gratia vobis, inquit, & pax adimpleatur (p) in recognitione Domini nostri Jesu Christi, qui vult omnia nobis divina virtute sua, quæ ad vitam & pietatem pertinent, donavit. Numquid ait, Qui virtutum femina, quæ naturaliter habebamus inferla, opitulatione sua excitavit in nobis? (q) Sed ait, Qui vult omnia nobis, quæ ad vitam & pietatem pertinent, donavit. (r) Quod dicendo, cujus virtutis initium in natura posuit, quod non ab eo collatum sit, qui cuncta donavit? Propter quod & beatus Paulus: Quid enim habet, inquit, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non accepisti?

5. Ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, non per naturam, quæ vitiata est, habet.

Virtutum
femina in
hominis
peccato
evitia.

Item, 33.
11.
17 cor. 1. 3.
1. Cor. 1. 3.
Rom. 8. 8.

* alias
cap. 18.
Virtutes in
hominis
peccato
evitia.

Opera eo-
rum omnia
immunda.

Virtutum
femina
peccato
evitia
in nobis
omni
genu-
tiam.

* alii
cap. 18.
1. Cor. 1.
11.

Item, 1. 7.

11. d. 1. 17.
Rom. 11.
1. Cor. 1. 3.

1. Pet. 1. 1.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.
1. Cor. 1. 3.
1. Cor. 1. 3.
1. Cor. 1. 3.

- (a) Editi Mog. & Ven. a formatore suo.
(b) Mf. fol. omittit præpositionem, Ex.
(c) Ita Mf. Corb. Remig. & fol. cum Mogens. & Ven. At Lugd. & illo recentiores, Legitur nobis Spiritum.
(d) Editi Lugd. Lovan. Daac. & Colon. existimant.
(e) Edit. Mog. & Ven. carent hac particula, tamen.
(f) Edit. Mog. & Ven. etiam.
(g) Sic Mf. Corb. Remig. & Jolienf. cum editis Mog. & Ven. At Lugd. & posteriores edit. dum per ea ipsa quæ non haberent nisi dante Deo, subdunt ei qui primus recessit a Deo.
(h) Mf. Corb. fol. & edit. Mog. & Vero. quædam sunt.
(i) Edit. Lugd. & posteriores, secundum istum.
(j) Editi Mog. & Ven. accipitur.

- (k) Lugd. & eo recentiores, superstructum.
(l) Mf. fol. Timorem, inquit, Dei super hæc omnia posuit. Lugd. editio, Timorem Domini, inquit, super omnia posuit. Lov. Daac. & Col. Timor Domini, inquit, super omnia se superposuit.
(m) Mf. Corb. & Remig. beatus homo. Hæc vocem hominis placentem incipiunt Lov. Daac. & Colon. ut dubie auctoritatis: omittunt Mog. Ven. & Lugd. Mf. fol. beatus vir: Pro timorem Dei. Mf. Jolienf. Lugd. & eo posteriores habent, timorem Domini.
(n) Lugd. & posteriores, cuius.
(o) Editi Mog. & Ven. in cognitione omnia in nobis.
(p) Lugd. editio, ut, quæ ad vitam & pietatem pertinent donavit, ceteris omisiss.
(q) Hæc phrasia tota omittitur in Mogens. & Ven. In qua edit. Colonia. per collatum su, habet, collocatum su.

habemus; sed per gratiam, qua natura reparatur, accipimus. Nec ideo (a) estimare debemus in naturalibus thesauris principia esse virtutum, quia multa (b) laudabilia reperiuntur etiam in ingenuis impiiorem: quæ ex natura quidem procedunt; sed quoniam ab eo qui naturam condidit recesserunt, virtutes esse non possunt. Quod cum vero illuminatum est lumine, lumen est; & quod eodem lumine caret, nox est. (c) Quia *sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum*. Ac sic vitium est, quod paratur esse virtus: (d) quandoquidem stultitia est, quod putatur esse sapientia. (e) Quando autem fieri potest, ut qui in naturalium virtutum seminibus, quæ ille magnificat, gloriantur, ipsas virtutes suas ei doctrinæ subjiciant provehendas, quæ dicit, *Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat, ut sit sapiens* &c., *Quia in sapientia Dei non cognovit hic mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes*. Quid illa (f) scientiæ sapientique præsumptio magis ineptum esse confiat, magisque ridendum, nisi Spiritus Dei aspernationem subieperit superborum, rationesque illas quæ ignorantæ veritatis, canina facundia repugnabant, gratiæ suæ virtute delinqueret, ut semen verbi præfulcata cordis terra concepiat, & dignos æternis horreis frustis Dei agricultura producat?

(g) Post illud autem nullius auctoritatis testimonium, quod disputationi suæ de libello Pastoris inseruit, ex quo ostendere voluit, inter boni & mali angeli contrarias fustiones, ita omnem hominem naturali judicio & propriæ discretioni esse committendum, ut ei non plus

a Deo præsidii, quam a diabolo sit periculi, addidit (h) definitionis suæ regulam, dicens: *Et ideoque manet in homine liberum semper arbitrium*, (i) *quod gratiam Dei possit vel negligere, vel amare*. In qua sententia etiam hoc quod ait, (k) in homine remanere semper liberum arbitrium, ex aliqua parte non constat; si quidem multa millia infantium in regnum Dei assumptorum, aut a regno Dei extraneorum, sine ullius suæ voluntatis arbitrio gratiam Dei aut accipiunt, aut amittunt; multique ex cordes ad omnia profus & fatui, per sacramentum regenerationis ab æternæ mortis vinculis eruantur. Accipimus tamen ita hoc dictum, ut ad eos proprie pertineat hæc definitio, qui potest libera voluntate. Itane libera est illa libertas, (l) ut quantum ex se habeat fallidus ut negligat gratiam Dei, tantum ex se habeat delectationis ut diligat? Itane illud (m) vetule infidelitatis glaciæ tamen rigorem meridiana caloris spiritus relaxavit, & torpor mentis obstrictæ de suo algore concaluit; (n) & dicente Domino, *Ite, veni mittere in terram*, nulla ad cor frigidum scintilla pervenit, & cinis mortuus a comestivo in flammam caritatis exarsit? Nihil tale (o) in illis gratiæ amatoribus factum est, quale illi experti sunt, qui dicebant, *Noxæ cor nostrum erat ardens*, (p) *cum effemus cum illa in via*, & aperiret nobis Scripturæ? Sed nec illud in eisdem actum est, quod (q) in Lydia, civitatis Thyatironum purpuraria, quæ inter mulieres, quibus illic Apostolus prædicabat, sola tunc ostenditur credidisse, *Cuius, inquit, cor aperuit Deus, ut audiret his quæ a Paulo dicebantur* &c. Et tanta est secundum istum liberi arbitrii

Caritas in
Deo non
est.

Lat. 11. 17.

Lat. 11. 17.

Ap. 11.

* alia
edit. 11.
Pastoris li-
ber nullius
auctoritate
est.

(a) Edit. Mog. & Ven. *sed per naturam, quæ gratis reparatur, accipimus*: quam partem præterit omnino editio Lugd.

(b) Lugd. & posteriores, *existimare*.

(c) Lugd. & recentiores, *laudanda*.

(d) Mf. Jol. *Quia sapientia hujus mundi? Stultitia est*. Editiones Mogant. & Ven. *Ac si vitium est, quod putatur esse sapientia, quando stultitia est, quod putatur esse virtus*.

(e) Ita legunt uniformiter. Mf. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. edit. At Lug. Lovan. Duac. & Colon. *Quomodo autem fieri potest, ut si qui in naturalium virtutum seminibus existerent, putent, quæ ipse magnificat esse gloriantur*. (Lugd. Duac. & Colon. in margine, quæ ipse magnificat gloriantur) ... subjiciat.

(f) Ita hunc locum exhibent Mf. Corb. & Remig. nec non edit. Mogant. & Ven. quæ editiones per præfulcata, habent præfulcati cordis. At Lugd. & recentiores, *Quid illa scientiæ, scientique præsumptio, magis ineptum creant* ... quæ ignorantæ veritatis. Mf. Jol. *Quid illa infirmitas sapientiæ, quid illa præsumptio in ingenuis impiiorem, magisque ridendum, nisi ingenua veritas* ... præfulcati cordis.

(g) Ita legitur in Mf. Corb. & Remig. nec non in edit. Mogant. & Ven. Mf. Jol. sic habet locum istum, *Ita autem nullius est auctoritatis testimonium quod* ... ex quo ostendere voluit inter boni & mali angeli. Postea vero ultitius definitionis suæ regulam. Edit. Lugd. Lov. Duac. & Colon. & quo ostendere voluit, inter boni & mali contrarias fustiones &c. ut id est &c. Vidi supra initio capitis hujus.

(h) Mf. Corb. Lugd. & posteriores editiones, *definitionis suæ*. Mf. Remig. & Jol. ut Edit. Mog.

& Ven. *definitionis suæ*.

(i) Edit. Lugd. & posteriores, *quod gratiam Dei possit*.

(k) Sic Mf. Corb. & Remig. & Jolentis. Edit. Mog. & Ven. *remanet in homine liberum semper arbitrium*.

(l) Mf. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. ut *tantum ex se habeat* &c. Edit. Lugd. Lov. Duac. & Colon. ut in textu. Lugd. pro *delectationis* habet *delectatio*: idemque in margine comprocedunt Duac. & Colon.

(m) In Mf. Jol. abest, *vetasse*. In Remig. legitur, *itaque vetasse alioquin*.

(n) Sic Mf. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. At vero Lugd. & posteriores, ut dicunt Domino ... *scintilla pervenit* ... in flammam caritatis exarsit.

(o) Edit. Lov. Duac. & Colon. in *istis gratiæ damnavit*: in margine, in *istis*. Mf. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. & antiqua Lugd. in *istis gratiæ amatoribus*; quæ ad oram libri notarum præfert. Forte legendum est, in *istis gratiæ damnavit*. Mf. & antiquiorum ex editis textu præferenda vix est: in qua hanc sententiam & proxime sequentes, non simpliciter, sed figuræ accipimus per interrogationem ex iudicio eruditissimorum virorum, qui operum S. Augustini editionem ultimam procuraverunt.

(p) Edit. Mog. & Ven. addunt, *in sehis*. Alii codices nostri *in sehis*.

(q) Mf. Corb. Lugd. & posteriores editiones, *de Lydia*, idem Mf. cum Remig. & Jol. *cor aperuit* Dicit. Alii, *cor aperuit Dominus*.

erit (a) incolamitas & facultas, ut caritatem, quæ in omnium arte virtutum est, non ex Dei munere, sed ex sola habente voluntate. Quid ergo in anima a suo adfessore (b) reparatur? aut quia largitate gratiæ fiet ornatus, si illa sunt ei propria, sine quibus non possunt proficere donata? Sed Apollolus, qui proficitur, sine charitate non operationes miraculorum, non scientiam, non fidem, non prophetiam, non orationes divitiarum, non ipsam severissimum suppliciorum profectus tolerantiam; unde habetur ipsa charitas non tacet: *Quoniam charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*: &, (c) *Pax, inquit, fratribus cum charitate & fide, a Deo Patre & Domino Jesu Christo*. Sanctus etiam Joannes apollolus instruat nos, unde hujus boni cœperimus esse participes. *Certissime, inquit, diligamus nos invicem, quia dilectio ex Deo est*. Et ne (d) possemus opinari, ideo dilectionem distam ex Deo, quia in natura hominis hic (e) factus esset affectus: paulo post ait; *Non quod nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos*: & iterum, *Nos diligamus Deum, (f) quia prior dilexit nos*. Agnoscat ergo humana egestas, hoc quod de quibuslibet bonis recte dicitur, multo rectius tibi dici de eo, sine quo bona cuncta non proficiunt: (g) *Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quia non accepisti?*

CAPUT XIV.

Cassianus liberi arbitrii vigorem demonstrare aggressus, Definitio decima Cassiani: *Job suis viribus vixisset diabolum, non auxilio gratiæ: nisi quatenus Deus non majorem tentatori dedit potestatem, quam illi noverat inesse virtutem*. Cassiani frans: catholicam sententiam de gratia in disputationis principio præstat, & eandem postea impugnat. Ad præcepta Pelagiani gradatim decurrit.

* **P**ost hæc autem, (h) cum tantum homini tribuisset ante gratiam, quantum eis fructuosissimum est habere per gratiam, addidit quædam perplexa atque confusa, ad vigorem li-

beri arbitrii demonstrandum; & de his quæ jam donatis sibi (i) viribus facit, vult illam inesse quæ ei naturaliter inesse definit; ut quod est per adiutorium Dei perfecisse, hoc sit ex liberi arbitrii libertate concepisse. Verum hæc tolerabilia transiamus: quia & nos liberum arbitrium ideo dicimus, bonæ voluntatis affectum fideique principium, operante gratia concepisse, ut per hæc quæ illi nullo merito præcunte donata sunt, ea quæ (k) operatio sunt promissa mereatur; ab illo semper petens posse aliquid boni facere, qui ait, *Sine me nihil potestis facere*. Itaque præteritis illud, id quod de sancti Job passionibus posuit, retrahemus, ait enim: *Quod etiam in Job probatissimo athleta suo, cum cum diabolo expetisset ad singulare certamen, divinam legimus provididisse justitiam*. Si enim contra inimicum, non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia protegens congressus, & absque ulla virtute (l) patientiæ suæ, divina tantum opulentiæ suffulcus, multiplices illas acta inimici crudelitatis quasitas tentationum moles & exitia perulisset; quomodo non illum calumniosus diabolus, quam prius emisit vocem, adversus eum justus irasset. Numquid Job gratis (m) colit Deum? Nonne tu vultisti eum, (n) ac domum ejus, & universam substantiam ejus per circumum? Sed aufer manum tuam, hoc est, sine cum suis mecum viribus doceretur, nisi (o) in faciem tuam benedixeris tibi. Sed cum nullam hujusmodi quæritoniam calumniosus hostis post cognoscendum audeat iterare; non Dei, sed illius se ceterum viribus confiteatur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuisse credenda sit, quæ tantem tentatori tribuit potestatem, quantum & illum resistendi noverat habere virtutem: non eum ab illius impugnatione sic protegens, ut nullum virtuti humane relinquere locum; sed hoc tantum procurans, ne violentissimus intusculum ejus amentem faciens (p) & impotens sensu, impari eum atque iuiguo certaminis pondere pregræveret.

* 2. Quis hæc prædicari (q) a catholicis inter catholicos crederet, nisi quæ in collocutionibus domesticis sæpe defensa sunt, etiam scripta legeretur? Itane in omnibus hominibus intelligentiæ caligat obtutus, & a cunctis Ecclesiis?

(a) Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *Vol incolamitas vel facultas, ut habeat*. Lugd. habent; cum Mss. Cord. Remig. & Jol. & Mogunt.

(b) Lugd. & illo recentiores, *paratur*.

(c) Edit. Mog. & Ven. conformiter textui Apostolico. *Pax, inquit, fratribus, & caritas cum fide*.

(d) M. Remig. cum Lugd. & posterioribus editis, *possumus*.

(e) M. Remig. *hic salutis esset officium*. M. Jol. *hic esset officium*. M. Cord. *hic salutis*. Edit. Lugd. *hic salutis esset officium*.

(f) M. Jolien. *quoniam ipse prior*. Posterior hic scripturæ locus aberrat ab edit. Lugd.

(g) Hic locum desideratur in M. Jol.

(h) In M. Jol. ac Mog. & Ven. desit, *autem*. Post pauca Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *quantum ei servus fructuosissimum, addidit quædam perplexa atque confusa*. Mogunt. & Ven. addit: *cetera ut in textu*.

(i) Edit. Mog. & Ven. *virtutibus*. Idem marginali apostolice Lov. Duac. & Colon. Postea Mogunt. *vult illa unire*. Ven. *venire*. Deinde idem colluces, *arbitrii libertate*: ubi Lugdun. & posteriores, *per arbitrii libertatem*. Mss. ites ex antiqui libertate.

(j) Edit. Lugd. & posteriores, *operatur*.

(k) Edit. Mog. & Ven. *spontanea sua* ... & exitium perulisset.

(l) Lugd. & recentiores, *colit Deum*.

(m) Hæc verba, ac domum ejus, non legitur in M. Remig. & Jol. nec in Lugd.

(n) M. Jolien. *in faciem, absque pro nomine, tuam*. Ven. editio, *maledixeris tibi*.

(o) M. Jol. & impotens sensu.

(p) Edit. Mog. & Ven. *catholicis, sine propositione a*: & infra pro collocutionibus, Lugd. & recentiores illo habent, *collocutionibus*, nec dissentit M. Jolien.

Joan. 15. 5.

* alios

cap. 15.

Definitio

10. Ca. 11.

11. Job

12. Job

13. Job

14. Job

15. Job

16. Job

17. Job

18. Job

19. Job

20. Job

21. Job

22. Job

23. Job

24. Job

25. Job

26. Job

27. Job

28. Job

29. Job

30. Job

31. Job

32. Job

33. Job

34. Job

35. Job

36. Job

37. Job

38. Job

39. Job

40. Job

41. Job

42. Job

43. Job

44. Job

45. Job

46. Job

47. Job

48. Job

49. Job

50. Job

51. Job

52. Job

53. Job

54. Job

55. Job

56. Job

57. Job

58. Job

59. Job

60. Job

61. Job

62. Job

63. Job

64. Job

65. Job

66. Job

67. Job

68. Job

69. Job

70. Job

71. Job

72. Job

73. Job

74. Job

75. Job

76. Job

77. Job

78. Job

79. Job

80. Job

81. Job

82. Job

83. Job

84. Job

85. Job

86. Job

87. Job

88. Job

89. Job

90. Job

91. Job

92. Job

93. Job

94. Job

95. Job

96. Job

97. Job

98. Job

99. Job

100. Job

Castell.
Prax: ca-
phusam
decentem
de gratia
in digni-
tationem
quoque pre-
dicat, &
eandem
posset sus-
cipere.
Supra c. 5.
n. 1.

Isaia. 55.

Ad pre-
cipia Pala-
gina gra-
tiam de-
curat.

Supra c. 5.
n. 1.

Supra c. 4.
n. 2.

Supra c. 1.
n. 1.

clera filii spiritus scientie & pietatis abesse, ut non (a) erubescant ingerere se iudiciis legentium tam inbonesta mendacia? Vir gravis, doctior sapiens, verax magister, redde nobis catholicam definitionem, qua inter initia disputa- tionis tuas aures nostras mentisque oculis. Pronuntia veras (b) fides Christiana voce ecclesia- stica, Non solum altum, verum etiam cogi- tationum bonarum ex Deo esse principium: qui nobis & initia sancta voluntatis inspirat, & virtutem atque opportunitatem eorum que recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum; qui & in- spirat que bona sunt, & consequitur, & con- summat in nobis: (c) & hujus sententia soliditate omnia hostilium reliquiarum machina- menta confregit. Cur professione motata, quod destruxisti edificas, quod tuebarris impo- gnas? Cur invicibilis veritatis (d) arce de- serta, gradatim ad precipitia Pelagiana decur- sis? Qui enim desineras, neque sanctorum cogitationum, neque piarum voluntatum, que bonorum actuum ex nobis esse principia; sed inspiratione Dei gratiaque ejus auxilio bona in nobis cuncta generari, & ad perfectum perfe- ctionemque perducere paulo post corporis donis gratia liberi arbitrii aquare conatus; ut prin- cipia que Deo assignaveras, posse hominem a semetipso habere monstrares, dicendo, Quia etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitus (e) posse extendi, semper vero a Do- mino indigere adjuvari: & iterum dicendo; Etiam per naturam bonam, quod beneficium Creatoris indultum est, nonnunquam bonarum vo- luntatum prodire principia: que tamen nisi a Domino diriguntur, (f) ad consummationem virtutum pervenire non possunt. Et post hanc, ut quodam praveniri (g) a gratia ostenderes, in quorundam autem praeconibus meritis cau- sam percipiendae gratiae collocares dixisti, Quid ex quo pendat dubitari: id est, utrum, quia initium bonae voluntatis praebuerimus, mi- seretur nostri Deus; an quia Deus miseratur, consequamur bonae voluntatis initium. Quas, duas regulas ne in ambiguo relinquere, (h) utramque exemplis, ut tibi visum est idoneis, munire curasti; unam de Pauli & Matthi coactitia conversione confirmans, (i) aliam de

Zacchaei & latronis voluntaria fide roborans; quorum desiderium (k) tam violentum dicit fuisse, ut ad invadendum regnum celorum spe- cialia vocationis (l) monita praevenirent. De- inde progressu disputationis, ut incommutatam interioris hominis patetiam; ipsum Adam com- pisse quidem, quam non habebat, (m) scientiam mali; sed quam acceptat boni scientiam, non amisse confirmas. Cumque hoc etiam ex comparatione impiorum probare voluisses; in id uique prolapsus es, ut proclamares, Cate- dum nobis esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi quod ma- lum est, humanae adscribamur naturae. Et ne hanc (n) naturam ullas in pravicatione Adae crederemus amississe virtutes, desinisti tam in- columes esse omnium hominum animas natu- rali, quam fuit primi hominis ante peccatum, dicendo, Dubitari ergo non potest, inesse omni animae naturaliter virtutum semina beneficium Creatoris inserit. Consideratis ergo his defini- tionibus tuis, non est occultum, quantum ab illius sententia sanitate defecis, in qua quod tribuendum erat gratiae, fallaciter praeiudicando, catholicarum tibi aurium judicia conciliare vo- luisti; quibus de (o) praemissa professionis fron- te securis, facile sequentia irreperit, si prima placuissent.

CAPUT XV.

Libero arbitrio quantas vires tribuit Cassianus. Job in conflictu cum diabolo sua ipsius vir- tute vicisse putat. Contra probatur Job vicisse auxilio Dei. Tolerantia fortissimum non nisi ex gratia Dei. Cassianus error, virtutem resi- stendi habuisse Job ex libero arbitrio, non ex gratia.

* Sed haec non in totum videretur a prae- fixa regula discrepare, ita virtutum meri- torumque principia (p) a libero arbitrio ad gratiam transulsi, (q) ut ipsos bonorum de- sideriorum voluntarios motus sine auxilio Dei nec proveri fateretur posse, nec perfici: nunc vero remoto longius Deo, & a sustentatione hominis separato, tantum libero arbitrio (r) potentiam tribuit, ut non solum amissionem multiplicium facultatum, & totius simul fami- liae

* alius
c. 55.
libero ar-
bitrio
concedit vi-
res tribuit
Cassianus.

(a) Lugd. & Lov. ut non erubescant ingerere iudiciis legentium tam inbonesta mendatio. Edit. Mog. & Ven. ut non erubescant ingerere iudiciis legentium tam in bonis fabulis, tam inbonesta mendatio vir gravis, &c. M. Jol. ut non erubescant.... tam in bonis fabulis tam inbonesta mendatio? Vir gravis &c. In ora Duac. & Colon. qui legunt ut Mogun. & Ven. post tam inbonesta mendatio, appositio comate? Vir gravis &c.
(b) Ita M. Jol. Corb. & Remig. cum edit. Mog. & Ven. At Lugd. & illo recentiores editiones, fides Christianam, voce ecclesiastica. M. Jol. fide Chris- tiana, voce ecclesiastica.
(c) M. Jol. hujus enim.
(d) M. Jol. arce destruxisti.
(e) Lugd. & postiores, possit extendi, semper vero a Domino indigere adjuvari.
(f) M. Jol. ad consummationem pervenire, omis- sa hac voce, virtutum.

(g) M. Remig. & edit. Lugd. a gratiam.
(h) Edit. Mog. & Ven. utrumque.
(i) M. Jol. Lugd. edit. & postiores, utrumque.
(j) Edit. Mog. & Ven. tam volens.
(k) M. Jol. merita.
(l) Editio Lugd. conscientiam mali, sed quod acceptas, etiam boni scientiam non amissit.
(m) Editio Lugd. naturas ullas. Edit. Mogun. & Ven. pro animas, habent animas.
(n) M. Jol. Corb. & Remig. Edit. Mogun. & Ven. praemissa praemissum.
(o) Ita M. Jol. Corb. Remig. & Jollien. cum Edit. Mog. & Ven. Lugd. vero, & postiores, ad libe- rum arbitrium a gratia transulsi, ut ipsos &c.
(p) M. Jol. ut ipsorum hominum voluntarios mo- tus, omnia voce, desideriorum. Postiores editio- nes Lugd. & aliae paulo post, patetribi habeat, ubi M. Jol. & antiquiores Mog. & Ven. fateretur.
(r) M. Jol. potentiam tribuit.

Ex ac necessitudinum acerbissimum suum con-
stanter argumiturque suscipiat; sed ipsius quo-
que corporis propterea ineffabiles cruciatus propo-
sito node voluntatis evincat. Et ut dubitanti
hinc disputante ne nequeat, sancti Job consti-
tuit exemplum, qui adversus illam insignem dia-
bolice servitute crudelitatem sine Dei praesidio
deceatari: & arguendo probare niteretur, quod
ipse crucientissimus inimicus confessus sit, non
Dominum, sed Job se virtute superatum, in eo
quod fuit in graviore conflictu gratiam Dei ob-
tulisse non dixit: quasi vir ille in damnis sit
que orbitarius debuit superna protectione cir-
cumtegi, in carnis autem suae animaeque tor-
mentis non eguerit adjuvari. Si ergo hac ma-
gnitudine animi, (a) quam illata per singulos
omneque acrius tot mortuum poena non supe-
rat, (b) nihil inter sanctorum palmas memo-
rabilius, nihil invenitur illustrius; (c) eamque
adieris, ex humana tantum virtute subsilire:
quid erit laudis ac meriti, quod inter studio
queritis & pacis nequeat arbitrii obtinere liber-
tatem, quoniam in tanti sine certaminis de suis vi-
ciis coram illi?

2. Quare igitur ab te, videatur ne tibi vir
ille, cum illis quae legimus supplicis probaretur,
habuisse (d) in se Spiritum sanctum? Si
habuisse dicis; certum est quia Deus quem non
deseruit, adjuvit. Si autem recessisse ab eo Spi-
ritum sanctum dixeris; propheticus te ejusdem
sermo convincit, dicentis, *Scis enim quod Re-*
demptor meus (e) vocat, & in novissima die
de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor
pelle mea, & in carne mea videbo (f) Dnum,
quem visurum sum ego ipse, & oculi mei con-
specturum sunt, & non alius: reposita est haec
spes mea in finem meum. Quod si de incarnatione
Domini nostri Jesu Christi, ac resurrectione e-
jus qui et primizie dormientium, & de spe
redemptionis, quae in ipso reposita est omnibus
sanctis, recte intelligitur prophetatum; mani-
feste apparet non discessisse a templo suo gra-
tiam Dei; & fecisse jam tunc Dominum (g) in
hoc sancto suo, quod posita in Apostolis &
Martyribus suis spondebat esse faciendum,
dicens, Cum autem tradent vos, nolite cogitare,
quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim
vobis in illa hora quid loquamini: non enim
vos estis qui loquamini, sed Spiritus Patris ve-
stri, qui loquitur in vobis. Quid cum idem san-

ctus ineptis consolatoribus responderet, (h) non-
ne in Dei fidebat auxilio, dicens, *Qui deride-*
tur ab amico suo, sicut ego, irascietur Domi-
num, & exaudiet eum? Aut nesciebat (i) ex
illo se habere quod habebat, de quo ait, Apud
ipsum (k) sapientia & fortitudo, ipse habet
consilium & intelligentiam: (l) & de quo di-
citur, In cujus manu anima omnis vivens, &
Spiritus universae carnis hominis: & iterum,
Exspecta, inquit, donec veniat immutatio mea:
vocabis, & ego respondebo tibi: operi manuum
tuarum porriges dexteram; tu quidem gressus
meos diriguisti, (m) sed peris peccati mei: sed
frangisti quasi in saccula delicta mea, sed crassam
iniquitatem meam. Non ergo (n) deleverat
Dominus, quem curabat: neque opem suam
abstulerat ab eo, qui purificatoria remedia, qui-
buis clarius nitefceret, admovebat.

3. Ad hanc (o) passionem tolerantiam,
in qua hic sanctus emicuit, etiam ille erat pra-
paratus a Domino, qui dicebat, *Nam est am-*
bulem in medio umbra mortis, non timebo ma-
la, quoniam in mecum est & illud, (p) Sal-
vus iustorum a Domino & protector eorum est
in tempore tribulationis. Ad hanc tolerantiam
etiam ille (q) erat preparatus a Domino, qui
& credere in Christum, & pro Christo pati
redebatur ad Christum; dicens; *Iustificati igitur*
ex fide, pacem habemus ad Deum per Domi-
num nostrum Jesum Christum; per quem & ac-
cessum habemus (r) per fidem in gratiam il-
lum, in qua flammus, & gloriamur in spe glo-
ria filiorum Dei: non solum autem, sed & glo-
riamur in tribulationibus, scientes quod tribu-
latio patientiam operatur, patientia autem pro-
bationem, probatio vero spem, spes autem non
confundit: quia charitas Dei diffusa est in cor-
dibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus
est nobis. Et iterum; Quis nos separabit a
charitate Christi? tribulationes? an angustiae? an
persecutio? an fames? an nuditas? an pericu-
lum? an gladius? Sicut scriptum est, Quia
propter te mortificamur tota die, (s) estimati
sumus ut oves occisionis: (t) sed in his omni-
bus superamus per eum qui dilexit nos. Hujus
tolerantiae fortitudo (u) unde descendit, beatus
Petrus, & in illo omnis Ecclesia, Veritati
ipsius voce discibat, dicentis; Ecce Satanas
postulavit (x) ut cerneret vos velut tritum;
ego autem rogavi pro te, Petre, ne deficiat fi-
des

(e) Mf. Jol. qua illata, &c. ut in textu. Edit.
Mog. qua illata. Ven. qua illatam.... mortuum
parum superat.

(f) Mf. Corb. & Remig. nihil plus intra (Re-
mig. inter) sanctorum palmas &c.

(g) Edit. Mog. & Ven. cumque, Lugd. eaque.

(h) Mf. Jol. caret his, in se: tunc vero dicens,
Scis quod.

(i) Edit. Mog. & Ven. vivit & in novissima de
terra surrecturus sum.

(j) Mf. Jol. Dnum Salvatorem meum.... reposita
est spes mea, omnino pronomen, &c.

(k) Edit. Mog. & Ven. in finem meum.

(l) Edit. Colon. non in Deo, & post pauca edit.
Mogunt. & Ven. invocabis Deum. Mf. Remig. &
ipse exaudiet.

(m) Mf. Jol. ab illa: ceteri, ex illo.

(n) Mf. Remig. fortitudo & sapientia.

(o) Lugd. & posteriores editi, & quod dicit.

(p) Mf. Corb. Remig. cum Mog. & Ven. par-
tens. Mf. Jol. parces.

(q) Mf. Jol. deferunt Deum.

(r) Edit. Mog. & Ven. non habent, vocem hanc
pissimum. Lugd. editio paulo post, in qua hic spi-
ritus emicuit.

(s) Mf. Jol. Salus aeterni iustorum.

(t) Lugd. Lev. Duac. & Colon. erat paratus.

(u) Hic editiones Mog. & Ven. addunt hac, pro
fidem: quae habentur & in textu Apostoli, Lugd. &
posteriores, in gratia ista. Colon. in gloria ista.

(x) Lugd. & recentiores, existimati sumus.

(y) Mf. Jol. & in omnibus. Mf. Remig. & in
his omnibus.

(z) Lugd. & posteriores, unde descendit.

(a) Mf. Remig. & Jol. ut cerneret vos.

CAPUT XVI.

der tua. Quisquis igitur (a) in tribulationibus non deficit, ab illo se non dubitet adjuvari, ad quem quotidie corda universorum fidelium clamant, (b) Ne inferas nos in tentationem, sed libera nos a malo: quoniam (c) Custodit Dominus animas iustorum suarum, de manu peccatorum liberabit eos.

March. 4.
11.
12. 13.

Cassianus
error, viti-
tatem ex-
cessu habu-
isse Job
ex libris
arbitrio,
non ex gra-
tia.

2. Quod autem dicis, Gratiam Dei ab Job ex eo (d) intelligendum non potius recessisse, quod tentatori ejus tantam Deus (e) tentandi dederit potestatem, quantum & illum resistendi noverat habere virtutem: nonne rectius veraciusque loquereris, si ubi dixisti, Quantum & illum resistendi noverat habere virtutem; (f) diceres potius, quantum & illi resistendi noverat se desisse virtutum? (g) In ejus enim verbi correctione, totam illam gloriam, quam humanis viribus assignare voluisti, sobrietate aliquam temperas; ut illa mirabilis in tanta afflictione potentia, (h) & Dei adjutorio & libera hominis adficeretur arbitrio. Sed veritas est naturae humanae minime laudem, si ei propteritorem a Deo datam esse virtutem. (i) Ideo confusus illius atque victorie non vis credi cooperatorem Deum fuisse, sed tantummodo spectatorem: ut cui (k) persuadere poteris, per naturalem liberi arbitrii facultatem tam arduum certamen evictum; dubitare non audeat in levioribus causis multo liberioribus esse bonae voluntatis effector; atque ita (l) in illius dampnate sententia fovendam cadat; qua dicitur, ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum jubemus arbitrium, facilius (m) possumus implere per gratiam; tamquam ejus gratia non daratur, non quidem facile, sed tamen possumus, etiam sine illa, implere divina mandata. Quod quasi catholici Pontifices dignum anathemate censuerunt; utendum nobis est eo quo usi sunt testimonio, dicentes, De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait; (n) Sine me difficilius poteritis facere: sed ait, Sine me nihil poteritis facere.

Corinth.
Eph. 1.
1. 2. 3.

Item. 16.
17.

Quod super docuerat Cassianus Centurionis evangelici exemplo confirmare nititur: cuius definitio videretur est: Nullius laudis ac meriti esse, si id in eo Christus, quod ipse donaverat, praeulisset. Contra probat S. Prosper, quod laus & meritum per gratiam non auferatur. Fidei quoque & bonis operibus laudem ac meritum tribui, sine praedicatione gratis.

His autem definitionibus tuis, quas credidisti idoneae auctoritate munitas, tamquam de consensu legentium securus, adjungis. Solere interdum Deum ad fidem nostram probandam plus offerre quam sufficit, ut (o) quam firma sit credendum fides, possit agnosci. Et hoc exemplo illius Centurionis ostendis, qui cum pueri filii (p) posceret curationem, Dominusque se ad domum ejus iturum esse promitteret (q) responderet, Non sum dignus, ut intres sub telum meum, sed dicens tantum verbo, & sanabitur puer meus. In quo eum Dominus tali admiratione laudaverit, ut pronuntiaret non se invenisse tantam fidem in Israel. (r) Et exigua conclusione pene totum Pelagianum dogma confirmas, dicendo, Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo (s) Christus, quod ipse donaverat, praeulisset. Falso ergo scriptum est, Quia nemo potest esse continens, nisi Deus det. Falso praedicavit Apostolus, cum de eadem virtute loqueretur, dicens, Vole autem omnes homines esse sicut me ipsum; sed unusquisque proprium habet donum a Deo, alius sic, (t) alius vero sic. Falso docuit & ille qui dixit, Si quis indiget (u) sapientia, postulet a Deo, & dabitur ei. Nec secundum veritatem dictum est, Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum: &c. Nemo potest accipere quidquam, nisi ei datum fuerit de caelo. An dicendum est, omnes quidem virtutes inter Dei dona numerandas; sed in illis hominem, quas de proprio habuerit, esse laudabilem, & ibi esse merita, ubi Dei dona non fuerint? Igitur secundum regulam tuam, quibus dona-

* allg.
cap. 17.

March. 4.

Dehelio
necivna
Cassian.
Cassian. 1. 1.
cap. 16.

1. 2. 3.

1. 2. 3.

1. 2. 3.

1. 2. 3.

1. 2. 3.

1. 2. 3.
1. 2. 3.
1. 2. 3.

(a) Lugd. & recentiores, in tribulationibus non deficit, ab illo se non dubitet adjuvari, ad quem quotidie corda universorum fidelium clamant, (b) Ne inferas nos in tentationem, sed libera nos a malo: quoniam (c) Custodit Dominus animas iustorum suarum, de manu peccatorum liberabit eos.
(d) Edit. Lugd. cum posterioribus, Custodit Deus.
(e) Edit. Lugd. & recentiores, cum Mss. Corb. & Remig. intelligendam.
(f) Edit. Lugd. & recentiores, tantam Deus tribuit potestatem. Lugd. omittit vocem hanc, Deus. Mss. fol. particulam & ante illam.
(g) Mss. fol. potius adhibentes.
(h) Ita Mss. Corb. Remig. & fol. cum editis Mog. & Ven. Lugd. & reliqui codices. Unius enim verbi correctio... temporalis.
(i) Mss. Remig. omittit particulam & ante vocem, Dei.
(j) Mss. fol. cum Lugd. & posterioribus. Itaque idem. Mss. fol. credere.
(k) Edit. Lugd. & posteriores, persuadere poterit... evictum. Mog. & Ven. tam arduum certamen victum. Eadem Lugd. & recentiores omittunt vocem, liberi, ante arbitrio.

(l) Mog. & Ven. in illius donatam sententiam cadat. Mss. fol. in sua donatam sententiam cadat.
(m) Lugd. & posteriores, possumus.
(n) Hic editiones Mog. & Ven. loci primo inferunt hunc Evangelii locum, Sine me nihil poteritis facere: quem post pauca cum ceteris codicibus iterum repetunt.
(o) Lugd. & ea posteriores, quem inferunt su. Caligantur ex Mss. Corb. Remig. & fol. nec non edit. Mog. & Ven.
(p) Mss. fol. quereat curationem.
(q) Ita Mss. Corb. & Remig. Mog. & Ven. editi. At Mss. fol. Lugd. editio, & recentiores, respondit.
(r) Edit. Lugd. & posteriores, et exigua conclusio pro totum in.
(s) Mss. fol. Dominus.
(t) Editio Lugd. & quae post eam, alius autem sic.
(u) Edit. Mogant. & Ven. sapientiam postulet a Deo.

donatum est, ut non solum crederent in Christum, sed etiam ut paterentur pro ipso, & laudem & meritum perderent; nec habent veram gloriam, quoniam non in se, sed in Domino gloriantur. Sed rectius (a) audimus Prophetam dicentem, *Maledictus homo qui spem habet in homine, & spernit carnem*, (b) *brachii sui, & Dominus discedit cor ejus*: & illud, qui ait, *Diligam te, Domine, virtus mea*: &, *In Domino laudabitur anima mea*: (c) &, *Fortitudo mea, & laudatio mea Dominus*. (d) Ut manifestissime noverimus, nec laudem eos nilam habere, nec meritum, (e) in quibus non inveniuntur, quæ nisi Dominus dederit, non habentur.

2. Sic autem potasti de testimonio laudatæ fidei præjudicium donis gratiæ posse generari; quasi fides, ubi offenderetur laudata, non doceretur esse donata. Laudat Apostolus Romanorum fidem, & pro hoc bono (f) eorum agit gratias Deo, dicens, *Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra adunatior in universo mundo*. Ad Corinthios quoque simili scribit affectu, dicens, *Gratias ago Deo meo semper pro vobis, in gratia Dei, quia data est vobis in Christo Jesu; quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia*. Numquid agendo gratias Deo, credentibus (g) suisultit laudem? aut laudando credentes, inerti negavit auctorem? De Ephesiis etiam fide quod sentiat, audimus. *Propter*, inquit, & ego audient scilicet vestram, quæ est in (h) Domino Jesu, & dilectionem in omnes sanctos, non facio gratias agere pro vobis, memoriam vestri facio in orationibus meis, ut Deus Dominus noster Jesu Christi Pater gloriæ, dei vobis Spiritum sapientiæ & revelationis, in agnitione ejus illuminatos oculus cordis vestri. Habebant ergo isti fidem, habebant & opera charitatis, quæ nec laude poterant carere, nec merito: sed pro his virtutibus Apostolus gratias Deo agere non cessat, sciens a Patre luminum hæc dona venisse; a quo fide etiam petere protulatur, ut quibus dedit fidem, quæ per dilectionem operatur, dei Spiritum sapientiæ & intellectus; (i) & inde fide Ephesi noverint accepisse quod habebant, a quo dicunt sperare quod non habent. Pro Philippensibus quoque similes Deo gratias agit, & meritum eorum laudemque (k) non suppri-

mit, dicens, *Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens*, (l) *super communicatione vestra in Evangelio, a prima die usque nunc: confidens hoc ipsum, quia qui capis in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Jesu Christi*. (m) Cujus hic humanæ laudis ac meriti nunc in Deo causæ suspensa est? Quid virtutis (n) aut pietatis exceptum est, quod non ex gratiæ fonte proflixerit, ubi ab initio (o) usque ad finem, & inchoatio & perfectio boni operis Domino deputatur? Cui canitur de sanctis suis, *Domine, in lumine vultus tui ambulabunt*, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exultabunt: quoniam gloria virtutis eorum (p) tu es.

CAPUT XVII.

Quantum Cassianus in supra refutatis adjuxit Pelagianus dicentes, Gratiam Dei secundum merita nostra dari; quos tamen profuse opinionis arguit, in quobusminimè contrarietate convincitur. Salus omni modo, nisi ex fide esse non potest.

* Considerandum sane est in hac sententia tua, quantum adjuves eos qui dicunt, *Gratiam Dei secundum merita nostra dari*: quos (q) tamen, ut catholice fidei defendaris utbraculo, profuse opinionis esse prosteris, dicens: Neam autem (r) aliter hæc a nobis ab hoc fuisse prolata, ut statimur asserere, summam salutis in nostre fidei doctrine consistere, secundum quorundam profusam opinionem, qui totum libere arbitrio deputantes, gratiam dei dispensari secundum meritum utnuscunque deserviunt. Sed miror valde quomodo non vides, aut ab aliis aliam non videri, quod res ipsum tuum ore condemnas. Dicendo enim quod *Centurio, cuius fides Domini voce laudata est, quod laus laudis esset ac meriti*, (s) si illi tu eoquod ipse donaveras, præstulisset: desinisset Centurionem illum non donatum fidem habuisse, sed propriam; ac perinde nihil ejus principis colorem fuisse pro gratiam; in eodem nrem fide causam fuisse & laudis & meriti, quorum naturam haberet, si id, cui & laus debetur & meritum, Dominus contulisset. Frustra ergo, ut in-

* aliter
exp. p.
Cassianus
struuntur
contrariet.

Salus non
est ex fi-
de.

(a) Mf. Remig. *audivimus*.

(b) Mf. Jol. *brachium suum*.

(c) Hæc quæ sequuntur non legimus in Mf. Jol.

(d) Mf. Jol. *ut manifeste noverimus*.

(e) Edit. Mog. & Ven. in quibus ea invenimus, sed minus recte, ut videtur.

(f) In edit. Lugd. & posterioribus deest, *eorum*. In Mf. Jol. ac Mog. & Ven. non legitur vox hæc Deo.

(g) Mf. Jol. *affinitas laudum*.

(h) Mf. Jol. in Christo Jesu. Et infra in agnitione non ejus habet cum Mf. Corb. & Remig. ubi editi omnes, in agnitionem ejus.

(i) Lugd. editio cum ex recentioribus, ut in de... quod habebat a quo discaut & sperare.

(j) Mf. Jol. non omittit.

(k) Lugd. & posteriores, *super communicationem vestram*, Mog. & Ven. post pauca, qui capis in mo-

his opus, perficiet usque in diem Domini nostri Jesu Christi.

(l) Ita Mf. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. edit. At Lugd. Lavza. Dase. & Colon. Cujus humane laudis ac meriti non nil causæ suspensa est?

(m) Mf. Jol. cum Lugd. & posterioribus, ac pietatis.

(n) Edit. Mog. & Ven. *usque in finem*.

(o) In Mf. Jol. adduntur hic sequentia, & in descriptione tuo exultabunt cum vestram.

(p) Edit. Lugd. & posteriores omittunt, *omni*. (r) Mf. Jol. Ven. Lugd. & recentiores edunt, *ex illis*. Infra veto idem Mf. cum Mf. Corb. & Remig. & Mog. edit. *assimil*, ubi ceteri codices, *ex illis*, habent.

(s) Mf. Jol. *si id in eo Dominus*: ceteri, *Deus*; & paulo post idem Mf. *Centurionem ipsum*.

ut invidiam damnati erroris evadas, summam salutis negas in fidei nostrae ditione consistere: cum omni modo salus (a) nisi ex fide esse non possit. *Iustus enim ex fide vivit.* Quoniam Veritas dicit: *Amen, amen dico vobis, quoniam qui audit verbum meum, & credit in eum qui me misit (b) habet vitam aeternam, & in iudicium non veniet, sed transibit de morte ad vitam:* Et iterum, *Hec est voluntas Patris mei, ut omnis qui videt Filium & credit in eum, habeat vitam aeternam: & ego resuscitabo eum in novissima die.* Et iterum, (c) *Hec est autem vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.* Cum itaque huic fidei, quam ideo meritis & laudibus honorasti, (d) quia mavis eam inter liberi arbitrii bona, quam inter Dei dona numerari, aeternam beatissimam vitam constet (e) esse preparatam; quomodo hoc vulnus declinabis, (f) quo te ipsum confisgis, pronuntiando eos profanos, qui gratiam dispensari secundum merita humana desinunt; & asserendo quod nec laudem constet habere, nec meritum eos, qui ex dono gratiae sint fideles? Quoqueverum ergo te confers, a temetipso (g) & vincis, & vincis. Si enim gratiam merita non praecedunt, & fides non potest esse sine meritis; fides gratiam (h) non praecedit, & omni modo (i) ex gratia habetur, quidquid illud est, ex quo meritum nascitur, quod ante gratiam non habetur.

CAPUT XVIII.

Cassianus inconvenientiam miscere conatur, & fideles in duo genera dividit; quibus contraria accommodat. Describit duodecime Cassiani: Deum in salutis negotio alius esse salvatorem, alius susceptorem tantum. Contra probat S. Prospers, Christum omnium qui salvantur esse salvatorem, placita Cassiani de gratia & libero arbitrio horrentum evangelicae apostolicaeque doctrinae discipuli.

* *alia
cap. 15.*

* **U**t igitur definitionum tuarum absurditas non tibi repugnare videatur, (k) inconvenientiam miscere conaris, & unitatem

membrorum corporis Christi in duobus generibus fidelium nova praesumptione confutis: in uno scilicet, ad quod pertinet illud, quod (l) in principio dixisti, *Non solum aeternum, (m) sed etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium: qui & incipit quae bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis:* in alio autem, qui congruat regula ista, quia dicis, *Constitutionem nec laudem ullam (n) habebiturum suscipe, nec meritum, si id in eo Dominus, quod ipse donaverat, praestulisset.* Et licet totum disputationis tuae textum ad has duas formulas, quae nullo modo conformes possunt esse, produxeris; tamen distinctius atque exprelius quid volueris firmare, pronuntias, dicens: *Per haec igitur exempla, quae de Evangelicis protulimus (o) monumentis, evidentissime poterimus advertere, diversis atque innumerais modis, & inscrutabilibus viis, Deus salutem humani generis procurare: & quorundam quidem voluntatum ac scientium cursum ad maiorem (p) incitare flagrantiam, quosdam vero etiam nolentes invitare compellere: & nunc quidem, (q) ut impleantur ea, quae utiliter a nobis deservatae sunt, adjuvare; nunc vero etiam ipsius fauisti desiderii inspirare principia; & vel initium boni operis, vel perseverantiam (r) condonare.* Inde est quod orantes, non solum protectorem (s) ac salvatorem, sed etiam adiutorem ac susceptorem Dominum proclamamus. In eo enim, quod prior advocat, & ignorantes nos, atque invitos attrahit ad salutem; protector atque salvator (t) est: in eo autem, quod adnitentibus nobis opem ferre, (u) resurgentemque suscipere ac munire conatus, susceptor ac refugium nominatur.

2. Hac ergo (x) discretionis praescripta erit, ut definis, in una Ecclesia ista diversitas, ut Dominus noster Jesus Christus, de quo dictum est, *Et vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum;* & de quo dictum est, *Nec enim est aliud nomen sub caelo datum hominibus, in quo oportet nos salvos fieri; non omnium Christianorum, sed quorundam salvator, quorundam vero susceptor sit: ut hi tantum salvati quos ad (y) suscipiendum salutem Deus aversos relin-*

*Collat. 17.
cap. 1.*

*Dionysius
Cassianus
de
vita
et
consuetudine
vitalis
negotii
alii
esse
salvato-
rem, alios
tantum
suscep-
torem.*

*Cassianus
de
Christo
salvatore
et
Ment. 1.
21.
Luc. 1. 16.
Act. 4. 12.*

(a) Lugd. & posteriores, cum omnino: idem habet & Mf. Jol. qui subdit, *salus omnium ex fide esse possit.*

(b) Edit. Mog. & Ven. habet *vitam, & in iudicium non veniet, sed transibit de morte in vitam.* Mf. Jol. ut supra: ut *sed transibit, &c.* habet pro *transibit, & in vitam.* Mf. Remig. *sed transibit.*

(c) Mf. Jol. *Hec est enim.* Mf. Corb. *Hec est autem:* & post pauca Mf. Corb. & Remig. & ego resuscitabo eum. Ceteri codices ut in textu.

(d) Mf. Jol. *Ac resurget.*

(e) Editiones Lugd. Lovan. Duac. & Colon. esse partem.

(f) Lugd. edit. *quod ipse cogit.*

(g) Mf. Remig. & vicarius. Editiones Mog. & Ven. omittunt haec, & vicinis. Lugd. & recantiores, & vicinis & vicinis.

(h) Editi Mog. & Ven. non praecedunt.

(i) Mf. Remig. pro *gratiam habetur.* Mf. Jol. cum Mog. & Ven. edit. pro *gratia habetur.* Idem Mf. Jol. deinde, ex quorum merito nascitur, & postea Mog. & Ven. *quod ante gratiam non habet.*

(j) Mf. Remig. *inconvenientiam.*

(k) Editi Lugd. & alio recentiores, *quod inter principia.*

(l) Mf. Jol. *verum etiam.*

(m) Editi. Lov. Duac. & Colon. *habebiturum esse.*

(n) Mf. Jol. *meritum.*

(o) Mf. Jol. *excitare.*

(p) Edit. Mogunt. & Ven. omittunt haec, ut impleantur.

(q) Mf. Corbejenis, & Remig. *ducere*, ceteri codices, *excitare.*

(r) In Mf. Remig. & Jol. item in editionibus Mog. Ven. & Lugd. non leguntur haec verba, ac *salvatorem*, neque ista, *adiutorem ac.*

(s) Lovan. Duac. & Colon. addunt hic pronomen, *noster.*

(t) Mf. Jol. cum Mog. & Ven. *resurgentemque.*

(u) Mf. Remig. & Jol. edit. Mog. & Ven. *resurgentemque.*

(v) Lugd. & posteriores, *ad praecipiendum:* & paulo post, pro *avertis*. Mf. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. habent, *advertis.*

Sanctaeque compulerit; hi autem suscepi sint, qui vocationem spontanei cursu fervore (a) praevenirent; & illis quidem concessatur (b) gratuitum donum, illis vero debitum praemium rependatur. Illi nullius sint laudis ac meriti, qui nihil boni habeant, nisi quod acceperint; isti autem & gloria abundant, & remuneratione discant, qui propria facultate deo, quod non acceperant, obtulerunt; atque ita Iesus-Christus alios (c) liberatos lavaverit, alios liberavit; & non ad omnes pertineat (d) quod ait, *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos*; si sunt a quibus, cum eos non elegisset, electus est: non ad omnes pertineat, (e) *Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei a Patre meo*; si sunt, qui non dante Patre, ad Filium venire poterunt: non ad omnes pertineat, quod ait Evangelista, *Erat lux verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; si sunt, qui aut ita in hunc mundum venerunt, ut non essent tenebrae; aut ita lux esse coeperunt, ut illuminatione veri luminis (f) non egerent: nec de omnibus ad praemium accipiendum fit, quod ait Apostolus, *Qui erant nos de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum Filii dilectionis suae*: si quidem ipsi (g) rumpant vincula sua, & iugo veteris captivitatis excusso, a dominatione diaboli, in regnum Dei libera alacritate transcurrant. Hæc si possunt intra unam Ecclesiam prædicari, ut neutra opinio alteri cedat, sed invicem sibi utraque succumbat; potest fieri ut recipiamus quod Pelagiani tenent, & Pelagiani recipiant quod tenemus. Sed hoc modo non tam illi Catholici, quam nos erimus (quod ablit) Pelagiani. Contrariorum enim permixtio meliorum defectio est: quia cum virtus vitium recipit, non a vitio, sed a vitio discenditur.

3. Nullo igitur modo Christiana corda suscipiant, quod persuadere conatus es, eos qui gratia Dei sunt quod sunt, nec laudem ullam habere, nec meritum; & ab eo, qui venit salvare quod perierat, partem Christianorum salvatam, partem vero esse susceptam: quoniam discipuli evangelicæ apostolicæque doctrinæ, non alia sapientes, sed humilibus consentientes, (h) insensam illam superba elationis horrescunt. In toto quippe Ecclesiæ corpore, atque in singulis membris, quod mortuum erat, vivificatum est; quod captivum erat, redemptum est; quod ca-

S. Prosper. Tom. I.

catum erat, illuminatum est; quod perierat, quæsitum est; (i) quod errabat, inventum est. Nec secundum novam (k) istam partitionem, aliorum salvator, aliorum susceptor; sed omnium usquequaque fidelium & salvator, & susceptor est Christus. Nec merito (l) ac laude prævantur, qui unde æterna bona mereantur accipiunt: tantoque beatores sunt, quanto pauciora habuerint, quæ ipsorum sunt, & quanto plura, quæ Dei sunt. Non enim conturbat nos superbientium inepta querimonia, (m) qua liberum arbitrium casualiter auleri, si & principia, & profectus, & perseverantia in bonis usque in finem Dei dona esse dicantur. Quoniam (n) OPITULATIONES DIVINÆ GRATIÆ, STABILIMENTA SUNT VOLUNTATIS HUMANÆ. Volentes oramus: & tamen militet Deus (o) Spiritum in corda nostra clamantem, Abba, Pater. Volentes loquimur: & tamen si pius est quod loquimur, non sumus nos loquentes, sed Spiritus Patris nostri, qui loquitur in nobis. Volentes operamur salutem nostram: & tamen (p) id ipsum vellet aique operari Deus est qui operatur in nobis. Volentes diligimus Deum, & proximum; (q) & tamen caritatis ex Deo est, diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hoc de fide, hoc de tolerantia passionum, hoc de pudicitia coniugalii, hoc de continentia virginali, omnibusque virtutibus sine exceptione profitemur; (r) quod nisi donata essent nobis, non invenirentur in nobis: (s) & quod liberum arbitrium naturaliter homini inditum, maneat in natura; sed qualitate & conditione mutata per Mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Jesum: qui ipsam voluntatem ab eo quod perverse volebat, averte, & in id quod bonum esset vellet, convertit; ut delectatione affecta, fide munda, (t) spe erecta, charitate accensa; liberalem susceperit servitutem, & servilem (u) abjiceret libertatem.

N C.A.

(a) Mf. Jol. cum Mog. & Ven. prævenirent.
(b) Edit. Colon. gratiarum donum.
(c) Ita Mf. Corb. & Remig. & Jol. At Lugd. habent, liberis.
(d) Edit. Mog. & Ven. qui ait.
(e) Sic Mf. Corb. Remig. & Jol. nec non Mog. & Ven. At Lugd. cum posterioribus, Nemo venit ad me.
(f) Edit. Mog. & Ven. Non egent.
(g) Lugd. & posteriores rumpunt... transfudit. Mf. Jol. raperunt... transcurrant.
(h) Edit. Lugd. & posteriores, insensam superba elationis atque hac voce insam.
(i) Lugd. & recentiores, quod erraverat.
(j) Edit. Lugd. & posteriores, non habent, istam.
(k) Mf. Remigiano Remensis, nec lauda.

(m) Mf. Jol. qua liberum... causatur aufferi, Lugd. & posteriores, qua liberum... causatur aufferi.
(n) Edit. Colon. opitulationis divinae gratiæ.
(o) Mf. Jol. Spiritum suum.
(p) Lugd. & posteriores, ipsum vellet deo. Mog. & Ven. ipsum vellet aique operari Dei est, qui operatur in nobis.
(q) Mf. Remig. & Jol. sed tamen. Idem Mf. Jol. a Deo est diffusa deo.
(r) Mf. Jolien. & Remig. quæ nisi donata essent nobis.
(s) Mf. Remig. eo quod. Mf. Jol. Non quod liberum arbitrium... non maneat.
(t) Mf. Remig. cum Mog. & Ven. spe recta.
(u) Lugd. editum cum posterioribus, amitteret: motus alii, abjiceret libertatem.

Colat. a. b.

Marth. v. 11.
Mog. v. 11.
v. 11.
Philip. a. v. 11.
v. 11.
v. 11.
v. 11.

Flaccus
Cassius de
etria
libero an-
terno ben-
eficent ev-
angelicæ
apostolicæ
que doctri-
ne discipulo
h.

miseretur, consequamur bonæ voluntatis incrementum. Multi enim singula hæc credentes, ac iusto amplius æfferentes, variis sibiq; contrariis sunt erroribus involuti. Si enim dixerimus, nostrum esse bonæ principum voluntatis, quid sit in perfectiore Paulo? quid in publicano Mattheo; quorum unus cruci ac suppliciis innocens, alius violentiis ac rapinis publicis incubans (a) attribuitur ad salutem? Sin vero gratia (b) Dei semper inspirari bonæ voluntatis principia dixerimus, quid de Zachariæ fide? quid da illius in cruce Latronis pietate dicemus? qui desiderio suo vias quamdam regnis celestibus inferentes, specialia vocationis monita præverunt.

In errore esse dicitur & is, qui ex gratia nafci bonam affert voluntatem, & is qui dicit, gratiam ex bona voluntate pendere: & tamen utraq; sententia suscipienda (c) docetur, dum unus in Paulo & Mattheo, alterius in Zachæo & Latrone forma præfigitur.

Septima definitio dictum est:

Hæc ergo duo, id est, gratia vel liberum arbitrium, sibi quidem invicem videntur adversa; sed utraque concordant, & (d) utraq; nos pariter debere suscipere pietatis ratione colligimus: ne unum horum homini subtrahentes, ecclesiastica fidei regulam excessisse videamur.

Quasi ita utrumque recipiendum sit, ut in aliis (e) hominibus voluntas gratiam, in aliis gratia preveniat voluntatem: & non ita ut in omnibus voluntas gratiam subsequatur. Quoniam secundum ipsos, si auferatur liberum arbitrium, cum gratia prevenitur, auferitur (f) gratia, cum libero arbitrio prevenitur.

Septima definitio dictum est:

Concepti ergo Adam post prævaricationem, quam non habuerat, scientiam mali: boni vero, quam acceperat, scientiam non amisit.

Cum utrumque sit falsum: quia & a quanto malo (g.) Adam cavere deberet, Deo monente præcipiente; & in quomo bono esset constitutus: ne unum horum credidit, oblitus est. Sicut autem pessima scientia mali est, (h) malum esse; ita pessima ignorantia boni est, bonum non esse.

Octava definitio dictum est:

Unde cavendum nobis est, ne ita ad Deum

omnis sanctorum merita referamus, ut nihil nisi id quod malum est, humane ascribamus naturæ.

Quasi natura ante gratiam non sit in damnatione, non sit in excitate, non sit in valente: aut non gratis iustificati sint, quorum (i) inde sunt merita, unde iustitia.

Nona definitio dictum est:

Dubitari ergo non potest, inesse omni animæ naturaliter virtutum semina, beneficio Creatoris inserta: sed nisi hæc opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt pervenire.

Quasi de spiritalibus (k) bonis nihil Adam prævaricando perdidit; & virtus non ut habeatur danda, sed ut (l) facilius perfectionem apprehendat, hortanda sit.

Decima definitio dictum est:

Quod etiam in Job probatissimo athleta suo, cum eo diabolus experisset ad singulare certamen, divinam legimus providisse iustitiam. Si enim contra inimicum, non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia prosequente congressus, & absque ulla virtutis patientia sua, divina tantum opitulatione suffultus, multiplices illas, ac tota inimici crudelitate quasas, tentationum moles & exitus pertulisset; quomodo non illam calumniam diabolus, quam prius emisisset vocem, adversus eum iustus iterasset? Numquid Job gratis (m) colit Deum? Nonne tu vallasti eum (n) ac domum ejus, & universam substantiam ejus per circuitum? Sed (o) aufer manum tuam, id est, sine cuiusvis mecum viribus decretare, nisi (p) in faciem tuam benedixeris tibi. Sed cum nullam huiusmodi querimoniam calumniosus hostis postcessum (q) audiret iterare; non Dei, sed illius se victum viribus constiteret. Licet etiam gratia Dei non in totum illi desinisse credenda sit, quæ tentam tentatori (r) terribili tribuit potestatem, quantum & illum resistendi novaret labere virtutem.

(s) Si Deus scivisset tantummodo quid Job posset, non etiam docuisset ut posset; testis pietatis ejus, non auxiliator fuit. Et in quo erit necessarium gratiæ adiutorium, si humanis solis viribus tanta illa est parva victoria?

(a) Lugd. & posteriores, *trahitur*.
(b) Vox hæc Dei adst. a Lugd. editiose & illa posterius. In Mss. Remig. *per gratiam*.
(c) M. Jol. non docetur, habet hæc, dicitur.
(d) Edit. Lugd. & posteriores, *utrumque*. M. Jol. supra, *vel gratia, vel liberum arbitrium*.
(e) M. Jol. caret hac voce, *omnibus*.
(f) Lugd. & recentiores, a gratia: & infra, a libero arbitrio.
(g) M. Jol. non habet hanc vocem Adam. Mog. & Ven. *domi Adam erudit, pro creavit*.
(h) M. Jol. *malum atque perversum est*.
(i) Edit. Lugd. & posteriores, *unde sunt merita*.
(k) Hic bonus restitutus ex Mss. Corb. Remig. & Jol. nec non ex Mog. & Ven. editis.
(l) M. Jolent. caret hac adverbio, *faciliter*.

(m) Edit. Lugd. cum recentioribus, *colit Deum*.
(n) Hæc verba ex domum ejus, quæ hic leguntur in edit. Colon. & supra capite 14. omittuntur hic loci in Mss. Corb. Remig. & Jol. & ceteris editionibus.
(o) M. Jol. *aufer ab eo manum tuam*.
(p) M. Jolent. *in faciem*, aliæque pro nomine, *tuam*.
(q) Lugd. & posteriores, *aufer iterare*.
(r) Vocem hanc tentandi, non habent Lugd. & posteriores.
(s) Editi recentiores, *si ipsi Deus scivisset tantummodo quid Job posset*. Si humanis solam viribus. M. Jolent. *scivisset tantum*. Cetera cum Mss. aliis duobus, & Mozunt. & Ven. Eduard Colon. legatur, *non ad auxilium*.

Undecima definitio dictum est de
Cenerationis fide:

(a) *Miratur eum Dominus atque collaudet, concilisque illis qui ex Israelis populo crediderant, praefert, dicens, Amen dico vobis, non erunt tantum filii in Israel. Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo Dominus, quod ipse donaverat, praestulisset.*

Impius sensus, qui putat beatitorem esse hominem, cui Deus nihil dederit, quam cui universa contulerit.

Duodecima definitio dictum est:

Inde etiam, quod orantes, non solum protectionem, sed etiam susceptorum Dominum proclamamus. In eo enim quod prior advocat, & rogantes nos atque iuvantes adhibuit ad salutem, protectorem atque salvatorem est: in eo autem, quod adjuvantis nobis opem ferre, refugientisque suscipere, ac munire consuevit, susceptor, ac refugium nominatur.

Hic sententia est potest praebere consensum, qui se a Christo non vult esse salvatum.

CAPUT XX.

Errores in Cassarii definitioibus contenti
summatim colliguntur.

* *ut supra
cap. 40.
propter in
cessantem
dilectionem
huc, quia
SOLUS.*

HIS itaque definitionibus hoc docetur, hoc scribitur, hoc editis disputationibus praedicatur: Quod Adam peccante, anima eius laxa non fuerit, sanque in eo manserit, unde peccavit: Si quidem scientiam boni quam accepit, non amiserit; (b) nec potuerit posteri eius id perdere, cuius damnus nec illa pertulerit. Inesse autem omni animae naturaliter victuorum semina beneficium Creatoris inferna, ut possit qui voluerit, iudicio naturali Dei gratiam prevenire, & adiutorium eius, quo facilius ad perfectionem perveniat, promereri: Quia nullus sit laudis ac meriti, qui donatis bonis, non propriis adomatur. Cavendum quoque esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referantur: quasi per se nihil boni possit agere ipsa humana natura: cum tanta sit virtutis eius integritas; ut contra ipsum diabolum, sativumque eius usque ad extrema supplicia, sine auxilio Dei valeat dimicare. Hanc autem perfectibilitatem (c) in omnibus esse hominibus naturalem, sed non omnes (d) ingenieris sibi uti velle virtutibus. Tantam autem circa universos homines bonitatem esse Creatoris, ut alii ab eo quia sponte veniant, suscipiantur laudati; alii (e) quia resistent, attrahantur iuvati: (f) atque ideo volentium susce-

ptos, nolentium vero salvatos sit. Et cum pax Ecclesiae ex gratia, pars autem ex libero iustificetur arbitrio; gloriosiores sint, quos natura provenerit, quam quos gratia liberavit: quia ad omne opus bonum tam libera sit voluntas in Adam postieris, quam (g) in Adam fuerit ante peccatum.

CAPUT XXI.

Redit ad susceptionem initio desensionem Augustini, quem praecipue Semipelagianis impetebant, eadem in illam sollicitudinem, quae alios Pelagianis, & Julianis maxime. Illos ergo iisdem armis impugnandos, quibus Pelagianis vixit fuit, auctoritate scribitur Ecclesiae: cum Augustini adversarius damnationem Pelagianorum probaverit inmeritis; eosdemque damnarint Palästina Synodus, Africana Concilio, Zorinus, Bonifacius, & Celestinus. Quorundam adversus Celestinum suffraganeum cavillatio refellitur. Augustini doctrina episcopi dem rectoris ubique demonstratur. Vatum Sancti Prosperi, ut Xistus Pontifex oculis graecis tumore repellat.

* *ut supra
cap. 40.
Relicti ad
Angustiam
desensionem
propter in
cessantem
dilectionem.*

EN cuius dogmatis sunt magistri, qui, ut catholicorum mentium calliditate, (h) gratiae defensoribus calumnians corrumpant, praecipuum nobis tempore in doctrina ecclesiastica virum rabido ore (i) discerpunt, creduntque se omnia auctoritatem munimina posse convellere, si hanc pastoralis speculæ validissimam turrim crebra Pelagianis artibus illusione pulsaverint. Firmum quidem fundamentum Dei sit: sed congruenter illi non desunt partibus suis. Dignum quippe est, ut quorum iniquitatem sententiam, uniscentur infamiam. Nec enim possunt alia dicere, quam quae damnatorum querelis & (k) procacissimi Juliani sunt vulgata convitiis. Paria sunt unius seminis germina, & quod latebat in radicibus, manifestatur in fructibus. Non ergo cum illis nova acie dimicandum est; nec quasi contra ignotos hostes specialia sunt incunda certamina. Tunc istorum machinae fractae sunt, tunc in superbie (l) suae foetis ac principibus corruerunt, quando beatæ memorie Innocentius nefandi erroris capita apostolice moerone percussit, quando beatæ memorie Pelagianorum Synodus ad proferendam in se ipsosque sententiam, Palæstinorum Episcoporum Synodus (m) coarctavit: quando Africanorum Conciliorum decretis beatæ recordationis Papa Zosimus sententia suæ robore adnexuit, & ad impiorum destructionem gladio Petri dexteras omnium armavit antistitem: quando sanctæ memorie Papa Bonifacius piissimorum Imperatorum catholica devotione gaudebat, & contra inimicos gratiae Dei non solo apostolicis, sed etiam regis utebatur edictis;

* *ut supra
cap. 40.
Relicti ad
Angustiam
desensionem
propter in
cessantem
dilectionem.*

* *ut supra
cap. 40.
Relicti ad
Angustiam
desensionem
propter in
cessantem
dilectionem.*

* *ut supra
cap. 40.
Relicti ad
Angustiam
desensionem
propter in
cessantem
dilectionem.*

(a) Editio Colon. *Miratur enim.*
(b) Aliqui codices, *nec potuerunt.*
(c) M. Jol. *omnibus inesse bonis.*
(d) M. Remig. & Jol. *ingenies fieri.*
(e) M. Remig. *quia resistunt.*
(f) M. Remig. *argue adeo, dec. Idem post pauca.*
(g) *ut cum per Ecclesiam.*
(h) Lugd. & posteriores *quod in Adam fuit.*

(b) Moe. & Ven. *gratia d-inferores calumnians.*
(i) M. Corb. & Remig. *Moe. & Ven. edit. corrumpunt.*
(k) Edit. Lugdun. & posteriores. *procacissimus.*
(l) Participium *hoc fuit*, ex M. Corb. Remig. & Jol. nec non ex Moe. & Ven. edit. hujus loco relictum.
(m) Noguet. & Ven. editiones, *coarctavit* est.

his; & quando idem, cum esset doctissimus, adversus libros tamen Pelagianorum beati Augustini Episcopi responsa poscebat.

Calixtus.

2. Unde & venerabilis memorie Pontifex Calixtus, cui ad catholicæ ecclesiæ præsidium multa Dominus gratia lux dona largitus est, sciens damnatis non evanescere iudici, sed solum (a) poenitentiam remedium esse præstandum; Calixtum, quasi non discussio negotio audientiam pollulantem, totius Italici finibus iussit extrudi: (b) adeo & præfectorum suorum statuta, & decreta synodalia inviolabiliter servanda censebat, ut quod semel meruerat abicindi, nequaquam admitteret retrahari. Nec vero segrè cura ab hoc eodem morbo Britannias liberavit, quando quosdam inimicos gratiæ solum suæ originis occupantes, etiam ab illo secreto excludit Oceani, & ordinato Scotis Episcopo, dum Romanam insulam fludet servare catholicam, fecit etiam barbaram Christianam. Per hunc virum etiam Orientales Ecclesiæ gemina pelle purgatae sunt, quando Cyrillo Alexandrinæ typis antitipis, gloriosissimo fidei Catholice defensori (c) ad excruciantem Nestorianam impietatem, Apollonio auxiliatus est gladio, quo etiam Pelagiani, dum cognatis confederantur erroribus, iterum proflerentur. * Per hunc virum intra Gallias illis ipsis, qui sanctæ memorie Augustini scripta reprehendunt, (d) malevolentia est adempta libertas: quando (e) consensuum actione fuscata, & librorum, qui errantibus displicebant, pietate laudata, quid oportere de eorum auctoritate sentiret, sancto manifestavit eloquio, evidenter pronuntians, quantum sibi presumptionis illius novitas displiceret, qua auderet quidam ad-versum antiquos magistris insolenter insurgere, & indisciplinata calumnia predicationis veritatis obli-scere: (f) AUGUSTINUM, inquit, in sanctæ recordationis virum, pro vita sua atque pro meritis, in nostra semper (g) communione habuimus; nec umquam hunc sine istæ suspicionis saltum rumor adpersit; quem tante scientiæ olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam a meis semper (h) doctissimis haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt; utpo-

S. Prosper. Tom. I.

te qui ubique cunctis & amoris fuerit, & honesti.

3. Contra illam clarissimæ laudationis typam, contra illam sacratissimi testimonii dignitatem, audeat quicquam malignæ interpretationis murmur emittere, & perspicuae sinceritatisque sententiæ nubem oblique ambiguitatis ob-tendere? ut scilicet quia in epistola Papæ librorum, pro quibus actum est, non expressit esse titulus, hinc eos appareat non probatos, & illam (i) in sanctum Augustinum laudationem, (k) pro anteriorum scriptorum meritis fuisse collatam. Maneat plane, maneat illa conditio, ut * horum librorum novitas repudiata videatur, si in eadem causa (l) eiusdem viri differunt antiquitas; & (m) aut inutile aut incongruum iudicetur, quod ab his quæ contra Pelagianos condidit, dissonans invenitur. Ut itaque omittamus ea volumina, in quibus ab exordio episcopatus sui, multo prius quam impugnatores gratiæ existerent, pro gratia disputavit: legatur tres ad Marcellinum (n) ipsius libri. Ad sanctum Paulinum Nolanum (o) Episcopum 2. epistola retrahitur. (p) Ad beatissimum quoque Apollinarem sedis tunc presbyterum Xilum, nunc vero Pontificem 3. emissæ paginæ recurrantur. Ad sanctum 4. Pinianum, ad 5. Valerium comitem, ad servos Christi Timasium & Jacobum 6. distinctim edita volumina revolvantur. Sex libri priores contra Julianum 7. unus ad sanctum Aurelium (p) Carthagini Episcopum 8. de gelis Palladius: alius ad Paulum & Eutropium sacerdotes, 9. contra Pelagii & Celestii questionibus: & ad beatæ memorie Papam Bonifacium (q) quatuor volumina 10. recensentur. (r) Et si in his omnibus operibus, multisque aliis, quæ enumerare longum est, idem doctrinæ spiritus, eadem predicationis forma præcessit; agnoscent calumniatores, superfluo se obicere, quod his libris non speciale neque & secretum testimonium sit perhibitum, quorum in cunctis voluminibus norma laudatur. Apostolica enim (s) sedes, quod a præcognitis probat, & quod iudicio iungit, laude non dividit. Qui ergo hos proxime (t) editos libros resistant, anteriores acquiescant, & ita quæ pro gratia Christiana prius

N 3

sunt

(a) Mss. Corb. & Jol. editiones Mogunt. & Ven. *fontem remedium*; & in sequente verba, non dissimulat negari. Mss. Remig. non dissimulat negari. Lugd. editio, non examen iudicii solam, sed poenitentiam remedium esse præstandum.

(b) Lugd. editio, ab eo & præfectorum suorum, &c.

(c) Mss. Remig. & Mog. edit. ad excruciantem. Male omnino. Melius vero Mss. Corb. & Jol. cum Lugd. & Lov. ad excruciantem, aut Doac. & Colon. ad excruciantem, aut denique edit. Ven. ad excruciantem.

(d) Mss. Remig. mala eloquentia.

(e) Lugd. & illo posterioribus, consilantissimum.

(f) Mss. Jol. *dit eum, Augustinum*.

(g) Sola editio Ven. commendatione.

(h) Lugd. & eo posterioribus, prædecessoribus; & infra, *sejunctis*.

(i) Mss. Jol. sancto Augustino.

(k) Sola Lugd. editio, pro antecurrentis, sed quid hæc ubi velint hic loci, non facile dixerim.

(l) Edit. Mog. & Ven. obicere & consilium, *expos-*

dem viri his sentis, aut sentis antiquitas.

(m) Mss. Jol. cum Lugd. & posterioribus, & ad invicem.

(n) Mss. Jol. non habet, Episcopum.

(o) Mss. Jol. *Ad beatum quoque sedis Apostolicæ*. Sixtum scribunt Mss. Corb. Remig. & Jol. Xilum vero editi omnes. Sic scribi magis placet viri doctissimo: tum quia sic scribi soleat a veteribus, tum quia Sixti nomen quod usu invaluit, nec Græce ne Latine quidem significat.

(p) Lugd. & posterioribus, Carthaginiensem, seu Carthaginensem.

(q) Lugd. editio & recentiores, libri quatuor expressit.

(r) Edit. Lugd. cum illa posterioribus, *Ac fide*. Lovan. Dac. & Colon. in omnibus operibus, & Colon. deinde omittit, aliis: phrasimque commate sibi nunti ante agnoscant.

(s) Editio Colon. habet, *fides*.

(t) Vox hæc, editores, deest in Lugd. & illo recentioribus.

* alius
exp. ad
Quosdam
adversus
los etiam
ad testimo-
nium ca-
villat m-
dicitur.

* Lapsus
de 11. de
Fidelium
sententiam
de deo
propter
de deo
catorum
meritis.

* de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.

* de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.

* de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.

* de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.

* de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.

* de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.

* de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.

* de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.

* de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.
de peccatorum
meritis.

sunt scripta, consentiant. Sed (a) non faciunt: sciunt enim omnia (b) Pelagianis esse contraria, & nihil sibi posse competere ad consequentem resolutionem, si consentirent in praecedentibus consiliorum veritate. 11 stigandi; alii tractandi quidem lenius, sed
12 non segnus sunt docendi: ut si non timen-
13 tur, ne perdant, non tamen negligantur, ne
14 pereant.

alias
exp. au.

Vide Epi-
scopo ad A-
quilanum
quoniam
non exp. b.
de. l. app.

Autp.
Exp. v.
et. l. de. b.

* 4. Igitur huiusmodi hominum pravitate, non tam disputatione studio, quam auctoritatum privilegio resistendum est: (c) ut de prostrati dudum dogmatibus corpore nullum membra sinarum assurgere. Quia notum est ita falsitatis illius (d) haberi veritatem, ut si senserit, praeterea correctionis imagine aliquos sibi sibi faveant radicis suae germinem exipere, totam se velit ex sui parte minima reparare. Ubi enim non aliud habet summa quam portio, non est devotionis dedisse prope totum, sed fraudis (e) retinuisse vel minimum. Quod ne hypocritarum obtineatur indidit, confidimus (f) Domini protectione praestandum, ut quod operatus est in Innocentio, Zozimo, Bonifacio, Caesario, operetur in (g) Xisto: & in custodia Domini gregis hanc sit pars gloriae huius (h) reservata pastoribus, ut sicut illi lupos (i) abegere manifestos, ita hic depellat occultos: illo auribus suis doctissimi senis insonante sermone, quo collaborantem secum hortatus est, dicens: (k) Sunt enim quidam qui iustissime damnatas impletas adhuc liberius defendendas putant: & sunt qui occultius penetrant domos: & quod in aperto clamare iam metuunt, in secreto seminare non quiescunt. Sunt autem qui omnino siluerunt, magno timore compressi, sed adhuc corde retinentes, quod ore iam proferre non audent: qui tamen esse fratribus possunt ex prioribus ipsius dogmatibus defensione notissimi. Proinde alii se verius (l) coercendi, alii vigilantius (m) ve-

CAPUT XXII.

Conclusio operis. Esti Augustini reprehenses factis sint correcti; tamen tolerandi sunt, nec de correctione eorum disputandum est. Interim amandi quidem semper, sed vitandi: Deservunt orandum, ut in omnibus nostris primas teneat.

Sufficienter, ut arbitror, demonstratum est, reprehenses sancti Augustini & vana obijcere, & recta impugnare, & prava defendere; petemptorumque armis intestine bellum moventes, (n) dictis divinis, atque humanis constitutionibus rebellare. Quorum tamen, dum adhuc non sunt a fraterna societate divisi, toleranda magis est intentio, quam disperanda correctio: ut donec Dominus per Ecclesiae principes, & legitimos iudiciorum suorum ministros, hanc quae per paucorum superbiam, & quorundam imperitiam vitam turbata, componat; nobis Deo adjuvante sit studium, (o) quiesca mentis patientia odii dilectionem reddere, & inceptorum vitare conflictus, veritatem non deferere, nec cum falsitate certare; semperque a Deo petere, ut in omnibus constitutionibus, in omnibus voluntatibus, in omnibus sermonibus atque actionibus nostris, ipse teneat primatum, qui dixit se esse principium. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in saecula, (p) Amen (q).

Item. B. v.
Item. 22.
ga.

(a) Mf. Jol. non faciunt.
(b) Lugd. & posteriores. Pelagianis sibi esse contraria. Emendatur ex Corb. Remig. & Jol. Mf. & edit. Mog. & Ven.
(c) Lugd. editio, ut prostrati dudum corporis dogmata, in corpore audium membra non assurgere.
(d) Locum alias obscurum, cui lux ex aliis codicibus nostris non accedebat, sic emendavimus auctoritate Mf. Jol. Mf. Corb. & Remig. com. edit. Mog. & Ven. ita falsitatis illius haberi veritatem, ut si licet praeterea correctionis imagine, aliquod sibi serventium radicis suae germinem exipere, totam se possit in exigua sui parte reparare. At Lugd. & eo posteriores, ita se falsitatis illius habere veritatem, ut si licet praeterea correctionis imagine, aliquod sibi serventium radicis suae germinem exipere, totam se possit in exigua sui parte reparare.
(e) Mf. Jol. cum Mog. & Ven. retinuisse. Melius, retinuisse, ut alii codices.
(f) Mf. tres et supra, in Xisto. Xistus vero sive Sixtus Caesarius successit anno Christi 431. die 26. Aprilis.
(g) Mf. Corb. & Remig. servata. Alii omnes, servata.
(h) Mf. Jol. ejicere.... expellat. Edit. Mogunt. & Ven. abijcere.
(i) Edit. Lugd. & ea recentiores. Sunt enim quidam iustissime damnati, qui impietates adhibe libere defendendas putant.

(k) Mf. Jol. impietates.
(l) Lugd. & posteriores, sunt coercendi.
(m) Ita Mf. Corb. Remig. & Jolien. com. edit. Mog. & Ven. & Epistola 194. August. Ar. Lugd. & recentiores, invigilandi.... ut si non timeat ne perdat.
(n) Mf. Jol. divinis atque humanis constitutionibus.
(o) Haec verba, quae modis quaeque patientia abfuit a Mf. Jol.
(p) Mf. Corb. & Remig. omittunt hic seculum, iuxta lectionem loci Anselmici, ad quem respiciere videtur S. Prosperi. Ceteri codices habent: in saecula saeculorum, Amen.
(q) In veteri Corb. exemplari subiicitur: Explicit liber Sancti Prosperi contra librum Abbatis quondam Cassiani, qui praenotatur, de Protectione Dni, sive adversus dogma Pelagii, & Caesarii, nefandi dogmatibus repertus ac defensor, & inimicus gratiae Dei & Domini Nostri Jesu Christi, & defensorum sanctissimum Romanorum Episcoporum & sancti Episcopi Augustini, assertor veritatem de libris ejus contra supra dictos, haereticos. Deo gratias. Mf. vero Jol. habet. Explicit liber Prosperi contra librum Cassiani Presbyteri qui praenotatur De Protectione Dni. Editiones denique Mog. & Ven. Finis libri Sancti Prosperi adversus librum Iovannis Cassiani Monachi, quod de Protectione Dni Cassiani ipse inscripsit.

A D M O N I T I O IN SANCTI PROSPERI

Psalmodum a Centesimo usque ad CL. expositionem.

DE Psalmodum Davidicorum excellentia non est nostrum hic aliquid præfari. Hunc enim Scripturæ sacre librum præ omnibus aliis SS. Patres, & laudibus extulerunt, & enarrationibus sermonibusque ad populum habitis, rudiorum intellectui accommodatum esse curaverunt. Sufficiat hic locum sancti Ambrosii in præfatione, Psalmodum loquentis legentium oculis subjicere.

Licet omnis Scripturæ divina Dei gratiam spiraret (inquit sanctus Antistes Mediolanensis;) præcipue tamen dulcis psalmodum liber: quandoquidem ipse Moyses qui plano gesta majorum sermone descripsit, ubi tamen per mare rubrum populum patrum memorabili admiratione transduxit, demersum aspiciens regem Pharaonem cum suis copiis, in majora ingenium attollens suum (quia majora viribus suis fuerat affectus,) canticum Domino cecinit triumphale. Delectatur igitur canticum Deus non solum laudari, sed etiam reconciliari.... At vero David principaliter a Domino ad hoc munus electus est, ut quod in aliis rarum præminere reliquo opere videtur, in hoc jure & continuum resurgeret.... Historia instruit, lex docet, prophetia annuntiat, correptio castigat, moralitas suadet: in libro Psalmodum profectus est omnium, & medicina quædam salutis humana.... In Psalms itaque nobis non solum nascitur Jesus; sed etiam salutarem illam suscipit corporis passionem, quiescit, resurgit, ascendit ad cælum, sedet ad dexteram Patris. Id quod nemo præsumpserat hominum dicere, hoc solus hic Propheta annuntiavit, postea Dominus in Evangelio prædicavit.... Psalmus benedictio populi est, Dei laus, plebis laudatio, plausus omnium, sermo universorum, vox Ecclesiæ, fidei canora confessio, auctoritatis plena devotio, libertatis lætitia, clamor jucunditatis, lætitiæ consultatio. Ab iracundia mitigat, a sollicitudine abdicat, a dolore allevat. Nocturna arma, divina magisteria, scutum in timore, scutum in sanctitate, imago tranquillitatis, pignus pacis atque concordia, citharæ modo ex diversis & disparibus vocibus unam exprimens cantilenam. Diei ortus psalmodum resulat, psalmodum resonat occasus. Mulieres Apostolus in Ecclesiæ sacre jubet, psalmodum etiam bene clamant: hic omni dulcis atati, hic utrique apus est sexui.... Magnum plane unitatis vinculum, in unum chorum totius numerum plebis coire! Disparæ citharæ nervi sunt, sed una symphonia. In paucissimis chordis sæpe errant digiti artificis: sed in populo Spiritus artisen necessest errare. Psalmus nocturni operis commercium, divina requiei stipendium, institutio incipientium, perfectorum confirmatio, Angelorum ministerium, militiæ celestis, hostia spiritalis. Psalmum & saxa respondent: psalmus canitur, & ipsa etiam saxosa pectora molliuntur. Videmus fere præduros, flecti immisericordes. Certat in psalmo doctrina cum gratia simul. Cantatur ad delectationem, discitur ad eruditionem.... Quid est quod non tibi occurrat psalmos legenti.... Quid igitur psalmus, nisi virtutum est organum, quod sancti Spiritus plebs pangsens Propheta venerabilis, celestis sonitus fecit in terris dulcedinem reflectare? &c. Augustinus vero in libro 17. de Civitate Dei cap. 14. de Psalmodum scriptore sacro differens ait: Erat autem David vir in canticis eruditus, qui harmoniam musicam non vulgari voluptate, sed fide: li voluntate dilexerat, eaque Deo suo, qui verus est Deus, mystica rei magne significatione servierat. Diversorum enim sonorum rationalis moderatusque concentus concordie varietate compactam bene ordinatæ civitatis insinuat unitatem. Denique omnis fere prophetia ejus in Psalms est. Quorum etiam

S. Ambrosii
Epist. in
Ps. 1. tom.

salutarem spiritalisque efficaciam, proprio experimento edoctus testatur in libro 9. Confessionum capite 4. "Quas tibi, Deus meus, (ait) voces dedi cum legerem
 "Psalms David, cantica fidelia, & sonos pietatis excludentes turgidum spiri-
 "tum, rudis in germano amore tuo.... Quas tibi voces dabam in Psalmis il-
 "lis, & quomodo in te inflammabar ex eis, & accendebat eos recitare si pos-
 "sem toto orbe terrarum, adversus typhum generis humani? Et tamen toto or-
 "be cantantur, & non est qui se abscondat a calore tuo &c." *Enarratione*
 4. in Psalmum 30. rem conficit paucis, cum dicit circumstanti & auscultanti
 se populo: "Si oras Psalmus, orate; & si gemis, gemite; & si gratulatur,
 "gaudete; & si sperat, sperate; & si timet, timere. Omnia enim quae hic con-
 "scripta sunt, speculum nostrum sunt." Haec pauca ex multis. Quae certe atten-
 "dens sanctus Prosper, & hunc inter omnes Augustini in Psalmos librum in com-
 pendiosum quemdam indiculum redigens, suo & fratrum qui sua legissent pro-
 fectui promovendo inservit.

Num. 14.

Cum autem quod in unum & quinquaginta postremos psalmos, hoc idem & in ceteros omnes non praestiterit, non facile est conjicere. Aut enim id totum forte praestiterat, nec operis ejus ad nos nisi servia pars, ex temporum injuria potuit pervenire; vel certe eodem modo erga scribendos libros affectus, quo ceteri sancti Patres & Ecclesiae Magistri, nullum ad opus umquam, nisi charitate impetrante, aut necessitate urgente, se accingens, non vero ulla concilianda sibi fama intentione ductus, hos solum, quos certa aliqua, Deo procurante providenteque, nata occasio suggererat, stilo prosecutus facite creditur.

Priori conjectura favet re vera, quod de Psalmis centesimo septimo, nihil se scripturum monens: Psalmus centesimus septimus (ait ibi) praetermissus est: quia in postremis quinquagesimi sexti, & in quinquagesimi noni videtur expositus. Unde consequens esse nemo dubitet, in citatos psalmos scriptam ab ipso nonnullam expositionem.

Cum autem in Psalmum centesimum quadagesimum quartum disserendo, expresse impugnet errorem illum qui duplicem in Christo Jesu personam fingebat, de quo nihil omnino in eadem Augustini Enarratione legitur: patet id ab eo dictum, propter natam jam, immo & damnatam haeresein Nestorii. Quo fundamento nixi id operis Prosperiani anno citius 434. assignavimus. Hoc in libro facile animadvertas eloquentiam illam validam & concisam, qua ut charactere proprio Prosper dignoscitur: observetque sanctum nostrum non in sola circa gratiam Christi doctrina tradenda, sed etiam in aliis omnibus Magni Augustini se exhibuisse discipulum.

Quo in opere legendo, ne idem quod de sententiarum breviorum libro dicturi sumus contingat, ut scilicet ex brevitate locorum quorundam, nonnullis superfluis obscuritatis querela; & quia plerisque in locis quidem ipsa verba Augustini nihil mutando descripsit, in aliis autem voces diversas substituens, sensus dumtaxat sanctissimi sui Magistri secutus videtur: ideo nos lectorum commodo consulentes, ea quibus opus esse videbatur, loca fusius ex Augustini ipsius Enarrationibus legenda in Appendicis nostrae secunda parte exhibebimus: apposta in margine sequentis operis nota, Vide, quae locum ibi exhibitum indicabit.

SANCTI PROSPERI AQUITANI PSALMORUM A CENTESIMO USQUE AD CL.

* EXPOSITIO.

PSALMUS C.

Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.

PSA LMUS iste (a) de primo versu toto intelligendus est corpore, & confitendum Deo, quoniam universæ viæ ejus misericordia & veritas: ut quilibet se nostris cogitationibus (b) de rerum veritate ingerant causæ, non in aliquam moveamur querelam; sed misericordiam & judicium Domini, pia confessione cantemus. Ad resolvendas epim universas quæstiones, quas contra providentiam Dei exercere audent mundi hujus stulta sapientia, inviolabilis est ratio, per quam intelligitur, inter præsentis vitæ iniquitates, nec a iustitia Dei misericordiam, nec a misericordia abesse iustitiam; donec præteritis temporalibus, iusto iudicio fiant utraq; perpetua, cum pro qualitate gestorum destros gloria, finiturs poena susceperit.

Psallam, & intelligam in via immaculata, quando venies ad me.

In hac, inquit, confessione boni intellectus ero; & per immaculatam conversationis meæ viam ad me venire te sentiam. Cum enim sine te bonus esse non possem, si recta sunt quæ ago, te mihi inesse non dubito.

Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.

Innocentia vera est, quæ nec sibi, nec alteri nocet. Quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Deambulare in latitudine animæ suæ, id est, in habitaculo cordis sui, non potest, quem angustat reatus, & vitæ illicitæ actionis accusat. Pia autem & impolluta conscientia liberis intra se utitur spatiis, & quæ integros habet suæ dedicationis recessus, in appetitus non evagatur alienos.

Non proponebam ante oculos meos rem malam.

Ante oculos habemus quæ diliguntur, & in quibus delectatur animus, in his moratur aspectus. A te ergo mala oculos avertere, est quidquid Deo displicet, non amare.

Facientes prævaricationes odio habui. Diligendi sunt (c) homines, ut odio habeantur.

tur prævaricationes: quia aliud est amare quod fasti sunt, aliud odire quod faciunt.

Non adhaesi mihi cor pravum: declinavimus a me malignum non agnoscebam.

Pravo, inquit, cordi consensum non præbui: & ab immaculata via declinavimus malignum non cognoscebam, hoc est, propter dissimilitudinem non probabam.

Detrahentem proximo suo occulte, hunc persequebar.

Bona perfectio, quæ non hominem, sed peccatum hominis infestat.

Superbo oculo & insatiabili corde, cum hoc simul non edebam.

Superbia fomes invidiæ est, quæ nunquam nisi maligna est, & malis non satiatur alienis. Cum his igitur, qui tali delectabantur veneno, non conveciebar: quia cibum iniquitatis ipsorum, quo incessabiliter replebantur, horrebam. Beati enim qui esuriunt iustitiam: quoniam saturabuntur.

Oculi mei super fideles terræ, ut simul confiderent hic mecum.

Vox Domini dicentis imitatoribus suis, *Sedebitis super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israël.*

ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.

Mihi, ait, non sibi: multi enim non sinceri prædicatores Evangelii sibi ministrant, sua quærentes, non quæ Jesu Christi.

Non habitavit in medio domus meæ faciens superbiam.

Non habitavit in corde iusti, quæ est domus ejus, in iustus; quia semper a se dissimilitudo longinqua est.

Loquens iniqua non direxit in conspectu oculorum meorum.

Iniquorum iter non est directum: & diversum longe est ab illa via, cui oculi Domini præsidet, & per quam ad suos venit.

In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ: ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

Diem iudicii sui demeruit Dominus, qui loquitur in Propheta: quoniam secundum veritatem in principio Psalmi dictum est, *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.* Nam quia

(a) Id est, ut ait Augustinus in capite Enarrationis suæ in hunc eundem Psalmum, *Psalmus iste confitens quod habet in primo versu, hoc in toto corpore querere debemus.*

(b) Ita quidem Editi omnes nostri: scilicet Lugd. Lotan. Danc. & Colon. Tamen legendum suspicamus.

mor, de rerum varietate. Desicientibus autem Mss. codicibus nihil immutavimus: licet conjecturam nostram firmet quod post pauca dicitur, *inter præsentis vitæ iniquitates.*

(c) Editio Colon. *diligendi sunt amatores. Atia, benigne.*

quia tempus huius seculi tempus est noctis, & ignorantie, & tribulationis, nec cuiquam patet in quem finem sit quisque venturus: dat locum poenitentiae misericordia Dei, & diversis modis agit, ut proficiat iusti, ut erigantur lapsi, ut convertantur averti. Sed hac patientia, manente adhuc nocte, paxillatur. Ubi autem illuxerit dies, & omnia occulta fuerint revelata, discerit impiis a societate iustorum; non ultra parcerit malis, sed interficiantur omnes peccatores terrae: in illo mane, quo declarabitur quid quisque mereatur.

PSALMUS CI.

Psalmi huius titulus est, *Oratio inopis cum angustetur, & in conspectu Domini (a) effundit precem suam*. Ille ergo pauper Christus est, qui formam servi accipiens, nostra indutus est paupertate: & cum sit mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus, idem est in humilitate corporis, qui est in gloria Patris, ut quorum susceperit naturam, exequatur & causam.

Exaudi Domine orationem meam, & clamor meus ad te perveniat.
Ne avertas faciem tuam a me: in quacumque die tribulor, inclina ad me autem tuam.

Quod est, *Exaudi orationem meam*; hoc idem est, *& clamor meus ad te perveniat*. Sed germinata petitio ostendit presentis affectum. *Ne avertas autem faciem tuam a me*, dicit pro humilitate membrorum. Nam quando Pater a Filio, quando Deus (b) avertetur a Christo? Et ideo petit se in quacumque die tribularetur, exaudiri: quia pietas capitis cum omni corporis portione comparitur; & labor omnium, qui & locis & temporibus variatur, numquam sine illo est, qui omnium miseretur.

In quacumque die invocavero te, velociter exaudi me.

Cito obtinentur, quae bono desiderio postulatae: nec differuntur preces, quae hoc petunt, quod vult ille qui petitur. Velox itaque exauditiō est, cum ipsa primitus exauditiō oratio; nec tardat auxilium, qui dedit votum.

Quia defecerunt sicut fumus dies mei.

Dies primi hominis, quem suscepit secundus, sumo in sua elatione deficienti aptissime comparatur. Ex quia nemo in novitatem Christi, nisi ex Adae vetustate transierit, gemit in his quae reparat ipse reparatur.

Et ossa mea sicut in fricivolo confixa sunt.

Ossa dicuntur hi, qui sunt in Christi corpore fortiores, quorum firmitate omnium compago membrorum munitur; dicuntur ossa fricivola Paulo, *Quis scandalizatur, & ego non uror?*
Percussum est sicut saxum, & aruit (c) cor meum.

Omne humanum genus in Adam, a quo est universalis propago, percussum est: & de illius vulnere gemunt, qui ipse salvantur in Christo, non sine miseris mortalitatis inde contractae.

Quoniam oblitus sum manducare panem meum.

Acceptat primus homo panem verbi in lege mandati: sed vetitum cibum sumens, panis illius de quo vivebat, oblitus est: & ob hoc, sicut percussum saxum, cor ejus exaruit. Modo ergo reviviscit, & edat panem quem fuerat oblitus, qui iam in corpore est dicentis, *Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi*.

A voce gemitus mei adhaeserunt ossa mea carni meae.

A voce, inquit, *gemitus mei*, non a voce gemitus illorum, de quibus gemo quod non recte gemunt, quod carnalia cupiunt, quod corporalia concupiscunt. Sed quia non delunt validiora membra, quae curam habeant infirmorum, nec ab affectu capitis disceperunt; voce gemitus mei erudiuntur nra, id est, fortiora corporis; ut adhaereant carni meae, id est, inhumoribus meis, secundum quod scriptum est, *Debemus enim nos firmiter infirmitatem infirmorum portare*.

Similis factus sum pellicano solitudinis, factus sum sicut nyctiorax in parietinis.

Vigilavi & factus sum sicut passer singularis in tecto.

Omnis strenuus & devotus Evangelii predicator, his rebus, quae commemoratae sunt, avibus comparabilis invenitur; secundum eorum formam, quibus verbum veritatis adhaeruit. Si enim infidelibus loquitur, in solitudine est, tanquam pellicanus, nec fastidit deserta & inculta: quia etiam in talibus facit ibi Spiritus sanctus habitaculum. Si autem his praedicat, qui acceptam gratiam perdidit, sit quodammodo nyctiorax in parietinis, non deferens eos qui corruunt, ut aedificii bene fundati & stabilitatem recipiant & decorum. Si vero eos cohortatur, qui cum videntur fideles, tepidi tamen sunt atque carnales: sit sub tecto positus, id est, sub carnis infirmitate viventibus, quidam passer, increpare eos atque incitans, ut in tecto sint potius quam sub tecto, hoc est, ut substantiam sibi carnem habeant, non ut ipsi se subsiciantur. *Qui enim in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo: & quod in aure auditis, predicat super tecta*. Sed harum affectionum sedulitatem nemo magis quam Dominus Jesus Christus, voluntarius pauper, & eorum labores infirmitatesque suscepit. Quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi: ut & solitudo Gentilis acciperet notitiam veritatis: & obsecantis iudaei, ac sua pravocatione ruinosis, & lux, & stabilitas praestaretur: dum illa qui tenebrarum illuminator est, per Apostolum dicit, *Fecisti aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino*. Idem vero a consensibus, quas dilexit, necesse vigilavit, id est, surrexit; & factus est sicut passer singularis in tecto, id est,

(a) Eundem Augustinum legitur, *effudit*.

(b) Eundem Colon. *avertitur*. Lugd. Lov. Duac. *avertitur*.

(c) Haec verba, *cor meum exaruit* ab edib. Duac. & Colon. leguntur in Lugdun. & Lovan. & in Augustino.

Joan. 3. 13.
1. Cor. 15.
Coloss. 3. 1.
Apoc. 1. 7.
 1. 2.
 est, in cælo, quo adhuc nemo ascendit, nisi qui de cælo descendit, qui est *primus dormientium, & primogenitus ex mortuis.*

March. 37.
 40.
Quoniam cicerem sicut panem manducabam:

Et potum meum cum lacrymis miscebam.

Offenditur sacramentum misericordie Salvatoris, qui etiam eos membra sua facit, quibus talis congruit medicina; & personæ suæ eorum copulat causam, in quibus se cicerem dicit sicut panem manducasse, & potum cum lacrymis misceisse: quod quidem indeles opprobrio deputant, dicentes ipsum remissionis fomitem esse peccandi.

Et facie iræ tuæ, & indignationis tuæ, quoniam elevavi alligisti me.

1. Cor. 15. 1.
Et inf. 1. 1.
 Ipsa est ira, quam Adam meruit, & in qua omnes nati sumus: secundum quam dicit Apostolus, *Ereamus natura filii iræ, sicut & ceteri*, non ex conditione Dei, sed ex judicio. Et ideo *natura filii iræ* dicimus, quia ita ipsis nostris principiis infedit, ut ab illa præter Dominum nostrum Jesum Christum, nullius hominis natura sit libera. Elevatus est autem homo, quia rationalis & ad imaginem Dei factus est: elatus vero est, quia fux dignitatis oblitus est; sicut scriptum est, *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus.*

1. Cor. 15. 20.
 20.
Dies mei sicut umbra declinaverunt, & ego sicut fœnum arui.

Recessi ab æterno die per peccatum, & in dies transitorios decidi per judicium: & in dies fœnum arui, per eum qui inter mortuos liber est, spe salvis fidei. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.

Tu autem Domine in æternum permanes, & memoriale tuum (a) in generatione & generationem.

Temporalem, inquit, servet æternus: non enim quia cecidi, (b) tu tenuisti: qui eras ad me humiliandum, ipse es ad me liberandum, & promissionum tuarum non oblivisceris.

Tu exurgens miseraberis Sion: quia tempus ut miseraris ejus.

Quod tempus, nisi de quo dicitur, Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret?

Quoniam beneficium habuerunt servi tui lapides ejus, & pulveris ejus miserabuntur.

In Sion multi sunt lapides, & plerique sunt pulvis. In lapidibus gaudium sanctorum est, in

*pulvere miseratione. De Sion sancti Patriarchæ, sancti Apostoli, & predicatoris Evangelii: hi omnes lapides electi, & probati; ceteri autem, qui illis non sunt connexi, pulvis sunt, quos auferet ventus a facie terre; nisi agnoscant se, & dicant, *Memento Domine, quod pulvis sumus.**

Et timebunt gentes nomen tuum, Domine, & omnes reges terre gloriam tuam.

Hoc fundamento posito in Sion, & hac misericordia pulveri ejus impensa, veniet etiam de gentibus alius paries, qui angulari lapide coaptetur, & duo in uno condantur, qui facit utraque unum.

Quoniam edificavit Dominus Sion, & videtur in gloria sua.

Crescit quotidie Ecclesia in templum Dei, & ab ipso capite totum corpus extruitur. Et apparebit Jesus Christus in gloria sua, cum venerit judicare mundum, a dextris & sinistris alios assumpturus in regnum, alios in supplicium detrulurus.

Respexit in orationem humilium Dominus, & non desperit precem eorum.

Hinc est edificatio Sion, & structura ejus. Sic vivi lapides instruuntur: quia ad compaginem decoris ejus, non nisi per humilitatem & orationem, per gemitus & lacrymas perveniunt: ne perfecta & dedicata domo, frustra pulset, (c) qui secus ædificavit.

Scribantur: hæc in generatione altera: & populus qui creabitur, laudabit Dominum.

*Scribuntur hæc in veteri Testamento per prophetiam pertinentem ad novi Testamenti generationem, hoc est, ad populum qui creandus erat in Christo, de quo Apostolus dicit, *Si quia igitur in Christo nova creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt (d) nova.* Omnia autem ex Deo: hoc est, vetera & nova: quoniam per unam fidem uterque populus accepit justificationem.*

Quoniam propexit ex alto sancto suo, Dominus de calo in terram propexit.

Ut videret gemitus compeditorum, ut solveret filios mortificatorum.

*Prospiciente in terram Deo, hoc est, misericordiam suam hominibus tribuente, tam fortia facta sunt vincula charitatis, ut ea non poterit vincere violentia persecutionis. Per timorem enim Dei superaverunt Martyres timorem mundi; & compedes fidei continuerunt eos ab excelsu transgressionis: qui labos perseverantiae transiit in libertatem gloriæ: ut gemitus vertenteret in gaudia, & compedes in coronas. Solvuntur autem etiam filii mortificatorum, id est, Martyrum, qui eadem inflammati fide, secularium cupiditatum vinculis liberati possunt dicere, *Disrupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.**

(a) Apud Augustinum in generationem & generacionem.

(b) Colon. editio, tu tenuisti. Melius Lugd. Lov. & Douc. & in Augustino, tu tenuisti.

(c) Rectius haberetur, ni saltem, qui prius adveniet, & si ferre scribatur in Lugd. Lov. Douc. & Colon. Nam locum Augustini respicere videtur

num. 18. dicentis, Dei factio edificio, & dedicata domo, quid curris, sero quaesumus, inaniter petitaris, frustra pulsaturus, foris remanens cum quinque virginibus stans?

(d) Apud Augustinum legitur, omnia nova: ut in textu Apostolico tam Græco quam Latino.

P. 22. *Ut annuncietur in Sion nomen Domini, & laus ejus in Jerusalem.*

Ut solutus vinculis peccatorum, libera charitas ferviat Deo, & laus Domini multiplicetur in Sion, id est, in specula, quæ est Ecclesia, quæ non præsentia diligit, sed futura prospiciens, in ipse promissionum lætatur.

P. 23. *In conventu populi in unum, & reger, ut serviant Domino.*

Factum est sanguine Martyrum & gemitibus compeditorum, ut exauditis illis qui erant in gemitibus & pressura, hanc nostris temporibus habuerat Ecclesia libertatem, qua omnium gentium populi in fidei coeant unitatem, & regna quæ persequantur Christianos, iugo Christi subiecta sint.

P. 24. *Respondit ei in via fortitudinis suæ.*

Sive Sion, sive Jerusalem, quæ est Ecclesia, in qua laus Domini celebratur, respondit ei, quem per fidem laudat, per spem, per charitatem. Nam vocationi ejus respondere, est credere atque obedire, & in præceptis ipsius ambulare. In via fortitudinis: quia ab ipso est ut perseveretur inter omnes illecebras & labores.

Item P. 24. *Exiguitatem dierum meorum adjuvicia mihi.*
Exiguus est omne quod finitur & transit: vita enim temporalis in comparatione æternitatis exigua est: cujus dies idcirco sibi (a) annunciarī Ecclesia postulat, ut novit se ulque in finem sæculi esse mansuram, donec veniant illi dies, qui nec numerum poterunt habere, (b) nec terminum.

P. 25. *Ne revoces me in dimidium dierum meorum.*
Non imminuantur, inquit, dies mei, quousque in consummationem læculi spondidisti: donec plenitudo gentium introeat, & omnis Israel salvus fiat.

Item P. 25. *In generatione & generationem auri tui.*
Ab initio usque ad consummationem sanctos Dei diversa sæcula, alios & alios protulerant: quorum justificatio non est nisi in Christo, per quem omnium generationum una generatio est, quam Deus æternitatis facit esse participem: ut abique commutatione sit omnia in omnibus.

C. 26. P. 26. *Principio Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cali.*

P. 27. *Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eas, & mutantur.*

Item P. 27. *Tu idem ipse es, & anni tui non deficiunt.*
Vera æternitas, & vera immortalis non est, nisi in Deitate Trinitatis, cui quod est esse, perpetuum est: & neque per initium, neque per incrementum, neque per defectum ullam recipit mutabilitatem. Creaturæ autem, etiam illæ quibus æternitatem Creator dedit, vel daturus est, non penitus carebunt fine, dum illis finis est ipsa in augmentum facta mutatio. Et terra ergo, quam tu Domine fundasti, &

cæli, qui opera sunt manuum tuarum, sicut vestimentum & opertorium veterascent & peribunt: non ut non sint, sed ut aliter sint; novatione scilicet substantiæ, non deflectione naturæ. Tu autem idem ipse es, nec ab alio in alium transis: quia tu es qui vere es, & qui in gloria tua nec minor potes esse, nec major; dans illis servorum tuorum, ut ad non deficientes annos tuos valeant pervenire.

Filii servorum tuorum inhabitabunt, & semina eorum in sæculum dirigetur.

Filii servorum Dei, sunt filii iustorum, filii Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, & Martyrum: filii postremo totius Ecclesiæ, quæ corpus est Christi, & quæ mater est omnium patrum, omniumque filiorum. Hi ergo in æternitate annorum Dei habitabunt, & semen eorum in æternum dirigetur. Semen autem eorum recte intelligitur, opus iustitiæ ipsorum, quod debet unumquemque præcedere: quoniam iterum iterum illa æternitatis beatitudo non recipit.

Expos. 2.
Col. 4. 22.

PSALMUS CII.

Benedic anima mea Dominum: & omnia interiora mea nomen sanctum ejus.

P. 1.

Tota Ecclesia cum suo capite, quod est Christus, unus est homo: cujus proprium officium est in omni tempore benedicere Dominum, seque in laudem ejus, quem ex tota virtute suo diligit, cohortari. Interiora autem ejus sunt ratio intelligentiæ, spes fidei, humilitas timoris, sortitudo charitatis; & si quæ sunt aliæ affectiones, quibus mens in admirationem sui auctoris erigitur.

Benedic anima mea Dominum: & noli oblitisci omnes retributiones ejus.

P. 2.

Iterata cohortatio docet, nunquam a Dei benedictione cessandum. Erat autem perseverans benedictio, si retributionum ejus nulla umquam subiepat oblivio: Quæ retributiones non secundum merita humana sunt factæ. Nam damnatio peccatoribus debebatur; sed gratia præstita est malis, & salus perditis. Quoniam filius hominis venit querere; & salvare quod perierat: & non veni vocare iustos, sed peccatores. Benedicendus ergo est, qui non solum non plectit malos; sed etiam bona pro malis reddit, & bonos facit.

Luc. 19. 10.
Luci. 1. 16.

Qui propitius (c) sit omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes languores tuos.

P. 3.

Qui redimet de corruptione vitam tuam, qui coronat te in misericordia & misericordia.

P. 4.

Qui satiat in bonis desiderium tuum: renovabitur sicut aquila juvenitua tua.

P. 5.

Enumeratio retributionum Dei ostendit per quos gradus gratiæ anima humana salvetur. **Qui propitius sit, inquit, omnibus iniquitatibus tuis.**

(a) Sic excusum legimus in recentioribus codicibus, cum Editiones veteres quatuor illæ jam sapienter habeant, *annunciare*: minus congrue, ut videtur. Augustinus enim enarrat, a in hunc eundem Psalmum num. p. dicit, *Quærit a Deo (Ecclesia) ut exiguitatem dierum suorum annuntiet sibi.*

(b) Editi omnes in margine indicant aliter legi

in aliis libris, scilicet, *nec imminui.*

(c) Omnes editiones, *propitius sit*. At in explicatione paulo post, *propitius sit*, forte utroque loco pro, *propitius sit*, ut apud Augustinum legitur. Ubi infra, *Qui redimet*, pro eo quod codices nostri habent *redimet*, recentioribus exceptis.

tuis. Non ais, Omnibus virtutibus tuis: quæ nique nullæ ei insunt, nisi fieret remissio peccatorum. Quæ ne rursus exurgant, *Senas*, inquit, *omnes languores tuos*. Qui autem sunt illi languores, nisi conspectibus malæ, desideria carnalia, & morbi omnium vanitatum? De qua corruptione nedimitur vita infirmorum: quia corpus mortis nostræ corpus factum est ipsius vitæ, ut coronaret nos in *miseratione* & *miseri-*
cordia: sicut scriptum est, *Miseror tui misertus* era; & *miserordiam prestabo*, cui *miserordiam prestitero*: ut intelligamus, per eandem misericordiam dari coronas meritum, per quam data sunt merita coronatum. Deinde additur, *Qui faciat in bonis desiderium tuum*. His enim curatibus perducta est anima ad desideria bona, ut spreto & abiecto carnalibus, atque terrenis, spiritalia, & cælestia contemplantur: quoniam *Beati qui esuriunt iusticiam*, quia ipsi *satiabuntur*. *Reverabitur ergo sicut aquila juvenis tuus*; hoc est, a vetulitate in novitatem, & in juventutem a senectute mutabitur: ad similitudinem aquilæ, quæ depositis alis rostroque mutato, in novas vires redvivo vigore juvenescit.

Faciens misericordias Dominus, & iudicium lris qui injuriis accipiunt.

Novit Dominus, quod in hac via fieri ipsius laboribus injuriisque subiecti sunt; sed vult eos esse mites, esse patientes; quia sicut misericordes est ad liberandum, ita etiam iustus ad iudicandum. Dicens enim omnibus injuriis accipientibus, *Mibi vindictam*, & ego retribuam, non denegat opem qui denotat ultionem. Facit ergo Dominus misericordiam, facit & iudicium. Sed perfectum est, etiam his qui injuriam fecerint, misericordiam magis quam optare viderent.

Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israel voluntates suas.

Magnum mirandumque mysterium est, ideo datam legem, ut crescente peccato humiliarentur superbi, humiliati confiterentur, confessi nascerentur. Hæc sunt viæ occultæ quæ notas fecit Moysi, per quem legem dedit: quia peccatum (a) non haberet, ut superbiaretur gratia: quem utique veri fratres intellexerunt, & (b) a Deo revelante viderunt, quæ ratio dispositionum, quod consilium divinarum fuerit voluntatum.

Miseretur & misericors Dominus; longanimitis & multa misericordia.

Quid tam longanimitas, quid tam abundantia (c) quam Deus, qui in misericordia pluit super iustos & iniquos, & saltem saltem eriri facit super bonos & malos? Parcit contemptus, parci negatus: & mavult vitam peccatoris, quam mortem. Quoniam omnis longitudo pa-

tientia ejus, eruditio est penititudinis, & oblatio correctionis: nec ulla opera ipsius misericordia vacans; quando homini & mansuetudine consulit, & flagello.

Non in furore irascitur; neque in agramini indignabitur.

Divina bonitas ideo irascitur, ne irascatur; & misericorditer adhibet temporalem severitatem, ne æternam (d) referat ultionem.

Non secundum peccata nostra fecit nobis; neque secundum iniquitates nostras retribuisti nobis.

Quoniam secundum altitudinem celi a terra, conformavit Dominus misericordiam suam super timentes se.

Sicut cælum, inquit, protegit terram, sic timentes se protegit Deus.

Quantum distat Oriens ab Occidente, longe fecit a nobis peccata nostra.

Regenerationis hæc virtus est, quæ homines eruit peccatis & gratie induit domos; ut vetustas occidat & veritas oriatur. Facta enim mutatione status, innocentia constituitur in oriente, peccata remanent in occidentem.

Sicut misereatur pater filiorum, ita misertus est Dominus timentium se.

Quia ipse cognovit figmentum nostrum: merito quod pulvis sumus.

Qui personam suscipere dignatus est patris, nihil circa filios non misericorditer facit. Flagellet adoptatos, potius quam deserat abdicandos. Novit autem ipse quod nos fecerit, & de quo lapsus in quem statum reformaverit, quantumque nos pulvis terre fragilitatis infirmus. Pesit ergo Deus, ut memineret conditionis humanæ, id est, ut misereri ipsius perseveret. Quoniam non ipse obliviscitur, sed ut nos gratia ejus non obliviscamur facit.

Homo tanquam fenum dies ejus, & sicut agri flos ita florebit.

Non superbiat homo, ejus dies sunt sicut fenum paululum florens, & mox arefcit: sed non desperet homo, ejus infinitas a Dei virtute suscipitur. *Verbum enim eorum factum est*, ut flos qui in Adam erat caducus, in Christo esset æternus.

Misericordia autem Domini a sæcula, & in sæculum super timentes eum: & iustitia ejus in filios filiorum.

Timentibus Dominum æterna gaudia promittuntur. Et quia timor obedientiam parit, obedientia autem mandatorum pignus efficiat; ideo iustitia Dei, hoc est, scribitur super filios filiorum: qui melius intelliguntur in germine bonorum operum, quam in prole sanctorum; quos multi pulli non habuisse noverunt; & qui habuerunt, non omnes sunt, aut in omnibus gloriosi.

Cæ-

(a) Ita editi nostri omnes. Forte tamen melius legatur: ut peccatorum abundaret: tum quia sequitur: ut superbiaretur gratia: tum quia apud Augustinum id indicatur, cum dicitur, *Quia volebant se confiteri homines peccatores, addita lege facti sunt & perjurati.* Abundavit ergo peccatorum, ut superbiaretur gratia. Ergo, ut dicitur caputem, quia hoc est in lege magnæ mysterium, idcirco non dicitur, ut crescente peccato humiliarentur superbi;

humiliati conferrentur, confessi nascerentur: ipse satis viæ occultæ quæ notas fecit Moysi.

(b) Non male forte committeretur propositio, a qua legitur in omnibus libris nostris.

(c) Intelligo, in misericordia: quod exprimitur in Augustino.

(d) In libro sententiarum habetur, *iusti inferat*, pro quo hic editi nos propter sententiam, oculis suis, scribant inferat.

- Item* **P. 18.** *Cassiodorus in testamentum, & memoria retinendis mandata ejus, ut faciant ea.*
Ille mandata Dei memoriter tenet, qui quod mandatis Dei continetur, operatur: nec falli potest in latitudine preceptorum, cum in duobus mandatis tota Lex pendat & Prophetae.
- Philop. 2. 10. & 11.* **P. 19.** *Dominus in celo paravit thronum suum: & regnum ejus omnium dominabitur.*
Quid aliud significatur, nisi Domini descensio, & ascensio, & assumpti hominis in paterna sede confessio? cui genu omne flectitur caelestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confitetur, quoniam Dominus Jesus Christus in gloria Patris est.
- P. 20.** *Benedicite Dominum omnes angeli ejus, potentes virtute, scientes verbum ejus, ad audientiam vocem servorum ejus.*
Potentes sunt verbo, qui verbi famulantur imperio: quia ipsius implentur virtute, cui servant.
- Item* **P. 21.** *Benedicite Dominum omnes virtutes ejus: ministri ejus facientes voluntatem ejus.*
Vera est confessio benedictis, cum idem sonus est oris & cordis. Bene autem loqui & male vivere, nil aliud est quam sua se voce dammare. Benedicendus ergo est Dominus ipsis maxime operibus, quibus lex debet uti conscientia, ut de ipsis in Domino gloriatur.
- P. 22.** *Benedicite Dominum omnia opera ejus, in omni loco dominationis ejus.*
Sicut nullus est locus, qui non dominationi ejus subiaciat, ita nullus est locus, in quo ejus debet cessare beneficium.
- Item* **P. 23.** *Benedic anima mea Dominum.*
Ipso verbo Psalmus conclusus est, quo inchoatur: ut intelligamus, perseverari in Dei benedictione debere, quae vere continuatur, si sine cessatione bene vivitur.

PSALMUS CIII.

- P. 1.** *Benedic anima mea Dominum.*

Sicut in precedente Psalmo, ita etiam in isto qui sequitur, vox est membrorum corporis Christi. Unus est homo, & cujus in una fide unum cor, & anima una est, cohortans & excitans se in laudem Dei: ut in contemplatione cernitur magnificatus Creator.

- Item* **P. 2.** *(a) Domine Deus meus, magnificatus es super omnia.*
Magnitudini Dei nec accedere aliquid, nec decedere potest: qui quod est, incommutabiliter semper est. Magnificatus ergo non sibi, sed nobis, tanto vehementius, quanto magis se intellectu nostro innotescere facit: ut non illius gloria, sed admiratio nostra proficiat.

Confessionem & decorem induisti.

Induit se Dominus Deus noster confessionem & decorem: id est, induit se Ecclesiam, quae per confessionem depositis foris, & accipit decorem: ipsa enim confitio peccatorum decus est recte factorum.

(b) Circumamictus lumbis, sicut vestimentum.

Ipsa est vestis ejus, non habens maculam, neque rugam, & splendida fasta per gratiam, quae & lux vocatur, dicente Apostolo, *Fuisti aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino.*

Extendens caelum sicut pellem.

Si facturam caeli secundum litteram cogitemus (c) in similitudinem pellis extensae, celestis quaedam demonstrata est, qua sine ulla difficultatis mora opus suum Creator explicuit. Dixit enim, *Fiat firmamentum inter aquam & aquam, & factum est sic.* Quoniam verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritus oris ejus omnis virtus eorum. Si autem figuratam significationem admittere inspicere; invenimus extendisse Deum caelum sicut pellem, cum intelligimus sanctam Scripturam caelum appellatum, (d) cujus auctoritatem primo quasi firmamentum in Ecclesia sua nolumus, & quam super omnem orbem terrarum per ministeria praedicantium, quasi pellem extendit. Pellis autem nomine significata est moralitas ministrorum, manente ipsorum opere, per quod ubique veritas innotescit, & invisibilitas Dei per visibilia litterarum elementa intellecta conspiciuntur.

Qui protegit in aquis superiora ejus.

Id hoc secundum litteram bene intelligitur; quia jussit Deus, ut ferret firmamentum inter aquas & aquas, factumque est sic; & pars aquarum recessit in terram, pars autem est caelo superposita, remota ab aspectu nostro, & fidei commendata. Secundum vero figuram, (e) quae scripturam sanctam divina auctoritate firmamentum caelum accepimus, quod super orbem terrarum, sicut pellis per famam praedicationis extenditur; superiora caeli protegi aquis in eo intelligimus, quod in hoc caelo, id est, in eloquiis praecipitque divinis nihil est sublimius charitate, quae inter Dei omnia dona supereminet. *Diffusa est enim in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Quae diffusio (f) aquas sonat, de quibus dicitur, *Et in plateis tuis discurrunt aquae: nemo alienus communicet tibi.* Haec quippe aqua, id est, charitas Dei & proximi, propria & specialis virtus est piorum atque sanctorum: cum ceterae virtutes & bonis & malis possint esse communes. Superiora itaque caeli his aquis pretegentur, quia praeceptum charitatis super omnes caelos, id

(a) Edit. Duac. & Colon. Dominus Deus meus.

(b) Editiones Duac. & Colon. habent, *circumamictus lumbis*. Apud Augustinum *circumamictus lumbis vestis vestimentum*. Unde forte legendum esset, hic sumus pro lumbis, quod praefatur codices nostri.

(c) Forte in *fronsilium* legeretur, praevis virgula quae in Lugd. notatur.

(d) Ita Lugd. & Lov. editi. At Duac. & Colon. *ejus auctoritas*. August. nom. 8. *Nunc auctoritatem* (Scripturae) *primo posuit Deus in Ecclesia sua.*

Quod faver prioribus codicibus.

(e) Colon. editio cum recentioribus illa, *quia*. Alij, *quo*.

(f) Ita Lugd. & Lovan. conformiter textui Augustiniano. Jam novum diffusum intelligi aquas in *corde* spiritus sancti. Ne scilicet aquae de quibus dicitur in quodam Scripturae, *Et in plateis tuis discurrunt aquae tuae*. Posteriores editiones Duac. & Colon. *aquas sapientiae*.

id est, super omnes (a) libros est, cui militat omnis lingua & omnis doctrina sanctorum. Profecto autem huius aquae subiectum calum Scripturarum (b) non erat, sed suspendit: quia in gemino charitatis precepto tota Lex pendet & Prophetae.

Qui pennis nubis asseritur ejus.

Implicuit est hoc visibiliter, cum in conspectu discipulorum Dominus nube suscepit, ascendit in calum: & de resurrectione Apostolus loquens, dicit, *Deinde nos qui vivimus, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Christo, & ita semper cum Domino erimus.* Sed videndum est quae sint illae nubes, quibus in calum divinarum scripturarum ascenditur. Praedicatores utique veritatis, qui corda audientium a terrenis sensibus erigunt, & ad subtilitatem caelestis intelligentiae sublevant. Ab istis nobis verbum Dei diffundentibus vinea Domini sabaoth, quae est Ecclesia, fecundatur: ut accepta pluvia, edat fructum, & edat uvae, non spinas; & non sit talis vinea de qua dicit Dominus per Prophetam, *Mandabo nubibus meis ne pluant super eam; & qualis illa, cui dixerunt Apostoli, Ad vos missi eramus; sed quia repulistis verbum Dei, imus ad gentes.*

Qui ambulat super pennas ventorum.

Potest ad litteram ita accipi, ut velocitatem verbi omnia pervagantis in hoc intelligamus, quod super ventorum pennas dicitur ambulare: quia velocius nihil novimus ventis, quorum celeritas significata est nuncupatione pennarum: sed his pernicio est veritatis adiutorio, quae attingit a fine usque ad finem fortiter, & dissipat omnia faecit. Per figuratam autem significationem, ventorum nomine non absurde animae intelligentur: non quia ejusdem naturae sint, sed quia similiter invisibiles. Quarum pennae sunt duo precepta charitatis, quibus ad Dominum tendunt. Sed quia major & sublimior est Dei charitas qua dilexit nos, quam in eundem nostra dilectio; ideo super pennas ventorum, hoc est, super charitatem animarum dicitur ambulare: quia charitatem nostram supergreditur charitas Dei: qui ipsam charitatem qua diligimus, diffudit in cordibus per Spiritum sanctum, qui talis est nobis.

Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem (c) ignem.

Secundum litteram non dubitamus esse spiritus nobis invisibiles, ministros Dei; qui ab officio quo agunt, angeli nuncupantur. Spiritus enim naturae nomen est, angelus actionis. Hos itaque ministros suos Deus facit etiam ignem urentem, sive flagrantem: sicut legimus, ignem in rubo apparuisse; & missum ignem desuper, & implese quod preceptum est, ministerio executionis angelicae. Figurata vero spirituales qui-

que in Ecclesia spiritus appellantur: qui sunt Angeli, cum sunt predicatorum & nuntii veritatis. Idemque sunt ignis, cum fervent spiritu, & eos quos exhortantur, accendunt: duplicem habentes efficientiam, ut & illarent animas, & audiant; cum eadem vi & ardore virtutis injiciunt, & peccatorum spinas tribulatioque consumunt.

Fundavit terram super firmitatem ejus: non inclinabitur in saeculum saeculi.

De terra ista laboriose asseritur, quod non inclinanda sit in saeculum saeculi, cum dictum sit, *Calum & terra transibunt.* Nam fundatam eam super firmitatem suam possumus ita intelligere, ut illa vis qua sustentatur & continetur, firmitas ipsius dicta sit: quae licet abcondita a nobis sit, ramen recte creditur in sapientia & virtute Creatoris, qui omnia in se firmavit, in quo & omnia condidit. Mytico vero intellectu accipimus terram Ecclesiam, cujus firmitas & fundamentum ejus, super quod fundata est terra, Christus est. *Fundamentum autem nemo potest ponere praeter quam quod posuit est, quod est Christus Jesus.* A quo fundamento non recedens non inclinabitur in saeculum saeculi.

Abyssus sicut vestimentum amictus ejus: super montes stabunt aquae.

Terrae nomine Ecclesiam intelleximus prophetatam, quae Christum habens fundamentum, non inclinabitur in saeculum saeculi. Verumtamen diluvio persecutionum, (quae abyssus & aquarum nomine praesignantur,) ita circumtegenda indicatur, ut quasi vestimento ab impugnantibus operienda sit populis: in tantum persecutione crescent, ut etiam super montes, id est, eminentissimos quoque sanctorum, attollerenda sit oppressio persequentium.

Ab increpatione tua fugient, a voce tonitru tui formidabunt.

Factum est hoc, cum Deus contrivit gentes increpationis suae tonitru. Cessaverunt enim impii Ecclesiam premere, & montes Dei, quorum sublimitas aquis supstantibus obtegatur, istam aquis recedentibus, receperunt eminentiam. Tonante enim Domino, formidaverunt aquae, & montes a diluvio exuti sunt.

Ascendunt montes, & descendunt campi, in locum quem fundasti eis.

Montes elationes aquarum sunt, id est, fluctus persequuntur populum: qui cum fluerent, montes erant; sed increpati quieverunt, & campi facti sunt, fundato ipsis loco in quo cohiberentur. Qui locus intelligitur quaedam mensura formidinis, intra quam servientium corda conclusa sunt; ut etiam si adhuc retinent infidelitatis suae amaritudinem, super dulces tamen aquas, id est, fideles populos nequeant elevare.

(a) Codices Duac. & Colon. libros. Melius leges, libro, auctoritate Lugd. & Lovan. cui favet locus Augustini. Ergo preceptum charitatis: super calum, super omnes libros: et enim subducitur libri, et militat omnis lingua sanctorum.... Supereminens est ergo via, & merito praerogit in aquis superiora caeli; quia nihil incensum cunctantibus charitate in divinis libris.

(b) Ita quidem in omnibus nostris codicibus. At

merito suspicamus levi debuisse, non orare, ex facto loci ipsius, & auctoritate operis Augustini. Non enim sic Deus praerogit, ut quasi sustineretur ab eo quem praerogit: sublevar quem praerogit, non orare, &c.

(c) Editiones omnes in ora libri notant alius legi, f. gramem; siquid habetur apud Augustinum; & utramque lectionem indicat paulo post ipse S. Praefer,

levari, neque revertentur tegere terram fluvius illi magni & amari. Acceperunt modum, quem non transgrediantur, neque poterunt Ecclesie inferre diluvium.

W. 70.
Erat. 64. 2.
I. 106. 7. 12.

Qui emittit fontes in convallibus.

Super humilem & quietum requiescit Spiritus Dei: & *Qui credit in me* (inquit) *flumina de ventre ejus fluent aqua viva.* Convallibus ergo humilitatem significat, quæ nomenque sine fonte gratia est. Non est autem infolens, ut qui montes sunt propter Sancti Spiritus magnitudinem, convallibus sint propter sui spiritus humilitatem: sicut apostolus Paulus mons erat, dicendo, *Non autem ego*; & habebat fontem, dicendo, *sed gratia Dei mei mecum.*

1. Cor. 15.
106.

Inter medium montium pertranseunt aquæ.

Item W. 10.

Montes sunt prædicatores magni, qui de humilitatibus convallibus aquas veritatis emittunt. De qua abundantia nihil sibi adscribunt, nihil quasi proprium vendicant; sed communis & media est emanatio spiritualium fluentium. (a) Aut de aquis, id est, de prædicatione, nulla sit discordia montium, sed pax confessionis & societas caritatis faciat unum, & commune quod profuit.

W. 11.

Potabunt omnes bestie silvæ.

Vidimus quidem hoc etiam in illa creatura, bestias silvæ bibere de fontibus, & de rivis inter montes cæcotentibus. Sed quia per hæc quæ omnibus nota sunt, quædam significantur abscondita, quibus inventis studia spiritualium gaudeant: bestias silvæ, Gentes intelligimus; quoniam sæpe invenimus in scripturis sanctis Gentes indicare nomine bestiarum. Sicut congregata in arca Noe totius generis bestie, & dicitur quatuor lineis in visione Petri apostoli demissus de celo, omnium plenus animalium, non aliud declarat, quam universi generis homines in unitate Ecclesie congregandos. (b) De his ergo aquis in medium montium pertranseuntibus, id est, de doctrina apostolica in medio fluente propter concordiam communionis omnis bestie silvæ. Omnes enim erant in arca, omnes in disco. Pertranseunt autem sunt aquæ illæ: quia omnis doctrina, ut in hoc tempore dispensatur, transit; dicente Apostolo, *Et scientia dissipatur, & prophetia evacuabitur.* Ex parte enim scimus, & ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum est, quod ex parte est evacuabitur.

1. Cor. 13.
107. 107.

1. Cor. 13.
107. 107.

Item W. 11.

Suscipiet onagri (c) sium suum.

In onagris majores fortioresque bestie nominantur, quæ de aquis prætercurrentibus tantum suscipiunt, quantum siliunt. Sunt enim aquæ illæ ita sufficiens, ut & parva & magna animalia, quantum ex eis desideraverint, hauriant. Doctrina quippe Apostolica, tam salubris, tamque vitalis, ut pro capacitare utentium, neminem sui dimittat exortem: quia siue parvuli,

Item W. 11.

siue magni, siue infirmi, siue fortes, habent in ea unde alantur, unde satientur.

Super illos volatilia cæli inhabitabunt: de medio petrarum dabunt vocem suam.

W. 12.

Sunt quædam volatilia, quæ non habitant nisi super montes: & horum nomine spirituales animæ significantur, aere libero, & caliditate gaudentes: quibus tamen habitatio & passus in montibus est. Montes enim sunt Prophetæ, montes Apostoli, montes omnes prædicatores veritatis, & sublimes quique doctores, a quibus qui spiritualis est, non aberrat; sed in eis & cibum furnit & requiem. Tales ergo aves in montibus, in quibus habitant, inveniunt petras, firmamenta quædam præceptorum. Sic ut enim una illa petra Christus Verbum Dei, sic multa verba Dei, multe petre: de quarum medio dant vocem suam, & illis sonantibus respondet & resultant petre, cum disputationibus consonant testimonia Scripturarum.

1. Cor. 10.
64.

Rigant montes de superiioribus suis.

W. 12.

Montes illi, quidquid de convallibus suis aquarum fundunt, quidquid vocem de medio dant petrarum, de super acceperunt, & illis sonantibus respondet & resultant petre, cum disputationibus consonant testimonia Scripturarum.

De fructu operum tuorum sibiabitur terra. Producent saccum jumentis, & herbam servituti hominum.

Item 2. 2. 2.
W. 14.

Nemo glorietur in operibus suis, quasi de proprio habeat, sed qui glorietur, in Domino gloriatur: quia non meritorium suorum, sed gratie fructus est unde satiat. Terra igitur justificata, & supernis rigationibus fecundata, producit saccum jumentis, & herbam servituti hominum: ut agri Domini cultoribus semen verbi seminantibus necessaria præbeantur, & qui Evangelium adiuvant, de Evangelio vivant. Perceptores enim spiritualium, debitores sunt carnalium, quæ sœni & herbe nomine significata sunt. Nam quis unquam militat suis stipendiis? aut quis plantat vineam, & de fructu ejus non edet vel quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Præbenda ergo sunt pabula prædicantium servituti. Quoniam prædicatores verbi, & jumenta, & servi sunt: & qui suscipit justum in nomine justum, mercedem justus accipiet. Qui suscipit prophetam in nomine propheta, mercedem propheta accipiet: & qui dederit calicem aquæ frigide uni ex his minimis, tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

1. Cor. 13.
107.

Item 1. 1. 1.
41. 41.

Ut educat panem de terra, & vinum lætificet cor hominis.

Item W. 12.
W. 12.

Terra saccum producit, ut panem de terra producat: plebes scilicet sanctæ pie servientibus sibi

(a) Cuiusmodi legi debere, *Ut de aquis.* Non mutavimus tamen, deficientibus libris antiquis.

(b) Hic locus, cuius obscuritas editionum auctoritate discussi non posuit, pama luci redditor, si addas hic verbum, *hauriant.* Quod patet inspecto Augustini ipsius loco: qui talis est Sermon 2. num. 11. *De illis aquis inter medium montium pertranseuntibus, in illa doctrina Apostolica fluente in medio præp-*

concordiam communionis, omnes bestie silvæ bibunt. Omnes enim erant in arca, omnes in disco. Ex quibus facile intelligas, quid corrigendum, aut scilicet intelligendum foret in textu Prosperi nostri. (c) In Augustino legimus, & hic legendum vix dubitamus cum propositione, in finem suam: est in cultis nostris omnibus deus præcipio.

1. Cor. 2.
11.
Iud. 6. 43.
Psal. 136. 3.
Ips. 7. 12.
ibi servantes; & præbentes carnalia, accipiunt spiritalia a prædicatoribus verbi Dei, qui est panis qui de celo descendit: per quos adhuc in terra ambulantes, & terrenum corpus portant, propter quod & ipsi terra dicuntur, calix præclarus & inebrians ministratur: ut bibentes sancti Spiritus lætitia repleantur.

Ut exhibetur facies in oleo.

Gratia quædam, quæ est hominum ad homines, præcipua ad conciliandum sanctum amorem, oleum dicitur; in nitore divino, quo totum ungitur corpus Christi, qui principaliter unctus, & fons huius est olei.

Et panis cui hominis confirmetur.

Manifestavit de quo pane loqueretur. Panis enim visibilis ventrem satiat, stomachumque confirmat. Ille autem cibus, cordis est & animæ fortitudo, de quo ipse Dominus dicit,

Ego sum panis vivens, qui de celo descendit.

Saturabuntur ligna campi.

De ista gratia saturabuntur ligna campi, id est, plebes Iudæorum.

Et cedri Libani, quas plantasti.

Satiabuntur hac gratia, non solum humiles huius mundi, sed etiam nobiles atque sublimes; qui propter excellentiam suam dicuntur cedri: sed quas plantavit Dominus, qui etiam de divitiis & illulibus, multos iustificavit.

Illis passeret nidificabunt: fulcra domus dux est eorum.

In istis cedris Libani, quas gratia Dei plantat & satiat, nidificabunt passeret: hi scilicet qui elegerunt humilitatem, & relictis quæ habebant, aut venditis, nihil sibi in hoc seculo reservaverunt; sed divitum Christianorum domibus agricole suscepti, necellariis solatiis adjuvantur. Qui tamen licet in cedrorum altitudine requiescant, non ipsis cedris ducibus utuntur; sed fulcra domus dux est eorum. Domus autem fulcra, quæ marina est avis, non est in terre foraminibus, neque in ramis arborum; sed in petra, quæ aquis sit circumdata. Petra vero intelligitur Christus, qui exemplum patientiæ præbuit humilibus & passeribus: quorum ipse est fortitudo, ut circumfremantibus illis non moveantur; & si quid in cedris Libani offenderit, fulcra domum sequantur.

Montes altissimi cervis, petra refugium hereticis.

Cervi sunt magni & præcipui spirituales, qui mandatorum Dei subtilissima quæque sustinent, & in montibus habitant scripturarum. Sed & qui excelsa tenere non possunt, habent humilitatis suæ refugium; ac licet sint minia quibusdam peccatis hispidi & spinosi, (quod significatur eis hereticorum nomine,) tamen & ipsi suscipiuntur a petra, quæ sive in montibus, sive in mari, sive in convallibus, omnium est ubique præsidium.

Fecit lunam in tempore.

Fundavit Dominus Ecclesiam, quæ per temporalia transit ad æterna; & quamvis ad claritatem, Prosper. Tom. I.

tatem destinata sit perpetem, mutationibus tamen, dum hic degit, obnoxia est.

Sol cognovit occasum suum.

Christus agnovit passionem suam. Occasus Christi, passio Christi est. Sed numquid sol sic occidit, ut non oriatur? Numquid qui dormit, non adjiciet ut resurgat? Quid est autem, Agnovit occasum suum; nisi, placuit ei ut moreretur? Voluntate enim suscepit crucem & mortem; & sicut aliena sunt ab ejus notitia quæ ipsi non placent; ita ea quæ voluntati ipsius congruunt, novit atque cognoscit.

Posuisti tenebras, & facta est nox.

Cum passus esset Dominus, conturbata sunt tenebris formidinis corda Apollolorum: & quædam illi: nox facta est, cum occisus est qui Redemptor omnium bestie filius.

Casti leonum rugientes ut rapiant, quærentes a Domino escam filii.

In hac nocte desperationis, & in his tenebris ignorantie indidabantur bestie filiorum, id est, maligni spiritus; & casti leonum, hoc est, scilicet demonum, lurentes ad rapiendos in equam suam, quos in tenebris infidelitatis invenerint. Quibus tamen nihil (a) noxie inferre possunt, nisi Deus permittere velit: ideo ab ipso petunt rapiendi potestatem, cunus iudicio homini inimici suis aut calligando traditur, aut probandus.

Ortus est sol, & congregati sunt: & in cubilibus suis (b) collocabuntur.

Ortus est sol, quia occidit sol: id est, Christus mortuus surrexit, & universum mundum claritatis suæ manifestatione implevit: & quamvis in cordibus infidelium tenebre perseverent, Ecclesia tamen toto orbe terrarum, cui sol est ortus, in lumine est. Unde illi spiritus, qui ad persequendos Christianos impiorum animos incitant, in tanta luce ubique recepit veritatis favire non audent, in sua cubilia congregati, intra infidelium corda cohibentur.

Exivit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vespertem.

Quia modo in pace Ecclesie homo Dei, iustitie Dei serviens, libere agit, & ad profuturam sibi opera securus egreditur usque ad vespertem. In fine enim mundi erit quidam conturbatio persecutionis (c) extenuæ.

Quam magnificata sunt opera tua Domine!

Omnia in sapientia fecisti. Admiratio hæc, quæ magnificentia superpet operum divinorum, ad utramque conditionem pertinet, id est, & mundi huius, & Ecclesie. Quia temporalium pulcritudo gloriam significat æternorum, & per visibilia, ea quæ non apparent intellecta conspiciuntur. Omnia autem in sapientia fecisti, id est, in Christo facta sunt, qui est Dei virtus & Dei sapientia.

Repleta est terra creatura tua.

Late oculis apparet, & multipliciter spectabilis est pulcritudo mundana, quæ sapientiam & vir-

(a) Lugd. nihil move. Dnac. & Colon. nihil movet. Lovan. nihil movet.

(b) Editiones omnes pro varia lectione assignant in margine, cunctas: quæ vox habetur in Augu-

stini enarratione hoc loco firm. 3. num. 23. & 24.

(c) Sic Lugd. edictio Lovan. Dnac. & Colon. extrema: forte pro extrema aut extrema,

& virtutem sui testatur auctoritas. Sed illam magis creaturam debemus attendere, de qua dicit Apostolus, *Si qua igitur in Christo nova creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt* (a) *nova*. Venit enim qui renovaret opus suum, qui conflaret argentum suum, qui formaret monetam suam. Et videmus plenam terram Christianis in eum credentibus, & ad spem novi sæculi, relicta preterita vanitate, currentibus.

¶ 13. *Hoc mare magnum, & spatiosum: illic repentia, quorum non est numerus.*

Licet ad novum sæculum nova creatura pertineat, in hac tamen vita peregrinatur, & non potest ad patriam suam, nisi per hoc magnum & inquietum mare inter pericula navigare: insidiatur innumerabilem repentium dolo, hoc est multarum tentationum incursum a quibus cavendum est, ne dum reputant, subreant; & non recedendum a ligno crucis, in quo hoc sævum mare sub Christi gubernaculis transeat.

¶ 14. *Animalia pusilla & magna: illic aves commedunt.*

In hoc mari sunt infideles; & inter aquas amaras sterileque versantur pusilli & magni, id est, & infirmi, & primates istius sæculi: qui licet Christianæ religioni adveniant; tamen inter ipsos tutos est nostrorum navium commedus; hoc est, inter procellas & fluctus maris, gubernante Christo, Ecclesiarum tutus est cursus.

¶ 15. *Draco iste quem formasti ad illudendum ei.*

In mari isto magno, ubi sunt repentia, quorum non est numerus, ubi animalia pusilla & magna, ubi etiam nostrarum navium commedus; ibi est & draco, qui de summis in ima dejectus iudicio Dei, ad hoc ex angelo diaboli factus est, ut malitiae & nequitiæ ipsius a sanctis illuderetur. Qui est indolenter habet nocendi cupiditatem, nemini tamen plus tentationum potest inferre, quam spiritus.

¶ 16. *Omnia a te expectant, Domine, ut des illis cibum in tempore opportuno.*

¶ 17. *Dante te, illi colligens.*

Universis repentinis, cunctis animalibus, atque ipsi draconis non superat cibum, nisi quem Dominus dedit. Quamvis enim draco semper sit cupidus ad vorandum; vorare tamen non potest, nisi quod Deus iustus ciborum omnium distributor, ei ei addiderit. Est autem esca ipsius terra. Non igitur edendus dabitur, qui terra non fuerit, hoc est, qui non se terrenis cupiditatibus affectibus dedit.

¶ 18. *Aperiente te manum tuam, universa replebuntur bonitate.*

¶ 19. *Avertente autem te faciem tuam, turbabuntur.*

Aperit manus Dei, revelatio est Christi. Manus enim Domini, Christus est. Et brachium Domini cui revelatum est? Quod cui revelatur, illi aperitur; & cui aperitur, bonitate impletur. Utque hanc bonitatem de super accipiente se noverit, nonnumquam Dominus avertit fa-

ciem suam: & qui videbatur plenus bonitate, turbatur; ut per subitam inopiam intelligat, illam boni abundantiam non sibi fuisse de proprio.

¶ 20. *Auferes spiritus eorum, & deficient; & in potentiam suam revertentur.*

¶ 21. 10.

Qui in se gloriabantur, docentur detumescere: auferuntur ab eis spiritus superbie, ut convertantur in pulverem suum, agnoscentes quod terræ sint, & penitentes quod superbiierint, ut rursus bonitate replerentur.

¶ 22. *Emittite spiritum tuum, & creabuntur: & renovabit faciem terræ.*

¶ 23. 10.

¶ 24. 10.

Ipsius enim sumus figmentum, dicit Apostolus, creati in operibus bonis, quæ preparavit Deus, ut in illis ambulemus. Ab Spiritu Dei accepimus gratiam, & renovat faciem terræ, condens in toto mundo novam creaturam per spiritum gratiæ, ut deponat veterem hominem, in novitate virtutis ambulemus.

¶ 25. *Sit gloria Domini in æternum: letabitur Dominus in operibus suis.*

¶ 26. 10.

Deo ergo sit gloria, Deus letetur in operibus suis. Quia si quid laudandum, si quid laudandum ab homine agitur, opus Dei est, & munus gratiæ eius, qui auctori spiritum superbum, & dat spiritum sanctum.

¶ 27. *Qui tangit montes, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigabunt.*

¶ 28. 10.

Hæc opera Dei convertentis avertit; ut aspiciat ad terram præsentem sibi, ac de suis viribus præficientem, & faciat eam tremere, & hanc sibi esse causam tremoris agnoscat, quia Deus (b) in ipso operatur ut bona sit, quo se avertente defecerat. Eodem autem opere tanguntur & montes, id est, sublimiores quidam, & potentiores huius sæculi: & fumigabunt, id est, dabunt Deo confessionem, & preces ipsorum ad Deum, qui illos tetigit, quasi fumus ascendit.

¶ 29. *Cantabo Domino in vita mea: psallam Deo meo, quamdiu sum.*

¶ 30. 10.

Omnia, inquit, ad laudem Dei referam, & Dominum in omnibus operibus suis sine fine laudabo.

¶ 31. *Suavis sit ei disputatio mea; ego autem jucundabor in Domino.*

¶ 32. 10.

Suavis est Domino disputatio illius, qui per humilem confessionem se indicat scienti Deo, & cui se indicat necienti Deus. De hac autem tali dispositione oritur delectatio: quia confessio non in se gloriantis, in agnitionem Dei proficit.

¶ 33. *Deficient peccatores a terra, & iniusti, ita ut non sint.*

¶ 34. 10.

Iracundiæ & odii videtur esse vox ista: sed est præcipue charitatis. Hoc enim ait quod & supra, ut auferatur spiritus superbiorum, & deficient: & mittatur in illos spiritus Dei, ut fiat nova creatura, deficiente malitia, non pereunte substantia. Qui enim, cum esset im-

(a) Hic recentiores editiones addiderunt vocem, *omnia*, quæ abest a quorundam veteribus, & quam abesse solent a his. Notatum legimus in Augustino hic loci, & supra jam non semel omni observavimus.

(b) Forte, in ipsa; scilicet terra, ad bona sit.

Quod si de homine illa terra notam primo sensu exponi deberet, dissuadet carere, in ipso operatur ut bonus sit. Editiones nostræ ad hoc dubium solvendum nihil consuerunt.

impius justificatus est, non erit impius, sed erit iustus.

Item V. 15. *Benedic anima mea Dominum.*

1. Cor. 26. *Benedicat anima fidelis in omnibus Deo, & qui glorietur, in Domino glorietur.*

PSALMUS CIV.

Primus hic Psalmus prenotatur HALLELUJA, quod est, (a) Laudate Dominum: ideo a laude cepit.

V. 1. *Confitemini Domino, & invocate nomen ejus.*

Laudate, inquit, Dominum, & invocate: semper enim invocationem debet prae laudatio, quae hic dicta confessio est.

Item V. 1. *Advantate in genibus opera ejus.*
Evangelistis hoc dicitur in Propheta, ut universo mundo Christus annuncietur.

V. 2. *Cantate ei, & psallite ei.*

Hoc est, verbo & opere praedicare: quoniam ore canitur, manibus autem psallitur.

Item V. 2. *Narrate omnia mirabilia ejus.*

V. 3. *Laudamini in nomine sancto ejus.*

Opera, inquit, Dei confitendo narrate: & in operibus vestris sic etiam laudabiles, ut Deus laudetur in vobis.

Item V. 3. *Lateat cor quarentium Dominum.*

V. 4. *Quaerite Dominum, & confirmabit*

Item V. 4. *Dominum quaerens, gaudium quaerit: sic ergo quaeratur, ut non de se, sed de Deo gaudeat & confortetur. Accedens enim ad Dominum, & illuminabitur ignorantia, & corroborabitur infirmitas; data sibi & intelligentia qua videt, & charitate (b) qua servetur.*

Quaerite faciem ejus semper.

Item V. 4. *Facies pro praesentia ponitur, sicut facies ventis, & facies ignis. Praesentia ergo Dei semper quaerenda est: & perseveranti studio agendum, ut qui praesentem se tribuit, non recedat. Hoc autem in illa vita fides quaerit, spes invenit, charitas vero obtinet in vita aeterna, ubi amor veræ praesentiae nec minuitur, nec finitur.*

Item V. 4. *Mementote mirabilium ejus quae fecit, prodigia ejus & judicia oris ejus.*

V. 5. *Semen Abraham servus ejus, filii Jacob electi ejus.*

Quia multum est paucisque possibile est, secundum id semper Deum quaerere, quod ipse de se ait, *Ego sum qui sum*; secundum id saltem a parvulis est quaerendum, quod ipse ait, *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, hoc mihi nomen est in aeternum.*

Item V. 5. *Mementote ergo mirabilia ejus quae fecit, qui semen estis Abraham; & filii ejus Jacob quem elegit Deus.*

Ut si alius Deum non potestis desiderare, vel secundum ea quae cum patribus vestris operatus est, praesentiam ipsius expectatis.

Item V. 5. *Ipsa Dominus Deus noster, in omni terra judicabit opus.*

Manifestavit, quod hi essent filii Abraham, qui essent filii promissionis, dicendo, *In omni terra judicabit ejus*: quia in toto mundo fuerant filii Abraham, quos nunc sermo prophetiae cohorat, ut meminerint mirabilium Dei.

Item V. 5. *Mementote in saeculum testamenti sui, verbi quod mandavit in mille generationes.*

Item V. 5. *Quod disposuit ad Abraham, & juramenti sui ad Isaac.*

Item V. 5. *Et statuit illud Jacob in praeceptum, & Israel in testamentum aeternum.*

Item V. 5. *Dicens, Tibi dabo terram Chanaan, seminum hereditas vestra.*

Per ea quae transferunt, significantur ea quae manebunt; & per imaginem veteris testamenti, confirmata est promissio hereditatis aeternae, per verbum quod *mandavit Deus in mille generationes*, hoc est, in omnes. Nam ut nihil vacui pretermitteret, eum numerum posuit generationum, quem constat nec ab ipso Adam usque ad finem mundi posse compleri, donec omnes generationes finiantur, quae ex abundanti millenario numero comprehensae sunt. Verbum mundi permancet: id est, verbum fidei, cui promissa est hereditas aeterna. Quod enim ait, *Tibi dabo terram Chanaan*, non mandatum est, sed praesentium: mandatum autem est, ut iustus ex fide vivat, col patriam aeternam promittitur nomine cuiusdam terrae, cuius dum non est perpetua possessio, certum est quia alia significatur.

Item V. 5. *Cum essent numero brevi, paucissimi, & incolae in ea.*

Id est, in terra Chanaan.

Item V. 5. *Transferunt de gente in gentem, de regno in populum alterum.*

Item V. 5. *Non reliquit hominem nocere illis, & corripuit pro eis reges.*

Item V. 5. *Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite (c) malignare.*

Quando, inquit, in terra Chanaan habitaverunt patres Abraham, & Isaac, & Jacob, peregrini erant illic, prius quam illam acciperent in hereditatem: & cum essent paucissimi, transferunt de gente in gentem sine noxa. Non enim permisit Deus, ut quisquam illis noceret: ita ut ipsa protectio Dei dicere (d) videretur, *Nolite tangere Christos meos, & cetera.* Quae verba etiam non sunt in historia, fuerunt tamen in ipso rerum effectu: cum divinitus hoc ageretur in cordibus alienigenarum, ut electi Dei essent illi. Qui ideo jam tunc christi dicti sunt, cum adhuc in usu christi non esset: quia & ipsi in ea vivebant fide, quae erat novissimi temporis revelanda. Ab initio enim omnibus sanctis non nisi in Christo, iustificatio fuit.

Item V. 5. *Et vocavit samem super terram, & omne frumentum paucis contrivit.*

Item V. 5. *Misit ante eos vicum, in servum venundatus est Joseph.*

Per hanc dispositionem factum est, ut transferret

O 2

(a) Sex potius, ut apud Augustinum hic loci, *Laudate Deum.*

(b) Editio Lugdun. *qua servatur.*

(c) Editi nostri ad unum omnes habent, *malignare*.

gnore: pro quo in Augustini enarratione, ut in Vulgata nostra legitur, *malignant.*

(d) Editi veteres, *dicere videntur*. Posteriores videntur: nec male emendatum.

rent de gente in gentem, (a) de regno in populum alterum. Quod autem vocavit famem, non sic accipiendum, quasi famet aliqua persona sit, vel res: subalternis & vivens, quae imperio vocantis acta sit, cum famem nihil aliud sit, quam ex inedia contracta perniciosa; sed vocata, dictum est, pro facta. Vocat enim Deus quae non sunt, tamquam quae sint: quae non id eo vocata sunt quia erant, sed ideo, (b) erunt quia vocata sunt: id est, existerent iusta sunt, per eum qui fecit quae futura sunt. In eo vero quod misit ante eos virum, in sermone verum datus est Joseph, diligens inspectio necessaria est, qua videamus, quomodo malis operibus hominum bene utatur: cum homines bona opera Dei ad instrumentum malitiae suae transferant.

- Y. 12. *Humiliaverunt in compedibus pedes ejus: ser-*
rum pertinavit animam ejus;
Y. 13. *Donec veniret verbum ejus, eloquium Domini*
inflammavit eum.

Compedit quidem Joseph accepisse non legimus, sed dubitandum non est de eo, quod licet historia praetermiserit, tamen propheta non tacuit. In sermo autem, quod pertinavit animam ejus dixit, tribulationem dux necessitatis debemus accipere. Quae tribulatio tam diu mansit, donec implemur formia, quae verbo ipsius fuerant interpretata, & per quae commendatus est regi, ut etiam ipsi futura praedicaret. Ne quibus autem haec homini tribueret, non gratiae Dei; congruenter adjectum est, *Eloquium Domini inflammavit eum*: ut etiam ipse intelligatur sancto Spiritu (c) servasse.

- Y. 14. *Misit Rex & solvit eum, princeps populo-*
rum, & dimisit eum.
Ipse est Rex, qui Princeps populorum: solvit eum compeditum, dimisit inculum.
Y. 15. *Constituit eum dominum domus suae, & prin-*
cipem omnis possessionis suae.
Y. 16. *Ut erudiret principes ejus sicut semetipsum;*
& seniores ejus prudentiam doceret.

Ne hoc quidem in illa sublimitate Joseph historia refert, quod Aegyptios senes sapientia imbuere spiritali. Sed qui fieri posset, ut vir tantus, unius veri Dei cultor, aliendis tantummodo Aegyptiorum corporibus, & solis terrenis rebus prospiciendis esset intentus; non autem curaret, ut eorum quos habebat subditos, etiam animos erudiret?

- Y. 17. *Et intravit Israel in Aegyptum: & Jacob ac-*
colis fuit in terra Cham.
Quod est Israel, hoc est Jacob; & quod est Aegyptus, hoc terra Cham. De semine enim Cham filii Noe, exorta est gens Aegyptiorum, apud quos peregrinati sunt Israelitae. Si autem queritur, quomodo de regno in populum alterum transisse dicantur, cum terram Chanaan

nequid in regnum accepissent: potest per anticipationem, id est, prolepsin, sic dictum accipi, ut quod futurum erat, quasi factum dictum sit.

Et auxit populum suum vehementer, & firmavit eum super inimicos ejus.

Quod breviter praemissum est, Firmavit populum suum super inimicos ejus, tamquam quereremus, quomodo factum sit, incipit dicere, donec id etiam narrando determinet.

Et convertit cor eorum, ut adissent populum suum, ut dolum facerent in servos ejus.

Cor Aegyptiorum non Deus depravitavit a recto; sed cum sponte mali essent, & tales ut possent invidere felicibus, in odium illos Hebraeorum convertit beneficentia sua, qua populum suum multiplicabat. Beneficiencia autem suis, Aegyptios ad eorum inimicitias incitavit; non ipsos malos faciendo, sed illis bona quae malos urerent, largiendo.

Misit Moyses servum suum, & Aaron, (d)

& quem elegit ipsum.

Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham.

Multa sine ulla verbis facta sunt, vel virga, vel manu extensa, vel favilla in caelum missa. Sed quia illa ipsa (e) sine verbo facta sunt, non erant ab aliquibus significationibus vacua, sicut verba quae loquuntur: ideo etiam ipsa dicta sunt verba, non vocum & sonorum, sed signorum & prodigiorum.

Misit tenebras, & obscuravit: & non exacer-

baverunt sermones ejus.

Id est, Moyses & Aaron Aegyptii, quamvis essent durissimi, patienter tulerunt, donec omnia quae Deus facere disposuerat, completerentur.

Convertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum.

Dedit terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum.

Hyperbolice dictum est, tamquam ipsam terram eorum convertisset in ranas.

Dixit, & venit cyrenia, & sciniphes in omnibus subibus eorum.

Si queritur quando dixerit: in verbo ejus erat ante quam fieret; & sine tempore ibi erat, quo tempore fieret.

Posuit pluvias eorum grandinem, ignem comburentem in terra ipsorum.

Et percussit vineas eorum, & ficulneas eorum, & contrivit lignum finium eorum.

Hoc vi grandinis, & fulminibus factum est. Unde & ignem dixerant comburentem.

Dixit, & venit locustae & bruchae, cujus non erat numerus.

Una plaga est locustae & bruchi: quoniam altera est parens, altera factus.

Et

(a) Ita Lugd. & Lov. editi, ut supra legitur. Diac. & Colon. & regio. Posteriores, & de regio.

(b) Diac. & Colon. editiones, erant. Lugd. & Lov. erant.

(c) Lugd. & Lov. legunt, fruisse. Diac. & Colon. fecisse. Fruus a seruo seruis derivatum notant Grammatici. Unde apud Terent. in Adelphi. Sponsum jam de fruisse adfectionem.

(d) Lugd. Lovan. & Diac. in quem. Colon. cum

posterioribus, & quem. Apud Augustinum, quem elegit sine in, vel &.

(e) Locus hic procarum vocum additione faret clarior. Cui rei praestanda cum non iuvarent editi molli, desidereremus nos M. E. ipsum Augustini locum de verbo ad verbum placet transcribere, sed quia illa ipsa quae facta sunt non erant aliquis significationis inania, sicut & verba quae loquuntur ideo &c.

Y. 11. *Et comedit omne fenum terra eorum.*
Etiam fenum fructus est, sicut loqui Scriptura consuevit, quæ etiam legeres frugum fenum appellat.

Y. 12. *Et percussit omnem primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.*

Hæc plaga novissima est, excepta morte in mari rubro. Quæ plagæ cum sint decem, nec omnes commemorantur sunt, nec eodem ordine quo in Moyse leguntur. Libera est enim prophetica laudatio a lege narrationis historice.

Et eduxit eos in argento & auro.

Y. 13.
Psalm. 118.
v. 12.

Dolus quidem, quo Egyptii decepti sunt, ut argentum & aurum Hebræis discendenribus darent, non ad præceptum, nec ad inspirationem Dei referendus est; sed ad promissionem tantum, quæ carnales quoque hæc decipi cupiditate patenter. Verumtamen habeat aliquid fraus illa iustitiæ, quæ ab iniquis hoc quodammodo absulit, quod pro mercede mulierum opum debebatur.

Item Y. 13.

Et non est in tribus eorum infirmus.

Etiam hoc magnum beneficium Dei fuit, ut in illa professione nullus esset infirmus, corpore scilicet, non animo.

Y. 14. *Latata est Egyptus in professione eorum: quia incubuit timor eorum super eos.*

Intelligendum, quod hoc tunc factum sit, quando oppresso aquis Pharaone cum exercitu suo, residui Egyptiorum timere potuerunt, ne ad delendos eodem Hebræi reverterentur: quibus profectis in longinquiora, causas habuerunt latandi.

Y. 15. *Expedit nubem in protectione eorum; & ignem, ut luceret eis per noctem.*

Y. 16. *Perierunt, & venit coturnix.*

Quæ utique caro est. (a) Quæ petio non querulorum, sed electorum præfata est, ad carnalium murmurum comprimenda. Quoniam hic Psalmus non de eis loquitur, in quibus non est beneficium Deo; sed de fide filiorum promissionis, propter quos etiam illi iuvabantur.

Item Y. 16.

Et pane cæli saturavit eos.

Id est, manna.

Y. 17. *Dispersit petram, & fluxerunt aquæ: abierunt in sicco flumina.*

His omnibus beneficiis Dei, fidei Abrahæ meritis commendatur.

Y. 18. *Quoniam memor sui verbi sancti sui, quod locutus est ad Abraham puerum suum.*

Y. 19. *Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia.*

Y. 20. *Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt.*

Tamquam quereremus, (b) cui bono ista data sint: ne hoc ipsum putaretur summum bonum, quod illa felicitas temporalium rerum data est; continuo eam ad aliud retulit, ubi summum bonum oportet inquiri.

S. Prosper. Tom. I.

Ut custodiant justificationes ejus, & legem ejus requirant.

Ergo intelligendum est, Dei servos, & electos filios promissionis, imitantes fidem Abrahæ, propterea ista bona terrena sumere a Domino, ut non in eis luxu dissoluant, sive perversa securitate torpescant: sed ideo habent hæc omnia ex divina misericordia preparata, in quibus querendum possent negotiosissimis laboribus occupari: ut ad hoc vacent, unde bonum æternum possit acquiri. Hoc est, *Ut custodiant justificationes ejus, & legem ejus requirant.*

PSALMUS CV.

Halleluia.

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.

Y. 1.

UO isti Psalmi civ. & cv. ita inter se conjuncti sunt, ut in uno eorum qui præcedit, commendetur populus Dei in electis ejus, de quibus nulla querela est, & in quibus beneficium est Domino: in isto autem qui sequitur, hi commemorantur, qui in eodem populo amaricaverunt: nec tamen etiam illis misericordia Dei desit. Dicuntur autem illi ex eorum persona, qui veniam conversi precantur: & exempla commemorantur illorum, in quos etiam peccatores dives apparuit misericordia Dei. Incipit ergo iste Psalmus, sic ille, *Confitemini Domino: sed ibi sequitur, & invocato nomen ejus: hic autem, Quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.* Confessio igitur peccatorum habet laudationem Dei: quoniam qui indulgentiam petit, cum spe debet orare, & cum laude ejus misericordie quam credit æternam.

Quis loquatur potentias Domini, auditis faciet omnes laudes ejus.

1. Cor. 10.
v. 1.

Quis enarrabit opera omnipotentis misericordie Dei, vel poterit facere ut omnes laudes ipsius audiantur? Quia quod ore promittit, & quod opere agit, in laudem Dei dicendum est, atque faciendum.

Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.

Y. 2.

Iustitia & iudicium tam similia sibi sunt atque vicina, ut quolibet eorum pro altero poni possit. Verumtamen si proprietates eorum diligenter servanda sit, iudicium custodire dicendum est, qui recte iudicat, iustitiam vero facere, qui recte agit.

Memento nostri, Domine, in beneficentia populi tui.

Y. 3.
1. Cor. 10.
v. 1.

Id est, ut in eis stans, in quibus beneficium est tibi: quia non in omnibus illis bene placitum est Deo.

O 3

V.

(a) Augustinus hoc loco: Non coturnicem concupiverunt, sed carnes. Quia vero & coturnix caro est, & in illo Psalmo non loquitur de amaricatione illorum, in quibus non est beneficium Deo, sed de fide electorum... ipsi intelligendi sunt petisse ut veniret, unde amaricationem munerum opprimeretur. Ex quibus intelligas necessario substitui debuisse vocem

murmura in sequentibus, pro voce mureta, quæ habetur in Editis omnibus.

(b) Editiones nostræ legebant, cui bona ista. At ex Augustini opere, sensu loci id exigente, corrigere non dubitavimus, cui bona ista data sunt. Id est, quo sine data, seu cui usus a Deo designata.

De m. T. 6. *Visita nos in salutari tua.*
Hoc est, in Christo tuo, in quo peccata dimittuntur; & animæ sanantur, ut culodiant iudicium, faciantque iustitiam.

T. 1. *Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad letandum in letitia gentis tue.*

Visita nos, inquit, ad videndum, id est, illuminata nos, ne simus cæci, & extra bonitatem electorum tuorum. Quoniam oculi interiores recta vident, æquitate vident, bona concupiscunt. In hac ergo bonitate fac & nos videre, & lætari in letitia populi tui, quæ non est præter te: quia omnes tui non gaudent nisi de te.

Item T. 1. *Ut lauderis cum hereditate tua.*

Id est, ut omnia bona hereditatis tue, quam elegisti & adoptasti, ad tuam gloriam laudemque referantur. Quia quos visitas in salutari tuo, laudari nisi in tua laude non possunt, qui eos laudabiles facis.

T. 6. *Peccavimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus.*

Dupliciter intelligi potest, quod peccaverint posteri cum patribus suis, tanto antiquioribus: sive quia in lumbis patrum erant, quando illi in Ægypto fuerunt; quia & Levi cum Abraham decimatus est: sive quia imitatores fuerunt per similitudinem contumaciae, & cum illis peccaverunt, quos suis moribus retulerunt.

De m. T. 2. *Pater noster in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua, non fuerunt memores multitudinis misericordiae tue.*

Et intellectu redarguit, & memoriam. Intellectu quippe videre debeuerunt, ad quorum honorum æternitatem, per illa temporalia vocarentur: memoria vero ad hoc saltem instrui debeuerunt, ut mirabilia Dei non obliviscerentur: cum ad confirmationem eorum multum posset valere beneficiorum Dei fidelis recordatio.

Item T. 2. *Et irriterunt, ascendentes in mare, in mare rubrum.*

Ascendentes distum est, pro terræ positione: quæ talis est, ut descensio dicatur in Ægyptum de terra Chanaan, & in eam de Ægypto ascensio.

T. 2. *Et salvavit eos propter nomen suum, ut nomen faceret potentiam suam.*

T. 6. *Et increpavit mare rubrum, & siccatum est.*
Non legitur ulla vox facta, qua siccaretur mare: potentia ergo qua id factum est, increpatione dicta est.

Item T. 6. *Et eduxit eos in abyssi, sicut in deserto.*
Quia siccitate factum erat sicut desertum, ubi fuerunt abyssi.

T. 10. *Et salvavit eos de manu ostentium, & redemit eos de manu inimici.*

Quid preli datum est in hac redemptione? An prophetia est, quod in figura baptismi hoc factum sit, ubi redimimur de manu diaboli magno pretio, quod est sanguis Christi? Unde convenienter hoc magis mari rubro figuratum est.

Et operuit aqua tribulantes eos, unus ex eis T. 11.
non remansit;

Et crediderunt in verbis ejus, & laudaverunt T. 11.
laudem ejus.

Talis locutio est, cum dicitur, Hanc servitutum servivit, aut, talem vicam vixit. Laudem vero Dei illam dixit, quæ cantico Exodi continetur.

Cite fecerunt, obisti sunt operum ejus; non T. 11.
sustinuerunt consilium ejus.

Fecinaverunt beati fieri temporalibus rebus, & magis concupiscunt præsentia, quam futura: cum debuerint de tantis erga se beneficiis intelligere, quod ad aliquam sine fine beatitudinem vocarentur.

Concupiscerunt concupiscencias in deserto, & T. 11.
tentaverunt Dominum in iuspectu.

Talis locutio est, Concupiscerunt concupiscenciam, qualis est superior, Laudaverunt laudem.

Et dedit eis petitiones eorum, & misit satisfactionem in animam eorum.

Animam hoc loco, non secundum quod rationalis est, dixit; sed secundum id quod (a) animatum corpus anima facit: ad cuius animalis sustentationem pertinet cibis & potus.

Et irriterunt Moysen in castris, & Aaron T. 11.
sanctum Domini.

Et aperta est terra, & deglutivit Dathan, T. 11.
& (b) superperit super congregationem Abiron.

Quod est deglutivit, hoc est, superperit: amborum autem una erat causa, & amplius schisma.

Et exarsit ignis in synagoga eorum, & flammæ T. 11.
ma combussit peccatores.

Licet iusti quoque & laudabiliter viventes, non sint absque peccato: Scriptura tamen peccatores, non levium culpam homines, sed multorum facinorum, & profundæ iniquitatis, hoc nomine appellare consuevit.

Et fecerunt vitulum in Choreb, & adoraverunt T. 11.
sculptile.

Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comeditis saxum.

Deus erat gloria eorum, si ejus consilium sustinerent; cui dicitur: Gloria mea, & exaltans psal. 1. 4. caput meum. Istam gloriam suam, id est, Domini, immutaverunt in similitudinem vituli comeditis saxum: ut ab eo comederentur, a quo comeduntur qui sapient secundum carnem. *Item T. 6.* Omnis enim caro saxum;

Obisti sunt Deum, qui liberavit eos, qui fecit T. 11.
magnum in Ægypto, & mirabile in terra Cham, terribilis in mari rubro.

Quæ sunt mirabilia, eadem terribilia. Nulla quippe est admiratio sine quadam formidine.

Et dixit disperdere eos, si non Moyses T. 11.
alio ejus steterit in confectione in conspectu ejus.

Non ita dixit, in confectione, quasi ut (c) confrangeret iram Dei: sed in plaga, qua e-

(a) Fortasse scripserat S. Prosper, ut in Augustino legitur, *secundum id quod animas corpus animal facit*: cum statim de animalibus subjungens dicat, *et corpus animalis sustinuerunt*. Non mutavimus tamen, quia non favebat Editi nostri, nec sensus omnis aberrat a lectione solita.

(b) Editi simpliciter verbo, *operavit*. Substitui compotum, *superperavit*, copit expositio subsequens.

(c) Sic Lugd. Lovan. Duac. & Colon. pro *confringeret*: cuius loco posteriores editores posuere *frangeret*, quod legitur etiam apud Augustinum.

rant illi conterendi, in qua Moyses obiecit seipsum pro eis. Et demoliturum est, quantum pro malis videret apud Dominum sanctorum interitum.

Item V. 10.
Q. 14. **Ut auerteret iram ejus, ne disperderet eos: ***
& pro nihilo haberent terram desiderabilem, nec crederent verbis ejus.

Nullo modo illi culpantur, quia pro nihilo haberunt terram, cujus temporale regnum etiam nos pro nihilo habere debemus: nisi terra illa, quæ dicebatur fluens lac & mel, magis sacramenti habuisset significationem. Quod non intelligentes, nec desiderantes, sed in terrenis tantum felicitatem suam constituentes, non crederunt verbis Dei; & pro nihilo haberunt terram desiderabilem, id est, æternam atque cælestem.

V. 11. **Et murmuraverunt in tabernaculis suis, non exaudierunt vocem Domini.**

V. 12. **Et elevarit manum suam super eos, ut prosterneret eos in deserto.**

V. 13. **Et deiecerit semen eorum in nationibus, & dispergeret eos in gentibus.**

V. 14. **Et consecrati sunt Belphégor: & manducaverunt sacrificia mortuorum.**

V. 15. **Et irritaverunt eum in adinventionibus suis, & multiplicata est in eis ruina.**

Suspensa fuerat ira iustitiae, & in peccatores dilata vindicta. Sed postea quam consecraverunt se idolis, & manducaverunt sacrificia mortuorum, id est, quæ mortuis hominibus immolabant; fornicationi quoque alienigenarum mulierum miscuerunt, multiplicata est in eis ruina, ut ob augmentum criminum gravius valerentur. In qua violatione Dominum Phinees sacerdos placavit: quia masculum & feminam, in complexu adulterio deprehensos, pariter interemit; & deparatum est hoc ei ad iustitiam: quia vidit Dominus, quod hoc totius populi charitate fecisset.

V. 16. **Et stetit Phinees, & placuit; & cessavit quassatio.**

V. 17. **Et reputatum est ei ad iustitiam in generatione & generationem, usque in sempiternum.**

V. 18. & 19. **Et irritaverunt eum ad aquam contradictionis, & veratus est Moyses propter eos: ***
quia exacerbarunt spiritum ejus. Et distinxit in labiis suis.

Sanctus Moyses perturbatus murmure populi, non tenuit fiduciam qualem debuit, & dubitantes petram virga percussit, distinguens hoc miraculum a ceteris, quasi non posset qui cetera fecerat, etiam istud efficere. Hinc ergo meruit prior morti, quam terram repositionis intraret. Cui tamen Deus tamquam electo suo, etiam post mortem, bonum perhibet testimonium: ut intelligamus, eum huius tantum hereditatis privatione multatum; non autem illius æternæ, quam significabat temporalis & terræ possessio.

V. 20. **Nunc disperderunt gentes, quas dixit Dominus illis.**

Commixti sunt cum gentibus, & didicerunt opera eorum: *
& servierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum.
Illud, quod gentes non disperderant, & quod eis permixti sunt, factum est illis in scandalum.

Et immolaverunt filios suos & filias suas de montibus.

Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan.
Hylloria quidem talium sacrificiorum non meminit; sed nemo dubitat plarium vera narrare.

Et interfecta est terra in sanguinibus, *
& contaminata est in operibus eorum.

Tropica locutio est, quæ significat per id quod continet, id quod continetur: sicut dicimus, malam domum, in qua mali habitant; & bonam, in qua boni. (a) Interfecta ergo terra in sanguinibus, cum ipsi, qui eam habitant, interfecti sunt in animam, & contaminati in operibus suis.

Et fornicati sunt in adinventionibus suis.
Non sic dixit sunt adinventiones ipsorum, quasi ab ipsis repertæ, nullo precedente, quod sequeretur, exemplo: sed in eo dixit sunt ipsorum, quia illas suas imitando fecerunt.

Et iratus est furor Domini in populum suum.

Perturbatio iræ in Deum non cadit: sed in consuetudine loquendi, potentia vindictæ inclinabilis hoc vocatur.

Et abominatus est hereditatem suam: Et tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eorum qui aderunt eos.

Et tribulaverunt eos inimici eorum: humiliati sunt sub manibus eorum.

Quando eos hereditatem Dei vocat, non ad perditionem, sed ad disciplinam hæc abominatio fuit.

Sape liberavit eos: ipsi autem exacerbarunt eum in consilio suo.

Perniciosum consilium est hominis ipsi homini, quo ea querit quæ sua sunt, non quæ Dei: & ideo exacerbat consilium Dei, qui seipsum suis promittit hereditatem; ut non temporalius beati fieri cupiant, sed æternis.

Et humiliati sunt in iniquitatibus suis.
Et vidit eum tribularentur, cum audiret orationem eorum.

Et memor fuit testamenti sui; & paventium eum secundum multitudinem misericordiarum suarum.

Pœnitentia, dictum est, quia sententiam, quæ eos punire videbatur, in misericordiam vertit: quod Deus sine commutatione consilii sui facit. Quia enim apud nos quædam ipsius iudicia & opera variantur; apud ipsum tamen omnia rerum exitus prædicentem, nihil nova dispositio agitur; qui fecit quæ futura sunt. Cum ergo paventium eum secundum multitudinem misericordiarum suarum; hoc fecit quod disposuit.

O 4 rat,

(a) Hanc lectionem tuetur sanctus Augustinus hoc loco, his verbis differens: Putarunt scriptura errare, quoniam dicebantur pro eo qui est interfectus, fuisse interfecta, nisi haberemus testimonium Dei, qui

Scripturas suas in multis linguis esse voluit, atque ita esse scriptum, interfecta est terra in sanguinibus, interfecti Græci colubis vitæ. Græce habetur, interfecti.

rat, ut concederet quod se concessurum esse præseierat.

Et dedit eos in misericordias, In conspectu omnium qui ceperunt eos.
Bene hoc ad omnes filios promissionis referretur, qui redimuntur per sanguinem, & eruntur de potestate tenebrarum: ut rescipiant de diaboli laqueo, a quo captivati tenebantur, ad ipsius voluntatem.

Salvos fac nos, Domine Deus noster; & congrega nos de nationibus.
Ut confiteamur nomini sancto tuo; & gloriamur in laude tua.

Beatus Dominus Deus Israel, a saeculo, & usque in saeculum.

Id est, ab aeterno usque in aeternum. Quia sine fine laudabitur ab eis, de quibus dicitur, Beati qui habitant in domo tua, Domine: in saecula saeculorum laudabunt te. Tunc enim perficitur quod in primordio Psalmi hujus oratum est, *Memento nostri Domine in beneplacito populi tui; visita nos in salutari tuo.* Ad vivendum in bonitate electorum tuorum, ad latendum in letitia gentis tuae, ut lauderis cum hereditate tua. Non enim de gentibus solas congregat oves, quæ perierunt domus Israel; sed etiam illas, quæ non sunt de hoc ovili: ut sit unus grex, ut dictum est, & unus pastor.

Judei vero computant ad suum regnum visibiles illam pertinere prophetiam: quia spe invisibilium bonorum gaudere non norunt, in laqueos illius rursus sunt, de quo Dominus ait, Ego vocavi in nomine Patris, & non suscepisti me: alius vocavit in nomine sui, hunc suscepisti.
Et dicit omnis populus:

Id est, omnis electio prædestinatorum, omnes filii promissionis, qui sunt ex circumcissione, & in præputio gens sancta, populus adoptionis.

Fiat, fiat.

PSALMUS CVL

Confitemini Domino, quoniam suavis est, quoniam in saeculum misericordia ejus.

Confiteri potest suavitatem Domini, qui gustavit. Nam quomodo dicit suave esse, quod nescit? Accedit ergo ad gustandum, ut possit rustiare ad confitendum. In saeculum autem, id est, in aeternum est misericordia ejus: quia æterni erunt, quorum in hoc tempore miseretur.

Dicant qui redempti sunt a Domino, quot redemit de manu inimicorum, de regionibus congregavit eos.

Ab Oriente & Occasu, ab Aquilone & Mari.

Redemptus quidem videtur Israel de terra Aegypti, de domo servitutis: sed hic hi vocantur redempti, qui in toto orbe terrarum, de magna & lata Aegypto, quasi per mare rubrum, baptismum laceratum Christi sanguine,

liberantur. Dicant ergo Christiani, qui vocati sunt de universo mundo, quoniam suavit Dominus, & in saeculum misericordia ejus.

Erreverunt in solitudine, & in fœditate; viam civitatis habitationalis non invenierunt. Esurientes & sitientes, anima eorum in ipsis defecit.

Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberavit eos. Et duxit eos in viam rectam, et ierunt in civitatem habitationalis.

Confiteatur Domina misericordia ejus, & mirabilia ejus filiis hominum.

Quater in hoc Psalmo repetitur hic versus; & misericordium Domini toties facta confessio significat, unumquemque redemptorum, ut perveniat ad perfectam pacem, quatuor tentationum periculis liberari. Nam primum periculum est, devium a veritate hominem, in ignorantie solitudine atque errore verari, & earentem cibo potuque sapientiz, fame sitique defecere. Sed cum hoc labore fatigatus exclamaverit ad Dominum, deducitur ad viam fidei, per quam incipiat progredi ad civitatem quietis, & confiteatur Domini misericordiam ejus, & mirabilia ejus filiis hominum.

Quoniam fœditatem animam inveni, & esuriam esurientem implevit bonis:

Sedentes in tenebris & in umbra mortis, conpositus in mendacitate, & in ferro.

Quoniam exacerbarunt eloquia Dei, & consilium Altissimi irritaverunt.

Ei humiliatum est in laboribus cor eorum: infirmati sunt, nec fuit qui adjuvaret eos.

Sicut prima tentatio fuit erroris & famis in ignorantia veritatis: ita postea quam quis agnovit viam Christi, & nosse coeperit quid sibi credendum, quidve faciendum sit, laboribus secundæ tentationis excipitur: ut cum vult quasi viribus suis contra peccata configere; (a) inveniat cupiditatum (b) difficultatibus præpeditum, & non posse viam quam didicit, propter compedes, ambulare. Exclamet ergo & in hac tribulatione, & de gratia Dei poscat auxilium: ut ruptis vinculis impossibilitatis suæ, ad recte agendum accipiat facultatem; quam utique posset Dominus, remotis obiculis, sponte prævenire; nisi utile esset homini, experiri infirmitatem suam, & de bonis operibus, non in se, sed in Domino gloriari: ut noverit confiteri Domino miserationes ejus, (c) cujus munera accipit, ut cupiditates suas possit vincere.

Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum salvavit eos.

Et eluxit eos de tenebris & umbra mortis, & vincula eorum dirupit.

Confiteatur Domino misericordia ejus, & mirabilia ejus filiis hominum.

Quia construxit portas aereas, & velles ferreas confregit.

Suscipit eos de via iniquitatis eorum: propter injustitias animarum suarum humiliati sunt.

Quia

(a) Supple pronomen se, ut in Angustino, *Invenit ergo se ligatum &c.*

(b) Angustinus dicit, *liberat Dominus de necessitatibus, rempuit vincula difficultatis: & super, cu-*

piditatum difficultatibus præpeditum sivebat S. Prof.

(c) Forte, *cujus munera accipit*. Editi omnes habent, *cupis munera accipit*.

Quia prius quam a dominatione peccati per gratiam liberarentur, suam volebant iulitiam constituit, ignorantes Dei iulitiam: humiliati ergo sunt per experimenta impossibilitatis suae, & invenerunt se sine Dei adiutorio nihil posse. Sed tertia eos tentatio fuscipit, quae inest fastidium verbi Dei, Plerumque enim, quos ignorantia & concupiscentia non extinguit, inedia & tardium, & fallidus languor occidit: nisi forte non est periculum, quando nec in lectione, nec in oratione est delectatio.

Y. 10. Omnia efcaam adominata est anima eorum; & appropinquaverunt usque ad portas mortis.

Y. 11. Sicut corpori noxium est corporealem efcaam non posse percipere, ita animae periculofum, spiritalis delicia fallidit.

Y. 12. Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur; & de necessitatibus eorum liberavit eos.

Y. 13. Misit verbum suum, & sanavit eos: & eripuit eos de corruptela eorum.

Quidam mentis corruptela est, cum salubria & sua via non amantur: ergo & de hoc liberari malo, plurimum bonum est.

Y. 14. Confiteatur Dominus misericordias (a), & mirabilia ejus filiis hominum.

Y. 15. Et sacrificium sacrificium laudis; & a laus-ticum opera ejus in exultatione.

Non cum tadio, non cum mortore, non cum anxietate, sed in exultatione. Verum superest quanta tentatio, & quae ad praedictes & ad lubidos pertinet: quoniam cum gubernatore tempestate urgetur, omnes qui simul navigant, eodem periculo premuntur, & simul in porta sedata tempestate salvantur. Denique sequitur.

Y. 16. Qui descendunt in mari in navibus, faciunt operationem in aquis multis.

Y. 17. Ipsi videntur opera Domini, & mirabilia ejus in profundo.

Quorum ergo opera est ut populos regant, hi de profundo cordis humani tempestates solitionem & diffensionem frequenter exortas, quae navem possunt perturbare, patiuntur: & agnoscunt ideo Deum finere, ut hae fiant, ut probati manifestiores fiant, & ut ipse in praefluris a fidelibus invocetur.

Y. 18. Dixit, & stetit spiritus procellae. Id est permansit & perduravit, ut turbati vehementius supplicarent.

Y. 19. Et exaltati sunt fluvii ejus. Ascendunt usque ad caelos, & descendunt usque ad abyssos: anima eorum in malis tabescit.

Y. 20. Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius: & omnis sapientia eorum (b) exorta est.

Qui sedent ad gubernacula, & navem fideliter amant, vim hujus perturbationis agnoscunt. Quoniam plerumque talibus scandalis exagitatus

Ecclesia, ut praesidentium corda deficiant. Et quid reilat, nisi quod sequitur?

Et clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur; & de necessitatibus eorum eduxit eos.

Et imperavit procellae, & stetit in antram, & silberunt fluvii ejus.

Et latati sunt quoniam silberunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

Confiteantur Dominus misericordias, (c) & mirabilia ejus filiis hominum.

Ubique omnino confiteantur Dominus, non modica nostra, non vires nostrae, non sapientia nostra; sed misericordias ejus. Ille ametur in omni nostra liberatione, qui est invocatus in omni tribulatione.

Exaltat enim in ecclesiis populi, & in ca-thedra seniorum laudent eum.

Jam ergo dubium non est, quod omnes supra dictae tentationes, tribulationes, liberationes, in Ecclesia agantur. Quid ergo in hac Ecclesia operatus est Dominus, nisi ut superbis resisteret, humilibus autem daret gratiam? qui Judaeos extollescentes se de genere Abraham, & de legis eloquiis, sprexit; & amputatis naturalibus ramis, oleastrum oleis inseruit, & de omnibus gentibus, Abrahae spirituale semen elegit.

Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim.

Terram fructiferam (d) in salinis, a malitia inhabitantium in ea.

Propter hanc superbam malitiam, Judaeos deseruit gratia, & feda est terra eorum sterilis atque deserta. Quia omnis prophetia, omne sacrificium, omnia ibi iacramenta cellarunt, & ad humilitatem gentium transierunt.

Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum.

Et habitare fecit illic efurientes.

Opera gratiae narrantur, quae effusa est in nationes immundas prius, atque desertas, & a cultu veritatis alienas.

Et constituerunt civitatem habitationis.

Quoniam caelestem Jerusalem jam (e) sponte obtinet, qui fide iustificatus est.

Et semina verum agros, & plantaverunt vineas, & fecerunt fructum frumenti.

De quo gaudet ille operarius, qui dicit, Non quia quero datum, sed quia fructum.

Et benedixit eos, & multiplicati sunt nimis: & jumenta eorum non sunt diminuata.

Jumenta & pecora dicuntur in Ecclesia, simpliciter ambulancia, sed utilia: non multum docta, sed fide plena. Ergo & spirituales & carnales benedixit Deus, & multiplicavit, ita ut non minuerentur.

Et panis facti sunt, & vexati sunt a tribulatione malorum & dolorum.

Eccle-

(a) Hic editi nostri antiquiores omittunt vocem *animae* ejus, quae supra legebatur, & in Augustino non omittitur.

(b) Lese, *absorptus* est. Erroremque agnosce in anteaec Editis: hic enim legit post Augustinum Vulgata nostra.

(c) Iterum omisium, *ejus*, ut supra in Editis omittunt antiquiores aetatis: cum tamen legatus ubique apud Augustinum.

(d) Augustinus legit, *in salinis*. Libri nostri omnes, *in salinis*: nec iniquus auctoribus antiquis casum sextum usurpare pro quarto. Quod aibi apud Auctorem nostrum notare non erit difficile.

(e) Non dubitamus hic pro *sponte obtineri*, legendum fore *spe obtineri*, si Editi suffragarentur. Augustinus enim ait, *Interior habitationis in spe* *amorem*. *Qui me audit, regnit, habitabit in spe* : & Apostolus, *spe salvis facti sumus*. Rom. 8. 24.

Ecclesia catholica in electis suis, precognitis a Deo, filiis promissionis, membris corporis Christi, non minuitur, nec ad paucitatem redigitur: quia ipsi vere sunt; aut cum lapsi fuerint, reparantur ac permanent, & semper multi sunt, quia de numero eorum nihil perit. Qui ergo in hanc soliditatem aeternae multitudinis, aut non introierunt, aut cum viderentur introituri, ab eadem recesserunt, ipsi pauci facti sunt: quia ab illa, quae permanet, multiplicitate divisi sunt. Numquam enim multi sunt, qui ad non essendum. Et quid tam obnoxium paucitati, quam quod est debitum perditioni?

Ibid. 11.

V. 10.

Effusus contemptus est super principes.
Hæretici & schismatici ab Ecclesia reprobati: & ideo magis contempti, quia principes esse voluerunt.

Ibid. 12.

Et seduxit eos in itinere, & non in via.
Illi qui ad civitatem habitationis tendebant, directi sunt & deducti: illi autem civitatem sanctam, id est, Ecclesiam catholicam discentes, per erroris sui itinera abire permitti sunt, & lux sunt traditi voluntarii. Deus enim non deceptionis malignitate (a) seduxit; sed iudicii veritate discernit.

V. 11.

Et adiunxit pauperem de mendicitate.
Pauper & mendicus est ille, qui nihil sibi tribuit; sed totum de misericordia Christi expectat, ante Dominicam januam quotidie clamans, & pulsans, ut ei aperiat, & ut ejus nullius vellatur.

Ibid. 13.

Et posuit sicut oves (b) familias.
Hunc quasi unum pauperem, & unum mendicem adiunxit Deus, eumque in familias multiplicavit, id est, unam Ecclesiam, unam plebem, unam ovem in latitudinem totius orbis extendit.

V. 12.

Videbunt recti, & jocundabuntur, & omnis iniquitas opprobrii os suum.
Iniquitas illa garriens contra unitatem, convicta veritate, obstruit os suum, non habens quod loquatur.

V. 13.

Quis sapiens? & custodiet hæc, intelligens miserationes Domini.
Quid custoditurus est sapiens, nisi ut sit pauper, non dives, id est, non sit superbus, non sit instans? Quia hæc custodiens intelligit miserationes Domini; non membra sua, non vires suas, sed miserationes Domini: qui errantem

& egentem in viam deduxit, & pavit; qui paginantem adversum difficultatem peccatorum, & colligatum vinculis (c) sollicitudinis, solvit & liberavit; qui fastidio languentem & pene morientem, (d) missa verbi suavitate recreavit; qui periclitantem inter naufragia scandalorum, a discrimine maris in portum deduxit tranquillitatis; qui cum denique constituit in eo populo, ubi humilibus dat gratiam; non in illo, ubi superbis resistit: & fecit eum suum, ut in peccatis manens multiplicaretur, non ut foras exiens minueretur.

Ibid. 14.

PSALMUS CVII.

Psalmus autem centesimus-septimus prætermisus est: quia in postremis quinquagesimi-sexti, & in quinquagesimi-noni, (e) videtur expositus. Itaque incipit.

PSALMUS CVIII.

Deus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris, & dolosi super me apertum est.

V. 1.

Psalmum istum de Christo habere prophetiam, quisquis Actus Apostolorum fideliter legit, agnoscit; ubi evidenter ostenditur, de Juda traditore Domini prophetatum, quod hic scriptum est, *Fiant dies ejus pauci, & episcopatum ejus accipiat alter*. Sed si de uno (f) illa omnia, quæ hic in malo dicta sunt, concurre accipere, expositionis ratio vacillabit. Melius ergo universa clarebunt, si quædam ad omnem genus inimicorum Christi, quorum Judas primatum gerit, quædam autem ad ipsum Judam proprie pertinere intelligantur.

V. 2.

Ibid. 1. 10.

Vox ergo Domini est: DEUS laudem meam ne tacueris. Laus vero ipsius vera & maxima est, quia, hoc ipsum quod est, unigenitus Dei Filius prædicatur. Contra quem os dolosi peccatoris erupit, cum virtus (g) mea infirmitatis carne tegeretur.

V. 3.

Lacerti sunt adversum me lingua dolosa.
Tunc utique, quando eum tamquam magistrum bonum captivum adulatione laudabant. *Et sermonibus editi circumdederunt me, & expugnaverunt me gratis.*

V. 4.

Ibid. 11.

Illi qui dolose antea loquebantur, postea in me aperti odii vocibus sævierunt gratis: quia caus-

(a) Ita manifeste legendum fuisse sensus loci, & verius Plalmi qui explicatur: non vero ut angela Edith, mulgatas educt; quod errore Typographico in primam editionem facile introitum, in posterionibus omnibus inemendatum remansit.

(b) Editiones nostræ omnes hic in ora libri indicant aliam lectionem, quæ pro familias, legator patrium.

(c) Augustinus dicit, *vinculis consuetudinis*. Edidit omnes Prædictari, *vinculis sollicitudinis*.

(d) Apud Augustinum, *missa medicina verbi sui*.

(e) Supple iterum, postremis partibus. Nam nec S. Augustinus hunc psalmum cxi. exponendum putarent. Quoniam, ait, *jam expositi sum in Psalmo quinquagesimo sexto, & in Psalmo quinquagesimo nono, ex quorum postremis versibus ille constat. Non postrema pars quinquagesimi sexti prima est hujus*

asque ad eum versum, ubi dicitur, & super omnia terram gloria tua. Hæc autem asque in finem, postrema pars est quinquagesimi noni. Ex his tamen verbis, si saltem, non potest inferri posset S. Prosperum, de toto Augustini opere in Psalmos expositiones sibi breviori auxiliorum collegisse: cum certe, si mos citatos Psalmos intra hos reliquisset, huic quo illos maximam partem expositis, expositionum illis antecuram ope, exponere non neglexisset.

(f) Forte, de uno illo; ut August. de illo uno homine.

(g) Suspiciamus legendum, *mea*, est, *ejus infirmitatis carne tegeretur*, aut alii quid suppleendum. Augustini verbi cui hæc respondens ista sunt, *Hæc autem (f) saltem, quod est unigenitus Dei Filius, non apparet, sed apparet infirmitate ejus latet, cum os peccatoris & os dolosi super eum apertum est, quia aperta virtus hujus fuit.*

accipiet aliter : quoniam Christum, qui non venerat, nisi ad oves perditas domus Israel, responderunt. Facti sunt quoque filii eorum orphanis : de quibus dictum est, *filii autem regni ibunt in tenebras exteriores*, qui utique Deum Patrem bene intelliguntur (a) omisisse. Qui enim Filium non habet, ait Veritas, nec Patrem habet. *Et uxor ejus vidua*. Uxor regni plebs intelligi potest, quia amissio (b) ipsa regno vidua facta est. Nuntantes translati sunt filii ejus, & medicantur. Nutantes quippe periculis, debellati sunt filii ipsius regni : qui ostenduntur medicare, quia non dum est, eos ad alienam misericordiam vivere. *Ejuciantur*, inquit, *de habitationibus suis* : & ita factum est. *Scrutetur fenerator omnem substantiam ejus* ; ut scilicet omnis vita eorum, quæ substantiæ nomine significata est, inquiratur, & nullius debiti, id est, peccati eorum, remissio fiat : quia illum responderunt, in quo solum est abolitio peccatorum. *Et discipuli alii labores ejus* : diabolus, & angeli ejus, rapiant fructus operum sibi impenduntur. *Non sit illi adiutor*. A quo enim juvari potest, qui non habet Christum ? *Nec sit qui miseretur pupillis ejus*. Quia amissio Deo Patre, eorum Filium persecuti sunt, non habent qui eorum miseretur, non ad temporalem vitam sumendam, vel sustentandam ; sed ad veram vitam, id est, æternam. *Fiant nati ejus in interitum* : utique sempiternum. *In generatione una deleatur nomen ejus*. Quia generati sunt, non regenerati ; ideo in una generatione (c) deleatur. *In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini* : ut reddat eodem populo Dominus perseverantem in malitia, etiam patrum iniquitatem. *Peccatum matris ejus non deleatur*. Peccatum (d) in Jerusalem, quæ servit cum filiis suis, quæ interficit Prophetas, & lapidat missos ad se. *Fiant contra Dominum semper* : iniquitas & peccatum eorum a conspectu Domini non auferatur, Deo in æternum vindicante. *Et dispercat de terra memoria eorum*. Terra Dei, ager Dei, Ecclesia Dei est, de qua terra perit memoria eorum : quia cum essent rami naturales, propter incredulitatem fracti sunt.

Pro eo quod non est recordatus facere misericordiam. Sive Judas, sive ille populus. Sed melius de populo accipitur, qui recordari potuit poenitendo, quod occiso Christo, saltem in discipulis & membra ejus servire non debuit.

Quia persecutus est hominem pauperem & mendicem. Non enim designatus est Dominus pauper fieri, cum dives esset, ut illius paupertatis non ditaretur. Mendicem autem in eo intelligi potest, quod Samaritana mulier dixit, *Da mihi bibere* ; vel quod in cruce ait : *Sisio* : quæ verba tamquam indigentis sunt.

Et compunctum corde mortificare. Cordis compunctio, quæ proprie ad conversos & peccatos pertinet, non convenit Christo, qui solus exiit absque peccato. In membris itaque suis poenitentiam agnibus, & ad caput suum cum compunctione redeuntibus, ipse quod erat compunctus corde : quia non aberat a capite, quod gerebatur in corpore, in quo usque in finem patitur persequentes.

Et dilexit maledictionem. & venit ei. Quamquam & Judas maledictionem dilexit, vendendo atque tradendo ipsum benedictionis auctorem : apertius tamen ille populus maledictionem dilexit, quando dixit, *Sanguis hujus super nos, & super filios nostros*.

Et noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. Et Judas quidem benedictionem abiecit in Christo : sed apertius eam populus refutavit, quando illi illuminato dicebat, *Nunquid & vos discipuli ejus vultis fieri respondi*, *Tu sis discipulus ejus*. Et longe facta est ab eo benedictio, quia transiit ad gentes.

Et induit maledictionem, sicut vestimentum. Sive Judas, sive ille populus.

Et intravit sicut aqua in interiora ejus. Ergo, & foris, & intus : foris, sicut vestimentum ; intus, sicut aqua. Quoniam in ejus incidit iudicium, qui potest & corpus & animam occidere in gehennam.

Et sicut oleum in ossibus ejus. Oleum dicitur impium hominem, vel populum, cum voluptate mala facere, & iniquitate intus, quasi aqua ; & foris, quasi oleo delectari. Quæ actio ideo maledictio dicitur, quia talibus Deus æterna tormenta denunciat.

Fiat ei sicut vestimentum quo operietur. Apertius malitia est, quæ se peccator quasi pallio tegit, & inde operus videtur, unde etiam in oculis hominum gloriatur ; malum se dissimulans, sed ostentans.

Et sicut zona, quæ semper præcingitur. Maledictio semper præcingit, quia malum non repentinum, sed dispositum aggreditur : & ita dicitur maleficere, ut semper paratus sit.

Hec opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum. Hi sunt qui detrahunt Christo (e) ipsi, quem lex Domini & Prophetæ prænunderunt.

Et qui loquuntur mala adversus animam meam. Negando eum posse resurgere : cum dicat, *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam*.

Et tu Domine, Domine, fac mecum. Quidam subaudiendum putant, *misericordiam* : quidam & addiderunt. Sed emendatior codices sic habent, *Et tu Domine, Domine fac mecum, propter nomen tuum*. Unde intelligendum est, ideo dixisse Filium Patri, *Fac mecum*,

(a) Ita quidem Editi omnes Prosperiani. At legi convenit ut in Augustino, *amississe*.

(b) Augustinus, *ipse regno*.

(c) Augustinus, *deletur*. Editi omnes nostri, *deletur*.

(d) Melius omittitur præpositio *in* : *Peccatum Jerusalem*, apud Aug. quæ habetur in Editis nostris.

(e) Sic editiones Lov. Duac. & Colon. At Lugd. editio habet, *qui detrahunt Christo, ipsum* : nec male, si aliquos codices auctoritate sic emendari queat, dicatur *ipsum non esse*, quem lex Domini & prophetæ prænunderunt, ut habet locus Augustini a Prospero nostro inspectus.

cum, quia eadem sunt opera Patris & Filii, quod etiam (a) misericordia sentiri potest. Sequitur enim:

Quia suavis est misericordia tua.

Quia misericordiam recte intelligit & Patrem & Filium simul facere in vasa misericordiae. Potest autem & sic intelligi quod ait, *Fecit mecum*; ac si dixerit, *Adjuva me*. Pater quippe adjuvat Filium, in quantum Deus hominem, propter formam servi. Nam in ea forma, in qua aequalis est Patri, non indiget adjuvari: quia uniusque unum opus est, & par atque inseparabilis potestas. Egrotas & pauperas suscepit infirmitatis est, ex qua crucifixus est.

Libera me, quia egenus & pauper sum ego: & cor meum turbatum est in me.

Secundum illud quod propinquante Passione ait, *Tristis est anima mea usque ad mortem. Sicut umbra cum declinat, ablatum sum.*

In hoc ipsam mortem significavit. Sicut enim ex umbra declinante fit nox, ita (b) mortali carne fit mors.

Excussus sum spiritus laestus.

Jam hoc in membris ejus convenienter intelligimus. Excussus enim, id est fugatus sunt a persecutoribus fideles ejus: quorum vel multitudinem significare voluit in nomine locustarum, vel quod transierunt de loco in locum.

Genus mea infirmata sunt praeparatio, & caro mea immutata est propter oleum.

Propter oleum, propter gratiam spiritalem. Quia cum caro ejus mutata esset per gloriam resurrectionis, cumque ascendisset ad Patrem, misit Spiritum sanctum ad ungendo credentes, quorum stabilitas, quod ablatum sibi pane, id est Christo, quasi jejunio fuerat infirmata; accepto dono Spiritus sancti valida effecta est: ut in suis afflictionibus non vinceretur, quae in Domini passione deferretur.

Et ego factus sum opprobrium illis.

Per mortem crucis. Christus enim nos redemit de maledicta Legis, factus pro nobis maledictum.

Viderunt me, & moverunt capita sua.

Quia viderunt in ligno pependisse, & non viderunt de sepulcro resurrexisse.

Adjuva, Domine Deus meus, saluum me fac propter misericordiam tuam.

Hoc & ad caput referendum est, propter formam servi & ad corpus, propter servos. Potuit enim & in ipso dicere Domino, *Adjuva me, & saluum me fac*: in quibus Saulo (c) dixerat, *Quid me persequeris*. Quod autem ait, *secundum misericordiam tuam*, gratiam commendavit.

Et sciant quia manus tua haec, & tu Domine fecisti eam.

De eis dixit, *sciant*, pro quibus exsistentibus & oravit: quia inter illos erant etiam hi, qui in eum posita crederentur. Manus autem Dei

Christus est, sicut dictum est, *Et brachium Domini cui revelatum est*: Hic ergo manus erat, & fecit eum. Quia in principio erat Verbum, & Verbum caro factum est.

Maledicent illi, & tu benedices. (d) Vana est ergo maledictio filiorum hominum, diligenter vanitatem, & querentium mendacium. Deus autem cum benedicit, facit quod dicit.

Qui insurgunt in me, confundantur. Qui se aduersus me proficere arbitrantur, cum exaltatus fuero super eos, & effusa fuerit super omnem terram gloria mea, confundantur.

Servus autem tuus latibitur. Sive in dextera patris, sive in suis membris, & nunc in spe, & post in aeternum.

Induuntur qui detrahunt mihi pudore. Id est, pudeat eos detraxisse mihi. Sed hoc potest bonum esse correctis.

Et operiantur sicut diploide, confusio sua. Diplois pallium duplex est, per quod inimicis Christi duplex denuntiatur confusio: hoc est, intus & foris, coram Deo scilicet, & coram hominibus.

Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum.

In medio multorum laudabo eum: accipi potest Christus, quia ipse in Ecclesia praesens est, usque ad consummationem saeculi. In medio autem esse dicitur, cui praecipuus honor praebet. Si vero cor hominis quasi medium ejus est, rectissime intelligitur, quod in multorum cordibus, id est, in multorum medio laudaturus sit Dominum. Habitat enim Christus per fidem in cordibus nostris. Et ideo ait, *in ore meo*, id est, in ore (e) cordis mei, quod est Ecclesia.

Qui adhaesit a dextris pauperis, ut saluum faceret a persecutoribus animam meam.

De Juda dictum erat, *Et diabolus flet a dextris ejus*; qui fons divitias volebat augere, Christo vendito. Hic autem Dominus adhaesit a dextris pauperis, ut divitiae ejus sint ipse Dominus. Salva fuit autem a persecutoribus anima, si non eis consentiatur ad malum: non autem eis consentiatur, cum Dominus adhaesit a dextris pauperis: ne ipsa paupertate, id est, infirmitate succumbat.

PSALMUS CIX.

Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis:

Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.

Dominus noster Jesus Christus cum a Judaeis quæreretur, cujus filium esse dicentem Christum, & responderet, David: continuo illis respondens ait, *Quomodo ergo David in spiritu dicit eum Dominum* (1), *Dixit Domini*

(a) Forte, de misericordia. Aug. Ubi etiam fit misericordiam intelligimus.

(b) Apud Augustinum, ex mortali carne.

(c) In Augustino, dixit. Editi omnes nostri, dixerat.

(d) Editi nostri habebant, Uas est ergo. Sed et.

rare manifestum; pro quo legendum docet, Vana est ergo, locus ipse ut jacet in Augustino.

(e) Apud Augustinum, corporis mei.

(f) Hic in editis Prosperiani deest vox, dicens, quae non constituitur in Augustino opere, nec in textu Evangelico, tam Graeco quam Latino.

minus Dominus meo, Sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo in spiritu vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est? Iudæi sub hac interrogatione tacuerunt; ipsum quoque esse Dominum & filium David non agnovissent, nec assequere volebant; & malevolent inflata taciturnitate disruppi, quam humili confessione eruditione mereri. Nos autem Evangelio ipsius veritatis edocti, novimus Jesum Christum & Dominum esse David, secundum quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: & filium esse David, secundum quod Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Novimus Dominum David, quia, cum esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est esse se equalent Deo. Et novimus filium David, quia semetipsum exinvenit formam servi accipiens. Hoc ergo & David ipse in spiritu videns, initio Psalmi hujus effatus est, dicens,

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

Psalm. 110.

enim ex parte in Israel facta est, donec plebiscendo Gentium intraret; & sic omnis Israel salvus fieret; & dominaretur Christus in medio inimicorum suorum.

Tecum principium in die virtutis tue.

Dominus, interrogantibus quis esset, respondit, Principium, qui & loquor vobis; hoc est,

Ego qui loquor vobis, principium sum. Est autem & Pater principium, in quo principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum.

Numquid ergo quia Pater principium, & Filius principium, duo sunt principia? Abiit. Sicut enim Pater Deus & Filius Deus. Pater autem & Filius non duo dii, sed unus est Deus; sic Pater principium, & Filius principium, Pater autem & Filius non duo principia, sed unum principium. Tecum ergo principium in die virtutis tue, in die qua videbatur quomodo crederetur.

Quamvis enim etiam in forma servi, ipsa illa nostre infirmitatis susceperit non carere virtute divina, quando & infernum tuum fortius est hominibus, & in virga virtutis tue dominaberis in medio inimicorum tuorum: veniat tamen dies ille, quo omnibus dispensationibus temporalibus peractis argue finitis, manifestabis te sanctis tuis, & in illa eis apparebis gloriæ, in qua equalis et Patri, ut videantur Tecum principium in die virtutis tue.

In splendorebus sanctuarum.

Præter vita sanctorum, quamvis gratia floreat, quamvis moribus nitatur, non est in splendore, quia nondum exempta est a corruptione.

Cum ergo apparuerit Christus, vita sanctorum, tunc & ipsi apparebunt cum illo in gloria. Tunc ipsi fulgebunt sicut sol in regno Patris sui, id est, in vita æterna.

Ex utero ante luciferum genui te.

Si de illa generatione hoc dictum est, qua ex Patre Deo genitus est Deus Filius, Ex utero significat, ex secreto, ex occulto, de ipso Patre, de substantia Patris. Ante luciferum vero, ait, ante tempora. Per luciferum enim, ut pote per fulgentissimum fidem, tanquam a parte totum, omnia fœdera significata sunt, quæ in hoc facta sunt, ut sint in signis, & temporibus, & in diebus, & annis. Quod est ergo ante luciferum, hoc est ante fœdera: & quod est ante fœdera, hoc ante tempora, atque idcirco ex æternitate. Si vero hoc ex persona Prophetæ dictum est, qui ait: Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis: non est dubium illam nativitatem significatam, qua Dominus David, filius est David. Potuit enim dicere David propter propagationem, qua de ipsius stirpe Maria virgo descendit, Ex utero genui te; hoc est, ex utero virginali, ex utero quo masculus non accedit, in quo sola fuit conceptio maris, sine semine genitoris. Et convenienter dictum est, Ante luciferum; quia ante exortum diel natus est Dominus, hoc indicantibus testimonis passorum, qui (b) vigiliis exercebant super gregem suum.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

Rom. 11.

11.

(a) Editi antiquiores, aut virtus. Bene correce-
rant posteriores, et videtur: ut legere est in opere
Augustini. Inimicus vero: res sub pedibus ejus,
aut adspiciat, aut vincat.

(b) Sic editi veteres, juxta textum Augustini:
per quo recentiores posterius, qui custodierant di-
gitat.

7. a. *Juravit Dominus, & non pœnitēbit eum, Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.*

Si natum ex utero virginis ante luciferum intelligimus Salvatorem, exinde proculdubio, sacerdos est in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Nam secundum quod Dominus natus ex Patre est, gignenti cœternus & æqualis, non est sacerdos. *Juravit ergo Dominus*, hoc est, cum constitutione promisit. *Et non pœnitēbit eum*, hoc est, non mutabit consilium, non aliud faciet, nec unquam ei hæc sententia displicebit. *Tu es sacerdos in æternum*: hoc est, non finitur sacerdotium tuum; nec sicut Aaron ordo cessavit, ita etiam tuum pontificium commutabitur. Sacerdotii tui non erit finis; sed secundum ordinem Melchisedech, hoc est, secundum mysteria quæ per eum declarata sunt, in æternum permanebit.

7. a. *Dominus a dextris tuis, conquassavit in die ira sue reges.*

Ad ipsum Dominum, qui dixit Domino, *Sede a dextris meis*, Propheta sermo directus est. Ipse, inquit, Domine, cui jurasti, *Tu es sacerdos in æternum, Dominus a dextris tuis, qui conquassavit in die ira sue reges*, illos de quibus dictum est, *Adhuc reges terræ, & principes conveniunt in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus*. Quicumque enim talium qui Christianum nomen oderunt, in sua impietate persilunt, jam quidem conquassati sunt, nec poterunt effugere quod volebant; sed in die ira, id est, retributione iusti iudicii Dei penitus conterentur.

7. a. *Judicavit in gentibus, replevit ruinas.*

Qui in superbiam eriguntur, & in sua elatione persilunt, sic destruantur ut non ædificentur. Non enim desunt destrui, qui non desunt elevari. Qui autem per humilitatem cadunt & se prosterunt, ut fiant sub pedibus ejus, cui dixit Dominus, *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*; reparabuntur in integrum: quia non damnavit has ruinas Dominus, sed replevit: quod fit in hoc tempore, cum universis gentibus ruinarum reparationem Christus operatur.

Item 7. a. *Conquassavit capita in terra multa.*

Multorum capita, in hac vita conquassati Christus inclinat, dum ei superbi humiles faciunt.

7. a. *De torrente in via bibet; propterea exaltabit caput.*

Sicut torrens pluvialis aquis collectus, redundat, perlepit, currit, & currendo decurrit, id est, cursum finit; sic et omnis ille cursus mortalitatis humane. Nascentur homines, vivunt, atque moriuntur, rursusque morientibus alii oriuntur, succedunt, accedunt, decedunt. (a) De hoc ergo torrente, de hoc strepitu transeunte, de hac mortalitate bibit filius David, Dominus David, dignatur propter nos nasci & mori; & ita bibit de torrente in via quod in via peccatorum non fletit. Propterea ergo exaltabit caput: quia humiliatus est, & factus est

subditus usque ad mortem, mortem autem erexit. Propterea quod (b) exaltatus cum a mortuis, & donavit illi nomen, quod est super omnia nomen: ut in nomine Jesu omnia genua flectant, celestium, terrestrium, & infernarum, & omnia lingua confiteantur quoniam Jesus Christus in gloria est Dei Patris.

PSALMUS CX.

Halleluja.

Confitebor tibi Domine in toto corde meo. *7. 1.*

Non semper confessio peccatorum est, sed etiam laus Dei devotione confessionis exprimitur. Illa luget, hæc gaudet; illa modico vulnus ostendit, hæc de sanitate gratias agit.

In concilio rectorum & congregatione. *Item 7. 1.*

Eorum, sine dubio, qui sedant super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israel. A quorum concilio & congregatione, omnis hypocrita segregatur, omnis erit tentator exclusus.

Magna opera Domini, exquisita in amnes voluntates ejus. *7. 2.*

Scrutare, exquire, velligari, si potes, omnes voluntates Domini: in omnibus semper magna opera ejus invenies. Nulla enim voluntas potentior est ipsius voluntate; contra quam eum aliquid fieri sinis, misericordiam suam iustitiamque demonstrat. Sicut enim vult ut homo non peccet, ita vult peccanti parere, ut revertatur & vivat: ita etiam vult in peccatis perseverantem punire, ut iustitiæ potentiam contumax non evadat. Ac sic quidquid elegeris, o homo, non deerit Domino unde suam de te compleat voluntatem. Sive ergo iustificet impium, sive aequat pigrum, sive expectet aversum, seu dederit puniendum, semper misericors est, semper iustus, semper omnipotens.

Confessio & magnificentia opus ejus; & justitia ejus manet in sæculum sæculi. *7. 3.*

Magnificentia Domini circa nos in eo apparet, quod nullis præcedentibus meritis consentem iustificat peccatorem: ut ubi abundavit peccatum, superabundet gratia, per quam excitata est etiam ipsa confessio: ut nemo in se extollatur, sed qui gloriatur, in Domino glorietur. Quia & confessio peccatoris, in Domino magnificentia iustificationis, opus Domini est: apud quem iniquitas non est, etiam si nos iudicia ejus non comprehendimus. Quoniam justitia ejus manet in sæculum sæculi.

Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus. *7. 4.*

Etiam dedit timorem suum. *7. 5.*

In omni quidem creatura Dei mirabilia ejus & quotidiana & magna sunt: sed quia parum ea consuetudo miratur, quedam Domini signa & prodigia certis temporibus promenda displicuit; ut per insolita & nova, humana exciteretur intentio, & nutriretur in ea de insolentis utilitas.

(a) Augustinus addit, nec manebunt. Nostri codices non addunt illa.

(b) Subaudi, Deus, ut in August. propterea enim Deus exaltatus a mortuis &c.

utiles timor, cui tamen misericors Dominus daret escam virtutis & viar, panem scilicet illum incorruptibilem, qui de celo descendit; ut Verbum Dei esset esca hominum, sicut cibus est Angelorum.

Memor erit in aeternum testamenti sui, Virtutum operum suorum annuntiavit populo suo.

Implevit Dominus promissiones suas, qui est virtus & firmitudo sanctorum: quoniam quae hominibus difficilia sunt, Deo facilia sunt, & ipse operatur omnia in omnibus.

Ut det illis hereditatem gentium.
Id est, quam preparavit omnibus gentibus.

Opera manuum ejus, veritas & judicium.
Hoc est, ut veritas, judiciumque servetur: (a) manus enim operatur, hoc est, ut non separet a Christo tribulatio, angustia, fames, nuditas, gladius.

Fidelia omnia mandata ejus, confirmata in saeculum saeculi.

Qui dedit mandata, & dedit promissa: quae fideliter retribuit confirmata in aeternum, nec unquam defutura.

Falsa in veritate & iudicio.
(b) Hoc est enim verum, & iustum, ut hic laboretur, ibi requiescat.

Redemptionem misit populo suo.
Cives & haeredes caelestis Jerusalem, ab hujus peregrinationis captivitate redimuntur.

Mandavit in aeternum testamentum suum.
Testamentum suum, utique novum; quod æternam promittit: non illud vetus, cuius transitorie promissiones fuerunt.

Sanctum & terribile nomen ejus.
Sapientia vera est, nosse & diligere Deum. Sed ad hunc gradum de timore descenditur: quia sicut desideranda sunt ejus munera, sic metuenda iudicia.

Initium sapientiae timor Domini.
Intellectus bonus omnibus sapientibus cum.

Is bonum habet intellectum, qui quod faciendum recte intelligit, scit: quia talis est sine opere intelligentia, qualis sine timore sapientia.

Laudatio ejus manet in saeculum saeculi.
Nemo ergo quidquam lux iustitiae (c) adscribat, nemo de suis quasi propriis meritis exultabit; sed in Dei laudem & gloriam, o omnis sanctorum beatitudo in aeternum refertur.

PSALMUS CXI.

Halleluja.

Titulus Psalmi est, *Reversionis Aggei & Zachariae*, qui post everisionem templi Ierusalem, & transmigrationem in Babyloniam, completis sub Dario septuaginta captivitatis an-

nis, prophetare coeperunt ex quae ad relaxationem captivitatis, & reparationem templi pertinent. Sed quia quae corporaliter tunc gerebantur, rerum futurarum indicia praeferebant, per illam captivitatis remissionem, & templi restitutionem, spiritaliter figurabatur fabrica ipsius templi, cuius Christus est fundamentum; in quo etiam angulari lapide, vivis lapidibus coaptatis, caelestis aedificii structura confurgit, ut ex ruina vetere, quae facta est in Adam, novum Dei templum cum reparatione omnium gentium reformetur. Ad hoc ergo templum pertinet prophetata Aggei & Zachariae, qui in Psalmi titulum praefuerunt, ut qui hoc sacramentum intelligit, & qui cupit in huius aedificii compage solidari, sciat reversionis & renovationis lux in timore Dei esse principium.

Beatus vir qui timet Dominum; in mandatis ejus voluit nimis.

Beatitudo viri iusti, a timore incipit Domini, & proficit in desiderio mandatorum Dei, quibus templum eius efficitur.

Potens in terra erit semen ejus.

Semen futurae messis opera esse misericordiae Apostolus testis est, dicens, *Bonum autem facientes non desicimus: tempore enim proprio metemus.* Quid autem potentes hoc semine, cuius impendio comparatur regnum caelorum, & vita aeterna?

Generatio rectorum benedictetur.

Id est, opera eorum qui recto sunt corde; non turbantur propter promissionum dilationem; nec transuentia carnaliter appetunt, sed mansura fideliter & patienter expectant.

Gloria & divitiae in domo ejus, & iustitia ejus manet in saeculum saeculi.

Qui talis est in domo sua, id est, in corde suo, ubi templum Dei est, gloriam & divitias habet: quia spe non dubia futura iam possidet, & regnum Dei intra ipsum est. Huius iustitia manet in saeculum saeculi, quia ipsa est gloria atque divitiae.

Eternum est in tenebris lumen rectis corde.

Merito dirigitur cor in Dominum suum, merito ambulant recti cum Domino suo, qui cum essent in tenebris, lucem viderunt magnam, & meminere fuisse se aliquando tenebras, nunc autem lucem in Domino.

Misericors, & misericors, & iustus Dominus.

Qui miseretur, ut misereatur, & iustus est in retributione: quia nulli faciet iudicium sine misericordia.

Survixit homo qui misereatur, & commendat.

Hunc suavem & mitem atque iocundum, non evomit Deus ex ore suo, unquam mali odoris, aut fastidiosis lapidis. Tota autem suavitas ejus in eo est qui misereatur & commendat, remittit.

(a) Vix dubitamus locum hunc Prosperi, ex voce unius permutationis, & mala interpunctione, quiquid obscuritatis habere huisse. Igitur, cum Editi omnes in idem consentiant, nec sit copia ulius NL codicis, non mutavimus quidem, fed conpimus legendum esse, cum ex qua mutatione, Hoc est, ut veritas iudiciumque servetur, manus ejus operatur: hoc est, ut non separet a Christo &c.

(b) Lugd. editio addit verbum substantivum est, quo caret Lav. Duac. & Colon.

(c) Melius forte legeretur, adscribit; & in fine, refertur: propter futurum exultabit, inserit hoc modum; & quia de futuro statu beatorum loqui videtur sanctus noster, in quo sui Deo ab omnibus sanctis honor & gloria in aeternum refertur.

remittendo scilicet peccata, & largiendo beneficia: quibus duobus benignitate officii omnia pietatis opera continentur, dicente Domino, *Dimittite, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis.*

Disposit sermone suos in iudicio.

Quoniam in aeternum non commovebitur.
Qui huc facit, disponit sermones suos in iudicio. Facta enim quaedam verba sunt solium, quibus in iudicio (a) defendetur. *Quia in aeternum non commovebitur*, qui ad dexteram segregatus audiet, *Psalmi benedicti Patris mei, percipite regnum*, quod vobis peratam est ab origine mundi.

In memoria aeterna erit iustus, ab auditu malo non timebit.

Non timebit audire quod dicitur sinistris, *Ite in ignem aeternum, qui preparatus est diabolo, & angelis eius.*

Paratum est cor ejus sperare in Domino.

Quia non sua quaesivit, sed quae Jesu Christi, & promissa ejus confidenter expectat.

Confirmatus est cor ejus, non commovebitur, donec videat super inimicos suos.

Inimici ejus proxima concupiscunt; & cum eis invisibilia promitterentur, dicebant, *Quis ostendit nobis bona?* Illi voluerunt videre bona hominum in terra monitionum, hic credidit videre bona Domini in terra viventium. Non ergo commovebitur cor ejus, nec transitoria malorum sollicitudo turbabitur, donec videat, non dorsum, quod inimici ejus; sed forsium super inimicos suos; *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quod preparavit Deus diligenter suis.*

Dispersit, dedit pauperibus, iustitia ejus manet in saeculum saeculi.

Dispersit visibilia, ut invisibilia compararet: dedit temporalia, accepturus aeterna.

Coram ejus exaltabitur in gloria.

Peccator videbitur, & isefectur.

Transit peccator: cui magis quam sibi? Sed fera illa atque insensuosa poenitudine, cum dicit, *Quid nobis proferat superbia, aut quid divitiarum iactatio contulit nobis?*

Debitus suis vendet, & non revirescet.

Sicut fieret, si opportuno cum tempore poeniteret. Sed tunc frendet, quando desiderium peccatorum peribit.

PSALMUS CXII.

Halleluja.

Laudate pueri Dominum, laudate women Domini.

EXhortatio haec non ad pueriles tantum aetates, sed ad omnem profertur aetatem. Omnis enim Apostolus dicit; *Nolite effici pueri mentibus, sed malitia parvuli estote, ut mentibus perfecti sitis.* Quia malitia, nisi superbia! Ipsa enim de vana granditate praesumens, non s. Profer. Tom. I.

snit hominem ambulare per arctam viam, & intrare per angustam portam. Puer autem facile intrat per angustam: & ideo nemo, nisi conversus fuerit ut puer, intrat in regnum celorum. Puerorum ergo nomine, non atas infansium, sed animorum humilitas compellatur: quia non laudant nomen Domini, qui se magis putant, & suam justitiam volentes constitueri, justitiae Dei non sunt subiecti. Non enim sunt pueri: & dum praedicari se volunt, non laudant nomen Domini.

Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & usque in saeculum.

A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini.

Ut scilicet nomen Domini semper benedicatur, & ubique laudetur.

Excelsus super omnes gentes Dominus & super celos gloria ejus.

Non solum super omnes gentes majestas Domini, sed etiam super celos gloria ejus excelsa est.

Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat.

Et humilia respicit in celo & in terra?

Per Isaiam Spiritus ita loquitur; *Hec dicit Altissimus in excelsis habitans, in sanctis requiem habens.* Meritoque celum intelligitur, qui habitatur a Domino: qui cum sint sancti, atque ideo excelsi, iidem tamen sunt humiles, neque aliunde nisi de humilitate sublimes. *In altis itaque Dominus habitat*, id est, in sanctis, & spiritalibus atque caelestibus: *Et humilia respicit*, id est, ipsos sanctos, numquam in se, sed semper in Domino gloriantes. Delectatur enim altitudine humilium, & humilitate celorum. *In celo & in terra*, hoc est, quorum conversario in celis est, licet mortali sint carne circumdanti. Si vero alta sunt quae Dominus noster in celo humilia respicit, alia quae in terra; possunt caelum hi intelligi, quos vocatos, & sanctificatos jam inhabitat; terra autem, quos vocat ut habitet in eis. Sed absolutior sensus est, si celos dictos accipiamus eos, qui sedebant super duodecim thronos, & cum Domino judicabant: terrae autem nomine, ceteram multitudinem sanctorum, qui constituntur ad dexteram, ut per opera misericordiae collaudati recipiantur ab eis in tabernacula aeterna, quos amicos sibi de manna iniquitatis in hujus vitae mortalitate fecerunt. Et hos ergo & illos humiles respicit Deus; quia meminerunt utrique quod fuerint per suam malitiam, & quid facti sint (a) per Dei gratiam.

Qui erigit de terra inopem, & de stercore exaltat pauperem.

Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.

Non itaque dispignetur esse homilia capita excelsorum sub manu Domini. Quamvis enim collocetur fidelis Domini peccatrix dispensator cum principibus populi Dei, quamvis seffusur sit

(a) In Augustino, defenditur.
(b) Edit. Colon. per Dei gratiam. Lugd. Lov.

& Duc. per Dei gratiam. Sic etiam Augullinus hic.

Matth. 11.
Luc. 12. 34.

Rom. 10. 3.

Ps. 1.

Ps. 1.

Ps. 4.

Ps. 7.

Ps. 4.

Isa. 57. 15.

Matth. 10. 34.

Luc. 14. 9.

Ps. 1.

Ps. 4.

Matth. 10. 34.

1. Cor. 4. 3.

fit

fit in duodecim sedibus, & angelos quoque iudicaturus; a terra tamen inops erigitur, & de stercore pauper exaltatur: quia donum Dei est omnis celestium sanctorum.

Qui habitare fecit sterilem in domo, matrem plurimam letentem.

Ecclesiam enim ante sterilem Dei gratia fecundavit, ut in multis filiis letaretur. In qua *Domina, qui in celis habitat, & humilis respicit in celo & in terra, habet ex semine Abraham & sublimem sanctitatem, sicut thesauri celi in supernis sedibus collocandam, & sicut arcem in ora maris, misericordem atque innumeram multitudinem, a similibus fluctibus & ab inopia amaritudine segregandam.*

PSALMUS CXIIL

Halleluja.

- In exitu Israel ex Aegypto, domus Jacob de populo barbaro:
Fecit eis Iudaea sanctificatio ejus, Israel potestas ejus.
Mare vidit, & fugit, Jordanis conversus est retrosum.*

Proretorum gestorum recolere videtur historia, & quemadmodum populus Israel, qui est domus Jacob, de jugo Aegypti dominationis eductus sit in memoriam revocari. Sed per propheticum eloquium, magis futura indicantur, quam praeterita recitentur. Et ideo quendam aliter hic dicuntur quam ibi facta sunt: ut vigilanter intelligatur prophetia, ubi non constat historia. Primum enim Jordanem ipsum non reversionem esse retrosum, sed sterilem legimus, ab ea parte qua desuper influebat: deinde, montes exultasse & colles gessisse non legimus; quae sic addidit, ut omnia ista etiam peteret. Intelligendum ergo est, quia illa facta figurae nostrae fuerunt. Et ideo de eis aliter quid dicitur, ut quibus temporibus congruat, agnoscat. Si enim gratiam Dei, quae data est nobis, firmo corde retineamus, nos sumus Israel semen Abraham: qui non carnaliter circumcise genti tamen modo factus est pater, sed & omnium qui sequuntur vestigia fidei Abraham, qui cum esset in praepulso, credidit Domino, & iustificatus est ex fide, & constitutus est omnium gentium pater, dictumque est ei, *Benedicentur in te omnes gentes*. Quia ergo populus Christianus verus est Israel, & Aegyptus in figura totius saeculi ponitur, a quo spiritaliter recedendum est: quemadmodum ille populus non potuit ad terram promissionis venire, nisi divino liberaretur auxilio; ita ab huius saeculi vinculis nullus eruitur, nisi per gratiam Dei, in manu forti & brachio exalto, ut ecclesiae Jerusalem civis esse mereatur. Quicumque ergo Ius Israelitae, domus Jacob & Abraham, secundum promissionem haeredit, cognoscunt etiam de exilio de Aegypto, cum huius saeculi renumtaverunt: exiliis de populo barbaro, cum confessione pietatis a blasphemis impiarum gentium recesserunt. Interrogare corda sua, si ea circumcidit fides, si purificavit confessio Dei Abraham, & Dei Isaac, & Dei Jacob: *Fecit*

est in eis Iudaea sanctificatio ejus, & Israel potestas ejus. Dedit enim eis possessionem, filios Dei fieri. Jam hic recordetur unusquisque, qui sub dura dominatione diabolici in hoc saeculo operibus subditi laborabat, quomodo ab iugo liber effectus sit, quomodo inter dissidentium rotinacula, & obliuionum impedienda ad viam libertatis, & ad spem aeternae hereditatis eversit. Mare ergo vidit, & fugit, cum oblacula saeculi, verbo Dei tremulata, celsitunt. Jordanis conversus est retrosum: quoniam qui adversus a principio suo, contra aeternum suum delegerat, tamquam fluvius in mare laesus, cui bonum est ut retrosum converteretur, & rediens ad auctorem, retro sibi faciat mare; ad quod ante tendebat: & sic Jordanis convertatur retrosum, cum illi convertuntur ad Dominum, qui gratiam baptismi perceperunt.

Montes gesserunt velut arietes, & colles velut agni ovium.

Fideles dispensatores verbi veritatis, sancti Apostoli, sancti Evangelistae montes & duces sunt gregum, & colles velut agni ovium sunt, quibus dicitur, *In Christo Ioseph per Evangelium domo vos genui: de quibus dicitur, Afferte Domino filios arietum: qui montium pabulis opimantur, & sub arietum principatu exultantes reguntur.*

Quid est mare quod fugisti? & in Jordanis quia conversus est retrosum?

Montes quia gesserunt velut arietes, & colles t. a. velut agni ovium?

Quid est, inquit, o saeculum, quod tua impedimenta celsitunt? Quid est, quod tot millia fidelium, toto orbe huius mundi renumtantium convertimini? Quid est quod gaudent, quibus in fine dicitur, *Euge bone servus, quantum in paucis fidelis fuisse, supra multa te constituit?* Quid est quod gaudent, quibus in fine dicitur, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi?* *A facie Domini commota est terra, a facie Dei Jacob.*

Quid est a facie Domini, nisi ab ejus praesentia, qui dixit, *Ece ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi*? Ipse ergo commoveat terram, ipse pigra & inertia corda convertit.

Qui convertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.

Ista est spiritualis petra, id est Christus, qui doctrinam suam, quae prius dura & rigida videbatur, in multa fluenta convertit; & missa de cavis Spiritu sancto, sermonem suum fecit esse potabilem, quem discipulis infundat, incipiens a Moysse per omnes Prophetas, quia sic oportebat Christum pati.

NOM nobis Domine, non nobis, sed nomini tunc da gloriam.

Gratia praedicatur, quae aquam regenerationis de petra, quae est Christus, emisit, nullis hominum praecedentibus meritis: quoniam Christus pro impiis mortuus est, ne ullus nisi in Domino glorietur.

Super misericordia & veritate tua.

Duo haec, misericordia & veritas, in scripturis sanctis pene semper juncta inveniuntur. In sua quippe misericordia Deus vocavit impios,

1. Cor. 12.

1. Cor. 4. 12. Psal. 11. 12.

1. Cor. 12. 12. 12. 12.

1. Cor. 12. 12. 12. 12.

1. Cor. 12. 12. 12. 12.

1. Cor. 12. 12. 12. 12.

1. Cor. 12. 12. 12. 12.

1. Cor. 12. 12. 12. 12.

1. Cor. 12. 12. 12. 12.

1. Cor. 12. 12. 12. 12.

1. Cor. 12. 12. 12. 12.

1. Cor. 12. 12. 12. 12.

pior, & in veritate iudicavit eos qui venire no-
luerunt.

*Item 7. 2. Ne quando dicant gentes, Ubi est Deus co-
rui?*

*Item 12. 2. In novissimo enim manifestabitur misericordia
et veritas. Nec dicent impij, Ubi est Deus co-
rui? cum appareat signo filii hominis in celo,
& in illante iudicio, non adhuc predicabitur
credendus, sed ostendetur tremendus.*

*7. 1. Deus autem noster in celo sursum, & super
terram, omnia quicquidque voluit fecit.*

Non in celo, nobi solem & lunam vident,
qui creaturam colunt; sed in celo lunum,
quod transgreditur omnia corpora caelestia &
terrestria. Quamquam nec in ipso ita sit, ut
sine ipso esse non possit. Quoniam in quibus
est, ipse ea tamquam indigentia continet, qui
in celis & in terra omnia quicquidque voluit
fecit: hoc est, & in superioribus & in inferiori-
bus populi sui voluntariam gratiam suam con-
stitutit, ne quis de operum meritis gloriatur.
Quia si neque gestant, velut arbores; sive
colles, velut agni ovium; a facie Domini con-
sumta est terra, ne in terrenis sordibus perma-
neret.

7. 4. Simulacra gentium argentum & aurum.

Habent quidem & aerea, & lignea, & ficti-
lia simulacra, & alterius alteriusque materix:
sed pretiosum eorum habuit commemorare Spi-
ritus sanctus. Quia cum in eo quisque erube-
rit quod illi carius est, multo facilius avertit
ea veneratione viliorum: ut intelligat etiam
in auro & argento nihil aliud esse quam
terram.

*7. 5. Os enim habent, & non loquuntur; oculos
habent, & non vident;*

*7. 6. Aures habent, & non audiunt; naves habent,
& non odorantur;*

*7. 7. Manus habent, & non contrahunt; pedes
habent, & non ambulant: non clama-
bunt in sanctis suis.*

*7. 8. Similes sunt illis omnes qui faciunt ea, &
omnes qui confidunt in eis.*

Vident ergo impii aperti & sentientibus o-
culis, & adorem clausi & mortuis mentibus,
nec videntia, nec vivencia simulacra.

*7. 9. Dominus Israel sperat in Domino: adiutor eo-
rum & protector eorum est.*

*Item 10. 2. 1. Sper enim quia videtur, non est spes. Quod
enim videt quis, quid sperat? Si autem quod
non videmus, speramus, per patientiam expectamus.
Sed ut perduret usque in finem ipsa
patientia, adiutor & protector est Dominus.*

*7. 10. Dominus Aaron speravit in Domino: adiutor eo-
rum & protector eorum est.*

Ergo etiam sublimiores quique, atque in
summo excellentes grado, (a) etiam ipsi per-
severanter currant, donec apprehendant in quo
apprehensi sunt, & cognoscant sicut & cogniti
sunt, adiutorio & protectione Domini muniri-
tur.

*7. 11. Qui timent Dominum, speraverunt in Domi-
no: adiutor eorum & protector eorum est.*

Dominus memor fuit nostri, & benedixit nos.
Omnes, inquit, timentes Dominum, & spe-
rantes in Domino, auxilio ipsius persequuntur.
Non enim nostris meritis pervenimus misericor-
diam Domini, sed Dominus memor fuit nostri,
& benedixit nos.

*Benedixit domum Israel, benedixit domum
Aaron.*

Benedixit omnes imitantes Dominum.

Hoc est, & superiores & inferiores: quia utri-
que timent Dominum. Si ergo quis, quos
utroque benedixerit: responderet, *passus sum
maiores: colit eis, domum Israel & domum
Aaron.*

*Adiciat Dominus super vos, super vos &
super filios vestros.*

Et ita factum est. Accesserunt enim etiam de
lapidibus suscitati filii Abraham: accesserunt
omnes quae non erant de hoc ovili, ut fieret unus
grex, & unus pastor: accessit fides omnium gen-
tium, & crevit numerus, non solum sapientium
antistitem, sed etiam obedientium populorum;
adiciante Domino, non solum super patres, sed
etiam super filios eorum, qui patrum pie velli-
gia sequerentur.

*Benedixit vos a Domino, qui fecit caelum &
terram.*

Tamquam diceret, Benedixi vos a Domino,
qui vos fecit.

*Caelum calis Domino, terram autem dedit fi-
liis hominum.*

Non ergo illud visibile celum pleum lumi-
naribus fecit vos: sed multo excellentius, in
quo sibi preparavit habitaculum, quod sunt su-
blimiores purioresque mentes: in quarum com-
paratione, quidquid cernitur terra est. Quam-
vis possunt & parvuli in Ecclesia terrae nomine
nuocari, qui proficiendo futuri sunt caelum,
& in ipsa spe lacte nutriuntur a magnis. Sed
tamen quia illi iam non ab homine, neque per
hominem, sed per ipsum Dominum capiunt sin-
ceritatem ubertatemque sapientiae: acceperunt
parvulus futuros quidem caelum, ut caelum caeli
(b) esse sciant; adhuc tamen terram, qui
dicant, *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus
incrementum dedit.* Ipsi enim filii hominum
quos fecit caelum, terram dedit in qua operen-
tur, qui novit terrae providere per caelum. Ma-
neant igitur caelum & terra in Domino suo qui
fecit ea, & vivant ex eo, constitutis ei & lau-
dantes eum. Nam si ex se velint vivere, mori-
entur: sicut scriptum est, *A mortuo b. quasi
qui non sit, perit confesse.*

*Non mortui laudabant te, neque omnes qui
descendunt in infernum.*

Clamat enim alio loco scriptura sancta, *Per-
ector cum venerit in profundum malorum, con-
temnit.*

*Sed nos qui vivimus, benedicimus Dominum,
ex hoc nunc & usque in saeculum.*

(a) Videtur supplendum ut ex Augustini opere,
quod debeat in editis nostris.

(b) Aug. se esse sciunt Aethi, se, ab Editis no-
stris.

PSALMUS CXIV.

Halleluja.

V. a. *Dilexi, quoniam exaudivit Dominus vocem a-*
rationis meae.

Pol. 119. *V. ult.* **C**Antet hoc anima quæ peregrinatur a Do-
mino, canet hoc ovis illa quæ erraverat,
canet hoc filius ille, qui mortuus fuerat & re-
surrexit, perierat & inventus est. Quid est o-
vis *Dilexi, quoniam exaudivit Dominus, nisi,*
144. 11. 16. *Dilexi, quoniam in hac ipse sum positus, ut*
exaudiendum esse me credam? Non enim frustra
hoc spero.

V. a. *Quoniam inclinavit aurem suam mihi.*
Ideo ergo exaudivit, quia inclinavit aurem
suam mihi. Jam si queramus, unde crediderit
anima, quod ad eum aures Dominus inclina-
rit, nonne respondebit, *Quia prior dilexit nos,*
144. 11. 16. *& Filio proprio non peperci, sed pro nobis o-*
mnibus tradidit eum? Quod mihi cum annun-
tiretur, quomodo non crederem inclinasse Do-
minum aurem suam mihi, tanta misericordia
præveniente, tanta vocatione pulsante.

144. 11. 16. *Et in diebus meis invocavi.*
In diebus scilicet misericordie meæ, in diebus
mortalitatis & pravitationis, qua defecit
Drum, & meum caverem, id est, tenebras i-
gnorantie, compedes difficultatis accepti. In his
igitur diebus,

V. a. *Circumdederunt me dolores mortis, pericula*
inferni invenerunt me.

Quæ nisi aberrantem ab te (a) non inven-
ient me: Ego autem illa non inveniebam, id
est, non adveniebam. Amabam enim deceptio-
nes meas, & gaudens falsis prosperitatibus fac-
tuli, veris periculis demergebar inferni. Sed
cum mihi illuxit gratia tua, & causis tribula-
tionis meæ ac doloris inveni, & nomen Domini
invocaui.

V. a. *Q. Domine, erue animam meam.*

V. a. *Tamquam diceret, Et inter adversitates, &*
inter prosperitates hujus sæculi miserum me ef-
fe cognovi: quia illa premunt, illa decipiunt.
144. 11. 16. *Quis ergo me liberabit de corpore mortis hujus,*
nisi gratia Dei per Jesum-Christum Dominum
patrem.

144. 11. 16. *Miseratus Dominus & justus, & Deus noster*
miseretur.

Miseratus primo, qui inclinavit aurem suam
mihi; justus, (b) qui facit me agnoscere unde
conterer; & parum miseratus, quia ad
hoc ut invocatus & miseretur.

V. a. *Custodians pericula Dominus, humiliatus sum,*
& liberavi me.

Custodit parvulus, quos vult esse perfectos:
& in servitute per superbiam lapsos, per hu-
mitatem facit liberos.

V. a. *Convertere anima mea in requiem tuam, quia*
Dominus beneficii tibi.
Convertere, inquit, anima mea, quia con-

versionis facultatem ab illo habes qui benefecit
tibi.

Quia exemit animam meam de morte:

V. a. *Exempta est a morte anima, etiam mortali*
adhuc carne circumdata, quæ ex infideli fidelis
efficitur est: & præter illam perfectam æternam
a cunctis laboribus requiem, quam adipiscitur
pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum e-
144. 11. 16. *jur; habet etiam in hac vita requiem suam a-*
nima, quæ de morte infidelitatis exempta est,
& quæ non ab operibus justitiæ, sed ab in-
iquitatis abinet actione. Talis autem anima,
quæ jam vivit Domino, & mortua est mundo,
quæ spiritali industria vigilantem intentam, in
humilitatis & mansuetudinis non pigra, sed
quieta tranquillitate requiescit, pro adeptis jam
habet, quidquid non dubia ipse patienter expec-
tat. Et ideo addit, & dicit:

Oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu.
144. 11. 16. *Hæc bona non temporalis vite sunt, sed æ-*
ternæ, nec obtinere possunt mortali carne
circumdata, ut non fiant, non gement, & nulla
tentatione pulsentur. Spes ergo sanctorum, qui
secundum id quod Spiritu Dei aguntur, jam
in carne non sunt, merito de his gaudet & gra-
tias agit, quæ sibi a veritate promissa sunt.
Denique ut hæc se non jam habere, sed sperare
monstraret.

Placebo (inquit) Domino, in regione vivo-
rum.

Non ergo ad plenum Domino placeo, qui
adhuc est in regione mortalium: nec potest ta-
lis esse in vita occidua, qualis futurus est in æ-
terna.

PSALMUS CXV.

Halleluja.

Credidi, propter quod locutus sum.

V. a. **T**Am reprobi sunt, qui verum quod cre-
dunt non loquuntur, quam qui verum
quod loquuntur, non credunt. Perfecta ergo
hujus fides est, qui dicit non tantum credidi-
se, sed & propter hoc locutum esse, quia cre-
didit.

Ego autem humiliatus sum nimis.
144. 11. 16. *Cur addidit, Ego autem, cum possit dicere,*
Locus sum, & humiliatus sum? nisi, quia
homo veritatem prædicans, humiliari potest ab
his qui veritatem contradicunt, non ipsa veritas,
quam qui credit, eloquitur. Ego credidi pro-
pter quod locutus sum.

Ego autem dixi in extasi mea, Omnis homo
mendax.

V. a. *Extasis, hic pavor intelligitur, quoniam Mar-*
tyrum vox est, instante cruciatu vel morte tre-
pudantem, & agnoscentium non esse virum
laicorum, ut quæ inferuntur evincant: atque ideo
mensurandum inveniri humanam infirmitatem,
quæ non possit non fallere, præsumens de viri-
bis suis: cum fortitudo patientiæ ex Deo sit;
qui

(a) Anod Augustinum, non invenirent me.

(b) Et hic forte melius habetur, quis, ut an-

te & post, & August. habet.

qui & constantiam dat non timenti, & fiduciam reparat formidanti: quoniam verax est dicens, *Cum autem tradideris vos, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini; non enim vos estis qui loquamini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Dicitur autem extasis, etiam cum mens non pavore alienatur, sed aliqua inspiratione revelationis adsumitur.

Ps. 128. Quid retribuam Domino, pro omnibus quae retribuit mihi?

Hoc dicens, proficetur sibi aliud retributum a Domino, quoniam merebatur; id est, pro malis recepisse se bona: & quaerit quid ipse reddat pro bonis; nec aliud invenit, nisi quod Dominus ipse donaverit, & dicit:

Ps. 131. Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.

Quis istum dat calicem, nisi qui ait, *Potesis calicem bibere, quem ego bibiturus sum?* & dans exemplum patiens, contulit donum, reddens ipsam infirmitatem suorum sanguine suo; & dans pretium imitationis ipsorum, ut fieret.

Ps. 136. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.

Emit enim cum sanguine suo, quem sedit Dominus pro servis: ut & servi pro Domino suo fundere non timerent. Cum tam & Domini mors, & servorum, servus esset prolutura, non Domino.

Ps. 136. O Domine, ego servus tuus: ego servus tuus, & filius ancillae tuae.

Tamquam diceret: Multi se Martyres dicunt, multi servos tuos se proficentur, quoniam tuum habent in vitiis, horribilibus, & erroribus. Sed quia praeter Ecclesiam tuam sunt, non sunt filii ancillae tuae: Ego autem, & servus tuus, & filius ancillae tuae.

Item Ps. 136. Disfrupsi vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis.

Tu me, inquit, servum tuum, tu fecisti filium ancillae tuae, qui captivatis meo vincula disrupisti: & ideo laudis tibi hostiam debeo, quia tua gratia quod sum, & in tua est mihi gloria gloriamus.

Ps. 136. Cor. 11. (c) Vita mea Domino reddam.

Quisquis bene cogitat quid voveat Domino, & quae vota reddat, seipsum voveat, seipsum reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Imago Caesaris, reddat Caesaris, imago Dei, reddat Deo. Sed sicut videndum est qui offeras, ita etiam considerandum est ubi offeras.

Ps. 136. In atriis, inquit, domus Domini.

Quae aeternum domus Domini, nisi populus ejus? Ideo sequitur,

Item Ps. 136. In conspectu omnis populi ejus.

Quid est autem populus ejus, nisi quod addit,

Item Ps. 136. In medio tui Jerusalem?

Jerusalem vero interpretatur, Visio pacis: Tunc erit quod (b) offeretur, gratiam est, si S. Prosper. Tom. I.

de pace atque in pace reddatur. Qui autem non sunt filii huius ancillae, bellum quam pacem potius amaverunt.

PSALMUS CXVI.

Halleluja.

Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum v. 1. omnes populi.

IN fine superioris Psalmi, ne in Jerusalem Iudaei gloriarentur, & hanc dignitatem sibi Israel etiam carnalis assumeret; qui sint Israelitae, & in quibus sit Jerusalem, Psalmi huius principio demonstratur. Omnes scilicet gentes, & omnes populi, qui per imitationem fidei facti sunt filii Abraham, & spiritale semen Israel.

Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, & veritas Domini manet in aeternum.

Confirmata est misericordia Domini super nos, cum ejus nomini, per quod liberati sumus, inimicorum gentium rabida ora cesserunt, & quem negando blasphemaverunt, credendo laudaverunt. Veritas autem Domini manet in aeternum, sive in his quae promissit iustis, sive in his quae minatus est impiis.

PSALMUS CXVII.

Halleluja.

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam v. 1. in saeculum misericordia ejus.

SED hic confessio non poenitentium est, sed laudantium Dominum: quibus per gratiam praestitum est, ut eruerentur de tenebris, & potestate tenebrarum, & transirentur in regnum filii Dei: ob hoc solum, quia Deus bonus est, & ea misericordia miseretur, quae permanet in aeternum.

Dicit nunc domus Israel, quoniam bonus, v. 2. quoniam in saeculum misericordia ejus.

Dicit nunc domus Aaron, quoniam bonus, v. 3. quoniam in saeculum misericordia ejus.

Domus Israel & domus Aaron, ipsi sunt omnes (c) qui timeant Dominum; quilibet scilicet atque majores. Ex quibus, sive Iudaeis, sive Gentibus, unus factus est populus, concurrent in unum gregem, ad unum pastorem Jesum Christum: quae societas in ejus gratia facta est qui bonus est, & cuius misericordia aeterna est & aeternus facit.

In tribulatione invocavi Dominum, & exaudivit me in latitudine.

Qui tribulatur, in angustia est: sed qui exauditor, latitudinis infinitate suscipitur.

Domineus mihi adiutor est, non timebo quid v. 4. faciat mihi homo.

P 3

Apo-

(a) Praeterit S. Prosper versiculum 14. *Vita mea Domino reddam coram omni populo ejus.* Praeterrat etiam sanctissimus ejus Magister Augustinus. Forte quia de hoc eodem dixerat, uterque in fine Psalmi.

(b) Recentior editio correxerat *offeretur*. Sae apposite. Cum veteres omnes scribant *offeretur*.

(c) Hic Ps. 4. *Dicant nunc qui timeant Dominum, quoniam in saeculum misericordia ejus*, supra omnes, videtur cuius tam, & explicati.

Epist. 6.
 12. Apollolus dicit, non aduersus carnem & sanguinem nobis, quod est homo iniquus; sed aduersus principes & retores tenebrarum, esse certamen. Quorum autem tenebrarum, nisi hominum diabolo subditorum? Non ergo meruit quid ei faciat homo, qui ipsius inceptorum Dei vincit auxilio.

7. 7. Dominus mihi adiutor est, & ego despiciam inimicos meos.
 Sive ex malis hominibus, sive ex malis angelis, despiciet inimicos is, cui adiutor est Dominus.

7. 8. Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine.

Etiā si bonus homo, aut bonus angelus adjuvet, non in eis, inquit, confidam; sed in Domino, qui me per illos iuvat.

7. 9. Bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus.

Rom. 11. 7. Principes & homines & angeli possunt intelligi: sed in neutris spes collocanda est: quia potestas non est nisi a Deo.

7. 10. Omnes gentes circumdederunt me, & in nomine Domini ultus sum eos.

7. 11. Circumdantes circumdederunt me, & in nomine Domini ultus sum eos.

7. 12. Circumdederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis; & in nomine Domini, quia ultus sum in eos.

Ipsū Dominum caput Ecclesie intelligimus, circumdatum a persecutoribus, sicut circumdant apes favum. Sed mystice significatum est, quod concursus ad persequentes, iavus autem ad credentes pertineret. Quoniam impij, nescientes quid facerent, dulciorem cruciandū fecerunt: ut guilemus, & videsimus quam suavis est Dominus. Quod autem exarserunt sicut ignis in spinis, ad totum corpus Christi, id est populum ejus, melius refertur. Omnes gentes circumdederunt me: quia ex omnibus collectus est gentibus, & ubique in eum exarserunt persecutionis incendia. Sed ultus est persequentes: quia extincta malitia facti sunt Christiani. Sive quia omnes qui pertinaciter infideles fuerunt, quem speraverunt vocantem, sententiam judicantem.

Ps. 35. 9. Impulsus, eversus sum, ut caderem, & Dominus suscepit me.

Tamquam cumulus arenæ versatus sum, ut caderem, & Dominus suscepit me. Multitudinem fidelium in unitatem fidei congregatam persecutio gentium non habuit quod impelleret. Et quamvis multum vexando versaret, convellebat tamen ac projicere non prevaluit, quia ab omnibus simul in eum creditum est, quia & singulis & universis ubique suscepit.

7. 13. Fortitudo mea & laudatio mea Dominus; & factus est mihi in salutem.

Qui sibi sua fortitudo, & sua volunt esse laudatio, cadunt. Quorum autem fortitudo & laudatio est Dominus, tam non cadunt, quam non cadit Dominus. Et ideo eis factus salus: non quia ipse aliquid corperit esse, quod non erat; sed quia salutem in eo, quam avari non habuerant, corperunt habere conversi.

Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum.

Servitia persequendum spem sanctorum internis gaudiis privare non poterat: nec valebant impij eorum auferre letitiam, quorum nequialunt expugnare patientiam. Unde & Apollolus dicit, Quasi tristes, semper autem gaudentes.

Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me, dextera Domini fecit virtutem.

Magna virtus exaltare humilem, edificare mortalem, præbere de infinitate perfectionem, de subiectione gloriam, de passione victoriam. Sed quia non homo se exaltavit, non homo se perfecit, non homo sibi gloriam dedit, non homo vicit, nec ipse sibi met salutem fuit; piissima confessione laudem Dei repetit, Dextera Domini fecit virtutem.

Non morier, sed vivam, & narabo opera Domini.

Vox Ecclesie est, non in se, sed in Domino gloriantis. Extinguendum Dei populum persecutores arbitrabantur; sed aucta est Ecclesia, & ubique Christus Martyrum gloria est, in quorum passionibus Domini opera predicantur.

Castigans castigavi me Dominus, & morti non tradidit me.

Non ergo quidquam viribus suis laicis arbitretur fremitus impiorum: non habent illam potestatem, nisi delapser daretur. Sæpe filios suos pater familias per nequissimos servos emendat jubet; cum illis hereditatem, his compedes (a) præpararet. Quæ est illa hereditas? Auri est & argenti, an gemmarum, an fundorum, amonorumve prædiorum? Vide qua iniretur, & cognosce quid sit.

Aperite mihi portas iustitiæ, & ingressus in eas confitebor Domino.

Intra portas iustitiæ vox est confessionis & exultationis. Beati enim qui habitant in domo Domini, in sæcula sæculorum (b) laudabunt eum.

Hæc porta Domini, iusti intrabunt per eam.

Hæc porta illius est Jerusalem, quam nemo incircumcisi, nemo intrat injustus, ubi dicitur, Cænes foras.

Confitebor tibi Domine, quoniam exaudivisti me, & factus es mihi in salutem.

Confessio hæc laudis est, non vulnera medico ostendens, sed de percepta sanitate gratias agens ei, qui ipse est salus.

Lapidem quem reproboverunt edificantes, hic factus est in caput anguli.

Ut duos conderent in semetipsum, in unum novum hominem, faciens pacem, & reconciliaret utroque in uno corpore Deo, circumcissionem scilicet & præputium.

A Domino factus est.

Quamvis enim non esset lapis angularis, nisi passus esset; non tamen hoc ab eis, a quibus passus est, factus est. Nam illi qui edificabant reproboverunt: sed in eo quod Dominus occulte edificabat, fecit in caput anguli, quem reproboverunt.

Et

(a) Forte legendum, præparat, ut apud Augustinum.

(b) Duae. & Colon. laudabunt te. Lugd. & Lovan. cum editione Augusti. laudabunt eum.

Item **Y. 29.** *Et est mirabilis in oculis nostris.*
In oculis interioribus hominis, in oculis credentium, sperantium, diligentium.

Y. 30. *Hec dies est quam fecit Dominus: exultemus & jucundemur in ea.*

Dies quo mihi salutem dedit, dies quo ille Mediator Dei & hominum factus est in caput angeli.

Y. 31. *O Domine saluum me fac, o Domine bene prospera.*

Saluum fac, quia dies salutis est: prospera iter a peregrinatione redeuntibus, quia tu nobis factus es via.

Y. 32. *Benedictus qui venit in nomine Domini.*
Maledictus ille, qui venit in nomine suo, quem suscipiunt qui Dei Filium non receperunt.

Item **Y. 33.** *Benediximus vos de domo Domini.*

Vox illa magnarum est ad pusillos: eorum scilicet magnorum, qui Verbum Dei Deum, sicut in hac vita possunt, mente contingunt, & tamen sermonem suum propter parvulos temperant.

Y. 34. *Deus Dominus, & illuxit nobis.*
1. Tim. 2. 1. *Illuxit nobis Mediator Dei ille & hominum, homo Christus Jesus: qui & Deus æqualis Patri, quod fecit credi, fecit intelligi.*

Item **Y. 35.** *Constituisti diem festum in frequentationibus, usque ad cornu altaris.*

Id est, obque ad interiorum domum Dei, (a) de qua nos benediximus: ubi sunt altaris excelsa, ubi spiritale sacrificium laudis perpetue, ubi est sacerdos æternus, & altare sempiternum, ad quod non tepide neque segniter, sed in frequentatione currendum est: ut de Filio Deo, qui propter nos caro factus est, non jam humiliter secundum carnem, qua conformis nobis esse dignatus est, sed sublimiter secundum divinitatem, quæ Patri æqualis est (b) sentiendum.

Y. 36. *Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.*

Item **Y. 37.** *Confitebor tibi Domine, quoniam exaudivisti me, & scilicet es mihi in salutem.*

Non strepitu ista verborum dicuntur, in illa domo ad quam ut intremus hortatur: sed dilectio inhaerens Deo, ipsa erit vox laudationis æternæ.

Y. 38. *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus.*

Iisdem verbis (c) Psalmum, quibus inchoaverat, claudit: quia ab initio usque in finem debet in nobis laudationum Dei perseverare confessio.

PSALMUS CXVIII.

A L E P H.

Y. 1. *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.*

BEati esse non possunt, nisi immaculati. Immaculati autem non sunt, nisi qui in

via ambulant, via vero non est, nisi lex Domini. Quærens ergo beatitudinem, immaculatus in via sit, & in lege Domini, quæ beatorum via est, ambulet: id est, non sit otiosus.

Beati qui servantur testimonium ejus, in toto corde exquirunt eum.

In via Domini hi sine dubio ambulant, qui servantur testimonium ejus. Sed quia multi volunt habere scientiam sine operibus, merito addidit, in toto corde exquirunt eum. Tum enim recte queritur Deus, si non per ipsum alia, sed per omnia ipse queratur. Beatitudo autem querentium Dominum, in hujus vitæ laboribus non potest esse perfecta. Sed beati jam dicuntur, qui hoc sine dubio sunt futuri, quia in via ambulant immaculati, & scrupulos testimonii legis Domini, in toto corde exquirunt eum. Spe ergo beati sunt, quia talibus beatitudo promissa est.

Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.

Hic queritur, cum iniquitas peccatum sit, & non operentur peccatum qui ambulant in viis Domini: quomodo illi sancti in viis Domini ambulaverunt, qui dicunt, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est? Ergo & peccatum habuerunt, & in viis Domini ambula-verunt, secundum Paulum dicentem, Si quod nolo, ego hoc facio; non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Itaque nec operantur peccatum qui ambulant in viis Domini, & tamen non sunt absque peccato: quia jam non ipsi operantur illud, sed quod habitat in eis peccatum. Non autem ipsi operantur illud, quando illicitis desideriis consensum non accommodant voluntatis. Verumtamen cum omnes sancti, in carne degentes, veraciter dicant, Dimitte nobis debita nostra; quomodo intelligitur immaculatos eos in via Domini ambulare, quos oportet quotidiana oratione remissionem poscere peccatorum? nisi quia verum est, ambulantes in via Domini nullis consentire criminibus; & tamen quibusdam cogitationum carnalium obreptionibus titillari, & ob hoc necessariam quotidianam remissionem, ut fiant immaculati: quoniam & hoc ipsum ad viam pertinet Domini, de qua non recedit, qui se immaculati semper exposcit.

Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.

Nimis, siue ad mandantem, siue ad custodientem referas; non pro eo quod est plus quam oportet, accipiendum est, sed pro, valde. Valde enim mandatur, & valde custodienda sunt precepta divina.

Utinam dirigerantur via mea ad custodiendas justificationes tuas.

Dedisti, inquit, mandatum, & custodiri illud precepisti: sed utinam præbeas & auxilium, ut possim facere, te juvante, quod faciendum didici, te docente.

Tunc non confundar, cum perspicio in omnia mandata tua.

Cum, inquit, directæ fuerint viæ meæ per

P 4 gra-

(a) In Augustino, de qua vos benediximus.

(b) Editi in ora libri ex conjectura notant aliter legi posse, sentiamus.

(c) Lugd. & Lovan. Psalmus. Duac. & Colon. Psalmum.

gratiam tuam, tunc inspectione mandatorum tuorum non confundat, (a) qui ero non loutilis auditor, sed efficac factor.

V. 11. Confitebor tibi, Domine, in directione cordis; in eo quod didicerim iudicia iustitia tua. Si directum fuerit iter meum & cor meum, & praecepta Domine tue, laudabo, & tui esse hoc operis confitebor.

V. 12. Justificationes tuas custodiam. Hoc est, faciam quod jubes, si me adjuveris.

Item V. 13. Non me derelinquas usquequaque. Non ita accipiam, quasi in aliquo se relinqui vellet; sed hoc petit, ne peccatus deferatur, & ita potius, ut ab eo nunquam & nunquam divinum abscedat auxilium.

BETH.

V. 14. In quo corrigis adolescentem viam suam? In custodiendo sermones tuos.

Interrogatio est, in quo junior viam suam corrigat: & respondetur quod correctio ejus hanc sit, ut Dei verba custodiat. Sed queritur quis ille sit junior, cujus illa correctio est? cum & senes multi convertantur ad Domini, per quoslibet seram observantiam mandatorum. Bene ergo ille junior intelligitur populus ovis, per Christi gratiam renovatus, qui ab erroris veteris via, verbum fidei custodiendo, corrigitur.

V. 15. In toto corde meo (b) exquisivi te: ne repellas me a mandatis tuis.

Fecisti, inquit, ut toto corde meo exquirem te: hac ut in mandatis tuis maneam: quia ut mihi possibilia sint, adjuva me, & noli me ab eis repellere: id est, ooli mihi auxilium tuum subtrahere.

V. 16. In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.

V. 17. Benedixisti tu Domine; doce me justificationes tuas.

Quid adhuc eloquia Domini quaerit discere, quae jam abscondit in corde? Quod utique non fecisset, nisi ea didicisset. Ut quid addit, & dicit, doce me justificationes tuas; nisi quia eas vult faciendo discere, & operandi notitia comprehendere, non loquendi tantum facilitate, & memoriz recordatione retinere?

V. 18. In labiis meis enuntiavi omnia iudicia oris tui.

Nihil, inquit, iudiciorum tuorum tacui, sed

omnia profus in labiis meis enuntiavi, ea scilicet, quae mihi ore tuo, id est, eloquiorum tuorum praedicatione dixisti.

In via testimoniorum tuorum deleclatus sum; sicut in omnibus divitiis.

Via testimoniorum Dei Christi, in quo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi. In hac ergo via, quasi in omnibus divitiis deleclatur, qui videt per illum multa erga non testimonia divinae dilectionis impleta, & non dubitat, quae expectantur implenda.

In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas.

Universa via Domini misericordia & veritas: quarum plenitudo invenitur in Christo, in quo omnis Ecclesia, contra iohannis fidei Christianorum, copiosis disputationibus exerceatur.

In justificationibus tuis meditabor, non obliviscar sermones tuos.

Ideo utique meditabor, ut non obliviscar sermones tuos; meditabor ut non obliviscar. Meditatio enim non obliviscendi, est perseverantia operandi, propter quod postulavit adiutorium gratiae, dicens, Benedixisti tu Domine, doce me justificationes tuas; ut quod sermone taverat, etiam opere complecter.

GHIMEL.

Retribuere servo tuo, vivifica me; & custodiam sermones tuos.

Quatuor sunt retributiones. Aut enim mala pro malis retribuuntur, sicut Deus ignem alterum retribuitur eis impiis: aut bona pro bonis, sicut regnum aeternum retribuitur eis iustis: aut bona pro malis, sicut Christus per gratiam iustificat impium: aut mala pro bonis, sicut Iudas per malitiam persequitur est Christum. Harum quatuor retributionum, duae priores pertinent ad iulianum, ut retribuatur mala pro malis, bona pro bonis: tertia pertinet ad misericordiam, ut retribuatur bona pro malis: quarum Deus necesse, nulli enim malum pro bono retribuit. Haec autem quae tertio loco posita est, primitus necessaria est. Nisi enim Deus (c) retribuere bona pro malis, nullo modo essent quibus retribuere bona pro bonis. Qui ergo dicit, *Retribuere servo tuo; & addidit, Vivifica me, & custodiam sermones tuos:* scit iulium ex fide vivere, quae operatur (d) per dilectionem. Et quia mortuus erat per suam (e) iniustitiam, petit sibi vitam per Dei

(a) Legendum certe, qui ero non inutilis auditor: et si Editi omnes habiant, quae non inutilis, Editiones Duae. & Colon. notant in margine qui ero. Quod vero non inutilis legi debeat, probare videtur locus Jacobi 1. 22. ad quem hic alludit Augustinus notat, si quis auditum est verbi & non factus, hic compendiarum vero consideranti nullum nescitum suum in sermone: consideravit enim se, & abiit, & suum oblitus est quod sit fuerit: qui autem perseveravit in legem perfectum libertatis, & promissum in ea, non audit obliuiscatur saltem, (en inutilis auditor, quoniam se non fore fecerat) huiusmodi, hic perspicit in mandata Domini: hic beatus in facto suo erit. En quod dicit, Tunc non confundat. (b) Vix ista meo legitur in Edit. Lugd. & August. desideratur in Lov. Duae. & Colonia. Adden-

dam suadet expositio versus statim subiecta.

(c) Editio recentior cum Augustino retribuere: veteres omnes Prosperiana, retribuere. Idem tamen sententia 16. habet, retribuere.

(d) Sic legitur in Augustino, & legendum suadet locus Apostoli, ad quem alludit S. Prosper: et si Editi nostri omnes sine dubio ex erroris scribarum manifesto & facile irrepente scriptum habeant per dilectionem.

(e) Emendamus ex opere Augustini, quod per oculos habebat S. Prosper cum hac scriberet. Editi enim nostri habent per suam iustitiam. Nec potius illud in sensum Apostoli scindere, quod dicit de Iudaeis. Rom. 10. 3. Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quaerentes statuerunt, iustitiam Dei non suam subieci.

Dei gratiam: quam profectio non peteret, si omnino non crederet, id est, omnino non viveret. Sed quia id quod acceperat ad desiderandum, non fufficiebat ad obediendum, pollicet se vivificari, hoc est, eam in se fidem, quam accepit, augeri: ut vivificetur per omnem diem, qui renovatur de die in diem.

Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.

Da, inquit, mihi intellectum, quo possim mirabilia tuæ legis inspicere, & virtutem præceptorum tuorum videre.

Incola ego sum in terra, ne abscondas a me mandata tua.

Ibi quisque est peregrinus, ubi absens est a patria sua. Ille ergo qui superne Jerusalem civis adscriptus est, peregrinum se profiteretur in terra; quia certus est de hereditate promissa.

Sed quia tentatio est vita humana super terram, petit ne in tempore tribulationis & difficultatis abscondatur ab eo mandata Dei, quæ utique in medio constituta sunt, & possunt etiam ab impiis sciri. Nam quem latet brevissimum plenissimumque mandatum, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & Diliges proximum tuum sicut teipsum? In quibus duobus mandatis tota Lex pendet, & Propheta.

Quomodo ergo hic terre incola orat, ut ab eo non abscondatur, quæ pene neminem latent; nisi quia Dominum nosse paucorum est; & consequens est ut ei mandatum dilectionis fit absconditum, (a) quia aliud pro alio diligit; & qui errat in Domini amore, errat etiam in proximi charitate? Recte itaque qui incola est in terra, & qui terram non diligit, polulat dei mandatorum Dei scientiam revelari: ne vel in Dei, vel in proximi dilectione fallatur.

Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore.

Concupivi, inquit, justificationem tuam desiderium habere usque in finem. Tu enim me justificas, tu me facis gratia iustum & bonum: (b) mihi est tempore hoc desiderare, & in hoc tuo præsidio delectari. Alioquin iustus non ero, si aut defuerit mihi gratia tua, aut infuaverit me superbia.

Increpasti superbos, maledicti qui declinant a mandatis tuis.

Illa increpacio hic intelligenda est, quam primi hominum genitores sua transgressione meruerunt, declinantes a mandato Dei per superbiam, (c) quam concupiverant, non quod Deus diligendum præcepit, sed quod diabolus invitando persuasit. Omnis itaque superbus hinc increpationi subiectus est, sive hereditario, sive voluntatis arbitrio.

Aufer a me opprobrium & contemptum, quia testimonium tua exquisivi.

Vox illa Ecclesie est, jam diligentis inimicos suos, & orantis pro persecutoribus suis. Dicat itaque omnis Christianus, dicant omnia membra corporis Christi, Aufer a me oppro-

brium, quod ideo audio: & contemptum, (d) quod ideo contemnor, quia testimonium tua, id est, martyria tua, exquisivi. Ut inimici nostri inde venererent, unde contemnerunt; cum quos persequendos putaverunt, intellexerint honorandos.

Et enim foderunt principes, & adversum me loquebantur.

Inde persecutio gravis erat, quia eam sedentes, id est, iudicarii sedibus eminentes principes decrebant: quod & in ipsum caput, & in corpus ejus actum esse non dubium est.

Servus autem tuus exercebatur in tuis justificationibus.

Qualis exercitatio hæc fuerit, sequentia docent.

Nam & testimonium tua meditatio mea est, & consilium meum justificationes tue sunt.

Sic ergo exercebatur servus Christi, ut contra persequentes dilectione certaret. Consilium sedentium principum fuit, inventos Martyres perdere; consilium patientium Martyrum fuit, inimicos perditos invenire. Reddebant illi mala pro bonis, isti bona pro malis. Quid ergo mirum, si illi occidendo decederent, illi moriendo viverent?

DALETH.

Adhæsti pavimento anima mea, vivifica me secundum verbum tuum.

Qui se vivificari petit, quoniam adhæsit pavimento anima ejus, videtur hoc pollicere, ut a terrenis cupiditatibus eruat. Sed non talia verba præmissa sunt, ut de eo qui diebat, Nam & testimonium tua meditatio mea, & consilium meum justificationes tue, credendum sit quod terrenæ magis conversationi inhxerit, quam cælesti. Non ergo a concupiscentiis mundi avelli, nec a carnis societate separari, sed ab affectibus carnalibus optat abjungi: ut illa concupiscentia quæ concupiscit adversus spiritum, magis comminuitur; & concupiscentia quæ concupiscit adversus carnem, perseverantibus profectibus augeatur. Nemo est enim, eujus animam corruptibile corpus & inhabitatio terrena non aggravet, donec corruptibile hoc induatur incorruptionem, & verbum Dei, quo vita æterna promittitur, impleatur.

Vias meas enuntiavi, & exaudisti me: doce me justificationes tuas.

Peccata, inquit, mea confessus sum, & exaudisti me: enuntiavi vias meas, & delecti eas: doce me tuas. Non ergo eas justificationes vult discere, in quibus exercebatur: sed ab illis ad illas desiderat pervenire.

Viam justificationum tuarum insinua mihi, & exercebor in mirabilibus tuis.

Hæc petens, magis profectibus concupiscit augeri. Sunt autem quedam justificationes tam sublimes atque mirabiles, ut hi qui experti non sunt, putent ad eas humanam inhirmitatem pervenire non posse.

Der-

(a) Forte qui aliud: cum paulo post dicatur, & qui errat.

(b) Fortasse, meum est. Editi omnes, mihi est.

(c) Vix dubitamus legi debere, quia, non quam. ut Editi omnes habent.

(d) Apud Augustinum, quo ideo contemnor.

- V. 10.** *Dormitavit anima mea pro tadio, confirma me in verbis tuis.*
 Fatigor namque ex infirmitate, & relabor ex tadio. *Confirma me* in promissionibus tuis: atque per ea quæ dedisti, entar ascendere, ut dormitans in infirmitatibus meis exciter, atque inciter in verbis tuis.
- V. 10.** *Viam iniquitatis amove a me, & da lege tua miserere mei.*
 Ne lex factorum, per quam abundavit peccatum, ad iniquitates me adducat infirmum; lege, inquit, tua, hoc est, lege fidei, *miserere mei*: ut per gratiam tuam faciam, quod per me ipsum (a) implere non valeo.
- V. 10.** *Viam veritatis elegi, judicia tua non sum oblitus.*
V. 11. *Adhesi testimoniis tuis Domine, noli me confundere.*
Viam veritatis elegi, ubi currerem; *judicia tua non sum oblitus*, ut currerem. *Adhesi testimoniis tuis*, cum currerem, Domine: noli me confundere. Quomodo quo carro pertendam, quo tendo, perveniam! Non enim volentis, neque currentis, sed misericentis est Dei.
- V. 12.** *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.*
 Cordis dilatatio, (b) veritatis est dilectio: quod Dei munere fit, ut ei non timore poenæ, sed amore iustitiæ ferviatur, cum charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Ideo ergo ille viam mandatorum Dei cucurrit, quia cor ejus Dominus dilatavit.
- H E.**
- V. 12.** *Legem pone mihi Domine viam justificationum tuarum, & exquiram eam semper.*
 Qui viam mandatorum Dei se dilatato corde cucurrisse jam dixerat; quomodo nunc legem sibi postulat poni? nisi quia proficiens loquitur, & donum Dei novit esse quod proficit: & ut magis magisque proficiat, quod habet, a quo accepit polliciti augeri. Ergo & cucurrit hanc viam, & currere cepit: exquisivit & exquirere amat, donec perfectum sit gaudium sine periculo amittendi, quod ut apprehendat, semper exquirat.
- V. 12.** *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.*
 Ergo altitudinem & profunditatem legis nemo penetrat, nisi qui intellectum acceperit.
- Rom. 12. 10.** Cum autem plenitudo legis sit dilectio, & ille legem intelligat, qui opera mandatorum ejus exequitur; profecto hic illam sibi charitatem multiplicari petit, quia Deus proximique diligitur; ut hujus duplicitatis mandati, de quo pendet tota Lex & Prophetæ, perfectam habeat scientiam, eamque toto corde custodiat.
- V. 12.** *Deduc me in semita mandatorum tuorum; quoniam ipsa volui.*
 Quam prius dixit viam justificationum, eamdem dicit semitam mandatorum. Quia angusta

via est, quæ ducit ad vitam: & cum sit angusta, nisi dilatato corde non curritur. Sed quoniam adhuc ille proficit, & adhuc currit, ideo divinum quo deducatur querit auxilium.

Inclina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam.

Qui cor suum inclinari in aliquid petit, plenius & perfectius id, quam vult, velle desiderat. Volebat enim cum diceret, *Deduc me in semita mandatorum tuorum, quoniam ipsa volui*; & orat ut velit, cum dicit, *Inclina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam*. Orat ergo ut in ipsa voluntate proficiat, & cor non in avaritiam, sed in testimonia Dei habeat inclinatum: quæ testimonia hoc insinuant, hoc docent, ut Deus gratis colatur. Quia si cor non in avaritiam sit declinatum, Deum non colimus nisi propter Deum, ut Dei cultus ipse sit merces. Nam qui Deum ideo colit, ut aliquid aliud promeretur quam ipsum: non quem colit diligit; quia non ipsum, sed aliud concupiscit.

Averte oculos meos, ne videant vanitatem; & in via tua vivifica me.

Averte, inquit, oculos meos, non corporeos; quorum intuitus etiam noles multas vanitates videt; sed cordis oculos, ne intenti sint vanitati, ne humanam gloriam querant, nec cum boni aliquid appetunt, non dilectione ipsius summi boni, sed amore presentis utilitatis & laudis hoc faciant: ne postremo iustitiam suam ad se magis, quam ad Dominum referant, & in se magis, quam in Domino glorientur. Hanc ergo vanitatem perhorrescent, merito adjecit, *in via tua vivifica me*, id est, in Christo, qui est contrarius vanitati, & non solum via est, sed & vita & veritas.

Statue servo tuo eloquium tuum in timore tuo.

Stabile sit eloquium Dei in corde nostro, cum fit quod eodem jubetur eloquio; & avellitur, cum contrarium opus agitur. Petit ergo servus Dei, ut in eo confirmetur obedientia perseverans, quæ de statu suo nullo malæ actionis moveatur impulsu; quod non habetur nisi per Spiritum, & callum timorem, quo cavetur ne offendantur charitas, non quo mutetur ne damnetur impietas.

Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum; quia iudicia tua suavia.

De oculis cordis alieni temere judicare, semper est peccatum est, & eum cujus non videntur opera nisi bona, ex suspitione reprehendere. Hoc ergo opprobrium hoc suspitionis vitium, hic qui vult esse perfectus, a se oportet auferri. Quoniam eorum quæ incognita homini sunt, solus Deus iustus inspector est: & iudicia ejus suavia sunt, quoniam vera.

Ece concupivi mandata tua, in tua iustitia vivifica me.

Fecisti me, inquit, cupidum mandatorum tuorum, fac & efficacem; adjuva ut faciam quod commendas, dona ipse quod mandas. Quia in me unde morerer habui, unde autem vivam, non

(a) Lugdunensis editio addit vocem *implere*, quam omittunt Lovan. Dunc. & Colon. Legitur au-

tem etiam apud Augustinum hoc locum.

(b) In Augustini libro, *iustitie est dilectio*.

non invenio, nisi in te, qui homini tuo omnem aequitatem in tua & proximi dilectione posuisti.

V A U.

Et veniat super me misericordia tua, Domine, salutare tuum secundum eloquium tuum.

Quid possit, nisi ut mandata quae concipit, per eius misericordiam faciat, (a) quae mandavit? Et quare est misericordia, nisi Christus?

Et secundum quod eloquium, nisi secundum verbum promissionis, quo vocata sunt ea quae non erant, tamquam essent? Quia & quibus promissum est, etiam ipsi promissi sunt, ut totum corpus Christi dicat, *Gratia Dei sum quod sum.*

Et respondebo exprobrantibus mihi verbum, quia speravi in sermonibus tuis.

Verbum exprobrantibus; an verbum respondebo, ambiguum est: sed utrumque (b) Christus sonat. Ipsum enim nobis exprobrant, (c) quibus esset crucifixus vel scandalum, vel stultitia: ignorantes quia *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Quod Verbum in principio erat, & apud Dominum erat. Sed etsi ipsi exprobratores non Verbum exprobrant, quod esse latet, quia divinitas ejus ab eis non cognoscitur, a quo infinitas in cruce contemnitur; nos tamen omnibus exprobrantibus Verbum respondeamus. Parum est enim in corde habere Christum, nisi quod corde credimus, nec profiteamur. Sed hoc ita demum fieri poterit, si in promissis Dei spes fuerit firma credentis.

Et ne auferas a me verbum veritatis usque valde.

Hoc est, non ita conturber sub persecutionis flagello, ut a me penitus auferatur confessio veritatis. Quia multi qui ad horam negando defecerunt, postea poenitendo reparati sunt, & palmam quam perdididerant, resumpserunt.

Quia in iudiciis tuis super speravi.

Id est, quia iudicia tua, quibus me corripis & flagellas, non solum mihi non auferunt spem, sed etiam augent; dum quem diligis corripis, flagellas autem omnem filium quem recipis. Et ideo plerumque eum, qui sibi fortis videbatur, infirmari finis; ut praesumptio auferatur, & perseverantiae virtus ex tua opulatione reparetur.

Et custodiam legem tuam semper; in saeculum, & in saeculum saeculi.

Quod dixit, *semper*, ne ad omne istius vitae tempus tantummodo referretur, adiecit, *& in saeculum saeculi.* Lex autem, quam perpetuo custodire desiderat, charitas accipienda est: quia ipsa est plenitudo legis, & cessantibus ceteris mandatis, sola permanet in aeternum.

Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exequiui.

Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundeler.

Et meditabar in mandatis tuis, quae dilexi valde.

Et levavi manus meas ad mandata tua, quae dilexi, & exercebar in justificationibus tuis.

Superiores versus precationem habuerunt, quae adiutorium gratiae postulatum est. Hi autem narrationem habent, quae ostendunt quid gratia petita contulerit: tamquam diceret, Hic cum orarem, exaudisti me, & ambulabam in latitudine, id est ambulabam in charitate, quae diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hic est ille Spiritus in quo clamamus, *Abba Pater*, ac per hoc ipsius est quod mandata Dei exquirunt: qui acceptus etiam hoc agit, ut largius accipiendus petendo, quaxendo, pulsando quaxetur. Per hunc itaque dilectionis Spiritum confirmatus est, ut in conspectu regum non confunderetur, ut in mandatis Dei cogitationem suam exerceat, & valde eadem mandata diligere: elevans manus suas, non ad terrena opera, sed ad caelestia, exerceret in justificationibus Dei.

Z A I N.

Memento verbi tui sermo tuo, in quo mihi spem dedisti:

Hoc me consolata est in humilitate mea, quia verbum tuum vivificavit me.

Cum dicitur Deo, *Memento*, orantis desiderium, quo promissum accelerari poscit, ostenditur: non Deus, quasi id ei a recordatione exciderit, admonetur. *Memento ergo*, inquit, *verbi tui sermo tuo*, hoc est, Imple promissum tuum, in quo mihi spem dedisti, hoc est, in quo verbo me sperare fecisti. *Hoc me consolata est in humilitate mea.* Hec scilicet sps mea consolata est, quae data est humilibus, dicente Scriptura, *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Quia verbum tuum vivificavit me: quia fecit me in te sperare, & non deficere in tribulatione.

Superbi inique agebant usque valde: a lege autem tua non declinavi.

Superbos intelligi voluit persecutores humilium, hoc est, impios persecutores piorum: & ideo subiecit, *A lege autem tua non declinavi*, quia hoc eum facere persecutio compellebat.

Memor fui iudiciorum tuorum a saeculo Domine, & consolatus sum.

A saeculo, inquit, ex quo genus hominum sumptit exordium, *memor fui iudiciorum tuorum.* Et quia probavi quod omnes vias tuae misericordiae & veritatis; consolationem accipi in auxilio gratiae tuae, & per ipsa quoque vasa tua, intellexi divitias gloriae tuae in vasa misericordiae.

Tedium delinui me a peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

Contabiles mihi erant justificationes tuae in loco tuolatus mei.

Quam-

(a) Apud Augustinum, qui mandavit. Editi, quae mandavit.

(b) In Augustino. Christum sonat, Editi nostri,

Christus sonat.

(c) Sic Lugdun. post Aug. At Lovan. & alii, a quibus est crucifixus, vel scandalum, vel stultitiam.

Quamvis tardium pateretur a peccatoribus, cum quibus eorum praesentis vitae peregrinatio ducitur; tamen cantabiles ei erant justificationes Dei, quia peregrinationis gratia solabatur.

¶ 11. *Memor fui in nocte nominis tui, Domine, & custodisti legem tuam.*

Nox est (a) in aeternum; nam mortalitatis nox in superbis impio agentibus: nox in tardio, a peccatoribus delinquentibus Dei legem: nox est postremo in loco peregrinationis hujus, donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum. In hac ergo nocte memor debet esse homo nominis Domini, ut legem ejus custodiat, & hoc ipsum ad gloriam Dei referat; quoniam *adjutorium nostrum in nomine Domini*.

¶ 12. *Hac facta est mihi, quia justificationes tuas exquisivi.*

Justitias utique tuas quibus justificas impium, non meas, quae non pium faciunt, sed superbum. Quae est ergo de qua dicit, *Hac facta est mihi*? Non enim Lex intelligenda est, quam masculino genere Graecus enuntiat, cum melius accipiar de nocte: quia superius dixerat, *Memor fui nocte nominis tui*: quae facta est mihi, id est, ut prodesset mihi; Quoniam haec ipsa humilitas, in loco peregrinationis hujus, quae merito non intelligitur, prodesset eis qui subtiliter exerceant in ea, ut discant non superbi, propter quod malum in istam noctem pulsus est homo.

HETH.

¶ 13. *Portio mea Domine, dixi, custodire legem tuam.*

(b) Nisi quia ita erit portio cuiusque Dominus, cum legem ipsius custodierit. Sed quia hoc non fit sine adjutorio Dei, quid praecipit obtineri ostendit, adiungens:

¶ 14. *Precatus sum faciem tuam in toto corde meo, miserere mei secundum eloquium tuum.*

Quid autem hac prece obtinuerit, & in quem profectum pervenerit, consequenter ostendit, dicens:

¶ 15. *Cogitavi vias meas, & averti pedes meos in testimonia tua.*

Averti, inquit, pedes meos a viis quae mihi displicuerunt, ut irent in testimonia tua, atque ibi haberent viam. Quod autem hic positum est, *Averti pedes meos*, in nonnullis legitur, *Avertisti pedes meos*, ut hoc Dei potius gratiae tributum. Sed sine hoc, si illud sit, dubitari non potest divini esse muneris, (c) cum & recte cogitamus, & pedes nostris ab errore revocamus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atque nobiscum, ut operemur operatur.

*Secundum 12.
& Comm.
p. Severi
Concilio de
sanctis.*

Paratus sum, & non sum turbatus, ut custodiam mandata tua.

Confiteatur humiliter, ad custodienda mandata constantem se factum esse per gratiam.

¶ 16. *Funes peccatorum circumplexi sunt me, & legis tuae non sum oblitus.*

Peccatorum, non ab eo quod sunt peccata delinatum est, sed ab eo quod sunt peccatores. Funes itaque peccatorum, impedimenta sunt inimicorum, sive spiritualium, sive carnalium, qui sanctos, pro Dei lege utique ad sanguinem decertantes, quibuscumque difficultatibus implicare conantur, quibus eos a constantia pariendo, quasi funibus ac rellibus retraherant. Sed si implicat corpus, non implicat animum; in quo ille legis Dei non est oblitus, quia *Sermo Dei non est alligatus*.

Media nocte surgebam ad confitendum tibi, super iudicia iustitiae tuae.

Media nox, profunda tribulatio est, quae non sic affligebatur, ut surgere non valeret. Surgebat autem, ut confiteretur Deo, iusto iudicio ejus datam peccatoribus potestatem, quia sanctos Dei persequenter, quos adjuvat gratia Dei, ut huiusmodi exercitia faciant clariores.

Particeps sum ego omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

Vox illa proprie ipsius capitis intelligenda est. Non enim efficeremur particeps divinitatis Christi, nisi ipse mortalitatis nostrae particeps fieret. Per hanc autem participationem, ejus nobis gratia subministratur, ut eam timeamus Deum, & custodiamus mandata ejus. Ideo quippe Deus hominum, immortalis mortalium, suscepit naturam, & participando suam fecit, ut granum caderet (d) in terra, mortificationemque molium fructum faceret.

Misericordia tua, Domine, plena est terra.

In eo utique, quod justificatur impius, in cuius ineffabilis gratiae scientia ut proficiatur, adiungit:

Et justificationes tuas doce me.

TETH.

Bonitatem secisti cum servo tuo, Domine, secundum verbum tuum.

Fecisti, inquit, Domine, ut me delectaret bonum, quod utique magnum est tuum donum. Secundum verbum tuum, hoc est, secundum promissum tuum: ut firma sit promissio omni homini.

Suavitatem, & eruditionem, & scientiam tuam doce me; quia in mandatis tuis credidi.

Augeri sibi illa poscit, & (e) perfecti ei gratia Dei, magis magisque in omni dulcedine bonitatis. Docet autem Deus suavitatem, inspirando

1. Tim. 2.

¶ 12.

1. Tim. 2.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

¶ 12.

(a) Ita Editi omnes Prosperiani. Cum vero apud Augustinum legatur, *Nox est ista humilitas, ubi est mortalitatis erumna*, non immerito forte suspicatur legendum. Nox est in erumna mortalitatis: nam, pro in aeternum, quod Editi omnes praefert.

(b) Hec intellige, implendum quae sunt apud Augustinum, *Quid est, Portio mea Domine, dixi custodire legem tuam, nisi quia, &c.*

(c) Lova. Duc. & Colon. & cum recte cogita-

mus, & pedes etc. Lugdun. cum & recte. Sic quoque in sententia 22. in qua poe recte, legimus recte cogitamus.

(d) Augustinus in terram, ut in utroque textu Scripturae.

(e) Apud Augustinum, & perfecti: nam utique qui jam dixerat suavitatem fecisti cum servo tuo; quomodo dicit, suavitatem doce me, nisi ut ei gratia Dei magis magisque innotescat dulcedine bonitatis.

rando dilectionem: docet *scienciam*, insinuando cognitionem. *Quia mandatis tuis credidi*: hoc est, credidi quod tu illa mandaveris, qui donas ut fiant; non autem homo, qui esse potest notum facere preceptum, (a) obediunt tamen tribuere non potest donum. Doce disciplinam, docendo patientiam; doce scientiam, illuminando intelligentiam: quoniam te credidi illa mandasse, qui Deus est, & homini donas (b), unde possit facere quod mandas.

Y. 41.
Ps. 41.
Prius quam humiliarer ego deliqui, propterea eloquium tuum ego custodivi.

Propter primum, inquit, delictum humilitatus sum: & ne rursum humiliarer, eloquium tuum custodivi. Ita per gratiam tuam profuit esperiri poenam, ut acquirerem obedientiam.

Y. 42.
Suaris es tu, Domine, & in tua suavitate doce me iustificationes tuas.

Verè vult facere iustificationes Dei, quando eas in eius suavitate vult discere.

Y. 43.
Multiplicata est super me iniquitas superbi-
rum.

Eorum scilicet, quibus non profuit, quod posset quam deliqui, humilitati est humana natura.

Item Y. 49.
Ego autem in toto corde meo scrutabor man-
data tua.

Quantalibet, inquit, abundet iniquitas, non refragescit in me charitas. Ad hoc enim mandata tua amans scrutor, ut perfectius ea faciendo cognoscam.

Y. 76.
Coagulatum est sicut lac cor eorum, ego au-
tem legem tuam meditatus sum.

Cor, inquit, superbiorum obdurate est: ego autem legis tue meditatione didici, quia superbis resistis, & humilibus das gratiam.

Item. n. 6.
Y. 77.
Bonum est mihi, quod humiliasti me; ut dis-
cam iustificationes tuas.

Poenam convertisti mihi ad disciplinam, & humilitationem ad eruditionem: quia iustificationes tuas ita cupio nosse, ut faciam. Non enim est vera scientia boni, nisi ad hoc cognoscatur, ut auctur.

Y. 78.
Bonum mihi lex oris tui, super millia auri
& argenti.

Ut amplius diligat charitas legem Dei, quam diligit cupiditas millia auri & argenti.

J O D.

Y. 79.
Nomen tuum fecerunt me, & plasmaverunt
me.

Manus Domini, sunt potestates Dei, quæ efficiunt opera voluntatis suæ, ut nihil de Deo per usurpationem manus corporis cogitemus. Quod si pluralis numerus movet, accipiantur manus Dei (c) virtus, sapientia; quod utrumque unus est Christus, qui & brachium Domini dicitur. Accipiantur postremo manus Dei,

Filius & Spiritus sanctus, qui & Spiritus sanctus cooperatur est Patris & Filii: tantum ut in natura incommutabilis deitatis nulla forma corporea sentiat. Quod ergo ait, *Manus tuæ fecerunt me*, & *plasmaverunt me*: ut non incongrue ita dicantur, ut *fecerunt*, ad animam, *plasmaverunt* vero ad corpus pertineat. Licet solent hæc indifferenter posita reperiri. Hoc autem opus Dei, non solum in primi hominis conditione præcessit, in quo omnes famini ratione sunt conditi: sed etiam in quotidiana singulorum hominum creatione perficitur. Quia si operatoria illa Dei potentia, ab hoc opere contineret, cuncta decederent.

Da mihi intellectum, ut discam mandata tua.

Numquid ita condita est humana natura, ut careat intellectu? Quid igitur sibi dari postulat, quod accepit, nisi quod peccati vitio ipsum primum rationale corruptum est, & gratia munere (d) reformandum est? Non enim sufficit naturæ quod ei remanet, nisi recipiat a reparatore quod perdidit. Dominus ergo Iesus in hoc Psalmo per Prophetam, tamquam sibi, petivit intellectum dari a Deo corpori suo, quod est Ecclesia. Cum ipso enim vita corporis eius, hoc est populi eius, abscondita est in Domino; & ipse in eodem corpore suo indigentiam patitur, & per id quod membris suis est necessarium.

Qui timeant te, videbunt me, & jucundabuntur; quoniam in verba tua speravi.

Paxiens vita sanctorum, timor est, & laboris: sed habent spem lætitiæ & condonatiæ æternæ. Quia ergo adhuc timet Ecclesia, & nondum se videt in eo regno, ubi secunda gaudebit, ipsa est quæ videbitur; quoniam inter præsentis tentationes, in promissa Dei sperare non desistit.

Cognovi, Domine, quoniam iusta iudicia tua; & in veritate tua humiliasti me.

Fiat autem misericordia tua, ut consoletur me, secundum eloquium tuum servus tuo.

Quamvis grave iugum sit super filios Adam, quo creatura humana deprimitur; cognovi tamen, quod iusta sunt iudicia tua, & secundum veritatem humilitatus est homo. Fiat ergo misericordia tua: secundum promissionem tuam; de præsentibus muneribus accipiat mortalis vita solatium, & futura æternitatis bona patienter expectet.

Ventasti mihi miserationes tuas, & vivum.

Tunc vere vivam, quando non timebo ne moriar. Ipsa est enim vera vita, quæ sine ullo addimento dicitur, quasi aliud ibi non sit vivere, quam sine ullo fine, & sine ulla miseria vivere.

Quia lex tua meditatio mea est.

Hæc meditatio, nisi esset in fide quæ per dilectionem operatur, ad vitam non perveniret.

Yde. Item. 11.

Item Y. 79.

Epist. 1. Gal. 1. 1.

Y. 76.

Y. 77.

Y. 78.

Eccl. 40.

Y. 79.

Item Y. 11. Gal. 1. 1.

ter.

(a) Hic virgula, apposita, quæ post vocem *admirari* sonabat in elitis, secum sensui planiori redditum credimus. Aut enim Augustinus, *Si enim homo mihi hæc jubere forsescat, nunquid me etiam facerem quod jubet adjuvari interfecit*. En obediunt donum, non vero obediunt præceptum, quod aia interpanthone signebatur.

(b) Augul. unde facias cum facere quod mandas.

(c) In Augustino, *virtus & sapientia*: particula & forte excidit a codicibus Prolepti.

(d) In elis. Lud. & Lovan. *reformandum est*. In Dauc. & Colon. *reformandum est*. Quod proprius accendere videtur ad illud Augustini, *Quia tu, cognovi, servasti, tu reformas: ut fiat in corpore Christi, quod ait Apostolus, Reformamini in novitate sensus vestri*. Nam, 12. 2. & ad sequentia S. Prolepti verba.

* *Per alia
ora sunt.*
remam. * Non ergo utiliter meditatur legem
Dei, qui laborat ut memoria teneat, quod (a)
actione non implet.

F. 79. Confundantur superbi, quia iniuste iniquita-
tem fecerunt in me: ego autem exercebor in
mandatis tuis.

Quomodo saviunt superbi, & iniquitatem o-
perentur in sanctos: charitas tamen piorum non
refrigit, & a mandatorum Dei exercitatione
non desinit.

F. 79. Convertantur ad me qui timent te, & qui
cognoscunt testimonia tua.

Non est quicumque hominum qui possit hoc
dicere, prater illum qui cum sit Deus univer-
sitalis, naturam sibi univit humanam: ad quem
convertentur timentes Dominum, & cognoscent
compleri testimonia Dei, quæ de illo per
Prophetas tanto ante prædicta sunt.

F. 80. Fiat cor meum immaculatum in tuis iusti-
ficationibus: ut non confundar.

Redit ad vocem corporis, hoc est, membro-
rum suorum, quorum cor sit immaculatum per
ipsum corporis caput, hoc est, per gratiam Dei,
in (b) generationis lavacro, ubi abluta sunt o-
mnia peccata præterita, in adiutorio Spiritus,
quo concupiscimus adversus carnem, ne ejus cu-
piditate vincamur, (c) in Dominice orationis
effectu, quia dicimus, *Domine nobis debita no-
stra*. Ita donata nobis regeneratione, sola pre-
tatione, fit cor nostrum immaculatum, ut non
confundamur: quia & ad hoc ad justificationes
Dei perinet, quando inter alia ejus mandata
precipitur, *Dimittite, & dimittetur vobis;
datis, dabitur vobis*.

Col. 2. 19.

*Matth. 6.
23.*

*Lud. 6. 19.
& 20.*

C A P H.

F. 80. Defecit in salutare tuum anima mea, & in
verbum tuum semper (d) speravi.

Non ait, Defecit salutare tuo; sed, Defecit
in salutare tuum, hoc est, ad salutare tuum,
anima mea. Bonus est ergo ille defectus: in-
dicat enim desiderium boni, nondum quidem a-
depti, sed avidissime concupiti; qui desiderio
inflammati sunt omnium temporum sancti. Quia
sicut nunquam defuerunt, qui incarnationi Chri-
sti adventum desiderarent: ita post quam ascen-
dit in celos, non desunt, qui manifestationem
ipsius, qua ad iudicandos vivos & mortuos
venturus est, concupiscunt. Defecit ergo in sa-
lutare tuum anima mea, & in verbum tuum
superfervavi. Hæc enim spes promissi tui fe-
cit, ut quod nondum viderem, & vehementer de-
siderem, & patienter expectem.

F. 79. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, & de-
sideranter, Quando consolaberis mihi?

(a) Lugd. ut alio tenet, forte bellio, aut i-
llius. Quoniam vocem Lovan. Dact. & Colon
in margine notant, itaque legentur alicubi, ut in-
gi pisset per vocem sequenti ætione, cum forte me-
lius crederetur respondere priori parti ut i-
llione te-
neat, pro memoria tenet, quod habent prædicti co-
dices, conformiter Augustini loco, cum totum le-
gitur inchoare mandaverunt.

(b) Melius forte legatur, in regenerationis la-
vacro, ut Augustinus hoc eodem loco, per regenera-
tionis lavacrum: nam & ipsa Prosper ipse ait, do-
nat nobis regeneratione.

In oculis interioribus, idem defectus desiderii
ejus ad Dei eloquia, id est, promissa, tenden-
tis, qui speratarum consolationum longæ sunt
moræ. Quia etiam quod subvenienti breve est,
longum videtur optanti.

Quoniam factus sum sicut ater in prunis, &
justificationes tuas non sum oblitus.

Per utrem, carnem mortis hujus; per prui-
nam vero caeleste beneficium vult intelligi,
quo carnales concupiscunt, velut frigore cohi-
bente torpescant; & hinc fit ut iustificationes
Dei de memoria non labantur.

Quot sunt dies servi tui, quando facies de per-
sequentibus me iudicium?

Et in Apocalypsi est illa vox Martyrum, &
discipuli (e) ad Dominum indicari sibi diem
finis exposcunt. Sed illis patientia indicitur,
& illis consilium secreta non panditur. In his
ergo Psalmi verbis, bene intelligitur hæc ipsa
Ecclesiæ inquisitio prophetata.

Narraverunt mihi iniqui delectationes; sed
non ut lex tua, Domine.

Fabulas vanarum opinionum, (f) delectabi-
lis eloquii arte compositas, ab iniquis sibi di-
cite esse narratas: sed nihil se in eis utile repe-
rifle, sicut in lege Domini, in qua est omnis
veritas.

Iniuste persecuti sunt me, aliusve me.

Mendaciorum, inquit, fabulis veritatis man-
data præpui; & ob hoc me iniuste persecuti
sunt falsitatis amatores. Ergo adjuva me, ut
possim uique ad mortem per veritatem certare.

Paulo minus consummaverunt me in terra;
ego autem non dereliqui mandata tua.

Strage Martyrum facta, dum confitentur &
prædicant veritatem, quam a te adjutus non
deservi.

Secundum misericordiam tuam vivifica me;
& custodiam testimonia oris tui.

Martyres enim, quia misericordia Dei adju-
ti & vivificati sunt, veritatem, quæ vita est,
non negantes, pro eadem moriendo, vicierunt.

L A M E D.

In æternum, Domine, permanet verbum tuum
in celo.

Permanet verbum in Angelis custodientibus
sine defectione æternam militiam.

In generatione & generatione veritas tua;
fundasti terram, & permanet.

Post exilestem Jerusalem, respexit & filium
eius Ecclesiam, quæ in hoc mundo conversa-
tur, & dixit. In generatione & generatione
veritas tua. Hæc autem repetitione, vel o-
mnis generationes significavit, a quibus non de-
fuit.

(e) In Augustini opere habetur, per Dominica
orationis suffragium.

(f) Editiones nostræ pro lectione diversa in mar-
gine notant, superfervavi, quod habet S. Prosper
infra, ut vulgata nostra: & aut Augustinus, Etiam
hic Greci illud verbum (superfervavi) habet; quod
quidam nostri interpretes superfervavi transverse ma-
luerunt, quia procul dubio placuit solum est, quam
alii post.

(g) Forte, a Domino.

(h) Editio Lugd. delectabiles, eloquii arte compo-
sitas.

fuit veritas Dei; vel duas intelligi voluit, utnam scilicet ad Legem & Prophetas; alteram vero ad Evangelium pertinentem, supra fundamentum æternum, quod est Christus: & terra hæc permanet, quæ tali fundamento stabilita non inclinat in sæculum sæculi.

Ordinatione tua perseverat dies, quoniam omnia serviunt tibi.

Omnia, scilicet, de quibus loquebatur, & quæ ad æternum pertinent diem.

Nisi quia lex tua meditatio mea est, forsitan perissem in humilitate mea.

Lex illa, fidei est quæ per dilectionem operatur: in cujus meditatione permanens, auxilium gratiæ promeretur, ut in tribulationum humilitate non pereat.

In æternum non obliviscar justificationum tuarum: quoniam in ipsis vivificasti me.

Ecce unde factum est, ut non periret in humilitate sua: quoniam unde est justificatus, inde est vivificatus.

Tuus sum ego, salvum me fac Domine; quoniam justificationes tuas exquisivi.

Non voluntas meas exquisivi, quibus fui meus; justificationes tuas, ut essem jam tuus.

Ne expellaveris peccatores, ut perderent me: testis ovia tua intellexi.

(a) Non hic morte corporis perire metuebat, quæ erat per veritatem subeunda. Expellantur ergo peccatores, ut eis consentiret ad mala: tunc enim eum perderent. Sed ideo non prævaluerunt, quia testimonia Dei intellexit: id est, quia veritatem confitens, etiam si (b) opprimeret, non periret.

Omnes consummationes vidi finem, latum mandatum tuum valde.

Qui intellexit testimonia, & scivit sibi usque ad mortem per veritatem certandum, non ignoravit omnem exitum piorum quam beatus suis exceperit. Mandatum autem Dei valde latum, charitas intelligenda est, qua diligit Deus jubetur & proximus, quo quid esse latius potest, cum ibi pendat tota Lex & Prophetæ.

MEM.

Quomodo dilexisti legem tuam, Domine, tota die meditatio mea est.

Sic, inquit, dilexi legem fidei quæ per dilectionem operatur, ut tota die, id est, omni tempore, meditatio mea sit.

Super inimicos meos sapere me fecisti mandatum tuo, quoniam in æternum mihi est.

Finis Legis Christus est ad iustitiam omni credenti, ut justificetur gratis per gratiam ipsius, in quem inimici hujus non crediderunt. Hic autem qui iustitiam non suam quæsit, sed quæ ex Deo est, quem supra inimicos suos sapere Deus fecit, ipsum mandatum sibi invenit in æternum: quoniam non temporalia pro eo præmia concupivit. Diligentis enim remuneratio est ipse dilectus.

Super omnes docentes me intellexi.

Super omnes doctores intellexi, quem Pater docuit. Quod ex persona Verbi difficile intelligitur, nisi quod utrumque capere valeat, id esse Filium a Patre doctum esse, quod genitum. A quo enim ei est esse, ab ipso & simul doctum esse. Ex persona vero hominis, ubi formam servi accepit, facilius intelligitur a Patre didicisse quæ dixit. In qua forma puerum putaverunt homines majoris ætatis docendum. Sed ille quem Pater docuit, ultioris erat intelligentiæ, quam docentes.

Quia testimonia tua meditatio mea est.

Ideo super omnes docentes se intelligebat, quia testimonia Dei meditabatur, quæ de se præmonstrata ipse melius noverat, & implebat.

Super senes intellexi, quia mandata tua exquisivi.

Mandata tua, non mandata seniorum, qui volentes esse Legis-doctores, non intelligunt neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant.

Ab omni via mala prohibui pedes meos, ut custodiam verba tua.

Membrorum est vox illa, non capitis. Non enim ipse Salvator corporis noluit ullis concupiscentiis pulsabatur, ut ei necesse esset pedes suos a via malignæ cupiditatis inhibere. Nostros ergo morus, nostros cohibet appetitus, ut in prava itinera noxiis desideris non trahamur.

A iudiciis tuis non declinavi, quoniam tu legem possisti mihi.

Perseverant, inquit, iudicis tuis credidi; quia tu mihi legem in corde posuisti, tamquam digito tu scribens; ut eam, non tamquam servus sine amore metuerem, sed tamquam filius calto timore diligerem.

Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel & favum ori meo.

Hæc est illa suavitas quam Dominus donat, ut terra nostra det fructum suum; & ut bonum vere bene, id est, non mali carnalis formidine, sed boni spiritualis delectatione faciamus.

A mandatis tuis intellexi.

Spirituum membrorum Christi vox ista est. Hoc enim recte dicit corpus Christi in eis, quibus mandata servabantur, propter ipsam custodiam mandatorum præbatur uberior doctrina sapientie.

Propterea odio habui omnem viam iniquitatis. Necesse est enim ut oderit omnem iniquitatem amor iustitiæ, qui augetur & inflammatur: ideoque obtemperat Deo, & in mandatis ejus intelligit.

NUN.

Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, & lumen semitis meis.

Verbum hic intelligendum est, non illud quod est æquale gigantæ, & quod est verum lumen, illuminans omnem hominem; sed verbum quod factum

(a) Duce. & Colon. Non hoc. Melius Lugd. & Lav. Non hic.

(*) Ita Edit. Lugd. ceteris antiquior, & quidem meliori sensu, quam ea posteriores aperteret, quod

Augustini verba sic expriment: Quia scilicet me fili non consummationem istam occideret, tua martyria confitens non periret.

Y. 22.

Sam. 6. Vide Jer. 10.

Lam. 3. 42. 43.

1000 Y. 22.

Y. 100.

2. Tim. 2. 2.

ut Y. 102.

100.

Y. 102.

Pl. 24. 12.

Y. 100.

1000 Y. 102.

Y. 102.

Sam. 3. 4.

factum

factam est ad Prophetas, vel quod predicatum est per Apostolos: verbum scilicet Christi, de quo scriptum est, *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*. Nam & verbum prophetum lucerne comparans Apostolus Petrus, *Habemus*, inquit, *certiores propheticum sermonem, cui beneficiis intendebat, velut lucerna in obscuro loco*. Quod itaque hic ait, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, & lumen semitis meis*; verbum est quod in scripturis sanctis omnibus continetur. Non itaque sermo deitas, sed sermo deitatis.

F. 106. Juravi, & statui custodire omnia iudicia iustitia tue.

Hoc appellavit (a) iuramento, quod statuit preter sacramentum: quia ita debet esse mens fida in custodiendis iudiciis iustitiae Dei, ut sit omnino pro (b) iuratione quod statuit.

F. 107. Humiliatus sum asque volde, Domine: vicia mea secundum verbum tuum.

Pro eo quod iuravit & statuit custodire iudicia iustitiae Dei, persecutionem maximam passus est: & ne in tanta humilitate deficeret, vivificari se, secundum verbum promissionis, exposcit. Quia in nocte tribunalium lucerna est pedibus, & lumen semitis ipsa promissio.

F. 108. Voluntaria omis mei fac beneplacita, Domine, & iudicia tua doce me.

Voluntaria quis ergo approbari petit, sacrificia sunt laudis, confessio charitatis, non timore, necessitati oblata. *Iudicia* autem Dei doceri se cupit, non quia ignorat, sed ut proiciat.

F. 109. Anima mea in manibus (c) tuis semper; & legem tuam non sum oblitus.

Ita dictum, tamquam ad obliviscendam legem Dei, memoria ejus illius manibus adjuvetur.

F. 110. Posuerunt peccatores laqueum mihi, & a mandatis tuis non erravi.

Unde hoc, nisi quia anima ejus in manibus Dei semper est?

F. 111. (d) Hereditatem acquisivi testimonia tua in aeternum, quia exultatio cordis mei fuit.

Ut testis, inquit, tuus esse cuperem, ru donasti; & ut pro veritate mori non metuerem, tux hereditas, tux est gratia: quod mihi donum in aeternum est, quia non est in eo gloria temporalis: propter quod est corpore afflictus sum, tamen corde letatus sum.

F. 112. Inclinaui cor meum ad faciendas justificationes tuas in aeternum, propter retributionem.

F. 113. Qui dicit, Inclinaui cor meum, ipse jam di-

ixerat, *Inclina cor meum in testimonia tua*: ut intelligamus, simul hoc esse, & divini muneris, & propriae voluntatis. Faciat autem hoc propter retributionem: ut quia justificationis Dei dilectione sectatur, in aeternum mereatur habere quod diligit.

SAMECH.

Iniquus odio habui, & legem tuam dilexi. F. 111.
Qui legem Dei diligit, probat se in hominibus iniquis id quod contra legem est odisse, non homines. *F. 112.*

Adjutor meus & susceptor meus es tu; & in verbis tuis superpreavi.

Adjutor & susceptor, ad mala evadenda. *F. 113.*
Declinate a me maligni, & servabor mandata Dei mei.

Mandata Dei scrutari, nisi quia mens non potest. Ut ergo exerceat hoc studium, abigenda sunt (e) studia malignorum.

F. 114. Suscipe me secundum eloquium tuum, & misericordiam tuam; & non confundas me a expectatione mea.

Possit magis magisque suscipi a Domino is, qui sperat intentus, (f) ut cum deum, cum illa adeptus fuerit, se sciat esse victurum: quia praesentia mori sunt similiora, quam vitae.

Adjux me, & salvus ero, & meditabor in iustificationibus tuis semper.

Ut vitam, ut non confundat, ut in iustificationibus semper exerceat, *Adjux me*, inquit, & *salvus ero*: quia ad promissiones tuas, nisi tuo auxilio non venit.

F. 115. Ad nihilum deluxisti omnes discedentes a iustificationibus tuis, quoniam iniuste cogitasti eorum.

Omnia opera, vel bona, vel mala, a cogitatione procedunt. Qui ergo corde iniquus est, ad nihilum deducitur, qui a Dei iustificationibus iniusta cogitatione discedit.

F. 116. Prevaricatores existimavi omnes peccatores terrae, idem dilexi testimonia tua.

Cum prevaricator dici non possit, nisi qui legis mandata transgreditur; quæritur, quomodo omnes peccatores terræ prevaricatores debeant existimari, quorum multos constat sine lege peccatores. Et invenitur, omnes quidem gentes, præter populum Israël, extra legem fuisse: sed omnem hominem transi legem narrare; ut quod pati non vult, fiat alii non esse faciendum. Quamvis ergo multo amplius prevaricator sit, qui non solum naturalis, sed etiam

(a) Apud Augustinum, *iuramentum*. Editi notis, *iuramento*.

(b) Emendavimus ex Augustino, loci sensu coeque, cum editi, ex errore sine dubio scripturarum, haberent, *pro ratione*.

(c) Ita veteres editiones post Augustinum, qui observat quod: *Nonnulli codices habent, in manibus meis: sed plures, in tuis*; & hoc quidem plerumque est, *justorum enim anima in manu Dei sunt: in manu vero sunt & nos & peccatores nostri*. Posteriores mutantur in *meis*. Sed versus proxime sequentis expositione revincuntur.

(d) Ita legunt editiones Protherianae antiquae ad nostram omnes: recentiores scripserunt *hereditas*. Fore enim quia sic canitur quotidie ex vulgata nostra, quam quod vos hæc hereditate magis placuit

rit Augustino hoc ipso loco. *Nonnulli, Hereditari interpreti sunt. Melius ergo ambus verbis insinuat immer sensui, sunt dicatur, Hereditari possit, siue dicatur hereditate acquisiti: non hereditari, sed hereditate.*

(e) In sententiis ex Augustino prius est, *religionem exerceat studium*, tum vero, *abigenda sunt studia malignorum*; Nam (ait Augustinus hic) maligni exerceat ad faciendum mandata, a scrutandis autem vocant, non solum cum persequantur autem litteras nobiscum voluit, veterem etiam cum abscqueretur & honorat, &c.

(f) Augustinus dicit: *Possit se magis magisque suscipi, & ad illud propter quod tum multa molestia solent perducere: verum ibi se, quoniam in ista humanorum rerum summus fidens esse videtur.*

iam divinæ transgressor est legis; nullus tamen, nisi transgressione peccator est: quia etiam quem non condemnat littera, arguit conscientia. Inter hos etiam parvuli congrue deputantur, propter originalis vincula peccati. Quia etiam ipsi in similitudine (a) prævaricatoris Adæ, ad illam prævaricationem pertinere monstrantur, quæ in paradiso commissa est. Cum ergo omnes peccassent & eorum gloria Dei, nec cuiquam in sua iustitia salus esset; restabat, ut per gratiam Salvatoris donata a Deo fidei iustificatio subirentur. Unde ait Apostolus, *Per Legem cognitis peccatis*. Cognitio, non abolitio. *Nunc autem sine Legge*, inquit, *iustitia Dei manifestata est, testificata per Legem & Prophetas*. Merito igitur adiecit, *Propterea dilecti testimonio tuo*; tamquam diceret, Quoniam Lex fuit in paradiso data, sive naturaliter insita, sive litteris promulgata, prævaricatores feci omnes peccatores terræ; propterea dilecti testimonio tuo, quæ sunt in lege tua, de gratia tua.

Conspice clavus a timere tuo carnes meas. Quid in his verbis vult intelligi, nisi quod ait Apostolus, *Mhi autem obsequi gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo?* Ex iterum, *Christe confusus sum cruce*. *Vivo autem jam non ego, vivit vero Christus in me*. A iudicis enim tuis timui.

Si jam timevi vel timebat, cur adhuc ut a timore tuo Deus cresceret carnes ejus orabat, nisi quia addi sibi volebat timorem, qui sufficeret mortificandis concupiscentiis, affectibusque carnalibus? Aliter quoque ita intelligitur, *Conspice clavus a timere tuo carnes meas, a iudicis enim tuis timui*: hoc est, a timore tuo callo, qui permanet in seculo seculi, carnalia a me desideria comprimuntur, a quibus me iudiciorum tuorum formido frenavit. Cum ergo voluntatem tuam facere, & recte vivere non mune peccæ, sed iustitie amore desiderem, da mihi ergo callem & liberum timorem, ad quem petendum me tamquam pedagogy Legis ille perduxit, quo a iudicis tuis timeui.

HAIN.

Faci iudicium & iustitiam, non trades me nocentibus me.

Quisquis timore Dei callo crucifixus habet carnes suas, & nulla carnali concupiscentia illecebra facit iudicium, opusque iustitie; orare debet ne adversariis tradatur, id est, ne timendo perpeti mala, ad facienda mala persequentibus cedat. A quo enim accipit victoriam, ne concupiscentie voluptate superetur, ab illo etiam robur patientie, ne dolore frangatur.

S. Profer. Tom. I.

Quoniam de quo dicitur, *Dominus dedit suam pietatem*; de illo etiam dicitur, *Ab illo est patientia mea*.

Suscipe servum tuum in bonum, ut non calumniar mihi superbi.

Id est, ne illi impellant ut eadem in malum, tu suscipe in bonum. Illi calumniaut in superbia: tu humilitate defende, ut non mihi noceant calumnie superborum.

Oculi mei descenderunt in salutem tuam, & in eloquium iustitie tue.

In eloquium iustitie Dei, hoc est, in promissionem Christi descensisse dicit oculis cordis sui: non quia intentio desiderantis animi vilita succubuerit; sed quia in expectationem gratie Dei, toto mentis ardore transierit. Iustitia autem Dei, Christus est, qui iustus facit.

Fec tum servo tuo secundum misericordiam tuam.

Non utique secundum iustitiam meam.

Iustificaciones tuas doce me.

Illas procul debio, quibus facit iustos, (b)

non ipsi se.

Servus tuus sum ego.

Neque enim bone mihi cessit, quando esse volui liber meus, non servus tuus.

Da mihi intellectum, ut discam testimonia tua.

Nemo tam intelligens, nemo tam doctus est, qui hac postulante non egeat. Non enim horum donorum ita ulla augmenta sufficiunt, ut non semper superis, quod & intelligi desideretur, & sciri.

Tempus sciendi, Domine, dissipaverunt (c) superbi legem tuam.

Quid est, *Dissipaverunt legem tuam* (d) nisi prævaricationis iniquitate, integritatem ejus non custodierunt? Dissipa ergo lege, tempus fuit ut per unigenitum Filium Dei, misericordia mitteretur. *Lex enim subintravit, ut abundaret delictum*, quo delicto Lex dissipata est: & opportuno jam tempore Christus advenit, ut nobis abundaret delictum, superabunderet gratia. Ideo dilecti mandata tua super aurum & topazium.

Id agi gratia, ut mandata Dei dilectione implerantur, quæ impleri timore non poterant. Diliguntur autem *super aurum & topazium*, id est, super ea quæ pretiosa habentur in terra; quando in obsecrantia mandatorum, non aliquando temporale premium queritur, sed ipsa iustitia: quia nihil est melius eo bono, quo ipse homo fit bonus.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar.

Quia illis cessit, ut etiam ipse rectus essem, dilectione cohererem.

Omnes viam iniquitatis odio habui.

Unde enim fieri poterat, ut iniquam viam non odisset diligens (e) rectum?

Q. PE.

(a) Apud Augustinum, *prævaricationis*. Editi nostri omnes, *prævaricatoris*.

(b) Melius apud Augustinum, *non ipsi se*, quam in Editis nostris, *non ipse se*.

(c) Hæc vox *superbi*, cum in Augustino non addatur, ipsi Scripturæ textui, videtur, ex ipsa verbi expositione, inæpse in textum: ideo diverſo characteræ excudimus duximus: cum etiam paulo infra non legatur in Prospero, ubi repetitur pars i.

Id versus ejusdem.

(d) Editi nostri, *se*, cum ex Augustino & sensu loci ipſius facit iudicetur primam syllabam excidisse vocis, nisi.

(e) Ita Editi nostri: Augustinus habet, *rectum*, scilicet viam. Si rectum legatur, intellige, mandatum, cum supra dixerit, *illos rectos*, scilicet mandatis, *cubertam*.

P E.

- x. 120. Mirabilia testimonia tua, propter hoc servata est ea anima mea.*
Omnia quidem opera Dei, testimonia sunt maiestatis & bonitatis eius; nihilque eorum est, quod non suspendendum sit atque mirandum. Sed (a) multa mirabilia sunt testimonia legis ipsius, quorum utilitas & iustitia altissime laetetur, cum quaeritur, quare data sit lex quae vivificare non possit, & ex qua non iustificaretur omnis caro coram Deo. Merito ergo hanc altitudinem scrutatus est, qui intellexit, per Legis difficultates id egisse misericordiam Dei, ut qui legem implere non poterant, converterentur ad gratiam: (b) sed divina npe apprehenderent quod propriis vitibus assequi non valebant.
- x. 121. Manifestatio verborum tuorum illuminat, & intelligere facit parvulus.*
Scrutatus hoc intellexit hic parvulus, quod & Apostolus Paulus, ideo datam legem quae vivificare non possit, quia conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus. Huius ergo mysterii manifestatio illuminat, & intelligere facit parvulus. Non enim hoc secretum gratiae, nisi humilibus infirmisque referatur; qui confuentes ad adiutorium Dei, vitibus suis se iustificari non posse probentur.
- x. 122. Os meum aperui, & (c) abstraxi spiritum, quoniam mandata tua desiderabam.*
Desiderabat mandata divina ut faceret. Sed non erat unde faceret infirmus fortia, parvulus magna. Aperuit os, confitens quod facere per se ipse non possit.
- x. 123. Respice in me, & miserere mei, secundum iudicium dilectionis tuum.*
Id est, secundum iudicium quod in eos fecisti qui diligunt nomen tuum: quoniam, ut diligenter te, prius dilexisti eos.
- x. 124. Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non domineatur mei amnis iniquitatis.*
Quid nrat, (d) nisi ut Dei praecepta, quae imponit iubendo, impleri faciat adiuvando?
- x. 125. Redime me a calumniis hominum, & custodiam mandata tua.*
Tu, inquit, age iussu Spiritu tuo, ne me calumniarum hominum terroribus vincant, & a tuis mandatis, ad sua (e) male facta reducant. Si enim me hoc modo redemeris, ut mihi iuror persecutiones calumniantium constantiam donec atque patientiam, custodiam mandata tua.
- x. 126. Faciem tuam illumina super servum tuum, & doce me justificationes tuas.*
Praesentiam, inquit, tuam subveniendi & o-

pitulando manifesta: & ita me justificationes tuas doce, ut mihi eas didicisse, facile sit.

Exiit aquarum descendit oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.

Dilectionis oculorum per effusionem lacrymarum, humilitatem indicat penitentis. Cur autem non custodita lege sic fleret, nisi ut impleteretur gratia, quae confitens delet iniquitatem, & credentis adjuvat voluntatem?

T Z A D E.

Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.
Manifestasti justificationis testimonia tua, & veritatem tuam nimis.

Idem affectus penitentiae perseverat, reddens rationem, cur multum flere debeatur: quia nisi ipse se condemnaret, rectissime plecteretur. Magna est ergo in utroque iustitia Dei, reatumque iudicium, quo & poena peccatorum decernitur, & penitentis iustificatio non negatur.

(f) Tabescit me zelus domus tua; quia oblii sunt verba tua inimici mei.
Zelus iste, amoris est, non livoris. Sancta enim emulatione inimicos suos vult esse correctos, dolens & tabescens quod oblii sint verbum Dei.

Ignitum verbum tuum valde, & servus tuus dilexit illud.

Diligens divinum eloquium, ea charitate servabat, ut ad amorem Dei etiam inimicos suos vellet accendi.

Junior ego sum & contemptus, justificationes tuas non sum obtinui.

Bene hic duorum popularum intelligitur significatio, qui etiam in Rebecca utroque luctabantur, quando non ex operibus, sed ex vocante dictum est, Major serviet minori. Contemptum ergo se dicit hic junior: & ideo factus est maior, quia ignobilis & contemptibilis elegit Deus, & ea quae non sunt tamquam sunt, ut quae sunt evadentur: id est, ut superbi destruantur, & humiles iustificentur.

Iustitia tua iustitia in aeternum, & lex tua veritas.

Quomodo enim non veritas lex, per quam cognitio peccati, & quae testimonium perhibet iustitiae Dei?

Tribulatio & necessitas invenerunt me, mandata autem tua meditatio mea est.

Sevitia inimicorum inferit huic juniore tribulationem, sed non admittit charitatem. Meditatio enim ipsius mandata sunt Dei, ex quibus his qui eum oderunt, dilectionem rependit.

Iustitia testimonia tua in aeternum, intellectum da mihi, & verum.

Intellectum poscit junior hic, qui supra se-

(a) Suspiciamus legendum, multa mirabilia, pro eo quod Editi omnes scriptum tenent multa mirabilia.

(b) Editi Lov. Duac. & Colon. in ora libri notant alteri legi, & divina ape.

(c) Augustinus legi, abstraxi, exponitque, abstraxit unde faceret, scilicet, mandata divina. Unde vix dubitamus, erratum esse in Editis Prospertianis, cum legunt abstraxi.

(d) In Augustino, nisi ut praecepta, quae Deus

imponit &c.

(e) August. mala facta. Editi nostri, male facta.

(f) Sic legunt Lugdun. Lovan. & Duac. Colonia. vero, Tabescit me zelus meus; addit, sed ut illi edictis habere, velis tuas. Habere nonnulli etiam, zelus domus tua: & non Tabescit me, sed comedia me. Quod ex alio Psalmo, quantum mihi videtur, putandum est emendandum, ubi scriptum est, Zelus domus tuae comedit me. Psal. 68. 18.

niores se intellexit, in tribulatione, in necessitate: ut intelligat quam sit contemnendum, (a) quod ei aufferi poterat qui propter eternam iustitiam dei temporalia negligens, vitam sperat eternam.

K O P H.

7. 111. *Clamavi in toto corde meo, exaudi me Domine, justificationes tuas requiram.*
Clamor cordis, est silentio sono vocis, magna cogitationis intentio: qua ad hoc ille toto corde clamavit, & hoc sibi desideravit a Domino exaudiente praestari, ut justificationes eius exquirat; quas non solum scientia comprehendat, sed etiam opere exerceat.

7. 112. *Clamavi ad te, saluum me fac, & custodiam testimonium tuum.*

Salus animæ facit ut proculodiendi testimonii dei, vita corporis contematur: & si hoc flagitat extrema tentatio, ut usque ad mortem pro veritate certetur.

7. 113. *Preveni intempestæ nocte, & clamavi, & in verbis tuis speravi.*

Nox intempestæ tempus est nostris medix, rebus quæ per diem aguntur, incongruum. Quo significatur quoddam oblatulum presentis ioculi, quod in comparatione futuri seculi nox vocatur; & quo promissiones Dei, donec æternæ lucis veniat manifestatio, differuntur. In hoc ergo tempore intempestæ noctis clamat ad Dominum, tempus retributionis desiderio suo pervenit, qui promissa dei vigilanter expectat.

Gen. 12. 1.
Ex. 24. 12.

Quod enim ad illa referri tempora potest, quibus Ecclesiæ propheticiæ vocibus Christi postulabat adventum, & sperabat implendum, ut in fœmine Abraham benediceretur omnes gentes.

7. 114. *Preveniens me (b) oculi mei ad matutinum, ut meditarer eloquia tua.*

Matutinum factum est Ecclesiæ, quando qui sedebat in tenebris & in umbra mortis, lux orta est eis. Quod matutinum spes credentium præbet. Ex meditabatur eloquia Dei, quæ in Lege ac Prophetis, hanc lucem prænuntiabant.

7. 115. *Vocem meam exaudi, Domine, secundum misericordiam tuam, & secundum iudicium tuum vivifica me.*

Præ enim Deus secundum misericordiam auferat a peccatoribus penam, etque postea ius secundum iudicium dabit vitam. Quia non frustra illi hoc ordine dicitur, *Misericordiam & iudicium cavato tibi, Domine.*

Ps. 104. 7.

7. 116. *Appropinquaverunt persequentes me (c) iniquitates, & lege autem tua longe facti sunt.*

7. 117. *Appropinquaverunt persequentes me (d) iniquitates, & lege autem tua longe facti sunt.*

Tunc appropinquat qui persequuntur, quando usque ad carnem cruciandam perimendam (d) perveniunt. Sed quanto viciniore sunt persequendis istis, tanto longinquiores sunt a lege iustitiæ.

Prope es tu Domine, & omnes viæ tue veritatem.

7. 118.

Etiam in tribulationibus suis, quod eas non immerito patiantur, Deo tribuere veritatem, sanctior est usitata confessio. Sed queri potest, quomodo hoc dictum sit *Omnes viæ tue veritas*, cum in alio Psalmo legatur *Universa viæ Domini misericordia & veritas*. Si ergo omnes homines consideremus, quorum alii misericordia liberantur, alii a veritate damnantur, *Universa viæ Domini misericordia & veritas*. Si autem solos sanctos intueamur, non differuntur hæc viæ. Individua enim ibi est & misericordia veritas, & a veritate misericordia: quia beatitudo sanctorum est & de munere misericordix, & de retributione iustitiæ.

Ab initio cognovi te testimonium tuum, quia in æternum sancti es tu.

Quæ sunt ista testimonia, nisi quibus testatur est Deus, datorum se regnum suis filiis sempiternum? Ex ideo ipsa testimonia in æternum fundata, quia id quod promissit, æternum est, in quo fundamentum promissionis est Christus, in quo huius spei testimonia vera sunt: quæ hic ab initio cognovisse se dicit, quia verbum Ecclesiæ loquitur, quæ ab initio humani generis orta, nullis generationibus defuit.

R E S C H.

Vide humilitatem meam, & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus.

7. 119.

Vox ista totius Ecclesiæ est, & omnium membrorum corporis Christi. Hoc autem loco, ubi ad liberandum humilitatem Dominum invocatur, nullam dei legem conventus intelligimus, quam illam quæ immobiliter fixam est, ut omnis qui se exaltat humilietur, & omnis qui se humiliat exaltetur. Superbus ergo malis, ut humilietur, inceditur; humilis a malis, ut exaltetur, eripitur.

Judica iudicium meum, & redime me, propter eloquium tuum vivifica me.

7. 120.

Ejusdem sensus repetitio est: hoc est enim, *Judica iudicium meum*, quod, *Vide humilitatem meam*; & hoc est, *redime me*, quod, *eripe me*. Nec aliud sonat, propter eloquium tuum, quam illud, *quia legem tuam non sum oblitus*. Tantumdem est, vivificari humilem, quantum & exaltari, quia sanctorum exaltatio viæ æternæ est.

Longe a peccatoribus salus; quia justificationes tuas non exquirunt.

7. 121.

Longe est a superbis salus, quia non exquirunt gratiam tuam, quæ sola iustificat; & non de te tibi, sed de te sibi placere volunt.

Miserationes tuæ multa Domine.

7. 122.

Etiam hoc, inquit, quod exquirimus justificationes tuas, pertinet ad miserationes tuas.

O 2

Secundum

(a) Lugd. editio, quod & Lovan. Dusc. & Colon. ut in Augustino quod ti.

(b) Hæc duo, oculi mei, quæ in Editis nostris desiderantur, suppleri debere probat quod habentur tum in Augustino, tum in textu Scripture, & sine his non potest quod referatur verbum numeri pluralis præveniant.

(c) Vulgata nostra, iniquitates. At Augustinus, ut Editi Proteriani iniquitates: sobdique, vel sine mortali casu habet, inquit.

(d) Editi in textu perierunt. Ex quibus Dusc. & Colon. in margine perveniunt. Quod cum legatur in Augustino, sensui etiam necessarium videtur.

Item V. *Secundum iudicium tuum vivifica me.*
116. Novi enim quia & iudicium tuum sine misericordia non erit super me.

V. 117. *Multis persequentes me, & tribulantes me; & testimonio tuo non desinam.*

Ps. 138. Vox illa est Ecclesie in Martyribus suis, qui inter tormenta & multiplicata supplicia, persequentibus non cessaverunt, & quorum exemplis gloriosissimis totus mundus illustris est: qui tamen victoriam suam non sibi, sed Deo tribuunt, dicentes in alio Psalmo, *Nisi quod Dominus erat in nobis, forsitan iras degressissent nos.*

V. 118. *Vidi (a) non servantes pactum, & tabernaculum.*

Qui sunt qui pactum non servaverunt, nisi qui tribulationibus multorum persequentium non ferentes, a Dei testimonio declinaverunt? Hoc ergo, inquit, cum viderem, tabernaculum, docens eos a tanta gloria decedisse.

Item V. *Quia eloquia tua non custodierunt.*
119. Hoc erat pactum (b) non perseverare, promissi Dei perdere.

V. 120. *Vide quoniam mandata tua dilexi.*
 Ipsa est fructuosa tolerantia, quæ exortationem dilectionis suscipit mandatorum.

Item V. *Deponitur, in tua misericordia vivifica me.*
121. Cujus misericordia obstitit palmam, ejus misericordia poscit & vitam.

V. 122. *Principum verborum tuorum veritas, in aeternum omnia iudicia iustitia tua.*

Judicia iustitiae Dei sunt, quibus pronuntietur in aeternum vite iuxta, poena iustitiae.

SCIN.

V. 123. *Principes persecuti sunt me gratis, & a verbi tui formidavit cor meum.*

Terreni reges Ecclesiam Christi gratis persecuti sunt, quia nullam causam persecutionis habuerunt: cum eos Christiani in nullo laderent, & ipsi Christianis negationem veritatis extorquere non possent. Habuerunt ergo verba inania, intulerunt frasa supplicia: sed me tua potius verba terruerunt. *Nullos timere eos qui corpus occidunt, & postea non habent quid faciant: sed vos timeo, qui habet potestatem corpus & animam perdere in gehennam.* Ab his ergo verbis formidavit cor meum: & sperans in aeternum premium, contempni temporale supplicium.

V. 124. *Exultabo ego super eloquia tua, sicut qui revolvit spolia militis.*

Per ipsa verba vicit, quibus formidavit. Vitis enim spolia derahuntur: & multa spolia capta sunt, quando etiam per se cullodes plurimi admirari potentiam Martyrum, in eum in quem leviterant, crediderunt.

V. 125. *Inquisitionem odio habui, & obominatus sum, legem autem tuam dilexi.*

Lex, eloquia sunt Dei, quæ se timent, ut

amaret: consequens enim erat ut diligere iustitiam, qui oderat pravitatem. Timor ergo ille verborum Dei a quibus formidavit, non fuit a charitate discedens, sed metuentis ab eo quod amabat, (c) avelli.

Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitiae tuae.

Quod ait *Septies*, significat semper. Hoc enim numero omnes explicantur dies, & tempora universa voluntur. Ecclesia ergo nullis persequentibus superata, in illo tribulationum die, semper patienter & perseveranter suam laudem auctorem: quia cum tempus effugit iudicium inciperet a domo Dei, in omnibus tentationibus aique pressuris, (d) non infirmitate, sed coronis Martyrum gloriosa est.

Pax multa diligentibus legem tuam, & non est eis scandalum.

Ipsa lex diligentibus se scandalum non est? an diligentibus non nullum est undeconque scandalum? Sed utrumque recte intelligitur. Qui enim diligit Deum legem, etiam quod in ea non intelligit honorat, & in profunditate quam non penetrat, magnam aliquid ac mysticum latere non dubitat. Ex item qui Deum legem diligit, si cum non ex mutabilibus hominum moribus pendit, nullum scandalum patitur: quia etiam si bonæ professionis homines propositum suum deserant, legis tamen iustitia perseverat.

Exspectabo salutare tuum, Domine, & mandata tua dilexi.

Omnes quidem sancti, ante Incarnationem Christi, ipsam semper expectaverunt redemptionem. Sed postea hæc prophetia etiam eorum convenire personæ qui ex quo revelata gratia Evangelium prædicant, diligentes mandata Christi, adventum ejus expectant: ut cum Christus apparuerit, vita nostra, tunc & nos cum ipso appareamus in gloria.

Custodivi animam meam testimonio tuo, & dilexi ea valde.

Custodiuntur Dei testimonia, dum non negantur. Sed quia per testimonium Dei, etiam flammis concremari, sine charitate non prodest, ideo addidit, *& dilexi ea valde.*

Custodivi mandata tua & testimonia tua, quia omnes vias meas in conspectu tuo Domine.

Plerumque, dum mandata Dei custodiuntur, sunt inimici qui eadem mandata contemnunt: & necessarium est ut tunc per testimonium Dei fortiter stetur. Quod hic ideo fecisse se dicit: quia omnes vias ejus in Dominum conspectu fuerunt: tamquam diceret, Si avertisses a me faciem tuam, Domine, contritus fuisset, nec tui mandata, nec testimonia custodissem: nunc autem ideo utraque servavi, quia vias meas conspectus tui lumine direxisti.

TAU.

(a) S. Augustinus ita legitur, *Vidi infensatos.* Sed observari quod alii codices habent, *Vidi non servantes pactum, & hoc plerique habent.*

(b) Fortasse, *non servare.*

(c) Edita singuli verbo velli. Margini apposuerant avelli. Duac. & Colon. Respicit autem sine dubio quod pro exemplo Augustinus posuerat, *si*

putica conjux virum & timet, ne ab illa deseratur, & amat, ut servetur.

(d) Ita Editi nostri omnes. Qui licet sensum aliquem exhibent, tamen non dubitamus melius legi in Augustino ipso. *Non infirmata, sed coronis Martyrum glorificata est.* Nec difficile fuit vocem infirmata mutari a scriba in niam infirmata.

T A U.

PSALMUS CXIX.

Y. 169. *Appropinquat oratio mea in conspectu tuo, Domine, secundum eloquium tuum da mihi intellectum.*

Appropinquat oratio, quæ recipitur: quoniam, *Prope est Dominus his qui tribulatio sunt corde: & dat intellectum, secundum promissum suum, qui ait, Intellectum dabo tibi.*

Y. 170. *Intres postulatatio mea in conspectu tuo Domine, secundum eloquium tuum eripe me.*
Repetivit quodammodo quod petivit. Nam qui & intellectum accipit eripitur, ne non intelligens subruatur.

Y. 171. *Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me justificationes tuas.*

Laudabo, inquit, Dominum, & gloriabor in te, cum docueris me illa doctrina tua, qua quod jubet fieri, auxiliari ut fiat.

Y. 172. *Pronuntiavit lingua mea eloquia tua, quia omnia mandata tua (a) justitia.*

Spondet se prædicatorem futurum eloquiorum Dei: quia etsi Deus dat incrementum, tamen a ministris verbi, & planandum est, & rigandum.

Y. 173. *Fiat manus tua ut salvum me faciat, quia mandata tua elegi.*

Ut pronuntiarem eloquia tua, mandata tua elegi, & constantem me fecit dilectio veritatis. *Fiat ergo manus tua, ut salvum me de manu feriat aliena*; non ita, ut carmen persecutor non perimat; sed ita, ut animam tormenta non vincant.

Y. 174. *Concupivi salutare tuum, Domine, & lex tua meditatio mea est.*

Salutare Christus haud dubium est, & ipsum se concupiscit, iusti antiqui veracissime confitentur. Ipsum concupivit Ecclesia venturum de viscibus matris, ipsum concupiscit Ecclesia venturum a dextera Patris. Legis autem meditatio nutrit & firmat hoc desiderium, dum testimonii sui pronuntiat Christum.

(b) *Privet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adjuvabunt me.*

Y. 175. Illa sunt hæc iudicia, quæ & tempus erat ut inciperent a domo Domini. Sed his Ecclesia semper adjuva est: quia Deo dante victoriam, passionibus suis crevit.

Y. 176. *Erravi sicut ovis qui perivit: quæro servum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.*

Hæc est ovis propter quam pastor ejus nonaginta novem dimisit in montibus, & eam querens, Judæis laceratus est verberibus, (c) verberibus. Sed ex parte inventa, adhuc queritur. Ea ea namque parte qua ille dicit, *Mandata tua non sum oblitus*, inventa est; sed per eos qui mandata Dei eligunt, colligunt, diligunt, adhuc queritur, & per sui pastoris sanguinem solum atque dispersum, in omnibus gentibus invenitur.

PRenotatio tituli, *Canticum graduum* indicat inchoari. Nominem vero graduum significatur ascensio, qua proficientes quique a temporalibus ad æterna, a terrenis ad æsthesia provehantur. Iidem autem gradus & ascensionum sunt & descensionum: non quia deficient qui profecerant; sed quoniam *qui se humiliat, exaltabitur*; & præcipua sublimium virtus est, compati cum infirmis, & ad eos qui insipientes sunt, hoc est, & ad parvulos inclinari: ut omnes quæ sursum sunt sapiant, & frater fratrem adjuvans exaltetur. Habent enim omnes fideles formam descensionis ipsum Dominum Jesum Christum, qui manens in gloria sua equalis est Patri, naturam & similitudinem servit recipit: ut quibus gradibus ad nostra lina descendit, ipsis possemus ad ejus summam conscendere.

Ad te, Domine, cum tribularet clamavi, & exaudivisti me.

OMnis cogitans ingredi viam Domini, & in mandatis ambulare divinis, necesse est ut multis tribulationibus locuplet laborare; cui nihil est utilius quam ejus auxilium ad quem tendit, expetere, qui ait, *Sine me nihil potestis facere.*

Domine, libera animam meam a labiis ini. & a lingua dolosa.

Religiose voluntati, & piam vitam agere disponenti, amatorum hujus speculi contradicunt, & dolosa verbis sanctum ergo cupiunt deterere: quorum iniqua labia difficillimum est evadere, dum per quendam affectum videtur consilere, & ab alio labore tamquam parcendo revocare: ut videatur pax esse sollicitudinis, quod est nocentissimæ insinuationis.

Quid datur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?

Vis, inquit, virtutum gradus scandere? vis dolosæ linguæ officia fraudulenta superare? Dic quid ausiliis concupiscas, aut si capax es eruditionis superaræ, eo ipso quo utilia poscis, ascendas.

Sagitta potentis acutæ, cum carbonibus desolatoris.

Sagittæ acutæ, verba sunt Dei: quæ cum animos fiddium penetrant, inflammant corda, non faciunt. Ut autem mens superbia amore transita ab omni contraria cupiditate sit libera; spiritualium carbonum petitur ignita purgatio, per quam noxiorum germinum congregatione vastata, fiat in homine salustifera delolatio, si interiora ejus vacua sunt ad hospitalitatem vitionum.

Hæc me, quia incolatus meus prolongatus est, habitatorum cum habitantibus Cælar.

Gemitus ille totius Ecclesiæ est, omniumque sanctorum, qui per fidem speculantes superne patriæ

S. Prosper. Tom. I.

(a) Apud August. iudicia.

(b) In Augustino & recentioribus codicibus Profperi, Privet. Editi veteres omnes, Privis.

(c) Editiones posteriores addiderunt conjunctivum

particulam &, quæ ab antiquioribus abest. Nam upribus, verberibus, est quasi diceret upribus, id est, verberibus.

patriz bona, inter (a) longinqua peregrinationis adversa suspirant: quia spirituales cum carnalibus habitant, & ad exaltata proficientibus molesti sunt terrena festantes. Unde & secundum Apostolum in duo genera dividitur unum semen Abraham: & alii sunt pertinentes ad Isaac filium ancillae, alii ad Isaac filium liberæ. Tabernacula autem Isaac, appellata sunt Cedar, ut intelligantur non esse in lumine, qui non sunt in hereditate.

V. 4. *Multum peregrinata est anima mea.*

Ne peregrinationem corporalem intelligeres, animam debet peregrinari. Corpus enim absente loco, anima peregrinatur affectu. Et ideo cavendum est, ne longe simus ab illo, cui appropinquare debemus mentis ascensu.

V. 7. *Cum eis qui odiant pacem, eram pacificus; cum loquebar illis, impugnabant me gratis.*

Christiana perfectio est pacificum esse etiam cum pacis inimicis, ipsi correctionis, non consensu malignitatis. Ut si nec exemplum, nec cohortationem iniquorum: causas tamen non habeant, propter quas odisse non debeant.

PSALMUS CXX.

Levavi oculos meos ad montes, unde venit auxilium mihi.

V. 1. *Auxilium meum a Domino, qui facit celum & terram.*

Ingressus viam virtutum, in qua sunt gradus ascensionum ad montes, id est, ad sublimis quoque sanctorum, oculus cordis attollit, & per ipsos Dei poscit auxilium qui fecit celum & terram. Terram scilicet, de qua cupit surgere: & celum, quo optat ascendere. Quis enim sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitas, & humilia respicit?

V. 1. 119. 1. & 6.

Non des in commotionem pedem tuum, neque dormites qui custodit te.

V. 2. Ipsa sibi fidelis anima ex Dei inspiratione respondet, & desiderantem protegere contra superbiam movet, quæ & ancello & homini prima fuit causa labendi. Det igitur tibi custos tuos perseverantiam humilitatis, ne ulla elatione movearis: ne cum tu non habueris vigilantiam standi, proteges te dormitare videatur.

Ece non dormitabis, neque obdormies, qui custodit Israel.

V. 4. Si vis, inquit, habere custodem non dormitantem, esto Israel, id est, videntem Deum. Vide igitur Deum primo per fidem, ut posses videre per speciem. Sicut enim Moysi dictum est a Domino, Non poteris videre faciem meam, postrema mea videbis: ita & tu vide quæ postiora sunt, ut possis videre quæ prima sunt. Prima autem sunt, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum: posteriora sunt, Et Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Unde quia hac fide corda mandantur, Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt.

3. Cor. 1. 7.

Eccl. 1. 21.

2. Cor. 13. 1.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manum dexteræ tuæ.

V. 5.

Frequens infirmum inculcat auditum quod principaliter in Dei protectione fidendum est. Dextera autem est hominis, amor Dei, & eorum quæ Deo faciunt appetitus: & hujus dextera manus est, potestas quam dedit Deus credentibus, ut possint esse filii Dei, abstinere a sinistris, & dextris inherentes. Unde per omnia in Domino confidendum est, in Domino gloriantium: quia possibiliter in dextris proficiet perseverandi ipse dedit, ipse custodit.

1. Cor. 1. 3.

Per diem sol non uret te, neque luna per noctem.

V. 6.

In Sole significatur Christus lumen verum: & Luna significatur Ecclesia illuminatione lux facta. Quia ergo omne scandalum, quo homo aut infirmatur, aut uritur, ex duobus nascitur causis: cum aut in confessione deitatis erratur, aut ab Ecclesie unitate discedit, hoc prestat protectio Dei, ut in fide & charitate, quæ ipsius dona sunt, nulla tentatione superetur.

Dominus custodit te ab omni malo, custodit animam tuam Dominus.

V. 7.

Dominus custodit introitum tuum, & exitum tuum, ex hoc nunc & usque in seculum.

V. 8.

Custodit Dominus ab omni malo, non ut nihil patiamur adversi, sed ut (b) in ipsis adversitatibus anima non lardatur. Cum enim tentatio adit, fit quidam in id quod impugnat introitus; & cum bono fine, id est, sine vulnere animæ, tentatio consummatur, ad mercedem quietem de profundo temptationis exiit. Sicut Apostolus dicit, Fidelis Deus, qui non permittit vos tentari supra id quod potestis ferre, sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustinere.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

1. Cor. 1. 3.

PSALMUS CXXI.

Letatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.

Omnis homo fide illuminatus, & promissionum Dei cupidus, merito exultat & gaudet in his quæ a Prophetis dicta, quæque ab Apostolis predicata, & utriusque Testamenti paginis declarata sunt, de vocatione Dei, quæ diligentibus Dominum & proximum, æternum domus Dei spondet habitaculum.

Stantes erant pedes nostri in atris tuis, Jerusalem.

V. 1.

Non in illa Jerusalem quæ occidit Prophetas, & lapidavit ad se missos, quæ ob impetatas multas stare non potuit, sed in illa caelesti Jerusalem, quæ est sanctorum omnium mater, filii ipsius se stare lætantur. Qui licet in via sint, & adhuc illo tendant: ita tamen quasi pervenerint gaudent, quia de adipiscendis fides firma non dubitat.

Jerusalem quæ edificatus ut civitas.

V. 2.

In

(a) Legendum suspicamus, longinque peregrinationi, cum Ieroboam Aquitanus, multam a se recessit, peregrinatio mea longinque facta est. Ad quæ verba respexisse arbitramur S. Prosperum hoc loco.

(b) Editio Colon. & posteriores, in ipsis adversitatibus. In ceteris & in libro Sententiarum occititur præpositio in.

In illius, inquit, atris Jerusalem, fidei nostre firmitas stabat, quae non mole faxonum, sed virtutum soliditate confurgit, & sanctorum societate, quae nunquam dissolvitur, exsistit.

Item F. 3.

Cognitio participatio eius in idipsum.

Patuit quod de aeternae edificatione Jerusalem, nihil deberet casale sentiri: quandoquidem participatio eius, id est connexio, in idipsum est. Quid autem est in idipsum, nisi quod vere & semperne est? Neque ulla varietate mutatur deitas, scilicet Trinitatis, quae nunquam non fuit quod est, nihil dissimilitudinis recipiens, nihil inaequalitatis admittens: cui per incarnationem Verbi unitur humana natura; ut liberata a commutationibus temporalibus, incommutabili aeternitate potior.

F. 4. *Illic enim ascenderunt tribus, tribus Domini: testimonium Israel, ad constituendum nomen Domini.*

Ascendisse dicuntur ad aeternam Jerusalem tribus, id est, populi per suas familias distributi. Sed de toto populo intelligenda est: quia in omni genere hominum alii iusti, alii inveniuntur iniqui; nec omnes aut perfectiores sunt, aut discipuli veritatis. Ad concordiam itaque explevit Jerusalem non ascendit, nisi tribus Domini, quibus redimendum fides perhibet, quod sint Israel, id est, vident Deum, & sine simulationis dolo donum gratiae praesentent. Ille enim vere ascendit, qui confitetur non propriis operibus, sed divot esse muneris, quod ascendit.

Item F. 12.

F. 5. *Quia illic solent sedes in iudicio, sedes super domum David.*

Sublimiores quique sanctorum throni sunt Dei, sicut scriptum est. Anima iusti thronus sapientiae est. Et dicit Apostolus suis Dominus, *Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel.* Tota ergo domus David, id est, tota Ecclesia, quae in Christo semen David, & semen Abraham, venit in iudicio: cum & ipsi qui sedebunt, sedes erunt Dei; & per examen iudicantium, omnes dilectores Dei & proximi, in unitatem assumuntur corporis Christi.

Item F. 12.

F. 6. *Regate quae ad pacem sunt Jerusalem & abundantia dirigitibus te.*

Ad ipsas sedes Dei propheticus sermo dirigitur, & ait, Vos qui iudicaturi estis, per quos fiet conscientiarum interrogatio, quique illis ipsa Jerusalem, discitente a superbis humiles, ab impietibus separate paratos: & sancti unitas & abundantia dirigerunt te. Quia qui tecum habent pacem, tuus in aeternum divitis abundant.

F. 7. *Fuit pax in civitate tua, & abundantia in turribus tuis.*

Virtus tua, Ecclesia, o Jerusalem, charitas est, quae & dives & fortis es. Io hoc fiat pax filiorum tuorum, hoc abundet tuarum tur-

rium cellendo: ut unde ipsa magnas, inde tui participes augeantur.

Propter fratres meos & proximos meos, loquor pacem de te.

Propter nomen Domini Dei nostri, quaevis bona tibi.

Prædicator pacis tuæ, non propter me, sed propter fratres meos extitit. Nec meum honorem, sed aliorum quævis salutem; non ut mea cresceret gloria, sed ut tua dilataretur hereditas. Nam ipse apud te minaxer, si non profectibus laborarem.

PSALMUS CXXII.

Ad te levavi oculos meos, qui habitas in caelis.

Mens proficiens & ascendens, quæ sursum sunt sapit, non quæ super terram: & ideo dirigit cordis aciem quæ pervenire desiderat, non corporeis gressibus, sed profectuum ascensione virtutum. Habitatio autem Dei, non hoc caelum intelligendum est quod videtur, & de quo dicitur, *Caelum & terra transibunt*: sed (a) de illa Jerusalem quæ ædificatur in civitas, non tantum in sanctorum Angelorum sublimitate, sed etiam in totius Ecclesie glorificatione, quæ in Christo fundata, unam est cum superis potestatibus Dei templum.

Eccæ sicut oculi servorum in manibus domini sunt foramen.

Et sicut oculi ancille in manibus Domine sue: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nobis.

Quæ humilitas, quæque subjectio scandala ostendit, cum inter tentationum molestias & eruditionum plagas, gementium oculos ad Deum dicit esse converfos: donec misereatur & pareat, a cuius iudicio venit quidquid inferri aut iubetur, aut limitur. Quia sicut servi & ancille in potestate sunt dominorum suorum atque dominarum: ita sancti modum calligationum suarum, ex Dei sententia pendere noverunt.

Miserere nostri Domine, miserere nostri.

Vox vapulantis est, & intelligentiam inter flagella postulantis: quia omnis hac vita plena tentationum est, plena plagarum.

Quia multum repleti sumus despectione. Et multum repleti est anima nostra: opprobrium abundantibus, & despectio superbis.

Omnes qui secundum Christum pie volunt vivere, necesse est ut ad impis & dissimulatos patiantur opprobria, & despectum tamquam stulti & infanti, qui præsentia bona (b) perdant, & invisibilia sine ac futura promittant. Sed hæc despectio & irrisio in ipsos retorquetur, cum & abundantia eorum in eglatem & superbia transferant in confusionem.

Q. 4. PSAL.

(a) Forte redundat præpositio de, quæ habetur in omnibus edis.

(b) Emendamus ex libro Sententiarum sententia 31. ubi legitur quod in textu posuimus. Esti enim omnes boni sicut in loco habent, qui presentia bona sperant: sensu evidenter opposito Auctoris intentioni. Nisi forte legatur: qui non presentia bona sperant, & transibilia sicut ac futura promittant, lediti enim legunt hic promittant, non promittant. Augustinus locus, quem per oculos habuisse videtur sanctus Prosper, talis est. *Irudentissimi qui sollicitatem vocant, quam oculis videre non possunt, & duntaxat res, quæ credi, infans? Vides quid credas?...* Ecce ego quod amo video, scio. Si speris, quia speras quod non vides, & despicis te ille, qui quæque tenet quod videt.

Coloss. 3. 1.

Marth. 24. 31.

Ps. 113. 1.

F. 4.

Item F. 12.

F. 1.

Vide app. Job. 1. 1.

Item F. 12.

F. 4.

Item F. 12. Ps. 113. 1.

PSALMUS CXXIII.

*Nisi quod Dominus erat in nobis, dicat nunc
Israel, Nisi quod Dominus erat in nobis.*

Corpus Christi, quod est Ecclesia, ita distributum est, ut alia membra ejus pericula tribulationum jam evaserint, alia illidem adhuc laboribus aiterantur. Sed quia & precedentium & subsequentium sanctorum unus est liberator: una est omnium exultatio, & illorum qui jam adversa vicerunt, & horum qui sperant se praesentibus periculis liberandos: & promissione Dei firmam dante constantiam, uno utuntur cantico, quia uno munietur auxilio, dicentes, *Nisi quod Dominus erat in nobis, persecutionem nos magnitudo superasset: sed illo praesidente cordibus nostris, illo dante tolerantiam, illo consummante victoriam, habitantis in nobis (a) simus gloria, non hostium praeda.*

*Cum insurgerent homines in nos;
Foris virum deglutivissent nos.*

Tota ergo fidelium salus, tota patientium fortitudo ad Deum, qui in sanctis est mirabilis, referenda est: quia nisi in illis Dominus esset, furori impiorum fragilis humana succumberet. Dicit ergo Israel, dicat populus redemptus, populus regeneratus, populus adoptivus,

Nisi quia Dominus erat in nobis, cum insurgerent homines adversum nos, foris virum deglutivissent nos. Vivi autem deglutuntur, qui persecutione superati, in societatem transierunt impiorum, & amore exigui vitae, in produdum ruunt mortis aeternae.

*Cum irascetur furor eorum super nos;
Foris virum absorbivissent nos.*

Vivi absorbeantur, qui fidem quidem suam in conscientia sua retinent, sed metu praeaequelescent idolorum cultum. Vivunt itaque tenentes fidem: sed dum contra fidem faciunt, adorantes quod nihil esse noverunt, occiduntur & pereunt.

Torrentem pertransivit anima nostra, foris virum pertransivit anima nostra aquam intolerabilem.

Vel (b) sine substantia. Magnitudo periculi, quod hi quibus Dominus inerat, evaserunt, facit eosdem qui liberati sunt mirari, quod tanta oppressi tentatione non fuerint. Ideo enim verbum dubitationis ponitur, ut id superatum demonstraretur, quod humana vini facultate non potuit. Per vim autem aquare, significavit popolorum furorem. Et ideo ista aqua sine substantia dicitur: quia peccatum nullius substantia est, & qui diligit iniquitatem, odit animam suam, eo plenam quod non erit, & quod egentem facit.

Benedixit Dominus, qui non dedisti nos in venationem, (vel in captivum,) dentibus eorum.

Fidelis anima, non in suis viribus, sed in Dei exultat auxilio. Ideo enim venantium evasit insidias, quia Dominus fecit irrita omnia genera captivorum.

Anima nostra sicut passer crepta est de laqueo venantium.

Laqueus vel miculpa venantium, amor est illius vitae, cujus dolos passeris, id est, humiles quique fidelium, praesidio superae protectionis, effugunt.

Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

Præterit enim figura hujus mundi: & omnes praesentium vanitates illecebre conterentur, cum liberati passeris, id est, humiles, a contritione temporalium, dicant exultantes atque gaudentes.

Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui facit calum & terram.

Merito ergo non sunt capti a venatoribus illius mundi, qui adjutorium quaesierunt in nomine Domini, qui calum & terram creavit.

PSALMUS CXXIV.

Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion, non commovebitur in aeternum, qui habitabit

in Jerusalem.

Inter mundi scandala, & rerum temporalium varietates non discedere a Domino, sed in charitate ejus ac proximis stabilem permanere, tam clarum atque sublime est: ut qui in hac firmitate consilium, montis Sion inibat obtineant. Ipsi enim fide & spe habitant in Jerusalem, non hac terrena, sed in illa caelesti & aeterna, quae edificatur ut civitas.

Montes in circuitu ejus:

Montium nomine significantur praedicatores veritatis, sive Angeli, sive Apostoli, sive Prophetæ: qui splendorem veritatis, quæ de supernis accipiunt, in inferiora diffundunt.

Et Dominus in circuitu plebis sue,

Quidquid ergo est lucis in montibus, ipse est qui splendore montes facit; & quidquid per ministros auxilii venit, illius est qui operatur omnia in omnibus.

Ex hoc nunc & usque in seculum.

Ut a temporalibus transferatur ad aeterna. *Quia non derelinquitur virga peccatorum super fortem iustum: ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.*

Sæpe in hoc seculo peccatores mundanam potentiam consequuntur: cum & ipsi sint iniqui, publicanum tamen legum sunt ministri: quorum potestas etiam fidelibus honoranda est, propter utilitatem dispositæ disciplinæ. Sed si in id procurrant, ut iustos veri Dei cultu conentur avertere, nulla eis obedientia, nulla eis præbenda contentio. *Quia non derelinquet Dominus virgam peccatorum super fortem iustum: quorum fors ipse Deus est, qui iustis suis eam perseverantiam dabit, ut imperia fœverunt non temuant impiorum, & ab omni opere inique actionis abtineant. Ita ergo & a plebibus principes, & a servis domini sunt terendi: ut sub exercitatione tolerantia sustineantur temporalia,*

spe-

(a) Fortasse, *hinc gloria.*

(b) Sic legebat in Augustino, qui hanc lationem

exponit quo modo S. Prosper hic loquitur.

spereant eterna. Ager enim meritum virtutis, quidquid propositum non violat religionis.

Benefac Domine bonis, & rectis corde.

Recti sunt corde, non quæ de præceptis Dei & constitutionibus non queruntur, nec varietate rerum temporalium depravantur: quia iustum est æquanimiter ferri, quod iudicaturus voluit tolerari.

Declinantes autem in obligationem adducit Dominus cum operativis iniquitatem.

Impius, inquit, querelas, a fidei limite devians, & in imitationem multorum scelerum transeuntes, adducit Dominus ad iudicium retributionis, paribus conscientiarum vinculis obligatos; ut quem non crediderunt iudicem, experiantur ultorem.

Pau super Israel.

Jerusalem interpretatur Visio pacis; & Israel, Videns Deum. Qui ergo videt Deum, pacem videt, & pax super ipsum est, cui Deus semper placet, & in nullo ab ipsius voluntate discordat.

PSALMUS CXXV.

Cum auerteret Dominus captivitatem Sion, scilicet sumus ficut consolati.

Prophetica Psalms ad ascensionem pertinet graduum, quibus bene contentum crescit profectus. Sub appellatione unius urbis & populi, ex quo de universa Ecclesia sunt intelligenda, significat. Sion quippe in toto mundo est sanctorum omnium corpus, & civitas a captivitate Babylonis, quæ confuso interpretatur, educta. Ab ipso enim Adam totum genus humanum jugum subit servitutis, per quem omnia mundi sæcula, & generalis captivitas a filiis adoptionis avertitur, & quicunque ad redemptionem pertinent sanguinis Christi, in spem non dubitæ salutis habent gaudium consolationis.

Tunc repletum est gaudio os vestrum, & lingua vestra exultatione.

Gaudium quidem propriæ animi est. Sed quia ore promittitur, quod corde concipitur, ipsam linguam exultatione dixit impletam, cujus se ministerio in actionem gratiarum, abundantia mentis effundit. Quod etiam tacente lingua fieri potest: quia & interior homo habet os invisibile, & linguam secretam, cum quo tacito sono clamat affectus.

Tunc dicent inter Gentes, Magnificavit Dominus facere cum eis.

Magnificavit Dominus facere nobiscum, scilicet sumus Letantes.

Inter omnes Gentes sunt cives Sion, qui redemptione ac pretio sanguinis Christi, de captivitate iugo quotidie liberantur, & dicunt, Magnificavit Dominus facere nobiscum: quia nos per magnificam gratiam suam, exlesti patriæ reformativæ. Letantes, quia ipsi manifeste vera sunt gaudia.

Convertite, Domine, captivitatem nostram, sicut torrens in austro.

Vita præfens multis tentationibus impugnat, ut etiam redempti captivitatis mala memorent, & indefinenter operem Redemptoris im-

plereant: petentes ut in via Domini per ascensionem gradus, absoluti cursus habent libertatem: & sicut aquæ, quæ gelu fuerint ligatæ, aultro stante laxantur; ita ipsi per Spiritum sanctum resoluta glacie peccatorum, velloc ad patriam reditu serantur, more torrentium.

Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent.

Erantes ibant & flebant, mittentes semina sua.

Veniens autem venient in exultatione, portantes manipulos suos.

Omnes qui volunt in Christo pie vivere, persecutionem patientur: & molestia laborum sanctarum est causa lacrymarum. Sed tempus flendi, tempus est seminandi: quia opera charitatis, quæ relevandis hominum miseris adhibentur, æternorum messium parviunt gaudiorum. De fructu enim bonorum operum pii coronabuntur agricolæ: & cum manipulis gloriæ, id est, meritis actionum, adventui Domini Salvatoris exultanter occurrent.

PSALMUS CXXVI.

Psalms huius titulus est, Canticum Salomonis. Et mirum est quod ascensionis canticum ejus nomine prænotatur, quem notum est ab his virtutum gradibus decidisse. Sed illo cadente, si quæ per ipsum dicta sunt, deleterent, excillimaretur quod quæ Spiritus Dei locutus est, ipse dixisset, & repudiari quasi ejus propria deessent. Nunc autem, insequitur hominis merito, quod a Deo factum est non taceret, & doctrina spiritalis feceretur a prævaricatione doctoris. Manet ergo auctoritas prophetiæ, quæ non humana est, sed divina: & quia templum Dei, non nisi ipsius opere edificetur ostendit.

Nisi Dominus edificaverit domum, in vanum laboraverunt edificantes eam.

Postoli vox est, dicentis populo fideli, Dei edificatio estis, Dei agricultura estis. Quæ vocem etiam propheta nititur, proclama- tum laborem esse ædificatum domum, nisi auxilio Domini opus ædificii inchoatum fuerit & effectum. Quod utique de tota Ecclesia intelligendum est, quæ est Jerusalem, in omnium compage sanctorum una domus, & unum templum, & una civitas, cujus constructio ab initio usque in finem, Domino ædificante, consurgit: sine cujus gratia nihil est solidum, nihil firmum, sed vana omnia atque ruitura.

Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum laboravit qui custodit.

Omnis sancti ædificii status, sicut Domino operante proficit, ita Domino custodiente, consistit. Quoniam utilis præpositorum custodia est, cum Spiritus Dei populo suo præsidet, & non solum gregem, sed etiam ipsos dignatur custodire pastores.

In vanum est vobis ante lucem surgere.

Præsumptionis spiritus increpatur, cui vanum est suis viribus relevari: cum gloriæ Christi particeps esse non possit, nisi qui fuerit humilitatis ejus verus imitator, & amator. Si ergo quis

quis ante lucem surgere, & obscurum noctis vult effigere, fallitur. Inordinata quippe excellendi cupiditas, cui humilitate crescendum fuerat, dum prepropere levatur, in profunda demergitur.

Item V. 2. *Surgite postea quam sederitis, qui manducatis panem doloris.*

Cum dicitur, *Surgite*, projiciendæ sublimitatis horratio est: cum autem dicitur, *postquam sederitis*, prius humilitati obediendum esse monstratur: quoniam *qui se humiliat, exaltabitur*. Et ne dubitaretur penes quos esset hoc meritum, *qui manducatis panem*, inquit, *doloris*: hoc est, qui propter iustitiam patimini, & in lacrymis tribulationum tempus vite præsentis exigitis: ut qui de corpore eitis Domini, viam capitis ambuletis, servantes participationem tolerantie usque in finem: quoniam spes vobis in Christo certa est, & gloria refurgendi.

Item V. 3. *Cum desideris dilectis suis somno.*

(a) Electi Dei sunt sancti eius, quorum mortem similem facit somno, de quo Christus surrexit a mortuis. Ita surgent & hi, qui membra sunt ipsius: sequentes enim præviam lucem, post labores humilitatis, introibunt in consortium gloriificationis.

V. 4. *Ece hereditas Domini filii, merces fructus ventris.*

Hereditas Domini filii sunt Ecclesie, in quibus & merces est fructuariorum, & gaudium de fructu ventris sui. Quoniam utero fidei ipsa eos concepit, paritavit, & peperit: simul quidem cum reprobandis ventre ge atris, sed postmodum pro sui qualitate discretos, translati somno, quem dilectis suis Dominus dedit, ut leisionem resurrectionis consequatur.

V. 5. *Sicut sagitta in manu potentis, sic filii excussorum.*

Filii excussorum intelliguntur Apostoli, filii prophetarum, quorum prophetia multis fuit regiminibus obumbrata, quam prædicatores Evangelii excutiendo referant. De prophetis ergo polca orti Apostoli excusserunt patres suos, & secreta eorum ventilando (b) eruerunt: ut essent tamquam sagitte missi in universos fines terre, arce Domine iussione.

V. 6. *Beatus qui (c) implebit desiderium suum ex ipso.*

Beatitudinis apostolicæ sit particeps, qui ea concupiscit, quæ illi desiderando adepti sunt, & adipiscendo docuerunt. Ex ipsis ergo impleri dicitur desiderium, quia imitatione ipsorum ad eadem gaudia pervenerunt.

Item V. 7. *Nos confundatur, dum loquuntur inimicis suis in porta.*

Quis est qui loquitur in porta, nisi qui evangelizat in Christo: quoniam ipse est janua in-

trantium Dei regnum? Inimici autem eorum sunt, qui prædicationis veritatis resistunt; & dum detesti Incarnationis Domini contradicunt, ab ingressu portæ merentur excludi.

PSALMUS CXXVII.

Besti omnes qui timeant Dominum, qui ambulantes in viis ejus.

MULTI homines malæ conscientie timeant Dominum, agnoscetes quoque operibus suis retributio debeat: sed cum permanent in peccatis, quorum delectationis superantur, non meliorem capiunt ex suo timore, sed poenam. Igitur timor beatitudinis particeps est, (d) in iis qui in Dei viis ambulant, & merentur ne quis de bono quo beatificantur, amittant. *Spe gaudentes, & in tribulatione patientes.*

Labores fructuum totorum manducabitis, beatus est, & bene tibi erit.

A plurali numero ad singularem Prophetæ translatus est: quia omnes in Christo unum sumus; ex multis membris unum corpus efficitur, dum five pluribus, five in singulis unus est Christus, quia & caput in compage, & compago omnis in capite. Ille ergo timeans Dominum, & in viis ejus ambulans, quomodo (e) fructum laborum sit manducaturus, inquiratur: & invenitur quod iusti non solum fructibus laboris sui, sed etiam ipso illo, quo ad fructum tendunt, labore pascuntur: dum prius quam præmia pii laboris accipiant, fit eis tolerantie amor, futuræ portio voluptatis.

Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tue.

Cum multi sanctorum non habuerint conjugia, neque filios; quomodo accipientur hujus benedictionis fuisse participes; nisi harum affectionum societas in totius Ecclesie corpore intelligatur? per illud scilicet spirituale conjugium, quo viro suo Christo, id est, sponso sponsa connektetur. Sacramentum vero illius copule multis nominibus significatur, ut qui adherent capiti, nunc membra eius, nunc mater & fratres, nunc uxor & filii, nunc templum & vinea nuncupentur: dum per has necessitudinum species illa individua unitas fidei, & fœcis, & charitatis ostenditur; & quicquid Christo jungitur, sibi quoque invicem colligitur, ut totius domus latera fecundæ vitis abundantia vestiantur.

Filii tui sicut novella olivarum, in circuitu mensæ tue.

Qui uxoris vocabulo appellati sunt, iidem commemorantur nomine filiorum, de fructu pacis novellis oleis comparati: quoniam pacifici filii

(a) Forte legendum, *Dilecti Dei*, ut in textu scripturæ, quem exponit S. Prosper, & apud Augustinum, *Oratio Domini, cum dormierint dilecti ejus; tum surgent dilecti ejus, id est, Christi. Omnes enim surgant, sed non quomodo dilecti ejus.*

(b) Editiones omnes in hoc libro notant pro lectione diversâ, *ruminati sunt*.

(c) Apud Augustinum, *implerit*, & infra secundæ ratiæ versus, *non confectus, cum loquatur*.

(d) Eccl. I. 17. & Lxx. in hoc versu habent, *qui in Dei vias, usque his verbis, in iis: qui tamen*

cum in margine moventer addende textui, ab editionibus danteque et vera textui addita leguntur.

(e) Ita quidem Editio nostra. Sed convenimus legi, forte debere *fructum laborum*, ex textu mas citato, & ex expositione quæ sequitur: tum et 1049 opere Augustini de hac ipsa lectione fuisse differentiam in hoc eodem loco, & sic cancellante, *laterum modo labores fructuum totorum, postea fructus laboris*. Beatus et, de præfati est: *bene tibi erit, de primo est. Cum in videtur labores fructuum totorum, beatus est: cum pervenit ad fructum laborum, bene tibi erit.*

Mili Dei vocabuntur, qui mentem Dominicam, sacramentorum aique doctrinæ, cum unanimi-
tate circumdant; ut quod inde percipitur, nulla
diffensione violetur.

Y. 4. *Ecce sic benedixit omnis homo, qui times
Dominum.*

Caput & corpus, Christus & Ecclesia unus
homo, unus est Christus: qui in suis atque in
se habens benedictionem, & sumit & confert.

Y. 5. *Benedixit te Dominus ex Sion, & videas
quæ bona sunt in Jerusalem omnibus diebus
vææ tuæ.*

Non humana hæc, sed divina benedictio est;
nec terrene, sed celestis Jerusalem bona incor-
ruptibilia promittuntur. Quamvis enim etiam
temporalia commoda dona sint Dei; non ea
tamen spondet proprie sanctis, quæ communi-
ter largitur (a) & reprobis. Aternæ igitur ci-
vilitatis æterna laus datur, & instantium dierum
perpetuas infinitas, nec variabitur, nec labetur.
Ibi videbuntur filii filiorum, id est, fructus
sanctorum operum, & perpetua iustitiæ præ-
mia, quæ pacis nomine universaliter exprimi-
untur: quia omnis illa beatitudo Jerusalem, in-
commensurabili pace gaudebit, & erit bonum o-
mnium, quod fuerit singulorum.

Y. 6. *Et videas filios filiorum tuorum, pax super
Israel.*

Omnis promissio æternorum bonorum, pacis
nomine comprehensa est; quæ specialiter ad eos
perinet, qui sunt Israel, id est, videntes Deum:
de quibus dicitur, *Beati mundo corde, quoniam
ipsi Deum videbunt.*

PSALMUS CXXVIII.

Y. 1. *Sape expugnaverunt me a juventute mea.*

Dicit nunc Israel;

Y. 2. *Sape expugnaverunt me a juventute mea.*

Prophetæ spiritus Ecclesiam Dei ad perse-
verantiam cohortatur, ut de superatis per-
secutionibus in Domino gloriatur. Ab initio eni-
m in sanctos, qui sunt Israel, impii seve-
runt: sed Ecclesia, sive in juventute sua, sive
in ætate maiore, sive in senectute ultimi jam
seculi, nullis oppressionibus, nullis est visa
suppliciis; cui per passionis & mortis suorum,
coronæ semper triumphique creverunt.

Etenim non potuerunt mihi.

Y. 3. *Super dorsum meum fabricaverunt peccatores,
prolongaverunt iniquitatem suam.*

Omnis malorum intentio contra bonos, hæc
est, ut eos similes sui faciant, & in consensum
iniquitatis suæ a fide ac probitate traducant.
Quod cum obtinere non possunt, opprobriis &
criminationibus impetunt innocentium vitam,
construentes super dorsum eorum congeriem sal-
sitatum. Quia perfectiorum fidelium est, etiam
tunc, & iniquorum odiorum onera sustinere,
etiam si prolongent iniquitatem suam, & nulla

correctione tententur: quæ pertinacia malorum
longe ab innocentibus separatur, & qui est re-
ctus, nulla eorum societate polluitur.

Dominus iustus concidet cervicem peccatorum.
Generale quidem nomen est peccatorum,
quod nec sancti quidem a se existimant ali-
num. Sed aliud est quod quotidie auferitur, a-
liud quod semper augetur. Unde ex ipsa ultio-
nis specie, quales hic peccatores commorien-
tur, ostenditur, cum Dominus non manus pec-
catorum, sed cervicem concisurum denuntiatur.
Per cervicem enim superbia significata est eo-
rum, qui in nullo se reprehendi volunt, &
Dei verba tamquam deliramenta contemnuunt.

*Confundantur, & (b) revertantur retrorsum
omnes qui oderunt Sion.*

Oderunt Sion, qui oderunt Ecclesiam, & qui
Dei præcepta contemnuunt. Sed quia super dor-
sum fabricaverunt, quid faciet Ecclesia, nisi ta-
les (pe correctionis ipsorum toltere usque in fi-
nem? Veniet enim quod loquitur.

*Fiat sicut sanum scelerum, quod prius quam
excitatur, arescit.*

*De quo non implebit manus suam qui me-
rit, & suam suam qui manipulis col-
ligit.*

Contemptores eloquiorum Dei, & amatores
mundi, sceno quod super testa & super pice-
tes nascitur, comparantur. Qui ante tempus
messis arescunt, & cum videtur stare, cecide-
runt: nec inveniunt flores, id est Angelis, quod
de eis Dominicus horrens infatur: quia
igni deputabitur, quicquid careret substantia
charitatis.

*Ei non dixerunt qui præteribant, Benedictio
Domini super vos.*

Superbi & vani in agro Domini nihil operati
sunt, nec meruerunt ab eis qui per temporalia
ad æterna transibunt, gratiam benedictionis ac-
cipere. Omnes enim prophete & Apostoli uni-
versique sancti, bene viventibus benedixerunt
in nomine Domini: non in suo, sed in illius cu-
jus gratia erant quod erant, & ejus pollicita-
tiones bonis & fidelibus promittebant. (c)

PSALMUS CXXXIX.

*De profundis clamavi ad te Domine, Domine
exaudi vocem meam.*

Qui profunditatem malorum vite hujus in-
telligit, & a terrenis erui cupit; jam de-
his est qui ad ascensionem pertinent gra-
dus, & qui superno auxilio cupiunt adjuvari,
ut per virtutum profectus, ab imis ad summa
conscendant. Clamandum ergo est voce desiderii
sperantis ad Dominum, ut non de uno tan-
tum, sed de multis profundis humanarum mi-
seriarum eruat laborantes. Quia etiam qui val-
de profecerunt, habent usque in finem de qui-
bus cupiunt liberari: (d) etsi magnorum & fi-
delium

(a) Editiones Dasc. & Colon. & probis. Melius
Lugd. & Lovan. & reprobi.

(b) Lugd. & Lov. Et revertantur retrorsum. Dasc.
& Colon. revertantur. Augustinus, revertantur re-
trorsum.

(c) Decet hic altera pars versus, Benediximus vos

in nomine Domini: quæ tamen in ipsa versus expli-
catione videtur comprehensa.

(d) Locus obsecutus, qui Miss. defectu restitui non
potuit. Fortasse paucis mutata clausula est, si legatur,
et si magnorum & fidelium ista clausula est, ut
quandiu in seculo sunt, mundani maris profunda

delium illa conditio est, ut quamdiu in saeculo mundani maris profunda patiuntur: quae extremis demeritis habet eos, qui ipsis imis profunditatibus delectantur, & tanto magis sunt miseri, quanto se putant esse fideles.

Item Y. 2. *Fiant aures tuae intendentes, in vocem deprecationis meae.*

Y. 3. *Si iniquitatem observabis, Domine, Domine quis sustinebit?*

1. Joan. 1. *Quia qui venit solvere opera diaboli, hoc est peccata, & venit quærere quod perierat,*

Luc. 19. 10. *dedit spem etiam in ultimo profundo jacenti, per quam se ad opem salvantis erigeret. Et ideo quantalibet moris male consuetudinis peccator oppressus, habet in Psalmi hujus forma quod sequatur implorationis exemplum, ne de sua liberatione desperet: quia si divina iustitia hoc hominibus in hac vita redderet quod meretur, nemo posset retributionis sustinere iudicium. Quid ergo spei sit confidenti, aperit sermo qui sequitur:*

Y. 4. *Quoniam apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te, Domine.*

Item 1. 320. *Quæ est propitiatio, nisi sacrificium? & quod sacrificium nisi occisio illius Agni, qui tulit peccatum mundi, & venit ut legem veteris Testamenti, nova lege Evangelicæ veritatis imple-*

Item 1. 31. *ret? Lex autem perfectio charitatis est, qua Deus proximique diligitur, & per quam dicitur conditori legis, Dimitte nobis debita nostra,*

Matth. 6. 12. *sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Bene enim sustinet promissiones Dei, qui mandatum ejus exequitur: ne frustra sperat parcendum peccatis suis, qui ignoscit alienis? dicente*

Gul. 6. 2. *Apollo, licet omnia vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi.*

Item Y. 6. *Insistent anima mea in verbum tuum.*

Expectationis, inquit, meæ substantia Christus est, & verbi tui promissione non fallor, quia ipse est Veritas qui promisit.

Y. 5. *Speravit anima mea in Domino.*

Y. 6. *A vigilia matutina usque ad noctem, (b) a vigilia matutina speret Israel in Domino.*

Spes fidelium, expectatioque sanctorum, non unius diei concluditur fine: cum etiam intra brevia tempora illius vite, multorum dierum ornus atque oculus spee renoventur. Virtus igitur patientiæ de illa sumenda est vigilia matutina, in qua Dominus Jesus Christus in nostre naturæ carne surrexit a mortuis; ut quod præcessit in capite, hoc in se sperarent omnia membra faciendum. Quæ spes nullis terrendis adversitatibus, nullis terroribus obscuranda, sed usque in finem præsentis vite, ubi nox quædam mortis intervenit, fortiter custodienda est:

ut omnis Israel, quoque de hac vita exeat, hoc quod in Domino factum est, in se quoque faciendum sperare non desinat. Hinc enim spes propria est Israelitarum spiritualium, quorum desiderium non vana neque temporalia concupiscit; sed a vigilia matutina resurrectionis Christi, usque in noctem finis sui eo currit, eo tendit, quo jam in præcedente pervenit.

Quoniam apud Dominum misericordia est, Y. 7.

& multa apud eum redemptio est.

Fiducia sperantium, misericordia Dei est: nec ideo quicumque debet de capellenda Domini promissione dubitare, quia se participatione ejus novit indignum; cum ipsa confessio per communionem actionis & mentis indulgentiam mereatur, & multiplex sit redemptio ejus, qui nihil donorum suorum correctis negat, & universa vincula captivitatis abruptum.

Et ipse redimet Israel ab omnibus iniquitatibus ejus.

Non ergo timeat aliquis iniquitates accessurus ad Dominum; tantum ut toro corde se vocet, & ea in quibus etiam sibi displicet, agere ac velle desinat: nec dicat quod illa forte iniquitas remittenda sit, illa autem pro sua qualitate peccanda; sed clamet de profundis, & a vigilia matutina speret usque in noctem, quia Redemptor sine peccato ideo pro iniuriis pretiosum sanguinem fudit, ut omnium in se credentium omnia peccata deleat.

PSALMUS CXXX.

Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.

Neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus.

Superba cujuslibet spiritalis Israelitæ, in qua totum Christi corpus offenditur, sanctæ humilitatis veritas commendatur. Et hanc Psalmi vocem omnes Ecclesie filii suam esse cognoscunt: quorum temperantia nihil humanæ gloriæ concupiscit, neque optat de operum mirabilibus gloriari, ut pro ostentatione virtutum pretium laudis acquirat. Cum omnis gratia Dei, quæ in quocumque fidelem dignatur operari, a nullo membro corporis Christi possit abjungi; & suum quisque faciat bonum quod per alium gaudet effectum.

Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam:

Sicut ablactatum est super matrem suam, sic retribuitur in animam meam.

Mens perfectæ humilitatis delectat a proposito,

paciuntur: quæ extremis demeritis habet... quanto se putant fideles. Considera noctem locum dare videtur Augustinus, cum dicit inter cetera; Valde in profundo sunt, qui nec clamant de profundo. Dicit Scriptura: Peccator cum veneris in profundum malorum, contemnit. Jam videtur, Frater, quæ profundum sit, ubi contemnitur Deus. Solet enim hoc illis evenire, qui multum in profundo sunt, & proficiuntur in iniquitatibus suis; & tanto magis in profundo merguntur, quanto magis videntur esse felices.

(a) Hic omnes Editi nostri repetunt, a vigilia matutina: Augustinus quoque bis legisse agnoscitur hæc verba; semel quidem in fine versus quinti, spe-

ravit anima mea in Domino, a vigilia matutina usque ad noctem; tum initio texti, a vigilia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino. Quam repetitionem urget, cum ait: Speravit anima mea in Domino, a vigilia matutina usque ad noctem. Quid est quod ait? Uno die speravit in Dominum, & finita illi rota spes ipsius? A vigilia matutina usque ad noctem, speravit in Dominum. Iste vigilia finis vocis est. Ergo intelligendum est hinc usque ad noctem speravit anima mea in Domino, ergo intelligendum est, ne putemus uno die nobis sperandum esse in Dominum. Et infra; & rexit ad illud. A vigilia matutina speret Israel in Dominum.

firo, intrepide de hac se lege constringi, ut cui-
dam maledictioni fiat obnoxia, si alta sapere,
& de aliquibus miraculis voluerit superbi-
re. Sicut ergo male agitur cum infante nondum ido-
neo ad perfectionem solidiori cibi, si a matris
uberibus aufertur, cum substantia alimonie ejus
in matre sit: ita, inquit, retribuitur anime
mez: ut cum panem angelorum edere non va-
leam, potum materni lactis amittam; & cum
ea quæ supra me sunt, apprehendere non queam,
humilitatis bono caream, in quo salubrius est
proficere, quam timere.

*Speret Israel in Domino, ex hoc nunc & n-
que in faculum.*

Verus ergo Israel, quæ sibi sint in Domino
preparata prospiciens, totam spem suam con-
firmet in Domino, & quæ sursum sunt lapiat,
non quæ super terram: non temporalem glori-
am, led æternam: ne dum bona facilia
amat, vera non capiat.

PSALMUS CXXXI.

*Memento Domine David, & omnis mansue-
tudinis ejus.*

Congruit quidem personæ beati David, ut
apud Dominum memoriam haberi cupiat
mansuetudinis suæ, curus observantissimus fuit,
& de qua secundum historiam tellis est ordo
gellorum. Sed altiore intellectu sermo propheti-
cus accipendus est: ut scilicet ad illum homi-
nem, qui in capite & in corpore, id est, in
Christo & Ecclesia unus homo est, hæc verba
referantur; quibus plene utitur tota Dei civi-
tas, & omnis compago sanctorum, mansue-
tudinæ potentium, & humilitatē sublimium, hu-
jusque propositi votum offerentium Deo, ut ta-
bernaculum ipsius efficiantur, & templum: quod
anima omnis fidelis quodam insolubili juramen-
to profitetur & facit, cupiens se in æternum
a Domino possideri, & habitaculum esse Spiritu-
sancti.

*Sicut pavavit Dominus, votum vocis Deo Ja-
cob.*

*Si introiero in tabernaculum domus mez, si
ascendero in locum stratus mei:*

*Si dederò fornum oculis meis, aut palpebris
meis dormitationem.*

*Et requiem temporis mei, donec inveniam
locum Domini, tabernaculum Deo Jacob.*

In his omnibus voti preceperantia, & fidel
servor ostenditur. Ut enim quis locus sit Do-
mini & tabernaculum Deo Jacob, a propria
utilitate ad bonum debet commune transire,
non in se requiescere, nec in suis delectationi-
bus dormire. Quod faciunt, qui sua guxrunt,
non quæ Jesu Christi, quæ autem sunt Jesu
Christi, non singulorum membrorum, sed to-
tius corporis bona sunt, & nullus non habet,
de quibus nemo non gaudet. Fit ergo locus Do-
mini, & tabernaculum Dei Jacob, qui Eccle-
sæ comparatur, qui corpori Christi per spiritum
charitatis unitur, nec ullam alibi beatum fieri
cupit, nisi in illa domo, de qua dicitur, *Beati*

*omnes qui habitant in domo tua, in facula sa-
culatorum laudabunt te.*

*Ecece audivimus eam in Ephrata, invenimus eam
in campis silvæ.*

Ephrata nomen Hebræum interpretatur Latine
speculum, in quo prophetice significationis
imago præcessit. Per speculum enim prophetie,
advinentia hæc fides vel habitatio Dei, de qua
dicitur, *Ecece audivimus eam in Ephrata*, id
est, in eloquiis Prophetarum. *Invenimus eam
in campis silvæ*, hoc est, in altitudine Gen-
tium, in quibus fuerunt vepres idololatriæ,
concrectiones errorum, & silvestres incultarum
mentium feritates. Quod ergo audivimus ex li-
bris Judæorum, manifestum est in fide Gen-
tium.

*Intrabimus in tabernacula ejus, adorabimus eum
in loco ubi steterant pedes ejus.*

Qui intrant ut inhabitent, ipsi sunt qui ut
inhabitantur, intrantur: & hi sunt in domo
Dei, qui sunt domus Dei, ut vere in regno
Dei sint quibus dici potest, *Regnum Dei intra
vos est*. Adorant ergo illi in loco ubi steterant
pedes, vel ipsius domus permanentes in Domi-
no, vel ipsius Domini, qui domus perfectarum
habitator est. Sicut autem non est locus ado-
randi, nisi in Ecclesia catholica, ita *Nemo pos-
set dicere* (a) *Domivum Jesum Christum, nisi
est Spiritu sancto*.

*Exurge Domine, in requiem tuam, tu & ar-
ca sanctificationis tue.*

Ecclesia, id est, corpus Christi, capiti suo
dicit, Dormit per conturbationem crucis; sur-
ge in requiem æternitatis, tu, & arca sanctifi-
cationis tue: ut gloria resurrectionis, non so-
lum in capite membrorum, sed etiam in mem-
bris capitis impieatur. Quæ membra arca sunt
sanctificationis Deo, five per Incarnationis ve-
ritatem, five per gratie electionem; ut in per-
sona Mediatoris Dei & hominum hominis Chris-
ti Jesu intelligatur, & altare propitiatis, &
arca sacrificii, & arca doctrinæ.

*Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti
tui latentur.*

Tu, inquit, resurgente a mortuis, & cuncte
ad Patrem, regale illud sacerdotium induatur
fide; quia *justus ex fide vivit*. Et accepto pi-
gnore Spiritus sancti, latentur membra, spe
resurrectionis quæ præcessit in capite.

*Propter David precem tuam, non avertas fa-
ciem Christi tui.*

Hoc Deo Patri dictum est, ab Ecclesia
applicante, ut meminerit promissionum suarum
in domum David: ne omne Israeliticum genus pe-
reat, propter facinus impiorum: qui licet re-
ceperint, & recipiant quod merentur; multa
tamen ex ipsis millia iustificata sunt per fidem,
& inde Apostoli, inde Doctores, inde tot Mar-
tyres, & primogeniti totius adoptionis, electi
ut frumenta discernereutur a paleis, & reliquæ
salvæ fierent. Pro quibus & Dominus in cruce
orabat dicens, *Pater, dimitte illis, non enim
sciunt quid faciunt*.

*Juravit Dominus David veritatem, & non
pauit eum.*

Sicut

(c) Colon. editio & illa posteriores, *Domine Jesus Christus*.

Sicut juramenti nomine, in Deo constitutio significatur incommutabilis veritas; ita pœnitentia appellatio, conversi sententia demonstratur. Unde ideo dicitur Dominus non pœnitere, quod statim nunquam immutare: quo quid aliud, quam æternitas donorum, & judiciorum ejus ostenditur?

Item 5. 17. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.

David, in quo persona est capitis & corporis, id est, Christi & Ecclesie, hanc promissionem accipit, quod fructus ventris ejus super sedem ipsius esset ponendus, cujus regnum manet in æternum. Qui ideo fructus ventris dicitur, quia Saluator secundum carnem virginis matris est filius, conceptus, non per virilem coitum, sed per Spiritum sanctum.

Y. 12. Si custodierint filii tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docuo eos: Et filii eorum usque in æternum sedebunt super sedem tuam.

Custodius testamenti, hereditas pollicitationum, & æterni regni beatitudinem promittitur, quæ non solum filii David, sed etiam filioque ejus filii diuturni. Sed hæc gloriam, semper fidelis, non carnis propterea consequitur, & in toto mundo qui sunt in fide sanctorum patrum, ipsi in honore numerantur hæredum.

Y. 13. Quoniam elegit Dominus Sion, prælegit eam in habitationem sibi.

Sion ipsa est Ecclesia, & ipsa est Jerusalem ecclesiæ, ad curus pacem current, qui etiam nunc peregrinantur. Ipsa est civitas Dei, quæ ex maiore sui parte, semper cum auctore suo manet: & partem, quæ per Dei gratiam quotidie ab exilio revocatur, expectat, ut simul tota sit sui habitatoris ædificatio.

S. 14. Hæc requies mea in sæculum sæculi; hic habitabo, quoniam prælegi eam.

Apparet quæ ineffabili dilectione Ecclesiam suam diligit Deus, quando eam requiem, quæ ipsam facit requiescere, suam dicit; cum indomurabilem deitatis tranquillitatem nullius unquam laboris perturbatio fatigaret. Hujus vero tanti muneris quæ principalis causa sit, plenissime demonstratur, cum dicit, *Quoniam prælegi eam*: secundum quod in Evangelio Dominus ait, *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos*.

Y. 15. Viduam ejus benedicens benedicam, pauperes ejus saturabo panibus.

Tota Ecclesia Dei, in Dominum sperans, & humilitate proficiens, formam viduæ gerit, quæ, quoniam consolationem hujus mundi non habet, militat orationis nocte & die, & solo divino fidit auxilio. *Pauperes* quoque hi significantur, de quibus dicitur, *Beati pauperes spiritu: &, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur*: cibo utique gratiæ & pane iustitiæ, (a) ut edant illam, qui dicit, *Ego sum panis, qui de calo descendi*. Viduata igitur & pauperas, non in solis mulieribus maritorum consortio destitutis, neque in eis tantum qui inopia laborant, intelli-

gatur; sed in omnibus membris corporis Christi. Quia aliud est quod tolerat labor necessitatis, aliud quod elegit amor religionis.

Sacerdotes ejus induam solentari, & sancti ejus exultationem exultabunt.

Salutaris, id est, salutem adferens, Christus est, quo quisque regeneratus induitur, dicensse Apostolo, *Quotquot in Christum baptizati essent, Christum induissent*. Et hoc universa Ecclesia sub nomine assequitur sacerdotum: quia totus populus Christianus sacerdos est. Verum plenius hoc ipsi rectores plebis accipiunt, qui specialius summi Pontificis & Mediatoris personam gerunt.

Illuc producam cornu David.

In cornu altitudo significatur, non in se, sed in Domino gloriantium: quia sublimitas cornuum mensuram totius carnis excedit.

Paravi lucernam Christo meo.

Id est, præmiis ante ipsum prophetiam, cujus lumine urentur, qui erant in ignorantie tenebris constituti. Unde & beatus Petrus apostolus dicit, *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis intendentes, quasi lucerna lucet in caliginoso loco*. Et ipse Dominus ait de Baptista Joanne, *Ille erat lucerna ardens & lucens*. Merito ergo sancti exultationem exultabant, quia non in se, sed in Domino glorificabantur.

Inimicos ejus induam confusione, super ipsum autem florebit sacrificatio mea.

Aperite significationem est, quid debeat inimicis gratia Christi, & quæ in ipso sancti gloria præparetur, cum Christus in toto suo corpore resurgere, & erit Dominus omnia in omnibus.

PSALMUS CXXXII.

Ece quæ bonum & quæ jucundum, habitaré fratres in unum.

Bona & jucunda habitatio est, quæ inter filios adoptionis efficit unitatem, & præter corporalem ac localem habitationem, fraternos animos fidei pace connecit. Quod tunc vere impletur, cum in unum caput totius corporis Christi, omnia fidelium membra concurrunt.

Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.

Per Aaron sacerdotem ille indicatur sacerdos, qui veri pontificis sacramentum, non in alieni generis hostia, sed in oblatione corporis & sanguinis sui solus implet: idem sacerdos, idem victima, propitiator, & propitiatus, omnium quæ mysteriorum, quibus nuntiabatur effector: qui mortuus, sepultus, resuscitatus, ascendit in celos, naturam humanam super omne nomen exaltans & mittens Spiritum sanctum, quæ usque omnem Ecclesiam penetraret. A capite enim, id est, a Christo manans descendit, non solum in barbam, sed etiam in ora vestimenta ejus, id est, usque ad infima membra descendit.

Y. 12.

Q. 1. 17.

Y. 17.

Item 5. 17.

A. Per. 1.

Item 5. 17.

Y. 12.

I. Cor. 12.

20.

S. 1.

A. 1.

(a) Editi omnes, ut estant. Melius legatur *ut edant*; nec enim de educendo, sed de edendo panis hic agi constat, ex voce *saturabuntur*, quæ paulo

ante præcessit. Scribam autem deceptum fuisse versus alterius Psalmi, *Ut educas pauperem de terra*. Pl. 103. 14.

In barba autem, quæ unguentum flumens a capite prima suscepit, Apolloni significatur & Martyres, in quibus virtus capitis & sacramentum eminet, & exemplo.

Item V. 1. *Quod descendit (a) in ora vestimenti ejus.*
V. 2. *Sicut nos Hermon, qui descendit in montem Sion.*

Roris descensio, superæ gratiæ significatio est, quæ sanctorum est origo meritorum. *Hermon* autem interpretari dicunt, (b) flumen exaltatum, quod intelligitur Jesus Christus, qui *ascendens in altum, captivum duxit captivitatem, dedit dona hominibus*. Ab ipso enim in Sion, id est, in Ecclesiam, venit pluvia charitatum; exoritur ex tota compage fructus benedictionum, & fortitudo virtutum.

Item V. 1. *Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, & vitam usque in æternum.*

Gratia roris Hermon ibi descendit, ubi per unitatem charitatis habetur participatio benedictionis. Ipsi enim in unum habitant, qui in Christo concorditer vivunt, & in diligendis non solum fratribus, sed etiam inimicis servant præceptum, quo pro persecutoribus suis jubentur orare: quando pro inimicis suis est mortuus Dominus, qui eos facit participes æternitatis, quos imitatores habuerit dilectionis.

PSALMUS CXXXIII.

V. 1. *Ece nunc benedicite Dominum omnes servi Domini.*

Item V. 1. *Qui stitis in domo Domini, in atris domus Dei vestri.*

Nunc, inquit, id est, in hoc tempore tribulationum & angustiarum, in tempore persecutionum & lacrymarum, *benedicite Dominum*, omnes qui (c) uno corde, & uno spiritu, in confessione & in laude Domini permanetis: stantes, id est, perseverantes in latitudine fidei, & spei, & charitatis.

V. 1. *In nobis extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum.*

In adversitatibus, ait, quæ diem vite hujus obscurant, nolite deficere: sed manus vestras in opere sanctitatis extollite: ut benedictiones quæ voce promittuntur, in conversationis vestre pietate videantur.

V. 2. *Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit calum & terram.*

Plures hortatur est ut benedicerent Dominum, & ipse unum benedicit, quia ex pluribus unum fecit: ut omnis Ecclesia, cujus corpus unum, & anima una, benedictionem tamquam homo unus accipiat.

PSALMUS CXXXIV.

Laudate nomen Domini, laudate servi Domini.

Qui stitis in domo Domini, in atris domus Dei vestri.

Una cohortatio & utilis, quæ in Domini laudem servi ipsius incitantur: cum utique hoc non egeat Deus, cujus gloria nec minor se potest esse, nec major. Sed quia tali officio proficiunt laudatores, & discunt tum timere atque amare quem laudant; perstare fidelis devotio in divinarum confessione virtutum, ut observantia consuetudinis fiat sacrificium voluntatis. Quales autem esse debeant predicatoris Dei consequenter ostenditur, cum dicitur, *Qui stitis in domo Domini, in atris domus Dei vestri*: id est, qui in præceptis Dei insatigabiles permanetis, ex hoc ipso quod in Domini domo statis, ipsi gratias agitis, qui solvit compedatos, illuminavit cecos, erexit elisos, & dedit vobis spiritum intelligentiæ, qui vos in dilectionem & in laudem ejus accenderet.

Laudate Dominum, quoniam bonus Dominus: & plussit nobis ejus, quoniam suavis est.

Laus Domini nec ubertius significari, nec plenius potest, quam cum dicitur *bonus*. Verum hoc non cum ceteris bonis, quæ non sunt nisi per ipsum, sed præ omnibus singulariter intelligendum est: quia aliud est habere omnia bona faciens, & audirem fui non habens; aliud quod nisi heret, esse non possit. Unde dicitur, *Nemo bonus, nisi unus Deus*. Nec est ulla creatura comparabilis Creatori, quæ si quid non habet, non est ei proprium, sed acceptum. Hoc itaque summum & incommutabile bonum, laudatoribus suis participationem suæ suavitatis impertit, per hoc quod æqualis Patri Filius Dei, factus est mediator Dei & hominum; homo Christus Jesus. Ipse est enim secundum quod Verbum caro factum est, panis hominum; qui descendendo ad nos, per nos, nobis ad se se fecit ascensum; & bibendo calicem nostre infirmitatis, fecit nos calicem suæ gustare virtutis: ut agnosceremus & confiteremur, quoniam suavis est Dominus.

Quoniam Jacob elegit sibi Dominus, Israel in possessionem sibi.

Tota suavitatis bonitatis Dei in gratia ipsius demonstratur: quia *Jacob elegit sibi Dominum, & Israel in possessionem suam fecit*, (d) excipiens illam sibi domum, quam specialius eligeret & ornaret. Quamvis enim omnes gentes ipse condiderit, hanc tamen non sicut aliam commisit Angelis, sed suo nomini proprie deputavit; ita disponens sacramentum vocationis suæ, ut electio Israel ad salutem omnium gentium pertineret; promissionis filius, in æternam

hære-

(a) Augustinus, in sermone, ut in Vulgata nostra.
(b) Sic interpretatur habetur in omnibus Editionibus Prolegis. At in Augustino legitur. *Habemus interpretationem ab eis qui illam linguam (Hebraicam) noverunt, Hermon interpretari dicunt, lumen exaltatum.*

(c) Lugdunensis editio non addit hic præpositio-

nem in, quam posteriores addiderunt.

(d) Poterit edino, accipiens; veteres omnes Lugd. Lov. Duac. & Colon. excipiens. Nam Augustinus dicit, *quoniam ipse omnes gentes condiderit, æternæ Angelis commisit, sibi ipsam possessionem servandamque deputavit.*

hereditatem, non ex carnis propagine, sed ex regenerationis adoptione veniunt.

11. *Quoniam ego cognovi quia magnus est Dominus, & Deus noster super omnes deos.*

Contemplatio prophetica altiora operum Dei foreta conspicit. Ego, inquit, cognovi quem magnus est Deus, & quod propositum ejus atque consilium nullo explicaret eloquio. Sed quia super omnem potentiam excellit omnipotens, neque ulla natura est super quam non Creator ejus emineat: commemorantur de conditis, per quae intelligantur mirabilia conditoris.

12. *Omnia quaecumque voluit Dominus fecit in caelo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis.*

Quidquid creaturarum est in caelo, & in terra, in mari, & in abyssis Deus fecit: nec est ulla natura, ullae substantia, quae non precepto ejus extiterit. In erranda autem universitate rerum atque formarum, non operatio fuit laboris, sed ratio voluntatis: quam nullum praecessit tempus, nullus est moratus effectus. Hanc potentiam homo aetius mundi consideratione cognoscens, conlatur, quia cum in agro cordis sui, aliquid boni nascitur, de opere & munere est exultis agricolae, qui ea quae inlinit per naturam, & corrupta sunt per inobedientiam, dignatur separare per gratiam.

13. *Suscitant nubes ab extremo terra, fulgura in pluviam fecit.*

Item 14. *Qui producit ventos de thesauris suis.*

Haec omnia in toto mundi corpore, Dei metu & Dei aguntur arbitrio: quae tunc cum multa admiratione laudanda sunt; & in eis intelligendum est, quae optetur Deus in ipsis hominibus, quos ad imaginem & similitudinem suam fecit, & refecit.

15. *Qui percussit primogenita Aegypti, ab homine usque ad pecus.*

Primogenita hominum, sunt principia bonae & probabilis vitae, quae initium sumit ex fide. Cum igitur aliqui Christiani aut schismatici, aut hereses inveniunt, & Ecclesiam Dei quibus possunt afflictionibus impetunt, sunt Aegypti, quorum nomen interpretatur, afflictio populi Dei: & percutiuntur in primogenitis suis, id est, in fide, quae dum a charitate Ecclesiae defecit, exunguitur. Haec autem pessima plaga in homines. Percutiuntur & pecora, hoc est, qui sapientem doctorumque speciem gerunt, & hi qui pro causa iustitiae & imperitiae, possunt pecoribus comparari.

16. *Immisit signa & prodigia in medio tui Aegypti, in Pharaonem & omnes servos ejus.*
Nihil habent bonae significationis eorum nomina, in quos iram suam Dominus effudit. Nam & Phare dissipationem, & (a) Aegyptus afflictionem sonat. Afflictio regem habet diffi-

pationem, quia illi qui affligunt Ecclesiam, dissipati affligunt, & regi suo sua primum eversione famulantur.

17. *Qui percussit gentes multas, & occidit reges fortes.*

Seon regem Amorrhaeorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan.

Interfectionis quidem regum, & gentium aversionem populo Dei, ita ut narratur, impletur sunt. Sed quia propheticus est textus historiae, non carent figuris scriptorum nominum qualitates; ut per interpretationem significationem cognoscatur Ecclesia, quorum maxime hostium caede salvetur. Interpretatur namque Seon (b) tentatio colorum, & Amorrhaei interpretantur, amaricantes. Cum itaque tentatio colorum non sit nisi mendacium; quod ut facilius obrepit, colorum sibi veritatis (c) adsumunt, quid mirum si amaricantes, mendacis regis simulatione ducentur? Quoniam & ipse mendacii pater diabolus, transfiguratur se in angelum lucis, & tentatio colorum contrarios veritatis faciat esse, quos decipit. Sed hi homines spiritualiter occiduntur, cum moriuntur diabolo, ut vivant Deo; & qui crediderant mendacio, credant potius veritati. Manus autem Dei quia suffusiones, & vivificationes facit. Og regem, & Basan populum ejus interfecit. Og enim interpretatur conclusio, & Basan interpretatur consilio. Talis quippe conclusio intercludit viam, quae ducit ad Dominum, & interceptos ad consensionem perducit, & iniquos modo concludit, ne credant in Christum: quando Christus apparuerit, confunderentur, nisi nunc gratia convertente, muerent. Chanaan vero interpretatur paratas hominatus. Quae humilitas poenalis intelligenda est, quae paratur superbis, qui modo non in humilitate, sed in elatione sunt positi, & praecordinantur in id quod retribuendum est vanitati.

18. *Et dedit terram eorum hereditatem, hereditatem Israel populo suo.*

Fit hoc quotidie: nam quod alii per meritum suum perdunt, alii per gratiae munus acquirunt: Quoniam Jacob elegit sibi Dominus, Israel in possessionem sibi: & habenti dicitur, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.

19. *(d) Dominus nomen tuum in aeternum: & memoriale tuum in generatione & generationem.*

Id est, virtutum tuarum miracula non cessabunt, & quae operatus es significando, operaberis indefinenter implendo. Memoriale autem Domini in eo intelligitur quod non obliviscitur promissionum suarum; sed omnino efficit quod sponpondit: & hoc fit a generatione in generationem; quia alia est generatio hominum quae nascuntur mundo, alia quae resuscitantur Deo.

Sed

(a) Lugd. & Lovan. Aegyptiis. Duac. & Colon. Aegyptus: ut August. Nam & ipsa Aegyptus afflictio interpretatur. Severa vero pro Phare. August. habet post aliquot lines: Aegyptus afflictio est, Phare dissipatio.

(b) In Augustini textu legitur, tentatio colorum: observatumque ab eruditissimis Editoribus, omnes prope ejusdem Mss. hic & infra constanter

habere, tentatio colorum. Idemque nomen postea in Pl. 135. interpretari, germen iustitiae, vel tentationem colorum.

(c) Fortasse, adsumis; scilicet mendacium, nisi adjunxeris referri velis ad amaricantes, de quibus statim fit sermo.

(d) Apud August. Dominus, ut in Vulgata nostra.

Sed in utraque sub altissimo iudicio Dei, & opus naturæ impletur, & gratia.

v. 10. Quoniam iudicabit Dominus plebem suam, & in servis suis deprecabitur.

Excepto iudicio futuro; iam iudicata est plebs Iudæorum. Quid est, iudicata? Separati inde sunt iuli, & remanserunt injulti. Audi Dominum dicentem: *In iudicium veni in hunc mundum, ut qui non vident, videant; & qui vident, cæci fiant.* Excecati enim sunt superbi, illuminati tunc humiles; (a) & in hoc odo populo, qui & Jacob & Israel generaliter appellatur, una enim persona est domus Jacob & domus Israel, una gens, una plebs; hanc invitat, & hanc dimittit, mites a ferocibus, credentes ab infidelibus separando. *In servis suis igitur deprecabitur Dominus*, id est, invocabitur, vel exorabitur: & in omnibus nationibus erit homines Israeliticæ dignitatis, cum Iudæi ex maximo sui parte erunt impij, & veritatis inimici. Sed quia spiritualis Jacob ex omni gente affluunt, idolorum cultoribus infidelitatis cæcitas exprobratur.

v. 11. Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

Omnæ ex quacunque natione veram Deum nescientes, & Christi Evangelio resistentes idolorum cultores sunt; & cum in cordibus suis falsitatem dogmata fabricantur, id quod fingunt, simulacrum est: & si quid ratiocinando (b) muovitur, id argenteum videtur, aut aurum: (c) quia ita humane sapientie argumentis & eloquio coloratur, ut reverentiam sibi per mendaciorum arte conciliat. In huiusmodi ergo figmentis, opera sunt manuum hominum, quæ humanus error excogitavit, non doctrina veritatis insitit.

v. 12. (d) Os habent, & non loquuntur; oculos habent, & non vident;

v. 13. Aures habent, & non audiunt; nares habent, & non olent.

Manus habent, & non operantur; pedes habent, & non ambulant.

Non clamabant in gutture suo: nec enim est spiritus in ore eorum.

v. 14. Similes illis sunt qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

Propterea quidem hæc de paganis dici videntur, sed etiam hæreticos comprehendunt, qui dum falsis inhaerent, & impia hominum commenta sectantur, omnia rationalis vite officia perdidicunt. Nam quid est habere oculos, & S. Prosper. Tom. I.

non videre, quam in errorum oïste versari? (e) Habere aures, & divinæ inobediens doctrinæ? Habere nares, & bonum Christi odorem non capere? Pedes habere, & vocatorem non sequi gratiam? Habere linguam, & non loqui veritatem? Habere manus, & bene opere esse iustitiam? Quia omne quod non est ex fide, peccatum est. Mendacem igitur conformaturum mendacio; & quo magistro fidem, cum eodem confunduntur. Et tamen ex ipis quotidie commutantur per miracula Dei; quotidie aspeimæ oculi cæcorum, & aures surdorum, inspirantur nares infirmorum, resolvuntur ora mutorum, sunt operariæ manus paralyticorum, diriguntur pedes claudorum, et lapidibus excitantur filii Abrahæ, quibus omnibus simul dicitur:

Domus Israel benedicite Dominum, domus

Aaron benedicite Dominum.

Domus Levi benedicite Dominum.

Quia omnes hos gradus, quos una gens habuit, per ipsam fidem, qua illa iustificata est, totus mundus obtinuit, & in cunctis iam occasionibus invenitur Abraham credentium pater.

Qui timebit Dominum, benedicite Dominum.

Benedicite Dominum ex Sion, qui habitis in

Jerusalem.

Habitatio Dei, non est illa Jerusalem, quæ cecidit; sed est in cordibus fidelium, atque sanctorum, ex quibus edificatur æternum templum Dei cum compage Angelorum, qui nunquam a Domino accellerunt. Benedicite ergo Ecclesia Dominum, ex Sion, id est, de specula, ex qua promissiones Dei prospecti venturas in Jerusalem, id est, in visionem pacis; ubi jam nullum periculum infirmitatis, nulla erit adversitas teatoris.

PSALMUS CXXXV.

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus.

Psalmus iste laudem continet Dei, & eodem modo in omnibus suis versibus terminatur, ut quicquid operum Dei percipitur, ideo intelligatur effectum, ut bonitatis & misericordie ejus manifestaretur æternitas. Quamvis enim post iudicium, quo in fine sæculi vivi & mortui judicandi sunt, missis iustis in vitam æternam, impiis autem in ambulationem æternam, non sint deinceps futuri, qui divinæ gratie disciplina-

(a) Lugdunensis editio, & hoc in uno populo.

(b) Lugdunensis editio legit, mauerint. Lovan. Dacc. & Colon. mauerint.

(c) Legi debere arbitramur, quia; etsi in Editis legitur qui.

(d) Hæc prima pars versus 16. in Auguſt. transfertur post hæc verba, & non utatur; omittitur quoque, Non clamabant in gutture suo, nec enim est spiritus in ore eorum. In Vulgata nostra non leguntur plura, quam hæc. Os habent, & non loquuntur; oculos habent, & non vident. Aures habent, & non audiunt; nares habent, & non olent; manus habent, & non operantur; pedes habent, & non ambulant. Reliqua verba quæ hic leguntur in Psalterio Hieronymi, quod Romanum vocant, leguntur. A Gallicano deinde prælia sunt. De quibus novissimi S. Hieronymi operum Editores observant quod, sequen-

tes versiculi (ab his, nares habent, ad hæc, necque enim est spiritus) hæc translati sunt in Romanum Psalterium ex Psalmo superiori 113. Quos tamen præ oculis habuisse Prosperi nostrum vix dubitare finit subjecti ab eo, licet brevissima ipsorum expositio. Observandum denique hæc ipsa non legi in textu Hebraico, Psalms huius.

(e) Hic aliqua deesse videntur ad plenum sensum sententia. Forte suppliri posset, & non audire, quam dicunt ore. Sic posset, habere nares, & non olere, quam bonum est. Pedes habere, & non ambulare, quam vacantes non sequi gratiam. Habere linguam, & non loqui, quam non loqui veritatem. Quos in sequentibus supplenda fuisset prius enumerationis membrum, modo aliquando occurrant. Mæ. qui Editionum decessu urdetur.

penatione salvandi sunt: recte tamen intelligi potest, in aeternum futuram misericordiam ejus, quam suis sanctis fidelibusque largitur; quoniam ea beatus, quam ex Dei misericordia consequitur, nulla umquam tentatione pulsabitur, sed in aeterna pace & gloria, incommutabilis permanebit. Quod opus ineffabilis pietatis, quia in conspectu Dei proposito atque consilio fuit, ut per temporalia praedicatorum aeterna; mire totius mundi elementumque condicio propter hanc misericordiam dicitur instituta, cui perficiendae omnium rerum ordo servisset.

7. 1. *Confitemini Deo deorum, quoniam in aeternum misericordia ejus.*

7. 2. *Confitemini Domino dominorum, quoniam in aeternum misericordia ejus.*

Deorum nomen cum in bono positum reperitur, secundum gratiam intelligendum est, non secundum naturam, dicitur Apostolo, *Nam etsi non dicitur dei, sive in celo, sive in terra: quemadmodum sunt dei multi, & domini multi; sed nobis unus Deus Pater ex quo omnia, (a) & nos per ipsum.* Qui ergo sunt filii Dei, & per adoptionis sacramentum divinae sunt confortes naturae, habent hujus nominis donum: quia uni Deo serviunt, uni Domino voluntaria subjectione famulantur. *Dei autem gentium demonia;* quae quoniam gaudent se ab errantibus coli, in aeternum ignem cum suis coloribus (b) damnabuntur.

7. 6. *Qui facit mirabilia magna solus, quoniam in aeternum misericordia ejus.*

Possumus ex mirabilia accipi a Deo solo facta, quae neque per Angelos, neque per homines sunt effecta; sed sola Dei operante virtute. Quamvis enim ipse operetur omnia in omnibus; naturas tamen constans creaturarum, caelum & caelestia, terram & mare, cum universis quae in eis sunt, solus instituit. Non quod sine Filio suo Verbo, aut Spiritu sancto aliquid fecerit Pater; sed quia Trinitas unus Deus est, qui creaturas, non per creaturam facit, sed sola potentia deitatis. Quod autem in secundis dicitur, *Quoniam in saeculum misericordia ejus;* ad reparationem humani generis referendum est, quod Dei misericordia per sacramentum regenerationis vitae reddit aeternae.

7. 10. *Qui facit celos in intellectu, quoniam in saeculum misericordia ejus.*

In intellectu facti sunt caeli, ad erudiendam eam creaturam, quae ad cognitionem sui praedicatorum auctor. *Invisibilia enim Dei,* sicut ait Apostolus, *a creatura mundi, per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur;* sempiterna quoque virtus ejus & divinitas: & hic idem propheta dicit, *Celi enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firma-*

mentum. Quia majestatis invisibilis pulchritudo, (c) & per corpoream creaturam incorporeus Creator agnoscitur.

7. 11. *Qui firmavit terram super aquas; quoniam in saeculum misericordia ejus.*

Bene quidem intelligitur super aquas terra fundata, in eo quod circumfluentibus aquis supereminet; & ita etiam in infinitis matura invenitur humoris, ut ei solidum subdatur elementum. Sed secundum sacramentum Ecclesiae, quod per totum mundum in regenerationis lavacro celebratur, sacras hoc accipitur dictum, de preparatione baptismatis, supra quod naturae humanae terra fundatur; ita ut ab aquis tota aeterni templi structura conforgat.

7. 12. *Qui fecit lunaria magna solus; quoniam in aeternum misericordia ejus.*

Idco & hic addidit solus, quia cetera mirabilia quae dicturus est, aut per homines, aut per Angelos fecit.

7. 13. *Solem in potestatem diei, Lunam & stellas in potestatem noctis.*

Splendor solis in die potens est, & lunae & stellarum in nocte. Sed haec praeter utilitatem, quam mundo vicibus solis praebet, & praeter decorem quo totius mundi augeatur ornatus, dant significationem spiritalium gratiarum. Nam praecipuum fideliū cordium lumen est, veniens ab ipso iustitiae sole, sapientiae secundum autem lumen est scientiae, quae inter saeculi huius obscuram quodammodo lunare solatione; deinde plurimorum charitatem munera stellarum ignibus merito comparatur: ut ambulantes per diffusam viam nunquam desit caeleste praesidium.

7. 14. *Qui percussit Aegyptum cum primogenitiis eorum.*

Nulla pars mundi est, ut Christus non percutiat gladius veritatis, ut Charisio praecipua quoque subdantur.

7. 15. *Qui eduxit Israel de medio eorum.*

Quotidie sancti ab iniquis & adversis tribulationibus eruantur.

7. 16. *In manu potentis, & brachio exalto.*

7. 17. *Quid potentius eo, de quo dictum est, Et brachium Domini cui revelatum est?*

7. 18. *Qui divisit rubrum mare in divisiones.*

Rubri maris divisione significatur baptismus Christi, in quo sunt divisiones: ut (d) una res aliis sit in vitam, aliis in mortem; in vitam fidelibus, in mortem persecutoribus.

7. 19. *Et eduxit Israel de medio ejus.*

7. 20. *Et (e) educit populum suum Dominus, innovatum per lavacrum regenerationis.*

7. 21. *Et exussit Pharaonem, & virtutem ejus in mare rubrum.*

Perit in aquis lux peccati, & baptismatis reatus excutitur.

Qui

(a) Locis ibi Apostoli plenius legitur in Augustino, Hieronimo, & nos in ipso, & nos Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Quae autem ibi amplius leguntur forte ex codicibus Prosperi excedunt, ut conjicitur ex verbis Istaem respondit, *Qui Deus servavit, qui Dominus &c.* Idem quoque locos Apostoli infra in fine totus citatur. (b) Editiones Lugdun. & Lovan. *damnaabuntur.*

(c) Priori sententia huius membro aliquid desesse videtur: forte, *et invisibilis pulchritudo consistit,* aut aliquid huiusmodi.

(d) Augustinus hic, *ut unus atque idem baptismus alius sit in vitam, alius sit in mortem.*

(e) Dicitur & Colon. *eduxit.* Lugdun. & Lovan. *educit,* ut apud Augustinum. Nam agn. de gratia baptismi, quae quotiens resuscitatus conferret.

11. 16. *Qui traduxit populum suum in desertum.*
Traduxit & nos per hujus mundi ariditatem & sterilitatem, ne in ea pereamus.
11. 17. *Qui percutit reges magnos.*
11. 18. *Qui occidit reges fortes.*
Percutit, atque occidit etiam per nos diabolicas & noxas potestates, quoties dat victoriam per Dominum nostrum Jesum-Christum.
11. 19. *Sicut regem Amorrhæorum.*
Germen inutile, quod interpretatur *Sion*: & regem Amorrhæorum, quod interpretatur amaricantium, percussit per Ecclesiam suam Dominus.
11. 20. *Et Og (a) conseruatem Basan.*
Hoc est, confusio: quid enim conseruat diabolus nisi confusione?
11. 21. *Et dedit terram eorum hereditatem,*
11. 22. *Hereditatem Israel populo suo.*
Dedit etiam, quod diabolus possidebat, hereditatem semini Abraham, quod est Christus.
- Gal. 3. 14. *Quia in humilitate nostra memor fui nostri.*
11. 23. *Et redemit nos ab inimicis nostris.*
Redemit nos sanguine Unigeniti sui.
11. 24. *Qui dat escam omni carni.*
Hæc est esca, de qua Dominus dicit, *Cera mea vera est esca*, quæ datur omnibus gentibus. Quia nullus remanetur fidelium an esca ejus excipitur.
11. 25. *Confitemini Domino celi:*
11. 26. *Confitemini Domino Dominorum, quoniam in æternum misericordia ejus.*
Quod hic ait, *Dominus celi*, hoc videtur superius dixisse, *Deo deorum*: & quod ibi subdidit, hoc etiam hic conseruit, *Confitemini Domino deorum*. Ut si finis qui dicantur *dii*, & Domini, siue in celo, siue in terra: nobis tamen unus sit Deus Pater, ex quo omnia, & nos in ipso: & unus Dominus Jesus-Christus, per quem omnia, & nos per ipsum, cui confiteamur, quoniam in æternum misericordia ejus.

PSALMUS CXXXVI.

1. 1. *Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus, cum recordaremur tui Sion.*

Prophetia Psalmi non solum hoc denunciat, quod secundum gerendum rerum ordinem ad Israeliticum populum proprie pertinebat; sed etiam quod in omni Ecclesia Dei, quæ in toto mundo est, agitur & impletur. Universi enim fideles, qui cives sunt Jerusalem, & in hoc sæculo peregrinantur, apte his vocibus & congruenter utuntur, ut dicant quod Psalmi verba pronuntiant. Nam qui fide iustificati sunt, & spe salvi facti, ad patriam cælestem angelicamque desiderant, recordantes promissionis Dei; sicut & gemunt de habitatione terrena, quæ in quacunque sui parte Babylonia est, &

flumina ejus sunt omnes illecebæ temporales, siue in moribus, siue in opinionibus, quas sibi quisque delegerit, in quibus nihil stabile, nihil firmum est, sed omnia fluida, & in maris profundum decedunt. Qui autem quæ sursum sunt sapiunt, non quæ super terram; sedem quidem super aquarum labentium atque torrentis, sed tamquam cursu aquarum labentium non trahuntur, nec miscentur confusio: (b) quæ interpretatur, Babylonia: sed recordantes Sion, quæ exprimitur, specula; in quod Deus promittit intendunt, & a temporalibus ad æterna proficiunt.

In salicibus in maris ejus suspendimus organa nostra.

Habent organa sua cives Jerusalem, Scripturas Dei, (c) præcepta & promissa Dei, & meditationem quamdam futuri sæculi: sed cum agent in medio Babyloniæ, organa sua in salicibus ejus suspendunt. Ligna autem Babyloniæ fluminibus rigata, & nullum fructum afferentia, similitudinem gerunt hominum sterilium, qui mundanis pascuntur illecebæ, & nulla sunt virtute fecundi; nec possunt eis ulla diuinam scripturam inferri, quia capaces non sunt præceptorum Dei; & merito in eis dispendio suspenditur, quod pro sua insipientia audire non possunt.

Quia illic interrogauerunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba canticorum.

Et qui adduxerunt nos, Hymnum cantate nobis de canticis Sion.

Omnes homines prima transgressione a diabolo captiui sumus; quoniam *quis facit peccatum, seruus est peccati*: sed ab hac captiuitate redemit nos Iesus-Christus. Pars ergo quæ captiuiorum suis volens seruit, & eis delectatur quæ hostibus placent, præbet se minitram ad impugnandos redemptos, & per ipsam diabolus quicquid contra sanctos audet, exequitur; ut merito ipse agere dicatur. quod per homines sibi subditos gerit. Interrogant ergo Christianos pagani, & impii eorum quorumque dogmatum sectatores, quæ nobis religionis sit ratio, quæ utilitas in fide Christi, quive sit fructus? & interrogatio eorum non veritatem vult discere, sed credentium corda turbare. Unde a talium auribus suspendenda sunt organa, nec canticorum, hymnorumque nostrorum sacramenta pendenda; & (d) ne sanctum detur canibus, & jactantur margaritæ ante porcos. Volentibus igitur de confessione fidei nostræ instruere clementias suas, respondendum est quod ait Psalmus:

Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?

Homo deditur carni, deditur mundo, seruiens vanitatibus, plenus erroribus, terra aliena est: in qua seri sacra semina, quæ sunt diuina canticum verba, non possunt: quia nisi in Sion, id est, in Ecclesia, non congrue celebratur diuina laudatio. Ne ergo per alienorum contagia quædam

(a) Augustinus suspexit in verso psalmi, *Et Og regem Basan*, tum, *Conseruatem*, quod interpretatur *Og*, & regem confusio: quod interpretatur *Basan*.

(b) Editi omnes antiqui, *quoniam interpretatur*. Longinus editio recentior, *quæ interpretatur*. Be-

ne emendatur indicat phrasim similis statim subsecuta, *quæ exprimitur specula*.

(c) In Augustino præcepta Dei, voce hæc Deo repetita.

(d) Lugd. & Lov. nec sanctum. Duac. & Colon. ne sanctum.

dam celestis patris irrepat oblitio, quodam
iurjurando confirmanda est fides, & dicendum:

*V. s. V. s. Oblitus tui suus Jerusalem, oblitiscatur
me dextera mea.*

Dextera nostra est vita aeterna, sinistra est vi-
ta temporalis: illa plena spe beatitudinis, hac
plena periculo perditionis. Quidquid sit propter
vitam aeternam, dextera operatur: sinistram
vero est quidquid propter gaudia transitoria aut
operatur, aut agitur: & in oblivione venit
dextera sinistra, eum virtutis amor, & confue-
tudo superaverit. His ergo, qui ab Jerusalem
charitate deficiunt, hoc contingit, ut obli-
viscantur eos dextera eorum. Vita enim aeterna in
se manet: illi autem remanent in delectatione
mortalitatis, amplectentes mala pro bonis, falsa
pro veris, sinistra pro dexteris.

*V. s. Adhuc lingua mea sancius meis, se non
meminero tui,*

*Itaq. p. s. Et non proposui Jerusalem in principio la-
titiae meae.*

Obmutescam, inquit, nisi tui meminero.
Quid enim loquitur, aut quid sonat, qui can-
tica Sion in laude non sonat? Eloquium lin-
guae nostrae est Jerusalem canticum. Os autem
carnalia loquens, & secularia canens, motum
est & obstruunt: quia inde delectatur, unde
confunditur. Verus ergo Jerusalem amator &
eivis, hac se lege constituit, ut huius poenae
subeat damnationem, si non omnibus jocundi-
tibus proposuerit exultis patris charitatem.

*V. s. Memento Domine filiarum Edom, in die Je-
rusalem.*

Homine Israelita inter alienigenas constitutus
precatur Dominum, ut meminerit, quia inter
filios Edom, id est, Esau, & inter filios Jaco-
b concordia esse non possit: & illi inimicitiae
maneat, quas jam in matris utero significabat
nondum narorum iusta geminorum, (a) & post
ita diserevit praescientia Creatoris, ut diceret,
Jacob dilexi, Esau autem odio habui. Unde o-
mnes filii promissionis personam gerunt Jacob,
Esau vero nomine tota pars infidelium figura-
tur. Petit igitur ut meminerit Deus, quomodo
Esau insurrexerit in Jacob: meminerit etiam
diem laborum Jerusalem, quae superbiam tole-
ret impiorum: vel diem felicitatis ejus, quae
servitutis captivitatis quotidie eruit, (b) &
ad aeternae patriae bona verum perducatur.

*Item p. s. Qui dixerunt, Exingere, exinanite, usque
ad fundamentum in ea.*

Persecutoribus populi Dei non sufficit quali-
cumque vastatio: nisi etiam fidem, quae sancti
rei aedificat fundamentum, seiva exinanitione sub-
vertant.

V. s. Filia Babylonis misera.

Ipsa est eadem, quae Babylon: quae in pro-
pagine sua & mater, & filia est: mater gene-
rando, filia succedendo. Infelix utique & mi-
sera, quae ad perditionem & generatur, & ge-
nerat.

*Item p. s. Beatus qui tribuit tibi retributionem tuam,
quam retribuisti nobis.*

*Beatus qui trembit, & allidet parvulus tuus v. s.
ad petram.*

Omnes primo ortu in Babylonia geniti su-
mus, & ab ipso carnali exordio parvulus, non
accepit mundana consilio; nec aliud nobiscum
egit hoc saeculum, quam ut per varias opinio-
nes & diabolicas artes diversis implicaremur er-
roribus. Sed de hoc generali malo innumeros
eruit Dei gratia, & adhuc inter oblectamenta
Babylonis morantes, iam inter Jerusalem com-
putat eives, (c) quos qui beatus est, & bea-
tos facit, eruit de tenebris & de potestate tene-
brarum, ut sint filii lucis & regni, alii ad
petram Christum, ut moriendo mundo, vive-
rent Deo, dejecti & erecti, destructi & adifi-
cati; in pulverem commoti, & in petra, pe-
tra instaurante, solidati.

Col. 1. 12.

PSALMUS CXXXVII.

*Consistebo tibi, Domine, in toto corde meo, v. s.
quoniam audisti omnia verba oris mei.*

Psalmi titulus sub nomine David eum signi-
ficat, qui est et semper David secundum
carnem, ad quem prophetica est directa confes-
sio, quae laudis ei divinx, non iniquitatis hu-
manae. Confessionis enim nomen solet indicari
confessio poenitentis: sed hic manifestatur grata-
tio laudatoris, qui toto corde profertur, quia
nulla illi alia affectio sociatur: & ideo exaudi-
ta sunt verba oris ejus; ejus oris, nisi cordis,
unde sumunt ipsa verba principium? Ea ibi au-
ditur Dei vox mentis auditur.

Rom. 1. 2.

In conspectu Angelorum psallam tibi.

*Adorabo ad templum sanctum tuum, & con-
fitebor nomen tuo.*

Item p. s.

v. s.

Super misericordiam tuam & veritatem tuam.

Item v. s.

Si in vera exultatione cordis spiritualiter Deo
psallimus, coram Angelis psallimus: quia non
terrena, sed caelestia sapimus; in quo pietatis
officio beatitudo excellit angelica. Nam carna-
lia desideria non psallunt, nisi coram homini-
bus, quorum se animi supra terrena non eri-
gunt, & qui sanctorum gaudii interesse non
possunt: quia nec adorant ad templum sanctum
Dei, quod est Jerusalem, una simul & mater
& filia, mater in Angelis, filia in hominibus,
quibus dicitur, *Templum Dei estis, & Spiritus
Dei habitat in vobis.* Confessio autem religiosa
veritatem & misericordiam Dei praedicat: ve-
ritatem in iudicando, misericordiam in subven-
iendo. Non enim aliter sunt via, quibus ad
nos venit, aut aliter quibus nos ad se pro-
vehit.

1. Cor. 1. 3.

v. s.

*Quoniam magnificasti (d) super nos nomen
sanctum tuum.*

Item v. s.

Magnificavit Dominus super omnes nomen
sanctum suum, super Abraham, & Isaac, &
Jacob, super duodecim tribus Israel, quae eru-
tas de iugo servitutis introductae in terram pro-
missionis; & super universas nationes, de qui-
bus tamquam de lapidibus sufficit quotidie fi-
lios

(a) Forte legendum, & quae, non & post, quod
habet omnes editi nostri.

(b) Fortasse legat, ut, non & ... perducatur,
aut saltem perducatur, pro perducatur.

(c) Sola Lugdun. editio quod qui beatus est &c.

(d) Forte, super omnes, ut relinquitur in expli-
catione, aut super omnes, ut in Augusti, & Vulgatae
nostra: licet Editi nostri omnes habeant, super nos.

lios Abrahæ, *Ut in nomine Domini Jeshu omne
genus flectatur, caelestium, terrestrium, & in-
fermentum, & omnes lingue confiteatur, quia
Dominus Jeshu Christus in gloria est Dei Pa-
tris.*

*V. 1. In quocumque die invocaveris te, velociter ex-
audi me.*

*Idem. 10. 12. Quare velociter? Quia ipse dixisti, Adhuc
loquente te, dicam, Ecce adsum. Quare velo-
citer? Quia non in diversis tendo, nec superflua
concupisco; sed quod docuisti peti, hoc mihi
concupisco prædari.*

*Idem. 8. 1. Multiplicabis me in anima mea, in virtute
multa.*

Expressum votum secundum desiderium, & ab
omni carnali cupiditate purgatum. Si, *Multiplicabis me*, tantummodo diceret, videri poterat
terrena aliqua conceptio: sed cum addidit,
(a) *in justitia*, nihil est quod possit plenius &
perfectius postulari; quia summi boni significatio
est in appellatione virtutis.

*V. 11. Confiteantur tibi Domine omnes reges terra,
quoniam audiverunt omnia verba oris tui.*

Ubique Evangelium prædicabitur, ubique
Apostolica doctrina dicitur, *In omnem enim
terram exitus sonus eorum, & in fines orbis
terre verba eorum. Confiteantur ergo tibi, Do-
minus, omnes reges terre.* Et quia non habent
necessitatem sublimiora cupienti, laudent te
de excellentia quam dedisti: quia latere eos
jam non potest, quod eorum scripta tua dona
sunt.

*V. 12. Et exultent in visis Domini, quoniam magna
gloria Domini.*

In quibus visis, nisi de quibus dicitur, *Univer-
se via Domini, misericordia & veritas: ut
dominam opera Dei in his consummantur*,
nemo nisi in ipsius gloria gloriatur.

*V. 13. Quoniam potestis Dominum, & humilia re-
spicite, & alta a longe agnoscite.*

Sed oculis Domini est & humilis, & elatus.
Sed humilem quia placet, proximos videt: su-
perbum, quia displicet, longiloquus agnoscit:
& cum juxta sit his qui tribulatio sunt corde,
longe tamen est a peccatoribus saltem.

*V. 14. Si ambulaveris in medio tribulationis, vivifi-
cabis me.*

Si præsentia, inquit, non amavero, & si ad
promissiones tuas tendam, terrenis illecebris non
inhæsero, vivificabis me, & cito exaudies: quia
tribulationem mihi adferret temporalia, quæ
spes invitat æterna.

*Idem. 8. 1. Super iram inimicorum meorum extendisti ma-
num tuam, & salvum me facit dextera
tua.*

Profectio, inquit, brachii tui defendit me ab
inimicis meis; & ut adversitatibus non vince-
rer, fecit dextera tua, quæ me a sinistris omni-
bus liberavit.

V. 15. Domine, retribuis pro me.

Ego, inquit, debitor sum, & (b) conditione
proprii debiti liber esse non possum: tu, Do-
mine, pro me retribuis, qui nihil debes; &
S. Prosper. Tom. I.

*Idem. 8. 1. Super iram inimicorum meorum extendisti ma-
num tuam, & salvum me facit dextera
tua.*

Profectio, inquit, brachii tui defendit me ab
inimicis meis; & ut adversitatibus non vince-
rer, fecit dextera tua, quæ me a sinistris omni-
bus liberavit.

V. 15. Domine, retribuis pro me.

Ego, inquit, debitor sum, & (b) conditione
proprii debiti liber esse non possum: tu, Do-
mine, pro me retribuis, qui nihil debes; &
S. Prosper. Tom. I.

*Idem. 8. 1. Super iram inimicorum meorum extendisti ma-
num tuam, & salvum me facit dextera
tua.*

Profectio, inquit, brachii tui defendit me ab
inimicis meis; & ut adversitatibus non vince-
rer, fecit dextera tua, quæ me a sinistris omni-
bus liberavit.

V. 15. Domine, retribuis pro me.

Ego, inquit, debitor sum, & (b) conditione
proprii debiti liber esse non possum: tu, Do-
mine, pro me retribuis, qui nihil debes; &
S. Prosper. Tom. I.

*Idem. 8. 1. Super iram inimicorum meorum extendisti ma-
num tuam, & salvum me facit dextera
tua.*

Profectio, inquit, brachii tui defendit me ab
inimicis meis; & ut adversitatibus non vince-
rer, fecit dextera tua, quæ me a sinistris omni-
bus liberavit.

V. 15. Domine, retribuis pro me.

Ego, inquit, debitor sum, & (b) conditione
proprii debiti liber esse non possum: tu, Do-
mine, pro me retribuis, qui nihil debes; &
S. Prosper. Tom. I.

qui mortem, dum moreris, occidis, solvens
mea, ut sequar tua.

*Dominæ misericordia tua in æternum: opera
manuum tuarum ne desipias.* *Idem. 8. 1.*

Illam, inquit, misericordiam quero, qua
temporalibus eruis, & ad æterna perduci,
Domine, *Opera manuum tuarum ne desipias.*
Quia five in eo quod homines sumus, five in
eo quod ex nostra impietate mutati & justificati
sumus, tuarum manuum sumus opera, quibus nos
& condis & renovas.

P S A L M U S C X X X V I I I .

*Dominæ, probasti me, & cognovisti me. V. 1.
Tu cognovisti sessionem meam, & resurrectionem
meam. V. 2.*

IN prophetia Psalmi verba sunt ipsius Domini
Jesu Christi; qui quamvis secundum dei-
tatem conformis & æqualis sit Patri; tamen
secundum quod Verbum caro factum est, & ha-
bitum forme servilis accepit, dicit Patri, *Do-
mine: qui ei & Pater & Dominus est; Pater
formæ Dei, Dominus formæ servi. Probasti
& cognovisti me; non quia non noverat, sed
quia notum aliis fecerat. Sedere autem est hu-
milisari; surgere, exaltari: unde sedit Dominus
in passione, resurrexit in resurrectione. Quod,
inquit, tu voluisti Domine, approbasti: & id-
eo factum est, quia sic tibi placuit. Qui au-
tem vocem capitis ex persona corporis multavit
accipere, confessionem intelligit penitentium, qui
sedent per humilitatem penitentium, & sur-
gunt per justificationem remissionis.*

*Intellexisti cogitationes meas de longe: semi-
tam meam, & limitem meam invenisti. V. 3.
Et omnes vias meas prævidisti. V. 4.*

Aquocæsus hic vocem illius filii minoris,
qui dissipata substantia patris, in longinqua di-
scederat, & personam gerens Gentium quæ de-
fuerant in idolorum cultum, tandem respici-
ens ait, *Surgam, & ibo ad patrem meum: &
cui revertenti occurrit pater; quia intellexit
cogitationes ejus de longinquo. Semitam
meam, inquit, meam, quæ discessi, & sinum
meum, quousque perveni, invenisti. Quia
desertorem tua præsentia ubique concludebas:
ideo finem meo laborare vias meas, ut si per-
petuo miser esse nollem, redirem ad vias tuas.*

Quoniam non est dolus in lingua mea. Idem. 8. 1.

Confiteor, inquit, quod mihi discedenti a te
conteri miseris utile fuit. Nam si bene mihi ef-
fet sue te, nollem forsitan redire ad te.

*Ecce, Domine, tu cognovisti omnia, novissima
& antiqua. V. 5.*

Antiquum peccatum, quod in primis parenti-
bus ruimus, novissimum peccatum, quam omnes
per multos labores, communi (c) mortalitatis
conditione, dependimus.

Tu fixasti me, & posuisti super me manum tuam. Idem. 8. 1.

Omnes in uteris matrum Deo plasmante fin-
gunt.

R 3

*(a) Apud Augustinum hic, in virtute, ut etiam
supra in textu versus.*

*(b) Forte, conditio. Editi tamen omnes, con-
ditio.*

*(c) Editiones Lugdun. & Lov. immortalitatis.
Melius Duac. & Colon. mortalitatis. Augustinus di-
cente hic, quando in istam mortalitatem laboramus
periculoseque pervenimus.*

guntur, sub ea lege quam superbie merito humanum genus sustinet: superposita divinæ potentie manu, quæ ut humiles erigat, elatos premit.

V. 4. *Mirificata est scientia tua ex me; invaluit, non potero ad eam.*

Mca, inquit, superbia & disensione factum est, ut obscuretur cor meum, nec possent mihi ut patere iudicia. Dom enim meæ potestate libertate delector, factus sum egentior, atque tenerior. Ex me mihi ista difficultas convulsi; Ex me extra lumen scientiæ tuæ factus sum, ad quod nisi ex te redire non potero.

V. 5. *Quo ibo a Spiritu tuo, aut quo a facie tua fugiam?*

Vide sint. 241.

Dicendum a Spiritu Dei nullus invenitur locus, qui ejus præsentia, & potestate sit vacuus. Nemo iram ejus fugit, nisi qui ad iratum con- fugit.

V. 6. *Si ascendero in calum, tu illic es; si descendero ad infernum, ades.*

Si ad calum extollar elatus, te invenio resistentem: si ea quæ infra me sunt eligam, te experiar potentem. Quia sicut malum mihi est presumptione erigi, ita malum est desperatione demergi.

V. 7. *Si sumptero pennas meas in directum, & habitavero in postremis maris.*

Jam bono consilio utitur qui pennas suas, geminas scilicet præsidia charitatis, quibus in directum volet, meditatur assumere & in ultimis maris, id est, in fine sæculi hujus habitare: ut tota intentio animi & temporalis vite concisione sollicita, non jam vana occupetur cupiditatibus, sed ad promissiones Dei de hoc sæculo valeat evolare. Verum hoc ipsum quis efficit suis viribus, nisi adjuvet ille qui jubet? Propter quod sequitur, & dicit:

V. 10. *Etenim illic manus tua deducet me, & adducet me dextera tua.*

Considerana autem longinquitatem vite, & do laboris exitu timens, addit:

V. 11. *Et divi, Fortasse tenebra consuecunt me.*

Hoc est, forsitan superabor adversis, & magis magisque tenebrabor, si perseverantia finem non apprehendero.

Item t. 116.

Et nox illuminatio in deliciis meis.

V. 12.

Quoniam tenebra non obscurabuntur a te, & nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebra ejus, ita & lumen ejus.

Vide app.

Tempus, inquit, laboris mei tempus est noctis, quam tamen gratie tuæ splendor illuminat. Verbum enim tuum lucerna factum est gressibus meis, ut quæ mihi erant tenebræ inciperent esse delicia: quia tenebræ quæ a semetipsis obscurantur, a te lumen accipiunt. Qui ideo agentes opera tenebrarum flagellas, ne temporalium deliciarum oblectatione cæcati, bona non desideremus æterna. Nocte autem nobis lucere soles, & tamquam diem facis, cum per aullera remedia ad vitam nos vocas, ut dulcia sint flagella patris, ne sit amara (a) sen-

tentia patris. Quia ergo & adverte vite istius, & secunda non carent tentatione, qua aut elevarumur, aut premimur; utrumque sit nox, si desit illa lux, quæ nec superbiere nos sinat, nec desperare permittat.

Quoniam tu possidisti remes meos, Domine.

V. 13.

Tu, inquit, Domine, non solum cor meum, sed & remes meos possides: & te habitante interiora mea, factum est, ut me aliquid lucis delectaret in nocte.

Suscipisti me ex utero matris meæ.

Item V. 14.

Qui Paulum apolloium segregavit ab utero matris suæ, ipse & nos segregavit ab utero matris (h) nostræ illius Babylonis, unde in novam vitam regenerati, nova spe, novis deliciis, nova luce gaudemus. Quoniam nec felicitas sæculi hujus nos beatos facit, nec adversitas miseris, si vera bona & mansura diligamus.

Gal. c. 12.

Confitebor tibi, quoniam terribiliter mirificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognosces valde.

V. 15.

Terrorum, inquit, mihi incutiunt miracula gratie tuæ: & unde est ratio gaudii, inde est causa formidinis. Cognoscit enim anima mea, quanta operaris ut salves, & quæ mihi sint pericula cavenda, ne peream.

Non est absconditum os meum a te, quod fecisti in abscondito.

V. 16.

Est quædam in sanctis hominibus Dei insuperabilis fortitudo, & invicta patientia, quam in eis occulte finxit Deus, & absconditum locit, habentem oleam firmitatem, quæ nec corrumpatur secundis, nec frangatur adversis. De qua virtute in alio Psalmo dicitur, Verumtamen Deo subijciuntur anime meæ, quoniam ab ipso est patientia mea.

Ps. c. 4.

Et substantia mea in inferioribus terræ.

Item V. 17.

In hac, inquit, substantia fragilis & infirmi corporis, quod est in infimis terræ, fortitudinem quaerit, quæ inter sævas tribulationes, etiam carni perseverantiam daret.

Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur.

V. 18.

In his verbis persona est ipsius capitis, quod nunc in se, nunc in corpore suo loquitur: quia duo sunt in carne una. De illis ergo, in quibus erat patientiæ roboranda constantia, ut ipsi pro Domino pati possent, qui in ejus passione titubaverant, dicit ipse, Imperfectum meum viderunt oculi tui. Et quia qui usque ad desperationem expaverant, usque ad victorie coronas, te aspiciente, coronati sunt; addidit, Et in libro tuo omnes scribentur. Igitur omnibus timidis, & de propria infirmitate trepidantibus sperandum est superne virtutis auxilium: ut iode non escidat charitas, unde prælatior facultas.

Per diem errabunt, & nemo in eis.

Item V. 19.

Sive, ut in quibusdam codicibus invenitur, Die formabuntur, & nemo in eis.

Imperfecti, inquit, mei, qui omnes erunt in vita æterna, per diem errabunt, cum est, in me turbabuntur: & nemo erit in eis, quem non timoris tenebræ ad desperationem usque perducant.

(a) Augustinus scripserat, *severitas iudicis*. Unde de consensu errorum forte irrepsit in codices Prosperianos, ubi legitur, *severitas patris*.

(b) Editi omnes, *matris suæ*. Error manifestus, quem sola Augustini lectio suffragante emendare non dubitamus.

cant. Si autem legamus, *Die formabantur*: intelligendum quod hi quorum nemo conturbabatur, *die formabantur*, hoc est, illuminatione illius visionis, qua beatus Petrus omnis trepidum ad remedium patientie suae reformavit aspectu.

2. 17. *Mibi autem valde honorificati sunt amici tui, Deus, valde confecti sunt principatus eorum.*

2. 18. *Diminuerabo eos, & super arenam multiplicabuntur.*

Ipsi, inquit, qui in die erraverunt, & quorum nullus fuit qui conturbaretur, amici mei & valde honorabiles facti sunt, & totius Ecclesie habuerunt principatum. Et quamvis a me sint diminuerati, super arenam tamen multiplicabuntur: quia in infinitum & multitudo eorum crevit & gloria.

Item 2. 18. *Enfurres, & adhaesum terum.*

Hoc tempus significat, quo adhuc in occulto est ad dexteram Patris, ante quam reveletur in ea maiestate, in qua iudicaturus est vivos & mortuos. Unde sequitur & dicit, quid interea per totum hoc tempus in Ecclesia agatur: de bonorum & malorum permissione, & omnibus afflictionibus vitae temporalis obnoxio formali occultum, dum eis differtur adventus.

2. 19. *Si occideris Dominum peccatores, viri sanguinum desine a me.*

2. 20. *Quod dicitis in captione, accipiet in vanitate civitates suas.*

Occiduntur superbi, cum deseruntur gratia Dei: quibus in cognitione humilium (a) & unitate custodientium Dominus dicit occide, *Viri sanguinum, desine a me*: quod palam in iudicii sui manifestatione dicturus est, *Nemquam novi vos; discedite a me qui operamini iniquitatem. Viri autem sanguinum qui sunt, nisi qui oderunt fratres?* Sicut Iohannes dicit, *Qui odit fratrem suum, homicida est.* Ibi ergo ab unitate Ecclesie per superbiam recedentes, qui quasi offensi permissione palatrum, ante discretionis ventulabrum triticum deserunt, accipiet in vanitate civitates suas: id est, in reproband societatem & in vana se concilia congregabant: quia qui charitate catholica non (b) utitur, haeretica vanitate dispergitur.

2. 21. *Nonne qui oderunt te Domine, odio habui, & super inimicos tuos tabescebam?*

2. 22. *Perfectio odio oderam illos, inimici facti sunt mihi.*

Perfecta in Dominum dilectio est, non amare quod non amat, & ipsos inimicos Dei sic odio habere, ut pravitas eorum odiosa fit potius quam oatura. Quia aliud est in illis quod ipsi faciunt, aliud quod Creator instituit. Hoc est enim perfectio, id est scienae odisse, ut nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas.

Proba me Domine, & scis cor meum: interroga me, & cognosse semitas meas.

Et vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in via aeterna.

Scrutare, inquit, semitas meas, id est, consilia & cogitationes meas probans & examinans, quo affectu diligam bonos, & quo animo tolerem malos. *Et deduc me in via aeterna.* (c) Nisi ille qui dixit, *Ego sum via, veritas, & vita*; & qui est mediator Dei & hominum homo Christus Jesus: per quem habemus accessum ad Patrem, & qui est exortatio pro peccatis nostris.

PSALMUS CXXXIX.

In finem Psalmus ipsi David.

Ficis non aliter intelligendus est, quam qui est ab Apostolo declaratus, dicens: *Ficis enim legis Christus, ad iustitiam omni credenti.* Titulo ergo suo indicat Psalmus unde locutus sit: nam & dicendo, *Ipsi David*, cum significat, qui est secundum carnem ex semine David. Ergo non secundum divinitatem, qua Creator est non solum David, verum etiam visibilium atque invisibilium naturarum; sed secundum carnem filius David esse dignatus est; ut totum corpus ejus, id est, Ecclesia, capitis sui utatur auxilio; & omnia membra ejus, voce ipsius dicat.

Eripe me, Domine, ab homine mala; & a viro tu eriguo libera me.

Non ab uno maligno, sed ab uno genere malignorum: nec a vasis taotum, sed ab ipso principe, id est, ab ipso diabolo, se erui cepit, qui vult ab iniustitia liberari. Dicit enim Apostolus, *Non est nobis collusio adversus carnem & sanguinem; sed adversus principem & potestates, & reclusos mundi tenebrarum harum*, id est, reclusos peccatorum, quibus praeferit & dominatur totius malignitatis incertor. Qui autem est homo malus, idem est & vir iniquus. Nullus enim iustus malitia caret, & in dissimilibus peccatis unius nomen est peccatoris: qui etiam si sic p-vent, ut ab aliorum se latione continet, quolibet tamen modo sibi nocens, innocens non est.

Qui cogitaverunt iniustitias in corde, tota die tu constituerunt bella.

Minus noxia est iniquitas aperta, quam rella: & ille est insidiosior inimicus, qui in laibis portat bona, & in penetrabilibus animi occultat mala. In talibus autem locetis non oisi bella conliruntur, hoc est, ea ordinantur, quae bonis sint adversa & repugnantia: quia contra omnia vitia continua sunt bella virtutum.

R 4 Acus.

(a) Forte legendum, & unitatem custodientium. Eius Editi omnes amicitiae habent. Nam S. Augustinus hic loci in Domitias sententiam dixerat, qui *insolite iustitia domitias, perloadebant populi, ut descriptis amicitiae vinculo, res tamquam pulchras carci & impris legemur...* inter qui tritatum Christi, f-ruale unitatis vinculo, p-merbat.

(b) Editores Itac. & Colon. margini apposue-

runt, non mittit.

(c) Hic aliqua ad sensus perfectionem deesse videtur. Forte quae in Augustino ipso habetur, aut aliquid eorum. *Quid aliud dicit, quam? Proba me in Christo? Quis est enim via aeterna, nisi qui est via aeterna? Nemo enim est qui dixit, Ego sum via, &c.*

7. 4. *Arceant linguam suam sicut serpentes, venenum aspidum super labiis eorum.*

Non est dubium quales sint qui serpentibus comparantur, qui sine strepitu ac sono leniter serpunt, sed nocenter irrepunt.

7. 5. *Conferua me, Domine, de manu peccatoris, & ab hominibus iniustis erue me.*

7. 5. *Qui cogitaverunt supplantare gressus meos.*
Omnes quidem maligni, sive occulti, sive manifesti, solliciti sunt cavendi, ne quid excitem periculi, ne quid inferant damni; sed in nullo magis eorum metuenda versutia, quam ne nos locos suos faciant, & gressus nostris a via recta in sua itinera moreque traducant. Ipsa est fœdissima supplantatio, quando fideles & religiosi, relicto proposito bono, in imitationem transeunt impiorum.

7. 6. *Abfonderunt superbi meispulam mihi: Et resses extenderunt in laqueum pedibus meis.*

7. 6. *Totum corpus diaboli breviter explicavit, dicens, superbi.* Inquit enim, quod iustus se videri voluit cum sint iniqui, & nihil magis refugium, quam peccatorum confessionem: cumque sint salvi iusti, veris iustis invidant, quia moleste ferunt illorum sinceritatem suam degeffimulationem. Agunt ergo omnia arte fallacia, ut subruant gressus bonorum, & imitatores sui faciant, quos ad condemnationem suam dolent esse meliores. Doli autem iniquorum ideo resses dicuntur, quia insidiantes rectorum gressibus, adiciunt malitiam super malitiam, & peccata peccata conuertunt.

7. 7. *Iuxta semitas fœdalarum posuerunt mihi. Dixit Dominus, Deus meus es tu.*

7. 7. *Semite iustorum mandata sunt Dei: in quibus scandala consistere mali nequeunt, sed iuxta insidias tendunt, & veris verisimilia adiungunt, ne a lege iustitie discordare videantur.* Non ergo dicescat a semitis, & tendicule non nocebunt. Ambulans autem per viam mandatorum Dei dicat Dominus, Deus meus es tu, quæ vox proprie iustorum est, cum Deus etiam malorum sit Deus. Sed hæc confessio non adiuvant, quamdiu Domino, conditione potius quam voluntate subduntur.

7. 8. *Peripe auribus vocem deprecationis meæ, Domine, & Dominus virtutis salutis meæ.*

7. 8. *Cum videatur recte (a) potuisse dicere, Peripe auribus deprecationem meam, id est, non sonum, qui est etiam animalium; sed vocem, quæ est (b) spirituum atque viventium. Nam viventium soni sunt, voces autem non rerum viventium non sunt. Magnus tamen affectus premitis ostenditur, cum & Domini appellationem repetit, & salutis ver non in se esse causam, sed in Domini virtute proficitur.*

7. 9. *Obumbrasti super caput meum in die belli. Prefrens vita, quæ tota tentatio, dies est bel-*

li: quia vel foras, vel intus nunquam deest adversitas, cui debeat repugnari. Laborans igitur in hoc bello, recte sibi obumbrationem petit gratiæ Dei, ne xilu laborum fatigatus are-scat.

Ne trahat me a deserto meo peccatoris.

Idco ait obumbratum se in die belli, ut non ureretur xilu desiderii: quo qui vincitur, traditur peccatoris, & adversi subijcitur potestati. Pertinacia enim malæ voluntatis ducit in laqueum, a quo eximur, ejus concupiscentia superat obumbratione sedatur.

Cogitaverunt adversus me: ne derelinquas tem 7. 9.

me, ne forte exaltetur. Cogitatio adversantium fraudulenta est: sed ut mihi, inquit, non noceat, ne derelinquas me, ne de mea abiectione letentur.

Caput cirentis illorum, labor laborum ipsorum teget est.

7. 10. *Me, inquit, umbra alarum tuarum tegat in die belli.* Illi autem mendacio suo se regere laborabunt, & hoc erit caput circumiscentis ipsarum. Non enim umquam quiescent in suis commentis veritatis inimici: qui volentes suis se operire mendaciis, ad hoc laborant, ut non finiendis laboribus impliceantur: quia velare se non poterant, nisi (c) mendacium laborent laborum.

Castet super eos carbonet ignis, in terra deficiet eoe.

Sicut predicatio crucis Christi aliis erat odor vite in vitam, aliis odor mortis in mortem; sic isti carbonet ejus sunt operationis, quæ & illustrare valeat fideles, & ponere peccatores. Fit autem hoc malorum poena in terra, id est, in hoc sæculo, & in hac vita, cadente super eos igne supplicii temporalis, ante quam veniat ignis æternus.

In miseris non subsistent.

7. 11. *Visti, inquit, tribulationibus cadent: & non subsistent, quia d-bitis plagis non emendabuntur, sed priores fient.*

Vie linguosus non dirigetur super terram.

7. 12. *Linguosus non capit scientiam veritatis: a-mans enim semper loqui, non potest erudiri. Prava ergo studia ipsius non diriguntur: quia loquacitas imperita insuit docere, quam dicere.*

Item 7. 12. *Item iniustum mala venabuntur in interitum.*

Veniunt mala, & non subsistent iniusti, cum aliqua clade opprimuntur, intereunt. Non enim quæ incidentur mala, pro iustitia patiuntur; & ideo non subsistent, quia in miseris suis nulla possunt bonæ spei fiducia fulsine.

7. 13. *Cogitavit quia faciet Dominus iudicium inopit, (b) & in causam pauperum ostendit iniquis.*

Paup-

(a) Editi omnes potius se dicere: sed faciliis error potius irrepere, quæ potius legi debuisset, nulla adiectione, & levis litterarum permutatione. Quod fecerant iam Duae. & Colon. editiones, & in omni libri observant.

(b) Fortassis melius legeretur spirituum, cum exponat Augustinus, vocem deprecationis meæ, vitam deprecationis meæ, non quod fuerit in vitæ meis, sed unde vivunt verba mea. Fuit proprie ani-

matorum est, vivorum est. Quam mali autem deprecantur Deum, & non festinant Deum, nec bene cogitant de Deo, solum deprecationis labore possunt, vitam non possunt; quia vita ibi non est.

(c) Sic Editiones Lovan. Duae. & Colon. Lugd. vetus, mendacium labore laborum. Lugdun. recentior, mendacium laborum laborum.

(d) Editi omnes antiqui, in causam pauperum, possessor editio causam pauperum, ut legitur in opere.

March. 1. h.
O. 4.
P. 7. h. 2.
O. 1.

Pauperes sunt humiles, & sancto semper desiderio suspirantes, qui *esuriunt & sitiunt iustitiam*: qua saturabuntur, quorum causam Deus non negligit, & in quorum gloria videbunt impij quid amiserint.

Per misericordiam iusti confitebuntur nomini tuo, habitabunt recti cum cultu tuo.

Vide app.

Glorificabuntur, inquit, iusti, & aeterna beatitudine ditabuntur: sed tamen nihil operum tuorum tuis meritis vindicabunt. Confitebuntur tibi opera misericordiae tuae, & omne bonum suum tui gratia deputabunt: & in hoc *habebunt cum cultu tuo*: hoc est, aeterna vultus tui visione potientur. *Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*

March. 1. h.

PSALMUS CXL

V. 1. Domine, clamavi ad te, exaudi me: intrado voci deprecationis meae, dum clamavero ad te.

Oratio corporis Christi non separatur a capite, quod in suscepta membrorum natura manet, & orare totam Ecclesiam facit, dicente Domino, *Clamavi ad te*, non alta voce, sed forti fide. Nec quia exaudili, ideo clamare cessabo: cum humilitatis meae conditio talis sit, ut non cessantibus tribulationibus, semper gaudeat adjuvari.

Dirigitur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

March. 2. o.

Hoc de ipso capite intelligendum omnis Christianus agnoscit. Declinante enim die in vespere, Dominus in cruce emisit spiritum, rursus inferendum corpori: ut spes omnium fideliu hoc in se non dubitaret impendunt, quod in capite praecessisset. Supra omnia ergo holocausta hoc sacrificium fuit, quod imitatur corda sanctorum, cum de bona fragrantia orationum, tamquam de ara, ad Deum odor tendit incensi. Cuius oblatio non fit sine illa confessione, quam Christus ex persona sui corporis suam fecit, dicens, *Verba delictorum meorum*: ut agnosceremus semper nobis necessariam confessionem peccatorum, quae inesse nobis, ipsius qui nos suscipit voce cognoscimus.

Apoc. 1. h.
O. 1. 2.

Psalm. 1. h.

V. 2. Pone Domine custodiam ori meo, & osium circumstantis labijs meis.

Nunquid hoc perfido, & hac munitione indiget caput? Sed agit causam corporis sui, & quae membri sunt, profutura sibi postulat. Quoniam qui dicit, *Cum uni eorum feceris, mihi feceris*; & persequenti Ecclesiam ait, *Quid me persequeris?* ipse est, qui ex persona suorum potest, & dicit, *Pone Domine, custodiam ori meo, & osium circumstantis labijs meis.*

March. 2. o.
Act. 1. h.

V. 3. Non declinet cor meum in verba malitiae, ad excusandas excusationes in peccatis:

Item V. 4.

Cum hominibus operantibus iniquitatem.

Custodiam ergo sibi apponi os fideliu perit, & ut osio contentior muniat: quod nec clausum sit ad confitenda, nec apertum ad excusanda peccata. Sunt enim qui sceleris sui non libenter impotari, & pondera malae consuetudinis ad necessitates retorquent naturae; ut excusatione conditionis defendant crimina voluntatis; cum quibus homo corporis Christi non vult habere consortium, dicens:

Et non communicabo cum electis eorum.

Item V. 4.

Hoc est, Non sociabor cum electis eorum, quos in his excusationibus praecipuos habent; quadam scientia tumidos, & causam facinororum quasi doctus defendentes, ne videantur peccata esse hominum, quae facta sunt siderum. Nomen itaque electorum in bonis donum est gratiae, in malis mendacium superbiae: qui etiam perdita innocentia, defensione commissorum scelerum gloriantur.

Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me.

V. 1.

Castigatio iusti non servitia est odii, sed medicina charitatis, quae non laudat, sed arguit delinquentem. Melior est severa iusti misericordia, quam blanda adulatoris peccatoris, de qua dicitur:

Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

Item V. 4.

Intima, inquit, conscientiae meae non oblectat falsa laudatio: quoniam argui me malo quam decipi. Quis enim gloriabitur casum se habere cor, aut mundum se esse peccatoris cum quotidie caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem: sciatque & suum esse quod patitur concupiscentem, & gratiae esse quod superat rebellantem.

Psalm. 101.
Gal. 5. 17.

Quoniam adhuc oratio mea in benedictionis cunctis.

Item V. 4.

Oratio, inquit, Christi, siue quam docuit, siue qua quotidie interpellat pro nobis, adhuc placebit eis, qui ridendam putant confessionem nostram, qua dicimus, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus*. In toto enim mundo haec supplicatio convalescit: & qui se falso iustificat, probant hanc homines veram esse sapientiam, ut nemo de se praesumat, sed qui gloriatur, in Domino gloriatur.

March. 2. o.

March. 2. o.

March. 2. o.

March. 2. o.

March. 2. o.

March. 2. o.

March. 2. o.

Abserpti sunt iuxta petram iudices eorum. Iudices eorum, id est, magistri ipsorum, qui sibi iudicium vindicant de mandatorum dogmatum disciplinis, si petrae iungantur, id est, si Christo comparentur, abserpti sunt: id est, nihil loci habebunt, sed in sua vanitate deficient. Quia est aliquid recti verique dixerint, non cuiusquam hominis, sed est ipsius veritatis.

March. 2. o.

Audient verba mea, quoniam prevaluerunt. Evangelium veritatis nulla persecutione superabitur: cedent impij, cedent loquaces; & ingenia adversantium discipulos Christi facient doctores. Non eos exilia, non damna, non mor-

Item V. 4.

mor-

pere Augustini. Haec autem verba, *ostendit iniquis*, cum non habeantur in Augustino, nec in utraque Hieronymi versione Romana & Gallicana, nec in textu Hebraeo, unde huc irreperient difficile conieci-mus, nisi forte ex textu Augustini, qui post citatum hinc verbum, *Quoniam facit Dominus iusti-*

cium gentis, & causam pauperum, statim explicando subdit, *Ostendit iniquis quomodo diligit iustus*. Prosper tamen ad haec respicere videtur, dum in fine expositionis dicit, *in quorum gloria videtur impij quid amiserint*.

mortes, non crux ipsa terribit: quoniam pre-
valebunt verba mea, & passionibus Martyrum
multiplicabitur gloria triumphorum.

7. 1. *Sicut crassitudo terre disrumpit est super ter-
ram.*

Item 7. 2. *Dispersa sunt ossa nostra secus infernum.*

Mortibus Martyrum, & sanguine occisorum
sanctorum, quorum ossa dispersa sunt, incras-
cata est terra: & sicut agri de cinere ac de ster-
core, ac de vilissimis excrementis vires ubertatis
accipiunt, ita cruore sanctorum testium Chri-
sti torus fecundatur et mundus, ut ubique leges
martyrum cresceret, & infereretur calvo, qui
deputabatur inferno.

7. 2. *Quoniam ad te, Domine, oculi mei: in te
speraui, ne auferas animam meam.*

Contra feritatem persecutionum vox ad Do-
minum emittitur in tribulatione positum, ne
fidei fortitudinem superet atrocitas passionum.
Petitur igitur tolerantia, ut validior sit dilectio
Dei, quem magnitudo supplicii.

7. 2. *Custodi me a miscipula, quam statuerunt
mihi, & ab scandalis operantium iniqui-
tatem.*

Quæ erat miscipula, nisi vox persecutoris,
dicentis, Si consentis, parco: ut per cibum
periculis vitæ iretur in laqueos mortis æternæ?
Quæ autem erant scandala, nisi exempla
lapsum, quorum impio defectu patientia per-
severantium gravabatur?

7. 2. *Cadent in reticulum ejus peccatores.*

Non quia cuiquam virtutem non cadendi ju-
stitia sua dederit, cum gratia Dei multos etiam
ex impiis martyrio coronant. Sed ideo dicuntur
peccatores casuri, quia ille casus etiam eos qui
iusti videbantur, facit peccatores.

Item 7. 2. *Singulariter ego sum, dices transiens.*

Solus Christus Martyrum fortitudo, pro quo
nullus est prius mortuus, quam ipse moreretur,
sicut dicit, *Cum exaltatus fuero a terra, omnia
ad me traham*; &, *Nisi granum frumenti ca-
dens in terra mortuum fuerit, solum manet; si
autem mortuum fuerit, multum fructum afferit.*

Prius quam ergo moreretur, & resurgens tran-
siret ad Patrem, singularis fuit: nec habuit so-
cios passionis, qui posita in multiplicem segetem
de unius grani fecunditate creverunt.

PSALMUS CXLI.

7. 2. *Vox mea ad Dominum clamavi, vox mea ad
Dominum deprecatum sum.*

Quod dixit, *clamavi*, exposuit dicendo,
deprecatum sum vox mea; id est, inter-
riori affectu, nec corporis voce, sed men-
tis.

7. 2. *Effundam in conspectu ejus precem meam.*

Id est, in secreto cordis, quod solus Deus audi-
dit & videt, in quo cubiculo, clauso ostio, ju-
berem orare, ne generalia nostra pateant ten-
tatori. Duo quippe sunt, quibus maxime hominis
interiora pulsantur, amor scilicet, & timor:
quibus geminis motibus animus aut ap-
purret, aut claudietur. Sed cum terrenum est quod

cupit vel timet, diabolo præbet introitum: cum
autem quæ sursum sunt spiritus, non quæ super
terram, Deus recipit, & tentator exclu-
ditur.

Tribulationem meam ante ipsum pronuntio.

Quod dictum est, *in conspectu ejus*, hoc est,
& ante ipsum: sed repetitione ostenditur, quam
incessanter hoc faciat, & quam nihil sine Deo
agat, qui semper ipsam se habere & adjuto-
rem pronuntiat & telem.

In deficiendo in me spiritus meus.

Confessio est humilitatis, (a) quia potens fit
qui in tribulatione non deficit. Vincetur enim
qui spiritum non proficeretur infernum: quia
ille spiritus Dei agitur, qui suo spiritu
non inflatur.

Et in cognovisti semitas meas.

Quo, inquit, desiderium meum tendat, &
ad quem finem omnes meæ propere actiones,
scientiam tuam non latet: quia semitas meas
cognoscis esse misericordias tuas. Cognitio au-
tem Dei salus est cogniti: cum enim non co-
gnoscit, in quo opera sua & dona non in-
venit.

*In via hac quam ambulabam, absconderunt la-
queos mihi.*

Via sanctorum omnium Christus est, in quo
volentes pie vivere, perfectionem patiuntur.
Quia crux Christi Judæis quidem scandalum,
Gentibus autem stultitia est. Qui ergo Christo
adversantur, in via se poenere scandalum putant,
cum Christianis crucifixi nomen exprobrant. Sed
cum ab ejus Evangelio gressus fidei non ab-
sterrent, nihil possunt in via collocare laqueo-
rum: quia in veritate saluta non latet, nec
valent tenebræ in luce delitescere. Secundum
animum exco indignantem dictum est, quod in
via absconderunt laqueos, qui proxima quoque
suis fraudibus obidentes, nulli per viam gra-
tienti nocere possunt.

*Consulerabam ad dexteram, & videbam: nec
erat qui cognosceret me.*

Dextera sunt, quæ Dei sunt, & ad Dei pro-
milla perducunt; quibus animus ejus qui per-
fectionem sustinet, non avertitur. Hæc ergo
quæ dextra sunt intuem, promissa perseveranti-
bus præmia videt, & accipit: perseverantiam
tolerantiæ, & dilectionem Dei assequitur, ne
superetur. Hanc tamen intentionem nemo cogno-
scit: quia impossibile est homini penetralia alie-
ni cordis aspicere: unde merito dixerat Deus,
Tu cognovisti semitas meas.

*Perit fuga a me, & non est qui requirit
animam meam.*

Circumscilicet quidem a persecutoribus, per-
didit licentiam fugæ, qua ipsi posset absque pec-
cato, si manente fide, supplicii membra hære-
rent. Sed cum in proposito mentis sit, lapsum
magis timere quam penam, perit ab eo fuga,
qui mavult omnem sevitiam tolerare, quam ce-
dere. Secundum autem multitudinem persecutio-
nis dixit, non esse qui requirit animam ejus.
Quia præter donum Dei, nulla hominum con-
solatio hoc cuiquam potest conferre præsidii, ut
inter urgentia mala fides illa permaneat.

Cla.

(a) Sic Lugd. editio. Lovan. & Dux. quia pater fit, Colon. quia pater fit.

v. 6. *Clamavi ad te, Domine: dixi, Tu es spes mea, portio mea in terra viventium.*

Offendit unde tribulationum magnitudinem toleraverit: quia scilicet & hic tota spes ipsius Deus est, & in futuro totum premium ipsius Deus est, qui erit omnia in omnibus.

v. 7. *Intende ad deprecationem meam, quia humiliatus sum nimis.*

Erue me a persecutoribus meis.

Nimia humilitatio & omnia persecutio, cujus vim sola protectio Dei vincat. Potest quidem prælare sanctis, ut in eos non habeant adversarii potestatem, sed mirabilius tribuitur ut omnem superent passionem. In persecutoribus autem non humana tantum cavenda sunt odia, sed multo magis inimicitia spirituum malignorum, qui opere ministrorum suorum iustos Dei latenter impugnant: de quibus dicit Apostolus, *Nos est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem: sed adversus principes, & potestates, & rectores hujus mundi, tenebrarum harum.* Quem vero rectorem habent iniqui, nisi diabolum? Cum & fideles non habent nisi Christum.

Expos. 6.

16.

Item v. 7.

Quomodo corruorati sunt super me?

Vox est Ecclesie congerentis, quod malum creverit numerus impiorum, quod abundet iniquitas, & refrigeret charitas multorum.

Matth. 13.

18.

Educ de carcere animam meam, ad custodiam nominis tui.

Omnes quidem angustie & conclusiones tribulationum carcerem faciunt, quia coarctant animam, & auferunt libertatem: sed ipsa inhabitatio corporis potest carere intelligi: non quia malum fit quod Deus fecit, qui omnia quidem bona condidit: sed corpus quod corrumpitur, aggregat animam. Non a corpore, sed a corruptione corporis animam suam optat educi, ut confessionem laudationis Dei nulla necessitas mortalitatis impediatur.

Gen. 1. 12.

Sept. 1. 12.

Item v. 8.

Me expectant iusti, donec retribuatur mihi.

Totus Psalmus ipsius capitis voce concluditur, cui & quod membra eius patiuntur, inferitur, & in quo omnis Ecclesia glorificabitur, quæ beatorum retributionum expectat auctorem, dicentem Patri, *Volo ut ubi ego sum, & ipsi sint mecum.*

Item 17.

16.

PSALMUS CXLII.

v. 1. *Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe deprecationem meam in veritate tua, exaudi me in tua iustitia.*

Titulus Psalmi passionem indicat Christi. Ipse est enim verus David, qui & in se, & in suis persecutionem & salutorum fratrum, & salutorum sustinet filiorum. (a) Clamat ergo ad Deum & caput in corpore, & corpus

in capite, hoc est, Ecclesia in Christo, & Christus in Ecclesia: & cum orans in Dei iustitia posset audiri, mirabili confessione exprimit gratiam Dei; ne quicumque in sua iustitia precem suam exultimet recipi, cum si qui boni mereretur, ex Deo sit, nec possit peccator bene agere, nisi ab illo iustificatus, qui neminem bonum nisi in peccatorum remissione iustificat.

Et non intres in iudicium cum servo tuo; & quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

Cito apruit, quare nollet se divine comparare iustitiæ, & cum Deo mereretur iudicari, *Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Quomodo præsumam de innocentia, cum a te convincendus sim (b) de iniquitate? Aut quid mihi boni proprii vindicabo, qui quod non dederis non habeo? Expaveco igitur discuti, metuo iudicari: quia nemo in hac mortali carne viventium veraciter potest dicere, se peccati contagia non habere; cum etiam ipsi præcipui arietes ovium Christi sic orare iubentur, ut dicant, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.*

Quoniam persecutus est inimicus animam meam, humiliavit in terra vocem meam.

Collocaverunt me in abscessis, sicut mortuos seculi.

Et a corpore hoc dictum, & a capite congruenter accipitur: quoniam & diabolus persecutus est animam Christi, & Iudas animam magistri. Idemque diabolus ad persequendum corpus Christi manet, nec Iudas dedit in falsis fratribus succedendo. Quid enim nobilium quilibet adversarius agit, nisi ut relictâ spe celestium conruamus in terram? Sed contra hoc vigilandum est, ut possimus dicere, *Nostra autem conuersio in calis est.* Quod ergo dictum est, *Collocaverunt me in tenebris, sicut mortuos seculi;* in quo melius quam in Domino intelligitur, qui solus fuit inter mortuos liber, & cum iniquis deputatus est? qui (c) cum unus fuit qui proprie & singulariter diceret, *Non est inventa in me iniquitas.*

Anxius est in me spiritus meus. Agnoscitur Dominus, dicens, *Tristis est anima mea usque ad mortem:* in quo utique & nos eramus, quia nostræ naturæ illa tristitia, & verus homo nollet simul (d) confusus est cruci cum illo.

In me conturbatum est cor meum. Conturbatio hæc voluntaria fuit, & in ipso tantummodo mansit consilium misericordie eius. Nam ceteri recesserunt, non intelligentes magnæ pietatis sacramentum, nec reforescentium credentes, qui & passioni subdebant & morti.

Memoratus sum dierum antiquorum, (e) &

(a) Titulus autem Psalmi huius est, *Ipsi David quando cum filius suis persequabatur.*

(b) Editi habebant, *de iustitia.* Manifesto lapsu librorum: cum sensus loci alio potest, & verba Augustini respicere videatur dicentis, *Non litigamus, nisi tecum habere causam, ut ego præparam iustitiam meam, tu convincas iniquitatem meam.*

(c) Hæc vox eum, hic superflua nobis videtur: et in Editis omnibus legatur.

(d) Ita post Augustinum editio Lugdunensis po-

terior, cum Læthan. antiqgiore, Lavan. Duac. & Colon. dicerent, *simul crucifixus est cruci.*

(e) Hæc verba, *& anxius eternus in mente habui,* videtur hic translati ex Psalmo 76. v. 6. in Augustino enim hic loci non habentur, nec in textu Scripturæ Psalmi huius. Ad ea tamen forte respicit S. Prosper cum in expositione versus dicit, *& recordatio omnium temporum:* unde coniiciatur, hæc partem ab ipso hic insertam fuisse.

annos aeternos in mente habui, & meditatus sum in omnibus operibus tuis.

Hæc commemoratio antiquorum dierum, & recordatio omnium temporum, atque in eis divinum operum contemplatio, non ex capitis; sed ex corporis sensu est. Nam auctori omnium rerum quid umquam non conspicuum est, apud quem & præterita adiunt, & futura iam facta sunt? Membrorum igitur voce Dei gratia prædicatur, & opera misericordiarum Dei lingua Ecclesie confitetur: quæ totius ævi ferientem revolvens, nihil invenit, nisi Dei providentia & bonitate subdilectum, & a quo cuncta sunt condita, in ipso, & per ipsum esse renovata; quoniam *vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova.*

a. Cor. 1.
1.
Iac. 1. 1.
Y. 4.

In seculis manus meas ad te.
Meditatio, inquit, mea, quæ vidi omne bonum a tua bonitate manare, & tui esse operis quicquid in nobis tu potest placere iustitiae, ad hoc me confirmavit, ut omnem spem meam in te constituerem, & tui per omnia peterem totius alimoniam.

Ier. 17. 6.
Y. 5.

Animæ meæ velut terra sine aqua tibi:
Velociter exaudi me, Domine, defecit spiritus meus.

Arduas, inquit, animæ meæ tibi sitit; quia a te desiderat irrigari, & tu accendisti ignem cordis mei, ut me exaudiri velociter petam. Defecit enim spiritus meus, ut impleat me Spiritus tuus; & fecit me pauperem spiritu, ut tribuas mihi quod humilibus spondidisti, quorum est regnum exlorum.

Matth. 23. 12.
Ier. 17. 6.

Ne exortas faciem tuam a me, & ero similis descendentibus in lacum.

Accitio a me vultu tuo conturbatus sum, & lapsus sum terra sine aqua. Quia excitali capto desiderium, reddo conspectum, ne averta a me faciem tuam, similis efficiat descendentes in lacum. Qui autem isti sunt, nisi de quibus dicitur, *Pœniteat cum veneris in profundum maris, contemnit*; id est, non convertitur. In quod profundum descendentes, in æternæ miseris lacum decidunt: quia per contritionem in peccatis remedia confessionis penitentis perdidit.

Y. 6.

Audiam mihi fac manne misericordiam tuam, quia in te speravi.

Oratur, inquit, in melius misericordiarum tuarum, farsque quod credidi, ut spes, quæ auditu concepta est, impleatur.

Ier. 17. 6.

Notasti mihi fac, Domine, viam in qua ingredier.

Dux mihi fuit veritas tua, & gressus mei tua gratia dirigatur.

Ier. 17. 6.

Quoniam ad te levavi animam meam.

Quoniam non de me præsumo, sed ut mihi auxiliaberis posco.

Y. 6.

Exime me de inimicis meis, Domine, quoniam ad te confugi.

Vide app.

De illis se inimicis erui cupit, per quos etiam

iam (a) humana odia commoveantur, id est, diabolo & angelis ejus: qui sunt retores tenebrarum, & incitatores impiorum, a quibus surgens ad Dominum confugit, ne veteris hominis sequatur exemplum, qui se a facie Domini mala conscientia conturbatus abscondit.

Doce me facere voluntatem tuam, quia tu es Deus meus.

Imple in me, inquit, affectu gratiarum tuarum, ut & hoc velim quod velle te novi; & non aliud sit in meo opere, quam quod in tua est voluntate. Hoc autem ideo peto, quia tu es Deus meus, qui operaris omnia in omnibus.

Spiritus tuus bonus deducat me in terram rectam.

Propter nomen tuum, Domine, dirigebis me in terram rectam.

Ab omni me errore bonus Spiritus tuus eruet, & in terram rectam, quæ est vitiorum regio, perducet; non propter meritum meum, sed propter nomen tuum. Quia omnis mihi doni causa est misericordia tua.

Educe de tribulatione animam meam, Et in misericordia tua disperdes inimicos meos.

Et perdes omnes qui tribulant animam meam, quoniam servus tuus ego sum.

Quanta dignitas, & quanta beatitudo est, esse Dei servum, qui nullo præcedente merito, tanta præstatur?

PSALMUS CXLIII.

Psalmi titulus (b) rei gestæ tangit historiam, quæ (c) Goliath bellator potens a pueris David singulari certamine superatus agnoscitur. Sed & Goliath significat diabolum, & David indicat Christum, qui etiam in corpore suo, id est, Ecclesia, intelligitur: quia in nullo membra separantur a capite. Sic ergo accipendas est Psalmus, ut historicas actiones formas esse rerum spiritualium noverimus & victoriam David, quæ Goliath percussit, ad ipsum Dominum, qui est ex semine David, & ad omnia ejus membra referamus.

Benedixit Dominus Deus meus, qui docet manus meas in prælum, digitos meos ad bellum.

Ox est membrorum corporis Christi, qui-

bus ad superandum Goliath divinum necessarium est semper auxilium; ut sine in prælio, sive in bello, & manus doceantur, & digiti. In manibus enim significatur omnis operis plenitudo; in digitis autem, laborum quædam divisio: ut totæ vires ad conficienda bella pertineant; ad partes animi virtutum, diversæ species præliorum. Unde quibus armis, quibusque præliis milites Christi instruantur, manifestat Apostolus, dicas, *Alii quidem datur per-*

a. Cor. 12. 6. 9.

(a) Editio Colonienfis, humana odio. Lugd. recensor, humana odio. Lugdunensis vetus, Lova, & Dunc, humana odio.

(b) Titulus Psalmi in Augustino est, *Ipsi David ad Goliath*: in Vulgata, *Psalmus David adversus*

Goliath. Priori modo scribit Hieronymus in translatione Romana: posteriori in Gallicana.

(c) Colonienfis editio posuit Goliath, cum anteriores, & Augustinus ipse scriptum habebant Goliath, hic & in frequentibus.

Spiritus sermo sapientie, alii sermo scientia fecundum eundem Spiritum, alii fides in eodem Spiritu, alii donationes curationum in uno Spiritu, aliter genera linguarum, aliter prophetia, alii iudicatio Spirituum. Omnia autem hac operatur unus atque idem Spiritus, dividens propria unicuique prout vult. His ergo digitis, sive in bello, sive in pælio pugnat corpus Christi, & omnem hostem, sive visibilem, sive invisibilem, lapidis iaculatione, hoc est, Christi solitudine proterit.

Miser cordia mea, & refugium meum, susceptor meus, & liberator meus.

Recte & veraciter dicimus Domino, *Miser cordia mea*: quia non solum miseretur nostri, sed & nos ipsos (a) misericordiam facit, ne sit iudicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiam. *Refugium* autem est, a quo repARATIONE (b) & confidentiam sumit infirmitas. *Susceptor* est, qui pugnant præstat ne cadat. *Liberator* est, qui tribuit ne videretur dimittens: propter quod addit, & dicit:

Protektor meus, & in ipso speravi, qui subdit populum meum sub me.

Voce capitis dictum videtur, Qui subdis populum sub me: id est, Ecclesiam mihi per fidem subdis. Voce autem corporis intelligi potest, spiritalis quique bellator, qui populum rebellem cupiditum, & morum carnalium desideriorum, legi mentis suæ propterea gratia subditum conficitur.

Domine, quid est homo, quoniam innovasti ei? aut filius hominis, quoniam estimas eum?

Magna dignitas hominis, qui sic a Deo (c) creatus, non suum nescit auctorem: & tanti estimatus effect, ut Unigenitum Dei sanguinem pro redemptione ejus impenderet.

Homo vanitati similis factus est, dies ejus sicut umbra præterit.

Naturæ suæ homo immemor, in similitudinem vanitatis voluntaria prævaricatione mutatus est: ut qui factus fuerat in æternis, esset in vanis, id est, in occiduis, & non permanentibus, diæque ejus sicut umbra transirent. In comparatione quippe æternorum vana sunt temporalia, nec vera sunt quæ vel esse desinunt, vel quod tempus perduunt. Mira ergo circa homines bonitas & dilectio Dei, quod etiam ad se cognoscendum vocat talem, & dignum estimat, quem tanto pretio redimat, & ab umbra vanitatis educat. Qui enim *Filio proprio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo omnia nobis donavit?*

Domine, inclina aures tuas, & descende; tange montes, & fumigabunt.

Coram te confitebor, & disperge eos; emitte sagittas tuas, & convalescant.

Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis.

Cæli sunt prædicatorum veritatis enarrantes

gloriam Dei, per quorum inclinationem, & tolerantiæ palliolum innotescit mundo confusatio Evangelii, & fulgura miraculorum illustrant corda credentium. *Montes enim, id est, elati quique & tumidi, tangente eos Dei gratia, fumigabunt, & accendi cordis vaporem cum lacrymis confessionis emittent.* Sagittæ autem Dei verba sunt Dei, quibus dissipatur consideratio superborum, & percutiuntur male sani, ut faveant bene vulnerati: & hoc fit per emissam manum Dei de alto; quoniam brachium Dei, quod est Christus, homo factus est, & membra sui corporis non relinquit, & eruit Ecclesiam suam de aquis multis, id est, de populis infidelibus, sive foris oppugnantibus, sive intus insidiantibus.

De manu filiorum alienorum.

Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum, dextera iniquitatis.

De quibus aquis eruit Dominus humilitatem David, id est, humilitatem corporis Christi, nisi de manu filiorum alienorum? Omnes enim infideles alienigenæ sunt, nec in filiorum Dei adoptione numerantur, & os eorum loquitur vanitatem, quorum lingua a confessione veritatis aliena est: & dextera est (d) illis iniquitas: quia in his quæ iniusta sunt, gaudent, & pravis tangunt rectis tentantur.

Deus, canticum novum cantabo tibi, in psalterio decem chordarum psallam tibi.

Canticum novum est canticum gratiæ & novi hominis, ac novi Testamenti, quod in decachordo, id est, in decem præceptis legis canitur: quia perfecta est in charitate cantatio: charitas legis est plenitudo.

Qui das salutem regibus.

Hoc est, qui tangis montes, & fumigabunt, ut humiliati subdantur tibi cum satisfactionis confessione.

Qui redimis David servum tuum.

Non caret Davidis nomine, qui corpus est Christi, & cui contra Goliath decertatio est.

De gladio maligno

Eripe me.

Non sufficit ut de gladio diceret, nisi adderet, & maligno. Quia est sine dubio & benignus, de quo Dominus dicit, *Non vni pacem mittere in terram, sed gladium.* Malignus ergo est, qui separat a Christo; benignus, qui abscindit a mundo.

Et eripe me de manu filiorum alienorum.

Qui scilicet intuntur gladio maligno. Filii quippe hominum devotæ eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Qui eripio sunt filii alieni, ipsi sunt gladius malignus, ipsi sunt aquæ multæ: & ideo eadem subnigunt, quæ prius dixerat, ut de quibus loquitur, apertius pandat, dicens:

Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.

Quam ergo vanitatem filii alieni loquantur, & quæ

(a) Suspensum legendum, *miser cordia facies* etc. Editi nostri omnes habent, *miser cordia facies*. In Augustinus enim legitur, hoc ipso loco, *brachis mihi misericordiam, & in me rursus misericordiam, an donasti mihi ut et ipse sum misericors?* De molia enim sic vincitur iniquitas, quam cum mi-

sericordia sumus.

(b) Facite legendum, & confidentiam.

(c) Fortasse, *creatus est, ut suum iusserit auctorem, & tanti estimatus est, ut dicitur.*

(d) Hic Lavan. Dicitur, & Colon. addunt propositionem in, quæ in Lugdunensi non additur.

& quæ sit dextera iniquitatis ipsorum, subiecta demonstrant.

7. 20. Quorum filii sunt novella constabilita a juventute sua :

Item 7. 20. Filie eorum compositæ, & ornatae sicut similitudo templi,

7. 21. Cellaria eorum plena, & exultantia ex hoc in hoc :

Item 7. 21. Oves eorum satise, abundantes in egressibus suis :

7. 24. Boves eorum crassi :

Item 7. 24. Non est ruina materia, neque transiens, neque clamor in plateis eorum.

Hæc abundantia atque prosperitas communis est & malis, & bonis; sed a malis in dextera habetur, a bonis autem in sinistra reputatur. Non quia & ipsa non Dei dona sunt, sed quia terrenis & temporalibus caelestia & æterna supereminet: & sicut utuntur sancti presentibus tamquam non utantur, sique habentes quasi non habentes; filii autem alienigenæ, qui dextram sibi in transiitionis bonis, & in lubrica felicitate constituunt, non de opulentia arguuntur, sed de perverso rerum amissibilibus amore culpantur: cujus & vanitas, & iniquitas ejus sententia est, ut neque fide, neque spe, neque charitate, quæ sursum sunt lapiant, sed infirma & caduca præmia diligant, quæ deserunt, & a quibus deferuntur.

7. 25. Beatum dixerant populum cui hæc sunt.

Vanitate pleni, fide vacui, iniquitate armati, & a forte æternæ hereditatis alieni in hoc proruperunt, ut dicerent beatum populum cui hæc sunt. Sed dicant filii promissionis:

Item 7. 25. Beatus populus cujus est Dominus Deus ipsius.

PSALMUS CXLIV.

7. 26. Exaltabo te, Deus meus rex, & benedicam nomen tuum in sæculum, & in sæculum sæculi.

Totus Psalmus Dei laude contextitur: & cum in titulo Psalmi David sit prænotata laudatio, (a) evidenter ille ostenditur prædicari, qui est secundum deitatem Dominus, creatorque David, & secundum quod Verbum caro factum est, filius David est: & non duplex persona; sed unus est Christus, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Hujus ergo laudatio etiam in presenti tempore continuanda est, quæ in æternitate mansura est: a quo nescio qui in hoc sæculo alienus est, futura laudationis Dei gaudia non intrabit.

7. 27. Per singulos dies benedicam te, & laudabo nomen tuum in æternum, & in sæculum sæculi.

Dubium non est, ad præsentem quoque vitam pertinere Dei laudem, quandoquidem per

singulos dies benedictio Dei celebranda disponitur, non obstante rerum mutabilium varietate. Quia sive lætus de secundis, sive tristis de adversis doceatur dies; nunquam a Dei laude cessandum est. Qui enim nunquam tentatur, nunquam probatur: & melius est cum tribulatione exerceri, quam cum prosperitate pueri.

Magnus Dominus, & laudabilis valde, & 7. 28. magnitudinis ejus non est finis.

Nullo sine laudatio ejus concluditur, cujus magnitudinis nullus terminus invenitur, & in cujus prædicatione quicquid laudatur poterit cogitare, non sufficit. Qui ergo omni laude semper est major, sine fine laudetur. Ex hoc ipso homo spem suæ æternitatis accipiat, quia nunquam non erit, qui Dominum laudare non desinit.

Generatio & generatio laudabit opera tua, & 7. 29. virtutem tuam annuntiabunt.

Omne humanum genus generatio repetita significat, quæ ab initio sui usque in finem per considerationem creaturarum rationabiliter intelligit universalitatis auctorem, ut de his quæ videre possibile est, & in quibus tanta admirationum materia est, ea quæ cerni nequeant, æstimetur; & ille omnem aciem mentis exsuperet, de quo parum digne sentit, qui putat luscicare quod intelligit. Potest autem perquam generationem, prima significari vita mortalium: per alteram vero generationem, resurrectio accipi. Quia & ipsa (b) regeneratio nuncupatur: secundum quod dictum est, in regenerationem autem, cum sederis filius hominis in maiestate sua. Laudatur ergo in hoc sæculo, & multo magis laudabitur in futuro. Nam si nunc hoc faciunt compediti, quomodo non amplius facient coronati?

Magnificetiam gloria sanctitatis tue loquentur, & 7. 30. mirabilia tua enarrabunt.

Et virtutem terribilium tuarum dicent, & 7. 31. magnitudinem tuam enarrabunt.

Memoiam abundantiam suavitatis tue exultabunt, & 7. 32. iustitiam tuam exultabunt.

Veri laudatores Dei nihil opertum ejus iudiciorumque non laudant: & sic omnia facta mirantur, ut mirabilior sit ipse qui fecit. Quia quicquid in creatura laudabile reperitur, ad illius requirit gloriam, qui operatur omnia in omnibus. Unde & terribilia ejus laudis honore sunt plena. Non enim blanditur, & non minatur. Si non blanditur, (c) nulla esset correctio: Ministri igitur eloquiorum Dei & misericordiam ejus, & iustitiam prædicabant: & siue regnum æternum, ita (d) ignem perpetuum non tacebant: ut in via, quæ ad retributionem tenditur, contrituri, sciant quid eligere debeant, quid cavere. Magnitudinem autem Dei, quæ non habet finem, quomodo enarrabunt, nisi quia semper hoc prædicabant, quod

(a) Scilicet, Laudatio ipsi David, aut, Laudatio David.

(b) Colonienfis codex, generatio nuncupatur: & infra idem, in generatione.

(c) Locum hunc videtur aliquæ parte mutilum loquutus Edith, quæ suppletur tum sequentia 70. infra, tum in Augustino, in hunc Psalmum num. 8.

Si non blanditur, nulla esset exhortatio; si non minaretur, nulla esset correctio.

(d) Emendandum ex Augustino, cogente sensu loquutus, cum Edith omnes ex errore manifeste haberent, regnum perpetuum, quod tamca statim dicitur esse cavendum.

finis ejus neque inveniri? Ineffabilem enim nullus eloquentior est narrator, quam qui fateatur inexplicabilia esse quae loquitur. Hi ergo, inquit, narratores magnitudinis tuae memorem abundantia suavitatis tuae erudilem, quia non ex vobis nostris, noque tuae meminit facis. Doctrina itaque ista hoc de abundantia suavitatis divinae ruelat, facitque eruditi, ut omnes boni Dei gratia le regi, Dei gratia noverint cuiusditi, & per ipsam sibi, ut de illa possint gaudere, praxiant.

7. a. *Miserere & misere Domine, longanimis, & multum misericors.*

7. b. *Suavis Dominus universis, & miserationes suas super omnia opera ejus.*

Misericordia & gratia, bonitas, & patientia Dei per omnia declarantur, (a) & nemo desperet, nemo praesumat. Quia sicut suavis est lenitas, ita iustus est ultio: & nihil longanimitas ejus perit, quem & conversus benignum, & obduratus expulso severum. Miserationes enim ejus in omnia opera ejus: quia in his qui salubantur, damnant aliena.

7. 10. *Confiteatur tibi, Domine, omnia opera tua, & sancti tui benedicant te.*

Quaecumque sunt in universitate rerum, a summis usque ad infima, opera utique sunt Dei. Et quavis rationales tantum intellectualesque creature divinae laudis affectione moveantur; non frustra tamen ad confitendum Deo omnia opera ipsius incitantur. Quia nihil est tam exiguum, tamque a sensu remotum, in quo non mirabilis sit Creator: quem cum Angeli, & homines confiteatur & laudent, ipse infiniti mundi partes, & species, atque naturae suae semper loquentur auctorem; & utilitate ac pollicitudine sui immensam dant materiam laudatoribus; & videtur laudantia, quae sunt laudabilia, dum quod non possunt (b) loqui, sciunt non taceri.

7. 11. *Gloriam regni tui dicant, & potentiam tuam loquantur.*

7. 12. *Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiae regni tui.*

Omnis species, & virtus, & pollicitudo creaturae regnum est Dei: quia diversorum ipse est auctor & Dominus. Sed ab his quae videntur, distinguuntur & ea quae nondum innotuerunt: & intelligitur ex decore visibilium, quantum excellat & in qua gloria emineat, quae regnum Dei specialius nominantur. Unde quotidie dicimus, *Adeceat regnum tuum* i cuius nec magnitudinem, nec gloriam, nec decorem ulla possunt corda concipere: sed quia sicut promittitur, ita creditur, certissimo desiderio, docere adit, exoptat.

Matth. 6. 10.

7. 12. *Regnum tuum regnum omnium saeculorum, & dominatio tua in omni generatione & progenie.*

1. id. app.

Repetitio generationis, & praefens saeculum

indicat & futurum. Quia & refferendo generatio dicitur, quae sanctos ad incorruptionem beatae aternitatis creavit.

Fidelis Dominus in verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Multa Dominus, & magna promissit, & quaedam credita implevit, quaedam servanda servavit: ut secunda expectatio, cui vires (c) tot precepta preberent.

Confitemini Dominum omnes qui decidunt, & erigis omnes elisos.

Septies cecidit iustus, & refurgit; impii autem infernaliter in malis. Aliter ergo sancti, aliter decidunt infideles: & horum nunc fit commemoratio, quorum nullus confirmatur a Domino. Ruile enim quodammodo videntur, cum omnibus temporalibus carent, & in honori ac pauperes sperantur a potentibus mundi, & inter abjecta quorquae reputantur. Sed Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

Oculi omnium in te sperant, & tu descendem illis in tempore opportuno.

Sicut bonus medicus novit quae efica agratus, & quo tempore sit cibandus: ita Dominus servos suos opportune salubribus cibis reficit, & quid cuique congruat, ineffabilis scientie benignitate discernit: ut subiecto fidem de omnibus proficiat, quae illi adhibenda censuit, sive aspera, sive blanda; ut in nullo murmurent agri; sed quolibet curationis genus requomiter ab auctore suae salutis accipiant, dicentes, quod ad eruditionem patientiae nolite ipso Salvatore dignatus est dicere, *Pater, si fieri possit, transeat a me calix iste.* Verum non quod ego volo, sed quod tu vis. Pater, fiat voluntas tua.

Aperis tu manum tuam, & implet (d) omnes animam benedictione.

Ex Dei largitate est quidquid benedictionis assequitur. Quia nemo eam concupisceret, nisi ad incitandum ipsum desiderium, manum suae bonitatis aperiret.

Iustus Dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Universis, inquit, via Domini misericordia & veritas: sive circa nos severior, sive fit mitior.

Quia qui etiam flagella meditatur, ideo calligat, ut potest.

Prope est Dominus omnibus invocantibus eum, & omnes qui invocant eum in veritate.

Multi non in veritate invocant Dominum, aliud ab illo quam ipsum desiderantes: a quibus longe abest, quia diversum & remotum est ab ipsius voluntate, quod cupiunt. Si autem id concupiscunt quod praecipit iustus, & bonus, propinquius omnino est his, quos inspiravit affectibus: & timentium se voluntatem facit; quia quae erat Domini, esse cepit & servi.

Voluntatem timentium se faciet, preces eorum exaudiet, & salvos faciet eos.

Cur.

(a) Forte, ut nemo desperet.

(b) Editi Duac. & Colon. cum his recentioribus, *venerunt.*

(c) Creditum legi debere, *tot precepta*, non *et precepta*, ut Editi habent: propterea quod dicebatur paulo ante, *quodam credita implevit*: & Augustinus, *Adhuc quaedam promissit, & non dedit*:

sed credatur illi ex his quae dedit.

(d) Editi nostri omnes habent *omnem animam* in textu, notant vero, *omne animal*, in ora libri; siquae citat Augustinus. Legiturque apud Hieronymum, in utroque versione, etiam observantur doctissimi editiones in postrema editione, in concilio nonnullis legi, *impis omnem animam benedictis*.

V. 26. *Custodit Dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.*

Quos omnes peccatores, nisi perseverantes in peccatis, & quotidie contra Deum disputantes! Pars autem dextera, cui nullum est cum sinistra parte consortium, quia semper illi iudicia Dei universa placent, quid in aeternum sit factura profiteretur, & dicit:

V. 27. *Laudem Domini loquatur os meum, & benedicat omnis caro nomen sanctum ejus in aeternum, & in saeculum saeculi.*

PSALMUS CXLV. (a)

V. 1. *Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo, quamdiu sum.*

Vide app.

Sancta & spiritalis anima ipsa se ad laudandum Dominum cohortatur: excellentiore sui parte, ea quae in semina sunt, incitat. Non enim alia est vox dicit, & alia cui dicit: aut carnis hae vox est, quae ab anima & vitam sumit, & sensum, nec sine anima aliquid potest velle, & non velle. Quia vero ipsius animae duplices actiones sunt, & alio officio erigitur ad Dominum, alio indicatur ad carnem; si bene spiritui servit, bene praesidet carni, & per id quod adharet Deo, id etiam quod adharet corpori, ad superiores invitat affectus: ut rationali dominatur tantum subditis tribuat, quantum ad salutem sat est; ne si Deo non est subiecta, minuat. Mens itaque, summa quidam pars animae, semper ipsam in omnibus suis incitant conatibus, dicit, *Lauda anima mea Dominum*. Non quia hoc non faciat quantum potest; sed quia parum est, quod infirmitate corruptibilis corporis potest; ad illam perfectam & aeternam laudationem proficere concupiscit; & memor praesentis conditionis, in qua desiderii sui non invenit vires, quantum hoc per se futura, respondit, dicens, *Laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo, quamdiu sum*. Nunc enim quavis fide, & spe, & charitate roboremur, tribulationibus tamen & scandalis ac moribus non caremus: & inter innumera mortalitatis oblacula, (b) & aeternae vitae officia, non implemur. Quoniam corpus quod corruptum est, aggravat animam, & terrae inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. In vita igitur mea, quam nulla aegritudo infirmat, nulla egestas facit inquietam, laudabo Dominum tota me libertate atque virtute: & psallam Deo meo, quamdiu sum; quia sicut esse erit mihi aeternum, ita erit mea in Domino aeterna laudatio.

Ps. p. 15.

V. 2. *Nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus. Qui in defensione principum, & hominum*

praesidio gloriantur, in vanitate confidunt. Solus enim Deus, de quo speranda sit salus; & bene ab eo expectatur, quo ipse non indiget. Nam quid sit filius hominis, breviter in eo quod sequitur, demonstratur.

Exibit spiritus ejus, & evertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

Totum ergo quod in hoc mundo agitur, temporale est & transitorium; & nemo veraciter spondet alteri, quod praestare non potest sibi. Mortalis enim est: emisso spiritu, in terram suam terrena carne redeunt, quicquid disposuit, quicquid cogitavit, intercidit.

Beatus cujus Deus Jacob adiutor ejus, sps ejus in Domino Deo ipsius.

Qui fecit caelum & terram, mare & omnia quae in eis sunt.

Beatus, inquit, homo cui adiutor est Deus: non ille quem sibi ignorantia humana confingit, sed Deus Jacob, qui ipsum Jacob Israel fecit, ut fide & intellectu videat universitatis auctorem.

Qui effudit veritatem in saeculum, facit iudicium injuriarum patientibus.

Et timendum Deum commendavit, & amandum: timendum, quia iniqua facientes veritate damnavit; amandum, quia pro iustitia laborantes misericordia coronavit.

Dat escam esurientibus.

Dominus solvit compedibus.

Dominus sapientes facit caecos.

Dominus erigit elisos, Dominus diligit iustos.

Dominus confilios advenas.

Omnibus quidem animantium providentia Dei continuit & prestat alimoniam: sed hominibus non terrenum tantum, sed & spiritalem cibum praebet; quem hi accipiunt qui desiderant, quibus dicitur, *Beati qui esuriant & sitiunt iustitiam, quoniam saturabuntur*. Talis ergo est & compeditorum absolutio, qui mortalitatis compedes greenitate adoptionis evadent. Talis & illuminatio carcerum, qui sapientes ex insipientibus fiunt. Talis quoque elisorum elevatio, qui voluntaria humilitate prostrati, ad altitudinem celestium provehantur. Dominus enim diligit iustos: quoniam ipse est iustitia eorum; & ipse effudit advenas; qui omnes gentes in Christo unum facit, & in Abrahae filios lapideae corda convertit.

Pupillum & viduam suscipiet, & viam peccatorum exterminabit.

Regnabit Dominus in aeternum, Deus tuus Sion, in generatione & generatione, (c)

in saeculum saeculi.

Illis quidem pupillis, qui mortuis patribus indolens remanent, Deus opitulatur, & omnes viduas Deus protegit. Sed hic illos orphanos, & illas viduas melius intelligimus, quibus in hoc

Item V. 7.

Item V. 7.

V. 8.

Item V. 8.

V. 9.

Matth. 5. 4

Matth. 5. 4

Item V. 9.

V. 10.

(a) Titulus Psalmi Halleluja, Aggai & Zachariae, pro V. 1. notatur, de quo nihil differitur in Prospero.

(b) Forte omisso &, legretur melius, aeternae vitae officia non respicimus. Quod Augustinus innotare videtur huius verbis. Respondens sibi quoniam: laudabo quantum possum, trovere exister, infirmior. Quare? Quia quamdiu sumus in corpore peragimus

nam a Domino.

(c) Haec verba, in saeculum saeculi, non habetur in textu Hebraeo, aut Latino Psalmi huius, nec apud Augustinum, hoc loco: apud Hieronymum vero in additione Gallicana non habetur, sed in Romana leguntur, pro antecedentibus, in generatione & generatione.

hoc faculo nullum est praesidium, nulla est consolatio; sed spes eorum in Domino Deo (a) ipsorum. Anima ergo, quae in bonis temporalibus non fuit, sed mundi illius peregrina est, supernum patrem & supernam desiderans matrem, merito pupilla appellatur & vidua: quae donec & patrem videat & sponsum, nunc videtur esse longinqua. Via vero peccatorum exterminabitur, cum omnium iniquitatum defecerint actiones, & vanitas in latitudine ambulacionum in supplicia aeterna mergetur. In hunc autem finem promentibus malis, quid adest civitas Sion, quod allequetur civitas Dei? Venite benedicti Patrie mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Quoniam tu Sion in Ecclesia regnum eris aeternum Domini Dei tui, & regnante ipso, sine fine regnabis.

PSALMUS CXLVI.

v. a. Laudate Dominum, (b) quoniam bonus est Psalmus, Deo vestro jocunda laudatio.

BONUM est Dominum laudare, in gloriam Dei psallere, non voce tantum, quae ineffabiliter canere non potest; sed multo amplius modulatione rationalis vitae, quae nullo tempore omissenda est. Quoniam in conversationem spiritualium servorum Dei, quicquid domi forisq; agitur, laus illius est, cujus & doctrina & munere ita vivitur, ut nihil actionum non Dei laude fit dignum; dicente Apostolo. *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Quod qui faciunt, nunquam a Dei laudibus silent; & a bonis operibus ipsorum, semper Deo jocunda est laudatio.

v. 2. Edificans Jerusalem Dominus, & dispergens Israel congregans.

v. 1. 2. Extrochio Jerusalem, quae edificatur ut civitas, pace confurgit: omnem Israel pax ad soliditatem colligit unitatis. Non ergo ab operibus vox, nec a voce debent opera difformare; & laus quae voce promitur, de bona conscientia profertur. Nam non est forma compago, si in officio laudis non unus sonus est cordis & vocis.

v. 3. Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.

v. 1. 2. 3. Ecce quomodo colliguntur dispersiones Israel, ut sanentur contrito corde. Quoniam cor contritum & humilitatum Deus non spernit: ut humilitas sanet quod superbia vulneravit. Per allegationes autem contritionum, significatur diversitas remedium, quae summus medicus misericorditer & scienter apponit: quia multarum elisionum non est curatio una.

v. 4. Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat.

Non est precipuum in laudibus Dei stellae celi habere numeratas, cui capilli capitem numerati sunt. De illis ergo stellis dignus intel-
S. Prosper. Tom. I.

ligitur hoc dictum, quae in Ecclesia Dei, ad consolandam praesentis temporis noctem, bonae conversationis exemplo, & caelestis doctrinae luce resplendent, quibus dicat Apollolus, *In ista natione prava & perversa, in quibus apparetis tanquam luminaria in mundo, verbum vitae habentes.* Has ergo stellas Deus numerat in aeternam praeclaram gloriam, & nominatim ex omnibus gentibus advocatas. Novit enim Dominus qui sunt ejus: cum quibus non computabuntur, quibus dicitur, *Discedite a me operarii iniquitatis: non novi vos.*

Magnus Dominus, & magna virtus ejus, & sapientia ejus non est numerus.

Multa in natura magna sunt, & multarum naturarum magna virtus est. Sed in comparationem Dei nihil vere magnum, nihil vere dicitur potens, & in illo vera est magnitudo, & magna virtus. Univerfa ergo excellentia habent limites suos; & intra modum sibi positum naturae quaeque subsistit: Deus autem magnitudine gloriae suae excedit universa, & omnipotentia sapientiae ejus nullo numero comprehenditur. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

Suscipiens mansuetos Dominus, humilia autem peccatores usque ad terram.

Non accedunt ad cognitionem Dei nisi humiles atque mansueti, qui etiam quod nondum intelligunt, credunt; & revelationem occultorum expectant. Hos erudiendos suscipit Dominus, & doctrinae suae capaces facit, quorum desideria delectatione exercuit, & accendit. Peccatores autem humiliat usque ad terram: eos utique peccatores, qui ad promerendum Scripturarum intellectum mansuetudine carent, & ea quae introspicere nequeant, tanquam superficialia & vana contemunt. Horum contumacia Deus in terrena demergit, cum ipsos tradit insipientiae: ut qui spreverunt gratiam illuminationis, subeant supplicium cecitatis.

Praecipue Domino in confessione, psallite Deo vestro in cithara.

Desiderantibus intelligentiam sacramentorum a confessione incipiendum est, ut semetipsos accusantes, & sibi ascribentes caliginem & tenebrarum suam, radium supernae lucis accipiant. Nec fit eorum otiosa confessio: sed psallant Deo in cithara, id est, in quadam bonarum actionum conscientia: ut misericordiam quam confitendo quaerunt, operando mereantur, & quod recte offerunt, recte dividant.

Qui operis calum nubilus, (c) descendit in terram scientem pluviam gratiarum.

Ad hoc enim Deus obscuravit dicta prophetica, ut umbratio pararet imbretem: imber vero & fructum pigneret, & operiret serenum.

Qui producit in manibus sanum, & herbam servituti hominum.

Utilitas pluvialis non solum valles, sed & montes uberes facit, lo montibus facit, nam,

(a) Hactenus editi post, Dominus Deo, apposto cominale, novum sententia incipiant ab his, *ipse enim anima ergo.* Sed vitiosa interpunctione id fieri facile fuit animadvertere locum attente legenti. Alacritate etiam Auctor ad superius dicta *V. 5, ipse enim in Domino Deo ipsius.*

(b) Lugdunensis editio sic ditinguit, quoniam bonus: & Psalmus Deo vestro jocunda laudatio.

(c) Apud Augustinum, qui parat terra pluviam. Sic cum Vulgata & textu Hebraeo, utraque litterarum verio: unde inferas, huc textum a S. Profpero ad sensum spiritalem scribendo convertitur.

v. Tim. 2.

Luc. 11. 27.

v. 1.

Rom. 15.

v. 2.

* credentes
scripturam
discunt.

v. 2.

Gen. 2. 6.
Job. 1. 22.

v. 2.

tom v. 2.

aurum, & herbam servituti hominum. Moestes autem intelligunt fulminiores quique hominum circularum, qui ita sepe superioribus opprimantur, ut unde frustuosus fuit valles, inde altitudines etiam montium sint frutes. *Prod.* ergo Dei gratia in montibus facium; & potentes ac divites accepto semine charitatis, praebeant profutura pauperibus; & ministrant herbam servituti hominum, qui famulatum devotionis lux Deo Ecclesiae dependunt.

V. 10. Dat iungetis escam ipsorum, & pullis corvorum invocantibus eam.

Iumentorum & corvorum nomine significatur multitudo plebis, quae necessario cibo non fraudatur; & dum spiritualium est particeps, fit miles carnalium, ut impletur illud Apostoli. *Quis possit gerere, & de lute gregis non perit?* Dispositio igitur misericordiae Dei, non tantum ad Israeliticum genus, sed ad omnium quoque gentium propagationem pertinet. Patres enim idola venerantes corvorum habere figuram, mortua & imunda sectantes: quorum pulli, id est, filii, Deum verum invocant, & Sancti spiritus pascuntur alimonia. Quia parentibus non invocantibus Deum, sed in sua obdurate manebimus, credidit posteritas quod ignoravit antiquitas.

V. 10. Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tabernaculis viri beneplacitum est ei.

V. 11. Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eos qui sperant in misericordia eius.

In equi potentia superbie indicatur elatio, quae Deo semper odiosa est. Tabernacula quoque sublimia & magnifica divitiarum emulantur tumorem, in quibus nihil approbat Deus; qui *superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Non enim illi placent nisi mites & pauperes spiritu, ad hoc timentes Dominum, ut sperent in misericordia eius. Ille est enim utilis timor, qui fe erigitur, non qui desperatione demergitur.

PSALMUS CXLVII.

V. 1. Lauda Jerusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion.

V. 1. Editio 4. 16. Cum in titulo Psalmi Aggai & Zachariae prophetarum nomina praetulerunt, (a) quos in Babylonia cum populo suo captos esse non dubium est, & repatriationem ejus civitatis Jerusalem praevidebat, ac sicut facta est, demonstrasse: intelligitur cohortatio Psalmi ad universam Ecclesiam pertinere, ut omnes civis & filii Jerusalem in praesenti vita, quamdam se victos captivitate coequeant, & consolationem de spe futurae libertatis accipiant. Neque enim sanctorum sine laboribus ac molestiis potest praesens tempus exigere: & in quadam captivitate se esse sentiant, cum exurguntibus scandalis, & manentibus (b) inter spiritum carmenque discordiis, non omnia quae volunt faciunt, & multa adveda patiuntur. Recte ergo spe futurorum

bonorum ipsam Jerusalem hortatur vox prophetica in laudem & gloriam Dei, ut cum sanctis Angelis, eorum adipiscitur individuum societatem, in gaudiis aeternae pacis exultat.

Quoniam confortavit fides postquam, tuarum. *V. 12.* Conclusio Jerusalem & Sionem ejus confirmatio securitatem indicat (c) incommutabilem gaudiorum. Quia nullius mali ad bona pervenit introitus, neque inde ullus iustorum timetur excludi.

Benedixit filios tuos in te.

Extra Jerusalem nulla benedictio est. Quia non sanctificatur, nisi qui Ecclesiae, quae est Christi corpus, unitur.

Qui posuit fines tuos pacem, & adipem fruenti. *V. 14.*

Nulla enim civitatem bella perturbant, quae pacis est septa limitibus: nec aliquis patitur inquietum, in qua nihil est a Dei voluntate diversum. Non autem tranquillitas istius pacis aliqua indigentiae necessitate turbetur, adeo: ei paucis indefectis ministratur, ut iustitiam cibis sit in epulis, qui fuit in desideris. Beati enim qui *esurunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.*

Qui emisit verbum suum terra, velociter currit feno ejus. *V. 11.*

Verbi missio Christi est incarnatio, cuius Evangelio continere per omnem terram, omnium gentium fit vocatio, perveniens gratia Dei credentium fidem. Nihil est velocius & scientia, & opera Dei, qui quae futura sunt, & novit & fecit, & quae nondum sunt orta, jam apud illum sunt praedicta.

Qui dat nivem sicut lanam, nebulam sicut cinisem spargit. *V. 12.*

Valent quidem ista ad opimandam terram, secundum litterae superficiem. Quia & nubes decedentes habent vellera speciem, & nebulam ros non aliter quam cinis spargitur, atque ex eo terra pinguedine. Sed sublimius in his gratiae Dei opera sentiuntur, per nivem vellera vocatione Gentium figurata, quae ad conficiendum vestimentum Christi, quod est Ecclesia, in unum confluit, & in idipsum tota contextitur, non habens maculam aut rugam, sed in illa puritate mansura, quae aeterna glorificatione replendat, sique in eo compage, de qua dicitur, *Dominus amictus lumen sicut vestimentum.* Ad quod significandum pertinet, quod vestis Christi transgessari in monte, sicut nix legitur refulsisse. Per nebulam autem caligo ignorantiae, quae ad poenitentiae cinerem confugit, indicatur. Non enim quisquam ante vocationem duci iustus potest; quoniam Filius hominis non venit iustos eligere, sed peccatores & impios salvos facere.

Qui mittit crystallum suum sicut frusta pavonis: ante faciem frigoris ejus qui subfistit. *V. 13.*

Nives antiquitus obduratae convertuntur in crystallum: quae significantur lapideae corda insideli, quae gelu nimis vetustatis obstricta, nullum calorem Sancti spiritus receperunt. Sed

(a) Apud LXX. interpretes habetur hicce Titulus.
(b) Editiones Duae & Colan. in spiritum. Me-

lius in Lugd. & Lovan. inter spiritum.
(c) Editi Duae & Colan. incommutabilem.

tam potens est gratia Dei, ut tam annosam glaciem faciat superno igne fervescere, & eos qui crystallino frigore fuerant obdurati, afflatu suo faciat concalecere; ut etiam ipsi qui vitæ cibum nesciebant, panem verbi incipiant ministrare: sicut in beato Paulo factum est; qui cum esset credentium persecutor, factus est Evangelii prædicator. Quis autem poterit subistere, quem ab hoc frigore non liberavit Christus? qui venit ignem mittere in terram, & ad fervorem fidei, quod gelu infidelitatis obduret, excitare.

1. 10. *Emitte verbum suum, & liquesciet ea; flabit spiritus ejus, & fluent aquæ.*

Verbo Evangelicæ prædicationis obduratio infidelium solvitur: ut fiat hoc quod alibi dictum est, *Rupit petram, & fluxerunt aquæ.* Plante autem Spiritu, calor charitatis emittitur, ut terram sitientem fluvium rigent, & in aridis cordibus fiat *fons aquæ salientis in vitam æternam.*

1. 10. *Annuntietur verbum suum fidei, justitiam & judicium sua.*

Dans scilicet intellectum vocatis, & justificationis. Quia omnes ex quolibet gentibus electi, Jacob & Israel nuncupantur: & dicunt omnia Dei jura esse judicia; nec aliquid ab eo fieri, unde possit ignorantia humana cavillari: quia abundat etiam circa filios (a) causæ ultionum, nisi justitiam suam misericordia temperaret.

1. 10. *Non fecit taliter omni nationi, & judicium sua non manifestavit eis.*

Abundant divitiarum sapientie sue nulli genti Deus voluit esse perspicuum, neque cuiquam naturalium iudiciorum secreta patere. Sed ex omnibus gentibus una est gens, unus est populus, qui se ab æterna perditione non suis meritis, sed Dei gratia intelligit liberari; & unumquemque fiditium ministrum misericordie Dei, ut quod in ipsis factum est, etiam in aliis fiat, & in ignem consiliet universa dispersio.

PSALMUS CXLVIII.

1. 1. *Laudate Dominum de caelis, laudate eum in excelsis.*

1. 1. *Populus Dei, ejus conversatio est in caelis, & ejus spes in Domino Deo ipsius, ad superam Jerusalem pertinet, & de æterna sanctorum Angelorum locietate jam gaudens, exultat in Spiritu Dei, & universam creaturam in laudem accendit Creatoris. Non quia omnia irrationabilia & sensu carentia possunt Deum propria confessione laudare: sed quia nihil est in universitate rerum, a summis usque ad infima, quod non sua aequalitate naturæ potentiam sui procellat auctoris. Quorum proprie creaturarum est tota ista laudatio, angelicæ scilicet & humane; quæ hunc affectum ex totius mundi consideratione concipiunt, ut cum laudatoribus Dei ipsa laudis materia Deum laudare dicatur. Quia ergo in hoc officio caelestia obtinent*

principatum, merito ipsis primus dicitur, ut de excellentia dignitatis ac pulchritudinis suæ in Domino glorientur.

Laudate eum omnes Angeli ejus, laudate eum omnes virtutes ejus.

Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stella & lumen.

Laudate eum exli calorum; & aqua quæ super calos sunt.

Laudate nomen Domini.

Nihil est in sublimitate caelestis, quod non pulcrum atque mirandum sit. Et quia omnia in Creatoris sui concinunt laudem, non quasi cessantibus ab inferioribus dicitur, ut in confessionem divinæ laudis exurgant; sed ut homo inspiratus, ostendat sibi placere quod facium, & eo se per spem fidei delectari, ad quod per exhortationes promissionum Dei etiam ipse provehitur. Cum autem Dominus Jesus Christus Verbum sit Dei, in nullo Patris laude discedatur, dicente Patre:

Quoniam ipse dixit, & facta sunt; ipse mandavit, & creata sunt.

Quod enim Deus dicit, Verbo dicit: & Verbum per quod facta sunt omnia, mandatum dicentis exequitur.

Statuit ea in æternum, & in seculum seculi; præceptum posuit, & non præterit.

Omnia quæ ad caelestem bestitudinem sunt creata, hanc plenitudinem sui officii susceperunt, ut in Dei laudatione permanerent: cui operi etiam natura humana sociatur, propter quod Apostolus dicit, *Quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram.* Quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Bene ergo spiritalis quæque devotioni se caelestium jungit, & in consideratione totius creaturæ laudat artificem, ut pro modulo suo jam faciat, quod sine fine factura est.

Laudate Dominum de terra, dracones, & omnes abyssi.

Ignis, grana, nix, glacies, spiritus procelles, qui faciunt verbum ejus.

Terræ nomine appellantur, quæ vicina sunt terræ: & quicquid hoc nubilo aere aut humidum in rore, vel pluvius, aut in nive, & grandine glaciale, aut in procellis turbidum, vel in coruscationibus apparet ignitum, terræ & abyssi appellatione perstringitur. Quorum nihil fortuitis motibus subjacet, & singula (b) quæque ejus legis serviunt, qui ut vult, de omnibus atque in omnibus, secundum causas occultas rationis operatur.

Mares & omnes colles, ligua fructifera, & omnes cæci.

Bestia, & omnia pecora, serpentes & volucres pennata.

Nihil horum non in magna sapientia factum est: & ideo quedam perstringuntur, ut universalis Creator in omnibus prædicetur.

Reges terra, & omnes populi, principes, & omnes iudices terra.

Juvenes, & virgines, seniores cum junioribus.

Laudate nomen Domini.

In multitudine hominum diversitas est graduum,

(a) Ita Laud. & Iovan. Melius quam, *causæ* virtutum, in Duce, & Colua.

(b) Editio Colonienfis, quippe. Alii, *quæque*.

duum, differentia sexuum, & dissimilitudo meritorum: sed in Dei laudibus omni ordini atque ætati una materia est. Tota enim in Chrillo Ecclesia unum corpus est; & quod recte. agit quolibet portio, tota sibi bene vindicat plenitudo.

V. 10. *Quoniam exaltatum est nomen ejus solius. Confessio ejus super celum & terram, & exaltatus cornu populi sui.*

Super omnia enim (a) & omnium conditor, & unius auctoris laus est quicquid in universitate laudabile est: quod ipsa rerum pulchritudo multiformi confitetur ornatu. Ab ipso ergo est honor sanctorum ejus, & ipso: exaltat cornu populi sui. Quoniam qui magna contulit per naturam, ipse dat majora per gratiam.

Item V. 10. *Hymnus omnibus sanctis ejus, filius Israel, populo appropinquanti sibi.*

Hymnus est canticum, quo laudatur Deus, & quo utuntur omnes sancti ejus, omnesque filii Israel; non illi qui frustra carnali femine gloriantur: sed qui per illam, qua Abraham placuit, fidem nati, veri sunt filii Israel appropinquantes Deo per ipsum, qui est *vera veritas, & vita*.

PSALMUS CXLIX.

V. 1. *Cantate Domino canticum novum; laudatis ejus in Ecclesia sanctorum.*

Bene laudantes Dominum canticum novum cantant, non in vetulae carnis, seu in spiritus novitate viventes: ut laus Dei in sanctorum Ecclesia celebretur, quæ sibi ex fide, & moribus, & charitate concordat. Nam sine hac parilitate nulla est canticum suavitatis, nec est modulatio concinens, ubi est fides ac vita dissonans.

V. 2. *Lætare Israel in eo qui fecit ipsum, & filii Sion exultent super Regem suum.*

Qui sunt veri Israelitæ, ipsi sunt filii Sion, sive Jerusalem. Utrumque enim nomen unius est civitatis, quæ conlata ex Angelis, & hominibus, ad eandem societatem per fidem, & spem, & charitatem de longinqua peregrinatione tendentibus. Qui ergo (b) spe credit, spe gaudet; quia Deus est novi populi creator, & redemptor, & restor.

V. 3. *Laudent nomen ejus in choro, in tympano & psalterio psallant ei.*

Chori nomine concordia significatur laudantium, quorum voces nisi forent consonæ, placere non possunt. Rationalis itaque canus, cuius tota est fide & charitate modulatio, neque in moribus, neque in confessione dissideat: sed bene utatur psalterio & tympano, diligens Deum, diligens proximum: & in tympano &

psalterio manus concinat voci, & impleatur opere quod ore cantatur. In tympani autem & chordarum extensione crucifixio carnis accipitur: quia nervi quanto plus fuerint extensi, tanto acutius sonant.

Quia beneplacitum est Domino in populo suo, & exaltavit manus ejus in salutem.

Quid tam benignum, quam est Dominus in populo suo, quem dignatur convertere avertim, suscipere correctum, juvare pugnantem, & coronare vicentem? Dabit enim exaltationem humilibus: & inde eriguntur mansueti, unde premuntur elati.

Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.

Exultatio sanctorum, non in divitiis, non in honoribus, neque in ulla est prosperitate terrena: sed in cubilibus suis, id est, in conscientia bona, quam tamen non sibi, sed gratie Dei adscribunt; ne sint de hominibus sibi placitibus, sed sint de his qui in Chrillo gloriantur.

(c) *Exaltationes Dei in sanctis eorum, & gladii accipites in manibus eorum.*

Gratias agentes Deo de omnibus profectibus suis, ipsum exaltant, & ad ipsum referunt quod ei placere moverunt, habentes in manibus sermones Dei, qui est gladius bis acutus, & efficax & carnalis affectus dividere, & peccata rescicare.

Ad faciendam vindictam in gentibus, oburgationes in populis.

Potestas verbi, quo infidelium corda feriuntur, non solum prædicationis data est, sed omnibus etiam discipulis veritatis, qui possunt arguere errantes, & increpatione sua devios revocare.

Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in vinculis ferreis.

Potentis mundi, & reges ac nobiles, nisi Deum timeant, quæ timebunt? Sed prædicatur illis Evangelium Christi, & percutiuntur fræna bis acuta: annuntiatur illis iudicium, & auditis æternis suppliciiis finitiorum, ligantur, & compedes sapientiz ab initio (d) amoris accipiunt: ut dura præcepta molliant voluntatem, (e) & sit obedientibus blandum, quod asperum videbatur avertis.

Ut faciant in eis iudicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis ejus.

Omnium gloria hæc est, ut totus mundus subiciatur Deo, & divinis legibus, quarum iustitia uniformiter ubique conscripserit, simili observantia servietur. Ad hoc enim utuntur in omnibus gentibus spiritus potestas, ut ubique caneretur canticum novum, & omnis lingua confiteatur, quoniam Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.

PSAL.

(a) Editi Lovan. Duac. & Colon. in margine ibi addunt forte legendum, *est*.

(b) Forte, *sic credit*. Editi omnes, *spe credit*.

(c) Editiones Lugd. & Lov. Exaltationes Dei.

Sic quoque legit Augustinus hoc loco, & Hieronymus in Libro Psalmorum iuxta Hebraicum veritatem translato. Ad Editiones Duac. & Colon. ut Vulgata nostra habent. Exaltationes Dei. Quod pariter scripsit idem Hieronymus in utraque versione ex lat. interpretibus semel & iterum emendata. Sic

quoque scripsisse S. Prosperum fuisse, quod in expositione dicat, *ipsum exaltant* &c.

(d) Duac. & Colon. edit. & sic. Lugd. & Lov. & sic.

(e) Forte, *similis*. Quia *Initium sapientie timor Domini*. Psal. 110. 11. & tota hujus versus expositione timor innui videret, est Editi omnes habent, *amoris*; & Augustinus ait, *Cepisti a timore, consummasti ad separationem*.

PSALMUS CL.

Ps. 145. 1. Laudate Dominum in sanctis ejus.

Ps. 145. 1. **A**D confessionem pertinet gratia. Dominum in sanctis suis laudare, cujus habent sanctificationem quod sancti sunt. Unde in alio Psalmo dicitur, *Mirabilis Deus in sanctis suis*: ut quidquid in illis virtutum atque meritorum est, totum ad Dei gloriam referatur.

Item Ps. 1. *Laudate eum in firmamento virtutis ejus.*

Ps. 1. *Laudate eum in potentatibus ejus: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus.*

Omnia ista instrumenta laudem Dei, ipsi sancti sunt, per quos ad Deum multiplex sonus continens confessionis emittitur. Et ideo in omnibus eorum officiis laudatur Deus; quia omnis canentium motus, ejus Spiritu quem precidat, animatur.

Ps. 1. *(a) Laudent igitur eum in sono tubæ.*

Ps. 145. 1. Propter excellentissimam Evangelii in Christo declarationem, in omnem enim terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terra verba eorum.

Item Ps. 1. *Laudent eum in psalterio & cithara.*

De superioribus scilicet & inferioribus, tamquam cum qui fecit caelum & terram: ut psalterio celsa, cithara autem terrena laudentur.

Quia cavum illud lignum, supra quod chordarum refultat extensio, in psalterio superius, in cithara habetur inferius.

Laudent eum in tympano & choro.

Dum ad similitudinem tympani, quod de sicco extenloque fit corio, ad confessionem Dei sensus mutæ carnis aptantur, & ad speciem chori societas cantentium in omni modulatione (b) concordet, ut nihil diversum de eo cui canitur, sentiat.

Laudate eum in chordis, & organo.

Id est, in quolibet instrumento musico, quod vel pulsu potest sonare, vel statu.

Laudent eum in cymbalis bene sonantibus.

Dum unusquisque honoratur a proximo, non a se ipso. Cum autem dicitur,

Laudate eum in cymbalis jubilationis:

Evidenter ostenditur, per omnia opera musica, non corporeos sonos, sed affectus animi designatos; Siquidem nulla ratio finit, ut jubilatio esse possit in cymbalis, nisi ipsa cymbala ad motus animi transferantur. Cum enim mens crepat Dei laudes verbis non potest explicare, admiratio ejus similis sit jubilationi, quæ in eo miratur sono, qui nullis syllabarum comprehenditur articulis. Nihil ergo extra ipsos sanctos, quibus laus Dei indicitur, cogitur, nec vile aliquid spiritualibus officiis sentitur. Et quia sapere secundum carnem mors est.

Omnis spiritus laudet Dominum. Alleluia.

(a) Lugdun. & Lovan. hic & versu sequenti, *Laudant*. Duac. & Colon. *Laudent*, quod propius accedit ad *Laudate eum*, quod in Augustino, & omnibus codicibus facit Psalmorum textus habetur, in omni versu atque in omnibus S. Hieronymi edi-

tionibus. Vox enim forte textuali inserta est a Prospero differente in Psalmum.

(b) Forte *concordat*: aut *precedens & mutandum* in *ut*.

F I N I S.

A D M O N I T I O IN SANCTI PROSPERI

Librum Sententiarum ex Augustino delibatam.

Hæc erat sancti Prosperi in Augustinum, singulasque doctrinæ ab ipso variis in libris traditæ partes propensio, is zelus; ut cum hunc solum pene auctorem doctoremque a pueris sibi sequendum proposuisset, omnia ejus dictata sibi quanta potuit diligentia comparaverit, & eo studio, quo major inveniri nequeat, animi penetratibus imbuere. Sed ne eos tantarumque rerum sibi subreperet oblitio, inimo ut cælestes sanctissimi Antistitis regulas pro seculo sibi essent, regendisque singulis vitæ passibus inservirent; quæ jussu scripta legerat, sedulisque curis fuerat meditatus, ea in summam quamdam, brevemque quasi sententias, memorie juvande renovandæque gratia collegit. Quod in opere non suis tantum profectibus, sed & aliorum omnium utilitati mirum in modum consuluisse invenitur. Ex his enim qui Augustini Opera legerint, doctrinam ejus sub uno veluti conspectu exhiberi sibi gratulantur: qui vero in iis adhuc rudes & inexperti, eorum prolixitate detererentur, brevi ista tam sublimis tanque solidæ doctrinæ quasi tabella, ad sedulam ipsorum lectionem accenduntur. In hoc autem libro ea maxime quæ morum edificationem promoverent collegisse videtur, quamquam non pauca, præsertim sub finem libri, etiam de præcipuis magisque arcanis religionis fideique nostræ mysteriis non præterierit.

Quia vero sunt hæc in plerisque ita breviter, ut aliquid pleniori eorum intellectui apud nonnullos homines defuturum videri posset; ideo notata exhibentur in margine loca ipsa, in quibus eadem fido diffusiori scripta haberentur, & unde breviter istæ sententiæ sunt excerptæ. Quæ nos in Appendicis secunda parte exhibenda duximus; ne Lector aliorum librorum vel indigus, vel forte consulendorum piger, hic lectorum fructu omni modo privaretur.

De hoc opere notarunt eruditissimi operum sancti Augustini Editores Monachi Sangermanenses Benedictini, in Appendicis tom. 10. parte tertia pag. 323. Sententias in editis codicibus trecentas & nonaginta contineri. Priores triginta septem, aliasque inter subsequentes perpaucas decerptas esse ex ipsius Prosperi Commentariis in Psalmos: ceteras autem ex operibus Augustini, cujus sancti Doctoris, cum verba nonnumquam innotata esse deprehendamus (subjiciunt illi providæ,) eam ob causam optimum factu judicamus, si moneamus ut inspiciantur ea loca, e quibus mens Augustini magis est expressa quam dictio. Id vero præstamus, e regione hujus generis sententiarum adscripto verbo, VIDE. Colverrinus Codex notatus 323. (quod unum istius libri exemplar manu scriptum reperire nobis licuit, nec ipsum admodum vetus,) sententias septuaginta sex, non plures representat, scilicet octodecim primas, & omiſſa decima nona, vigesimam, vigesimam-primam, & alias ex subsequentium serie selectas, cum hæc ad illas prævia annotatione: Prosper iste Equitaneus fuit, Tolonenſis civis, qui relictis rebus secularibus, ad divina se omnino negotia tranſtulit, & quædam ex beati Augustini sententiis carpens, istum librum composuit &c. Plures ex hoc libro sententiæ inter Arausicani ſecundi Concilii canones relatæ sunt; & permixtæ sub nomine Prosperi citantur a Floro seu Beda Vulgato in Paulum. Quibusdam etiam ex his sententiis usus est ille, qui Zephyrini, Callisti I. & aliorum Romanorum Pontificum decretales epistolæ confinxit. Hactenus Doctissimi viri, quibus tot nominibus obſtricta studioſorum multitudo.

Idem viri doctissimi cum hunc sententiarum Prosperi librum rursus excudi in
ſue

fine tomì decimi Operum sancti Augustini curarent, observarunt in quibusdam libris sententias numerari octoginta octo, in aliis vero nonaginta supra trecentas, cujus varietatis cum originem non notarint, nos re examinatas, hinc oriam animadvertimus, quod in editionibus Augustiniana prioribus his notati reperiantur numeri duo, in aliis * 336. & 337. in aliis vero * 340. & 341.

Nos autem quibus, præter Codicem illum Colberrinum, fas fuit alios duos, tam per viros ad præstandum studiosis omnibus beneficium paratissimos, quam per nos ipsos consulere, videlicet Remigianum unum, id est, qui est Archimonafterii sancti Remigii Remensis ordinis S. Benedicti, alterum Joliensem, qui scilicet alias fuerat viri clarissimi Claudii Joli Prætoris & Canonici Ecclesiæ Parisiensis, nunc ex ejus legato factus est venerabilis Capituli ejusdem Ecclesiæ; horum ope numerum sententiarum ad 392. crescere posse judicavimus, adnotatis tamen priorum editionum numeris, ne quid Lectoribus ex hac mutatione incommodi crearetur.

Cum denique, in dicendis infra in Admonitione Epigrammatis S. Prosper præfigenda, conspici possit, hæc carmina ab ipso circa tempus Concilii Chalcedonensis anno 451. habiti, fuisse composita, in hisque easdem quæ hic sunt ut plurimum sententias, stricte orationis limitibus inclusas observare non sit arduum: hinc istum quoque sententiarum librum huic, ut verisimile nobis videtur, prævium, circa idem tempus concinatum arbitramur.

* In Lugd.
Evan. &
Dante.
* In Cete-
stis &
hinc recen-
sionibus.

TITULUS SENTENTIARUM SANCTI PROSPERI.

I.	Q ue sit vera innocentia.	LVIII.	De principali omnium rerum causis.
II.	De hominibus diligendis.	LIX.	De superbia diaboli, & Christi humilitate.
III.	De vera eternitate.	LX.	De spiritualibus augmentis.
IV.	De patientia Dei.	LXI.	De ineffabili excellentia Deitatis.
V.	De ultione Dei.	LXII.	De vera beatitudine.
VI.	De vero Dei laudatione.	LXIII.	Quid sit esse cum Deo.
VII.	De virtute charitatis.	LXIV.	De incarnatione Verbi Dei.
VIII.	De doctrina apostolica.	LXV.	Quo adio adiciendi sunt mali.
IX.	De querendo Deo.	LXVI.	De laboris fructuum mundicia.
X.	De fastidio spirituali.	LXVII.	De divinis scripturis.
XI.	De bonorum & malorum fructibus.	LXVIII.	Be oratione Domini.
XII.	De tranquillitate ultionis Dei.	LXIX.	De Sacramentorum perceptione.
XIII.	De bono intellectu.	LXX.	De laudando Deum.
XIV.	De requie adhuc in carne viventis.	LXXI.	De acceleranda conversione.
XV.	De reverendo Deo.	LXXII.	De humilitate orandi.
XVI.	De iustitia & gratia.	LXXIII.	De admiratione creaturarum.
XVII.	De superna patria civibus.	LXXIV.	De anima inordinata.
XVIII.	De carnis cupiditate vincenda.	LXXV.	De pena peccati.
XIX.	De angusta vita via.	LXXVI.	De ratione psallendi.
XX.	De proximo Christiane religionis.	LXXVII.	De timore.
XXI.	De occultis non iudicandis.	LXXVIII.	De recta sollicitudine.
XXII.	De adiutorio Dei.	LXXIX.	De virginitate.
XXIII.	De passionibus sanctorum.	LXXX.	De modo habendi.
XXIV.	De scientia boni.	LXXXI.	De cogitationibus.
XXV.	De amore legis.	LXXXII.	De cantico novo.
XXVI.	De servandis mandatis Dei.	LXXXIII.	De vera humilitate.
XXVII.	De proficiendo.	LXXXIV.	De desperationibus.
XXVIII.	De duplici opere Dei.	LXXXV.	De divitiis.
XXIX.	De observantia pacis.	LXXXVI.	De vera bonitate.
XXX.	De custodia Dei.	LXXXVII.	De mali impunitate.
XXXI.	De adiutorio Dei.	LXXXVIII.	De bono humilitatis.
XXXII.	De odiis mundi in Christianos.	LXXXIX.	De sepultura.
XXXIII.	De potentia fidelium.	XC.	De gaudio recto.
XXXIV.	De obsequiis debitis.	XCI.	Quid hominem Deo jungat.
XXXV.	De toleranda varietate mundana.	XCII.	De bono patre.
XXXVI.	De edificazione domus Dei.	XCIII.	De spe fidelium.
XXXVII.	De aeternis gaudiis.	XCIV.	De temporibus.
XXXVIII.	De lege charitatis.	XCV.	De charitatis augmento.
XXXIX.	De iustitiis Dei.	XCVI.	De defectu malorum.
XL.	De intemporalis scientia Dei.	XCVII.	Unde adherere Deo.
XLI.	De providentia Dei.	XCVIII.	De iustitia.
XLII.	De impunitate peccantium.	XCIX.	De tolerantia.
XLIII.	De legis littera.	C.	Quid sit clamor ad Deum.
XLIV.	De lege & gratia.	CI.	De confitendo peccato.
XLV.	De promissione Dei.	CII.	De perfectione.
XLVI.	De fidelium culpis, & infidelium bonis.	CIII.	De laboribus presentis vite.
XLVII.	De mala voluntatis effectu.	CIV.	Quod imago Dei homo sit, nunc abnoxia vanitati.
XLVIII.	De superbia.	CV.	De eruditione divina.
XLIX.	De impare usu fortune.	CVI.	Quod tota infidelium vita peccatum sit.
L.	De morte sanctorum.	CVII.	De fundamento spirituali.
LI.	De puritate quam non perdis invitus.	CVIII.	Quod recordatio vel oblitio non cadant in Deum.
LII.	De fortitudine tolerantia.	CIX.	Qui Dei miracula videant.
LIII.	De libera servitute, & dominio servili.	CX.	De misericordia & veritate iungendis.
LIV.	De oblatione votorum.	CXI.	De imitatione & imitatione Christi.
LV.	De essentia deitatis.		CXII.
LVI.	Quales nos diligit Deus.		
LVII.	De intemporalis opere Dei.		

- CXII. De cupiditate & charitate.
 CXIII. De gaudio Christiani.
 CXIV. De sabbata.
 CXV. Quod bonum cum gaudio sit fac-
 iendum.
 CXVI. Quod non homines, sed hominum
 sit fugienda peruersitas.
 CXVII. Quod sint vitanda peccata, non
 timore pœna, sed amore iusti-
 tie.
 CXVIII. De humili confessione, & superba
 iactantia.
 CXIX. Quod iniqui malitia profit bonis.
 CXX. De fidelium perseverantia.
 CXXI. De propria facultate hominis.
 CXXII. De contrariis moribus.
 CXXIII. Qualiter accedatur ad Deum, vel
 recedatur a Deo.
 CXXIV. De vera libertate.
 CXXV. De tolerantia.
 CXXVI. Ualde sit bonum nostrum.
 CXXVII. De incarnatione Verbi.
 CXXVIII. De file intellectus.
 CXXIX. De superbia.
 CXXX. De perfectione desideriorum.
 CXXXI. De duobus domis gratis.
 CXXXII. De laboris fine.
 CXXXIII. De iniquitatis lassone.
 CXXXIV. De miraculis visibilibus & invi-
 sibilibus.
 CXXXV. De fugientibus diabolum.
 CXXXVI. De pravis cupiditatibus.
 CXXXVII. De adulatore.
 CXXXVIII. De male confuso animo.
 CXXXIX. Quod prior sit natura, quam vi-
 tium.
 CXL. De Angelis & hominibus malis.
 CXLI. De conditione creatura.
 CXLII. De bono & malo amore.
 CXLIII. De bono creatura.
 CXLIV. De vitio natura.
 CXLV. Quod non sit in Deo aut pigra
 vocatio, aut laboriosa indu-
 stria.
 CXLVI. Quod Deus tantum est Creator.
 CXLVII. De prima & secunda corporis
 morte.
 CXLVIII. De morte piorum.
 CXLIX. De Martyribus non baptizatis.
 CL. Quod non secundum hominem, sed
 secundum Deum vivendum sit.
 CL. De diversitate humana affectionis.
 CLII. De arbitrii libertate vera.
 CLIII. Quod cor ad Deum sit habendum.
 CLIV. De vita beata.
 CLV. Quod nemo fiat bonus, nisi ex
 malo.
 CLVI. De civibus terrena civitatis, ac
 celestis.
 CLVII. De ira Dei.
 CLVIII. De persecutibus Ecclesiam.
 CLIX. De fove boni & mali.
 CLX. De natura.
 CLXI. De animi equitate.
 CLXII. De precepto charitatis.
 CLXIII. De concordia & obedientia.
 CLXIV. De conditione servitutis.
 CLXV. De prelati.
 CLXVI. De regimine populi.
 CLXVII. De vita anime.
 CLXVIII. De iustitia hominum.
 CLXIX. De plena pace.
 CLXX. De primis & secundis morte.
 CLXXI. De causis incognitis operum Dei.
 CLXXII. De falsa fiducia.
 CLXXIII. Quod nihil profit homini, si in-
 vivus bonus faciat.
 CLXXIV. De obedientia.
 CLXXV. De vera dilectione.
 CLXXVI. De non corumpendis.
 CLXXVII. Quod Deus omnes creaturas bo-
 nas fecerit.
 CLXXVIII. Quod iustitia iniquis odiosa sit.
 CLXXIX. De agitudine animi.
 CLXXX. De homine benigno.
 CLXXXI. De veritate odiosa.
 CLXXXII. De tolerantia.
 CLXXXIII. De egestate humane intelligen-
 tia.
 CLXXXIV. De vera eternitate Dei.
 CLXXXV. De non desperandis peccatoribus.
 CLXXXVI. Qualiter pax a Deo queratur.
 CLXXXVII. Ne iuste flagellatus doleat.
 CLXXXVIII. Ut peccator sibi displiceat.
 CLXXXIX. De querendis prefidiis in pace.
 CXC. De altari Dei duplici.
 CXCI. De fine legis.
 CXCII. De malis conscientia pœna.
 CXCIII. De vera peccatorum remissione.
 CXCIV. De ruminante verbum Dei.
 CXCV. De imperio anime.
 CXCVI. De misericordia Dei.
 CXCVII. De discretionis bonorum & ma-
 lorum.
 CXCVIII. De terreno amore.
 CXCIX. De hereditate eterna.
 CC. De felicitate.
 CCI. De remediis poenitentia.
 CCII. De bonis occultis sanctorum.
 CCIII. De inimicis bonorum.
 CCIV. De vigore fidei Christiana.
 CCV. De purgandis electis.
 CCVI. De bonis qua nemo amittit in-
 vitis.
 CCVII. De fine filium.
 CCVIII. De tristitia.
 CCIX. De peccatis preteritis.
 CCX. De veritate.
 CCXI. De impunitate peccatorum.
 CCXII. De preventis misericordia Dei.
 CCXIII. De effectibus supplicationis.
 CCXIV. De proventus bonorum per tenta-
 tiones.
 CCXV. De prophetiis implendis.
 CCXVI. De idolis.
 CCXVII. De corporibus humanis.
 CCXVIII. De fide bona.
 CCXIX. De meditatione filium in oia
 & assensu.
 CCXX. De simulationis mala.
 CCXXI. Pœna anime iustitiam deferentis.
 CCXXII. De duobus civitatibus.
 CCXXIII. Quod preceptum Dei leve sit a-
 manti.
 CCXXIV. De charitate.
 CCXXV. De operibus bonis.

- CCXXVI. De lapsu Adam, & conversione
sclerum.
- CCXXVII. De temporalibus deliciis & pa-
nis.
- CCXXVIII. De Trinitate.
- CCXXIX. Nullam mali esse naturam.
- CCXXX. Quis subtilior sit diabolo.
- CCXXXI. De profunditate iniquitatis.
- CCXXXII. Quod Deus misericors sit in tri-
bulationibus.
- CCXXXIII. De divitiis Christianis.
- CCXXXIV. De fide Abrahæ.
- CCXXXV. De perseverantia in bono.
- CCXXXVI. Quod omnis locus in Deo sit.
- CCXXXVII. De duabus viis.
- CCXXXVIII. A quo bene sit homini.
- CCXXXIX. De obedientia.
- CCXL. De eruditione bonorum per ma-
los.
- CCXLI. De confessione.
- CCXLII. Quod non sit glorandum de
scientia.
- CCXLIII. Qualiter regantur corpora.
- CCXLIV. De stercore panem, & amante
justitiam.
- CCXLV. Quomodo Deus colatur.
- CCXLVI. De corde recto.
- CCXLVII. De benevolentia iusti erga im-
pios.
- CCXLVIII. De simulatione pacis cum ini-
mico.
- CCXLIX. De amore & timore.
- CCCL. Quoniam non franget infelicitas.
- CCCLI. Qualiter dives pauper est Dei.
- CCCLII. De gradibus pietatis.
- CCCLIII. De precationibus contrariis Deo.
- CCCLIV. De mendacio.
- CCCLV. Item de maledictio.
- CCCLVI. De primo & secundo homine.
- CCCLVII. De legis littera.
- CCCLVIII. De mandato Dei, & timore.
- CCCLIX. Quod lex Dei secundum natu-
ram sit.
- CCLX. De gloria non habenda, nisi in
Deo.
- CCLXI. Quid per inobedientiam perdidit
homo.
- CCLXII. De laude & premio fidei.
- CCLXIII. Cui sapientia Dei per carnem
revertit ad homines.
- CCLXIV. De bona fama.
- CCLXV. Quid recte diligatur.
- CCLXVI. De insipienti eloquentia.
- CCLXVII. De indole ingeniorum bonorum.
- CCLXVIII. De diligendo & non diligendo
peccatorem.
- CCLXIX. Quod prima ad Deum via sit
Christus.
- CCLXX. Quod melius sit qui sellitur,
quam qui mentitur.
- CCLXXI. De dilectione bonorum aeternorum,
aut temporalium.
- CCLXXII. De saure & fastidio spirituali.
- CCLXXIII. De laboribus priorum.
- CCLXXIV. De charitate.
- CCLXXV. De flagellis Dei.
- CCLXXVI. De passivibus fidelium.
- CCLXXVII. De originali peccato.
- CCLXXVIII. De providentia Dei operantis.
- CCLXXIX. De observatione sabbati.
- CCLXXX. De requie Dei.
- CCLXXXI. De itinere temporum.
- CCLXXXII. Quod obsequium etiam divi-
na providentia regit.
- CCLXXXIII. Animam rationalem in spirita-
lia erigi debere.
- CCLXXXIV. Quod in miraculis nihil fiat
contra naturam.
- CCLXXXV. De incommutabili ratione ope-
rum divinorum.
- CCLXXXVI. Quod naturale sit nobis velle
vivere, non autem male vi-
vere.
- CCLXXXVII. Qualiter homo presentia Dei
illuminetur.
- CCLXXXVIII. Deo obediendum.
- CCLXXXIX. De excellentia humane natu-
re.
- CCXC. De potestate nocendi.
- CCXCI. Quantum & quale bonum sit
Deus.
- CCXCII. Quod nulla creatura mala sit
in natura.
- CCXCIII. De magnis operibus Domini.
- CCXCIV. De superbia & irvidentia.
- CCXCV. Qualiter plenitudo divinitatis
habitet in Christo corpora-
liter.
- CCXCVI. De vitiis expugnandis.
- CCXCVII. De fortitudine gentilium &
Christianorum.
- CCXCVIII. Quod nullum malum sit, nisi
in aliquo bono.
- CCXCIX. Nullis meritis gratiam pra-
veniri.
- CCC. De circumfusione & baptismo.
- CCCI. De primo & secundo homine.
- CCCLII. De iudiciis Dei.
- CCCLIII. De natiuitate iustorum.
- CCCLIV. De natura humane qualitate.
- CCCLV. De morte peccatorum.
- CCCLVI. De pena peccati.
- CCCLVII. De bona institutione hominis.
- CCCLVIII. De abolitione peccati.
- CCCLIX. De gratia Dei.
- CCCLX. Neminem, nisi Deo miserante
salvari.
- CCCLXI. Nihil excusationis competere
peccatori.
- CCCLXII. De his qui Spiritu Dei aguntur.
- CCCLXIII. Quid sit liberari a corpore
mortis huius.
- CCCLXIV. Nihil hominem posse sine Deo.
- CCCLXV. De vera iustitia.
- CCCLXVI. Quod Christus solus sine pec-
cato subit penam peccati.
- CCCLXVII. Quod gratia non sit ex ne-
cessitate.
- CCCLXVIII. De misericordia & iudicio.
- CCCLXIX. De evigendis lapsis.
- CCCLXX. De commendanda mundi gloria.
- CCCLXXI. De temporalibus bonis relin-
quendis.
- CCCLXXII. De cohibenda ira.
- CCCLXXIII. De lege & gratia.
- CCCLXXIV.

- CCCXXIV.
CCCXXV.
CCCXXVI.
CCCXXVII.
CCCXXVIII.
CCCXXIX.
CCCXXX.
CCCXXXI.
CCCXXXII.
CCCXXXIII.
CCCXXXIV.
CCCXXXV.
CCCXXXVI.
CCCXXXVII.
CCCXXXVIII.
CCCXXXIX.
CCCXL.
CCCXLI.
CCCXLII.
CCCXLIII.
CCCXLIV.
CCCXLV.
CCCXLVI.
CCCXLVII.
CCCXLVIII.
CCCXLIX.
CCCL.
CCCLI.
CCCLII.
CCCLIII.
CCCLIV.
CCCLV.
CCCLVI.
CCCLVII.
CCCLVIII.
CCCLIX.
CCCLX.
CCCLXI.
De sabbato.
De his qua continentur propria sunt.
De inseparabili opere Patris & Filii.
Cui profuit baptismi sacramentum.
Quomodo Christus sit Veritas.
De charitate.
Quomodo Christus reliquerit patrem & matrem.
De comparatione primi Adam & secundi.
De incarnatione Verbi.
De duabus nativitatibus hominum.
De diversitate bonorum in Deo.
De anima & intellectu.
De loco orationis.
De sensibus corporis, & iudicio animi.
De vita Filii Dei.
Quare Filius, & non Pater dicitur iudicaturus.
Quomodo voluntatem Dei & nostram faciamus.
De doctrina Patris per Verbum.
De carne Christi.
Qui edunt corpus Christi.
De malorum felicitate.
De mutatione cordis.
De chrismate.
De vero lumine.
Quod verus Deus & verus homo sit Christus.
De missioni Verbi.
De fide Patris & Filii.
De Deo & homine Jesu Christo.
De unitate divine Trinitatis.
Quomodo ducit Pater Filium.
De fide & veritate.
De bono odore Christi.
De facultate credendi.
De vera dilectione.
De bipartita mundi significatione.
De vitanda scientie gloria.
De laude qua se predicat Deus.
De remittendis peccatis.
CCCLXII.
CCCLXIII.
CCCLXIV.
CCCLXV.
CCCLXVI.
CCCLXVII.
CCCLXVIII.
CCCLXIX.
CCCLXX.
CCCLXXI.
CCCLXXII.
CCCLXXIII.
CCCLXXIV.
CCCLXXV.
CCCLXXVI.
CCCLXXVII.
CCCLXXVIII.
CCCLXXIX.
CCCLXXX.
CCCLXXXI.
CCCLXXXII.
CCCLXXXIII.
CCCLXXXIV.
CCCLXXXV.
CCCLXXXVI.
CCCLXXXVII.
CCCLXXXVIII.
CCCLXXXIX.
CCCXC.
CCCXCI.
CCCXCII.
De impletione desideriorum iustorum.
De confitendo homine Jesu Christo.
De eternitate.
De fide.
Quod propitius sit Deus, non amittendo malorum vitiis.
De dilectione Christi erga diligentes se.
De vitio & palmis vitis.
De humane iustitie modo.
Quod sola divina substantia vere sit simplex.
Quomodo fuit, & est, & erit accipiantur in Deo.
Quod donum Dei sit diligere Deum.
De pace Christi.
Omne tempus a Deo esse dispositum.
De unitate Trinitatis.
Quod pignendo dedit Pater omnia Filio.
De custodia Dei circa nos.
De gratia Dei, qua omne hominis meritum praevenit.
De amore quo Deum amare debemus.
De indiviso Patris, & Filii opere.
Quomodo Filius subiectus erit Patri.
Quod omnia bona ex Deo.
Quod prescientia Dei neminem peccare compellet.
De cognoscendis creaturis qua non videntur.
Quo remedio vulnera animae curentur.
Quod omne vitium est contra naturam.
De pena peccati.
De varietate remedium.
De vitio animae.
De lege omnium artium varietate.
Quae incitetur cor ad discendum.
De divinis Or. non superbiendum.

SANCTI PROSPERI AQUITANI SENTENTIARUM EX OPERIBUS

Sancti Augustini Hipponensis Episcopi delibatarum.

L I B E R U N U S . *

I.

(a) *Qua sit vera innocentia.*

Innocentia vera est, quae nec sibi, nec alteri nocet. Quoniam qui diligit iniquitatem, audit animam suam. Et nemo nou prius in se, quam in alterum peccat.

Ex Prosp. in
expositio-
nem in
Psalm. 100.
V. 8.
Vide Aug.
in Ps. 100.
p. 330.
Prosp. in
expositio-
nem in Ps. 10.
V. 8.
Vide Aug.
in Ps. 10.
p. 330.

II.

De hominibus diligendis.

Sic diligendi sunt homines, ut eorum non dilantur errores: quia aliud est amare quod facti sunt, aliud odire quod faciunt.

III.

De vera aternitate.

Vera aternitas, & vera (b) immutabilitas non est, nisi in deitate Trinitatis: cui quod est esset, (c) perpetuum est: quia natura initio carens, incrementum non indiget, sicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. Creaturae autem (d) etiam illae, quibus Deus aternitatem dedit, vel daturus est, non peritus omnis finis alienae sunt: quia non sunt extra commutationem; dum finis illis est, & temporalis institutio, & localis motus, & ipsa in augmentum sui facta mutatio.

Prosp. in
Psalm. 100.
V. 8.

IV.

De patientia Dei.

Patientia Dei, (e) qua parcat contemptus,

(a) Mf. Jolienus, *De vera innocentia*.
(b) Mf. Remig. Remensis & Jolienus, *immortalitas*: ut in expositione Psalmi 101. legitur, & ad eam Editorum omnium notatur.

(c) Mf. Remig. *semper est*. Editi in margine, *proficium est*.

(d) Mf. Remig. & Jol. addunt hie, *etiam*: ut legitur in expositione Psalmi in margine citati, qua voce tamen hic loci carent Editi nostri omnes.

(e) Editio Colonienfis anni 1531. paulo aliter, *Patientia Dei magna est, quae eruditio est penitentium & oblatio correctionis: nulla enim Christi opera a misericordia vacante: quoniam &c.* Mf. Jol. omittit *etiam*, post *parcat*: & *maruit*. Mf. Remigienfis, *non parcat negatus*.... *Eruditio enim est*. Notandum legimus in margine Edit. Lovan. & po-

parcat etiam negatus, & magis vult vitam peccatoris, quam mortem; eruditio est penitentium, & oblatio correctionis: nec ulla ipsius opera misericordia vacante, quando homini indulgentia consulit, & flagello.

Eruditio
in Ps. 101.
V. 8.
Vide Aug.
in Ps. 101.
p. 330.

V.

(f) *De ultione Dei.*

Divina bonitas ideo maxime irascitur (g) in hoc saeculo, ne irascatur in futuro: & misericorditer adiuvat temporalem severitatem, ne aeternam iuste inferat ultionem.

Prosp. in Ps. 101.
V. 8.

VI.

(h) *De vera Dei laudatione.*

Vera est, confessio benedictis, cum idem sonus est & oris & cordis. Bene autem loqui, & male vivere, nihil aliud est, quam sua se voce damnare.

Idem. V. 11.

VII.

De virtute charitatis.

(i) Dilectio Dei & proximi propria & specialis virtus est piorum atque sanctorum, cum ceterae virtutes & bonis & malis possint esse communes.

Eruditio
in Ps. 101.
V. 8.
Vide Aug.
in Ps. 101.
p. 330.

VIII.

De doctrina apostolica.

Doctrina apostolica (k) tam salubris tamque vitalis est, ut pro capacitate utentium neminem

Prosp. in Ps. 101.
V. 8.

steriorum, *Eruditio penitentium est oblatio correctionis, sicutque legi in codice scripto, qui est Lovaniensis in Cartholis.*

(f) Mf. Jolienus, *De ultione Dei*.

(g) In Mf. Remig. & Jolienus defuit haec, *in hoc saeculo*; & postea, *in futuro*: quae nec io expositione Psalmi 101. leguntur.

(h) Edit. Colon. vetus, *De vera confessione; sive laudatione*.

(i) Mf. Jolienus, *Charitas Dei*, ut io expositione Psalmi expositum legitur, *apud prosperum*.

(k) Sic Mf. Jolienus. Editi. Colon. vetus, *tam salubris atque vitalis est*. Mf. concinit Psalmi expositio. Edit. Lugdunensis, Lovanensis, Duac. & Coloniae recentior, *salubris atque vitalis est*.

nem sui (a) relinquit exortem. Quia siue parvuli, siue magni, siue infirmi, siue fortes habent in ea (b) unde alantur, & unde fatiuntur.

IX.

De querendo Deo.

Field. in Plal. 100. V. 10. Deum querens, gaudium quaerit. Si ergo quaerat, ut non in, sed in Domino gaudeat. Accedendo enim ad Deum, illuminatur ignorantia (c) ipsius, & corroboratur infirmitas, data sibi & intelligentia qua videat, & charitate qua ferveat.

X.

De falsis spirituali.

Field. in Plal. 100. V. 10. Sicut corpori noxium est, corpoream escam non posse percipere: ita animae periculosum est, spirituales delicias falsitatis.

XI.

(d) De bonorum & malorum finibus.

Mid. 2. 10. Numquam multi sunt, (e) qui ad non esse tendunt. Quid enim tam est obnoxium paucitati, quam quod est debitum perditioni?

XII.

(f) De tranquillitate ultionis Dei.

Field. in Plal. 100. V. 10. Non concupiscit Deus penam reorum, tamquam saturat desiderium ultionis: sed quod iustum est, cum tranquillitate decernit, & recta voluntate disponit; ut etiam mali non sint inordinati.

XIII.

De bono intellectu.

Field. in Plal. 100. V. 10. Bonum intellectum habet, qui (g) quod faciendum est, recte intelligit & facit. Alioqui talis est sine opere intelligentia, qualis sine ti-

more sapientia: (h) cum scriptum sit, *Initium sapientiae timor Domini.*

XIV.

De requie adhibenda in carne (i) viventis.

Habet (k) & in hac vita requiem suam anima, quae de morte infidelitatis exempta est, & non ab operibus iustitiae, sed ab iniquitatis se abstinente actione: ut vivens Deo, & mortua mundo, in humilitatis & mansuetudinis (l) placida tranquillitate requiescat.

XV.

De vivendo (m) Deo.

Field. in Plal. 100. V. 10. Quisquis bene cogitat, (u) quae Deo voveat, & quae vivendo persolvat, seipsum voveat & reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Imago Caesaris reddatur Caesari, imago Dei reddatur Deo. Sed sicut videndum est, (o) quid offeras & cui offeras, ita etiam considerandum est, ubi offeras. Quia veri sacrificii extra Catholicam Ecclesiam locus non est.

XVI.

De iustitia & gratia.

Field. in Plal. 100. V. 10. Duae sunt retributiones iustitiae, cum aut bona pro bonis, aut mala redduntur pro malis. Tertia est retributio gratiae; cum per regenerationem remittuntur mala, & retribuantur bona. Atque ita manifestatur, quia *universa via Domini misericordia & veritas.* Illam autem retributionem impiorum, qui pro bonis mala (p) retribuantur, Deus nescit; qui nisi retribueret bona pro malis, non essent quibus (q) retribueret bona pro bonis.

XVII.

De superis patriae civibus.

Omnis qui ad supernam pertinet civitatem, *vide 100. V. 10.* pere-

(a) M. Remigianus, *dimittas*, ut in expositione Plalmi.

(b) Ita Editio sententiae in Aug. appen. ex Mf. Colbertino. Editio Colon. vetus, *unde alantur, unde fatiuntur*, ut in expositione Plalmi. Editiones Lugd. & ea recentiores, *unde alantur & unde fatiuntur*, omisso & loco priore.

(c) Hoc pronomen, *ipsius*, addit ex Mf. Colb. & edit. append. August. Mf. Remig. & Editiones eo carebant, cum tamen correspondere, *sibi*, paulo post in omnibus codicibus. Mf. Jol. pro *Accedendo ad Deum*, habet, *Accedendo ad Dominum, & illuminatur.*

(d) In editione Colon. veteri, *Quam obnoxium sit ad non esse tendere.* Idemque & Lugdunensis ex Mf. Remig. *Nequaquam.* Melius alii, *Numquam*, ut in Plal. expol.

(e) Mf. Jolensis, *qui percontat*, pro, *qui ad non esse tendunt.*

(f) In Colon. vet. *Quod Deus penam reorum non concupiscit.*

(g) Mf. Jol. *Quos faciendum recte intelligit, facit.* Mf. Remig. recte faciendum intelligit &c. ut

alii codices.

(h) Mf. Jolensis, *cum initium sit sapientiae timor Domini.* Mf. Remig. *cum initio sit sapientia.*

(i) Edit. Colon. vet. *viventium.*

(j) Mf. Jol. *sem in hac vita.* Idem Mf. Jol. omittit *se ante abstinere*, ut exposit. Plal.

(k) Editi omnes, *placida.* Mf. Jol. & Corb. ex quo edit. append. Aug. *placida.* In exposit. Plalmi, *quies tranquillitate.*

(l) Mf. Jol. omittit, *Deo.*

(m) Mf. Colb. & edit. Aug. *quid voveat, & quae vota persolvat.* Mf. Jol. *quid Deo voveat, & quae vota persolvat, hoc exigitur hoc debetur, ut seipsum voveat & reddat.* Imago, &c.

(n) Ita Mf. Remig. *qui pro offeras, habet offeras; forte ex errore.* Mf. Colb. & edit. August. post Colon. vet. *Alia, quid & cui offeras.*

(o) Sic Mf. Colb. & edit. August. app. In exposit. Plalmi *Mali malum pro bono retribuunt.* Tamen editi omnes, *restituunt*, & Mf. Remig. Jol. vero Mf. *restituunt.*

(q) Mf. Remig. *retribuuntur.*

peregrinus est mundi; & dum temporali utitur vita, in patria vivit aliena, ubi inter multa illecebrofa, & multa fallacia, Deum nosse & amare paucorum est, (a) quibus sit *preceptum Domini lucidum, illuminans oculos*, ut nec in Dei, nec in proximi (b) charitate fallantur.

Prof. 18. 19.

XVIII.

De carnis cupiditate vincenda.

Nemo est cujus animam corruptibile corpus, & inhabitatio terrena non aggravet. (c) Sed admitendum est, ut carnis cupiditates spiritus vigore superentur; & interior homo qui semper sibi sentit resisti, semper se divino auxilio expectet adjuvari.

*1814. V. 11.
Sep. 2. 11.*

XIX.

De angusta vita (d) via.

Angusta est via quae ducit ad vitam: & tamen per ipsam, nisi dilatarit corde non curritur. Quia inter virtutum, quo gradiuntur pauperes Christi, amplum est (e) fidelium spei, etiam si arctum sit infidelium vanitati.

*1814. V. 11.
Mensch. 7.
11.*

XX.

De premio (f) Christianae religionis.

Hoc affectu & desiderio colendus est Deus, ut sui cultus ipso sit merces. Nam qui Deum idcirco colit, ut aliud magis quam ipsum promereatur, non Deum colit, sed illud quod a seipso concupiscit.

*1814. V. 14.
Fide Aug.
1814. inf.
app. 1814.*

XXI.

De occultis non judicandis.

De occultis cordis alieni temere iudicare peccatum est; & cum, (g) cujus non videntur opera nisi bona, iniquum est ex suspitione reprehendere. Cum coram quo homini sunt incognita, solus Deus iudex sit iustus, qui & inspector est verus.

*Prof. 1814.
V. 10. 11.
1814. inf.
1814. inf.
1814. inf.*

XXII.

De adiutorio Dei.

Divini est muneri, cum & recta cogitamus, & pedes nostros a falsitate (h) & iniquitate

*Prof. 1814.
V. 10. 11.
1814. inf.
1814. inf.*

(a) Mf. Jolicms. quibus fu.

(b) Mf. Co. b. & edit. app. Augusti. fallantur dilectione. Sic & expod. Plalmi. Cum ceteri omnes habuerint, charitate fallantur.

(c) Edit. Colon. vet. nescitum est... semper de divino. Mf. Jol. expectat adjuvari. Reliqui omnes, expectet adjuvari.

(d) Mf. Jolicms. De angusta via: omnia voce, vite.

(e) Edit. Colon. vet. fidei spui.

(f) Mf. Jol. non habet vocem hanc, Christiana.

(g) Edit. Colon. vet. cuius opera non videntur, nisi bona... solus Deus iudex sit, quo iustus est, & inspector verus, Mf. Remig. Cum coram quo homini sunt incognita solus Deus iudex sit iustus, qui

continemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, ut operemur, opera tur.

XXIII.

De passionibus sanctorum. (i)

Iusto iudicio Dei datur plerumque peccatoribus portitas, qua sanctos ipsius persequuntur: (k) ut qui Spiritu Dei juvantur & aguntur, fiant per laborum exercitia clariores.

*Prof. 1814.
V. 11.*

XXIV.

De scientia boni. (l)

Non est vera scientia boni, nisi ad hoc comprehendatur, ut agatur. (m) Non enim utiliter meditatur legem Dei, qui laborat ut memoria teneat, quod actione non implet.

*1814. V. 12.
11.*

XXV.

De amore legis. (n)

Qui legem Dei diligit, probat se (o) in hominibus inquis id quod contra legem est odisse, non homines.

*1814. V. 12.
11.*

XXVI.

De feruaculis mandatis Dei. (p)

Mandata Dei scrutari, nisi quiera mens, non potest. Ut ergo religiosum exerceatur studium, abigenda sunturgia malignorum.

*1814. V. 12.
11.*

XXVII.

De perficiendo. (q)

Nemo tam eruditus, nemo tam doctus est, qui superna illustratione non egeat. (r) Non enim ita ulla divinarum bonorum augmenta sufficiunt, ut non semper superis, quod mens rationalis, & intelligendum desideret, & gerendum.

*1814. V. 12.
11.*

XXVIII.

De duplici opere Dei. (s)

Si omnes homines simul consideremus, quorum alii misericordia salvi fuerunt, alii veritate damnantur; universae viae Domini, id est, misericordia & veritas, suo fine distinctae sunt. Si autem

*1814. V. 12.
11.*

inspector est veri.

(a) Mf. Remig. a falsitate injustitia.

(b) Edit. Colon. vet. addit, a malis.

(c) Mf. Coib. & edit. app. Augusti. ut illi qui.

(d) Edit. Col. vet. addit, & actione.

(e) Editio Col. vet. Insuper autem.

(f) Editio Colon. vet. addit, in bonis malis.

(g) Mf. Remig. & Jol. in omnibus inquis.

(h) Editio Col. vet. addit, sine purgatis.

(i) Editio Colon. vet. addit hic, semper.

(j) Mf. Remig. Non enim illa ita Col. vet. illa

ita.

(k) Editio Colon. vet. addit; misericordia & veritas.

autem solos sanctos intramus, non discernuntur hæc viæ (a) Domini. Individua enim ibi est, & a misericordia veritas, & a veritate misericordia: quia beatorum sanctorum & de manere gratiæ est, & de retributione iustitiæ.

XXIX.

De observantia pacis. (b)

*Exilem
Propos in
Ffol. 126.
V. 7.*

Christianæ perfectionis est, pacificum esse etiam cum pacis inimicis, per correctionis, non consensu malignitatis: ut si nec exemplum, (c) nec cohortationem dilectionis sequantur; causas tamen non habeant, quibus odisse nos debeant.

XXX.

De custodia Dei. (d)

*Exilem
in Ffol. 126.
V. 7.*

Custodit nos Dominus ab omni malo, non ut nihil patiamur adversi, sed ut ipsi adversitatis amara non ledatur. Cum enim tentatio adest, sit quidem in id quod nos impugnat introitus: (e) & cum bono fine, id est, sine vulnere agimus, tentatio confirmatur; ad æternam requiem, de profundo temporalis laboris exitur.

XXXI.

(f) De adiutorio Dei.

*Exilem
in Ffol. 126.
V. 7.*

(g) Ad caelestis Iherusalem consortium non accedunt, nisi qui toto corde profitentur, non proprii operis, sed divini esse muneris, quod ascendunt.

XXXII.

(h) De odiis mundi in Christianos.

*Exilem
in Ffol. 126.
V. 7.*

Omnes qui in Christo pie volunt vivere, necesse est ut ab impiis & dissimilibus patiantur opprobria; & despiciantur tamquam sulti & insani, qui (i) presentia bona perdant, & invisibilia sibi ac futura (k) promittant. Sed hæc despectio & irrisio (l) in impios retorquetur, cum & abundantia eorum in egestatem, & superbia transferit in confusionem.

XXXIII.

(m) De patientia fidelium.

Tota fidelium salus, tota patientiæ fortitudo, ad eum, qui in sanctis suis est mirabilis referenda est: quia nisi in illis Dominus esset, furori impiorum fragilitas humana succumberet.

*Exilem
in Ffol. 126.
V. 7.*

XXXIV.

De obsequiis debitis.

Ita & a plebibus principes, & a servis domini fuit ferendi, ut sub exercitatione tolerantia sustineantur temporalia, & sperentur æterna. Auger enim (n) merita virtutis, quod propositum non violat religionis.

*Exilem
in Ffol. 126.
V. 7.*

XXXV.

(o) De toleranda varietate mundana.

Recti corde de præceptis Dei & constitutionibus non queruntur: quia iulum est omnia æquanimiter accipi, quæ judicaturus (p) voluit tolerari.

Idem. V. 8.

XXXVI.

De edificatione domus Dei.

Omnes sancti edificii status, sicut Deo (q) operante proficit, ita Deo custodiente consistit. Quoniam tunc utilis prepositorum custodia est, cum Spiritus Dei populo suo presidet, & non solum greges, sed etiam ipsos dignatur custodire pastores.

*Exilem
in Ffol. 126.
V. 7.*

XXXVII.

De æternis gaudiis.

Æternæ civitatis æterna sunt gaudia, (r) & stantium dierum (s) perpes infinitas nec variabitur, nec labetur: quia incommutabili pace possident, quorum omnium erit bonum, quod fuerit etiam singulorum.

*Exilem
in Ffol. 126.
V. 7.*

XXXVIII.

De lege charitatis.

Lex Christi (t) perfectio charitatis est, qua Deus

*Exilem
in Ffol. 126.
V. 7.*

- (a) Mf. Jol. non habet vocem hanc, Domini.
(b) Editio Colon. vet. addit, cum malis.
(c) Edit. Colon. vet. nec cohortationum differentiationem sequantur. Mf. Jol. nec exemplo, nec cohortatione dilectionis.
(d) Editio Colon. vet. addit, in tentatione.
(e) Colon. vet. editio, Et sicut bono fine, id est sine vulnere, anima tentatio confirmatur. Mf. Jol. Et cum bono.
(f) Edit. Col. vet. De manere Dei in ascensu Iherusalem.
(g) Mf. Remig. Ad caelestis Iherusalem consortium non accedunt, nisi qui consensum accipiunt.
(h) Colon. vet. edit. De odio.
(i) Edit. Colon. vet. in presentia.
(k) Mf. Jolentis, perquirant.

- (l) Mf. Jol. in ipso. Mf. Remig. in ipsi forte pro in ipso.
(m) Colon. vet. edit. De patientia, in quo consistat.
(n) Mf. Colb. & edit. Angust. meritis.
(o) Edit. Colon. vet. Non conquiritur de constitutionibus Dei.
(p) Colon. vet. edit. voluntis.
(q) Colb. cod. Mf. cooperantur: ac inf. loco, enflasia est, uras est.
(r) Mf. Jolentis & instantium dierum. Mf. Remig. & instantia dierum. Postea.
(s) Colon. vet. edit. perpetuas infinitas... quoniam eris æternam bonam, etiam que sunt singularum.
(t) Editio Colon. vet. perfectio est charitatis.

Deus proximique diligitur, & per quam dicitur Conditori legis, (a) *Dimittite nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Bene enim expectat promissionem Dei, qui mandata ejus exequitur: nec frustra sperat parcendum peccatis suis, qui ignoscit alienis.

Matth. 6.
12.

XXXIX.

De justissimis Dei.

Nihil Deus jubet quod sibi profit, sed illi cui jubet. Ideo verus est Domini, qui servo non indiget, & quo servus indiget.

Ex Aug.
Epist. 120.
ad Marcellinum n. 6.

XL.

(b) De temporali scientia Dei.

Id quod in tempore novum est, non est ovum (c) apud Deum, qui condidit tempora, & sine tempore habet (d) omnia, quae suis quibusque temporibus, pro eorum varietate, distribuit.

ibid. n. 7.

XLI.

De providentia Dei.

Mutabilium dispositionem (e) immutabilis ratio continet, ubi sine tempore simul sunt, quae in temporibus non simul sunt, quia tempora non simul currunt.

ibid. n. 8.

XLII.

De impunitate peccantium.

Nihil infidelius est felicitate peccantium, (f) quae peccatis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur.

ibid. n. 10.

XLIII.

De legis littera. (g)

Legis littera, quae docet non esse peccandum, si Spiritus vivificans desit, occidit. (h) Sciri enim peccatum facit potius quam cavere: & ideo magis augeri quam minui; quia malae conscientiae etiam pravariatio legis accedit.

Ex Hieron.
de
Spiritu S.
lib. 1.
cap. 10.

XLIV.

De lege & gratia.

Lex data est, ut gratia quaereretur: gratia

ibid. c. 39.

data est, ut lex impleteretur. Neque enim suo vitio non implebatur, sed vitio prudentiae carnis: quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit.

XLV.

De promissione Dei.

Hoc promittit Deus, quod ipse facit. Non enim ipse promittit, & alius facit: quod jam non est promittere, sed praedicere. Ideo non ex operibus, sed ex vocante: ne ipsorum sit, non Dei; & merces non imputetur secundum gratiam, sed secundum debitum; atque ita gratia jam non sit gratia.

ibid. c. 22.

Rom. 9. 11.
O + +

XLVI.

De fidelium culpis, & infidelium bonis.

Sicut non impediunt ab aeterna vita iustum quaedam peccata venialia, sine quibus haec vita non ducitur; sic ad salutem aeternam oihli profunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cujuslibet pessimi hominis invenitur.

ibid. c. 27.

XLVII.

(i) De mala voluntatis effectu.

Cum voluntas mala potestatem accipit, (k) ut efficiat quod copit; ex iudicio Dei venit, apud quem non est iniquitas. Punit enim etiam isto modo: nec ideo iniuste, quia occulte. Ceterum iniquus puniri se ignorat, nisi cum (l) manifestum supplicio senserit nolens, quantum mali sit quod perpetravit volens.

ibid. c. 32.

XLVIII.

De superbia. (m)

Omnia vitia in malefactis tamotummodo valent: sola superbia etiam in recte factis cavenda est.

Ex Aug.
lib. de nra.
& gratia
c. 29.

XLIX.

(n) De imperi usui fortuna.

Interest plurimum qualis sit usus, vel earum rerum quae prosperae, vel earum quae dicuntur adverse. Nam bonus temporalibus, oec bonis extollitur, nec malis frangitur: malus autem ideo (o) huiusmodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur.

Ex Hieron.
de Civitate
Dni, l. 4. c.

L. De

(a) Mf. Jolienſis addit hic Deo: & poſt aliquot verba, qui mandatum ejus.

(b) Emendamus ex Mf. Jolienſi: in quo melius exhibetur ſententia ſubſcripta ſenſus, quam in ceteris, ubi, O temporali ſcientia legitur.

(c) Mf. Jolienſis, apud eum qui.

(d) Edit. Colon. addit, omnium.

(e) Mf. Jolienſis, immutabilis diſpoſitio.

(f) Mf. Remigianus, quia.

(g) Edit. Colon. addit, ſive vita.

(h) Mf. Jolienſis, Sciri, ut in loco Auguſtini in margine citato. Codices alii noſtri Scire, cui non

bene reſpondet caveri.

(i) Colon. vet. edit. De mala voluntate & poſſeſtate.

(k) Edit. Colon. vet. efficitur quod copit, ex iudicio ejus venit.... quanti mali ſit quod perpetravit volens.

(l) Mf. Remig. manifeſta ſupplicia ſenſerit nolens, tunc agnoſcit quantum decet.

(m) Edit. Colon. vet. addit, in imperi.

(n) Colon. vet. De pari uſu. Mf. Jol. De uſu proſperi & adverſi.

(o) Mf. Jolienſis, huius mundi.

L.

De morte sancturum. (a)

186. R. 12. Mala morte putanda non est, quam bona vita praecesserit. Non enim facit malam mortem, nisi quod sequitur mortem. Non itaque multum curandum est necessario morituris, quid accidat ut moriantur, sed moriendo quo ire cogantur.

L I.

De puritate (b) quam non perdis iustus.

187. R. 13. Ita non amittitur corporis sanctitas, manente animi sanctitate, etiam corpore oppresso; sicut amittitur sanctitas corporis, violata animi puritate, etiam corpore intacto.

L II.

De sanctitatis tolerantia.

188. R. 14. Major animus merito dicendus est, qui vitam sermone magis eligit terre, quam figure; & humanum iudicium, (c) maximeque vulgare, quod plerumque caligine erroris involvitur, praecipientibus luce ac puritate continere.

L III.

(d) De libera servitute, & domino servit.

189. R. 15. Iustus quicquid malorum (e) ab iniquis dominis irrogatur, non peccata est criminis, sed virtutis exactionem. Nam bonus etiam si serviat, liber est: malus autem, etiam regnet, servus est; nec unus hominis, sed id quod est gravius, tot dominorum, quot vitiatorum.

L IV.

De oblatione votorum.

190. R. 16. Nemo quidquam Domino recte voveret, nisi ab ipso acciperet quod voveret.

L V.

De essentia Deitatis.

191. R. 17. Omnis substantia quae Deus non est, creatura est, & quae creatura non est, Deus est. Nulla ergo differentia est in deitate Trinitatis: quoniam quod Deo minus est, Deus non est.

S. Prosper. Tom. I.

L VI.

Quales nos diligit Deus.

Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono, non quales sumus nostro merito.

L VII.

(f) De aeternali opere Dei.

Ordo temporum in aeterna Dei sapientia sine tempore est, nec aliqua sunt spodia illius nova, qui fecit quae futura sunt.

L VIII.

De principali omnium rerum causa.

Voluntas Dei est prima & summa causa omnium corporum spiritualiumque mononum. Nihil enim fit visibiliter & sensibiliter, quod non de invisibiliter atque intelligibiliter summi Imperatoris aia, aut iubetur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam peritorum, atque peccatorum, gratiarum & retributionum, in illis totius creaturae amplissima quadam immensaeque republica.

Ex 118. 1.
de Trin.
cap. 4.

L IX.

(g) De sapientia diaboli, & Christi humilitate.

Diabolus superbus hominem superbientem perduxit ad mortem, Christus humilis hominem obediens reduxit ad vitam. Quia sicut ille elatus cecidit, & deiecit convenientem; sic ille humiliatus surrexit, & crevit credentem.

Ex 118. 4.
de Trin.
cap. 20.

L X.

De spiritualibus augmentis.

In echis spiritualibus cum minor minori adhaeret, sicut Creatori creatura, illa fit major quam erat, non ille: & hoc est majus esse, quod est melius esse: quia adhaerens creatura Creatori, non mole auctor, sed virtute fit major.

Ex 118. 4.
de Trin.
cap. 2.

L XI.

De ineffabili excellentia Deitatis.

Excedit supereminentia Deitatis non solum vilitati eloquii nostri, sed etiam intelligentiae faculta-

Ex 118. 4.
de Trin.
cap. 2.

(a) Edit. Colon. vet. addit *bona*. Mf. Jol. *Quod non possis male mori, qui hoc vixisti*.

(b) Edit. Colon. *De puritate animi, oppressio corporis*.

(c) Colon. vet. edit. *maxime* quod est vulgare.

(d) Edit. Colon. *De libera servitute in Domino servit*, forte pro, & domino servit: ceteri codices, *De humilitate iustorum*, non tam bene.

(e) Edit. Colon. *aliquis dominus irrogat*... Nam etiam *boni si serviat*, &c. Mf. Jol. *malus utiensi*.

Mf. Jol. initio, *Iustus quicquid mali*.

(f) Codices omnes aia, praeter Mf. Jolientem, *De temporalibus*: cuius laudis magis congruere tentatur videri est, ubi fit *tempore* dicitur esse in Deo *ordo temporum*.

(g) Hoc loco Mf. cod. Colbertinus *sententiam* illam addit. *De finibus malorum & bonorum*. Scire volens in quatuorvisus parte locandis, *Dicitur quid times, quia, sit quod amat*. Sumpta est ex libro Epigrammatum Iovinii, c. 39.

culatatem. Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur, & verius est, quam cogitatur. Non (a) parva autem notitia pars est, si ante quam scire possumus quid sit Deus possumus scire quid non sit.

LXII.

De vera beatitudine.

Ex 10, 27.
de Trin.
app. 1.

Omnes beati habent quod volunt, quamvis non omnes qui habent quod volunt, continuo sint beati. Continuo autem sunt miseri, qui vel non habent quod volunt, vel id habent quod non recte volunt. Propter ergo beatitudinem voluntas recta, etiam (b) non adepta quod cupit, quam prava, etiam si quod cupit obtinuit.

LXIII.

(c) Quid sit esse cum Deo.

Ex 10, 24.
de Trin.
app. 1.

Magna hominis miseria est, cum illo non esse, sine quo non potest esse. In quo etenim, sine dubio sine illo non est: & tamen si ejus non meminit, eumque non intelligit, neque diligit, cum eo non est.

LXIV.

De incarnatione Verbi Dei.

V. Aug. in
Trinitate, ser.
14, n. 6. Op.
ser. 12, n. 6.
inf. app. p.
31b.

Divinitas Verbi aequalis Patri, facta est participes mortalitatis nostrae, non de suo, sed de nostro: ut & nos efficeremur participes divinitatis ejus, non de nostro, sed de ipsius.

LXV.

(d) Quo odio odiendi sunt mali.

Proclm. p.
118, v. 24.
Conf. 118,
n. 6. G. 6.
Dei in 10.
app. p. 118.

Perfectum odium est, quod nec propter vitia homines odierit, nec vitia propter homines diligas. Recte ergo in malis odimus malitiam, & diligimus creaturam: ut nec propter vitium natura damnetur, nec propter naturam vitium diligatur.

LXVI.

De labore (e) fugientium mendacia.

V. Aug. in
p. 118, n.
3. inf. app.
p. 118.

Difficilia & laboriosa sunt signamenta mendacii. Qui autem verum vult dicere, non laborat: quietiores enim sunt boni, quam mali;

& absolutoria sunt verba (f) veridicorum, quam commenta fallacium.

LXVII.

(g) De divinis scripturis.

Bonae sunt in scripturis sanctis mysteriorum profunditates, quae ob hoc teguntur, ne vilescant; ob hoc quæruntur, ut exerceant; ob hoc (h) autem aperiantur, ut pascant.

Aug. in
p. 118, n. 6.

LXVIII.

(i) De oratione Domini.

Orans cum fudore sanguinem Dominus Jesus Christus, significabat de toto corpore (k) suo, quod est Ecclesia, emanatur Martyrum passionem.

V. 118, d. n. 6.
Op. in p.
118, n. 1. inf.
app. p. 118.

LXIX.

(l) De sacramentorum perceptione.

Sacramentum pietatis in iudicio sibi famit indignus. Bene enim esse non potest male accipienti quod bonum est.

Aug. in 4.
118, n. 24.

LXX.

De laudando (m) Deum.

Qui laudat Deum in miraculis beneficiorum, laudet etiam in terroribus ultionum. (n) Nam & blanditur & minatur. Si non blandiretur, nulla esset exhortatio: si non minaretur, nulla esset correctio.

Proclm. p.
118, v. 2. 118
Dei in 10.
app. p. 118.

LXXI.

De acceleranda conversione. (o)

Remedia (p) conversionis ad Deum, nullis sunt cunctationibus differenda; ne tempus correctionis preat tarditate. Qui enim penitenti indulgentiam promittit; dissimulanti diem crastinum non spondit.

V. de Aug.
118, n. 24.
inf. app.
p. 118.

LXXII.

De humilitate orandi. (q)

Rectus est, & bene invocatur Deus, qui in omnibus malis quæ patitur, se accepit, non Deum;

V. de 118.
n. 118, v. 24.
app. p. 118.

(a) M. Jolienis. Non parva... si ante quam possumus scire, &c. Nec distat Augustini liber. Non enim parva notitia pars est... si ante quam scire possumus quid sit Deus, possumus jam scire quid non sit.

(b) Edit. Colon. vet. non adepto. M. Jolienis quæ caput... quod recipiunt.

(c) Colon. vet. edit. Quamvis in esse cum Deo.

(d) Edit. Colon. vet. De bonis malis odiendis.

(e) M. Jol. fallaciam.

(f) M. Jol. Colon. & Jol. cum edit. app. August. & omnes editi in ora libri, veridicorum: etsi hi in tanta potuerint, veracium.

(g) M. Jolienis. De passionibus Scripturarum.

(h) In M. Remig. & Jol. deest, antea: nec

habetur in loco Augustini.

(i) Col. vet. edit. De oratione Christi in sanguine.

(j) M. Jol. addit pronomen. Jam: cum epus respondet in loco posteriori Augustini.

(k) Colon. vet. edit. De sacrificiis et mact.

(l) M. Jol. Deo laudat, ubi eadem Deum.

(m) Edit. Colon. vet. De laude Dei in beneficiis et mact.

(n) M. Jol. nunc blanditur, & nunc minatur. M. Remig. Non enim blanditur & minatur ubi de-ficiatur non, & non minatur, ut in locis Prosperi, & Augustini habetur.

(o) Colon. vet. edit. addit, in remedio.

(p) M. Remig. correctio.

(q) Edit. Colon. vet. addit, in bonis et malis.

Deum; & in bonis quæ facit, non se laudat, sed Deum. Sicut enim repellit Deus peccata sua deludentem, sic recipit consistentem.

pellit: ita ordinata sollicitudo securitatem parit.

LXXIII.

De admiratione creaturarum. (a)

Vide Aug. in Ps. 141. n. 1. infra. 222. p. 124. Mirabilis est fabrica mundi, sed mirabilior fabricator. Et male occupatur creatis, qui (b) a Creatore discedit: (c) qui si hauserit superiori, inferiora calcabit; ne quod dilexerit contra naturam, convertatur in peccatum.

LXXIV.

De anima inordinata.

Aug. in Ps. 141. n. 1. Anima rationalis superioribus inferiora præponens, non potest regere quod regebat: quia regi (d) nolit a quo regebatur.

LXXV.

De pœna peccati. (e)

Vide Aug. in Ps. 141. n. 1. Corpus carnis nostræ ornamentum nobis fuit: peccavimus, & compedes inde accepimus, ut vinculis mortalitatis omnis humanarum actionum cursus præpediretur.

LXXVI.

De ratione (f) pfellendi.

Vide Aug. in Ps. 141. n. 1. infra. 222. p. 124. Recte in Dei laudem pfellit, cujus opera cum voce concordant. Nam finitocarmine, vox tacet: vita autem in bonis actibus (g) permanens, nunquam reticet ejus gloriam, quem in se gaudet operari.

LXXVII.

De timore. (h)

Vide Aug. in Ps. 141. n. 1. infra. 222. p. 124. Omnia quæ timeantur, rationabiliter declinantur: Deus sic timeendus est, ut ab ipso ad ipsum (i) conflaturus. (k)

LXXVIII.

De recta sollicitudine. (l)

Vide Aug. in Ps. 141. n. 1. Sicut præposita securitas in periculum in-

LXXX.

De virginitate. (m)

Virginitas carnis, corpus intactum: virginitas animæ, fides incorrupta.

LXXX.

(n) De modo habendi.

multa nos in facultatibus nostris superflua habere (o) probabimus, si necessaria sola retineamus. Nam vana querentibus nihil sufficit, & alienorum quodam modo tentor est, qui profutura pauperibus inutiliter habet.

LXXXI.

De cogitationibus. (p)

Quomodo aures nostræ ad voces nostras, (q) sic aures Dei ad cogitationes nostras. Non potest autem fieri, ut (r) in mala opera exeant cogitationes bonæ: quoniam hæc actione promittitur, quod corde concipitur.

LXXXII.

De cantico novo.

Sicut veteris hominis vetus canticum ad temporalia, sic novi hominis novum canticum pertinet ad æterna; & ita unusquisque catat, ut vivit. Novum autem canticum, carmen est fidei quæ per dilectionem operatur.

LXXXIII.

De vera humilitate.

Vera fidelium humilitas est, in nullo superbi-
re, in nullo murmurare; nec ingratum esse, nec querulum, sed in omnibus Dei judicii gratias Deo agere, Deumque laudare, cujus omnia opera aut iusta sunt, aut benigna.

LXXXIV.

De desperantibus.

Nimis miser est, qui non sperat (s) in Deo, T 2 & de

(a) Colon. vet. edit. addit, & calcatione.
(b) Mss. Remig. & Jol. ab auctore: idemque margini inscribitur in aditis omnibus, dempto Col. vet.
(c) Colon. vet. edit. cui si inhaerit.
(d) Edit. Colon. vet. & Lugdun. voluit: errore manifeste ex loci sensu, & Augustini libro.
(e) Colon. vet. edit. addit, in compedibus.
(f) Remendamus ex Mss. Jol. sum in editis fere omnibus haberetur pfellendum. Colon. vet. edit. De pfellendum cum opere & voce.
(g) Mss. Jol. permanentis.
(h) Colon. vet. edit. addit, recte.
(i) Mss. Remig. confluentem.

(k) Colbertinus codex addit, utile prædixi est, mundana adversa caverre. Initium est prosperiani epigrammatis 73.
(l) Edit. Colon. vet. addit, & securitate.
(m) Colon. vet. edit. addit, corporis & animæ.
(n) Edit. Colon. vet. Contra superflua.
(o) Mss. Remig. & Jol. probabimus.
(p) Colon. vet. edit. addit, ad Deum.
(q) Mss. Jol. ita cogitationes nostras ad aures Dei.
(r) Mss. Jolienis, mala opera exerceant, Mss. Remig. mala opera exerant.
(s) Mss. Remig. & Jol. in Deum: & infra, querit.

Prof. in Ps.
141. V. 1.
habet ex
Aug. serm.
in Ps. 141.
n. 1.

V. Aug. in
Ps. 141. n. 1.
Expositio,
n. 11. infra
222. p. 124.

cultatem. Vetus enim cogitatur Deus, quam dicitur, & verus est, quam cogitatur. Non (a) parva autem notitia pars est, si ante quam scire possumus quid sit Deus possumus scire quid non sit.

LXII.

De vera beatitudine.

Ex lib. vi.
de Trin.
cap. 1.

Omnes beati habent quod volunt, quamvis non omnes qui habent quod volunt, continuo sint beati. Continuo autem sunt miseri, qui vel non habent quod volunt, vel id habent quod non recte volunt. Propter ergo beatitudinis voluntas recta, etiam (b) non adepta quod cupit, quam prava, etiam si quod cupit obtinuit.

LXIII.

(c) Quid sit esse cum Deo.

Ex lib. vi.
de Trin.
cap. 1.

Magna hominis miseria est, cum illo non esse, sine quo non potest esse. In quo etenim, sine dubio sine illo non est: & tamen si ejus non meminit, cumque non intelligit, neque diligit, cum eo non est.

LXIV.

De incarnatione Verbi Dei.

V. Aug. in
F. 112. f. 1.
16. n. 1.
17. n. 1.
18. n. 1.
19. n. 1.

Divinitas Verbi æqualis Patri, facta est particeps mortalitatis nostræ, non de suo, sed de nostro: ut & nos efficeremur participes divinitatis ejus, non de nostro, sed de ipsius.

LXV.

(d) Quo odio odiendi sint mali.

Prolog. P.
117. P. 1.
118. P. 1.
119. P. 1.
120. P. 1.

Perfectum odium est, quod nec iustitia, nec scientia caret: id est, ut nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Recte ergo in malis odimus malitiam, & diligimus creaturam: et nec propter vitium auctorem damnetur, nec propter naturam vitium diligitur.

LXVI.

De labore (e) fingentium mendacia.

V. Aug. in
F. 119. P. 1.
120. P. 1.
121. P. 1.

Difficilia & laboriosa sunt figmenta mendacii. Qui autem verum vult dicere, non laborat: quietiores enim sunt boni, quam mali;

& absolutoria sunt verba (f) veridicorum, quam commenta fallacium.

LXVII.

(g) De divinis scripturis.

Bonæ sunt in scripturis sanctis mysteria profunditates, quæ ob hoc teguntur, ne vilescant; ob hoc queruntur, ut exerceant; ob hoc (h) autem aperuntur, ut pascant.

LXVIII.

(i) De oratione Domini.

Orans cum sudore sanguinis Dominus Jesus Christus, significabat de toto corpore (k) suo, quod est Ecclesia, emanatur Martyrum passiones.

LXIX.

(l) De sacramentorum perceptione.

Sacramentum pietatis in iudicium sibi sumit indignus. Bene enim esse non potest male accipienti quod bonum est.

LXX.

De laudando (m) Deum.

Qui laudat Deum in miraculis beneficiorum, laudet etiam in terroribus ultionum. (n) Nam & blanditur & minatur. Si non blandiretur, nulla esset exhortatio: si non minaretur, nulla esset correctio.

LXXI.

De acceleranda conversione. (o)

Remedia (p) conversionis ad Deum, nullis sunt conatibus differenda; ne tempus correctionis pereat tarditate. Qui enim penitenti indulgentiam promittit; dissimulanti dicam cruci-num non spondit.

LXXII.

De humilitate orandi. (q)

Rectus est, & bene invocat Deum, qui in omnibus malis quæ patitur, se necessest, non Deum;

(a) M. Jolienis. Non parva... si ante quam possumus scire, &c. Nec distat Augustinus liber. Non enim parva notitia pars est, si ante quam scire possumus quid sit Deus, possumus scire quid non sit.

(b) Edit. Colon. vet. non adeptus. M. Jolienis quæ cupit... quod concupiscit.

(c) Colon. vet. edit. Quorum sit esse cum Deo.

(d) Edit. Colon. vet. De bonis malis odiendis.

(e) M. Jol. fallitiam.

(f) Edit. Colon. & Jol. cum edit. app. August. & omnes editi in ora libri, veridicorum: est hi in textu producit, veraciorum.

(g) M. Jolienis. De questionibus Scripturarum.

(h) Io. Miss. Remig. & Jol. deest, antem: nec

habetur in loco Augustini.

(i) Col. vet. edit. De oratione Christi in sanguine.

(j) M. Jol. addit prænomen, suo: cum ejus respondit in loco posteriori Augustini.

(k) Colon. vet. edit. De sacramentis ad multos.

(l) M. Jol. Deo legit, ubi ceteri Deum. Colon. vet. edit. De laude Dei in beneficiis & miris.

(m) M. Jol. non blanditur, & non minatur.

M. Remig. Non enim Mandatur & minatur ubi desideratur non, & non minatur, ut in locis Prosperi, & Augustini habetur.

(n) Colon. vet. edit. addit, in remedia.

(o) M. Remig. correctior.

(p) Edit. Colon. vet. addit, in levibus ac malis.

Deum; & in bonis quæ facit, non se laudat, sed Deum. Sicut enim repellit Deus peccata sua defendentem, sic recipit confitentem.

LXXIII.

De admiratione creaturarum. (a)

V. Aug. in Ps. 141. n. 1. infra pp. p. 316. Mirabilis est fabrica mundi, sed mirabilior fabricator. Et male occupatur creatis, qui (b) a Creatore discedit: (c) qui si haerit superiori, inferiora calcabit; ne quod dilexerit contra naturam, convertatur in pernam.

LXXIV.

De anima inordinata.

Aug. 116. n. 1. Anima rationalis superioribus inferiora preponens, non potest regere quod regebat: quia regi (d) noluit a quo regebatur.

LXXV.

De pœna peccati. (e)

Uld. n. 17. Corpus carnis nostræ ornamentum nobis fuit: peccavimus, & compedes inde accepimus, ut vinculis mortalitatis omnis humanarum actionum cursus præpeditetur.

LXXVI.

De ratione (f) pfallendi.

Vide Aug. in Ps. 141. n. 2. infra pp. p. 316. Recte in Dei laudem pfallit, cuius opera cum voce concordant. Nam finito carmine, vox tacet: vita autem in bonis actibus (g) permanens, nunquam recedit ejus gloriam, quem in se gaudet operari.

LXXVII.

De timore. (h)

Vide 116. n. 2. infra pp. p. 316. Omnia quæ timeantur, rationabiliter declinantur: Deus sic timendus est, ut ab ipso ad ignem (i) confugiat. (k)

LXXVIII.

De rella sollicitudine. (l)

V. Aug. in Ps. 141. n. 1. Sicut præpostera securitas in periculum im-

pellit ita ordinata sollicitudo securitatem parit.

LXXIX.

De virginitate. (m)

Virginitas carnis, corpus intactum: virginitas animæ, fides incorrupta.

LXXX.

(n) De modo habendi.

Multa nos in facultatibus nostris superflua habere (o) probabimur, si necessaria sola retineamus. Nam vana querentibus nihil sufficit: & alienorum quodam modo reterent est, qui profutura pauperibus inutiliter habet.

LXXXI.

De cogitationibus. (p)

Quomodo aures nostræ ad voces nostras, (q) sic aures Dei ad cogitationes nostras. Non potest autem fieri, ut (r) in mala opera exant cogitationes bonæ: quoniam hoc actione promittitur, quod corde concipitur.

LXXXII.

De cantico novo.

Sicut veteris hominis vetus canticum ad temporalia, sic novi hominis novum canticum pertinet ad æterna; & ita unusquisque cantat, ut vivat. Novum autem canticum, carmen est fidei quæ per dilectionem operatur.

LXXXIII.

De vera humilitate.

Vera fidelium humilitas est, in nullo superbiere, in nullo murmurare; nec ingratum esse, nec querulum, sed in omnibus Dei iudiciis gratias Deo agere, Deumque laudare, cuius omnia opera aut iusta sunt, aut benigna.

LXXXIV.

De desperantibus.

Nimis miser est, qui non sperat (s) in Deo, & de

(a) Colon. vet. edit. addit. & calcatione.
(b) Mss. Remig. & Jol. ab auctore: idemque margini inscribitur in editis omnibus, dempto Col. vet.
(c) Colon. vet. edit. cui si inhaerens.
(d) Edit. Colon. vet. & Lugdun. voluit: errore manifeste ex loci sensu, & Augustini libris.
(e) Colon. vet. edit. addit. in compediis.
(f) Emendamus ex Mss. Jol. cum in editis fere omnibus haberetur pfallentium. Colon. vet. edit. De pfallentibus cum opere & voce.
(g) Mss. Jol. permanentis.
(h) Colon. vet. edit. addit. recte.
(i) Mss. Remig. confugientis.

(k) Colbertinus codex addit, utile prodesti est, mundana adversa cavere. Initium est prosperiani epigrammatis 73.
(l) Edit. Colon. vet. addit, & secretarum.
(m) Colon. vet. edit. addit. corporis & animæ.
(n) Edit. Colon. vet. Contra superflua.
(o) Mss. Remig. & Jol. probabimus.
(p) Colon. vet. edit. addit, ad Deum.
(q) Mss. Jol. ita cogitationes nostræ ad aures Dei.
(r) Mss. Jolentis, mala opera exercent, Mss. Remig. mala opera exercent.
(s) Mss. Remig. & Jol. in Deum: & infra, quærit.

& de se sibi secunda promittit: cum ex eo ipso quod non querat Dei auxilium, ab omni spe veræ salutis exciderit.

nibus, aut longinqui, (f) aut proximi sumus quia sicut separas dissimilitudo, ita uos illi coniungit imitatio.

LXXXV.

De diuinitis.

V. 146. a.
11. 146a
APP. P. 112.
In magno egestate sunt, qui de iniquitate sunt diuites, iulitiz opes, & sapientiz thesauros (a) non habent: qui autem Domino seruiunt, ea bona acquirunt, quæ perire non possunt.

LXXXVI.

De uera bonitate.

V. 146. a.
11. 146a
APP. P. 112.
Non sufficit abstinere a malo, nisi fiat quod bonum est; & parum est nemini nocere, nisi studeas multis prodire.

LXXXVII.

De mali impanitate.

V. 146. a.
11. 146a
APP. P. 112.
Peccator (b) qui peccat, non ideo a Domino non videtur, quia male agentis pena differtur: gravior autem in eum (c) decernitur, cui etiam ipsa correctio denegatur.

LXXXVIII.

De bona humilitatis.

V. 146. a.
11. 146a
APP. P. 112.
Non acceditur ad altitudinem Dei, nisi per humilitatem; & cui propinquat subditos, longe ab eo recedit elatus.

LXXXIX.

De sepultura.

V. 146. a.
11. 146a
APP. P. 112.
Sicut peccatoribus diuitibus nihil profunt exequi sumptuose, ita nihil nocent aut viles, aut nullæ sanctorum pauperum sepulture.

XC.

De gaudis (d) rectis.

Non potest unquam fraudari delectationibus suis, cui Christus est gaudium. Eterna enim exultatio est, quæ bono latetur æterno.

XCI.

(e) Quid hominem Deo iungat.

Deo, qui ubique est, non locis, sed actio-

V. 146. a.
11. 146a
APP. P. 112.

(a) M. Remig. & Jol. non habent. Editi omnes, non habent.

(b) M. Remig. & Jol. cum peccat.

(c) Colon. vet. edit. de seorsum.

(d) M. Jol. utilis.

(e) M. Jol. Quid sit Deo esse vicinum.

(f) M. Jol. aut propinqui, aut longinqui sumus, & paulo post Colon. vet. edit. sicut nos sepiat.

XCII.

De bono prelio.

Humanæ aegritudinis est, in carne mortali delectationem habere peccandi. Sed discipulus amatorque virtutum, non pecem huic concupiscentiz tribuere, sed bellum debet indicere.

V. 146. a.
11. 146a
APP. P. 112.

XCIII.

De spe fidelium.

Non te terreat, Christiane, quod credita differuntur: licet in abscondito sit promissio, in spe tamen perloqueret oratio. Exercere operibus, crescere virtutibus. Dum fidei constantia probatur, gloria retributionis augetur.

XCIV.

De temporibus (g) malorum.

Omne tempus malorum pusillum est. Quid enim tam exiguum, (h) quam quod in hoc tenet, ut non sit?

XCV.

(i) De charitatis augmento.

Crescit semper (k) charitatis facultas, dum usus maior, & largitas fit ditior.

XCVI.

De defectu malorum.

Malorum impietatem perire necesse est, aut proprio iudicio, aut sententia Dei. Nulla enim iniquitas permanet, cui finem aut correctio, aut damnatio facit.

XCVII.

Unde adheretur Deo.

Adherens Deo & semper (l) ejus faciens voluntatem, nunquam a suo habitatore desertur: & si quædam dura atque aduersa patiatur, non relinquitur, sed probatur.

XCVIII.

(g) Colon. vet. edit. addit hanc vocem, malorum.

(h) Editio Colon. vet. tam exiguum est. Ceteri codices omittunt verbum substantivum est.

(i) M. Jol. De charitate.

(k) Editio Colon. vet. facultatis charitas.

(l) M. Jol. Dei faciens.

XCVIII.

De iustitia.

Tota iustitiae ratio est, ut declinentur mala, & fiant bona: cujus observantiae inter quaslibet advertitatas forma servanda est: quia hoc solum nunquam amittitur, quod (a) operi pietatis impenditur.

XCIX.

De tolerantia.

Tolerentur praesentia mala, donec veniat beatitudo promissa. Sustinantur a fidelibus infidelis, & (b) exortum inter fragmenta altiorum avulsio differtur. Quantumlibet laeviant impii, melior est etiam in hoc tempore causa iustorum, qui quanto acrius impetuntur, tanto gloriofius coronantur.

C.

Quid sit clamor ad Deum.

Clamor ad Deum est intentio cordis, & flagrantia dilectionis: quia semper petitur, quod semper operatur. Hoc autem Deo absconditum non est: quoniam ad ipsum redit, quod ab ipso processit.

CI.

De confitendo peccato.

Bona est (c) peccati confessio, si curatio consequatur. Nam quid prodest detegere plagam, & non adhibere medicinam?

CII.

(d) De perfectione.

In hac vita, quae tota tentatio est, etiam in sublimissimis sanctis, non apprehenditur illa perfectio, cui non superest ascensio.

CIII.

(e) De laboribus praesentis vitae.

Dum praesentis vitae cursus agitur: etiam si valde proficiat (f) cujus exterior homo corrumpitur, & interior renovatur; necesse est tamen. *Prosper. Tom. I.*

men, ut domi conditioni subiacet mortis, labores toleret vetustatis.

CIV.

Quod imago Dei homo sit, (g) nunc obnoxia vanitati.

Imago quidem Dei est homo; & qui per iustitiam ambulat vias, & ad similitudinem sui tendit auctoris: & tamen dum in hac vita degit, conturbationes vanitatis incurrit.

CV.

De eruditione divina. (h)

Prima divini muneris gratia est, ut erudiat nos ad nolite humilitatis confessionem, & agnoscere faciat, quod si quid boni agimus, per illum possumus, sine quo nihil possumus.

CVI.

Quod tota infidelium vita peccatum sit. (i)

Omnis infidelium vita peccatum est, & nihil est bonum sine summo bono. Ubi enim deest agnitio aeternae & incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus.

CVII.

(k) De fundamento spiritali.

Sicut fundamentum corporis fabricae in immo est, ita fundamentum fabricae spiritalis in summo est. Terrena edificatio a terra incipit, caelestis extractio a superius crescit exordio.

CVIII.

(l) Quod recordatio vel oblitio non cadant in Deum.

Tunc dicitur Deus meminisse, quando facit; tunc oblivisci, quando non facit. Nam neque oblitio cadit in Deum, quia nullo modo mutatur; neque recordatio, quia nihil obliviscitur.

CIX.

(m) Qui Dei miracula videant.

Hi vident miracula Dei, quibus profunt. *V. lib. II. c. 11. inf. 2. app. p. 328.*

T 3

Nam

- (a) Ms. Remig. quod opere.
(b) Ms. Remig. & inter horum fragmenta avulsio differtur, quantumlibet laeviant impii. Motus est etiam de August. app. editio distinctionem nostram, quae commodior visa est, prima instituit.
(c) Edit. Colon. & posteriores, peccatori.
(d) Ms. Remig. suam plagam.
(e) Colon. vet. edit. De perfectionis, (forte pro perfectionis) avaritia.
(f) Colon. vet. edit. addit titulo, in versu. Ms. Jol. totum sic habet, De profectu vite praesentis.
(g) Editio Colon. vet. cujus exercitio homo con-

sumitur exterior. Sub finem Ms. Remig. habet, labores, non labores.

(h) Posteriorem hanc tituli partem permittit editio Colon. vet. Ms. Jol. De homine ad imaginem Dei facti.

(i) Editio Colon. vet. addit hic, etiam optimis moribus.

(k) Ms. Jol. De caelesti & terrena edificatione.

(l) Colon. vet. edit. addit, & quomodo. Ms. Jol. aliter totum exhibet. Qualiter accipi debeat, quod oblitiscitur Deus.

(m) Ms. Jol. Qualiter videri possint miracula Dei.

Nam quod non intelligitur, vel unde non proficitur, non videtur.

CX.

De misericordia & veritate (a) iungendis.

Ex ser. a. 10.
27. 28. 29.

Non auferat veritas misericordiam, nec misericordia impedit veritatem. Si enim pro misericordia iudicaveris contra veritatem, aut quasi sigida veritate oblitus fueris misericordiam, non ambulabis in via Domini, in qua misericordia & veritas obviauerunt sibi.

CXI.

De tentatione & imitatione Christi. (b).

Vide serm.
2. in Epist.
m. 1. 10. 11.
27. 28. 29.

Tentatio Christi, eruditio (c) Christiani est. Imitatores enim magistri debent esse discipuli, non in faciendis miraculis, quae nemo exigit; sed in custodienda humilitate atque patientia, (d) ad quae nos Dominus suo invitavit exemplo.

CXII.

De cupiditate & charitate.

114. n. 10.

Quomodo radix omnium malorum est cupiditas, sic radix omnium bonorum est charitas.

CXIII.

(e) De gaudio Christiani.

Christiano (f) recte gaudendi causa non praesens saeculum, sed futurum est; & ita est utendum temporalibus, ne obliuiscamur eternis; ut in via, qua peregrini ambulant, (g) hoc placeat quod ducit ad patriam.

CXIV.

De sabbato.

Vide serm.
1. in Epist.
m. 1. 10. 11.
27. 28. 29.

Male celebrat sabbatum, qui ab operibus bonis vacat. Orium autem ab iniquitate debet esse perpetuum: quia bona conscientia non inquietum, sed tranquillum facit, (h)

CXV.

(i) Quod bonum cum gaudio sit faciendum.

Cum bonum operaris, hilaris operare. Nam si quid boni tritis feceris, fit de te, magis, quam facis.

CXVI.

(k) Quod non homines, sed hominum sit fugienda peruersitas.

Si in mores malorum non transcant boni, etiam inter cohabitantes magna divisio est. Non ergo homines, qui meliorum exemplo contrigunt, sed hominum est fugienda iniquitas.

CXVII.

(l) Quod sint vitanda peccata, non timore paenae, sed amore iustitiae.

Eam Deus innocentiam probat, qua homo non (m) metu praenae sit innocens, sed amore iustitiae. Nam qui timore peccat, quamvis non noceat cui vult nocere, sibi tamen plurimum nocet; & abstineat ab iniquo opere, sola tamen reus est voluntate.

CXVIII.

(n) De humili confessione, & superba iactantia.

Melior est in malis factis hominis confessio, quam in bonis superba gloriatio.

CXIX.

(o) Quod iniqui meliora proficiat bonis.

De malitia mali flagellatur bonus; & de seruo emendatur filius.

CXX.

De fidelium perseverantia.

Sicut stellae caeli non extinguuntur; sic mentes fidelium, adhaerentes firmamento sanctae scripturae, non obsecrat (p) mundana iniquitas.

CXXI.

(a) Edit. Colon. vet. obuiensibus sibi. M. Jol.

(b) Colon. vet. edit. addit, non in miraculis.

(c) M. Remig. Christianus est; & sub finem, ad quam vos.

(d) M. Jol. & patientia, ad quam nos Deus suo exemplo vocat.

(e) M. Jol. Quae sit causa recte gaudendi.

(f) Edit. Colon. & postea, recta gaudendi causa.

(g) Colon. vet. edit. hoc placeat: non malo sensu.

(h) Editio Colon. vet. tranquillum facit unum.

(i) Colon. vet. edit. Quod bonum cum gaudio sit faciendum. Alii, Bonum cum gaudio est faciendum.

(k) M. Jol. De consuetudine. Colon. edit. De co-

habitatione bonorum & malorum.

(l) Colon. vet. edit. non habet paenae, nec iustitiae. M. Jolienis, Quae sit vera innocentia, istae sententiae similes leges apud August. lib. de spir. & lit. cap. 8. & 14. lib. de nar. & grai. cap. 57. & lib. 2. contra 1. script. Pelag. c. 2. & lib. 3. cap. 4.

(m) Colon. recentior editio & postea, metu paenae. M. Remig. post paenae, sit innocens.

(n) Ita M. Jol. & quidem aptius quam alii codices, De Pharisaeis & publicanis, etiam tententia haec ex historia utriusque occasionem sumptis videtur.

(o) M. Jol. De correctione discipulorum.

(p) M. Jol. titulum iustitiae antiquo, De

mundana iniquitate, quem habent alii codices.

Aug. ind.
m. 1.

Ex Kant.
in Ep. 27.
m. 1.

114. n. 11.

114. n. 10.
& legunt
in Epist.
27. 28. 29.

CXXI.

(a) *De propria facultate hominis.*

Exeunt. in Ad peccandum homo abundat propria facultate: ad agendum autem bonum non sibi sufficit, nisi ab illo iustificetur, qui solus iustus est.

CXXII.

(b) *De contrariis moribus.*

Id. n. 12. Magnus bonorum labor est, mores tolerare contrarios: quibus qui non offenditur, parum proficit. Tantum enim torquet iustum (c) iniquitas aliena, quantum recedit a sua.

CXXIII.

(d) *Qualiter accedatur ad Deum, vel recedatur a Deo.*

Exeunt. in Non locorum intervallis acceditur ad Deum, vel receditur ab eo: sed similitudo facit proximum, dissimilitudo longinquum. Et nimia miseria est, ab eo bono longe esse, quod ubique est.

CXXIV.

De vera libertate.

Id. n. 13. Libera semper est servitus apud Deum, cui non necessitas servit, sed caritas.

CXXV.

(e) *De tolerantia.*

Id. n. 14. Qui ideo neminem vult hominem pati, quia multum, ut arbitrat, proficit; per hoc ipsum quod alios non tolerat, ostendit quod potius non proficit.

CXXVI.

(f) *Unde sit bonum nostrum.*

Id. n. 15. Totum bonum quod habemus, ab artifice nostro habemus. Sed si hoc in nobis est quod ipsi fecimus, inde damnabimur; si autem hoc quod Deus fecit, inde coronabimur.

CXXVII.

(g) *De incarnatione Verbi.*

Verbum Dei, per quod facta sunt omnia, tempus præordinavit, quo susciperet carnem; (h) non tempori cessit, quo verteretur in carnem. Homo quippe Deo accessit, non Deus a se recessit.

CXXVIII.

(i) *De fide & intellectu.*

(k) Intellectui fides viam aperit, infidelitas claudit.

CXXIX.

(l) *De superbia.*

Quo primum vitio (m) superatus est homo, hoc ultimum vincit. Cum enim (n) omnia peccata superaverit, manet periculum, ne bene sibi bene conscia, in se potius, quam in Domino gloriatur.

CXXX.

(o) *De perfectione desideriorum.*

Finis curarum (p) perfectio est desideriorum; & in id quique tendit ac nititur, ut ad illud perveniat quo delectatur. (q) Sapientis ergo est, hoc appetere, quod bonum facit; non id amare, quod decipit.

CXXXI.

De duobus (r) donis gratie.

Sicut duo sunt officia medicinx, unum quo sanatur infirmitas, aliud quo custoditur sanitas; ita duo sunt dona gratie, unum quod aufert carnis cupiditatem, aliud quod facit animi perseverare virtutem.

CXXXII.

(s) *De laboris fine.*

Non poterit hominis labor finiri, nisi hoc diligit, quod ei non possit auferri.

T 4 CXXXIII.

- (a) Mf. Jol. *Qualiter possit apud quod bonum est.*
 (b) Mf. Jol. *Qualiter boni iustitiam delectant malis.* Colon. vet. addit titulo vocem, bonis.
 (c) Edit. Colon. vet. edit. *supra* peccati iniquitas.
 (d) Mf. Jol. *Quid sit astringere Deo.*
 (e) Colon. vet. edit. *De tolerantia hominum.*
 Mf. Jol. *De tolerando omnes.*
 (f) Codices omnes habentur, *De artifice summo*: sed clarior vultu est lectio Mf. Jol. quam substativum.
 (g) Sic Mf. Jol. Antea, *De Verbo Dei*; generationis significatione.
 (h) Mf. Remig. non tempore accessit, & infra, quo videtur in carne.
 (i) Mf. Jol. *De intellectu sapiendo.*
 (k) Mf. Jol. *Intellectum fides aperit.* Mf. Remig.

- Intellectui auditum fides aperit.*
 (l) Ita Mf. Jol. Quod apud visum titulo veteri. *De bonis vitiis.*
 (m) Colon. vet. edit. *supra* vitiis, & post multa, noni conscia, pro bene conscia.
 (n) Mf. Jolienis, *omnia vitiis superaverit.*
 (o) Mf. Jol. *De perceptione desideriorum.* Colon. vet. edit. *De perfectione.* Nec male fortasse, si finis sententia respiciatur.
 (p) Mf. Jol. *est perceptio desideriorum.* Idemque postea, *quod beatum facit.*
 (q) Mf. Remig. & Colon. vet. editio, *Superat.*
 (r) Mf. Jol. intertexti hæc, *officiis medicinx seu, &c.*
 (s) Mf. Jol. *Quid precipue diligendum sit.*

CXXXIII.

(d) *De iniquitatis lassitate.*

334. n. 17. Impossibile est, ut iniquitas prius lædat hominem iustum in quem tendit, quam cor iniustum unde procedit.

CXXXIV.

De miraculis (b) visibilibus & invisibilibus.

Ex ead. 10. 17. p. n. 3. Visibile miraculum ad illuminationem vocat; invisibile autem, cum qui vocatus venit, illuminat: Omnis ergo oarrit mirabilia Dei, qui credens visibilibus, ad intelligenda invisibilia transitur facit.

CXXXV.

De fugientibus diabolum. (c)

334. n. 4. Melior causa est eorum, qui diabolum persequentem fugiunt, quam qui persequentem sequuntur: quia utilis est cum hostem habere, (d) quam principem.

CXXXVI.

(e) *De pravis cupiditatibus.*

334. n. 14. Omnes prave cupiditates sunt porte inferi, per quas itur in mortem: cuius dominatum subit, qui adeptum se ad persolvendum lætatur, (f) quod perdit concupivit.

CXXXVII.

(g) *De adulatione.*

334. n. 34. Adulantium lingue alligant animas in peccatis: delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehendi, sed etiam (h) auditur laudator.

CXXXVIII.

(i) *De male confecto animo.*

334. n. 36. Animus male sibi confectus dum videtur sibi

nollam peccata pati, credit quia non iudicet Deus: cum abuti patientia Dei, & non intelligere parentis benignitatem, jam sit magna damnatio.

CXXXIX.

(k) *Quod prior sit natura, quam vitium.*

In creatura, quæ arbitrio suo peccat, prior est natura quam vitium: quod ita contra naturam est, (l) ut non possit nisi nocere naturæ. Non itaque esset vitium recedere a Deo, nisi naturæ, cuius hoc vitium est, potius competere esse cum Deo.

Ex 334. 11. de civ. Dei cap. 47.

CXL.

De Angelis & hominibus (m) malis.

Nollum Deus vel angelorum, vel hominum creaturæ, quam malum futurum esse præcisset, vel pariter nosse quibus eos honorum usus (n) commodaret: sique ita ordinem sæculorum, quasi pulcherrimum ceterum, etiam ex quibusdam antithetis (o) homellaret.

Ex ead. 10. cap. 18.

CXLI.

(p) *De conditione creaturæ.*

Tria quædam nobis maxime scienda de conditione creaturæ oportuit intimari: quis eam fecerit, per quid fecerit, quare fecerit. Dixit Deus, inquit, *Fiat lux, & facta est lux: Dixit Deus interius quod ihu esset.* (q) Si ergo querimus, quis fecerit: Deus est. Si, per quid fecerit: Dixit, & facta est. Si, quare fecerit: quia bona est. Nec auctor excellenter est Deo, nec ars efficacior Dei verbo: nec causa melior, quam ut bonum crearetur a bono.

Ex ead. 11. de civ. Dei cap. 1.

CXLI.

De bono & malo amore.

Est amor, quo amatur & quod amandum non est: & istum amorem odit in se qui illum diligit, (r) quo amatur quod amandum est. Possunt enim ambo esse (s) in uno homine, & hoc

Ex ead. 11. de civ. Dei cap. 20.

(a) M. Jol. *Quod iniquitas prius sibi, quam aliis nocet.*

(b) Colon. vet. edit. addit, *visibilibus & invisibilibus.* M. Jol. *De miraculis visibilibus & invisibilibus.*

(c) Colon. vet. edit. addit, & *participantis.* Titulus in M. Jol. *De persecutione diaboli.*

(d) Edit. Colon. vet. *quam participans.*

(e) M. Jol. *Quæ sunt porte inferni.*

(f) Edit. Colon. vet. *quod perituros.*

(g) M. Jol. *De vitio adulationis.*

(h) Sic M. Jol. & edit. Colon. vet. *Ante hac editi, laudatur audire.*

(i) M. Jol. *De perverſi suum malignitate.*

(k) M. Jol. *De creatura, quæ arbitrio suo peccat.*

(l) M. Remig. *ut nisi noceret naturæ, non utique esset vitium.* Colon. vet. edit. post ista, *nisi noceret naturæ: quod ita non esset vitium a Deo recedere, nisi naturæ capillitium vitium esset, cui potius competere esse cum Deo.*

(m) Colon. vet. edit. addit hanc vocem, *malis.* M. Jol. aliter habet, *De præficientia Dei.*

(n) Ita M. Colla. Remig. & Jol. cum edit. Aug. tam in libro de civit. Dei, quam in append. Al. editi Prosper, *commodaretur.* M. Jol. habet, *nisi scilicet pro, nisi noceret.* Colon. vet. edit. *utque in ordinem sæculorum, quasi pulcherrimum ceterum, etiam ex quibusdam pulcherrimis antithetis homellaret.*

(o) M. Remig. *demonstraret.*

(p) M. Jol. *De conditione creaturæ.*

(q) In Edit. Colon. vet. non leguntur sequentia, *Si ergo querimus, quare fecerit: Deus est.*

(r) Colon. vet. edit. *quo amat.* M. Jol. *qui illud diligit quod amandum est.*

(s) Lugd. & posteriores editiones, *in unum bonum.* M. Colla. Remig. & Jol. Edit. Auguſt. app. & Colon. vet. *in uno homine, ut in lib. de civ. Dei.*

hoc bonum est homini, ut illo proficiente quo bene vivimus, iste deficit quo male vivimus; donec ad perfectum sanetur, & in bonum (a) commutetur omne quod vivimus.

CXLIII.

(b) De bono creatura.

Ex lib. 18. de civ. Dei cap. 12.
Creatura rationalis vel intellectualis bonum, quo beata sit, non est nisi Deus: quod ei non ex se ipsa est, quia ex nihilo creata est; sed ex illo, a quo creata est. Hoc enim adeptus sit beata, quo amissa misera.

CXLIV.

(c) De vitio natura.

Ex ord. lib. cap. 1.
Vitium esse nec in summo potest bono, nec nisi in aliquo bono. Sola ergo bona (d) alibi esse possunt, sola autem mala nusquam. Quoniam natura etiam illa, quae ex male voluntatis initio vitiatæ sunt, in quantum vitiose sunt, male sunt; in quantum autem naturæ sunt, bonæ sunt.

CXLV.

(e) Quod non sit, in Deo aut pigra vacatio, aut laboriosa industria.

Vide lib. 18. de civ. Dei cap. 17.
Non est fas credere aliter affici Deum cum vacat, aliter cum operatur: quia nec affici dicendum est, tamquam in ejus natura fiat aliquid, quod ante non fuerit. Patitur quippe qui afficitur, & mutabile est omne quod patitur. Non ergo in Deo aut pigra vacatio, aut laboriosa cogitur industria: quia novit & quiescere agere, & agens quiescere: & quod in operibus (f) ejus prius quidem est, aut posterius, non ad facientem, sed ad facta referendum est. Aeterna enim est & incommutabilis voluntas ejus, nec consilio alternante variatur: in qua simul est, quidquid in rebus creandis vel ordinandis, aut præcelsit, aut sequitur.

CXLVI.

(g) Quod Deus tantum est Creator.

Nullius, quamvis minimæ naturæ, nisi Deum creatorem credi aut dici licet (h) ab aliquo. Quia etiam si Angeli iussi vel permissi adhibent operationem suam rebus, quæ signantur in mundo; tam non sunt creatores animalium, quam nec agricolæ frugum atque arborum.

Ex ord. lib. cap. 14.

CXLVII.

(i) De prima & secunda corporis morte.

De prima corporis morte dici potest, quod bonis bona sit, malis mala. Secunda vero sine dubio, sicut nullorum bonorum est, ita nulli bona.

Ex lib. 11. de civ. Dei cap. 1.

CXLVIII.

De morte piorum.

Mors etiam piorum, poena peccati est. Soli ideo bona ipsi dicitur, quia illa bene utitur, quibus finis est ad mala temporalia, & transitus ad vitam æternam. Sicut enim injuria male utitur non tantum malis, verum etiam bonis; ita (k) etiam iustitia bene utitur, non tantum bonis, verum etiam malis.

ibid. c. 1.

CXLIX.

De Martyribus non baptizatis.

Qui (l) etiam non percepto regenerationis lavacro pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad abolenda peccata, quantum si abluerentur fonte baptismatis.

ibid. c. 2.

CL.

(m) Quod non secundum hominem, sed secundum Deum vivendum sit.

Cum homo secundum se vivit, non secundum Deum, similis est diabolo: quia nec angelus

Vide lib. 14. de civ. Dei c. 1. infra cap. 2. 3. 4.

(a) Mf. Remig. *conferantur.*

(b) Mf. Jol. *Quod non sit verum bonum, nisi Deus.*

(c) Mf. Jol. *De viro et summo bono, & de ali. quo bono.*

(d) Edit. Colon. vet. *aliam...* Et illa que ex male voluntatis vitio vitiose sunt... in quantum autem vere sunt bona sunt. In libro quoque de civ. Dei habetur, ex male voluntatis vitio, observaturque in margine inferiori Mf. plures & probæ notæ habere initio: quod codices nostri omnes, decepto Colon. vet. exhibent.

(e) Antiquæ editi generaliori sensu, *Quid credi debeat.* Mf. Jol. exhibunt quod subtilissimus.

(f) Mf. Remig. addit pronomen, *ejus*: idemque, prius est atque posterius... ad factum, pro, ad factum. Mf. Jol. in operibus ejus prius dicitur atque posterius.

(g) Mf. Jol. *Quod omnis creatura a Deo sit creata.*

(h) Mf. Remig. & Jol. non habent, *ab aliquo.* Sed post pauca addiderat, *pro adhibenti.* Idem Jo-

liensis initio scribit *minima creatura*, pro quo alii, *minima natura.* Colon. vet. edit. *Quod si Angeli...* tam non sunt creatores animalium, sicut nec agricolæ &c.

(i) Hæretici editi, *De prima conditionis mortis.* Mf. Jol. *De prima corporis morte.* Sensu plenior, addita a nobis voce, *& secunda.* Per primam autem corporis mortem intelligit Augustinus, ex quo Prosper sententiam hausit, eam que animam seorsum a corpore: per secundam vero illam sine fine perennem, quæ, ut alibi ait, invitam animam tenet in corpore.

(k) Mf. Jol. *ita iustitia bene*, non tantum bonis sed etiam malis. Quo propius accedere videtur ad locum libri de civ. Dei.

(l) Mf. Remig. & Corb. & ex illo edit. Aug. non tam. In libro de civ. Dei, etiam non: ut omnes alii nostri codices.

(m) Hunc titulum haustus ex Mf. Jolienfi, qui subtilia sententia magis convenire videtur, quam qui in antea editis, *Quod omne peccatum sit mundationem.*

gelo secundum angelum, sed secundum Deum vivendum fuit, ut staret in veritate, & veritatem de illius, non (a) de suo mendacium loqueretur. Unde non frustra dicitur, omne peccatum esse mendacium: quia non peccatur, nisi ea voluntate, quæ est contraria veritati, id est, Deo.

CLL.

(b) De diversitate humane affectionis.

Ex lib. 10.
de civ. Dei
cap. 6.

Diversitas humane affectionis, ex diversitate est voluntatis: quæ si prava est, perversis erit (c) moribus iniqua; si autem recta, non solum non culpabilis afflicti hominis, sed etiam laudabilis erit.

CLII.

(d) De arbitrii libertate vera.

Ibid. c. 10.

Arbitrium voluntatis tunc est vere liberum, cum vitium peccati non servit. Tale datum est a Deo, quod amissum, nisi a quo potuit dari, (e) non potest reddi. Unde Veritas dicit, si vos Filios liberaverit, (f) tunc vere liberi eritis.

CLIII.

(g) Quid cor ad Deum fit habendum.

Ibid. c. 10.

Bonum est sursum habere cor, non tamen ad seipsum, quod est superbia; sed ad Deum, quod est obedientia. Plus autem appetendo minus est, qui dum se sibi sufficere confidit, ab eo qui vere ei sufficit, deficit.

CLIV.

De vita beata.

Ibid. c. 10.

Beata vita si non armatur, non habetur. Porro si amatur, (h) & habetur; ceteris omnibus rebus necesse est ut excellentius diligatur: quoniam (i) propter hanc amandum est, quicquid aliud est amandum. Quia vero beatus esse non potest, nisi qui eam, (k) ut dignum est, amat: consequens est, ut eam æternam velit; quæ tunc vere beata erit, quando terminum non habebit.

CLV.

(l) Quid nemo fiat bonus, nisi ex malo.

Non omnes quidem mali in hoc proficiunt, ut sint boni: nemo tamen est, nisi ex malo bonus.

Ex lib. 10.
de civ. Dei
cap. 11.

CLVI.

(m) De civibus terræ civitatis, ac celestis.

Cives terræ civitatis parit peccato vitiatæ naturæ, qui sunt vasa iræ. Cives vero celestis patriæ parit a peccato naturam liberans gratia, qui sunt vasa misericordiæ.

Ibid. c. 10.

CLVII.

(n) De ira Dei.

Ira Dei non perturbatio est ejus, sed iudicium quo irrogatur poena peccato. Cogitatio vero ipsius, & recognitio, mutandarum rerum est incommutabilis ratio. Neque enim sicut hominem, ita Deum cuiusquam facti sui poenitet, cuius de omnibus omnino rebus tam fixa sententia, quam (o) certa est præscientia.

Ibid. c. 10.

Ex lib. 10.
de civ. Dei
cap. 11.

CLVIII.

(p) De persequentibus Ecclesiam.

Inimici Ecclesie quolibet errore carcentur, vel malitia depraventur; si accipiant potestatem corporaliter affligendi, exercent ejus patientiam; si tantummodo male tentando adversantur, exercent ejus sapientiam; & ut etiam inimici diligantur, exercent ejus benevolentiam: quia Deus his qui eum diligunt, omnia reoperatur in bonum.

Ex lib. 10.
de civ. Dei
cap. 12.

CLIX.

De fine boni & mali.

Finis boni est, non quo consumatur ut non sit, sed quo periciatur ut plenum sit. Et finis mali est, non quo esse desinat, sed quo ulque nocendo perducatur. Unde unum est summum bonum, aliud autem summum malum: illud proper

Ex lib. 10.
de civ. Dei
cap. 13.

(a) Ita emendatur ex Mss. Jolienis. Colon. vet. edit. & libro isto in margine citato, cum Editi alii hucant, de suo mendacium: etiam Append. Aug. & M. T. Colb. & Remig.

(b) Mss. Jol. De affectione hominis. Alias editi, De diversis voluntatibus affectionibus. Titulum clariorum ex prima sententia veris eorum.

(c) Mss. Jolienis, moribus. Sat bene, cum Aug. libro alio dicit, perversas habebit hoc moras. Alii omnes, mores.

(d) Mss. Jol. De reparatione liberi arbitrii.

(e) Mss. Jol. non potuit reddi.

(f) Particula tunc abest a Mss. Remig. & Jol. & Vulesta nostra, cum tamen habeatur in Græco textu Evangelii Joan. 8. 36.

(g) Mss. Jol. Qualiter sursum cor habetur debeat. Mss. Jol.

(h) Mss. Remig. non habetur. Colon. vet. edit. non idcirco habetur. Melius in textu, ut in cap. lib. de Civ. Dei legitur.

(i) Mss. Remig. ut apud Aug. de Civ. Dei: propter hanc. Alii codices nostri, propter hoc.

(j) Mss. Jol. ut in libro de Civ. Dei, ut dignum est. Sic Mss. Jol. Alii omnes, Quod solus Deus beatus sit; ut solus Deus bonus.

(m) Sic Mss. Jol. complendo ceterarum titulum. De civibus terræ.

(n) Mss. Jol. Qualiter accipi debeat ira Dei.

(o) Mss. Remig. recte præscientia. Edit. Colon. vet. Lond. & Lovan. præscientia. Melius cum Mss. Colb. Remig. & Jol. Dicit, & Colon. consimiliter Augustino, præscientia.

(p) Mss. Jol. De inimicis Ecclesie.

pter quod appetenda sunt bona cetera, ipsum autem propter se ipsum; hoc, propter quod declinanda sunt mala cetera, ipsum autem (a) propter se ipsum.

CLX.

(b) De natura.

Idem. Est natura in qua nullum malum est, vel etiam nullum malum esse potest. Esse autem natura in qua nullum bonum sit, non potest.

CLXII.

De animi aequitate.

Idem. Melior est animi aequitas, quam corporis faintas; & convenientius (c) injulus dolet in supplicio, quam latus est in delicto.

CLXIII.

De praecepto caritatis.

Idem. In praecepto caritatis tria invenit homo quae diligat: Deum, se, & proximum. Ex qua ille in sui dilectione non errat, qui Deum diligit; consequens est ut proximo ad diligendum Deum consulat, quem jubetur diligere sicut se ipsum.

CLXIV.

(d) De concordia & obedientia.

Idem. Pax domestica, est ordinata cohabitantium imperandi obediendique concordia. Imperant enim qui consulunt; sicut vir uxori, parentes filiis, domini servis. Obediunt autem quibus consulunt; sicut mulieres maritis, filii parentibus, servi dominis. (e) Sed in domo iusti viventis ex fide, & ab illa adhuc civitate peregrinantis, etiam qui imperant, servant eis quibus videntur imperare. Quia non dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi; nec principandi superbia, sed providendi beneficentia.

CLXV.

De (f) conditione servitutis.

Idem. Nomen, & conditionem servitutis culpa ge-

nuit, non natura; & prima huius subiectionis causa peccatum est; quia sic scriptum est, *Omnes qui faciunt peccatum, servus est peccati.* Unde melior ejus status est, qui famulari homini, quam qui fur servit cupiditati.

CLXVI.

(g) De prelati.

Veri patres-familias subditis suis, tamquam filiis, ad colendum & promerendum Deum consulunt, desiderantes venire ad caelestem domum, ubi imperandi necessarium non sit officium: quo donec veniatur, magis debent patres (h) quod domineantur, quam servi tolerare quod servantur.

CLXVII.

(i) De regimine populi.

Locus superior, sine quo regi populus non potest, etiam si ita sit tenendus, atque administrandus, ut docet; tamen indecenter appetitur. Unde otium sanctum (k) querat dilectio veritatis, negotium iustum suscipiat necessitas dilectionis.

CLXVIII.

De vita animae.

Sicut non est a carne, sed supra carnem, quod eam facit vivere; sic non est ab anima, sed supra animam, quod eam facit beate vivere: quia ut vita carnis animae est, ita beata vita hominis Deus est.

CLXIX.

(l) De iustitia hominum.

Iustitia nostra quamvis vera sit, propter verum boni finem, ad quem refertur; tamen tanta est in hac vita, ut potius (m) remissione peccatorum consistat, quam perfectione virtutum.

CLXX.

(n) De plena pace.

Quamdiu vitis repognatur, plena pax non est: quia & illa quae resistunt, periculo debell-

(a) Antea editi plures, propter suavitatem: nullum rebus sensu. Corrigitur ex Mf. Remig. & Jol. & Editione Colon. vet. iuxta textum Augustini loco in margine citato, propter se ipsum.

(b) Mf. Jol. De natura boni.

(c) Editi nostri omnes habebant iustus. Emendatur ex Mf. Remig. & libro de civ. Dei: emendatum jam erat ex Mf. Colb. in edit. append. tam. 10. AUG.

(d) Mf. Jol. De pace domestica. Colon. titulo vulgari, De Concordia & obedientia, addit, imperantium & subditorum.

(e) Edit. Colon. vet. Sed in Domino iusti vivunt ex fide . . . peregrinantes . . . sed providendi beneficii.

(f) Mf. Jol. addit, nomine &.

(g) Mf. Jol. De veris patribus familiis.

(h) Colon. vet. edit. qui domineantur . . . qui servantur.

(i) Mf. Jol. Qualiter bonus accipi debet.

(k) Mf. Jol. quare. Alii omnes querit. In lib. de civ. Dei utrumque, queris & suscipis: in indicativo legitur. Colon. vet. editio, Unde otium sanctum quare, quare dilectionem veritatis &c.

(l) Colon. vet. edit. De vita unde emisit beata vita. Alii. De venia. Mf. Jol. De iustitia hominum.

(m) Colon. vet. edit. non tamen tanta est in hac vita, ut potius per remissionem peccatorum consistat, quam per fidem virtutum.

(n) Mf. Jol. De colloquatione vitiorum.

bellantur praelio; & illa quæ victa sunt, nondum securo triumphanter otio, sed adhuc follicito premuntur imperio.

CLXX.

De prima & secunda morte.

Ex Hb. 2.
de civ. Dei
cap. 11.

Prima mors animam nolentem (a) pellit e corpore; secunda animam nolentem tenet in corpore. Ab utraque morte communiter id habetur, ut quod non vult anima, de suo corpore patitur.

CLXXI.

(b) *De causis incognitis operum Dei.*

Ex cod. Hb.
cap. 12.

(c) In incognitis causis operum divinorum non nihil novimus, cum scimus non sine ratione Omnipotentem facere, unde infirmus humanus animus rationem non potest reddere.

CLXXII.

(d) *De falsa solacia.*

Ex Ambrosio,
de civ. Dei,
cap. 13.

Frustra sibi homo post hoc corpus promittit, quod in hoc corpore comparare neglexit.

CLXXIII. alias CLXXII.

Quod nihil prodest homini, si invitatus bene faciat.

Ex Hb. 1.
de civ. Dei,
cap. 14.

Nemo (e) invitatus (f) bene facit, etiam si bonum est quod facit: quia nihil prodest spiritus timoris, ubi non est spiritus charitatis.

CLXXIV. alias CLXXIII.

(g) *De obedientia.*

Ex Hb. 1.
de civ. Dei, c. 15.

Sicut in potestatibus societatis humanæ major potestas minori ad obediendum præponitur; ita Deus omnibus.

CLXXV. alias CLXXIV.

(h) *De vera dilectione.*

Ex Hb. 2.
de civ. Dei, c. 16.

Beatus qui diligit Deum, & amicum in Deo, & inimicum propter Deum. Solus enim nullum eorum amittit, qui omnes in illo cari sunt, (i) qui nunquam a non dimittente amittitur.

CLXXVI. alias CLXXV.

(k) *De non corruptendis.*

Ex Hb. 2.
de civ. Dei, c. 17.

Manifestum est, quoniam bona sunt quæ corruptuntur; quæ neque, si summa (l) bona essent, corrupti possent: quia si summa bona essent, incorruptibilia essent; si autem nulla bona essent, quod in eis corrupteretur non esset.

CLXXVII. alias CLXXVI.

(m) *Quod Deus omnes creaturas bonas fecerit.*

Idem.

Cum Deus incommutabiliter bonus, omnes creaturas fecerit bonas, nec ulla omnino nisi ab ipso sit creata natura; nulla est substantia mali: quia quod auctorem Deum non habet, non est. (n) Itaque vitium corruptionis nihil est aliud, quam inordinata vel desiderium vel aversio voluntatis.

CLXXVIII. alias CLXXVII.

(o) *Quod iustitia iniquis odiosa sit.*

Idem, c. 18.

Sicut palato non sano poena est cibis, qui sano suavis est; & oculis ægris odiosa lux, qua inersum gaudet obtutus: ita displicet iniquis iustitia Dei, cui si subicerentur, (p) non conturbarentur.

CLXXIX. alias CLXXVIII.

De agnitioe animi.

Ægritudo animi rationalis est, cum bonis inferioribus delectatur, superiora ex parte appetit,

Ex Hb. 1.
de civ. Dei, c. 16.

- (a) Colon. vet. edit. tollit. Mf. Remig. proleat.
(b) Mf. Jol. De oculis operibus Dei. Alii, De causis incognitis; addiditque, operum Dei, ex prioribus verbis sententia ipsius.
(c) Sic Mf. Remig. & Jol. Editi omittunt præpositionem. In.
(d) Ita Mf. Jol. Alii codices, De negligentia.
(e) In Mf. Jol. hæc verba. Nemo invitatus &c. novam sententiam constituit; cui præfigitur titulus. Quod nihil prodest homini, si invitatus bene faciat. In aliis codicibus hæc cum antecedentibus in sententiam unam coalescent.
(f) Colon. vet. editio, bonum facit.
(g) Antior visus est titulus Mf. Jol. quam qui præferebat in aliis codicibus, De humana societate. Et hoc plenius sensum sententia Prosperi representat, quam, De diligendo Deo, quod alii codices præferebant.
(h) Edit. vet. Colon. qui nunquam aut dimittit

- te, nisi dimittatur.
(i) Mf. Jol. Quod solus Deus corrupti & immutari non possit.
(k) Mf. Remig. bona essent, neque si bona non essent, corrupti possent, quæ si summa bona essent incorruptibilia essent. Colon. vet. edit. Neque si bona non essent corrupti possent: quia & si summa bona essent, incorruptibilia essent.
(l) Mf. Jolentis. Alii omnes: De incommutabili Deo.
(m) Mf. Jol. nulla est substantia quæ auctorem Deum non habet.
(n) Mf. Jolentis Itaque, alii omnes ita Colon. vet. editio omisso, ita, quia quod auctorem Deum non habet, non est aliud quam desiderium aut aversio inordinata voluntatis.
(o) Mf. Jol. De spiritali sapore.
(p) Jol. Remig. & Jol. non minueretur. Idem in margine notaret editiones omnes.

tit, & ex parte non appetit. Ideoque in duas dividitur voluntates: (a) cumque una est, tota non est: & hoc adit uni, quod deest alteri.

CLXXX. *alias* CLXXIX.

De benigne (b) benigno.

Ex lib. 2. Confess. c. 10. m. 19. Op. tractat. in epist. 16. De sermone 1. 2494. Homini benigno parum esse debet inimicitias aliorum non excitare vel augere male loquendo; nisi eas etiam extinguere bene loquendo (c) studuerit.

CLXXXI. *alias* CLXXX.

(d) *De veritate odiosa.*

Ex lib. 10. Conf. c. 13. Beata vita est gaudium de veritate, quod Deus est: sed multis veritas odiosa est, quam audire nolunt docentem; & nolentes falli, volunt mendacia sua veritatem videri. Quibus iuste retribuitur, ut ipsi veritatem non lateant, ipsos autem lateat veritas.

CLXXXII. *alias* CLXXXI.

(e) *De tolerantia.*

Mid. c. 10. Nemo quod tolerat amat, etiam si tolerare amat: quia aliud est foris patientia, aliud secreta felicitas; nec ejusdem est temporis labor pugnæ, & basitudo victoriæ.

CLXXXIII. *alias* CLXXXII.

(f) *De egestate humana intelligentia.*

Ex lib. 10. Conf. c. 13. Ideo plerumque in sermone copiosa est egestas humane intelligentiæ, quia plus loquitur inquisitio, quam inventio; & longior est petitio, quam imperatio.

CLXXXIV. *alias* CLXXXIII.

(g) *De vera aternitate Dei.*

Mid. c. 10. Vera aternitas Dei est, qui solus habet immortalitatem: quoniam ex nulla specie motu mutatur, nec temporalis est voluntatis. Non enim immortalis est volens, quæ alia, & alia est.

CLXXXV. *alias* CLXXXIV.

De non desperandis peccatoribus.

Non est desperandum de malis, sed pro ipsis, ut boni fiant, studiosius est supplicandum: quia numerus sanctorum de numero semper est auctus impiorum.

CLXXXVI. *alias* CLXXXV.

(h) *Qualiter pax a Deo queratur.*

Mid. c. 10. Quærens a Deo pacem, (i) sit sibi ipse pacatus; ne aliud in professione oris, aliud sit in cordis arcano. Nihil enim profecti hoc esse in corde quod verum est, si hoc dicitur voce quod falsum est; quia veritas & credenda est, & loquenda.

CLXXXVII. *alias* CLXXXVI.

(k) *Ne iuste flagellatus doleat.*

Non conqueratur homo, quando in his quæ iuste habet, partitur aliquas adversitates: quæ amaritudinem enim inferiorum docet amare (l) meliora; ne viator tendens ad patriam, stabulum pro domo diligit.

CLXXXVIII. *alias* CLXXXVII.

(m) *Ut peccator sibi displiceat.*

Bene currit ad remissionem peccatorum, qui displicet sibi. Apud iudicem enim iustum & misericordem, qui se accusat, excusatur.

CLXXXIX. *alias* CLXXXVIII.

De querendis praesidiis (n) in pace.

In tranquillitate pacis comprehendenda est doctrina sapientiæ, quæ inter tribulationum turbines difficulter agnoscitur. Nec facile invenitur in adversitate praesidia, quæ non fuerint in pace quaesita.

CXC. *alias* CLXXXIX.

De altari Dei (o) duplici.

Ad altare Dei invisibile, quo non accedit iniquus, ille pervenit, qui ad hoc praesens iustificatur.

(a) *Ms. Jol. Cumque una non est tota, non igitur. Hic locus ex Augustini capite si clarior, sic habent: Et ideo sunt due voluntates, quia una earum tota non est, & hoc adit alteri, quod deest alteri.*
(b) *Alias adit religio. Ms. Jol. melius, benigno.*
(c) *Ms. Remig. & Jolemsis studuerit. Alii codices studet. Prioribus faveret locus libri confessionum in margine citatus.*
(d) *Ms. Jol. De beata vita.*
(e) *Sic Ms. Jol. Alii omnes, De forti patientia.*
(f) *Ita Ms. Jol. Alii codices, De copiosa intelligentia. Colon. edit. vel. agnoscit, de aternitate. In exp. citato in Augustino sumuntur. Difficilis inquisitio vera.*

(g) *In Ms. Jol. plenior est sensus, quam in aliis, ubi. De aternitate.*
(h) *Ms. Jol. De vera pace.*
(i) *Ms. Remig. sit tibi. Ita quoque in Augustini libro citato.*
(j) *Ms. Jol. De vera patientia. Alii, Ne iuste, forte iustus melius legaturus flagellatur, doleat.*
(k) *Ms. Remig. meliorum.*
(l) *Ms. Jol. De vera patientia.*
(m) *Hæc duo, in pace, adduntur in Edit. Col. ver. Ms. Jol. De providentia pacis.*
(n) *Colon. ver. edit. supplet vocem hanc, duplici. Ms. Jol. Qualiter accedi debet ad altare.*

ficus accedit. Inveniet enim illic vitam suam,
qui hic discreverit causam suam.

CXCI. *alias CXCV.*

(a) *De fine legis.*

*P. orig. in
F. lat. m. n.
infra 499.
p. 100.* Finis legis Christus est, in quo lex iustitiae
non consumitur, sed impletur. Omnis enim
perfectio in ipso est: ultra quem non est, quo
le spes fidei & caritatis extendat.

CXCII. *alias CXCII.*

De mala conscientia (b) parva.

*P. orig. m.
n. infra
499 p. 101.* Nullae poenae graviore sunt, quam male
conscientiae: in qua (c) cum Deus non habet,
consolatio non invenitur: & ideo invocan-
dus est liberator, ut quem tribulatio exercuit
ad confessionem, consilio perducatur ad veniam.

CXCIII. *alias CXCIII.*

(d) *De vera peccatorum remissione.*

Mid. m. 4. (e) Quod gravius peccatum aegri, quam me-
dici interfectio? Sed cum in baginula hoc di-
mittitur, quid non dimittitur?

CXCIV. *alias CXCIII.*

(f) *De ruminante verbum Dei.*

*Exemer. in
F. lat. m. n.* Auditor (g) verbi similis debet esse animalis,
quod ob hoc quia ruminant, munda (h)
esse dicuntur: ut non sit piger de his cogitare,
quae in alvo cordis accipit: & cum audit, sit
similis edenti; cum vero audita in memoriam
revocat, sit similis ruminanti.

CXCV. *alias CXCV.*

(i) *De imperio animae.*

*P. orig. m.
n. infra
499 p. 102.* Rationalis animae domina est corporis sui;
quae inferiori non bene imperabit, nisi superiori
se Deo tota charitatis subiectione (k) servierit.

CXCVI. *alias CXCV.*

(l) *De misericordia Dei.*

Mid. m. 111. Sicut terra de caelo expectat pluviam, & lu-
cem: sic homo ex Deo debet expectare miseri-
cordiam, & veritatem.

CXCVII. *alias CXCVI.*

(m) *De discretionis bonorum & malorum.*

*Exemer. in
F. lat. m. n.
112.* Gaudendum est bonis Ecclesiae filiis, quod in
discretionem eorum non fallitur divina iustitia.
Sed non temere dividant congregatos: quia ipso-
rum est velle colligere, Domini separate.

CXCVIII. *alias CXCVIII.*

(n) *De terreno amore.*

*Exemer. in
F. lat. m. n.
113.* Dominus est rerum quas habet, qui nulla cu-
piditate (o) irretitur. Nam qui terrenorum a-
more obtingitur, non possidet, sed possidetur.

CXCIX. *alias CXCVIII.*

De hereditate (p) aeterna.

*Exemer. in
F. lat. m. n.
114.* Hereditas, in qua coheredes Christi sumus,
non minuit multitudine filiorum, nec fit an-
gustior numerofitate coheredum: sed tanta est
multis, quanta paucis; tanta singulis, quanta
omnibus.

CC. *alias CXCIX.*

(q) *De felicitate.*

*Exemer. in
F. lat. m. n.
115.* Numquam debet secura esse felicitas; quia
periculosa sunt animo secunda, quam corpori
adversa: prius enim corrumpunt prospera, ut
inveniant adversa (r) quod frangant.

CCI. *alias CC.*

De remediis penitentiae.

*P. orig. m.
n. infra
499 p. 103.* Prima salus est, declinare (s) peccatum & se-
cunda est, non desperare de venia. Nam ipse
se in

(a) Mf. Jol. De vero & perfecto fine. Alii omnes,
De Leg. Plenior sensus evadit, si legatur, De fine
legis, ex primis verbis sententiae.

(b) Vocem hanc parva sumimus ex Mf. Jol. Alii
habebant tantum, De mala conscientia. Mf. Jol. De
conscientia parva.

(c) Mf. Remig. in qua Deus non habetur, confe-
latio etc.

(d) Ita Mf. Jol. & quidem melius & clarius,
quam quod ceteri omnes De agro. Colon. vet. sa-
lus habet, De agro infernalium medicum.

(e) Sic legitur in Mf. Corb. & Jol. & Augustin.
tom. 4. & in tom. 10. append. In Prosperiana codi-
cibus, Quis gravius peccato aegri, quam.

(f) Mf. Jol. Quis verbum debet audiri.
(g) Mf. Jol. Verbi Dei... animalium. Mf.
Remig. scribit etiam, animalium, & postea, quae
ad hoc.

(h) Mf. Jol. munda dicuntur... quae alio cordis.
Colon. vet. edit. & non piget cogitari de his.

(i) Mf. Jol. De imperio animae. Alii, De anima
rationali.

(k) Mf. Jol. subdidit.

(l) Mf. Jol. De misericordia & veritate. Forte
plenius legeretur, Unde homini misericordia & ve-
ritas.

(m) Ita Mf. Jol. Alii, De bonis Ecclesiae filiis.
(n) Mf. Jol. Qualiter possidenda sit terra sub-
stantia.

(o) Mf. Remig. illudatur.

(p) Mf. Jol. aeterna. Alii, Christi.

(q) Mf. Jol. De prosperitate & adversitate ter-
renis.

(r) Colon. vet. edit. quae frangunt.

(s) Mf. Remig. declinare a peccato.

se in aeternum perimit, qui apud misericordem iudicem ad poenitentiae remedia non recurrit.

CCII. *alias* CCI.(a) *De bonis occultis sanctorum.*

Y. eum. in
Pf. 11. n.
Y. 11. n.
app. p. 343.
Bonis latent, quia bonum ipsorum in occulto est: (b) nec visibile enim est, nec corporale quod diligunt; & tam merita eorum sunt (c) in abscondito constituta, quam praemia.

CCIII. *alias* CCII.(d) *De inimicis bonorum.*

Y. eum. in
Pf. 11. n.
Y. 11. n.
app. p. 343.
Nullos bonorum inimicum habet, nisi malum: (e) qui ideo esse permittitur, ut aut corrigatur, aut per ipsum bonus exercetur. Orandum est ergo pro inimicis, ut aut obtineatur eorum conversio, aut in nobis divinae bonitatis inveniantur imitatio.

CCIV. *alias* CCIII.(f) *De vigore fidei Christiane.*

Ms. n. 11.
Vigor fidei Christiane tribus temporibus (g) initiatur, vespere, mane, & meridie. Vespere enim Dominus in cruce, mane in resurrectione, meridie in ascensione. Unum ad patientiam occisi, aliud ad vitam felicitatis, tertium ad gloriam pertinet maiestatis in Patris dextera confidentis.

CCV. *alias* CCIV.(h) *De purgandis ecclesiis.*

Y. eum. in
Pf. 11. n.
Y. 11. n.
app. p. 343.
Ad hoc (i) exagitantur homines tribulationibus, ut vasa electionis evocentur nequitia, & impleantur gratia.

CCVI. *alias* CCV.(k) *De bonis qua nemo amittit invitus.*

Y. id. n.
Ms.
Potest homo invitus amittere temporalia bona; nunquam vero, nisi volens, (l) perdit aeterna.

CCVII. *alias* CCVI.(m) *De fine fidelium.*

Finis fidelium Christus est: ad quem cum pervenerit currentis intentio, non habet quod possit amplius invenire, sed habet in quo debeat permanere.

Y. eum. in
Pf. 11. n.
Y. 11. n.
app. p. 343.

CCVIII. *alias* CCVII.*De tristitia.*

Melior est tristitia iniqua patientis, quam tristitia iniqua facientis.

Y. eum. in
Pf. 11. n.
Y. 11. n.
app. p. 343.

CCIX. *alias* CCVIII.(n) *De peccatis praeteritis.*

Revocandus est animus (o) a recordandis cum quadam delectatione praeteritis, ne subrepente concupiscentia, redeamus corde in Aegyptum.

Y. eum. in
Pf. 11. n.
Y. 11. n.
app. p. 343.

CCX. *alias* CCIX.(p) *De veritate.*

Bonum est a veritate vinci. (q) Ad correctionem superet veritas (r) volentem: nam & iavium ipsa superabit.

Ms. n. 11.

CCXI. *alias* CCX.(s) *De impunitate peccatorum.*

Peccata five parva, five magna, impunita esse non possunt: quia aut homine poenitente, aut (t) Deo vindicante plebuntur. Cessat autem vindicta divina, si conversio praecurrat humana. Amat enim Deus confitentibus parcere; & eos, qui semetipsos iudicant, non iudicare.

Y. eum. in
Pf. 11. n.
Y. 11. n.
app. p. 343.

CCXII. *alias* CCXI.(u) *De praesentia misericordiae Dei.*

Nullos miser de quantacumque miseria liberatur, nisi qui Dei misericordiae praevinitur.

Y. eum. in
Pf. 11. n.
Y. 11. n.
app. p. 343.

CCXIII.

- (a) Ms. Jol. De occultis vita sanctorum.
(b) Edit. Colon. vet. nec visibile est nec corporale.
(c) Ms. Remig. in abdito.
(d) Ms. Remig. Qualiter amandi sunt inimici.
(e) Ms. Jol. quod ideo.
(f) Ms. Jol. De resurrectione.
(g) Ms. Jol. vocatur.
(h) Edit. vet. Colon. excoquantur homines tribulationibus.
(i) Ms. Jol. De libero arbitrio.
(j) Ms. Remig. perdet.
(k) Ms. Remig. De fine perfectorum.

- (n) Ms. Jol. Qua cautela sunt recogitanda peccata.
(o) Col. vet. edit. ad recordandum (forte a recordando) non quidam delectatione de praeteritis.
(p) Ms. Jol. Amandum ut a veritate vincamur.
(q) Ms. Remig. ut correctionem superet te.
(r) Edit. vet. Colon. volentem. Ms. Jol. superet voluntem: nam & volentem & iavium ipsa superabit.
(s) Ms. Jol. Non posse impunita esse peccata.
(t) Col. vet. editio addit hic, in iusticio. Ms. Jol. De vindicta: alii, iudicante; proci faret locut August. citatus.
(u) Sic Ms. Jol. cum alii habent. De misero.

CCXIII. *alias* CCXII.(a) *De effecta supplicantis.*

*Ex exam. in
F. 11. n. 1.
p. 101. 102.
p. 101.*

Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus (b) huius vite, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur. Quid enim infirmo sit utile, magis novit medicus quam amicus. Si autem id postulat, quod Deus (c) & præcipit & precoritur, fiet omnino quod poscit; quia (d) accipit charitas, quod parat veritas.

CCXIV. *alias* CCXIII.*De propectu (e) bonorum per tentationes.*

*Ex exam. in
F. 11. n. 1.
p. 101.*

Propectus fidelium sine tentatione non venit; nec fidei quicumque innotescit, nisi probationis examine: nec coronabitur, (f) nisi qui vicerit; nec vincet, nisi qui certaverit, (g) Quis autem certat, nisi inimicum habens, & tentationis resistens?

CCXV. *alias* CCXIV.(h) *De prophetis implendis.*

*Ex exam. in
F. 11. n. 1.
p. 101.*

Stultus est, qui non credit denuntiationibus Prophetarum in paucis quæ resant; cum vidat tam multa completa, quæ tunc non erant, quando (i) prædicebantur implenda.

CCXVI. *alias* CCXV.(k) *De idolis.*

Id. n. 1.

Sic sunt qui colunt idola, quemodo qui in formis vident vani. Si autem evigilet anima ipsorum, intelligat a quo facta sit, & (l) non colit quod ipsa fecit.

CCXVII. *alias* CCXVI.(m) *De corporibus humanis.*

*F. 11. n. 1.
p. 101.*

Omnia corporis nostri, quæ (n) discepta, vel putrefacta, vel etiam concremata, in quodam dissolvuntur favilla, Deo perire non possunt. In illa enim elementa mundi erunt, unde sumpta sunt illa masu, quæ tenet omnia.

CCXVIII. *alias* CCXVII.(o) *De fide bona.*

Id. n. 1.

Qui Deo fident, tota sua debent fide substantia, id est, & anima & carne: quia & animæ Deo dat patrem suum, id est, verbum veritatis, (p) & carni necessitatem Dedi: præbet: quæ utraque (q) ipse pascit, qui utraque fecit.

CCXIX. *alias* CCXVIII.(r) *De meditatione fidelium in otio & actione.*

*F. 11. n. 1.
p. 101.*

Qui otiosus & quietus non cogitat Deum; quemodo inter alios multos, & laboriosa negotia de illo poterit cogitare? Meditatur ergo quæ Dei sunt fidelis, (s) cum vacat: & bene operandi substantiam querat, ne in actione desiciat.

CCXX. *alias* CCXIX.(t) *De simulationis malo.*

*Ex exam. in
F. 11. n. 1.
p. 101.*

Simulata innocentia, non est innocentia: simulata aequitas, non est aequitas: sed dupliciter peccatum, in quo est & iniquitas, & simulatio.

CCXXI. *alias* CCXX.(u) *Pana anima iustitiam deferentis.*

Idem.

Anima recedens a luce iustitiæ, quanto magis quaerit (x) quod inveniat contra iustitiam, tanto plus repellitur a lumine veritatis, & in tenebrosa demergitur.

CCXXII. *alias* CCXXI.*De duabus civitatibus.*

*Ex exam. in
F. 11. n. 1.*

Duas in toto mundo civitates faciunt duo amora: Jerusalem facit amor Dei: Babyloniam, amor sæculi. Interroget ergo fe quisque quid amet, & inveniet unde sit civis.

CCXXIII.

(a) Ita M. Jolensis. Alii omnes, *De remediiis tribulationum.*

(b) M. Remig. & Jol. *illius vite.*

(c) M. Remig. *præcipit de promissis.*

(d) M. Jol. *accipit charitas.*

(e) M. Jol. *De propectu fidelium per tentationes.* Alii tantum, *De propectu bonorum.*

(f) M. Jol. *suo probatibus examiat: & paulo post.* M. Jol. *non videntur nisi certaverit.*

(g) Editio vet. Coloa. *Nec certabit, nisi inimicum habens.*

(h) M. Jol. *De præmonitionibus Prophetarum.*

(i) M. Remigianus, *prædicabatur.*

(k) M. Remig. *De cultu idolorum.*

(l) M. Remig. & Jol. *non colit: & ante Jol.*

M. *Se evigilet anima.*

(m) M. Jol. *De resurrectionis veritate.*

(n) Coloa. vet. edit. *discreta: & sub finem sen-*

tent, *que ducit omnia.*

(o) M. Jol. *Qualiter sciendum sit Deo.*

(p) M. Jol. & carnis necessitas.

(q) Flores ex editis & M. Coloa. *ipse facit.* Emendamus ex M. Remig. & Jol. & Eda. Coloa. vet. Augustino dicente loco citato, *qui facit ambas res, ipse pascit ambas res.*

(r) Hæc verba in otio & actione non inutiliter addit Coloa. vet. editio. M. Jol. *De studio meditationis sit de Deo.*

(s) M. Jol. *dum vacat.*

(t) M. Jol. *De simulationis malo.* Alii, *De simulate innocentia.*

(u) Ita habet. M. Jol. Alii generalius, *De iustitia.*

(x) M. Jol. *quid inveniat: & post pauca.* M. Remig. *in tenebris.*

CCXXXIII. *alias* CCXXII.(a) *Quod preceptum Dei leve sit amanti.*

Ex narr. in
Pl. 17. 11.
18.
Nicol. 12.
26.
Rom. 1. 12.

Omne preceptum Dei leve est amanti: nec
ob aliud intelligitur dictum, *Omne meum leve
est*, nisi quia dat Spiritum sanctum, per quem
diffunditur charitas in cordibus nostris, ut dili-
gendo liberaliter faciamus. (b) quod qui ti-
mendo facit, serviliter facit: nec est amicus re-
cti, quando malit, si fieri posset, id quod re-
ctum est non juberi.

CCXXIV. *alias* CCXXXIII.*De charitate.*

Plenitudo legis charitas est: quia per chari-
tatem lex impletur, non per timorem. In tan-
tum enim sunt mandata iustitiae, in quantum
adjuvat spiritus gratiae.

CCXXV. *alias* CCXXIV.*De operibus bonis.*

Non sunt bona opera, nisi quae per fidem &
dilectionem fiunt: quia alterum sine altero nul-
lus virtutis fructum parit.

CCXXVI. *alias* CCXXV.(c) *De lapsu Adam, & conversione fidelium.*

Ab eo quod formavit Deus mutatus est Ad-
dam, sed in pejus per iniquitatem suam: ab eo
quod operata est iniquitas, mutantur fideles,
sed in melius, per gratiam Dei. Illa ergo mu-
tatio fuit praevicatoris primi, haec mutatio
dexteræ est Excelli.

CCXXVII. *alias* CCXXVI.*De temporalibus deliciis & penis.*

In praesenti vita & deliciae temporales dulces
sunt, & tribulationes temporales amaræ sunt:
sed quis non bibat tribulationis poculum,
metuens ignem gehennarum? & quis non contemnat
dulcedinem saeculi, inhians bonis aeternæ vitæ?
S. Profer. Tom. I.

CCXXVIII. *alias* CCXXVII.(d) *De Trinitate.*

In Trinitate divina tanta est substantiarum (e)
unitas, ut æqualitatem teneat, pluralitatem non
occipiat.

CCXXIX. *alias* CCXXVIII.(f) *Nullum mali esse naturam.*

Omnia per Verbum facta sunt, & sine ipso
factum est nihil. Cum (g) itaque universæ na-
turæ per Verbum Dei factæ sunt, iniquitas per
ipsum facta non est, quia iniquitas nulla sub-
stantia est: & peccatum non natura est, sed
vitium naturæ, id appetentis quod non est or-
dinis sui.

CCXXX. *alias* CCXXIX.(h) *Quid sublatum sit diabolo.*

Sublatum est diabolo iniquitate sua vinclo,
non quod habebat proprium, sed quod rapue-
rat alienum. Auscendo enim Chrilus quæ de
magna ejus domo perierant, (i) non solum
fecit, sed solum recepit.

CCXXXI. *alias* CCXXX.*De profunditate iniquitatis.*

Tunc hominem concludit (k) profunditas in-
iquitatis, quando non solum immergitur peccatis
jacet; sed etiam volens ea defendere, perdit a-
ditum confessionis.

CCXXXII. *alias* CCXXXI.(l) *Quod Deus misericors sit in tri-
bulationibus.*

Cum Deus permittit, aut facit, ut aliqua
tribulatione veremur, etiam tunc misericors est:
quia excitans fidem, & differens opem, non
auxilium negat, sed (m) delictum movet.

V CCXXXIII.

(a) Sic Mf. Jol. Alii, *De precepto Dei.*

(b) Edit. Colon. vet. *quia quod quis timendo fa-
cit, serviliter facit: nec est amicus rectus, quando
malit facit.*

(c) Mf. Jol. De mutatione Adam. Melius forte.
De mutationibus oppositis. Ad plenam sententiam
intelligentiam addimus, & conversionis fide-
lium, auctoritate textus nostri.

(d) Mf. Jol. De unitate Trinitatis.

(e) Mf. Remig. *substantia & unitas.*

(f) Mf. Jol. *Nullum mali esse naturam.* Colon.
vet. edit. *Quod mala sunt creata.* Non bene, ut vi-
detur, nisi legas cum negante particula.

(g) Mf. Remig. *Cum usque.* Mf. Jol. post pauca
a prima manu *factæ sunt*: & infra Colon. vet. edit.
id appetens.

(h) Ita Mf. Jol. Alii, *De iniquitate diaboli.*

(i) Colon. vet. edit. *vincto.* Melius *vincto*. Allu-
dit enim ad locum, Matth. 12. 29. *Nemo in domum
fortis intrat, & vasa ejus diripit, nisi prius ali-
geverit fortem.* Idem posita, non quod non habuit
proprium, sed quod rapuerat alienum. Auscendo
enim Chrilus de magna domo ejus quæ perierant;
non solum fecit. Aliorum lectioni favet quod ait
August. loco citato in margine, *respondet tibi,*
(Dominus) *vasa ista de magna domo mea perie-
rant: non factum fieri, sed factum recipi.*

(k) Colon. vet. edit. *profunditatis iniquitas:* &
eodem circa finem, *perdit confessionem, & aditum
confessionis.* Hæc, *confessionem, & in nullo alio co-
dice habentur.*

(l) Ita Mf. Jol. In aliis, *De exilio Dei.*(m) Mf. Jol. *delicta movet.*

CCXXXIII. *alias* CCXXXII.(a) *De divitiis Christianis.*

Ibid. n. 16.

Divites Christiani, si veri Christiani sunt, proptus pauperes sunt; & in comparatione cælestium bonorum quæ sperant, omne aurum suum arenam deputant: quia ibi quilibet habet divitias suas, ubi delectationem.

CCXXXIV. *alias* CCXXXIII.*De fide Abrahæ.*F. Iul. n. 21. infra
app. p. 348.

Fides Abrahæ, semen est Abrahæ. Proinde qui pertinent ad credulitatis similitudinem, ipsi pertinent ad hæredem promissionem.

CCXXXV. *alias* CCXXXIV.(b) *De perseverantia in bono.*Ex eodem
F. Iul. n. 21.

Nemo fidelium, quamvis multum profecerit, dicat, Sufficit illi. Qui enim dixerit, remansit, & habet in via ante finem, qui non (c) perseverabit usque in finem.

CCXXXVI. *alias* CCXXXV.(d) *Quod omnis locus in Deo sit.*Ex eodem
F. Iul. n. 21. infra
n. 21.

Nullus (e) in Deo locus est, nec est quo fugiatur ab ipso, nisi ad ipsum. Qui vult evadere offensam, confugiat ad placatum.

CCXXXVII. *alias* CCXXXVI.(f) *De duabus vitis.*In eodem
F. Iul. n. 21.

Dux vitæ sunt, una est corporis, altera animæ. Sicut vita corporis animæ; sic vitæ animæ Deus: & quomodo si anima deferat, moritur corpus; sic anima moritur, (g) si deferat Deus.

CCXXXVIII. *alias* CCXXXVII.(h) *A quo bene fit homini.*

Ibid. n. 21.

A quo habet homo ut sit, (i) apud illum habet ut ei bene fit.

CCXXXIX. *alias* CCXXXVIII.*De obedientia.*

Perfekte Deus evidentemque monstravit, quantum sit bonum obedientia, cum hominem in paradiso positum (k) ab ea re prohibuit, quæ non erat mala. Sola (l) ibi obedientia posuit tenere palmam, sola inobedientia (m) incidit in penam.

CCXL. *alias* CCXXXIX.(n) *De eruditione bonorum per malos.*

Interdum Deus per malos erudit bonos, & per temporalem potentiam damnandorum, exercet disciplinam liberandorum.

CCXLI. *alias* CCXL.*De confessioe.*

Apud misericordiam Dei plurimum valet confessio penitentis, quem facit peccator confitendo propitium, quem negando non facit neficiam.

CCXLII. *alias* CCXLI.(o) *Quod non sit gloriantium de scientia.*

Humilium virtus est, de scientia non gloriar: quia communis est omnibus, sicut (q) usus lucis, ita participatio veritatis.

CCXLIII. *alias* CCXLII.*Qualiter regentur corpora.*

(q) Non caret regia potestate, qui corpori suo noverit rationabiliter imperare. Vere dominator est terræ, qui catenam suam regit legibus disciplinæ.

CCXLIV. *alias* CCXLIII.(r) *De timente penam, & amante iustitiam.*

Quantum ad opera attinet quæ forisfecus aguntur, & qui timet penam & qui amat iustitiam,

(a) Mf. Jol. recte addidit vocem istam, *divisionis*.

(b) Mf. Jol. De profectu fidei.

(c) Mf. Jol. & Colon. vet. edit. *perseveraverit*.

(d) Ita Mf. Jol. Alii omnes generatim, De Deo.

(e) Supplicamus legendum, *Quoniam in Deo locus*

est, aut *Nullus sine Deo locus est*: tum ex titulo Mf. Jol. tum ex ipso Augustini textu: *Ego si mihi aliam locum elegero, salvus esse non potero*. Elige certe homo, si invenerit, munificeris. Non est ergo quo fugiatur ab ipso, nisi ad ipsum. Si vis evadere iratum, fuge ad placatum.

(f) Mf. Jol. *Quod due vitæ sit*.(g) Mf. Colon. vet. edit. *si deferat Christus*.(h) Sic Mf. Jol. Alii, *De homine*.

(i) Mf. Jol. ab illo habet. In Augustino, apud illum, ut in aliis codicibus.

(k) Mf. Remig. & Jol. ab arce prohibuit.

(l) Mf. Remig. sola *sibi obedientia*.

(m) Mf. Remig. & Colon. vet. edit. cum recensionibus nonnullis, *incidit in penam*. Mf. Jol. & Colon. cum edit. Lugd. Lovan. Danc. & Colon. & Append. Aug. *incidit penam*. Aug. in Ital. invenit *penam*.

(n) Ita Mf. Jol. Alii, *Quomodo eruditione boni*.(o) Mf. Jol. addit, *Quod non sit gloriantium*.(p) Mf. Remig. & Jol. auctoritate addimus vocem, *usur*.

(q) Mf. Jol. Non caret regiam potestatem. Nec male, si inspicimus verba hæc Augustini, loco citato. *Mi auctoritate imperandi potest tibi ante oculos provincias latissimas, qua tua regna diffundis, terram quam potes regere, unde idem Mf. pro titulo præfixi huius sententia, Qualiter non carnis regiam potestatem, & in textu, novit pro noverit.*

(r) Alii codices, *de pena & iustitia*. Reliqua supplet Mf. Jol.

sticiam, non facit contra mandatum; & ideo pares quidem sunt manu, sed disparēs corde; similes actione, dissimiles voluntate.

CCXLV. *alias* CCXLIV.(a) *Quid colatur.*

Ms. a. 10. Hoc ab homine colitur, quod diligit. Unde quia Deus omnibus rebus major & melior invenitur, plus omnibus diligendus est, ut colatur.

CCXLVI. *alias* CCXLV.(b) *De corde recto.*

Ms. a. 10. Rectum cor cum Deo est, quando propter Deum quæritur Deus.

CCXLVII. *alias* CCXLVI.(c) *De benevolentia iusti erga impios.*

Ex cursu in Ep. 10. a. 10. De benevolentia est, non de malitia, cum latetur iustus in impios processisse vindictam: quia non peccatorum exitium placet, quem voluit corrigi; sed iustitia Dei, qua scit multos posse converti.

CCXLVIII. *alias* CCXLVII.(d) *De simulatione pacis cum inimico.*

Ms. a. 10. Non vincit in bono malum, qui in superficie bonus est, & in alto malus, opere parcens, corde saviens, manu mitis, voluntate crudelis.

CCXLIX. *alias* CCXLVIII.(e) *De amore & timore.*

Ex cursu in Ep. 10. a. 10. Ad omne opus bonum amor ducit, & timor Dei: ad omne peccatum amor ducit, & timor mundi. Ut ergo apprehendatur bonum, & declinetur malum; discernendum est, quid & diligere debeat, & timere.

CCL. *alias* CCXLIX.(f) *Quem non frangat infelicitas.*

Ex cursu in Ep. 10. a. 10. Nulla infelicitas fragit, quem felicitas nulla corrumpit.

CCLI. *alias* CCL.(g) *Qualiter dives pauper est Dei.*

Dives qui talis est, ut contemnat in se quidquid (h) illud est unde inflari superbia solet, pauper est Dei.

CCLII. *alias* CCLI.(i) *De gradibus pietatis.*

Ascensionum ad Deum gradus sunt, pietatis affectus. Iter tuum voluntas tua est; amando accedis, (k) negligendo recedis: constitutus in terra Deo iungaris, (l) si quæ Deo cara sunt diligis.

CCLIII. *alias* CCLII.*De petitionibus contrariis Deo.*

Deus cum aliquid (m) male poscitur, dando irascitur, non dando miseretur.

CCLIV. *alias* CCLIII.*De mendacio.*

Incredibile est, non mentiri hominem ne capiatur, qui mentitur ut espiciat.

CCLV. *alias* CCLIV.*Item de mendacio.*

Quamvis omnis qui mentitur, velit celare quod verum est, non tamen omnes qui vult celare verum, mentitur. Plerumque enim (n) vera non fallendo oculum, sed tacendo. Neque enim mentitur est Dominus, ubi ait, (o) multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo.

CCLVI. *alias* CCLV.(p) *De primo & secundo homine.*

In primo homine patuit, (q) quid hominis arbitrium valeret ad mortem: in secundo autem, quid Dei adiutorium valeret ad vitam. Primus enim homo, non nisi homo: secundus vero

(a) *Ms. Jol. Hoc cuius homo quid diligit. Forte meitur in abis legatur, Quomodo Deus diligitur; non, Quid diligitur.*

(b) Adhuc vocem hanc, recto. *Ms. Jol. De quaerendo Deo.*

(c) Hæc addenda credidimus ad pleniorum sensum. *Ms. Jol. De benevolentia iusti, & vindicta impiorum. Melius utroque forte, Quomodo laetetur iustus de vindicta impiorum. In fine sententia *Ms. Jol. multo converti abique voce hac possit.**

(d) *Ms. Jol. De secundo in bono malum. Alii, De simulatione, scilicet, dilectionis inimici, aut, pacis cum inimico.*

(e) *Colon. vet. edit. De opere amoris & timoris.*

(f) *Sic *Ms. Jol. Ceteri, De sollicitate.**

(g) *Ita *Ms. Jol. Alii, De divite paupere.**

(h) *Ms. Remig. quidquid est. Ita August. in ff. citatum.*

(i) *Ms. Jol. De gradibus ascensionum ad Deum. Colon. vet. edit. De ascensa ad Deum.*

(j) *Ms. Jol. contemnendo recedis.*

(k) *Idem sub finem, si quis Deo: Alii, quia quæ Deo.*

(l) *Ms. Jol. Quando aliquid mali, poscitur Deus. Et in textu sententia, aliquid mali, ubi alii codices habent, aliquid mali.*

(m) *Ms. Jol. & Edit. Colon. vet. vna; ut apud Aug. alii codices, verum. Col. vet. edit. occultamus.*

(n) *Ita post August. in hoc libro *Ms. Remig. & Jol. Alii codices nostri, cum ait.**

(o) *Ita *Ms. Jol. Alii vero, De libero arbitrio.**

(p) *Colon. vet. edit. quæ, hic & paulo post.*

vero homo, Deus & homo. Peccatum ergo factum est, relicto Deo, iustitia non fit sine Deo.

CCLVII. *alias CCLVI.*(a) *De legis littera.*

Ex lib. de
iusticia &
gratia.

Legis littera quæ docet non esse peccandum, si Spiritus vivificator desit, occidit. (b) Scire enim peccatum potius facit quam cavere; & idcirco magis augeri, quam minui: quia malæ concupiscentiæ etiam prævaricatio legis accedit.

CCLVIII. *alias CCLVII.*(a) *De mandato Dei, & timore.*

Idem C. 111.

Mandatum Dei si timore fit prece, non amore iustitiæ, serviliter fit, non liberaliter; & ideo nec fit. Non enim bonus fructus est, qui non (c) de charitatis radice procedit.

CCLIX. *alias CCLVIII.*(d) *Quod lex Dei secundum naturam sit.*

Ex lib. de
iusticia &
gratia.

Lex Dei secundum naturam est, & cum homines quæ legis sunt (e) faciunt, naturaliter faciunt, superato vitio, quod nec præsidium legis abolerat. Cum itaque per gratiam lex Dei in cordibus (f) scribitur, quæ legis sunt naturaliter sunt, non quia per naturam (g) præventa sit gratia, sed quia per gratiam reparata natura.

CCLX. *alias CCLIX.*(h) *De gloria non habenda, nisi in Deo.*

Ex lib. de
iusticia &
gratia.

Nemo (i) ex eo quod videtur habere, gloriari, tamquam non accepit; aut ideo se putet accepisse, quia littera extrinsecus vel ut loqueretur apparuit, vel ut audiretur insonuit. Nam si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Porro autem si non gratis mortuus est, Ascendens in altum (k) captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. Inde habet, quicumque habet. Quicquid autem inde habere se negat, aut non habet, aut id quod habet auferetur ab eo.

CCLXI. *alias CCLX.*(l) *Quid per inobedientiam perdidit homo.*

Homo factus erat immortalis, (m) Deus esse voluit: non perdidit quod homo erat, sed perdidit quod immortalis erat; & (n) de inobedientia superbia contracta est poena nature.

CCLXII. *alias CCLXI.*(o) *De laude & premio fidei.*

Laus fidei est, non visa credere: præmium erit, creditorum adoptione gaudere.

CCLXIII. *alias CCLXII.*(p) *Cur Sapientia Dei per carnem ad homines venerit.*

Sicut lac non transit nisi per carnem, ut pavulum pascat qui panem edere non potest: sic nisi Sapientia Dei, quæ panis est Angelorum, ad homines dignaretur venire per carnem, nemo ad Verbi contemplandam divinitatem posset accedere. Quia ergo lux a tenebris non poterat comprehendi, ipsa lux mortalitatem subit tenebrarum, & per similitudinem carnis peccati, participationem dedit luminis veri.

CCLXIV. *alias CCLXIII.*(q) *De bona fama.*

Odor bonæ famæ bona est, (r) quam quisquis bonæ vitæ operibus habuerit, dum Christi velligia sequitur, pedes quodammodo ejus pretiosi uenientis odore perfundit.

CCLXV. *alias CCLXIV.*(s) *Quid recte diligatur.*

Non est in earendo difficultas, nisi cum est in habendo cupiditas: & ideo id solum recte diligitur, quod nunquam bene amittitur.

CCLXVI.

(a) *Si M. Jol. Atii, De lege & peccato.*

(b) M. Jol. Scire enim... quoniam cavere: ut in libro Augustini, unde sumpta est sententia.

(c) Colon. vet. edit. de charitate procedit. M. Remig. de charitate radice procedit.

(d) Si M. Jol. Atii libri, De lege. Colon. vet. De lege in natura.

(e) M. Remig. & Jol. aliter habent locum istum: scilicet post, naturaliter faciunt: superato vitio quod natura præsidium legi abolerat. Augustini verba sunt, loco citato in margine. Præsertim naturaliter homines quæ legis sunt faciunt: qui enim hoc non faciunt, vitio suo non faciunt. Quæ vitio lex Dei est delicta de cordibus: ac per hoc vitio sancto, cum illic scribitur, sunt quæ legis sunt naturaliter.

(f) M. Jol. infirmitas.

(g) Augustini, negata sit gratia.

(h) M. Jol. Quod non gloriatur de habitis, secretum non accepit.

(i) M. Jol. in eo quod.

(k) M. Remig. captivavit, & infra, Nam aut non vere habet.

(l) Si M. Jol. Atii, De homine & superbia: alii, De hominis superbia. Colon. vet. edit. De superbia inobedientia.

(m) M. Remig. Sed quia mortalis, (forte immortalis) esse voluit.

(n) M. Jol. & inobedientia superbie.

(o) M. Jol. supplet, & premio.

(p) M. Jol. multo vocem, Dei, ad titulum, De Sapientia, aliorum codicum. Colon. vet. edit. De Sapientia in contemplando. Forte plenius diceretur, Quia spiratio Dei ad homines venerit per carnem. Aut, Cur Sapientia Dei incarnata sit.

(q) M. Jol. De odore bonæ famæ.

(r) Si M. Remig. & Jol. conformiter textui Augustini loco citato in margine. Alii codices, quam quisque... herant: dum Christi hæc.

(s) Ita M. Jol. Alii codices, De cupiditate.

CCLXVI. *alias* CCLXV.(a) *De insipienti eloquentia.*

Ex lib. 4. de doctrina Christi. c. 13. Qui affluit (h) insipienti eloquentia, tanto magis cavendus est, quanto magis ab eo, in his quæ audire inutile est, delectatur auditor, & cum quæ ornate dicere audit, etiam vere dicere exultat.

CCLXVII. *alias* CCLXVI.(c) *De indolis bonorum ingeniorum.*

114. c. 13. Bonorum ingeniorum clara est indoles, in verbis dillementum veram amare, non verba. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire quod volumus non potest? aut quid obest ligna, (d) si hoc potest? quando nihil querimus, nisi patere quod clausum est.

CCLXVIII. *alias* CCLXVII.(f) *De diligendo & non diligendo peccatore.*

Ex lib. 14. de d. v. c. 13. Omnis peccator, in quantum peccator est, non est diligendus; & omnis homo, in quantum homo est, diligendus est propter Deum, Deus vero propter seipsum: a quo habent omnes qui eum diligunt, & quod sunt, & quod eum diligunt.

CCLXIX. *alias* CCLXVIII.(i) *Quod prima ad Dextram via sit Christus.*

114. c. 13. Dominus ait, Ego sum via, veritas & vita. Hoc est, per me venit, ad me pervenit, in me manet. Cum enim ad ipsum pervenit, etiam ad Patrem pervenit: quia per æqualem ille, cui æqualis est, cognoscitur; vinciente atque (g) adiuvante nos Spiritu sancto, ut in summo atque incommutabili bono sine fine maneamus.

S. Prosper. Tom. I.

- (a) Alii, præter Mf. Jol. *De eloquentia insipientis.*
 (b) Mf. Remig. *insipientis eloquentia.*
 (c) Mf. Jol. *De insidie ingeniorum.* Alii *De ingenuis: addimus prior, bonorum, ex textu sententie.*
 (d) Mf. Remig. *de aperire parit.*
 (e) Sic Mf. Jol. Reliqui, *De homine peccatore.*
 (f) Mf. Jol. Ego sum via, veritas, & vita. Alii, *De incommutabili bono, Titulum a nobis sublatum ex libro Augustini citato, ut plenior haurimus.*
 (g) Ita Mf. Jol. & liber August. citatus in margine. Ceteri, *gloriantur.*
 (h) Sic Mf. Jol. Alii, *De mendacio & fallacia.*
 (i) Mf. Jol. *Quid distet inter temporalia & æterna.* Colon. vet. edit. *De diligendis æternis bonis & temporalibus.*
 (k) Mf. Jol. addit, *aliquid*, quod legitur in Augustino: alii non addunt. Idem postea, *habetur. . . animam*, pro eo quod in ceteris, *habetur, & animam.*
 (l) Mf. Jol. *se habet*, ut in August. loco citato

CCLXX. *alias* CCLXIX.(h) *Quod melior sit qui fallitur, quam qui mentitur.*

Multos invenimus qui fallere velint, qui autem fallit, neminem. Cum vero hoc alius sciens faciat, alius nesciens patitur; satis apparet, in una eademque re, illum qui fallitur, eo qui mentitur esse meliorem; quando quidem pati melius est iniquitatem, quam facere.

CCLXXI. *alias* CCLXX.(i) *De dilectione bonorum æternorum, aut temporalium.*

Inter temporalia atque æterna hoc interest, quod temporale (k) aliquid plus diligitur ante quam habeatur, vilescit autem cum advenit; non enim satiat animam, nisi incorruptibilis gaudii vera & certa æternitas: æternum vero ardentius diligitur adeptum, quam desideratum. Nemo enim plus de illo æstimat quam (l) se habet, ut fiat vilis, quia speratum est amplius: sed tanta est ibi excellentia, ut multo plus (m) adeptura sit charitatem, quam vel fides credidit, vel spes desideravit.

CCLXXII. *alias* CCLXXI.*De fame & (n) fastidio spirituali.*

Qui in scripturis sanctis non inveniunt (o) veritatem quam querunt, fame laborant: qui autem non querunt in promptu habent, fastidium languore marcescunt, & per urrorumque periculum est, dum sapientie cibum & illis obsecratio, & his inedia subtrahit.

CCLXXIII. *alias* CCLXXII.*De laboribus (p) piorum.*

Ex Aug. serm. 170. de Paulo ap. 1. c. 6. Non sunt condigna passionis huius temporis, (q) ad futuram gloriam, quæ æqualabitur in nobis. Sæviat mundus, hæretet linguis, coruscet armis: quidquid fecerit, (r) quan-

in margine. Codices alii, *de se habet*.(m) Mf. Remig. & Jol. *adpetat sit*. Jol. vero *posita, credit. . . deservat.*(n) Alias editi habebant, *& inedia*. Melius fastidium: quod distinguitur contra famem in textu sententie. Mf. Jol. *De querentibus & non querentibus veritatem in Scripturis.* Colon. vet. edit. *De fame & inedia spirituali in Scripturis.*(o) Mf. Remig. *charitatem quam querunt.*(p) Antea editi, *peccatorum*. In margine notatur, *piorum* Duce. Colon. & his posteriores. Melius postremum hoc legi suadet textus sententie. Mf. Jol. pro titulo habet priora verba, *Non sunt condigna passionis huius temporis &c.*(q) Mf. Remig. & Jol. *ad futuram* ut in Augustino: alii, *superventuram*.(r) Sic Mf. Jol. Colon. vet. edit. *quantulum erit ad illud*: ceteri, *quantulum erit ad illud quod Aug. quid faciet ad id quod accepturi sumus*. Quibus propius accedere visa est lectio Mf. Jol.

quantum illud erit ad id quod accepturi sumus? Appendo quod patior contra id quod spero: hoc quidem sentio, illud spero: & tamen incomparabiliter majus est quod speratur, quam quod (a) inferitur. Quicquid est quod contra Christi nomen fecit, si potest (b) vinci, tolerabile est; si non potest, proficit premio citius consequendo, (c) & finis temporalis mali transit in perceptiorem aeterni boni.

CCLXXIV. *alias* CCLXXIII.*De charitate.*

Cum in duobus praeceptis charitatis tota lex pendat & Propheta; quanto (d) magis est Evangelium, quo lex non solvitur, sed adimpletur, & de quo Dominus dicit, *Mandatum novum do vobis, (e) ut vos invicem diligatis*. Charitas enim innovat homines: & sicut malignitas veteres, ita dilectio novos facit.

CCLXXV. *alias* CCLXXIV.*(f) De flagellis Dei.*

Quando corrigit Deus genus humanum, & flagellis piz castigationis exagitat, extorret ante iudicium disciplinam, & pernamque (g) diligit quem flagellat, nolens invenire quem damnet. Flagellat autem simul & iustos & iniustos, quia nemo est qui possit gloriarī calumie habere cor, aut mundum se esse a peccato. Ita (h) de gratia misericordiae ejus veniunt etiam coramque iustorum.

CCLXXVI. *alias* CCLXXV.*(i) De passionibus fidelium.*

Labor piorum exercitatio est, non damnatio. Nec enim conturbari debemus, cum aliquis sanctus gravia & indigna perperitur, si obliiti non sumus, quod pertulerit iustus iustorum, Sanctusque sanctorum; cuius passio omnes superat passionibus: quia cum auctore universitatis nulla cuiusquam est comparatio creaturae.

CCLXXVII. *alias* CCLXXVI.*(k) De originali peccato.*

Miseria generis humani, cuius nullum hominum ab exortu usque ad obitum videmus alium, non pertineret ad iustum (l) Omnipotentis iudicium, si non esset originale peccatum.

Ex ill. 1.
aperte con-
fess. n. 1.

CCLXXVIII. *alias* CCLXXVII.*(m) De providentia Dei operantis.*

Creatoris (n) omnipotentis omnipotentia, causa est sublevisendi omni creaturae: quae virtus, si ab eis quae condidit regendis aliquando cellaret, simul omnium rerum species & natura concideret. Proinde quod Dominus ait, *Pater meus usque nunc operatur*, continuationem quandam operis ejus, (o) quia simul omnia continet atque administrat, ostendit. In quo opere etiam sapientia ejus perleverat, de qua dicitur, *Persegit a fine usque in finem sententia, & dispositio omnia suavititer*. (p) Idem etiam Apollonius sentit, cum Atheniensibus (q) Deum prae-dicans ait, *In quo vivimus, & movemur, & sumus*. Qui si opus suum rebus creatis subtraheret; nec vivere, nec moveri, nec esse possemus. Ex ideo sic Deus intelligendus est requievisse ab omnibus operibus suis, (r) ut iam nullam naturam conderet, non ut conditas continere, & gubernare cessaret.

Ex ill. 1.
de Gen. 1.
lib. 1. cap. 1.

CCLXXIX. *alias* CCLXXVIII.*(t) De observatione sabbati.*

Observatione sabbati, quae vocatione unius diei figuratur, ablata, perpetuum sabbatum observat, qui spe futurae quietis sanctis est operibus intentus; nec (t) in ipsis bonis affectibus suis quasi de propriis, (u) & de his quae non acceperit, gloriatur; illum in se operari cognoscens, qui simul operatur & quietus est.

CCLXXX.

(a) Colon. vet. edit. *quod auferitur*.

(b) Mf. Jol. vici. Quod verbum est in Augustino: etsi quidam codices etiam ibi habent, *vici*.

(c) Colon. vet. edit. & *fidelis, sine temporalis mali, transit*.

(d) Edit. Duac. & seq. in margine scriptum habent, *maius est, & post pauca. Mf. Jol. sed imple-tur*.

(e) Colon. vet. edit. *ut diligatis invicem*.
(f) Hactenus editi, *De flagellis Mf. Jol. De flagellis Dei*, priori Colon. vet. addidit etiam vocem *Dei*.

(g) Mf. Remig. *eligis*. Mf. Jol. *non eligis*. Idemque in ora libri scriptum legere est in Lugd. & omnibus posterius excusis, etiam in append. tom. 10. August.

(h) Mf. Remig. & Jol. *de gratia ejus*: omittit voce hac, *misericordiae*.

(i) Mf. Jol. *De labore piorum*.

(k) Mf. Jol. *De miseria generis humani*.

(l) Mf. Remig. *ad iustum Dei omnipotentis*.

(m) Mf. Remig. *De omnipotentia Creatoris*.

(n) Pro hac voce, *omnipotentia*, hactenus *omnipotens*, in margine notant Edit. Duac. & Colon. cum recentioribus, at utramque usurpaverat August. loco illo. *Creatoris namque potentia & omnipotentia atque omnipotentis virtus*.

(o) Mf. Jol. *quod simul . . . usque ad finem*.

(p) Mf. Remig. & Jol. *Idem etiam. August. Et illud*.

(q) Mf. Jol. addit, *Deum, quae vox habetur etiam in libro August.*

(r) Mf. Jol. *nullam naturam conderet*. Sic in Augustini opere legitur, *novam naturam ulterius nullam conderet*. Alii codices interpretantur, *ut jam nullam novam condere creaturam*.

(s) Ita Mf. Jol. Alii libri, *De vero sabbato*.

(t) Mf. Jol. addit praeposit. *in*, cum Augustini libro.

(u) Mf. Remig. & alii *que*.

CCLXXX. *alias CCLXXIX.**De requia Dei.*

M. J. c. 16.

C.

Requies Dei recte intelligentibus ea est, (a) quæ nullius indiget bono. Et ideo (b) certa etiam requies nobis in illo est, quia (c) nos beatificamur bono quod ipse est, non ipse bono quod nos sumus. Nam & nos aliquid bonum ab ipso sumus, qui fecit omnia bona valde, in quibus fecit & nos. Porro alia res bona præter ipsum nulla est, quam ipse non fecit: ac per hoc (d) nullo bono alieno eget, qui bono quod fecit non eget.

CCLXXXI. *alias CCLXXX.**(e) De initio temporum.*

Ex C. 1.

De Gen. ad

11. c. 1.

(f) Facile creaturæ motibus creperunt currere tempora. Unde ante creaturam frustra tempora requiruntur, quasi possint inveniri ante tempora tempora. Mortis enim si nullus esset vel spiritalis vel corporalis creaturæ, quo per præteritis præteritis futura succederent, (g) tempus nullum omnino esset. Moveri autem creatura non utique posset, si non esset. Potius ergo tempus a creatura, quam creatura coepit a tempore. Utrumque autem ex Deo. Ex ipso enim, & in ipso sunt omnia.

P. m. 11.

11.

CCLXXXII. *alias CCLXXXI.**(h) Quod abjectissima etiam divina providentia regit.*

M. J. c. 17.

De 11.

M. J. c. 17.

M. J. c. 17.

M. J. c. 17.

Cum Salvator dicit, unum passerem non cadere in terram sine voluntate Dei, & quod fenum agri, (i) post paululum mittendum in cibatum, ipse tamen forment, ac vellet; (k) nomine confirmat, non solum (l) totam illam mundi parvam rebus mortalibus & corruptibilibus deputatam; verum etiam vilissimas ejus abjectissimæque particulas divina providentia re-

git; ne fortuitis perturbari motibus ea, quorum causas comprehendere non possumus, æstimemus?

CCLXXXIII. *alias CCLXXXII.**(m) Animam rationalem in spiritualia erigi debere.*

Ex M. J. c.

De Gen. ad

11. c. 17.

Animæ rationalis in ea debet erigi, quæ (n) in spiritualium naturæ maxime excellunt: ut quæ fursum sunt (o) sapiat, non quæ super terram.

CCLXXXIV. *alias CCLXXXIII.**(p) Quod in miraculis nihil fiat contra naturam.*

Naturarum conditor Deus nihil in miraculis contra naturam facit, nec quod novum est (q) consuetudini, repugnans est rationi. Nobis ergo videntur (r) contra naturam insolita, quibus aliter naturæ cursus innotuit; non autem Deo, cui (s) hoc est natura quod fecerit.

M. J. c. 17.

CCLXXXV. *alias CCLXXXIV.**De incommutabili ratione operum Dei.*

(t) Omne corpus in omne corpus posse mutari credibile est: quodlibet autem corpus in animam rationalem posse converti, credere absurdum est. Quoniam Deus sic est omnipotens, ut nunquam lux rationis convellatur.

Ex M. J. c.

De Gen. ad

11. c. 17.

De 11. c. 17.

CCLXXXVI. *alias omittatur.**(u) Quod naturale sit nobis velle vivere, non autem male vivere.*

Naturale nobis est velle vivere, male autem vivere, jam non est natura, sed perverſe voluntatis, quam juxta poenā consequitur.

Ex M. J. c.

De Gen. ad

11. c. 17.

De 11. c. 17.

V 4

CCLXXXVII.

(a) Emendamus ex M. Jol. qui concludit loco Augustini citato. Alii codices nostri, quæ.

(b) M. Jol. addit etiam, item M. Remig. qui ita habet, & ideo certa etiam fortitudo est quia nos beatificamur. Colon. vet. in Deo est, ubi illi, in illo est.

(c) M. Remig. & Jol. cum August. addunt, nos. Idem Jol. & Aug. postea, non ipse bono, quo loco alii codices nostri, non ipse eo.

(d) M. Jol. nulla aliam.

(e) M. Jol. De cursu temporum.

(f) Colon. vet. edit. Facile creaturæ, motibus.

M. Jol. omittit Facile, & incipit, Creaturæ motibus. Idemque iterum habet tempora, ut & August. Ceteris semel habentibus.

(g) M. Jol. tempus ullum omnino non efficit.

(h) Aliæ editi, contra Dei arbitrio regit. M. Jol. Quod abjectissima etiam divina providentia regit.

(i) Sic M. Jol. sicut legitur in libro Augustini, Ceteri, quod post paululum mittendum est.

(k) Colon. vet. edit. sic confirmat.

(l) M. Remig. & Jol. sapientem vocem, totam, quæ carebant editiones Prosperianæ, quæ tamen legitur in loco Augustini citato.

(m) Sic M. Jol. qui tamen habet, in spiritali-

bus. Alii codices, De anima rationali.

(n) In libro August. in spiritalibus naturæ maxime excellunt.

(o) Editi nostri omnes, sapient. M. Remig. & Jol. post Augustinum, sapient. Colon. vet. edit. in ea debet regi (f. erigi) quæ spiritalium naturarum maxime excellunt, & quæ fursum sunt sapient.

(p) Sic M. Jol. Alii. De miraculis naturalibus.

(q) M. Jol. cum Colon. vet. edit. consuetudini.

Alii, consuetudine.

(r) M. Jol. contraria videntur insolita.

(s) M. Remig. & Jol. hoc est in natura quod ipse fecit. Colon. vet. edit. cum hoc est natura quod ipse fecerit.

(t) M. Jol. Omne corpus in aliud, in animam vero nunquam mutari posse. Colon. vet. De incommutabili mutatione anime in corpus.

(u) In M. Remig. & Jol. post sententiam abjectissimæ, præcedente, titulus est. Quod naturale sit nobis velle vivere.

Naturale nobis est velle vivere, male autem vivere jam non est natura, sed perverſe voluntatis, quam post poenā consequitur, quæ decipitur ex libro tertio de Gen. ad litteram cap. 27. Aliter vero ab omnibus ed. notandus.

CCLXXXVII. *alias* CCLXXXV.(a) *Qualiter homo praesente Dei illuminatur.*

Ex lib. 9. de Civ. ad 10. c. 18. Sicut aer ex praesente lumine non factus est lucidus, sed fit; quia si factus esset, non autem fieret, etiam absente lumine, lucidus permaneret: sic homo, Deo praesente illuminatur, absente autem (b) continuo tenebatur: a quo non locorum intervallis, sed voluntatis avertione disceditur.

CCLXXXVIII. *alias* CCLXXXVI.(c) *Deo obediendum.*

ibid. c. 19. Magna est utilitas hominis, iubenti Deo, etiam incognita iustionis ratione, servire. Iubendo enim Deus utile facit, quidquid iubere voluerit: de quo metuendum non est, ne non profutura praecipiat: nec fieri potest, ut voluntas propria non grandi ruinae pondere super hominem cadat, si eam voluntati superioris extollendo preponat.

CCLXXXIX. *alias* CCLXXXVII.*De excellentia humanae naturae.*

ibid. c. 19. Quam excellens bonum sit natura humana, hoc maxime apparet, quod datum ipsi sit ut possit summi & incommutabilis boni adherere naturae. Quod si noluerit, bono se privat, & hoc ei malum est: unde per iustitiam Dei etiam cruciatus consequitur. Quid enim tam iniquum, quam ut bene sit desertori boni? Aliquando autem amissi superioris boni non sentitur malum, dum habetur quod amatum est inferius bonum. Sed divina iustitia est, ut qui voluntate (d) amisit quod amare debuit, amittat cum dolore quod amavit, & naturarum Creator ubique lauderetur. Adhuc enim bonum est, quod dolet amissum bonum. Nam nisi ali-quod bonum remansisset in natura, nullius amissi boni dolor esset (e) in poena.

CCXC. *alias* CCLXXXVIII.(f) *De potestate nocendi.*

Nocendi cupiditas potest esse a suo cuique animo prava: *Non est autem potestas nisi a Deo, (g) & hoc abdit, atque ejus iustitia; quoniam non est iniquitas apud Deum.*

Ex lib. 9. de Civ. ad 10. c. 19.

CCXCI. *alias* CCLXXXIX.(h) *Quantum & quale bonum sit Deus.*

Quantum & quale bonum sit Deus, etiam ex hoc evidenter ostenditur, quod nulli ab eo recedenti bene est: quia & qui gaudent in mortiferis voluptatibus, sine doloris timore esse non possunt; & qui omnino malum desertionis fore majore superbiz stupore non sentiant, aliis qui hac discernere noverunt, (i) quanta miseria premantur, apparet: ut si nolint recipere medicinam talia devitandi, valeant ad exemplum, (k) quo possunt talia devitari.

ibid. c. 20.

CCXCII. *alias* CCXC.(l) *Quod nulla creatura mala sit in natura.*

Sicut vera ratio docet meliorem esse creaturam, quam proflus nihil delectat illicitum: ita eadem ratio docet, etiam illam bonam esse, quae in potestate habet illicitam delectationem ita cohibere; ut non solum de ceteris licitis, recteque factis, verum etiam de ipsius pravae delectationis (m) cohibitione laetetur.

ibid. c. 21.

CCXCIII. *alias* CCXCI.(n) *De magnis operibus Domini.*

Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus. Praevidet futuros, & creat: praevidet futuros malos, & creat: seipsum ad fruendum praebens bonis, multa munusculum suorum largiens etiam malis; (o) misericorditer ignoscens, iuste ulciscens; itemque misericorditer ulciscens, iuste ignoscens; nihil metuens de cujusquam malitia; nihil indigens de operibus bono-

ibid. c. 22.

(a) Ita Mf. Jol. Alii, *De merito*, ut Colon. vet. aut, *De merito voluntatis*, ut reliqui.

(b) Vox haec omnino additur hic a Mf. Remig. & habetur in Augustini loco, hic citato in margine.

(c) Mf. Jol. *De utilitate servandi Deo*. Colon. vet. edit. *De utilitate hominis obediendo Deo in in-*

equisiti.

(d) Mf. Jol. *dimisit* . . . laudatur.

(e) Mf. Remig. *Loca* & posteriores editiones, in *parva*. Mf. Colb. & Jol. Edit. vet. Col. & Append. tom. 10. Aug. in *parva*: immo & locus ipse libri citati in margine.

(f) Mf. Jol. *De cupiditate & potestate nocendi*.

(g) Sic post Augustinum. Mf. Jol. Mf. Remig. enim Colon. vet. edit. & haec abdit atque (Col. etiam) *iustitia*. Alii codices, & haec abdit atque *est iudicia*.

(h) Mf. Jol. & Colon. vet. edit. addunt, *Quantum*

et aliis libris.

(i) Colon. vet. edit. *quanta sit miseria*.

(j) Ita conformiter Augustino editio Append. tom. 10. ejusdem. Mf. Remig. & Jol. quo possunt currere. Editi alii omnes, post vocem hanc *metuendum*, talia devitandi valeant ad exemplum quo possunt habere.

(k) Mf. Jol. *Quod creatura alia bona, alia melior*.

(l) Mf. Remig. & Jol. post August. *cohibitione*, cum superius dictum sit, *cohibere*. Alii omnes, *coarctatione*.

(m) Mf. Jol. *Quod opera Domini exquisita sunt in omnes voluntates ejus*.

(n) Mf. Remig. *etiam misericorditer, & infra, etiam de bonis malorum*. Colon. vet. edit. *seipsum ad fruendum praebens bonis, multa bonorum futurum largiens* . . . *consulens autem bonis*.

bonorum, & bonis consulens etiam de poenis malorum.

CCXCIV. *alias CCXCII.*

De superbia (a) & invidentia.

M. 124. 12. Cum superbia sit amor excellentiæ propriæ, invidentia vero sit odium felicitatis alienæ; quid unde nascatur, in promptu est. Amando enim quisque excellentiam suam; vel paribus invidet, quod ei coxquetur, vel inferioribus, ne sibi coxquetur, vel superioribus, quod eis non coxquetur. Superbiendo igitur quisque invidus, non invidendo superbus est.

CCXCV. *alias CCXCIII.*

(b) Qualiter plenitudo divinitatis habet in Christo corporaliter.

Ex 124. 12. Plenitudo divinitatis in Christo dicta est corporaliter habitare, non quia divinitas corpus est, sed quia sacramenta veteris Testamenti appellatur (c) umbræ futuræ, propter umbrarum comparationem corporalis dicta est in Christo plenitudo divinitatis habitare, quod in illo impleantur omnia que (d) in illis umbris figurata sunt, ac sic quodammodo umbrarum præcedentium ipse sit corpus, hoc est figurarum & significationum illarum (e) ipse sit veritas.

CCXCVI. *alias CCXCIV.*

(f) De vitiis expugnandis.

Ex 124. 12. Adio in hac vita pia est, Deum colere, (g) & ejus gratia contra vitia interna pugnare, neque usque ad illicita inligantibus (h) cogentibus non cedere; & ubi ceditur, indulgentiam, atque ut non cedatur, adiutorium Dei, affectu religioſæ pietatis exposcere. In paradiso autem, si nemo peccasset, non esset adio pietatis expugnare vitia: quia felicitatis esset permanſio vitia non habere.

CCXCVII. *alias CCXCV.*

De fortitudine gentiliū & Christianorum.

124. 12. 12. Fortitudinem gentiliū mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei charitas facit; quæ diffusa est in cordibus nostris, non

per voluntatis arbitrium, quod est a nobis, sed per Spiritum-sanctum, qui datus est nobis.

CCXCXVIII. *alias CCXCVI.*

(i) Quod nullum malum sit, nisi in aliquo bono.

Non potest esse ullum malum, nisi in aliquo bono: quia non potest esse nisi in aliqua natura: omnis autem natura, (k) in quantum natura est, bonum est.

CCXCIX. *alias CCXCXII.*

(l) Nullis meritis gratiam præveniri.

Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quam non debetur, præcedit ut fiant.

CCC. *alias CCXCXVIII.*

De circumcissione & baptismo.

Circumcissio carnis lege præcepta est; quia non posset melius significari, per Christum regenerationis æthereum tolli originale peccatum. Cum præputio quippe omnis homo nascitur; quemadmodum cum originali peccato. Et octavo die lex circumcidi carnem præcepit: quia Christus die Dominico resurrexit, qui post septimum sabbati octavus est. Et circumcissus præputiarum gignit, trajiciens in illum, quo ipse jam caruit: sicut baptizatus in filium quem generat carne, reatum tamen trajicit originis, (m) a quo ipse jam liber est.

CCCI. *alias CCXCIX.*

(n) De primo & secundo homine.

Primus homo Adam fuit olim defunctus est, ut tamen post illum secundus homo sit Christus, cum tot hominum milia inter illum & hunc orta sint: & ideo manifestum est, ad illum pertinere omnem, qui ex illa successione (o) propaginis nascitur: sicut ad istum pertinet omnis, qui (p) in illo gratia largitate renascitur. Unde fit ut totum genus humanum quodam modo sint homines duo, primus & secundus.

CCCH.

(a) Mf. Jol. & Colon. ver. addunt, & invidentia aut invidia.

(b) Ita ex Mf. Jol. sic habente, Qualiter divinitas habet in Christo corporaliter, & aliorum librorum titulo, De plenitudine divinitatis in Christo.

(c) Mf. Remig. umbræ futuræ.

(d) Mf. Jol. & Colon. ver. edit. in illis umbris. Alii libri nostri carent præpositione in, quæ tamen habetur in Augusti.

(e) Edit. Colon. recentior, cum ea posterioribus, ipsa sit veritas.

(f) Mf. Jol. De pietate æternæ in hac vita.

(g) Mf. Remig. omittit hic præpositionem, in, quæ legitur in aliis codicibus Properi, & in append. tom. 10. Aug. non vero in libro in margine citato.

(h) Colon. ver. edit. cogitantibus.

(i) Ita Mf. Jol. in aliis, vitium nisi in aliquo bono esse non potest.

(k) Ita ex Augustini libro Mf. Remig. & Jol. Alii omnes, in quantum natura, bona est.

(l) Mf. Jol. De mercede & gloria bonorum operum.

(m) Apud Augusti, quo abjectus est ipse.

(n) Sic Mf. Jol. Alii, De Adam primo & secundo.

(o) Mf. Remig. & Jol. propaginis. In Aug. qui ex illa successione propaginis: & h. alias ex illa, legatur. Editi Properi, ex illa successione propaginis.

(p) Mf. Remig. gratia largiente.

CCCII. *alias CCC.**De iudiciis Dei.*

*Ex lib. 1.
capit. 100.
prolept. 10.
14.* Nullo modo iudiciis hominum comparanda sunt iudicia Dei: quem non dubitandum est esse iustum, etiam quando facit quod hominibus videtur iniustum.

CCCIII. *alias CCCII.**(a) De nativitate infirmorum.*

lib. 1. 17. Iustus ex Deo, (b) non ex hominibus nascitur: quoniam renascendo, non nascendo fit iustus. Unde etiam (c) regenerati filii Dei vocantur.

CCCIV. *alias CCCII.**De natura humana qualitate.*

lib. 1. 18. Natura humana etsi mala est, quia vitiata est; non tamen malum est, quia natura est. Nulla enim natura, in quantum natura est, malum est: sed prorsus bonum, sine quo bono ullum esse non potest (d) malum: quia nisi in aliqua natura ullum esse non potest vitium; quamvis sine vitio possit esse vel nunquam vitiata, vel sanata natura.

CCCV. *alias CCCIII.**De morte peccatorum.*

*Ex lib. 4.
cap. 100.
prolept. 10.
14.* Iustum Dei iudicium est, ut peccato suo quisque pereat, cum peccatum Deus non faciat: sicut mortem non facit, & tamen quoniam mortem dignum (e) censet, occidit. (f) Unde legitur, *Deus mortem non facit*: & legitur, *Mors est vita a Deo est*. Quod duo inter se non esse contraria profecto videt, quisquis ab operibus divinis iudicia divina discernit: quia aliud est creando non instituisse mortalem, aliud iudicando plectere peccatorem.

CCCVI. *alias CCCIV.**De pena peccati.*

lib. 1. 17. Deus quidem mundum fecit, & corpora pro-

fus omnia. Sed ut corpus corruptibile aggravet animam, & caro concupiscat adversus spiritum, non est precedens natura hominis instituti, sed consequens (g) poena dammati.

CCCVII. *alias CCCV.**(h) De bona institutione hominis.*

Quantalibet vitiis turpetur quaecumque natura, institutio eius semper est bona. Nam sicut institutio corporis bona est, etiam quando nascitur (i) morbidus, & institutio animi bona est, etiam quando nascitur sanus; sic institutio ipsius hominis bona est, quando nascitur (k) peccati originalis obnoxius.

CCCVIII. *alias CCCVI.**(l) De abolitione peccati.*

Sicut quidam parentes aggravant originale peccatum, ita quidam relevant: sed nullus tollit, nisi ille, de quo dictum est, *Ece agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*: cui nullum bonum hominis impossibile, nullum malum est infanabile.

CCCX. *alias CCCVII.**(m) De gratia Dei.*

Non ad merita hominum, sed ad Dei misericordiam pertinet, cum ex illa massa primi hominis, cui merito mors debetur, quisque liberatur. Non est enim iniquitas apud Deum: quia neque remittendo, neque exigendo quod debetur, iniustus est; & ibi gratuita est indulgentia, ubi iusta possit esse vindicta.

CCCX. *alias CCCVIII.**Neminem, nisi Deo miserante salvari.*

Natura humana, etiam si in illa integritate, in qua est condita, permaneret, nullo modo se ipsam, Creatore suo non adjuvante, servaret. Unde cum sine Dei gratia salutem (n) non possit custodire quam accepit; quomodo sine Dei gratia potest recuperare quam perdidit?

CCCXI.

(a) Mf. Jol. *De regeneratione.*
(b) Mf. Jol. *non ex homine*. Sic quoque in libro Aug. citato in margine.

(c) Ita mutamus auctoritate Mf. Remig. & Jol. pro *venit*, quod habetur in Edits nostris: quamquam & hi, a Lavaniensi, margini inscripserint, *Alia regenerati*.

(d) Hac verba, *malum: quia nisi in aliqua natura alium esse non potest vitium*, supplimus ex Mf. Remig. & tertiū Augustini, licet exciderint a ceteris codicibus nostris. Mf. Jol. habet tantum, *malum potest esse vitium*.

(e) Ita Mf. Jol. post August. librum. Alii codices nostri, *facit*.

(f) Hac verba, *Deus mortem non facit, & legitur*, addimus auctoritate Mf. Remig. & Jol. qui plenus locum Augustini citatum exhibent.

(g) Ita Mf. Jol. iuxta textum Augustini, & app-

tam. 10. ejusd. Alii codices nostri cum in textu ponant, *pena peccati*, in margine indicant vocem, *damnati*.

(h) Sic Mf. Jol. ceteri codices. *De opere in quantumque natura.*

(i) Duac. & Colon. & recentiores habent *morbidum*. Cum tamen & Augustini locus tam in Opere imperit quam in sententiis, & alii codices nostri habeant *morbidus*. Sic etiam scribi debere potuimus, cum sano substantivum facile censetur *bonus*, qui talis nascitur: immo post aliquot lineas expresse habetur: ubi Mf. Jol. amittit, vocem, *ipsius ante hanc, domus*.

(k) August. habet, *consequens peccati originalis*.
(l) Mf. Jol. *Quod parentes aggravant & relevant originale peccatum*.

(m) Mf. Jol. *De misericordia Dei*.

(n) Mf. Remig. *non possit* in Aug. Ep. Alii, *non possit*.

CCCXI. *alias* CCCIX.(a) *Nihil excusationis competere peccatori.*

Ex op. 104. ad Sirmam. c. 9. §. 33. Illud. 104. 105. 106.

Inexcusabilis est omnis peccator vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis: siue qui movet, siue qui ignorat, siue qui iudicat, siue qui non iudicat. Quia & ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est; in eis autem qui non potuerunt, peccata peccati. Ergo (b) in utrifque non est excusatio, sed iusta damnatio.

CCCXII. *alias* CCCX.*De his qui Spiritui Dei aguntur.*

Ex lib. de civitate Dei. c. 10.

(c) *Plus est procul dubio agi, quam regi.* Qui enim regitur, aliquid agit; & ideo regitur, ut recte agat; qui autem agitur, agere ipse aliquid vix intelligitur. Et tamen tantum præstat voluntatis multis gratia Salvatoris, ut non dubitet Apostolus dicere, *Quoties Spiritui Dei aguntur, hi filii Dei sunt.* Nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere potest, quam ut illi se commendat, qui mala agere non potest.

CCCXIII. *alias* CCCXI.(d) *Quid sit liberari a corpore mortis huius.*

Ex lib. de civitate Dei. c. 10. 104. 105. 106.

Liberari a corpore mortis huius, omni sanato languore concupiscentie carnis, est non ad penam corpus recipere, sed ad gloriam.

CCCXIV. *alias* CCCXII.(e) *Nihil hominem posse sine Deo.*

Ex lib. de civitate Dei. c. 10. 104. 105. 106.

Multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla vero facit homo, quæ non Deus facit ut faciat homo.

CCCXV. *alias* CCCXIII.*De vera iustitia.*

Ex lib. de civitate Dei. c. 10. 104. 105. 106.

Iustitia secundum quam iustus ex fide vivit, quoniam per spiritum gratie homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licet non immerito in aliquibus iustis pro huius vite capacitare perfecta dicatur; parva tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum: (f) quam qui nondum habebat, & propter illam

quæ iam inerat, perfectum; & propter illam, quæ adhuc deerat, imperfectum fuisse dicebat. Sed plane minor illa iustitia (g) facit meritum, major illa facit præmium. Unde qui illam non sequitur, illam non assequitur.

CCCXVI. *alias* CCCXIV.(h) *Quod Christus solus sine peccato subitis pœnem peccati.*

Ex lib. de civitate Dei. c. 10. 104. 105. 106.

De uno solo mediatore Dei & hominum homine Christo Iesu fides catholica novit, quod pro nobis mortem, id est, peccati penam sine peccato subire dimatus est. Sicut enim solus ideo factus est hominis filius, ut nos per illum Dei filii fieremus: ita solus suscepit sine malis meritis penam, sicut nos per illum sine (i) bonis meritis gratiam. Quia siue nobis non debebatur aliquid boni, ita nec illi aliquid mali. Commendans ergo dilectionem suam in eos, quibus daturus erat debitam vitam, pati pro eis voluit debitam mortem.

CCCXVII. *alias* CCCXV.(k) *Quod gratia non sit ex natura.*

Ex lib. de civitate Dei. c. 10. 104. 105. 106.

Sicut eis qui volentes in lege iustificari, a gratia evenirent, verissime dicit Apostolus, *Si ex lege iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est:* sic sit qui gratiam, quam commendat & percipit fides Christi, putant esse naturam, verissime dicitur. Si per naturam iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est. Jam hic enim erat lex, & non iustificabat: iam hic erat & natura, & non iustificabat. Ideo Christus non gratis mortuus est: ut & lex per illum impletur, qui dixit, *Nova venit solvere legem, sed implere;* & natura per Adam perditam, per illum repararetur, qui dixit, venisse se querere & salvare quod perierat.

CCCXVIII. *alias* CCCXVI.(l) *De misericordia & iudicio.*

Ex lib. de civitate Dei. c. 10. 104. 105. 106.

Possit habere fidem, sicut possit habere charitatem, natura est hominum: habere autem fidem, (m) quemadmodum habere charitatem, gratia est fidelium. Sed cum voluntas credendi aliis (n) præparatur, aliis non præparatur a Domino, discernendum est quid veniat de misericordia eius, quid de iudicio. *Universa enim via Domini misericordia & veritas, investigabiles* (o) autem sunt via ipsius. (p) Investigabi-

(a) *Mc. Jol. Quod inexcusabilis est omnis peccator.*(b) *Mc. Remig. in utrumque.*(c) *Mc. Jol. Quod plus sit agi, quam regi.*(d) *Sic Mc. Jol. ceteri, De resurrectione.*(e) *Mc. Jol. De bonis que facit Deus in hominibus.*(f) *Colon. vet. editio, quem Paulus qui nondum habebat.*(g) *Mc. Remig. fecit meritum... sit premium.*(h) *Ita Mc. Jol. Ceteri, De mortalitate Christi secundum carnem.*(i) *Hæc vox huius aberat a Lovan. Dusc. & Co-*

lon. recent. Restituitur auctoritate h. Remig. & Jol. æd. Colon. vet. & Lugd. conformiter textui Augustini.

(k) *Sic Mc. Jol. Alii, De natura & gratia.*(l) *Mc. Jol. De fide.*(m) *Mc. Remig. & Jol. & Colon. vet. sicut habere charitatem. Idem Remig. codex, gratia est fidelium.*(n) *Mc. Remig. præparatur... præparatur.*(o) *Mc. Remig. investigabiles enim.*(p) *Mc. Remig. & Colon. vet. investigabiles: eadem Colon. edit. que gratis liberat, & veritas que,*

gabiles igitur sunt, misericordia, qua gratis liberat, & veritas qua iuste iudicat.

CCCXIX. *alias* CCCXVII.

(a) *De erigendis lapsis.*

Nemo erigit (b) quemquam ad id in quo ipse est, nisi aliquantum ad id in quo est ille descendat.

Ex ep. 11.
ad Paul.
n. 6.

Quas vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor, non sentit, nisi qui e bellum indixerit. Quia (c) si cuiquam facile est laudem non cupere, dum negatur; difficile est ea non delectari, cum offertur.

CCCXX. *alias* CCCXVIII.

De contemptu mundi gloriæ.

Ex ep. 11.
ad Paul.
n. 6.

Omnes mundi opes contemnit, qui non solum quantum potuit, sed etiam quantum voluit habere contemnit. In quo cavendum est ne surrepat elatio. Utilis enim terrena opulentia humiliter tenetur, quam superbe relinquitur.

CCCXXI. *alias* CCCXIX.

(d) *De temporalibus bonis relinquendis.*

Ex ep. 11.
ad Paul.
n. 6.

Nulli irascens ira sua videtur iniusta. Unde ab omni indignatione cito redundum est ad mansuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facile in ejus odium transit, cui non celeriter ignoscitur.

CCCXXII. *alias* CCCXX.

De tollenda ira.

Ex Tract.
1. in Ier.
dicitur n. 6.

Qui dedit legem, ipse dedit & gratiam: sed legem per servum misit, cum gratia ipse descendit: ut quia lex (e) ostendit peccata, non tollit; volentes legem suis viribus exequi, nec valentes, cogantur ad gratiam, quæ & impossibilitatis morbum, & inobedientiæ aufert reatum.

CCCXXIII. *alias* CCCXXI.

De lege & gratia.

CCCXXIV. *alias* CCCXXII.

De sabbato.

Verum sabbatum Christianus observat, abstinens (f) se ab opere servili, id est, a peccato: quoniam qui facit peccatum, servus est peccati.

Ex Tract.
1. in Ier.
dicitur n. 6.

CCCXXV. *alias* CCCXXIII.

(g) *De his quæ hominum propria sunt.*

Nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum. Si quid autem habet homo veritatis atque iustitiæ; ab illo fonte est, quæ debemus suture in hac eremo; ut ex eo quasi quibuldam guttis irrorati, non deficiamus in via.

Ex Tract.
1. in Ier.
dicitur n. 6.

CCCXXVI. *alias* CCCXXIV.

(h) *De inseparabili opere Patris & Filii.*

Quod Pater cum Christo facit, Christus facit: & quod Christus cum Patre facit, Pater facit: (i) nec scorum aliquid agit inseparabilis charitas, majestas, & potestas: sicut ipse Dominus dicit, Ego & Pater unum sumus.

Ex Tract.
1. in Ier.
dicitur n. 6.

CCCXXVII. *alias* CCCXXV.

(k) *Cui profit baptismi sacramentum.*

Regenerationis gratiam ita etiam hi non minuunt, qui ejus dona non servant, sicut lucis nitorem loca immunda non possunt. Qui ergo gaudes baptismi perceptione, vive in novi hominis sanctitate; (l) & tenens fidem quæ per dilectionem operatur, (m) habe bonum quod nondum habes, ut profit tibi bonum quod habes.

Ex Tract.
1. in Ier.
dicitur n. 6.

CCCXXVIII. *alias* CCCXXVI.

(n) *Quomodo Christus sit veritas.*

Sic est veritas Christus, ut (o) totum verum accipiat in Christo: verum Verbum Dei, Deus æqualis Patri; vera anima, vera caro, verus homo, verus Deus, vera nativitas, vera passio, vera mors, vera resurrectio. Si aliquid horum dixeris falsum, intrat putredo, de veneno serpentis nascuntur vermes mendaciorum, & nihil integrum remanebit: quia ubi fuerit (p) falsi ali-

Ex Tract.
1. in Ier.
dicitur n. 6.

(a) Sic Mf. Jol. Alii, *De auxiliando.*
(b) Mf. Jol. post Augustini epistolam citatam hic in margine, *quemquam*. Prosperus codices alii *quidquam*.
(c) Edit. vet. Colon. cum August. epist. citata. Si quicumque. Alii codices nostri, *et si cuiquam*.
(d) Mf. Jol. *De contemptu mundi*.
(e) Mf. Jol. *ostendit peccatum*: & statim Mf. Remig. *non tollit*.
(f) Colon. vet. editio locum Iuxta August. addit, *se*, quo caret alii codices nostri.
(g) Mf. Jol. *A nobis peccatum*, & *Deo habere iustitiam*.

(h) Mf. Jol. *De operatione Patris & Filii*.
(i) Editio Colon. vet. hic inserit, *nec scorum fecit*, omittitque postea, *majestas*, *potestas*, quæ sunt aliorum librorum & Augustini.
(j) Mf. Jol. *De regenerationis gratia*.
(k) Mf. Remig. *Ne fidem quæ per dilectionem operatur male vivendo amittat*, habet. Mf. Jol. post, *sanctitate*, omittit particula *&*, *tenens* &c.
(l) Duc. & Colon. cum recentioribus in margine indicant, *per*.
(m) Ita Mf. Jol. ceteri, *De veritate*.
(n) Mf. Remig. *totum verum*.
(o) Mf. Remig. *falsi hujus*.

alicujus corruptio, ibi veritatis integritas non erit.

CCCXXIX, *alias* CCCXXVII.

De charitate.

Ex Tract. (a) Quanta est charitas? quae si desit, frustra habentur cetera; si adiit, (b) habentur omnia.

CCCXX. *elias* CCCXXVIII.

*Quomodo Christus reliquerit patrem
et matrem.*

新式電燈
新式電燈

Reliquit Christus Patrem: quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est (c) esse aequalis Deo, sed semetipsum exiavit, formam servi accipiens. (d) Hoc est enim, Reliquit Patrem; non quia defuerit, & recessit a Patre; sed quia non in ea forma apparuit hominibus, in qua aequalis est Patri. Reliquit autem matrem, relinquendo synagagam Iudeorum, de qua secundum carnem natus est, & inherendo Ecclesie, quam ex omnibus gentibus congregavit.

CCGXXXL *alias* CCCXXIX.

(c) De comparatione primi Adams
et secundi.

Endnote

(f) Dormit Adam, ut fiat Eva: moritur Christus, ut fiat Ecclesia. (g) Dormienti A.d.x, fit Eva de latere: mortuo Christo, lancea (h) percutitur latus: ut proficiant sacramenta, (i) quibus formetur Ecclesia. Unde merito Apollolus ipsum Adam dicit formam futuram. Quia fuit omnes in Adam morientur, ita & in Christo omnes (k) vivificabuntur.

1. 400. 11.
 2. 400. 12.
 3. 400. 13.

CCCXXII. *alias* CCCXX.

(1) *De Incarnatione Verbi.*

Re Traff.
v. Jackson,
66 Pa.

Deus homo factus est : quid futurus est homo, propter quem Deus factus est homo?

CCCXXXIII. *alias* CCCXXXV

De duabus natiuitatibus hominum.

Is Test.
24.14 from
2. 4.

Una est natiuitas de terra, alia de celo; una est de carne, alia de Spiritu; una est de aeternitate, alia de mortalitate; una est de mafculo & femina, alia de Deo & Ecclesia. Sed ipse dux singularis fuit. Quomodo enim uterus non poffet repeti, fic nec baptifmus iterari.

CCCXXIV. *alias* CCCXXXII.

De diversitate bonorum (m) in Deo.

Ex Temp.
17, 18 June
p. 1.

(n) Si visibilia attendas, nec panis est Deus, nec aqua est Deus, nec lux ista est Deus, nec veritas est Deus, nec domus (o) est Deus: oratione enim hæc visibilia sunt, & singula sunt. Quid enim est panis, non hoc est aqua; & quod est veritas, non hoc est domus; & quod veritas ista, non hoc est Deus: visibilia enim sunt. Deus autem totum tibi est, quod recte desideras: & omnium bonorum varietas uno fonte (p) profunditur. Quoniam cum sua tribuit, est ipsium sub diversis munerum suorum nominibus imperit.

CCCXXV. *sliz* CCCXXIII.

(c) *De anima & intellectu.*

V. T. 2110
2110 Jan
2110 Jan
2110 Jan

Anima carnalis appetens feminæ comparatur
non habenti rectorem virum, qui est intelle-
ctus, cuius eam oportet sapientia gubernari
non quasi aliud sit quod anima; sed quia ob-
tus quidam (r) occupat sit animæ. Sicut
enim exteriores oculi (s) quiddam, sunt carnis
ita mens quiddam est (t) animæ, quod in ex-
terius participatorem divinæ rationis excel-
lit. Et tunc omnibus (a) motibus suis bene
præfuit, cum superna luce radiatur, ut fit in
ea lumen verum, quod illuminat omnem homi-
nem venientem in hunc mundum.

June 8, 1964

CCCXXVL *alias* CCCXXIV.

(x) De loco gratie.

(y) Qui supplicaturus Deo locum aptum & fan-

(2) Colo. vet. edit. *Tanta est ebrietas.*
(3) Hic Augustinus dicit, *recte habuerunt omnia.*
Que vos, *reficit* in Mf. Augustinus omittitur.
(4) Ita Mf. Iol. cum Augustinus hac loci. Retinui
notam codicis, *esse se equalis.*
(5) Mf. Remig. & Iol. Hic *est enim, relinque-*
re in Mf. Iol. *relinque.*
(6) Mf. Iol. *Sicut de Adam Eve, ita de latere*
Christi fit Ecclesia.
(7) Mf. Iol. *Deromus Adam.*
(8) Ita Mf. Remig. & Iol. cum loco Augusti.
Inuen. Evang. Alii omnes istum append. toto. ro.
Deromus Iol. *relinque.*
(9) Mf. Iol. ut in loco Aug. citato, *peruenitis.*
Ceteri, *perferatur.*
(10) Mf. Iol. *quibus fuit Ecclesia.*
(11) Mf. Remig. *superferatur.*
(12) Mf. Iol. *Quod est bonum, pro quo Deus factus*
est homo.

(c) Mf. *et. Quid Deus se inviolabilis. Quod parum credidit ad scilicet fentimentum; cui; in Deo addimus maioris perpicuitatis gratia.*
 (d) Edit. Colon. *perit in viphila adretas.*
 (e) Editi omittit; *demus illa.* Mf. Remig. & Jol. non habent pronomen; *illa*, nec locus Augst. in Joan. Evang.
 (f) Mf. Remig. *profuit.* Edit. Colon. *per.* *per-*
 { Mf. Jol. *De anima carnalis appetitus.*
 { Mf. Remig. & Jol. *scilicet anima.*
 { Mf. Remig. *quidam sunt carnes.*
 { Mf. Jol. *anima*, *quod in ea.* Reliqui *animi*, *quod in eo.*
 (g) Edit. Colon. *per motibus epus.*
 (h) Mf. Jol. *Quod in eis sitandum.*
 (i) Colon. rei. edit. *Quid simpliciter ... re-*
quisiti.

sanctum requiris, interiora tua munda, & oroni inde mala cupiditate depulsa, prepara tibi in cordis tui pace secretum. Volens in templo orare, in te ora: & ita age semper, ut Dei templum sis. Ibi enim Deus exaudit, ubi habitat.

CCCXXXVII. alias CCCXXXV.

(a) De sensibus corporis, & iudicio animi.

P. Trist.
12. n. 10.
M. n. 10.
12. n. 10.
P. 100.

Sensus corporis corporalia nungunt cordi. (b) Ex non omnium facultas eadem: quia non inde videtur, unde auditur, nec unde sapor, inde & odor capitur, nec hi miniliri, sine tactu ad secula & aspera, calida & frigida, humida & sicca, discernenda sufficiens. Incorporea vero animus fun tantum sensu dijudicat, & omnes varietates uno motu attingit: & quidquid (c) discretionis inter bona & mala, iusta & iniusta rationabiliter invenit, (d) unius est intentionis effectus: ut ibi imago Dei appareat, ubi unum idemque est, (e) quo mens potest quantum potest.

CCCXXXVIII. alias CCCXXXVI.

(f) De vita Filii Dei.

P. Trist.
12. n. 10.
M. n. 10.
12. n. 10.
P. 100.

(g) Dei Filius dicitur vitam habere in semetipso, sicut habet Pater, non participando adeptus, sed nascendo. Vitam enim genuit Pater vita: nec dicitur in aliquo essentia dignitatis & gentis; cum sic ex Patre sit Filius, (h) ut conspiciamus aequalitatem, non una quidem persona, sed una sit deitas.

CCCXXXIX. alias CCCXXXVII.

(i) Quare Filius, & non Pater dicitur iudicaturus.

12. n. 10.

Quamvis nunquam recedat a Filio Pater; ad iudicandos tamen vivos & mortuos, non ipse dicitur, sed Filius adiutus: quia ibi nec Patrie, nec Filii deitas, sed illa forma videbitur Filii, quam sibi per sacramentum incarnationis univit. Ipsa ergo erit iudex, quae sub iudice stetit: ipsa iudicabit, quae iudicata est; ut videant impij eius gloriam, in cuius mansuetudinem (k) severunt. Talis ergo apparebit iudex, qualis videri possit, & ab eis quos

coronaturus est, & ab eis quos damnaturus est. Pater autem non apparetur; quia forma servi non est indurus: sed Filius, (l) qui etiam homo factus est, dedit iudicii potestatem.

CCCXL. alias CCCXXXVIII. ante CCCXXXVI.

(m) Quomodo voluntatem Dei & nostram faciamus.

Suam voluntatem homines sciunt, non Dei, quando id agunt quod Deo displicet. Quando autem ita faciunt quod volunt, ut divinae voluntati: quamvis volentes agant quod agunt, illius tamen voluntas est, a quo & praeparatur, & iubetur quod volunt.

12. n. 10.
M. n. 10.
12. n. 10.
P. 100.

CCCXLI. alias CCCXXXIX. ante CCCXXXVII.

(n) De doctrina Patris per Verbum

Si illum docet Pater, qui audit verbum eius: quare (o) quid sit Christus, & invenies Verbum eius. In principio erat Verbum; non autem, In principio Deus fecit Verbum: sicut, In principio Deus fecit caelum & terram. Verbum enim Dei Deus est, non creatura: nec factum inter omnia, sed per quod facta sunt omnia. Ut ergo ad talis verbi doctrinam homo in carne constitutus possit accedere, Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.

12. n. 10.
M. n. 10.
12. n. 10.
P. 100.

CCCXLII. alias CCCXL. ante CCCXXXVIII.

(p) De carne Christi.

Caro Christi fidelium vita est, si corpus ipsius esse non negligant. Fiant ergo corpus Christi, si volunt vivere de spiritu Christi; de quo non vivit, nisi corpus Christi.

12. n. 10.

CCCXLIII. alias CCCXLII. ante CCCXXXIX.

(q) Qui edunt corpus Christi.

Etsam vitæ accipit, (r) & eternitatis potulum bibit, qui in Christo manet, & ejus Christus habitator est. Nam qui discordat a Christo, (s) nec carnem ejus manducat, nec sanguinem.

12. n. 10.
M. n. 10.
12. n. 10.
P. 100.

(a) Ita M. Jol. ceteri, De homine interiore.
(b) M. Remig. & Jol. & non omnes ita fecerunt est. Edit, & non tantum facultas eadem.

(c) M. Remig. discernimus.
(d) Sic M. Jol. Alii, non ita intravit affluat. M. vero Remig. unius est intentionis ei esset.

(e) Ita M. Remig. & Jol. ceteri, quod mens potest.
(f) M. Jol. Quomodo Filius dicitur habere vitam in semetipso.

(g) Sic M. Jol. & Edit. Colon. vet. Alii vero, Dei Filius Deus habere vitam in semetipso, sicut Pater habet, non participando adeptus est, sed nascendo.

(h) Colon. vet. edit. ut conspiciamus, non una quidem persona, sed una sit deitas.

(i) Sic M. Jolensis ceteri, De iudicio.

(j) M. Jol. in ejus mansuetudinem severunt. Remig. in ejus mansuetudinem severunt. Alii in textu severunt: in martem, severunt.

(k) M. Remig. quia etiam homo factus est, si dicit.

(l) Ita M. Jol. Alii, De voluntate Dei, ut Colon. vet. vel, de voluntate Dei & hominis, ut reliqui.

(m) M. Jol. De Verbo Dei.

(n) M. Remig. Verbum ejus, quod est Christus, invenit Verbum ejus, ceteris omissis.

(o) Sic M. Jol. Alii, De carne Christi.

(p) M. Jol. Qui accipiam & qui non accipiam corpus Christi.

(q) Colon. vet. edit. & potulum vitae accipit.

(r) M. Jol. Nec carnem Christi manducat.

sanguinem bibit: etiam si tantæ rei sacramentum ad iudicium suæ præsumptionis quotidie indifferenter accipiat.

CCCXLIV. *alias* CCCXLII. *ante*
CCCXL.

(a) De *malerum felicitate.*

V. Trif. 18. in f. 100. n. 1. infra 277. p. 353. Vellet mundana sapientia, ut numquam permitteret Deus eos qui mali sunt esse felices, (b) quod utique non fuit; sed ideo mali cum habent quod volunt, felices putantur, quia quid sit felicitas (c) ignorant.

CCCXLV. *alias* CCCXLIII. *ante*
CCCXL.

De *mutatione cordis.*

V. Trif. 18. in f. 100. n. 31. Aliud est migrare corpore, aliud corde. Migrat (d) corpore, qui motu corporis mutat locum; migrat corde, qui motu cordis mutat affectum. Si aliud amas, aliud amabas; non ibi es, ubi eras.

CCCXLVI. *alias* CCCXLIV. *ante*
CCCXLII.

(e) De *chrismate.*

V. Trif. 18. in f. 100. n. 2. infra 277. p. 353. Christi nomen a Chrismate est, id est, ab unctione. Quia ideo omnis Christianus sanctificatur, ut intelligat, se non solum sacerdotis & regis dignitatem esse conseruatum, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

CCCXLVII. *alias* CCCXLV. *ante*
CCCXLIII.

(f) De *lumine.*

V. Trif. 18. in f. 100. n. 1. Sequatur Christi lumen verum, ne ambulemus in tenebris. Tenebræ autem metuendæ sunt morum, non oculorum, & si oculorum, non exteriorum, sed (g) interiorum, unde discernitur non album & nigrum, sed iustum & iniustum.

CCCXLVIII. *alias* CCCXLVI. *ante*
CCCXLV.

(h) Quid *verus Deus & verus homo*
sit Christus.

Catholica fides Dominum Jesum Christum & verum Deum & verum hominem credit, & prædicat. Utrumque enim scriptum est, & utrumque verum est. Qui Deum tantomodo aliterit Christum, (i) medioque negat, quia sanatus est. Qui hominem tantomodo aliterit Christum, potentiam negat, quia creatus est. Utrumque ergo animas fideles ac recta iudicet: Quis Christus est, & homo Christus est. Quis Deus Christus? Aequalis Patri, unum cum Patre. Qualis homo Christus? Virginitatis, trahens de homine mortalitatem, non trahens iniquitatem.

V. Trif. 18. in f. 100. n. 2.

CCCXLIX. *alias* CCCXLVII. *ante*
CCCXLV.

De *missione (k) Verbi.*

(l) Missus est Dominus Christus a Patre, ita. n. 1. non recessit a Patre. Missio eius incarnatio fuit, & invisibili deitati hoc fuit in hunc mundum venire, quod appareret. Quod si cito caperetur, non opus erat ut crederetur, (m) quia videretur. Credendo ergo capitur, quod nisi crederetur, nunquam intelligitur.

CCCL. *alias* CCCXLVIII. *ante*
CCCXLVI.

(n) De *fide Patris & Filii.*

Ut recte credatur Pater & Filius, ipse Filius audiendus est, dicens, Ego & Pater unum sumus. Duoque enim verbis dux simul hæreses detrunearunt. Nam per id quod ait, unum, Arianum perculit; per illud quod ait, sumus, Sabellium stravit: quia nec, sumus, de uno, nec, unum (o) diceret de diverso.

18. d. n. 1. infra 277. p. 353.

CCCLI.

(a) M. Jol. De *falso felicitate malorum.*

(b) M. Remig. quod utique Deus non fuit. Alii omnia voce Deus, non fuit. M. Jol. non fuit: nec male, cum dicat Augustinus, nunquam hoc permittit Deus.

(c) Melius legeretur, ignoratur post Augustinum: quod in margine indicant editi Duac. Colon. & posteriores, si M. Prosperi suffragarentur.

(d) M. Jol. Aliud esse migrare corpore, aliud corde.

(e) M. Jol. Quid Christi munus a chrismate sit.

(f) M. Jol. De tenebris interioribus. Alii, De lumine, quibus adiciamus, vero.

(g) Hæc duo verba, sed interiorum, suppletur auctoritate M. Remigiano-Remensis etiam solius, quia in Augustini loco citato hic in margine leguntur, & sensui sententiae sunt necessaria.

(h) Sic M. Jol. Alii vero, De incarnatione verbi.

(i) Colon. vet. edit. & potius negat quia cre-

tus est, & medicinam negat quia creatus est est Deus Christus: est & bonus Christus. Aequalis Deo Christus, aequalis Patri, unum cum Patre, aequalis homo Christus Virginitatis filius, trahens de homine mortalitatem, non autem iniquitatem.

(k) M. Jol. Filii.

(l) M. Remig. & Colon. vet. edit. Missus Dominus a Patre. hadem Colon. edit. & invisibili deitate hoc (i. hoc) fuit in hunc mundum venire, quod appareret.

(m) Hæc verba, quia videretur, addimus ex M. Remig. & Jol. & ex ipso testis Augustinus in Joan. Evang. in aliis codicibus Prosperiani non habentur. M. Jol. Credendo ergo capitur, quod nisi caperetur (forte crederetur) nunquam intelligitur.

(n) Ita M. Jol. ceteri, De Patre & Filio.

(o) M. Jol. diceretur. M. Remig. diceret de diverso potest.

CCCLII. alias CCCXLIX. ante
CCCXLVII.

(a) De Deo & homine Jesu Christo.

Ex Tract.
11. 10. 100.
n. 10.

(b) Utrumque oportet noverimus in Christo, & unde aequalis est Patri, & unde illo major est Pater. Illud Verum est, illud caro; illud Deus est, illud homo. Sed unus est Christus Deus & homo.

CCCLII. alias CCCL. ante CCCXLVIII.

(c) De unitate divine Trinitatis.

Ex Tract.
11. 10. 100.
n. 10.

Rom. 1. 1.

Multorum hominum multe sine dubio animae, & multa sunt corda; sed (d) si per fidem & dilectionem adhaerent Deo, sunt omnes una anima, & cor unum. Si ergo *charitas Dei* quae diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, tantam unitatem multarum animarum, & multorum cordium facit: quanto magis certiusque in Patre & Filio & Spiritu sancto aeterna & incommutabilis unitas manet, ubi indifferens Trinitas unus Deus est, unum lumen, unumque principium?

CCCLIII. alias CCCLI. ante CCCXLIX.

(c) Quomodo docuit Pater Filium.

Ex Tract.
11. 10. 100.
n. 10.

Non sic docuit Pater Filium, quasi indoctum generit, & scientiam contulerit necienti: (f) sed intertemporalis doctrina est intertemporalis essentia; & hoc est a Patre doceri, quod est a Patre generari: quia simpliciter veritatis naturae esse & nosse, non est aliud atque aliud, (g) sed id ipsum.

CCCLIV. alias CCCLII. ante CCCL.

De fide & veritate.

Iud. n. 1.

Fides semper praevenerit visionem. Credimus enim, ut cognoscamus; non cognoscimus, ut credamus. Fides ergo est, quod non vides credere: veritas, quod credidisti videre.

CCCLV. alias CCCLIII. ante CCCLII.

De bono odore Christi.

Bonus Christi odor est praedicatio veritatis, (h) quo odore vitam capit, qui Evangelio bonis (i) moribus fervit & congruit; morrem autem incurrit, cuius ab his quae bone loquuntur, vita dissentit. Quae condicio etiam auditores obstringit, cum recta praedicatio ab aliis per incredulitatem auditur in mortem, ab aliis per fidem suscipitur in salutem.

Ex Tract.
11. 10. 100.
n. 10. 100.
p. 110.

CCCLVI. alias CCCLIV. ante CCCLII.

(k) De facultate credendi.

Fides Christi est, credere in eum qui iustificat impium, credere in Mediatorem, sine quo nullus reconciliatur Deo, credere in Salvatorem, qui venit querere & salvare quod perierat, credere in eum qui dixit, *Sine me nihil potestis facere*. Sed hanc fidem non apprehendit, qui ignorans Dei iustitiam, qua iustificatur impius, suam vult constituisse, (l) qua convincatur superius. Talia enim sententiae huius elatione obdurantur, & execrantur: quia negando Dei gratiam, non adjuvantur.

Ex Tract.
11. 10. 100.
n. 10.

Rom. 11. 1.

CCCLVII. alias CCCLV. ante CCCLIII.

(m) De vera dilectione.

Charitatem habens, quae est de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, diligit Deum & proximum sicut seipsum. Amator enim Dei, amator est sui: & non diligens Deum, non diligit proximum; quia non diligit seipsum. Pro hac autem dilectione patienter etiam mundi odia sunt toleranda: necesse est enim ut nos oderit, quos videt odisse (n) quod diligit.

Ex Tract.
11. 10. 100.
n. 10. 100.
p. 110.

CCCLVIII. alias CCCLVI. ante CCCLIV.

(o) De bipartita mundi significatione.

Duo hominum genera sub uno mundi nomine nuncupantur. Sicut enim dicitur mundus in impiis, ita dicitur mundus in sanctis. Unde cum

Ex Tract.
11. 10. 100.
n. 10. 100.
p. 110.

(a) Mt. Jol. Unde aequalis sit Filius Patri, & unde minor.

(b) Edit. Colon. vet. Utrumque noverimus esse in Christo, & novum quod... & novum quo ille majus est Pater.

(c) Mt. Jol. Quomodo multi sint cor unum, & anima una, & de unitate Trinitatis. Colon. vet. edit. De unitate dilectionis.

(d) Ita legitur in Mt. Remig. & Jol. In editis. sed ubi per dilectionem fideque adhaerent Deo. Colon. vet. edit. pergit, una anima & novum cor sunt, & post aliquot lineas, ut indifferens Trinitas unus Deus, & novum lumen & novum principium.

(e) Sic Mt. Jol. Alio, De doctrina Patris ad Filium.

(f) Aeterna editi, sed temporalis doctrina est intertemporalis essentia. Colon. intertemporalis doctrina, &c. Mutavimus ut in textu intertemporalis doctrina,

sic exhibente Mt. Remig. Jol. quoque scriptum referente, intertemporalis doctrina est intertemporalis essentia. Ubi aliud omnino videtur ad huc Augustini loco citato in margine. Incorporatiter Pater locutus est Filio, quia incorporatiter Pater genuit Filium.

(g) Alii codices, sed ipsum. Mt. Remig. sed id ipsum, iuxta id August. sed hoc ipsum.

(h) Mt. Jol. quoniam aeternum in vitam capit.

(i) Mt. Jol. & Remig. bonis moribus, pro eo quod alii habebant, bonis operibus: prius tamen in margine indigentes.

(j) Mt. Jol. De fide Christi.

(k) Edit. Colon. vet. quae convincitur. Ab eodem abiit haec talia &c. ad hanc sententiam, quae in August. & ceteris codicibus habentur.

(l) Mt. Jol. De charitate.

(m) Mt. Remig. quod diligit.

(n) Mt. Jol. De duobus generibus hominum.

6 cum totus a semetipso & in odio & in amore
illicordet; nos eum & odisse iubemur, & ama-
re, cum dicitur nobis. *Nolite diligere mun-
dam; & cum dicitur, Diligite inimicos vestros;*
ut quorum execramur iniquitatem, optemus fa-
lutem.

1. *Joan. 3.*
11.
12. *Matth. 5.*
22.

CCCLIX. alias CCCLVII. ante CCCLV.

(a) De vitanda scientia gloria.

Ex Tract.
11. *Joan.*
11.

Ad vitandam tentationem vanæ gloriæ, mel-
lior est (b) discens conditio, quam docentis.
Tutius enim audire veritas, quam prædicatur.
Quoniam cum doctrina recipitur, humilitas cus-
toditur; cum autem disputatio placet, vix est
ut differentem non pulset quantalacumque ja-
lantia.

CCCLX. alias CCCLVIII. ante CCCLVI.

(c) De laude qua se prædicat Deus.

Ex Tract.
11. *Joan.*
11.

Periculosum est homini sibi placere, cui ca-
vendum est superbiere. Deus autem quantom-
cumque se laudet, non se extollit excelsus, nec
vult se sua videri maiestate maiorem. Sed cum
homini loquitur potentiam suam, non hoc a-
git, ut ipse gloriosior, sed ut ille melior fiat
& doctior. Nobis enim prodest auctorem nos-
trum agnoscere; & ei qui est super omnia, su-
biacere: (d) ne de quo non possumus compre-
hendere quid est, possumus sentire quod non est.

CCCLXI. alias CCCLIX. ante CCCLVII.

(e) De remittendis peccatis.

11. *Joan.*
11.

Christiana observantia ad perfectæ pietatis
(f) profectum per mutuam maxime pervenit
indulgentiam peccatorum, dante nobis Domino
sux bonitatis exemplum. Nam si ille, in quo
nullum omnino fuit peccatum, interpellat pro
peccatis nostris; quanto magis nos invicem pro
propriis orare debemus? Amplectenda quippe
est homini, qui (g) non omni potest carere
peccato, tam benigna conditio; ut dimittendo
discreta aliena, diluat sua.

S. Prosper. Tom. I.

- (a) Mf. Joh. De conditione discens, & docentis.
(b) Editio Colon. vel. discens, quam docentis
patet.
(c) Mf. Joh. Quod non extollit se Deus laudan-
do se.
(d) Mf. Joh. ut de quo non possumus cognoscere
quid est, possumus &c. Mf. Remig. ne de quo
quod est. Editi pleneque, ne de quo possumus
sentire quod non est. Dicit & Colon. cum recentio-
ribus, ne de quo possumus sentire quod non est.
(e) Mf. Joh. De profectu pietatis per indulgentiam
peccatorum.
(f) Mf. Remig. profectum.
(g) Mf. Joh. non omnino.
(h) Ita Mf. Joh. Alii, De æternitate sanctorum.
(i) Mf. Remig. & Joh. fatietati, ubi autem omnes
sacrate. Minus bene, cum respiciat verba hanc Au-
gustini, perducimus eos ad illum finem, qui iussit a-

CCCLXII. alias CCCLX. ante
CCCLVIII.

(h) De impletione desideriorum iustorum.

Iustorum desideriorum (i) satietati tunc ni-
hil deerit, quando Deus omnia in illis omni-
bus erit. Ad quam beatitudinem hi perveniunt,
qui huic sæculo ante separationem (k) animæ
a carne moriuntur, nec in eis inveniuntur (l)
cupiditatis, quas sola superat dilectio Dei:
(m) ut & id patiarur iniquitas, quod elegit;
& eo bono fruatur iustitia, quod amavit.

Ex Tract.
11. *Joan.*
11.
12. *Matth.*
22.

CCCLXIII. alias CCCLXI. ante
CCCLIX.

De conficiendo homine Jesu Christo.

Qui sic constituitur Christus Deum, ut eun-
dem hominem neget verum, habentem scilicet
unitam sibi nostræ carnis animæque naturam;
non est per illo mortuus Christus; quia secun-
dum hominem mortuus est Christus. Non re-
conciliatur per Mediatorem Deo. Unus enim
Deus, (n) & unus Mediator Dei & hominum,
homo Christus Jesus; Non iustificatur per ip-
sum: quia sicut per inobedientiam unius homi-
nis peccatores constituti sunt multi, ita per o-
bedientiam unius hominis iusti constituentur mul-
ti. Non resurgit (o) in resurrectionem vitæ:
quia per hominem mors, & per hominem resur-
rectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes
moriuntur, ita & in Christo omnes (p) vivifi-
cantur. (q) Nec ullus se beati Petri defen-
dat exemplo, qui se multis lacrymis & accula-
vit, & lavit: ut principem suam Ecclesia non
negationis, sed penitentis imitatione sequeretur.

Ex Tract.
11. *Joan.*
11.

1. *Tim. 2.*

Rom. 1. 12.

1. *Cor. 15.*
21.

Matth. 22.
7.

CCCLXIV. alias CCCLXII. ante
CCCLX.

De æternitate.

In quibusdam æternis potest aliqua esse di-
stantia, ipsa autem æternitas absque diversitate
mensuræ est. Multæ quippe mansiones, in una
vita varias meritorum significant dignitates. Sed
(r) ut Deus omnia in omnibus erit, fiet et-
iam

Ex Tract.
11. *Joan.*
11.

X

- ais, ubi fatietur in bonis desideria verum. Post ali-
quot verba Dicit, & Colon. recent. amnis in illis &
remittit. Melius Mf. Ramig. & Joh. Colon. vat.
lmgd. & Lovan. omnia.
(k) Mf. Joh. anima a carne. Alii omittunt præ-
positionem a.
(l) Mf. Remig. cupiditates. Mf. Joh. inveniuntur
cupiditatis.
(m) Editio Colon. vat. & ut id eo bono fruatur.
(n) Sic Mf. Ramig. & Joh. post Aug. loco cita-
to, Editi Lovan. & postiores & unus est. Colon.
vat. Unus est enim Deus, & unus.
(o) Sic cum August. Mf. Remig. & Joh. Editi,
in resurrectione.
(p) Mf. Ramig. vivificatur.
(q) Editio Colon. vat. Multis se.
(r) Mf. Joh. & Remig. ubi, ubi as.

iam in dispari claritate (a) par gaudium, ut quod habent singuli, commune sit omnibus. Quoniam per connexionem dilectionis a gloria capitis nulla erit aliena pars corporis.

CCCLXV. *alias CCCLXIII. ante CCCLXI.*

De fide.

Ex Trif. in Joan. n. 1. Fides eorum qui Deum visuri sunt, quod non videt credit: nam si videt, non est fides. Creditus (b) colligitur meritorum, videnti redditur premium.

CCCLXVI. *alias CCCLXIV. ante CCCLXII.*

(c) *Quod propitius sit Deus, non annuendo malorum votis.*

Ex Trif. in Joan. n. 1. Male usus eo quod (d) vult accipere, Deo potius miserante non accipit. Proinde si hoc ab eo petitur, unde homo exauditus ledatur; magis metuendum est, ne quod (e) possit Deus non dare propitius, det iratus.

CCCLXVII. *alias CCCLXV. ante CCCLXIII.*

(f) *De duplici dilectione Christi erga diligentes se.*

Ex Trif. in Joan. n. 1. Qui diligit me, inquit Dominus, diligetur a Patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum. (g) Quid est, diligam? tamquam tunc dilectus sit, & nunc non diligat? Abiit. Quomodo enim non Pater sine Filio, aut Filius sine Patre diligeret? (h) Quomodo, cum inseparabiliter operentur, separabiliter diligunt? Sed ad hoc diligam eum, ad quod sequitur, & manifestabo ei me ipsum. Diligam, & manifestabo, id est, ad hoc diligam, ut manifestem. Nunc enim ad hoc (i) dilexit, ut credamus, & (k) mandatum fidei tenemus: tunc ad hoc diligit, ut videamus, & ipsam

visionem mercedem fidei accipimus. Quia & nos aucte diligimus credendo (l) quod videbimus; tunc autem diligentes videmus quod credidimus.

CCCLXVIII. *alias CCCLXVI. ante CCCLXIV.*

(m) *De vite & palmitibus vitis.*

Ita sunt in vite palmites, ut viti nihil conferant, sed inde accipiant unde vivant. Sic quippe vitis est in palmitibus, ut vitale alimentum subministraret eis, non sumat ab eis. Ac per hoc & manentem in se habere Christum, & manere in Christo, discipulis prodest utrumque, non Christum. Nam praeicio palmiti, potest de viva radice alius pullulare: qui autem praeiulus est, sine radice non potest vivere.

Ex Trif. in Joan. n. 1.

CCCLXIX. *alias CCCLXVIII. ante CCCLXV.*

(n) *De humane iustitia modo.*

Divinitus dictum est, *Noli esse iustus multum.* (o) Quo notata non est iustitia sapientis, sed superbia praesumentis. Qui ergo sit nimis iustus, ipso nimio fit iniustus. Quis est autem qui se (p) nimis facit iustum, nisi qui dicit se non habere peccatum?

Ex Trif. in Joan. n. 1.

CCCLXX. *alias CCCLXVIII. ante CCCLXVI.*

(q) *Quod sola divina substantia vere sit simplex.*

Nullius, etiam incorporeae creaturae, vere simplex est substantia, cui non hoc est esse, quod nolle; potest enim esse, (r) nec nolle: at illa divina (s) non potest, quia idipsum est quod habet. Ac per hoc non sic habet scientiam, ut aliud illi sit scientia qua scit, aliud essentia qua est, sed utrumque unum: quoniam non utrumque dicendam sit, quod verissime simplex & unum est. Habet enim Pater vitam in semetipso; nec aliud est ipse quam vita, quae in

Ex Trif. in Joan. n. 1.

(a) Emendamus ex editione Duae. sensu exigente, & Augustino scribente in loco quem intuetur S. Prosper, *propter verum doctrinam nullas separatas a regno.* Alii codices habent per *gaudium*. Cui non convenit immediate antecedens, in *dispari claritate*.

(b) Scriptimus, *colligitur*, loco vocis *colligitur*, quae in aetia editis legebatur; auctoritate Mss. Remig. & Jol. & quia id quoque in margine indicant omnes editiones a Lugdunensi vetere ad ultimas, & in loco Augustini habetur.

(c) Ita Mss. Jol. Alii: & *propterea contraria*.

(d) Mss. Remig. *accipit*.

(e) Colon. vet. edit. *post daret ut propitius*.

(f) Alias editi, *De dilectione*, quamdam addenda ducimus maioris perspicuitatis gratia. Mss. Jol. pro titulo habet, *Qui diligit diligetur a Patre meo, &c.*

(g) Mss. Remig. hic inserit verba ista, *Quid est diligam, & manifestabo me ipsum*.

(h) Sic Mss. Jol. conformiter textui Augustini loco citato hic. Colon. vet. edit. *Quomodo inseparabiliter operantur, separabiliter diliguntur*, forte pro *diligunt*? Alii codices. Cum inseparabiliter operentur, quomodo separabiliter diligunt?

(i) Mss. Remig. *ad hoc diligit*. Alii omnes post Aug. *dilexit*.

(j) Mss. Remig. *mandata fidei*. Jol. Mss. *mandatum fidei*, ut in Aug. Ceteri, *mandatum eius*; qui tamen *mandatum fidei* in ora libri indignant.

(k) Mss. Jol. *quod non videtur*. Alii ut in textu & Aug.

(l) Haec, *De palmitibus vitis*. Mss. Jolien. *Quomodo sit in vite palmitis*.

(m) Mss. Jol. *De eo quod scriptum est, Noli esse iustus multum*.

(n) Sic Mss. Remig. & edit. append. Aug. iusta eundem in Joan. h. v. Mss. Jol. *Quod non est iustitia*. Ceteri codices, *Quoniam non est*.

(o) Vocem hanc omnes addimus ex Mss. Remig. & Jol. Augustino dicente, *Multum enim se facit iustum, qui dicit se non habere peccatum*.

(p) Ita Mss. Jol. Reliqui, *De simplicitate*.

(q) Mss. Remig. & Jol. *et non esse*.

(r) Sola editio Colon. vet. addit hic, *substantia*, quae in aliis omnibus ex praecedentibus subintelligitur.

CCCLXXV. *alias* CCCLXXIII. *ante*
CCCLXXI.

(a) De unitate Trinitatis.

Ex Tract. 112. in Joan. n. 3. In eo quod dicitur, *Hec est autem vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum, ordo verborum est:* (b) Ut te, & quem misisti Jesum Christum, cognoscant solum verum Deum. Consequenter enim intelligitur & Spiritus sanctus. Quia Spiritus est Patris & Filii, tamquam charitas substantialis & consubstantialis amborum. Quoniam non duo dii, Pater & Filius; nec tres dii; Pater & Filius & Spiritus sanctus; sed ipsa Trinitas unus solus verus Deus. Nec idem tamen Pater, qui Filius; nec idem Filius, qui Pater; nec idem Spiritus sanctus, qui Pater aut Filius: quoniam tres sunt, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: sed ipsa Trinitas unus est Deus.

CCCLXXVI. *alias* CCCLXXIV. *ante*
CCCLXXII.

(c) Quod gignendo dedit Pater
omnia Filio.

Ex Tract. 112. in Joan. n. 3. Quidquid Deus Pater Deo Filio dedit, gignendo dedit. Ita enim dedit Filio Pater, sine quibus Filius esse non posset, sicut ei dedit ut esset. Nam quomodo Verbo verba daret aliqua, in quo ineffabiliter dixit omnia?

CCCLXXVII. *alias* CCCLXXV. *ante*
CCCLXXIII.

(d) De custodia Dei circa nos.

Custodiam circa nos Dei, non tam carnaliter debemus accipere, velut vicium nos servent Pater & Filius, amborum in nobis (e) servandis alternante custodia, quasi alius, alio descendente succedat. Simul enim custodiunt Pater & Filius & Spiritus sanctus, qui est unus verus (f) & bonus Deus. Sed Scriptura nos non levat, nisi descendat ad nos. Sicut Verbum caro factum descendit, (g) ut levaret; non cecidit, ut jaceret. Si descendentem cognovimus, cum levante sursumus: & intelligamus, cum ita loqui-

tur, personas (h) cum distinguere, (i) non separare naturas.

CCCLXXVIII. *alias* CCCLXXVI. *ante*
CCCLXXIV.

De gratia Dei, qua omne hominis meritum praevincit.

Si naturam cogitemus in qua creati sumus; (k) cum omnes Veritas creaverit, quis non est ex veritate? Sed non omnes sunt, quibus ut audiant veritatem, & credant, ex ipsa Veritate praestatur, (l) nullis proculdubio praecedentibus meritis, ne gratia non sit gratia. Si enim dixisset, Omnis qui audit vocem meam, ex veritate est: idem dixisset ex veritate (m) putaretur, quia obtemperat veritati. Non autem hoc ait: sed, Omnis inquit, qui est ex veritate, (n) audit vocem meam. Ac per hoc, non ideo est ex veritate, quia ejus audit vocem: sed ideo audit, quia ex veritate est, id est, quia hoc illi donum ex veritate collatum est. Quod quid est aliud, quam, donante Christo credit in Christum?

Ex Tract. 112. in Joan. n. 4.

Joan. n. 3.

CCCLXXIX. *alias* CCCLXXVII. *ante*
CCCLXXV.

De amore quo Deum amare debemus.

Quisquis se ipsum, non Deum amat, non se amat: & quisquis Deum, non se ipsum amat, ipse se amat. Qui enim non potest vivere de se, moritur utique amando se: (o) non ergo se amat, qui ne vivat se amat. Cum vero (p) ille diligitur, de quo vivitur: non se diligendo magis diligit, qui propterea se non diligit, ut eum diligit de quo vivit.

Ex Tract. 112. in Joan. n. 4.

CCCLXXX. *alias* CCCLXXVIII. *ante*
CCCLXXVI.

(q) De indiviso Patris, & Filii opere.

Quidquid illud est quod oportet Patrem agere ad Filium, non fit nisi per eundem Filium: ad ipsum scilicet, quia filius hominis est, & factus est inter omnia; per ipsum autem, quia Filius Dei est, & per illum sunt a Patre omnia.

P. 112. n. 4. de Trinitate, c. 1. de Unitate, c. 1. de Unitate, c. 1. de Unitate, c. 1.

CCCLXXXI.

(a) *Mc. Jol. De ordine bonum verborum. Ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.*

(b) *Colon. vet. edit. Ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum. Cognoscant solum verum Deum: & in fine sententiae, sed ipsa Trinitas in his unus Deus. Reliqui ut lo textu & apud Augustinum.*

(c) *Ita Mc. Jol. Ceteri, Quid dedit Pater Filio.*

(d) *Sic Mc. Jol. Colon. vet. edit. De custodia, qua Deus servat suos. Alii, De custodia Dei, qua suos servat.*

(e) *Mc. Remig. & Jol. servandis, ut Aug. ca. 112. dicit: alii, servandi.*

(f) *Mc. Remig. & Jol. post Aug. in Joan. Evang. addunt, & bonus, quod alii omittunt.*

(g) *Mc. Remig. & Jol. ut levaret, ut apud Aug. alii, ut relevaret. Colon. vet. editio, ut nos relevaret.*

relevaret.

(h) *Mc. Jol. cum Ang. Tract. in Joan. cum. A. lli, cum.*

(i) *Mc. Jol. non separare naturam.*

(k) *Mc. Jol. De eo quod Dominus ait, Qui est ex veritate audit vocem meam.*

(l) *Colon. vet. edit. Nullus proculdubio praecedentibus meritis salvatur. Mc. Remig. Ne ulli proculdubio praecedentibus meritis, gratia non sit gratia.*

(m) *In Mc. Remig. pro, putaretur, scribitur, est.*

(n) *Mc. Remig. audit.*

(o) *Mc. Remig. hic addit, non ergo se amat, qui ne vivat se amat, quae legitur in Augustini oper. in Joan. Evang. hoc loco, absque vero ab aliis codicibus nostris.*

(p) *Mc. Remig. illo diligitur.*

(q) *Mc. Jol. Quod ad Filium per Filium agat Pater.*

CCCLXXXI. *alias* CCCLXXIX. *ante*
CCCLXXVII.(a) *Quomodo Filius subiectus erit Patri.*

F. 162. a.
h. infra
apud. p. 111.
de lib. arb.
ser. de. 111.
l. 37. inf.
apud. p. 111.
de lib. a.
con. Marc.
magnum A.
rian. l. 119.
in a. inf.
apud. p. 111.
l. 37. inf.
37.

Non est mirum dicere Apostolum, etiam in futuro saeculo Patri Filium subiectum futurum, ubi ait, *Tunc & ipse subiectus erit ei, qui illi subieci omnia*. Quando quidem in Filio forma humana mansura est, qua semper maior est Pater. Quamvis non defuerint, qui illam tunc Filii subiectionem ipsius humanae formae in divinam substantiam commutationem intelligendam putarunt, tamquam hoc cuique rei subiaciat quod in eam vertitur & mutatur. Sed intelligi potest, idea magis dixisse Apostolum, etiam tunc Patri Filium subiectum futurum, ne quis in eo putaret spiritum & corpus humanum conversione aliqua consumendum: ut sit Deus omnia, sed in omnibus, quando capitis gloria universum corpus implebit.

Hil. 7. 2. 3.

CCCLXXXII. *alias* CCCLXXX. *ante*
CCCLXXVIII.(c) *Quod omnia bona ex Deo.*

Ex 112. b.
de lib. arb.
mag. 6. 27.

Quantacumque bona, quamvis magna, quamvis minima, nisi ex Deo esse non possunt. Quid enim majus in creaturis, quam vita intelligens? aut quid minus potest esse, quam corpus? Quae quantumlibet deficient, & in id tendant ut non sint; tamen aliquid (d) formae illis remanet, ut quoquo modo sint. Quidquid autem formae (e) cunctissimae rei deficienti remanet, ex illa forma est quae nescit deficere, motuque ipsos rerum deficientium vel proficientium excedere numerorum suorum leges (f) non sinit. Quidquid igitur laudabile advertitur in rerum natura, sive exigua, sive ampla (g) laude dignum iudicetur; ad excellentissimam & ineffabilem laudem referendum est (h) Conditoris.

S. Prosper. Tom. I.

(a) Sic Mf. Jol. qui addit etiam, *quod ait Apostolus. Alii, De subiectione Filii.*

(b) Mf. Jol. in illa formae humanis.

(c) Ita Mf. Jol. Alii vero, *Nihil in quibuscumque creaturis a Creatore institutum relinquitur.*(d) Codices nostri communiter, *forma illius*. Mf. Remig. & Editio append. tom. 10. Aug. *forma illius*, iuxta id quod legitur in libro citato in marginibus.(e) Ita Mf. Jol. Alii, *cunctissimae rei deficientis*. Apud Aug. hic, *cunctissimae rei deficientis*.

(f) Mf. Remig. non sinit.

(g) Ita Mf. Jol. post. August. loco hic notato. Alii, *quod laude dignum*. Praepositione non nihil perturbabatur sensus loci.

(h) Mf. Remig. Creatoris.

(i) Mf. Jol. *Quod Deus neminem cogit ad peccandum, licet praevideat peccatorem.*(k) Apud Augustinum hic, *fecit*. Omnes nostriCCCXXXIII. *alias* CCCLXXXI. *ante*
CCCLXXXIX.(l) *Quod profectio Dei neminem peccare compellat.*

Neminem Deus ad peccandum cogit: praevideat tamen eos, qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non vindicti iustus, quae non cogit praecipui? Sicut enim nemo memoria sua cogit facta esse, quae praeterierunt: sic Deus profectio sua non cogit facienda, quae futura sunt. Et sicut homo quidam quae fecit meminit, nec tamen omnia quae meminit (k) facit: ita Deus omnia quorum ipse auctor est, praeficit, nec tamen omnium quae praeficit, ipse auctor est. Quorum autem non est malus auctor, iustus est ultor.

Ex 112. b.
de lib. arb.
mag. 6.CCCLXXXIV. *alias* CCCLXXXII. *ante*
CCCLXXX.

De cognoscendis creaturis quae non videntur.

Hil. 10. 2.

Humana anima naturaliter divinis ex quibus pendit connexa rationibus, cum dicit, (l) Melius fieret hoc quam illud: si verum dicit, & videt quod dicit, in illis supernis rationibus videt. Credat ergo Deum scisse, quod recto intellectu ab eo faciendum fuisse (m) cognovit; etiam si hoc in rebus factis non videt. Quia etiam si calum oculis videre non posset, & tamen ratione vera tale aliquid faciendum fuisse colligeret; credere debuit (n) factum fuisse, quamvis id oculis non videret. Non enim cogitatione cerneret faciendum fuisse, (o) nisi in his rationibus, quibus facta sunt omnia. Quod autem ibi non est, tam nemo potest vera cogitatione videre, (p) quam non est.

CCCLXXXV. *alias* CCCLXXXIII. *ante*
CCCLXXX.(q) *Quo remedio vulnera humana curentur.*

Hil. 10. 2.

Quid tam dignum misericordia, quam miser; & quid tam indignum misericordia, quam (r) superbus miser i. (s) Ex quo factum est, ut illud Dei Verbum, per quod facta sunt omnia, X 3 et quo

codices, facit.

(l) Ita Mf. Remig. & Jol. cum edit. append. tom. 10. August. in aliis nostris codicibus, *Melius fieri hoc*: prioribus sententia August. in libro ipso de lib. arbitrio.(m) Ita Mf. Remig. & Jol. & lib. Aug. de lib. arb. Alii codices nostri, *cognoscit*.(n) Ita Mf. Remig. & Jol. iuxta textum libri de lib. arbitrio. Ceteri codices Prosperiani, *factum fuisse*.(o) Sic Mf. Remig. & Jol. conformiter libro Augustini citato. Alii autem, *nisi bis rationibus in quibus*.(p) Mf. Jolien. *quam nescit*. Apud August. lib. de libero arb. *quam non est verum*.(q) Mf. Jolien. *Qui digni, & qui indigni misericordiae*.(r) Mf. Remig. *quam superbi miseri*.(s) Mf. Remig. *Ex eo factum est . . . pro quo facta sunt omnia*.

& quo fruitur omnis angelica beatitudo, usque ad miseriam nostram porrigeret clementiam suam, & Verbum caro fieret, & habitaret in nobis. (a) Sic enim posset panem Angelorum homo manducare nondum Angelis adæquatus, si panis ipse Angelorum hominibus dignaretur accuari. Nec sic deiecit ad nos, ut illos de-deret: sed simul integer illis, integer nobis; illos intinctus pascos, per id quod Deus est; (b) nos forisfectus admonens, per id quod nos sumus, (c) idoneos facit per fidem, quos per speciem pascit æqualiter.

CCCLXXXVII. alias CCCLXXXIV. ante
CCCLXXXII.

(d) Quod omne vitium est contra naturam.

Idem.

Dubium non est, contra naturam esse omne vitium, etiam ejus rei cuius est vitium. Quapropter quoniam in quocumque re non vituperatur nisi vitium, ideo autem vitium est, quia (e) contra naturam ejus rei est cuius est vitium, nullius rei recte vituperatur vitium, nisi cuius natura laudatur. Non enim in vitio displicet, nisi quod corrumpit quod in natura placet.

CCCLXXXVII. alias CCCLXXXV. ante
CCCLXXXIII.

(f) De pena peccati.

Id. c. 18.

(g) Omni peccanti animæ duo sunt poenalia, ignorantia, & difficultas. Ex ignorantia, (h) depravat error, ex difficultate cruciatur affligit. Sed approbare falsa pro veris, ut erret invictus, & resistente repugnatione (i) carnalis vinculi, non posse ab illicitis operibus temperare; non est natura inliciti hominis, sed poena damnati.

CCCLXXXVIII. alias CCCLXXXVI.
ante CCCLXXXIV.

(k) De varietate remedium.

Ex lib. de
vera relig.
dioc. 2. 17.

Ut ars medicinæ, cum eadem maneant, neque ullo modo ipsa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus; quia mutabilis est nostra valetudo: ita divina providentia, cum sit ipsa

omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ varie subvenit; & pro diversitate morborum (l) aliis alia jubet, aut verat: ut a vitio, unde mors incipit, & ab ipsa morte, ad naturam suam & essentiam, ea quæ deficiunt, id est, ad nihilum tendunt, reducat & firmet.

CCCLXXXIX. alias CCCLXXXVII.
ante CCCLXXXV.

(m) De primo vitio animæ.

Primum animæ rationalis vitium est, voluntas ea faciendi quæ verat summa & intima veritas. Ita homo de paradiso in hoc sæculum expulsi est, id est, a eternis ad temporalia, a copiosis ad egena, a firmitate ad infirma. Non ergo a bono substantiali ad malum substantiale, quia nulla substantia malum est; sed a bono æterno, ad bonum temporale; a bono spiritali, ad bonum carnale; a bono intelligibili, ad bonum sensibile; a bono summo, ad bonum infimum. Est igitur quoddam bonum, quod si diligit anima rationalis, peccat; quia infra illam ordinatum est. Quare ipsum peccatum malum est, non ea substantia, quæ peccando diligitur.

Id. c. 19.

CCCXC. alias CCCLXXXVIII. ante
CCCLXXXVI.

(n) De lege omnium artium veritate.

Lex omnium artium cum sit omnino incommutabilis, mens vero humana, cui talem legem videre concessum est, mutabilitatem pati possit erroris, satis apparet, supra mentem positam esse legem, quæ veritas dicitur. Nec jam illud ambigendum est, incommutabilem naturam, quæ supra animam rationalem sit, Deum esse; & ibi est: primam vitam, & primam essentiam, ubi est prima sapientia. Nam hæc est illa incommutabilis veritas, quæ lex omnium artium recte dicitur, & ars omnipotentis artificis. (o) Itaque cum lex anima sentiat necessitatem speciem motumque judicare secundum se ipsam: simul oportet (p) agnoscat, præstare suam naturam ei naturæ, de qua judicat; præstare autem sibi eam naturam, secundum quam judicat, & de qua judicare nullo modo potest.

Id. c. 20.
c. 11.

CCCXCI.

(a) M^s Remig. Nec enim posset: Joannis, Non enim posset, & nisi panis &c.

(b) Editiones Duac. Colon. & posteriores, non forisfectus admonens.

(c) M^s Jol. post August. librum hoc loco omittit particulam, & quæ habetur in reliquis nostris codicibus.

(d) Ita M^s Jol. Non bene alii, Nullam naturam vitium ab antea est.

(e) M^s Remig. & Joannis, contra naturam est: omittuntque hæc, ejus rei cuius est vitium, quorum tria postrema verba in omnibus editis Prosperianis duobus unce inculca deligentur, quasi hinc loco alibi sita. Leguntur tamen in textu ipso Augustini, locum unde hæc sententia est delibata.

(f) M^s Jol. De ignorantia & difficultate peccati.

(g) Colon. vul. edit. Omne peccatum animæ est.

Duo sunt poenalia.

(h) Apud August. debuerat, quod margini inscriptum gerunt Prosperianæ editiones omnes, & Lugdunensi, nec tamen habetur etiam in M^s nostris.

(i) M^s Remig. carnalis... nec possit. Colon. vul. editio, & resistendo repugnatione carnalis vinculi.

(k) M^s Jol. De diversitate præceptum. M^s Jol. varietate.

(l) In Augustino, alias alia jubet: pauci ex nostris, alii alia.

(m) Sic M^s Jol. Alii, De prima hominis pravitate.

(n) Alias editi. De magistra, &c. M^s Jol. De lege omnium artium quæ est veritas.

(o) M^s Joannis, A qua cum se.

(p) M^s Joannis post August. librum de vera relig. agnoscit: aut agnoscat.

CCCXCI. *alias* CCCLXXXIX. *ante*
CCCLXXXVII.

(a) *Quo incitetur cor ad discendum.*

Ex ill. h.
de Ordine
s. p.

Ad discendum necessario dupliciter docimur, auctoritate atque ratione. Tempore auctoritas, re autem ratio prior est. Aliud est enim quod in agendo anteponitur, aliud quod pluris in appetendo estimatur. Quia ergo & principium sapientie timor Domini est, & per humilitatem ad sublimia gradus est; incedat humana ignorantia per fidem, ut mereatur fides videre quod credit.

Prim. s. p.

CCCXCII. *alias* CCCXC. *ante*
CCCLXXXVIII.

(b) *De divitiis &c. non superbiendum.*

(c) Divitiis flores, & majorum nobilitate

te iactas, & exultas de patria, & pulchritudine corporis, & honoribus qui tibi ab hominibus deferuntur: respice te ipsum, quia mortalis es, & quia terra es, & in terram ibis. Circumspice eos qui ante te similibus splendoribus fulsere. Ubi sunt quos ambiebant civium potentatus? Ubi insuperabiles imperatores? ubi qui conventus disponebant, & festa? ubi equorum splendidi (d) investores? exere-tuum duces, latraces, tyranni? (e) non omnia pulvis? non omnia favilla? non in paucis ossibus eorum vite memoria est? Respice sepulcra, & vide quis servus, quis Dominus, quis pauper, quis dives. Dicoerne, si potes, vinctum a rege, fortem a debili, pulcrum a deformi. (f) Memor itaque nature, non extollaris aliquando. Memor autem eris si te ipsum respexeris.

(a) M. Jolienus, *De pulchritudine & ratione discendi.*

(b) Hæc postrema sententia abest a M. Remigiano & Jolieno.

(c) Editio vetus Colon. *Divitiis, floribus, & majorum &c.*

(d) Editi omnes post Colon. vet. in margine scri-

ptum ferunt, *alias nutritores.*

(e) Editio vetus Colonienus, *Nunc omnia pulvis: nunc omnia favilla: nunc in paucis versibus tota vite memoria est.*

(f) Editio Colonienus vetus, *Memor sis itaque; ne extollaris aliquando.*

A D M O N I T I O S A N C T I P R O S P E R I E X S E N T E N T I I S S. A U G U S T I N I .

E P I G R A M M A T U M L I B R U M .

E P i g r a m m a t a sex supra centum, quorum singulis argumentum ex selectis inter Augustini sententias preponitur, vel ex eo solo Prosperi esse judicarentur. „ Sed in tota illorum serie ita gratia divina dogmatibus aut explicandis aut defendendis intentus est Noster, adeoque pristinis concessis retrahentis assuefactus, ut ex omnibus opera lineis se se proderet inter milles internoſcendum, etsi omnes usquequaque MSS. codices, omnisque Editiones, & etates talem non praeferrent. „ Hoc totidem verbis de isto opere judicium pronuntiat Josephus Antelmus, de quo tam saepe mentio, Dissert. 9. quae est de Poetice sancti Prosperi, inter Dissertationes Criticas in opera SS. PP. Leonis & Prosperi.

Quo autem consilio, quoque cum fructu id tentaverit, facile judicabit Lector aequus & prudens: cum intelligit id unum intendisse virum in omnibus suarumque adificationi intentum, ut scilicet praecipuae sententiarum superiori Libro editorum partes, non tantum venae poeticae exercendae utiliter assumerentur, verum etiam ut ex tali scribendi genere eadem & tenacius animo inhaerent, & suavius memoria commendarentur, ab his maxime quibus cordi est Carminum elegantia; quorum acumen & virtus hominum mentes tangit fortius, corda quoque efficacius efficit, naturae suavitati utilitatem veram & duraturam adiungens, qua re nihil ad informandos mores utilius, juxta illud poeta:

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Vel potius, cum in usum spiritalis sapientiae edocenda poesis assumitur, id sibi eo nomine merito usurpat quod Sap. 8. v. 8. dicitur de ipsa sapientia, Sobrietatem & prudentiam docet, & justitiam & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus. Et infra, Non habet amaritudinem conversatio illius (sapientiae) sed letitiam & gaudium. Et adhuc inferius, Immortalitas est in cognatione sapientiae, & in amicitia illius delectatio bona. Quae omnia soli illi sapientiae, quae in sanctorum operibus elucet, vere conveniunt.

Hanc sibi tati in opere mentem fuisse satis indicat sanctissimus vates noster in Praefatione cunctis Epigrammatis sequentibus praevia, cum ait primo:

Dum sacris mentem placet exercere loquelis,

Caestique animum pascere pane juvat.

Quidquid autem recti fuerit, quidquid laude dignum ibi reperitur, totum illud ad supernum fontem unde effluerat reflueret vult omnino & satagit iterum in sequentibus, cum summa grati animi significatione canens:

Nec nostrae hoc opis est, sed ab illo sumitur hic ros,

Qui siccatam rupem findere iussit aquas.

Cum autem alicubi, id est, Epigrammatis 65. & 66. videatur sanctus Prosper Eutychianos impugnare, quibus non placuit corpus Christi corpori nostro facti consubstantiale, dum sic scribit:

Hinc Verbum carni insertum, mortemque receptans,

Nec se confundit corpore, nec geminat.

Sic naturam hominis virtute augente superna,

Eset ut in vero lumine lumen homo.

Qui

Qui vires mortis cum vitæ absorbit hauftu ;

Factum est æternum quod fuit occiduum .

Est pressius Epigrammate 66. sequenti .

Quisquis consilio æterno contraria sentis ,

Et Verbum in nostra carne manere negas ;

Divinæ pietatis opus dissolvere queris ,

Speque sua mundum dispoliare cupis .

Nam quis ventura quemquam salvabit ab ira ,

Quisve hominis primi crimine liber erit ;

Si deitas Verbi nostræ non est insita carni ,

Aut Christus falsi corporis umbra fuit ?

Quis genitus puer est intactæ Virginis alvo ?

Quæ natura annis crevit & aucta cibis ?

In qua prole patrem mundi se credidit Abram ?

Quæve ejus stirps est omnia sanctificans ?

Quod regale genus simul est & pontificale ?

Quisve idem David filius & Dominus ,

Peccati servis , & mortis compede victis

Unum est dignatus ferre Redemptor opem ?

Qui nostri generis carnem cum morte receptans ,

Nostri hosti , ut nobis vinceret , opposuit .

Et carne exsuta dominantem perculit hostem ,

Ut caperet palmam præda vetusta novam .

Ex his omnibus non agere conicias , hoc opus non longe ante tempus Concilii Chalcedonensis , quod anno 451. congregatum constat , fuisse enaratum . Cum aliunde certum fiat S. Prosperum hujusce concilii temporibus supervinisse .

TITULI EPIGRAMMATUM SANCTI PROSPERI.

I.	<i>Refectio.</i>	LV.	<i>De essentia deitatis.</i>
II.	<i>Qua sit vera innocentia.</i>	LVI.	<i>Qualis nos diligit Deus.</i>
III.	<i>De hominibus diligendis.</i>	LVII.	<i>De intemporali opere Dei.</i>
IV.	<i>De vera aternitate.</i>	LVIII.	<i>De principali errorum omnium causa.</i>
V.	<i>De patientia Dei.</i>	LIX.	<i>De finibus bonorum & malorum.</i>
VI.	<i>De ultione Dei.</i>	LX.	<i>De gaudii Christiani.</i>
VII.	<i>De vera Dei laudatione.</i>	LXI.	<i>De inestimabili excellentia deitatis.</i>
VIII.	<i>De virtute charitatis.</i>	LXII.	<i>De superbia diaboli, & Christi humilitate.</i>
IX.	<i>De doctrina apostolica.</i>		
X.	<i>De querendo Deo.</i>	LXIII.	<i>De vere beatitudine.</i>
XI.	<i>De fastidio spiritali.</i>	LXIV.	<i>Quid sit esse cum Deo.</i>
XII.	<i>De bonorum & malorum finibus.</i>	LXV.	<i>De incarnatione Verbi Dei.</i>
XIII.	<i>De tranquillitate ultionis Dei.</i>	LXVI.	<i>De eodem.</i>
XIV.	<i>De bono intellectu.</i>	LXVII.	<i>Quo odio odiendi sunt mali.</i>
XV.	<i>De regnis adhuc in carne viventis.</i>	LXVIII.	<i>De labora fugientium mendacis.</i>
XVI.	<i>De concendo Deo.</i>	LXIX.	<i>De eodem.</i>
XVII.	<i>De iustitia & gratia.</i>	LXX.	<i>De divinis scripturis.</i>
XVIII.	<i>De superna patrie civibus.</i>	LXXI.	<i>De oratione Domini.</i>
XIX.	<i>De carnis cupiditate vincenda.</i>	LXXII.	<i>De sacramentorum perceptione.</i>
XX.	<i>De angusta vite via.</i>	LXXIII.	<i>De laudando Deum.</i>
XXI.	<i>De precario Christiane religionis.</i>	LXXIV.	<i>De acceleranda conversione.</i>
XXII.	<i>De oculis non iudicantibus.</i>	LXXV.	<i>De timore.</i>
XXIII.	<i>De adiutorio Dei.</i>	LXXVI.	<i>De virginitate.</i>
XXIV.	<i>De passionibus sanctorum.</i>	LXXVII.	<i>De modo habendi.</i>
XXV.	<i>De frenata boni.</i>	LXXVIII.	<i>De divitiis.</i>
XXVI.	<i>De amore legis.</i>	LXXIX.	<i>De vera bonitate.</i>
XXVII.	<i>De serventis mandatis Dei.</i>	LXXX.	<i>De mali impenitate.</i>
XXVIII.	<i>De proficiendo.</i>	LXXXI.	<i>De gaudio recto.</i>
XXIX.	<i>De duplici opere Dei.</i>	LXXXII.	<i>Quid hominem Deo jungat.</i>
XXX.	<i>De observantia pacis.</i>	LXXXIII.	<i>Quod tota infidelium vita peccatum sit.</i>
XXXI.	<i>De custodia Dei.</i>	LXXXIV.	<i>De sabbato.</i>
XXXII.	<i>De adiutorio Dei.</i>	LXXXV.	<i>De vera libertate.</i>
XXXIII.	<i>De astut mundi in Christianos.</i>	LXXXVI.	<i>De superbia.</i>
XXXIV.	<i>De patientia fidelium.</i>	LXXXVII.	<i>De diligendo Deum.</i>
XXXV.	<i>De obsequiis debitis.</i>	LXXXVIII.	<i>De adulatione vitio.</i>
XXXVI.	<i>De toleranda varietate mundana.</i>	LXXXIX.	<i>De Martyribus non baptizatis.</i>
XXXVII.	<i>De assificatione domus Dei.</i>	XC.	<i>De vanis.</i>
XXXVIII.	<i>De aeternis gaudiis.</i>	XCI.	<i>De causis incognitis.</i>
XXXIX.	<i>De lege charitatis.</i>	XCII.	<i>De non desperandis peccatoribus.</i>
XL.	<i>De iustionibus Dei.</i>	XCIII.	<i>De querendis praefidiis.</i>
XLI.	<i>De intemporali scientia Dei.</i>	XCIV.	<i>De bonis quae nemo amittit intuitus.</i>
XLII.	<i>De providentia Dei.</i>		
XLIII.	<i>De impunitate peccantium.</i>	XCv.	<i>De remediis tribulationum.</i>
XLIV.	<i>De legis littera.</i>	XCvi.	<i>De bello intestino.</i>
XLV.	<i>De lege & gratia.</i>	XCvii.	<i>Nullam mali esse naturam.</i>
XLVI.	<i>De promissione Dei.</i>	XCviii.	<i>De peccationibus contrariis Deo.</i>
	<i>De fidelium culpis, & infidelium bonis.</i>	XCix.	<i>De iudiciis Dei.</i>
XLVII.	<i>De mala voluntatis effectu.</i>	C.	<i>De cohibenda ira.</i>
XLVIII.	<i>De superbia.</i>	CI.	<i>De sine sanctorum.</i>
XLIX.	<i>De impari usu fortunae.</i>	CII.	<i>De desiderijs carnis castigandis.</i>
L.	<i>De morte sanctorum.</i>	CIII.	<i>De altitudine fidei, spei, & charitatis.</i>
	<i>De puritate quam non perdit intuitus.</i>	CIV.	<i>De consuetudo uno Deo.</i>
LII.	<i>De fortitudine tolerantiae.</i>	CV.	<i>De eodem.</i>
LIII.	<i>De humilitate iustorum.</i>	CVI.	<i>De querendo perseveranter Deo.</i>
LIV.	<i>De oblatione votorum.</i>		

SANCTI PROSPERI A QUITANI EX SENTENTIIS SANCTI AUGUSTINI

EPIGRAMMATUM LIBER UNUS.

P R Æ F A T I O.

DUM sacris mentem placet exercere loquelis,
Cælestique (a) animum pascere pane juvat:
Quosdam, ceu prato, libuit decerpere flores,
Distinctisque ipsos texere versiculis.
Ut proprias canerent epigrammata singula causas.
Et pars quæque suo congrueret titulo.
Nec (b) nostræ hoc opis est, sed ab illo fumitur hic r os
Qui siccam rupem fundere jussit aquas.
Ut quod in affectum cordis, pietate magistra,
Venerit, hoc promat carmine læta fides.

I.

(c) QUÆ SIT VERA INNOCENTIA.

Innocentia vera est, qua nec sibi, nec alteri nocet. Quoniam qui diligit iniquitatem, edit animam suam. Et nemo non prius in se, quam in alteram peccat.

Perfekte bonus est, & vere dicitur insons,
Nec sibi, nec cuiquam quod noceat faciens.
Nam (d) quicumque alium molitur lædere, primum
Ipsum se jaculo percutiet proprio.
Et cum forte animum non sit (e) subitura facultas,
(f) Non dubium in cordis viscere vulnus habet.
Nec fugit infestæ sceleris mens prava reatum,
Cui nimis hoc solum, quod voluit, nocuit.

II.

DE HOMINIBUS DILIGENDIS.

Sic diligendi sunt homines, ut eorum non diligantur errores: quia aliud est amare quod sceli sunt, & aliud est odisse quod faciunt.

Naturæ quisquis propriæ non spernis honorem,
In quocumque hominum, quæ tua noscis, ama.

Sic

(a) Mss. Colbertini tres, & Colon. editio recentior, *animam*.

(b) Editi omnes, *Nec nostrum hoc opis est*. Mss. Regius unus, Colbertini tres, Theodoricæ unus, & Jol. *Nec nostræ hoc opis est*. Idemque in margine indicant: editi Lovan. & postherores. Quæ vox usurpatur etiam a Virgilio in eundem sensum, pro auxilio, aut virtute. 4. *Æneid. Non opis est nostræ*: & alibi.

V. propria nituntur, opis haud indiga nostræ.

(c) Mss. quatuor, *De vera innocentia*.

(d) M. Theod. folius, *quodcumque*.

(e) Hanc vocem *subitura*, subditæ editiones recentiores, pro ea quæ in antiquioribus legebatur non parvis mensura. Ven. & Lovan. vetus, *secuta facultas* habebant. Lovan. Duac. & Colon. *secuta facultas*. Nec a posterioribus dissentiant Mss. codices.

(f) M. Theod. *Non dubium vulnus, visum cordis habet*.

Sic tamen, ut pravos vitet concordia mores,
 Nullaque sint pacis fœdera cum vitiis.
 Namque quod artificis summi fecit manus, unum est.
 Quæque (a) auctore bono condita sunt, bona sunt.
 Divinum in nullo figmentum despiciatur,
 Sola malis studiis addita non placeant,

III.

DE VERA ÆTERNITATE.

Vera æternitas, & vera immortalitas non est, nisi in deitate Trinitatis: cui quod est esse, perfectum est: quia natura initio carens, & incremento non indigens, sicut nullum finem, ita nullum recipit mutabilitatem. Creature autem, etiam illæ quibus Deus æternitatem dedit, vel diuturnus est, non penitus omnis finis aliene sunt: quia non sunt extra commutationem; dum illis finis est, & temporalis institutio, & localis motus, & ipsa in augmentum sui sæcula mutatio.

(b) Æternus vere est solus Deus omniceator,
 Vita in se vivens permanet esse quod est.
 Hoc Pater, hoc Verbum Patris (c) hoc est Spiritus almus.
 Quorum natura est una, eademque simul.
 Non coeptum, aut auctum, (d) non hic mutabile quidquam est,
 Quod subeat leges temporis, aut numeri.
 Virtus præteritis prior, ulteriorque futuris;
 Nil recipit varium, nil habet occiduum.
 Nam rerum, quas ut voluit sapientia fecit,
 (e) Multis vita quidem est præstita perpetua.
 Sed quodcumque potest sese amplius aut minus esse;
 Quodam fine, (f) ipsi quod fuerat, moritur.
 Sic nihil æternum, quod commutabile factum est.
 (g) Et quod cuncta super, semper idem Deus est.

IV.

DE PATIENTIA DEI.

Patientia Dei (h) vera est, qua parciis contemptus, (i) parciisque negatus: & (k) universalis vitam peccatoris, quam mortem: eruditio est paenitentis, & oblatio coramissionis. Nec ulla ipsius opera (l) misericordia vacant, quando homini & indulgentia consulit, & flagello.

Multa diu summi differt patientia Regis,
 Suspendens æqui pondera iudicii.
 Et dum plecendis parciis clementia factis
 Dat spatium, (m) quo se crimine purget homo,
 Denique committunt homines mala crimina semper,
 Dat spatium, ut pereant crimina, non homines.

Ver-

(a) Mf. Jol. auctore Deo.

(b) Mf. Theod. & Jol. Æternus vere solus Deus, ubique est, Mf. unus ex Colb. initio pentametri, la sse vivens.

(c) Mff. Colb. tres & Theod. hoc &. Tam in fine pentametri, Mf. quinque, & Venæ. editio. Una tadtmetr simul, ubi editi alii habent, Una eademque trinum.

(d) Mff. septem, non hic: & editio Ven. Aliæ omnes, non hinc.

(e) Editio Veneta. Vita quidem multis præstita perpetua est.

(f) Mf. Colb. unus, ipsi qua fuerat. Mf. Jol. ipso quo fuerat.

(g) Ita Mff. septem. Edit. Ven. Cunctique quod superat. Aliæ omnes. Quod cunctis superat.

(h) Mf. Colb. unus & Cambrensis, magna est. Mf. alter Colb. & Jol. Patientia Dei, qua eruditio est, &c. ut in libro sententiarum.

(i) Mf. Colb. unus, parciis etiam negatus. Alter cum Jol. parciis negatus.

(k) Mff. Colb. duo, & Theod. universalis.

(l) Mf. Jol. & editio Ven. a misericordia. Alii codices carent præpositione.

(m) Mff. Colb. duo. Cambren. & Jol. ut present crimina, non homines. In quibus desunt duo versus qui in aliis sequuntur.

Verbere nonnumquam castigans (a) corde paterno;

Ne cito consumant sæva flagella reos.

Sic pietate Dei terrarum non vacat orbis.

Et nihil est, quod nos non trahat ad veniam:

Cum Rex salvandis ipsa quoque consulit ira,

(b) Ut curat medicus vulnere vulneribus.

V.

(c) DE ULTIONE DEI.

Divina bonitas ideo maxime irascitur in hoc sæculo, ne irascatur in futuro: & misericorditer adhibet temporalem severitatem, ne æternam iuste inferat ultionem.

(d) Cum Deus exferta peccantes verberat ira;

Ut norint homines, quid mereantur, agit.

Nam dum mortalis peraguntur tempora carnis,

Auxilium miseris ipsa flagella ferunt.

Et vindicta brevis sic noxia crimina finit:

Ne sine fine habeat debita poena reos.

VI.

DE VERA (e) DEI LAUDATIONE.

Vera est confessio benedictis, cum idem sonus est & oris, & cordis. Bene autem loqui, & male vivere, nihil est aliud quam sua se voce damnare.

Laus vera in Dominum depromitur ore precantis,

Si quæ voce fluunt, intima cordis habent.

Non prodest cuiquam solis bona dicere verbis,

Ni pia mens habeat, quod bene lingua sonat.

Nam fari recte, miserum est, & vivere prave.

Damnat nota malum regula iustitiæ.

VII.

(f) DE VIRTUTE CHARITATIS.

(g) Dilectio Dei & proximi propria & specialis virtus est piorum, atque sanctorum; cum vera virtutes & bonis & malis possint esse communes.

Plurima sanctorum bona sunt communia multis,

Et quiddam recti constat inesse malis.

Sed pia pars summæ tendens virtutis ad arcem,

Omne operum meritum (h) vincit amore Dei.

Quo pariter quemcumque hominum sic (i) diligit, ut se:

Hoc optans aliis, quod cupit ipse sibi.

Unde istis geminis virtutum qui caret alis,

Cælorum ad regnum, non habet, unde volet.

VIII.

(a) Mss. tres cum edit. Ven. *corda paterno*.

(b) Mss. tres & editio Ven. *Et iurat*. Lugd. Ur. *curret*.

(c) Ml. Jol. *De ultionibus Dei*.

(d) Ml. Cambron. *Dam Deus*.

(e) Ml. Camb. *De vera confessione*.

(f) Ml. Camb. & Theod. *De dilectione Dei &*

proximi. Ml. Theod. & *de virtute charitatis Dei*.

(g) Ita Mss. sex, & Ven. edit. Alii codices *ex-*

cult, *charitas*.

(h) Mss. sex cum edit. Ven. *transit*. Reliquæ,

vincit cum Colb. uno.

(i) Editio Ven. *diligit*.

VIII.

DE DOCTRINA APOSTOLICA.

Doctrina apostolica tam salubris (a) tanque vitalis est, ut pro capacitate utentium neminem sui reliquas (b) exortem. Quia (c) sive sint parvuli, sive magni, sive infirmi, sive fortes, habent ea ed & vnde alantur, & vnde satientur.

Exfueret Deus ut tetra caligine mundum,
 Doctrinæ accendit lumen apostolicæ:
 Quæ nullis animis, nullis non congruit annis,
 Lacte rigans (d) parvos, pane cibans validos.
 Non tempus, (e) non sexus huic, non causa resistit,
 Omnes curat, alit, justificat, vegetat.
 Sumite quæ magnæ apposuit (f) Sapientia mensæ,
 Et variis pasci discite deliciis.
 Quarum pars totum est epulum, & quo quisque juvatur,
 Inde capit vitam, quam parit una fides.

IX.

DE QUERENDO DEO.

Deum querens, gaudium querit. Sic ergo querat, ut non in se, sed in Domino gaudeat. Accedendo enim (g) ad Deum, illuminatur ignorantia & corroboratur infirmitas, data sibi & intelligentia qua videat, & charitate (h) qua seruiat.

Scire Deum cupiens, gaudere & vivere querit,
 Si verum & summum norit (i) amare Deum.
 Cui tribuat quidquid recte sapit, optat, agitque,
 Et sine quo carnis gloria pulvis erit.
 Non ergo in quoquam sua munera deferit auctor,
 Perque suum Dominus se manifestat opus.
 Inque illis habitat dives penetralibus hospes,
 Quæ gaudent hoc (k) se comita, quod ipse dedit.

X.

DE FASTIDIO SPIRITALI.

Sicut corpori noxiū est, corpoream escam non posse percipere: ita anime periculosum est, spirituales delicias fastidiire.

Ut perdunt propriam mortalia corpora vitam,
 Si nequeunt escas sumere corporeas:
 Sic animæ, nisi deliciis rationis alantur,
 Dum Verbi æterni pane carent, percunt.
 Nam quid erit quod dira procul fastidia pellat,
 Cum se ipso refugit mens saturare Deo?

XI.

(a) Mss. quinque & Ven. edit. atque vitalis. Colb. unus quam vitalis est.

(b) Mss. Colb. unus, expertem.

(c) Mss. Colb. unus, sive sint magni, sive parvi.

(d) Mss. quatuor, & Ven. edit. parvos. Editi ceteri, parvos. Lugd. parvulus, pro parvos.

(e) In margine Duac. & Colon. alias non frustet.

(f) Conjunctionem & hic addunt. Mss. Colb. unus, & Jol.

(g) Mss. Colb. duo cum edit. Ven. ad Deum.

(h) In libro sententiarum legimus, qua servetur.

(i) Mss. Colb. unus, amare bonum.

(k) Editi omnes in versu habent, hoc se comita.

Low. Desc. & Colon. in margine indicant, comita: quam vocem Mss. septem auctoritate substituerunt: qua significari credimus, eo penetralia seu corda a Deo inhabitari, quæ gaudent, se hoc dono compta, id est, ornata, quod Deus ipse dederit, non quod a se ipsis habere se putaverint.

XL.

(a) DE BONORUM ET MALORUM FINIBUS.

Namquam multi sunt, qui (b) ad non esse tendunt. Quid enim tam ebrioxium paucitati, quam quod est debitum perditioni?

Esse Deo verum, & proprium est: cui quisquis adhæret,

Æterni in regni lumine semper erit.

Nam qui iustitiam spernunt, non esse laborant,

Inque nihil tendunt, (c) & nihil esse queunt.

Non ergo illorum poterit pars multa videri,

Quorum in sanctorum nullus erit numero.

Sed vere magni, & multi sine fine manebunt,

In Christo quorum gloria perpes erit.

XII.

DE TRANQUILLITATE (d) ULTIONIS DEI.

Non concupiscit Deus penam reorum, tamquam saturari desiderans ultione. Sed quod iustum est cum tranquillitate decernit, & recta voluntate disponit: ut etiam mali non sint inordinati.

Nulla Deum oblectat miserorum pœna reorum,

Nec scelerum vindex ira movet placidum.

Omnipotentis enim recta & tranquilla voluntas,

Quidquid decerni convenit, hoc statuit.

Ut nullis pateat Regis censura querelis,

Cum iuste accipiet debitus ordo (e) malos.

XIII.

DE BONO INTELLECTU.

Bonum intellectum habet, qui (f) quod faciendum recte intelligit, facit. Alioquin talis est sine opere intelligentia, qualis est sine timore sapientia; (g) cum sit scriptum, Initium sapientie timor Domini.

Scriptorum Domini plene videt omne profundum,

(h) Implet qui factis cognita verba piis.

Nam nimis (i) a sensu doctrinæ devius errat,

Si, quæ curavit scire, fugit facere.

XIV.

DE REQUIE ADHUC IN CARNE (k) VIVENTIS.

Habet (l) jam in hac vita requiem suam anima, quæ de morte infidelitatis exempta est, & non ab operibus iustitiæ, sed ab iniquitatis se abstinet afflictione: ut vivens Deo, & mundo mortua, in humilitatis & mansuetudinis (m) placida tranquillitate requiescat.

Est & in hac vita multis requies data sanctis,

Quorum animas mundus non tenet occiduus:

Quos

(a) Ita Mss. Colb. unus & Jol. Ml. Remig. De bonis & malis bonis. Alii, De finibus malorum & bonorum.

(b) Ml. Regius, qui non ad esse.

(c) Mss. quinque, nec nobis esse queunt. Alii, & nobis.

(d) Mss. tres, ultionum Dei.

(e) Mss. septem, cum edit. Ven. malos. Alii, reos.

(f) Mss. Regius quod est faciendum recte intelligit & facit. Ven. edit. quod recte faciendum intel-

ligit, facit.

(g) Ita Mss. quatuor & edit. Ven. Ceteri, cum initium sit sapientie timor Domini.

(h) Mss. quatuor, Qui factis implet.

(i) Alias editi a sensu doctrinæ. Emendatur ex

Mss. quinque.

(k) Mss. quatuor, viventium.

(l) Mss. quatuor & edit. Ven. etiam. Ex his Ml.

Colb. post aliquot verba, quæ non ab operibus,

(m) Ml. Theodoricensis solus, placida.

Quos desideris nullis peritura fatigant,
 Et quibus omne bonum est Christus, & omnis honor.
 Utuntur terra ut cælo, fugientia temnunt.
 Quod credunt, quod amant, quod cupiunt, Deus est.

XV.

(a) DE VOVENDO DEO.

Quisquis bene cogitat quid Deo voveat, & que vota persolvat; (b) seipsum voveat, & reddat. Hoc exigitur, hoc debetur; imago (c) Cesaris reddatur Cesari, imago Dei reddatur Deo. Sed sicut videndum est, (d) quid, & cui offeras; ita etiam (e) considerandum est, ubi offeras. Quia veri sacrificii extra catholicam Ecclesiam locus non est.

Quid voveat Domino quisquis bene corde volutat,
 Ipsum se totum præparet, & voveat,
 Major enim (f) offerri nequit hostia mentis in ara,
 Nec Christi ex templo suavior exit odor,
 Quam cum (g) homo castorum profert libamina morum,
 Et de virtutum munere sacra litat.
 Sic tamen, ut norit qui reddit vota Tonanti,
 Unum divinis cultibus esse locum,
 In toto mundo quem vera Ecclesia præbet,
 Et sine quo nullum iustitiæ est meritum.

XVI.

DE JUSTITIA ET GRATIA.

Due sunt retributiones iustitiæ, cum aut bona pro bonis, aut mala redduntur pro malis. Tertia est retributio gratiæ, cum per regenerationem remittuntur mala, & retribuuntur bona. Atque ita manifestatur, quia univèrse vix Domini (h) misericordia & veritas. Illam autem impiorum retributionem, quæ pro bonis mala (i) restituunt; Deus nescit: (k) qui nisi retribuere bona pro malis, (l) non esset quibus retribuere bona pro bonis.

Iustitiæ merces gemina est, vel cum bona rectis,
 Vel pravis digne cum mala restituit.
 Salvatrix autem cunctorum gratia Christi,
 Non pensans meritum, diluit omne malum:
 Credentisque omnes renovans baptismo sacro,
 Dat bona, quæ propter det meliora bonis.

XVII.

DE SUPERNÆ PATRIÆ CIVIBUS.

Omnes qui ad supernam pertinet civitatem, peregrinus est (m) mundi: & dum temporali utitur vita, in patria vivit aliena, ubi inter multa illecebrosa, & multa fallacia Deum nosse & amare pauperum est, (n) quibus fuit præceptum Domini lucidum illuminans oculos, (o) ut nec in Dei, nec in proximi charitate fallantur.

Cælestem ad patriam Christo redimente vocatus.
 Vitam (c) labentis temporis hospes agit.

Dum-

(a) Ms. Jol. De vovendo. Bst. Camb. De bene vovendo.

(b) Ms. Regius, voveat se ipsum totum.

(c) Ms. Regius & Theod. & edit. Ven. ut & imago Cesaris . . . & imago Dei.

(d) Ms. quætor, quid offeras, & cui offeras.

(e) Ms. Colb. unus, videndum est, ut in sententiis.

(f) Ms. quætor, & edit. Ven. requis offerri.

(g) Vox hæc, homo, abest a Ms. Jol.

(h) Ms. Colb. unus, & edit. Ven. sunt misericordia.

(i) Ms. duo, restituatur. Ms. Reg. qui bonis

mala restituatur.

(k) Ms. tres, Quia nisi. Edit. Ven. Quia nisi Deus.

(l) Ms. Reg. non esset cui retribuere.

(m) Ms. tres & edit. Ven. mundi.

(n) Ita Ms. Reg. & edit. Ven. Alii, quibus, præ-

ceptum Domini fuit lucidum.

(o) Ms. Regius, ut nec in Dei dilectione, nec in

proximi charitate fallantur. Edit. Ven. ut nec in Dei

charitate, nec in proximi dilectione fallantur.

(p) Edit. Lovan. & recentiores in marginem po-

nant, præsentis.

Dumque ad promissam requiem (a) non per sua tendit,
Mundanæ patitur multa pericula viæ.
Quæ nunc obfessa adversis, (b) nunc plena secundis
Aut frangit (c) trepidos, obligat aut dubios.
Inter quos laqueos currentem (d) ad gaudia vera.
Non capiet mundus, cui via Christus erit.

XVIII.

DE CARNIS CUPIDITATE VINCENDA.

Nemo est, cujus (e) animam corruptibile corpus, & inhabitatio terrena non aggravet. Sed admitendum est, ut cupiditates carnis, spiritus vigore superentur; & interior homo, qui semper sibi sentis resistit, semper se divino (f) expectet auxilio adjuvari.

Nulla anima est, quæ non mortali carne gravetur,
(g) Nec de corporea conditione gemat.
Sed confirmare invalidam, & frenare rebellem,
Legitimum & proprium est mentis opus dominæ.
Quæ (h) jus naturæ, ut moderamine temperet æquo,
Et subdat sceptris noxia quæque suis:
A Domino auxilium, & vires petat: ut valeat se
Vincere, (i) nec sensus incitet ipsa suos.
Nam (k) nullos famulæ poterit compescere motus,
Ni fuerit Christi semper amore potens.

XIX.

(I) DE ANGUSTA VITÆ VIA.

Angusta est via, qua ducit ad vitam. (m) Et tamen per ipsam, nisi dilatato corde, non curritur: quia iter arctum, quo gradiuntur pauperes Christi, amplius est filicium spei, etiam si arctum sit infidelium vanitati.

Arta via est, veræ quæ ducit ad atria vitæ,
Nec recipit carnis gaudia mentis iter.
Amplis incedit spatiis (n) terrena voluptas,
Angusto virtus limite celsa petit.
Et tamen hi calles, quos mundi vana pavefcunt,
Quædam magnificis æquora sunt animis.
Difficiliisque nimis per dura, (o) per ardua gressus,
Commendat fidei quod tolerare juvat.

XX.

DE PRÆMIO CHRISTIANÆ RELIGIONIS.

Hæc effectu & hoc desiderio valendus est Deus, ut sui cultus ipse sit merces. Nemo qui Deum ideo colit, ut aliud magis quam ipsum promoveatur, non Deum colit, sed id quod assequi cupiscit.

Hac desiderii Deus est pietate colendus,
Justitiæ ut merces tota sit ipsæ Deus.

S. Prosper, Tom. I.

Y

Nam

<p>(a) Mss. tres per non faem.
(b) Mss. tres Colb. & Colon. edit. non plena.
(c) Ml. Jol. tepidus.
(d) Sic Mss. quinque, Edni omnes, ad gaudia vite.
(e) Mss. quinque, & Vener. edit. animam. Alii, arctum.
(f) Mss. Jol. & Camb. expectat.
(g) Sic Mss. septem, & edit. Ven. Alii, nec qua.
(h) Mss. quinque, jus naturæ. Quo forte des-</p> | <p>gnantur naturales inclinationes, & ex corrupta nature infirmitate prodeuntes. Alii codices, vis nat ara.
(i) Ml. Colb. unus, ne sensus.
(j) Sic Mss. quatuor. Alti, melius.
(k) Ml. Jol. De angusta via. Ml. Throd. De angusta & arta via.
(l) Ml. Camb. addit hic vocem, æternæ.
(m) Ml. Regius, terrena voluntas.
(n) Edit. Lugd. & posteriores in ora libri per aspera.</p> |
|---|---|

Nam sperans alio se munere posse beari,
Non (a) quod poscit amat, sed quod habere cupit.

XXI.

DE OCCULTIS NON JUDICANDIS.

De occultis cordis alieni temere judicare peccatum est; & eum, cujus non videntur opera nisi bona, ex suspicionis reprehendere, iniquum est. Cum (b) eorum quæ homini sunt incognita, solus Deus iudex sit justus, qui & inspector est verus.

Culpare in quoquam, quæ non sunt nota, malignum est,
Præsertim, (c) si quæ cognita sunt bona sunt.
Non pateant faciles sævis rumoribus aures
Quæ nescire juvat, credere non libeat.
Linguantur secreta Deo: qui si quid opertum est,
Inspicit, & nullis indiget (d) indicibus.

XXII.

DE ADJUTORIO DEI.

Divini est muneris, (e) cum & recta cogitamus, & pedes nostros a falsitate & injustitia continemus. Quoties enim bona agimus, (f) Deus in nobis atque nobiscum, ut operemur, operatur.

Non dubie nostri Deus est & rector, & auctor,
Cum toto affectu, quæ bona sunt, gerimus.
Ex operum specie clarebunt intima cordis,
(g) Quisve hominis mentem spiritus intus alit.
Sanctus enim sanctos facit, & de lumine lumen
Exoritur: nullus sit bonus absque (h) bono.

XXIII.

DE PASSIONIBUS SANCTORUM.

Iusto judicio Dei datur plerumque peccatoribus (i) operata potestas, qua sanctos ipsius persequantur: ut qui Spiritum Dei (k) juvantur & aguntur, fiant per laborum exercitia clariores.

Quod plerumque mali in sanctos sævire sinuntur,
Quodque bonis pravi sæpe nocere queunt:
Absque Dei nutu non fit, qui corda fuorum
His etiam bellis glorificanda probat.
Crescunt virtutum palmæ, crescuntque coronæ,
(l) Mutantur mundi prælia pace Dei.

XXIV.

(a) Mf. Camb. *Non quem poscit amat.*
(b) Editio Ven. *corum operum.*
(c) Ita disponitur versus in Mf. sex & edit. Ven.
In aliis.
Præsertim quæ sunt cognita, si bona sunt.
(d) Mf. tres, *indiciis.*
(e) Mf. Theod. *cum recte cogitamus.*
(f) Mf. Reg. *Deus nobiscum est.* Edit. Ven. *in nobis est: cum uterque, atque nobiscum operatur, ut operemur cum illo.*

(g) Mf. Camb. *agit.* Editi alius, *Quisve . . .*
alit. Mf. quinque, *Quisve . . . alit.*
(h) Editi communiter, *absque Dei.* Mf. possit omnes, & Ven. editio, *atque boni.* Editio spiritus.
(i) Absq. vox hæc, *operata,* a Mf. tribus & Ven. edit. ne sententiarum libro.
(j) Mf. Camb. *virtutes.*
(k) Mf. tres, *Tramuntur.* Mf. unus, *Vincuntur.* Utramque margini inscripserant editiones Lovan. & illa posteriores.

XXIV.

(a) DE SCIENTIA BONI.

Non est vera scientia boni, nisi ad hoc comprehendatur, ut agatur. (b) Non enim utiliter meditatatur legem Dei, qui laborat ut memoria teneat, quod actiōne non implet.

Scit legem, doctēque tenet iussū Omnipotentis,
Qui quod novit agens, diligit id quod agit.
Non satis est Domini praeceptum volvere lingua:
Is meminit legis, qui memor est operis.

XXV.

DE AMORE LEGIS.

Qui legem Dei diligit, probat se (c) in omnibus iniquis id quod contra legem est edisse, non homines.

Legem spernentes odit cum legis amator,
Non homines odit, (d) sed reprobat quod agunt.

XXVI.

(e) DE SCRUTANDIS MANDATIS DEI.

(f) Mandata Dei scrutari, nisi quiesca mens non potest. Ut ergo religiosum emerseat studium, (g) abigenda sunt iurgia malignorum.

Scrutari legem possunt utcumque quieti.
Si mundi a strepitu libera corda vacent.
Ut mens ergo piis studiis intenta juvetur,
(k) Prælia divinus carnea vincat amor.
Nam templum Domini per sacra silentia crescit,
Et tacite (i) struitur non ruitura domus.

XXVII.

DE PROFICIENDO.

(k) Nemo tam eruditus, nemo tam doctus est, qui superna illustratione non egeat. Non enim (l) ita ulla divinorum bonorum augmenta sufficiunt, ut non semper supersit aliquid, quod mens rationalis & intelligendum desideret (m) & gerendum.

Doctrinæ Domini penetralia, tempore in isto,
Ad plenum nulli pervia sunt homini.
Semper enim sanctis superest, quo crescere possint:
Et perfectorum gloria, principium est.
Virtutem virtus pariat, de lumine lumen
Prodeat, atque (n) omnis palma gradum faciat.
Nam cur non cupide mens quærat, quæ Deus offert:
Cui, danda ut recte posceret, ipse dedit?

Y 2

XXVIII.

(a) Mf. Theod. De scientia Dei.
(b) Mf. Quinque & Ven. edit. Inutiliter enim.
(c) Mf. quinque in dominibus, ut in libro sententiarum.
(d) Edit. Ven. omisso sed reprobet id quod agunt.
(e) Mf. Camb. De observandis.
(f) Mf. Regius, Mandata Dei, nisi sit quiesca, mens scrutari, &c.
(g) Mf. tres, & Venet. edit. abigenda sunt.

Colb. unus, abigenda est injuria.
(h) Mf. tres, iurgia.
(i) Mf. tres, infirmitur.
(k) Mf. Reg. & edit. Ven. Nemo est tam doctus, & nemo est.
(l) Mf. Joh. ita ulli.
(m) Mf. Regius, & agendum.
(n) Mf. Colb. unus, domus palma.

DE DUPLICI OPERE DEI.

Si omnes homines simul consideremus, quorum alii misericordia servati sunt, alii veritate demerantur; universa via Domini, id est, misericordia & veritas, suo sine distincta sunt. Si autem solos sanctos intueamur, non discernuntur hæc via (a) Domini. Individua enim ibi est & misericordia veritas, & a veritate misericordiarum quia beatitudo sanctorum & de munere gratia est, & de retributione iustitia.

Omnibus in rebus geminum est opus Omnipotentis.

Totum aut iustitia est quod gerit, aut pietas.

Quæ simul in terras descendunt lucis ab arce:

Ne cuiquam parti desit utrumque bonum.

Et quoniam cuncti auxilio miserantis egemus,

Præcedit semper gratia iustitiam,

Damnantem elatos, salvantem iustificatos,

Quos Deus & donis auxerit & meritis.

XXIX.

DE OBSERVANTIA PACIS.

Christiana perfectionis est, pacificum esse, etiam cum pacis inimicis, spe correctionis, non consensu malignitatis: ut si nec exemplum, nec cohortationem dilectionis sequantur, causas tamen non habeant, (b) quibus odisse nos debeant.

Moribus in sanctis pulchra est concordia pacis,

Cum multis unum convenit, atque placet.

(c) Nec tamen hoc cohibenda modo sunt fœdera amoris,

Ut solis pax hæc sit tribuenda bonis.

Iniustus etiam præstetur iusta voluntas,

Nec quemquam spernant vota benigna hominem.

Non ut amicitie vitii socientur iniquis;

Adsit sed pravis ut medicina animis.

Quæ si pace sua non sedat turbida corda,

Nobis non possit nostra perire quies.

XXX.

(d) DE CUSTODIA DEI.

Custodit nos Dominus ab omni malo, (e) non ut nihil patiamur adversi, sed ut ipsi (f) adversitatibus anima non laedatur. Cum enim tentatio adest, sit quidam in id quod nos impugnat introitus; & cum bono fine, id est, sine vulnere anima, tentatio (g) consummatur, (h) ad aternam requiem de profundo temporalis laboris exitur.

Sæpe quidem Dominus sic cuncta adversa repellit,

Ut nullo attingi vulnere possit homo.

Sed mirabilior tunc est manus Omnipotentis,

Illata afflictum cum mala non superant.

Laz.

(a) Vox hæc Domini non legitur in Mf. Colb. tribus, Jol. & editione Ven. Post aliquot verba, editio Ven. cum Colb. uno, semper est de munere gratia & de retributione.

(b) Mf. Jol. Propter quas.

(c) Ita Mf. Cameracensis: qui solus nobis visus est sententia præfixæ Epigrammati, & contextu ipsius convenire. Mf. Regius. Sed tamen hæc cohibenda modo sunt fœdera amoris. Mf. Colb. duo, Sed tamen hæc toleranda modo. Mf. Jol. Sed tamen,

deinde pergit cum edit. Lugd. & posterioribus, in quibus est, Sed tamen, hoc toleranda modo &c.

(d) Mf. Theod. De custodia animi.

(e) Mf. Cambr. non ita ut.

(f) Edit. Duac. & Colon. adversantibus. Mf. Theod. in ipsi adversitatibus.

(g) Mf. Jol. consumatur.

(h) Mf. Theod. & edit. Ven. sic. Mf. Reg. & sic.

Laudetur (a) custos, virtutem dans toleranti,
 Intima corrumpat ne furor exterior.
 Nam non certanti nulla est speranda corona,
 Palmam, qua capitur gloria, finis habet.

XXXL

DE ADJUTORIO DEI.

Ad caelestem Jerusalem consortium non ascendens, nisi qui toto corde (b) proficiuntur, non esse propriis operis, sed divini muneris quod ascendunt.

(c) Caelestem ad patriam tendens, cognosce vocantem,
 Cujus proveheris, si bene curris, ope.
 Nam si te virtute tua ad caelestia (d) credis
 Scandere, de superis pulsus ad ima cades.

XXXII.

DE ODIIS MUNDI IN CHRISTIANOS.

Omnes qui in Christo volunt pie vivere, necesse est ut ab impiis & dissimilibus patientur opprobria: & despiciantur tanquam stulti & insani, qui praesentia bona (e) perdant, & invisibilia sibi ac futura promittant. Sed hoc despectio & hac irrisio in ipsos retorquetur, (f) cum & abundantia eorum in egestatem, & superbia transierit in confusionem.

Impia pars mundi parti est infesta piorum,
 Nec tolerare potest dissimiles animos.
 Ridens nolentes opibus praesentibus uti,
 Sperantesque sibi credita posse dari.
 (g) Sed speranda haec sunt populis opprobria sanctis,
 Quae stulte jaciunt corda aliena Deo.
 Nam spes nostra ex hoc visu fit certior omni,
 Quod spondens (h) quidquid credimus, hoc Deus est.

XXXIII

(i) DE PATIENTIA FIDELIUM.

Tota fidelium salus, tota patientia fortitudo ad eum, qui in sanctis suis est mirabilis, referenda est: quia nisi in illis (k) Deus esset, furori impiorum fragilitas humana succumberet.

Cum constans anima adversis non frangitur ullis,
 Et fidei virtus intemerata manet:
 Norit inesse sibi Dominum patientia fortis,
 Inque ejus donum, quod steterit, referat.
 Nam quod non cecidit, propriis si viribus aptat;
 (l) Hoc ipso, quo se stare putat, cecidit.

(a) M. Reg. *custos virtutum, dans toleranti, &c.*
 (b) M. Camb. *conficiuntur.*
 (c) M. Colb. unus. *Eternum.*
 (d) M. Colb. unus. *credas. Et in fine veros sequentes M. Camb. ruit, aut cadit.*
 (e) M. Theod. *perdant, sed invisibilia sibi ad futura promittunt.*
 (f) M. Reg. & edit. Ven. *cum & abundantia eorum in egestatem venerit & superbia eorum transierit in confusionem.* Mss. quoque ubi quatuor ha-

bent, perdunt.... promittunt.
 (g) Mss. Jol. *Sed sunt haec populi speranda opprobria sanctis.*
 (h) Mss. tres. *quidquid credimus est. Deus est.*
 M. Colb. unus. *quidquid credimus est Dominus.*
 (i) M. Theodor. *De causa fidelium, & fortitudine patientia.*
 (k) Mss. tres. *Dominus esset: ut in libro sententiarum.*
 (l) M. Theodor. *Hoc ipso quod &c.*

XXXIV.

DE OBSEQUIIS DEBITIS.

*Ita & a plebibus principes, & a servis domini sunt ferendi, ut sub exercitatione tolerantia
sustineantur temporalia, & sperentur aeterna. Augeat enim merita (a) virtutis, quod propositum
non violat reliquias.*

Reddendum est quicquid mundi bene postulat ordo,
Propositumque pie non violat fidei.
Mitibus & sanctis nulla est spernenda potestas:
Æquum servire est regibus, & dominis.
Ut Christi famulis ad verum profuit honorem,
Dilexisse bonos, & tolerasse malos.

XXXV.

DE TOLERANDA VARIETATE MUNDANA.

*Recti corde de preceptis Dei, & constitutionibus (b) mundi non queruntur: quia iustum de
æquanimiter omnia accipi, quæ iudicantur voluit (c) tolerare.*

Dum mutabilium decurrunt tempora rerum,
Dumque suis mundas motibus atteritur;
Rectorum est adversa pati, & tolerare modeste,
Nec querula in quoquam voce movere Deum.
Cujus iudicio nulli parceret iniquo,
Et perpes iustos gloria suscipiet.

XXXVI.

DE ÆDIFICATIONE DOMUS DEI.

*Omnia sancti ædificiæ statum, sicut Deo (d) cooperante proficit, ita Deo custodiente consistit.
Quoniam utilis (e) prepositum custodiam est, cum Spiritus Dei populo suo presidet, & non so-
lum greges, sed etiam ipsos dignatur custodire pastores.*

Cum lapides vivi pacis compage ligantur,
Inque pares numeros (f) convenit una domus:
Claret opus Domini, qui totam construit aulam,
(g) Effectumque piis dat studiis hominum.
Quorum perpetui decoris structura manebit,
(h) Si perfecte auctor protegat, atque regat.

XXXVII.

DE ÆTERNIS GAUDIIS.

*Æterna civitatis æterna sunt gaudia, & stantium dierum perpes infirmitas, nec variabitur, nec
labetur: quia incommutabili pace potentur, (i) quorum omnium erit bonum, quod fuerit etiam
singulorum.*

Semper erunt (k), quod sunt, æternæ gaudia vitæ:
Gaudendi quoniam causa erit ipse Deus.

Nec

(a) Mf. tres, merita virtutis. Mf. Colb. unus, domum virtutis. Alii, meritum virtutis.

(b) Mf. duo & Ven. edit. addunt, mundi. Mf. Camb. ejus.

(c) Mf. tres & Ven. voluit tolerare. Alii, tolerari.
(d) Mf. duo, Deo operante. Ita in lib. Sententiarum.

(e) Mf. quatuor, & edit. Ven. ordo prepositum.

(f) Mf. Colb. unus, omnia conveniunt.

(g) Mf. quatuor, Effectusque.

(h) Mf. Theod. Si perfecta. Mf. Jol. Si perfecta.

(i) Mf. Jol. quoniam hominum.

(k) Mf. tres Colb. quod erunt a pigna manu: a secunda, quod sunt.

Nec varios pariet motus diversa voluntas.
Unum erit in cunctis lumen, & unus amor.
Inque bonis summis posita experientia felix,
Nec volet augeri, nec metuet minui.

XXXVIII.

DE LEGE CHARITATIS.

Lex Christi perfectio charitatis est, qua Deus proximusque diligitur; & per quam dicitur Creditori legis, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Bene enim expectat promissionem Dei, qui mandatum ejus exequitur: nec frustra sperat (a) parcendum peccatis suis, qui ignoscit alienis.

Verus amor Christi vera est custodia legis,
Et mandata Dei complet amans homines.
Quorum ignoscences culpis sua crimina solvunt,
Quodque aliis tribuunt, hoc sibi prospiciunt.
Det peccatori veniam peccator, & æqua
Conciliet Dominum conditione sibi.
Cujus judicium de nostro examine pendet,
Quod ferimus metimus, quod damus accipimus.

XXXIX.

DE JUSSIONIBUS DEI.

Nihil Deus jubet quod sibi profit, sed illi cui jubet. Ideo (b) verus est Dominus, qui servus non indiget, & quo servus indiget.

Non ideo quidquam mandat Deus, ut sibi profit,
Nec servi officio verus eget Dominus.
Cujus præceptis augetur qui famulatur,
Fitque minor quisque negligit imperium.
Nam Deus omnipotens, simul omnitenensque potestas,
Nil perdit proprium, (c) nil capit occiduum.
Numquam non habuit quod habet, dans quidquid haberi
(d) Proderit, & sumens non nisi quod dederit.

XL.

(e) DE INTEMPORALI SCIENTIA DEI.

Id quod in tempore novum est, non est novum (f) apud Deum qui condidit tempora, & sine tempore habet omnia, que suis quibusque temporibus, pro vorum (g) varia aetate distribuat.

Insolitum si quid labentia tempora promunt,
Hoc mirum mundus dicit, habetque novum.
Sed rerum auctori nullus non cognitus ordo est,
Cernenti quidquid sæcula cuncta ferunt.
Quæ non incerto volvunt magna agmina motu,
Sed sub judicio stantque fluuntque Dei.

- Y 4

Ut

(a) Mff. duo, esse poterat. m.
(b) Mff. Colb. unus, verus est Deus. Mff. duo, Ird. quo servus.
(c) Mff. Colb. unus & Camb. nil capit occiduum. Mf. Regius, Nil recipit quæritum, nil capit occiduum. Mf. Colb. alter, & Camb. Ipse sibi summum perpetuamque bonum.

(d) Mf. Colb. unus, Profit, & accipiens, &c.
(e) Ita Mf. Jol. Alii, De temporali scientia. quibusdam addentibus. Dei. Mf. Camb. De futurorum Dei præsentia.
(f) Mff. quatuor, & Ven. editio, apud eum.
(g) Mff. duo & edit. Ven. iuxta quod in sententiarum libro habetur, varietate.

Ut nihil existat naturæ in partibus ullis,
Quod non ille suo temperet arbitrio.

XLI.

DE PROVIDENTIA DEI.

Mutabilium (a) dispositionem immutabilis ratio Dei continet, ubi sine tempore (b) simul sunt, quæ in temporibus non simul sunt: quia tempora non simul eurrunt.

Lex æterna Dei stabili regit omnia nutu,
Nec mutat vario tempore consilium.
Utque locis præfens simul est Deus omnibus unus,
Sic (c) ævi metas secum habet, & numeros.
Nec serum aut properum sibi sentit in ordine rerum,
Cui cuncta assunt acta, & agenda simul.

XLII.

(d) DE IMPUNITATE PECCANTIUM.

Nihil est infelicius felicitate peccantium, quæ panalis nutritur impunitas, & mala voluntas, ætus huius interior, roboratur.

Qui se peccatis gaudet feliciter arti,
Infelix nimis est prosperitate sua.
Dumque capit miseros effectus prava voluntas,
A vera semper luce fit exterior.
Sumens pestifera de consuetudine robur,
Et sua complectens vincula mortis amor.
Deficiant potius vana oblectamina mundi,
Subdanturque pio colla domanda iugo,
Idque putres fibras descendat cura medentis:
Ut (e) blandum morbum, pellat amica salus.

XLIII.

DE LEGIS LITTERA.

Legis littera (f) quæ dicit non esse peccandum: si Spiritus (g) vivificans desit, occidit. (h) Sciri enim peccatum-facti, potius quam caveri: & ideo (i) magis augeri quam minui: quia mala concupiscentie aulam prævaricationis legis accedit.

Index peccati lex est plectenda vetando,
Quæ, nisi cor mundet Spiritus, interimit.
Nullus enim est insons sola formidine poenæ,
Qui sanctum & iustum non amat imperium,
Hunc tamen (k) affectum non lex, sed gratia confert:
Quodque jubet legis littera, velle facit.

XLIV.

(a) Ml. Regius & edit. Ven. *Mutabilium rerum dispositionem*: Ven. *dispositionem*: & post pauca Mff. tres & Ven. editio *immutabilis ratio continet*, omiffa voce. Dicit.

(b) Mff. duo, *omnia simul sunt*. Ven. edit. ubi *omnia sine tempore simul sunt*.

(c) Sic Mff. septem. Editi vero *rerum metas*.

(d) Ml. Theod. *De felicitate peccantium*.

(e) Mff. tres. *Ut cessavit morbi*. Ex quibus Coll.

unus in margine scriptum habet quod in edito.

(f) Ml. quatuor, *quæ docet*.

(g) Ml. Theod. *vivificat*.

(h) Edit. Ven. *Sciri . . . quam caveri*. Mff. duo, *Sciri . . . quam caveri*. Alii, *Sciri . . . quam caveri*.

(i) Ml. Reg. & edit. Ven. *magis facit augeri*.

(k) Ita Mff. quinque cum editione Ven. Alii, *efficitur*.

XLIV.

DE LEGE ET GRATIA.

Lex data est, ut gratia (a) quaeretur, & gratia data est, ut lex impleretur. Neque enim suo vitio non implebatur, sed vitio prudentia carnis, (b) quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit.

Non servit iussis legis prudentia carnis,
Peccati stimulos nec superare potest.
Sed quia mens anceps patitur mala corporis aegri,
Querere divinum cogimur auxilium.
Lex igitur facit ut poscatur gratia Christi,
Ardua qua legis iussa queant fieri,
(c) Nec jam non valeant carnales vincere sensus;
Quos iuste legis conditor ipse juvat.

XLV.

DE PROMISSIONE DEI.

(d) Hoc promittit Deus, quod ipse facit. Non enim ipse promittit, & alius facit; quod jam non est promittere, sed predicere. Ideo non ex operibus, sed ex vocante; ne ipsorum sit, non Dei; & merces non impatur secundum gratiam, sed secundum debitum, atque ita gratia jam non sit gratia.

Quæ Deus omnipotens promittit, perficit ipse,
Nec proprium externis viribus implet opus.
Hinc secunda fides sperat quod credit, amatque
Auctorem, qui quod spondet (e), & efficit.
Nam si quæ Dominus promittit, non operatur,
Sed solum humanum prævidet arbitrium:
Non hæc dona ejus, sed sunt prædicta vocanda,
Ceu quisquam ex proprio sit bonus, absque Deo.
Quod quia non recipit pietas, veroque repugnat;
Gratia nos reparet, gratia justificet.
Quæ sic in cunctis implet sua dona vocatis,
Ut quorum dux est, fiat & ipsa comes.

XLVI.

DE FIDELIUM CULPIS ET INFIDELIUM BONIS.

Sicut non impediunt ab æterna vita iustum quædam peccata venialia, sine quibus hæc vitam ducitur; sic ad salutem æternam nihil profunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cujuslibet possimi hominis invenitur.

Ut quædam tenues macule in splendore piorum,
Major virtutum quas vacuat numerus,

Æter-

(a) Edit. Ven. addit hic vocem hanc, Christi.

(b) Ml. Jol. quia vitium. Ml. Regius, neque enim erat suo vitio quod non implebatur... & per gratiam. Ml. Theod. sed ex vitio prudentia carnis.

(c) Ml. Colb. unus. Ne jam: Alii codices, Nec jam. Ml. quinque, carnalem vincere sensum, sola Ven. editio, non valeat carnalis vincere sensus.

(d) Ml. sex & Ven. edit. hæc quod promittit Deus, ipse facit. Eadem Ven. editio, Non enim ipse promittit & aliud facit... Ideo homines non sunt boni ex operibus suis, sed ex Deo vocante, ne ipsorum sit bonitas, sed Dei, Ml. Regius, quod jam non est promittere. Ideo homines non sunt boni ex

suis operibus, sed ex vocante Deo, ut nec bonitas ipsorum sit, Dei (i. sed Dei): & merces non impatur secundum debitum, sed secundum gratiam. Reliqua desunt in hoc codice. Ml. Colb. unus quæque habet, ne bonitas ipsorum sit. Ml. Jol. & Camb. ex vocante sit. Ml. Theod. non ex operibus justificatur homines, sed ex... ne ipsorum sit justificatio & non Dei. Alii editi ut in texto, & in libro sentent. supra, immo & apud Augustinum. lib. de spirit. & lit. cap. 19.

(e) Sic Ml. omnes, & Ven. editio. Reliqui, id efficit.

Æternæ donis nequeunt obſistere vitæ,
 Nec merita obſcurat grandia culpa levis:
 Sic aliquid plerumque boni pars impia gerat,
 Magni mole mali quod facile obruitur.
 Nec prodeſt quiddam recti ſapuiſſe malignis,
 Si verum (a) & ſummum non coluere Deum.
 Una fides igitur, ſpes una eſt, atque amor unus,
 Quo fiat juſtus, ſitque beatus homo.
 Nam bona, quæ pravis naturæ ex dote ſuperſunt,
 Augent peccati pondera, non minuunt.

XLVII.

DE MALÆ VOLUNTATIS EFFECTU.

Cum mala voluntas poteſtatem accipit efficiendi quod cupit, (b) ex iudicio Dei venit, apud quem non eſt iniquitas. Punit enim etiam iſto modo, (c) nec ideo iniuſte quia occulte. Ceterum iniquus poſt ſe ignorat, niſi cum maniſeſto ſupplicio ſenſerit volens, quantum mali ſit, quod perpetraviſſet volens.

Cum datur iniuſto peccandi optata poteſtas,
 Ut mala mens prave quod cupit efficiat:
 (d) Ira Dei magna eſt, qua multos ſic quoque punit,
 Ut quibus exultant criminibus pereant.
 Creſcit enim occulte cum longo pœna reatu,
 Auſibus illicitis ſi nihil obſiterit.
 Et magis, erranti ne parcant flagra, timendum eſt:
 Quam ne non fiat, quod voluiſſe nocet.

XLVIII.

DE SUPERBIA.

Omnia vitia in male factis tantummodo valent; ſola ſuperbia etiam in (e) rectis factis cavenda eſt.

Omne genus vitii proprio tantum valet actu,
 Et peccata ſuam quæque gerunt ſpeciem.
 Sola eſt innumeris armata ſuperbia telis.
 Cui poſſunt vires, & bene geſta dare.

XLIX.

(I) DE IMPARI USU FORTUNE.

Inter eſt plurimum, qualis ſit uſus, vel earum rerum qua proſpera (g) dicuntur, vel earum que dicuntur adverſa. Nam bonis temporalibus nec bonis extollitur, nec malis frangitur: (h) malus autem ideo huiusmodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur.

In rebus mundi non idem eſt omnibus uſus,
 Nec cuncti paribus cuncta (i) ferunt animis.
 (k) Namque bonos non blanda inſtant, non alpera frangunt;
 Sed fidei invictæ gaudia vera juvant.

TERRÆ

(a) Ml. Jol. & edit. Ven. & ſaneſtione. Ml. quinque, ſentit.

(b) Ml. Rec. ex juſto iudicio Dei venit.

(c) Ml. duo, nec ideo ſuſcit iniuſte. Venet. edit. nec ideo iniuſte eſt.

(d) Ml. tres, ira eſt magna Dei, qui dec.

(e) Ml. duo, in rectis factis. Ml. Colb. unus, in cunctis factis: idemque in margine, in rectis factis.

(f) Ml. Jol. De uſu proſperi & adverſi. Ml. Theod. contrarium.

(g) Ml. Colb. duo & Theod. omittunt hic, dicuntur: unus addit, rerum ſecundo.

(h) Ml. Camb. addit bono: & infra, malus autem ſuo huiusmodi . . . quam felicitate corrumpitur. Edit. Ven. ſola, huius mundi infelicitate.

(i) Ml. duo Colb. gerunt animis.

(k) Ml. Colb. unus, Nam non blanda boni inſtant.

Terræ autem, & sceni breviter florentis amator,
Seu caret optatis, seu fruitur, miser est,

L.

(a) DE MORTE SANCTORUM.

Mala mors putanda non est, quam bona vita præferat. Non enim facit malam mortem, nisi quod sequitur mortem. (b) Non itaque multum curandum est necessario morituris, quid accidas ut moriantur, sed moriendo quo ire cogantur.

Cuncta bonis profunt, quos & mors ipsa beatos
Efficit, ut sumant præmia principium.
Ille igitur finis malus est, quem poena sequetur,
Et qui perpetui porta doloris erit.
Non quo (c) absumantur lacrymæ, cunctique labores:
Ut veteris percant omnia signa mali.

LI.

DE PURITATE QUAM (c) NON PERDIT INVITUS.

Non committitur corporis sanclitas, manente animi sanctitate, (d) etiam corpore oppresso: autem sanclitas corporis, violata animi puritate, etiam corpore intacto.

Mens illæsa (f) nihil violato corpore perdit:
Invitant carnis vulnera non maculant.
Nec crimen facti recipit non mixta voluntas:
Velle magis facinus, quam tolerare nocet.
Sic autem ad cordis penetralia cuncta recurrunt,
Ut plerumque animus sit sine carne reus.
(g) Dum, quod ab intacto semotum est corpore, solus
Concipit, & tectis motibus intus agit.

LII.

DE (g) FORTITUDINE TOLERANTIÆ.

Major animus merito dicendus est, qui vitam æternam magis (h) eligit ferre, quam fugere: & humanum iudicium, maximeque vulgare, quod plerumque caligine erroris involvitur, præ conscientia luce ac (i) puritate, contemnere.

Qui valet adversis onerata ducere vitam,
Et tolerare magis vult mala, quam fugere:
Majoris multo est animi, quam ferre pavescens
(1) Indocti injustum iudicium populi.
Mens etenim recta, & puri sibi conscia cordis,
Hoc plus splendet, quo magis adteritur.

LIII.

(a) In Mf. Iol. *Quod non possit male mori, qui bene vixerit.*

(b) Mf. quatuor. Non igitur, &c. deinde Mf. Camb. *dominabat necessarii moriantur.*

(c) Alius editi cum Mf. paucis, *affirmantur*, aut *affirmantur*. Melius Mf. Colb. tres *absumuntur*, aut Iol. *absumuntur*. Mf. Camb. utrumque exhibet.

(d) Mf. tres, *quem animus*. Mf. Colb. unus, *quam anima non perdit invita*.

(e) Edit. Ven. in corpore oppresso: & infra, in

corpore intacto. Mf. Iol. vero habet, *anima sanctitate . . . anima puritate*.

(f) Mf. quatuor, *violata in corpore*.

(g) Mf. septem. *Cum quod. In eodem versu Mf. quinque, substantum est.*

(h) Mf. Camb. *De altitudine*.

(i) Ita Mf. tres cum edit. Ven. & sent. supra 52. Mf. duo, *diliget ferre*. Editi alii, *potest ferre*.

(k) Mf. Rep. & Ven. *ac animi puritate*.

(l) Mf. quinque, *injustum iudicium*.

LIII.

DE HUMILITATE (a) JUSTORUM.

Iustus quidquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non pœna est criminis, sed virtutis examen. Nam bonus (b) etiam si serviat, liber est. Malus autem etiam si regnet, servus est; nec unius (c) domini; sed quod est gravior, tot dominorum, quot vicerum.

Oppressis quoties iusti dominantur iniqui,
Non est puniti supplicium meriti.
Sed virtus fidei sub tali examine crescit,
Nec servile gravat libera corda iugum.
Solut peccator servit male: qui licet amplo
Utatur regno, sat miser est famulus;
Cum mens (d) carnalis, nimium dominante tyranno,
Tot servit sceptris, dedita quot vitis.

LIV.

DE OBLATIONE VOTORUM.

Nemo quidquam (e) Domino velle voveret, nisi ab ipso acciperet, quod voveret.

Optima vota Deo, quorum est dator ipse, voverunt.
Hoc sursum dignum est ire, quod inde venit.

LV.

DE (f) ESSENTIA DEITATIS.

Omnis substantia quæ Deus non est, creatura est: (g) Et quæ creatura non est, Deus est. Nulla igitur differentia est in deitate Trinitatis: quoniam quod Deus minus est, Deus non est.

Natura omnipotens una est, quæ cuncta creavit,
Et proprie quod sunt, omnibus esse dedit.
(h) Quodque Deo minus est, non est Deus. A Patre natum
Verbum, & qui amborum Spiritus est, Deus est.
Una eademque trium quoniam est essentia, quæ se
Nunquam vel maior, vel minor esse potest.

LVI.

QUALES NOS (b) DILIGAT DEUS.

Tales nos amat Deus, quales (i) futuri sumus ipsius dono; non quales sumus nostre meritis.

Tales a Domino, quales formamur, amamur;
Non quales nostris exitimus meritis.
Sanctificet, doceat, plantet, riget, excolat, ornet;
Et sibi perpetuo quod placeat, faciat.
Nam nihil est hominis, quod digne possit amari;
Perficiat proprium ni bonus auctor opus.

LVII.

(a) Mf. Colb. unus, sanctiorum. Mf. Camb. De utilitate iustorum. Mf. Theod. De malignitate servorum. Mf. vero Jol. ante sent. 53. De libera servitutē, & dominio servilis.

(b) Mf. Reg. bonus homo.

(c) Mf. Reg. dominus. Mf. Reg. nec est servus meus dominus: deinde, est servus sui dominorum.

(d) Mf. Theod. carnalis.

(e) Edit. Ven. Do. Mf. tres & editi, pater

Ven. acceptus.

(f) Mf. Theod. substantia.

(g) Mf. Regius, & quæ est creatura, non est Deus.

(h) Editio Ven. cum Mf. Theod. & duobus Colb. & Regio. Nam quidquid minus est. Mf. Jol. Hac quidquid minus sit.

(i) Mf. Cambren. Deus amet.

(j) Editio Ven. salvi sumus dono eius, non quales salvi sumus. Concinit Mf. Regius.

LVII.

DE INTEMPORALI OPERE DEI.

Ordo temporum in aeterna Dei sapientia, sine tempore est, (a) nec aliqua sunt apud illum nova, qui fecit (b) qua futura sunt.

Artifice in summo sine tempore temporis ordo est,
Inque Deo rerum non variat series.
Æterno auctori simul adsunt omnia semper,
Cum quo in factorum est ordine, quidquid erit.

LVIII.

DE PRINCIPALI RERUM OMNIUM CAUSSA.

Voluntas Dei est prima & summa causa omnium corporalium, spiritaliumque motionum. Nichil enim fit visibiliter ac sensibilibus, quod non de invisibili, atque intelligibili summi Imperatoris aula aut jubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem justitiam premiorum atque punarum, gratiarum & retributionum, in ipsa totius creatura amplissima quadam immensaque republica.

Principium mundi Deus est, quo cuncta moventur,
Et quæ permittit, vel jubet auctor, (c) agunt.
Hinc mutabilium rerum immutabilis ordo,
Æterni servit legibus artificis.
Inque suos fines procedit quæque voluntas,
Nec variis meritis arbiter æquus abest:
(d) Corda regens, vires tribuens, peccata remittens;
Mitis subjectis, implacitus tumidis.
Ut nec poena malum quemquam, nec gloria justum
Suscipiat, nisi cum laude & honore Dei.

LIX.

DE FINIBUS BONORUM ET MALORUM.

Eam Deus innocentiam probat, qua homo non metu pœna fit innocens, sed amore justitia. Nam qui timore non peccat, quavis non noceat cui vult nocere, sibi tamen plurimum nocet, & abstinet ab iniquo opere, sola tamen reus est voluntate.

Scire volens, in qua rerum sis parte locandus,
Discute quid timeas, quidve sit id quod amas.
Nam cuncti hoc gemino nascuntur fomite motus,
Respondentque suis germina principiis.
(e) Et quod quisque bonum sibi tempore duxit in isto;
Hoc summi Regis judicio capiet.

LX.

(a) Editio Ven. *Nec apud eum aliqua opera fiunt nova.*

(b) M. Theod. *que ventura sunt.*

(c) Ita Mff. omnes poliri. Editi, *agis*, M. Colb. *utis.*

Quæque jubet summas, vel finis auctor agunt.

(d) M. unus Colb. loco duorum verbum quisequantur.

Atque humilis humiliter curant, pollesque superbi.

Angens subjectos, despiciens tumidos.

In altero Colb. posterior ex his dumtaxat versus legitur.

(e) M. Jol. *Nam quod. Eodem versu M. Reg. sibi dedit tempore in ipse.*

LX.

DE GAUDIO CHRISTIANI.

Christiano recta gaudendi causa non praefens saeculum, sed futurum est. Et ita est utendum temporalibus, ne obliuiscamur: ut in via, qua peregrini ambulant, hoc placeat quod ducit ad patriam.

Angelicos cives, (a) & Christi in membra renatos,
Non trahat ad veterem carnis origo hominem.
Multa quidem in nostros mundus bona procreat usus,
Et pleno tellus servit opima sinu.
Sed terræ hospitibus, cæli super astra vocatis,
Virtutis palma est spernere (b) blanda soli;
Et sic præsentis spatium percurrere vitæ,
Ipse peregrinis ne via sit laqueus.
Nam declinantes pro summis ferre laborem,
Terrenorum avidos infima suscipient.

LXI. alias LX.

DE INEFFABILI EXCELLENTIA (c) DEITATIS.

Excedit supereminentia deitatis non solum (c) usitati eloquiis nostri, sed etiam intelligentia facultatem. Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur, & verius est, quam cogitatur. (d) Non parva autem notitia pars est, si ante quam scire possimus quid sit Deus, possimus scire quid non sit.

Nulla quidem mens est mortali in corpore vivens,
Quæ plena videat cognitione Deum.
Sed miris operum signis ostenditur auctor,
Rectoremque suum condita (e) quæque canunt.
Unde licet fandi vires, animique vigorem
Vincat, & excedat gloria lausque Dei:
Nos tamen officio cordis gaudemus, & oris,
Et tanto oblectat succubuisse bono.
Hinc fidei virtus, hinc flamma oriatur amoris,
Quod latet, exercet; quod superat, (f) reparat.

LXII. alias LXI.

DE SUPERBIA DIABOLI, ET CHRISTI HUMILITATE.

Diabolus superbus hominem superbientem (g) seduxit ad mortem; Christus humilis hominem obedientem reduxit ad vitam. Quia sicut ille elatus cecidit, & deiecit consensientem: sic iste humiliatus surrexit, & erexit erudentem.

Lætifer (h) immodico naturæ elatus honore
Angelus, inde hominem subruit, unde ruit.
Sed Christus miserans deceptum fraude maligni,
In se illi ad vitam posse redire dedit:
Si caveat pactis hostis servire superbi,
Sectari & studeat formam humilis Domini.

Qui

(a) Ml. Camb. ad Christi membra renatos.
(b) Ml. Regius, blanda solis. In frequenti vero dyblichio Ml. Theod. & nunc praesentis.... ipsa peregrinis nec via.
(c) Ml. Cambrerom. Dei.
(d) Ml. Camb. & Ven. edit. usitatum.
(e) Alias editi. Non parva. Mss. quatuor Non

parva, ut in sent. supra dī.
(f) Ml. Camb. cuncta canunt.
(g) Ml. Colb. unus, edit. Ven. & Lugdun. re-
parat.
(h) Mss. Jol. & Camb. deduxit. In sent. 59. per-
duxit.
(i) Mss. tres, immediat.

Qui Patris in deitate manens Deus omnireator,
 Verus de sacra Virgine natus homo est.
 Sic nostrum assumens Matris de corpore corpus,
 Effet ut assumptæ carnis origo Deus:
 In quo per lavacrum, (a) fidei virtute renata,
 Cæleste (b) accipiet gens nova principium.
 Nil hominis primi retinens, sed plena secundi,
 Splendore (c) in capitis glorificanda sui.

LXIII. *alias* LXII.

DE VERA BEATITUDINE.

(c) Omnes beati habent quod volunt, quamvis non omnes qui habent quod volunt, continuo sint beati. Continuo autem sunt miseri, qui vel non habent quod volunt, vel id habent quod non recte volunt. Propior ergo est beatitudini voluntas recta, (d) etiam non adeptæ quæ cupit; quam prava, etiam si (e) quod concupiscit obtineat.

Non semper vere est felix impleta voluntas:
 Cum sæpe (i) injustis sint mala vota animis.
 Recta igitur cupiens, etiam si non sit adeptus;
 Perseverando tamen velle bonum, bonus est.
 At pravus, quod fert animo, si non habet actu,
 Tam miser est, quam si quod cupit obtineat.

LXIV. *alias* LXIII.

(k) QUID SIT ESSE CUM DEO.

Magna hominis miseria est cum illo non esse, sine quo non potest esse. In quo enim est, sine dubio sine illo non est: (l) & tamen si ejus non munitis, cumque non intelligit, neque diligit, cum illo non est.

Majestate Dei concluditur omne quod usquam est.
 Qua sine nil rerum stare, vel esse potest.
 Huic homo si recte famulatur, proximus hæret:
 Si refilit, misero degit in exilio.
 Omnia sic Dominus discriminat ordine justo,
 Quo sint summa bonis, ima parata malis.

LXV. *alias* LXIV.

DE INCARNATIONE VERBI DEI.

Divinitas Verbi æqualis Patri, facta est particeps mortalitatis nostræ (m) non de suo, sed de nostro: ut & nos efficeremur participes divinitatis ejus, non de nostro, sed de ipsius.

Omnipotens Genitor, Natusque, & Spiritus almus,
 Una in personis par tribus est deitas;
 Quæ genus humanum, prostratum fraude maligni,
 Ad vitam hac fecit posse redire via:

Natu-

(a) Mf. Colb. unus, *superâ virtute renata*.
 (b) Mf. duo, *accepit*.
 (c) Mf. quinque, & *capitis*: alii codices, in *ca-*
pitis.
 (d) Mf. Camb. & Jol. & Colb. duo. Omnes qui
 habent quod volunt non continuo sunt beati. Conti-
 nuo autem sunt miseri qui vel non habent quod vo-
 lunt &c.
 (e) Mf. Req. etiam si non est adeptæ.
 (f) Mf. quatuor, quod cupit obtineat.

(g) Mf. quatuor, *injusti sint mala vota animi*.
 (h) Mf. Camberon, Theod. Colb. duo, & Jol.
Quorum sit.
 (i) Editio Ven. Nam si ejus.
 (k) Mf. Regius non de suo vultu, sed de nostro
 sed de ipsius dono. Mf. Colb. unus, *de dono nostro*:
 & initio, Divinitas vera, ubi alii Divinitas Verbi,
 quamquam alia manu scriptum habeat, Verbi, Mf.
 Theod. & Jol. sed de suo, pro, de ipsius.

Naturæ ut nostræ Christus causæque Redemptor,
 Mortalis fieret, non minuens quod erat;
 Perque habitum servi, vacuaret jura tyranni,
 Et lethum letho vinceret (a) innocuo.
 Hinc Verbum cami insertum, carnemque receptans,
 Nec se confundit corpore, nec geminat.
 Sic naturam hominis virtute augente superna,
 Effet ut in vero lumine lumen homo.
 Qui vires mortis (b) cum vitæ absorbit haustu;
 Factum est æternum, quod fuit occiduum.

LXVI.

DE EODEM. (c)

Catholica fides Dominum Jesum Christum & verum Deum, & verum hominem credit & prædicat. Utrumque enim scriptum est, & utrumque verum est. Qui Deum tantummodo asserit Christum, medicinam negat, qua sanatus est. Qui hominem tantum asserit Christum, potentiam negat, qua creatus est, utrumque ergo animæ fidelis ac recta suscipe. Et Deus Christus est, & homo Christus est. Qualis Deus Christus? Æqualis Patri, unum cum Patre. Qualis homo Christus? Virginis filius, habens de homine mortalitatem, non habens iniquitatem.

Quisquis consilio æterno contraria sentis,
 Et Verbum in nostra carne manere negas;
 Divine pietatis opus dissolvere queris,
 Speque sua mundum dispoliare cupis.
 Nam quis ventura quemquam salvabit ab ira?
 Quisve homini primi crimine liber erit,
 Si deitas Verbi non nostræ est insita carni,
 (d) Aut Christus falsi corporis umbra fuit?
 (c) Quis genitus puer est intactæ Virginis alvo?
 Que natura annis crevit, & aucta cibis?
 In qua prole patrem mundi se credidit Abram?
 Queve ejus stirps est omnia sanctificans?
 (f) Quod regale genus simul est & pontificale?
 (g) Quisve idem David filius & Dominus,
 Peccati servis, & mortis compede victis,
 Unam est dignatus ferre Redemptor opem?
 Qui nostri generis carnem cum morte receptans:
 Nostra hosti, ut nobis vinceret, opposuit.
 Et carne exfuta, dominantem perculit hostem.
 Ut caperet palmam præda vetusta novam.

LXVII.

(a) In ora edit. librorum a Lugd. & deinceps, immerito.

(b) Sic Mss. quatuor, quorum duo *absorbuit*, pro *absorbit*, scriptum habent. Mf. Camb. quia *vite* *absorbuit* *haustu*. Editi omnes, pro *vite* *absorbuit* *haustu*.

(c) Hic in omnibus codicibus qui nobis occurrunt dicitur titulus novus, aut sententia. In aliquibus indicatur distinctio aliqua a præcedentibus, in Camberonens Mf. titulus; De eodem. Titulum sententiamque posuimus, quæ in libro sententiarum S.

Prosperi magis congruere visæ est nobis. Idemque præstitum de Epigram. 50. & 60.

(d) Mf. Jol. Et Christus.

(e) Ita Mss. quatuor cum edit. Ven. Alii cum editis reliquis, *Qui genitus*.

(f) Mss. quatuor, *Quis regale genus*.

(g) Mf. Camb. *Quisque idem*. Mf. Jol. *Quisque idem David est filius & Dominus*. Primam in David produxerant Prædientius & Sedulius, corripuit Fortunatus.

LXVII. *alias* LXV.

(a) QUO ODIO ODIENDI SUNT MALI.

Perfectum odium est, quod nec iustitia, nec scientia caret: id est, ut nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Recte ergo in malis odimus: malitiam, & diligimus: creaturam: ut nec propter vitium natura damnetur, nec propter naturam vitium diligatur.

Recta volens animus sapiens, & amator honesti,

Quosdam odio dignos iudicat esse suo.

Nec tamen hos toto depellit fudere, gnarus

Naturam (b) errantum dividere a vitiis.

Sic generi indulgens proprio, ut peccata recidi

Optet, & ut damnet crimina, non homines.

LXVIII. *alias* LXVI.

(c) DE LABORE FINGENTIUM MENDACIA.

Difficilia & laboriosa sunt fragmenta mendacii. Qui autem verum vult dicere non laborat. Quietiores enim sunt boni, quam mali: & absolutiora sunt verba veridicorum, quam commenta fallacium.

Fallaces curis semper torquentur amaris,

Et mala mens numquam gaudia pacis habet,

(d) Lubrica dum trepido mendacia plasmate fingit,

Consumens totum (e) tempus in arte mali.

At simplex animus, commenti & liber iniqui,

Nil amat iniustum, nil gerit implacidum.

Sectator veri potietur hinc serena,

Est quoniam mendax, noxque, dolorque sibi.

LXIX. *alias pars altera* LXVI.

DE EODEM.

Ad patriam vitæ (f) noctis de valle vocati,

Virtutum gradibus scandite lucis iter.

Arduus atque arctus fert ad cælestia callis:

Devexa ad mortem ducit, & ampla via:

Qua fallax (g) tumidi incedit sapientia mundi:

Commentisque suis ludificata ruit,

Et mala corporei sequitur dum gaudia sensus,

Exulat a vero lumine cæca procul:

Nec fallarum habitu virtutum ornata juvatur.

Perdit mens veri nescia, quidquid agit.

Noverit ergo Deum sapiens, totisque medullis

Diligat, inque ipso se quoque amator amet.

Sit bonus, & iustus, (h) sit verax, atque benignus,

Sit forma & speculum, lux & imago Dei.

In Christo factus novus, & jam carne vetusta

Exutus, vilem mente relinquat humum.

S. Profr. Tom. I.

Z

(a) Ut

(a) Mf. Theodor. & Jol. & Colb. duo, Quo odio mali homines sint habendi.

(b) Ita Mf. quinque cum edito Ven. Alii, et rariorem.

(c) Mf. quinque, De labore fallentium.

(d) Mf. Regius, Ludicra.

(e) Mf. Colb. unus, cordis in arte malum.

(f) Edit. Ven. & Mf. quinque, de noctis valle;

(g) Mf. Colb. unus, tumide meritis.

(h) Mf. Colb. unus, sit verus.

- (a) Ut sacri templi quacumque in parte locetur,
Magnum erit, in capitis corpore quidquid erit.

LXX. *alias* LXVII.

(b) DE DIVINIS SCRIPTURIS.

Bona sunt in scripturis sanctis mysteriorum (c) Dei profunditates, quæ ob hoc teguntur ne uideantur; ob hoc guardantur, ut extraneis; ob hoc aperiantur, ut pascant.

Quamvis in sacris libris, quos nosce laboras,
Plurima sint, Lector, clausa, & opaca tibi:
Invigilare tamen studio ne desine sancto.
Exercent animum dona morata tuum.
Gratior est fructus, quem spes productior edit:
Ultero objectorum vilis est pretium.
Oblectant adoperta etiam mysteria mentem:
Qui dedit ut queras, (d) addet ut invenias.

LXXI. *alias* LXVIII.

DE ORATIONE DOMINI.

Orans cum sultore sanguineo (e) Dominus Jesus Christus, significabat de toto corpore suo, quod est Ecclesia, emanaturus Martyrum passiones.

Ferre parans Christus poenam, mortemque propinquam,
Invictamque suis ingenerare fidem:
Cum prece sanguineas fundebat corpore guttas,
Et pretium mundi sudor erat Domini.
Nec crucis asperitas poterat terrere volentem,
Quæ regnaturæ gloria carnis erat.
Sed cruor ille pares sanctis spondebat honores,
Orturis toto corpore martyribus.
Nam, cum sacra seges terrarum impleverit orbem,
Omnis ab hoc uno semine messis erit.

LXXII. *alias* LXIX.

DE SACRAMENTORUM PERCEPTIONE.

Sacramentum (f) pietatis in iudicium sibi sumis indignus. Bene enim esse non potest male accipienti quod bonum est.

Magnum præsidium est sacro libamine pasci,
Si cor participis crimina nulla premunt,
Nam geminat sibi met peccati pondera, quisquis
Quæ bona sunt sumit, quæ mala non refugit.

LXXIII.

(a) Mf. Camberon. Et sacri templi.

(b) Mf. Colb. duo & Camb. De utilitate divinarum scripturarum. Mf. Theod. De profunditate divinarum scripturarum. Mf. Job. De humilitate divinarum scripturarum.

(c) Abell vox hæc Dei a Mf. duobus, & libro

sententiarum sent. 67.

(d) Idem. Colb. unus addit; ne ignoras.

(e) Mf. tres & Ven. edit. Dominus ostendit.

(f) Mf. quatuor & Ven. summa pietatis. Mf. Colb. unus deinde post pauca, indignus homo.

LXXIII. *alias* LXX.

DE LAUDANDO DEUM.

Qui laudat Deum in miraculis beneficiorum, laudat etiam in terroribus ultionum. Nam & blanditur, (a) & minatur. Si non blandiretur, nulla esset exhortatio: si non minaretur, nulla esset correctio.

Qui laudat Dominum de mundi conditione,
Et rerum (b) in specie prædicat artificem;
Laudet & æternam mortem, flammæque minantem,
Et iusti Regis iudicium metuat.
Spes de promissis nihil ambigat: omne dabit Rex,
Quod parat, & meritis gratia major erit;
(c) Si properent fontes peccati abrumperé nodos,
Ante diem mortis, dum locus est veniæ.

LXXIV. *alias* LXXI.

DE ACCELERANDA CONVERSIONE.

Remedia conversionis ad Deum nullis sunt evagationibus differenda: ne tempus correctionis peccat tarditate. Qui enim peccanti indulgentiam promissit, dissimulanti diem crastinum non sponte.

Converti (d) ad mores rectos, & vivere sancte
In Christo meditans, quod cupit acceleret.
Cedant virtuti vanarum obstacula rerum,
Ne perdat voti tempora lenta fides,
Quid juvat in longum causas producere morbi?
Cur dubium expectat cras hodierna salus?
Scimus correctis veniam non esse negandam,
Sed nulli nostrum est ultima nota diem.

LXXV. *alias* LXXII.

DE TIMORE. (e)

Omnia quæ timentur, rationabiliter declinantur: (f) Deus sic timendus est, ut ab ipso ad ipsum confugiat.

Utile prudenti est mundana adversa cavere,
Et quod (g) vitandum prospiciat, fugere.
Sed cum peccati merito manus Omnipotentis,
Omnia concludens arcet ubique reum:
Unum (h) profugium tutum est Deus ipse timenti,
A quo discedens, ne pereat, redeat.
Converti namque ad Dominum certissima vita est,
Et pacem offensi querere, sola salus.
Qui terret, parcat; qui percutit, ipse medetur.
Vivere vis, illi subdere, quem metuis.

Z 3

LXXVI.

(a) Mf. Camb. & Theod. *Etenim*. Mf. Colb. unus. *Nunc enim blanditur, & nunc minatur*. Mf. Jol. *Nunc blanditur, & nunc minatur*. Edit. Ven. *Nunc enim in se blanditur & nunc minatur*. Mf. Regius *Nunc enim blanditur, & nunc minatur*.

(b) Editi præter Ven. in speciem. Melius, in specie, ex Ven. & Mf. quinque.

(c) Mf. Theodot. *Sed properat*.

(d) Mf. Camb. *ad mores sanctos, & vivere recte*. Item Colb. unus.

(e) Mf. Camb. addit, *Dei*. Mf. Colb. duo, & Theod. addunt, *relicto*.

(f) Mf. Camb. *Sic autem Deus*. (g) Editi, *vitandum est*, Melius Mf. plures *omittunt est*.

(h) Mf. tres, *profugium*.

LXXVI. *alias* LXXIII.

DE VIRGINITATE. (a)

Virginitas carnis, (b) corpus intactum: virginitas animæ, fides incorrupta.

Carnis virginitas intacto corpore habetur:

Virginitas animæ est intemerata fides:

Qua sine corporei nil prodest cura pudoris:

Sed mentis pietas augeat utrumque bonum.

LXXVII. *alias* LXXIV.

DE MODO HABENDI.

Multa nos in facultatibus nostris habere superflua (c) probabimus, si necessaria sola retineamus. Nam quæ, quærentibus nobis sufficiat: & alienorum quodam modo rector est, qui profutura pauperibus inutiliter habet.

Magnum peccatum est amor immoderatus habendi,

Et plus quam vitæ sufficiat, cupiens.

Nam quod nos vestit, quod pascit, cura salutis,

Si vanis sit mens libera, non onerat.

Si qua igitur superant, quorum non indiget usus,

Debilibus prolinit, atque juvent inopes.

Quisquis enim cupide (d) non expendenda recondit;

(e) Quæ nulli tribuit, pauperibus rapuit.

LXXVIII. *alias* LXXV.

(f) DE DIVITIIS.

(g) In magna egestate sunt qui de iniquitate sunt divites: justitia opes, & sapientia thesauri non habent. Qui autem (h) Domino serviunt, ea bona adquirunt, quæ perire non possunt.

Terrenis opibus cum dives gaudet iniquus,

Veris se miserum nescit egere bonis.

Nam quid erit, quod non momento temporis uno

Perdere mundana conditione queat?

(i) Cui licet, adversis cessantibus, omnia parcant;

Lege tamen mortis sit faciendus inops.

At bona iustorum nullis obnoxia damnis,

Hostes, furta, ignes, & mare non metuant.

Indemnis servat proprium sapientia censum,

(k) Nec perdunt meritum paxque fidesque suum.

Omnis virtutum semper substantia salva est,

Invitis Christi munera nemo rapit.

LXXIX.

(a) Mf. Cambron. addit, *animæ & corporis*.
(b) Mf. Camb. & Regius, *est corpus*. . . *est fides*.

(c) Ediz. Ven. Mf. Colb. unus & Theod. ut in sentent. So. supra probabimus. Edit. Lugd. & Lovan. probamus. Duac. & Colon. probamus. Mf. Jol. & Camb. probabimus.

(d) Ita Mf. quatuor: quibus accedere videtur edit. Ven. ubi *expendenda*, pro *expendenda* legimus. Alii editi, *expendenda*. Mf. Reg. *expendenda*.

(e) Mf. duo Colb. *Quæ nullis tribuit*.

(f) Mf. Theodor. *De egestate divitum*. Mf. Colb. duo & Camb. *De differentia divitiarum*; item Jolensis, qui tamen ex lapsu scribæ, pro *divitiarum*, habet *divitiarum*.

(g) In hac sententia, ubi mira inter codices occurrit varietas, Editio Lugdun. & posteriores, ut in textu, iuxta sententiam supra 83. Mf. Theod. Jol. & Colb. unus, le magis egestate sunt divites justitia opes & sapientia thesauri non habentes. Mf. Colb. alter, Jol. & Cambron. divites justitia inopes, & sapientia thesauri non habentes. Eisdem voces habet editio Ven. sed diverso modo dispositas.

(h) Mf. Colb. unus & Theod. *Divi serviunt*. Mf. Camb. *ea bona requirunt*. Mf. Colb. unus, *quæ fidei perire non possunt*.

(i) Mf. Regius & Theodor. & editio Ven. *Cambron.*

(k) Versus hic, qui in ceteris omnibus anteprecedentibus legitur, ultimus est in Ms. Cambronensi.

LXXIX. *alias* LXXVI.
DE VERA BONITATE.

*Non sufficit obstinere a malo, nisi fiat quod bonum est. Et (a) parum est nemini nocere, nisi
fluideas multis prodesse.*

Dignus laude quidem est, vitam sine crimine ducens,
Et quaecumque sibi (b) sunt nocitura, cavens.
Sed non hoc pietas contenta est limite claudi,
Nec (c) iusto, vetitis abstinuisse, sat est.
Major cura boni est, fratrum relevare labores.
(d) Es ferre optatum tristibus auxilium:
Pascere jejunos, nudos vestire, ligatos
Solvere, discordes conciliare sibi.
Et quaecumque homines miseri solatia quaerunt,
(e) Haec, ut possibile est, promere corde pio.
(f) Ut recti vere cupidus, vereque benignus,
Quae mala sunt fugiat, quae bona sunt faciat.

LXXX. *alias* LXXVII.
(g) DE MALI IMPUNITATE.

*Peccatior cum peccat, (h) non ideo a Domino non videtur, quia male agentis poena differtur:
gravior autem in eum deestur, cui etiam ipse correctio denegatur.*

Gaudet transgressor peccato impune potitus,
Si non inferitur debita poena reo.
Ceu nulla offendant hominum commissa Tonantem,
Aut aliqua Excelsi notitiam lateant.
Sed vitiorum avidis gravior tunc ira timenda est,
Cum sese remonent verbera justitiae.
Nam quid erit morbi, quod non dominabitur illi,
(i) Cui supera auxilium jam medicina negat?

LXXXI. *alias* LXXVIII.
DE GAUDIO (k) RECTO.

*Non potest unquam fraudari delectationibus suis, cui Christus est gaudium. Aeterna (l) enim
gaudio est, quia bono latetur aeterno.*

Felices vere faciunt, semperque beatos,
De vero & summo gaudia nata bono.
Nam mundi ex opibus brevis ac peritura voluptas,
Edita perpetuae semina mortis habet.
Non placeat vanis animum (m) submittere rebus,
Pestiferisque avidam mentem (n) onerare cibis.

S. Prosper. Tom. I.

Z 3

Cor

(a) Ml. Camb. faciat. Idem ac Ml. Reg. postea
fluideat. Editio Ven. fluideat. Reliqua ut supra in
textu.

(b) Ml. quatuor sibi fecit nocitura, edit. Ven. sunt
nocitura.

(c) Ita Ml. Coll. unus & Cambron. Alii, iustitia.
(d) Ml. Coll. fieri. Et Ml. Theodoric. & ferr.

(e) Ml. quinqque, Hec. Alii codices, Hec ut pos-
sibile est.

(f) Ml. Cambronensis, Et recti.
(g) Ml. Coll. duo & Theodon. De impunitate

peccantis. Ml. Jol. De mala impunitate. Ml. Cam-
bron. De impunitate peccantis.

(h) Editio Ven. sola, ideo a Domino non vide-
tur; & post aliquot lineas, Ml. Coll. duo; cor-
rectio denegatur.

(i) Ml. Theodoric. Eni vera.

(k) Ml. Jol. a prima manu, nihil; ab altera, re-
cto. Ml. Camb. addit, in Christo habito.

(l) Ml. tres, autem.
(m) Ml. quinqque, saluatore.

(n) Ml. Regius, onerare curis.

Cor mundum, & sapiens fructu virtutis alatur,
 Et Christi in nostro pectore regnet amor:
 Quo semel impletus, numquam vacuabitur illo.
 Æterna æterni flumina fontis erunt.

LXXXII. *alias* LXXIX.

QUID HOMINEM DEO JUNGAT.

Deo, qui ubique est, non locis, sed alienis aut longinquis, aut proximi sumus: quia sicut separati dissimilitudo, ita nos illi (a) conjungit imitatio.

(b) Ambitum mundi totum Deus implet, & ambit,
 Nec præfens ulli definit esse loco.
 A quo longinquus multum est, nimumque remotus,
 Quisquis sinceræ luce caret fidei:
 Cujus si radiis, depulsa nocte nitescat,
 Divino impletus lumine lumen erit.
 Non igitur terrarum orbis, non æquora ponti
 Invia circuitu sunt obeunda vago,
 Ut possit rerum dominator & auctor adiri:
 (c) Quem templo in cordis mens pia semper habet.
 A quo ut dissimilis (d) terra in deserta recedit,
 Sic vitæ merito proximus est similis.

LXXXIII. *alias* LXXX.

QUOD (e) TOTA INFIDELIUM VITA PECCATUM SIT.

Omnia infidelium vita peccatum est: & nihil est bonum sine summo bono. Ubi enim desit agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, (f) falsa virtus est, etiam in optimis moribus.

Quamvis multa homini post vulnera prima supersint,
 Quæ vitam hanc faciant laudis habere decus:
 (g) Si tamen ingenio claro, & probitatis amor
 Fons desit fidei, subdita corda rigans;
 Cunctarum frugum marcescit inutile germen,
 Nec fruitur vero lumine falsus honor.
 Ignoratus enim Deus, & non credita virtus,
 Quæ vera ad summum provehit arte bonum,
 Non sinit eniti regna ad cælestia mentem,
 (h) Obstructam vanis, occiduisque gravem.
 Perque omnes calles errat sapientia mundi,
 Et tenebris addit, quæ sine luce gerit.

LXXXIV.

(a) Mss. quatuor & edit. Ven. *jungit imitatio.*
 (b) Mss. septem, *Omnia habitum mundi totum Deus.*
 (c) Mss. Jol. *Quæ in templo.* Mss. Colb. tres o-
 mittunt præpositionem, *in.*
 (d) Mss. Camb. *terra in deserta.*
 (e) Mss. Camberton, *emais.* Eodem modo habetur
 etiam in Ven.

(f) Mss. duo & edit. Ven. *falsa etiam virtus est*
in optimis moribus. Mss. ultra Colb. *falsa etiam ibi*
virtus est.
 (g) Mss. Jol. *solus aliter habet: scilicet,*
Si non ingenio claro, & probitatis amor,
Fons desit fidei, &c.
 (h) Mss. quinque, *Obstructam vanis.*

LXXXIV. *alias* LXXXI.

(a) DE SABBATO.

Male celebrat sabbatum; qui ab operibus bonis vixit. Otium autem ab iniquitate debet esse perpetuum. Quia bona conscientia non inquietum, sed tranquillum facit. (b)

Non recto servat legalia sabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vetitum:
Nulla dies actus hominum non damnat iniquos:
(c) Omnia conveniunt tempora iustitiæ.
Nec corrumpuntur virtutibus otia sancta:
Tantum a peccatis libera corda vacent.

LXXXV. *alias* LXXXII.

DE VERA LIBERTATE.

Libera semper est servitus apud Deum; cui non necessitas servit, sed charitas.

Libertas nulla est melior, majorve potestas,
Quam servire Deo, cui bene servit amor.
Abique jugo posita est ditionis amica voluntas:
Quæ viget affectu, non gemit imperio.

LXXXVI. *alias* LXXXIII.

DE SUPERBIA. (d)

Quo primum vitio superatus est homo, (e) hoc ultimum vincit. Cum enim omnia peccata superaverit, manet periculum, ne mens bene sibi conscia, in se potius quam in Domino gloriatur.

Qua primum in mortem est homo pulsus fraude maligni,
Hanc illi extremam bella (f) peracta movent.
Sublimes ut cum palmas, claraque coronas
Sumpserit, atque hostem subdiderit pedibus:
Virtuti propriæ velit assignare triumphum,
Non Domino, cujus munus opusque fuit.
In quo uno semper superat, qui non superatur;
Quo dignante manum subdere, nemo cadit.

LXXXVII. *alias* LXXXIV.

DE DILIGENDO DEUM. (g)

Non poterit hominis labor finire, nisi hoc diligit, quod ei non possit auferri.

Ancipitis vitæ qui vis superare labores,
Dilige quod semper verus amator habet:
Instant terrenis infesta pericula rebus,
Fervent pro damnis prælia, proque lucris:
Et nihil est inter carnalia vota quietum,
Nec pax sollicitis, nec modus est cupidis:

Z. 4

In

(a) Mss. quatuor, De observantia sabbati.
(b) Mss. tres, & Ven. editio addunt, *animum*.
(c) Mf. Jol. Omnia iustitia tempora conveniunt.
(d) Mss. quatuor subiiciunt, *quæ boni ultimum vincunt*.
(e) Mf. Jol. hoc ad ultimum. Mf. Theodor. hoc ultimum vincitur. Mss. Colb. duo, ad ultimum vincunt.

(f) Ita in omnibus codicibus nostris, præter Mf. Regium, qui habet *peracta*, pro *peracta*: suspicamus tamen posse aliter legi, *numquam*.

(g) Titulus hic ex Carob. Mf. habetur. Sententiam ex libro sententiarum alias 235. quæ aptior vita est addidimus. In huius capite erat summatum: *De laboris fine*.

In solo est mens tuta Deo, quem linquere nolens,
Numquam erit aeterno non opulenta bono.

LXXXVIII. *alias* LXXXV.

DE ADULATIONIS VITIO.

Adulationum (a) lingua alligant animas in peccatis. Delectas enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensio, sed etiam laudator auditur.

Lingua assentatrix vitium peccantis acervat,
Et delectarum crimine, laude ligat.
Nulla sit ut lapsio reparandæ cura salutis,
Blanditur fonti dum malefusus honor.
Libera sit potius vox (b) correctoris amici,
Serpere nec fibris cæca venena sinat.
(c) Nec credens medici verbis fallacibus æger,
Noxia laudatæ vulnera pestis amet.

LXXXIX. *alias* LXXXVI.

DE MARTYRIBUS NON BAPTIZATIS.

(d) Qui etiam non percepto regenerationis levacro, pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet (e) ad abolenda peccata, quantum si abluerentur fonte baptizantis.

Si mundo moritur divino fonte renascens,
Fitque novus vita, qui sepelitur aqua?
(f) Fraudati non sunt sacro baptismate Christi,
Fons quibus ipsa sui sanguinis unda fuit.
Et quidquid sacri fert mystica forma lavacri,
Id totum implevit gloria martyrii.

XC. *alias* LXXXVII.

DE VENIA, (g) QUA ETIAM JUSTI INDIGENT.

Iustitia nostra, quamvis vera sit, propter utrum boni finem ad quem refertur, tamen tanta est in hac vita, (h) ut potius remissione peccatorum consistat, quam perfectione virtutum.

Magna quidem in multis est excellentia sanctis,
Quorum (i) animos superi gratia roris alit.
Sed dum mens quædam patitur mala corporis ægri,
Et pugnam (k) interius exteriora movent;
Numquam ita perfectio capitur victoria bello,
Vera ut securus pace fruatur homo.
Inter discordes motus contagia serpunt,
Ipseque virtutum gaudia vulnus habent.
(l) Ut faciat cunctis longa experientia notum,
Non esse hoc plenam tempore iustitiam:

NI

(a) Mf. Regius, lingua alligat.
(b) Mf. Theodoric. correctoris.
(c) Mf. Colb. unus. Ne credas. . . . Noxia laudantem.
(d) Mf. quatuor, & edit. Ven. Qui novum.
Mf. unus, Qui non.
(e) Mf. Regius & edit. Ven. addunt hic, effuso sanguinis.
(f) Editio Ven. Non sunt fraudati.
(g) Hæc verba, quæ etiam iusti indigent, ad-

duntur ex Mf. quatuor. Aberrant a reliquis codicibus. Mf. Theodoric. De iustitia nostra.
(h) Edit. Ven. tanta est in hac vita fragilitas, ut hæc. Mf. Reg. tamen est tanta in hac vita humanæ fragilitas, ut potius in remissione.
(i) Mf. tres, animas.
(j) Mf. quinque, interius.
(k) Sic disponitur versus in Mf. sex & edit. Ven. In alius vero,
Ut faciat notum longa experientia cunctis.

Ni Dominus miserando lavet delicta fuorum;
Et dans virtutum munera, det veniam.

XCI. *alias* LXXXVIII.

(a) DE CAUSSIS INCOGNITIS OPERUM DEI.

Incognitis causis operum divinorum, non nihil movimus, cum scimus, non sine ratione Omnipotentem facere, unde infirmus humanus animus rationem non potest reddere.

Divinorum operum secretas noscere causas
Humanis non est possibile ingeniis.
Nec nullo tamen intuitu speculatur operta,
Qui, multa ut lateant, scit placuisse Deo.
In quo mens imbuta fide simul omnia dicit,
Perque operum speciem (b) suscipit artificem,
Fingentem rebus formas, loca, tempora, motus,
Mensuris, numeris, ponderibusque suis.
Scrutari (c) ne cura procax obstrusa labore,
Cui cuncta in Christo nosse, & habere datur.

XCII. *alias* LXXXIX.

DE NON DESPERANDIS (d) PECCATORIBUS.

Non est desperandum de malis, sed pro ipsis, ut boni fiant, studiosius supplicandum. Quia numerus sanctorum de numero semper est auctus (e) impiorum.

Ut morbo (f) oppressis praestanda est cura medendi,
Donec in aegroti corpore vita manet;
Sic pravis, multa & vitiorum mole gravatis,
Sanctarum pietas est adhibenda precum.
Ut dum possibile est mutari corda malorum,
Horrescat noctis devia lucis amor:
Conversisque novam mentem det gratia Christi,
Qua sunt homines justificante boni.

XCIII. *alias* XC.

DE QUÆRENDIS PRÆSIDIIS IN PACE.

(g) In tranquillitate pacis comprehendenda est doctrina sapientiae, quæ inter tribulationem turbines difficulter agnoscitur. Nec facile conveniuntur in adversitate praesidia, quæ non fuerint in pace quaesita.

Dum non perturbant animum discrimina mundi,
Dumque diem pacis praelia nulla (h) premunt;
Exercere fidem divinis convenit armis,
Consilioque omnes anticipare minas.

Tran-

(a) Mss. tres, De incognitissimilibus. Titulus erat in aliis aut nullus, aut hoc, De causis incognitis, addidimus operum Dei, ex prioribus verbis sententiae, hic & in libro sentent. sent. 171.

(b) Alias editi, suscipit artificem. Mss. quatuor suscipit, id est, compicit & cooperat. Truistitia enim Dei a creatura mundi per se qua facta sunt intellecta conspiciuntur. Rom. 1. 20.

(c) Mss. quatuor habent, ne cura procax, Alii, nec cura.

(d) Mss. Theodor. malis. Mss. Iol. Quod non de sperandum de peccatoribus.

(e) Mss. Theodor. peccatorum.

(f) Mss. quinquæ, obfistit.

(g) Mss. tres, De tranquillitate. Quartus addit vocem, pacis. Alter, De providentia pacis. Reliqui, De quaerendis praesidiis, cui additum a nobis in pace ex titulo sent. supra. 180.

(h) Sic Mss. septem cum edit. Ven. Ceteri, morunt.

Tranquillam & curis vacuam sapientia mentem
 (a) Imbuet, & placidi pectoris hospes erit.
 Nam quod non fuerit conceptum corde quieto,
 Adquiri in saevo turbine non poterit.

XCIV. *alias* XCI.

(b) DE BONIS QUÆ NEMO AMITTIT INVITUS.

Potest homo invitus amittere temporalia bona: numquam vero, nisi volens, perdit æterna.

Omne bonum mundo concretum, & tempore partum
 Quacumque amitti conditione potest.
 Et quamvis damnis vigilanter cura resistat,
 Sæpe tamen propriis dispoliatur homo.
 At bona, quæ vere bona sunt, nec fine tenentur,
 Semper habet, quisquis semper habere cupit.
 Nec vim ferre potest (c) Christo subnixa voluntas,
 In quo persistens omnia vincit amor.

XCV. *alias* XCII.

DE REMEDIIS TRIBULATIONUM.

Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus hujus vite, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur. Quid enim infirmo (d) sit utile, magis vixit medicus, quam agrotus. Si autem id postulat quod Deus præcipit (e) & promittit, fiet omnino quod poscit. Quia accipit charitas, (f) quod parat veritas.

Inter mundanæ mala confidentia vite,
 Sæpe (g) quibus Domini corripitur populus;
 Qui tempestatum varia sub clade laborant,
 Nolcant (h) se iusti ferre flagella Dei:
 (i) Atque ipsum toto gemitu planctuque precentur,
 Ut, qua scit, miseris auxilietur ope.
 Non etenim proprio arbitrio curabitur æger.
 Nec vero leges ipse dabit medico.
 Morbida rimetur penetralia dextra salutis,
 Et depressa gravi viscera peste (k) levet.
 Absque dolore quidem nequeunt (l) mala sueta repelli:
 (m) Sed quod læserunt dulcia, amara novant.
 Pœniteat morum, & vitii virtute fugatis,
 Regnum peccati respuat aula Dei.
 Ad veniam tendunt iusti (n) pia verbera Regis.
 Ira brevis rectis gaudia longa dabit.

XCVI.

(a) Mf. Jol. *imbuat*.
 (b) Mff. quinque. *De bono quod nemo invitus perdit, aut amittit: unus, accipit*.
 (c) Mf. Camberon. *Ut quamvis . . . dispoliatur*.
 Mf. Theodoric. *habet vitam, dispoliatur*.
 (d) Mf. Regius. *Christi subnixa*.
 (e) Mff. sex & edit. Ven. non habent hic, & promittit. Habetur in libro sententiarum sent. 213.
 (f) Mf. Regius. *quod parat Dei veritas*.
 (g) Ita Mff. quinque. Alii libri, *quidem, sentiam*

que finiant comate in fine hujus versus.
 (h) Mf. Jol. *se iusti*.
 (i) Mf. Calb. unus. *Atque ipsum*.
 (j) Mf. Regius & editio Ven. *levet*.
 (k) Mf. Jol. *mole sueta repelli*.
 (l) Mf. Reg. *sed que læserunt dulcia*. Mf. quatuor. *amara novant*. Mf. Jol. *amara novant*. Editi omnes. *amara novant*. Non tam bene.
 (n) Mf. Camberon. *per verbera*.

XCVL *alias* XCIII.

(2) DE BELLO INTESTINO.

Allo in hac vita pia est, Deum colere, & in ejus gratia contra vitia interna pugnare, usque usque ad illicita instigantibus cogitantibus non cedere: & ubi caditur indulgentiam, aliquoties non cadatur adiutorium Dei, affectu religioso pietatis exposcere. In paradiso autem, si nemo peccasset, non esset alio pietatis expugnare vitia: quia felicitatis esset permansio vitia non habere.

Numquam bella bonis, numquam discrimina desunt,

Et cum quo certet, mens pia semper habet.

Quæ carnem oblectant, sancto sunt noxia cordi,

Contra animi legem prælia corpus habet.

Pulsant exterius diversis motibus hostes,

Intus civile est, & sociale malum.

Ut possit mundi illecebris, vitiisque resisti,

Vis est corporei mortificanda hominis.

Sed quæ mens recto famulam sub jure tenebit.

Edomita ut regnet carnis in officiis;

Excesso nisi quæ servit bene subdita Regi,

Unde est facta volens, fiat (b) & inde valens?

XCVII. *alias* XCIV.

NULLAM MALI ESSE NATURAM.

Omnia per Verbum facta sunt, & sua ipso factum est nihil. Cum itaque univærse natura per Verbum Dei facta sint, iniquitas per ipsum facta non est. Quia iniquitas nulla substantia est, & peccatum non natura est, sed vitium natura, id appetentis quod non est ordinis sui.

Per verbum omnipotens Deus omnia condidit unus,

A quo natura est nulla creata mali.

Et quod non fecit dives sapientia Verbi,

Non habet in rerum conditione locum.

Nulla igitur vitii substantia, nullaque vita est,

Quæ vegetet corpus, (c) materiamque suam.

Sed cum libertas discedit ab ordine recto,

Nec servant proprium quæ bona sunt, modulum;

(d) In culpa & vitio est vagus in contraria motus,

Fitque malum veram deseruisse viam.

In quam si toto properet quis corde reverti,

Nullus neglecti limitis error erit.

Totaque (e) deleti peccati pœna peribit,

Condita in integrum restituyente Deo.

XCVIII. *alias* XCV.

DE PETITIONIBUS CONTRARIIS (f) DEO.

Deus cum aliquid male possetur, dando irascitur, non dando miseretur.

Cum Deus (g) effectum precibus non præstat iniquis,

Multum concedit, quod nocitura negat.

Er.

(a) Titulum addimus ex Mss. Theod. fol. & 2. Colb. In Camb. De eodem. Sententiam ex Prosperianis quæ maxime convenire credita est.

(b) Mss. duo, cum edit. Ven. & Lugd. ut inde

(c) Mss. tres, materiamque suam.

(d) Mss. fol. In culpa vitio est. Mss. Colb. unus. In culpa est vitio vagus.

(e) Mss. septem, deleti. Editi omnes, deleti.

(f) Mss. tres carent hac voce, Deo.

(g) Mss. tres, effectus.

Errantes voto non vult delinquere facto,
 Iratus sineret, quod prohibet placidus.
 Discat felici supplex gaudere (a) repulsa:
 Incipiatque animo pellere, quod voluit.
 Parcentemque Deum noscat sibi, cum ruiturus
 Non exaudiri, ne rueret, meruit.

XCIX. *alias* XCVI.

DE JUDICIIS DEI. (b)

Nulla modo iudiciis hominum comparanda sunt iudicia Dei: quæ non dubitandum est esse justam, etiam quando facit quod hominibus videtur injustum.

Judicium humanum, quod falli sæpe necesse est,
 Non semper recipit regula justitiæ.
 At Domini in cunctis æqua est, veraxque potestas,
 Adspæctum cujus nulla remota latent.
 Talis laudetur iudex, timeatur, ametur,
 Qui vere justus permanet, atque bonus:
 (c) Adversos revocans, conversis cuncta remittens,
 Atque malis veniam dando bonos faciens.
 Non ergo audacter mens veri nescia culpet,
 Quod placuit summi iudicis arbitrio.
 Sed subdat sese iusto ignorantia Regi,
 Qui nunquam, quæ sunt (d) non bona, velle potest.

C. *alias* XCVII.

DE COHIBENDA (e) IRA.

Nulli irascens ira sua videtur injusta: unde ab omni indignatione cito redeundum est ad mansuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facile in ejus odium transit, cui non celeriter (d) agnoscitur.

Nemo suæ mentis motus non æstimat æquos,
 Quodque volunt (f) homines, se bene velle putant.
 Unde animus celerè pace est revocandus ab ira:
 Ne robur sævis tempora dent odiis.
 Offensas sibi met parcentia corda remittant,
 Nam nemo est, qui non indigeat venia:
 Quam nostri memores, mundi inter vana vicissim,
 Omnibus in causis, & damus, & petimus.

CI. *alias* XCVIII.

DE ELDE SANCTORUM.

Cultor justitiæ, divinæ & pacis amator,
 Quem vocat ad summum vita beata bonum:
 Scandere constanter dextros adnitere calles,
 Despiciens lævæ noxia plana viæ.
 Tutius est duos mundi tolerare labores,
 Infestique hostis prælia sæva pati:

Quam

(a) Mf. tres, *repulsa*.
 (b) Mf. tres addunt, *non comparantur iudiciis hominum*.
 (c) Mf. Camberon, *Aversos revocant*: Et initio protamen frequenter, Deque malis veniam.

(d) Mf. Theodoric. *ni bene velle possit*.
 (e) Mf. tres, *irascens*. Mf. Jol. tantum, *De ira*.
 (f) Mf. tres, *ignoscit*.
 (g) Mf. Colb. unus, *utrumque*, hoc bene velle putant.

Quam (a) victum officiis animum submittere blandis,
 Captaque servili subdere colla iugo.
 Tempore (b) in occiduo non longi est usus honoris,
 Et celeri lapsu gaudia falsa fluunt.
 Finem igitur proprii sapiens speculabitur ævi,
 (c) Et via qua currit, quo ferat adipiciet.
 Nam mundo (d) innexis pars est cum principe mundi:
 At servus Christi gloria Christus erit.

CIL. *alias* XCIX.

DE DESIDERIIS CARNIS CASTIGANDIS.

Corporeos inter sensus, moribundaque membra,
 Multa animus patitur carnis ab hospitio:
 Quæ vitæ, de qua vivit, contraria querens,
 Legem vult mentis solvere lege sua.
 Sed prudens præsul famulam frænare rebellem
 Æterni Regis (e) discat ab imperio,
 Et verum accipiens supero de lumine lumen,
 Noctem peccati cordis ab æde fuget.
 (f) Nam quia cuncta Deus bona condidit, ipsaque nostræ
 Exilii regio est pulchra decore suo:
 Auditus, visus, (g) gustus, contactus, odorque,
 Præberi gaudent undique, quod placeat.
 Fitque nocens homini præsentis temporis usus,
 Si captum blandis inferiora ligant.
 Mens igitur sapiens superas (h) enitere ad arces;
 Et summis fieri suebe beata bonis,
 Delicias jam nunc promissi concipe regni,
 (i) Virtute atque fide, quod cupis esse, tene.
 Neve ad spem dubiam frustra te currere credas;
 Nature in Christo prospice (k) liba tuæ.
 A quo susceptum si te non ambigis esse,
 Totus homo in capitis corpore semper eris.
 Tantum ut iussa velis (l) nutu observare docentis,
 Qui (m) quod ait verbo, prævenit auxilio.

CIII. *alias* C.

DE ALTITUDINE FIDEI, SPEI, ET CHARITATIS.

In Deitate gradus, (n) mensura, & tempora non sunt:
 Et quod idem est, (o) majus non habet, atque minus.
 Corporeæ longe moles formæque (p) recedant,
 Virtus summa caret sinibus, & ipatiis:

(i) Quod

(a) Mss. duo, *victum*. Alii *victum*. Mf. Camb.
Quam victum vult animum submittere blandis.
 (b) Mf. Colb. unus, *nam occidit*: & postea, *non*
longe est, in quo ultimus Camb. convenit.
 (c) Mss. tres, *quam currit*.
 (d) Mf. Camb. *innexis*. Et in alio versu. Mf.
 Colb. *Ut ferat*.
 (e) Mf. sex, *discat*. Et secundo post versu, *fu-*
get.
 (f) Mf. tres cum Ven. edit. *Nam quia*. In aliis,
Nam quæ.
 (g) Mf. tres & Ven. editio, *contactus*, *gustus*,
aditusque.

(h) Sic Mss. omnes cum Ven. edit. *Alis*, *admi-*
tere.
 (i) Mf. Reg. & Camb. *virtute & fidei*.
 (k) Mf. duo, *mensura tue*.
 (l) Mf. Reg. *nata servare*. Mf. Colb. unus, *na-*
ta complere. Mf. alter Colb. *nata admoveat*. Alter,
& movere. Mf. Jol. *ac movere*.
 (m) Mf. quatuor, *quod agit verbo*. Unus ex his,
prævenit auxilio.
 (n) Mf. tres, *mensura*.
 (o) Mf. Theodor. *magis*.
 (p) Mf. Camb. *recedant*.

- (a) Quod Pater, hoc simul est Verbum Patris, hoc utrinque Spiritus. Hic Deus est unus, & una fides.
 (b) Per quam verorum spes non incerta bonorum
 Sublimem (c) ignito scandit amore viam.
 Et prægustata superi dulcedine roris,
 Doctrinis pasci gaudet apostolicis.
 (d) Tu qui ergo indignas non vis incurrere curas;
 Innecti vanis occiduisque cave.
 Mortalis vitæ brevisitas non multa requirit,
 Paucorum exigui temporis usus eget.
 (e) Esse volens gaudere optans, scire abdita querens,
 Ut te non teneant (f) infima, summa pete.
 Delectare Deo rege, in caelestibus esto,
 Et quæ spe sequeris, credita amore tene.
 Nulla in te maneant hominis vestigia primi,
 Nec formam veteris gesserit imago novi.
 Exulta agnoscens te Verbi in carne renatum,
 (g) Cujus si pars es, pars tua Christus erit.
 Qui, ne damnandi legeres mala gaudia mundi,
 Promissum ad regnum se tibi fecit iter.

CIV. *alias* CI.

DE CONFITENDO UNO DEO.

Quod Pater cum Christo facit, Christus facit: & quod Christus cum Patre facit, Pater facit: nec seorsum aliquid agit inseparabilis charitas, magister, potestas. Sicut ipse Dominus dicit, Ego & Pater unum sumus.

Cum Pater in Verbo sit semper, & in Patre Verbum,

(h) Sitque unus Verbi Spiritus, atque Patris;

Sic de personis tribus est tibi non dubitandum,

Unum, ut docta fides, confiteare Deum.

Corde Patris genitum creat, & regit omnia Verbum,

Nec tamen est aliquid, quod sine Patre gerat.

(i) Unus enim amborum motus, ratio una volendi est,

Par virtus, idem spiritus, unus amor.

CV. *alias* CII.

DE EODEM.

Dei Filius Deus vitam habere in semetipso, sicut habet Pater, non participando adeptus est, sed nascendo. Vitam enim genuit Pater vita: nec differt in aliquo essentia genantis & geniti, cum sic ex Patre sit Filius, ut conspectu aequalitatis, non una quidem persona, sed una sit Deitas.

- (k) Sic Deus est magnus, de se valet; & manet in se,
 Cui summum & proprium est, semper id esse quod est.

Splen-

(a) Ita legitur in Mss. & edit. Ven. ac in aliis:
Quod Pater, hoc Verbum Patris est, simul hoc utrinque.

(b) Mss. duo, *Per quem.*

(c) Mss. Camb. not.; edit. Ven. *ignoto.*

(d) Edit. Ven. *Indignas quique non vis incurvere causas.* Mss. Camb. & Colb. tres, *Quisque ergo.* Mss. Jol. *Quisque ergo.*

(e) Mss. Theodoric. *Possit volens.*

(f) Mss. quatuor, & editio Ven. *ultima.* Alii, *infima.*

(g) Mss. Colb. unus, *Pars si optus eris.*

(h) Mss. sex & Ven. *sicque unus.* Alii codices, *sicque idem.*

(i) Edit. Lovan. & posteriores cum aliquot Mss. *Unus in amborum.*

(k) Mss. Reg. & Colb. unus, & edit. Ven. *Sic magnus Deus est.* Mss. Colb. alter, *Se magnus Deus est.* Mss. Jol. *Hic magnus Deus est.*

Splendet enim (a) verum vero de lumine lumen:
 Ut Genitum agnoscens noverit Ingenitum.
 Una trium Deitas, una est essentia (b) cunctis.
 (c) Idem est & Verbi Spiritus, atque Patris.
 Nullum opus abjunctum, nulla est non æqua potestas,
 In cunctis unum, (d) non tria, principium.

CVI. *alias* CIII.

DE QUÆRENDO PERSEVERANTER DEO.

*Nemo fidelium, quamvis multum profecerit, dicat, Sufficit mihi. Qui enim dixerit, remansit,
 & hæsit in via ante finem, qui non perseverabit usque in finem.*

Cum pia mens in laude Dei superata (e) laboras,
 Gaude, quod tantum te bene vincit opus.
 Teque aliquid superi cognosce hausisse vigoris,
 Si tibi non fatis est, (f) quod cupis atque sapis.
 Quære bonum (g) sine fine bonum, & perisiste reperto:
 Quærere non habeant talia vota modum.
 Nam qui se nullo jam munere credit egere,
 Crescere non cupiens, perdit adepta tepens.

(a) Mf. Regius, summum (forte summo) de lumine de lumine.

(b) Mf. Camberon. cunctis: idest, tribus personis.

(c) Mf. quatuor. Idem est cum Verbo Spiritus atque Patris. Mf. unus Idem cum Verbo.

(d) Mf. sol. non tria. Alii omnes, sunt tria.

(e) Ita Mf. duo. Alii, laboris.

(f) Ita Mf. quatuor. Alii codices quod cupis.

(g) Sic Mf. quinque: ceteri, sine fine, bono & perisiste reperto.

A D M O N I T I O IN CHRONICUM S. PROSPERI.

NE aliqua sancti Prosperi Aquitani operum portio huic desit Editioni, quam, in quantum potuit fieri, & emendatissimam & amplissimam & optatissimam & cupimus, exhibendum superest, ex veris & indubitatis Auctoris nostri laboribus, Chronicum, seu Chronica, (nam ita varie opus illud citant veteres,) ejusdem nomine insignita: quem librum pro genuino Prosperi partu omnes doctissimi (si perpaucos excepias) habuerunt.

Paucorum illorum ex vivis Doctis, quibus hoc opus alii quam Aquitano nostro assignare placuit, momenta solide diluuntur a nuptro SS. Patrum Leonis & Prosperi operum Critico ac vindice eruditissimo Antelmio, de quo non senuit a nobis facta est mentio. At primum quidem Antiquorum auctoritates adducit Prosperi Chronici auctorem offerunt. Illi autem sunt magni nominis viri, testesque omni, ut ajunt, exceptione majores: quos ementissimi inscriptionem decepsisse suspicio esse non potest.

De Creatione
m. 1. de
Chronica A.
no Cironio
c. 1. E. Pra-
diti 246.
171.

Tales &
indices p. m.
A. Prosperi
Aquitani
quales &
quanti.

A. Victorius
Acrentius.

Primus ordine temporis occurrit, eo attentius auscultandus, quod vel ex nomine Aquitani nostri popularem & conterraneum, ex studio & professione Chronographum, seu temporum calculatorem, ex avo coetaneum se prodit; & ex gestis tandem ac necessitudinibus, cum S. Prosperi consuetudine ac familiaritate probabilissime conjunctum. Is est Victorius, vel Victorinus, qui ex Leonis Pontificis iussione, cui erat a consiliis & epistolis Prosperi, procurante Hilario R. E. iam Diacono, postea Pontifice, Cyclum Paschalem indagatione causissima concinnavit. Iste autem in praefatione ad Hilaram ita loquitur. Recensitis fidelibus historiis veterum, beati scilicet Eusebii Caesariensis Chronicis, prologoque, ac proinde his quae a sanctae memoriae Hieronymo iidem Chronicis sunt adjecta presbytero, per quem in latinum quoque probantur translata sermonem; hisque etiam QUAE A SANCTO ET VENERABILI VIRO PROSPERO, usque ad consulatum Valentini Augusti VIII, & Anthemii, constat fuisse suppleta, reperi a mundi principio ad diluvium ... A cujus (Nini) tempore getarum rerum publici scriptores esse coeperunt. Quapropter vir venerabilis praedictus Eusebius Chronicorum ab hinc exorsus est historiam, volens industriae suae fidem mundanorum quoque Annalium coetaneo relatu perpendi, & professus veritatis. etiam Gentilium litteras testes sciscitari, contentus praeterita secula sacris voluminibus explicari, aetates tantum summatim retro generationum ex Prologi textu patefaciens, & operis plenitudine sub annorum recapitulatione pariter comprehendens. Cujus tenorem VIR VENERABILIS PROSPER secutus, iidem Chronicis, haec eadem egregia brevitate composuit, ut eorum initium a mundi inchoaretur exordio. Haec Victorius Aquitanus, qui hoc in arduo opere non alios secutus esse declarat duces, quam Eusebium, Hieronymum, ac Prosperum, quem Sanctum ac Venerabilem, sum Venerabilem Virum appellat: qua, vel simili nuncupatione designatur Aquitanus noster apud antiquos: ne quis alium a populari suo indigitare voluisse Victorium suspiciat.

A. Gennadius
Massiliensis.

Victorio Aquitano Gennadium Massiliensem subiungimus, cujus assertioni quemadmodum auctoritatem confert aetate superior ille, ita & istius testimonium alter, post annos circiter quadraginta, virorum illustrium Catalogum curiose recensens robur conciliat: dum expresse Chronicorum auctorem Prosperum Aquitanum & Massiliensem adversarium determinat. Quod ne & ei fortuito elapsum esse dubitetur, illud ipsum in duobus insignibus locis retrahat. Namque non satis habens dum de Prosperi loquitur cap. 84. eidem pro primo ingenii partu Chronicorum opus his verbis ascriptisse: Composuisse multa dicitur, ex quibus ego CHRONICA nomine illius praetitulata legi, continentia a primi hominis conditione, juxta divinarum scripturarum fidem, usque ad obitum Valentini

Augu-

Augusti, & captivitate urbis Romæ a Genferico Vandalorum rege factam : quasi, inquam, hæc eradere non satis illi fuisset, & posterorum dubitationes auguratus, eas antevertere satagisset, post duo capita, de Victorio jam laudato sermonem habens, hæc ad illius mentem profert : Composuit Paschalem carulum investigatione cautissima, post quatuor priores qui composuerant; id est Hippolytum, Eusebium, Hieronymum, ET PROSPERUM. Sed nec sic ista prætermittenda sunt. Dum enim audimus Gennadium afferentem Prosperi Chronica legisse continentia a primi hominis conditione, juxta divinarum scripturarum fidem, & ea usque ad Valentiniani obitum perduxisse, in memoriam revocandum, fidem jam fecisse Victorium, quod Prosper Eusebii, pariter a mundi principio historiæ suam, seu Chronologicæ calculos auspiciantis &c. senorem secutus, iidem Chronici hæc eadem egregia reveritate composuit, ut eorum initium a mundi inchoaretur exordio & insuper ad Valentiniani Aug. consulatum hæc continuavit. Quibus quidem ita viris invicem consensibus, nunc id nobis certum exploratumque est, Gennadio alia non fuisse suppeditata Chronica, quam ea quibus usus est ipse Victorius, eaque tandem verum, non ementium auctorem præstulisse; quandoquidem illius operis, penes utrumque diligentissimum scriptorem per invenitur & una delineatio.

Calculatori & Historico succedat scriptor utroque studio commendandus, Cassiodorus Senator: qui etsi solus per se tantam forte, quantum alii sibi non præstaret auctoritatem; ita tamen ducibus ac fidejussoribus præ aliis posterioribus audiri debet: quod ipse Prosperi subor, Gennadii lucubrationum peritus, & Chronici alterius continuator, istius lucubrationes sæpe sæpius non tractare, resumere, non potuerit; ut etiam ex hac necessitate ejus potius internoscendi major illi porrigere facultas debuisset accedere. Is autem cap. 17. lib. de Inst. divin. litter. habet. Sanctus quoque Prosper CHRONICA ab Adam ad Genferici tempora & Romæ depredationem perduxit.

Atque in istorum trium testimoniiis sistere proponens, conspectui nostro quatuor se exhibet; & ille tam nobilis ac reverendus, ut ejus assertionem, nec citra illius injuriam, nec citra jurium Prosperi nostrorumque immunitatem, præteriri posse videatur. Ex hic quidem alter est insignis calculator & historicus, Isidorus videlicet Hispalensis, in Basica post Leandrum germanum sæculo cunctante saculo, Episcopus; cujus hanc lib. 6. Origin. c. 17. assertionem legimus: Paschalem Cyclum Hippolytus Episcopus temporibus Alexandri Imperatoris primus conscripsit. Post quem probatissimi auctores Eusebius Cæsariensis, Theophilus Alexandrinus, PROSPER quoque natione Aquitanus, atque Victorius, amplificatis ejusdem festivitatis rationibus, multiplices circulos ediderunt. Hæc accuratus scriptor, qui sua exigue sui fide, tam qua præcedenti sæculo his Chronicis habebatur, ultero adhibuit ac confirmavit: quin de aliis posterioribus in medium proferebat amplius solliciti sumus. Nam & huic etiam præcedentes omnes Victorium Tunnonensem in Africa Episcopum, qui a Consulat. XVII. Theodori Junioris Historiam persequi restatur, ubi Prosper reliquit (quod nique postremum ejus exemplar auctus non habuerit). Quem & Victorem Joannes Abbas Bictariensis continuans a Justino juniore, ubi desierat alter, qui præterant Eusebium, Hieronymum, nec non & PROSPERUM virum religiosum, atque Victorem Tunnonensem miris opera laudare non omittit. Qua non persequimur.

Ex istis namque luce meridiana clarius est, Prosperum Aquitanum scilicet, & Chronica litterarum monumentis tradidisse, quibus & coarctatos scriptores versatissimi in Ecclesiæ causâ usi sunt, aliqui sagaces deinceps viri citra suppositi rituli metum, eadem suis genuinis lineamentis repræsentantur ac commendantur.

Cum ex dictis satis constet Chronica Prosperi scriptisse, & ea nullo suppositi nominis vitio notata, pura, genuinaque coarctatis subparibusque auctoribus immorisset: facile agnosceatur pro indubitato Chronicum quod Prosperi nomine circumferretur, & infra a nobis exhibetur, illud ipsum esse quod Aquitanus digessit, non vero aliud ab hoc omnino diversum: immo Chronici istius scriptorem Prosperum

S. Prosperi, Tom. I.

A a

a Col.

j. Caffodorus.

a. Theodorus Hispalensis.

c. V. abbas Tunnonensis, qui auctorem istius Historiæ persequi restatur.

S. Prosperi Chronici versus a Indubitato auctore.

S. Prosperi quod in historiâ, Chronica, de Indubitato auctore, qui auctorem istius Historiæ persequi restatur.

Vide pot.
1°, & se-
quentibus.

S. Prosper
abbebat
tus Euse-
bii, &
quandocum-
que.

Exempla
ria Chroni-
ci alia
sunt ana-
loga.

Novissima
Editio
1° a P.
Labbe
edita hic
dicitur ex-
hibetur.

S. Prosper
et Chroni-
ci mu-
ltum ad-
mirat.

a Collatoris & Massilienſium adverſario nullatenus eſſe diverſum. Quod quidem ex Erudiſſorum pene omnium conſenſu ſatis arguitur: & inſuper inconcuſſum re-
manebit, cum diſcuſſe legentur apud ſupra citatum auctorem Diſſertationis 8. in
opera SS. Leonis & Proſperi difficultates pauca illa & leves, ex duobus aut tribus
calculi erroribus, qui aut pro erroribus haberi non debeant, aut facile a Proſpe-
ro ipſo admitti poterint, aut nec forte aliunde quam a ſcribis amanuenſibus irpreſ-
ſis: quibus tamen moti quidam, in opinionem diverſam abire voluerunt. Quæ ſi
nos hic referre ſentemus, longiores ſient Admonitionis noſtræ fines, quam par ſores.

Dum porro ſupra aſſerimus Proſperum Chronicum ſuum a mundi exordio duxiſ-
ſe, non ita illud accipiendum eſt, quaſi novum opus ad novæ Chronologia exa-
ctioris calculos apparare ſibi propoſuiſſet. Quin potius in eodem concinnando Chro-
nico nonniſi Epitomatoſem Eusebii prodere ſe voluit; ut de eo jam egregie fidem
ſeciſſe Viſtorius reperitur, cujus ſuperius allata ſunt verba iſta: Eusebii tenorem
Vir Venerabilis Proſper ſecutus, iſſdem Chronicis, hæc eadem, egregia brevita-
te, compoſuit, ut Initium eorum a mundi inchoaretur exordio. Quæ rem ex-
preſſe reſtantur, convincuntque Aquitanum hæc eadem Eusebii Chronica, egre-
gia brevitate perſtrixiſſe. Sed idipſum opera ipſa Proſperiana demonſtrant. Nam,
ut Sirmundus Hiſt. Prædeſt. c. 5. opportune monet: Chronicum hoc, Chronici
Eusebiani, quoque cum Hieronymi ſupplemento porrigitur, mera eſt Epito-
me: unde & Epitomen Chronicorum interdum vocant; aut excerpta ex Chro-
nicis: quia inde Proſper omnia decerpiit, niſi quod Conſulum faſtos, quibus illi
cavebant, a Chriſti uſque Baptiſmo, ſeu, ut vocat ipſe, ab ejus manifeſtatione,
ſuis Proſper locis inferuit, ac cetera quoque deinceps ad operis finem de ſuo
contextuit. Attamen eſi ille Abbreviatoris duntaxat partes ſuſceperit, & in ſuo-
rum priori parte Chronicorum Eusebium argue Hieronymum contrahere voluerit;
non ita tamen eorum veſtigia preſſit, ut eos quandoque non abjecerit, phraſeſque
ex perſonarum membra de ſuo non concinnarit, immo & calculos alios non ſuppo-
ſuerit. Unde & ſemper locuples ad Eccleſiaſtica Hiſtoria integritatem cenſeri de-
beret acceſſio, quod monumentum iſtud radii inter tenebras denſiores ſervatum,
ſine ullo decremento ad nos tandem illuſum pervenerit. De alia autem Chronici
parte, quam idem Proſper proſecutus eſt, ubi ab Eusebio ductam continuationem
Hieronymus abſolvit, non eſt cur monemus eam variis adducentiis ab ipſo Proſpe-
ro illuſtraram, quod editi codices alii aliis artiores ſatis repræſentant, ad fidem
utiſque MSS. excavati, quorum quæ poſterius reperta ſunt exemplaria, Hiſtoriam
perducunt ad annum 455. hoc eſt uſque ad Vandalicam urbis depradationem, cum
alia eadem, ante annos undecim, ſub conſulatu Theodoſii Aug. XVIII. & Albi-
ni terminum poſuiſſent.

Chronicum S. Proſperi decem annis auctius ediderat primo Doctiſſimus Duchef-
nius t. 1. Hiſtor. Franc. Hoc idem deinde integrum editit R. P. Labbeus S. J. tomo
primo Bibliothecæ novæ Manuſcriptorum. Hujus editionem ut ampliorem ceteris nos
hic ſecuti ſumus: non omiſſis tamen aliarum editionum differentiis, ubi opus viſum eſt.

Denique obſervatum legimus a viro rerum Eccleſiaſticarum peritiſſimo, S. Proſpe-
rum ter Chronicum ſuum ad incudem, ut ajunt, revocaſſe, terque, ſi ſic lo-
qui ſas ſit, illud in lucem edidiſſe: ſcilicet anno 433. iterum anno 445. demum
anno 455. Et illud ex eo conjicitur, quod in pluribus libris legitur quoddam ro-
tius Chronologie compendium ad annum 433. Scaligeriana tamen editione id ex-
hibente ad annum 445. quo finem ponit toti Chronico, cum omnibus aliis qui Duchef-
nii editionem antecceſſerunt. Immo Viſtor Tunnunſis, qui ſupplevit illud Proſpe-
ri Chronicum, illud anno 444. deſiſſe obſervat. At vero in his MSS. quorum
ope uſi ſunt tum Duchefnius, tum Labbeus, Opus protenditur uſque ad Romanum
excidium per Genſericum, Conſulibus Valentiniſano VIII. & Anthemio, ad annum
ſcilicet 455. Revera enim Viſtorius biennio poſt Gennadium ſcribens, Caſſiodorus
quoque huc uſque extendi illud affirmavit. Immo & Marius Avricenſis ſive Lau-
jannienſis Episcopus, cum Proſperi opus ſupplere aggredereſſet, idem & ipſe reſta-
tus eſt. Unde conjicias anno demum 455. assignandos Chronici Proſperiani limites.

SAN.

SANCTI PROSPERI
AQUITANI (a)
CHRONICUM INTEGRUM *
IN DUAS PARTES DISTRIBUTUM.

* In an-
norum Col-
li. att-
distant.

P R I M A P A R S.

AB ORTU RERUM AD MORTEM VALENTIS.

Cum annotatione Consulum a morte Christi.

Adam cum esset annorum (b) cccxx.
genuit Seth.

Seth cum esset annorum ccv. genuit
Enos.

Enos cum esset annorum cxc. genuit Cainan.

Cainan vero cum esset annorum clxv. genuit
(c) Malaleel.

Malaleel habens annos lxx. genuit Jared.

Jared autem cum esset annorum (d) clxv.

genuit Enoch.

At Enoch cum esset annorum (e) clx. ge-
nuit Mathusalem.

Mathusalem vero cum esset annorum cxcvii.

genuit Lamech.

Lamech quoque cum esset annorum (f) cxcvii.

genuit Noe.

Erat autem annorum p. cum genuit tres fi-
lios Sem, Cham, & Japheth.

Post annos vero centum, quando genuit
Sem, factum est Diluvium, cum esset anno-
rum xc.

Ad probandam fidem temporum, hae genera-
tiones ab initio retextuntur, quibus annorum ad-
scriptus est numerus. Nam Cain fratricide po-
suerat non fuit digna cum Dei populo compa-

tari. Sed cum latius serpente peccato, maxima
pars bonorum connubiis se alienigenarum molle-
rum miscuisset, crimen illicitae societatis Dilo-
vio meruit expiari, solo Noe iusto, cum uxore
& tribus filiis, ac totidem nuriis, ad repara-
tionem humani generis reservato.

Fuerunt igitur ab Adam usque ad Diluvium
generationes decem, anni (g) m. m. cxxlii.

Post Diluvium succedunt hae generationes.

Sem filius Noe cum esset annorum (h) cen-
tum, genuit Arphaxad, anno post Diluvium
secundo.

Arphaxad autem cum esset annorum (i)
cxxx. genuit Cainan.

Et Cainan, cum esset annorum cxxx. genuit
Salem.

Deinde Salem, cum esset annorum cxxx. ge-
nuit Heber.

Heber quoque, cum esset annorum cxxxv.
genuit Phalec.

Hoc tempore, ad perturbandam superbae tur-
ris exstructionem, divisae sunt linguae, & per
orbem terrae facta est gentium dispersio.

Phalec autem, cum esset annorum cxxx. ge-
nuit Ragau.

A a z Ra-

(a) Apud Labbeum tom. 1. Biblioth. novae Mss. *Viri clarissimi Titus Praeprius*, &c. Hoc nomine de-
signatur etiam in Mf. Colb. uno, & aliquot aliis.

(b) Semel monuisse sufficit, quod observavit Ar-
naldus Ponticus Valentini olim Episcopus in notis
ad Eusebii Chronicam, & observatum iterum in ali-
quot Mss. Colbertinis, Eusebium in ratione suppo-
tandi annos ab orbe, secutum praecipue editionem
Biblicorum iuxta lxx. Interpretes, ut ipse docet cir-
ca annum 547. Quod facit etiam ipse Josephus, il-
liet Judaeus. Unde videmus antiquos patres tam grae-
cos, quam Latinos, & ipsam Ecclesiam catholicam
tam in Conciliis oecumenicis, quam in Martyrolo-
giis, secutos calculum Eusebii, relicta Hebraica illa
supputatione. Quod observato cessabit scrupulus omnis
qui oriri possit legendo Adamum anno 230. genuisse
Seth, cum textus Hebraeus Vulgatae versio idcon-
significa narrant anno ipsius 230. Idemque efflo judi-
cium de numeris generationum subsequenti.

(c) In Chronico Labbei legitur hic *Jared*, pro
Malaleel, omittiturque sequens generatio, quam re-
stituimus auctoritate Mf. Colb. & editionis Chronici

Eusebiani a Pontico procuratae & illudisus: cum
non omittatur in textu Hebraeo, nec in versione La-
tina.

(d) Huic 26a. annorum numero favet, praeter
Hebraeos & Vulgatum, Mf. Colb. unus, & editio
Chronici Eusebiani a Pontico data. In Chronico
Labbei erant 27a.

(e) Mf. Colb. & Chron. Pontaci, tum Hebraeo
& Vulg. 65.

(f) Ita Mf. Colbert. Chronici. Pontaci, cum Vulg.
& Hebraeo textu. Labbeus 188.

(g) Secundum Hebraeorum numerum M.DC.LVI.
Chron. Eusebii.

(h) Mf. Colbertinus unus, centum duorum anno-
rum. Mf. Colb. alter, annorum centum.

(i) Deinceps Mf. Colb. unus convenit cum Vulg.
& Hebraeo. Chronicon vero Eusebii Pontaci, cum su-
perioribus praeter paucos: scilicet, *Servich*, cum esset
annorum 70. pro 130. *Nachur*, cum esset annorum 80.
pro 70. Mf. autem Colb. alius in omnibus contentit
cum his quae habentur in textu.

Rago quoque cum esset annorum *xxxiii*. genuit Seruch.

Seruch vero, cum esset annorum *cxxx*. genuit Nachor.

Porro Nachor, cum esset annorum *lxxix*. genuit Thare.

Thare autem annorum *lxx*. genuit Abraham, qui cum esset annorum *lxxv*. divino moneretur alloquio, ut exeat de terra sua, & de domo patris sui, ut transeat in terram Chanaan. Quo tempore promissio ad Abraham facta est, quod futurus esset gentium pater.

Ex invenitur ab anno *lxxv*. Abraham, in quo est reprobationis exordium, usque ad Moysen & egressum Hebrææ gentis ex Ægypto anni *ccccxix*.

Fiunt itaque a Diluvio usque ad primum annum promissionis, (a) *mcxvi*. ab Adam vero anni *mm. cccxviii*.

Abraham nonagenarius ex ancilla Agar genuerat Ismael, a quo Ismaelitis, qui postea Agarani, ad posterum Saraceni dicti.

Ia, hoc tempore Abraham fide iustificatus, qua creditur in semine suo omnes gentes benedicendas, mandatum circumcisionis accepit: quæ usque ad Nativitatem D. N. Jesu Christi, promissionis corporum fuit signum, quod in spiritale sacramentum veræ cordis circumcisionis transiit.

Abraham anno ætatis suæ centesimo, reprobationis autem vicinissimo quinto, genuit Isaac ex libera.

Isaac autem, cum esset annorum *lx*. genuit geminos, quorum prior Esau, qui & Edom, a quo Idumæi.

Hoc tempore apud Argos regnabat Inachus, cujus filia Io, quam Ægyptiisdem vocatam divino honore coluerunt.

Sequens Jacob, qui postea Israel, a quo Israelitis, qui nunc Judæi.

Erat autem annis reprobationis (b) *xcv*. A primo vero anno Jacob, usque ad principium Joseph in Ægypto, sunt anni *cxi*.

Cujus temporis anno *xv*. qui est promissionis c. moritur Abraham ann. *clxxx*.

In hæc tempora Niebe, ut Græci perhibent, mixtus est Jupiter, exque illo concubitu natus est Apis, quem Serapim vocant.

Igitur Abraham, Isaac, & Jacob antiquiores Serapide.

Hoc tempore Messana, quæ & Mamertina, condita est.

Jacob autem agens annorum *lxxviii*. descendit in Mesopotamiam, & servivit apud Laban annis *vii*.

Jacob cum esset annorum *xcii*. genuerat Joseph, qui cum esset annorum *xvii*. venditus est a fratribus, anno patris sui Jacob *cix*.

Isaac vero moritur anno ætatis suæ *ccxc*. reliquens filium Jacob habentem annos *cxx*.

Hoc tempore Memphis ab Api in Ægypto condita.

Joseph dux Ægypti annis *xc*. quorum cum ageretur annus vigesimus sextus, Jacob obiit, anno ætatis suæ *clxv*. prophetans de Christo & vocatione gentium.

Anno principatus Joseph *xx*. qui erat famis annus secundus, ingressus est Jacob in Ægyptum cum filiis suis.

Ipsæ autem Joseph moritur anno ætatis suæ *cx*. Hebræorum in Ægypto servitutis (c) *clxxv*.

Hujus servitutis anno *xx*. Atlas Altilogus insignis habebatur frater Promethei.

Hujus servitutis anno *lxv*. qui est reprobationis annus *cccl*. Atam genuit Moysen, cum esset annorum *lxx*.

Hoc tempore Epidaurus condita, & templum Apollinis Delphici ab Erichthone conditum.

Anno servitutis Hebræorum *lxxvii*. primus in Thessalia regnavit Harmon.

Anno vero *xc*. Phorbas Rhodum obtinuit.

Anno vero *xcxii*. Hercules Aoræum iustæ certamine superat.

Anno *xcvii*. primus Trochilus quadrigam junxisse perhibetur.

Anno *xc*. Xanthus Triopas Lesbos condidit.

Anno c. Cærapus regnavit in Attica: sub quo (d) in Arce oliva nata est, & ex Minervæ nomine, quæ Græce Athena dicitur, Attici Athenæ vocati.

Anno *cxxii*. Coretes & Corybantes Caosson considerant, qui modulatam & inter se convenientem in annis salutationem reperiunt.

Moyse octogessimus agens ætatis suæ annum, impletis ab initio promissionis *ccccx*. dux iteris ab Ægypto Hebræorum gentis efficitur, legem eis in eremo tradens per annos *xl*.

Hoc tempore Corinthus conditur, quæ prius Ephyræ dicta est.

Cujus temporis anno quinto, primus apud He-

(a) Ex enumeratis supra patriarcharum annis, quo singulis nati sunt liberi, exigitur summa annorum 1145, a Diluvio ad eandem Abraham promissionem: ad summum 1147. ex notis ad Chron. Eusebii, ab Adam vero constituitur numerus 3212.

(b) Mff. Coll. duobus cum editione Pontaci ponunt annos 90.

(c) Supplendum videtur, anni fuerunt. Pro 365. Eusebius, tam in edit. Pont. quam in Mff. quinque Colbertinis, docet tantum 144. Sc. C. X. anno Joseph moritur. Post cuius exitum Hebræi Ægyptiis servierunt annis CXLVII. Futurus autem comes anni quas Hebræi in Ægypto fuerunt CCXV. qui ab eo tempore computantur, quo Jacob cum filiis suis descendit in Ægyptum. Ergo anno 71. post ingressum vltimum mortuus est Joseph. De quo Pontacus in notis. Sunt qui respondent istæ annis, domi incredibile iudicant tam diuturno spatio populum illum servivisse, & tam di-

va servitute pressum ita potuisse propagari, ut sexcenta armatorum milia, aliquot milia viri & parvi, ex Ægypto educerent. Nihilominus quoniam Augustinus lib. 2. q. 47. ubi multa hæc de re agitasset, tandem conclusit: Præinde illa nimis computatio, quam fecimus est Eusebius in historia sua Chronica, perspicua veritate subvertitur est: non est quod veritas tanti veri antiquitatis, ab Eusebio operose diffundatur.

(d) Illustrissimus Pontacus in notis: Conspicuum (vit) legendum, seu primum in Acta, seu primum in Acta, pro in ante: cum conflet ex Plinio, Herodoto, Hygino, & aliis primum ortum olivam in Attica, seu in regione Attica: & cum sequentibus loquatur de Athenis: tamen cum nullius codicis præstidio juvaret, reliqui integrum. Utroque enim testis talei potest. Atx enim illa erat in Attica.

Hebræos Pontifex constitutus frater Moysis Aaron.

Hoc tempore Apollinis Delphici templum ab Erifichthone fabricatum.

Hucque quingue libri Moysis continent gesta annorum (a) MMM. cc. secundum lxx. interpretes.

Mortuo Moysæ dux constituitur Josue, qui principatum tenuit annis xxvii. & terram Palestinorum Judæis sorte distribuit.

Hoc tempore apud Hebræos Pontificatum suscepit Eleazar.

Post mortem Josue Hebræis alienigenæ octo annis subiectos habent, qui junguntur temporibus Gothoniæ, secundum Judæorum traditionem.

Hæc ætate apud Hebræos Pontifex erat Phinees.

Supputantur itaque omnes anni Gothoniæ xl. Fuit autem ipse ex tribu Juda.

Post Gothoniæ Hebræi alienigenis subiecti fuere annis xviii. qui copulantur temporibus Aod, secundum Judæorum traditionem.

Supputantur itaque omnes anni Aod Judicis ex tribu Ephrem octoginta.

In fine hujus ætatis Amphion Thebis regnabat.

Deborah cum Barach annis xl. ex quibus sunt (b) anni xxx. quibus post obitum Aod Hebræos alienigenæ habuere subiectos. Fuit autem Deborah ex tribu Ephrem, Barach vero ex tribu Nephthali.

Hujus ætatis anno xvii. Ilum ab Ilo conditum.

Gedeon ex tribu Manasse annis xl. in quibus sunt anni vii. quibus Hebræos alienigenæ habuere subiectos, juxta Hebræorum traditionem.

Hoc tempore Tyrus condita. Argonautes his temporibus fuere. Cyclus hoc tempore condita. Orpheus Thrax clarus habebatur.

Abimelech filius Gedeonis annis tribus.

Hæc & Herculis tempora.

Tholam annis (c) xxvi. vel xxii. ex alio ædific.

Hic ætati adscribitur bellum Laphitharum & Centaurorum. Priamus post Laomedontem regnavit. Medea Colchis, mors Androgi, & Minotauri fabula hoc tempus habuerunt.

Jair ex tribu Manasse annis xxi.

Hæc ætate regnabant Agamemnon Mycenis, Menelaus Lacedæmone.

Horum annorum sexto Carthaginem Tyrus considerant.

S. Prosser. Tom. I.

Hæc ætas habuit Atreum Argis regnantem, eundem Phædrum & Hyppolitem.

(d) Jephthe annis vi. (e) Esbon (f) annis vii.

Hoc tempus fuit raptus Helenæ. Bellum Trojanum.

(g) Labdon xviii. alias viii. Cuius principatus anno tertio Troja capta. Ejusdemque Labdon anno octavo, Latinis regnat Æneas annis tribus.

(h) Samson annis xx.

Cujus anno tertio Afcanius, Æneæ filius Albanus condidit.

Afcanius regnat Latinis annis xxxvii. seu xxxviii.

Post quem Sylvius Æneæ posthumus filius annis xxvii. alias xviii. A quo Albanorum reges Sylvii appellati.

Heli Sacerdos annis xl. (i)

Mortuo Heli Sacerdote, arca Testamenti ab alienigenis possidetur.

Samuel & Saul annis xl.

Primus rex Hebræorum Saul ex tribu Benjamin, cujus regni anno nono, Latinis regnat Æneas Sylvius annis xxxi.

Post quem regnat Latinus Sylvius annis quinquaginta.

Ab initio principatus Moysis, usque ad ortum regni David anni ccccxxx.

David ex tribu Juda primus regnavit annis xl. Quo tempore Abiathar Pontifex clarus habebatur: prophetabant autem Gad, Nathan, & Asaph.

Salomon filius David, annis xl. qui templum Jerusalem edificare cepit, consummavitque annis octo. Quo tempore Sados Hebræorum Sacerdos clarus habebatur.

Anno regni Salomonis xl. Latinis regnare incipit Sextus Albanus Sylvius, annis xlviii.

Roboam annis xvii.

Post mortem Salomonis regnum Hebræorum seditione divisum est; vocabantur qui in Samaria erant, Israel, quibus primus regnavit Jeroboam.

Roboam filius Salomonis regnavit in Jerusalem, duabus tribubus sibi subiectis, quæ vocabantur Juda, ab rege Judæorum ex stirpe Juda.

Hoc tempore apud Latinos Ægyptus Sylvius septimus regnavit annis xxi.

Septimo autem regni Jerobæ, Salschun rex Ægypti contra Judæos dimicavit templum excolat.

A a z

Abia

(1) Chronicon Eusebii edit. Post. cum quingue milibus Mff. Colbertinis 2730.

(2) In Mff. quingue Colb. Eusebiani Chron. & edit. Post. anni 30.

(3) Apud Eusebium, annis 22. vel 23. secundum Hebræos. Hæc autem postrema vel 23. Æt. non habetur in Mff. Colb. quatuor, sed in uno alio & edit. Post.

(4) In Chron. Eusebii, Post Jair Hebræi in diuisionem suam redigunt Annamitis annis Xviii. edit. Post. Vili. qui cum temporibus posterius copulatus secundum Hebræorum traditionem.

(5) In cod. Chron. Eusebii additur, Jephthe in libro judicum ab ætate Moysi usque ad semitissimum ait 3 pputari annos 300.

(6) In aliis codicibus Eusebii: in aliis, Abseor.

(7) Chron. Euseb. tam in Mff. Colb. quatuor, quam in edit. Post. Foss Eusebii in libro Judæorum (f. Judicum, alii Hebræorum,) ferunt juxta delon vel Abilion rexisse populum annis X. qui non habetur apud LXX. interpretes: quem tamen ibi haberi contendit Pontanus in notis p. 308.

(8) Apud Eusebii Chron. Foss Labdon Hebræi in diuisionem redigunt alienigenæ annos 40. qui copulatur temporibus judicum posterius, secundum Judæorum traditionem.

(9) Observant codices Mff. & edit. Chron. Eusebii, quod, in libro Hebræorum 40. anni inveniuntur, in LXX. autem interpretatione 20.

Abias annis tribus. Hebræorum Pontifex Abimelech illustis habebatur; prophetabant autem Achias, Semeas, Jemed, Azarias, qui & Ado, & Anani.

Abas iustus annis xli.
Iosaphat iustus annis xxv. Prophetabant apud Hebræos Abdias, (a) Jemozias, & Micheas.

Huius regni anno xli. apud Latinos Capys Sylvius regnavit annis septem. Deinde ix. (b) Comparsus Sylvius annis quinque.

Joram annis octo: quo tempore prophetabant Helias & Heliseus.

(c) Olias anno uno. Jonadab filius Rechab clarus habebatur.

(d) Gotholia mater annis septem.

Hoc tempore in Græcia Homerus poeta clarus fuit.

Jos annis xl. His temporibus apud Hebræos Jotada insignis Pontifex erat, qui solus post Moysen vixit annis cxxx. Hoc tempore Azarias propheta occidit; Zacharias quoque propheta a rege Josas interfecit.

Latinis xli. Aremulus Sylvius annis xix. Post quem Aventinus Sylvius regnavit annis xxvii. a quo mox Aventinus. Post quem xiv. Procas Sylvius, annis xxv. Post quem xv. Amulius Sylvius annis xliii.

Amasias annis xxx.

Azarias, qui & Olias, annis lxx.

Huius regni sextus agebatur annus, cum reges Assyriorum defecerunt, imperio in Medos translatio.

Apud Hebræos autem prophetabant Osee, Amos, Isaias, Joas, cum esset annus Oliz vicefimus primus.

Quadragesimo vero & nono ejusdem anno constituitur Olympias prima: Eliis agentibus quinquennale certamen, quatuor mediis annis vacaturus. Et hoc certaminis tempus Olympiadem vocaverunt auctore Iphito.

Joathan annis xvi. Prophetabant Osee, Amos, Isaias, & Johel, qui & Jobeth.

Achaz annis xvi.

Huius regni anno quinto Romulus, Roma condita, regnare orsus est.

Ejusdem autem regni Achaz anno xi. decem

tribus gentis Hebrææ, quæ vocabantur Israhel, & erant in parte Samarie, videlicet a Sennacherum, qui & (e) Salmanazar, rege Chaldeorum, translatæ sunt in montes Mediorum, cum regnatum esset in Samaria annis ccl. Sennacherum autem ad custodiendam regionem Judææ accolæ misit Affirios, qui æmulatorum Judæorum legis facti. Samaria nuncupata sunt, quod latine lingua exprimitur, Custodes.

Ezechias annis xxx. fuit quo apud Hebræos prophetabant Isaias & Osee.

Romulus primos milites sumpsit ex populo, & nobiles centum fuit, quos ob statum Senatores, ob curam Patres appellavit.

Eodem tempore Piraculæ & Catana in Sicilia conditæ.

Manasies annis lv.

Cujus regni initio apud Romanos regnabat Numa Pompilius, annis xlv. cum post Romulum regnasset senatus annum unum.

Ammon (f) annis xli.

Huius regni initio Tullus Hostilius Romæ septimum decimum imperii sui gerebat annum, regnavitque annis xxxi.

Josias (g) annis xxxiii. quo regnante Hebræorum Pontifex maximus Chelcias insignis habebatur: & prophetabant eadem tempestate, Jeremias, & Sophonias, & Oida mulier.

Apud Romanos autem regnabat Ancus, qui Otilium condidit civitatem, regnavitque annis xxxiii. Post quem regnavit Tarquinius Priscus annis xxviii.

Josias rex Judæorum, cum Nechoe Ægyptiorum rege congressus occidit.

Thales Milesius primus philosophus Philolophus agnoscitur.

Anno xxi. regni Tarquinii Prisci, Massilia condita.

Joachaz mensibus tribus.

Joachim, qui Eliachim, annis undecim. Anno lxxi. Joachim Nabuchodonosor rex Babiloniæ Judam caput, & in diticonem suam redactis plurimis Judæorum, cum jam partem vatorum templi invasisset, & Joachim tributarium fecisset, victor ad patriam rediit.

Joatham seu Joachim, qui & Jechonias, messetres.

In

(a) Apud Euseb. Chron. Jehu, Oziel.

(b) In Euseb. Chron. Carpinus Sylvius.

(c) Eusebii Chronicon cum vulg. & Hebr. Ordo est. Sic quoque LXX. tam Romæ quam Antwerpia editi, & Eusebii lib. 10. de Preparat. cap. 3. & Theophil. Antiochen. lib. 3. Pontacut pag. 438.

(d) In Vulg. Abolia vocatur a. Reg. 11. Sequitur S. Prosper Eusebii Iethonem, quem (ait Pontacut) nunquam non est in plurimis a multis Hebræis tam Hebræorum quam vulgatis, immo etiam aliquando a Græcis descedere: quod & deserte docet lib. 10. de Prepar. cap. 3. ubi numerant omnes reges post Orbaziam, necesse Gubaliam, Gotholia an. 7. Theophil. lib. 3. post Orbaziam, nominat Gubonid, nulla fide mentiar Abolia. In Chron. Euf. Oziel.

(e) Pontacut p. 396. in notis monet hæc verba quæ & Salmanazar abesse a Codicibus non paucis, tamen in textu. Codices Colbertini variant: in uno solus Sennacherib, in altero Salmanazar solus nominatur, in aliis tribus uterque. Cum autem utroque rectius, Sennacherib & Salmanazar, videantur comparari due personæ, cum hic ultus pater fuisse legatur Tobia 1. & 4. Regum 17. decem tribus legantur translatæ a Salmanazar, tribus Joda insensum: Sennacherib vero ascendit super omnes civitates Juda montes, & eas cepisse, & obsidione Jeropolimam cinxisse Isaiæ 36. Ezech. 24. & 4. Reg. 18. Interque ingeas haud dubio intervallum. Respondet ad Eusebio nullam fidei mentionem obsidionis Jeropolymitane, sed tantum dicti Salmanazar, dictum etiam Sennacherib, absque Israhel in exilium. Unde satis fide contendit dicere cum S. Thoma in Isaiæ 10. Salmanazar habuisse sex nomina, & eundem dictum fuisse Sennacherib. Nam etiam ante jam priorem observat Hieronymus in c. 36. nonnullos existimasse Salmanazar multis nominibus appellatum: quod neque alienum a lingua sancta, ubi frequenter eadem nomina patri & filio fuit communia.

(f) Eusebii Chron. Annus secundum LXX. seu interpretatiorem 11. annis secundum Hebræos annis 2.

(g) Huius 31. annorum numerum favent Mff. quatuor Coll. Vulg. 31. numerat editio Pontacut cum Mf. Coll. unico 31.

tuor Tobia 1. & 4. Regum 17. decem tribus legantur translatæ a Salmanazar, tribus Joda insensum: Sennacherib vero ascendit super omnes civitates Juda montes, & eas cepisse, & obsidione Jeropolimam cinxisse Isaiæ 36. Ezech. 24. & 4. Reg. 18. Interque ingeas haud dubio intervallum. Respondet ad Eusebio nullam fidei mentionem obsidionis Jeropolymitane, sed tantum dicti Salmanazar, dictum etiam Sennacherib, absque Israhel in exilium. Unde satis fide contendit dicere cum S. Thoma in Isaiæ 10. Salmanazar habuisse sex nomina, & eundem dictum fuisse Sennacherib. Nam etiam ante jam priorem observat Hieronymus in c. 36. nonnullos existimasse Salmanazar multis nominibus appellatum: quod neque alienum a lingua sancta, ubi frequenter eadem nomina patri & filio fuit communia.

(f) Eusebii Chron. Annus secundum LXX. seu interpretatiorem 11. annis secundum Hebræos annis 2.

(g) Huius 31. annorum numerum favent Mff. quatuor Coll. Vulg. 31. numerat editio Pontacut cum Mf. Coll. unico 31.

In Babylone Azarias, Daniel, Misael clari habebantur.

Hunc (a) rex Babylonius captum secum pertrahit secundo veniens ad Judam.

Sedecias annis xi.

Nabuchodonosor rex Chaldearum, Jerosolymis capto, templum incendit, quod ab initio edificationis suae permauerat annos (b) cccclxii. alias cccclx.

Captivitas Judaeorum anni lxx, qui supputantur usque in secundum annum Darii.

Apud Romanos post Tarquinium Priscum, regnat Servius annis xxviii. Cui successit Tarquinus Superbus, qui regnavit annis xxv. Hujus regni anno xxv. prophetabant apud Hebraeos Aggeus, & Zacharias, & Malachias, Pontifice Jesu filio Josedech.

Hoc tempore Pythagoras Philosophus clarus habebatur.

A David, usque ad lxx. annos captivitatis Judaeorum, supputantur anni dlv.

A septagesimo anno captivitatis Judaeorum, supputatur Darii regis Persarum anni xxxvii.

Cujus regni anno decimo apud Romanos regii dominatus finis est factus: quae potestas apud eos mansit annis cccx. Hinc apud Romanos a Bruto Consules esse coeperunt, dein Tribuni plebis ac Dictatores, & rursus Consules rempublicam obtinuerunt, per annos cccclxv. seu cccclxv. usque ad Iulium Caesarem.

Xerxes regnavit annis xx. filius Darii, quo tempore Sophocles & Euripides clari habebantur. Herodotum quoque Historiarum scriptorem eandem aetate habuit.

Post Xersem Artabanus regnavit menses septem.

Artaxerxes annis xl.

Hoc regnante Esdras Sacerdos apud Hebraeos insignis habebatur, ejus aetate Pontifex maximus fuit Eliachim, alias Eliaf, filius Joachin, filii Jesu, filii Josedech.

Empedocles & Parmenides, Zeno, & Heraclitus Philosophi claruerunt. Tunc etiam Pericles Historicus, Cratichus Comicus, Aristarchus Tragicus existerunt.

Vicesimo regni Artaxerxis, Nehemias Hebraeus minister regis, concedente domino suo, de Babylone venit in Judam, & xxxvi. anno muros urbemque rexit. Si quis autem lxx. hebdomadas Daniele scriptas ab hoc tempore numerat, quae faciunt annos cccxcv. reperiet eam in regno Neronis expletas, sub quo obsideri Jerusa-

lem coepit, secundo postea Vespasiani anno capitur.

His temporibus Hippocrates Medicus, & Socrates Philosophus illustres fuerunt.

Xerxes menses duos. Plato nascitur.

Socianus annis vrr. in his supputatur annus unus.

Darius cognomento Nothus annis xix. alias xviii.

Dionysius in Sicilia tyrannidem exercebat.

Romani per legatos iura ab Atheniensibus petierunt, ex quibus xxi. Tabulae conscripserunt.

Artaxerxes Mnemon, Darii & Parytandis filius, annis xl.

Hujus regni anno xv. Galli Senones Romanos, excepto Capitolio, occupaverunt.

Aristoteles xviii. aetatis fuit anno Platoni auditor est.

Artaxerxes, qui & Ochus, annis xvii.

Cujus regni initio Camillus Gallis, qui Romanis bellum intulerant, superavit.

Eodem tempore Alexander Philippi filius nascitur.

Demosthenem quoque Oratorem eadem aetate clarum habuit.

Artes Ochii filius annis quatuor.

Hoc tempore descriptio facta Romae, inventa sunt civium clx. millia.

Apud Iudaeos Jaddus Pontifex maximus clarus habebatur.

Darius Artiani filius annis sex.

Quo tempore apud Romanos Consul Manlius Torquatus filium suum, quod contra imperium in hostes pugnaverit, virgis caelum securi percussit.

Hac tempestate Alexander Philippi filius regnare coepit, sexto imperii sui anno regnum Persiarum subvertit, & in Aegyptum urbem Alexandriam condidit.

Appius Claudius ex eus apud Romanos clarus habetur, qui Claudiam aquam duxit, & viam Appiam fraivit.

Romani Samnites subjungunt.

ALEXANDER, post finem regni Persarum, regnavit annis septem, qui xxxix. aetatis suae anno apud Babylonem moritur.

Regnum Alexandrinorum nascitur, quo postea est Ptolemaeus Lagi filius annis xl. Hic regni sui anno quarto, Jerosolymis & Judaea in ditionem suam redactis, plurimos captivorum in Aegyptum transtulit. Tunc Judaeorum Pontifex Onias Jaddi filius clarus habebatur.

Machabaeorum autem Hebraea Historia hinc Graecorum supputat regnum. Verum (c) hi li-

A a 4 bri ab

(a) Scilicet Jechoniam, ex Mff. Colb. Chron. Eusebii, & edit. Pontaci: ubi haec, In Babylone dicitur de populo narratam captivitatem Judaeorum collocatur.

(b) In Chron. Eusebii. Mff. Colb. quatuor & edit. Pontaci 432. in unico Mff. 342.

(c) Ad similia Eusebii verba Pontacus in notis pag. 446. Cum in Ecclesia ante Concilium Carthaginiense 3. veteri libri tam veteris, quam novi testamenti Canonici, non uno & in eodem tempore & eadem fide recepti sunt apud omnes Ecclesias. . . Hinc tempore Eusebii non confabulatur apud omnes maximam apud Graecos, de libris duobus Machabaeorum. Nec sunt propriae recensendi ex Catalogo, non magis quam libro Esther, quem perinde Eusebius non recipit inter divinos scripturas; quem sequuntur Athanasius in

Synopsi, Gregorius Nazianzenus, de gravi, scripte. Amphilocheus, merito apud Eusebium lib. 4. Hist. cap. 26. & alii Graeci, nec etiam magis, quam Apocalypsin aut Epistola Pauli ad Hebraeos, quarum posterius non fuit Latinum exemplum non recipitur inter divinas scripturas, sic nec Graecorum Ecclesia Apocalypsim, ut ait Hieron. epist. ad Dardanum. Sed postquam Ecclesia in Concilio illo 3. Carthaginiensi (cui Augustinus interfuit) cap. 47. constituit indicere seu canonem librorum sacrorum seu canonicorum, deinceps duo libri Machabaeorum, sicut etiam ceteri, pro divinis & canonicis fuit apud omnes habiti. Unde August. lib. 8. de civitate cap. 36. Libros Machabaeorum non Iudei sed Ecclesia pro canonicis habet &c. Quibus addi poterit auctoritas Concilii Tridentini sessione 4. in decreto de Canonici scripturis.

bri ab Hebraeis inter divinas scripturas non recipiuntur.

Romani Marlos, & Hernicos, & Pelignos superant.

His annis Seleucus Antiochiam, Laodiciam, Apamiam, Edessam, Beroam, Pellam urbes cecidit, in quibus Judæis, quos transulerat, jus civium dedit. Seleucus Babylonem obtinuit.

xv. anno regni Ptolemæi, Judæorum Pontificis maximus Simon Onix filius insignis erat.

Romæ vero confu agitatio, inventa sunt civium milia cclxx.

Pontificatus apud Judæos suscepit Eleazar frater Simonis, cujus filius Onias, ob etatem fuerat, non poterat patri succedere.

Eo tempore a Romanis Beneventum & Ariminum conditæ.

Ptolemæus, qui & Philadelphus, annis xxxvii. Hic Judæos, qui in Ægypto erant, liberos esse permisit, & vasa Eleazari Pontificis Jerusalemorum votiva transmittit, divinas scripturas in Græcum sermonem ex Hebræa lingua per lxx. Interpretes transferri curavit, quas in Alexandrina Bibliotheca habuit, quam sibi ex omni genere litterarum comparaverat.

Argentæi nummus primum in Urbe figuratus, regni hujus anno xlii. Hujus regni autem xlii. Romani Carthaginienses navali certamine superant, & centum Lybiæ urbes capiunt.

Judæorum Pontificatus post Eleazarum avunculus ejus Manasses accepit: post quem Onias Pontifex Simonis julli filius clarus habebatur, qui confecta Ptolemæo tributa non reddens, ad iram eum commovit. Verum Josephus vir inter suos nobilis, leçatus a Judæis ad Ptolemæum missus, cum familiaritatem Regis ob plurimam in eum merisset obsequia, dux Judææ & finitimarum regionum constituitur.

Parthis ab Imperio Macedonum recedentibus, primo regnavit Arsaces, unde Arsacide dicti.

Ptolemæus Evergetes annis xxvi.

Hujus temporis Judæorum Pontifex Simon Onix filius clarus habebatur: sub quo Jesus filius Sirach Sapientie librum composuit, quem Panareton vocant.

Ennius Poeta Tarenti nascitur.

Rhodo terræ motu concussa, Colossus ruit.

A Romanis xl. fere milia Gallorum caesa.

Ptolemæus Philopator annis xvii. Judæi vi. & xl. milia armatarum ex numero eorum caesa.

Romani vero Capuam & Siciliam subjungunt.

Antiochus rex Syriæ, vieto Philopatore, per Ptolemæum, Judæam sibi sumit.

Ptolemæus Epiphanes annis xlii. Hic Scopa principe militiæ destinatus, Judæam capit, & plurimas Syriæ civitates. Secundus liber Machabæorum hujus temporis gesta continet.

Hac tempestate, cum ab Antiocho per legatos Hannibalem Romani reposerent, cui se vißus a Scipione sociaverat, idem Hannibal ad Prusiam regem Bithyniæ transiit: & cum etiam ab eo per Flaminium reposeretur, traden-

dußque esset, venenum bibit, & apud Libyßiam Bithyniæ sepultus est.

Cæcilius Poeta Comicus.

Ptolemæus Philometor annis xvi. seu xlii. Hujus anno quarto Hyrcanus Josephi ducis Judææ filius, cum ad Ptolemæum perrexisset, honorifice ab eo susceptus est. Verum fratres ejus seditione contra eum mota, magnarum calamitatum Judææ genti causa extiterunt.

Aristobolus, natione Judæus, Peripateticus Philosophus claruit: qui ad Philometorem Ptolemæorum explanationum in Moysen commentarios scripsit.

Eodem tempore Antiochus Epiphanes, cum de regione Ptolemæorum, quam subito invaserat, tertius senatus Romanus imperio recessisset, Judæam venit, ibique Jesu & Jasoni fratri Onix Pontificatus tradidit. Quo deinde expulso, Oniam cognomento Menelaum successorem ei dedit. Itaque ob sacerdotii dignitatem orta seditione inter Principes, ingentium miserationum femina pallolaverunt.

Samaritæ & Judæi Alexandriæ, Ptolemæo judicante, contendunt de honoribus ex utraque parte templo suo deferendis, & superant Judæi.

Vicissim autem ejusdem regni anno, Jude Machabæo, post Alcimi inimici ejus interitum, sacerdotium & principatus, omnium Judæorum favore decernitur. Qui dignitate suscepta, legatos Romam misit, & obtinuit decreto Senatus, ut Judæi amici & auxiliares Romanorum haberentur. Idem Judas dux Antiochi, qui legem Judæorum multa profanitate impugnaverat, de Judæa expulsi, & templum ab idolorum imaginibus emundans, patrias religiones post triennium civibus suis reddidit.

Ennius poeta moritur, sepeliturque in monumento Scipionum, via Appia.

Judas Machabæus triennio Pontificatus gesto dimicans adversus Demetrium duces occiditur.

Tercentis Carthaginiensium Comædiarum scriptor moritur.

Pacuvius Tragicus clarus habetur, Ennii poetæ ex filia nepos, vixitque Romæ quoad pistrinum exercuit, ac fabulas venditavit: deinde Torentum transfreßus, prope nonagenarius diem obiit.

Romæ descriptione facta, inventa sunt civium (a) cccxlii. milia: quo tempore Carthago in ditionem Romanam per Scipionem redigitur.

Ptolemæus Evergetes annis xxx.

Jonathas Pontifex Judæorum a Triphone occiditur, & in sacerdotium Simon Jonathæ frater assumitur: qui interfecto succedit filius ejus Joannes, qui contra Hyrcanum bellum gerens, Hyrcani nomen accepit, & a Romanis decreto Senatus inter amicos relatus est. Idem Samaritan obfidione captam solo æquavit, quam poilea Herodes inflatorans, Schælan in honorem Augusti vocari voluit.

Attalus moriens (b) populum Romanum reliquit heredem.

Ptole-

(a) In hoc calculo variant Mss. Eusebii. In uno habes 220000. in alio & in edit. Pontici 220000. in

aliis duobus 334000. In alio 335000. in edit. Pont.

(b) Codices Eusebii addunt hic, regni sui.

Ptolomæus Phycion, qui & Soter, annis xviii. *alias xvii.*

Huius regni anno octavo Cicero Arpini nascitur, matre Helvia, patre Equeltis ordinis, ex regio Volcorum gener.

Triennio post, Cn. Pompejus Magnus oritur. Septimo decimo autem huius regni anno, C. Marius v. Consul juxta Rhodanum Cimbro superat, quorum decem milibus caesus, lxxx. capet, & de his cum Catulo triumphat.

Jugurtha contra Romanos dimicans capitur. In Siciliâ rursus bellum fervile confurgit. Thracæ a Romanis victi.

Ariolobulus filius Jonathæ (Joannis) rex pariter & Pontifex, primus apud Judæos diadematis fumpit insignem. Post quem regnavit Janæus, cognomento Alexander, qui Pontificatus quoque administrans crudelissime civibus præsit.

Ptolomæus, qui & Alexander, annis vixit. Syriz regnabat Philippus, quem dux Romanus Gabinus cepit, cum jam ante eum Antiochus in Parthos fugiens Pompejo se deinceps tradidisset. Ita Syria in Romanam ditionem transiit.

J. Pomponius Bononiensis Attellanarum scriptor clarus habebatur.

T. Lucretius poeta hoc tempore extitit, qui amatorio poculo in furorem vertitur, propria manu se interfecit.

Ptoius Gallus primus Roemæ Latinam theotricam docuit.

Ptolomæus Cleopatraz filius annis vixit.

Salustius Históricarum scriptor in Sabinis Amierini nascitur.

Descriptioe Romæ facta, inventa sunt hominum (a) cccclxxviii. millia.

P. Terentius Varro, vico Atacæ in Provincia Narbonensi nascitur, qui xxv. annum a gens Græcæ litteras didicit.

Ptolomæus Dionysius annis xxx.

Ab huius regni anno sexto Alexandra, quæ & Selina, uxori Alexandri Jerusolymis per novem regnavit annos: ex cuius ætate Judæos rursus confuso & variz clades oppresse. Ac mox per Cn. Pompejum Jerusolymis captis, temploque usque ad sanctorum sancta referato, Judæi vestigales Romanorum facti: Hyrcano apud eos Pontifex constituto, & Antipatro Herodis Ascaloniz filio procuratore Palestinæ facto.

M. Porcius Cato Stoicus Philosophus agnoscitur.

Quæ de Catilla Salustius scribit hoc gesta sunt tempore.

Decimo autem Ptolomæi regnantis anno, Virgilius Maro in pago, qui Andes dicitur, juxta Marturum nascitur, Pompejo & Crasso Consulibus.

Et post septem annos Horatius Flaccus poeta satyricus & lyricus Libertino patre Venulsi nascitur.

Crassus Consul cum filio apud Carras capitur.

Pompejus Imperator appellatus, Lusitaniam, & quidam insulas in Oceanum capit.

Cleopatra annis xxxv. ex quibus duo tantum supputandi: quia Romanis continuis nascuntur imperia: quorum deinceps tempora numeranda sunt a C. Julio Cæsare, qui primus apud Romanos singulare obtinuit imperium, a quo Romanorum principes appellati Cæsares.

Cæsar Rhenum transiens, Germanos vassal, Gallos subigit.

Principium belli civilis inter Cæsarem & Pompejum.

Ex hoc loco continua Romanorum adnotantur imperia, & regnat apud eos primus omnium C. Julius Cæsar.

C. JULIUS CÆSAR primus annos xv. (b) menses sex.

Pompejus victus & fugiens, a spadonibus Alexandriæ regis occiditur.

Decretum Senatus & Atheniensium ad Judæos mittitur, qui per legatos amicitiam postularent.

Cleopatra regio comitatu Urbem ingressa.

Antonius decernit Quintilem mensem Julium debere dici, quia in eo natus fuisset Julius.

Callius Judæa capta, templum spoliat.

Idibus Martiis C. Julius Cæsar in curia occiditur.

CÆSAR AUGUSTUS, qui & Octavianus, annis lvi. (c) a quo reges Romanorum Angulsi appellari.

Ovidius Naso in Pelignis nascitur.

Cicero in Formiano suo ab Herennio & Popilio occiditur.

Antonius adversus Augustum bellum movet.

E Taberna mentoria trans Tiberim oleum terra erupit, fluxitque toto die sine intermissione, significans Christi gratiam ex geotibus.

Antiochus superatus ab Augusto, in amicitiam ejus, interveniente Senatu, rñit.

Herodes Antipatri Ascaloniz & matris Cypridis Asabiez filius a Romanis Judæorum accipit principatum. Cujus tempore Christi nativitate vicina, regnum & sacerdotium Judææ, quod prius per successiones minorum tenebatur, destructum est, completa prophetia, quæ per Moysen ita loquitur: *Non deficiet Princeps ex Juda, (d) neque Rex de senioribus ejus, donec veniat (e) semen, cui repositum est, & ipse erit exspectatio gentium.* In hoc etiam loco Christus, quem Daniel scribit, accipit finem. Nam usque ad Herodem christi, id est, sacerdotes erant reges Judæorum, qui imperare ceperunt a lxx. Olympiade, & ab inauguratione templi sub Dario, usque ad Hyrcanum, & ad cclxxv. Olympiadem, annis cccclxxv. in medio transactis, quos Daniel quoque significavit dicens: *Et scies & intelliges, ab initio formationis respondendi & edificandi Jerusalem, usque ad Christi principatum hebdomades septem, & hebdomades lxxv. Quæ hebdomades lxxv. in quibus christi, id est, sacerdotes per unktionem consecrati, regnaverunt, faciunt annos cccclxxv. usque*

(a) Mss. Colb. tres 65000. unus, 65000.

(b) In Chronici Eusebiani Mss. & edit. Pont. menses septem.

(c) In Eusebii Chronico adduntur menses sex.

(d) Codices Chronici Eusebiani, neque dux, ut in Vulgata nostra & Hebræo.

(e) In Eusebio omittitur hæc vox, semen.

Gen. ix. 12.

Dan. ix. 24.

usque ad Hyrcanum. Quo extremo omnium a Parthis capto, Herodes Antipatri filius nihil ad se pertinetem Judream ab Augullo & Senatu accepit, filiusque ejus post cum regnaverunt, usque ad novissimum Jerusalem captivitatem, nequaquam ex succellione sacerdotalis generis Pontificibus constitutis, neque perpetuitate vite, secundum legem Moysis, serventibus Deo. Ignobiles vero quidam, & alio tempore alii, & nonnulli unius anni, sive modico amplius, a Romanis Imperatoribus sacerdotum emebant. Quae omnia etiam propheta Daniel vaticinatus ita dicens: *Et post hebdomadas septem & sexaginta duas, interibit christus, & judicium non erit in eo, & templum & sanctum corruptet populus dux veniens; & cadent in cataphis belli.* Et in consequentibus: *Super templum, inquit, abominatio desolationis, & usque ad consummationem temporis consummatio dabitur super desolationem.*

Sallustius diem obit quadriennio ante bellum Actiacum.

Vitium Maximum Quirerem designatum agnovit domus fons, & abduxit.

Luna secundum Romanos curius invenit. Cleopatra & Antonius semet intereunt, & Aegyptus fit Romana provincia.

Cæsar Augullus appellatur, a quo Sextilis mensis Augulli nomen accepit.

Augullus cum monarchia offerretur, recusavit. Augullus Calabiam (Cantabiam) & Gallos (Gallicos) vestigales fecit.

Tiberius ab Augullo missus occupavit Armeniam.

Cantabri res novas molientes opprimuntur. Augullus Cajum Agrippam adoptat in filium.

Tiberius Vindelicos (a) & confines Ratiarum Romanas provincias fecit.

xviii. anno imperii Augulli censu Romæ agitato, inventa sunt civium Romanorum (b) xli. centena & septuaginta quatuor millia.

xxiv. Augulli imperii anno Tiberius de capite Pannonis triumphavit.

Ejusdem imperii anno xv. Virgilius Brundisii moritur, & Neapoli secundo a civitate militario sepelitur.

Herodes Samariam, olim jam in cineribus sedentem, a fundamentis suscitavit, in honorem Augulli, Augullam, id est, Sebastea, appellavit, & in Panede, id quod Panion vocatur exstruxit. Idem Cæsarem in nomine Cæsaris condidit, quæ prius Tarris Stratonis vocabatur. Idem Hyrcanum, qui olim Sacerdos Judæorum fuerat, & de captivitate Parthica regressum, & filium ejus, qui sacerdotio patris succellarat, interfecit: fororemque ejus uxorem suam, cum duobus filiis propriis jam adolescentulis, & matrem uxoris occidit socrum suam crudelissime necat. Virum etiam sororis suæ Salomæ interfecit: & cum eam alii tradidisset uxorem, etiam ipsum perimit: Scribas quoque &

interpretes divinæ legis simili scelere occidit.

Augullus Juliam filiam suam in adulterio deprehensam damnat exilio: Tiberium & Agrippam in filios adoptavit.

Judas Galileus ad rebellandum Judæos cohortatur.

xlv. imperii Augulli anno, Quirinus ex consilio Senatus ad Judream missus, census hominum possessionisque describit.

Eodem anno JESUS-CHRISTUS Filius Dei in Bethleem Judæ nascitur.

Colliguntur autem omnes anni ab Abraham exordio, usque ad nativitatem Christi ex Maria, (c) duo millia xviii. seu xv.

Herodes cum Christi nativitatem Magorum indicio cognovisset, universos in Bethleem parvulos iussit interfici: ipse autem biennio post morbo interitus aquæ, & scatentibus toto corpore vermicibus, misere, iud digne moritur.

In Herodis locum Archelaus ab Augullo constituitur (& Tetrarchæ sunt fratres ejus Herodes, Antipater, Lysias, & Philippus) annis xv.

Tiberius Cæsar Dalmatas Sarmataque redigit in Romanam potestatem.

Athenienses res novas contra Romanos molientes opprimuntur.

Augullus cum Tiberio filio suo lxx. imperii sui anno censum Romæ agens, invenit hominum nonages & ter centena & (d) lxx. millia.

Mistala Corvinus Orator ante biennium quam moreretur, ita memoriam perdidit, ut vix pauca verba conjungeret.

Archelaus in Viennam urbem Gallie relegatur, anno regni sui x. Post quem Herodes Tetrarches fuit annis xxiv.

Tiberius Drusum consortem regni facit.

TIBERIUS III. annis xxiii. cuius imperii anno v. tredecim urbes terræ motu corruerunt.

Ejusdem imperii anno. xv. Pilatus Procurator Judææ mittitur.

Herodes Tiberiadem & Lividam condidit.

Tiberius multos reges ad se per blanditias evocatos, nunquam remisit, regnaque eorum in provincias venit.

Joannes filius Zachariæ in deserto juxta Jordanem fluvium prædicans Judæis, Christum Filium Dei in medio eorum adesse testatur.

Ipsæ quoque Dominus JESUS-CHRISTUS hinc in populos salutarem adveniat, signis atque virtutibus vera comprobans esse quæ dixerat.

Drusus Cæsar veneno perit.

(e) Josephus circa hæc tempora die Pentecostes sacerdotes Judæorum primum commotionis locorum Templi, & quoddam sonitus sensisse testatur: deinde ex adyto erupisse vocem dicentium, Transmigremus ex his sedibus.

Scribit idem Josephus, quod eodem anno Pilatus secreto noctis imagines Cæsaris lo templo statuerit.

Com-

(a) Libri Chronic. Eusebii, & eos qui Theophrastum consuevit erant.

(b) In duobus Mss. Coll. numerantur 1543000.

(c) Mss. tres Coll. 2014. Mellioris notæ duo ex eadem Bibliotheca habent, 2015. & editio Chronici Eusebiani a Fontino procurata.

(d) Mss. Coll. unicuique, & 60. millia. Hæc descriptio in aliis codicibus assignatur anno 55. Augulli, in aliis anno 56.

(e) Articulus hic cum sequenti in Chronico Eusebii reperitur in annum 18. Tiberii, post Passionem Christi.

Computantur itaque in annum xv. Tiberii Cæsaris, ab inauguratione Templi, quæ facta est sub altero anno Darii regis Persarum, anni dñi viii. a Salomone autem & prima ædificatione Templi anni computati sunt xlix. a Moyse & egressu Israelitæ ex Ægypto, anni (a) mdxvi. (alias xxviii.) ab anno repromissionis primo, anni mdxxiii. ab anno quo natus est Abraham, anni (b) mxxvii. a Diluvio autem, usque ad primum annum Abraham, anni nonaginta xlii. Eusebius vir discretissimus adnumeravit. Ab Adam vero usque ad Diluvium, anni duo millia cxxxi. Sunt ergo omnes anni ab Adam, usque in annum xv. Tiberii Cæsaris, anni mmmmmccclx. aut ccxxviii. Anni vero secundum Genesios scripturam & Africani Hilarici supplicationem amplius inveniuntur cxxxi.

(c) Quidam putant Dominum nostrum Jesum Christum xv. anno regni Tiberii Cæsaris, id est, duobus Geminis Consulibus crucifixum; quoniam anno, secundum indubitabilem Lucæ Evangelizæ auctoritatem, baptizatum cum esse manifestum est, & Evangelium regni celorum prædicare cepisse. Secundum vero Joannis Evangelium, festivitati Paschæ Judæorum ter Dominum interfuisse cognoscimus: ut appareat tertium fuisse illud Pascha, quod vetus Agnus suo sanguine consecravit.

Proinde Consules quidem a Manifestatione Domini, id est, a RUFINO GEMINO & RUBELLIO GEMINO Consulibus inchoamus: sed tertius ab iis Consules Dominicæ Passionis adscribimus, sequentes quod auctoritas tradidit & ratio.

INCIPIT ADNOTATIO CONSULUM, (d) CUM HISTORIA.

RUFINO GEMINO, ET RUBELLIO GEMINO COSS.

VINICIO ET LONGINO.

SULPICIO ET SULLA.

Ecclesie Jerosolymorum primus Episcopus ordinatus est Jacobus, qui habitus est frater Domini.

PRISCO ET VITELLIO.

GALLO ET NONIANO.

GALLIENO ET PLAUTIANO.

Pilatus sacrum thesaurum, quem Corban Judæi vocant, in æquiduum Jerosolymorum expendens, secunda seditionis præbuit semina. Ab hoc tempore innuenerat calamitates Judæorum gentem oppræsserat.

PROCULO ET NIGRINO.

JULIANO ET ASPRENATE.

PUBLICOLA ET NERVA.

Pilato de Christianorum dogmate ad Tiberium referente, Tiberius retulit ad Senatum, ut inter cetera sacra reciperetur. Verum cum

ex consulto Patrum Christianos eliminari Urbe placuisset, Tiberius per eisdem accusatoribus committens est mortem.

CÆSARE ET JULIANO.

Tiberius in Campania moritur.

CAJUS CÆSAR CALIGULA iv. regnavit annis tribus, mensibus decem.

CÆSARE II. ET SATURNINO.

SATURNINO II. ET VENUSTO.

TIBERIO ET GALLO.

Hoc tempore Pontius Pilatus in multis incidens calumnias, propria se manu interfecit.

Caligula cum se in Deos resuscitasset, Petronio Præfeco Syriæ præcepit, ut Jerosolymis statum suum, sub nomine Jovis Optimi Maximi poneret: sed etiam per totum orbem Romani imperii, in Judæorum Synagoga statueret, & imagines, & aræ C. Cæsaris consecrarentur.

CRISPINO ET TAURO.

Plurimi nobilium a Cajo interfecti.

Cajus a protectores suis in palatio occiditur.

CLAUDIUS V. regnavit annis xxi. mensibus viii. diebus xxviii. Ipse est Claudius patruus Drusi, qui apud Miquatiscum monumentum habet.

VINICIO ET CORNELIO.

ASIATICO ET SILANO.

PETRUS Apostolus, cum primum Antiochenam Ecclesiam fundasset, Romam proficiscitur, ubi Evangelium prædicans xv. annis ejusdem urbis Episcopus perleverat.

TIBERIO II. ET VITELLIO.

Marcus Evangelista interpres Petri Ægypto & Alexandria Christum annuntiat.

Initium Cycli primi.

VITELLIO II. ET PUBLICOLA.

Primus Antiochiæ ordinatus Episcopus Evodius.

VERINO ET GALLO.

VETERE ET NERVILIANO.

Censu Romæ acto, inventa sunt civium lxxvii. centena & (e) lxxv. seu xlv. milia.

Paschalis Cycli ratio ab his Consulibus incepta, per annos xxvii. & ad eandem legem revertens.

CLAUDIO ET ORPHITO.

Sub Procuratore Judææ Camano in diebus Azymorum, tanta est Jerosolymis orta seditio, ut in portum exitu populo confluente, (f) xxvii. milia Judæorum perierint.

Prophetia Agabi, qui in Actis Apostolorum famem in toto orbe sursum dixerat, sub Claudio expletur.

Thracia huc usque regnata, in provinciam redigitur.

SILANO ET SILIO.

TIBERIO III. ET ANTONINO.

SILANO ET OTHONE.

Paulus

(a) In Eusebii Chronico 1539.

(b) Apud Eusebium, 1515.

(c) Aliam huius loci lectionem in quibusdam codicibus haberi docet Ph. Labbeus in Auzuario tom. 1. Biblioth. novæ Mss. pag. 21. scilicet. Quidam ferunt anno xviii. Tiberii Jesum Christum passum. Et argumentum hinc rei ex Evangelio assumunt facienti, in quo post 15. annos Tiberii Cæsaris interitus Dominum prædicari coepisse, sed quia videretur traditio habere Dominum ætatem xv. anno Tiberii

Cæsaris duobus GEMINIS Consulibus crucifixum, nos sunt præsertim alterius opinionis, successores sequentium consulum a suis consularibus videmus; manifeste adnotantes tempora quæ consueque impressione habuit.

(d) Auzuario tom. 1. Biblioth. novæ Mss. addit, a Pissone D. N. J. C.

(e) In Chronico Eusebii sunt post 68. centena & 41 milia.

(f) Apud Eusebium numerantur tantum 3000.

Paulus Apostolus apud Felicem Procuratorem
Judex in defensionem sui perorat.

SILANO II. ET ANTONINO.
MARCELLINO ET AVIOLA.

Sub Felice Procuratore Judex extiterunt mul-
ti, qui populum sua perfusione deciperent.
Inter quos & Aegyptius quidam pseudopropheta
fuit, qui plurimos sibi adlocians, in ipso ma-
gnarum rerum conatu per exercitum Felicis op-
pugnare, secundum quod in Actibus Apostolo-
rum Paulo dicitur: *Nunc tu et Aegyptius, qui ante hos dies convicisti & eduxisti in de-
sertum quatuor milia virorum?*

NERONE ET VETERE.
NERONE II. ET PISONE.

Claudius moritur in Palatio, anno aetatis
sux lxxv.

NERO VI. regnat annis xlii. mensibus vii.
& diebus xxviii. aut xxx. Hujus avunculus
fuit C. Caligula.

NERONE III. ET MESSALA.
NERONE IV. ET CORNELIO.

Felix succedit Felici, apud quem, praesente
Agrippa rege, Paulus apostolus religionis fua-
rationem redditurus, vinculis Romam mittitur.

Nero tante luxurie fuit, ut frigidis & calidis
lavaret unguentis, retibusque aureis piscaretur,
quae purpureis lumbis extraheretur.

PIO ET TURPILIANO.
MARBINO ET GALLO.

CRASSO ET BASSO.
SILVANO ET PAULINO.

Nero Agrippinam matrem suam, & sororem
patris interfecit.

Jacobus frater Domini, quem omnes iustum
appellabant, a Judaeis lapidibus opprimitur: in
cujus thronum Simeon secundus assumitur.

Nero omnes citrara contendens superat.

CELSINO ET APULEJO.

Ante maniam Neronis fulmen cecidit.

Post Marcum Evangelistam, primus Alexan-
drinus Ecclesiae ordinatur Episcopus Anianus.

CAPITONE ET RUFO.

SILIO ITALICO ET TURPILIANO.

SILVANO ET OTHONE.

VESPASIANO ET TITO.

VESPASIANO II. ET TITO II.

VESPASIANO III. ET NERVA.

Nero in Olympico agone coronatur, cery-
cis, cytharilibus, traguedis, aurigis, vario cer-
tamine superans.

Nero, ut similitudinem Troiae ardentis vide-
ret, plurimam partem Romae urbis incendit.

Musonius & Plutarchus Philosophi insignes
habentur.

PRIMA PERSECUTIO. (a) Primus
Nero, super omnia scelera sua, etiam persecu-
tionem in Christianos facit, in qua Petrus &
Paulus apostoli gloriose Romae occubuerunt.

Post Petrum primus Romanam Ecclesiam te-
nuit LINUS (b) annis xlii. sive xliii.

Vespasianus Magister militum ad debellandos
Judaeos a Nerone mittitur.

VESPASIANO IV. ET TITO III.

Vespasianus duobus praefectis superatis Judaeos,
ad muros compellit.

Antiochiae secundus Episcopus ordinatur I-
gnatius.

Nero cum a Senatu quereretur ad poenam,
de Palatio fugiens, ad quartum Urbis millia-
rium semet interfecit.

VESPASIANUS VII. regnavit annis ix.
mensibus ix. & diebus xxii. seu xxiii.

VESPASIANO V. ET TITO IV.

Post Neronem, Galba in Iberia, Vitellius
in Germania, Otho Romae Imperium arripue-
runt. Sed Galba septimo mense Romae capite-
truncatur: Otho apud (c) Behriacum propria
manu occubuit: Vitellius a Vespasiani ductibus
occiditur, in Tiberim projicitur.

Vespasianus apud Judaeam ab exercitu Im-
perator appellatur: bellum Tito filio commen-
dans, Romam per Alexandriam proficiscitur.

VESPASIANO VI. ET TITO V.

Titus Judaea capta, & Jerusalem subver-
sa, sexcentena milia virorum interfecit. Joso-
phus scribit, undecies centena milia fame &
gladio perisse, & alia centum milia captivo-
rum publice venundata. Ut autem tanta mul-
titudine Jerusalem reperritur, causam Azymo-
rum festum fuisse: ob quod ex omni gente Ju-
dae ad templum confluentes, ubi quali carcere
reclusi. Oportuit enim in his diebus eos in-
terficere, in quibus Salvatorem crucifixerant.

Colligitur itaque omne tempus in secundum
saeculum Vespasiani, & novissimum Jerusalem
everfionem. A quinto decimo anno Tibe-
rii Caesaris, & ab exordio Evangelicæ predi-
cationis, anni xlii. A captivitate autem, quam
ab Antiocho perpelli sunt, anni (d) cccxii.
Porro a Darii secundo anno sub quo rursum
templum edificatum est, anni (e) dcccxxx. aut
ccc. A prima autem edificatione templi sub Sa-
lomonem, usque ad novissimum ejus ruinam, quae
sub Vespasiano facta est, anni (f) mcccii.

VESPASIANO VII. ET TITO VI.
COM.

(a) Duo animatoresque digna hic notat Illust.
Pantacus, in notis pag. 575. Primum: quod auctor
hanc persecutionem in Christianos nominat primam,
vel dicat Neronem primum illam excitasse. Nam in-
telligit non solum de prima universali, sed Gentium
(quae enim narratur Act. 18. fuit particularis in Ju-
deam & Samariam, & a Judaeis) sed etiam de prima
crucata. Unde eleganter Tertullianus in Scorpiano cap.
14. universam fidem Nero primus Romae cruciavit.
Sed quidem non solum auctore Suetonio, sed etiam ipso
Lucas Act. 15. & 18. Claudius Christianos antea cum
Juudeis ultra expulserat. Atque, cum forsitan loqui-
tur de persecutione hoc anno facta, non tam ut ejus in-
itum seu motum prodit, & indicet, quam ut ejus
occasione exprimat martyrium Petri & Pauli. Nam

certum est ex Tacito lib. 15. persecutionem Neronis
captam anno 10. Imperii ejus, occasione incendii Ur-
bis Romae, & ut tormentis & supplicii Christiano-
rum aboleret numerem illius incendii, & castigare
odium, quod propter omnes in eum conceperant.
(b) Eusebii chronici lib. tres annis, 12. Alii
duo cum edit. Pont. anni 11.

(c) Mff. Colb. duo, Behriacum. Alii tres, Me-
triacum.

(d) In Chronico Eusebii edit. Pont. 230. & Mff.
quorundam Colb. 130. quorum unus supra pro 41. habet 43.

(e) In Eusebii Chronico edit. Pont. 591. Idem in
Mff. Colb. uno. Quatuor alii habent 590.

(f) Mff. Colb. tres 1102.

COMMODO ET RUFO.

Achaja, Lycia, Rhodus, Byzantium, Samos, Cilicia, Comagene, quæ ante liberæ sub regibus & amicis erant, in provincias redactæ.

VESPASIANO VIII. ET TITO VII.

VESPASIANO IX. ET TITO VIII.

SILVANO ET VERO.

DOMITIANO ET MESSALINO.

DOMITIANO II. ET RUFO III.

Vespasianus circa Sabinos in villa propria moritur, anno ætatis (a) lxx.

TITUS VIII. regnavit (b) annis tribus, mensibus duobus.

Titus Vespasiani filius in utraque lingua fertilissimus fuit, & tantæ bonitatis, ut cum quadam die recordatus fuisset in cæna, se nihil in illa die cuiquam præstitisse, dixisset, Amici, hodie diem perdidit.

DOMITIANO III. ET SABINO.

DOMITIANO IV. ET RUFO III.

Titus Amphitheatrum Romæ edificavit, & in dedicatione ejus quinque millia forum occidit.

DOMITIANO V. ET DOLABELLA.

Romæ Ecclesiæ II. constituitur Episcopus (c) CLETUS annis xii.

Titus morbo perit in ea villa in qua pater, anno ætatis xlii.

DOMITIANUS IX. frater Titi junior regnavit annis xv. mensibus v.

DOMITIANO VI. ET RUFO IV.

Domitiani uxore Augusta appellata.

Domitiani eunuchos fieri prohibet: Mathematicos Philosophos Romana urbe pellit.

FLAVIO ET TRAJANO.

Domitiani plurimos Senatorum in exilium mittit, de Dacia & Germania triumphavit.

DOMITIANO VII. ET NERVA.

Duo menses aliter appellati: September, Germanicus; & October, Domitianus.

Primus Domitianus Domitienus se & Deum appellari iussit.

Secundus Alexandrie ordinatur Episcopus Abilius.

TRAJANO II. ET GLABRIONE.

Quintilianus rhetor Calaguritanus Romæ clarus habetur.

DOMITIANO VIII. ET SATURNINO.

SILVANO ET PRISCO.

Domitiani prohibuit (d) vites in orbibus fieri.

ASPRENATE ET CLEMENTE.

Apollonius Thyaneus, & Eulrates Philosophi infignes habentur.

Multa opera Romæ facta: in quibus Capi-

tolium, Forum transtitorium, Divorum porticus, Ilium, Serapium, Stadium, Horrea (e) piperata, Vespasiani templum, (f) Minerva Chalchedonica, Odium, Forum Trajani, Thermae Trajanæ & Titianæ, Senatus, Ludus martianus, Mica aurea, Meta sudant, & Pantheon.

Domitianus tantæ superbie fuit, ut aureas & argenteas statuas sibi in Capitolio poni jussisset.

DOMITIANO IX. ET CLEMENTE.

Multi nobilium necati, plures in exilium acti.

FULVIO ET VETERE.

NERVA II. ET RUFO.

SABINO ET ANTONINO.

NERVA III. ET TRAJANO III.

Romæ III. Ecclesiæ præfuit Episcopus CLEMENS annis ix.

SENECIONE ET PALMA.

TRAJANO IV. ET FRONTONE.

SECUNDA PERSECUTIO. Secundus post Neronem Domitianus Christianos persequitur: & sub eo Apostolus Joannes in Parthum insulam relegatus, Apocalypsin vidit, quam Irenæus interpretatur.

Domitianus eos qui de genere David erant interfici præcepit, ut nullus Judæorum regnare-liquos foret.

TRAJANO V. ET ORPHITO.

Scripti Brutus, plurimos Christianorum sub Domitiano scilicet martyrium, inter quos & Flaviam Domitillam Flavii Clementis Consulis ex sorore nepotem in insulam Pontiam relegatam, quia se Christianam esse testata sit.

SENECIONE II. ET SURA.

Domitianus occisus in palatio, anno ætatis suæ xxv.

NERVA X. regnavit annum unum & menses quatuor.

TRAJANO VI. ET MAXIMO.

Julius a Tiberiade Judæorum scriptor agnoscitur.

Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus ordinatur tertius Cerdas.

Ajunt apollonium Joannem hoc tempore exilio solum, Ephelum recessisse: cum Senatus decrevisset, ut omnia quæ Domitianus statuerat, in irritum deducerentur.

Nerva morbo perit in hortis Sallustianis, anno ætatis suæ lxxxi. alii lxxxi. cum jam Trajanum adoptasset in filium.

TRAJANUS XI. regnavit (g) annis xviii. & mensibus septem. Trajanus Agrippinæ in Gallis Imperator factus, natus Italice in Hispania.

SENECIONE III. ET SURA II.

Ter-

(a) In Mf. Coll. unico, 64.

(b) Codices chronici Eusebiani assignant Tito annos duos menses duos. Pont. menses octo.

(c) Hunc Pontificem Romanum Anacletum vocant Mf. quatuor Colbertini. Ceterum unicus omnino antiquissimus. De quo vide notam Pontici pag. 584. & 585. Lege etiam alios qui contra unicum sub utroque nomine designari probant. Valer. not. ad Euseb. p. 40. col. 1. Cotier. not. ad const. Apost. p. 300. Nar. Alexand. to. i. p. 555. & alios.

(d) Suetonius rationem reddit hujus edicti per Italiam & provincias, & quod nimis vinearum fru-

dit negligi arva existimaret: unde conscribit Ponticus in notis, p. 594. pro in Ulybri, legendum fusca, in ubi: nisi intelligas distum pro, in arvis vicinis arvis. Vincta enim nonnulli arvis & locis habentis plerumque adjacent. Philosophus in vita Apollonii reddit aliam rationem, quod vineæ, pugnæ, castes ex ebrietate oriuntur.

(e) In Chron. Eusebii piperataria.

(f) In Eusebii Chronic. Chalchedica. Edit. Pont. Templum Minervæ Chalcedica.

(g) Apud Eusebium annis 19. mensibus 7. in quibusdam codicibus 6.

Terræ motu Afriæ quatuor, & duæ Græciæ urbes subvertit.

Trajanus de Dacis & Scythiis triumphavit.

URBANO ET MARCELLO.

CANDIDO ET QUADRATO.

COMMODO ET CEREALE.

Decreto Senatus, Nerva in Deos relatus.
Romanæ Ecclesiæ IV. Episcopus præfuit EVARISTUS annis 12.

Joannem Apostolum usque ad Trajani tempora Irenæus Episcopus permansisse scribit. Post quem Papias Hierapolitanus Episcopus, Polycarpus Smyrnæus, & Ignatius Antiochenus.

SENECIONE IV. ET SURA III.

GALLO ET BRADUA.

AFRICANO ET CRISPINO.

CRISPINO II. ET BOLENO.

PISONE ET RUSTICO.

Alexandriæ Ecclesiæ IV. Episcopus ordinatur nomine PRIMUS.

TRAJANO VII. ET AFRICANO.

TERTIA PERSECUTIO. Trajano adversus Christianos persecutionem movente, Simon filius Cleophae, qui in Jerusalem Episcopatum tenebat, crucifigitur: cui succedit Julius.

Ignatius quoque Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus Romam perductus, bestiis traditur. Post quem tertius constituitur Episcopus EROD.

CELSO ET CRISPINO.

ASTA ET PISONE.

Plinius secundus, cum quondam provinciam regeret, & in magistratu suo plurimos Christianorum interfecisset: multitudine eorum perterritus, quæsit de Trajano, quid factu opus esset: nuntiatis ei, præter obstinationem non sacrificandi, & antelucanos coetus, ad canendum cuidam Christo ut Deo, nihil apud eos repriori. Præterea (a) ad conferendam disciplinam, vetari ab his homicidia, furta, adulteria, latrocinia, & his similia. Ad quæ commotus Trajanus recripsit, hoc genus quidem hominum inquirendos non esse, oblatos vero puniri oportere.

MESSALA ET PEDONE.

Quintus Romanæ Ecclesiæ præfuit ALEXANDER annis 2.

EMILIANO ET VETERE.

NGRINO ET APRONIANO.

Plinius secundus Novocomensis insignis Orator, dum inivit apud Vesuvium, perivit: & tres Galatiæ civitates terræ motu excidit.

Post Julium IV. Jerusalemitanæ Ecclesiæ Episcopatum suscepit Zacharus: post quem quintus Tobias, cui succedit Iustus Benjamin, ac deinde septimus Joannes, octavus Matthias, in cujus locum novus constituitur Philippus.

CLARO ET ALEXANDRO.

ADRIANO ET SALINATORE.

ADRIANO II. ET RUSTICO.

SERVILIANO ET FULVIO.

Hoc tempore Judæi qui in Lybia erant, &

qui in Egypto, qui quæ apud Cyrenem & Thebaidem, adversus cohabitatores suos magnas seditiones movent.

Judæi (b) Alexandria rebellantibus, Trajanus Imperator Lybiæ Quietæ præcepit, ut eos e provincia exterminaret: adversus quos Quietæ aciem instruens, infinita eorum millia interfecit, & ob hoc Procurator Judææ ab Imperatore decernitur.

Salaminam urbem Cyprî subvertere Judæi.

Trajanus in Selinunte, sive, ut alii ferunt, apud Seleucia in Insula civitatem moritur, anno ætatis (c) lxxiv. Ossa ejus in uram auream collata, & in foro sub columna posita, solutæ omniū intra Urbem sepultus est.

ADRIANUS XII. regnavit annis xxi. Hic Italiciæ in Hispania natus, confobrinæ Trajani filius fuit.

VERO ET AUCURINO.

AVIOLA ET PANSIA.

Senatus Trajanum in Deos refert, & Adrianus reliqua tributorum urbibus relaxat, charitis publice incensis, plurimoque ipsis tributis liberat facit.

Adrianus Judæos capit, secundo adversus Romanos rebellantes.

PATERNO ET TORQUATO.

GLABRIONE ET APRONIANO.

Bellum gestum contra Sarmatas.

Romanæ Ecclesiæ VI. Episcopatum suscepit XISTUS (d) annis 12.

Alexandriæ V. Episcopus ordinatur Iustus.

ASIATICO ET QUINTILLIO.

Cephissus fluvius Eleusinum inundavit: quem Adrianus ponte conjungens, Athenis hyemem exegit.

VERO ET AMBIGUO.

GALLICANO ET TITIANO.

Jerusalemis post Philippum constituitur X. Episcopus Seneca: post quem XI. Julius: cui succedit XII. Levi: post quem XIII. Ephres: XIV. Joseph: XV. Judas. Hi omnes usque ad everisionem, quam per Adrianum Jerusalem passa est, ex Circumcisione Episcopi præferunt.

Terræ motu Nicomedia ruit, & Nicææ urbis plurima: ad quarum insurrectionem Adrianus de publico esse largitus impensas.

TORQUATO ET LIBONE.

CELSE ET MARCELLINO.

CAPTILINO ET APRO.

PONTIANO ET RUFINO.

Finis Cycli primi, & sequenti exordium.

Quadratus discipulus Apostolorum, & Aristides noster Philosophus, libros pro Christiana religione compositos edidit.

Serenus Grævus vir apissime nobilis, litteras ad Imperatorem misit: iniquum esse dicens clamoribus vulgi innocentium hominum sanguinem concedi, & sine ullo crimine, nominis tantum & fidei reos fieri. Quibus commotus Adrianus, Minucio Fundano Proconsuli Afriæ scribit, Sine objectu criminum Christianos non con-

(a) Mff. quinque Colb. Chron. Eusebii ad consuetudinem.

(b) Apud Eusebium, tam in Mff. Colb. quinque, quam in edit. Font. *desquædam*, aut *desquædam*.

miam.

(c) In Chron. Eusebii edit. Font. & Mff. duobus Colb. 61. Mff. tres, 73.

(d) In Eusebii Chron. anni 10.

condemmandos. Cujus epistolæ usque ad nostram memoriam extat exemplum.

AUCURINO ET SERGIANO.
TIBERIO ET SILANO.

Rome VII. Episcopus ordinatur Telephorus annis xi.

Antiochenæ Ecclesiæ IV. præficitur Cornelius.

SERGIANO II. ET VERO.
POMPEJANO ET ATILIANO.
Alexandriæ Ecclesiæ VI. præfuit Eumenes.
POMPEJANO II. ET COMMODO.
LELIO ET ALBINO.

Judæi in arma versi. Palestinam depopulati sunt, tenente provinciam Tarnio Rufo: cui ad opprimendos rebelles Adrianus militi exercitum.

CAMERINO ET NIGRO.

Basilides hæresiarches in Alexandria commoratur, a quo Gnostici. Hoc autem Basilides dilatabat a Simonis dogmate, quod cæli, ætels esse credebant, quo numero dierum annus includitur. Unde etiam quasi sanctum nomen commendabat, quod est ABRAXAS, quia hujus nominis litteræ, secundum supputationem Græcam, eundem numerum compleunt. Gnostici autem a presumptione excellentioris scientiæ nominati sunt, quos quidam Borboritas vocant, quasi cænosos, propter nimiam turpitudinem, quam in suis mysteriis exercere dicuntur. Tradunt autem fabulosissimam dogmata plena significationis. Animarum substantiam dicunt Dei esse naturam: Deum quoque bonum & Deum malum in sua perhibent habere doctrinas.

Barcochebas dux Judæorum, nolentes sibi adversus Romanum militem ferre subsidium, omnimodis cruciatus necat. Bellum Judaicum, quod in Palestinam gerebatur, finem rebus Judæorum posuit penitus oppressis. Ex quo tempore etiam introducti est Jerosolymam licentia ablata est; primum Dei auro, sicut Prophetæ vaticinati sunt, deinde Romanorum interdictio.

ANTONINO ET PRÆSENTE.

Jerosolymis primus ex gentibus constituitur Episcopus Marcus, cessantibus his qui fuerant ex Judæis.

ANTONINO II. ET PRÆSENTE II.
SEVERO ET SILVANO.

Ælia ab Ælio Adriano condita est, & in fronte ejus portæ, quæ Bethleem egredimur, fuit sculptus in marmore, significans Romanæ potestati subiacere Judæos.

Adrianus apud Bajas moritur major lx. annorum.

ANTONINUS TITUS cognomento Pius

XIII. cum filiis Aurelio & Lucia regnavit annis (a) xlii. & mensibus xii.

RUFINO ET TORQUATO.

Rome VIII. Episcopus ordinatur HYGINUS annis iv.

TORQUATO II. ET HERODE.
AVIOLA ET MAXIMO.

Antonicus pater patris appellatur.

(b) Valentinus hæresiarches, & Cæro magister Marcionis Romanæ venerunt. Valentinus de natura rerum multa fabulosa confixit, asserens xxx. æonas, id est sæcula, existisse, quorum sit principium Profundum & Silentium, quod Profundum etiam Patrem appellat. Cerdonius vero duo principia sibi adversantia dogmatizat, dominumque legis ac Prophetarum non esse Patrem Christi, nec bonum esse Deum, sed justum; patrem vero Christi bonum. Ex quibus, duorum velut ex conjugio, processisse perhibet intellectum & veritatem, & protulisse æonas octo. De intellectu & voluntate processisse Verbum, & protulisse æonas decem. Porro de Verbo & vita processisse hominem, & Ecclesiam protulisse æonas duodecim. Itaque VIII. & x. & xii. fieri trices æonas, habentes principium de Profundo & de Silentio. Christum autem a Patre missum, id est a Profundo, spiritale vel cælestis corpus secum attulisse: nihil assumpsisse de Virgine Maria; sed per illam, tamquam per rivum aut fistulam, sine ulla de eadem sumpta carne transisse. Negat etiam resurrectionem carnis, solum per Christum spiritum vel animam salutem accipere affirmant. (c) Christumque ipsum neque natum ex femina, neque habuisse carnem, nec vero mortuum, vel quidquam passum, sed simulasse passionem. Quidem eos in duobus principis suis ita duos perhibent deos dicere, ut unus eorum sit bonus, alter autem malus. Resurrectionem mortuorum negant, sperantes novum Testamentum.

Marcion quoque, a quo Marcionites appellantur, Cerdonis dogma sectatus est, hoc adiciens, ut non duo tantum, sed tria aliteret esse principia, unum scilicet bonum, alterum justum, tertium pravam. Quamvis tertii principii auctorem quidam Sirenum quendam, potius quam Marcionem fuisse existimant.

ANTONINO III. ET AURELIO.
GRATO ET SELEUCO.

Rome IX. Episcopus ordinatur PIUS (d) annis xv.

Hoc tempore Justinus Philosophus librum pro nostra religione conscriptum Antonino Imperatori tradidit.

Antio-

(a) In edit. Pont. 23. mens. 3. Mf. Colb. uno annis 12. Alii ut in textu nostro.

(b) In aliis codicibus, quos le præ manibus habuisse testatur est Ph. Labbeus, sic exprimitur hic articulus. Valentinus hæresiarches, & Cæro magister Marcionis Romanæ venerunt. Valentinus rerum naturæ duo dixit esse principia, profundum & silentium. A quibus 30. orta sunt sæcula. Profundum autem Patrem esse Christi, qui spirituale vel cælestis corpus habuit, nubigine de natura matris Virginis assumptus, sed per ipsum, tamquam rivum, sine carnis humana veritate transiit. Resurrectionem quoque car-

nis negant, spiritum tantum vel anime promittunt salutem. Cæro quoque duorum principiorum, id est, animæ boni, & alterius mali asserit fuisse: & Patrem Christi Deum esse legis ac prophetarum negavit. Christum ipsum neque natum ex femina, neque habuisse carnem, nec vere passum, nec vere mortuum dixit. Resurrectionem etiam carnis refutavit, & Testamentum veteris sperandam esse decernit.

(c) Vox bonum, addidit ex Augustino lib. de Hæres. lxx. 22.

(d) Mf. unus ex Colb. annis 10. Mf. tres annis 12. Quatuor Mf. antiquior & edit. Pont. annis 15.

Antiochie V. Episcopus constituitur Hexas,
ANTONIO IV. ET AURELIO II.
LARGO ET MESSALINO.
TORQUATO III. ET JULIANO.

Alexandrie VII. Episcopatum suscipit Mas-
cus.

ORPHITO ET PRISCO.
GLABRIONE ET VETERE.
GORDIANO ET MAXIMO.
GLABRIONE II. ET ROMULO.
PRÆSENTE ET RUFINO.
COMMODO ET LATERANO.
VERO ET SABINO.
SILVANO ET AUCURINO.
BARBARO ET REGULO.

Alexandrie Ecclesie VIII. præfuit Celadion.
TERTULLO ET SACERDOTE.

Crecentis Cynicus in nostri dogmatis Philoso-
phum Julinum, a quo ob nimiam gulam præ-
varicator Philoſophiæ arguebatur, persecutio-
nem suscitavit, in qua ille gloriæ pro Christo
sanguinem sudavit.

QUINTILLO ET PRISCO.
VERO II. ET BRADUA.

Romane Ecclesie Episcopatum x. suscipit
ANICETUS annis x. sub quo Polycarpus Ro-
mam veniens multis ab hæretico errore cor-
rexit.

ANTONIO III. ET AURELIO III.
P. C. ANTONINI III. ET AURE-
LI II.

Jerusalem Episcopatum post Marcum xviii.
suscepit Cassianus. xviii. Publius. Maximus.
xix. deinde xx. Julianus: sic xxi. (a.) Gera-
mus: xxi. Symmachus: tum xxii. Cæsar.
xiii. Julianus: atque inde xiv. Cæsar.

Antoninus Pius apud Lorium in villa sua.
xii. ab Urbe missio moritur, anno vite sue
lxxii. (b.) alias lxxvi.

M. ANTONINUS, qui & VERUS, &
L. AURELIUS COMMODUS xiv. regnavit
annis xix. & mense uno.

DUOBUS AUGUSTIS.

Hi primitus æquo iure imperium simul ad-
ministraverunt, cum usque ad hoc tempus sin-
guli Augusti fuerint.

RUSTICO ET AQUILIO.
LELIANO ET PASTORE.
MACRINO ET CELSO.
ORPHITO ET PUDENTE.
PUDENTE II. ET POLLIONE.

Alexandrie IX. præfuit Agrippinus.
QUARTA PERSECUTIO. Persecutione
vita in Asia, Polycarpus & (c.) Petronius fece-
runt martyrium: quorum scriptæ quoque ser-
vatur passionum.

In Gallia quoque plerumque ob nomen Dei in-
terfecti: quorum usque in præsentem diem con-
dita libris cœramina perseverant.

VERO IV. ET QUADRATO.

APRONIANO ET PAULO.

Romane Ecclesie Episcopatum xi. suscipit
SOTER (d.) annis viii.

APRONIANO ET PAULO.

Antiochie vi. Episcopus ordinatur Theophil-
us, cuius plurima ingenii opera extant.
PRISCO ET APOLLINARE.

CETHEGO ET CLARO.

Lucius Imperator anno regni sui ix. five, ut
quidam putant, (e.) x. inter Concordiam &
Altinum apoplexia extinctus est.

Antonino Imperatori Mellio Afriano Epi-
scopus Apologiticum pro Christianis tradidit.

Apollinaris Afriani Hierapolitanus Episcopus
inignis habetur.

Eodem tempore Dionysius Episcopus Corin-
thium clarus fuit, & Pinytus Cretensis vir
eloquentissimus.

Hæc tempestate pseudopropheta, quæ Cata-
phryges nominatur, accepit exordium, Monta-
no auctore, (f.) Priscæ Maximillæ infans
vitiis. Nomen erroris provincia Phrygia ex-
dit: quia inventores ejus ille primus exte-
runt, ibique vixerunt, & nunc etiam in eis-
dem partibus populos habent. Adventum Spi-
ritus sancti a Domino promissionem, in legatos,
quam in Apolosium fuisse afferunt: secundas na-
picias pro fornicationibus habent; & ideo dicunt
esse permittit apostolum Paulum, quia ex parte
sciebant & ex parte propheta: nondum enim
venerat quod perfectum est. Hoc autem perfectum
in Montanum, & in ejus prophetissas
venit. Nam de infans anticali sanguine, quem
de toto ejus corpore minutis punctationum vul-
neribus errorum, quasi Eucharistiam suam
conficere perhibent, miscentes cum farina,
panemque inde facientes. Qui puer, si mortuus
fuerit, pro martyre habetur; si autem vixerit,
pro maximo sacerdote.

SEVERO ET HERENNIANO.

(g.) Tatianus Hæreticus, a quo appellati
Escratizæ, quorum dogma est non admittere ad
communione suam nisi continentem, de eos qui
seculo ita renuntiaverint, ut propria nulla pos-
sident.

(h.) Bardeſanes quoque alterius auctoris erro-
ris, eodem tempore innovat, in Valentini hæ-
retici ex parte prolapsus.

ORPHITO ET MAXIMO.

SEVERO ET POMPEJANO.

In regione Quadorum exercitu Antonini Im-
pera-

(a) In Eusebii Chronico, Gaius.

(b) Editio Pontac. cum Mf. quatuor Colb. ha-
bent 77. Mf. alius item Colb. 72.

(c) Apud Eusebium Pionius, aut Pionius.

(d) Mf. Colb. unus atque non contemenda, an-
nus 24. cum ali. & edit. habent, anni 8.

(e) Codices Eusebii Chronici habent 19.

(f) In libro Eusebii Chronici, Priscilla.

(g) Auctor legitur articulus iste in codicibus aliis
a Ph. Labbeo viis. Tatianus hæreticus agnoscitur
a quo appellati Escratizæ. Nuptias damnant, pa-

resque eas fornicationi, & omni suspitioni esse des-
tinant: nec recipiunt in consortium maritum vel femi-
nam conjugio utentem. Preterea quoddam societa-
tum de fabulis Valentini sequuntur. Sabuli primi do-
minis contradicunt.

(h) Articulus sequenti ibidem diffusiori sermone
legitur. Bardeſanes cum aliquando in suis scrip-
tis, qui Bardeſanes cum aliquando in suis scrip-
tis, posita in Valentini transiit erroris, quam-
vis non omnia ejus scintilla sit.

peratoris sui oppresso, (a) pluvia divinitus missa est: cum e contrario Germanos & Sarmatas fulmina percuterentur, & plurimos eorum interficerent. Erant littere Marc Aurelii gravissimi Imperatoris, quibus illam Germanicam fidem, Christianorum militum precationi imbre concessio, disculsum contestatur.

GALLO ET FLACCO.

PISONE ET JULIANO.

POLLIONE ET APRO.

COMMODO ET QUINTILLO.

Antoninus Commodum filium suum confectum regni facit.

ORPHITO ET RUFO.

Antoninus cum filio de hostibus triumphavit, quos per triennium apud (b) Carnuntum habens stativa castra valaverat.

COMMODO II. ET VERO II.

Alexandria X. ordinatur Episcopus Julianus.

Antoninus in Pannonia morbo perit.

COMMODO XV. regnavit annos XIII.

PRÆSENTE ET BURRO.

Irenæus Lugdunensis Episcopus insignis habetur.

Commodus Septembrem mensem nomine suo appellavit.

MAMERTINO ET RUFO.

Thermæ Commodianæ Romæ factæ.

COMMODO IV. ET VICTORINO.

Jerusalem XXI. ordinatur Episcopus (c) MORMIUS: postquam XVII. Antoninus, XVIII. Valens, XIII. DACHIANUS, XII. NARCISUS, XXI. DIUS, XXIII. GERMANIO, XXIII. GORDIUS, XXIV. alius NARCISUS.

MARULO ET HELIANO.

MATERO ET BRADUA.

COMMODO V. ET CLABRIONE.

CRISPINO ET HELIANO.

FULCIANO ET SILANO.

Alexandria XI. constituitur Episcopus Deme-
trianus annis XI.

Commodus Colossi capite sublato, suæ imaginis caput iussit imponi.

Serapion Antiochia Episcopus VI. ordinatur.

DUOBUS SILANIS.

COMMODO VI. ET SEPTIMIANO.

APRONIANO ET BRADUA.

Commodus multos nobilium interficit.

COMMODO VII. ET PERTINACE.

Commodus stangulatur in domo Vestiliani.

S. Proffer. Tom. I.

HELVIUS PERTINAX XVI. regnavit men-
ses sex: qui cum major septuagenario præfeturam Urbis ageret, ex Senatus consulto imperare iussus est.

Rome Episcopatum suscepit XIII. VICTOR
annis XII. cuius (d) non mediocria de religio-
ne extant volumina.

Pertinax obsecrans Senatu, ut uxorem suam Augulam, & filium suum Cæsarem faceret, contraxit: sufficere testatus, quod ipse regnasset invit.

Pertinax occiditur in Palatio, scelere Juliano juniperiti, quem postea Severus ad Pontem Milvium interfecit.

SEVERUS XVII. regnavit annis XVIII. Qui
ortus provincie Tripolitane oppido Lepti, Ro-
lus ex Africa usque in pacentem diem ex Ro-
manis imperatoribus fuit, & in honorem Per-
tinacis se coenominari iussit.

FALCONE ET CLARO.

SEVERO ET ALBINO.

TERTULLO ET CLEMENTE.

LEXTRO ET PRISCO.

Clement Alexandrinæ Ecclesie Presbyter
& Pantenis Stoeici Philosophus in disputatione
dogmatis nostri disertissimi habentur.

LATERANO ET RUFINO.

Narcisus Jerusolymorum Episcopus, & Theo-
philus Cæsariensis, Polycarpus quoque & Ba-
chilus Asiane provincie Episcopus, hæc tem-
pora illustraverunt.

SATURINO ET GALLO.

ANULINO ET FRONTONE.

SEVERO II. ET VICTORINO.

FABIANO ET MUCIANO.

SEVERO III. ET ANTONINO.

Hoc tempore bellum Iudicum & (e) Sar-
maticum; & Severus de nominibus gentium sub-
actum, Parthicus, Arabicus, Adiabenicus ap-
pellatus est.

Questione orta in Asia inter Episcopos, an
secundum legem Moysi decima quarta mensis
primi Pascha observandum esset. Victor Roma-
nus, urbis Episcopus, & Narcisus Jerusolymor-
um, Polycrates quoque & Irenæus & Bachi-
lus, plurimique Ecclesiarum pastores, quid eis
probabile visum fuerit litteris ediderunt, quo-
rum memoria ad nos usque perdurat.

GETA ET PLAUTIANO.

CHILONE ET LIBONE.

B b

Rome

(a) Flora de hac pluvia divinitus missa orationibus Christianorum, apud Orosium lib. 7. cap. 15. Eusebium lib. 5. cap. 5. qui illa transcripti, prorsus ad verbum est Tertullianus in Apolog. cap. 5. & ad Scapulam, Nicephorus lib. 4. cap. 12. Justinum in Apolog. Discomum lib. 20. Dion. qui artibus magicis tribuit hanc pluviam, Capitolinum, qui precibus Antonini erga Deum extorcat ait. Xiphilinus tradit legem (Christianorum) idem vocatam fuisse *Kapitonijs* id est *Capitolinam*. Anno 12. Antonini contrisse patet ex litteris ipsius Imperatoris ad Senatam, de tanta victoria precibus Christianorum oblata, quæ ex Bibliotheca Vaticana reperitur apud Orosium in Fastis pag. 356. in quibus inscribitur, Antoninum fuisse Tribunitie potestatis. Il-
tum ex nummis & veteribus inscriptionibus, ex quibus dignoscitur fuisse 15. Tribunitium potestatem eo anno quo ipse Antoninus suscepit imperium. Hæc Pontius, in notis pag. 314. & 315.

(b) M. unicuique, Carnuntum. Carnuntum urbs est in Pannonia ex Ptolemaeo, lib. 4. cap. 11. & lib. 3. cap. 3. & Anton. in itinere. Sunt viri docti qui putant idem esse quod hodie *Perinilla* dicitur in Austria, ubi videntur moles & situs castrorum. Pontius.

(c) In Eusebio Chron. Maximus XXXI. Dacheianus. (d) Adest negans particula a codicibus Eusebianis.

(e) Libri Chronici Eusebiani, dempto Manuscripto Colb. uno, Samaritanico, vel Samaritanico. De quo Pontius in notis pag. 631. Germanice communis testis (qua Samaritanico dicitur) & eam sequuntur, præter alia exemplaria, Chaldaei, Syriaci, Armeniaci. Quod enim Severus bellum Sarmaticum indicavit, nullum, quod sciam scriptum. Erat dissimilis vis air, se magnam invenisse bellum Iudicum a Severo gestum. At potest illud hic ad verbum.

Romæ XIV. Episcopus fuit ZEPHIRINUS annis (a) xiv.

QUINTA PERSECUTIO. Persecutione Christianis facta, Leonides Origenis pater gloriose martiris morte translatus est.

Alexander quoque ob confessionem Domini nomen clarus exitit.

Qua tempestate Perpetua & Felicitas pro Christo passæ sunt, Nonis Martii, apud Carthaginem Africæ in castris bellis deputatæ.

ANTONINO II. ET GETA.

ALBINO ET ÆLIANO.

APRO ET MAXIMO.

Clemens multa conficit.

ANTONINO III. ET GETA III.

Clodio Albino, qui se in Gallia Cæsarem fecerat, interfecto Lugduni, Severus ad Britanniam transfretavit, ut receptas provincias ab incurfione barbarica faceret tutiores, fossam & aggerem per cxxxii. millia passuum a mari ad mare deduxit, & non multo post intra Britanniam Eboracæ moritur.

POMPEJANO ET AVITO.

FAUSTINO ET RUFINO.

ANTONINUS cognomento **CARACALA** Severi filius XVIII. regnavit annis sex.

GENTIANO ET BASSO.

DUOBUS ASPRIS.

Antiochiæ IX. Episcopus constituitur Asclepiades: Jerosolymis vero xxxv. Alexander, adhuc vivente Narcisso: & cum eo pariter Ecclesiam regit.

ANTONINO IV. ET BALBINO.

MESSALA ET SABINO.

Finis Cycli secundi, & initium tertii.

LETO ET CEREALE.

SABINO II. ET VENUSTO.

Antoninus interitici inter Edissam & Charas, anno ætatis fux xliiii.

MACRINUS XIX. regnat anno uno.

PRÆSENTE ET EXTRICATO.

Antiochiæ X. Episcopus ordinatur Philetus. M. AURELIUS ANTONINUS XX. regnavit (b) annis tribus.

ANTONINO ET ADVENTO.

Romæ Episcopatum suscepit XV. CALLISTUS (c) annis sex.

Macrinus occiditur in Archelaide.

Antoninus Romæ Thermas nominis sui ædificavit.

ANTONINO II. ET SACERDOTE.

ANTONINO III. ET COMAZONTE.

GRATO ET SELEUCO.

Antoninus Romæ tumultu militari occiditur. ALEXANDER Mammææ filius XXI. regnavit annos xiiii. sumpto nomine ab Imperatore Alexandro.

Alexander Xerxes regem Persarum gloriose vincit.

MAXIMO ET ÆLIANO.

JULIANO ET CRISPINO.

●

Romæ XVI. Episcopus creatur URBANUS annis ix.

(d) His temporibus Sabellius fuisse perhibetur. Cujus error est, ut in Trinitate divina, quem nominat Patrem, eundem Filium, eundem asserat Spiritum sanctum. Uade impietatis istius impoltores merito etiam Patropassiani vocantur: qui hoc sentientes, passionem Domini nostri Jesu Christi, quam pro humani generis salute pertulit, Patri convincuntur asserere. Ulpianus Jurisconsultus insignis habetur.

FUSCO ET DEXTRO.

Thermæ Alexandrinæ Romæ edificatæ.

ALEXANDRO II. ET MARCELLO.

ANIANO ET MAXIMO.

ALBINO ET MAXIMO.

(e) Geminus Presbyter Antiochenus, & Hippolytus, & Beryllus Episcopus Arabiæ Boitrenus clari scriptores habentur.

Antiochiæ XI. Episcopus fuit Zebennus.

MODESTO ET PROBO.

Alexandrinæ Ecclesiæ XII. præest Episcopus Heraclas.

Hoc tempore Origenes Alexandrinæ clarus videbatur. (f) Hic qui per multam eloqui facultatem, perverfæ quædam est conatus altrare, condense libros, quorum est titulus *peri dialysis*, in quibus, præter multa sacre doctrine adferta, etiam de commutatione hoc totius rationalis creaturæ assertit, quod non solum impiorum animæ, sed & ipse quoque diabolus, longa purificatione revocandus sit in suam originis dignitatem: succedentibus sibi semper resolutionibus de bonis ad mala, & de malis ad bona. Quia hæc alternatio non possit non esse perpetua, & vicissim ut de miseris beati, & de beatis miseri.

ALEXANDRO III. ET DIONE.

GRATO ET SELEUCO.

POMPEJANO ET FELICIANO.

LUPO ET MAXIMO.

Romæ XVII. Episcopatum suscepit PONTIANUS annis (g) quinque.

Alexander apud Mogontiacum tumultu militari occiditur.

MAXIMO ET PATERNO.

MAXIMINUS XXII. regnavit annis tribus.

MAXIMO II. ET URBANO.

SEVERO ET QUINTIANO.

MAXIMINO ET AFRICANO.

SEXTA PERSECUTIO. Maximinus adversus Ecclesiarum Sacerdotes persecutionem movet.

Maximinus Aquilejæ a Pupieno occiditur.

GORDIANUS XXIII. regnavit annis sex.

PERPETUO ET CORNELIANO.

Romæ XVIII. sit Episcopus ANTERUS: post cujus unum mensem XIX. constituitur FABIANUS annis xiiii.

PIO ET PROCULO.

GORDIANO ET AVIOLA.

SA-

(a) Editio Pont. 17. Mf. tres Colbert. 18.

(b) In codicibus Eusebianis notantur, *annis quatuor*.

(c) Editio Pontiaci: *annis 5. Mf. tres, annis quatuor: unus 15. alius 5.*

(d) Hæc adduntur in nostra Editione ex Auctua-

rio quod Ph. Labbei Chronica Eusebiano & Hieronymiano subiungunt.

(e) Quidam Mss. *Geminus*: alii, *Griuanus*.

(f) Hæc quæ sequuntur articulo addita habentur ex Auctuario Ph. Labbei tom. 1. Biblioth. novæ.

(g) In Mf. Colb. uno, *novem*.

SABINO ET VENUSTO.
GORDIANO II. ET POMPEJANO.
ATTICO ET PRÆTEXTATO.

Gordianus cum Parthorum natione superata victor revertitur ad patriam, fraude Philippi Præfecti Prætorio haud longe a Romano solo interfecit eum.

PHILIPPUS XXIV. regnavit annis septem.

ARIANO ET PAPPO.

Philippus Philippum filium suum conforsem regni facit: prius omnium ex Romanis Imperatoribus Christianus fuit.

PEREGRINO ET EMILIANO.

PRÆSENTE ET ALBINO.

PHILIPPO II. ET PHILIPPO.

Regnantibus Philippus millesimus Romanæ urbis annus explevit.

Philippus urbem sui nominis in Achaja cœdidit.

PHILIPPO III. ET PHILIPPO II.

EMILIANO ET AQUILINO.

Alexandriæ XIII. ordinatur Episcopus Dionysius.

Philippus senior Veronæ, Romæ junior occiditur.

DECIVS XXIV. regnat anno uno, & mensibus tribus.

DECIO ET GRATO.

DECIO II. ET RUSTICO.

SEPTIMA PERSECUTIO. Decius cum Philippo patrem & filium interfecisset, ob odium eorum persecutionem in Christianos movet. Antonius monachus nascitur.

Alexandro Ierolymorum Episcopo ob martyrium interfecto apud Cæsaream Palesinæ, & Antiochiæ Babylæ eadem gloria occiso, (a) Mazabam & Fabius Episcopi conlitiuntur.

Decius cum filio (b) in Abritto, quæ est civitas Myliæ, occiditur.

GALLUS & VOLUSIANUS Galli filius XXVI. regnavit (c) annis tribus & mensibus quatuor.

Romæ Ecclesiæ Episcopatum post Fabiani gloriosum mortem XX. suscepit CORNELIUS annis duobus, qui post biennium eodem martyrio coronatur.

GALLO ET VOLUSIANO.

VOLUSIANO II. ET MAXIMO.

Novatus Presbyter Cypriani Romam veniens, Novatianum & ceteros confessores filii sociat, eo quod Cornelius pernitentes apostatas recipisset. Ab hoc hæresis Novatianorum sumptum exordium, qui se propter munditiam, quam sibi superbissime arrogavit, Catharos appellari volunt: secundas nuptias (d) non admittunt, reconciliationem poenitentibus negant.

Antiochiæ (e) XIV. constituitur Episcopus Demetrius.

Romæ Ecclesiæ Episcopatum tenet XXI. LUCIUS mensibus (f) octo. Postquam XXII. STEPHANUS annis tribus. Extant ad utrumque Cypriani Epistolæ.

Gallus & Volusianus adversus Emilianum res novas in Mœcia molientem Roma profecti, (g) Interamnæ occisi sunt.

Emilianus tertio mense occupatæ tyrannidis extinctus est.

VALERIANUS & GALLIENUS XXVI. regnaverunt annis xv.

VALERIANO ET GALLIENO.

Cyprianus primum Rhetor, deinde Presbyter, ad extremum Carthaginensis Episcopus martyrio coronatur.

MAXIMO ET GLABRIONE.

Romæ XXIII. constituitur Episcopus XI- STUS annis (h) septem.

OCTAVA PERSECUTIO. Valerianus in Christianos persecutionem movet.

VALERIANO III. ET GALLIENO II.

Valerianus a rege Persarum Sapore capitur, ibique servitute misera confectus.

TUSCO ET BASSO.

Valerianus in Persas ducto, Gallienus nostris pacem reddidit.

Antiochiæ XV. ordinatur Episcopus Paulus Samosatensis.

EMILIANO ET BASSO.

SECULARE ET DONATO.

GALLIENO IV. ET GENTIANO.

Gallieno in omnem lasciviam dissolutio, Germani Ravennam usque venerunt. Alamanni vastatis Galliis in Italiam transiere. Græciæ, Macedonia, Pontus & Asia per Gothos depopulatæ sunt. Quadi & Sarmatæ Pannonias occupaverunt. Germani Hispanias obtinentibus. Tarraco expugnata est. Parthi Mesopotamiam tenentes Syriam incursum verunt.

GALLIENO V. ET VICTORINO.

ALBINO ET MAXIMO.

Alexandriæ XIV. Episcop. ordinatur Maximus. Romæ XXIV. præficitur Episcopus DIO- NYSIUS (i) annis xi.

GALLIENO VI. ET SATURNINO.

VALERIANO ET LUCILLO.

Ierolymorum Episcopatum tenet xxxvii. Hymenæus.

GALLIENO VII. ET SABINULO.

Paulus Samosatensis a cunctarum predicatione deficit. Aeternis hæresim fuscitæ, quæ asserit Christum non semper fuisse, sed initium ejus ex quo de Maria natus est prædicat, nec cum aliquo amplius quam hominem putat. (k) Hu- jus

B b 2

(a) Mf. Colb. unus *Arabanus*, Quatuor alii & edit. Pont. *Mazabam*.

(b) Mf. Colb. unus, in *Abritis*. Mff. Colb. tres, a *Braus*.

(c) Apud Eusebii Chronicon ubique, *annis duobus*.

(d) Hæc verba, *non admittunt reconciliationem poenitentibus negant*, ex codicibus in Auxustio tom. 2. Biblioth. Labbei expressis, substituitur pro verbis *vere similibus*, quibus antea legabatur, *deserentes*, ad *poenitentiam non admittentes*.

(e) Numeratur 23. in editione Pontaci & Mf. Colb. unico. In aliis dicitur 14.

(f) In Mf. Colb. unico, *septem*.

(g) Apud Eusebium, in *Foro Flaminii*, vel ut alii putant *Interamnæ*.

(h) In edit. Pontaci, & Mf. Colb. *annis octo*. Mf. unus omittit *Sextum*. Mff. tres alii *Sexto* *Diocletianum* præire volunt, proxi annos 11. posterius g. assignantes.

(i) In edit. Pont. annis 12. Mf. Colb. *annis 9*. (k) In Auxustio tom. 1. Biblioth. Mff. Labbei ex Mf. Hæc *hæresis prius Arrianensis fuit, sed effusa est* *versus Paulum Samosatensem in caelestium principum, accedente pulchra prævaricatione Phidino, qui dicitur esse ut discipuli carum Photiniani, quam Paulus nunc celestibus nuncupavit, hoc baptizati, &c.* ut sup.

ius erroris etiam Photinus affector fuit, qui vehementiori studio, ut sectatores impietatis huius Photiniani potius, quam Pauliniani dicerentur obtinuit. Hos baptizari in Ecclesia catholica Synodus Nicena constituit. Unde credendum est eos regulam baptismi non habere.

Antiochie in locum Pauli xvi. ordinatur Episcopus Domnus.

PATERNO ET ARCHESILAO.

PATERNO II. ET MARIO.

CLAUDIUS XXVIII. regnat anno uno, necrobis novem.

CLAUDIO ET PATERNO.

Claudius Gothos Illyricum & Macedoniam vastantes superat: ob quos illi in Cutia clypeus aureus, & in Capitolio statua aurea collocatur.

ANTIOCHIANO ET ORPHITO.

Claudius Simili moritur, cuius frater, Quintillus.

(a) Claudius a Senatu Augustus appellatus, septimo decimo die imperii sui Aquileje occiditur.

AURELIANUS XXIX. regnat annos quinque, menses sex.

VALERIANO ET BASSO.

Antiochie XVII. ordinatur Episcopus (b) Timarus.

Aurelianus, Tetrico apud Catalaunos potente exercitum suum, Gallias recepit.

QUIETO ET VOLDUMIANO.

Zenobia (c) apud Emmas haud longe ab Antiochia vincitur, quae occiso Odozero marito Orientis tembat imperium. In qua pugna Irenaeus adversus eam dimicavit Pompejanus dux cognominatus Francus.

TACITO ET PLACIDIANO.

Eusebius Laodiceus Episcopus insignis habetur.

Aurelianus Romae triumphante Tetricus & Zenobia praecesserunt. Ex quibus Tetricus Corrector postea Lucaniae fuit, & Zenobia in Urbe summo honore concessit, a qua hodieque Romae Zenobia familia nuncupatur.

AURELIANO ET CAPITOLINO.

Rome XXV. Episcopatum suscepit FELIX annis quinque.

AURELIANO II. ET MARCELLO.

Aurelianus cum adversus nos persecutionem movisset, fulmen juxta eum comitatus ejus ruit: ac non multo post inter Constantinopolim & Heracleam in (d) Conophrurio vice verteris occiditur.

TACITUS XXX. regnat mensibus sex: quo apud Pontum occiso FLORIANUS XXXI. obtruncat imperium, regnavitque diebus xxviii.

Florianus apud Tarsum interfecto, PROBUS

XXXII. regnat annis sex, mensibus octo, alias quatuor.

PROBO ET PAULINO.

Anatolius Laodiceus Episcopus, Philosophorum disciplinis eruditus, plurimum sermone celebratur.

Inana Manicheorum heresis exorta, (e) Persia quodam, qui Manes vocabatur, auctore. Quorum impietates & sacrilegia ac turpitudines explicare in hoc opere nimis longum est. Sufficit enim sciri quod duo adversa fidei & coeterna principia, & duas boni scilicet & mali afferunt esse naturas. De Christo nihil secundum veritatem sentiunt. Cujus nativitatem ex Maria secundum carnem, & passionem & resurrectionem, simulationes dicunt fuisse, nec ita, ut praedicantur effecta. Vetus Testamentum & Prophetas refutant, Scripturarumque illarum non Deum bonum, sed male naturae principem auctorem opinantur. De novo Testamento ea accipiunt quae putant apocryphis consonare. Resurrectionem carnis negant, nuptias damnant, adulterinos concubitus pro licitis habent, baptismum regenerationis nihil conferre existimant. Sacra eorum tam nefanda quam mores.

PROBO II. ET PATERNO II.

PROBO III. ET PATERNO III.

MESSALA ET GRATO.

Antiochie XVIII. constituitur Episcopus Cyrillus.

Romae XXVI. ordinatur Episcopus EUTYCHIANUS mensibus octo: post quem CAJUS XXVII. creatur annis xv.

PROBO IV. ET TIBERIANO.

PROBO V. ET VICTORIANO.

Alexandriae XV. Episcopus praefuit Theonas. Probus tumultu militari apud Sirmium in Turri, quae ferrata vocabatur, occiditur.

CARUS cum filiis CARINO & NUMERIANO XXXII. regnavit annis duobus.

CARO ET CARINO.

CARO II. ET NUMERIANO.

Carus Narbonensis, cum omni Parthorum regione vallata, & Cochen & Ctesiphontem nobilissimas hostium cepisset urbes, super Tigrim castra ponens, summus idus interit. Numerianus autem cum ob oculorum dolorem laedica veheretur, infidus Apri socii sui occisus est. Porro Carinus praelio apud Margum victus occubuit.

DIOCLETIANUS XXXIV. regnavit annis xx.

DIOCLETIANO ET ARISTOBULO.

MAXIMO ET AQUILINO.

Diocletianus in consortium regni HERCULIUM

(a) Aliter in Chronico Eusebii tam in edito, quam in Mss. Colb. post illa, Symus moritur. Quintinus Claudii frater a Senatu &c. nec repetitur vox haec, Claudius.

(b) Mss. tres Timotheus: alios, Timotheus vel Timens: alius Timens, cum edit. Pontici.

(c) Mss. Colb. quatuor Timar. Deinde pro O. deano, omnes Eusebii codices Odrato, vel Desato.

(d) Interpretes Codicum Nilaender, in loci hoc dicitur, Novumcastrum, ipsorum lingua. Ponticus in quous pag. 618.

(e) In Auctuario Labbei Biblioth. novae tom. 1. Manichaei Manes quidam auctor demonstrantur dignitatis fuisse: apud quos duo principia praedicantur, boni scilicet & mali: quorum naturae adversa fidei & coeterna semper existunt: de quorum compugnantia prodigiosa fabulae & mendacia vana commenta sunt, promittentes discipulis suis purgationem per sacrilega iustitiam, in quibus nihil est, nisi caritabilis iniquitatis confederationis officina. Triflammam vetus non recipiant, corruptamque per omnia Evangelicam veritatem.

LIUM MAXIMIANUM affinit. Qui rusticorum multitudine oppressa, quæ seditioni quæ (a) Bagadarum nomina indiderat, pacem Gallis reddidit.

Caraulus sumpta purpura Britannias occupavit.

DIOCLETIANO II. ET MAXIMIANO II. ET JANUARIO.

Constantius & Galerius Maximianus assumuntur in regnum. Quos Diocletianus ut etiam affinitate conjungeret, Constantio. privam Herculi Theodoram uxorem dedit, Galerio autem filiam suam Valeriam tradidit: utque hæc conjugia firmaret, ambos repudiare uxores suas, quas prius habebant, coegit.

BASSO ET QUINTIANO. DIOCLETIANO III. ET MAXIMIANO III.

TIBERIANO ET DIONE. HANNIBALIANO ET ASCLEPIODOTO.

DIOCLETIANO IV. ET MAXIMIANO IV.

Primus Diocletianus adorari se ut Deum iussit, & gemmas vestibus calceamentisque inferi: cum ante eum Imperatores in modum iudicum (b) sollicitaretur, & clamare tantum purpurea a privato habitu discernentur.

CONSTANTIO ET MAXIMO. TUSCO ET ANULLINO.

Rome XXVIII. Episcopatum suscepit (c) MARCELLINUS annis ix.

DIOCLETIANO V. ET CONSTANTIO II.

Jerusalem XXXVII. Zabdas. Episcopus ordinatur.

MAXIMIANO IV. ET MAXIMIANO II.

FAUSTO ET GALLO.

Vetorius Magister militie Christianos persequitur.

FINIS CYCLI TERTII, QUARTIQUE PRINCIPIIUM. DIOCLETIANO VI. ET MAXIMIANO V.

S. Prosper. Tom. I.

CONSTANTIO III. ET MAXIMIANO III.

Therma Diocletianæ Romæ, & Carthagine Maximianæ edificatæ.

Jerusalem XXXVIII. Episcopus præfuit Hermion.

Antiochiæ XIX. constituitur Episcopus Tyranus.

Alexandriæ Ecclesiæ XVI. post Theonem ordinatur Episcopus Petrus, qui postea perfectionis anno nono gloriæ martyrium persequitur.

TITIANO ET NEPOTIANO. CONSTANTIO IV. ET MAXIMIANO IV.

Diocletianus & Maximianus Augusti ingenti pompa Romæ triumpharunt, antecedentibus eorum eorum Narsis conjuge, sororibus, liberis, & omni præda, qua Parthos spoliarant.

DIOCLETIANO VII. ET MAXIMIANO VI.

NONA PERSECUTIO. Decimo nono anno Diocletiani, mense Martii, in diebus Paschæ Ecclesiæ subvertitur sunt.

DIOCLETIANO VIII. ET MAXIMIANO VII.

Secundo anno persecutionis Diocletianus Nicomedie, Maximianus Mediolani purpuram deposuerunt.

GALERIUS XXXV. biennio solus imperium tenuit, (d) mos cum alio annis sex.

CONSTANTIO V. ET MAXIMIANO V.

Rome XXIX. Episcopus constituitur EUSEBIUS: post ejus septimum mensem. xxx. Ecclesiam tenet MELCHIADES (e) annis tribus.

CONSTANTIO VI. ET MAXIMIANO VI.

His consulibus Timotheus Romæ pro Christo passus est X. kal. Julius. Maximianus & Severus a Galerio Maximiano Cæsares facti.

Constantius XVI. imperii sui anno diem obiit in Britannia Eboraci. Post quem filius ejus CONSTANTINUS (f) ex concubina Helena procreatus.

B b 3.

(a) Mff. tres Colb. Bagadarum.

(c) Apud Eusebium in Chronico, tam edito, quam in Mff. quinq. Colb. solatantur.

(d) In uno ex Colb. codicibus, Marcellianus. Atque tamem lesio moris est recepta, ut observat Pontanus in notis in Eusebii Chronicum p. 68. ubi solum hac soluit. Mirum autem est Eusebium præterisse Marcellum, cum de anno Marcellino loqueretur, sed forsitan deceptus fuit similitudine nominum. Tamen ex Augustini Epist. 165. (nunc 53.) Optato lib. 8. Martyrologio, & omnibus historicis constat duos & decessisse fuisse Marcellinum & Marcellum. Non tamen cessare in Ladoens. Mff. ita haberi ad annum 22. Diocletiani: Romane Ecclesiæ xxviii. Episcopatum suscepit Marcellianus annis vii. Marcellus annis xii, cum in alio sit tantum expressum nomen Marcellini seu Marcelliani, & illi tribuuntur anni 9. Hanc Marcellinum ad insulas Ecclesiasticas imperatorum si oris anno 9. Diocletiani, allegari poterit, Q. V. Mart. f. anno 10. Fa. & Imperator, f. anno 11. Pi. fin. annum anno. 12. Pax. Peta. L. (Mff. sunt quos pro oculis habuerat) quibus adserbo, Sic enim facilius comprehenditur annis 15. Cuius Gaii f. p. roris Pontificis & anni 9. qui inter hunc, & Eusebium ejus successorem interponendi sunt. Adde quod minus recedat a summis. ubi Barosso & Ouphrio, qui sedis istius insinuat a decimo tertio Diocletiani numerant.

(a) Hec defunt in codicibus Chron. Eusebii, præter Mff. unum Colb. qui post hæc, Gelerius seu Hicorius Augustus imperium tenuit, addit, mense annis. xvi. Vide notam Pontani. pag. 673.

(b) Mff. Colb. unus, annis quatuor. Alius cum edit. Pont. annis sex. Tres alii, annis tribus.

(c) Hæc voce non indicatur Helenam Constantii Chori minime fuisse uxorem. Sed alias sic vocabatur quæ sine indotata, sive alii insignibus carens quæ matribus familiis competeant. Licet ergo non ejus esset fortis Helena, quæ iuxta leges viro celsæ Imperatoris Vespasiani onondo, & Claudio II. Imperatori consanguineo jungeretur: patet tamen ex numismatibus antiquis, ipsam ex legitimo matrimonio vinculo Constantio Choro adhaerisse: quicquid in contrarium protulerint quidam filii Constantini gloriæ amuli, aut etiam quidam e sanctis Patribus fama a maledictis disperse decepti, in contrarium sensisse videantur.

eratus, regnum invadit. Cujus regni initio quartus jam perfectionis annus agbatur.
CONSTANTINUS XXXVI. regnavit annis xxx. mensibus decem.

DIOCLETIANO IX. ET CONSTANTINO.

Maxentius Heroulli Maximiani filius, a Prætorianis militibus Romæ Augustus appellatur. Severus Cæsar a Galerio Maximiano contra Maxentium missus Ravennam, secundo imperii sui anno interficitur.

DIOCLETIANO X. ET MAXIMIANO VII.

LICINIUS a Galerio Carnuti Imperator factus.

Heroullus Maximianus a filia Fausta detectus, quod dolum Constantino pararet viro ejus, Maxime sapienter occiditur.

POST CONSULATUM X. ET VIII.

Quirinus Episcopus Scelicianus cum sociis gloriose pro Christo interficitur.

ITEM ANN. II. POST X. ET VIII. COSS.

Galerius Maximianus moritur (a) XXI. imperii sui anno, quod partim Cæsar, partim Augustus exegit.

Romæ XXXI. ordinatur Episcopus **SILVESTER** annis xvi.

MAXIMIANO VIII. ET LICINIO.

Maximianus persecutione in Christianos facta, cum jam a Licinio pavidus esset, apud Tarsum moritur, anno imperii sui sexto.

CONSTANTINO II. ET LICINIO II.

CONSTANTINO III. ET LICINIO III.

Alexandrie XVII. ordinatur Episcopus **Achillas**.

Maxentius juxta Pontem Milvium a Constantino superatus occiditur.

VOLUSIANO ET ANIANO.

Jerusalem XXXIX. constituitur Episcopus **Macharius**.

CONSTANTINO IV. ET LICINIO IV.

Pax nostra a Constantino reddita.
 Diocletianus haud procul a Salonis in villa sua Spalato moritur.

SABINO ET RUFINO.

Crispus & Constantinus filii Constantini, & Licinius adulescentes Licinii Augusti filius ex sorore Constantini, Cæsares appellantur. Quorum Crispum Laetantius erudit vir omnium suo tempore eloquentissimus, sed adeo in hac viri pupet, ut plerumque etiam necessariis indiguerit.

GALLICANO ET BASSO.

LICINIO V. ET CRISPO.

CONSTANTINO V. ET LICINIO CÆS.

Licinius Christianos de palatio suo pellit.
CONSTANTINO VI. ET CONSTANTINO CÆS.

Basilæus Amasæ Ponti Episcopus sub Licinio martyrio coronatur.

Alexandrie XVIII. ordinatur Episcopus **Alexander**.

CRISPO II. ET CONSTANTINO II.

(b) Arius Presbyter, ab Alexandro Episcopo de Alexandrina Ecclesia eiection, multosque impietati sociat, prædicans Patrem & Filium & Spiritum-sanctum non esse unius ejusdemque naturæ, aut, ut expressius dicitur, essentis; utpote creaturam: Spiritum vero sanctum creaturam creaturæ; id est ab ipso Filio creatum. Ad quam perfidiam coarguendam Synodus trecentorum decem & octo Episcoporum in Nicæam urbem Bithyniæ congregata, omnes hæreticorum machinas Homoulii oppositione dejecit.

PROBIANO ET JULIANO.

SEVERO ET RUFINO.

Constantinus Constantini filius Cæsar fitur.
CRISPO III. ET CONSTANTINO III.

Licinius Thessalonice occiditur.
PAULINO ET JULIANO.

Crispus filius Constantini, & Licinius junior Constantiæ Constantini fororis & Licinii superioris filius interfecit.

CONSTANTINO VII. ET CONSTANTINO.

Vicennalis Constantini Nicomediæ acta, & sequenti anno Romæ edita.

CONSTANTINO II. ET MAXIMO.

HUCUSQUE Historiam perdoxit Eusebius, Pamphili Martyris contubernalis. Post hæc Hieronymi Presbyteri succedit auctoritas.

Drepanam Bithyniæ civitatem in honorem Luciani Martyris ibi condidit Constantinus instaurant, ex vocabulo maris fux Helesopolim nuncupavit.

JANUARIO ET JUSTO.

(c) Donatus agnoscitur, a quo per Africam Donatizæ, qui primum propter ordinatum contra voluntatem suam Cæcilianum Ecclesie Carthaginiensis Episcopum schisma fecerunt, obicientes ei crimina non probata, & maxime, quod a Traditoribus divinarum Scripturarum fuerat ordinatus. Sed post causam convictam atque finitam, pertinaci discordia in hæretum tran-

(*) Mf. Coll. unus 10. ponit. Itemque infra Silvestri Pontificatus annos assignat 21. cum alii 22. nuncient.

(A) In Augusto tom. 1. Biblioth. Mf. Ph. Labbei. *Avni Patrem & Filium & Spiritum-Sanctum unum esse naturæ, vel ut expressius dicamus, essentis, ita ut Filium Patre minor, Spiritus autem sanctus Filio etiam beatus inferior.* Cetera ut supra.

(C) Augustinus tom. 1. Biblioth. Mf. novæ Labbei. *Donatus agnoscitur, a quo per Africam Donati-*

stæ sunt. Qui propter Cæcilianum Carthaginiensis Episcopum, quia ipse reusentibus indicatus est, in schisma a divo fuit, princeps et audax Donatus, obicientes Cæciliano quatuor crimina, quorum nullum probant. Velle pervertitæ fux etiam hæretici facti sunt, baptizati in catholica reprobantes, & in Trinitate deitatis unam quidem substantiam confiteres, sed Filium non æqualem Patri, & Spiritum-Sanctum minorem Filio putantes. In quom impietatem illis aliis Donatus, qui ab illis tertius fuit impulsus dicitur.

transierunt: definitis propter Cæciliani crimina, seu vera, seu, quod magis apparuit, falsa, Ecclesiam Christi in toto orbe terrarum contagione communionis extinctam, in sola Donatista parte superesse. Audient etiam rebaptizare catholicos: cum Ecclesiæ catholicæ placuerit, nec in ipsius hæreticæ baptisma commune rescindere. Antiochie post Tyrannum XX. ordinatur Episcopus Vitalis: post quem XXI. (a) Philogonus: cui successit XXII. Paulinus: post quem XXIII. fuit Eulathius. Quo in exilium ab fidem truso, usque in presentem diem Ecclesiam Arianam obsequuntur.

CONSTANTINO VIII. ET CONSTANTINO CÆS. IV.

CONSTANTINO III. ET SYMMACHO.

Alexandrie XIX. Ordinatur Episcopus Athanasius.

BASSO ET ABLABIO.

Hieronymus nascitur.

PACATIANO ET HILARIO.

Romæ XXXII. ordinatur Episcopus, MARCUS menibus octo.

Post quem XXXIII. ordinatus est JULIUS annis XVI. menibus quatuor.

Edicto Constantini Gentilium templa subverti sunt.

Romani Gothos in Sarmatarum regione vicerunt.

Constantius filius Constantii provehitur ad regnum.

DALMATIO ET XENOPHILO.

OPTATO ET PAULINO.

CONSTANTIO ET ALBINO.

Constantinus cum liberis suis honorifice ad Antonium Monachum literas mittit.

NEPOTIANO ET FACUNDO.

Triconallibus Constantini Dalmatius Cæsar appellatur.

Nazarii Rhetoris filia Eponimia Christiana Virgo in eloquentia patri conparatur.

(b) Eulathius Constantinopolitans Presbyter innovefcit, ejus industria Jerosolymis (c) Martyrium constructum est.

(d) Constantinus extremo vitæ suæ tempore ab Eusebio Nicomedensi Episcopo baptizatus, in Arianum dogma declinavit.

FELICIANO ET TITIANO.

Constantinus cum bellum pararet in Persas, in Aucryone villa publica juxta Nicomediam moritur, anno ætatis suæ LXVI. post quem tres liberi ejus ex Cæsaribus Augusti appellantur.

CONSTANTINUS, CONSTANTINUS, & CONSTANS, XXXVII. regnavit annis XXIV. menibus quinque, diebus duodecim.

URSO ET FOLEMIO.

Dalmatius Cæsar, quem patruus Constantinus consortem regni cum filiis reliquerat, factione Constantii patruelis occiditur.

Jacobus Nilibenus agnoscitur, ad cujus proceres saepe urbs discrimine liberata est, cum oppugnaretur a Sapore rege Persarum.

CONSTANTIO II. ET CONSTANTIO.

Ex hoc tempore Impietas Ariana (e) Constantii Imperatoris fuit præsidio, exiliis, carceribus, & variis afflictionum modis, primum Athanasium, deinde omnes non suæ partis Episcopos persequuta est.

ACYNDINO ET PROCULO.

Constantinus bellum fratrem inferens juxta Aquilejam, (f) Alis occiditur, anno imperii sui XXXI.

B b 4

MAR.

(a) Quidam Codices Chron. Eusebii, Philogonus. (b) In Mss. antiquissimo Colb. Bibloth. & editione Pont. vocatur Eulathius.

(c) Templum intellige. Quare autem hoc templum in honorem gloriosissimi sepulcri Salvatoris aonstruatum, ex quoque, quæ ipse Constantinus edificari iussit Jerosolymis, mancipatum fuerit Martyrium, explicat Cyrillus Jerosolymitanus Catech. 14. quali reprobationem & monitionem resurrectionis Christi. Hoc ipsum vocatur, Basilica Constantiana. Adione 4. Conc. Nic. 2. Ponticus pag. 704. vocatur in Chron. Eusebii.

(d) Prima pars illius articuli, quod Constantinus extremo vitæ suæ tempore fuit baptizatus, confirmatur testimonio Societatis libro primo cap. 39. solus liber secundus cap. 34. Theodoret libro primo cap. 31. Freculi libro tertio cap. 20. Mariani, & Eusebii lib. 4. de vita Constantini cap. 24. 46. & 61. & post eum Ambrosii in oratione de obitu Theodoli. Quod pertinet ad alteram partem, videlicet Constantinum declinasse in Arianum dogma, solus Lucifer ex veteribus lib. 1. de reg. apost. idem sentire videtur, hinc foras suspitionis aniam captans, quod Episcopos catholicos, ut Athanasium, & alios in exilium amandaret circa ultimos vitæ annos. Sed hoc factum non provenit ex fide corrupta, sed quia ipse artibus & solaciis Eusebianorum decipitur (qui illic simulantes se catholicos, Arianos tamen occulte favebant): existimabat, ex eo effectum ut hoc pædo Athanasius liber esset ab eorum crudelitate, qui illi per insidias imminabant: sicut loquitur Athanasius epist. ad solitarios vitam agentes: ubi non solum illum de suo exilio excusat, sed etiam tuetur ab hac labe hæreticos. Idem facit Epiphani.

hæret. 69. Hilarius lib. 2. ad Constantium, & Theodoretus lib. 2. hirs. cap. 5. His adde quod sacra antiquitas venerata est Constantinum ut Orthodoxum, & memoriam ejus reddidit Ecclesiæ Græcæ 21. Maii. Hac pauca ex pluribus, quæ differit illustri Ponticus in notis p. 704. & 705. Quibus aliqua subiungit ad substantiam lætorem codicis unitus, qui integram sententiam refert ad Constantium. Denique licet stratur non videri, quomodo possit dici Hieronymus hæc intellexisse de Constantio, cum talia ab omnibus libris referantur ad annum 31. Constantini, nullo modo autem ad tempora Constantii: suspicatur dici posse Ariannos jam ab initio Chronici in lucem editi, hæc quæ dicebantur de Constantio, transposuisse in ultimum annum Constantii. Ex quibus omnibus colligit acriter & maturo judicio Baronium tom. 3. Annal. pag. 110. exclusisse hunc paragraphum, tamquam adulterinum, & ab alia apostropham, atque totius Ecclesiæ confessionem & usum conservatam imprimam & reprobam. Quem nihilominus ob codicum tam Mss. quam eorum auctoritatem non mutavit.

(e) Unicus ex Mss. Colb. habet Constantini. Alii omnes cum edit. Pont. Constantii.

(f) Emendamus pro Alis ex Mss. quinque Colb. & edit. Pont. Caron. Euseb. Nam constat ex Aurelio in Epitome Constantinum fuisse projectum in fluvium, cui nomen Alis, non longe ab Aquileia & Rufinus lib. 1. cap. 35. Constantino non longe ab Aquileia apud Alis fluvium a militibus intercepto: & eo sensu Eusebii vocat Aquilam Alis, hoc est, quæ adiacet Alis fluvio, ut testatur Ptolemy lib. 2. cap. 18. Ponticus pag. 708. in notis Chron. Eusebii.

MARCELLINO ET PROBINO.

Audax in Syria agnoscitur, a quo hæresis Audaxia, (a) & Audaxi, quos & Antropomorphitas vocant: quia Deum humanæ imaginis credunt esse conformem. In quibus etiam si id arguitur, quod Palcha Christianum Judaica perhibeant observantia celebrare.

CONSTANTIO III. ET CONSTANTIO II.

Hermogenes Magister militie Constantinopolim (b) tractus a populo ob Episcopum Paulum, quem regis imperio & Arianorum factione perlebat.

(c) Macedonius artis phumæ in locum Pauli ab Arianis Episcopus subrogatur, a quo hæresis Macedoniana, cujus dogma est, Patrem quidem & Filium unius divinitatis ejusdemque substantie consisteri, sed Spiritum sanctum dicere creaturam.

Paulus eruditissime Præfæti Philippi, nam fautor Macedonii partium erat, & Arianorum insidiis flagulatur.

PLACIDO ET ROMULO.

Maximus Treverorum Episcopus clarus habebatur, a quo Athanasius Alexandrinus Episcopus cum a Constantio quereretur ad penam, honorifice susceptus est.

LEONTIO ET SALUSTIO.

Sapor Persarum rex Christianos persequitur.

CONSTANTIO IV. ET CONSTANTIO III.

Athanasius ad Constantis litteras Alexandriam regreditur.

AMANTIO ET ALBINO.

POST CONS. AMANTII ET ALBINI

RUFINO ET EUSEBIO.

Quadragesimus Maximus post Macarium Jerosolymorum Episcopus mortui post quem Arianæ Ecclesiæ invadunt.

PHILIPPO ET SALIA.

Romanæ Ecclesiæ XXXIV. Episcopus ordinatur LIBERIUS, quo in exilium nono Episcopatus sui anno ob fidem trahi, omnes Clerici juraverunt, quod nullum alium suscipere. Verum cum Felix ab Arianis fuisset in Sacerdotio sublitus, plurimi perjurarunt, & post annum reverso in Urbem Liberio, cum Felice ejccti sunt.

LIMENIO ET CATULINO.

Magnentio apud Augulodunum arripente imperium, Constantius haud longe ab Hispania, in castro cui Helena nomen est, interfecit: ob quam rem turbata republia, Vetrano Muxæ, Nepotiani Romæ Imperatores facti.

SERGIO ET NIGRIANO.

Nepotiani caput pila per Urbem circumlatum.

Vetrani apud Naïssum a Constantio regium infigne detractum, & Magnentius Muxæ magna Reipublicæ clade superatus est.

POST CONS. SERGII ET NIGRIANI.

Gallus, qui & Constantius, Constantii patruelis Cæsar factus.

CONSTANTIO V. ET CONSTANTIO CÆS.

CONSTANTIO VI. ET CONSTANTIO CÆS. II.

CONSTANTIO VII. ET CONSTANTIO CÆS. III.

Magnentius Lugduni in palatio propria manu seipsum interfecit, & Decentius frater ejus, quem ad tenendas Gallias Cæsarem miserat, apud Senonas laqueo vitam finit.

Gallus Cæsar sollicitus a Constantio patruelis, cui in suspitionem (d) ob regiam insolentiam venerat, in Iliria occiditur.

Paulinus & Rhodanus Galliarum Episcopi in exilium ob fidem trahi.

Eusebius quoque Vercellensis Episcopus, & Lucifer Calaritane Ecclesiæ, & Misiolaniensis Ecclesiæ Dionysius Episcopus, Panatolique Romanus Presbyter, & Hilarius Diaconus, distantibus inter se, ab Arianis & Constantio damnantur exiliis.

ARBETIANO ET LOLLIANO.

Julianus frater Galli Mediolani Cæsar appellatur.

CONSTANTIO VIII. ET JULIANO CÆS.

Antonius Monachus (e) centesimo anno ætatis suæ in eremo moritur, solutus malis ad se venientibus de Paulo quodam Thebæo mixte beatitudinis viro plurima memorare.

Hilarius Pictaviensis Episcopus factione Saturnini Arelatenis Episcopi, reliquorumque qui cum illo erant Arianorum, in Phrygiam (f) pulsus, libros de nostra religione composuit.

Reliqui Timothei Apostoli Constantinopolim invehit.

Sarmata, Amathas, & Macarius discipuli Antonii insignes habentur.

Liberius Episcopus Romanus in exilium mittitur.

CONSTANTIO IX. ET JULIANO CÆS. II.

Osia Andreæ Apostoli & Evangelistæ Lucæ Constantinopolim inlata.

Paulinus Treverorum Episcopus in Phrygia exulanti moritur.

DA-

(a) In Auditorio tom. 1. Biblioth. nov. Mss. Ph. Labbe. Audaxi ab Audax quodam cognominati &c. ut supra.

(b) Quorum verborum est sensus est: non quod Constantinopolim perducitur sit, sed quod cum in eam populus inlatus, captum & interfecit fuisse traxerit. Sic enim Socrates lib. 1. cap. 13. Post, in nota p. 709.

(c) Auditorium Labbei. Macedoniani Macedonius fuit videtur errare, qui Græci Pneumamathus vocant: eo quod Spiritui sancto Deo confutendo repugnet. Nam de Patre & Filio recte sentiant, quod

unius sunt ejusdemque substantie: sed hoc de Spiritu sancto voluit credere, creaturam cum esse dicentes. Quidam hoc semi-Arianus vocant, quod in hac questione ex parte cum illis fiat, ex parte nobiscum.

(d) Edit. Post. & Mss. Coll. duo, ob egrigium insolentem. Cum vero dicitur supra sollicitus a Constantio, significatur Constantium variis artibus Gallum ad se pellexisse, ac demum interfecit causæ, ut testantur Ammianus, Zozimus, Victor, Socrates, & alii. Pontacæ pag. 723.

(e) In Chronico Hieronymi, Centesimo quinto. (f) Chronicon Hieronymi, addit, ante armeniam.

DATIANO ET CEREALE.

Synodus apud Ariminum & Seleuciam Iſaurie facta, in qua antiqua Patrum fides decem primo legatorum, dehinc omnium prodicione damnata eſt.

EUSEBIO ET HYPATIO.

Gratianus, qui poſtea Imperator factus eſt, naſcitur.

Hilarius Epicoſopus, cum apud Conſtantinopolim liberum pro ſe Conſtantio porrexiſſet, ad Gallias rediit.

Omnem pene Eccleſiam toto orbe ſub nomine pacis & regis, Arianorum conſortio polluitur. Gallia per Hilarium Ariminenſis perfidia doctos damnat.

CONSTANTIOX. ET JULIANO III.

Conſtantius Moſporens inter Ciliciam Capadociamque moritur.

JULIANUS XXXVIII. regnat (a) annis duobus & menſibus octo.

Juliano ad idolorum cultum converſo, blandi perſecutio ſuit, ſcilicet magis quam impellens ad ſacrificandum, in qua multi ex noſtris voluntate propria corruerunt.

TAURO ET FLORENTIO.

Georgio per ſeditionem populi incenſo, qui in loco Athanaſii ab Ariano fuerat ordinatus, Athanaſius rediit.

Eulſebius & Lucifer Epicoſopi de exilio revertuntur, e quibus Lucifer, adſcitis aliis duobus conſeſſoribus, Paulinum Eulſtharii Epicoſi Presbyterum, qui ſe nunquam hæreticorum communionis polluerat, in parte Catholica Antiochie Epicoſum facit.

Prohæreſius ſophiſta Athenienſis, lege data, ne Chriſtiani liberalium diſciplinam doctores eſſent, cum ſibi ſpecialiter Julianus concederet, ut Chriſtianos doceret, ſcholam ſponte deſeruit.

MAMERTINO ET NEVITTA.

Emilianus ob ararum ſubverſionem Doroſtoli a Viſticio incenditur.

JULIANO III. ET SALUSTIO.

Eccleſiæ Antiochie clauſa: & graviffima imminentiſ perſecutionis procella Dei voluntate ſopita eſt. Nam Julianus in Perſias proſectus,

noſtrum diis ſuis poſt victoriam ſanguinem voraverat, ubi a quodam ſimulacro perſuſa ad deſerta perduſtus, cum fame & ſiti magnam partem exercitus peridiſſet, occiſus eſt.

JOVIANUS XXXIX. regnat menſes vi. dies vii.

JOVIANO ET VARRONIANO.

Synodus a Meletio & ſuis Antiochie facta, in qua Homouſio Anomæque reſecto, medium inter hæc Homoiouſion (b) Macedonianum dogma vindicaverunt.

Jovianus cruditate, ſive odore prunarum (c) moritur.

Poſt quem VALENTINIANUS Tribunus ſenſariorum apud Nicæam Auguſtus appellatus, frautem Valerem Conſtantinopolim in communionem regni aſſumit.

VALENTINIANUS & VALENS XL. regnaverunt annis (d) xvi. menſibus quinque.

VALENTINIANO ET VALENTE.

GRATIANO ET DAGALAIPO.

(e) Apollinaris Laodicenſis Epicoſopus multimoda religionis noſtræ ſcripta componit: qui poſtmodum a fide catholica deviiavit, condens hæreſim, quæ ipſius nomine nuncupatur: & cujus hic error eſt, ut aſſeret JESUM ſolam carnem ſine anima luſcepſiſſe, vel animam vitalem tantum, non etiam rationalem, quoniam ipſum Verbum vim mentis impleverat: ipſam autem carnem non de Maria aſſumptam, ſed Verbi aliquid in carnem fuiſſe converſum.

Procopius, qui apud Conſtantinopolim tyrannidem invalerat, apud Phrygiam Salutarem extincſus eſt, multis partium ejus cæſis atque proſcriptis.

Romanæ Eccleſiæ xxv. ordinatur Epicoſopus DAMASUS annis xviii.

Hoc tempore ſuit ſecundum ſchiſma, Uſurſionem Antipapa, quod eo per collectam Romæ ſynodum eſſecto, duravit menſibus ſex, anno Domini cccxix. Hæc in libri margine.

Valens ab Eodozio Arianorum Epicoſo baptizatus noſtros perſequitur.

LUPICINO ET JOVINO.

GRATIANUS Valentiniani filius Ambianſis Imperator factus.

HI.

(a) Hæc codices Chronici Hieronymiani ævum ævum imperis aſſignant cum menſibus octo, quodam ſeriem.

(b) De hac Meletii ſynodo, & mente S. Hieronymi hic in Chronico, leſi poſſunt vari erudiſti, qui de hac diſſicultate ſcripſerunt: & interim conſulti nota illuſtraviſſimi Valentiſ Epicoſi ad hanc partem Chronici S. Hieronymi pag. 731. & ſequentiſ: in qua plura ſcribit de textu iſtius reſtitutione, & nomina addit de Meletii ſynodo, quam alii damnarunt, alii vero probatam habuerunt, poſtremoque inter numerat S. Baſilium & plerique patrum, apud quos aſſeritur Meletium ſemper veram doctriſam amplectatum fuiſſe. Athanaſius quoque diſput. i. contra Arianos vocat Meletium, & Nicenſibus Geſſegorem. Ter enim ob ſedem miſſum in exilium tradit Greg. Niſ. Orat. in funere Meletii, & Theodoretus lib. a. cap. 31. Divinum & magnum appellat Meletium. Quin adhuc hodie a Grecis inter ſanctos colitur, & ejus feſtum tertio Idus februarii celebratur. Cam autem non tam de re iſta, quam de mente ac ſententia Hieronymi agatur, hæc patet ex Miſſ. huius Chronici, & aliis ejus libris, in quibus Meletium

nomen inter hoſtes Chriſti. Quibus non obſtantiſ, concludit ſuadentiſ illuſtrator Chronici Hieronymiani, quod poſtea tamen Meletius variis modis deſendi aut excolari, ut id quod in hac ſynodo eſſet minime hæretico ſenſu eſſe credendum ſit: ut pote qui fuit vir ſanctiſſimus, quoque poſt hæc in exilium tertio a Valente ſidei cauſa ſit poſſus, teſte Sozomeno lib. d. cap. 7.

(c) Codices Chronici Hieron. addunt, quod nimis aduſtri fuiſſet.

(d) Coſib. Miſ. antiquioris nota habet 31. ut hic alii cum edit. Pontici 13. totidemque menſes quiſque notantur.

(e) Auguſtarum tom. i. Biblioth. novæ Miſſ. Lib. Appollinaris proſcribit hæc primam devianſis error, ut Dominum Jeſum Chriſtum diceret humanam carnem ſine anima ſuſcepſiſſe; quia vitam & regimen corpori Deus ipſa præbuit. Ex hoc reſultat, conſiſſe eſſe illi carni animam non deſuiſſe; ſed mentis iſchia Verbi virtute completa. Ad ultimum, ipſam Chriſti carnem partem quendam Verbi dixit fuiſſe, quæ naturam Divinam habuit, non materiam.

Hilarius Episcopus Pictavis moritur.

VALENTINIANO II. ET VALEN-

TE II.

VALENTINIANO N. P. ET VICTO-

RE.

VALENTINIANO III. ET VALEN-

TE III.

Athanasius rex Gothorum in Christianos persecutione commota, plurimos interfecit, & de propriis sedibus in Romanum solum expulsi.

Eusebius Vercellensis Episcopus moritur.

Constantinopoli Apollolorum Martyrium dicatur.

Lucifer Calaritanus Episcopus moritur, qui cum Gregorio Episcopo Hispaniarum, & Philone Lybiz, nunquam se Arianæ miscuit pravitati.

(a) Sed dum vigorem iustitiæ erga correctionem eorum qui cesserant, non relaxat, ipse a suorum communicatione deservit.

GRATIANO ET PROBO.

MODESTO ET ALINTHEO.

Didymus Alexandrinus multa de nostro dogmate per notarios commentatur, qui post quintum nativitatis suæ annum luminibus orbatus, elementorum quoque ignarus fuit.

VALENTINIANO IV. ET VALEN-

TE IV.

Eunomius discipulus Aetii Constantinopolitani proficiscitur, a quo hæresis Eunomiana, quæ Filium Patri non consubstantialem dicit esse, sed similem. Cujus error est dissimilem asserere Patri Filium, & Filio Spiritum sanctum.

GRATIANO III. ET EQUITIO.

POST CONS. GRATIANI ET E-

QUITII.

Quia superiore anno Sarmatæ Pannonias vastaverunt, iidem consules permansere.

Post Ausentii feram mortem, Mediolani Am-

brofio Episcopo confuturo, omnis ad fidem rediit Italia converteritur.

Aquileienses Clerici quasi chorus bestiarum habentur.

Valentinianus subita sanguinis eruptione, quæ Græce apoplexia vocatur, Brigitione moritur.

Post quem GRATIANUS assumptus in imperium VALENTINIANO fratre cum patre Valente regnat.

Valens legem dedit, ut Monachi militarent, nolentes subitis necarentur.

VALENTE V. ET VALENTINIANO.

Photinus in Galatia moritur, a quo Photinianum dogma inductum, Paulo Samosateno & Artemone, de quibus supra dictum est, conceptum auctoribus.

GRATIANO IV. ET MERODAUDE.

Alemannorum multa millia (b) apud Argentarium oppidum Galliarum ab exercitu Gratiani caesa.

Gens Hunnorum Gothos vastat, qui a Romanis sine armorum depositione suscepti rebellant.

VALENTE VI. ET VALENTINIANO II.

Superatis Romanis, Gothi funduntur in Thracia.

Valens de Antiochia exire compulsi, sera poenitentia nostros de exilio revocat.

Lacrymabile bellum in Thracia: in quo deserens Equitum præsidio, Romanae legiones usque ad interfectionem a Gothis caesa sunt. Ipse autem Valens cum sagitta faucibus fugeretur, & ob dolorem nimium saepe equo laberetur, ad cuiusdam villæ casam deportatus est. Quo persequentibus barbaris, incensa cum eodem domo, sepultura quoque caruit.

(a) Illustrissimus Valatensis Chronici illustrator hunc Hieronymi locum explicans dicit, Significat eos abstulisse a communione non solum Arianorum, sed totum, sive Episcoporum, sive aliorum catholicorum, qui cum Ariani quantumlibet paucitibus communicarent: non autem quod hi soli ex omnibus Episcopis immaniter fuerint ab Ariana heresi. Nam in Occidente, præter Auxentium Mediolan. Episc. pauci admodum fuerunt sectatores illius impietatis. Unde Basilus in epist. 70. quam ad Italiam & Galliam Episcopos dirigit, Hæc enim, inquit, hæresis multum caecis deperditur, & periculum est, ne vestigia Ecclesie nostris, ad sanam incolatur vestri partem ferpat. Immo in Oriente quoque major pars erat catholicorum, teste Basilio epist. 78. State in fide, ipsum urbem inspicite, & videte quam modica

fit ea portio que hoc morbo laborat, reliqua vero universa Ecclesia, que ab orbis finibus, usque ad finem Evangelium recepit, sanam hanc & rectam doctrinam sectetur, a cuius communione ne excidatis personæ.

(b) Mss. Colb. circiter 30000. Locum vero certum eruditissimus Andr. Schottus putat esse oppidum in finibus Lemovicensium, quod Argentum vulgo. Sed probabilius putat Ponticus esse urbem sitam supra Rhenum, vulgo Strassbourg: quæ ab Eusebio circa Olympiadem 384. vocatur Argentoratum, dum de simul Alemannorum caede fit mentio, ut & apud Mar. hoc loco. Nam raro aut vix ullam constabit, Alemannos tempore priorum Imperatorum Lemovicos usque intrasse.

SANCTI PROSPERI AQUITANI CHRONICUM.

PARS SECUNDA.

A MORTE VALENTIS IMPERATORIS

Usque ad obitum Valentiniani tertii, & Romam a Vandalis captam.

HUCUSQUE Hieronymus Presbyter ordinem precedentium digessit anorum. Nos quoque consecuta sunt adicere curavimus.

Igitur Valente a Gothis in Thracia concremato, GRATIANUS cum fratre VALENTINIANO XLII. regnavit annis vi.

AUSONIO ET OLYBRIO COSS. (a) Gratianus post mortem patris, Theodosium Theodosii filium in consortium assumit imperii, & ei regnum tradit Orientis.

(b) Theodosius summa felicitate multis atque ingentibus praeiis Gothos superat, & e Thracia expellit.

Longobardi ab extremis Germaniae finibus, Oceanique protinus littore, Scandiaeque insula, magna multitudo egressi, & novarum sedium avidi, Ibroea & Aione duobus Vandalos primum vicerunt.

Semperonius vir apprime eruditus agnoscitur. Ea tempestate Priscillianus Episcopus (c) de Gallicia, ex Manicheorum & Gnosticonum dogmate, haereticis nominis sui condidit.

GRATIANO V. ET THEODOSIO COSS.

(d) Pro catholica fide multa sublimiter Ambrosius scribit.

(e) Theodosius cum Thessalonice agrotaret, (f) ab Ascholio ejusdem civitatis Episcopo baptisma suscepit.

Procurante Gratiano, eo quod Theodosius agrotaret, pax firmatur cum Gothis.

Synodus Patrum (g) clix. apud Constantinopolim celebrata est contra Macedonium, Spiritum sanctum Deum esse negantem.

(h) SIAGRIO ET EUCHERIO COSS. Martinus Episcopus Turonorum Galliae civitatis multis clarus habetur.

(a) Gre-

(a) Mf. Colb. *Mafonio*. Reverserat *Ausonio* Pontaco ex Mf. Calpurniano in *Gallicod.* pag. 513. & Vafuo in Chron. Hispan. pag. 557. Nec hallucinari existimat Josephum Scaligerum & Onephrium Panvium, cum indicant hunc Ausonium esse Ausonium Burdigalensem poetam insignem: quod demonstratur ex ipso Ausonio cum de suo consulari scribens inter Epigrammata, significat eum incidisse in annum 3. Olympiadis 289.

(b) Sequencia usque ad articulum qui incipit ab his verbis *Ea tempestate*, abluos ab editione Labbei & Mf. Colb. ac edita legantur apud Ponticum charactere Italico, quo vulgato Prosperi Chronico edita notata voluit. Habentur etiam in editione Lugd. Bibliothec. Patrum 1677.

(c) Emendamus pro *de Galatia*, quod Labbeus & Bibliothec. Patrum Lugdun. 1677. aut *de Gallis*, quod Augustinus Mf. auctoritate, & rationibus illustr. Pontiaci in notis ad Chron. Prosperi. p. 751. Cum constet Priscillianum non Galatam fuisse, ex illa scilicet Galatia regione Asia ad Pontum Euxinum, tam ex Hieronymo Epist. 66. Ildoro in Etymologicis lib. 8. cap. 6. & Augustino de Haereticis. Quod fuisse Episcopum Hispanum, patet ex Sulpitio Severo, & ex ipso Hieron. libro de script. Eccles. qui testantur ipsum fuisse Episcopum *Astie*, hodie *Avila*: & Joan. Marianus lib. 4. cap. 20. de rebus Hispaniae vocat *Priscillianum Presbitem Asturensem*.

Unde patet corrupte legi apud Sulpicium *in oppido Laubini*, pro *Astensi*. Idem alias corrupte dicebatur, *Priscianus*: quod correctum jam, & ex Mf. Colb. duobus corrigi debuisset agnoscitur.

(d) Mf. unus Colb. & Augustinus, *Ambrosius Episcopus pro catholica fide multa sublimiter scripsit*. Pont. omittit vocem, *Episcopus*.

(e) Hic articulus cum duobus sequentibus abest ab editione Labbei & Mf. Augustinus & Colb. & apud Ponticum pro additis habentur.

(f) Alias, *a Basilio*. Quae lectio (ex Pontico in notis 763.) non poterat constare cum his quae leguntur in epistola Synodali Concilii Constantinopolitani, & apud Sonnemum lib. 7. cap. 4. Socratem lib. 5. cap. 6. Nicephor. lib. 12. cap. 16. & Cedrenum, dum tradunt, Theodosium ab Ascholio Episcopo Thessalonicensi baptizatum. Hinc idem existimavit opinionem sibi datam esse ab ipso libro (cum nihil referretur de mente Prosperi) amplectendi potius veritatem, quam nimis religiose immerditi in retinenda editorum lectione sine teste & ratione: quia etiam verissime sit esse errorem solius librarum.

(g) In editione Pontaci & alibi mutaverant dumtaxat 750, cuius notam vide de anno huiusmodi Synodi, quae unicuique pio debet esse commendanda; sicut est Gregorio magno insar Evangelii.

(h) Pont. *Eugenio & Eucherio*, alii *Elumbio*.

(a) Gregorius Nazianzenus vir sua aetate eloquentissimus, & Hieronymi praeceptor obiit.

(b) ANTONIO ET SYAGRIO COSS. Athanasius Rex Gothorum apud Constantinopolim xv. quo fuerat susceptus die (c) occiditur.

MEROBAUDE II. ET SATURNINO COSS.

Arcadius Theodosii Imperatrix filius Augustus appellatur.

Petrus Bononiensis Episcopus, vir studii & sanctitate clarus moritur. (d)

RIGIMERE ET CLEARCHO COSS.

Honorius Theodosii filius nascitur.

Romanus Ecclesiae post Damasum (e) SIRILCIUS XXXVI. praefuit annis xv.

In Britannia per seditionem militum Maximus Imperator est factus, quo mox ad Gallias (f) transferebat, Gratianus Parisius (g) Merobaudis magistri militum prodicione superatus, & fugiens, Lugduni captus atque occisus est.

Maximus Victorem filium suum Caesarem consortem regni facit.

VALENTINIANUS cum Theodosio XLII. Romanorum regnavit (g) annis vii.

ARCADIO ET BAUTONE COSS.

Hoc tempore Hieronymus Presbyter toto jam anno clarus habitat in Bethlehem, egregio ingenio & studio (i) universae Ecclesiae serviens. Priscillianus in Synodo Burdegallensi de damnandum intelligens, ad Imperatorem Maxi-

mum provocavit, audiisque Trevisis ab Evodio praefecto pactionis, (& k) a Maximo gladio additus est, cum Eutrocia Delphidi Rhetoris conjuge, & Latroniano, aliisque erroris consortibus.

HONORIO (l) N. P. ET EVODIO COSS.

Burdegala quaedam Priscilliani discipula nomine Urbica, ob impietatis pertinaciam per seditionem vulgi lapidibus extincta est.

VALENTINIANO III. ET EUTROMIO COSS.

THEODOSIO II. ET GYNEGIO COSS.

Maximus tyrannus a Valentiniano & Theodosio Imperatoribus in tercio ab Aquileia lapide spolians indumentis regis, sistrum & capite damatur: cujus filius Victor eodem anno (m) ab Arbogaste comite est interfectus in Gallis.

TIMASIO ET PROMOTO COSS.

Ithacius & Ursacius Episcopi, ob nocem Priscilliani, cujus accusatores fuerant, Ecclesiae communionem privantur.

(n) Longobardi, eorum ducibus defunctis, primum sibi regem creaverunt Algemundum Aionis filium, qui regnavit annis xxxv.

VALENTINIANO IV. ET NEOTERIO COSS.

(o) Signum in caelo, quasi columba pondus ardentique per dies xix. apparuit.

(a) Theo-

(a) Haec addita notantur in Chron. edit. Pontaci, & abunt a Labbeo. Quarvis sententia sit veniatis contentantes: quia ipsa Hieronymus ad Pammachium, ad Rufinum, & ad Domesticonem epist. 51. vocat Gregorium Nazian. *suum catholicum*, & adversus Iovinianum, *suum praepitorem*, ut etiam lib. de script. Eccles. quo ex loco ista verba videntur desumpta. Tamen fuit nullo modo convenit cum ipsa Hieronymo, dum lib. de script. Eccles. scribit illum decessisse sub Theodosio principe ante hoc ferme triennium. Ac cum ipse ibidem testetur se absoluisse huiusmodi librum de script. Eccles. anno 14. Theodosio, sequitur Gregorius Nazian. vita fundum anno 11. Theodosio: unde apposite Sigebertus in Chron. aius obitum ad illum annum et. relict. Pontac.

(b) Mf. Colb. unus, *Antono & Sigera*: alii, *& Evodio*. V. Pont. p. 765.

(c) In ora electionis Lugdun. habes, *legit occidit vir eius*, teste Marcellino, Ammonio l. 17. Zoimo lib. 4. Themistio orat. & Oroso lib. 7. c. 34. Cassiodoro, & aliis. Marcellinus & Sigebertus ad annum superiorem referunt. V. Pontac. p. 765.

(d) Haec etiam abunt a Mf. pluribus & edit. Labbei. Quod Petronius fuerit Episcopus Bononiensis circa hac tempora nemo potest dubitare (a) Pontacus p. 765.) cum idem testentur Germainus etc. 41. Ado &c. Sed quod obicit hoc Consulatui nullo modo potest sufficere: cum viveret adhuc Eusebius Bononiensis, cui successit est Felix, & huius tandem Petronius. Itaque magis credendum est Genesio, dum scribit hac vixit fundum Theodosio & Valentiniano senioris Augusti, quem Ado sequitur. Unde concludit vir in Historia Ecclesiastica peritumus, hunc locum non esse Prosperum.

(e) Male in quibusdam codicibus vocatur Ursinus, in Colb. uno *Serinus*, notaturque praefuisse annis 14. in August. & Colb. uno, in alio somniod.

(f) Alias legatur *transferebat* &c. (g) Codex Augustianus, *Merobaude magistro militum*. Quae lectio probatur Pontaco. Quia testis est Pacatus Merobaudem occisum a Maximo, ut supra

harem & intimos Gratiani, & hunc illo invito a militibus proditum.

(h) Pontacus ex Mf. Urbiciana (quem & Augustinum vocamus, quia erat Monasterii Augustiani SS. Abra & Uthrici tunc Henrico Canisio) ponit annos E. V. *notum eius p. 767.*

(i) Alias, *in ista universali*. Desit in Labbeo. Legitur in Mf. Colb. & August. *universa*, in Colb. altero *universali*.

(k) Hic additur a Maximo, in Mf. Colb. uno & edit. Lugd. abest ab edit. Labbei & Colb. alio: quam lectionem noster Pontacus in notis pag. 767. ex Hieron. lib. de script. Eccles. scribente, *Priscillianus a Maximo tyranno gladio caesus*. Legitur in Mf. Colb. unus, *Honorio Nepere*. Alius, *Imperatore*, & Augustinus coxer. Tamen Pontacus in notis p. 768. observat quod illa aetate littera N. P. non significat, *Nepere*, sed *nobilissimum patrum*. Unde in Falsis ista leguntur. *Fl. Honorius Theodosius Augusti fil. nobiliss. pater*. Nam cum consulatus ei fuit delatus agebat duos annos, ut docet Claudianus.

Inter innumera Consil

Proverbia, signum posui nimium fassit.

(m) Haec verba, *eadem anno*, addunt Mf. Colb. duo & August. codex.

(n) Hic articulus additus notatur apud Pontacum: nec habetur in edit. Labbei & Mf. Colb. sumptum indicant Pontacus at Diacono lib. 2. de Longobardis cap. 10.

(o) Deluit haec, & quae articulo sequenti habentur in edit. Labbei & Mf. Pontaco videtur excerpta eisdem verbis ex Marcellino comita. At legendum *Calumniam pendens*, non *Columba pendens* ex Co. Can. Marcellino, Sigeberto, & aliis.

(a) Theodosius venerabile Joannis Baptiste caput ex vico Cœsali Constantinopolim deportans, septimo ab urbe lapide, in Basilica, quam magno sumptu in ejus honorem erexerat, recondidit.

TATIANO ET SYMMACHO COSS.

(b) Eugenius favore Arbogastis confusus, imperium obimit usurpavit.

ARCADIO II. ET RUFINO COSS.

Valentinianus ad vitæ fastidium nimia Arbogastis magistri militum austeritate ductus, (c) laqueo apud Vienne perit.

Arbogastis magnæ exercitus, mortuo Valentiniano, ejus (d) exitu gravabatur, Eugenium in Gallis imperare facit.

THEODOSIUS XLIII. Romanorum, cum jam per XIV. regnaret annos, regnat cum Arcadio & Honorio filijs annis III.

THEODOSIO III. ET ABUNDANTIO COSS.

(e) Honorium pater suus Theodosius in eodem loco, ubi quoque fratrem ejus Arcadium Cæsarem fecerat, principem constituit, avit. ab urbe milliario, cum hora tertia tenebræ factæ sunt.

ARCADIO III. ET HONORIO II. COSS.

Joannes monachus Anachoreta clarus habetur: qui ornatus prophetæ gratia, Theodosium consulentem de eventu belli quod adversus Eugenium movebat, victorem futurum prædixit.

OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Theodosius Eugenium Tyrannum vincit, & perimit.

Augustinus beati Ambrosii discipulus multa

secundia doctrinaque excellens, (f) Hippone-regio in Africa Episcopus ordinatur.

Hoc tempore Claudianus poeta insignis habetur.

Theodosius Imperator Mediolani moritur, ARCADIUS XLIV. Romanorum, cum jam regnasset annis XII. regnat cum fratre HONORIO annos XIII.

ARCADIO IV. ET HONORIO III. COSS.

(g) Terræmotus per dies plurimos fuit, calumnie addere visum est.

Orosius Hispanus Presbyter, vir eloquens, & Historicarum (h) cognitor claret.

CÆSARIO ET ATTICO COSS.

(i) Flacilla nata est Arcadio filia. (k) Evagrius incredibilis abinentie monachus, & in factis literis eruditus, apud Ægyptios habetur insignis.

(l) Consilium Carthaginis, ubi Hipponensis Concilii statuta firmantur & inferuntur.

HONORIO IV. ET EUTYCHIANO COSS.

ANASTASIUS XXXVII. Romanæ Ecclesiæ Episcopatum tenet annos III. dies XXI.

(m) MANLIO THÉODORE V. C. COS.

Cum hoc consulatum inierat Europius Eunuclus, qui mox honore & vita exutus est.

STILICONE ET AURELIANO COSS.

Gothi Italiam Alatico & Rhadagaifo docibus ingressi.

VINCENTIO ET (n) FRAVITO COSS.

Joan-

(a) Et ista ex additis designator. Meminerunt tamen hujus translationis Sozomenus lib. 7. cap. 22. Castodorus lib. 9. Hist. Tripart. cap. 43. & Sigebertus qui eam designat circa annum Christi 392. & cum auctore circa annum d. Theodosii, ut Cedrenus. Verum in annum sequentem transiendi, & credimus Marcellino, Theodosium non ante annum inferentem Constantinopolim reversum. *Rec. Pontacur pag. 708.*

(b) Articulus adiectus, de quo Pontacur censet quod videatur penitus eradendus: cum eadem dicatur sequenti anno, & verus, quia Fabii & alii scriptores referunt Eugenii imperium post mortem Valentiniani.

(c) An mors Valentiniani fuerit spontanea, sicut vult auctor cum Castodoro & Sozomeno, lib. 7. cap. 22. an ab ille illata iussu Arbogastis, ut sentiant Marcellinus, Orosius lib. 7. cap. 35. Sozocr. lib. 5. cap. 15. iam eo tempore dubium erat, sicut testatur Rufinus lib. 4. cap. 31. Pontac. Mf. Colb. uno pro austeritate scribit auctoritatem. Quod huic anno res assignanda probat Pontac. p. 709.

(d) Sic legitur apud Labbeum & in Mf. Colb. & Augub. Alibi, *crispus exercitus*.

(e) His carent Mf. Colb. & alii plures. Habet editio Labbei. Quæ omnia Episc. Valer. p. 709. mutuum suspicatur Librarian ex Marcellino, ubi ad verbum repenitur, nisi quod legitur 7. *ab urbe milliario* pro 17. qui conveniunt Socr. l. 3. c. 25. Castod. in hist. Trip. l. 9. c. 65. Nam in Chron. recitit in superiorem consilium.

(f) Vide notam Pontac col. 770. ubi absterfam maculam codicum quorundam qui præferant, *Hippone regione Africa* probat; monetque duas fuisse in Africa urbes quæ Hipponeis nomen obtinuerunt, quæ-

rum una *Regia*, alia *Diarytus*, propter aquarum irrigua dicebatur, cum inauditus esset Hipponeis sive regionis nomen.

(g) Absunt ista a codice Labbei & quibusdam Mf. sed sunt ad verbum apud Marcellinum: & meminit Ambrosius, orat. de funere Theodosii.

(h) Absunt hæc a Mf. pluribus & editis quibusdam, sed non a rei veritate (ait Pontacur col. 770.) Placebat doctissimo viro Nicolao Fabro legi *conditor* non *cognitor*. Sed deest illius codicis, & advertebat Gemadus in catalogo, ubi habetur *cognitor*.

(i) Non habentur hæc in edit. Lab. nec in Mf. videturque descripta ex Marcellino, qui assensit Cedrenus, apud quem alias dicitur, *Flaccia*, alias *Flavilla*. Baronius tom. 4. p. 515. confirmat vulgatum scripturam. *Pontac.*

(k) Ista quoque desiderantur in edit. Lab. & Mf. multis. Leguntur apud Gemadum in Catalogo, Sozom. l. 4. c. 23. Castod. l. 9. hist. Tripart. cap. 2. *Pontac.*

(l) Hic articulus additur ex Mf. Colb. uno & edit. Lugd. ad Mf. Augustinum exacta.

(m) Quod hic collocandus Constat illis, & quod male legatur alias *Manlio* aut *Manlio de Theodora* sole differtum legere licet in nota Pontac. colum. 771. qui inter ceteros testes citat Augustinum lib. 18. de civit. Dei cap. ult. & eundem lib. 1. retrast. cap. 2. Claudianus quoque illi in conspectu panegyricum elegantissimum habuit, ubi profertur eum solum consilium illa anno dictos, *Calvus stramque tenes*.

(n) In aliis codicibus, *Flavista*, in aliis, *Flavito*, seu *Fabritio*.

Joannes Constantinopolitanus (a), & Theophilus Alexandrinus illustres Episcopi habentur. Sed utrumque obcuravit discordia, quæ eo usque processit, ut Joannes a Theophilo oppressus, Pontum exilio pergere cogeretur; cum tamen communionem ejus maxima pars Episcoporum, Romani Pontificis exemplum secuta, servaverit.

ARCADIO V. ET HONORIO V. COSS.

(b) Pollentia adversus Gothos vehementer utriusque partis clade pugnatum est.

INNOCENTIUS XXVITI. Romanæ Ecclesiæ præfuit Episcopus (c) annis xv. mensibus ii. diebus xxi.

THEODOSIO AUGUSTO ET RUMORIDO COSS.

(d) Carthaginense Concilium habitum de Donatistis.

Eudoxia Arcadii uxoris statua super porphyriticam columnam posita est.

HONORIO VI. ET ARISTENETO COSS.

(e) Eudoxia uxor Arcadii diem clausit.

STILICONE II. ET ANTHEMIO COSS.

Radagaisus in Thulcia multis Gothorum milibus caesis, ducente exercitu Stilicone, superatus & captus est.

ARCADIO VI. ET PROBO COSS.

Vandali & Alani Gallias, trajecto Rheno, (f) pridie Kal. Januariæ ingressi.

HONORIO VII. ET THEODOSIO II. COSS.

Constantinus (g) ex infima militia, ob solam speciem nominis, in Britannia tyrannus exoritur, & ad Gallias transit.

BASSO ET PHILIPPO COSS.

Arcadius Imperator Constantinopoli moritur.

HONORIUS cum THEODOSIO fratris filio xlv. Romanorum regnavit annis xvi.

HONORIO VIII. ET THEODOSIO III. COSS.

Vandali Hispanias occupaverunt.

Attalus Romæ Imperator factus, qui mox privatus regno, Gothi (h) coarctavit.

FLAVIO VARRONE V. C. CONSU. LE. (i)

(k) Roma Orbis quondam victrix, a Gothis Alarico duce capta, & ob hoc solus fuit Orientalium partium Consul, quod in & frequenti anno observatum est.

THEODOSII AUGUSTI IV. CONSU. LATU.

Constantinus (l) per Honorii duces Constantium & Ulphilam, apud Arclatense oppidum victus & captus est, cujus filium Constantem in Hispania regnare orsum Gerontius Comes, in Maximum quendam tyrannidem transferens, interemerat.

HONORIO IX. ET THEODOSIO V. COSS.

Maximo in Hispania regno ablato, vita est concessa, eo quod modestia humilitateque hominis affectati imperii invidiam non merebatur.

Gothi rege Arthaupho Gallias ingressi.

Eodem tempore Heros vir sanctus, & beati Martini discipulus, cum Arclatensi oppido Episcopus præsidere, a populo ipsius civitatis infons, (m) & nulli infimulationi obnoxius, pulsus est, inque ejus locum Patroclus ordinatus, amicus & familiaris Constantii magistri militum, cujus per ipsum gratia quærebatur. Quæ res inter Episcopos regionis illius magnarum discordiarum causa fuit.

* LU.

(a) Intelligit Joannem Chrysostrum, qui sub consulatu Honorii & Eulychiani ordinatus fuerat Episcopus Constantinopolitanus ab ipso Theophilo Alexandrino, teste Socrate lib. 6. cap. 2. *Pontas*.

(b) Sic post Pontaci correctionem Labbeus & Mf. Colb. cum Augul. & aliis. In Colb. uno, *adversus Gothos utriusque pollentia partis clade pugnatum est*. Quem sequitur editio Lugd. Bibl. Patrum in qua potentia substituitur verbo *Pollentia*. Eadem narrat Cassiodorus paulo diversè. *Pollentia* urbs est sita in Alpibus Cotis Ptolemaeo, inter Liguria urbes. Claudianus de Consulatu d. Honorii, & Clarus lib. 4. de bello Getico hæc describit, & testatur Alaricum victum, ac cum paucis fuisse: contra Cassiodorus & Jornandes lib. de rebus Geticæ. ajunt Stiliconem viam atque fugatum. Sed videtur potius victoria Cadme secundum auctorem. *Pontacus* col. 774.

(c) Chronicon Labbei cum Mf. Colb. & Aug. annis 14. Aliqui codices, *dictus* 22. Videri potest Baronius in Annalibus. *Pontacus*.

(d) Prior articulus hujus consulatus additur ex Mf. Colb. & Baronio. Posterior ex Chronici editione Am. Pontaci, Mf. Augustano & Lugdun. editione. Desit uterque apud Labbeum.

(e) Hæc abunt ad edit. Labbei & Mf. Colb. & pluribus aliis. Marcellinus quidem & Socrates collocant ejus obitum sub ipsius consulibus, quibus auctor. Sed quomodo illud possit conciliari cum Nicephoro lib. 13. c. 28. & aliis qui tradunt Eudoxiam supervivisse Joanni Chrysostramo, qui plus, qui minus, Lectoris eruditio judicio relinquatur. *Pontas*, col. 773.

(f) Mf. Colb. unus & Augulianus. 3. *Kalendas*.

(g) Hæc verba, *ex infima militia ob solam speciem nominis*, non habent editio Labbei, nec Mf. Colb. duo, & alii quos citat Pontacus, col. 773. nec imperito, si credimus Sigeberto in Chronico dicente hunc Constantinum tyrannum (alii vocant Constantium) fuisse fratrem Aldroeni regis Britannia minores. Verum Orofius ipsissima verba profert: nec non eadem repetiturus a Discono & Beda in hist. Anglie. *Pontacus*.

(h) Sic Mf. Colb. & edit. Labbei. In vulgatis, *Gothi exiit*. Priorem lectionem tuetur Pontacus col. 774. ex Zuzimo, Procopio, & Orofio lib. 7. cap. 42. Quamquam potteriorum defendi fateatur, si dicatur quod ejus potestas Gothi fuisset.

(i) In quibusdam codicibus vitiose additur *Terrallus*. Quia eo anno Cal. Juvenalis noli fuerunt consules ordinati; sed creati sunt. Vanno quidem in Orienta ab Honorio circa Cal. Februarias, alter vero Romæ ab Attalo circa Cal. Julias, & hic a Fastis creatus fuit, cum a tyranno Consul creatus esset. Propterea Orofius eum vocat *umbatium Consulem*, eratque Ethnicus. *Pontas*.

(k) Hæc omittuntur in edit. Labbei & Mf. Colb. & aliis pluribus.

(l) Desunt hæc, *per Honorii duces Constantium & Ulphilam*. Editio Labbei *Ulphilam*, pro *Ulphilam*.

(m) In quibusdam libris, *nullis infimulationibus obnoxius*.

**si. Lreia.*

* LUCIANO VIRO CLARISSIMO CONSULE.

Huius collega in consulatu fuit Heracianus, qui novarum in Africa rerum reus, & honorem amisit & vitam.

Burgundiones partem Gallie propinquenter Rheno obtinuerunt.

(a) Jovinus & Sebastianus fratres in Galliis regno arrepto interempti.

Hac tempestate Pelagius Brito dogma nominis sui contra gratiam Chrilii, Caelelio & Juliano adiutoribus, exeruit, multisque in suum traxit errorem prædicans unumquemque ad iustitiam voluntate propria regi, tantumque accipere gratiæ, quantum meruit: quia Adæ peccatum ipsum solum læserit, nec posterius ejus obstrinxerit: unde & voluntibus possibile sit omni carere peccato: omnesque parvulos tam infantes nati, quam primus homo ante prævaricationem fuit, nec ideo baptizandos, ut peccato exuantur, sed ut sacramento adoptionis honorentur.

(b) CONSTANTIO V. C. CONSULE. Attalus Gothorum consilio & præsidio tyrannidem refutavit in Galliis.

HONORIO X. ET THEODOSIO VI. COSS.

Attalus a Gothis ad Hispanias migrantibus neglectus, & præsidio carens, capitur, & Constantio patricio vivus offertur.

Athaulphus a quodam suorum vulneratus interit, regnumque ejus VVallia, peremptis qui idem cupere intelligebantur, invasit.

THEODOSIO VII. ET PALLADIO COSS.

Placidiam Theodosii Imperatoris filiam, quam Romæ Gothi ceperant, quæque Athaulphus conjugem habuerat, VVallia pacem Honorii expensis reddit, ejusque nuptias Constantius promeretur.

ZOSIMUS XXXIX. Romanæ Ecclesiæ Episcopatum suscepit, (e) anno t. mensibus ix. diebus xs. Quo tempore Pelagianus, jam a Pontifice Innocentio prædamatus, Alisorum vigore, & maxime Augustini Episcopi (d) scientia refolebat.

HONORIO XI. ET CONSTANTIO II. COSS.

(a) Sic legendum pro *seuine* probat Pontæus, col. 776. Favet Mss. duo Colb. cum aliis ab ipso citatis, ubi & *arripit* melius legi vult quam *accepto*. Mss. unus Colb. *abreptus*.

(b) Sic Mss. Colb. duo, & illi codices ex quibus sequitur Pontæus, pro *Constantino vero Consule*, col. 777.

(c) In editione Labbei & Mss. Colb. uno, *annis trihus*. Io alicui Mss. Colb. Pontæus, & alius ut supra.

(d) Mss. Colb. unus, *indulgentia*. Idemque, a *Papa Innocentio*, cum alia a Pontæo citata. Alii libri habent, *Pelagius jam ... prædamatus si Afrorum vique* &c.

(e) In editione Labbei, *Romæ cum triumpho*.

(f) Sic editio Labbei & Mss. Colb. quorum unus addit, & *amplius*. Alii codices 217. aliqui 224. quod magis legendum monet Pontæus col. 677. cum auctor libro adversus Collatorem totidem nameret, nec plures. Verumtamen Marcellinus & Constantius habent vulgatum numerum. Pontæus.

(g) Editio Lugd. in margine notat alias lectum,

Honorius (e) triumphans Romam ingreditur, præunte curru ejus Attalo, quem Liparæ vivere eulem iussit.

HONORIO XII. ET THEODOSIO VIII. COSS.

Hoc tempore Constantius fervens Chrilii, ex Vicario Romæ habitans, & pro gratia Dei devotissime Pelagianis resistens, factione eorumdem multa pertulit, quæ illum sanctis Confessoribus sociaverunt.

Concilio apud Carthaginem habito (f) cxxiv. Episcoporum, (g) ad Papam Zosimam Synodi decreta perlata sunt: quibus probatur, pro totum mundum hæresim Pelagianam damnata esse.

Valentinianus Constantii & Placidie filius nascitur, sexto nonas Julias.

Romanæ Ecclesiæ XL. Episcopatum agit BONIFACIUS (h) annis xix. mensibus viii. diebus vi.

MONAXIO ET PLINTA COSS.

Hoc tempore fuit tertium schisma, Eulalio Antipapa per Honorium Cæsarem ejecto, quod duravit annis duobus.

Constantius patricius pacem firmat cum VVallia, data ei ad habitandum (i) secunda Aquitania, & quibusdam civitatibus consensum provinciarum.

THEODOSIO IX. ET CONSTANTIO III. COSS.

Constantius ab Honorio in confortium regni assumitur.

Hieronymus Presbyter moritur (k) aooo x. tatis lux xet. pridie Kal. Octobris.

AGRICOLA ET EUSTATHIO COSS.

Constantius Imperator moritur.

HONORIO XIII. ET THEODOSIO X. COSS.

Hoc tempore exercitus ad Hispanias contra Vandalos missus est, cui Cæsius dux fuit, qui Bonifacium virum bellicis artibus præclarum, inepto & iniurioso imperio, ab expeditionis fuz societate avertit. Nam ille periculum belli atque indignum ratus eum sequi, quem discidium superbiensque expers esset, celeriter se ad portum urbis, atque inde ad Africam proripuit, idque reipublicæ multorum laborum initium fuit.

MA-

a Pontifex Zozimo decreta sunt perlata.

(b) Apud Labbeum & in Mss. Colb. uno & Augustiano, *annis quatuor*. Mss. alter, & Pont. ut supra. Id autem Labbeus cum Mss. duobus Colb. & August. idem, alique in Pontaci notis citati trinuunt in sequentem consulatum. Proreum lectionem prætulit codice, tum propter auctoritatem Baronii, tum propter litteras Symmachii Præfetti urbis ad Honorium Imperatorem de obitu Zosimi, & ingressu Bonifacii datas eodem anno 4. Calend. Januarii.

(c) Adjectum *secundo* ex Mss. Colb. uno & aliis codicibus. Nam quod Aquitania in primam & secundam fuerit divisa docent Sextus Rufus & Notitia Provinciarum, dum agit de præfibus Aquitanie primæ & Aquitanie secundæ, & de Provinciis Galliarum 17. inter quas numerat Aquitaniam primam & Aquitaniam secundam: illa a Garumna flumine ad Ligerim, hæc a Pyrenæis montibus ad Garumnam. Pontæus.

(d) De anno mortis & ætate Hieronymi vide notam Ann. Pontaci col. 776. & 779.

MARINIANO ET ASCLEPIODOTO COSS.

Placidia Augusta a fratre Honorio pulsa, ad Orientem cum Honorio & Valentiano filius transfugit. (a)

CELESTINUS XI. Romanæ Ecclesiæ præfuit Episcopus annis xx.

(b) Longobardorum XI. regnavit Lamillus meretricis filius annis xii.

Honorius moritur, & regnum ejus Joannes occupat, conveniente, ut putabatur, Callino, qui exercitus magister militum præfuit.

(c) THEODOSIUS XLVI. Romanum Imperium tenet annis xxx.

CASTINO ET (d) VICTORE COSS.

Theodosius Valentianum amicum suum filium Cæsarem facit, & cum Augusta matre (e) sua ad recipiendum occidentalem mittit Imperium: quo tempore Joannes, dum Africam, quam Bonifacius obtinebat, bello repulit, ad defensionem sui infirmior factus est.

THEODOSIO XII. ET VALENTINIANO (f) COSS.

Placidia Augusta, & Valentianus Cæsar mira felicitate Joannem tyrannum opprimunt, & regnum victores accipiunt, data venia Aetio, quod Hunni quos per ipsum Joannes (g) acciverat, ejusdem studio ad propria reversi sunt. (h) Callinus autem in exilium actus est: quia videbatur Joannem sine consensu ipsius regnum non potuisse assumere.

Valentinianus decreto Theodosii Augustus appellatur.

(i) Arelas nobile oppidum Galliarum a Gothis multa vi oppugnatum est, donec imminentis Aetio non impuniti discederent.

THEODOSIO XII. ET VALENTINIANO (k) II. COSS.

Patroclus Arelatensis Episcopus a Tribuno quodam barbaro multis vulnusibus laniatus occiditur: quod facinus ad occultum justitiam Felicis magistri militum referebatur, ejus impulsu (l) creditus est etiam Titus diaconus vir sanctus Romæ pecunias pauperibus distribuens interemptus.

HIERIO ET ARDABURE COSS.

Bonifacio, cuius potentia gloriata (m) intra Africam agebatur, bellum ad arbitrium Felicis, quia ad Italiam venire (n) abnueraat, publico nomine illatum est, ductibus Mavortio, & Galbione, & Sinoce: cujus proditorie Mavortius & Galbio, cum Bonifacium obsiderent, interempti sunt: motusque ipse a Bonifacio dolo (o) detectus, occisus est.

Exinde gentibus, quæ navius uni nesciebant, dum a concertantibus in auxilium vocantur, mare pervium factum est, bellique contra Bonifacium capiti in Sigisvultum comitem cura translata est.

Gens Vandolorum (p) ab Hispania ad Africam transit.

FELICE ET TAURO COSS.

Nelorius Constantinopolitanus Episcopus novam Ecclesiis molitur errorem inducere, prædicans Christum ex Maria hominem tantum, (q) non etiam Deum natum, eique divinitatem collatam esse pro merito. Cui impietati præcipua Cyrilli Alexandrini Episcopi industria, & Papæ Gelasii repugnat auctoritas.

Pars Galliarum propinqua Rheno, quam Franci possidendam occupaverant, Aetii cæpitibus armis recepta.

FLORENTIO ET DIONYSIO COSS.

Felice ad patriciam dignitatem promotus, Aetius magister militum factus est. (r)

Agriola Pelagius, Severiani Pelagius Episcopi.

(a) Mss. Colb. & August. Romanæ Ecclesiæ 41. episcopatum suscepit Celestinus annis 9. Unus addit, *missus, io. divinus* 17. ut in Chron. Pontiaci.

(b) Monet Pontiacus in notis col. 779. hæc desiderari in Mss. pluribus (non leguntur etiam in duobus Colb.) & quæcumque in hoc Chronico dicuntur de Longobardis, videri tempore posteriora, & alium de aetate, ut ex Diacono lib. de Longobardis cap. 10. & 11. ubi Longobardi hic nuncupantur *Lamissium* appellari. *Pontac.*

(c) Mss. Colb. unus & Chron. Pont. Romanorum xvi. Theodosius regnavit annis xxx.

(d) In codicibus nonnullis *Victorio*, ex quibus Mss. Colb. unus.

(e) Abest vox hæc, *sua* a Mss. Colb. uno & August. & a Labbei Chronico.

(f) Quicumque, inter quos Lab. addit, *Cæsare*, ut habent omnes Fasti, Marcellinus & Cassiod. *Pont.*

(g) Mss. Colb. unus, *acceptus*.

(h) Hic articulus est non legatur in multis codicibus, & pro additio reperitur in Chron. Pontiaci, *Armetur tamen testamento Diaconi lib. 14. & idem articulus ex epist. in appendice Augustini. Ad superiorem tamen consilium referri vult idem eodem 780.*

(i) Eminentiss. Lab. post Pont. Chron. pro *Archiolus*. Quod etiam legendum notat ad aram libri *Hen. Canisius*. *Lesbo* & nolite falsitatem *Lesbo*. in Chron. Goth. *Theodorus*, inquit (rex Gothorum) *Arilarius nobilissimus oppidum Guline obsidet, a capto obsidibus imminente victus Actis Romanæ*

militie ducis remotus obsedit. Accedit Chronicum *Pithanum*. Vix usquam legitur fieri gentio de *Archila* oppido.

(j) Edit. Chron. Lab. addit, *Augusto*. Vide Pont. p. 781.

(k) Alias, *traditur*, & infra, *interfectus*. Mss. Colb. unus, *credidit* *interemptus*.

(l) Sic Mss. Colb. & alii aliquot. In aliis, *in Africa*.

(m) Mss. Colb. unus, *convenit*, alius, *advenit*. Edit. Lab. ut supra. Rectius quidem: cum testis Diacono lib. 19. causa belli contra Bonifacium esset, *quod accessit ab Imperatore, accitorem dissidii*. Quod vero Auctor scribit, hoc bellum illatum ad arbitrium Felicis, Diaconus & Sigisvultus absque Aetio. *Pontac.*

(n) Mss. Colb. unus *detrahit*.

(o) Mss. Colb. & alii codices, *ab Hispania*.

(p) In aliis codicibus, & non *Deum*.

(q) Hic mendum irreperit in editis, ubi infirmatur Aetius magister militum factus ex Agriola: cui errori favabant etiam Mss. & hos inter Mss. Colb. At Mss. Colb. alios testatur recte emendatum a Pontaco & Labbeo ut supra legitur. Cum usquam antequam fuerit Aetium huius agriolam: & excepte his a Prospero hoc additum foret, qui dum sepe illius mentionem antea fecerat, priori loco illius gentis & conditionem debuerit commemorare. Plura vide in nota Pontaci col. 782.

piscopi filius, Ecclesias (a) Britanniae dogmatis sui insinuatione corripit. Sed ad actionem Palladii Diaconi, Papa Caesellinus Germanum Antiodorensem Episcopum vice sua mittit, (b) & deturbatis haereticis, Britannos ad catholicam fidem dirigit.

THEODOSIO XIII. ET VALENTINIANO III. COSS.

Aetius Felicem cum uxore sua Padusia, & Grunatum diaconum, cum eos insidiari sibi praesensisset, interemit.

Augustinus Episcopus per omnia excellentissimus mortuus V. Kal. Septembris, libris Juliani (c) inter impetum obsidentium Vandalorum, in ipso diebus suorum fine respondens, & gloriose in confessione Christianae gratiae perleverans.

BASSO ET ANTIOCHO COSS.

Congregata apud Ephesum plus ducentorum Synodo Sacerdotum, Nestorius cum haerese nominis sui, & cum multis Pelagianis, qui (d) cognatione errori suo iuvabant dogma, damnatur.

Ad Scotos in Christum credentes ordinatur a Papa Caesellino Palladius, & primus Episcopus mittitur.

AETIO ET VALERIO COSS.

Romanus Ecclesiae XLIII. praeficitur Episcopus XISTUS, annis viii. diebus xix. (e) totius Urbis pace & confessione mirabili.

Bonifacius ab Africa ad Italiam (f) per Urbem venit, accepta Magistri militum dignitate: qui cum sibi resistentem Aetium praelio superasset, paucos post dies morbo extinctus est.

Aetius vero cum deposita potestate in agro S. Prosuper, Tom. I.

suo degeret, ibique eum (g) quidam inimicus ejus repentinus incurso opprimere tentasset; profugus ad Urbem, atque illinc ad Dalmaciam, deinde per Pannoniam ad Hymnos pervenit, quorum amicitia auxiliumque usus, pacem Principum (h) & jus interpolatae potestatis obtinuit.

THEODOSIO XIV. ET MAXIMO COSS.

(i) Maxima urbis regis pars Septentrionalis per tres dies continuo incensa collapsaque est, mense Augusto.

Joannes monachus eognomento Cassianus Masfiliensis insignis & secundus scriptor habetur.

Colliguntur omnes anni usque ad Consulatum Theodosii XIV. & Maximi.

A XV. Tiberii anno & Passione Domini, anni ccccvi.

Ab insurrectione Templi sub Dario, anni dccciv.

Ab Olympiade prima & Isaia Propheta, anni m. cxx.

A Salomone & prima dedicatione Templi anni m. cccxvi.

A Moysae & Cecrope rege Atticae, anni m. dccc. xc.

Ab Abraham & regno Nini & Semiramidis anni m. cccc. l.

A Diluvio autem, usque ad Abraham, anni m. lxxi.

Ab Adam vero, usque ad Diluvium, anni m. cc. xlii.

Sunt itaque ab Adam, usque ad tempos supra scriptorum consulum quinquies mille dcc. lxxi.

C c

ASPAE

(a) Sic legendum, non vero *Brassanie*, aut *Hyrnie*, constat ex Mf. Colb. uno & aliis pluribus: & maxime ex eo quod constat ex Sincerto in Chronico, Germanum Episcopum Antiodorensem, de quo hic Prosuper, & Lupum Episcopum Treacensium bis in Britanniam navigasse ut haerese Pelagianam confutarent. Alii quod statim Prosuper subiungit, *Britannos*: quin certius est, quam ut probari debeat Pelagium ibidem erroris sui femina sparsisse. Pontac. col. 78j.

(b) In quibodam libris ut . . . dirigit Mf. Colb. non legitur.

(c) Mf. Colb. unus, *inter impetus*. De anno quo mors tanti Doctoris contigit V. notam Pontaci col. 78j.

(d) Quidam colligunt, *cognationem flii*. (e) Haec quo sequitur in colicibus quibodam a superioribus divisa erat interpositione, & sequentibus aggregata, tamquam de Bonifacio accipienda essent, & non de Xisto: a Pontaco & Labbeo ex Mf. restituta: ubi notis Urbis & confessione pro ardu & confessione repetita.

(f) Antea, ad Italiam pervenit in urbem. Aliam lectionem tu tar Pontacus, sequitur Labbeus, & praerunt Mf. Colb. duo & tres alii a Pontaco citati, ac Augustianus codex, quem illic ubique Ulricianum vocat.

(g) Editio Lab. & Mf. unus Pontac, *itque cum quidam inimici ejus repentinus cum incurso opprimere tentasset*.

(h) Ita mutatum a Pontaco & Labbeo, pro *Aetius interpolatae potestatis*, secutus Mf. plures a priori citatos, quibus fuerunt Mf. Colb. unus, & aliter etiam pro voce *potestatis*. Dicit autem lib. 14. referens totam istam sententiam ita scribit, *Pacem principum Aetius cum recepta interpolatae potestatis obti-*

nuisset, nec multo post patricius etiam dignitatem adeptus est. Quibus verba non solum confirmat nostram lectionem, sed etiam cum explicat. Tradit etiam Sacerdotus ad an. Christi 435. *Aetium fuisse consulisse ad Regulam regem Hunnorum, & eo auxilio regressum ad Romanum solum*: & anno sequenti, *Aetius in gratiam recipitur*. Hinc intelligitur quomodo Aetius pristino gradu restitutus fuerit, ubi teste Prospero decessit Burgundionem regem, & Patricius & Consul tertio factus sit, & multa praelia fecisset, usque in annum 30. Valentini, cuius mox interfecit fuit, ut ait Prosuper Pitoni, & alii scriptores. Pontac. col. 78a. 78j.

(i) Hic & sequens articuli, qui in Mf. Pontaci & Colb. duobus non legitur, nec in edit. Lab. habentur ad eundem Consulatum apud Marcellinum & Socratem lib. 7. cap. 39. Intelligit per urbem regiam, urbem Constantinopolim. Nec dubium quia vivente iam Joanne Cassiano, cuius cessant Collationes Patrum, & qui lib. 7. de incarnatione circa finem testator se fuisse discipulum Joannis Chrysostomi, quem antea Prosuper vocavit Joannem Constantinopolitanum. Sed non est varisimile (ait Pontacus) Prosperum eius mentionem fecisse tam honorificam, contra quem scripserit tamquam male sententem de fide orthodoxa cum Pelagianis: ut notat Marcellinus sub consulatu Theodosii 16. & testatur eius orera. Haec Pontacus, qui in notis p. 78j. subiicit collectionem annorum ab orbe condito &c. ex Mf. Lod. quae licet mendis non careat, tamen jurat utcomque ad comprobanda quae sunt in editis: maxime si aliquos anni ex nonnullis detrahās. Quae cum addita fuerint editioni Chronici a Labbeo cum aliquo numerorum trium diversitate, nec nos omittendam putavimus.

ASPARE ET AREOBINDA COSS.
THEODOSIO XV. ET VALENTI-
NIANO IV. COSS.

Pax facta cum Vandalis, (a) data eis ad inhabitandum per Trigitum Africæ portione, Hippono III. Idus Februarii.

Eodem tempore Gundicarum Burgundionum regem intra Gallias habitantem Aetius (b) bello occidit, potenter ei supplicanti dedit, quam non diu potius est, Siquidem illum (c) Hunni cum populo atque stirpe sua delevenerunt.

ISIDORO ET SENATORE COSS.

Gothi pacis placita perturbant, & pleraque municipia sedibus vicinis suis occupant, Narbonensi oppido maxime infestis, quod cum diu obsidione & fame laboraret, per Littorium comitem ab utroque periculo liberatum est. Siquidem per singulos equites binis tritici modis addidit, strenuissime & hostes in fugam vertit, & civitatem annona (d) implevit.

AETIO II. ET SIGISVULTO COSS.

Bellum adversus Gothos Hunni auxiliantibus geritur.

In Africa Geisericus rex Vandalorum intra habitationis suae limites volens catholicam fidem Ariana impetare subvertere, quosdam nostrorum Episcoporum, (e) quorum Possidius, & Novatus, & Severianus clariores erant, catenas percussus est, ut eos privatis jure Basilicarum suarum, etiam civitatibus pelleret, cum ipsorum constantia nullis superbissimi regis terroribus cederet.

Valentinianus Augustus ad Theodosium principem Constantinopolim proficiscitur, (f) filiamque ejus in matrimonium accipit.

Eodem anno piraticam (g) barbarorum fœderatorum delectores exerocunt.

Per idem tempus quatuor Hispani viri, Ardius, Probus, Paschasius, & (h) Eutychie dudum apud Geisericum merito sapientie & fidelis obsequii chari clarique habebantur: quos Rex ut copulatores sibi faceret, in Ariamam scissam transire precepit. Ad illi facinus constantissime resistentes, excitato in rabidissimam iram barbaro, primum proscripti, deinde in exilium adii, tum atrocissimis cruciati suppliciis, ad postremum diversis moribus interempti, illustri martyrio unibiliter occubuerunt.

Puer autem Paulillus nomine, frater Pascha-

sii & Eutychie pro elegantia formæ atque ingenii admodum regi acceptus, cum a professione atque amore catholice fidei nullis minis deturbari posset, subitus diu cæcus, (i) ad infirmam servitutem damnatus est: (k) ideo, ut apparet, non interfectus, ne de superata sevitia impij regis etiam illa ætas gloriareretur.

THEODOSIO XVI. ET FAUSTO COSS.

Hoc quoque anno iidem piratæ multas infestas, sed præcipue Siciliam vallaverunt.

Adversum Gothos in Gallia quædam prospera gesta.

THEODOSIO XVII. ET FESTO COSS.

Littorius (l) qui secunda ab Aetio patricio potestate Hunni auxiliariis præerat, dum Aetii gloriam superare appetit, dumque arripuit responsis & damonum significationibus fidit, pugnam cum Gothis impruenter conseruit, fecitque intelligi, quantum illa, quæ cum eodem perit, manus prodesse poterit, si potioribus consiliis quam sua temeritate uti maluisset, quando tantam ipse hostibus cladem iniecit, ut nisi inconsideranter prælium lo captivarent incedit, dubitandum foret, cui potius parti victoria ascriberetur.

Hæc tempestate Julianus (m) Eclæosus iustissimus Pelagiani erroris asserter, quondam amissi Episcopatus intemperans cupiditabat, multitudine arte fallendi correctionem sperantes, molitus est in communionem Ecclesie irreperere. Sed his insidiis Xilvus Papa Dionis Leonis hortatu vigilantem occurrentem, mulum aditum polliciter conatus parere permisit: & ita omnes catholicos de refectione falacibus bellis gaudere fecit, quasi tunc primum superbissimam hæresim Apollolicus gladius detroncasset.

Per idem tempus Vitricus reipublice nostræ fidelis, & multis documentis bellicis clarus habebatur.

Pax cum Gothis facta, cum enim post anelipit pugna lacrymabile experimentum, humilis quam unquam antea possederit.

Actia rebus quæ in Gallis componebantur intento, Geisericus, de cuius amicitia nihil metuebat, XIV. Kalendas Novembris Carthaginem dolo pacis loavidit, omnemque opes ejus,

ex-

(a) Sic cõfigitur locus a Ponteco, quem sequitur Labb. & iavert Mf. Colb. & alii: cum antea legereetur data eis ad habitandum per trigitum in loco Africa Hippono 3. Id. Febr. Id. unus ex Colb. & ceteris, Augul. seu Ulric. data eis ad habitandum Africa portio: nec plura. V. notam Ponteco col. 786.

(b) Sic Mf. Colb. unus. Lab. & Aug. Cod. Alii bello obtrivit.

(c) Idem in diversis codicibus, Hunni aut Chinnim vocantur. Pæt.

(d) Mf. Colb. unus, impleveris. Alius, adjuveris. Augul. adjuvit.

(e) Hæc addita ex edit. Lab. & Mf. Lod. a Ponteco resectis.

(f) Eadem scribit & sub liffem Consulibus Marcellinus, Sed Societas lib. 7. cap. 45. Cassiod. lib. 12. mult. Tripart. cap. 13. Dispositio lib. 14. rejuicent in hunc non consulat. Cui potius adhaerens vigigian potest. Hæc autem sua vocabatur Endusia si-

lia alterius Eudoxie. Pontec. col. 786.

(g) In quibusdam codicibus Iuliani pyratum extenuant. Desunt hæc apud Lab. Chron.

(h) Apud Labbeum, Eutychie. Idem addit, chari, & posita in Ariamam persicium.

(i) Sic Mf. Col. unus, Augul. codex & Chron. Labbel. In aliis, ad infirmam.

(k) Ita Chron. Lab. cum Mf. Colb. dyobus & Augul. Alii, nec idem, ut apparet, transcribunt.

(l) Sic mutatum auctoritate Mf. plenius, presentia ab Aetio patricio passatis. Item pro quantum illa eorum que perit manet.

(m) In aliis codicibus Athelensis. Apud Ponteco & Lab. Eclæosus. Eclæum urbs est Campana Antonino & aliis: & Genadius tradit hanc Julianum fuisse Campanum. Quæ de re consule Prælatum huius Campanum. Operis imperfecti contra Julianum romano 10. Operum S. Augustini Editionis novissimæ R. L. PP. Benedictionum pag. 185. & sequunt.

excruciat diversis tormentorum genere civibus, in ius suum venit, nec ab Ecclesiarum depolatione abstinens, quas & sacris vasis exinanitas, & sacerdotum administratione privatas, non iam divini cultus loca, sed suorum iussit esse habitacula: in universum captivi populi ordinem servavit, sed precipue nobilitati & religioni infensus, ut non discernereur hominibus magis, ac Deo bellum intulisset. (a)

Hanc autem captivitatem Carthago subiit anno postquam Roma esse coeperat plxxxv.

VALENTINIANO AUGUSTO V. ET ANATOLIO COSS.

Defuncto Xilo Episcopo, xl. amplius diebus Romana Ecclesia sine Antistite fuit, mirabili pace atque patientia (b) praesentiam Diatoni Leonis expectans, quem tunc inter Actium & Albinum amicitias (c) redintegrantem Galliae detinebant. Quasi idem (d) longius esset abductus, ut & electi meritum, & eligentium iudicium probaretur. Igitur LEO Diaconus legislatione publica acutus, & gaudenti patriae praesentatus, XLIII. Romanae Ecclesiae Episcopus ordinatur.

Geisericus Siciliam graviter affligens, accepto uincto (e) de Sabaiani ab Hispania ad Africam transit, (f) celeriter Carthaginem rediit, ratus periculosum sibi ac suis fore, si vir belandi peritus recipere Carthaginem incubuisset. Verum ille amicum se magis quam hostem videri volens, diversa omnia apud (g) barbari animum quam praesumptum reperit: eaque ipsa causa illi maxima & calamitatis & infestissimae mortis fuit.

CYRO V. C. CONSULI.

Theodosius Imperator bellum contra Vandalos movet (h) Arcobinda, & Anasilla, atque Germano ducibus cum magna classe directis: qui longis consultationibus negotiorum differentes, Siciliam magis oneri, quam Africam praefidio fuerunt.

DIOSCORO V. C. ET EUDOXIO COSS.

Hunnis Thraciam & Illyricum seve depopulatione vastantibus, exercitus qui in Sicilia morabatur, ad defensionem orientalem (i) partem revertitur.

Cum Geisericus autem a Valentiano Augusto pax confirmata, & certis spatiis Africa inter utrumque divisa est.

In Geisericum etiam apud suos de successu rerum superbientem, quidam optimates ipsius conspiraverunt. Sed molitione detecta, multis ab eo suppliciiis excruciat atque caecidi sunt. Cumque idem audendum etiam ab aliis videretur, multis regis suspicio exitio fuit, ut hae sui cura plura virum perderet, quam si bello superaretur.

MAXIMO II. ET (k) PATERIO COSS.

Hoc tempore plurimos Manichaeos intra Urbem latere (l) diligenter Papae Leonis inventit, qui eos de secretis suis eratos, & oculis totius Ecclesiae publicatos, omnes dogmatis sui turpitudines & damna fecit & prodere; in censuris eorum codicibus, quorum magnae moles fuerant interceptae. Quae cura viro sancto divinitus, ut apparuit, inspirata, non solum Romanae urbi, sed etiam universo orbi plurimum profuit. Siquidem confessionibus in Urbe captorum, qui doctores eorum, qui episcopi, quae presbyteri, in quibus provinciis vel civitatibus degere, patefactum est. Multitque orientalium partium Sacerdotes indubium Apostolice rectitudo imitati sunt.

THEODOSIO XVIII. ET ALBINO COSS.

Hoc anno Pascha Domini IX. Kalendas Maji celebratum est, nec erratum est. Quia in die undecima Kalendarum Majarum dies Passioni fuit. Ob cuius reverentiam natalis urbis Romae sine Circensibus transit.

Attila rex Hunnorum Blodam fratrem & consortem in regno suum perimit, cuiusque populos sibi parere compellit.

C c 2

VA-

(a) Sic consequenter habetur in Chron. Labbei, cum in quibusdam deficiat haec sententia, in aliis articulus novus constituitur ab his incisionibus, Carthago a Pandalis capta anno postquam Roma esset capta. D. accitit, alii D. accit. Pontacu non videntur esse Auctores. Prox autem numerus optime respondet anno 3. Olymp. 158. quo Eusebius narravit Carthaginem iussu captam a Romanis: modo non includas in ea Consulatuum hunc extremum, qui capter a Vandalis. Pontac. col. 787.

(b) In aliis codicibus, adventum. (c) In quibusdam libris, amicitiae redintegrande detinebant aut detinebantur.

(d) Alii codices longius esset abductus. In Colib. uno longius esset adductus, in aliis & Aug. Cod. de sunt hac.

(e) In quibusdam codicibus, de Sabaiano . . . manifestus.

(f) Erat autem Sabaianus (ut ait Vidor, de pers. Vandal. lib. 2.) famam illius Camini Bonitaci gener, acer ingenio & strenuus in bellis cuius Geisericus sicut consilio necessaria habens, ita & praesentia formidans, occasionem ejus extingueret a religione quaerit. Sed quod ipse Geisericus Iulianones de transmittenda fide catholica in perfidiam Arianam egregia elusisset similitudine penae simulacri mundi.

fimi, qui si in frusta contractus, & aqua madidatus iterum coquatur, deterius evadit: eundem alterius generis argumentum Geisericus postea occidit. Narrat haec Vidor. Sed quod mortis argumentum vel genere extinctus Sabaianus fuerit non tradit. Fuerat autem illa invidia Praefectorum Romani exercitus, quasi periculis excusantibus Romani Imperii; ad carquo crucis factus ceteris, ex Hispania in Africam ad Geisericum se contulit: Spontaneus rem. 1. Epitoma pag. 657.

(g) Hic variant codices: alii habent, Apud barbaros, alii apud barbarum animum. Notandum interim in hoc articulo & aliis Geisericum legi & Geisericum, in diversis libris & auctoribus quos enumerat Pontacu. Colon. 787. & 788.

(h) In quibusdam Atriocheta & Anstia, seu Anstia, Anstia, & Anstia.

(i) In quibusdam codicibus, provinciarum. (k) Ita edit. Chron. Labbei, Mf. Colib. duo, & Aug. codex. Pontacu, ex Mf. Cassiodori & Fadri, magis probat legi, Paterio.

(l) Apud Lab. Mf. Colib. duo, & Augusti, cod. diligenter. Anstia, diligenter. Et infra in eodem Chron. Labbei, turpitudinem.

VALENTINIANO VI. ET (a) NOME COSS.

AETIO III. ET SYMMACHO.

(b) CALLEPIO ET ARDEBURE.

(Eutiches Hæretarches Constantinopolitis Presbyter, fretus Theodolii Augusti amicitia, conatus est non perfectum hominem in Chirilo asserere. Contra quem Flavianus ejusdem urbis Episcopus fuscipiens cum sacerdotibus suis damnatus est, auctore Diodoro Alexandrini urbis Episcopo. Contra quem Papa Urbis Leo misit Episcopum, Presbyterum, & Diaconum. Qui injuriam passi, Flavianum cumiant in defensione catholica per injurias gravissimas defecisse.

POSTHUMIANO ET ZENONE.

Theodosius Imperator pro defensione Eutichetis Leonem Papam Urbis ad se vocat: qui dum ire vellet, a populo prohibitus, Presbyteros & Diaconos dixerit.

(c) ASTURIO ET PROTOGENE.

Iterum vocati Catholici audiendi.) Hoc tempore Eutichiana hæresis extorta est, auctore Eutiche quodam Presbytero, qui apud Constantinopolim Monasterio celeberrimo præsedebat, prædicans Jesum-Christum Dominum postmodum hæreticæ Mariæ Virginis filium, nihil maternæ habuisse substantiæ, sed sub specie hominis solum in eo Verbi Dei seipsum naturam. Os quam impietatem a Flaviano ejusdem urbis Episcopo, quia corrigi noluit, condemnatus est. Sed fides amicitia regis & Aulicorum favore, ab universali Synodo se poposcit audit: annuente Imperatore Theodosio, qui ob ha-

jus causæ retractationem omnes Episcopos iussit Ephelum convenire.

In quo Concilio Diodorus Alexandrinus Episcopus primatum sibi vindicans, absoluto Eutiche, in Flavianum Episcopum Constantinopolitanum damnationis sententiam tulit: reclamante Hilario Diacono Ecclesiæ Romanæ, qui vice sancti Leonis Papæ, cum Julio Episcopo Puteolano a sede Apolitica fuerat destinatus. (d) Nam cum omnes Episcopi in Concilio constituti, vi & metu Comitum, vel militum, quos Diodorus Alexandrini urbis Episcopo attribuerat Imperator, compelleretur huic hæresi accomodare consensum: memorans Diaconus inter tot vires pericula constitutus, voce contradictionis emissit, cum in ejus propter hoc perneciam Exivetur, i relictis illis omnibus suis, latenter abscessit, ut præfatus Papæ, vel ceteris Italici Sacerdotibus, qualiter ibi catholica fides fuerat violata, sua delatione promeret.

Sanctus vero Flavianus, inter manus eorum, a quibus in exilium ducebatur, glorioso ad Christum sine transitu.

VALENTINIANO VII. ET AVIENO.

NO.

Prævalente iterum Papa Leone, dirigitur ad Orientem (e) Presbyteri & Diacones, ad hæresim confutandam. Et eodem anno defecit Theodosius Augustus. (f)

Theodosio Imperatore diem sancto, & Chrysaphio præposito, qui amicitia Principis male usus fuerat, interempto; MARCIANUS consensione totius exercitus suscepit regnum, vis

ERA—

(a) Mf. Colb. unus Nemo. Sic scribit Spondanus pag. 631. nec legitur patitur Nemo. Quomodo tamen scribitur in Chron. Labbei. & editione antiqua, licet Augusti. Nemo præfatus. Ledonemque nostram tunc idem Pontaces ibidem ex Mf. pluribus, Falsis Siculis, Marcelino, Callodoro, post Falsos capitulinos, Sigomum & Adionem t. Concilii Chalcedonensis. Post hæc autem in edit. antiqua & Mf. Colb. uno desinit Proferri Chronicon in hac verba, Hic fuit Proferri post Hieronymum. Nonnulli etiam subiunguntur in una ex Mf. Colbertinis (& Ledonensi a Pontace lecto) usque ad Consilium Valentiniani VIII. ejusque necem & Urbem captam a Genserico: inter quæ leguntur ad calcem eadem, quæ itidem sunt ad calcem in Prospero Pitæi, usque iidem fere verbis sumpto initio ab ea periodo, Africa in finibus mortis, magna inter filios ipsius certamina de obsequio regno regna etc. Unde certissime colligit (& subdit illustrissimus Valentinus) idem codicem non solum esse germanum Prosperi Chronicon, cum ea omnia habeat quæ pridem Genasius designavit. Orditur enim ab Adano, & tandem in necem Valentiniani desinit, & Urbis expunctionem factam a Genserico. Sed etiam illud Pitæi esse alterius auctorit, qui quadam excerptis ex Chronico Prosperi, & nostrum fuit Ultricianum (Augustianum vocavimus) & alia hujusmodi effectumque Prosperi majoris ex parte; sed aucta ab aliis, vel a Miletio seu Miletio, qui similiter auct Chronicon Idolori, vel ab ipso Titone, cujus præfatus nomen, ex quibus duobus excerptis se proficitur Marianus: idque in eis locis quæ notavimus desiderari consensu librorum. Histories Annalibus Pontacis, col. 780.

(b) Sic vocat Chron. Labbei. Mf. Colb. Aethio. Aug. cod. Aethio. Spond. ad annum 447. Aethio sine Calypso et Ardeburio. Articulus subiunctus non legitur in Chron. Labbei, sed in Mf. Colb. & Aug.

(c) Quæ hic duobus his siglis () includuntur absunt omnino a codice Labbei: leguntur autem in Mf. Colbertino & Augustiano codice, cum eadem lacuna, quam Mf. defecit replere nequivimus. Apud Labbeum vero indicant tantum tres Consilia supra editi, adque ulla historia alia, præter exhortationem Eutichianæ hæresis narrationem, quæ sub d. 11. & Proterger consiliiis reteritur.

(d) Præter hos destinatus fuerat & Renatus Presbyter tituli S. Clementis, qui in via in Delis infusa diem extremum obiit. Quibus adiunctus & Dulcitius Leonis Notarius, vir probam fidei.

(e) Hæc anno S. Leo ad Theodosium miserat coepiscopus Athanasium & Asterium, sed & Basilium & Senatore Presbyteri, per quos quæ nostra (ait in Epistola nunc 31.) forma sit fidei, mensurata instructionibus, quos misimus, pignori dignetur agnoscere. De Diaconis tamen in ea nulla mentio. Hi autem Theodosium jam defunctum advenientes reperiunt.

(f) Hic loci in Mf. Colbertino & Codice Augustiano leguntur sequentia, quibus res apud Labbeum scripsit narrare paulo aliter referuntur, scilicet,

ADALPHIO V. C. CONSULE.

Theodosius cum magna pompa a Plestidia & Leone & omni Senatu decessit, & in mausoleo ad Apostolum Petrum depositus est.

Notatur decessit Theodosius regnare Marcianum: & Plestidia ejus consule Adalphi. Est. A quo demonstratur. In Aug. ejus consule Augustum fuisse. A quo demonstratur Eutiches & omnes ejus sententia. In Mf. Colb.

MARCIANUS IMPERATOR XLV. REGNAVIT AN-

NI VIII.

In Augusti codice, Et levatus est imperator Marcianus XLVII. annis VIII.

gravissimus, & non solum reipublice, sed, etiam Ecclesie perniciosissimus.

Hujus Edictis Apostolicæ sedis auctoritatem secutis, Synodus Ephesina damnatur, & apud Chalcedonem celebrari Concilium Episcopale decernitur: ut correctis venia mederetur, & pernitens cum hæresi depelleretur.

Placidia defuncta est V. Kalendas Decembris.

MARCIANO AUGUSTO ET FLAVIO ADELPHIO.

(a) Atrila post necem fratris, auctus opibus intercepti, multa vicinarum sibi gentium millia cogit in bellum, quod Gothi tantum se iulerit, tamquam cullos Romanæ amicitie denuntiabat. Sed cum transito Rheno fœvissimos ejus imperus multe Gallicanæ urbes experirentur; cito & noitris & Gothis placuit, ut furori superborum hostium confociatis exercitiis repugnaretur. Tantaque Aetii Patrii providentia fuit, ut raptim congregatis undique belatoribus viris, adversæ multitudinis non impar occurreret. In quo conflictu, quamvis neutris cedentibus, iuxtilibiles strages commotionum lætæ sint, Chunnos tamen eo consilii victos fuisse, quod amissa præliandi fiducia, qui superborum ad propria revertentur.

(b) HERCULANO ET SPORATIO.

Atrila redintegratis viribus quas in Gallia amiserat, Italiam ingredi per Pannonias intendit, nihil Duce nostro Aetio secundum prioris belli opera prospiciente; ita ut ne clausus quidem Alpium, quibus hostes prohiberi poterant, uretetur: hoc solum spei suis supercille excitans, si ab omni Italia cum Imperatore discederet. Sed cum hoc plenum deprecioris & periculi videretur, continuis verecundia metum, & tot nobilium Provinciarum latissima eversione credita est fœvitas & cupiditas hostilis expleta: nihilque inter omnia consilia Principis ac Senatus, Populique Romani saluberrimum visum est, quam ut per legatos pax truculentissimi regis expereretur.

Suscipit hoc negotium cum viro consulari Aviano, & viro Præfectorio Trigeto beatissimus Papa Leo auxilio Dei fretus, quem sciret numquam piorem laboribus defuisse. Nec aliud fecerunt quam præsumpserat fides. Nam tota legatione dignanter accepta, ita summi Sacerdotis præsentia rex gavisus est, ut & bello S. Profer. Tom. I.

abstinere præceperet, & ultra Danubium promissa pace discederet.

OPILIONE V. C. CONSULE. (c)

Synodus Chalcedonenis peracta, Eutiche Dioscoroque damnatis: omnes autem qui, se ab eis retraxerunt, in communionem recepti, confirmata universaliter fide, quæ de Incarnatione fidei secundum Evangelicam & Apostolicam doctrinam per sanctum Papam Leonem prædicabatur.

Atrila in sedibus suis mortuo, magna primum inter filios ipsius certamina de obtinendo regno exorta sunt: deinde aliquot gentium, quæ Chunnis parebant, desinere secuti, causas & occasiones bellis dederunt, quibus ferocissimi populi mutuis incursums congererentur.

Apud Gorhos intra Gallias consistentes, inter filios Theodorici regis, quorum Thorimodus maximus natu patri succellerat, orta dissensio est. Et cum res ea moliretur, quæ de Romanæ paci, & Gothicæ adverseretur quieti, a germanis suis, quia noxitis dispositionibus irrevocabili instaret, occisus est.

AETIO ET STUDIO.

(d) Inter Valentinianum Augustum & Aetium Patricium, post promissa invicem sacramenta, post pactum de conjunctione filiorum, dixit inimicitie convalescent, & unde fuit gratia charitatis augenda, inde exarist fomes odiorum, iuventore (ut credendum est) Heraclio spadoe, qui ita sibi Imperatoris animam infuero famulatu adlinsierat, ut eum facile in quo vellet impelleret.

Cum ergo Heraclius sinistra omnia Imperatori de Aetio perfunderet, heu omnia credendum est filii Principis profuturum, si inimici molitiones suo opere præoccupasset. Unde Aetius, dum placita instantis repetit, & causam filii commoritur agit, Imperatoris manu & circumstantium gladiis crudeliter confectus est: Boethio Præfecto Prætorio simul precepto, qui eidem multa amicitia copulabatur. (e)

VALENTINIANO VIII. ET ANTHEMIO.

Mortem Aetii mors Valentiniani non longo post tempore consecuta est, tam impudenter non declinata, ut interfectori Aetii amicos armigerosque ejus sibi nec confociaret. Qui conquepti facinoris opportunitatem dissimulaverat occupantes, egressum extra Urbem Principem,

C c 3

(a) Mf. Colb. & August. codex brevis, *Patru fella in Gallias intro Aetium & Atrilam regem Hunnorum, cum utrinque populi cede. Atrila fugatus in Gallias superiorem.*

(b) In Mf. Colb. & codice Augustiano: *Hannorio & Alperio.* In margine Augusti. editi, *Herculano & Sporatio* fuit *Sporatio*, Iconica Marciani Imperatoris Romanæ ingressi 3. Kalendas Aprilis.

(c) In Mf. Colberrino, & Augustiano codice, *Opilione & Vincemalo*, in margine, *Vincemalo Conf.* S. Leo in Epistolis hoc anno datis solius Opiliani meminit; utroque tamen citatur in Dissertat. r. de via & rebus gestis S. Leonis magni p. 312. tom. 2. nova editionis ejusdem Operum.

(d) Hæc eadem paucioribus verbis in Mf. Colberrino & edit. Augustiani codicis. *Ex anno occisi fuit Aetius & Boetius Patricii. Carthagine ordinatus Episcopus Degradatus in Basilica Sancti die Dominica VIII. Kalendas Novembri.*

(e) Aetium propria Imperatoris manu necatum esse, Boetium a circumstantibus, tradit Cassiodorus in Chron. & post illum auctor Miscelæ lib. 15. Sed Procopius de bel. Vand. lib. r. Aetium abstemium ipsum esse interfecti: idemque hæc pluribus narrans, id accidisse ait ex falsa suggestione Petronii Maximi Senatoris Romani, ex stirpe illius Maximi tyranni, quem Theodosius senior sollicitus: qui insinuat passus a Valentiniano in stupro uxoria sua formidinis, æque, ac podicificæ, cogitatione de vindicta, primo Aetium fortissimum ducem, in quo postissimum spes Romanorum esset, & medio tollendum iudicavit, ideoque illum per Imperatoris Eunuchos eidem Augusto affectati Imperii supersuum reddidit. Quid autem subito Aetio Maximus in ipsum Valentinianum molitus sit dicitur anno sequenti. Spemanda sem. 1. Epitomes ad annum Christi 454. p. 674.

& ludo gestationis intentum, inopinatis ictibus confoderunt; Heraclo simul, ut erat proximus, interempto, & nullo ex multitudine regia ad ultionem tanti scelesti accenso.

(a) Ut autem hoc parricidium perpetratum est, MAXIMUS, vir gemini consularis & Patricie dignitatis, sumptis Imperium. Qui cum periclitanti republice per omnia profuturus crederetur, non sero documento quid animi haberet probavit: si quidem interfectores Valentiniiani, non solum non plecterit, sed etiam in amicitiam receperit, uxoremque ejus Augustam, amissionem viri lugere prohibitam, intra paucissimos dies in conjugium suum transire coegerit.

Sed hac incontinentia non diu potius est. Nam post alterum mensem, tuniatio ex Africa Getulicis regis adventu, (b) multisque nobilibus, ac popularibus ex Urbe fugientibus, cum ipse quoque, data cunctis abeundi licentia, trispide vellet abeungere, septuagesimo septimo ad ipsi Imperii die a simulis regis dilaniatus est, & membris disiectus in Tiberim, sepultus quoque caruit.

Post hunc Maximi exitum, confectum secuta est multis digna lacrymis Romana captivitas,

& urbem omni presidio vacuum Getulicus obtinuit, occurrente sibi extra portas sancto Leone Episcopo: cujus supplicatio ita eum Deo agente lenivit, ut cum omnia potestatis ipsius essent, tradita sibi civitate, ab igne tamen & cade atque supplicii abstinere.

Per quatuordecim igitur dies, secuta & libera scutratione, omnibus opibus suis Roma vacata est, multaque millia captivorum, prout quique, aut etate, aut arte placuerunt, cum regina & filiabus ejus Carthagine abducta sunt.

Eodem anno Pascha Dominicum die VIII. Kalendas Maji celebratum est, perinacitate in remissione Alexandrini Episcopi, cui omnes Orientales consentiendum putaverunt: quamvis sanctus Papa Leo XV. Kalendas Maji potius observandum protestaretur. (c) Extant ejusdem Papae Epistolae ad clementissimum Principem Marcianum datae, quibus ratio veritatis sollicitate evidenter patefacta est; & quibus Ecclesia catholica in huius potestatem, quod huc persuasio, studio imitatis & pacis tolerata sit, potius quam probata; numquam demerere imitanda: ut quae exitialem attulit offensionem, omnem in perpetuum perdat auctoritatem.

(a) Pro his omnibus, & frequentibus, in Mf. Colbertino & editione Lugd. codicis Augustani, seu Ultriceni: *Valentinianus ipse occisus est ad dnas Laurentis XVII. Kalendas Aprilis. Et levatus Petrus Maximus Imperator, qui LXXII. die occisus, per Urbem trahitur.*

Getulicus Roman ingressus praesida facta Carthaginiensis revertitur. Et post aliquot dies levatur in Imperium AVITUS.

(b) Ab Eudoxia mortem Valentiniiani mariti in Maximum vindicare volente accertium narrat Procopius: *de bello Vandali, lib. 1.*

(c) Hic intervenit a Bucherio in Paschal. Cyclum Victorii cap. 3. *In quo nec in ratione plenius, nec in primi mensis limite fuisse veratum. Quae tamen marginalem Rudolphi annotationem esse non absurde quis putaverit. Neque enim in Sirmondae aut Chiffetii cod. Mff. ex quibus Chronicon suum claudt; apparet pro sua sententia ipsum decessisse.*

de differt. 2. de vita & Oper. S. Leonis pag. 326. & seq. tom. 2. nov. edit. Oper. S. Leonis Magni. Ubi observas, tum primum hac occasione Orientalibus inquirendi diem Paschali, motuque Solis & Lunae diligentius suspensandi ortum amulationem apud Latinos: qui diutius passi non sunt licem sibi ab Alexandrinis de indicendo Paschali die imponi. Propter quod quoque Aquitanum, qui tum Romae apud Leonem Pontificem agebat, suum Cyclum composuisse: cuius testes sunt Gennadius in Catal. viri illustri. cap. 88. ubi de Victorio Aquit. & Isidorus Origen. lib. 6. cap. 17. nisi iam editus ab illo esset ad annum ccccxliv. quo similis occurrerat difficultas. Ut ut sit, dubium non est quin ad istum scribendum a Leone sit exaltatus. Cycli ille jam perit. Certe cum paulo traierit scribat de Paschate huius anni ccccxl. quo Chronicon suum claudt; apparet pro sua sententia ipsum decessisse.

APPENDICULA AD CHRONICUM SANCTI PROSPERI. M O N I T U M.

CUM in codice, quem Augustinum vocamus, Pitheus vero sub Uliciani titulo citavit in notis suis ad Chronicum Eusebii &c. subjiciantur quaedam, quae leguntur etiam in MS. Colbertina Bibliotheca 240. & illa limites excedant Prosperiano Chronico a Genadio assignatos in Catalogo cap. 34. de Prospero, de quibus supra dicta in Admonitione consulat, si vacat: illa nos hic, character tamen inferiori, excudi debere credidimus. In quibus regni Vandalorum, post captam ab eis Romam, statim per annos non paucos representatur. Quibus tamen in istdem libris praefiguntur tres Consulates, qui Valentianiani VIII. ultimum cum morte consulum exasperant.

VARANE ET JOHANNES.
CONSTANTINO ET RUFO.
ARDABURE ET MAXIMIANO.

Post consulatum Theodosii XVII. & Felli, Geisericus Vandalorum rex Carthaginem ingressus est, die XIV. Kalendarum Novembrium. (a) Qui rexit eandem Africanam civitatem annis XXXVIII. mensibus XXI. diebus VI.

Post hunc regnavit Huneric, filius ejus annis VII. mensibus X. (b) diebus XIII. Qui in fine anni VII. regni sui catholice Ecclesiae perfectionem fecit, omnesque Ecclesias clausit, & conatos Domini catholicos sacerdotes, cum Eugenio Carthaginensi Episcopo exilio relegavit. Qui Dei iudicio scatenis verberibus vitam finivit.

Post eum regnavit (c) Guntamundus Gentunis ejusdem Hunerici regis fratris filius annos XI. mensibus IX. dies XI. Qui tertio anno regni sui cecremetrium sancti martyris Agilei apud Carthaginem catholicis dare praecipit: Eugenio Car-

thaginensi Episcopo, ab eodem jam de exilio revocato. Decimo autem anno regni sui, Ecclesias catholicorum aperuit, & omnes Dei sacerdotes, petente Eugenio Carthaginensi Episcopo, de exilio revocavit. Quae Ecclesiae fuerunt clausae annos XI. menses VI. dies V. hoc est, ab octavo anno Hunerici, id est, ex die VII. Idus Februarii, usque in decimum annum regis Guntamundi, in diem IV. Idus Augusti. In quo completi sunt supradicti (d) anni X. menses VI. dies V. Qui memoratus Guntamundus rex postmodum vixit annos II. menses I.

Post quem regnavit Trasamundus Gentunis filius annos XXVI. menses VIII. dies IV.

Ab exordio ergo imperii Aviti, usque ad annum XXVII. Trasamundi (e)... XVIII. A XIV. anno autem Imperii & morte Valentis, usque in annum (f) XXVI. Trasamundi, anni sunt XVIII.

Post quem regnavit Hildrix filius Hunerici annos VIII. dies VIII. Qui in exordio regni sui Bonifacium Episcopum apud Carthaginem in Ecclesia sancti Agilei ordinari praecipit, & omnibus catholicis libertatem restituit.

Quo regnante, assumpta tyrannide Geislarum regnum ejus invadit, in quo (g) sedit annos III. menses III. Qui tanta homicidia sequestes commisit, ut nec suis parentibus parceret.

Fiunt ergo ab exordio (h) regis Geislerici, usque ad exitum Vandalorum, anni XXXII. menses X. dies XI. Ab interitu vero Valentinis in XIV. anno regni ejus, usque ad supra dictum tempus, anni CLIV. Collecta ergo omnium summa annorum ab Adam usque ad Vandalorum perditionem sunt anni V. M. DC. XXXIII.

(a) In codice MS. Colb. Qui regnavit in eadem Africa circiter annis 37.

(b) In MS. Colb. diebus 38.

(c) Alia. Guntadondus Penonis (scilicet Penzanis).

(d) Forte anni XL.

(e) Haec lacuna non suppletur ex MS. Colb. qui

paulo antea habet annum XXXI. pro XXXII.

(f) Iterum numerus XXVI. pro XVIII. in MS. Colb.

(g) MS. Colb. fecit.

(h) MS. Colb. regit.

A D M O N I T I O IN CONCILIUM ARAUSICANUM II.

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO.

Omnibus sancti Prosperi operibus annexi soles Concilium Arausicanum secundum, Canones viginti quinque complexum. Et merito quidem. Nam hujusce Concilii decreta, illa maxime dogmata statuunt, quæ contra Semipelagianos Augustinus primum, ac deinde S. Prosper, Augustini doctrinæ strenuus assertor & vindex, defenderant. Quin immo ex ipsissimis utriusque Patris verbis concinnata notantur: cum sint ex diversis S. Augustini libris hausta, & speciatim ex sententiis illis excerpta, quas S. Prosper de operibus S. Augustini collegierat. Nec solum ex Augustino sed etiam ex Operibus a Prospero ipso post Augustini obitum exaratis: quomodo ex libro contra Collatorem decepti canones VI. VII. & VIII. Quæ Episcoporum illorum agendi ratione manifestum est, probatum fuisse a Patribus Arausicæ convenientibus, tum Augustini, tum speciatim S. Prosperi nostri doctrinam: immo etiam a Felice IV. quo Romæ sedente, & ad id celebrandum eos admonente, & auctoritate sua muniente, habitum est Concilium. Hæc docens Pater in Præfatione his verbis: Pervenit ad nos esse aliquos qui de gratia & libero arbitrio minus caute, & non secundum fidei catholicæ simplicitatem, sentire velint. Unde id nobis, secundum auctoritatem & admonitionem sedis Apostolicæ, justum & rationabile visum est, ut pauca capitula ab Apostolica nobis sede transmissa de gratia & libero arbitrio, quæ ab antiquis Patribus de sanctarum scripturarum voluminibus in hac causâ collata sunt, ad docendos eos qui aliter quam oportet sentiebant, ab omnibus observanda proferre, & manibus nostris subscribere deberemus. Cui Concilio postea assensum suum approbationemque authenticam concessit Bonifacius II. in Epistola ad Casarium Arelatensem in hunc finem data.

* Vide ap.
prol. h.
p. 1016 p. 101.
207. e. 106.

* In quibusdam vero suis canonibus, maxime in octavo, ex professo Patres illi rejiciunt distinctionem illam quam Cassianus Collatione decima tertia confirmaverat, duplicis generis prædestinatorum, quorum alii meritis quibusdam gratia donum præverterent, alii nullis meritis præcedentibus a Deo gratia donarentur, quamque S. Prosper fuisse refellerat in libro contra Collatorem per multa capita. Diversas quoque hujusce auctoris Scripturarum explanationes singulis membris applicatas circa finem Canonis XXV. paucis verbis rejicit, sic statuens: Hoc etiam salubriter profitemur, & credimus, quod in omni opere bono, non nos incipimus, & postea per Dei misericordiam adjuvamus, sed ipse nobis nullis præcedentibus bonis meritis & fidem & amorem sui prius inspirat, ut & baptismi sacramenta fideliter requiramus, & post baptismum cum ipsius adjutorio, ea quæ sibi sunt placita implere possimus. Unde manifestissime credendum est quod & illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam revocavit, & Cornelii Centurionis, ad quem Angelus Domini missus est, & Zacchæi, qui ipsum Dominum suscipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed divinæ largitatis donum.

Arausione convenit hæc Synodus secunda quinto nonas Julii anno Christi 529. ut observat Jacobus Sirmondus, sub Felice Papa IV. regnante in Italia Athalarico Amalasuntæ filio, in Gallia vero liberis Clodovei. Concilio præfedit Casarius Arelatensis: quod approbavit Bonifacius II. Pontifex in sua ad Casarium ipsum epistola, quam ex antiquis MSS. Sirmondus in lucem protulit. Hæc Synodo contra Semipelagianos, qui in Gallia, maxime in secunda Narbonensi provincia, per hujus hæresis præcipuos assertores eximii ingenii viros Cassianum & Faustum percrebuerant, Christi gratiæ necessitas, etiam ad fidei omnisque piæ vitæ initium, commendata est.

CON-

(a) CONCILIUM ARAUSICANUM II. DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO.

In Dedicatione Basilicæ a Liberio Patricio constructæ celebratum V. Nonas Julias, Decis Juniore V. G. consule, id est, anno Christi 525, Felicis IV. Pape anno 3.

P R Æ F A T I O.

CUM ad dedicationem Basilicæ, quam illustrissimus Præfectus & Patricius filius noster Liberius in Arausica civitate fidelissima devotione construxit, Deo propitiante, & ipso invitante convenissemus, & de rebus quæ ad Ecclesiasticam regulam pertinent, inter nos fuisset spiritalis obortio collatio: pervenit ad nos esse aliquos, qui de gratia & libero arbitrio minus caute, & non secundum fidei catholicæ regulam sentire velint. (b) Unde id nobis secundum auctoritatem & admonitionem sedis Apostolicæ, iustum & rationabile visum est, ut pauca capitula, ab Apostolica nobis fide transmissa, quæ ab antiquis Patribus de sanctarum scripturarum voluminibus in hac præcipue causa collata sunt, ad docendos eos, qui aliter quam oportet sentiunt, ab omnibus observanda proferre, & manibus nostris subseribere deberemus. Quibus lectis, qui huc usque non sicut oportebat, de gratia & libero arbitrio credidit, ad ea quæ fidei catholicæ conveniunt, animum suum inclinare non differat.

I.

Quod per peccatum Adæ non solum corpus, sed anima etiam laesa fuerit.

*U. 1. 1. 1. 1.
de hunc. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.*

Si quis per offensam prævaricationis Adæ non totum, id est, secundum corpus & animam, in deterius dicit hominem commotum; sed anime libertate illius durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium: Pelagii errore deceptus adversatur Scripturæ dicenti, *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur*: &, *Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obeditis?* &, *A quo quis superatur, ejus & servus addicitur.*

*U. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.*

II.

Quod peccatum Adæ non ipsi solum nocuit, sed ad posteros quoque transit.

Si quis soli Adæ prævaricationem suam, non & ejus propagini, asserit nocuisse; aut certe mortem tantum corporis, quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est animæ, per unum hominem in omne genus humanum transisse testatur; injustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti, *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors*, (c) & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.

*Ex l. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.*

1. 1. 1. 1. 1.

III.

Quod gratia Dei non ad invocationem datur, sed ipsa faciat ut invocetur.

Si quis invocatione humana gratiam Dei dicit posse conferri; non autem ipsam gratiam facere, ut invocetur a nobis; contradicit Isaia prophetæ, vel Apostolo idem dicenti, *Inventus sum a non querentibus me, palam apparui his qui me non interrogabant.*

*1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.*

IV.

Quod Deus ut a peccato purgemur voluntatem nostram non expectet, sed præparet.

Si quis, ut a peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit, non autem ut etiam purgari velimus per sancti Spiritus infusionem & operationem in nobis fieri confitetur, resistit ipsi Spiritui sancto, per Salomonem dicenti, *Preparatur voluntas a Domino*; & Apostolo salubriter prædicanti, *Deus est qui operatur (d) in vobis & velle & perficere pro bona voluntate.*

*1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.*

V. Quod

(a) In vetere codice Lugdunensi inscriptio est: *Consensio Episcoporum in civitate Arausicana, de gratia & libero arbitrio*, lo edit. Lovan. Duac. & Colon. Canon. Concil. alterius Arausici, circa tempora Leonis Pape primi. De libero arbitrio, vel de diversis conditionibus, & de rebus necessariis per capitula requirendis. Hoc quidem primo Baronius collocaverat ad annum 403. Idem postea in addit. tom. 10. voluit lo annum 525. transferri. Casarium enim Episcopum Arelatensem, qui ei præfuit Concilio, non illis temporibus sedisse docetur variis in locis: quom & pervenisse ad annum Christi 544. constat ex ejus vitæ scriptoribus. Insuper tempus Liberii Pa-

tricii Præfecti Calliarum, qui hunc Arausicano Concilio subscipisse reperitur, erratum fuisse, cum assignatum est temporibus Leonis magni admonet Spondanus, tom. 2. Epitom. p. 20.

(b) In editionibus Lov. Duac. & Colon. Unde & nobis. Mutatum in Append. tom. 10. Aug. ut supra. Sic & infra de consensu scripturarum voluminibus, ubi nunc Aug. editio, de sanctarum.

(c) lo edit. Lovan. Duac. & Colon. desunt, & ita, ... mors, quæ restituta sunt io append. tom. 10. Aug.

(d) In Lovan. Duac. & Colon. in nobis.

V.

Quod initium fidei non ex nobis, sed ex gratia Dei sit.

Vide tit. de Si quis sicut augmentum, ita etiam initium
grad. 11. c. fidei, ipsumque credulitatis affectum, qui in
cap. 8. c. eum credimus qui iustificat impium, & ad re-
que ad 1. generationem (a) sacri baptismatis pervenimus,
non per gratie donum, id est, per inspiratio-
nem Spiritus sancti corrigentem voluntatem no-
stram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad
pietatem, sed naturaliter nobis inesse dicit;
apostolicis dogmatibus adversarius approbatur,
beato Paulo dicente, *Confidimus quia qui capit*
Phil. 3. 8. *in vobis bonum opus, perficiet usque in diem Do-*
11. c. *mini nostri Jesu Christi: & illud, Vobis datum*
Epist. 3. c. *est pro Christo, non solum ut in eum credatis,*
sed etiam ut pro illo patiamini: & Gratia sal-
uti estis per fidem, & hoc non ex vobis,
Dei enim donum est. Qui enim fidem, qua in
Deum credimus, dicunt esse naturalem, omnes
eos qui ab Ecclesia Christi alieni sunt, quod-
nam modo fideles esse desinunt.

VI.

Quod sine gratia Dei credentibus & petentibus misericordia non conferatur, cum gratia ipsa faciat ut credamus & petamus.

Vide Aug. Si quis sine gratia Dei credentibus, volenti-
11. c. bus, desiderantibus, canantibus, laborantibus,
11. c. vigilantibus, fluctantibus, petentibus, querenti-
11. c. bus, pulsantibus nobis misericordiam dicit con-
ferri divinitus, non autem ut credamus, veli-
mus, vel hæc omnia sicut oportet agere valeamus,
per infusionem & inspirationem sancti Spi-
ritus in nobis fieri constituitur; & aut humilita-
ri, aut obedientie humane subiungit gratie ad-
iutorium, nec ut obediens & humiles simus
ipsum gratie donum esse consentit; resiliit Apo-
stolo dicenti, *Quis habes quod non accepisti?*
1. Cor. 4. 7. & Gratia Dei sum id quod sum.

VII.

Quod viribus nature bonum aliquid quod ad salutem pertinens cogitare aut eligere sine gratia non possumus.

Vide Aug. Si quis per naturæ vigorem bonum aliquid,
11. c. quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogita-
11. c. re ut expedit, aut eligere, sive salutari, id
est, evangelicæ prædicationi consentire posse
confirmat, absque illuminatione & inspiratione
Spiritus sancti, qui dat omnibus suavitatem (b)

in consentiendo & credendo veritati; hæretico
fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in
Evangelio dicentis, *Sine me nihil potestis facere*
: & illud Apostoli, *Non quod idonei sumus*
cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed
sufficiens nostra ex Deo est.

1. Cor. 1. 1.
2. Cor. 1. 2.

VIII.

Quod per liberum arbitrium ad gratiam baptismi pervenire nullus possit.

Si quis alios misericordia, alios vero per li-
berum arbitrium (quod in omnibus qui de præ-
varicatione primi hominis nati sunt, consistit ci-
lise vitium,) ad gratiam baptismi posse venire
contendit; a recta fide probatur alienus. Is
enim non omnium liberum arbitrium per pec-
catum primi hominis asserit infirmatum: aut
certe ita læsum putat, ut tamen quidam valeant,
sine revelatione Dei, mysterium salutis
æternæ per semetipsos conquistare. Quod quam
sit contrarium, ipse Dominus probat, qui non
aliquos, sed neminem ad se posse venire tella-
tur, nisi quem Pater adtraxerit. Sicut & Pe-
tro dicit, *Beatus es Simon Barjona, quia caro*
& sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus
qui in calis est: & Apostolus, Nemo potest d-
icere, (c) Dominum Jesum Christum, nisi in
Spiritu sancto.

Propter,
omnes Coll.
cap. 1. c. 1.
cap. 1. c. 2.
cap. 1. c. 3.

1. Cor. 1. 1.

Mat. 11.
1. Cor. 1. 1.

IX.

De adiutorio Dei per quod bona operamur.

Divini est muneri, cum & recte cogitamus,
& pedes nostros a falsitate & iniustitia (d)
continemus. Quoties enim bona agimus, Deus
in nobis atque nobiscum, ut operemur, ope-
ratur.

Propter,
1. Cor. 1. 1.
1. Cor. 1. 2.

X.

De adiutorio Dei omnibus semper implorando.

Adiutorio Dei etiam renatis (e) ac san-
ctis semper est implorandum, ut ad finem bo-
num pervenire, vel in bono possint opere per-
durare.

Propter,
1. Cor. 1. 1.
1. Cor. 1. 2.

XI.

De oblatione votorum.

Nemo quidquam Domino recte voveret, (f)
nisi ab illo acciperet quod voveret, sicut legi-
tur, *Qua de manu tua accipimus, damus tibi.*

Ex tit. 11.
De votis,
1. Cor. 1. 1.
1. Cor. 1. 2.

XII.

(a) Editio Concilii in append. tom. 10. Aug. ad-
dit hic, *faci, & infra, & hoc, ante non ex vobis:*
quibus caret Prosperiani codices.

(b) Duac. & Colon. omittunt in: Melius Lovan.
& app. tom. 10. Aug. non omittunt.

(c) Editio tom. 10. Aug. in append. Dominus Je-
sus. Prosperiani libri addunt textum sacro, Dominum
Jesum, vocem hanc, Christum.

(d) Sic August. editio. & in Sentent. libro. Lo-

van. Duac. & Colon. hic, *trouamus.*

(e) Duo MSS. scilicet Lugdunensis & Remensis,
ac sanctis.

(f) Emendatur ex tom. 10. Aug. in Append. &
libro sentent. Prosperi: nam Lovan. Duac. & Colon.
hic voveret, nisi ab illo acciperet, sicut legitur: ce-
teris omisso. Titulum quoque ex libro sententiarum
supra edito correximus, oblatione, loco vocis obli-
gatione, quæ etiam in append. August. irrepit.

XII.

Quales nos diligit Deus.

Prosp. sent. Tales nos amat Deus, quales futuri sumus
 ipsius dono, non quales sumus nostro merito.

XIII.

De reparatione liberi arbitrii.

Lit. de de Arbitrium (a) voluntatis in primo homine
Cor. del infirmatum, nisi per gratiam baptismi, non
c. 11. q. 1. p. potest reparari: quod amissum, nisi a quo po-
Prosper. tuit dari, non potest reddi. Unde ipsa Veritas
Joan. 1. 12. dicit, Si vos Filii liberaverit, tunc vere li-
Joan. 8. 12. beri eritis.

XIV.

*Quod ut liberemur a miseria, misericordia
 Dei preveniamur.*

Prosper. Nullus miser de quantacumque miseria libe-
Joan. 1. 12. rat, nisi qui Dei misericordia prevenitur: sic-
p. 1. q. 1. n. 1. ut dicit Palamita, Cito accipiet nos miseri-
p. 1. q. 1. n. 1. cordia tua, Domine: & illud, Deus meus, miseri-
p. 1. q. 1. n. 1. cordia ejus preveniet me.

XV.

*Quod per gratiam Dei in melius
 mutatur fidelis.*

Ex. sent. in Ab eo quod formavit Deus, (b) mutatus
titulum est Adam, sed in pejus per iniquitatem suam:
p. 1. q. 1. n. 1. ab eo quod operata est iniquitas, mutatur fide-
Prosper. lis, sed in melius per gratiam Dei. Illa ergo
Joan. 1. 12. mutatio fuit peccatoris primi: hac, locum-
p. 1. q. 1. n. 1. dum Psalmistam, mutatio est dextera Excelsi.

XVI.

*Quod ex eo quod habemus non fit gloriandum,
 cum ex Deo fit.*

Lit. de de Nemo ex eo quod videtur habere, gloriatur,
Cor. del tamquam non acceptit, aut ideo se putet ac-
c. 11. q. 1. p. cepisse, quia littera extrinsecus, vel ut legeretur
Prosper. apparuit, vel ut audiretur insonuit. Nam sic-
Joan. 1. 12. ut Apostolus dicit, Si per legem justitia, ergo
Joan. 1. 12. Christus gratis mortuus est. Porro autem si
Joan. 1. 12. non gratis mortuus est, discedens in altum
Joan. 1. 12. captivum duxit captivitatem, dedit dona homi-
Joan. 1. 12. nibus. Inde habet, quicumque habet. Quisquis
Joan. 1. 12. autem inde se habere negat, aut vere non habet,
Joan. 1. 12. aut id quod habet, auferetur ab eo.

XVII.

De fortitudine Christiana.

Fortitudinem gentiliū mundana cupiditas; fortitudinem autem Christianorum Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis, (c) nullis meritis gratiam prevenientibus.

Aug. 11. 11.
1. 11. q. 1. p.
1. 11. q. 1. p.
1. 11. q. 1. p.
1. 11. q. 1. p.
1. 11. q. 1. p.

XVIII.

Nullis meritis gratiam preveniri.

Debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiant.

Aug. 11. 11.
1. 11. q. 1. p.
1. 11. q. 1. p.
1. 11. q. 1. p.
1. 11. q. 1. p.

XIX.

Neminem nisi Deo miserante salvari.

Natura humana, etiam si in illa integritate in qua est condita, permaneret, nullo modo se ipsam, Creatore suo non adjuvante, servaret. Unde cum sine gratia Dei salutem non possit condire quam accepit, quomodo sine Dei gratia poterit reparare (d) quam perdidit?

Aug. 11. 11.
1. 11. q. 1. p.
1. 11. q. 1. p.
1. 11. q. 1. p.

XX.

Nihil boni hominem posse sine Deo.

(e) Multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla vero facit homo bona, quæ non Deus præstat, ut faciat homo.

Ex. 11. 11.
Aug. 11. 11.
1. 11. q. 1. p.
1. 11. q. 1. p.
1. 11. q. 1. p.

XXI.

De natura & gratia.

Sicut eis qui volentes in lege justificari, a gratia exciderunt, verissime dicit Apostolus, Si ex lege justitia est, ergo Christus gratis mortuus est: sic & his qui gratiam quam commendat & percipit fides Christi, putant esse naturam, verissime dicitur, Si ex natura justitia, ergo Christus gratis mortuus est. Jam hic enim erat lex, & non justificabat. Ideo Christus non gratis mortuus est, ut & lex per illum impleteretur, qui dixit, Non veni legem solvere, sed adimplere: & natura per Adam perditam, per illum repararetur, qui dixit, venisse se quærere & salvare quod perierat.

Aug. 11. 11.
1. 11. q. 1. p.
1. 11. q. 1. p.
1. 11. q. 1. p.
1. 11. q. 1. p.

Mat. 1. 11.
Luc. 1. 11.

XXII.

(a) Nonnulli Mss. Arbitrium libertatis.

(b) Lovan. Duac. & Colon. mutatur.

(c) Hæc verba ad finem canonis 17. leguntur in codicibus Prosperiani Lovan. Duac. & Colon. hic: non vero in editione tom. 10. Oper. S. Aug. nec in sententia 105. nec in libro Oper. imperit. contra Julianum. Forte hæc irreperierunt ex titulo Canonis sequentis.

(d) Editi Prosperiani, quod perdidit. Verum, quæ perdidit habetur apud Augustinum loco in margine citato, & in append. tom. 10. nec non in incerta Prosperiani.

(e) Sic legitur canon iste in edit. oper. tom. 10. Aug. & locis Aug. & Prosperiani in margine citatis. In edit. vero Prosperiani Lovan. Duac. & Colon. Multa in homine bona sunt.

XXII.

De his qua hominum propria sunt.

Nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum. (a) Si quid autem habet homo veritatis atque iustitiae, ab illo fonte est quem debemus fuisse in hac eremo, ut ex eo quasi guttus quibundam irrorati, non deficiamus in via.

XXIII.

De voluntate Dei & hominis.

Suam voluntatem homines faciunt, non Dei, quando id agunt quod Deo displicet. Quando autem ipsi faciunt quod volunt, ut divinae servant voluntati, quamvis volentes agant quod agant, illius tamen voluntas est, a quo & preparatur & jubetur quod volunt.

XXIV.

De vite & permittibus vitis.

Ita sunt in vite palmites, ut viti nihil conferant, sed inde accipiant unde vivant. Sic quippe vitis est in palmitibus, ut vitale alimentum subministrat eis, non sumat ab eis. Ac per hoc & manentem in se habere Christum, & manere in Christo, discipulis prodit (b) utrumque, non Christo. Nam praeclio palmitis, potest de viva radice alius pullulare: qui aotem praeclis est, non potest sine radice vivere.

XXV.

De dilectione, qua diligimus Deum.

Profus donum Dei est, diligere Deum. Ipse ut diligereetur dedit, qui non dilectus (c) dilexit. Displacens amari sumus, ut fieret in nobis unde placeremus. Diffundit enim charitatem in cordibus nostris Spiritus Patris & Filii, quem cum Patre amamus & Filio.

Ac sic secundum supra scriptas sanctarum scripturarum sententias, vel antiquorum Patrum definitiones, hoc, Deo propitiante, & predicare debemus & credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatam & arreatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum

quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericordia divina praeveniret. Unde Abel iusto, & Noe, (d) & Abraham, & Isaac, & Jacob, omni antiquorum sanctorum multitudinem illam praeclaram fidem, quam in ipsorum laude praedicat apostolus Paulus, non per bonum naturae, quod prius in Adam datum fuerat, sed per gratiam Dei credimus fuisse collatam: quam gratiam, etiam post adventum Domini, omnibus qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio (e) haberi, sed Christi novimus firmum & credimus largitae consecrari: secundum illud quod iam supra dictum est, & praedicat Paulus apostolus, *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo petiamini*: & illud, *Deus qui capis in vobis bonum, opus, perficit usque in diem Domini nostri* (f) *Iesu Christi*: & illud, *Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est*: & quod de seipso ait apostolus, *Misericordiam confectus sum, ut fidelis essem*: non dixit, quia eram; sed ut essem: & illud, *Quid habes quod non accepisti*: & illud, *Omne datum bonum & omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum*: & illud, *Nemo habet quiddam, boni, (g) nisi illi datum fuerit de super*. Innumerae sunt sanctarum scripturarum testimonia, quae possunt ad probandam gratiam proferri, sed brevioris studio praetermissa sunt; quia & re vera, cui pauca non sufficiunt, plura non proderunt.

Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus, (h) quod accepta per baptismum gratia, omnes baptizati, Christo auxiliante & cooperante, quae ad salutem pertinent, possint & debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere. Aliquis vero ad malum divina potestate praedestinato esse, non solum non credimus, sed etiam, si sunt qui tantum malum credere velint, cum omni detractione illis anathema dicimus.

Hoc etiam salubriter profitemur & credimus, quod in omni opere bono, non nos inceptimus, & posita per Dei misericordiam adieuvamus; sed ipse nobis, nullis praecedentibus bonis meritis, & fidem & amorem sui prius inspirat, ut & baptismi sacramenta fideliter requiramus, & post baptismum cum ipsius adiutorio, ea quae sibi sunt placita implere possimus. Unde manifestissime credendum est, quod & illius latronis, quem Dominus ad Paradisi patriam revocavit, & Cornelii Centurionis, ad quem Angelus Domini missus est, & Zacchari, qui ipsum Dominum suscipere meruit, illa tam admirabilis fides

non

(a) Editi Lovan. Duac. & Colon. Si quis autem habet bonam veritatem atque iustitiam. Auguſt. append. tom. 10. & loci in ora libri citati habent ut legitur in textu.

(b) Editi. Lovan. Duac. & Colon. & non Christo, append. tom. 10. Aug. & loci in margine notatis, utrumque, non Christo.

(c) In Conf. Prolo. Lov. Duac. & Colon. diligit... & infra, diligit. Append. tom. 10. Aug. sic & fuit. Prop. ut in textu.

(d) Sic editio Concilii in append. tom. 10. Aug. ac Mſſ. recentiori. Proteriana vero Lovan. Duac. & Colon. & Abraham... in ipsorum laudem.

(e) Lovan. Duac. & Colon. habere. Melius legi haberi convincit editio append. Aug. tom. 10. & sensus loci.

(f) Desunt haec verba, Iesu Christi in Lovan. Duac. & Colon. Proter editionibus. Habentur in appendice Auguſt. tom. 10. utroque in textu Apostoli desunt haec duo, Domini nostri.

(g) In Lovan. Duac. & Colon. Proter edit. nisi illud. Adiectum, videtur illud, quod caret editio Auguſt. append. conformiter textui sacro.

(h) Lugdunensis codex, post acceptam baptismi gratiam.

Hebr. 12.

Philip. 1.

Ibid. 9.

Ephes. 2.8.

1. Cor. 1. 30.

1. Cor. 4. 7.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

Iacob. 1. 17.

non fuit de natura, (a) sed divinæ largitatis donum.

Et quia definitionem antiquorum Patrum, nostramque quæ supra scripta est, non solum religiosis, sed etiam laicis, medicamentum esse & desideramus & cupimus: (b) placuit ut eam etiam illustres ac magnifici viri, qui nobiscum ad præfatam festivitatem convenerunt, propria manu subscribere.

CÆSARIUS in Christi nomine Episcopus, constitutionem nostram replei, & subnotans subscripsi, quinto Nonas Julii, Decio juniore viro clarissimo Consule.

JULIANUS (c) AMARTOLUS Episcopus replei & subscripsi.

CONSTANTIUS in Christi (d) nomine Episcopus consensit & subscripsi.

CYPRIANUS.... Episcopus.... subscripsi.

EUCHERIUS.... Episcopus.... subscripsi.

(e) Item EUCHERIUS.... Episcopus.... subscripsi.

HERACLIUS.... Episcopus.... subscripsi.

PRINCIPIUS.... Episcopus.... subscripsi.

PHILAGRIUS.... Episcopus.... subscripsi.

MAXIMUS.... Episcopus.... subscripsi.

PRÆTEXTATUS.... Episcopus.... subscripsi.

ALÉTHIUS.... Episcopus.... subscripsi.

LUPERCIANUS.... Episcopus.... subscripsi.

VINDEMIALIS.... Episcopus.... subscripsi.

(f) PETRUS MARCELLINUS FELIX LIBERIUS vir clarissimus & illustris Præfectus Prætorii Galliarum atque Patricius, consentiens subscripsi.

SYAGRIUS vir illustris consentiens subscripsi.

OPILIO vir illustris consentiens subscripsi.

PANTAGATHUS vir illustris consentiens subscripsi.

DEODATUS vir illustris consentiens subscripsi.

CARIATHTO vir illustris consentiens subscripsi.

MARCELLUS vir illustris consentiens subscripsi.

(g) NAMATIUS vir illustris consentiens subscripsi.

(a) Codex Logdunensis, sed gratia largitate donata. Remensis & Bellouacensis, sed de divina largitate dono.

(b) Editio. Prosp. Lovan. & Duac. placuit ergo ut etiam Aug. append. tom. 10. ut in textu.

(c) Hec vox. Amartolus additur in edit. Append. tom. 10. Aug. abest a Prosp. libris Lovan. Duac. & Colon. excusis. Additur quoque in eadem Aug. edit. in Christi nomine, & consensit.

(d) Editio append. tom. 10. Aug. supplet, hujus Episcopi nomen, & subscriptionem, cum abest a codicibus Prosp. & consensit.

(e) In codicibus Prosp. legebatur: Petrus, Marcellinus, Felix, Liberius, viri clarissimi & illustres Præfecti Prætorii Galliarum atque Patricii consensientes subscripserunt. Emendavimus ex editione Concilii ut habetur in append. tom. 10. Augustini, etatis virgulis, & plurali mutato in singulare. Nam recte observat Spondanus tom. 2. Epitomes ad annum 540. pag. 2. falso referri eidem Concilio interfuisse quatuor Præfectos Prætorii, ut textus depravatus habet. Nam, ut Codex Vaticanus docet, quatuor sunt illa

nomina personarum unius: & in ipsius Synodi exordio, non quatuor qui interfuerint ibi Præfecti, sed unus dominatus Liberius Patricius nominatur: ac denique hoc tempore Athabariæ regis, non quatuor Præfectos Galliarum administrasse, sed unum hunc Liberium patet ex ejusdem regis epistola ad eundem Liberium data, apud Cassiod. l. 8. ep. 6. Qui quidem ille ipse esse Liberius invenitur, cui Theodoricus Athabariæ prædecessor falces antea crediderat. Quippe qui inter alios præclare ab ipso, bello pacoque in Italia, Gallia, & aliis gestis, commendatus ex eo habetur, quod Italos Gothi conlocavit, tertia agrorum parte illis concessa. Ibid. l. 2. epist. 15. ad Senat.

(f) Ex eadem edit. tom. 10. Aug. oper. mutamus, subscripsi, quod legitur in codicibus Prosp. & in frequentibus.

(g) Hoc nomen, & hæc subscriptio additur ex Augustini tom. 10. in Append.: cum deit editionibus Prosp. Lovan. Duac. & Colon. Cajas auctoritate in subscriptionibus sex quæ præcedunt posuimus, vir illustris, ubi antea habebatur, vir clarissimus.

A D M O N I T I O

DE OPUSCULO SEQUENTI.

DE hoc opusculo, quod primo editum est a Sirmondo sub nomine Confessionis Prosperi Aquitani, quod habetur etiam in MS. Julieni inter cetera S. Prosperi opera, hoc censet saepe laudatus a nobis Josephus Anselmius Presbyter & canonicus Forojulienfis, in eo libro cui titulum fecit, De veris operibus SS. PP. Leonis Magni & Prosperi Aquitani Dissertationes criticae, Dissertatione septima, quae est, De suppositis S. Prospero scriptis & tractatibus pag. 370. „Quod superest, praeter ista opera Prospero supposita, alia non
 „animadverſi alicujus nominis ac celebritatis, quae sub ejus nomine circumſe-
 „runtur. Extat quidem Confessio Tyronis Prosperi, quam primum Jac. Sirmon-
 „dus publicavit anno 1619. ex Bibliotheca Vaticana, post Eugenii & Draconii
 „carmina: at in qua vix aliquid deprehendere licet Prosperi stilo satis simile,
 „aut ejus fama valde consentaneum; pro qua illi offerenda multum sollicitudi-
 „nis impendi debeat“. Qua in re Anselmii omnino assentitur celeberrimus do-
 „ctissimusque auctor Bibliotheca nova Scriptorum Ecclesiasticorum, parte secunda
 Tomi tertii, qui est de Scriptioribus quinti Ecclesiae saeculi pag. 451. De Prospe-
 ro: ubi illam Confessionem vocat, Opus nullius momenti, & tanto Patre in-
 dignum. Alius tamen vir Ecclesiasticorum Monumentorum peritissimus scriptor,
 de hac opella paulo meliora sentiens, satis eleganter scriptum opus judicat, ut
 Magno Prospero tribuatur: nec tamen aliquid certi hac in re statuens, cum li-
 belli sequentis auctoritatem non audeat penitus rejicere, nec illum vult etiam
 pro indubitato Prosperi nostri factu admittere. In tam diverso sapientissimorum
 Criticorum judicio, multo minus licuit nobis quidquam, quasi pro indubitato,
 decernere, sed cautius fore visum est, si hanc elucubrationem dubiis Prosperi o-
 peribus, non tamen certo suppositis, accenseremus.

CON-

C O N F E S S I O

Q U Æ D I C I T U R

PROSPERI AQUITANI.

IN Ato mihi quondam sub lege peccati, & transfusa in me a parentibus (a) ordinaria mortis conditione captivo; ne longo ferocis Domini iure detinerer, inter ipsa me vitæ initia, miseriors & miserator Domine liberali. Ante inveni tyrannicidam, (b) quam experire tyrannum: & prius adeptus sum redemptionem, quam intelligerem servitutem. Querantur qui volunt de salutis suæ celeritate; ad exculationem violatæ regenerationis, rudem ætatem & imprudens caulentur annos: mihi semper adorabitur velox dignatio, & (c) properata clementia. Nam velut ignaro mihi hoc unum profuisse intelligo, quod licet ego a donis suis recesserim, in me tamca tua dona maniscunt. Renatus itaque in Christo Jesu per Spiritum sanctum tuum, heres adscriptus, filius nuncupatus, nihil minus quam senior frater accepi. Quin etiam remisso legalis observantiz onere, initiatus a gratia, non de Jacob, sed de Esau, Israel tuus factus sum. Felix profecto, si acciperam substantiam, non dicam multiplicatam, sed integram, vel otiosa innocentia, si non operante servassem. Sed, heu me miserum! relicta Patris domo, ahli in voluntarium defector exilium; & duce vitiorum omnium multitudine, intima quoque Ægypti per spacioforum itinerum proclivia deceptus intravi. Illic attrita decoris stola, & nobilitatis veste corrupta, inopem me, & paternorum decoctorem bonorum, subdoli comites, infideles amici, sub haila mortis, & auctione peccati, cupidissimis licitatoribus vendiderunt. Sub quorum longo & gravi confectus imperio, in Babyloniorum etiam iura transivi. Ibi cum per innumeras severissimam dominationum vicissitudines, non (d) subiectione corporis, sed animæ sodore fervirem, & dignis confusus officiis, pejore quo-

tidie status mei conditione turbaret: subtraxi me, quantum ab instantibus dominis licuit, in oculum spiritus cordisque secretum: & apprehenso cupisdam sanctarum scripturarum volumine, quid mihi adhuc spei superesset insperxi: ac multo persufus intire lacrymarum, Quousque, inquam, dominabuntur mihi qui me oderunt? Quamdiu inimicis meis serviam? Illis quidem ipse me dedi, & per lethiferas voluprates pretium meæ perditionis accepi: sed pacifici de me meo jure non potui; habebam enim dominum, & meus non eram. Scio enim me ejus redemptum sanguine, cui exlestia, & terrena, & inferna subiecta sunt. Quid illis mecum est, quorum commercium mors est? Revertar ad eum qui me eruit ad vitam. Ac ne me reverendi moretor facultas, quia in medio gentis alienæ sum, & regni sui limites barbarus dispositis (e) servat excubiis; bene est, quod redemptorem meum teneant omnia, loca non tenent. Præfens exlis, inferis adest, totus in abyffis est, totus in terris: non intrare adeundus, non navigatione querendus est. Ipsum in Jerusalem reliquimus, ipsum in Ægypto pratermissimus, ipsum inter Babylonios non videmus. Sed quæramus, & apparebit; pulsemus, & aperiet; peramus, & tribuet. Verum, heu me miserum! erubesco quia nudus sum, & nihil habens, quo membrorum meorum inhonesta circum regam: obsecro egelatis dedecore confundor: tum quo ore, quæve conscientia, tante familiz oculos, & tanti Patris subitio conspectum? Quasi vero tolerabilis iudicium sit accusati, quam confessi, reis contumacibus, quam supplicibus, exhibitis, quam reveris. Habeat quantasilbet crucis ignominia (f) poenitentia, levior erit ignis verecundiz, quam gehennæ.

(a) Ml. Jolensis, *ordinaria mortis.*

(b) Ml. Jolensis hæc addit, *quam experire tyrannum: & prius adeptus sum redemptionem, quam intelligerem servitutem.*

(c) Sic corrigimus ex Ml. Jolensi. Editi, *pro-*

porata.

(d) Editiones, in *subjectionem* Ml. Jol. caret. *præpo-*

nitio.

(e) Ml. Jolensis, *servus.*

(f) Ml. Jolensis, *poenitentia.*

A D M O N I T I O DE POEMATE CONJUGIS

A D U X O R E M.

Carmen Anacreonticon ad uxorem, quo ipsius auctor uxorem suam hortatur, ut se totam Deo dediceret, non quidem inser subsidia falsoque titulo adscripta Prospero, sed nec inter cetera & indubitata ejus opera censeri posse jam ab aliis est animadvertum. Unde dubiis accenseri debere judicavimus. Est certe vere dubitandi locus, an sit Prosperi. Nam Rosveydus vir eruditionis non vulgaris, Prospero, sub cujus nomine legebatur alia, opus istud abjudicavit, & S. Paulino Nolano, in ejus Operum recensione, adscripsit, cognita utrique causa, ut videtur. Sed refragatur omnino doctus juxta atque accuratus ejusdem Paulini operum novissimus editor & scholiastes tomi 2. Dissert. 6. ubi etiam fateatur hoc Carmen ad silem Paulini Nolani & sermonem in pluribus poematum locis satis accedere, lectore in judicem assumpto, tamen asserere non dubitat poema istud, licet egregium & jucundissimum, aliis tamen Paulini carminibus suavius & liberiori fluere. Tum hæc subjungit: „At quod istud carmen Paulino potest abjungi dicere, illud nempe est, quod universum orbem, in ea generali everfione rerum & perturbatione describit, quam expertum est anno 407. Occidentis Imperium. Verum Paulino tunc temporis non necesse fuit ut se & uxorem ad Christianam vitam hortaretur, & designaret quomodo facultatibus suis uteretur. Arbogastus maximas in Occidente turbas fecit: cum anno 392. 15. Maji die juniores Valentinianum strangulaverit, & diadema Eugenio inposuisset. At illud Carmen hoc non adumbrat.“ Hactenus Paulini Illustrator, qui quidem apposite observat, quibus temporibus Imperium Romanum tantis infestationibus premebatur & agisabatur, necesse non fuisse Paulino Therasiam sanctissimam conjugem ad similia adhortari, cum illa dudum ut sponsi imitatrix Christianæ perfectionis iter fuisset ingressa, nisi forte & currentem quandoque monere non inutile quid dixerit.

Hinc etiam prohiberi se testatur idem Auctor, ne carmen illud Paulino affigret, quod, inquit, in quatuor MSS. Codicibus Prospero tribuatur, in nullis Paulino, cujus historia prorsus non respondet. Quod certe tam grave est, ut Paulini factum agnoscere in illo non audeat. Quo postremo quatuor MSS. non a se visorum testimonio Antelmius in Dissertat. ix. in Opera Leonis & Prosperi quintum adjungit, quem præ manibus habuit optimæ notæ ante annos dccc. ut judicabat, curatum, quem ex Massiliensis civitate, ubi clarior & ceterior Prosperi memoria, in Aquensem, quo tum debebat, transmissum, & in amplissimi Senatoris Thomassini Bibliotheca esservatum, sibi illuc advenienti manere non potuisse incognitum, testatur: verum ab hujus copiosa Bibliotheca possidere cum multis & prævaluit inter plura adjumenta, dicit a se susceptum. Porro talis codex nonnisi Prosperi epigrammata consinebat, quibus sententia ab eo excerpta præponuntur. In hoc post epigramma 97. de cohibenda ira &c. hoc versu desinens, crelere non cupiens perdit adepta tepens, immediate subjungitur, Metrum Anacreonticon, ab his verbis Age jam precor mearum; ad hæc, Quibus occupare animas fuit voluptas. Atque hic expliciunt versus, simulque cum pagina & Codex totus cum his verbis, Finit liber. Desiderantur itaque in hoc codice quæ ab aliis exhibentur exanthes pentametris intermixta jambis istis coherenti conceptuum serie ingeniose illigata. Quæ consuetudo non extranea est Prospero, qui carmen de ingratis omnium celeberrimum duplici versuum serie variasse agnoscitur: aliter enim in Prologo, quam in Poemate cecinit.

Quæ

Qua porro Paulini historia prorsus non respondere videntur viro docto, rerum temporumque circumstantia, carmine, de quo hic agitur descripta, Prosperi persona congruentius forsan aptarentur: quippe quem sub exitum quarti seculi, & consequentis initium Christianae pietatis studia magis efficere primum potuerunt, suam us conjugem (si tamen conjugatus vixit aliquando) ad patres ausus tam suavi-um consiliorum incitamenti stimulari.

Ad id etiam facit Bedæ in fine libri de arte Metrica testificatio, qui carmen istud Tironi Prospero diserte adscribit. Metrum anacreonticum, inquit, quo usus est Prosper Tiro in principio exhortationis ad conjugem, ita dicens Age jam precor &c.

Sed (si praefato critico doctissimo creditur) nec omnino carent Prosperianis lineamentis haec carmina; & castissimis Prosperi sensibus plena sunt, ejusque veros affectus sincere reddunt, & locutiones non raro easdem exhibent. Nec tamen ille quantumvis avertat quaecumque potest cum aliquo fundamento, Prospero vindicare opera, quid certi de tali carmine audeat statuere, post quasi cohibitum repressumque circa illud aliorum judicium, animique etiamnum pendere se fasetur: nam etsi hinc paulo comprius & elegantius agnoscatur quam reliqua poetice scripta Prosperi, inde retinet atavis circumstantia, qua elucubrari debuit. Cum enim conversionis initio digestum esse pateat, & minus tunc erat caelestibus assuefactus atque dissentus Aquitanus noster, ita magis juvenilis ejus animus arti & concinnitati studens hanc elegantiam affectare potuit, quam maturior sanctiorque factus postea respuerit vel neglexerit. Quibus perpensis, dum meliora ab aliis otiosus rem totam libranti- bus opperitur, judicio suspensus manet & indeterminatus. Post hanc eruditiorum fluctuationem, quid securius nobis & ab omni temeritatis nota magis alienum erit, quam si hoc opus nec inter veros, nec inter spurios suppositosque Prosperi satius, sed inter dubios exhibeamus.

POEMA CONJUGIS AD UXOREM.

Uxorem hortatur ut totam se Deo dedices.

- A**GE // jam precor mearum
Comes irremota rerum,
Trepidam brevemque vitam
Domino Deo dicemus.
5 Celeri vides rotatu
Rapidos dies meare,
Fragilisque membra mundi
Minui, perire, labi.
Fugit omne quod tenemus;
10 Neque fluxa habent recursum:
Cupidas, // vagasque mentes
Specie trahunt inani,
Ubi nunc imago rerum?
Ubi sunt opes potentum,
15 Quibus occupare captas
Animas fuit // voluntas?
Qui centum quondam terram vertebat aratris;
Æstuat, ut geminos possit habere boves.
Vestus // magnificas carpentis sæpe per urbes,
20 Rus vacuum sessis æger. adit pedibus.
Ille decem celsis fulcans maria // ante carinis,
Nunc lembum exiguum scandit, & ipse regit.
Non idem status est agris, non urbibus ullis.
Omniaque in finem præcipitata ruunt.
25 Ferro, peste, fame, vinclis, algore, calore,
Mille modis miseros mors rapit una homines.
Undique bella fremunt, // omnes furor excitat, armis
Incumbunt reges regibus innumeris.
Impia confuso sævit discordia mundo,
30 Pax abiit terris, ultima quæque vides.
Et si concluso superessent tempora sæclo,
// Aut posset longos mundus habere dies:
Nos tamen occasum nostrum observare liceret,
Et finem vitæ quemque videre suæ.
35 Nam mihi quid prodest, quod longo flumina cursu
Semper inextinguitis prona feruntur aquis?

// Mul-

¶. t. Metrum Anacreontium, quali scandunt sedecim primi versus sequentes; quod & Colophon, id est, mutilum, dicitur, recipit anapaestum, duos iambo, & onam syllabam, ut

Age jam precor mearum.

Quamquam docuit Georgius Fabricius de te poetica lib. 1. quod metrum Anacreontium seu heptasyllabum habet loca tria, & syllabam unam: pedes habet utitatis duos, iambum & spondeum; loco primo ponitur iambus vel spondeus, & huius resolutione interdum anapaestus, reliquis solus iambus, ut

*Sax est quare docui,
Æssum fœvere cupias.*

¶. 11. Mss. septem, *cupidasque vana mentes.*
¶. 16. Editor Operum S. Paulini scripsit *volutas*: ut in Mss. Jolien. Editi nostri cum Mss. aliis *voluntas*.

¶. 19. Mss. Cambronensis, *magnificis*.

¶. 20. Sic Mss. tres. Alii codices, *maria alta*.

¶. 27. Ita Mss. quæstunt Edit. Ven. *hominis furor hesitat armis*. Mss. Lugdun. & edit. recentiores, *hominis furor excitat*. Mss. Colb. unus, *excitat arma*.

¶. 32. Mss. quinque *Aut posset*. Mss. Theodor. *Et posset, armis*. Alii, *Ut posset*.

- // Multa quod annoſæ vicerunt ſæcula ſilvæ,
 Quodque ſuis durant florea rura locis?
 Iſta manent, noſtri ſed non manſere parentes:
 40 // Exigui vitam temporis hoſpes ago.
 Non ergo ſumus // hic nequidquam in ſæcula nati,
 Quæ pereunt nobis, & quibus occidimus:
 Sed vitam æternam vita ut mereamur in iſta,
 // Et ſubeat requies longa labore brevi.
 45 Et tamen iſte labor // fit forte rebelibus aſper,
 Ac rigidas leges eſſera corda putent:
 // Non tamen hæc gravis eſt manuſcto ſarcina dorſo,
 Nec lædit blandum mitia colla jugum.
 // Tota mente Deus, tota vi cordis amari
 50 Præcipitur: vigeat // cura ſecunda hominis.
 Quod ſibi quis nolit fieri, non inferat ulli,
 Vindiſtam læſus neſciat exigere.
 Contentus modicis, vitet ſublimis haberi;
 Sperni non timeat, ſpernere // non libeat.
 55 Parcus, vera loquens, & mente & corpore caſtus,
 Inſontem vitam pacis amator agat.
 // De proprio cunctis, quos cernit egere, benignus:
 Non ſua non cupiat, quæ ſua ſunt tribuat.
 Quid, rogo, mandatis durum cenſetur in iſtis?
 60 Aut quid erit, quod non poſſit // obire fides?
 Qui credunt ſacros verum ceciniffe Prophetas,
 Et qui non dubitant verba manere Dei.
 // Qui Chriſtum paſſum poenas crucis, ultima mortis;
 // In toto excelli Patris honore vident,
 65 Quique ipſum multa cum majeſtate tremendum
 Expectant pingui lampade pervigiles,
 His ſordent terrena, patent celeſtia, nec ſe
 Captivos // ſervos temporis huius agunt.
 Non illos fallax cepit ſapientia mundi,
 70 Nec curas ſteriles inferuere poſis.
 Imperia & faſces, indocti munera vulgi,
 Quasque orbis ſcelerum ſemina fecit opes,
 Calcarunt, ſancta cælum ambitione petentes.
 // Suffragiis Chriſti, & plauſibus Angelicis.

D d 2

// Nec

ſ. 37. Mſ. Colb. unus, *Multaque jugoſa.*
 ſ. 40. Mſ. Jol. *Exiguam vitam.* Mſ. Colb. E.
exigui vitam corporis.

ſ. 41. Mſ. Jolienſis, *hæc.*

ſ. 43. Sic Mſ. quinque. At editi, *Ut ſubeat.*
 Edit. Ven. in primo verſu omittit. ut: *vita me-*
ramur in iſta.

ſ. 45. Mſ. cod. Jol. Colb. unus & Viſt. duo.
 ſi: & verſu ſeq. putant.

ſ. 47. Mſ. quinque, *Non autem gravis eſt.*
 Vulgata læſio concinnior.

ſ. 50. Mſ. quinque, *vigeat cura ſecundi homi-*
nis. Quo petamus doceri, ut quærat *primus*
ergaum Dei. Quod Chriſtus præcepit. *Matth. 6.*
 33. Editi, *ſecunda.*

ſ. 54. Mſ. tres, *non ſolus.*

ſ. 57. Mſ. ſex & editio Paulini, *Dei proprium*
cunctis. Editio Ven. *Et proprio paſſat lætulo quos*
noſtri agemus.

ſ. 60. Mſ. Camb. *adire.* Mſ. alii quinque,
habere.

ſ. 63. Edit. Ven. *Quique Redemptorem paſſum*
crucis ultima morte.

ſ. 64. Mſ. quatuor, *In toto celsi Patris.*

ſ. 68. Mſ. Jol. & Mſ. Corb. a ſecunda manu,
ſervi temporis.

ſ. 74. *Suffragium ſecunda correpta etiam ali-*
bi occurr. In epigrammatis ſacris nobis Romæ
 apud Græverum pag. 1166. num. 2. in epitaphio
 Bonifacii Papæ.

Iſta ſanctorum ſunt pia ſuffragia.

Paulinus quoque Carm. 32. ſ. 616.

Infantes caſſis vivente ſuffragiis.

Immo & inter prophanos Ovidius.

Quid niſi ſuffragium nimbus vivanſium eſſem?
 Ibid. Mſ. Jolienſis omiſſo &, *plauſibusque An-*
gelicis.

- 75 // Nec labor hos durus vincit, nec blanda voluptas.
 Querere nil cupiunt, perdere nil metuunt.
 Omnia non Christi, qui Christi est, odit in illo
 // Se statuens, in se qui gerere optat eum.
 // Ille Deus rerum, cæli terræque creator,
 80 Me propter sacra Virgine natus homo est.
 Flagris dorsa, alapis maxillas, ora salvis,
 Præbuit, & figi se cruce non renuit.
 Non ut tanta Deo quidquam patientia ferret;
 Cujus nec crescunt, nec minuuntur opes.
 85 Sed quod erat // vitiatum in me, ut superaret in illo,
 Factus sum Christi corporis, ille mei,
 Me gessit moriens, me victa morte resurgens,
 Et secum ad Patrem me super astra tulit.
 Quidnam igitur tanta // pro spe tolerare recusem?
 90 Aut quid erit, quod me separet a Domino?
 Ignem adhibe, rimare manu mea viscera, tortor:
 Effugient pœnas membra soluta tuas.
 Carcere si cæco claudar, neſarque catenis,
 Liber in excessu mentis adibo Deum.
 95 Si mucrone paret cervicem abscindere licet,
 Impavidum inveniet: mors cita, pœna brevis.
 Non metuo exilium, mundus domus omnibus una est.
 Spero famem, Domini // sit mihi. sermo cibus.
 Nec tamen ista mihi de me fiducia surgit,
 100 Tu das, Christe, loqui, tuque pati // tribuis.
 In nobis nihil audemus, sed fidimus in te,
 Quos pugnare jubes, & superare facis.
 Spes igitur mea sola Deus: quem credere vita est,
 Qui patriæ civem me dedit alterius.
 105 Sorte patrum occiduum iustus transcurrere mundum,
 Sub Christi sacris advena miles eo:
 // Nec dubius me jure brevi terrena tenere,
 Sic utar propriis, ceu mea non mœa sint.
 Non mirabor opes, nullos sectabor honores,
 110 Pauperiem, Christo divite, non metuum.
 Qua stetero adversis, hac utar mente secundis:
 // Nec mala me vincent, nec bona me capient.
 Semper agam grates Christo, dabo semper // honorem:
 Laus Domini // semper vivet in ore meo.

115 Tu

¶ 75. Mss. Jol. & Germ. *vicit durus*. Mf. Colb. *superat*.

¶ 78. Mf. Cambren. *Æstuat in se se &c.* Id est, odit omnia, *adibus autem & animam suam*, iusta. Luc. 14. 26. Alii omnes in illo se statuent, *in seſe qui gerere optat eum*.

¶ 79. Sic cum Mss. lex & edit. Ven. editor Paulini. Alii, *ille Deus cæli, rerum terræque creator*.

¶ 84. Mf. Camb. cum Paulino, *viciatum in me*. Alii, *victum in me* præter Mf. Theod. ubi habetur *victum de me*. Vulgata lectio deficit numero syllabarum.

¶ 86. Editio Veneta sola, *vivens Prosper tolerare reussem*. Forte ex ingenio scribz aut edito-

ris cuiuspiam, qui hoc opus Prosperi esse certo fidei in animum induxerat.

¶ 98. Sic edit. Paul. ex Mss. Germ. Jol. & 1. Viſt. Alii codices, *sit mihi*.

¶ 100. Mss. tres, *tribues*.

¶ 107. Mf. Reg. *Nec dubito*. Deinde Mf. Colb. *Sic iter*.

¶ 112. Mf. Regius. *Nec bona me vincent, nec mala me capient*. Non tam bene, ut videtur.

¶ 113. Ita Mss. Reg. Colb. Germ. & Viſt. unus. Alii codices, *bonorum*.

¶ 114. Ita legitur in Edit. Paulini & Mss. Colb. Theodorici. & Camb. In reliquis *vigat semper*.

- 115 Tu modo fida comes, mecum isti accingere pugnae,
 Quam Deus infirmo praeiuvat auxilium.
 // Sollicita elatum cohibe, solare dolentem:
 Exemplum vitae sumus uterque pia.
 Custos esto tui custodis, mutua redde,
 120 Erige // labentem, surge levantis ope.
 // Ut caro non eadem tantum, sed mens quoque nobis
 Una sit, atque duos spiritus unus alat.

¶ 117. Mf. Theodoric. Germ. & Viçl. unus
sollicitus.

¶ 121. Editio Ven. *Ut caro non eadem, sed
 tantum mens quoque nobis.*

¶ 120. Mf. Theodoric. *labentem.*

A D M O N I T I O I N C A R M E N D E P R O V I D E N T I A D I V I N A.

UT Carmen de Providentia divina genuinis operibus sancti Prosperi Aquitani sine scrupulo non accenseatur, nec tamen statim inter supposita numeretur, suadent diversa eruditorum de eo iudicia. Etsi enim primo sub sancti Prosperi Aquitani nomine prodierit in editione Lugdunensi anno 1539. diu est tamen cum ab aliis Operum Sancti Prosperi editoribus cum hac cautione editum est, ut sedulo observaretur, Prosperi non videri carmen hoc, sed cuiuspiam haud integre gratiam Christi explicantis. Id enimvero notatum legimus in editionibus antiquis, Lovaniensi anno 1565. studio Joannis Sotelli Collegii minoris Theologorum Lovaniensium alumni procurata: tum in Duacensi anno 1576. curis Joannis Olivarii perfecta: quam Colonienfis anni 1630. & alia subsequentes de verbo ad verbum sunt imitatae. In illa autem Duacensi editione doctissimus Editor, in Epistola ad lectorem, cum Catalogum continet operum a se emendatorum & in lucem emittendorum, ac de singulis iudicium suum paucis profert, de hoc quem in manibus habemus sic pronuntiat: „Carmen (inquit) de Providentia Dei a D. Prosperi Operibus removendum duximus: quia Pelagianae doctrinae est, cui Prosper infestissimus fuit. Docet enim optimum quemque non plus gratiae accipere quam possumus: sanctos patres ex lege naturae bonos fuisse: a voluntate nostra preveniri auxilium Dei, & alia multa errori Pelagii consona, quae Divo Prosperi numquam placuerunt. Nec novum est (subdit ille) magnorum virorum scriptis opera quadam haeticorum inseri: cum inter libros Hieronymo adscriptos reperimus & epistolam Pelagii ad Demetriadem, & Commientarios breves in omnes Epistolas Pauli, excepta ea quae est ad Hebraeos. Similiter epistolam Celestii ad parentem de licentia divinae legis. Item epistolam de duobus filiis frangi & luxurioso, non illam quae est ad Damasum, sed quae incipit, Omnium quidem de scripturis, &c. & alia multa, quae non sunt hoc loco recensenda. Ad quem modum etiam inter Augustini opera irrepsit liber questionum veteris & novi Testamenti, qui inter cetera asserit Melchisedech esse Spiritum sanctum, Sacerdotemque summum: quam ob rem merito est a Divo Hieronymo in Epistola ad Euvagrium rejectus. Eodem errore (pergit ille) inscribitur liber Gennadii de Ecclesiasticis dogmatibus Augustino: cui, quoniam non satis catholicus est, studiosus quispiam ex epistola prima Celestii & Concilio Arausicano secundo aliquos capitula subiecit, nempe 22. 29. &

S. Prosperi. Tom. I.

D d 3

„ sequen-

sequentia. Quae licet ejusdem libri esse videantur, tamen in nonnullis exemplaribus tam impressis, quam scriptis omissa inveniuntur, siquae capiti vigesimo primo libri ejusdem ex professo repugnant, ut aliquantulum consideranti satis statim luceat, non nisi ad ejus redargutionem esse annexa. Quo consilio (concludit ille) & Carmen de Providentia adjunctum videtur Carmini de Ingratis, ne cum esset perniciosum, suo careat amido, si sejunctim legere-
tur. Hec ille.

Utriusque judicio assentitur Bellarminus in libro de Ecclesiasticis scriptoribus: in quo Eminentiissimus & eruditissimus auctor hoc ipsum opus semipelagianum potius quam sancto Prospero tribuendum esse judicavit. Auctor quoque nova Bibliotheca scriptorum Ecclesiasticorum parte 2. tomi tertii eadem fere quae supra, in Poematis parente arguens; hac praefate esse notas quae Prosper impugnavit, tam in suo contra Ingratos Poemate, quam in aliis suis operibus. Nec si supponatur cum auctore Dissertationis in opera sancti Prosperi, hunc quendam sancti Augustini doctrina emolumenta quassisse, ullatenus vero simile esse censendis, eo usque tantum virum declinatum fuisse, ut quod alias totis viribus impugnavit, scriptorum priorum velut oblitus, hic imprudenter propugnaret.

Atque ut lectores non lateat quae potissimum loca eo in opere supra dictis displicuerit: id observatum ab editione Lovaniensi & deinceps, ut duplici virgula in margine apposita signarentur quae reprehensionem mererentur; quod & nos pariter observandum duximus. Et licet, ex benigniori quorundam sententia in hunc librum, haec & alia istiusmodi per opus de Providentia Dei rescripta, ex parte saltem ad catholici sensus normam aptari queant: vix tamen omnia (ex Anselmii judicio) ad Prosperianos conceptus congruenter reducantur. Quia de arbitrii naturalis possibilitate, & de virtutum residuo post peccatum semine, aliter inter mentem suam aperire studuit sanctus Agustinus noster.

Hinc factum est, ut alius a Prospero auctor huic operi a nonnullis quaeratur. Quos inter Henricus Norisius lib. 2. Historiae Pelagiana cap. 13. Hilarium Arelatensem hujus Carminis auctorem esse suspicatus est; cum illud semipelagianum esse patet. Quod si tam aperte pateret, quam putas vir doctus, magis haec illi suspicio obleganda foret: cum Hilarius e contra nullo ex probato testimonio ad semipelagianorum partes transisse convincatur, ut demonstravit alius Anselmus in Lirinenfium secretis.

Ad investigandum porro Carminis hujus auctorem quod attinet, nihil ultra ex Gennadio scriptorum sui temporis recensitore pro Hilario suspicari datur. Quippe qui postquam de eodem in Catalogo cap. 69. ait, Absque personatum acceptationibus omnibus castigationem ingessit: ut praefert MS. codex Biblioth. Benediktinae sancti Germani Praeensis ante annos mille in membrana exaratus; cum alii tam editi quam MSS. habeant, Sine personatum exceptione & acceptatione omnibus castigationem opus praedicationis ingessit; quae sensum adeo clarum non reddunt, & minus consequentibus coherens: post ista, inquam, relata, non nisi aliqua & parva tantum Hilarium edidisse refert Massiliensis Presbyter: ex quibus, quae illi praecipua est, sancti Honorati Arelatensis vixit dumtaxat recensetur. Quod vero alter Honoratus, Massiliensis scilicet, in Hilarii vixit, praeter multa praefata copiosaque relicta ingenii monumenta, composuisse testatur etiam vetus fontis ardentis; hoc praeconium illis de Providentia versibus congruenter aptari posse censet supradictus Anselmus: & si forsitan (subdit ille) divinare tam obvium non esset, cur Gennadius illorum mentionem non fecisset, si tam eorum sentia quam auctorem semipelagianum aperte cognovisset? Idem tamen doctissimus Censor monet, haec carmina in nonnullis caute esse legenda, viro tamen pro ac erudito, & Hilario baud impari non esse indigna; cum, his paucis demptis, sentiat ut Prosper Anonimus iste: in quo sensus & verba Prospero familiaria, elocutioneque Prosperianis similes observat. Quo factum est, ut Labbeus libro de scriptoribus Ecclesiasticis, licet a Joan. Hessels & Joan. Olivario, quos ipse non
impre-

Auctorem,
de ver. Op.
St. PP.
Lirien. &
Prosper.

improbat, idcirco annexum fuerit, ut jam observatum est, opusculo huic Poema de Ingratis, non quod istud initio Prosperi existimatum sit, sed ut remedium praesens veneno pararetur: ille tamen in hoc propendat ut credat, ex Prosperiannis lineamentis, quae in hoc opere agnovisse se existimat, primum deceptos librariorum hoc opus indubitanter Aquitano nostro affinxisse; ea pene indiligentia, qua tractatus alius istius stilo magis repugnantibus eidem adscribere non dubitavit; etsi illud ipsum ab Hincmaro ut Prosperianum recognitum esse legatur: quod quidem sententiam antiquiorem probat. Huic autem opinioni occasio nasci potuit quod scriptor ille aevi Prosperi floruit, carpsimque suo in Carmine Vandalorum Getharumque seu Gothorum in solum nostrum irruptiones attigerit, quorum sanctus Prosper O' testis O' narrator fuit in Chronicis.

Quae omnia attentius considerans supraddictus Censor, nec ullam hac tempestate in Gallis, ubi haec praecipue contigerunt, scriptorem alicujus nominis huic elucubrando carmini idoneum animadvertens, facile tribueret hoc opus Prosperi nostro, nisi aliunde dissimulare sibi nequiveret quantum differat carmen istud a castigatissimis sensibus sancti Prosperi. Unde quousque ex doctiorum criticorum examine O' judicio lux major affulgeat, a judicio hac in re ferendo abstinendum sibi putavit. Cui nos quoque hac in parte subscribimus.

Cum autem per decem annos integros hic descriptis calamitatibus oppressa ingemuerint Galliae nostrae; in quas sub anni 406. finem irruerant Bavarii; quo tempore Auctor ansea scribendis carminibus venam exercere assuetus, publicarum miserationum partem non modicam ferens, a scribendo retardatus fuerat; tandem anno, ut videtur, 416. iterum se ad opus tandem intermissum accinxit. Unde operis aetatem facile agnoscas.

A R G U M E N T A CAPITUM CARMINIS DE PROVIDENTIA DIVINA.

CAPUT I.

PROLOGUS. *Auctor carminis a scribendis versibus calamitatioibus publicis retardatus, querulorum vocibus coactus Dei providentiam tueri suscipit. Hos maxime urebat quod etiam infans aetas, & ipso sacra hostilem furorem senserant. Auctor ipse sub potestate hostium, urbe sua conflagrans, redactus. Etiam pacis tempore boni gemunt, mali gaudent. Hinc pulsatur divina providentia.*

CAPUT II.

Omnes semper Deum esse, & sanctorum angelorum senferunt, qui omnia ut voluit, sed sapienter disposuit.

CAPUT III.

Deus mundum quem condidit, regit sine fatigatione. Nec de illius iudicandum, ut de hominum regimini.

CAPUT IV.

Deo, cui potestas non deest, etiam voluntatem inesse hominem providentia sua curandi.

CAPUT V.

In qua differant a primo parents homines post lapsum. Dieboli invidia adversus hominem primum. Iusti aliqui qualibet mundi aetate. Exemplum providentiae Dei erga homines ante Legem. Abel, Cain, Raptus Enoch & Elias quid doceat. In Diluvio cur servata Domus Noe. Abrahae fides. Lath servatus. Joseph in Aegyptum venditus. Moyses populum educens ex servitute. Protectio Dei erga filios Israel in deserto.

CAPUT VI.

Exempla providentiae Dei in Lege. Mens speculum est quod fides regit. Lex & propheta Christum annuntiantur.

CAPUT VII.

Contra Eutychem, de Incarnatione. Neminem salvatum unquam sine fide Christi Incarnationis. Lex observatu facilius per gratiam Christi, qui quod praecepit, prior ipse fecit.

CAPUT VIII.

Homo, qui divina providentia ingratus non sibi imputat peccata sua, resellitur: quia cum libero arbitrio creatur, per illud peccat. Quae homini cavenda in mundo, si virtutem colere curet. Quis rerum temporalium usus. Sancti omnes iisdem tentationibus, quibus nos, subiecti, quomodo eas vicerint.

CAPUT IX.

Contra eos qui peccata sua fidei debent imputant. Libertas arbitrii sola causa peccati. Non homo fidei debet subditus, sed aliquando fidei hominibus sanctis subditus fuit. Josue, Elias. Vana & vana praedicationes humanorum actuum ex aspris dacta.

CAPUT X.

Contra Epicureos divinam providentiam negantes, ex quod boni hic adversa patiantur, dum mali prospera omnia experiantur. Quare nec malos hic puniri, nec bonos remunerari oportet. Deus patiens, quia omnipotens & aeternus.

CAPUT XI.

Deus tamen maxima iustitiae suae documenta saepe hic edit. Multa in hac vita bonis & malis communiter accident, in alia nullatenus ita res erit. Nulla mors bonis mala. Quam iniustus iudicet mundus de beatitudinis.

CAPUT XII.

Afflictio malis poena est criminis, bonis eorum virtutis. Anima damna magis quam rerum exteriorum lugenda. Converteris prodest afflictionis tolerantia. Vincitur diabolus etiam ab his quos ante vicerat, si spem in Christo ponant, & vincendi virtutem a Christo, qui diabolum vicit, petant.

DE PROVIDENTIA DIVINA

INCERTI AUCTORIS

* C A R M E N

P R O L O G U S.

- M**axima pars lapsis abiit jam mensibus anni,
 Quo scripta est versu pagina nulla tuo.
 Quae tam longa tibi peperere silentia caussae?
 Quisve dolor moestum comprimit ingenium?
 5 Quamquam * & jam gravibus non absint carmina curis,
 Et proprios habeant tristitia corda modos;
 Ac si te fracti perstringunt vulnera mundi,
 Turbatumque una si rate fert pelagus;
 Inviclum deceat studiis servare vigorem.
 10 Cur mansura pavent, si ruitura cadunt?
 O felix cui tanta Deo tribuente facultas
 Contigit, ut tali tempore liber agat!
 Quem non concutiat vicina strage ruina,
 Intrepidum flammis inter, & inter aquas?
 15 Nos autem tanta sub tempestate malorum,
 Invalidi passim credimur, & cadimus.
 Cumque animum patriae subiit fumantis imago,
 Et stetit ante oculos quidquid ubique perit.
 Frangimur, immodicis & stetibus ora rigamus:
 20 Dumque pios agimus, vertimur in querulos.
 Nec parcunt quidam turbatam incessere mentem.
 Linguarum & jaculis faucia corda petunt.
 Dic (ajunt) causas, qui rerum hominumque labores
 Arbitrio credis stare regique Dei:
 25 Quo scelere admisso, pariter periire tot urbes?
 Tot loca, tot populi, quid meruere mali?
 Si totus Gallos sese effudisset in agros
 Oceanus, vastis plus superesset aquis.
 Quod sane desunt pecudes, quod semina frugum,
 30 Quodque locus non est vitibus, aut oleis:
 Quod sursorum sedes vis abstulit ignis & imbris,
 Quarum stare aliquas tristius est vacuas:
 Si toleranda mali labe, heu! crede decenni
 Vandalicis gladiis sternimur & Geticis.
 35 Non castella petris, non oppida montibus altis
 Imposita, aut urbes amnibus aequoreis,
 Barbarici superare dolos atque arma furoris
 Evaluere omnes, ultima pertulimus.
 Nec querar extinctam nullo discrimine plebem,
 40 Mors quoque primorum cesset ab invidia.
 Majores anni ne forte & nequior aetas,
 Offenso tulerint quae meruere Deo:

* Scriptum
 circa an-
 num Chri-
 sti m. c.

CAUSE. E.
 Auctor cau-
 sas a
 scribenda
 verbis
 publicis
 calamita-
 ribus re-
 cardatur.
 * Ave qm
 iam :

Quamvis
 non tota
 his cau-
 sis, Qui
 providen-
 tiam recte
 suspice.

Quid

Non mari-
me archar,
quo etiam
licet a-
tas, & fan-
di domi-
na, & fa-
cia ipfa
hollum
fuerent
leuarent.

Affer ipfa
lo pote-
statis ho-
stium, ubi
fuit confu-
sione, re-
demptio.

Fitam pu-
er tempus
se huius
mori, mali
grauent.

Hinc colla-
tur divina
providen-
tia.

- Quid pueri infantes? quid commifere puellæ,
Nulla quibus dederat crimina vita brevis?
- 45 Quare templa Dei licuit popularier igni?
Cur violata sacri vasa ministerii?
Non honor innuptas devotæ virginitatis,
Nec texit viduas religionis amor.
Ipsi desertis qui vitam ducere in antris
- 50 Suerant, laudantes nocte dieque Deum,
Non aliam subiere necem, quam quisque prophanus:
Idem turbo bonos fufculit, atque malos.
Nulla sacerdotes reverentia nominis almi
Discrevit miseri supplicii populi:
- 55 Sic duris cæsi flagris, sic igne perusti,
Incluse vinculis sic gemuere manus.
Tu quoque pulvereus plaustra inter & arma Getarum
Carpebas duram, non sine fasce, viam:
Cum sacer ille senex plebem, uita pulsus ab urbe,
- 60 Ceu pastor laceras duceret exul oves.
Verum hæc sub belli fidebant turbine gesta,
Confusus quoniam non fuit ordo malis.
Forte etenim placidas res mundi, & tempora pacis,
Arbitra dignetur cernere cura Dei.
- 65 Si cunctos annos veterum recolamus avorum,
Et quidquid potuit nostra videre dies;
Maximus iniustus locus invenietur in orbe,
Oppressis autem pars prope nulla bonis.
Qui fuerit violentus, atrox, versutus, avarus;
- 70 Cujus corde fides cesserit, ore pudor,
Hunc omnes mirantur, amant, reverentur, honorant,
Huic summi fasces, huic tribuuntur opes.
Quod si quis iustus castam, & sine crimine vitam
Dissimili studio ducere maluerit,
- 75 Hic inhonorus, inops, odium juvenumque senumque
In totis mundi partibus exul agit.
Impius exultat maturis integer annis,
Carpere non cessant ulcera dira pium.
Falsa valent in judiciis, & vera laborant,
- 80 Infantes sequitur poena, salusque reos.
Ignorata piis illudit adultera sacris,
Blasphemus templi limina tutus adit.
Quæ si cura Dei celsa spectaret ab arce,
Resque ageret nostras sub ditione sua;
- 85 Aut non effugerent ultrices crimina poenas,
Aut virtus terris sola reperta foret.
Talia cum facilis vulgi spargantur in aures,
Quam multis rudibus lingua maligna nocet?
Nec tantus dolor est Scythicis consumier armis,
- 90 Quantus ab insidis cordibus ista feri.
Promte igitur sanctis cælestia tela pharetris;
Et medicis hostem confice vulneribus.
Forte aliqui poterunt errorum evadere noctem,
Inque viam, viva luce, referre pedem,
- 95 At ne sermo moram patiatur ab impare versu,
Heroi numeris porrigere pentametrum.

- Ista quidem melius divinis edita libris
 Cognoscenda forent, ubi legis in æquore aperto,
 Promptum esset ventis dare libera vela secundis.
 100 Sed quoniam rudibus metus est intrare profundum,
 In tenui primum discant procurrare rivo,
 Qua jacet extremo tellus circumdata ponto,
 Et qua gens hominum diffusa est corpore mundi.
 Seu nostros annos, seu tempora prisca revolvat,
 105 Esse omnes sentire Deum, nec defuit ulli
 Auctorem natura docens: & si impius error
 Amisit, multis tribuens, quod debuit uni;
 Innatum est cunctis genitorem agnoscere verum.
 Hic auctore carens, & tempore, permanet idem
 110 Semper, & immentum non secula nec loca claudunt.
 Hic nullis mundi causis extantibus, in se
 Quidquid vellet habens, cum visum est, omnia solus
 Condidit ut voluit, formas, numerosque, modosque,
 Et genera, & vitas statuens & semina rebus.
 115 Quidquid inest cælo, quidquid terræque marique,
 Quidquid quocumque est in corpore, sive animatum,
 Sive expers animæ, calida, humida, frigida, sicca,
 Uno extant auctore Deo: qui divite Verbo,
 (Quod Deus est) rerum naturas, atque elementa
 120 Protulit, & summis opifex intentus & imis.
 Quod vero adversis compugnant coudita causis,
 Atque aliis alia obstant, contraria discors
 Omnia motus alit; dumque illi occurritur illo,
 Vitalem capiunt cuncta exagitata vigorem:
 125 Quæ vel pigra situ, vel prono lubrica lapsu,
 Aut cursu instabili, stabili aut torpore perirent.
 Mollia sic duris, sic raris densa resistunt,
 Et liquidis solida, & tardis velocia, claro
 Obscurum objectum, & dulci contendit amarum.
 130 Nec mihi fas dixisse aliquid non rite creatum,
 Aut ullas ausim mundi reprehendere partes:
 Cum sator ille operum teneat momenta suorum,
 Et carptim varios in totum temperet usus.
 Denique quidquid obest, aut causa, aut tempore verso
 135 Prodest: & gemino subsistunt cuncta periclo.
 Frigora perpessus, solem cupit: usus ab æstu,
 Inter Hyperboreas mavult algere pruinas.
 Injusto pluviam metuui sub sæce viator,
 Quam poscit voris sitiienti rusticus agro.
 140 Cæruleos angues timor isti est visere; at illi
 Intrepida excoctis oneratur mensa chelydri.
 Quod si forte lupos, lynceasque, ursoque creatos
 Displicet, ad Scythiæ proceres regesque Getarum
 Respice; quis ostro contempto, vellere Serum,
 145 Eximius decor est tergis horrere ferarum.
 Singula sectari longum est: sed munere Christi
 Scire datum, quod alit tellus, quod in æquore vivit,
 Quidquid in arboribus, quidquid variatur in herbis,
 In laudem auctoris, certis subsistere causis.
 150 At quæ sola nocent, eadem collata mederi.

CAPUT II.
 Omnes
 Annos De-
 um esse, &
 conditorem
 quocumque
 agnoscunt,
 qui omnia
 ut voluit.
 sed sapienter
 dispo-
 nit.

CAP. III.
Dei mon-
strum quod
omnibus
rebus sine
indignatione
est. et ho-
minibus.

Nec de il-
lius indi-
cationem ut
de homi-
num regni-
bus.

CAP. IV.
Dei. cui
profectus
non desit,
gratia vi-
sionem
sine ho-
minum
providen-
tia sua co-
muni.

- Est igitur Deus, & bonus est, & quicquid ab illo
Effectum est culpa penitus vacat, atque querela.
Omnem autem hanc molem mundi qui condidit, ipse
Et regit, utque nihil non * ortum fumpsit ab illo;
155 Sic nihil est quod stare queat, factore remoto.
Nam qui pigra Deo dant otia, credo, verentur
Ne curæ intentum vigiles durique labores
Conficiant, & tanta simul non explicet unus.
O merli in tenebras, divinique ignis inanes,
160 Et plus corporeis oculis quam mente videntes
Qui vestræ æternum nature & conditioni
Audetis conferre Deum: cui si quid amaris
In laudem pravi adjicitis, vestrisque beatum
Creditis esse bonis, aut ulla incommoda ferre.
165 An quia cum magnas urbes, populosque tenetis
Sub vestro imperio, miserum est in omnibus ægram
Partiri curis in multa negotia mentem;
Cumque graves trepidis incumbant undique causæ,
Non fert urgentes industria victa labores:
170 Et si animis ægris depulsa est sollicitudo,
Blanda voluptatem requies creat otia nactis:
De Domino hoc sentire pium est, quem semper eundem
Nil gravat, ex toto nil occupat? Effluit ætas,
Ac venit, & spectant genita & gignentia finem:
175 Ille manet, simul acta tenens & agenda, futuris
Ultior, tum præteritis prior: omnibus unus
Præfens, & solus sine tempore tempora condens.
Utque ævi spatia ac numeros præcedit, & exit,
Sic nullo immensus cohibetur sine locorum.
180 Nilque adeo est magnum, quod non certus modus arcet:
Et cælum, & terras, & totum denique mundum
Limes habet: meta est altis, & meta profundis.
Sed nusquam non esse Dei est, qui totus ubique,
Et penetrat mundi membra omnia liber, & ambit.
185 Hæc igitur vis sola potest moderamina rerum
Dividere, & placidis eadem persistere curis:
Quam non elugiant cita, nec remorantia tardent:
Quæ numquam ignara; numquam longinqua, nec ullis
Translata accedens regionibus, absit ab ullis:
190 Nec // de noscendis egeat // manifesta doceri.
Hæc testis rerum tacita audiat, abdita cernat:
Det vitas, adimatque datas, pereuntia salvet,
Dejecta attollat, premat ardua, proroget annos
Et minuat, mutet corda, & peccata remittat.
195 SED qui virtutem concedunt omnipotenti,
Forte voluntatem demant: & magna regentem,
Curam hominis renbisse putent, in tempora nati
Exigua, & varia sub tempestate relictæ.
Quo vos sponte juvat cadere, oblitosque parentis,
200 In pecudum genus; & sortem transire serarum?

In-

*. 190. Editio Lugd. Nec dignoscendis egeat man-
nifesta doceri.

Ibid. Hic vox, manifesta pro voce certa usurpa-
tur: ut notarent anteriores editiones.

- Incomperta latent naturæ exordia nostræ:
 Aut spem propositam in Christo præsentia turbant?
 Parcite sublimes æternæ gentis honores
 Degeneri violare metu: potiusque relictum
 205 Immortale decus, superato appendite cælo:
 Nota via est, Christo cunctis referante magistro,
 Qui vocat, & secum nos deducturus, & in se.
 Ac ne vaniloqui spondere incerta putemur:
 Res monet a primis aperire parentibus ortum
 210 Humani generis causasque evolvere vitæ
 Amisissæ, & rursus, Christo donante, receptæ.
 Dispositis rebus, totum jam conditor orbem
 Fecerat, & pulchra vernabat origine mundus.
 Jam sol dimensis in tempora cursibus ibat,
 215 Lunaque cum stellis præbebat lumina nocti:
 Jam pecudes tellus, jam pisces pontus alebat,
 Et liquidum volucres innabant aera pennis:
 Sed quod divina posset ratione potiri,
 Nondum erat in terris animal: dedit optimus auctor
 220 Hoc homini speciale decus, cumque omnia verbo
 Conderet, hunc manibus, quo plus genitoris haberet,
 Dignatur formare suis: substantia duplex
 Jungitur, inque unam coeunt contraria vitam.
 Namque anima ex nullis, ut cetera, gignitur, expers
 225 Interitus, nisi quod Domino cruciabilis uni est,
 Et rea ferre potest poenam, sub nomine mortis,
 Terrenamque illapsa domum, dat vivere secum
 Confortem, & pariter divinum haurire vaporem.
 Nec quia dissimilis rerum natura duarum est;
 230 Dispar conditio est: manet exitus unus utrumque:
 Seu potior juri subdatur posterioris,
 Seu se majoris virtuti inferior æquet.
 Est etenim ambarum vinci, est & vincere posse,
 Proficere, & minui; regnare, & perdere regnum.
 235 Non quia plus cuiquam, minus aut in origine causæ
 Nascendi attulerint, aut ulla externa creatos
 Vix promat, ignarosque agat in discrimina morum:
 Sed quia liber homo, & sapiens, discernere rectis
 Prava potest, in se intus habens discrimina rerum,
 240 Jusque voluntatis, quo temperat arbitrium mens.
 Si tamen ancipitis cæca inter prælia vitæ,
 Non de se tumeat; sed votis tuta modestis,
 Inde putet totum posse, unde accepit & esse:
 Inrita sic nobis patriæ virtutis imago est,
 245 Longo iustitiæ quæ multum exercita cultu,
 Ceu speculo lumen divinum imitata referret.
 Cumque bonis positum transisset in artibus ævum,
 Æternam victrix arcem mansura teneret.
 Totaque res electa Dei, jam nulla subiret
 250 Prælia, nec trepide secum decerneret in se,
 Nec vellet quod mox nollet, voluisse, timere,
 Ignorare, optare, pati jam ne'cia: nullis
 Crescere egens cumulis, nullisque obnoxia damnis:
 Et quo promissis adsit fiducia magnis,

Statim
jam creati
mundi.

Homini's
Quatuor.

- 255 Ac spes propolite sit non incerta coronæ:
Munere præsentis vitæ, documenta futuræ
Sumit homo, & dandis confidere dicit adeptis.
Huic cæli volucres, & cuncta animalia terræ
Subjecta: & pisces quos nutrit pontus, & amnes.
- 260 Huic Solis Lunæque vices, & sidera noctis
Nosse datum: numerisque dies comprehendere & annos.
Scire potestates herbarum, & nomina rebus
Indere, & ingenium varias augere per artes.
Hunc potiore unum cunctis spirantibus, uni
- 265 Subjectum servire Deo: nec corporea vi,
Sed rationis ope, præfortibus imperitare.
Quod si quis non totus homo hæc extendere verbis
Me putat, & nondum sese cognovit in istis:
Audiat a primis distare parentibus actum
- 270 Per delicta genus, multa & rubigine morum
Corrupti exiguum semen superesse vigoris.
Utque suæ tantum naturæ discat honorem;
In summum sancti generis redeat caput, & se
Æstimet a manibus Domini, afflatuque regente,
- 275 Qualis Adam nondum terram damnatus in istam,
Et liber culpæ, paradisi divitis orbem
Cultarum locuples virtutum fruge tenebat.
Cui cum tanta Deus largitus dona fuisset,
Viperei populi princeps invidit, & alta
- 280 Dejectus regione poli (quia summa tenere
Non nisi pura potest bonitas;) majora nocendi
Concepit verso mutatus corde venena.
Qui possessorem tantarum deliciarum,
Mandato exclusum quia noverat arbore ab una,
- 285 Perpulit a vetitis pomum decerpere ramis,
Queis inerat recti & pravi experientia major
Tunc ditione hominis: quia nondum acceperat hanc vim,
// Qua posset vitanda suo sine nosse periclo.
His illata dolis, hoc crimine nata subegit
- 290 Mors hominem, culpa in cunctos manante minores:
Quæ semel antiqua pulsos virtutis ab arce,
Non uno tantum transfuso errore parentum
Implicuit: sed cum populis nascentibus aucta,
Multiplicem lata porrexit strage ruinam.
- 295 At quamquam immissa regnaret morte peremptos;
Nulla tamen placitos Domino non edidit ætas,
Cunctaque diversos habuerunt secula iustos:
Quos licet ob meritum vitæ bona multa manerent;
In mortem vitata tamen natura trahebat,
- 300 Non prius a primi vinclo absolvenda parentis,
Quam maiestate incolumi generatus in ipsa,
Destrueret lethi causas & semina Christus.
Cujus perpetuam cunctis assistere curam,
Promptum est exemplis ab origine nosse petitis.
- 305 Non latet hanc sanctis onerans altaria sacris

Caput V.
In quo dis-
serat
primum pa-
rentem ho-
minem pos-
tulat.

Figuræ
In qua ad-
versus ho-
minem
primum.

Justi illi
quodlibet
procedi so-
lent.

Propter
providen-
tiam Dei cu-
ra homines
esse. La-
tam.

Ju-

- Iustus Abel, qui primitiis ovium grege lectis,
 Convertit Domini sincera in munera vultum:
 Nec fallit specie devota religionis
 Dona Cain reprobanda dicans, cui virus amarum
 310 Invidia in fratrem succenso felle coquebat.
 Nec revocare serum Dominus sermone benigno
 Abstinit: quantumque nefas strueretur ab ipso
 Ingessit, formamque dedit qua vincere sese
 Posset, & insanæ regnaret tortior iræ.
 315 Sed concepta semel facinus crudele peregit
 Impietas, scelere // immergens primordia mundi.
 At numquid placitum sibi iustum a cæde nefanda
 Non potuit servare Deus? Sed finis acerbi
 Occasum, potior vita, & tribuenda corona
 320 Immodico æterni superabant pondere honoris.
 Quid, cum viventem de terris transfudit Enoch,
 Spernebat terrena Deus? Namque omnibus illud
 Proderat exemplum, quo mortis terror abiret,
 Spernque inconcussam caperet substantia carnis.
 325 Sic alio post multa ævo documenta minores
 Proposuit in Christo meruerunt fumere vitæ,
 Cum raptum ignitis per inane jugalibus // Helim
 Scandentem rutilo viderunt æthera curru.
 An aberat tum cura Dei, cum effusa per omnes
 330 Gens hominum culpas, penitus pietate relicta,
 Dira toris vitetis generaret monstra gigantes?
 Illa quidem mundi exitium prefata futurum,
 Tempora larga dedit, quæ in meliora // reducti
 Mortales, scelorum seriem virtute piarent.
 335 Cumque nefas placitum tota persisteret orbe,
 Nec nisi diluvio deleri crimina possent:
 Sola Noe servata domus; quæ libera cladis,
 Conclufis paribus spirantum de genere omni,
 Unde forent vacuis reparanda animalia terris,
 340 Illaesa, mundo pereunte, superfuit arca.
 Non quia non alios populos Deus edere posset:
 Sed multis fractus morbis, ut semine ab ipso
 Idem homo in Christi corpus nascendo veniret;
 Utque Deo iusto meritorum iudice, partam
 345 Nollemus requiem sanctis in clade malorum.
 Nonne etiam in nostram Domini jam tum miserentis
 Progeniem tendebat amor, cum credulus Abram
 Multorum, pariente fide, genitor populorum,
 Promissum genus innumeris censebat in astris?
 350 Aut cum in Pentapolim descenderet igneus imber,
 Nonne prius multo dilata examine venit
 Iudicis ira Dei? qui promptus parcere, nullas
 Invenit causas veniæ: deque omnibus unum
 Dissimilem Sodomis incesta in plebe repertum

Abel &
Cain.

Raptus E-
noch & E-
lim quod
dicunt.

In diluvio
conseruata
domus
Noe.

Abram &
dei.

355 Exe-

ψ. 316. Sic alias: & quidem meliori sensu,
 quam cum legitur in editionibus nostris, *immo-*
so.

ψ. 327. Id est, *Heliam*.

ψ. 335. Lugd. & Lavan. *deducti*, præter leges
 carminis.

- Exh. ser-
vatus. 355 Exemit, parvique dedit dominum oppiduli Loth.
Cum vero Ægyptum Chanaanæque regna teneret
Dira fames, totos septem toleranda per annos:
Præstruitur certe Patriarchis causa movendis,
Et donus externos inter placitura paratur,
- 360 Quæ blande foveat populi incrementa futuri,
Mystica dum Joseph prodentem somnia fratres
In servum vendunt pretio, falluntque parentem:
Dum castum dominæ petulantia carcere damnat:
Dum Rex obscuri narrato ænigmate somni,
- 365 Exemptum vatem dignatur honore secundo:
Dumque piis traducta dolis Hebræa inventus,
Gaudet adoratum venia cognoscere fratrem.
Qui cum multa insons ferret mala, nonne remotum,
Resque hominum dedignantem potuisset inepto
- 370 Inculcare Deum questu, nisi cuncta profundis
Iudice sub iusto scisset decurrere causis?
Quæ licet infidas soleant confundere mentes;
Non possunt turbare pias: quia tempore in isto
Hæc posita est virtus, ut libertate potitos,
- 375 Exiguo in spatio, iusti patiantur iniquos,
Quos Deus ipse modo dilata sustinet ira.
Si gens cara Deo, & sævo suspecta tyranno,
Injultum imperium Regis tolerabat acerbi;
Mæstarum & matrum sætu potiore necato,
- * serie
C'riben-
das. 380 * Condensas iustos lateres præbebat ad urbes,
Ut durus labor, & sæva inclementia mortis,
Omnes terribilis populi consumeret annos.
Sed non ista Deo patribus illata remoto,
Ipse docet, curamque sibi probat esse suorum.
- 385 Nam jubet electum Pharaoni edicere Moſen,
Ut sinat Ægypto Domini discedere plebem:
Ni faciat, multis plectenda superbia plagis,
Sentiet excitam quæ regni vis habet iram.
Ille quidem quoties patitur cælestia tela,
- 390 Cedit, & obsequium simulat: sed clade remota,
Duratur parcente Deo: causas percundi,
Impius inde trahens, quo posset habere salutem.
Donec vi victus laxat fera jura tyrannus,
Ditæ barbaricis & Moſes agmina gazis,
- 395 Promovet, insigni sulco monſtrante columna
Per desertæ viam: quæ formam in tempus utrumque
Temperat, alterna ut tribuat vice commoda castris,
Luce tegens, & nocte, regens, eadem ignis & umbra,
Discutiens flammis tenebras, & nube calores.
- 400 Quid loquar & trepidis patribus cum incumberet hostis,
Divisum pelagus, solidoque rigore legatas
Instar montis aquas, vacuo cessisse profundo;
Quaque gradum illæsa tulerant tot millia plebis,
Oppressum Ægypti populum coeuntibus undis?
- 405 Omnis enim auctori servit natura potenti,
Quæque ad opem cedunt, eadem famulantur ad iram:
Sed mihi nec vacuum cunctas percurrere formas
Virtutum, & gestis oris non æqua facultas.

Prophetia
Dei ex eo &
boni spiritus
in deserto.

Nam

- Nam quis tantarum evolvat miracula rerum?
 410 Mannæ imbrem, & cunctos in cæli pane sapes,
 Siccæ rupis aquam, & dulcorem fontis amari,
 Aut inter deserta actos denos quater annos,
 Nec membris nocuisse avo, nec vestibus usu?
 LEGIS in exemplum juvat ire, & querere ab ipsis
 415 Qui curam Domini remonent, an tempore ab illo
 Cœperit humanas in vitæ fœdera mentes
 Informare Deus; nec per tot secula mundi
 Permotus vitiis, tunc jus perscripserit æquum.
 Ite ipsi in vestræ penetralia mentis, & intus
 420 Incisos apices, ac scripta volumina cordis
 Inspicite, & genitam vobiscum agnoscite legem.
 Nam quis erit, modo non pecus agri, aut bellua ponti,
 Qui vitiis adeo stolidè oblectetur apertis,
 Ut quod agit, velit ipse pati? Mendacia fallax,
 425 Furta rapax, furiosum atrox, homicida cruentum
 Damnat, & in moechum gladios distringit adulter.
 " Unus enim pater est cunctorum, & semine recti
 " Nemo caret, similisque omnes produxit origo.
 " Unde etenim, nondum descripta lege, fuerunt
 430 " Qui placidum sanctis agerent in moribus ævum;
 " Nec summi patris ignari, nec juris egeni?
 " Ergo omnes una in vita cum lege creati
 " Venimus, & fibris gerimus, quæ condita libris,
 " Nec nova cura fuit nostri, cum tradita Mosis
 435 " Littera præsentī damnet crimina pœna.
 " Sed superadjecta est generi custodia sancto,
 " Qua memor in patriæ fidei peritaret honore,
 " Et promissorum Domini succederet honore.
 " Cum tamen & quoscumque eadem sub sacra liceret
 440 " Ire, nec externos arcerent limina templi:
 Cumque Dei monitu canerent ventura Prophetæ,
 Sæpe etiam ad varias gentes sint multa locuti.
 Sic regina Austri cupidis, Salomonis ab ore,
 Auribus eloquium Domini venerata trahebat.
 445 Sic Ninive monitis Jonæ sub tempore cladis
 Credidit: & tribus in luctu jejuna diebus,
 Promeruit morum excidio consistere regno.
 Verum ne longo sermone moremur in istis,
 Quæ sparsim varieque suis sunt edita seclis:
 450 Neve quod in parte est, in toto quis neget esse,
 Dum solidam Domini divisa negotia curam
 Velant, & nulla accipitur quæ rara videtur.
 " Dicite quem populum, qua mundi in parte remotum,
 " Quosve homines, cujus generis, vel conditionis
 455 " Neglexit salvere Deus? Vir, femina, servus,
 " Liber, Judeus, Græcus, Scythia, Barbarus, omnes
 " In Christo sumus unum: non persona potentis,
 " Nec domini, regisve prior: distantia nulla
 " Luminis unius, speculi nisi discrepet usus.
 460 Namque velut speculum mens est: quæ quo mage tersa est,
 Expoliente fide, radiisque intenta supernis,
 Hoc mage confessi respiciendæ imagine Christi:
 S. Prosper. Tom. I.

Cap. VI.
Exempla
providen-
tiæ Dei in
Legē.

Lex nati-
ralis omni-
bus com-
mū.

Non in so-
lo genere
Bœstia
est illa
providen-
tiæ Dei.

Mens spe-
culum est
quod fides
Christi ter-
git.

E e

Qui

Lex &
Prophetæ
Christum
passurum
pre-
dicant.

- Qui cum Patre Deo semper Deus: inque paterna
Majestate manens, miscetur conditioni
465 Humanæ: & Verbum caro fit, rerumque Creator
Nascitur, atque annis succedit conditor ævi.
Hoc etenim lex, hoc veneranda volumina vatum,
Hoc Patriarcharum spes non incerta tenebat:
470 Ultima cum mundi finem prope curreret ætas,
Venturum ad terrena Deum, qui morte preempta,
Solveret inferni leges, longamque ruinam
Humani generis, meliore attolleret ortu.

CAP. VII.
Certa Re-
solutio de
Epitaphio.

- SED tu qui geminam naturam hominisque Deique
Convenisse vides angusti in tramis ora,
475 Firma tene cautus vestigia, ne trepidantem
Alterutram in partem, propellat devius error:
Si cernens operum miracula divinorum,
// Suspicias sine carne Deum; cumve omnia nostri
Corporis agnoscas, hominem sine Numine credas.
480 Nulla etenim soli vita est mihi; morsque subactum
Detinet, & non est quo victus vincere possim,
Si non vera Dei virtus mihi confociata est,
Aut me non vera Salvator carne recepit.
Cujus majestas stabilis non hoc violatur,
485 Quo redimor; neque se minor est, dum mutor in illo:
Sed mortale meum subit: ut quia morte teneri
Vita nequit, pereat mihi mors, & non ego jam in me
Vivam, sed Christus, qui se mihi miscuit in se.
Victus enim terrenus Adam, transfudit in omnes
490 Mortem homines, quoniam cuncti nascuntur ab illo,
Et transgressoris decurrit causa parentis.
Sed novus e cælis per sacræ Virginis alvum
Natus homo est, aliudque bonus mortalibus in se
Fecit principium, camemque refusus in omnem,
495 Et vita sanctos, naturam participando,
Edidit, & vivos, vitam mutando, creavit.
Utque illos veterum complexa est gratia solos,
Qui Christum videre fide: sic tempore nostro
Non renovat quemquam Christus, nisi corde receptus.
500 En, homo, quanta tibi est gratis collata potestas.

Neminem
salvatum
sine fide
Christi In-
corporatio-
nis.

- En, homo, quanta tibi est gratis collata potestas.
505 Filius esse Dei, si vis, potes, omnipotens te
Spiritus umbratum Verbi virtute creavit.
Nec te corporeo patrum de semine natum
Jam reputes; pereant captiva exordia carnis.
Nil veteris conjunge novo, non hic tibi mundus,
Non hæc vita data est; nulla hic tua, nec tuus ipse es.
Empus enim es, pretiumque tui resolvere fas est,
* Quo potes, ut solvens sis ditior, & tibi crescant
Quæ dederis, cedatque tibi pars ipse Redemptor.
510 Nec te difficilis nunc observantia legis
Sub durum jubet ire jugum; mens libera sanctum
Obsequium ratione ferat, quam Spiritus almus
In tabulis cordis describat sanguine Christi:

* al. Quæ.

Lex obser-
vatio facilis
per gratiam
Christi,
qui quæ
prius ipsa
fuit.

Qui

- Qui nobis quidquid sermonibus insinuavit,
 515 Condidit exemplo, factis præcepta, coræquans
 Rex ille, & rerum dominus; sed pauperis egit
 In specie, nec veste nitens, nec honore superbus.
 Infirmis fortis, rex servis, dives egenis;
 Iustitia iniustis cedit, sapientia brutis.
 520 Sacrilegis manibus percussus, non parat ictum
 Reddere; nulla refert avidæ convitia lingue.
 Damnatur iudex, Verbum tacet, inspuatur lux,
 Ipse ministerium sibi poenæ est; selque & acetum
 Dulcius ille favis haurit; sanctus maledictum
 525 Fit Crucis, & moritur Christus, vivente Barabba.
 Impia gens tantum ausa nefas, sentisne furorem
 Jam mundo damnante tuum? Sol fugit ab orbe,
 Et medio nox facta die est; concussa que tellus
 Intremuit, mortemque Deo subeunte, sepulcris
 530 Excita sanctorum sumperunt corpora vitam.
 Velum etiam templi discissum est, ne quid opertum
 In sacris adytis, jam plebs indigna teneret:
 Sanctæque pontifices fugerent offensa cruentos.
 Te vero extinctæ calcantem spicula mortis,
 535 Et de carne novum referentem carne trophæum,
 Tertia discipulis, Jesu, dedit attonitis lux.
 Nec dubiis Dominum licuit cognoscere signis;
 Cum documenta fides caperet, visuque manumque
 Rimans clavorum vestigia, vulnus & hæbet.
 540 Cumque quater denis firmans promissa diebus,
 Conspicius multis, sæpe & tractabilis esset.
 Hactenus in nostris te, Jesu, novimus; exhinc
 In tua nostra abeunt: // nec jam diversa, sed unum
 Sunt duo: dum vita in vita est, in lumine lumen,
 545 Augmento, non sine hominis: quo glorificato,
 Sic homo, sic Deus es, ut non sis alter & alter.
 Nosque ad te ire jubes sursum, tecumque potiri
 Luce tua: si calle tamen curramus eodem,
 Edocti, non posse capi nisi de cruce cælum.
 550 „ JAMNE Dei compertus amor, diffusæque in omnes
 „ Cura patet? notum & cunctis aditare salutem?
 „ Et tamen, heu! rursus querulis, homo, garrula verbis
 „ Bella moves, jaculique tuis tua viscera figis.
 „ Cur non sum bonus? hoc non vis. Cur sum malus? hoc vis.
 555 „ Cur volo quæ mala sunt, & cur quæ sunt bona nolo?
 „ Liber es: sed cum recta quæas discernere pravis,
 „ Deteriora legis, placitisque improvidus hæres.
 „ Erro, ais, & vellem non posse errare. Duobus
 „ Subjacet hæc votis sententia; nam penitus te

Cætera
RebaturCætera
Vili.
Homo qui
divinæ
providen-
tiæ iniqui-
tatis non so-
lus iniquit
peccata
sua, sed
etiam quæ
cum libero
arbitrio
creavit, &
per illud
peccat.

E e z

Aut

¶ 543. Hæc cum grano salis (ut ajunt) accipiendæ. Cum ibi videatur Auctor in duos errores, Nestorii & Euticheitis incurere, dum ait Christum ex Ascensionis die ita hominem & Deum esse, ut non sit alter & alter: nec iam diversa sed unum sint in eo ambæ naturæ. Verum sapienter observatam a viro eruditissimo: præterquam quod facile ignosci possit potæ per transennam rem difficili-

mam attingenti, si quid minus exacte in terminis locutus reperitur. Auctor tunc hoc eodem in loco Christi glorificationem futuram sacram agnoscere, non sine hominis: præsertim cura non longe antea clare prædicari geminam naturam hominisque Deique in Christo convuisse; nec esse quo virtus vincere posset, si non vera Dei virtus, humanæ naturæ esset conjuncta. ¶ 473. & 481.

- 560 Aut esse exanimū cupis, aut rationis egenū.
Error enim est ejus, qui cessit limite recti,
Quique potest ad iter, Christo ducente, reverti.
At quem nulla viæ suscepit linea, nusquam
Declinat; nullumque timent non stantia casum.
- 565 Numquid cura Deo de bobus? numquid ad ullas
Fit verbum Domini volucres? num lege tenentur
Monstra maris? quæ cum faciunt jussa Omnipotentis,
Ignorant sese facere, affectumque volendi
Sumunt, & quod agunt aliis, sibi cedere credunt.
- 570 Sic etiam quæ non spirant, sunt semper in illo,
In quo sunt formata modo: non plana tumescunt
Collibus, aut celsi sternuntur // in æquora montes:
Non veniunt alpes in pontum, aut pontus in agros:
Saxa jacent, amnes decurrunt, stantque paludes.
- 575 Et tamen his nihil est mercedis, quæ sine sensu
Dispositos in se præbent viventibus usus.
Quod si horum præstare tibi natura videtur;
Jam bove mutari velles, vel rupe, vel amne.
Deterior nollem fieri, potior voluissē.
- 580 Numquid qui Domino placuerunt moribus almis,
Dispicere sibi? numquid non semine ab uno
Venimus, aut alia est hominum natura bonorum?
Non aliter dives quam pauper nascitur, unum est
Principium servis & regibus: optimus ille
- 585 Non plus accepit, quam pessimus; æqua creantis
Mensura est, uno qui lumine lumnat omnes.
Sed mundum ingressi variis rerum speciebus
Suscipimur, mentemque adeunt quæcumque videntur,
Judicio censenda hominis: stant undique formæ
- 590 Innumerae, possuntque omnes spectando probari.
Quædam etiam patulas intrant stipata per aures,
Errores veterum studiorum, & vana parentum
Dogmata, cum quodam fūco ostentantia veri.
Hæc modulata sono veniunt, hæc // lævia tactu,
- 595 Hæc blandis late funduntur odoribus, illa
Conciliant varias in mille saporibus escas.
Magno ergo hæc homini sunt discernenda periculo:
Ne nimium trepidus nullum procedat in æquor;
Neu vagus effusus sine lege seratur habenis.
- 600 Est etenim sanctus rerum usus, quem cohibentes
Intra modum numeri, & momentum ponderis æqui,
Pro cunctis soli Domino reddemus honorem.
Omnia quæ fecit bona valde, ut non vitiorum
Incentiva, sed ut superas caperemus in illis,
- 605 Hic decertato virtutis agone, coronas.
An tibi cælestes illi, quos protulit orbis,
Fertque viri, non hæc eadem tolerasse videntur,
Quæ patimur? motus animi, affectusque rebelles,
Et circumjectis vitia oppugnantia castris?

Que hauri
si carenda
in mundo,
si virtutem
vivere cup
it.

Quæ rerum
compositio
ut usus.

Sancti nu
meri, si stem
mentisimi
bus, qui
hæc nos
cubili, quomodo
est vici
tial.

Sed

- 610 Sed gladio verbi, fideique umbone potenti
Vincebant arcus tenebrarum, & spicula mortis:
Cumque opus hoc mundi magnum pulcrumque viderent;
Non mare, non cælum, non ignem, aut sidera cæli,
Quæ numero subjecta sibi, visuque tenebant,
615 Suspexere deos: unum ratione magistra,
Auctorem & Dominum rerum, non facta colentes:
At tu nobilior qui factum te voluisses,
Numquid in angelico status ordine non querereris?
Nam cum ille excelsus dejectus Lucifer axe
620 Conciderit, rueritque illo pars tertia pulso
Astrorum, quæro in quam tunc parte fuisses?
Clara Dei semper bonitatis imago maneres,
An castra invidiæ sequereris & agmina noctis?
Sed quo te præceps rapit orbita? Vis bonus esse
625 Absque labore tuo? Credis hoc cedere posse,
Si tibi mutantur natalia sidera, quorum
Te pravum decursus agit? Quid vana vetusti
Perfugia erroris Chaldeis queris in astris?
Quamvis sollicitis adeas cælestia curis,
630 Et penitus causas rerum scruteris apertas;
Non rennis mage nosse Deum, quam cuique elemento,
Naturam dederit, qua pontum lege moveri
Jusserit, aut teneris quam vim conferat auris,
Sideresque ignes in quæ momenta creavit.
635 Qui cum sincerus sit fons æquique bonique,
Immitem iustis legem præscripsit iniquis,
Si prius ipse hominum mores constrinxerat astris.
Namque adversa sibi sunt hæc, nimiumque repugnant,
Exigere infantes actus, delictaque poenis
640 Afficere, & cunctos eadem ad promissa vocare:
Contra autem natis violentum affigere fidus,
Quod nec velle homini cedat, nec posse, sed omnes
Desuper ignaros & virtus ducat, & error.
Ergo aut æthereis nullum est jus ignibus in nos,
645 Aut si quid nostri retinent, amittere possunt:
Cum mihi progenito ad vitam, mandata salutis
Et cordi inlinuet bonus auctor & auribus, ac me
Currentem mercede vocet, terrore morantem.
Solum, inquit, venerare Deum, folique memento
650 Servire: externas & despice religiones.
Hoc operis sectare boni, hoc fuge cautus iniqui.
Vita beata isto paritur, mors editur illo.
Coram adsunt aqua servatrix, populator & ignis:
Ad quodvis extendere manum; patet æqua facultas.
655 Quod legis monitus, & vatum scripta piorum,
Et Deus ipse suo nequidquam promeret ore,
Arbitrium nostrum si vis externa teneret.
Verum si quid obest virtuti, animosque retardat,
Non superi pariunt ignes, nec ab æthere manat.
660 Sed nostris oritur de cordibus: ipsaque bellum
Libertas movet, & quatinus civilibus armis:
Otia cum mollis complexa ignava voluptas,
Difficili negat ire via, bravoque potitos

S. Presper. Tom. I.

E e 3

Ardua

CAPUT IX.
Quæro enim
qui peccata
sua sceler-
bus reperi-
unt.

Libertas
arbitrii
sola causa
peccati.

- Ardua quæque piget pro spe tentare latenti.
 665 Cumque hæc intus agi prospexit callidus hostis;
 De studiis vestris vires capit: utque parentis
 Averrat veri culum, periuadet ab astris
 Fata feri, frustra que homines contendere divis:
 Hinc vario vitæ dominos mercantur honore.
 670 Error abi, procul error abi: satis agnita prisca
 Sunt commenta doli, monitos quibus Omnipotens nos
 Elaqueat, cultusque docet vitare profanos.
 Scimus enim quanta steterit mercede quibusdam
 Sidus adoratum Rempham, venerataque cæli
 675 Militia, & cultas Soli Lunæque dicatus.
 Nec latet hæc verbis hominis subistere iussa,
 Ad vocem servisse mora, noctisque repulse
 Temporibus crevisse diem: cum lux famulata
 Nesciret, nisi quem faceret victoria finem.
 680 Novimus & cælo præscriptas conditiones
 Arbitrio quondam sancti mansisse Prophetæ;
 Cum positum ad tempus clausos sitientibus agris
 Non licuit rorare polos: ipsumque vocata
 Partibus e superis in sancta altaria flamma,
 685 Quem dederat sacris, ignem immisisse profanis:
 Cujus vis etiam Christi delapsa fuisset
 Discipulis, poenam hospitii exactura negati;
 Ni patiens Dominus venia præverteret iram.
 Nullum ergo in nos est permissum jus elementis,
 690 In quæ jus hominis: nec possunt condere legem,
 Quæ legem accipiunt. Solus Deus omnipotens Rex,
 Omnia qui nostræ dispensat tempora vitæ,
 Nec servire astris vult, quos super astra locavit.
 Nam quoscumque sacro renovavit Spiritus amæ,
 695 In Christo genitos mortali ex stirpe recisos,
 Jam sedes cælestis habet, nec terra necit
 Progenies, templum in Domini corpusque redactos.
 Quod si quis cursu astrorum effectusque notato,
 Contendit naturam hominis vitamque videri;
 700 Quæro quid hac trepidis mortalibus asserat arte?
 Hic (inquit) felix, miser hic erit, hunc rapiet mors
 Impubem, hic senio transcendet Nestoris annos.
 Falsum hoc, aut verum est? Si stant prædicta canentis,
 Nec misero superest spes, nec formido beato.
 705 Et quæ sideribus danda est reverentia fixis;
 Si quæ ferre queunt, nequeunt decreta movere?
 Dent sese scelerum potius torrentibus omnes:
 Fallant, diripiant, jugulent, fas omne nefasque
 Confundant; perisset enim nihilominus astrum;
 710 Cujus ab effectu firmato cardine rerum,
 Ut mala non poterunt sancta probitate repelli,
 Sic bona non fugient perversos debita mores.
 At si prædictæ fortis mutabilis ordo est,
 Et declinari possunt ventura; soluta est
 715 Omnis ab ancipiti casu vis pendula sati.
 Scrutatis igitur stellarum motibus, hoc est
 Artis opus, totam subvertere religionem;

Nos homo
 scilicet
 sed ali-
 cunde &
 extra omni-
 bus san-
 ctis scilicet
 sanctis,
 Eius.

Vnde &
 omnia pro-
 duntur
 homines,
 non a
 pro-
 pter de-
 dia.

Dum

- Dum nullum curare Deum mortalia suadet:
 Aut dum posse docet votis elementa moveri,
 720 Innumeram miseris plebem infinuare deorum.
 Sed quia detestis laqueis jam fraudis opertæ,
 Quo captos vanis studiis deduceret error
 Compertum: superest nunc respondere querelis,
 Quæ mundi rebus divinam abfistere curam
 725 Obijciunt, dum sæpe bonos labor anxius urget,
 Et tranquilla fuit cunctorum vita malorum.
 Dic age, qui nullis Domini moderantis habenis
 Humanas res ire putas, quid ab ordine cessat
 Naturæ? quæ bella movent elementa? quid usquam
 730 Dissidet a prisco divinum fœdere rerum?
 Sic interjecta Solis revocatur in ortum
 Noctæ dies, idem est Lunæ astrorumque recursus,
 Et relegunt notas subeuntia tempora metas.
 Non aliter venti spirant, ita nubibus imber.
 735 Lata negant, servantque genus trudentia flores
 Semina quæque suum: nec abest ab origine rerum
 Ordo manens, iidem subsistunt omnia causis.
 Quæ nisi perpetui solers prudentia Regis
 Adstrueret, molemq; omnem spirando foveret;
 740 Conciderent subita in nihilum redigenda ruina.
 Et cum hæc pervigili cura Omnipotentis agantur,
 Quæ certum ad finem devexo limite vergunt:
 Quis neget in nostram gentem specialius æquum
 Partiri sua jura Deum? cui perpetis ævi
 745 Spem tribuit, propriæ largitus imaginis instar:
 At qui nec pœnam injustis, nec præmia sanctis
 Restitui ad præfens quereris, velleſne per omnes
 Ultricem culpas descendere judicis iram?
 Et quo magnanimi clemens patientia Regis
 750 Distaret seva immitis feritate tyranni?
 An quæ pars hominum peccati nescia mundum
 Possellura foret? vel sanctæ quis locus esset
 Virtuti in terris? cui si præsentia dona
 Affluerent, cælo potius sublata maneret,
 755 Sic mundi meta abruptis properata fuisset
 Temporibus: neque in sobolem generanda veniret
 Posteritas, pariter cum justos atque nocentes.
 Aut promissus honos, aut pœna auferret ab orbe.
 Nunc vero & generis nostri profunda propago
 760 Tenditur, ac duplici // succedit origine pubes,
 Nata patrum membris, & Christi fonte renata:
 Et pia dum populis Domini patientia parcit;
 In lucem multos de tetra nocte reverbos,
 Ac posita claros peccati labe videmus.
 765 Ille per innumeros vultus, & mille per aras,
 Barbatos, levesque deos, juvenesque, senesque,
 Ut quondam fecere, colens, jam errore parentum
 Abiecto, solum Unigenam submissus adorat.
 Hic sophicas artes Græcorum, & vana secutus

CAPUT X.
 Contra E-
 picurum
 divinam
 providen-
 tiam ne-
 gantes, eo
 quod boni
 hic adversa
 patiuntur,
 dam mali
 prospera o-
 mia expe-
 riuntur.

Quare nec
 majores his
 poeniti, nec
 bonos re-
 munerari
 oportet.

- 770 Dogmata, jam Christo sapere, & brutescere mundo
Gaudet Apostolico doctus celestia ludo.
Quam multos procul a portu rationis in altum
Dedecorum turbo abstulerat; quos aequore toto
Jactatos, nimiumque vagis erroribus actos,
- 775 Nunc reduces juvat excipere; amplexuque paterno
Confotos, nusquam statione abscedere vitæ?
Quos si multa inter morum delicta priorum
// Plexisset propere rigor implacabilis iræ;
Intercepta forent melioris tempora vitæ;
- 780 Nec standi vires licuisset fumere lapsis.
Mortem (inquit Dominus) peccantis nolo, nec ullum
De pereunte lucrum est: redeat magis, inque relictum
Mutatus referatur iter, vitæque fruatur.
Et quia virtutum similes vult esse suarum
- 785 Quos genuit; Vindictam, inquit, mihi cedit; reddam
Judicio quæ digna meo; detur locus iræ.
sic dum multorum differtur poena malorum,
Nonnulli plerumque probos revocantur in actus,
Ac fit quisque sibi iudex, ultorque severus,
- 790 Quod fuerat prius interimens, aliisque resurgens.
At qui persistunt errori incumbere longo,
Quamvis in multis vitiis impune senescant,
In seivum finem venient: ibi non erit ulla
Spes veniæ, minimo ad poenam quadrante vocando.
- 795 Nos etenim quoties causa quacumque movemur,
Vindictam celerem cupimus: quia rara facultas
Non patitur læsis tempus transire nocendi.
At vero æternum nil effugit, omniaque adsunt
Salva Deo: nihil est illi tardumve, citumve:
- 800 Nec dilata umquam, nec festinata putemus,
Quæ veniunt: nostris mutantur tempora rebus.
Nam quod ubique agitur, quod gestum est, quodque gerendum est,
Ante oculos Domini puncto subsistit in uno:
Una dies cui semper adest, cras, atque // here nostrum.
- 805 Sed quamquam examen Deus omnia servet in illud,
Quo quæ nunc occulta latent, referata patebunt:
Multa tamen mundum per sæcula cunctis regentis
Justitiæ documenta dedit: dum maxima bellis
Regna quatit, dum sæpe urbes, populisque potentes
- 810 Exhaustit morbis, cremat ignibus, obruit undis:
Dumque inopes ditat, dejectos elevat, auctos
Imminuit, solvit vinclos, subigitque superbos.
Nec vero hoc nisi cum magna ratione putandum est
Accidere, ut quoties iram experiuntur iniqui,
- 815 Supplicia insones, videantur obire nocentum.
Multa quidem semper mundo communia in isto
Indignos dignosque manent: sol omnibus idem est,
Idem imber, pariter subeuntur frigora & æstus.
Utque indifcreta est cunctis aqua, lumen, & aura;

Deus ba-
trax, quia
avertit, &
fuit & a-
pparet.

Capit. 20.
Iam sa-
pientia mi-
nus melius
sua dicitur
ocula im-
pe hoc
ed.

Multa in
hoc, vix
hæc &
malis com-
paratur
adversus,
et alia mul-
titudine ha-
ere videtur.

820 Sic

¶. 778. Editiones antiquæ, *Plexisset*: recent.

Plexisset.
¶. 804. Editio Lugdun. habet *here*; aliz, *heri*,
et; ut ultima longa versus debita quantitas non

convenit. *Here* adverbium autem idem sonare quod
heri, patet ex hoc verso pentametro Martialis: *Es*
postum est nobis bil here prater apum.

- 820 Sic infortunatos iustos mala ferre necesse est:
Ut dum multa malis infantes compatiuntur,
Sint quorum merito populis parcat iniquis,
Et qui conversos virtutis imagine ducant.
Sed cum perendis indemutabilis inflat
- 825 Finis; non eadem incumbit sententia sanctis.
Sunt quos diluvium mundi non obruat, & quos
Arturus liceat Sodomis evadere: norat
Angelus Ægypti vastator limina signo
Scripta crucis, sacro removens a sanguine plagam.
- 830 Nec rutilo mulier decepta est vellere, cuius
Sola domus tanta pereunte superfluit urbe.
Fit mare per tumidum sanctis via, sitque per amnem;
Et per inane piis gradus est: cibus alite serva
Suggestitur, perditque avidus sua fercula messor.
- 835 Utque Dei servis nihil obstat, veritur ordo
Naturæ, vinclos labentia vincula solvunt;
Carcere sponte patet, fera non tenet obice valvas;
Deficit humor aquas, ignes calor, ira leones.
Non autem dubium est, in magnæ turbine cladis
- 840 Involvi teneros annos, // & more parentum,
Criminis expertes, aliena occumbere culpa.
Nam cum homines pontus tegetet, deleta per orbem
Multa puellarum & puerorum millia notum est.
Nec tamen iniuste terris exempta videtur
- 845 Progenies auctura malos, qui multus in ipso
Exitio est collatus honor, quod crimine patrum
Occidit ante, sua caderet quam noxia culpa.
Quod si & iustum aliquem complexa est poena malorum,
Ne dubites placuisse Deo: nec enim mala mors est
- 850 Ulla bonis, quibus vario longoque labore,
Quilibet in requiem patet exitus: aspera vitam
Dat via, nec campo capitur, sed fine corona.
Verum nos blandis capti, offensique severis,
Nec bona iudicio spectamus, nec mala vero.
- 855 Dum non nostrarum curanda negotia rerum
Suscipimus, propriisque juvant aliena relictis.
Nec quemquam vitiis miserum, aut virtute beatum
Consentes, frustra externis culpamque, decusque
Jungimus, & caelo adscripti terrena fovemus.
- 860 Felices dici mos est, quos blanda potestas
In summos apices tumidorum evexit honorum:
Quos magni questus ditant, & quibus amplius
Congessit reditus totum res fusa per orbem.
Laudantur vestes pretiosæ, & pulchra supellex,
- 865 Magnæ ædes, famuli innumeri, vigilæque clientes,
Et quidquid non est nostrum, quodque ut dare quivit
Una dies, sic una potest auferre: nec illud
Quod speciale bonum est hominis, nullamque timet vim,
Amplexi; miseros, quibus hæc perdentia defunt,

Nulla
est in
hoc
qualis.

Quam
in-
solite
pau-
cit
mora-
rum de
bre-
vitate.

870 Et

¶ 840. Editio Lugd. & in ore parentum: id est,
& sub oculis parentum. Editiones Lovan. Dove. Co-
lon. & alia: & more parentum: quod forte signifi-

cat, & pro peccatis suorum parentum: seu, pariter
ac parentes. Hic sensus juvatur verbis sequentibus:
Aliena occumbere culpa.

- 870 Et per mille modos pereuntia, credimus: ac fit
 Iustitiam durus labor urgeat, & dolor ægri
 Corporis, & mortes natorum, & turpis egestas.
 Non quantas pariat constans tolerantia palmas,
 Nec quo pugna brevis sit processura videmus:
- 875 Sed calicem crucis ac vitæ libare verentes,
 Vipereum obducto potamus melle venenum.
 Dulcia sunt etenim gustu, specique decora,
 Quæ morbos mortemque animæ generantque, fovantque;
 Canceris & ritu languentia viscera carpunt.
- 880 Cumque Deus medicam cælo demittere curam
 Dignatur, penitusque putres abscindere fibras;
 Incursumus opem tenet, & telescere morbo
 Malumus, antidoti quam vim tolerare severi.
 Non igitur mala sunt, quæ nos mala ducimus: & cum
- 885 Ulceribus diris non parcat dextra medentis;
 Amplectenda salus, non exacuenda querela est,
 Jam quos peccantes Deus arguit, hos etiam nunc
 Diligit, & patrio vult emendare flagello.
 Meque istis potius societ, quam congreget illis,
- 890 Quos jam summoto permisit verberare, cursu
 Ire voluntatis, propriæque libidine ferri.
 Hi sunt vero illi, quos inter crimina tutos,
 Et scelerum dices fructu, impunita senectus
 Extremæ turpis vitæ produxit // in oras.
- 895 Hi iustum iniustus odiis pressere: per istos
 Bella excita piis, & flagra medentia tardis.
 Namque eadem cunctos exercet tela fideles,
 Sub duplici caussa: dum quo torquentur iniqui,
 Hoc sancti crescunt; & quod poenam attulit illis
- 900 Pro culpa, hoc istis dat pro virtute coronam.
 Denique si quidquid mundanis rebus acerbum
 Accidit, excutias; totum jam sponte videbis
 Anticipasse Dei famulos. Gemit ille talentis
 Argentæ atque auri amissis, hunc rapta supellex,
- 905 Perque nurus Geticas divisa monilia torquent.
 Hunc pecus abductum, domus ultæ, potaque vina
 Afficiunt, tristes nati, obsecenique ministri.
 Sed sapiens Christi servus, nil perdidit horum,
 Quæ sprevit, cæloque prius translata locavit,
- 910 Ac si quid mundi sub tempestate laborum
 Incidit, intrepide subiit: // manifestus honoris
 Promissi, & cupidus victo certamine solvi.
 At tu, qui squalidos agros, desertaque desiles
 Atria, & exultæ proscenia diruta villæ;
- 915 Nonne magis propriis posses lacrymas dare damnis,
 Si potius vastata tui penetralia cordis
 Inspiceres, multaque oblectum forde decorem,
 Grassantemque hostes captivæ mentis in arce?
 Quæ nisi per cunctas patuisset dedita portas,
- 920 Inque suam cladem facibus fomenta dedisset,

CITAT
 XII.
 Afflictio
 malis po-
 nis est tri-
 stitio, non
 vero curam
 vitæ.

Anima da-
 ma, magis
 quam re-
 rum ex-
 tiorum in-
 grata.

Hoc

- Hoc etiam quæ facta manu speciosa fuerunt;
 Devoti meritum populi testata manerent.
 Sed cum deformi jaceant prostrata ruina;
 Obijciunt nobis casus nostrisque suosque.
- 935 Hos igitur cineres templorum, hæc busta potentum;
 Quæ congesta jacent, populati cordis in aula
 Plangamus captiva manus: nos splendida quondam
 Vasa Dei, nos almæ aræ, & sacrarum Christi,
 In quibus argentum eloquii, virtutis & aurum,
 930 Et sceptrum captum est crucis, & diadema decoris:
 Nec rabidis insulam moveamus questibus iram,
 Judicium culpando Dei, quod mentis & oris
 Officium multa transcendit majus abyssus.
 Quamvis exiguo hoc fugientis tempore vitæ
- 935 Injusti tumeant, & tuta pace suorum
 Læsentur scelerum: nonque illos vinea fallat;
 Non ager; & noceant illasi, & crimine crescant:
 Nos, quibus in Christo sunt omnia, non capiant res
 Occiduae: quas nec nobiscum inveximus // orti;
- 940 Nec discessuri mundi exportabimus isto.
 Sed si quis superest animi vigor; excutiamus
 Peccati servile jugum, ruptisque catenis,
 In libertatem & patriæ redeamus honorem.
 Impia non oberunt cum sævo pacta tyranno,
- 945 Captiva conscripta manu, resolvable Christo est
 Hoc scædus, quod jure potest subvertere iusto;
 „Aversos revocans & suscipiens converfos;
 „Sanguine quos proprio quæsitiv prodigus emptor.
 „Si tamen assertoris opem festina voluntas
- 950 Præveniat, fletu Dominum motura fidei.
 „Nam ut nemo invitus, somnove quietus in alto
 „Fit salvus, nec vi petitur qui sponte recessit:
 „Sic pulsata patent redeuntibus atria vitæ,
 „Et recipit cæli servatos curia cives.
- 955 Cujus spem veniæ firmato corde foventes,
 Implorate Deum, pugnasque relinquit, fratres,
 Verborum, & lites de pravis sensibus ortas.
 Nec quia procidimus fusi certamine primo;
 Stare, & confictum vereamur inire secundum.
- 960 Cuncta licet variis terroribus impleat hostis,
 Et vigili clausas obsidat milite portas:
 Cum victo tamen est bellum, si came vetusta
 Exuti, in Christi renovemur corpus, & omnem
 Vincendi nobis vim de victore petamus.
- 965 Qui dum nostra suis sociat, junxit sua nostra.
 Ut non humanis fidens homo, totus in illum
 Se refferat; sine quo non stant, qui stare videntur:
 Et per quem sparsi coeunt, stratique resurgunt.
 Hæc fat erit parvo rudibus scripsisse libello:
- 970 Qui cum sincerum vivo de fonte liquorem
 Gustarint, ipsi profundunt flumina ab alvo
 Cordis, & irriguas præbebunt fratribus urnas.

Conversa
 postea al.
 liberos
 interstitia.

Vincitur
 diaboli
 citius ab
 his qui
 contra vi-
 cerunt, il-
 lum in
 Christo po-
 nunt, &
 vincendi
 virorem a
 Christo qui
 diabolum
 vincit, pe-
 ccat.

A D.

A D M O N I T I O .

IN LIBROS DE VOCATIONE

O M N I U M G E N T I U M .

DIU est cum quaeritur quis fuerit auctor librorum de vocatione omnium gentium. Et primum quidem adscripti sunt sancto Ambrosio ex quorundam Manuscriptorum codicum fide. Sed non multo post tempore ab hac opinione discessum est: cum animadversum est ab eruditissimis, non solum his in libris citari Pelagianorum haeresim, quae post Ambrosium inter calices assumptum orta est, sed etiam in illis agi de contentione qua in Ecclesia nata est in doctrina quam sanctus Augustinus contra Pelagianorum haeresim decertans strenue propugnauerat. Deinde vero Prosperi adscripti sunt a quibusdam, qui illos in Manuscriptis nonnullis sub S. Prosperi nomine descriptos legerunt. Et quia magna in his affinitas notatur cum quaestionibus, quas sanctus ille Augustini discipulus O. vindex in suis operibus attingit. Sed eruditissimis criticis, nec paucis quidem, visum est, O. in hac secunda opinione erratum esse, nec eos ut veros sancti Patris illius factus debere agnosci: his quidem propter stili diversitatem, illis vero propter doctrinae discrepantiam. Cum vero non superessent ulli codices Manuscripti, in quibus libri illi acri curam parentis assignarentur, sum vero veniunt est ad conjecturas. Alii enim, inter quos Latus O. Vossius, Hilario illi tribuendos crediderunt, cujus Epistola legitur ad sanctum Augustinum data, quemque nonnulli cum Arelateni hujus nominis Episcopo confuderunt. Alii autem, ut Erasmus, Eucherio tribui posse suspicari sunt, illiusque genium satis recte judicant. Denique P. Quenellio in mentem subit, opus hoc Leoni magno omnino esse assignandum; cujus doctrinam stilumque in his duobus libris omnino agnovisse se asseruit. Quod suum hac in re iudicium satis probabile fecisse videbatur, ita ut multi postrema illi opinioni ultro subscriberent: cum Josephus Autelmus Forojulienensis Canonicus in contrarium se opponens, O. longa Dissertatione hanc opinionem subruere conatus, alteram qua hi libri Prosperi esse agnoscebantur, iterum statuisse se gloriatus est.

Inter tam diversas una de re opiniones, duae tantum ejus sunt ponderis quae in examen revocari mereantur: scilicet quae sancto Prosperi, O. quae sancto Leoni hoc opus assignandum probant: etiam enim aus manifesto falsa, aut nullo fundamento niti inveniuntur. Ambrosio enim quomodo tribueretur opus in quo quaestiones agitantur quae pluribus annis post Ambrosii obitum tractari coeperunt? Nec ea est stili similitudo inter hosce libros O. opera sancti Eucherii, ut ex solo hoc fundamento ei auctori tribui queant. Multo minus ab Hilario Arelateni exaratus credibile, cum ille in materia gratiae non parva sentiret cum Augustino, sed magis cum his qui in hoc opusculo impugnantur. Nec Syracusani Hilarii esse verisimile, aut Hilarii illius sancti Prosperi socii (si tamen non unus sit idemque). Si quidem Epistolarum quas ad Augustinum dederunt stili longe distat a stilo auctoris nostri. Sed nec Prosperi Aurelianensis opus esse agnoscitur: qui tantum abest ut tractatum ejus quo iste agnoscitur esse ingenii scribere posuerit, ut Sidorius Appollinarem convenire coactus sit, cum vitam sancti Aniani decessoris sui scribi optavit, quam ipse pro sui ingenii tenuitate aggredi ausus non fuit. Nec denique ejus Prosperi qui interfuit subscripsitque Concilio Carpentoracensi anni 527. O. Vassensi anni 529. Siquidem opus illud de vocatione gentium absque auctoris nomine citatum legitur a Gelasio Papa in suo contra Pelagianos opusculo: obit vero Gelasius anno 496. unde extra omnem veri similitudinis speciem est citatum ab illo auctore qui anno 529. erat superstes.

In hoc ergo unum tota vertitur quaestio: an opus hocce Prosperi sit, an Leonis magni, an tandem ignoti huc usque auctoris dici debeat. Haec autem utriusque rationes diversarum opinionum offeruntur.

Pro Prospero quidem primo exhibentur Manuscripti codices, & plures quidem, in quibus huic operi praefigitur nomen Prosperi: Hincmarus quoque testis adducitur, qui in libro quem scripsit de Prædestinatione citat illud sub nomine sancti Prosperi: doctrinam quoque huiusce operis S. Prosperi doctrinæ conformem, solum etiam valde similem, sententias eisdem utrobique legi contendunt. Exempli gratia, dicit Prosper in suo carmine de ingratis quod

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris

Facta caput mundo, quidquid non possidet armis

Religione tenet.

Hoc idem & iisdem pene verbis legitur apud eundem auctorem librorum de vocatione gentium capite 16. libri 2. Prosper quoque in responsione ad objectiones Gallorum asserit quod ex toto mundo totus mundus eligitur: loquendi modus similis legitur in libro 1. de vocatione gentium cap. 9. ubi de toto mundo totus mundus liberatus agnoscitur. S. Prosper in carmine de Ingratis, inter diversa inscruvabiliu iudiciorum Dei exempla numerat eas differentias quæ reperiuntur inter homines, etiam in naturalibus donis: librorum de vocatione gentium patens eandem comparationem adhibet libro 1. capite 14. Denique S. Prosper, & scripti subsequenti auctor, exempla infantium sine Baptismo morientium, infidelium quoque in extremo vitæ halitu ad Deum converforum, & alia plura ad easdem res probandas usurpant.

Et vero Jos. Antelmius, qui hanc opinionem inter criticos jam obsoletam tueri suscepit, huiusmodi momenta ponderat, exaggeratque sedulo, aliaque insuper addit ducta ex stili similitudine, verborumque & sententiarum consonantia, quæ in diffusis tabulis distribuens, longa & pene fastidiosa parallela instituit. Tum Photii testimonium adducit in medium, qui in cod. 54. Bibliothecæ Alorum Episcoporum Occidentaliu contra Pelagianos insurgens, ait: Cum temporis progressu sectæ huius homines per hæresis suæ abjuratorem Ecclesiæ relictu essent, iterum malum ab ipsis principium sumpsit, ut Septimo Episcopo renascens eadem lues, antequam longius serperet, fuerit reprimenda, datis ad Leonem Romæ tunc sedem Apostolicam tenentem litteris: qui Leo ferventi zelo contra impietatem illam depugnavit. Post non diu rursus veluti existere atque renasci e mala radice impudenter cum cœpisset, Romæ etiam quidam libere per hæresis locuti sunt, quos vir sane divinus Prosper libelli adversus eos in vulgus editis facile dissipavit extinxitque, Leone etiamnum, quem diximus, Romanam sedem gubernante. Quod vero hic ait Photius aliis Prosperi operibus ante Leonis magni pontificatum exaratis convenire nequeunt. De libris ergo his de vocatione gentium loquebatur ibi Photius.

Qui autem e contra hos libros a Prosperi operibus alienandos teneant, id primo dicunt: Stylum librorum illorum longe differre a stilo operum Prosperi. Hæc suis censura doctissimorum inter criticos huius sæculi: sic enim Laius, Erasmus, Vossius, Grotius, alique bene multi præcellentes eximique saporis critici censuerunt. Enimvero auctoris librorum de vocatione stilius Prosperianno longe castigatior concinniorque, elegantior distilio, periodi magis commensurate, antitheses sententiarum, verborumque pugna frequentiores, schematum usus crebrior, rosa denique oratio ex affectato rithmorum occurso longe modulatio. Hocque in primis attendendum, utipso non nisi ex consilio studioque natum: non enim tunc solum occurrunt, cum in eas velut sponte currere videbatur oratio, quod & nonnumquam in Prosperi inveneris: sed alius etiam in locis, ubi nonnisi data opera usurparentur.

2. Scribendi methodus auctori anonymo familiaris a Prosperi ratione plurimum diffidet. Hic enim palam & publice assertorem se vindicemque sancti Augustini exhibet, ejus doctrinæ apices omnes ubique acriter ac strenue propugnat, premit

studio.

studiose omnia ejus vestigia; ubique sancti Doctoris animum, doctrinam, sensusque omnes spirat. Nihil tale in gemino libello. De sancto Augustino ne apex quidem ullus: ita ut vel ipsum videatur non nosse (quod nemo crediderit); vel ejus nomen ex certo consilio, certasque ob causas reticuisse. Prosper cum scribit, Ecclesie Romanæ auctoritatem possum prædicat ac circumferri, ut pote (ut nonnullis placuit) ejus nomine & ex ejus delegatione in arenam descendens; alter ex proprio ingenio stilum exerit, non tam pugnandi, quam sese exercendi studio, magisque inquirenti similis, quam certa & jam sancita dogmata propugnandi. Ille palam aggreditur Semipelagianos, atque ut catholica doctrina adversarios infectatur; hic non tam ex industria, quam aliud veluti agens eos exagitat, nec id ea vehementia eoque zelo exequitur, quo sanctus ille Augustini doctrina discipulus & vindex.

L. b. 1. de
vocat. c.
viii. Grot.
cap. 1.

3. Cum certum sit scriptum opusculum fuisse aliquandiu ante Gelasii Papæ tempora, vix tamen unum aliquod temporis spatium assignare possis, quod Prospero convenias. Si statim ab initio concertationum, vel paulo post eas exortas exaratum velis, jam ipsum auctorem in libri sui exordio contradicentem habes, qui jam dudum de his questionibus controversum fuisse diserte asserit. Inter defensores liberi arbitrii, inquit, & prædicatores gratiæ Dei magna & difficilis DUDUM vertitur questio. Si vero ultro concesseris, quod negari non potest, eam controversiam dudum efferbuisse inter Augustinianos & Semipelagianos, cum ad scribendum auctor se applicuit, jam aliud a Prospero fuisse necesse est. Hic enim statim atque Pelagianis venens reliquias per Genuensium Excerpta, vel Capitulo Gallorum, vel Joannis Cassiani Collationes spargi cæpere, stilum ocyus arripuit acuique, & totis viribus illarum vocum novitates infectatus est. Contra vero auctor librorum De vocatione gentium innuit hanc primam suam esse de hac materia lubricationem, & quidem dudum post motas questionet elaboratam: Magna & difficilis DUDUM vertitur questio De hac igitur compugnancia opinionum qua mensura & temperantia sentiendum sit, quantum Dominus adjuverit, ADNITAR inquirere, exercens atque discutiens modulum facultatis meæ in his que cordi meo sobrie, quantum arbitror, inhæserunt. En verba post longam opinionum istarum concertationem scribentis, primam in hoc scripto operam ponentis primumque conatum, hominisque magis inquirentis, sece exercentis, remque proprio studio discutientis, ac pro modulo facultatis suæ, quam confidenter ex Patrum doctrina asserentis, propugnantisque ex delegatione Sedis Apostolicæ. Immo timide admodum ac dubitanter scribit: quia videlicet quamvis per omnia Augustiniana receptaque in Ecclesia doctrinæ congruentia proponeret, novos tamen loquendi modos inducebat: sciebat autem suspectis merito esse in Ecclesia novitates vocum, etiam servata antiquitatis doctrina: unde post descripta verba, hæc subjicit; Ut si in eas regulas processerit stilus, quæ nihil offensionis, nihil habeant pravitatis, non solum nobis, sed & aliis utile sit, ad aliquem nos limitem pervenisse, quem non debeamus excedere. Qui demum, ne scriptum Prospero abjudicent, discrimen notatum inde nasci posse dixerint, ut dixerunt nonnulli, quod illo tempore exaratum est a Prospero, quo nondum plene hæuserat Augustiniana doctrina fluentia, præsertim vero ex iis libris quos posteriores subque vitæ finem scripsit; facile ex fixa superius epocha hujus scriptio-
nis refelluntur.

Ante quam vero longius progrediatur oratio, examinanda rationes quas Jos. Antelmius allatis mox a nobis momentis opponit. At enim primo eandem esse Prosperi doctrinam quæ est librorum de Vocatione gentium: & hac in re suffragatorem se habere Quesnellium, qui contrariam Norisii sententiam expresse refellit. Hoc quidem verum omnino, si ipsam in se utriusque doctrinam spectes. At contendimus auctorem anonymum diverso quandoque loquendi modo mentem suam exposuisse, ab eo semper usum fuisse Prosperum nemo jure dubitabit. Fate-
mur quoque librorum de Vocatione gentium scriptorem non dissimili aliquando
sensu

sensu gratiae nomen usurpasse, ab eo quo Prosper usurpat, pro vera scilicet Jesu Christi gratia: sed contendimus hunc auctorem sub hoc gratia nomine etiam dona naturalia quandoque intellexisse: & hoc omnino sensu eam omnibus hominibus communem agnovisse. Quo sensu a Prospero nostro ullo in opere suo gratiae vocem usurpatam nemo probaverit. Rem quidem eandem docet Prosper cum auctore anonymo, Deo scilicet curam fuisse omni tempore de hominibus, hos vocasse sive per legis litteram, sive per naturale rationis lumen, sive per Evangelii predicationem: sed hujusmodi a Deo impensas homini admonitiones gratia nomine nullibi invenitur decorasse: nec hujusce rei ullum Anselmus protulit exemplum. Hoc unum enim ille probat, docuisse Propterum naturale lumen omnibus hominibus esse commune, ad omnes pertinere Dei providentiam; sed non hoc agitur: probandum enim omnino illi incumbere quod salubris generalis providentiae auxilium, id est naturalis rationis disciplina, legis instructionibus, Evangelicarum predicationi &c. gratiae nomen S. Prosper fuerit imperitus: nec doctissimus Criticus unum Properi locum objicit quod in hunc sensum usurpari probetur. Quem enim ille protulit Dissertationis tertiae pagina 139. in quo loquitur S. Prosper c. 14. lib. contra Collatorem, de potentia gratiae Dei, & de modis cognoscendi Deum per naturalia auxilia, nihil probat: cum hisce exterioribus adjumentis gratiae nomen non indicat: Prosper: hoc solum illo in loco docens, quod quolibet Deus exterius adhibeat homini auxilium, sola semper gratia interior ad Deum trahit. Fateatur tandem vel invidiosus Cenfor eruditissimus, diversa aliquatenus via ingressum auctorem operis de Vocatione gentium, ab ea quam tenuerat S. Prosper in aliis suis Operibus in explicandis quaestionibus de Dei gratia: sed vult ille Prosperum hoc in opere se se occultasse, illud anonymum edidisse, sensus suos mentemque aliquatenus dissimulasse, ideo nomen Magistri sui Augustini tacuisse, ut ejus doctrinam securius sueretur: novam denique illum in eodem viam inisse; & hinc fieri quod nihil hactenus hoc de re scripserit finierit: ipsamque Propterum aliis etiam in operibus suis cautius aliquando esse locutum. Augustini principia temperasse, cumque aliquando se ulterius non scripturum promississet, necesse fuisse ut diversa differendi methodo uteretur, ne agnosceretur, stilum ipsum denique mutasse & simulasse, & ad hoc adactum omnino ex ea scribendi ratione, quam sibi bocce in libro sequendam proposuerat.

Hac autem argumenta momentaneae quid solidi contineant lector equus judicet: hoc unum asserimus, si ex conjecturis hujusmodi liceat tanti ponderis rationes quas supra recensuimus enervare, nullum imposterum a Critico quovis proferri posse argumentum, quod hoc via, quacumque polleat vi & efficacia, non possit everti. Unde enim didicisti Anselmus Propterum intendisse hoc opus sub larvari & occultis hominis persona proferre? A quo auditur libris his nullum auctoris nomen inditum? Quod si contigit, quomodo Properi esse probabit? Nam quos in medium adducis pro sua causa, tamquam probationum efficacium loco, Manuscriptos codices; quid ultra pro ipso militant, cum constet Properi aetate opus istud sine auctoris nomine legi solere, & tale permanisse diu post Propterum, cum scilicet a Gelasio Papa recensetur. Cui bono igitur Propter sensus suos aliquando dissimulasset? Cur idem illa qua solabat animi libertate & constantia, S. Augustini doctrinam tueri hoc in opere cessasset? Numquid credibile ipsum tunc viri illius, erga quem se hactenus tanta reverentia affectum exhibuerat, nomen proferre erubuisse? Etsi enim perversos sensus qui sancti Doctoris verbis affingi poterant sedulo ille diluerit, eoque modo qui calumniis locum non praebet expresserit; illos tamen aperte tutus est, in Augustini adversarios ubique strenue insurrexit, quos certo certius in errorem lapsos esse arguit. Etsi tandem stilum dissimulare voluisset, non est verisimile quod id tam felicius praestare potuerit. Nam dubio procul auctoris anonymi stilus stilo Properi nitidior, elegantior & sublimior agnoscitur. Nec quisquam in melius stilum praeprium mutasse facile reperietur. Qui enim personam mutat, in deterius vergit, &

quis-

quisquis a naturali genio recedit, nihil non informe imperfectumque producit. Quam acre quis tot rithmos invenerit, & tam accurate omnes periodos commenturatus non assuetus ediderit. Nec apparet ullatenus Prosperum ad hoc adactum ut solum mutaret, ex methodo qua opus hoc compositum haberetur.

Denique quæcumque Anselmus iis opponit momentis, quibus probatum est libros de Vocatione gentium non esse Prosperi, meris suppositionibus vel leviori probationis specie carentibus innititur.

Jam vero illud examinandum an efficaciora sint argumenta, quibus illi libri Prospero adjudicandi esse dicuntur. Hæc autem ad tria omnino momenta revocantur. 1. Ad Manuscriptorum codicum auctoritatem. 2. Hincmari testimonium. 3. Doctrinæ stilique similitudinem.

Quantum ad primum, de quo solo convenimus cum Auctore Dissertationis, non majoris ponderis censeri debent MSS. illi ut opus istud Prospero ascribatur, quam alii in quibus eidem assertum fuisse legitur opus Juliani Pomerii, de Vita contemplativa. Nec Hincmari auctoritas præponderat auctoritati Conciliorum Gallicæ, in quibus ab annis 800. libri de Vita contemplativa sub Prosperi nomine citati leguntur. Nec novum aut inusitatum Hincmario quadam opera sancti Patris assignare, quorum tamen illi parces non agnoscantur. Citat enim ille Hypomneticon sub nomine S. Augustini; librum de Prædestinatione & gratia, sub ejusdem nomine recenset, librum de Induratione Pharaonis sub Hieronymi, Commentarium Hilarii Diaconi in Paulum sub S. Ambrosii, & Carmen de Providentia Dei, sub sancti Prosperi nomine in testimonium adhibet. Quod spectat autem MSS. codices librorum de Vocatione gentium; ex quingue MSS. Vaticanis antiquior, qui mille annorum ætatem excedere creditur, & alius pariter verisimul nomen Sancti Ambrosii præferunt; tres reliqui, quorum ætate major 800. annos non excedit, nomine Prosperi insignantur. Alii absque dubio exstant MSS. in quibus sub Ambrosii nomine exhibentur hi libri; cum ubique sub ejus nomine editi legantur ante annum 1566. Si ergo antiquiorum Manuscriptorum auctoritati cedi opus esset, omnino tribuendi S. Ambrosio viderentur. Nec diffidebitur, opinor, Anselmum ex suo systemate, primos hujus operis Manuscriptos anonymos prodixisse, cum latere intendere S. Prosper. Unde probabitur, amanuenses illos, qui primi Operi isti nomen Prosperi præfixerunt, pro vero Prosperi nostri særum agnoscendos ex certis argumentis cognovisse? Nonne probabilius est, quod, cum eos libros anonymos reperissent, ex argumenti doctrinæque conformitate induciti fuerint ut Prosperi nomen in fronte apponerent. Alii minus docti, licet antiquiores, minus etiam feliciter eidem operi nomen Ambrosii indiderant. Ex qua amanuensium diversitate colligitur, non standum hic Manuscriptorum auctoritati, & ex sola amanuensium temeritate titulos istis libris inditos prodixisse.

De doctrinæ consensione diximus supra, probavimusque, etsi revera idem sentiat auctor librorum de Vocatione gentium quod S. Prosper; diversos tamen ab illo loquendi modos usurpatos, eaque adhibita temperamenta quæ S. Prosper nunquam adhibuisset. Si consulantur perpaucæ utriusque periodi, fortissimum argumentum a nobis merito duci videbitur ex stili disparitate, quæ oculis legentium primo intuitu parebit. Nec terrent nos aut ab opinione dinovebunt longa illæ quas elaboravit Anselmus Tabulæ: in quibus sæpe nulla alia in stilo conformitas prospicitur, præter voces quasdam tunc temporis usurpari solitas. Nec facile invenientur auctores duo idem argumentum versantes, qui non aliquando easdem voces usurpaverint: multo minus mirum quod in sensibus conveniant, & iisdem loquendi formulis utantur. Si quis eadem cura investiget Opera S. Augustini, qua Anselmus S. Prosperi Opera omnia scrutatus est; non desparandum omnino quin feliciter succedat quæ institueretur operum Augustini cum libris de Vocatione gentium collatio; cum revera non pauca Anselmianorum parallelorum loca ex sententiis Augustini a Prospero excerptis ducantur, aut iisdem terminis scripta legantur in S. Doctoris Operibus. Verum frustra omnino talis minutatim compa-

ratio

ratio infisteretur: quoniam non obstantibus diffusis illis ultra modum Anselmii parallelis, ex illis quas deduximus rationibus librorum de Vocatione gentium ab Operibus Prosperi differentia ipsa se legenti & ponderanti proderet.

Nunc vero superest ut examinentur conjectura, quibus ductus Quesnellius libros de Vocatione gentium Leoni suo adjudicavit. Præcipuum, immo vero unicum ipsius argumentum stat in stili paritate, quam se agnovisse asserit inter libros istos & reliqua S. Leonis Papa opera. „ Scripta Sancti Leonis sapius relegenti, inquit „ ille, familiarissima facta est phrasîs Leonina, totusque dicendi character, quem „ in libris de Vocatione gentium agnovi. Statim animadverti quod in eis idem „ loquendi modus, nonnullorum verborum affectata frequentatio, conformatio pe- „ riodorum eadem, eadem sermonis constructio, consiliis verborum, crebraque an- „ tistheses, dictionis varietas, elegantia, dignitas, ubertas, igneusque vigor, tota „ denique stili facies eundem omnino auctorem prædicant “. Cumque rem penitus considerasset, patuit. 1. Descriptionis tempus in ætatem Leonis incidere, quam ille scribere aggressus esset cum jamdudum ferverent dissidia adversus Augustinianam doctrinam mota. 2. Auctoris patriam Leonem arguere; nec Africanum dici posse, cum de Augustino ne verbum quidem ullum habeat; nec Gallum facile probari posse, cum a Gennadio vel ignoratus sit, vel prætermisus. Italum ergo pronuntiarî debere ex stili elegantia & nitore, & loco peculiari capitis 33. libri secundi, ubi hæc habentur: Alii barbari dum Romanis auxiliantur, quod in suis locis nosse non poterant, in nostris didicere regionibus, & ad sedes suas cum Christianæ religionis institutione remearunt: quæ verba Romam ipsam auctoris fuisse arguunt. His addis, libros istos numquam in Africana Ecclesia citatos legi, in Gallicana vero nonnisi octavo Christi sæculo, cum mentio expressa de his habeatur a Gelasio Papa tamquam de opere Romæ noto & approbato. 3. Scriptori ille in citanda Scriptura convenit cum S. Leone. Uterque S. Hieronymi translationem adhibet, eadem uterque loca, & modo sibi peculiari usurpat. 4. Istius operis doctrina circa Christi gratiam eadem prorsus est cum doctrina sancti Leonis: cumque in illo nonnulli sint tam explicandi quam loquendi in hac materia modi, quibus videtur primo intuitu ab Augustini sententia recedere; iidem quoque passim apud Leonem occurrunt. In quibus præsentia est quod de generali quadam gratia nulli ætati, nulli homini non impensa sapius differit, quam quidem ponit in elementorum discordi concenru, in terræ caligine, & creaturarum omnium structura, ordine ac veluti loquela, quæ creatoris omnipotentiam, bonitatem, sapientiam, ineffabiliter prædicant: uterque elementa ista paginas & volumina, in quibus lex æterna scripta manet, appellat. 5. In aliis quoque bene multis eadem cogitata, iidem conceptus, dicendique ratio eadem occurrunt. Eodem modo loquuntur de Apostolica sedis in Romana urbe fundatione: de eo quod a Deo electa sit ut primatum inter ceteras totius orbis Christiani Ecclesias obtineret, quod ideo Imperium Romanum usque ad ultimos orbis fines dilatari voluerit, quo facilius huc usque Christiana religio diffunderetur, quæ & eo pervenisse agnoscitur, quo nec Romana ditio pervenerat. Conferri potest caput 1. serm. 1. de SS. Petro & Paulo apud Leonem cum capite 16. lib. 2. de Vocatione gentium. Eadem dicunt ambo de trina Petri negatione ipsiusque veloci poenitentia. Legatur & sermo 3. de Passione & caput 28. libri 2. de Vocat. gent. Uterque dicit quod a Christo Petrus tamquam a petra principis soliditatem traxit: Petrus a principali petra (ais S. Leo) soliditatem & virtutis traxit & nominis: & auctor noster loco citato, Quis ambigat fortissimam petram, quæ ab illa principali petra communionem & virtutis sumpsit & nominis. Ubi idem cogitatur, eadem phrasîs, eadem omnino verba. 6. Stilis librorum de Vocatione in omnibus congruit stilo sancti Leonis. Jam observatum a nobis in eo eminere elegantiam, nitorem, antistheses frequentes, & rithmos, periodos commensuratas & in membra paria distinctas: hic etiam, ut notavimus stili Leonini proprius character. 7. Non solum autem phrasîs eadem utrique, sed & voces sæpius eadem, nec ab aliis fre-

quentate, quarum longa enumeratio legi potest pagina 375. tom. 1. S. Leonis a Quesnellio editi & illustrati : qui deinde etiam phrasium plurimarum utrique communium parallelum instituit ; ex quibus omnibus invicte probatum arbitrat, hocce de Vocatione gentium opusculum Leoni Magno esse adjudicandum .

Verum Quesnellii antagonista duo probanda suscipit , ut omnem vim argumentorum ejus elevare videatur . 1. quidem levioribus omnino illum nisi conjecturis . 2. Argumentis clavis & efficacibus demonstrari libros de Vocatione gentium pro Leonis factu non debere agnosci . Frustra autem priori investigando insudaveris , si posteriori recte probatum inveniretur , ideo ab illa posteriori parte eris evadendum . His ergo momentis invicte probatur (si Josepho Anthelmio fides) Leoni omnimodis adjudicandum opus de Vocatione gentium . Primo quidem (ait) obviat quæ erat Leonem inter O Cassianum singularis necessitudo . Quis credat , quod Cassiano Leo munus refellendi Nestorii imposuisset , quod tamen ceruo certius imposuit , & quod illum tanto in pretio habuisset , si errori obnoxium cognovisset ? Aut numquid Cassiani doctrinam scriptis libris de Vocatione gentium refellere suscepisset , si ipsum ab errore jam revocatum & sana sapientem credidisset , quod tamen asseruit Quesnellius ? Ego autem probationes non suppetere , immo nec vero simile arbitror , Cassianum aliquando mentem mutasse , Leonem quidem inter Cassiani amicos numerandum fateor ; sed nec inde recte probari ejusdem cum Cassiano Leonem fuisse sententia , nec inde argui invicte non ab eo scriptos de Vocatione gentium libellos contendo . Quotidiano experimento fit notum , ab amicis scribi contra amicos , si opinione differat unus ab altero . Hoc unum præstat amicitia , ut amico quantum veritas patitur parcatur , non directe oppugnetur , leni stilo tractetur , tamquam homo quem magis docere cupias quam refellere . Idipsum omnino præstat auctor librorum de Vocatione gentium .

Quæ tunc erant inter Augustini discipulos & ejus doctrine adversantes diffidia , nondum hæresim inducere credebantur . Sanctius enim Prosper , servens licet Augustini discipulus , & vindex , eos a quibus ipse impugnabatur Catholicos vocat , & in Ecclesia vivere agnoscit . Auctor librorum de Vocatione gentium adhuc mitius de his concertationibus loquitur , quæstiones de quibus agitantur vocans difficiles , & inter Catholicos agitari solitas . Cassianus ipse cum suis affectis sensus suos modeste defendebat , absque pertinacia aut invectivis . Ex quibus conficitur nihil ob stare quin S. Leo poruerit Cassianum ad Nestorianos refellendos assumere , & postea libros de Vocatione gentium , in quibus Cassiani de gratia sententia contradicis , idem ipse conscribere .

At saltem (subjicit Anthelmus) ut amicis indulgisset Leo Cassiano ejusque discipulis , nec eorum disputationes vocasset Calumniola certamina , nec calumniola obijcere criminatus esset , aut impie diffiteri , aut præsumptionis arguisset & ignorantia rendere laqueos deceptionis contumaceve querelas , aut insidiosam malignitatem & insolentem præsumptionem his exprobrasset . Hæc tamen proba omnia per libros de Vocatione gentium sparsa , & iis afflicta leguntur qui non perfecta gratiæ fidem sequebantur .

Fortè quis responderit , satis indultum Cassiano a Leone cum ipsius nomini pepercit , nec ipsum in nomine refellere aggressus est , sed eos generatim insectatus , qui nimium libero tribuebant arbitrio , totam hanc quæstionem ita tractavit , quasi qui nullas in ea partes eligeret , nec se palam illis adversariis declararet . Quæ vero dura leguntur hoc in opere , nec Cassianum tangunt , nec ejus speciatim discipulos ; sed consecutiones erroneas afficiunt , quæ ex eorum principii elici facile possent . Adde quod nec talia adeo injuriosa censeri posse probatur quantum jactitantur . Tertium proferi Anthelmus argumentum quod videtur ipsi ineluctabile , quo plane convictum se fuisse ait , & neminem non convictum ipsi facile sibi persuades : scilicet , si Leo Diaconus Semipelagianos tam viriliter insectatus fuisset , qui crederetur summi Pontificatus apicem adeptus eosdem indemnatos reliquisset toto Pontificatus sui tempore ? Indignum sane & monstrum simile si nihil contra eos statuis-

set: cum tamen ejusmodi homines sub pontificatu Leonis honoribus cumulatos dignitatisque auctos appareat. Leonis quoque successor Hilarius antesignanus illorum Fausum Romano concilio præsidere voluit. Si vero dicatur Leo alium vulgum induisse, talesque errores tacendo palasse; immerito ergo Hæreticorum non fictus aut trepidus impugnator, & constans veritatis propugnator audis; immerito Leonis de tribu Juda comparatur, propter ardens studium quo Pelagianos infectus est. Cur ille in Semipelagianos insurgere neglexisset, si cum auctore librorum de Vocatione gentium sensisset, illos Pelagii errores revocare? Numquid S. Prosper fidelis Leonis amanuensis, & ei a secretioribus, insignis inter omnes Semipelagianorum adversarius, zelum ejus in ipsos non instillasset? Quas omnes egregias declamationes ab ullo pro probationibus invictis & ineluctabilibus haberi posse vix in animum inducas. Librorum de Vocatione gentium scriptor defensor liberi arbitrii hæreticis non accensuit, eorum sententias ut privatus homo resutavit. Supponamus ergo librorum auctorem Leonem fuisse; quid opus erat us Pontificis factus, pro summa qua pollebat in Ecclesia auctoritate, eos us hæresis indubitata reos damnaver? Et si enim opiniones a se in libris istis suis rejectas pro hæresibus habuisset; cui bono in homines insurrexisset quicquid & silentes, qui nec dogmata perversa disseminare, nec in partem se dividere assensissent? Nec enim legitur quamdiu ille Pontificatum tenuit ulla hac de re enormi disputatio. Diu post ejus obitum reor illa concertatio. Dicatur ergo qua ex occasione sanctus Leo damnasset Semipelagianos? Num ab aliquo ad ejus tribunal delati? An de iis aliquid ad eum scriptis nuntiatum? An eo Pontifice opiniones suas scriptis libris propugnatus? Hæc omnia omni etiam leviori probatione carent. At enim eorum affecta honoribus creverunt, in Abbates & Episcopos in Galliis electi leguntur. Leonis erat intercedere talibus. Quasi vero tunc diplomatibus pontificis opus esset electis ab hæcè dignitates. At Hilarius Leonis successor Fausum Regensem Semipelagianorum principem Romano Concilio præsidere voluit. Prius intelligendum quid hic sit Concilio præsidere: non enim ibi significat præesse, sed tantum interesse, quomodo dicitur, Præsidente fratrurn numero concilio. Num inde conficiatur favore Semipelagianorum Leonem? Non id quidem multis consequens videndum reor. Cum Fausus Romano interfuit Concilio, nondum scripserat librum illum quo in sancti Augustini doctrinam insurgit: diu post id temporis librum hunc scripsit: & licet antea scripseret, non inde inferas probatum ab Hilario opus, multo minus a Leone Hilari decessore, nec hunc Fauso favisse concludas. Sed, quod maxime mirum videbitur, non advertit Anselmus omnia a se adducta exempla solo Prosperi exemplo convelli. Nec enim videtur ille aliquod contra Semipelagianos scriptum edidisse post librum suum contra Collatorem, id est Cassianum, quem ante Leonis pontificatum ediderat. Si ergo illi homines sub hoc pontificatu aliquid novi inducere tentarunt, cur ipse siluit, aut cur non illos, ut ante, palam & publice infectatus est? Cur eo quo pollebat apud Pontificem summum favore non usus est adversus illos? Cur non apud Leonem desultis errantes? Si quis hoc genus ratiocinis eo usque urget de Prospero, quantum Anselmus urget de S. Leone, parum abest, quin inde concluderetur quoque nihil unquam adversus Semipelagianos exarasse sanctum Prosperum.

Quod ducitur ex Gelasii Pape auctoritate argumentum, quod ille auctorem librorum de Vocatione gentium, inter Doctores Ecclesia numeret, etsi ab ejus nomine abhincat, præcedentibus plausibilis videtur. Si enim Leonis esset opus istud, quomodo id Gelasium latuisset; aut si non latuit, quo consilio Leonis nomen tacuisset? Verum hoc argumento probatur tantum, opus istud tunc etiam temporis anonymum produsse, de quo convenit inter omnes: unde semper querendum superest, numquid non ipse sanctus Leo absque nomine ediderit. Eax offert Quenellius rationes, quæ rem verisimilem efficiant. Ad ea nunc quæ istis respondentur descendamus, cum jam certum sit apud nos nullo argumento evinci hos libros non esse S. Leonis. Quenellius adversarius hoc unum probare nititur, sanctum

Prosperum sancti Hieronymi translatione usum, quomodo & S. Leo; & hunc nonnumquam antiquam quoque versionem Scripturarum adhibuisse; quo solo firmissimo adversarii sui argumento satisfactum arbitratur. Non hic investigare aggrediar quis eorum recte, quis secus hoc in negotio senserit: soli argumento quod ducitur ex stili conformitate insistam, de quo parti adversa assentiri cognoscitur Anthelmio; cum ipse ideo Sermones & Epistolas Leonis magni S. Prosperi tribui vult, quia concinis stilus horum operum, cum stilo librorum de Vocatione gentium. Qua confessione nihil magis causam Quesnellii promovere potest. Cum enim longe certius sit Sermones & Epistolas, quibus praefigitur Leonis nomen, Leonis opus esse; quam libros de Vocatione gentium esse factum S. Prosperi; si necessario agnoscendus idem utrorumque parens, aequiori jure tribuentur Leonis libri de Vocatione gentium, quam Prosperi Epistola & Sermones S. Leonis. Equidem P. Natalis Alexander, & P. Oldinus, simili differentiam agnovisse se dicunt, nec tot in Leone rithmos, tot figuras, tot similiter cadentia, quot in illis libris. Sed non sedulo rem considerasse videntur: si quid enim diversi reperiat, hoc exigui admodum momenti apparebit.

Ex his quae hactenus disputata sunt de Auctore librorum de Vocatione gentium haec confici possunt. 1. Hoc opus primum proditisse anonymum. 2. Enaratum esse post annum 430. & ante 496. 3. Sub Pontificatu Gelasii Papa opus notum fuisse, sed sine auctoris nomine lectum esse. 4. Post eam aetatem in quibusdam MSS. nomen praetulisse S. Ambrosii, in aliis nomen S. Prosperi. 5. Certe certius, non esse Ambrosii. 6. Nec vero simile idem esse S. Prosperi. 7. Auctorem cum hactenus ignotus manserit, difficile posse sciri quis tandem ille fuerit. 8. Quod si ex modo res tractandi & stili conformitate judicium ducatur, esse unde conjiciatur opus Sancti Leonis. 9. Nullatenus probari hoc opus non a Leone elaboratum. Ut neque superest, scilicet pro certo definire hos libros esse Sancti Leonis factum. Quod nos ex argumento in sola stili similitudine fundato statuere non ausimus, quod tamen momenti a Quesnellio in medium adductis fere persuaderi non desistebimus.

Probatiori vero quam Anthelmio ex Photii testimonio erui non respondimus, quia illud in rem de qua agitur nihil confert. Huic enim auctori confuse leviterque nota videtur Historia Pelagianorum, & ignota omnino orta post Augustini mortem de ejus doctrina inter occidentales dissidia. Ex suo ingenio ait, a S. Prosperi pugnam contra Pelagianos sub Pontificatu S. Leonis. Audiat de gratia scripsisse Prosperum: Pelagianos ab eo impugnatos credidis: & cum legisset in Epistolis Septimii & Leonis ad Januarium Aquilejensem sub hoc Pontificatu motos istiusmodi homines, hoc ipso tempore a Prosperi impugnatos arbitratus est, eo libentius quod non eum latebat tunc temporis Romae diversatum fuisse Prosperi. Sed haec omnia ex meris conjecturis a Photio scripta manifeste patet, locutionemque ut hominem a temporibus & locis sejunctum, qui exacta verum Historia carebat, sed omnia ex suo ingenio fingebat. Et si vero fateamur Prosperi sedente in Romana sede Leone contra Pelagianos stilum exercuisse: ex mera conjectura id tribuitur libris de Vocatione gentium, qui in Pelagianos non diriguntur. Unde habetur de his libris locutum esse Photium? Numquid fieri nequit Prosperi interea temporis aliquos libros edidisse contra Pelagianos, qui tamen ad nos non pervenerint. Sed tandem nihil certi statui potest ex hoc Photii loco, qui haec omnia ex mera conjectura scripsisse convincitur.

Ex his omnibus facile colliget aequus lector, nihil satis, & ab omni temeritatis suspicione remotius, a nobis fieri debuisse, quamut hosce libros inter eruditum hinc inde tanta concertatione discussos, unde tamen certum de auctore judicium statui nequeat, nec veris S. Prosperi operibus annumeremus, nec ad supposita non uno rejiciamus, donec de tanta lite statuerint eruditi. Ex dictis tamen facile conjiciuntur hos libros circa annum Christi 440. fuisse enatos.

ARGUMENTA CAPITUM LIBRI PRIMI DE VOCATIONE

OMNIUM GENTIUM:

CAPUT I.

*M*eritam hoc libro tractandam propositi, ostenditque non recte sentire eos qui predicatione gratia liberum negari arbitrio contendunt.

CAPUT II.

Omni animæ humanae naturaliter inesse qualemcunque voluntatem; quæ aut sensualis, aut animalis, aut spiritalis est.

CAPUT III.

De voluntate sensuali.

CAPUT IV.

De voluntate animali; quæ nihil supra mercedem temporalis gloriæ acquiritur, etiam si dono Dei in ea sublimis sepiatur.

CAPUT V.

Omnes gentes in elementis accepisse præcepta legalia, ut inexcusabiles sint in idololatria.

CAPUT VI.

Quod absque divini gratia voluntas tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur actioni: quia non in gloriam Dei vivit.

CAPUT VII.

In homine, cum ad pietatem redit, non aliam in eo creati substantiam, sed eandem quæ fuerat infirmitas, reparari; nec aliud ab eo auferri nisi vitium, priore voluntate correpta.

CAPUT VIII.

Gratiam se reparare opus Dei, ut liberum arbitrium non auferat; sed potius per ipsam met illud fiant.

CAPUT IX.

Quod Scriptura sive de bonis, sive de malis loquatur, sive de electis, sive de reprobis; ita meminit utriusque partis, quasi neminem hominum prætermittat.

CAPUT X.

Quod Scriptura de electis & reprobis ejusdem populi loquitur, tamquam de hisdem.

CAPUT XI.

Quod Scriptura de diversorum temporum hominibus loquitur, quasi de ejusdem temporis generatione.

CAPUT XII.

Quod illud Apostoli, Vult omnes homines salvos fieri, de omni genere hominum intelligitur.

CAPUT XIII.

Secreti illius profunditas, quo Dei salvantis gratia aliquot pro quibus Ecclesia orat præterit, nobis in hac vita patere non potest.

CAPUT XIV.

Multa esse in dispensatione operum divinorum; quorum causas latentibus, soli monstrantur effectus.

CAPUT XV.

Quod pars hominum liberatur, adscribi non potest meritis voluntatum: veluti bonus elegerit gratia, malos prætermittit.

CAPUT XVI.

Ex eo quod parvum parvulorum alii ad æternam vitam, alii ad mortem æternam ante intelligentis usum hinc migrent, ostenditur inscrutabilitas divinorum judiciorum.

CAPUT XVII.

Ex impiis, qui in extremis conversi salvantur, ostenditur & gratia sine meritis dari, & inscrutabile esse Dei judicium.

CAPUT XVIII.

Gratia, sine qua bona merita esse nequeant, non accipitur a quoquam, nisi ex Dei voluntate, sine meritis.

CAPUT XIX.

Qualis sit natura sine gratia.

CAPUT XX.

Viscera misericordie Dominus ad omnium nationum impendit salutem, omnesque salvat: & tamen etiam verum est, quod testimonium ejus nemo accipit.

CAPUT XXI.

Non esse scrutandum, cur Deus alios eligit, alios non eligit: sicut nec, cur antea omnibus gentibus pratermissis, unum Israel elegit.

CAPUT XXII.

Eorū qui discretionem, quā Deus alios non eligit, ad merita referunt voluntatis humanae, docere

neminem gratis, sed ex retributione salvari; & ex parvulis aperte constari.

CAPUT XXIII.

Omne bonum hominis meritum, ab initio fidei, usque ad perseverantiae consummationem, donum esse divinum. Et primum hoc ostenditur de fide.

CAPUT XXIV.

Omne bonum in homine esse ex gratia, & fidem dari non petitam, ut ipsius petitionibus cetera bona consequantur.

CAPUT XXV.

Questionem, cur potius hic quam ille accipiat gratiam, esse impenetrabilem, nec posse ex libero arbitrio solvi.

LIBRI SECUNDI DE VOCATIONE

• OMNIUM GENTIUM.

CAPUT I.

TRIA esse in hac questione certa : Deum velle omnes salvos fieri : cognitivum veritatis & saltem esse ex gratia : & judicia Dei esse impenetrabilia.

CAPUT II.

Scriptura docet Deum velle omnes salvos fieri.

CAPUT III.

Inscrutabile cur Deus indicavit quorundam vocationem differendam.

CAPUT IV.

In praeiis seculis semper admonuit divina bonitas homines sui cultus per elementa : sicut populum Israel peculiariter per legem & prophetas.

CAPUT V.

Qui inter Gentes Deo placerunt, spiritu fidei & gratia sunt discreti.

CAPUT VI.

Non omnibus etiam nunc eadem mensura gratiae conferitur.

CAPUT VII.

Cum omne bonum ex gratia Dei sit, imparitas meritorum nec in liberum arbitrium est referenda, nec in querelam est vocanda.

CAPUT VIII.

Uicuique suo merito datur, unde tendat ad meritum : & a gratia jam donato expectatur, ut id quod accepit, augeat per illum qui dat incrementum.

CAPUT IX.

Varieta per diversa tempora gratiae causa a nobis non est investiganda.

CAPUT X.

Omnibus saeculis misericordia Dei & corpora a-lui, & mentes juvit.

CAPUT XI.

Homnibus fere paulatim & particulatim accrescit, quod superna largitus eis dare decrevit.

CAPUT XII.

Divinae constitutionis non est nostra a Deo aversio, sed propria voluntatis : ideoque meriti hominis esse si steterit, quia cadere potuit.

CAPUT XIII.

Bonitatem Dei non solum sanctis, sed & impiis instituendis adfuisse ante diluvium.

CAPUT XIV.

In diluvio, & postea usque ad Christum revelata sunt opera divinae gratiae, & Christianae gratiae miracula praesignata : est abundantia gratiae, quae nunc mundum rigat, pari largitate non fluxit.

CAPUT XV.

Meliora non nasci nunc ingenia, quam ante Christi adventum : quoniam tempore adventus Christi inventa est iniquitas robustior, ut gratia Dei manifestaretur.

CAPUT XVI.

Quod Christus pro omnibus mortuus sit.

CAPUT XVII.

Nationes quibus novum gratiae Salvatoris illuxit, dispositio tempore vocandas esse ad Evangelium.

CAPUT XVIII.

Prioribus saeculis absconditam fuisse Gentibus gratiam Christi, nova tamen Prophetia.

CAPUT XIX.

Deus pro omni tempore vult omnes homines salvos fieri, aut generalibus donis, aut etiam peculiaribus.

CAPUT XX.

Obiectio ex parvulis contra illud : Qui vult omnes homines salvos fieri.

Fl 4

CA-

CAPUT XXI.

Iuste agi cum parvulis pereuntibus, tam in hoc saeculo quam futuro, propter originale peccatum.

CAPUT XXII.

Divina justitia cuiuslibet mensuram & modum miseria ordinat.

CAPUT XXIII.

Parvulis pereuntibus generalis gratia tribuitur, patentibus dum ea datur.

CAPUT XXIV.

Nos esse iustam querelam ex discretione parvum periculorum, sed magnam divinam justitiam & gratiam Christi commendationem.

CAPUT XXV.

Deum ob generalem gratiam omni tempore velle omnes salvos fieri: at peculiari gratia quosdam tantum.

CAPUT XXVI.

Quod in omni justificatione gratia quidem principaliter praeminat, sed voluntas ei subiungitur: quia gratia primo sibi tamquam recipiendam & famulam donorum suorum preparat voluntatem.

CAPUT XXVII.

Consensum voluntatis per gratiam gigni, non solum ex doctrina & illustratione, sed etiam ex terrere & metu.

CAPUT XXVIII.

Possesse eos qui gratia Dei in Christum credunt, non credere, & eos qui perseverant, a Deo recedere.

CAPUT XXIX.

Promissio benedictionis omnium gentium ita completur quotidie, ut nec pereuntibus sit excusatio iusta, nec salvatis de sua iustitia gloriatio.

CAPUT XXX.

Repetitio primi capitis libri secundi.

CAPUT XXXI.

Omnibus saeculis adfuisse omnibus hominibus generalem Dei bonitatem: sed tantum salvandis peculiarem gratiam.

CAPUT XXXII.

Inter fideles varias esse gradus munerum Dei, idque non ex meritis eorum, sed iusto & laetanti Dei iudicio.

CAPUT XXXIII.

Nemo perit qui perire non debet: sed omnes ab aeterno electi salvi fiunt.

CAPUT XXXIV.

Non frustra laborari ad acquirenda bonorum operum merita, vel orationibus insisti, quamvis incommutabile sit Dei propositum super salute electorum.

CAPUT XXXV.

Gratia datur electis, non ut orientur, vel a nullo hoste impendantur: sed ut bene operentur & hostem vincant.

CAPUT XXXVI.

Electis non tollit orandi studium, sed ejus effectus per orationem & bona opera completur.

CAPUT XXXVII.

De nullo ante finem vitae hujus pronuntiari potest, quod in electorum gloria sis futurus: & nullius lapsi est desperanda reparatio.

DE VOCATIONE OMNIUM GENTIUM IGNOTI AUCTORIS

LIBER PRIMUS.*

CAPUT PRIMUM.

Materiae hoc libro tractandae proponit, ostenditque non recte sentire eos qui predicatione gratia liberum negari arbitrium contendunt.

INTER defensores liberi arbitrii, & predicatorum gratiae Dei, magna & difficilis dum (a) vertitur quaestio, Quiritur enim: Utrum velit Deus omnes homines salvos fieri? Et quia negari hoc non potest: Cur voluntas Omnipotentis non impleatur, inquitur? Cumque hoc secundum (b) voluntatem hominum fieri dicitur, gratia videtur excludi; quae si meritis redditur, comitat eam non donum esse, sed debitum. Unde iterum quaeritur: Cur hoc donum, sine quo nemo (c) salvus est, ab eo qui omnes salvari vult, non omnibus conferatur? Atque ita, contrariarum dispositionum nullus terminus reperitur, dum non discernitur quid manifestum, quid sit occultum. De hac igitur compugnantia opinionum, qua mensura & temperantia sentiendum sit, quantum Dominus adjuverit, adit inquirere; exetens atque discutens modulum facultatis meae in his, quae cordi meo sobrie (quantum arbitror) inhaerent: ut si in eas regulas procellerit filius, quae nihil offensionis, nihil habeant pravitatis; non solum nobis, sed & aliis utile sit, ad aliquem nos limitem pervenisse, quem non debemus excedere. Primitus itaque de voluntatis humanae motibus & gradibus disputandum est. Inter quam & gratiam Dei quorundam non sana discretio est, (d) existimantium quod predicatione gratiae liberum negetur arbitrium; nec advertentium eadem regula sibi posse obijci, quod gratiam negent, cum eam humanae voluntatis non ducem volunt esse, sed comitem. (e) Si enim tollitur voluntas, nisi ipsa est verarum origo virtutum; tollitur gratia, nisi ipsa est bono-

rum causa meritorum. Sed jam auxiliante Christo, quod tractandum concepimus inchoemus.

CAPUT II.

Omni animae humanae naturaliter inesse qualemcumque voluntatem; quae aut sensualis, aut animalis, aut spiritalis est.

OMal animae humanae, quantum intelligere atque experiri datur, naturaliter qualemcumque inest voluntas, qua (f) aut appetitur quod placet, aut declinatur quod displicet. Huius voluntatis, quantum ad naturalem pertinet motum ex vitio primae praevaricationis infirmum, genera sunt duo secundum quae voluntas hominis, aut sensualis, aut animalis est. Sed cum adit gratia Dei, accedit ei per donum spiritus tertium genus, ut possit fieri spiritalis: & per hanc excellentiorem motum omnes affectus undecumque nascentes superae rationis lege dijudicat.

CAPUT III.

De voluntate sensuali.

Sensualis igitur voluntas, quam & carnalem solemus dicere, non erigitur supra cum motum, qui de corporis sensibus nascitur, qualis est (g) in animis parvulorum: qui licet nullo iudicio rationis utantur, ostendunt tamen aliquid se velle, aliquid nolle, cum videndo, audiendo, odorando, gustando, tangendo, & ea quibus delectantur amant, & ea quibus offenduntur oderunt. (h) Quid autem est amare, nisi velle? aut quid est odire, nisi nolle? Habent ergo etiam ipsi voluntatem suam, (i) quae cessi providendi & consulendi impos atque ignara sit:

In parvulis est tantum voluntas sensualis.

Nec gratiam autem comitem dicit humanam voluntatem, non ducem.

(a) Editi nostri, Lovan. Dunc. & Colon. quaeritur quaestio, emendamus ex edit. Oper. S. Leonis ad Mf. Thauronem exarata, Mf. Cambronensis in ora codicum nostrorum citato, & JoI.

(b) Ita edit. Leon. conformiter Mf. Thu. Camb. & JoI. Alias *secundum voluntatem bonitatem fieri vi. deat.* in editis nostris.

(c) Mf. Camb. & edit. Leo, alias, *salvos esse possit.*

(d) Mf. Camb. & JoI. *existimantium.*

(e) Sic Mf. Jolienfis, ad quem proprios accessunt Mf. Camb. & Thu. ubi tamen pro, *Si enim, habetur, Sic enim &c.* ut in textu. Editiones Prospera-

na & Leonina, *Si enim tollitur voluntas, ubi ipsa est verarum origo virtutum? Si tollitur gratia, ubi ipsa est bonorum causa meritorum?*

(f) Mf. Jolienfis, *aut appetit quod placet, aut declinat &c.*

(g) Editio Leon. op. omittit praepositionem, *in.*

(h) Mf. Cambron. *Quid est enim . . . & quid est.* Edit. Leon. & Mf. JoI. & quid est: pariter habet.

(i) Mf. Jolienfis *impos atque ignara est.* Mf. Camb. & Leon. op. *qua & providendi & consulendi impos atque ignara est.* In his tamen.

in his tamen amat agere quæ carnis sensibus blandiuntur, donec vigore rationalis ingenii per maturiora emulsa corporis excitetur, & ad famulantium sibi membrorum usum, non (a) alieno outu, sed sua lege moveatur.

CAPUT IV.

De voluntate animalis: quæ nihil supra mercedem temporalis gloriæ adipiscitur etiam si dono Dei in ea sublimis appetatur.

AB hoc ergo sensuali appetitu, in quo remanent hi, quos etiam in annis majoribus excordes videmus & fatuos, ad animalem surgitur voluntatem; quæ prius quam Spiritu Dei agatur, etiam si supra sensualem motum se se adollere potest, tamen (b) sine summo amoris participatione in terrenis oculidique versatur. In hac humana (c) ingenia etiam si corporee voluptatis non turpiter servant, & cupiditates suas iustitiae atque honoris legibus temperent, nihil supra mercedem gloriæ temporalis adipiscuntur; & cum præsentem vitam decenter exornant, æternam tamen beatitudinis præminum non habent; quia rectas actiones & bona illudicia sua, non ad ejus laudem atque honorem referunt, a quo acceperunt (d) ut sublimis sapienter, & excellentius ceteris emularent. Cum enim quidam non solum ad illicita utilissimum artium, & doctrinas liberalium disciplinarum; sed etiam ad inquisitionem summi boni aciem mentis intenderint, & invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspexerint: non agentes tamen gratias Deo, nec confitentes illum sibi esse hujus facultatis auctorem, sed dicentes se esse sapientes, hoc ei, non in Deo, sed in semetipsis gloriantes, quasi ad veritatis inspectionem suis studiis atque rationibus propinquiscent; evanescunt in cogitationibus suis, & quod illuminante Dei gratia, (e) invenerant, obsecante superbia perdidit relapsi a superna luce (f) in tenebras suas, hoc est, ab incommutabili atque æterno bono, ad

mutabilem corruptibilemque naturam. Cum ergo tales in amorem sui recidunt, & ita sibi inpleant, ut totum quod in se laudabile judicant, non ad dona Dei referant, sed sibi vindicant, & studio propriæ voluntatis adficiant; procul ab illa spiritali (g) erulant voluntate, & nihil in se habent quo ad vitam proveherentur æternam, incipientes in semetipsis etiam illa temporalia Dei dona corrumpere, & a bono eorum usu in consuetudinem innumtabiliu transire vitiorum.

CAPUT V.

Omnes gentes in elementis accepisse præcepta legalia, ut inexcusabiles sint in idololatria.

QUAMVIS enim scriptum sit, quod cum disperserit Excelsus gentes, quemadmodum dispersit filios Adam, statim terminus gentium secundum nuncium Angelorum Dei, & facta est portio Domini populus eius Jacob, fundulus hereditatis ejus Israel: & scriptum sit Dominum dicere ad Israel, Eritis mihi sancti, quia ego sanctus sum Dominus Deus vestrus, qui congregavi vos ab omnibus gentibus esse mihi. Et quamvis scriptum sit libro Esther, dicente Mardocheo, Gratias tibi, Domine, quoniam scissis nova signa & prodigia, qualia non sunt facta in gentibus, dividens omne sæculum in sortes duas, elegisti unam tibi populi tui, reliquas aliam gentibus: & Paulus & Barnabas dicant, Et nos mortales sumus, similes vobis homines, circumciantes vobis conversi ad Deum vivum, qui fecit celum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Quamvis ergo hæc & multa similia veritatis Scriptura pronunciet; (h) secundum ipsam tamen credimus, & passim confitemur, quod nunquam universitati hominum divine providentiæ cura defuerit. Quæ licet excerptum sibi populum specialibus ad pietatem diceret inilitutis, nulli tamen nationi hominum bonitatis lux

(a) Ita Mf. Camb. Thun. & fol. Editi ante, a bene nota.
(b) Sic habent Mf. Camb. Thun. & fol. non ut antea Editi, sicut fuit amoris; qui in margine tenent, sicut Dei. Gratiam videlicet summi amoris seu boni participationis definit. Quemadmodum & cap. 8. inferius.

(c) Ita emendat ex Mf. Cod. Camb. & Thun. in Leone, & a nobis hic ex Mf. Jolienis; cum antea Editi Prosperiani, & Leonis l. haberent, in hoc humana etiam ingenia, si corpore etc. Non sine dimentione emergit hujus sententia, quæ solus gloriæ temporalis, & ut ait cap. 18. Vane laudes mercedem eos affici assent, qui rectas actiones & bona statuta sua, non ad ejus laudem atque honorem referunt, a quo acceperunt, ut sublimiter sapienter, tametsi cupiditates suas passim atque benevolentia lapsi transierint. Qui enim receperunt in hac vita mercedem suam, vani vanum, recipient & in altera poenam suam. Quoniam ex Augustino libro 4. contra Julianum cap. 3. Cum facit domo aliquis, ubi precare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, ut scilicet debet, vera sapientia precipit, peccare convincit: quia est opus illi officio videtur bonum, ipso tamen non recte facit peccatum est. Haec est mentem auctoris nostri

magis elocutit tum ex cap. 6. ubi scribit, quod ille male vivit, qui non se gloriam Dei vivit tum ex cap. 7. ubi ait quod si quis eum Dei etiam quod vult videtur peccatum est. Sed ex hoc ipso capite 4. ubi eos quos hujusmodi rectis athonibus præsentem vitam decenter exornare dicit, paulo post fugillat, tamquam qui i. non confiteantur Deum recte hujus actionis auctorem, 2. non in Deo, sed in semetipsis gloriantur; 3. evanescunt in cogitationibus suis, 4. in amorem sui recidunt, 5. in semetipsis dona Dei corrumpunt. Consoli possunt Prosper calam. de Ingratis, veris 408. & nota eadem subiecta.

(d) In Editi aliis, ut in ipsa animalis discretione sublimis sapienter. Nos editi Leon. ad Camb. & Thun. Mf. emendat, & Mf. Jolienis a nobis consilium fecit famulus. Verba quippe illa, in ipse animalis discretione, eloquentiam habent speciem, quod ex margine studio quilibet in textum irrepperit.

(e) Mf. Camberon. invennerunt.

(f) Editi, ad tenebras suas. Mf. Jolienis & edit. Leon. in tenebras suas.

(g) Melius evanescit ex Mf. Jolienis & edit. oper. Leon. quam exstant in Editi prioribus legatur.

(h) Hæc voces, secundum ipsam non habent Mf. Camb. & Thun. nec Jolienis.

Anno sui
1801-1
qui non
mora cur.

Dow. 2. v.

Leone. 2. v.

Esther 14.
paulo luc.

AP. 14. 4.

Prophetia
Dei co.
ga. omnes
nationes.

fux dona subtrahit : ut prophetas voces & præcepta legalia convincerentur in elementorum obsequiis ac testimonio accepisse. Unde & inexcusabiles facti sunt, quia deos sibi Dei dona fecerunt, & quæ creata erant ad utendum, venerati sunt ad colendum.

CAPUT VI.

Quod absque divina gratia voluntas tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur alicui, quia non in gloria Dei vivit.

IN quam impietatem etiam illa gens, quam sibi ab omnibus gentibus Dominus segregavit, tota transflet, nisi misericordie suæ propolitus (a) sustentandis electorum lapsibus præderisset. Nam plene sunt paginae veteris Testamenti de lascivie delictionis relato : ut a perpe apparcat, divine semper fuisse gratiæ, quod non omnis ille populus dicebat : Dominus. Ita humana natura in primi hominis prævaricatione vitata, etiam inter beneficia, inter præcepta & auxilia Dei, semper in deteriore est proclivior voluntatem ; cui committi non est aliud quam dimitti. Hæc itaque voluntas vaga, incerta, (b) instabilis, imperita, infirma ad efficiendum, facilis ad audiendum, in cupiditatis ærea, in honoribus tumida, curis anxia, suspitionibus iniqua, gloriæ quam virtutum avidior, famæ quam conscientie diligentior, & per omnem vii experientiam miserior fructu huius quæ concupiscit, quam carendo ; nihil in suis habet virtutibus, nisi periculi facilitatem ; quoniam voluntas mutabilis, quæ non ab incommutabili voluntate regitur, tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur alicui.

Quandiu ergo homini ea placent quæ Deo displicent, voluntas ejus animalis est : quia etiam si in bonis moribus agat, male adhuc vivit, si non in Dei gloriam vivit. Hoc est enim proprium & præcipuum piorum, ut in Domino gloriorentur, nec se nisi in Deo diligant. Bene enim se amant, qui in se opera Dei amant. Nam & Deus hoc amat in nobis, quod ipse fecit : & hoc odit, quod ipse non fecit. Si ergo opus Dei amamus in nobis, bonam voluntatem (c) recte amamus in nobis : quæ utique si opus Dei non esset, amanda non esset. Quis autem homo, nisi male voluntatis (d) bonam in se non amat voluntatem, quæ superni agricolæ prima plantatio est? Dicente enim veritate, *Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur* ; quidquid non est eradicandum, manifestum est a Patre esse plantatum. Bona autem voluntas omnium virtutum germin est primum. Quæ iuxta originem suæ,

in illa æterna & incommutabili voluntate requiescit, ut vere sit spiritualis : quoniam *qui dicitur Deo, unus spiritus est*, dum per communionem illuminantis & illuminati, iustificantis & iustificati, regentis, & subditi, omnis alicui ad unum refertur : & quod ad unum refertur, utriusque est. Quia nec a Deo alienari potest quod dedit, nec ab homine quod accepit.

CAPUT VII.

In homine, cum ad pietatem redit, non aliam in eo creati substantiam, sed eandem quam fuerat labefacta, reparari ; nec aliud ab eo auferri nisi vitium, priore voluntate corrella.

HIC tractandum videtur : Utrum cum bonæ voluntatis esse homo incipit, eadem quæ in ipso erat corripitur voluntas ; an alia ei, quam (e) non habebat, & quæ priori repugnet, datur. Quod ut evidenter appareat, altius id non piget inquire. Omnes homines in primo homine sine vitio conditi sumus, & omnes naturæ nostræ incommutatæ, ejusdem hominis prævaricationis perdidimus. Inde tractata mortalitas, inde multiplex corporis (f) animique corruptio ; inde ignorantia & difficultas, curæ inutilis, illicitæ cupiditates, faciliæ errores, tumor vanus, amor noxius, iniqua gaudia, peccitunda consilia, & non minor miseriarum multitudo, quam cinis. His ergo atque aliis malis in naturam humanam irruentibus, fide perditâ, spe relicta, intelligentia obcecata, voluntate captiva, nemo in se unde repararetur invenit. Quia est sicut qui naturali intellectu conatus sit vitis relictari, hujus tantum temporis vitam sterilitate ornavit, ad veras autem virtutes æternæque beatitudinis non proficit. Sine cultu enim (g) veri Dei, etiam quod virtus videtur esse, peccatum est, nec placere ullis Deo sine Deo potest. Qui vero Deo non placet, cui, nisi sibi & diabolo placet? A quo cum homo spoliaretur, non voluntate, sed voluntatis sanitate privatus est : quia nec detrudi ab innocentie statu posset, nisi voluntate peccaret. Quæ ergo natura erat bona, qualitate facta est mala : & ille animi motus, qui nunquam potest sine aliquo esse amore, hoc est, sine aliqua voluntate, non perdidit appetitum, sed mutavit affectum ; id recipiens desiderio, quod debuit refutare judicio. Cum sciret homo ad pietatem redit, de quo ideo dictum est, *Spiritus vadeas & non redies*, quia nisi illum Deus converteret, non rediret ; (h) cum sit novum figmentum, novaque creatura, non alia in eo creatur substantia, sed eadem quæ fuerat labefacta, reparatur : nec aliud ab eo auferitur, (i) nisi vitium quod natura non habuit.

Vita nostra ex peccato u. de oia.

Nella ea vita ex peccato u. sed peccatum sub veritate larva.

Placet. id.

C. A.

(a) M. Jollenis, *substantiam*.
(b) Hæc duo, *instabilis, imperita*, absumt ab edit.

Leonis.

(c) M. Thuanus caret voce, *recte*.

(d) Hæc editi inferunt *fecit*, quo caret M.

Jol. & Camb. & edit. Leonis. Idem postea non am.

mat. & Leon. edit. ubi M. Jol. & Camb. amat.

(e) Colon. editio, non habet.

(f) M. Cambræ, *animæque*.

(g) Vox hæc veri, abest ab editione Leonis, est in nostris omnibus & M. Jollenis.

(h) Ita M. Thuan. & Jol. & edit. Leon. Cojus loco alii leguntur : *non sit novum figmentum* : quod

& Apollonio, & ipsi baptismatis ac iustificationis mysterio contrarium.

(i) M. Jollenis, *nisi quod natura* ; omissa voce

hæc, *vitium*.

CAPUT VIII.

Gratiam sic reparare opus Dei, ut liberum arbitrium non auferat: sed potius per ipsummet illud sanet.

Naturam
sanat ista
a. Jo. 1. 12.

Fuit enim in Adam natura sive vitio, qui per voluntatis inobedientiam mala multa contraxit, & in posteris magis magisque (a) multiplicanda transiit. Quæ ut vincantur atque in nihilum deducantur, (b) non efficit nisi gratia Salvatoris, qui opus suum opere suo reparat. Sicut enim dicit Joannes apollolus, *In hoc apparuit Filius Dei, ut solvat opera diaboli.* Et sic rumpit vincula captivi, sic vellet nuditatem spoliat, sic sanat vulnera fauciat, ut quod in ipso agit, etiam per ipsum geratur. Cui utique contra hostem (c) suum non expedit sine protectore confingere. Cum illo enim habet certamen, a quo aliquando superatus est. Nunc ergo fidat (d) de viribus suis, quæ etiam cum essent intrepæ, non iterum; sed per illum querat victoriam, qui solus non est victus, & omnibus vicit. Et si quærit, non dubitet quærendi affectum ab illo se accepisse, quem quærit. Nec quia Spiritu Dei agitur, ideo se putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate se dedit, a quo iudicium voluntatis depravatum est, non ablatum. Quod ergo non (e) interfectum est per voluntatem, non tollitur per medentem: vulnus sanatur, non natura remouetur. Sed quod in natura perit, non restituitur nisi ab auctore naturæ: (f) apud quem quod perdidit natura, non perit. Aeterna est enim sapientia, æterna veritas, æterna bonitas, æterna iudicia, omnium denique virtutum lumen æternum est, totumque quod virtus est, Deus est. Qui si non operatur in nobis, nullius possumus participes esse virtutis. Sine hoc quippe bono nihil est bonum, sine hac luce nihil est lucidum, sine hac sapientia nihil sanum, sine hac iustitia nihil rectum. Dicit enim per Isaiam Dominus, *Ego sum, ego sum Deus, & non est præter me qui salvet:* & Jeremias, *Scio, inquit, Domine, quia (g) non est in homine via sua, nec viri est ut dirigat iter suum.* Homo namque mortalis damnata in Adam origine carnaliter natus, ad spiritalem novi generis dignitatem, nisi Spiritu sancto regente non pervenit. Sed nec ullo hanc desiderio appetit, qui calorem ipsius desiderii non accepit (h) a Deo, de quo dicit Dominus, *Ignem veni mittere in terram, & quid vo-*

lo nisi ut ardeat? Ignis autem ille, dilectio est Dei, quam amator mundi corde captivo non potest concipere: plenus est enim amore vanitatum: quas etiam si potuerit ex aliqua parte vitare, & transiens (i) temporalibus ac visibilibus, ad æterna & invisibilia intelligendo profecerit; si a colendis quoque simulacris recellerit, & venerari calum ac terram, omniaque mundi hujus elementa deliterit; idem tamen dilectionemque Christi, conturbatus de ejus ipsa humilitate, non capit, & scandalum Dominicæ pativitatis ac mortis, proprio iudicio non evincit. Propter sapientiam enim mundi resistentem sapientie Dei, ut superbia de se præsumptionem crearetur, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Unde qui doctrinis secularibus tument, ridendam magis quam adorandam crucem Christi exilimant; & quanto sublimius quique ad humanarum disciplinarum instituta descendit, tanto magis prædicationis nostræ humilia & infirma fastidit.

Nec mirum si Evangelio crucis Christi Philosophia (k) gentilis obavit, cui etiam Judæica eruditio reluctatur. Nec docti igitur, nec indocti, cujuslibet illis, aut ordinis, humana ratione (l) ad Deum ducentur; sed omnino homo qui ad Deum convertitur, Dei primam gratia commovetur. Non enim ipse sibi lumen est, (m) nec cor suum radio propriæ lucis accendit. Si enim beatus Joannes, quo nemo hominum major natu est, non erat lumen, quia non suo splendore lucebat, sed de illo vero lumine quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ut lux esset acceptat; quis ille erit qui tot opinionum collationes, tot vincula consuetudinis, tot præjudicia vetustatis, suo tantum iudicio (n) usus abruptum; & sola voce extrinsecus sonante doctoris, hoc tantum de gratia habet quod audit, & totum de voluntate quod credit? Quod si ita esset, nihil inter gratiam legemque distaret, nec indulgentie quæquam Spiritus vivificaret, si occidens litere permaneret. Lex enim quod fieri aut non fieri jubet, non prælat ut aut fiat, aut non fiat, quoniam severitati ejus non libertate, sed timore servitur: Dominus autem ut legem non solveret, sed impleveret, per gratiæ auxilium efficax fecit legis imperium, ut multiplicando clementiam, suffulset peccatam; ut peccatum non ulciscendo plecteret, sed remittendo deleret. Unde adulteram ex legis consuetudine lapidandam, & veritate liberavit, & gratia; cum executores præcepti de conscientia terrent, tremorem ream sub illius iudicio reliquissent, qui venerat

Homines
ratio non
credidit ad
Deum Christi
se concipere
sunt,
1. Cor. 1. 22.

Jo. 1. 9.

Rom. 7. 14.

Id. Psal.
1. 1. 1. 1.

Omnia vir-
tutes a Deo
manant.

1. Isai. 43. 11.

Jerem. 17.

Lev. 12. 10.

Mat. 1. 19.
Sine gratia
lex cruci
non potest.

(a) Mss. Thuan. & Jol. multiplicanda.
(b) Editi Lovan. Duc. & Colon. non efficit.
Melius Mss. Jol. & Leon. editio, efficit.
(c) Vox hæc, suam, abest a Mss. Jolienf.
(d) Editi, de viribus. Mss. Jol. & edit. Lugd. non habent particulam, de.
(e) Sc editi nostri omnes. Forte infirmum, non interfectum. Mss. Jol. & Camb. & Leon. oper. edu. ceptum est.
(f) Hæc que sequuntur usque ad finem capitis abest a Lovaniensi editione: olim ex Cambreronsi Mss. suppleta sunt in Duac. & sequentibus; & reposita

ta postmodum in Mss. cod. Thuanco & Jolienf.
(g) Verbum substantivum est ex Mss. Jol. additæ: desit in aliis.
(h) Mss. Jol. omittit, a Deo.
(i) Mss. Jol. corporalibus.
(j) Mss. Jol. & edit. oper. Leon. addunt, grati-
as, cui respondet Judæica.
(k) Editi Duac. & Colon. ad Dominant.
(l) Mss. Jol. nec corpus.
(m) Mss. Jol. & edit. Leon. addunt, asus, quo ca-
rent ad libit.

Luc. 19. 30. nerat *querere & saluum facere quod perierat* & ideo inclinatus, id est, ad humana demissus, & in opus nostrae reformationis infusus, *digitis scribebat in terram*, ut legem mandatorum per gratiae decreta vacuaret, & ostenderet se esse qui dicerat, *Dabo legem meam in sensu israhel, & in corde israhel scribam eas*. Quod utique quotidie facit, dum cordibus vocatorum suam inserit voluntatem, & illo Spiritus-sancti quid in animae paginis diabolus invidendo falsavit (a) veritas miserando rescribit.

Cum igitur verbum Dei per ministerium praedicantium auribus carnis infertur; misceatur operatio potentiae divinae cum sono vocis humanae; & qui incitavit evangelizantis officium, audientis quoque (b) firmavit affectum. Dulcedit enim animae cibis verbi, veteres tenebrae nova luce pelluntur, & obtutus interior caligine antiqui erroris exiit: transit animus de voluntate in voluntatem: est illi quae pellitur, aliqua (c) cunctatione remoratur; ea tamen quae gignitur, electiora quoque sibi vindicat: ut lex peccati, & lex Dei diversas atque discretas in eodem homine habiant mansiones, & concupiscentiae carnis adversus spiritum, (d) carnis etiam concupiscentiae spiritui repugnant, per exteriora quidem insidiari tentator audeat, sed mens auxilio Dei munita prevaleat. (e) Ad magnam enim utilitatem fiduciam materiae est reservata certaminum, ut non superbiat saecularitas, dum pulsatur infirmitas. Unde & Apostolus dicit, *la magnitudinem revelationum ne extollar, datus est mihi angelus satanae qui me collapsum*. Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet a me: sed dixit mihi, *Subisti tibi gratia mea: non virum in infirmitate persequitur*. Quare ergo Dominus imaginem, suam & ententem ovem bonus pastor inveniat: nec designetur egrum dique in invio fatigatum humeris suis ferre, & non advocando tantum, sed etiam portando salutare. Quare Dominus imaginem suam, & omnium quae in eam incidunt sordium concretionem detrahit, speculum homini cordis emulset. Scriptum est enim, *Quis potest facere mundum de immundo conceptum fructus? Nonne tu qui solus es?* Quare Dominus imaginem suam, ut

Mat. 1. 17.

1. Tim. 2. 7.

Job 14. 4.

Gal. 1. 12.

(f) in renovatione ac iustificatione ejus gratia reformatum appareat, sicut in se factum Paulus apostolus professetur, & dicit, *Eram autem ignotus facie Ecclesiae Iudaicae, quae erant in Christo: tantum auditum habebat, quod is qui pre-*

quebatur nos aliquando, nunc evangelizat secundum quam expugnabat, & in me clarificabant (g) Deum. Sic ergo tunc Chilianus populus dicebat, & illi (h) primitivi Ecclesiae, quorum erat unum cor & una anima, sic credebant; ut cum viderent quempiam ad agnitionem veritatis ab errore converti, glorificarent Deum; & fidem correcti confiterentur muneri esse divini. Ipse quoque Dominus discipulos suos magistros omnium gentium sic docebat dicens. *Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videntes opera vestra bone, magnificent Patrem vestrum qui in caelis est*.

Act. 1. 12.

Mat. 1. 14.

CAPUT IX.

(i) Quod Scriptura sive de bonis, sive de malis loquatur, sive de electis, sive de reprobis, ita meminerit auctoris pariter, quasi neminem hominum praetermittat.

Fixa ergo hac fide in cordibus nostris, (k) immobilitate quae suadata, quae saluberrime credimus omnia bona, ac maxime ea quae ad vitam aeternam provehant, (l) Dei munere haberi, Dei munere augeri, Dei munere custodiri; puto quod pius sensus non debeat in ea exultatione turbari, quae de omnium & de omnium hominum (m) conversione generatur; si ea quae clara sunt, non de his quae occulta sunt, obsecuremus, & dum prociacit insinuos clausis, excludamus ab apertis: cum sufficere debeat ut (n) in eo to quod perveniunt, amabilemus. Quid enim mirum si quidem ad vitae sacramenta non pervenimus, (o) cum plerique, qui videbantur venisse, disciderant, de quibus dicitur, *Si enim fuissetis ex nobis, mansisset atque nobiscum*. Quorum similes sunt illi qui profitentur se Deum scire, facili autem negant. Nam cum scriptum sit, *Omnia qui invocaverint nomen Domini salvati erunt*: de quibusdam tamen Dominus ait, *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum celorum, sed qui facit voluntatem Patris mei qui in caelis est, ipse intrabit in regnum celorum*: & Multi mihi dicent in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dimissionem peccatorum, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? & tunc dicam illis, (p) Numquam novi vos, discedite a me, operari.

1. Tim. 2. 12.

Titi. 1. 14.

Rom. 7. 12.

Mat. 2. 18.

Y. 26.

Rom. 8. 15.

(a) Haec aberrant ab edit. Leonis & exciderant a Colon. sunt in Mss. Camb. & Jol. & Duac. editione.

(b) Duac. & Colon. firmavit. Mss. Jol. & edit. Leonis firmavit.

(c) Sic Mss. Jol. & edit. Leon. Alias, contagio, in Leone & Prosopio.

(d) Mss. Jol. & Duac. carnis autem. Alii, carnis etiam.

(e) Haec referuntur a Gelasio Papa in opusculo adversus Pelagianum, cum hoc elego: *Sicut quidam Magister Ecclesiae suppetit edocuit, dicens, Ad magnam enim utilitatem &c.*

(f) Sic Mss. Jol. & edit. Leonis. Alii, in revelatione, aut relevatione.

(g) Duac. & Colon. Dominum. Mss. Jol. & edit. Leonis, Deum.

(h) Ita Mss. Jol. & edit. Leon. Duac. & Colon. primitive Ecclesiae.

(i) Hic capitis noni initium facimus auctoritate M. Jolenis, qui ea verba a quibus alius incipiat hoc caput continua serie habet descriptum cum antecedentibus. Nec commodum erat a nomine Prophetarum qui citatur, disjungi novo titulo locum ejusdem qui in testimonium asseratur.

(k) Mss. Jolenis, humiliterque.

(l) Haec: 1. Mss. Thuan. & Jolenis, ac edit. Leonis addidit, quae in edita delictus.

(m) Ita Mss. Thuan. & Jol. Alias, conversione.

(n) Mss. Jolenis: in quod pervenimus. Alii, quo pervenimus.

(o) Haec verba absunt ab editis nostris & Leonis: leguntur in Mss. Jolenis, videnturque omnino sequentibus necessario praetermissa.

(p) Mss. Jolenis, intrabit; & post aliquot litteras, Numquam vos cognovi.

rarij iniquitatis. Tales non invocant nomen Domini quo non habent Spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, Abba, pater. Nemo autem potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto: & Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei. Qui (a) ad Deum per Deum veniunt, & salvari volentes omnino salvantur: quia ipsum desiderium salutis ex Dei inspiratione concipiunt, & per illuminationem vocantis in agnitionem veniunt veritatis. Sunt enim filii promissionis, merces fidei, spiritale semen Abraham, genus electum, regale sacerdotium, pretiosum & preordinatum in vitam eternam, sicut testatur Spiritus sanctus per Jeremiam prophetam dicens, Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & disponam domui Israel, & domui Juda testamentum novum, non secundum testamentum quod disposui patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Egypti: quia ipsi non perseveraverunt in testamento meo, & ego eos neglexi, dicit Dominus. Quia hoc est testamentum quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus, Dabo leges meas in sensu ipsorum, & in corde ipsorum scribam eas, & ero illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum, dicens, Cognosce Dominum: quia omnes cognoscent me a pufillo eorum usque ad magnum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum memor non ero. (b) Et dabo illis viam alteram, & cor aliud, ut timeant omnes dies in bonum ipsum, & filii eorum post eos, & constitui illis testamentum eternum, quod non avertent post eos: & timorem meum dabo in cor eorum, ne discendant a me, & visitabo eos, ut bonos eos faciam. Per Iliam quoque de gratia sua Dominus, qua ex omnibus hominibus (c) novam creaturam facit, eadem prænuntiavit, dicens, Ecce faciem meam que nunc (d) orientur, & cognoscetis eam, & faciam in deserto viam, & in sicca terra fluminem. Benedicent me bestie agri, feras & filia struthionum quod dederim in deserto aquam, & flumina in sicca terra ad potandum genus meum electum, populum meum quem mihi adquisivi, ut evincerent virtutes meas. Et iterum, (e) Per memetipsum iuro, nisi exierit de ore meo iussiva, & verba mea non avertentur, quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo. Si ergo impossibile est illa non fieri, quia nec incerta prædicta Dei est, nec mutabile consilium, nec inefficax voluntas, nec falsa promissio: omnes isti de quibus hæc prædicta sunt, sine cuiusquam exceptione salvantur. Dat enim leges suas (f) in sensum ipso-

rum, easque in cordibus eorum digito suo scribit: ut agnitionem Dei, non doctrinæ humanæ opere, sed magisterio summi eruditioris accipiant. Qui neque qui plantas, neque qui rigat est aliquid: sed qui incrementum dat Deus. Omnes hi a pufillo usque ad magnum (g) cognoscent Deum: quia ut venirent ad Christum, a Patre audierunt atque didicerunt, (h) omnes educti ab errore, diriguntur in viam vite, omnibus corde mutato, recta sapere & recta velle donatur, omnibus timor, quo in mandatis Dei (i) erudiantur, infunditur. Fit in deserto via, (k) & terra arida fluminibus irrigatur: ut qui prius ad confitendum Deum, os non aperiabant, & velut muta atque irrationabilia animalia in fratre transierant bestiarum: diviorum eloquiorum sonibus (l) mundati, benedicant & laudent Deum, emigrantes virtutes & mirabilia misericordie eius, qui elegit eos, & in filios adoptavit, ac novi Testamenti fecit heredes. Si autem, ut Apollolus loquitur, hominis confirmatum testamentum nemo spernit nisi superdatus, quomodo feri potest, ut ex illa parte, divina promissio resolvatur?

Manc propterea & quoties implatur quod Abraham Dominus sine conditione promissit, sine lege donavit. Quia etsi quidam quibus hæc (m) prædicta sunt, non crederent, incredulitas eorum fidem Dei non evanescit. Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax. Est illi quidem qui auditio evangelio credere noluerunt, inexcusabiliores facti sunt, quam si oculum præconium veritatis audissent: sed certum est, eos apud prædictantem Dei Abraham filios non fuisse, nec in illorum sorte numeratos, de quibus dictum est, Benedicentur in semine tuo omnes tribus terra. Credituros enim promissit qui dixit, Et non docebit unusquisque fratrem suum, dicens, Cognosce Dominum: quia omnes cognoscent me a pufillo eorum usque ad magnum. Reconciliandos promissit, qui dixit, Propitius ero (n) iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum memor non ero. Obediunt promissit qui dixit, Dabo illis viam alteram, & cor aliud, ut timeant me omnes dies. Perseveraturos promissit qui dixit, Timorem meum dabo in cor eorum, ne discendant a me: & visitabo eos, ut bonos eos faciam. Poltrebo, omnes sine cuiusquam exceptione (o) promissit qui dixit, Per memetipsum iuro, nisi exierit de ore meo iussiva, & verba mea non avertentur: quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo. Hic si dicamus non fieri quod Deus iuravit esse faciendum, falsitatem Deo quod absit, & mendacium adscribimus veritati. Si autem, ut pietas fideles persuasit, Dei verba non

(a) Sic Mf. Jol. & edit. oper. Leon. Aliibi, ad Dominum per Dominum.

(b) Mf. Jolentis, & iterum, Et dabo &c.

(c) Mf. Jol. novam creaturam fecit.

(d) Mf. Carthagen. & edit. Leonis, orientur.

(e) Mf. Camb. & Jol. & edit. Leonis, Per memetipsum iuro, nisi exierit: Alii, Per meipsum iuro, nisi exierit.

(f) Mf. Camb. & edit. Leon. in sensu.

(g) Mf. Jol. cognoscent.

(h) Quidam vir doctus suspensus est legendum,

omnes docti, ab errore diriguntur.

(i) Mf. Camb. & Jol. confitentur, & recte quidem.

(j) Mf. Jol. ex terra arida.

(k) Mf. Jol. inundati. Deinde Editi, benedicent & laudant. Mf. Jol. & opera Leonis, benedicant & laudent.

(l) Mf. Camb. predice: & infra, incredulitas timorem evanescit.

(m) Mf. Jol. addit, omnesque.

(n) Fortè addendum, sibi obsecraturus.

1. Cor. 1. 2.

Deus dat recta sapientia & recte.

1. Cor. 1. 2.

Gal. 3. 12.

Rom. 1. 2.

Gen. 22. 11.

1. Cor. 1. 2.

Idem.

Jerem. 31.

1. Cor. 1. 2.

1. Cor. 1. 2.

1. Cor. 1. 2.

1. Cor. 1. 2.

1. Cor. 1. 2.

1. Cor. 1. 2.

1. Cor. 1. 2.

Scriptura
loquens de
patre quasi
de suo.

A. Em. 1. 20.

Coloss. 1. 12.

Hid. 1. 2.

Eph. 1. 2.

Ier. 1. 1.

Ier. 1. 2.

Ier. 1. 3.

Ier. 1. 4.

Ier. 1. 5.

Ier. 1. 6.

Ier. 1. 7.

Ier. 1. 8.

Ier. 1. 9.

Ier. 1. 10.

Ier. 1. 11.

Ier. 1. 12.

Ier. 1. 13.

Ier. 1. 14.

Ier. 1. 15.

Ier. 1. 16.

Ier. 1. 17.

Ier. 1. 18.

Ier. 1. 19.

Ier. 1. 20.

Ier. 1. 21.

Ier. 1. 22.

Ier. 1. 23.

Ier. 1. 24.

Ier. 1. 25.

Ier. 1. 26.

ha non excidit, & fit omnino quod statuit :
quomodo nobis veritas promissionis firmitas ap-
parebit, cum multa adhuc hominum millia de-
monis ferviant, & idolis genua flectant ? Nisi
huiusmodi denuntiationes Dei secundum illam
incommutabilem scientiam editas noverimus, in
qua apud illum iam universitas humana discre-
ta est, & live de bonis, live de malis loqua-
tur, ita unus partis meminit, quasi neminem
hominum praetermittat. Nam cum dicit Apo-
stolus, *Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia
nova*; numquid non omnes homines videtur di-
xisse renovatos; aut cum dicit, *Quia in ipso
complectitur omnem plenitudinem habitare, & per
ipsum reconciliari omnia in ipso*; (a) numquid
non ita loquitur, quasi neminem velit exortem
huius reconciliationis intelligi? aut cum ait,
*Novissimi istis diebus locutus est nobis in Fi-
lio, quem constituit herede universorum*; num-
quid aliud sonat forma sententiae, quam omnes
homines in Christi hereditate a Patre esse trans-
scriptos, secundum prophetiam David, dicentis,
*Postula a me, & dabo tibi gentes heredi-
tatem tuam, & possessionem tuam terminos ter-
rae*? Dicente (b) autem Domino, *Si exultatis*
suare a terra, omnia traham ad me; nonne
universorum videtur promissa conversio? aut cum
de Ecclesia prophetatur & dicitur, *Omnis val-
lis replabitur, & omnis mons & collis humili-
bitur, & erunt praeval in directis, & spera in
valle planas*; numquid ullus hominum videtur
omissus, qui non signatus sit Christo esse sub-
dendus? Quid cum dicitur, *Et veniet omnis ca-
ro in conspectu meo, ut alore in Jerusalem*,
dicit Dominus? aut illud, *Et erit in diebus illis*,
effusum de Spiritu meo super omnem carnem,
*aur illud, Alerat Dominus omnes qui corru-
perunt, & erigit omnes elisi*? numquid non ita
pronuntiatum est quasi ab hoc Dei munere ne-
mo diceretur sit?

Habet ergo populus Dei plenitudinem suam :
& quamvis magna pars hominum salvantis gra-
tiam aut repellat aut negligat, in electis tamen
& praefectis, atque ab omnium generaliter dif-
feretis specialis quaedam celsitudo universitatis, ut
de toto mundo totus mundus liberatus, ut
de omnibus hominibus omnes homines videantur as-
sumpti. Sicut etiam cum de impiis sermo est,
ita locutionem suam divinus filius ordinat, ut
ea quae de quadam parte dicuntur, ad omnes
homines pertinere videantur: veluti est illud
quod ait Joannes Baptista, *Qui de calce venit*,
super omnes est: quod vidit & auditus resisten-
tibus, & testimonium ejus nemo accipit. Aut
illud Apostoli, *Omnis quae sua querunt, non
quae Jesu Christi*. Aut illud quod Plalmus Da-
vidicus canit, *Dominus de calce prosperit, super*

*filios hominum, ut videas si est intelligens, aut
requirit Deum. Omnes declinaverunt, simul in-
utiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non
est usque ad novum*. His igitur & aliis docu-
mentis, quae possunt ad inquirentibus numero-
siora proferri, non dubie demonstratur, inter-
dum & pro parte terrae omnem terram, & pro
parte mundi totum mundum, & pro parte ho-
minum omnes homines nominari. Quorum ta-
men discretionem peruenit Scriptura (c) cito
aperit, ut sensus legentis ab universalitatis ap-
pellatione, ad partem quae intelligenda est transfe-
ratur. Sicut est illud Apostoli dicentis, *Pradi-
catus Jesum Christum crucifixum, Judaeis qui-
dem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsi
vero vocatis Judaeis atque Graecis Christum Dei
virtutem & Dei sapientiam*. Numquid ipsis (d)
est Christus virtus quibus scandalum, aut ipsis
sapientia quibus stultitia? Sed quoniam qui-
dam (e) ex ipsis iustificabantur fide, quidam au-
tem sua impietate obdurabantur; unum creden-
tium & non credentium genus, sub vocatorum
appellatione discrevit; ut quos a fide signifi-
cabat alienos, eos, quamvis audirent evangelium,
ostenderet vocacionis extraneos.

CAPUT X.

*Quod Scriptura de electis & reprobis ejusdem
populi loquitur, tamquam de isdem.*

(f) **H**Ac regula per Isaiam promittit ser-
vato divinus, dicens, *Ducam caecos
in viam quam non noverunt, & semitas quas
nesciunt calcabunt*. (g) Et sciam illis tor-
bera in lucem, & praeval in directum. Hac ver-
ba sciam, & non derelinquam eos. Sed quod
sequitur, *Ipsi autem conversi sunt retro*; ad par-
tem quamdam generis ipsorum referendum est,
non ad eos de quibus ait, *non derelinquam eos*.
Iterum dicit Dominus ad Jacob, *Noli (h) me-
tuere, quia tecum sum. Ab oriente adducam semen
tuum, & ab occidentem colligam te. Dicam Aquila-
ni, Adduc, & Africo, Noli vetare: Adduc fi-
lios meos de terra longinqua, & filios meos
de summo terra, omnes in quibus vocatum est no-
men meum. In gloriam enim meam paravi il-
lum, & fixi, & feci illum. Quod autem se-
quitur, *Et produxi plebem caecam, & oculi eo-
rum sunt caeci, & surdas aures habent*; non
potest eis ulla ratione congruere, quos in glo-
riam suam parasse se dicit. In his quippe
omnibus verbis, quae de uno hominum genere di-
cuntur, aliis personis priora, aliis posteriora
conveniunt. Apud Apostolum quoque quod in
parte populi agitur sub totius populi nuncupa-
tione narratur, (i) & in reliquis plenitudo
confe-*

(a) In Mf. Jol. deest hic *numquid*. Post pauca
pro *reformer*. Cambram. Mf. *reformer*.

(b) Sic Mf. Camb. & Jol. & edit. Leonis. Alii.
Dicente enim.

(c) In Mf. Jolensis non est vox *hac*, *cito*.

(d) Verbum substantivum est additum ex editio-
ne Leonis.

(e) Sic Mf. Camb. & Jol. & edit. Leonis. Editi
nolunt, *ex isdem iustificabantur fide quidam*...

videntur.

(f) Mf. Camb. & Jol. & editio Leonis, *Haec
regulam*.

(g) Sic Mf. Camb. & Jol. Editi alii, *Educam...*
traham illuciferum.

(h) Mf. Camb. *vetare*... & ab Occidente.

(i) Ita Mf. Cambram. & Jolensis. Quos ipsi
videtur quae infra ex Apostolo citantur. Et in hoc
tempore reliquiae secundum discretionem gratia factae
sunt, Editi nostri & Leo novus, reliquiae. Quae vo-
ce recipitur forte aliud, *Reliqui mei dec.*

confiteretur. Cum enim de Iudeorum obsecratione dixeretur, quosdam ex ipsis gratia salvos fieri demonstraret, Dico ergo, inquit, Numquid (a) repulsi Deus populum suum? Absit. Nam & ego Israelita sum, ex semine Abraham, de tribu Benjamin; non repulsi Deus plebem suam quam praeferit.

Plebs ergo preclata, plebs non repulsa, hi sunt qui in Christo iustificati sunt. Et quod de omni Israele dici videtur, in his tantum quos sibi gratia electio reliquos fecit, ostenditur, sicut sequentia Apostolici sermonis enarrant. Adjungit enim & dicit, An nescitis in Elia quid dicit Scriptura, quemadmodum interpellat Deum adversus Israel? Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & querunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum divinum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curaverunt (b) genu Baal. Sic ergo, inquit, & in hoc tempore relictus secundum electionem gratia (c) factus sum. Si autem gratia jam non est gratia. Non ergo omnis Israel reprobus, nec omnis electus est; sed parte excitas (d) voluntaria avertit, partem sibi (e) illuminatio gratuita reservavit: & tamen ita de eis sermo habetur, ut in his qui pereunt, & in his qui salvi sunt, nulla totius generis videatur facta discretio.

Nam cum legitur, Secundum Evangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem autem (f) dilecti propter patres; ita locutio sonat, tamquam eisdem dicat dilectos, quos dixit inimicos. Sed hanc caliginem Apostolus ipse detorsit, dicendo, Quia cecitas ex parte in Israel contrivit: ut unum genus in duas species intellexeremus esse divisum, & omnem hominem, omnem plenitudinem, omnem Israel non semper ad universalitatem, sed plerumque ad partem esse referendum.

CAPUT XI.

Quod Scriptura de diversorum temporum hominibus loquitur, quasi de ejusdem temporis generatione.

Inter has autem formulas locutionum, etiam illam in Scripturis dictionem debemus advertere, qua id quod ad diversorum temporum homines pertinet, ita (g) promittit, quasi

de una & ejusdem aetatis generatione dicitur. Sicut est quod sanctus Petrus Apostolus scribens sui & futuri temporis gentibus, ait: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus adquisitivus; ut virtutes annuntiis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum: qui aliquando non populus, (h) nunc autem populus Dei, qui non consecutus misericordiam, nunc autem misericordiam consecutus. Numquid cum hac praedicarentur, adhuc illi homines permanebant, quos omnes Deus in praeteritis generationibus dimiserat ingrediti vias suas; & iidem ipsi, qui prius traditi fuerant voluntatibus suis, (i) nunc de tenebris vos vocavit in lumen admirabile vocabantur? Nonne illi jam desecerant (k) in ignorantia sua, jam in hoc mundo non erant, nec ab errore ad veritatem reditus olim mortuis suppetebat? (l) Et tamen quod post multa saecula agebat gratia in posteris impiorum, sic loquendi consuetudo peritavit, ut ipsi videantur nunc eligi, qui prius fuerant derelicti. Pertinent autem haec non ad eandem homines, sed ad ejusdem (m) generis homines: & vocatio quae illis prope mundi finem, ad praeteritum non recurrit aetatem. Ita modo quodam & ipsi & non ipsi sunt, de quibus & quibus ista dicuntur; dum in aliquo (n) specialia a generalibus non dividuntur, in aliquo vero a communibus separantur.

CAPUT XII.

Quod illud Apostoli, Vult omnes homines salvos fieri, de omni genere hominum intelligitur.

SED cum haec legerint vel audierint qui amant calumnia certamina, dicent nos per hujusmodi disputationes Apostolo contradicere definiti, quod Deus omnes homines velit salvos fieri, (o) & in agnitione veritatis venire. Quam particularem verborum Apostoli, ita nos integre pleneque suscipimus, ut nihil ei de praecedentibus live subiectis, quae ad ipsam pertinent, subtrahamus. Quoniam, ut cetera divinarum eloquiorum testimonia sequeremur, hic locus sufficit ad evacuandum quod calumnie obijciunt, & ad defendendum quod imple distentur. Scribens itaque ad Timotheum (p) Paulus apostolus, ait; Obsecro igitur primo

(a) In Mf. Camb. hic & infra, repulsi.

(b) Mf. Jol. & Camb. & Leonis editio, genu ante Baal. Editi, genu Baal. Juxta Graecum Apostoli, & & &, ante inimicum scilicet de qua 4. Reg. 10.

(c) Sic Mf. Jolienensis conformiter Graeco Apostoli, ubi vox hac salve omittitur. Quam post vulgatum habet Leb novus, & Editi ac Mf. Camberon. ubi secundum electionem loco hujus, per electionem, quod Editi Prosperiani praeferebant.

(d) Haec vox voluntaria desit in Mf. Thuan. Camberon. & Jol.

(e) In ora Dusc. & sequentium editionum, illuminantur.

(f) Mf. Camb. & Jol. & Leo addunt, Dei. Quae vox subscilicet in textu Apostoli, non exprimitur.

(g) Ita Mf. Camb. & Leo novus. Alii, promittitur. Non tam bene.

(b) Mf. Jolienensis, solus, non populus Dei.

(i) Mf. Jolienensis omittit vocem hanc, nunc. Editio vero Leonis non omittit hac voce, pro vocabantur, habet vocabatur.

(k) Haec verba, in ignorantia sua, ex Mf. Thuan. addita jam alias in Leonis, desunt in Camb. & Editis. Pro quibus Mf. Jol. in ignorantia sua. Nec male si spectetur summa dignitas Christiani populi verbi Petri Apostoli paulo ante citatus expellat.

(l) Emendatum ex Mf. Jolien. & Camber. & Leone, cum Editi nostri habuerunt, Et tamen quod post multa saecula gratia in posteris impiorum sit, loquendi consuetudo peritavit.

(m) Ita Mf. Camb. & Jolienensis. Alias, generis.

(n) Sic Mf. Camb. & Jol. cum Editi. Leonis.

(o) Alii, in aliquo speciali.

(p) Mf. Camb. hic & infra, & ad agnitionem.

(q) Mf. Camb. & Jol. addunt hic, magnifici gentium.

CAPUT XIII

omnium fieri obsecrationes, populationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro re-
gibus, & omnibus qui in sublimitate sunt: ut
quietam & tranquillam vitam agamus in omni
pietate & castitate. Hoc enim bonum est &
acceptum carum (a) salvatore nostro Deo, qui
omnes homines vult salvos fieri, & in agniti-
onem veritatis venire. Unus enim Deus, & unus
mediator Dei & hominum, homo Christus Je-
sus, qui dedit redemptionem semetipsum pro
omnibus.

De hac ergo doctrina apostolicæ regulæ, quæ Ecclesiæ universalis imbutur, nec in diversum intellectum nostro evagamus arbitrio, quod (b) ipsa universalis Ecclesiæ fœdatis, requiramus, quia nihil dubium esse poterit in præcepto, si obedientia concordet in illo. Præcipit itaque Apostolus, immo per Apostolum Dominus, ut loquatur in Apollote, heri oblationes, et populationes, gratiarum actiones, per omnes hominibus, pro regibus, ac pro his qui in sublimitate sunt. Quam legem supplicationis ita omnia, Sacerdotes, et omnia fœdalem deus concorditer tenet, ut ipsa pars mundi sit, in qua hejusmodi orationes non celebrentur a populis Christianis. Supplicat ergo ubique Ecclesiæ Deo, non solum pro sanctis et in Christianis jam regeneratis, sed etiam pro omnibus in fidelibus et inimicis crucis Christi, pro omnibus laborum cultoribus, pro omnibus qui Christum (d) in membris ipsius præsequuntur. Pro Judæis quorum excitati lumen evangelii colunt, pro hæreticis schismaticis, qui ab unitate fidei & caritatis alieni sunt. Quid autem pro his petit, nisi ut relictis erroribus suis, convertantur ad Deum, accipiant fidem, accipiant caritatem, & de ignorantie tenebris liberati, in actionem veniant veritatis? Quod quia ipsi præstare sibi nequeunt, male contenti tamen pondere oppressi, & diaboli vinculis alligati, quæ deceptiones suas evincere valent, quibus tam perniciter infrahunt, ut quantum amanda est veritas, tantum diligant falsitatem: misericors & iustus Dominus pro omnibus sibi vel hominibus supplicat: ut cum vi decens de tam profundis malis innumeros eruat, non ambigamus Deum prelitisse, quod ut præstaret oratus est; & gratias agentes pro his qui falsi sunt, speremus etiam eos, qui (e) eundem illuminati sunt, eodem divine gratiæ opere extimendos de potestate tebrarum, & imperii Dei, prius quam de hac vita exeat transferendos.

S. Profet. Tom. I.

Secreti illius profunditas, quo Dei salvantis gratia aliquos pro quibus Ecclesia orat preterit, nobis in hac vita patere potest.

Quod si aliquos, sicut videmus accidere, salvantia gratia preterit, & pro eis oratio Ecclesie recepta non fuerit; ad occurrendam divinae iustitiae referendum, & agnoscendum (1) secreti huius profunditatem nobis hac vita patere non posse. Ex parte enim filius, & ex parte prophetas, & videmus res per speculum in enigmate. Nec sapientes nec aut scientiores beatissimi Apollonio lunus, qui cum de gratie potentia disputaret, magnorum myseriorum ingressus arcuum, ite quoque impossibile erat enarrare, fuccubuit. Cum enim dixisset, Nole enim cum ignoreare, fratres, myseriorum nos, ut non sitis vobis ipsi sapientes etiam quia tacitis ex parte in Israel contigit, docere possitque gentium intrare, & est omnis Israel salus scripta; sicut scripsi, est, Penet ex Sion, & c. (2) etiam & non impetierat ad Jacob & hoc illis se testantem, cum abhorrere peccata eorum. Secundum Evangelium quidem omnino propter hoc secundum rationem dilecti propter patrem. Sicut penitentie eius forma & vocatio Dei. Sicut enim aliquando nos non credidit Deo, & nos autem misericordiam concessit, & propter illius in incredulitatem, ita & ipsi nos non credidimus in misericordia, ita & ipsi misericordiam concessit. Concessit enim Deus omnia (1) in credulitate, ut omnium miseretur. Cum ergo hanc divinorum operum mysteria supra mentis hunc intelligentem excellentia liquor mentis fux profunderet excessu; toram exquodam rationem tranquillitatem (2) in stuporem & admirator eorum que protulerat, exclamavit dixit, O altitudo incomprehensibilis sapientie & scientie Dei! Quam inconprehensibilis sunt intelligentie & investigabiles viae eius! Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliaris eius fuit, aut quis prior delictis illius, & retributor ei fuit. Quam ex ipse, & per ipsum, & in ipso facta omnia. Ipse gloria in secula. (1) Amen. Premissa enim dicens affectu locum dabat multo modae quaestioni, ut (2) variaret per tot populos ac tempora gratiae Dei causa querebatur. Cui felicitate antecessoribus feculis dignitate effluens, cumque interdi vixisset, vixit tandem in

Quel pre-
zzo. Fache-
ra non co-
audantur
pro omni-
bus, ad oc-
culta Dei
pollicia re-
ducantur.
L. G. 1. 1. 1.
11. 11. 11.

[illegible]

654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000, 1001, 1002, 1003, 1004, 1005, 1006, 1007, 1008, 1009, 1010, 1011, 1012, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1037, 1038, 1039, 1040, 1041, 1042, 1043, 1044, 1045, 1046, 1047, 1048, 1049, 1050, 1051, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056, 1057, 1058, 1059, 1060, 1061, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1082, 1083, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093, 1094, 1095, 1096, 1097, 1098, 1099, 1100, 1101, 1102, 1103, 1104, 1105, 1106, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1127, 1128, 1129, 1130, 1131, 1132, 1133, 1134, 1135, 1136, 1137, 1138, 1139, 1140, 1141, 1142, 1143, 1144, 1145, 1146, 1147, 1148, 1149, 1150, 1151, 1152, 1153, 1154, 1155, 1156, 1157, 1158, 1159, 1160, 1161, 1162, 1163, 1164, 1165, 1166, 1167, 1168, 1169, 1170, 1171, 1172, 1173, 1174, 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1183, 1184, 1185, 1186, 1187, 1188, 1189, 1190, 1191, 1192, 1193, 1194, 1195, 1196, 1197, 1198, 1199, 1200, 1201, 1202, 1203, 1204, 1205, 1206, 1207, 1208, 1209, 1210, 1211, 1212, 1213, 1214, 1215, 1216, 1217, 1218, 1219, 1220, 1221, 1222, 1223, 1224, 1225, 1226, 1227, 1228, 1229, 1230, 1231, 1232, 1233, 1234, 1235, 1236, 1237, 1238, 1239, 1240, 1241, 1242, 1243, 1244, 1245, 1246, 1247, 1248, 1249, 1250, 1251, 1252, 1253, 1254, 1255, 1256, 1257, 1258, 1259, 1260, 1261, 1262, 1263, 1264, 1265, 1266, 1267, 1268, 1269, 1270, 1271, 1272, 1273, 1274, 1275, 1276, 1277, 1278, 1279, 1280, 1281, 1282, 1283, 1284, 1285, 1286, 1287, 1288, 1289, 1290, 1291, 1292, 1293, 1294, 1295, 1296, 1297, 1298, 1299, 1300, 1301, 1302, 1303, 1304, 1305, 1306, 1307, 1308, 1309, 1310, 1311, 1312, 1313, 1314, 1315, 1316, 1317, 1318, 1319, 1320, 1321, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326, 1327, 1328, 1329, 1330, 1331, 1332, 1333, 1334, 1335, 1336, 1337, 1338, 1339, 1340, 1341, 1342, 1343, 1344, 1345, 1346, 1347, 1348, 1349, 1350, 1351, 1352, 1353, 1354, 1355, 1356, 1357, 1358, 1359, 1360, 1361, 1362, 1363, 1364, 1365, 1366, 1367, 1368, 1369, 1370, 1371, 1372, 1373, 1374, 1375, 1376, 1377, 1378, 1379, 1380, 1381, 1382, 1383, 1384, 1385, 1386, 1387, 1388, 1389, 1390, 1391, 1392, 1393, 13

9-2

Rev. 75.
U.S. GPO

Facilities
cost pro-
cesses.

Druck: 10
 1000-1000
 1000-1000

(a) Editi nostri entea, *salutari*. Mf. Camb. & Leo. *Salutare*. Mf. Tho. omittit. Deo.

(b) Editi Prosperiani & Mf. Jot. increbant pra-
positionem in, qua caret editio Leonis.

(c) Particulam, *et*, quae in editis Prosperi & Leonis habetur omittit M^c. Ioh. nec in loco Apostoli

supra relato legitur. Idemque hic addit &, ante
Præ resistit.

{d} Mf. Camb. in membris suis.

(7) *pat. Camu. non enim cum Leone. Atq. ben-
dum. Post aliquot verba autem idem Mf. cum Jo-
henni & Leone, ut in textu; cum Edisi Prospertiani
habeant ut in regnum Dei, priusquam de hac ver-
sione, transferantur.*

(f) Mf. Camb. & Jol. omittunt r/ß : & Lee

(g) M. Camberon. *impossibilia erant enarrati.*
(h) M. Iohannis. *erant et mutati.*

{i} Mf. fol. cum texta Græco Pauli, in incredulitatem.

(4) Editi, ad florem. Mf. Jol. & Leo. in florem.

(1) Hic vox *faculorum*, emittitur in Leone, nec est in loco Apostoli. eum habetur in Editis Pro-

(m) In Leonis editione, uerbo Mfjol. omittit.

Det. post. graviss.

race, qui divinis eloquiis erudiretur, excepto, & ad cognitionem veritatis electo; & cuius infidelitas locum tandem salvandis gentibus fecerit: tamquam si unus populus in fide sui generis permaneret, misericordia Dei (a) ceteris se nationibus prelatum non posset. Cur denique ipsi quorum diminutio salus (b) gentium est, ab obsecratione sua non liberentur, prius quam ingrediatur gentium plenitudo: quasi illuminari cum omnibus nequeat, qui omnes facta omnium gentium adoptione, salvandi sunt? Aut quomodo omnis Israel, sub lata obsecratione salvandus sit, cujus innumerabilis multitudo in sua infidelitate deficiens, (c) ad tempora salvandis promissa non pervenit. Vel quomodo ipsarum gentium, quarum (d) prius non est facta vocatio, dicatur nunc ingredi plenitudo: cum tot promissæ ætatis & conditionis hominum millia in omnibus nationibus quæ sunt sub celo, sine Christi justificatione moriantur? Sed horum mysteriorum iudiciorumque causas prius & doctus magister maluit ad altitudinem divinarum sapientie Dei scientieque suspendere, quam iulitumque veritatis & misericordissimæ bonitatis subtrahere ab humana cognitione secretum remerari inquisitione discutere; nihil omittens de his quæ non oportet ignorari, nihil contrariis de his quæ non licet sciri.

CAPUT XIV.

Multi esse in dispensatione operum divinorum, quorum causis latentibus, soli monstrantur effectus.

MULTA enim sunt in dispensatione divinorum operum, quorum causis latentibus, soli monstrantur effectus, ut cum patet quod peritur, non patet cur geratur; negotio in medium deducto, & in occultum ratione subducta: ut in eadem re & de inenarrabilibus præsumptio comprimitur, & de manifestis falsitas refutetur. Neque enim si nescio cur ille Græcus creatur, hic barbarus, iste in divitiis, illa in egestate nascatur; hunc valida proceri corporis pulcritudo sublevet, illum debili membris exilitas contrahat deformet: ille a catholicis eductus, in veritatis cusculis nutritur, ille hæreticorum progenies, cum ipso læste matris hauriat virus erroris; si denique mille alias differentias in habitu corporum, in qualitatibus animorum, in (e) conditione temporum, in more regionum judicare non possum; ideo quod omnium horum Deus sit conditor atque ordinator ignoro. Qui utique singulorum

hominum ita & corpora creavit & spiritus, ut præter illam securitatem ex uniuersisque studio voluntariam diversitatem, ipsa conditionis exordia dissimillima numerositate variaret. Turbarent autem nos, & in diversum distraherent multæ vaniloquorum opiniones, qui de incognoscibilibus (f) definire inconvenientia præsumperunt, & has originales inæqualitates latis (quæ nulla sunt) & sideribus deputarunt; nisi certissima notitia teneremus, Deum Creatorem de elementis (g) originalibus, prout vult, vas unumquodque formare, & unam naturam animarum; & eam naturam corporum, placitis sibi temperare mensuris. Quæ utique opera Dei humane intelligentiæ (h) non subtraherentur, si innotescere debuissent; & manifestaretur cur ita quidque fieret, ois, quod ita fieret, scire fulcree.

Dicit Dominus ad Moysen, *Quis dedit eis homini, & quis fecit matrem & nos audientem, videntem & cæcæ? Nonne ego Dominus Deus?* Et per Isaiam; *Nonne ego secundum & sterilem feci, dicit Dominus?* In libro Ecclesiastico legitur, *Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas a Deo sunt.* Et Job dicit, *Abundant tabernacula præparavit, & audientem provocant Deum;* cum ipse desiderat omnia in manibus eorum. Et idem de omnium rerum humanarum profectu & defectu disputans, & omnes mutationes ad iudicia Dei referens: *Apud ipsum est, inquit, sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam.* Si destruxerit, (i) nemo est qui aedificet; si incluserit hominem, nullus est qui aperiat. Si contuleris aquas, omnia siccabuntur; si emeriseris eas, subvertent terram. *Apud ipsum est fortitudo & sapientia; ipse novit & decipientem, & eum qui decipitur, adducit consiliatus in stultum finem, & iudicat in stuporem: baltum regum dissolvit, & præcepsit sunt reus eorum.* Ducit sacerdotes (k) inglorios, & optimates supplantat, commutat labium veracium, & doctrinam senum auferens, effundens despectum super principes, & eos qui oppressi fuerant relevans. Qui (l) revelat profunda de tenebris, & producit in lucem umbram mortis. Qui multiplicat gentes (m) perdit eas, & subvertit in integrum reseruat. Qui immutat cor principum terre, & decipit eos, ut frustra incedant per invium. Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quasi ebrios. Et iterum idem dicens voluntatem Dei irritam esse non posse: *Ipse enim, inquit, solus est, & nemo avertere potest (o) cogitationem ejus: & anima ejus quodcumque voluerit, hoc fiet.*

Dei consilia abscondita.

Hominem originem differentiam ordinat Deus occulte iudicat.

(a) Mf. Jolienfis: *ceteris se præbere*.
(b) Sic post textum Apostoli Mf. Jol. & Camberon. Alias, *gentibus est*.
(c) Mf. Jol. *ad tempora salutis*.
(d) Mf. Jol. *quorum prius, & post pauca, cum Mf. Camb. cum tunc*.
(e) Mf. Thuan. Camb. & Jol. *conditione*. Nec mox.
(f) Ita Mf. Thn. Camb. & Jol. ac Leo. editio. Eddi alias, *devenire in inconvenientia*.
(g) Sic habent Mf. Thuan. & Jol. Vulgari codices & Mf. Camb. *naturaliter*.

(h) Ita scriptum in Mf. Jolienfi & Camb. & Leon. Eddi alias *cognoscibilis esset*.
(i) Mf. Jolienfis, & nra est qui.
(k) Sic Mf. Camb. & Leonis editio. Alias, in *gloriosis*.
(l) Ita Mf. Camb. & Jol. & Leo. Alii *relevans*.
(m) Ita Mf. Camb. & Jol. *perdit eas ... reseruat*. Leonis editio. *perdit eas ... reseruat*. Postea Mf. Camb. & Leo. *decipit*.
(n) Mf. Camberon. *cogitationem*. Alii quidam codices, *cogitationem*.

CAPUT XV.

Quod pars hominum liberatur, adscribi non potest meritis voluntatum: veluti bonos elegerit gratia, malos praevertit.

Liberatur pars hominum, parte pereunte: & si hoc voluntatum meritis (a) voluerimus adscribere, ut malos neglexisse gratia, bonos autem elegerisse videatur; resiliat nobis innumerabilium causa populorum, quibus per tot saecula (b) nulla caelestis doctrinae annuntiatio coruscavit. Nec meliores fuisse eorum posteros possumus dicere, de quibus scriptum est, *Genitum populum, qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam; & sedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta est illis.* Et ad quos apostolus Petrus dicit, *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis illis qui de tenebris vos vocavit* (c) in tam admirabile lumine sumus: qui quondam non populus, nunc autem populi Dei; quorum aliquando non est meritis, nunc autem misetur. Nam ergo maioris minorum tributur quod non merere maiores. Par enim impietas & patres accusabat & filios, eademque ignorantia caritas omnes simul in eodem mergebat errore. Sed cur illorum non misetur? (d) horum sit miseretur Deus, quae scientia comprehendere, quae potest investigare sapientia? Laet discretio (e) illius ratio, sed non latet ipsa discretio. Non intelligimus iudicantem, sed videmus operantem. Quid calumniamus iustitiae occultae, qui gratias debemus misericordiae manifestae? (f) Laudemus & veneremus quod agitur, quia tutum est neire quod regitur.

CAPUT XVI.

Ex eo quod parvulorum alii ad aeternam vitam, alii ad mortem aeternam ante intelligentis usum hinc migrant, ostenditur inscrutabilitas divinarum iudiciorum.

Respice autem & ad universam multitudinem parvulorum, in quibus excepto illo quo in damnationem nascitur gens humana delicto, nec praestata possunt merita, nec futura ceteri. Omnes enim de quibus nunc loquimur, ante illum intelligentis usum, ante liberum voluntatis arbitrium, alii ad aeternam beatitudinem regenerati, alii ad perpetuam miseriam

transfere non renati. Si originalem culpam fateris, omnis numerus in reo est: si moralem innocentiam quaeris, omnis summa sine vitio est. Non invenit quod discernat humana iustitia, sed habet quod eligat inenarrabilis gratia Dei. In abscondito est consilium, sed non latet donum; (g) opus exsert pietas, causam obsecrat potestas. Sed tam indubitabile est quod non videtur, quam quod videtur; quia auctori manifesti operis, negari confessio etiam ignotae non potest aequitas.

CAPUT XVII.

Ex impiis, qui in extremis conversi salvantur, ostenditur & gratia fini meritis dari, & inscrutabile esse Dei iudicium.

Quod si (h) & ad illos dirigas mentis intuitum, qui longum agentes in flagitiis & scelibus iracem, sacramento baptismatis Christi in ipso vitae fine ransavantur, & sine ulla suffragio bonorum operum in regi caelestis honorum transferuntur, quo intellecto divinum iudicium comprehendere aisi ut indubitanter agnoscas gratuita esse Dei munera: & sicut nulla sunt tam detestanda facinora, (i) quae possint gratiae arce donum, ita nulla posse tam preciosa opera exillire, quibus hoc quod gratia tribuitur, per retributionis iudicium debeatur. Vilesceret enim redemptio sanguinis Christi, nec misericordia Dei humanorum operum praescriptiva succumbere, si iustificatio quae fit per gratiam, meritis praecedentibus deberetur, ut non munus largientis, sed merces esset operantis. Unde autem (k) probari posset, quod ad evacuandum originale peccatum nulla idonea esset industria; nisi & impii & facinorosi per lavacrum Christi assumerentur in regnum; agnoscerentque qui in sua iustitia gloriantur, quam nihil dignum agere possint adoptione filiorum Dei, si ad regenerationis (l) non pervenerint sacramentum; cum eadem quae sceleratissimi peccatores condicione teneantur, pares futuri in sanctificatione, (m) si adfuerit regeneratio, simul perituri, si cessaverit abusu? Si ergo etiam ex nequissimis in ipso vitae exitu gratia invenit quos adoptet; cum tamen multi, etiam qui minus nocentes videntur, doni huius (n) alieni sunt: quis hoc aut sine dispensatione Dei fieri, aut sine profunda dicat aequitate decerni? Quod unque non ideo iniquum est, quia occultum est; sed ideo aequum est, quia iudicium Dei esse non dubium est. Quod enim ab illis

G g 2

pendet

(a) Sic Mss. Cambroni. & Jol. cum Leone. A. illi, velimus.

(b) Mss. Jol. omisso nulla, caelestis doctrina annuntiatio non coruscavit.

(c) In Leone, in admirabile, ommissa particula tam, quam habent editi alii & Mss. Jol.

(d) Sic Mss. Jol. cum edit. Leonis. Aliis, & bonum sit miseretur.

(e) Ita melius ex Camb. & Jol. Mss. & Leone, quam in editis aliis: ipsa ratio.

(f) Mss. Jolentis folius, Laude & venerare quod agitur, quae tuum est neire quod regitur.

(g) Aliis editi, opus reus. Mss. Camb. & Jol.

& Leo, opus exsertis. In Mss. Thru. opus exsertis. Ibidem Mss. Camb. & Jol. infra ignota: ubi alii, & Leo, incognita.

(h) Mss. Jol. omisso &, ad illos dirigat.

(i) Sic Mss. Jolentis & edit. Leonis. Editi, quae possunt; minus bene.

(k) Mss. Camb. & Leonis edit. passim. Alii nostri codices, passim.

(l) Ita Mss. Jol. & Leon. edit. Alii, non pervenerunt. Mss. Camb. non pervenerunt.

(m) Mss. Jol. si adfuerit misericordia. Mss. Camb. si adfuerit misericordia.

(n) Mss. Jolentis, alieni sui.

Gratia non datur ex meritis.

Quod Deus quoniam facit, non convertit in ipso vitae exitu, alius meritis multo dedit, in aequitate est.

Cor Domini quoniam datur, non convertit in ipso vitae exitu, alius meritis multo dedit, in aequitate est.

Julianus non indicat in solitudine parvulorum.

CAPUT XVIII.

pendet arbitrio, qua sententia judicari debeat, prius quam iudicetur, incertum est: cum autem res ad finem suum venerit, nemini liberum est de exitu conquiri; quia certissimum est nihil aliter Deum facere debuisse quam fecerit. Qui multimodis vocationis varietatem, ad unam gratiam pertinentem, etiam illa regula Evangelicæ comparationis adhibuit, qua ostendit patrem familias diverso tempore conducentem operarios vineæ sub passione denarii, (a) (quo vitæ æternæ significatur æqualitas.) Ubi sine dubio hora undecima introiit in vineam, & totius diei operarii (b) aggregati, illorum, de quibus nunc loquimur, præsertim sortem, quos ad commendandam gratiæ excellentiam, in defectu diei & conclusionis vitæ divina indulgentia (c) muneratur, non labori pretium solvens, sed divitiis bonitatis suæ in eos, quos (d) sine operibus elegit, effundens; ut etiam hi qui in multo labore sudaverunt, nec amplius quam novissimi acceperunt, intelligant, donum se gratiæ, non operum acceptum præcedere. Unde si & nos adversum patrem-familias murmuramus, eo quod novissimos (e) vocati totius diei operarii coexistunt, nec amplius multa opera quam peme nulla mercentur; dicitur nobis quod uni eorum responsum est, *Amice, non facio tibi injuriam. Nunc ex denario convenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade. Volo autem & huic novissimo dare sicut & tibi. Aut non licet mihi de re mea facere quod volo?* (f) *Aut oculis tuis negamus est, quia ego bonus sum?* Certe huic calumniatori injusta videbatur hæc largitas; & quid eruditionis reulit? quid rationis accepit? Non est ei dispensationis (g) hujus revelata justitia, nec ad inspectionem secreti latentis admittus est: sed ut a discutendis Dei judiciis absterent, opposita est ei bonitas miserantis, & volentis potius: quasi illi & ab Apostolo diceretur, *O homo, tu quis es qui respondas Deo? Numquid dixit figmentum ei qui se fixit? Quare nos fecisti sic?*

Gratiæ, sine qua bona merita esse nequeant, non accipitur a quovam, nisi ex Dei voluntate, sine meritis.

Omibus ergo hominibus cujuslibet (h) gentis & generis, cujuslibet conditionis & ætatis, causa precipiendæ gratiæ voluntas Dei est, apud quam ratio electionis abscondita est, ab ea gratia incipientibus meritis quam accipere sine meritis. Quæ si possent bona esse sine gratia, non diceretur, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu-sancto, non intrabit in regnum celorum*; &, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis sanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis*; sed diceretur, *Nisi quis fueris iustus & bonus, beatus in æternum esse non poterit*. Nec opus esset per aquam & Spiritum renasci, si per mandatum sufficeret erudiri. Et evacuaretur fides, quæ credit per baptismum omnia peccata dimitti, si gratia non malis & impiis, sed bonis & rectis diceretur impendi. Origene itaque veræ vitæ, veræque justitiæ in regenerationis est posita sacramenta; ut ubi homo renascitur, ibi etiam ipsarum virtutum veritas oriatur; (i) & incipians ad perpetuum gloriam proficere per fidem, qui vix ad temporalem vix laudis poterant pervenire mercedem. Sive enim judicij legis scientia tumens, sive Græcus studio sapientis naturalis inflatus, prius quam iustificetur per fidem Christi, conclusus est sub peccato: & si in ipsa (k) infidelitate perliterit, ira Dei manet super eum, illa scilicet in Adæ prævaricatione contracta, de qua Apostolus loquitur dicens, *Et vos cum essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundum hujus, secundum principem potestatis aeris hujus, spiritus qui nunc operatur in (l) filios dissidentie, in quibus & nos aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis & cogitationum, & eramus natura filii iræ, sicut & ceteri. Et iterum, Qui erat*

(a) Verba his signis () inclusa non omnibus propter Editorum Propter & M. Jolienis auctoritatem. De quibus jamjam juvat Leonis operum editoris & illustratori non præterire. Exemplaria encycli (art) addunt continuo: *Upro vitæ æternæ significatur æqualitas*; & *littera sequenti ubi nunc habemus: totius diei operarii aggregati, eadem habuerunt: totius diei operarii exequantur. Quorum hoc dixerunt, illud addunt nobis videtur, ad mentem Iovinianæ heretici, qui ait sanctus Hieronymus de re lib. 11. *adversus ipsum, omnia premia beatorum paria esse conveniebant. Codices enim Camb. & Thaurici nihil amplius habent quam editio nostra (que hæc prætermittit) & certe doctus noster parabolum istum ex æqualitate denarii paraboli affirmat: immo de mercede electis in celo solvenda non verum quidem; sed satis est, ut ex illa parabola, commendat gratiæ excellentiam quam in conversatione vitæ mortalium impetrat famulus Patre-familias, & multimodis vocationis varietatem ad unam justificationis gratiam pertinentem, ut etiam hi qui in multo labore sudaverunt, nec amplius quam novissimi acceperunt, intelligant donum se gratiæ, non operum accepisse mercedem. In quo non æqualitas gloriæ, sed gratiæ gratia ab**

re consideratur. Quam sensum parabola hujus gravissimum est, & contextus magis confirmat probat Cura, Janusius Gandavensis Episcopus capitulo 10. Commemorari in Concordiam Evangelicam.

(b) Editi alias, *requeat*: de quo nota superior. M. Jol. & Camb. & Leo: *aggregati*.

(c) Alias editi, *numerantur*. M. Jol. & Camb. & Leo: *addunt, munerantur*.

(d) M. Jolienis solus, *sine operibus legis*. Alii omnes non habent vocem hanc legi.

(e) M. Jolienis, *vocatus totius diei operarii requeantur*. M. Jol. ut in textu, dicitur quod requeantur, pro consequuntur habet.

(f) M. Jolienis, *de oculis tuis*.

(g) M. Jolienis, *carere voce, hujus*.

(h) M. Jolienis, & Jol. & edit. Leonis addunt hæc, *gentis &*.

(i) Editi Prosperiani alii, & incipiunt. M. Jol. Camb. & Jol. cum edit. Leo: & incipiunt. Eadem editio Leonis posita, *que vix, intelligit virtutis* Codices nostri qui vix, scilicet homines.

(j) Sic corrigimus ex M. Jolienis & Jol. ad Leone. Alias, *infidelitate*.

(k) M. Jolienis, & Jol. *justa Græcum, in filijs*. Alii, ut Vulg. *in filijs*.

eratis illo tempore sine Christo, alienati a conversatione Israel, & hostes testamentorum, promissionis ipsam non habentes, & sine Deo in mundo. Et iterum, Eratis aliquando tenebris, nunc autem lux in Domino. Et iterum, Gratiis agentes Patri, qui dignos nos fecit in partem fortis salutarum in lumine, qui eripuit nos de (a) tenebris & potestate tenebrarum, & transfudit in regnum Filii dilectionis sue. Et iterum, Eramus enim & nos aliquando insipientes, increduli, errantes, perverentes defeceritis & voluplatibus variis, in servitute & invidia agebant, odibiles, odientes invicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit Salvatoris nostri, non ex operibus iustitia qua facimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis (b) Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ut iustificati gratia ipsius, heredes simus secundum spem vite aeternae.

CAPUT XIX.

Qualis sit natura sine gratia.

ET ut brevissime pateat, qualis sit natura humana sine gratia, dicat Judas apolloius, quid agat vel ignorantis imperitorum, vel doctrina sapientium. Hi autem, inquit, quicumque quidem ignorant blasphemant; quicumque autem naturaliter (c) velut muta animalia norant, in his corrumpuntur. (d) Dicat etiam vel verbis Zachariae Evangelista Lucas, ante illuminationem gratia in qua humanum genus nocte versetur, & de quibus ignorantia tenebris Dei populus eruat. Et tu, inquit, puer, Propheta Altissimi vocaberis: praebis enim ante faciem Domini parare vias ejus: ad dandam scientiam salutis populo ejus, in remissionem peccatorum istorum: propter viscera misericordiae Domini, in quibus visitavit nos Oriens ex alto, lucere his qui in tenebris & in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

CAPUT XX.

Viscera misericordiae Domini ad omnium nationum impendit salutem, omnesque salvat: & tamen etiam verum est quod testimonium ejus nemo accipit.

Hæc autem viscera misericordiae Domini non ad unius tantum populi redemptionem, sed ad omnium nationum impendit salutem, dicente Evangelista, Quia Jesus (e) mor-

tuus eras pro gente: non tantum pro gente, sed etiam ut filius Dei dispersos congregaret in unum. Hoc enim agit illa vox Domini, quæ per quamdam pietatis tubam totum terrarum orbe resonantem, ((f) omnes homines & inu-
tat & convenit. Nam cum dixisset, Cogitavi
tibi, Pater, Domine celi & terra, quia abs-
condisti hæc a sapientibus & prudentibus, &
revelasti ea parvulis. Ita Pater, quoniam sic
beneficentia est ante te; addidit, Omnia mihi
tradita sunt a Patre meo, & nemo novit
Filius nisi Pater, neque Patrem (g) qui novit
nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.
Et deinde adjecit, Venite ad me omnes qui la-
boratis & onerati estis, & ego vos reficiam.
Tollite jugum meum super vos, & discite a
me, quia mitis sum & humilis corde, & in-
venietis requiem animabus vestris. Jugum enim
meum suave est, & onus meum leve est. Joan-
nes vero Baptista in Evangelio Joannis propheta-
tico Spiritu protestatur dicens, Qui de celo ve-
nit super omnes est, quod vidit & audivit tes-
tificatur, & testimonium ejus, nemo accipit;
Qui accipit testimonium ejus, (h) significat
quoniam Deus verax est. Igitur quantum attinet
ad humani generis cecitatem, longa ignorantia
& superbia nocte contractam, venit in hunc
mundum Creator mundi, & mundus cum non
cogitavit: Lux lucet in tenebris, & tenebre
eam non comprehenderunt; Qui super omnes est,
quod vidit & audivit, testificatur, & testi-
monium ejus nemo accipit. Sed quia non frustra
Deus Dei Filius venit in mundum, & dedit se-
metipsum pro omnibus, & mortuus est non tan-
tum pro gente, sed etiam ut filius Dei disper-
sos congregaret in unum; & universis dicit,
Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis,
& servato sibi inconoscibilis electionis arbi-
trio, dat sui Patrisque notitiam, quibus (i)
eum voluerit revelare: omnes filii lucis,
promissionis, filii Abraham, filii Dei, genus ele-
ctum, regale sacerdotium, veri Israelitæ, præ-
cogniti & præordinati in regnum Dei, qui eos
vocavit non solum ex Judæis, sed etiam ex gen-
tibus, testimonium ejus qui de cælo venit ac-
cipiunt: (k) significantes quia Deus verax est, id
est, expresse significantes in sui salvatione quon-
iam Deus verax est, implet & perficiens quod
promisit Abraham omnium gentium patri: qui
pollicente Deo quod hæres futurus esset mundi,
non hesitavit dissidentia, sed confortatus est fi-
de, & dux gloriam Deo, & plenissime sciens,
quoniam quod promisit, potens est & facere.
Quis autem tam alienus est a fide Abraham,
quis tam degener ab universarum gentium pa-
tre, qui promissionem Dei aut non impleri,
aut ab alio præter eum qui promissit, dicat im-
pleri?

G g 3

pleri?

(a) Hæc duo, tenebris &, etsi habentur in omnibus libris nostris, tamen non leguntur in utroque textu Epistolæ Apostoli.

(b) Mss. Cambron. hic addit, renovationis: quod vox nec abest a textu Apostoli.

(c) Mss. Cambron. velut muta animalia.

(d) Mss. Cambron. & Jol. Dicit autem.

(e) Editi alius, mortuus erat. Melius Mss. Camb. & Jol. cum Leone, iuxta textum Evangelii, mor-
tuit erat Leo polica, & non tantum.

(f) In Leonis editione omittitur, omni; quoniam
vocem codices Properi non omittunt.

(g) Mss. Joannis, quoniam novit.

(h) Editi Duac. & Colon. significavit.

(i) Mss. Camb. & Jol. cum voluerit revelare.

(k) Sic in editione Leonis, & supra legitur. At
editi nostri hic, significantes. Præsertim notandum
patet, quia vox significat: per expresse significantes ex-
ponitur polica.

Mat. 22.
20. & 36.

Joan. 1. 32.
12. & 31.

Joan. 2. 22.

12. 12.

Joan. 3. 31.

12.

Deus quod

vult ut de

dem addit.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

Joan. 3. 32.

12.

pleri? Ille quidem iter mendax: Deus autem est verax, & omnis qui accipit testimonium ejus, hoc signat, hoc indicat, quod per lucem illuminantem factus est videns, factus (a) obediens, factus intelligens: sicut Joannes Evangelista testatur dicens, *Scimus quia (b) mandatum totum in maligno posuit est, & scimus quia Filius Dei venit, & dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, & sumus in vero Filio ejus.*

CAPUT XXI.

Non esse scrutandum, cur Deus alios eligit, alios non eligit, sicut nec, cur antea omnibus gentibus pratermissis, unum Israelum elegit.

SI vero queritur cur Salvator omnium hominum non omnibus dedit hunc sensum, ut cognoscerent verum Deum, & essent, id est, permanerent in vero Filio ejus: quamvis etiam nullis hominibus opem gratiae in totum fuisse subtraham (de quo plenius (c) in sequentibus differemus): tamen ita forte hoc velatum sit, sicut illud absconditum est, cur (d) antea, omnibus gentibus pratermissis, unum populum sibi, quem ad veritatis cognitionem erudiret, exceperit. De quo judicio Dei si non est conquerendum, multo minus de hoc quod cum electione omnium gentium geritur, murmurandum est. Quae enim Deus occulta esse voluit, non sunt scrutanda; quae autem manifesta fecit, non sunt (e) negligenda: ne & in illis illiciti curiosi, (f) & in illis damnabiliter inveniuntur ingrati. Non autem ignoramus esse quoddam tam inconsideratæ presumptionis, & tam superbiae arrogantiae; ut quod præcipuum magister gentium, non ab hominibus neque per hominem, sed divinitus eruditus, supra mentium scientiæ suæ longe & alte remotum esse confessus est, audeant falsi hominis temerare doctrinam; & nihil illic occultum, nihil velint esse secretum, ubi Apostolus non quid sentiendum esset aperuit, sed quid non scrutandum esset ostendit. Nullis etenim (quod supra jam diximus) studiis, nullis ingeniis indagare concessum est, quo judicio, quoque consilio Deus incommutabiliter bonus, incommutabiliter iustus, semper præcibus, semper omnipotens, ideo omnia in incredulitate (g) conclusiverit, ut omnium miseretur; & tamen illis sacculis, quibus unum Israelum erudiebat, innumerales populos impiorum illuminare distulerit; & nunc eundem Israelum, donec universitas gentium introcat, obsecrare esse patiatur, perentem in tot millibus nascentium atque morientium, & salvandum in eis quos mundi finis invenit. Quo mylerio toto Scripturarum corpore dila-

tato, innuit quidem nobis quid factum sit, quid fiat, quidve faciendum sit; sed quare ita fieri placeant, ab humanæ intelligentiæ contemplatione subtraham.

CAPUT XXII.

Eos qui discretionem qua Deus alios eligit, alios non eligit, ad merita referunt voluntatis humanæ, docere neminem gratis, sed ex retributione salvari; & ex parvulis aperte conulari.

Isti autem qui nescire aliquid erubescunt, & per occasionem obscuritatis tendunt laqueos deceptionis; omnem discretionem qua Deus alios (h) eligit, aliisque non eligit (multi enim (i) sunt vocati, pauci autem electi) ad merita humanæ referunt voluntatis, docentes scilicet neminem gratis, sed ex retributione salvari: quia naturaliter omnibus sit infirmum, ut si velint, possint veritatis esse participes, eisque affluere gratiam, a quibus fuerit expedita. Quæ definitio, ut interim de gratiæ veritate taceatur, de his videtur aliquam olentare ratiunculam, qui libero utuntur arbitrio. De parvulis vero, quibus sine ullo bonæ voluntatis merito in originali vulnere cum exteris mortalibus causa communis est, nihil potest expolitio- nis (k) afferri, quæ doceatur cur illi salvi fiant renati, illi pereant non renati, sub illius providentia & omnipotentia, *In ejus manu est anima omnis viventis, & spiritus universæ carnis hominis:* & cui dicitur, *Breves dies hominis sunt, numerus dierum ejus apud te est.* Non autem puto illos voluntatum patronos simplicitate illorum tam impudentes uluros, ut aur (l) fortuito illa dicant accidere, aut non renatos asserant non perire. Aperte enim aut cum Pelagianis transfusum in posteros Adæ negare peccatum. Fato autem non baptizari parvulos, nec Pelagianis poterunt dicere: sed quia eos liberos a peccato ausi sunt proferri, meruerunt damari. Cum autem de discretionem omnium hominum quæstio ventiletur, & ab omnibus hominibus parvuli nequeant separari, simulque de totius ætatis hominibus Veritas dixerit, *Filius hominis venit querere & salvare quæ perierat;* frustra profunditatem inscrutabilis gratiæ per liberum arbitrium conatur aperire, qui causam electionis in eorum constituit meritis qui eliguntur. Et cum multa de majorum voluntate ac judicio inepta & falsa protulerint, in parvulorum tamen discretionis deficiunt; nec possunt de ejus quæstionis ratione reddita gloriam, quæ de omnibus (m) hominibus tractatur, & non de omnibus expeditur.

CA-

(a) Editi, factus est obediens, factus est intelligens. Verbum substantivum utroque constituit in Mf. Jolienis & Leone.
(b) Mf. Jolienis, mandatum omnis ... & dedit.
(c) Mf. Jolienis, in conquestibus.
(d) Vox hæc, antea, abest a Mf. Jolienis & Leone.
(e) Mf. Camb. & Jol. cum Leone, negligenda. Ceteri, neganda.

(f) Mf. Jol. & in his.
(g) Mf. Camberon, dimiserit.
(h) Quæ editio & seq. in margine scribunt pro diversis lectione eligit, alios non eligit.
(i) Mf. Jolienis, Multi enim vocati.
(j) Mf. Jolienis, offerri, quæ docet.
(k) Mf. Camberon. & Jolienis, fortuito. Alii fortuito.
(l) Abest vox, hominibus, a Mf. Jolienis.

CAPUT XXII.

Omne bonum hominis meritum, ab initio fidei usque ad perfectiorem consummationem, donum esse divinum, & primum hoc ostenditur de fide.

Multiformitas autem & magnitudo divinæ gratiæ probat istos contra veritatem, etiam quod de majorum voluntatibus loquuntur, adstruere, eorumque persuasione divinorum eloquiorum testimonio repugnare. Quæ si omnia sermoni nostro velimus annexere, modus non erit (a) differendi. Quæ tamen se recordationi offerunt, (b) non omittuntur: ut, quantum satis est, manifestetur, hominis bonum meritum, ab initio fidei usque ad perfectantem consummationem, donum atque opus esse divinum. Igitur fides, quæ bonæ voluntatis & iustæ actionis est genitrix, quæ ipsa fonte nascitur, apostolus Paulus exponat, qui pro Romanorum fide Deo gratias agit, dicens, Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestram annuntiat in universo mundo. Ad Ephesios quoque scribens, Propterea (inquit) & ego audita fide vestram, quæ est in Domino Jesu, & dilectione in omnes sanctos, non cessò gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, ut Deus Domini nostri Jesu Christi Pater gloria, det vobis spiritum sapientiæ & revelationis in agnitionem eius, illuminatus oculos cordis vestri, ut scitis quæ sit spes vocatiōis vestræ, quæ divinitus gloriæ hereditatis opus in sanctis. De fide etiam Colossensium similiter Deo gratias agens, Gratias agimus (inquit) Deo & Patri Domini nostri Jesu Christi: semper pro vobis orantes, audientes fidem vestram in Christo Jesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem quæ reposita est vobis in celis. Et ut alia bona ab eodem bonorum auctore percipiant, quid pro eis oret enarrans, Ideo (inquit) & nos ex qua die audivimus, (c) non cessamus pro vobis orantes, & postulantes ut impleamini agnitione voluntatis eius, in omni sapientia & intellectu spiritali, ut ambuletis digne, Deo (d) pro omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, in veritate consenti secundum patientiam claritatis eius, (e) in omni patientia & longanimitate cum gaudio. Item ad Thesalonicensis qui spiritui fidei dilectionisque utebantur: Gratias agimus, inquit, Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione, memores operis fidei vestræ, & laboris, & charitatis, &

sustinentiæ spei Domini nostri Jesu Christi ante Deum & Patrem vestrum. Et infra; Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditis Dei, accepistis non ut (f) verbum hominum, sed, sicut est verum, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis. Potuimus plenius aut evidentius demonstrari, Dei esse donum credentium fidem, quam ut ideo ageretur gratia Deo, quoniam hi quibus verbum Dei per homines prædicabatur, non quasi de hominum sermone dubitarent; sed tamquam Deo loquenti per homines crediderunt, qui in ipsis est operatus ut crederent? In secunda quoque ad eisdem Thesalonicensis epistola de fide in Christo profectum ita Apollolus loquitur: Gratias agere debemus Deo semper pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrevit fides vestra, & abundat charitas in universumque vestrum in invicem: ita ut & (g) nos ipsi in vobis gloriamur in Ecclesia Dei, pro patientia vestra & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicii Dei, ut digni habeamini (h) regno Dei, pro quo & patimur. Petrus quoque apostolus ex Deo haberi fidem prædicans, ita scribit: Sciens quod non corruptibilibus auro & argento redempti sitis de vanæ conversationis (i) vestra patere traditione, sed, pretioso sanguine quasi agni incensaminati & immaculati Christi Jesu, precogitasti quidem ante constitutionem mundi, manifestasti autem novissimis temporibus propter nos, qui per ipsam fideles estis in Deum, qui sufficitis cum eo mortui, & gloriam ei dedistis, ut fides vestra & spes sit in Domino. Item idem in secunda epistola de fidei perceptione sic loquitur: Siman Petrus servus & apostolus Jesu Christi, his qui coequaltem nobis adepti sunt fidem per iustitiam Domini & Salvatoris (k) nostri Jesu Christi.

Unde autem habebatur spiritus fidei? Joannes apostolus manifestissime docet dicens: Omnis spiritus qui confitetur Jesum in carne venisse, ex Deo est; & omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. Item (l) idem dicit ab eo recipi Evangelium, in quo est spiritus veritatis; Nos, inquit, ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos; qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris. Item in actibus Apollolorum Petrus apostolus fidem (m) esse per Dominum Jesum pronuncians: Hunc, inquit, quem vidistis & nullis, confirmavit nomen eius, & fides quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectum omnium vestrum. De fide quoque Lydia, cuius inter alias mulieres quæ Evangelium patitur au-

G G 4

(a) Sic Mss. Camb. & Jol. & Leon. edit. Alii nostri codices, differendo.

(b) Mss. Jol. & Camb. non omittuntur. Leonis editio. Quæ tamen, si se recordationi offerunt, non omittuntur.

(c) Mss. Jolensis, non cessamus.

(d) Mss. Jolensis supplet, per omnia, quæ sunt vestris fidei, decessant vero in aliis codicibus superseripi.

(e) Mss. Jolensis, in omni sapientia.

(f) Mss. Jolensis, verbum hominum.

(g) Mss. Jolensis, resurrexit.

(h) Hic editi nostri addunt in. Quo caret Mss. Jol. Leonis editio, & textus sacri Apostoli.

(i) In Leone habetur, vestra patere traditione.

(j) Mss. Jolensis addit, vestri, conformiter textui sacro. Alii codices non addiderunt.

(k) Mss. Jolensis addit, idem.

(l) Mss. Jolensis omittit verbum, esse.

2. Thes. 1.

1b.

Fides est donum Dei.

2. Thes. 1. 1. & Jol.

2. Petri 1. 1b. & Jol.

2. Petri 1.

Unde scribitur in 1. Jo. 4.

Ibidem 1.

1. Thes. 1. 1b.

diebant, Dominus cor aperuit, ita in eadem narratur historia: *Die autem sabbatorum egressi sumus extra portam iuxta flumen, ubi videbatur esse cratio, & sedentes loquebamur mulieribus quae convenerant.* Et quoddam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis (a) Thyatirenorum, coelestis Deum audivit, cujus Dominus cor aperuit, ut intenderet his quae dicebantur a Paulo. Non autem ex humana sapientia esse fidem, sed ex inspiratione divina ipsius Veritatis voce firmatur. Dicente enim Domino ad discipulos suos: *Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit, Tu es Christus Filius Dei vivi.* Respondens autem Jesus, dixit ei, Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in caelis est. Paulus vero apostolus hanc ipsam fidem secundum mensuram dari pro arbitrio largientis ita praedicat: *Dica enim per gratiam, quae data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, sicut et cunctisque divinis Deus mandavit fidei.* Item idem unitatem rectae fidei, (b) & confessionem in honorem Dei a Deo esse commendat: *Deus autem, inquit, patientia (c) & consolationis dei vobis id ipsum sapere in alterumque, secundum Jesum Christum, (d) ut unanimes uno ore honorificetis Deum & Patrem Domini nostri Jesu Christi.* Et infra: *Deus autem spei replet vos omni gaudio & pace in credendo, (e) ut abundantius in spe, in virtute Spiritus sancti.* Quo testimonio non solum fides, sed etiam gaudium, & pax, & abundantia spei, docentur nisi in virtute sancti Spiritus non haberi. Ad Ephesios vero scribens Apostolus de divitis gratiae promissis bona retribuentis, & de fide quae non ex nobis, sed ex Dei dono habetur, haec loquitur: *Deus autem, (f) qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam quae dilexit nos & cum essemus mortui peccatis, concitavit (g) nos Christo, cujus gratia salvati sumus, & reconciliavit & confedere fecit in caelestibus in Christo Jesu.* Gratia enim esset salvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est; non ex operibus, ne quis gloriaretur. Ipsi enim sumus figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quae preparavit Deus ut in illis ambulemus. Proprium ergo hoc habet nova creatura per gratiam, ut qui figmentum Dei sunt, qui natiuitate caelesti conduntur in Christo, non orio torpeant, nec desidia relaxantur; sed de virtute in virtutem, per viam bonorum operum ambulando proficiant. Hoc est enim fingi, hoc de veteri creatura novam fieri, hoc de imagine terreni hominis ad imaginem caelestis hominis reformari.

Quod totum sive palam per cooperatores gratiae, sive occulte per subministrationem Spiritus ille inchoat, ille auget & perficit, cujus agricultura, cujus edificatio, & cujus figmentum sanus.

CAPUT XXXIV.

Omne bonum in homine esse ex gratia, & si dem dari non petitam, ut ipsius petitionis cetera bona consequamur.

A Bunde, quantum arbitror, his testimoniis (quoniam & alia documenta aggregari poterunt) demonstratum est, fidem quae iustificat impium, nisi ex Dei munere non haberi, eamque nullis meritis praecedentibus tribui, sed ad hoc donari, ut principium possit esse meritorum, (h) & cum ipsa data fuerit non petita, ipsius iam petitionibus bona cetera (i) consequantur. Unde quaedam de plurimis assumenda sunt testimonia, quae in diversitate donorum ostendunt gratiae largientem. Ex Deo itaque est fide, ut homo viam Dei eligat, & ut iurget a lapso, solumus Davidicus cant dicens, *A Domino gressus hominis diriguntur, & viam ejus vult.* Cum ceciderit, non collidatur, quia Dominus supponit manum suam. Item idem, quod ducit Deo veniat ad Deum: *Emite lucem tuam & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.* Item quod (k) in Domino fit hominis fortitudo, & Dei voluntas praevalent liberandum: *Fortitudinem, (l) inquit, meam ad te custodiam: quia Deus susceptor meus: Deus meus, (m) voluntas ejus procuravit me.* In Proverbis quoque legimus de sapientia & intellectu, *Quoniam Dominus dedit sapientiam, & a facie ejus scientia & intellectus.* Item in eodem libro de dispensationibus sapientiae Dei, sine qua nullae rectae sunt actiones, ita dicitur, *Mentis consilium & mea tutela, ego prudentia, mea autem virtus. Per me reges regnant, & tyranni per me obtinent terram.* Item alibi, quod nemo possit recte incedere, nisi Domino dirigente: *A Domino (n) corriguntur gressus viri, mortales autem quomodo intelligat vias suas? Item alibi: Omnis vir videtur sibi iustus, dirigit autem corde Dominus.* Et infra: *Præparat vias a Domino.* Item ibidem de cogitatione est consilio: *Multa cogitationes in corde viri, consilium autem Dominus obviat.* In libro vero Ecclesiastae (o) scribitur, quod & habere necessaria, & eis bene uti, donum sit Dei, *Non est, inquit, bonum homini visum quod (p) manducavit, & bibit, & ostendit anima sua bona.*

Vides primam
demonstrationem
omnis boni
ex gratia.

Vides secundam
demonstrationem
omnis boni
ex gratia.

Vides tertiam
demonstrationem
omnis boni
ex gratia.

Vides quartam
demonstrationem
omnis boni
ex gratia.

Vides quintam
demonstrationem
omnis boni
ex gratia.

Vides sextam
demonstrationem
omnis boni
ex gratia.

Vides septimam
demonstrationem
omnis boni
ex gratia.

Vides octavam
demonstrationem
omnis boni
ex gratia.

Vides nonam
demonstrationem
omnis boni
ex gratia.

Vides decimam
demonstrationem
omnis boni
ex gratia.

(a) Sic Me Jol. cum Leonis edit. Alii, Thiatirenorum.

(b) Me Jolienis, & confessionem.

(c) Me Jolienis ut Vulgata versio, & solatii.

(d) Me Jolienis, ut uno animo, uno ore honorificetis.

(e) Me Jolienis, in spe & virtute. Leonis editio, in spe, in virtute, ut textus uterque Apostoli.

(f) Editi Prosperi, abundanter spe, in virtute.

(g) In Leone additur, inquit.

(h) Me Jolienis non habet propositionem me

expressam.

(i) Alii, ut cum ipsa.

(j) In Leone, conferentem.

(k) Me Jolienis, in Deo fit.

(l) Me Jol. omittit, inquit.

(m) Me Camberon, misericordia ejus.

(n) Me Jolienis, diriguntur.

(o) Me Camberon, & Jol. scribitur: item editio Leonis, Alii, dicitur.

(p) Ita Me Camb. & Jol. & Leonis editio, ceteri, mandata & bibat, & ostendat.

nam in labore suo. Et quidem (a) hæc vidi ego, quia a manu Dei est. Quoniam quis manducavit aut poscet absque illo? Item in eodem (b) libro legitur, quod corda & opera iuliorum in manu sunt Dei, & tantum in studiis suis proficiunt, quantum ille (c) donaverit.

Extr. 19.
p. 2. b.

Quantumcumque laboraverit homo ut querat, non inveniet; & quodcumque dixerit sapiens ut fiat, non poterit invenire. Quia universum hoc (d) dedit in cor meum, & cor meum universum hoc vidit, quia & iusti & sapientes, & operationes eorum in manu Dei. In libro autem Sapientie de eodem gratia opere ita dicitur: Quoniam ipse & sapientia dux est, & sapientiam emendat. In manu enim illius & nos & servos nostros, & omnis sapientia, & operum scientia, & disciplina. De continentia quoque, quod ex Dei habebat munere, eadem scriptura sic loquitur: Ut scitis quia alter non possum esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat, sapientia, scire cupis esse hoc donum. Cui sapientie Pauli apostoli doctrina concordat in prima ad Corinthios hæc scribens: Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum; sed unusquisque proprium habet donum ex Deo, alius sic, (e) alius vero sic. Dominus vero in Evangelio secundum Matthæum hæc de continentia dono insinuat narratur. Dicentibus namque discipulis suis, si ita est causa viri cum uxore, non expedit nubere; dixit illis Iesus, Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.

Continentia dei videretur.
p. 2. b.

1. Cor. 7. 2.

Mat. 19.
10. p. 11.

(f) De timore Dei & sapientia ita in Ecclesiastico legitur, Corona sapientia timor Domini, utraque autem dona sunt Dei. Item (g) in eodem, Timor Domini super omnia (h) se superposuit: beatus cui donatum est habere timorem Domini. Illius quoque de divinis spiritualibus, quarum auctor est Dominus, ita loquitur: In thesauris salus nostra adventit, sapientia, & pietas, & disciplina a Domino: hi sunt thesauri iustitiae. (i) Item de altitudine divitiarum sapientie & scientie Dei, cujus bonitas nullius merito prevenitur, hæc dicit: Quis mensus est manu aquam, & celum palmo, & universam terram pugillo? Quis statuit montes in libra, & rupes in statera? Quis cognovit sensum Domini, aut quis ejus sunt consilio? Qui instruit eum? aut quem consuluit, & instruit eum? vel quis ostendit ei iudicium, aut viam prædixit quis ostendit ei, vel quis prior dedit ei? & retribuit illi? Unde & in libro Job secundum eundem sensum leguntur Domini verba dicentis, Quis autem dedit mihi,

Timor
Dei
Eccl. 1. 2.

Eccl. 1.
10.

1. Cor. 12.
p. 10.

Sapientia
& pietas.

1. Cor. 12.
p. 10.

Job 41. 2.

ut retribuam illi? Omnia quæ sub celo sunt, mea sunt. Jeremias vero quod a Deo sit homini (k) vera sapientia, sic prolatur: Scie, Domine, quia non est in homine via ejus, nec viri est ut dirigat iter suum. Item quod (l) ad Deum convertio cordis ex Deo sit, per ipsum Dominum protulatur, & dicit: Restituam illos in terram istam, (m) & realicabo, & non destruiam, & plantabo eos, & non evellam, & dabo illis cor ut sciant me: quia ego sum Dominus, & erunt mihi in populum, & ego ero illis in Deum, quia converterentur ad me ex toto corde suo. (n) Baruch quoque prædixit quod ut Deus cognoscatur, ex Deo sit. Et scient, inquit, quia ego Domineus Deus illorum, & dabo illis cor cognoscendi me, & aures audienti.

Jerem. 10.
31.

Conversio
cordis.

Jer. 31. 4.
& 31.

Capitula
Dei.

Baruch. 2. 31.

Sapientia
sancti
autem
quod
donum
est.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

Quod autem omne verum bonum, & omne opus sanctum subministrat spiritus sanctus, sine quo nihil recte (o) agatur, in prima ad Corinthios Paulus apostolus docet, dicens: Hic notam vobis facio, quasi venio in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu. Et nemini potest dicere Dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Divisio vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus: & divisiones ministratioem sunt, idem autem Dominus: & divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicusque autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientia, alii autem sermo scientia secundum eandem Spiritum, alteri fides (p) in eodem Spiritu, alii gratia sanitatum in uno Spiritu, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Tantum vero unumquemque habere gratia, quantum (q) Dominus donaverit, idem Apostolus ad Ephesios ait: Unum corpus, & unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestre. Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus & pater omnium, qui (r) super omnes est, & super omnia, & in omnibus nobis. Unicusque autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi: propter quod dicit, Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. Item idem in secunda ad Corinthios dicit, quod ne ad cogitandum quidem quod spiritale est idonei sumus, nisi per gratiam Dei: Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum; non quod sufficientes simus aliquid cogitare a nobis, quasi ex nobismetipsis; sed (a) suff.

Capitula
sancti
autem
quod
donum
est.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

1. Cor. 12. 1.
& 12.

- (a) Mf. Jolienfis, hæc ego vidi.
(b) Mf. Jolienfis, loquitur.
(c) Mf. Camberon, & Jol. vultum.
(d) Leonis editio habet, dedit in cor meum.
(e) Mf. Jolienfis, alius autem sic.
(f) Hæc libri Proteriani addunt, a Patre vero: quia verba nec in Mf. Jolienfis, nec Leonis editione, nec in textu Evangelii Græco aut Latino habentur. Ideo ea erasimus.
(g) Mf. Jolienfis, de eodem.
(h) Mf. Jol. omisso, se, habet, superposuit: postea, timorem Dei.
(i) Mf. Jolienfis, idem de altitudine.

- (k) Sic Mf. Jol. ac Leonis editio. Alii codices, recta sapientia.
(l) Mf. Jolienfis, ad Dominum.
(m) Leonis editio, & edificabo, sicut in Vulgata versione.
(n) Sic Mf. Camberon, & Jol. ac Leon. edit. Alii, item idem prædicant.
(o) Mf. Jolienfis, agit.
(p) Mf. Jolienfis, in uno Spiritu. Infra Colon. singula prout vult.
(q) Mf. Jolienfis, donaverit Deus.
(r) Mf. Jol. & super omnia, & per omnia, ut in utroque Apostoli textu.

(a) *sufficientia nobis ex Deo est, qui & idoneos fecit nos ministros novi Testamenti, non littera, sed spiritus. Littera enim occidit, spiritus autem vivificat. Et iterum in eadem epistola, (b) dicens honorum operum effectum de sufficientia a Dei gratia minilarum: Potens est autem, inquit, Deus omnia gratiam (c) abundare facere in vobis: ut in omnibus per omnia sufficientiam habeatis, abundetis in omni opus bonum: sicut scriptum est, Dispersi, delititaveritis, justitia eius manet in aeternum. Qui autem ministrat semen seminanti, & pauperem ad manducandum prestabit, & angustis incrementum frugum justitiae prestabit, ut in omnibus supplicanti abundetis in quocumque simplicitatem. Ad Ephesios vero scribens Apolus docet, quod omnia bona, quibus placeat Deo, dona sint Dei: & quod ab ipso peti oporteat, ut canon (d) habentibus tribuat: Hujus rei, inquit, gratia sesto grana nec ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in caelo & in terra nominatur, et ad vobis secundum divitias gloriae suae (e) virtutem corroborari per Spiritum ejus in interiore homine, habetis Christum per fidem in cordibus vestris: in caritate radicati & firmati, ut possitis comprehendere cum omnibus facultis, quae sit latitudo, & longitudo, subtilitas & profundum: (f) scire etiam superniorum scientia caritatem Christi, ut implemini in omnem plenitudinem Dei. Et autem qui potens est omnia facere superabundantius quam petimus, aut intelligimus, secundum virtutem qua operatur in nobis, ipsi gloria in Ecclesia & in Christo Jesu, in omnia saecula saeculorum, Amen.*

Omnis autem boni Deum esse auctorem, cujus dona nec (g) incerta sunt, nec mutabilia, sed ex aeterna voluntate venientia, Jacobus apostolus ita loquitur: Nolite errare, fratres mei dilecti. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminis, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudo in obambatio. Voluntarie enim genui nos verbo veritatis, ut formis initium aliquod creaturae ejus. Cui & Zacharias Propheta concinit, dicens: (h) Salvavit Dominus in die illa sicut oves populum suum, quoniam lapides sancti voluntur super terram ipsam. Quia si quid bonum, ipsius est, & si quid optimum, ab ipso est. In Evangelio vero secundum Mattheum, quod (i) scientia & intellectus dona sint Dei, quae quibus voluit largiatur, ita dicitur: Tuos accedentes discipulis ejus, dixerunt ei, Quare in parabolis loqueris ad eos? At ipse

respondens, ait illis, Quia vobis datum est nosse mysteria regni caelorum, illis autem non est datum. Joannes quoque Evangelista pronunciat, neminem aliquid boni habere, nisi quod de sursum accepit, dicens: Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de caelo. In eisdem vero Evangelio doctrina est ipsius Veritatis, quod nemo venit ad Filium, nisi adtractus a Patre: quia venturum Deum & intelligentem & obediendum scit: Nemo, ait, potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, adtraxerit eum, & ego resuscitabo eum in novissimo die. Scriptum est enim in Prophetis, Et erant omnes discipuli Dei. Omnis qui audit a Patre, & didicit, venit ad me. Et infra, Propter hoc dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei a Patre meo.

In fide autem & in operibus bonis proficere ac perseverare usque in finem, manens atque auxiliis ei divini sanctorum scripturarum confirmat auctoritas. Etenim scribens Paulus apostolus Philippensibus ait: Confidens hoc ipsum, quia qui capis in vobis opus bonum, respicit usque in diem Christi Jesu. Hujus autem testimonii virtutem quidam volens ad sui sensus pravitatem convertere, ita quod dictum est: Qui capis in vobis, volebat intelligi, quasi dictum esset, Qui cepit ex vobis: ut & initium & consummatio operis non ad Deum, sed ad hominem referretur, qui & incipere, & perseverare voluisset. Sed hanc insensatissimam superbiam, in eadem epistola excellentissimus gratiae praedicator elidit dicens: In nullo terreni mei ad-versarii, quia est illis causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc a Deo. (k) Vobis enim donatum est pro Christo non solum, ut in eam credatis, sed etiam ut pro illo patiamini. Et iterum, Cum meum, inquit, & tremore vestrum salutem operamini, Deus est enim qui operatur in vobis & vult (l) & perseverare pro bona voluntate. Item in prima ad Thessalonicenses docet ex Deo esse principium & profectum, commendationemque virtutum, dicens, Ipse autem Deus & Pater noster, & Dominus Jesus dirigat viam nostram ad vos. Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat caritatem in invicem & in omnes, quemadmodum & nos in vos, ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate (m) ante Deum, & Patrem nostrum in adventu Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis ejus. Ad Corinthios quoque scribens, & omnium virtutum profectum per severantiam Dei donum esse commendans: Gratias, inquit, ago Deo meo semper pro vobis in gra-

(a) Mf. Jol. ut in textu Apostoli, *sufficientia nostra.*

(b) Mf. Jol. docet, . . . & *affluam & sufficientiam.*

(c) Mf. Cambr. & Jol. *abundantem facere.*

(d) Ita Mf. Cambron, & Jolentis cum Leonis editione. Alii, ut non habentibus tribuat.

(e) Editio Leonis ut in textu Apostoli, *virtute corroborari.*

(f) Haec, scire etiam excidit ante Propter libris. Rectitimus ex Mf. Cambron, & Jol. & editione Leonis, cum legatur in textu Apostoli.

(g) Mf. Jol. & edit. Leon. *incerta sunt.* Editi alii, *incerta sunt.*

(h) Sic editio Leonis cum Diac. & Colon. Mf. Jolentis & Lovan. *salvavit*: ut in textu Scripturae ubi in consequentibus voluntur, non voluntur, quod libris nostris omnes patenter.

(i) Mf. Cambr. & Jol. & Leonis editio, *scientia. Alii, scientia.*

(k) Sic Mf. Jol. & Leonis editio. Alii vero, *quia vobis &c.*

(l) Mf. Jol. & edit. Leonis, & operari. Ceteri, & perseverare.

(m) Hic Editi addiderunt olim *vita*, quo caret Mf. Jol. & editio Leonis, immo & textus uterque S. Pauli.

Chocron
a. d. n. &
luth. c. 16.
1. Cor. 1.

21. 111. 1.

Peri a Deo
dicit quod
ei vultis,
Rom. 1. 11.
& 12.

Omnis boni
auctorem
Dei vult
voluntate
Jacob. 1. 16.
& 17.

7. 111. 111.
& 12.

Mf. 11.
11. & 12.

1. 111. 111.

1. 111. 111.

1. 111. 111.

1. 111. 111.

1. 111. 111.

1. 111. 111.

1. 111. 111.

1. 111. 111.

1. 111. 111.

1. 111. 111.

gratia Dei, qua data est vobis in Christo Jesu: quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo & sapientia: sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita ut nihil vobis deficiat in illa gratia, expectantibus revocantem Domini nostri Jesu Christi, qui & confirmabit vos usque ad finem sive crimine, (a) in diem adventus Domini nostri Jesu Christi. Item ad Romanos de caritate Christi, qua eos quos diligit, (b) insuperabiles facit, id est usque in finem perseverantes. (Nam quid est aliud perseverare, quam tentatione non vinci?) Quis nos, inquit, separabit a caritate Christi? Tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est, Quia propter te mortificamur tota die; (c) existimari sumus sicut ovem occisionis; sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. Item ad Corinthios de victoria, quam pericit Christus: Stimulus, inquit, mortis peccatum est, virum vero peccati lex. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Jesum Christum Dominum nostrum. Item ad Thessalonicenses de perseverantia quam Deus tribuit: Ipse autem, ait, Deus pacis sanctificet vos per omnia, (d) ut integer spiritus vestret, & anima, & corpus sine querela in adventum Domini nostri Jesu Christi servetur. Fidelis est qui vocavit vos, qui etiam (e) faciet. Item ad Thessalonicenses, quod omnia bona nostra, live in operando, live in loquendo, & in eis perseverantia, dona sint Dei, ita predicat, dicens: Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, (f) & Deus Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem aeternam & spem bonam in gratia, confortet corda vestra, & confirmet in omni opere & sermone bono. De cetero fratres, orate pro nobis, ut (g) sermo Domini currat & clarificetur, sicut & apud vos, & ut liberemur ab importunis & malis hominibus. Non enim omnium est fides. Fidelis autem (h) Dominus est, qui & confirmabit vos, & custodiet a malo. (i) Petrus quoque apostolus, unde esse virtutem perseverantiae doceat, audiamus. Deus autem, inquit, omnis gratia, qui vocavit nos in aeternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passus ipse perferat, conformabit, solidabitque: cui est virtus & potestas in saecula saeculorum. Amen. Joannes vero apostolus, quod victoria sanctorum o-

pus Dei sit habitantis in sanctis, ita loquitur: Vos enim Deo estis, filii, & vincitis mundum; quoniam major est qui (k) in vobis est, quam qui in mundo. Item idem: Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum, & haec est victoria qua vincit mundum, fides nostra. In Evangelio autem secundum Lucam, Deum dat, (l) ut in fide perseveretur, ita promittit: Dedit autem Jesus Petro, Simon, Simon, ecce satanas postulat ut vos (m) carneis sicut triticum. Ego autem rogaui pro te, Petro, ne deficiat fides tua, (n) & roga ne intres in tentationem. In Evangelio quoque Joannis, de omnibus Christi, quae de manu ipsius a nullo (o) rapiantur, haec legimus dicere Veritatem: Sed vos non creditis, quia non estis de ovibus meis. Oves mea vocem meam audiunt, & ego novi illas, & sequuntur me, & (p) ego vitam aeternam do illis, & non peribunt in aeternum, nec quisquam rapiet eas de manu mea. Item in eodem Evangelio, de his quos Pater dat Filio, qui & omnes veniunt ad Filium, & quorum nullus perit, haec ipsius Domini ore dicuntur: Omne quod dedit mihi Pater, venit ad me, & eum (q) qui venit ad me non ejiciam foras: quia descendi de caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris: ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo quidquam, sed resuscitem illum in novissimo die.

CAPUT XXV.

Questionem, cur potius hic quam ille accipiat gratiam, esse impetrabilem, nec posse ex libero arbitrio solvi.

Multa sunt alia in canonicarum serie scripturarum, quae vitandae prolixitatis studio praeterimus, quoniam quae assumptimus, nec pauca sunt, nec obscura, nec levia: quibus plenissime declaratur, omnia quae ad promerendam vitam aeternam pertinent, sine gratia Dei nec inchoari, nec augeri posse, nec perfici: & contra omnem (s) elationem de libero arbitrio gloriantem, illam invictissime reniti sententiam dicentis Apostoli: Quis enim te distinxit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acce-

(a) Mf. Jolensis ut in textu Apostoli, in die. Quae alias erat lectio loci hujus in Leonis libris. Idemque addit nostri, circa finem post textum Apostoli.

(b) Editi alias, inseparabiles, Mf. Jolensis & Leonis editio, insuperabiles.

(c) Mf. Jolensis, affirmati.

(d) Mf. Jol. & integer, ut in textu Graeco.

(e) Alias in Leone, facti.

(f) Sic Mf. Jolensis, ut apud Apostolum. Alii comites nostri omittunt & secundo loco.

(g) Mf. Jolensis, sermo Dei.

(h) Sic Mf. Jol. ut in Apostolo. Ceteri Deus est. (i) Mf. Jolensis, Petrus vera. Idemque addit, Amen post aliquae verba, ut Leonis editio.

(k) Mf. Jol. & edit. Leonis, in nobis est.

(l) Coloc. editio, ut in virtute. Mf. Jolensis

& Camb. & edit. Leonis promittit, loco vocis promittitur, quae est in aliis.

(m) Mf. Jolensis, ut vos erubescat. Alii omnes, tremere. Errare autem potest scire & erubescere, pare tunc solum observant editores a Lovaniensibus omnes: apud Plinium quod eodem hoc sensu utitur.

(n) In Leone, & erat.

(o) Ita Mf. Jolens. & Leonis editio. Ceteri, rapiuntur.

(p) Vocem ego addunt Mf. Jol. & Leonis edit. in quo pro do eis, in marg. debet esse alias lectum scribitur.

(q) Mf. Jol. qui venit, Alias sic lectum in Leone.

(r) Mf. Camberon. & Jol. cum Leonis edit. elationem. Alii elationem.

Per liberi
arbitrii
velle &
nolle, non
soluitur
difficultas
circa dis-
cretionem
& repro-
bationem.
Deus dat
bonum
velle.

Luc. 19. 10.

Textus
habitu
omnis ho-
minis &
malis.

experis? Igitur profunditas illius questionis, quam secundum admirationem Apostoli impene-
trabilem confitemur, per liberi arbitrii (a) velle
& nolle non solvitur. Quia licet insit homi-
ni bonum nolle, tamen nisi donatum non ha-
bet (b) bonum velle: & illud contraxit natu-
ra per culpam, hoc recipit natura per gratiam.
Sed quid illud sit quod hæc eadem natura in
omnibus hominibus ante reconciliationem (c)
rea, in omnibus misera, non in omnibus ius-
tificatur, & a pereuntibus quadam sui parte di-
scernitur, ab eo qui *venit querere & salvare
quod perierat*, humano sensui profus non pot-
est indagari. Quantumlibet enim impiorum ma-
lignitas accusetur, resistens gratiæ Dei; num-
quid (d) probabatur eam, quibus est collata,
meruisse? aut illa virtus gratiæ, quæ sibi quos

voluit subdidit, convertere eos qui inconverti-
biles permanere, non potuit? Tales fuerunt qui
sunt adrastræ, quales hi qui in sua duritia sunt
reliæti. Sed illis tribuit gratia suspenda quod
voluit: ut iudicium Dei magis inscrutabile sit in
electione gratiæ, quam (f) in retributione ius-
titie. Verumtamen ne illa pars fidei, qua pie
credimus Deum velle, ut omnes homines veri-
tatis agnitione salventur, per hoc quod de effe-
ctibus gratiæ evidenter ostenditur, infirmata vi-
deatur; adnitendum est, auxiliante Christo, ut
nobis stabilitas hujus definitionis appareat. Sed
quia necessariæ inquisitionis negotium non le-
vem operam sibi poscit impendi, securam dis-
putationem ab exordio alterius voluminis in-
choemus.

Deus solui-
cit sibi per
gratiam
suam quod
vult.

(a) Mss. Thuan. Camb. & Jol. velle & nolle. At
alioquin lectionem anteposendam probat quod sequi-
tur: *et illud contraxit natura per culpam*; quod non
ad aliud quam ad bonum nolle referri potest.
(b) Editi Prospéri, *donum bonum velle*. Melior o-
mittitur vox *donum* in Mss. Jolensi & editione Leonis.

(c) Mss. Camb. & Jol. & edit. Leon. habent,
vera. Editi Prospériani: *malis*.
(d) Mss. Thuan. & Camb. *probabunt*.
(e) Sic Mss. Camb. & Jol. & Leo. Editi Prospé-
ri, *tribuit*.
(f) Mss. Thuan. *in retributione*.

DE VOCATIONE OMNIUM GENTIUM IGNOTI AUCTORIS LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

CAPUT II.

Tria esse in hac quaestione certa : Deum velle omnes salvos fieri : cognitionem veritatis & salutem esse ex gratia : & iudicia Dei esse impenetrabilia.

REMOTIS abdicatisque omnibus concertationibus, quas intemperantium disputationum gignit animolitas; tria esse perspicuum est, quibus in hac quaestione, de qua secundum volumen incipimus, debeat inhzreri. Unum, (a) quo profectum est, Deum velle omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire: Alterum, quo dubitandum non est, ad ipsam (b) cognitionem veritatis & perceptionem salutis, non fuis quenguam meritis, sed ope atque opere divinz gratiz pervenire: Tertium quo confitendum est, altitudinem iudiciorum Dei humanz intelligentiz penetrabilem esse non posse; & cur (c) non omnes homines salvet, qui omnes homines vult salvos fieri, non oportere (d) disquiri: quoniam si quod cognosci non potest, non quarratur, inter primum & secundam definitionem non remanebit causa certaminis, sed secura ac tranquilla fide utrumque predicabitur, utrumque credetur. Deus quippe, apud quem non est iniquitas, & cuius universiz vix misericordia & veritas, omnium hominum bonus conditor, iustus est ordinator; neminem indebite damnans, neminem debite liberans, nostra plebs cum punit noxios, sua tribuens cum facit iustos: ut obstruatur os loquentium iniqua, & iustificetur Deus in sermonibus suis & vincat cum iudicatur. Nec dammati iulla querimonia, nec iustificati verax est arrogantia, si vel ille dicat non meruisse se poenam, vel ille asserat meruisse se gratiam.

Scriptura docet Deum velle omnes homines salvos fieri.

Sicut autem ea quæ ad manifestationem gratiz ex divinis proferuntur eloquiis nulla possunt (e) differendi arte violari, ut perspicue consonantique (f) in tanta numerositate sententiz ad aliquod præv interpretationis trahantur incertum: ita etiam quod de salvatione omnium hominum in eodem Scripturarum corpore reperitur, nulla contraria argumentatione temerandum est; ut quoniam hoc ipsum difficiliore intellectu capitur, tanto fide laudabiliore credatur. Magna enim sortitudo est consensionis, cui ad sequendam veritatem auctoritas sufficit, etiam latente ratione. Proinde vigilanter consideremus, prædicatoribus Evangelii quid a Domino jubeatur: Secundum Matthæum quippe sic ait: *Data est mihi omnis potestas in celo & in terra. Eritis ergo (g) doctes omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis. Et ecce voscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Secundum Marcum vero eisdem Apostolis ita dicitur: *Ite in orbem universum, prædicatis Evangelium universæ creature: & qui crediderit & baptizatus fuerit, ipse salvus fiet: qui vero non crediderit, damnabitur.* Numquid in hac præceptione ullarum nationum ullorumque hominum facta discretio est? Neminem merito excepit, neminem genere separavit, neminem conditione distinxit. Ad omnes proflus homines missum est Evangelium crucis Christi. Et ne prædiciantium ministeria humano tantum viderentur opere peragenda, Ecce ego, inquit, voscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Id est, cum sicut oves introieritis in medium luporum, nolite de vestra infirmitate trepidare, sed de mea potestate confidite, qui vos usque ad consummationem sæculi in omni hoc opere non derelinquam: (h) non

Matth. 28.
26. & 19.

Marc. 16.
31.

Matth. 28.
20.

Matth. 10.

(a) Editi Prosperi, quod & infra, *Alterum quod: & tertius Tertium quod.* Ubi Mss. Cambron. & Johevis, nec non Leon. edit. habent, qui.

(b) Editi cognitionem. Mss. Camb. & Jol. cum Leone agnitionem.

(c) Sic Mss. Camb. & Jol. cum Leone. Editi, non omnes salvos, qui omnes vult salvos fieri.

(d) Mss. Jolensis, sequitur.

(e) In editis hic erat vox illa *ratione*. Melius abest a Mss. Camb. & Jol. & edit. Leonis.

(f) Mss. Jolensis, & in terra.

(g) Mss. Jolensis, docete, servate, baptizantes etiam.

(h) Editi, non ad hoc. Mss. Jol. & Leo, non hoc, scilicet prædicationem, quod postea sequitur Mss. Camb. deum, separaremini.

hoc ut nihil patiamini, sed, quod multo majus est, prælitur ut nulla faciemini crudelitatis supereminere. In mea enim potestate prædicabitur, & per me fiet ut inter contradicentes, inter furentes Abraham filii de lapidibus suscitantur. Ego infirmabo quod docui, ego faciam quod promisi.

Mat. 1. 8.
Mat. 10. 1. & 10. 11.

Tradent enim vos in conciliis, & in synagis suis flagellabunt vos, & ante reges & præfides stabitis propter me, in testimonium illis & gentibus. Cum autem tradent vos, nolite cogitare quando aut quid loquimini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet enim frater fratrem in mortem, & pater filium, & infangent filii in parentes, & morte eos afficiunt, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Apparuit ergo (ut Apollonius ait) gratia (a) salvatoris nostri Dei omnibus hominibus: & tamen ministri gratie odio erant omnibus hominibus. Et cum alii essent qui oderant, alii qui odii persequendum premebantur; neutra tamen pars inoccupatione omnium hominum privabatur: habente quidem salutis suae damnum rebellionis portione, sed obtinente plenitudine censum fidelium dignitate.

Tit. 2. 11.

Dicit enim Joannes apostolus, sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum: & ipse est propitiator pro peccatis nostris, non pro nostris tantum tantum, sed etiam pro totius mundi.

1. Joh. 1. 9.

CAPUT III.

Infructabile esse cur Deus judicavit quorundam vocationem differendam.

Magni autem & inenarrabilis sacramenti mysterium est, quod predicatoribus, quibus dictum est, *ite in orbem universum, & predicate Evangelium universa creatura*; istud prius dictum fuerat, *In eam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis, sed potius ite ad eos qui perierunt domus Israel*. Quamvis enim ad omnium hominum vocationem Evangelium dirigetur, omnique Dominus salvor fieri & in agnitionem veritatis vellet venire; non tamen sibi dispensationum suarum abutitur potestatem, ut aliter quam oculo iulgoque iudicio latuerat, consilii sui ordo decurreret. Unde locum non habent contumaciam murmura querelam, quia quod Deus fieri voluit, constat non aliter fieri debuisse quam voluit. Posteriore vero tempore, cum jam Dominus Jesus in Dei Patris gloria confideret, & predicatoribus verbi suscepto negotio descenderet; volentes Apostoli evangelizare verbum in Asia, *veriti sunt ab Spiritu sancto, & diffidentes ire in Bithyniam, prohibiti sunt ab Spiritu Jesu: non utique negata illi populis gratia, sed quantum apparuit, retardata. Nisi (b) postmodum etiam apud ipsos fides Christiana convalescit.*

Mat. 28. 19.

Mat. 28. 19.

1. Tim. 2. 4.

Act. 17. 14.

Act. 17. 14.

Quæ autem fuerit differendæ vocationis causa, non claret: & tamen rei genitrix docetur exemplo, quod inter generalia, vel promissa, vel opera, vel præcepta, quædam Deus a communibus excepta causis, occultare novit ordinare rationes. Credo, ut interpositis quibundam obumbrationibus, ea quæ secretis micant, mirabilibus innotescant: ne negligenter fastidies de facilitate cernendi, & quodammodo dormitæ assuescit, si non exciteret insidias. Has autem incognoscibiles illuminationum dilaciones, inter quas vixit illi infideliter deficiunt, non solum in populis remotioribus impiorum, sed etiam in civitatibus fidelium per plurimas domos ac familias novimus fieri, dum Christiani fidei, etiam qui Christiani futuri sunt adversantur. Multi enim quod oderunt amabant, quod non recipiunt prædicabant. Et quis inter hæc (c) querulus aut curiosus notum faciet, cur adhuc Sol militat quibundam gentibus non oritur, & a tenebris cordibus, etiam nunc radios suos veritas revelanda continet? Cur cogensi tam diu suavitur errare, & quod semper in fine præstandum est, per tam longam non tribuat atque? Cur filii jam in Christum credentibus, nec dum credant parentes? Et cursum, a religiosi parentibus soboles prave discunt? Cam tamen Deo, qui istorum fidei incrementum largitur est, secundum ipsius præceptum quotidie pro omnibus supplicetur: ut (d) & si exaudiri, nota sit gratia misericordiae: & si non exaudiri, intelligatur iudicium veritatis.

Causa differendæ vocationis non claret.

Mat. 28. 19.

Sep. 1. 1. 2.

CAPUT IV.

In præteritis sæculis semper admonuit divina bonitas homines sui cultus per elementa: sicut populum Israel peculiariter per legem & prophetas.

SED ne in præteritis quidem sæculis hæc eadem gratia (quæ post Domini nostri Jesu Christi resurrectionem ubique diffusa est, & de qua scriptum est, *Illuxerunt conversationes tue orbis terræ*) desuit mundo. Quamvis enim specialiori aique indulgentia Dei populum Israeliticum consilet electum, omnesque alie nationes suas vias ingredi, hoc est, secundum propriam permittit sint vivere voluntatem; non ita tamen æterna Creatoris bonitas (c) ab illis hominibus avertit, ut eos ad cognoscendum se atque merendum, nullis significationibus admoneret. Cælum quippe ac terra & mare, omnisque creatura quæ videri atque intelligi potest, ad hanc præcipue disposita est humani generis utilitatem, ut natura rationalis de contemplatione tot specierum, de experimentis tot bonorum, de perceptione tot munerum, ad cultum & dilectionem sui imbueretur auctoris, implemte omnia Spiritu Dei in quo vivimus, & movemur, & sumus. Quoniam etsi longe est a peccatoribus solus, præsentia tamen salutis ipsius ac

Quod in istis sæculis per legem & prophetas prædicabatur, hoc in universis nationibus totius creationis admonitione ac bonitate Dei misericordia invenit & p. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23.

Act. 17. 14. 15. 16.

(a) Ita M^s. Camberon. & Jolienf. & Leo. Editi, *sancti Spiritus Dei*.
(b) Editi, *postea*. M^s. Jol. & Camb. *postmodum*. Sic in Leone.

(c) M^s. Camberon. *querulus aut curiosus*.
(d) Editi, *res exaudiri*. Melius M^s. Jolienf. & edit. Leonis.
(e) Leonis editio, *ab illis hominibus*.

CAPUT V.

*Qui inter gentes Deo placuerunt, spiritu fidei
& gratia sunt discreti.*

SED cum illo populo, cui utraque eruditio
spraxit, nemo nisi gratia iustificatus sit per
spiritum fidei; quis ambigat eos, qui de qui-
buscunque nationibus quoslibet temporibus
Deo placere poterunt, spiritu gratie Dei fuisse
(h) discretos? Quae est pariter ante atque
occulior fuit, nullis tamen fidei se negavit,
virtute una, quantitate diversa, consilio incommu-
tabili, opere multiformi.

CAPUT VI.

*Non omnibus, etiam nunc, eadem mensura gra-
tiae confertur.*

NAM & in his diebus quibus totam mun-
dum ineffabilium donorum flumina rigant,
non idem modus omnibus, nec eadem mensura
confertur. Quamvis enim per multos verbi
& gratie Dei eadem cunctis veritas praedicetur,
eadem cohortatio adhibetur; Dei tamen
agricultura est, Dei edificatio, cuius virtus in-
visibiliter agit, ut incrementum proficiat quod ac-
crescat aut colitur. Sicut adicitur Paulus
apostolus, dicens: *Quid igitur est Apollo? (i)*
quid coram Paulus? (k) ministri eius, qui credi-
ditis, & unicuique sicut Dominus dedit. Ego
plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum
dedit. Itaque neque qui plantat est ali-
quid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat
Deus. Qui plantat autem & qui rigat, unum
sunt. Unusquisque autem propriam mercedem
accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus
adjutores, Dei agricultura estis, Dei adifi-
catio estis. Agricultores ergo huius atque adifi-
cationis in tantum quisque adjutor, & opera-
rius ac minister est, in quantum unicuique Do-
minus dedit. Et hi qui ministrum labore
excolunt, ad eum proficiunt modum, ad quem
illos incrementum auctor excoxit. In agro enim
Dominum non uniformis, nec una plantatio est.
Et quamvis in unum decorem totius templi
structura conveniat, non idem tamen locus est,
nec idem usus omnium lapidum: sicut & in uno
corpore non omnia membra eundem actum ha-
bent, (l) dicente Apostolo, Nunc autem con-
suit Deus membra, & unumquodque eorum sicut
voluit.

Gratia multo
est facilius
distribui.

1. Cor. 1. 17.

Deus fides
boni operis
est actus.

Quia quod
propter locum
est Deus
donatus.

Rom. 12. 4.

1. Cor. 12.
14.

CA.

(a) Mf. Jolienis, quibus quaeque temporibus. Mf. Cambr. quid quisque temporibus.
(b) Mf. Cambr. illis.
(c) Vox haec, gentes, ab edit. Duac. & Colon. exciderat. in Lovan. Mf. Jol. ac Leone legitur.
(d) Mf. Cambr. & Thuan. erupuit.
(e) Alii hñ, in Actis. Mf. Cambr. & Leo, in Actibus.

(f) Mf. Jolienis, benefaciat eis.
(g) Mf. Cambr. quos viat. Mf. Jol. quia viat.
(h) Mf. Cambr. & Jolienis, directus. Alii, directi.
(i) Mf. Jol. quid autem Paulus?
(k) In edit. Leonis, minister.
(l) Mf. Jolienis, igitur.

Gratia dif-
ferentia
pro diversis
temporibus.

AP. 1. 17.
& 18.

Hec gratia
generalis
pluribus
aut litteris
accidit &
alio modo.
1. Cor. 12.
& 14.

CAPUT VII.

Cum omne bonum ex gratia Dei sit, impariter meritorium nec in liberum arbitrium est referendum, nec in querelam est vocanda.

HÆC vero membra unde apta, unde utilia, inde sint pulchra, idem Doctor exponit dicens: Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto. Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Dominus; & divisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus; & divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Uicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem: alii quidem per Spiritum datur sermo sapientie, alii sermo scientia secundum eundem Spiritum, aliter fides in eodem Spiritu, (a) alii gratia famulatus in eodem Spiritu, alii (b) operationes virtutum, alii prophetia, alii discretio Spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus etque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Hæc magistro gentium tanta luce, tanta evidentia prædicante, (c) quæ ratio, quæ causa dubitandi est, an omnium nobis virtutum germen ex Deo sit? vel quis, (d) nisi insignitissimus, de differentia diviorum meritorum confiteretur, aut imparibus adhibendum meritis arbitretur, quod non æqualiter de superna liberalitate conferretur? Si enim hæc distributio secundum prædictum operum merita (e) proveniret, non ipsorum donorum catalogum tali conclusionis Apostolus terminaret, ut diceret, Hæc autem omnia operatur unus etque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Ubi utique si meritorum causas voluisset intelligi, diceret, Dividens singulis prout meretur: sicut plantatoribus (f) aut rigatoribus præmium devotionis (g) spondit, dicens, Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.

CAPUT VIII.

Unusquisque sine merito datur, unde tendat ad meritum: & a gratia sem donato expellatur, ut id quod accepit, auget per illum qui dat incrementum.

Datur ergo unicuique sine merito unde tendat ad meritum, & datur ante ullum la-

borem unde quisque mercedem accipiat secundum suum laborem. Quod ita esse, etiam (g) ex doctrina evangelicæ veritatis agnoscitur: ubi per comparationem dicitur, quod homo peregrinus proficiens vocatus servus fuit, & tradidit illis substantiam suam, & uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, (h) unicuique secundum propriam virtutem, id est, secundum propriam & naturalem possibilitatem; non autem secundum proprium meritum: quia aliud est (i) posse operari, aliud operari; & aliud est posse habere charitatem, aliud habere charitatem, & aliud est capacem esse continentie, iustitie, sapientie, aliud vero esse continentem, iustum, atque sapientem. Non itaque omnis reparabilis reparatur, nec omnis sanabilis (k) sanus est; quia reparabilem & sanabilem esse, de natura est; reparatum autem & sanum esse, (l) de gratia est. Denique illi, quibus secundum modulum capacitatis lux, quæ in eis distributor substantie prævidebat, dispar creditur est numerus talentorum, non meriti remunerationem, sed operis acceptæ mercedem. In qua duorum fervorum vigilantium industria non solum gloriosius laudibus honestatur, sed etiam in æterna Domini sui gaudia intrare precipitur. Tertii vero pigrum otiosum & desidiosa nequitia sic puniunt, ut & vituperationis dedecoretur opprobrium, & portione quam acceptat esuriatur. Dignus enim erat perdere inutilem fidem, qui non exercerat charitatem. Unde & (m) in subsequenti sermone, quo apostolus declarat furti forma iudicii, sedente Filio hominis in sede maiestatis lux, (n) ante quem facta congregatio omnium gentium, alii (o) dicuntur ad dexteram, alii ad sinistram constituti; laudatis dexteris de operibus charitatis, nihil illi sinistris obicitur; quam misericorditer benevolentieque neglectus. Acciperant ergo etiam illi fidem, sed non festam fuerunt dilectionem: nec de observato, sed de non auso munere damnaabatur. Quamvis enim omnia bona dona sint Dei, (p) a Deo tamen quædam etiam non petita tribuuntur, ut per ipsa quæ accepta sunt, ea quæ nondum sunt donata quærantur. Semen quippe quod jacitur in terram non ob hoc scribitur ut ipsum solum maneat, sed ut fructum afferendo, multiplex atque numerosum sit. (q) Cui quidem profectus ab illo est, qui dat incrementum: sed terra vivens, (r) & rationalis, & de gra-

Mat. 25.
24. & 25.

Mat. 25.
24. & 25.

Mat. 25.
24. & 25.

Mat. 25.
24. & 25.

Mat. 25.
24. & 25.

Mat. 25.
24. & 25.

Mat. 25.
24. & 25.

Mat. 25.
24. & 25.

Mat. 25.
24. & 25.

(a) Hæc pars loci Apostolici auditur ex Mss. Cambron. & Jolienis: & editione Leonis. Esciderat ab editis Prosperi.

(b) Alias operatio, ut Vulgata. Mss. Jol. & Leo, operantur: ut Græca.

(c) Sic Mss. Camb. Jol. & Leonis editio. Alias editi, quæ ratio: quæ causa dubitandum est?

(d) Mss. Jolienis, quis insignitissimus.

(e) Mss. Jolienis, non ipsorum donorum catalogum.

(f) Mss. Cambron. & Jolienis, & rigatori: bus.

(g) Sic cum Mss. Camb. Jol. editio Leonis. Alias editi, evangelicæ veritatis testimonio.

(h) In Mss. Jolienis absunt hæc, unicuique secundum propriam virtutem: & infra, & naturalem.

(i) Mss. Jol. per se operari... per se habere charitatem.

(k) Ita Mss. Camb. & Jol. cum edit. Leonis. A-

lii, fructus est, & postea iidem & sanum esse: ubi alii, & sanatum esse.

(l) Colon. editio, de gratia Dei.

(m) Mss. Jolienis, in subsequenti parabola sermo quo &c.

(n) Mss. Jolienis, ante quæm. Alii, ante quam Prioris lectionem præconi fuisse Evangelistam dicens: & exprobatum ante eam omnes præter.

(o) Sic Mss. Jolienis & Leonis editi. Alii editi dicuntur, vel, ut recensionis, dicuntur.

(p) Mss. Jolienis, & Camb. idem terra.

(q) Ita Mss. Jolienis cum Leone. Alii, Qui quidem.

(r) Voces hæc, & rationalis, addunt Mss. Cambron. & Jol. æque edit. Leonis. In his tamen Mss. omittitur, & de gratia jam infra sciencia: quibus non valet alii libet.

tix jam imbre secunda, habet quod ab ipsa expectetur, ad id quod accepit augendum.

CAPUT IX.

Variate per diversa tempora gratia causa a nobis non est irroganda.

HIS recte, ut arbitror, quantum Dominus tribuit, pertractatis, ad id unde digressi est disputatio revertamur. Ad considerationem scilicet differentiarum, quibus divinæ gratiæ opera ac dona variata sunt. Altitudo quippe divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, ejus inscrutabilia sunt judicia & investigabiles viæ, (a) sic semper misericordiam suam & iustitiam temperavit, ut secretissima æterni consilii voluntate, noluerit in omnibus (b) temporibus super omnes generationes, aut super omnes homines æquales donorum suorum esse mensuras. Siquidem alter ex juverit, quos ad cognoscendum se, cæli & terræ (c) tellimonis conveniebat; alter illos, quos, non solum elementorum famelata, sed etiam doctrina legis, Prophetarum oraculis, (d) miraculorum lignis, & angelorum cooperationibus consulebat: & multo magis alter misericordiam suam universis hominibus declaraverit, quando Filius Dei factus est filius hominis, ut inveniretur ab eis qui eum non querebant, & apparetur his qui illum non interrogabant; & non in uno tantum populo (e) hominibus (f) israeliticis (g) excelleret; sed (h) in omni gente quæ est sub cælo, multiplicatum Abraham semen oritur, (g) in quo herudum successione non filii carnis, sed filii promissionis intrant: & quanta in præteritis sæculis super cæteras nationes, tanta nunc esset in gente Judæa paritas gratiæ; cum tamen introducta plenitudine gentium, etiam ipsorum ariditati eandem rigationem inundatio spondeatur. Quæ itaque causæ sint harum sub eadem gratia dissimilitudinum, quæ rationes, sancti scripturis non loquuntur, quis loquetur? Et cum in eis scientia Pauli apostoli a disputatione transsit ad supponem, ejus erit tanta præsumptio, qui hæc differendo (h) exiliomet aperienda, potius quam silentio miranda.

CAPUT X.

Omniibus sæculis misericordia Dei & corpora a-luit, & mentes juvit.

PAtenter igitur & æquanimiter ignoretur tam remotum ab humana (i) cognitione secretum. Nec tamen (k) quia nequeunt clausa penetrari, ideo etiam resecretorum est prætereundus introitus. Manifestaverunt enim divinum S. Prosper. Tom. I.

eloquiorum multæ auctoritates, & continua omnium sæculorum experimenta docuerunt, iustitiam Dei misericordiam, misericordemque iustitiam nec alendis unquam corporibus hominum, nec docendis juvenilibus eorum mentibus defuisse. Semper etenim pluit super bonos & malos, semper solum suum orti fecit super iustos & iniustos, semper vitales auras præbuit, semper diem & noctis vicissitudines ministravit, ubertatem agris, multiplicationem seminibus, fecunditatem generandis hominibus semper (l) impendit. Et si quando aliquid horum minuit, benignis correctionibus averionem desideriumque male utentium castigavit; ut miserationes ejus quærent in adversis, ejus iustitiam non timuerant in secundis. Denique si ad ipsa mundi exordia recurramus, inveniemus, omnium sanctorum qui diluvium præcesserunt, Dei Spiritum fuisse rectorem, propter quod & Filii Dei nominati sunt: quoniam, sicut ait Apostolus, *Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei*. Et cum iidem, neglecta observantia patrum, illiis se reproborum connubiis miscuissent, atque ob nefariam societatem digni exterminio judicarentur, Dominus ait, *Non permanebit Spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt*. Unde apparet quæ ille populus, ejus generationes discreto ordine cum antorum numero digeruntur, spiritualis antea fuit; ea utique voluntate cui Spiritus sanctus præstebat: sic impendens moderamen suis regimen, ut declinandi ad vitia non adimeret potestatem: quia potestatis hic populus si non uteretur, non relinqueretur a Deo, essetque ille de quo dictum est: *Felix qui potuit transgredi, & non est transgressus*. Quamvis ergo apud Deum manifestæ, ea voluntate manifestæ, quam Deus inspiravit, & exiit. *Præparetur enim, sicut scriptum est, voluntas a Domino*.

CAPUT XI.

Hominibus sere paulatim & periculatim accersit, quod superna largitas eis dare decrevit.

SED huius præparationis non unus semper provectus, nec una mensura est. Quoniam multis modis & innumerabilibus differentiis, gratiæ opera & dona variantur, inque ipsis singulis generibus munusculis dissimiles sunt gradus & impares quantitates. Sicut enim in geminis herbarum atque lignorum, quæ terra producit, non una species, nec unum in omnibus genus est; sed singula quæque in sui seminis forma, & in suæ stirpis qualitate signantur, plenum autem decorem non statim ut eduntur accipiunt, sed certis & ordinatis prævehuntur augmentis, donec ad perfectam sui habitus quan-

Misericordia Dei corporibus & animis juvenilibus semper ade fuit. *Matth. 23. 37.*

Spiritus sanctus omnipotens omnipotens. *Rom. 8. 26.*

Rom. 8. 26.

Genes. 6. 3.

Gratia non tollit potentiam. *Genes. 6. 3.*

Genes. 6. 3.

Genes. 6. 3.

Servus charitatis. *Genes. 6. 3.*

(a) Sic Mss. Camb. & Jol. cum edit. Leonis. Editi alias sic per . . . & iudicium.

(b) Mss. Camb. & Jol. addunt, temporibus: quæ vox exciderat ab editis Prosperianis.

(c) Mss. Jolensis, *testimonio*.

(d) Mss. Jolensis, *mirabilium signis*.

(e) Vocem hanc bonor habuimus ex Mss. Jolensis & edit. Leonis. Quæ supplenda probatur ex scrio o-

rationis.

(f) Apud Leonem, in omni genere.

(g) Ita Mss. Jol. cum Leonis. Alii, in quam.

(h) Mss. Camb. & Jolensis, *aliter*.

(i) Mss. Camb. & Jol. ac Leonis edit. Editi no-

str. *exigitiones*.

(k) Mss. Jolensis, *quia nequeunt*.

(l) Mss. Camb. & Jol. *imperiis*.

tatem per succedentia sibi incrementa permeant: ita & femina, charitativum plantaque virtutum, non in omni æge cordis humani totum hoc pariter, quod sunt futura, nascentur, nec facile reperitur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio. Exerit quidem frequenter potens & misericors Deus mirabiles illorum operationis effectus, & quibusdam mentibus non expectata profectum mora, totum simul quicquid collaturus est, invehit. In Abraham lumbis Levi fandiatur, & simul cum eodem Aaron & sacerdotalis ordo benedicitur.

In Isaac de re promissione conceptus, & contra
spem steriliū semē nato, omnium gentium
vocatione, & tota Christi forma præceditur. Jac-
cob nullo merito suffragante, dilectus prius
quam nascatur, eligitur. Jeremie dicitur, *Præ-
sumam te formarem in utero, novi te: & prin-
cipium exires de ventre, sanctificaveris te.* Joannes
intra Elizabeth matris viscera Spiritu-sancto re-
pletus exultat, & ut nullo inter natos mulie-
rum major sit, prius sentit initia gratiæ quam
nature.

rit. Qui autem istarum aquarum dulcedinem
nesciunt, & adhuc de mundi huius torrensibus
bibunt, aut etiam si aliquid primoribus labris
de vitæ fonte gulaverunt, (b) inebriari tamen
aureo Babylonis calice delectantur; suo profluvio
deciuntur arbitrio, sua voluntate labuntur: &
si in hac deficiat perseverant, ipsi se his quæ ac-
cepere dispendia. Facile enim quælibet bona fi-
ne claritate possunt perire, quæ non possunt
sine charitate prodesse.

C A P U T XII

Divina constitutionis non est nostra a Deo revocatio, sed propria voluntatis: ideoque meritum hominis esse si steterit, quia cadere potuit.

HEC autem summam breviterque perfrimenda ad valdeant, ut certissime novimus nullum fidelem a Deo non discedentem relinquit, neque cuiusquam ruinam et divinae fidei constitutione dispositam: sed multis, qui iam iudicio rationis utuntur, libero libere esse discedere, ut non dissensit sit premium: & ut quod non potest nisi cooperante Spiritu Dei fieri, ejus (c) meritis deputetur, ejus id porit voluntate non fieri. Quae voluntas in malis actionibus sola esse potest, in bonis autem sola esse non potest. Quamvis enim (d) secundum naturam sit ejus, ut bona sit; vicium tamen, quod per malam voluntatem incidit in naturam, non naturae superat virtute, sed gratiae.

C A P U T XIII

*Bonitatem Dei non solum sanctis, sed & impiis
instituentis adfuisse ante diluvium.*

Regebat, ergo primus ille populus Dei Spiritum Dei, & a maleficiis praevaricationis populi Societate moribus per crudelium iudici Societate abinebat, custodiens differentiationem sui a permissione carnalium: quorum misericordiam solummodo patientia Dei, quassidui boni per id quod eos non imitabantur, placere poterunt: ubi vero etiam boni maiorum imitatione corrupti sunt, & (e) per voluntariam defectum in eandem nequitiam (f) conspiraverunt: universitas: quos, excepta Noc domo, una impletas prophavit, (g) merita una delevit. Bonitas autem Dei ne illi quidem parti defuit, quod in charitate non stetit, & ab initio sui, veneno diaboli livoris intravit. Principem enim gentis impie, sancti fructus meritis invidentem eademque ejus paricidali corde meditantem, dignatur Dominus paterne mitigatione confilio, dicens ad Cain, *Ubi quid tristis facies est? Ut quid concidit cultus tuus? Nonne si recte offeras, recte autem non dixeris, percipisti tibi quicquid.* Et tunc erit conversio ejus, & in

(a) Mff. & Camb. *sue voluntatis* & sic olim in

(b) Sic Mf. fol. & edit. Lovan. Duac. & Colon.
& Leonis editio, *inbriati tamen*.

(c) Ita Mff. Thuan. Camb. & Jol. & Leonis edi-

(4) Ita M^l. Cameron. & Jol. & Leonis editio.

Editi vero Prosperi, secundum naturam sit homini
ut bove sit voluntatis; utrum tamen, quod per ma-
lum voluntatem irruit in naturam. M. Camb. ta-
men habet. incidit in ruinam.

(c) Editti nostri, per voluntatis, Mff. Camb. & Sol. ac Leonis editio posterior, per voluntatis.

(f) M. Jollensis, *conspicua*.

oblatio
Caini
et
Abel.

dominaberis ejus. Depone, inquit, ortum de
lavidis emulatione trilitiam, & flammam odii
crudelis exilique: nihil tibi Abel nocuit, nec
mihi placendo te laesit. Despexi munera tua
meo iudicio, non illius voto. Opus enim bo-
num negligenter egisti. Recta fuisset oblatio
tua, si fuisset recta discretio. Sciens cui offer-
res, scire debueras quid voveres. Non digne in-
ter me & te divisisti, quoniam tibi electiora
servasti. Tuus ergo hic error est, tuumque pec-
catum. Quiesce, & noli in insontem fratrem
moveri: ad te potius tua culpa revocetur. No-
li peccato regnum in te dare, fed tu potius in
ipsam sume dominatum. Penitendo enim nec
in majus facinus progredieris, & ab eo in quo
te dolis displicuisse, mundaberis.

Cum ergo talis ad Cain loqueretur Deus,
namquid ambigam esse voluisse eum, & quan-
tum ad (a) illum tendendi modum sufficere
egisse, ut Cain ab illo impietatis furore respi-
ceret? Sed malitia pertinax inde facta est in-
tercubilius, unde debuit esse correctior. Et utri-
que prædicat Deus, ad quem finem infanien-
tis ellet progressura conceptio. Neque ex eo
quod falli scientia divina non poterat, necellit-
te peccandi urgebatur facinus voluntatis. A cu-
jus utique intentione atque effectu potuit inco-
lumnitas Abel illata defendi; nisi placuisset Deo
cum magna laude patientie suæ, ut temporalis
furor impij fieret perpetuus honor iusti. Polle-
ris vero istius (b) parricide, quamvis in pro-
genitoris filij moribus viveret, (c) nunquam
te divinam bonitatem negasse, quis non facile
adverat, si consideret quantum eis professe so-
puerit tam longa patientia Dei, iam dives bo-
norum temporum copia, & multiplicata ef-
funditatis tam numerosa propagatio. Quæ be-
neficia licet obduratis nihil remedij & emenda-
tionis adulerint; probant tamen averfionem eo-
rum non divinæ fuisse constitutionis, sed pro-
priae voluntatis.

CAPUT XIV.

*In diluvio, & postea usque ad Christum reve-
lata sunt opera divina gratis, & Christianæ
gratiæ miracula præfigurata; et si abundantia
gratiæ, quæ nunc mundum rigat, pari lar-
gitate non fluxit.*

Gen. 1.

IN conservacione autem Noe filiorumque ejus
& eorum, in quibus omnium gentium se-
minarium disponebatur, quanta divinæ gratiæ
opere revelata sint, sancta scriptura manifestat,
dum in illa mirandæ capacitatis arca, universi
genetis animalium; quantum (d) reparationi

Arca Noe
Bene Ec-
clesia.

fat erat, receptrice, congregatura ad se omne
hominum genus Ecclesia figuratur; dum per li-
guum & aquam redemptionis crucis Christi, &
ablutio regenerationis aperitur: dum in his qui
ex illa mundi vallatione salvati sunt, omnium
gentium plenitudo benedicitur; dum donum fe-
cunditatis iteratur, & solo (e) eis suffocato-
rum & sanguinis interdicho, libertas edendi quam
placuerit augeatur, luxuriose securitas in testi-
monio versicoloris arcus, hoc est, in signo mul-
tiformis gratiæ consecratur. Quæ utique myste-
ria atque sacramenta non unius tantum fami-
liæ pascuuntur tunc homines, sed in ipsis o-
mnes eorum posteris imbuebant: ut quod erudi-
tione impendebatur parentum, proferret scien-
tiæ filiorum. Jam vero procurentur humanæ
propagationis augmento, cum ipsa mortalium
numerositas de suis multiplicationibus superbi-
ret, & fecundum elationis lux altitudinem, celo
cupere molem immoedice (f) extructionis
inferret; quam mirabilis erga conubendam hanc
insolentiam fuit divina censura jussit: quæ
unam illorum populorum loquelam notis sibi
invicem significacionibus consonantem, septuaginta
& duarum linguarum varietate confudit: ut
& inter diffusas voce operantium pervenire con-
cordia, infans molitionis machina solveretur,
& habitato orbi terrarum daret incolæ malæ
congregationis opportuna dispersio. In isto au-
tem opere providentiæ Dei præordinabantur mi-
racula gratiæ Christianæ, quæ omnem hanc di-
spersionem in illius ædificationis erat (g) co-
piatura, compagem, in qua omne genu flexit
Deo, & omnis lingua confiteretur quantum Je-
sus in gloria Dei Patris esset.

Hanc latitudinem gratiæ, in plenitudine di-
spostorum temporum revelandæ, facta ad A-
braham promissio Dei, signis jam ludentiori-
bus indicabat, quando duplex ejus successio, si-
lii scilicet carnis & filij promissionis, multitu-
dini arenarum comparabatur & fiderum, & vir
senex per annosam uxoris sterilitatem, ab ipse
jam prolis alienus, credebatur laudabili fide per
getomen unius filij patrem futurum esse se mun-
di, prospiciens illum in semine suo, immo con-
spiciens, qui dixit, Abraham diem meum vi-
dit, & gavisus est. Quæ fide Abraham cum
jussificaretur, nondum mandatum circumcisionis
acceperat; sed cum ellet in præputio naturali, re-
putata est fides ejus ad jussificationem. Et eadem fi-
des signaculum circumcisionis (h) acceperat in
eo corporis membro, per quod semem procrea-
tionis perventurum erat ad eam carnem, in qua
fine carnali semine Dei Filius, Deus Verbum
caro fieret, ac de Abraham filia Maria Virgine
nascetur; assumptis omnibus in hujus nativita-
tis.

H h 2

(a) Vox illius non legitur in Mss. Thuanco, &
Jolienis, nec in alijs Operum S. Ambrosii editioni-
bus quibus libri de Vocatione gentium inserti sunt.
In Lorian. præfati editione duobus uncis () in-
clusa, quibus dubia æstimationis, notatur. In alijs
Prosperi libri & nova editione Leonis legitur. Quid
vero discrimini in sensu hujus sententiæ gignat hæc
lectionis varietas non facile est definire.

(b) Sic Mss. Camb. & Jol. & Leon. edit. Editi
alii, fratres.

(c) M. Jolienis, nunquam Deum divinam be-

nitatem negasse.

(d) Ita M. Jolienis, & editio Leonis. Alijs,
reparationis aliarum.

(e) M. Thuan. & Camb. caret voce hæc est.
M. vero Jolienis, & sole suffocato & sanguine in-
terdictis.

(f) Melius reflexionis ex M. Jol. & Leone,
quam antea in editis, insensibilis.

(g) Sic M. Camb. & Jol. & Leon. edit. Editi
alii, vocatur.

(h) M. Camb. & Jolienis, accepit.

Gen. 1.

Ecce Aquam
multiter-
ras gratis.

Gen. 11.
& Jol.

Conf. de
linguam.

Eccl. 1.
Eccl. 11.
Eccl. 12.

Rom. 11. 12.
Gen. 11. 12.

Gen. 11. 12.
Rom. 11. 12.
Eccl. 11. 12.

Circumci-
sio est
membra
Abraham.

bebat confiantia fidei, fiducia spei, fortitudo tolerantiae; ut ille ignis dilectionis, quem in cordibus fidelium Spiritus-sanctus accendat, nullo modo ab opprimentibus possit extinguī: cum & qui cruciabatur, vehementius inardescerent, & qui exsivebant, eandem quam perlecebant flammam sepe conciperent, qua beatus apollolus Paulus ignitus, fidenter serventerque dicebat, *Justificati igitur ex fide, pacem habemus (a)* ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem & accessum habemus (b) *fide in gratiam istam in qua stamus, (c) & gloriamur in gloria filiorum Dei. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus; scientes quod tribulationem patientiam operatur, patientiam autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Et iterum, Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut scriptum est, Quia propter te mortificamur tota die: (d) existimati sumus sicut ovem occisionis. Sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, (e) neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in Christo Jesu Domino nostro. Haec charitas diffusa per Spiritum-sanctum, fecit ut mundus fidelium mundum vinceret impiorum. Hæc Neronis crudelitatem, Domitiani furorem, multorumque post eos Principum (f) rabiem glorioso innumerabilem Martyrum sine confusio, deante Christo imitatoribus suis, de persecutionibus regum æternam vitam consecravit.*

CAPUT XVI.

Quid Christus pro omnibus impiis mortuus sit.

Nulla igitur ratio dubitandi est, Jesum Christum Dominum nostrum pro impiis & peccatoribus mortuum, a quorum numero (g) si aliquis liber inventus est, non est pro omnibus mortuus Christus: sed propter pro omnibus mortuus est (h) Christus; nemo ergo omnium hominum ante reconciliationem quæ per Christi sanguinem facta est, non (k) aut peccator

S. Prosper, Tom. I.

aut impius fuit: dicente Apollolo, (i) *Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, iuxta tempus, pro impiis mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur, nam pro bono sensatum quis audent mori: commendat autem suam charitatem Deus in nobis, quoniam si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis iustificati sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. Idem autem Apollolus in secunda ad Corinthios ait, Charitas enim Christi urget nos, judicantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est, ut & qui vivunt, jam non sibi vivunt, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. De se ipso vero quid pronuntiet, audiamus: Fidelis, inquit, sermo, & omni acceptione dignus, quia Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum: sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credidit sibi illi in vitam æternam.*

Sive ergo circumcisio, sive præputium, peccato universaliter conculcabatur, uniusque omnes reatus obliteraret, & iter magis minique impiis nemo erat qui posset absque Christi redemptione salvari. Quæ redemptio universo seculo intulit mundo, & omnibus hominibus indifferenter innotuit. (l) Quandoquidem in die quinquagesimo ab illo Pascha, in quo se habuit Deo verus Agnus obtulit, cum Apolloli & qui cum eis unanimes erant, repleti Spiritu-sancto linguis omnium gentium loquerentur, conveniebat (m) excita miraculo diversis generis hominum multitudo, ut Evangelium Christi in eis qui aderant, totus mundus audiret. Confluxerant autem, sicut scripserunt, *Parthi, & Medii, Elamitæ, & qui inhabitant Mesopotamiam, Judæam & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphiliam, Egyptum & partes Libyæ quæ est circa Cyrenæ, & advenæ Romani, Judæi quoque & Proselyti, Cretes & Arabes*, audientes omnes linguis suis prædicari magnalia Dei: quorum testificatio etiam in eas gentes quæ remotiores sunt, longe lateque procurreret. Ad cuius rei effectum credimus providentia Dei Romani regni latitudinem præparatam: ut nationes vocande ad unitatem corporis Christi, prius jure unius conciliarentur

H h 3

(a) Sic restitutus locus ex Leonis libro, juxta tractatum utrumque Apolloli. Mf. Jol. ad Dominum per Dominum nostrum Jesum Christum. Editi autem omiserant Domini per.

(b) Mf. Jolienis, & Thoma, fidei.

(c) Antebac editi. Sed & gloriamur. Sed omisum in Mf. Jolienis & Leonis, nec in Apolloli textu hic legitur, sed paulo infra assumuntur.

(d) Mf. Jolienis, assumuntur.

(e) Mf. Jolienis, neque instantia, neque futura, neque angeli, neque principatus, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia.

(f) Mf. Camb. & Jol. & Leonis editi, addunt, rabiem.

(g) Mf. Camb. & Jol. ac editio Leonis addunt, si aliquis, quorum defectu pendet sententia in aliis libris. Lovanienches suspicati erant legendum cum hinc novo, Nemo pro omnibus sic, ut loci intellectus completeretur.

(h) Deest hic, Christus in Mf. Camb. & Jolienis, & editione Leonis: quæ vox in aliis habetur.

(i) Male in Editione alius, non autem. Correxi enim ex Mf. Camb. & Jolienis, ac Leonis.

(k) Ita Leonis editio: juxta Apolloli textum, cum in aliis codicibus, scribitur, si enim.

(l) Mf. Jolienis, quanto in die.

(m) Mf. Jolienis, excitata.

Tom. I. c. 1.

2a. Cor. 5. 14. & Jol.

Christus mortuus pro omnibus. 1a. Tim. 2. 14. & Jol.

Omnes fide peccatores, & omnesque infidelium. 1a. Tim. 2. 14. & Jol.

2a. Cor. 5. 14. & Jol.

tut (a) imperit: quamvis (b) gratia Christi-
ana non contenta sit eisdem limites habere quos
Roma: nec contentae jam (c) populos scripto
crucis Christi illa subdidit, quos armis suis
illa non domuit. Quae tamen per Apostolice
sacerdotii principatum amplior facta est arce re-
ligionis, quam solio potestatis.

CAPUT XVII.

Nationes quibus nunc gratia Salvatoris illu-
xit, disposito tempore vocandas esse ad Evan-
gelium.

Quod si forte, quemadmodum quasdam gen-
tes (d), non olim in consortium filiorum
Dei novimus adoptatas; ita etiam nunc in
extremis mundi partibus sunt aliquae nationes,
quibus nuncum gratia Salvatoris illuxit: non
ambigimus, etiam circa illas occulto iudicio Dei
tempus vocationis esse dispositum, quo Evan-
gelium, (e) quod non audierunt, audient atque
suscipiant. Quibus tamen illa mensura ge-
neralis auxilii, quae desuper omnibus semper
hominibus est praebita, non negatur: quamvis
tam acerbo natura humana vulnere fauciat sit,
ut ad cognitionem Dei neminem contemplatio
spontanea plene valeat erudire; nisi obumbratio-
nem cordis vera lux discusserit, quam infernali
iudicio Deus iustus & bonus, non ita in
praeteritis saeculis, quemadmodum in novissimis
diebus effudit. Unde & beatus apostolus Pau-
lus Ierichem Colossensibus, ait, *Mysterium quod*
absconditum fuit a saeculis & generationibus,
nunc autem manifestatum est sanctis eius, quibus
vultis Deus notas facere divinitas glorie sa-
cramenti laus (f) in gentibus, quod est Chris-
tus in vobis.

CAPUT XVIII.

Præteritis saeculis absconditum fuisse Gen-
tibus gratiam Christi, non
tamen Prophetis.

Numquid hoc mysterium etiam Prophetis
incognitum fuit? & illi per quos Spiritus
sanctus loquebatur, ea quorum ab ipsis (g)

sebat denuntiatio, nesciebant? Non ita plane
intelligendum puto, sed ipsis Gentibus abscon-
ditum fuisse mysterium, quod Dominus quando
vult, & quibus vult, revelavit. Nam de
Vocatione gentium, quae non erant populus
Dei, & quibus prius non miseris est, nunc
autem miseretur, in Deuteronomio ita dicitur:
Et vidit Dominus, & zelavit, & iratus est
propter iram filiorum suorum & filiarum, &
dixit, Avertem faciem meam ab eis, & osten-
dam quid erit in novissima, quia generatio (h)
perversa est, filii in quibus non est fides in il-
lis. Ipsi in zelum compulerunt me (i) in hoc
quod non est Deus, irritaverunt me in idolis
 suis: & ego in zelum incitabo eos in eis qui
non erant gens, super gentes insipientie irritabo
 eos. Et David hac de adoratoris Deum omni-
bus gentibus praecinit, Omnes gentes quascon-
que scivisti, venient & adorabunt coram te Do-
mine, & glorificabunt nomen tuum. Et iterum
idem, Et adorabunt eum omnes reges terrae, &
omnes gentes (k) servient ei. Et iterum; Be-
nedicentur in ipso omnes tribus terrae, omnes
gentes magnificabunt eum. Haec quoque simi-
liter annunciat dicens: Quoniam erit in novissi-
mis diebus manifestus (l) mors Domini, &
domus Dei in cacumine montium, (m) & e-
xaltabitur super colles, & veniet ad eum o-
mnis gens. Et iterum idem, Et faciet, in-
quit, Dominus Sabbath omnibus gentibus in
monte isto: bibent in fontibus vitium, & en-
gentur augmento in monte isto: tradet haec omnia
gentibus; hoc enim consilium super omnes gen-
tes. Et iterum idem, (n) Et revelabit Dominus
brachium suum sanctum in conspectu omnium
gentium, & videbunt omnes gentes terrae salu-
tem quae a Domino est. Et iterum, Ecce adve-
ne ad te per me accedent, & ad te confugient.
Et infra, Gentes quae te non cognoverunt, in-
vocabunt te; & populi qui te nesciant, ad te
confugient. Quae quoque paria prophetat
dicens, Et erit in loco in quo dictum est erit.
Non populus meus vos: isti vocabuntur filii
Dei veri, & congregabuntur filii Iuda &
filii Israel (o) in adipsam. Et iterum, Mi-
serere non dilectis & dicam non populo
meo, Populus meus es tu; & ipse dicit, Deus
meus es tu.

Sub Apostolis vero cum ii qui in Christum
ex cir-

(a) Alias editi, *impietatis*. Melius Mss. Camb. & Jol. ac Leonis editio, *imperi*.

(b) Ml. Jolienfis, *gratia Christi jam non conten-*
ta sit.

(c) Olim editi, *populorum*. Mss. Camb. & Jol. & Leo, *populos*.

(d) Ita legitur in Mss. Camberon. & Jol. ac Leonis editione. In Propteris editis, *quae ante non norunt, in consortium*. Lovan. Danc. & Colon. in margine ex conjectura indicantur, *quod non volunt*. Idemque ibidem movent quod Tempore SS. Leonis & Prosprii (Leonem addit editor operum Leonis, Propterum dumtaxat alii indicantibus) ad Christum venire Scuti opera Celsus: ut in hoc libro contra Collatum legitur.

(e) Ita legitur in Mss. Jolienfis, & editione operum Leonis. In aliis libris Prosprii, *quod nuncum videntur, audient atque suscipiant*.

(f) Lovan. editio habet, *in gentibus*. Alii omit-

tunt praepositionem *in*, quae legitur in textu Aposto-
li. Et infra Ml. Jolienfis, ut in eodem textu, *in*
vobis, loco horum *in nobis*, quomodo alii codices
exhibent.

(g) Editi alias, *sestant demonstrationes*. Ml. Camb. & Jol. & Leonis editio, ut in textu nostro.

(h) Sic. Ml. Jolienfis & Leonis editio. Editi alii,
perversa est filii.

(i) Ml. Jolienfis, *in eo quod: & infra, qui non*
erant gentes.

(k) Ml. Jolienfis, *magnificabunt eum*, idemque
omittit sequentem Psalmographi auctoritatem.

(l) Ml. Jolienfis, *mors Domini in cacumine*, ce-
tera omittit. Volgata, *mors domus Domini*.

(m) Ml. Jolienfis non habet particulam, & nec
postea, *idem*; sed, *Et iterum, Faciet*.

(n) Ml. Jolienfis, *Revelavit*, omisso &
(o) Ml. Jolienfis, & olim Leonis codices, *ad*
ipsam.

Deut. 32.
19. & 21. 9

Gratia
Christi
propheta
revelata,
gentibus
abscondi-
ta.

Psal. 111. 1.

Ex. 31. 21.

Isid. 1.

Isid. 2. 2.

Isid. 2. 2.
Isid. 2. 2.

Isid. 2. 2.

Isid. 2. 2.
Isid. 2. 2.

Isid. 2. 2.
Isid. 2. 2.

Isid. 2. 2.
Isid. 2. 2.

ex circumfione crederant, eos qui gentiles erant, dicebanturque praprium, iustificationum gratia arbitrantur participes esse non posse; docet beatus apollolus Petrus, quam indiscretus apud Deum uterque sit populus, si in unitatem fidei ambo conuerterint. Cum autem, inquit,

11.11.
16.

existim loqui, decidit (a) Spiritus-sanctus super eos, sicut & in nos in initio. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat, Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu-sancto. Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus, sicut & vobis qui credidimus in Donumque Iesum Christum; ego quis eram qui possem prohibere Deum? His auditis lacuerunt, & glorificauerunt Deum dicentes, Ergo & gentibus Deus paenitentiam ad vitam dedit. Iacobus quoque apollolus de hac Vocatione gentium dicit: Viri fratres, audite me, Simo narravit quendammodum primum Deus iustitiam sumere ex gentibus populum nouum suum. Et hinc concordat verba Prophetarum, sicut scriptum est, Post haec reuertar, & reedificabo tabernaculum David quod cecidit, & diruta eius aedificabo, & erigam illud: ut requiratur ceteri hominum Domini, & omnes gentes super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens haec, notum a saeculo est Domino opus suum. Simeon quoque ille, (b) cui responsum erat a Spiritu sancto, non eum visurum mortem, prius quam videret Christum Domini, de salute omnium gentium que in Christo reuelebatur, haec dixit, Nunc (c) dimittis seruum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutem tuam, quod parasti (d) ut faciem omnium populorum, Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuae Israel. His & aliis testimoniis Scripturarum non dubie demonstratur, illam ditissimam, potentissimam, benignissimam gratiam, qua in nouissimo mundi tempore omnes gentes in regnum Christi vocantur, prioribus saeculis in occulto Dei absconditam fuisse consilio.

11.11.
16.

11.11.
16.

11.11.
16.

sine creditur, quia omnes homines velis saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, non oportet nisi perpetuum aeternumque semiri, secundum eas mensuras quibus Deus dona generalia specialibus novit cumulare muneribus: ut & qui exortes gratiae fuerint, de sua nequitia redarguantur; & qui ejus lumine entuerint, non in suo merito, sed in Domino gloriorentur.

11.11.16.

CAPUT XX.

Obiectio ex parvulis contra illud: Qui vult omnes homines saluos fieri.

IN hoc sane angusto quidam, sed tamen recto intelligentiae tramite, non parum difficultatis opponit consideratio parvulorum, qui nullo iudicio rationis utuntur, quo auctoris sui beneficia sentientes, ad agnitionem valent veritatis accedere; nec videntur de neglecto opitulantis gratiae iuste agere, in illa ignorantia naturaliter constituti, quam dubium non est nullam recipere scientiam, nullam sentire doctrinam. Unde cum omnes homines velis Deus saluos fieri; quid ei quod alienatur a salute perpetua tanta infantium multitudo, totaque in his aetatibus hominum millia extra vitam relinquuntur aeternam: quasi ad hoc tantum conditi sint ab eo qui neminem odium creavit, ut quia in hunc mundum cum peccati carne venerunt, insolubilis culpa vincula sine reatu proprix actionis (g) inciderent? Quid hoc profundius, quid mirabilius esse potest? Neque enim credi fas est, eos qui regenerationis non adepti sunt (h) sacramentum, ad ullum beatorum pertinere consortium. Et magis stupendum, magisque fastidiosum, quod ubi actio non offendit, ubi arbitrium non resistit, ubi eadem miseria, similis imbecillitas, causa communis est, (i) non unum est in tanta parilitate iudicium, & quales reprobantur abdicatio, tales adoptant electio.

11.11.16.

11.11.16.

Parvuli
mentis
actu
non
habent
moralis
libertatem
et
conscientiam

CAPUT XXI.

Iuste agi cum parvulis perentibus, tam in hoc saeculo quam futuro, propter originale peccatum.

Verumtamen de hac altitudine discretiois Dei non conturbabitur (k) cor humilitatis nostrae, si firma & stabili fide omne iudicium Dei iustum esse credamus, nec appetamus habere cognitum, quod voluit esse secretum; ut ubi investigari non potest quare ita iudicet, sufficiat scire quis iudicet. Quamquam non ita

H h 4 inco-

CAPUT XIX.

Deus pro omni tempore vult omnes homines saluos fieri, aut generaliter donis, aut etiam peculiariter.

ET cur haec manifestatio, qua nunc universis nationibus innotescit, antea revelata non fuerit, nullam posse (e) scientiam comprehendere, nullam intelligentiam penetrare, (f) cum tamen illud quod de bonitate Dei pili-

(a) Editio Leonis, in Spiritu-sancto: uti Graeci Aethiopi.

(b) Mf. Iolensis, qui responsum acceperat: postea, de salute vero... haec dicit.

(c) Vt Leonis editio iuxta testam Evangelii. Editi Propter, dimitte.

(d) Mf. Iolensis, secundum faciem. Deinde, in reuelationem... populo tui Israel.

(e) Mf. Camb. & Iol. & Leo, addunt recte scientiam.

(f) Supple ex capite praecedenti, reuelationis Sci-

pturatum non dubie demonstratur.

(g) Editio Leonis, incidit. Alii codices, incidet.

(h) Mf. Camb. & edit. Leonis, sacramenta. Alii sacramentum.

(i) Sic emendatur ex Mf. Iolensis, & editione operum Leonis. Alias editi Propter, non unum esse de tanta parilitate iudicem.

(k) Ita legitur in Mf. Camberon. & Iol. & edit. Leonis. In aliis Propter libris, cor nostrum.

CAPUT XXII.

Divina iustitia cuiuslibet mensuram & modum miseria ordinat.

Incomprehensibilis ista sit questio, (a) ut nihil inde eruditiois possit acquirere, si ad contemplandum id quod videri potest, tranquillius foris cordis adhibetur inquit. Cum enim consideramus, inter paganos, inter Iudaeos, inter hereticos, interque ipsos catholicos Christianos quam multiplex pereat numerus parvulorum, quos, (b) quantum ad proprias pertinet voluntates, neque (c) boni aliquid, neque mali consistat egisse; dicimus super eos illam manere sententiam, quam humanum genus (d) in Adæ primi parentis pravacatione excepit; cuius sententiae rigor dum etiam etrea tales non resolvitur, quam magnum illud peccatum fuerit, demonstratur. (e) Nemo autem putaretur non innocens nasci, nisi etiam talibus esset noxium non renasci.

Per modum
moris
parvulorum
suavitate.

De immaturitate vero moris non est ratio conquerendi, cum semel in naturam nostram per peccatum ingressa mortalitas obnoxium sibi omnem vite nostrae fecerit diem. Effet enim, (f) quando secundum aliquem modum, immortalis dies homo posset, si esset tempus intra quod mori omnino non posset. Sed nunquam corruptio in incorruptionem est particeps, ut non semper obnoxium sit deflectioni, quod debetur occasui. Vite huius principium mortis exordium est, nec prius incipit augeri aetas nostra, quam minui. Cui si quid (g) adiecit spatii temporalis, non ad hoc accedit ut maneat, sed in hoc transit ut pereat. Quod ergo (h) ab initio sui mortale est, quilibet occidat die, non contra legem mortalitatis occumbit, nec unquam ei vicinus est posse vivere, quam posse deficere. Quamvis autem ex una causa omnium hominum (i) sit orta mortalitas, non in eam tamen, sed in multiplicem imbecillitatem corruptibilis raris dilahitur. Et sive morbis, sive debilitatibus, sive vulneribus, non solum anni aut menses, vel dies aetatis humane, sed & omnes horum, omniaque momenta subiecta sunt. Nec est aliquod mortis genus, aut ullus obituius modus, qui non intra universalitatem mortalium in aliquam incidat portionem. Manet enim grave iugum super filios Adæ, & die exitus de ventre matris eorum, in diem sepulturae in matrem omnium.

Exil. qu.

Mensura
mortalitatis
parvulorum
suavitate
nata.

Joh. 15. 1.

Joh. 16. 1.

Perfectionem
sua
hominis
deceptionem
sua
malitia.

CAPUT XXIII.

Parvulis perantibus generalis gratia tribuitur, dum et parentibus datur.

Sed cum (p) inscrutabilior sit causa donorum quae gratia tribuit, quam miserationum quae

(a) Ita cum Mss. Camberon. & Jol. Leonis codex. Alias apud Prosperum, ut non sit quod de ea eruditiois possit acquirere.

(b) Mss. Camberon. & Jolensis non habent ista, quatenus ad proprias pertinet voluntates. Alii colligunt habent ista.

(c) Editi, bonum aliquid, neque malum. In secundo cala ponunt, bonum... mali, Mss. Camberon. & Leonis editio.

(d) Ita habet editio Leonis. Mss. vero Camberon. & Jolensis, in Adæ pravacatione suscepit. Editi Prospertiani, pravacationis primi parentis excepit.

(e) Editio Leonis. Non etiam.

(f) Emendamus hic quod, et Mss. Camb. & Jol. & Leonis, ubi quorum in editis ceteris Prospert.

si legitur.

(g) Editio Leonis, adjicitur. Alii codices, adjicitur.

(h) Sic Mss. Camberon. & Jol. cum edit. Leon.

(i) Ad initium sui die.

(j) Mss. Jolensis, in ista mortalitas.

(k) Apud Leonem, nihil est, id est iugo. Alii, nihil est: refer ad pondus.

(l) Mss. Jolensis, subiecit.

(m) Mss. Camberon. & Jolensis cum Leone addunt, nec.

(n) Mss. Jolensis, decessit: postea Mss. Camb. quae

(o) Mss. Jolensis, ad sanctitatem longevam.

(p) Sic Mss. Camberon. & Jol. & edit. Leon.

Alii, inscrutabilis sit causa tam donorum, quam miserationum.

quas natura promeruit, ipsa nos intelligentiae difficultas ad noilrum remittit auctorem. Et cum quatuordecim, Quomodo omnes homines salvos fieri velit, qui non omnibus illud tempus (a) impertit, in quo per voluntariam fidem percipiendae gratiae sint capaces; non irreligiose arbitror credi, neque inconvenienter intelligi, quod isti paucorum dierum homines ad illam pertineant gratiae partem, quae semper universis est impendenda nationibus: quae utique si bene eorum uterentur parentes, etiam ipsi per eundem jurerentur. Omnium namque corda parvulorum, totaque illa principia necdum rationalis infantiae, sub arbitrio jacent voluntatis alienae, nec illo modo eis nisi per alios consuli potest: & consequens est illis ad eorum pervenire consortium, quorum vel recto vel pravo aguntur affectu. Sicut enim ex aliena confessione credunt, ita ex aliena infidelitate tot dissimulatione non credunt. Erum ipsi nec praesentis vitae desiderium (b) habuerunt, nec futurae; quam ipsorum factum est nasci, tam ipsorum efficiunt non renasci. Sicut autem circa majores, praeter illam generalem gratiam parvis atque oculis omnium hominum corda pulsantem, excellentiore opere, largiore munere, (c) potentiore virtute vocatio specialis exierit; ita etiam circa innumeros parvulos eadem manifestatur electio. Quae quidem (d) nec illis qui renati sunt in parvulis desuit, sed iis qui renati sunt, praeparantibus adfuit; ita ut multis saepe quos (e) suorum impetus deseruit, alienorum cura servierit, & ad regenerationem venerit per exiraneos, quae eis non erat providenda per proximos.

CAPUT XXIV.

Non esse justam querelam ex discretione parvum parvulorum, sed magnam divinae justitiae & gratiae Christi commendationem.

IN quo opere gratiae, quis nisi arrogantissimus (f) atque vanissimus de divina justitia conqueratur, quod non omnibus parvulis similis providentia consulat, omniaque pericula, quae mortuorum regenerationem prohibere possunt, aut potestate submoveat, aut misericordiae praevenerit? Quod utique erga omnes (g) ferret, si ita fieri omnino deberet. Non autem latet, quantum (h) cordibus fidelium delicta cernerentur, in baptizandis parvulis nihil de consuetudine negligentia, nihil de ipsorum esset morte metuendum: quandoquidem ut tales baptismo fraudarentur, nullo modo posset accidere. Hac vero tam inamissibili felicitate infantium, vehementissime opinio illius roboratur erroris, qui gratiam Dei secundum merita

hominum dari, audet contra fidem catholicam predicare. Videtur quippe inculpabili innocentiae hoc tota aequitate debere, ut neminem eorum adoptio praeteriret, quos nullus reus obstringeret: nec impie a quodam de parvulorum baptismo dictum fuisset, *Haberi gratia quod adopti, non habet unde quid dicitur*. Sed hoc detestabiliter praedicant omnes discipuli veritatis intelligent: & inde manifestum est, eos qui salvi sunt, non merito, sed gratia liberari, quia sine baptismo mortuos perire non dubium est. Qui utique nisi gravissimi peccati essent participes, non perirent. Nunc autem oculis quidem Dei discretionem, sed iusta, sic ostenditur & quid conferat gratia, & quid praevaricatrix meretricis natura: ut nec contra donum eleverit superbia, nec contra periculum cesset industria.

CAPUT XXV.

Deum ob generalem gratiam omni tempore velle omnes salvos fieri: at peculiari gratia quosdam tantum.

SIVE igitur novissima contemplerur saecula, seu prima, seu media; rationabiliter & pie creditur, omnes homines salvos fieri Deum velle, semperque voluisse, & hoc non aliunde monstratur, quam de his beneficiis (i) quae providentia Dei universis generationibus communiter atque indifferenter impenditur. Fuerunt enim ac sunt (k) huiusmodi dona ita generalia, ut (l) ipsorum testimonio ad quaerendum verum Deum possent homines adjuvari: quibus donis auctorem suum per omnia saecula protestantibus, specialis gratiae largitas superflua est. Quae licet copiosius nunc quam ante praestaret; causas tamen distributionum suarum Dominus apud scientiam suam tenuit, & intra secretum potentissimae voluntatis occultat: quae si omnibus uniformiter affluerent, non laterent; & quam nulla est ambiguitas de benivolentia generali, tam de speciali misericordia nihil quod stupendum esset, existeret: ac proinde illa esset gratia, ista non esset. Deo autem placuit & hanc multis tribuere, & illam a nemine submovere; ut ex utraque apparet non negatum universitati, quod collatum est portioni, sed in aliis praevaluisse gratiam, in aliis reliquisse naturam.

CA.

(a) M. Camberon, *impertitur*.
(b) M. Jolienis, *habuerunt*.
(c) M. Jolienis, *potentior* *justitia*.
(d) M. Jolienis, *nec ita illis... sed in his qui*.
(e) M. Jolienis, *suorum* *peccata*.
(f) M. Jolienis, *atque inamissibilis... conquiritur... fuisse providentia*.
(g) Edm., *ita fuerit*. M. Jol. & Leonis editio non habent, *ita*, hoc loco.

(h) Alias editi, *cordibus* absque *in*: & post aliquot verba, *de ipsorum esset mortalitate*. Lectionem nostram haemus ex M. Jolienis & editione Leonis.
(i) Sic M. Camberon, & Leonis editio. Editionem vero Prosp., *etque providentia Dei, quam de*.
(k) M. Jolienis, *epimodi* *dona* *ita generalia*.
(l) Ita M. Camberon, & Jol. & Leonis editio. Editi alias, *per ipsorum testimonio*.

CAPUT XXVI.

Qued in omni justificatione gratia quidem principaliter preeminet, sed voluntas ei subiungitur: quia gratia primo sibi tanquam receptricem & famulam donorum suorum preparat voluntatem.

Gratia
voluntas
et
timor.

Hanc quippe abundantior gratiam (a) ita credimus atque experimur potentem, ut nullo modo arbitremur esse violentiam, (b) quod quidquid in salvandis hominibus agitur, ex sola Dei voluntate paratur; cum etiam ipsi parvuli per alienæ voluntatis subveniat obsequium. (c) Gratia quidem Dei illa in omni justificatione principaliter præeminet, suadendo exhortationibus, movendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, & hæc affectionibus imblando: sed etiam voluntas hominis subiungitur et atque coniungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata prædictis, ut divino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod de superna semine conceptum ad studium; de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit. Quæ opitulatione per innumeros modos, sive occultos, sive manifestos, omnibus adhibetur, & quod a multis refutatur, ipsorum est nequitia; quod autem a multis suscipitur, & gratiæ est divine, & voluntatis humanæ. Sive igitur initia, sive profectus fidei, sive usque in finem (d) perseverantiam cogitemus, nullum genus, nulla species cuiusquam virtutis occurrer, quæ vel sine dono divine gratiæ, vel sine consensu nostræ voluntatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, ut in eo quem vocat, primam sibi receptricem & famulam donorum suorum præparet voluntatem. Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asserti vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonis consensum alienum est.

Voluntas
humana
gratia.

CAPUT XXVII.

Consensum voluntatis per gratiam gigni, non solum ex doctrina & illustratione, sed etiam ex terræ & metu.

Prædicta.

Hunc autem consensum non solum coheret ratio prædicantium & incitamenta doctrinæ, sed etiam metus gignit: propter quod scriptum est, *Principium sapientiæ timor Domini*. Qui quantilibet terroribus inferatur, non aliud

agit, quam ut quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec solum volentem, sed etiam sapientem. Unde & illud scriptum est, *Beatus cui donatum est habere timorem Dei*. Quod enim tam beatificum, quam hic timor, qui genitor eruditique sapientiæ est? In cuius vique devotione devota est & voluntas, (e) quæ auctore gratiæ eodem proficit timore, quo cepit. Cum ergo hic timor etiam per quandam vim magni terroris immittitur, non ibi ratio extinguitur, nec intellectus aufertur; sed illa potius quæ mentem præmetat caligo discenditur, ut voluntas depravata prius atque captiva, restitua & libera. Unde sicut animus nihil virtutis capit, nisi radium veri atque perit luminis; ita gratia nihil ei quem vocat confert, nisi oculos in eo aperuerit voluntatis. Quæ in plerisque, sicut superius disputatum est, ab ipso initio sui ardentissima, (f) citius & magis ditatur augmentis, in plerisque autem tarde cunctanterque proficitur, vix ad ea incrementa provchitur, quæ idoneam ad perseverandam habeant firmitatem. Dicit quidem Dominus, *Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit* Ioh. 6. 44. *me, adtraxerit eum*. Sed hoc id eo dictum est, ut illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex Patre haberi inquirere noverimus, secundum illud quod apostolo (g) Petro dicitur; *Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in celis est*. Qui in cordibus trahendorum hoc agit ut crederet, hoc efficit ut vellat. Non enim esset unde traheretur, si sequas fidei & voluntate non esset: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omnino, nec veniunt; quæ accedunt qui dissentiant, sed recedunt. Qui ergo veniunt, amore ducuntur: dilecti enim sunt, & dilexerunt; quæriti sunt; & quærentur, & quod eos voluit Deus velle, voluerunt.

Eccl. 17.
18.

Timor
fidei
prædictum
gignit.

Ioh. 6. 44.

Mat. 16.
17.

Vide quæ
venit
Christum
intra
a Deo.

CAPUT XXVIII.

Posse eos qui gratia Dei in Christum credunt, non credere, & eos qui perseverant, a Deo recedere.

QUI ad obediendum sibi, ipsum velle sic donat, ut etiam a perseverantia illam mutabilitatem quæ potest nolle, non auferat. Alioquin nemo unquam fidei non recessisset a fide, neminem concupiscentia vinceret, neminem tristitia elideret, neminem iracundia debellaret, nullius charitas refrigeret, nullius patientia frangeretur, & collata in sibi gratiam nemo negligeret: sed quia hæc possunt

(a) Mff. Thuan. Can. & Iol. ita credimus benigam.

(b) Ita editio Leonis. Mff. Thuan. & Iol. quod si quid, Mff. Camb. quod si quid. Editi Perseverant, quo quidquid.

(c) Mff. Iol. & Camb. Gratia quidem illa in omni justificatione principaliter preeminet; Editi nostri, Gratia quidem Dei in omni justificatione. Fennis editio, Gratia quidem Dei illa in omni justificatione.

(d) Sic Mff. Camberton. & Iol. cum Leone. Editi

et alias, perseverantius cogitemus genus, nolle perire, libere posita, occurrunt.

(e) Mff. Joannis, quæ auctore eodem proficit timore. Mff. Camberton. quæ auctore, eodem proficit timore.

(f) Editi nostri antea fuer. Melius citis. per e. ex Mff. Camb. & Iol. & edit. Leonis: cum correspondenti statum, eadem cunctanterque.

(g) Recte Mff. Camb. & Iol. cum Leone addunt. Petrus: quæ voce carent Editi nostri.

(h) Mff. Camberton. Quia.

sunt fieri, & in consensum talium tentationum facilis initium procivique descensio est, numquam debet in auribus fidelium vox illa Domini non sonare, quia Apollolis dicitur, *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem*. Ubi si de vigilando tantum, non etiam de orando discipulos admoneret, solas liberi arbitrii vires videretur hortatus. Sed cum addidit, *& orate*; satis docuit superni futurum muneris ut eos etiam vigilantes tentationis procella non vinceret. Tale est & illud quod ait, *Simon, Simon, ecce satanas possidebat ut vos (a) careretis velut triticum. Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua; & tu tandem conversus, confirma fratres tuos, & rogare ne intretis in tentationem*. Si ergo defectura erat fides tanti Apollolis, (b) nisi pro eo Christus oraret; inerat ei proculdubio mutabilitas, quæ posset in tentatione (c) mutare; & non ita jam perseverantæ fuerat virtute solidatus, ut nullis periculis esset obnoxius. Si quidem tam gravis cum perturbatio etiam post illa concussisset, ut in Capthe domo unius ancilla interrogatione pavesceret, usque ad trisim negationem (d) Christi, cui commortuorum se spondere, constantia deficiente perductus sit. Qui ergo tunc conturbatur cor Apollolis non humanis, sed divinis convenit oculis, & ad largos penitentis fletus potuit incitare aspectu; posuit hanc firmitatem animi præcipuo conferre discipulo, ut sicut ipsum Domini nihil ab explendæ Passionis proposito deterberet, ita nec beatum Petrum ulla tunc formido superaret. Sed hæc stabilitas illius tantummodo propria fuit, qui solus vere potenterque dicebat, *Persecutionem habeo ponere animam meam, & possessionem habeo iterum (e) sumere eam*. In ceteris vero hominibus, donec caro concupiscit advesus spiritum, & spiritus advesus carnem, & donec spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, incommutabilis animi fortitudo non potest reperiri. Quoniam non hujus, sed alterius viræ est (f) vere pacis perfecta & securæ felicitas: in præsentis autem agonis incerto, ubi tota vita tentatio est, & (g) ab insidiarum superbia nec ipsa est ruta victoria, mutabilitatis periculo non caretur. Et licet innumeris (h) sanctis suis donec virtutem perseverandi usque in finem divina protectio, a nullis tamen (i) auferat quod corpus regnat ex ipsis: ut in omnibus studiis eorum atque conatibus semper inter se velle & nolle (k) decerent.

Quam compingentiam idem beatissimus Petrus etiam in ipsa palmorum omnium consummatione percellit est. Si quidem hoc (l) ipsi Dominus protulerit & dicat, *Amen, amen dicite tibi, quando juvenis eras, precingebas te, & ambulabas ubi volebas, cum autem senex eris, extendes manus tuas, & alius te precinget, & ducet quo tu non vis. Hoc autem (m) dixit, significans quæ morte glorificaturus esset Deum*. Quis ergo ambigat, quis ignoret hanc fortissimam petram, quæ ab illa principali petra communionem & virtutis sumptus & nominis, hoc desiderium semper habuisse, ut ei moriendi pro Christo constantia donaretur? Verumtamen ita inevitabilis erat oblutatio trepidationis, (n) ut vir martyri avidissimus, adeptus quidem denunciaretur victoriam passionis, sed non sine tentatione formidinis. Merito igitur non solum ab incipientibus, verum etiam a (o) provecitis sanctis uniformiter Domino supplicatur, & dicitur, *Ne nos (p) inducas in tentationem, sed libera nos a malo*. Universis enim qui in fide & dilectione permanent, ab ipso donatur ne in tentatione superentur, ut qui gloriantur, in Domino glorientur. Ipsamque (q) gloriam ipsam quibus eam imperiti, adiciunt; ut quamvis auxilio Dei steterint, tamen, quia in se habebant unde caderent, ipsorum sit meritum quod steterint. Igitur sicut qui crediderunt, juvantur ut in fide maneant: sic & qui nondum crediderunt, juvantur ut credant. Et quæmadmodum illi in sua habent potestate ut exant; ita & isti in sua habent potestate ne veniant. Et quæ manifestum quod diversis atque innumeris modis omnes homines quod Deus salvos facit, ut in agnitionem veritatis veniat: sed qui veniunt, Dei auxilio dirigitur; qui non veniunt, sua pertinacia relictantur.

CAPUT XXIX.

Promissio benedictionis omnium gentium ita compleretur quotidie, ut nec perveritibus sit excusatio iusta, nec salvatis de sua iustitia gloriatio.

Quamvis (r) enim multi amantes tenebras suas, splendorem non recipiant veritatis, & multi qui illuminati fuerant, tenebreant; verbum tamen Dei manet in æternum, & de promissionis veritate nihil excidit. Intra quoti-

(a) M. Jollensis, *expoliavit ut vos eraberet*. M. Camb. *possidebat, ut vos eraberet*. De voce *eraberet*, quam habent Editi nostri & Leonis, vide supra pag. 475. in nota m. Idem Camb. & Leonis editio regere, pro *regere*, in alia.

(b) M. Cambronn. & Jol. nisi pro *eo*.

(c) Alias in Leonis, & to Colon. edit. Properi, *mutare*.

(d) M. Jol. *ejus cui*. Deinde alias *muturum*. Leonis edit. *commortuorum*.

(e) M. Jollensis, *sumendi eam*.

(f) Sic M. Cambronn. & Jol. & Leonis editio. Nostri codices excusi vere *perficilla*.

(g) Editi Prosperiani, *ab insidiantis superbia*. M. Camb. & Jol. & Leo ut supra.

(h) M. Jol. caret voce, *sanctis*.

(i) M. Camb. & Jol. *auferat*.

(k) Editi Prosperiani, *decernit*. M. Camb. & Jol. ac Leo, *decernunt*.

(l) Alias excusi, *ipse Dominus*. M. Camb. & Jol. & edit. Leonis, *ipsi Dominus*.

(m) M. Jollensis, *dicebat*.

(n) M. Jollensis, *ut viro martyrii avidissimus a depulso quidem denunciaretur victoriam passionis*.

(o) Ita M. Camb. & Jol. cum Leo. Alii, *provecitissimæ*.

(p) M. Camb. & Jol. & antiquæ Leonis editionis, *inferat*.

(q) Editio Leonis operum, *victoriam*.

(r) Editi alias, *autem*. M. Camb. & Jol. & Leo, *nam*.

Joan. vi. 16.
& 19.

Matt. 16.
45.

Matt. 17.
Perse-
cutus est
Dei do-
cto-
r. 11

1. Tim. 1. 4.

1. Jo. 1. 1.

quotidie præfita & promissa gentium plenitudo, & in Abraham semine omnis gens, omnis tribus, omnis lingua benedicatur. Quod enim Pater Filio dedit, Filius non amittit, neque quicumque potest de manu ejus (a) rapere quod accepit. *Verum fidei meritum Dei stat, & manius in æternum templi ædificatio non vacillat, præsertim super omnes veritate & misericordia Dei: a quo quod & nemini negatur, & nulli debetur, in iis quos promissit, efficitur.* Ipse enim operatur omnia in omnibus: sed omnia proculdubio iusta & bona. *Univerſa enim via Domini misericordia & veritas.* Qui sicut præfavit ante sæcula, quanta totius mundi hominum multitudo vel communibus (b) usa dominis, vel specialibus adiuta præfidiis, declinans tamen ab itinere veritatis & vite, ingressura esset latitudinem erroris & moris; ita semper præcognitum habuit, quantus piorum numerus per opem gratiæ, & per servitutem obedientiæ ad æternam beatitudinem pertineret: ut nullo existente de plenitudine promissorum, qui nec (c) provellet erat fallendus, nec auxilio defuturus, eos glorificaret præ omnibus quos elegit ex omnibus. Universaliter quippe hominum, quod abunde probavimus, ita multiplex atque ineffabilis bonitas Dei consuluit semper & consulit, ut neque ulli periculum excusatio suppetat de abnegato sibi lumine veritatis, neque cuiquam sit liberum de sua iustitia gloriari: cum & illos propria nequitia demergat ad poenam, & illos Dei gratia perducat ad gloriam.

CAPUT XXX.

Repetitio primi capitis libri secundi.

Quod itaque in principio secundi hujus voluminis insinuavimus, hoc nunc iterum commendamus, ut cum de gratiæ profunditate & altitudine disputaret, (d) tribus illis saluberrimis & veracissimis definitionibus finis innoxii. Quarum una profertur æternum & proprium divinæ esse bonitatis, ut omnes homines salvos fieri velit, & in agnitionem veritatis venire. Alia simul prædicat, omnem hominem qui salvus fit, quique in agnitionem veritatis venit, Dei auxilio juvari & regi, utque in fide quæ per dilectionem operetur, permaneat, custodiri. Tertia vero temporariæ & foris protestatur, non omnem voluntatis Dei comprehendi posse rationem, & multas divinorum operum causas ab humana intelligentia esse subducendas: ut cum in temporibus, in nationibus, in familiis, in parvulis, in nondum natis (e) & geminis quædam aut varie aut insperanter gesta noscuntur, non ambigamus ea ex

illis esse, quæ iustus & misericors Deus in hoc transitorio sæculo nolit fieri. Quod quidem ad utilitatem nostram dispositum intenderimus eum: ut quoniam, (f) *spe salvis factis finem, ut præparavit Deus quod oculis non videtur, nec auris auditur, nec in cor hominis ascendit, sicut casualiter credimus videndum quod nondum videmus, ita pariter (g) expectemus intelligendum quod nondum intelligimus.* Si ergo cesset insidiosa malignitas, si insolens præsumptio conquiescat; his recte, ut arbitror, (h) pertractatis, nullius superest causa certaminis, neque ultra necesse est nos interminabilibus questionibus occupati.

CAPUT XXXI.

Omnibus fœulis adfuisse omnibus hominibus generalem Dei bonitatem: sed tantum salvandis peculiarem gratiam.

Elaboratum est enim, quantum Dominus adjuvit, ut non solum in novissimis diebus, sed etiam in cunctis retro sæculis probaretur, gratiam Dei omnibus hominibus adfuisse, providentia quidem pari & bonitate generali: (i) sed multimodo operi, diversaque mensura: quoniam sive occulte, sive manifeste, ipse est, ut Apostolus ait, *Salvator omnium hominum, maxime fidelium.* Quæ sententia subtilitatem brevitas & validissimi roboris si tranquillo consideretur intuitu, totam hanc, (k) de qua agimus, controversiam dirimit. Dicendo enim, *Qui est Salvator omnium hominum*, confirmavit bonitatem Dei super universos homines esse generalem. Adiciendo autem, *maxime fidelium*; ostendit esse partem generis humani, quæ merito fidei divinitus inspiratæ, ad summam atque æternam salutem specialibus beneficiis provehar. Quod utique nulla iniquitate agitur iustissimi & misericordissimi Dei, totius iudicium in his dispensationibus non cum arrogantia dicendum, sed cum tremore laudandum est.

CAPUT XXXII.

Inter fideles variis esse gradus munerum Dei, itaque non ex meritis eorum, sed iusto & laetitia Dei iudicio.

Siquidem in ipsis quoque fidelium populis, quod jam superius ostensum est, non eadem omnibus, nec paria conſatur, & ante ulla humanorum pondera meritorum, dissimilima divinarum mensura fit munerum. Si enim de parentum carnalium iudicis conſuevi non audemus, cum aliquos filios suos ante ulla morum exami-

(a) Mss. Camb. & Jol. rapere. Alii, eripere.

(b) Ml. Jolienſis, adiuta donis.

(c) Ml. Jolienſis, provento.

(d) Editio Leonis, primi illis.

(e) Sic Mss. Camb. & Jol. ac Leo. Alii, & olim Leonis libri, & gressus. Infra Editi, non ambigimus: ubi mox citati codices, non ambigimus. Et alius inferior Ml. Camb. transitorio, pro transitorio.

(f) Mss. Camb. & Jol. cum Leone suppleunt vo-

cem hanc, spe, quæ in aliis desidebat. Leonis editio, quibus, pro cui: Spei intellige.

(g) Ml. Jolienſis, expectamus.

(h) Ml. Jolienſis, retractatis.

(i) Ml. Camberton, ministranda diversaque mensura. Sic alius & in Leone.

(k) Editi, de qua regimus. Ml. Jolienſis, & Leonis editio, agimus.

examina, ante aliqua pietatis obsequia, indulgentiore amplectuntur affectu; (a) si in dominis quoque erga famulos libera est dispositio, nec ulla a quoquam reprehenditur, qui de unius conditionis familia quoddam sibi quos benignius honestaret, & quos (b) liberalius erudiret, elegit: nunquid de summi Patris & veri Domini benevolentissima equitate causandum est, quod in magna domo ejus innumeris differentis universa variantur? Curque nemo aliquid boni habeat, quod non ille donaverit, non omnes tamen iidem virtutibus micant, aut eadem charismatum dote ditantur. Nec possumus hanc diversitatem graduum causis aspiare meritorum: cum totius boni meriti principalis causa sit gratia, de cujus opibus sumitur quidquid in singulis probabiliter reperitur.

Gratia est
principalis
causa meri-
torum.

CAPUT XXXIII.

Nemo perit qui perire non debet: sed omnes ab aeterno electi salvi sunt.

Sicut ergo de iis quae intra Ecclesiam multiformiter Spiritus sanctus operator, implens est illam querelam corde concipere: ita etiam de illa providentia quae infidelibus praesidet, nullatenus murmurandum est. Quoniam & iustus & bonus arbitrer nec voluntatis inique est, nec discretionis incertae, ut sub immensa (c) omnipotentis Dei misericordia atque iustitia possumus quod quicumque pereat, qui perire non debeat. Nulla pars mundi ab Evangelio vacat Christi. Et licet illa generalis vocatio non quiescat, tamen etiam illa specialis jam universis est facta communis. Ex omni gente, & ex omni conditione adoptantur quotidie millia sensum, millia juvenum, millia parvulorum: & (d) effectibus gratiae Christianae, etiam ipsa quibus mundus aedificatur, arma famulantur. Quam multos enim qui in tranquillitate pacis sacramentum baptismatis suscipere differebant, ad aquam regenerationis confugere instantis periculi metus impellit; & lentis tepidique animis quod diu cohorratis quiescere non fuisse, minax lubite terror exortit? Quidam Ecclesiae filii ab hostibus capti, dominos suos Christi Evangelio mancipant, & quibus conditione bellica serviebant, eisdem fidei magisterio praefuerunt. At alii barbari dum Romanis auxiliantur, quod in suis locis posse non poterant, in hostis (e) didicere regionibus, & ad fides suas cum Christianae religionis (f) institutione temerunt. Ita nihil obistere divinae gratiae potest, quominus id quod voluerit impleatur; dum etiam discordiae

Gratia bene-
dictio est
supplicia
praece-
pta sunt
omnibus
in Christo
fidelibus.

Omnes
salvi sunt
ab aeterno
electi.

Epist. 13.
& 14.

Epist. 13.
& 14.

Epist. 13.
& 14.

ad unitatem trahunt, & plagae in remedia vertuntur; ut Ecclesia unde metuit periculum, inde sumat augmentum.

Ad quoslibet igitur rerum humanarum exitus le nostra convertat inspectio, nulla facula, nulla negotia, nullos generationum ortus atque decus ab aeternis & inscrutabilibus iudicis Dei vacare reperiet. Omnes varietatum compugnantiae, & univertae dissimulium (g) proveniunt causae, quas investigare & discernere non valemus, in illa aeterna scientia simul notae, simulque divisae sunt. Et nihil ibi inordinatum est, etiam de necdum existentium qualitatibus actionum. Quoniam non est in Deo accedens motus, aut nova voluntas, aut temporale consilium, nec cogitatio ejus cum rerum mutabilium inaequalitate variatur, sed cuncta pariter tempora & temporalia, sempiterno ac stabili comprehendit intuitu, & omnibus omnia jam retrahit, (h) qui quae sunt futura, jam fecit. Hinc illud est beati Pauli apostoli per benedictum ad Ephesios, *Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut effemus sancti & immaculati in conspectu ejus in caritate. Qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum, (i) secundum praeposuit voluntatis suae, in laudem gloriae gratiae suae, & cetera, (k)* quae sub ejusdem sensus praedicatione committit, docens domum atque opus gratiae in aeterno semper Dei manifeste consilio, oremque adoptionis filii non solum (l) in eo tempore quo iam existentes vocati sunt, sed etiam prius quam mundus (m) constitueretur, electos. In qua electione quidquid hominum in Christo praegratum non est, nulla eidem ratione sociabitur. Omnes enim qui in regnum Dei de cuiuslibet temporis vocatione venturi sunt, in illa quae secula cuncta praecessit, adoptione signati sunt. Et sicut nullos infidelium in hac sorte numeratur, ita nullus piorum (n) ab hac benedictione discretus est. De plenitudine quippe membrorum corporis Christi, praesentia Dei, quae falli non potest, nihil perdit, & nullo detrimento minui potest summa praegrignia, atque in Christo ante saecula aeterna praecedat, sicut ad Timotheum scribens Apostolus dicit, *Collabora Evangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberavit & vocavit vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum praeposuit & gratiam, quae data est nobis in Christo Jesu ante tempora aeterna.*

C A.

(a) Ml. Jolienis supplet particulam, *scilicet*, quae est etiam in Leone.

(b) Editi, *liberius*, emendantur ex Ml. Jolienis, & Leone.

(c) Ml. Jolienis omisit his, *omnipotentis Dei*, habet, *misericordiae ejus*.

(d) Dnec, & Colon. *afflicti*. Alii, *efflicti*.

(e) Ml. Jolienis & Leonis editio, *cognovimus*. Alii, *didicimus*.

(f) Ml. Jolienis, *justificationis*.

(g) Leonis editio, *providentiam*. Ceteri, *providentiam*.

(h) Ml. Camberon *quaeque sunt futura*.

(i) Hoc loco editi addiderunt, *Dominum nostrum*, quibus caret Ml. Jolienis & Leonis editio, immo etiam textus Apostoli cum Vulgata ejusdem versionis.

(j) Editio Leonis, *quae illi*.

(k) Praepositio in non legitur in Ml. Jolienis.

(l) Editi alii, *condemneret*. Ml. Camb. & Jol. & Leo ut in textu.

(m) Editi, *numeratus*. Posset Ml. Jol. & Leonis editio, *ab hac benedictione*: cum alii scriant, *ab hac sorte*.

CAPUT XXXIV.

Non frustra laboravi ad adquirenda bonorum operum merita, vel orationibus insisti, quamvis incommutabile sit Dei propositum super salute electorum.

Contra hanc invictæ veritatis splendissimam lucem solent quidam non sobrie dicere, superfluo ad adquirenda bonorum operum merita laborari, frustra etiam orationibus, quibus Deus exorandus speratur, insisti, si ex incommutabili proposito ejus Christianæ gratiæ subsidit electio, nec aliter quidquam procedere potest, quam omnipotentis voluntate dispositum est. Sed qui (a) hoc ingeniose se arbitrantur opponere, non intelligunt scientiam Dei, quæ & præterita, & præsentia, & futura complectitur, tempore non tenet, & tam in conspectu ejus aditare ea quæ gerenda sunt, quam illa quæ aut geruntur aut gesta sunt. Quod cum verissimum sit, non indiget mora cernendi & discernendi illa virtus quæ perpetuo veroque consilio creata & creanda, orta & oritura, acta & agenda simul aspicit, & quicquid in universitate rerum per sæcula præsentia evolvitur, ac multimodis varietatibus explicatur, id totum in eo jam ordine comprehendit, quem ex ipsius summo lilo perfectoque judicio mundi hujus finis accipit. Hæc autem æterna & semper tranquilla cognitio, nulla nos urget necessitate recedendi, nec inde monat inquietas, unde iustitia. Quia cum bonus Deus omnia bona fecerit, (b) & mali nulla sit omnino natura, a liberis voluntariis, quas utique bonum hinc libera fieri, spontanea est orta transgressio: & natura mutabilis, cuius incommutabilitas ab incommutabili pendebat essentia, a summo se bono, (c) dum proprio perverse delectatur, abrupte: cui nunc tuius medetur gratia Dei.

CAPUT XXXV.

Gratia datur electis, non ut ostentent, vel a nullo hoste impiantur: sed ut bene operentur & hostem vincant.

2. JAC. 1. 6.

ET propterea Jesus Christus venit in hunc mundum, ut solvat opera diaboli: quæ u-

(a) Leonis editio, hæc si ingruisset. Editi, se ingruisset hoc. M. Jol. ordine supra scripto.

(b) M. Jolienis, & mala nulla sit omnino natura.

(c) M. Jolienis, non habet, perverts. Editio Leonis, dum probris delectatur.

(d) Olim editi, eligit. M. Jol. & Leonis editio, eligit.

(e) Ita legendum esset, non vero, ut ante legatur in Editis, ad hoc operantur ut electi sint. & contextus ferre persudat, & tota huius libri doctrina. & M. Thuan. & Jolienis. Obiectio enim, cui verbis illis assentit, ex eo nata est, quod ante docetur in hac verba: De predestinatione venturorum corporis Christi præfatus Dei, quæ falli non potest, nihil perdit, & nulla detrimentum minui potest summa prærogativa, æque in Christo ante sæcula æterna prædicta. cap. 33. Si hæc, inquit, ita se habent, ratio operandi non est electis. Immo, regere illi,

tique sic solvuntur, ut in destructione eorum etiam ab illis quibus succurrit, laboretur, quoniam & hoc a salvante donatur. Ideo beatus Apostolus, Non solum autem, inquit, sed & gloriamur in tribulationibus: scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Itemque idem ad Ephesios, Gratia, inquit, salvati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur. Ipsius enim sumus dignum, creati in Christo in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus. Deus ergo his quos (d) elegit sine meritis, dat unde orientur & meritis. Item dicitur, quod ratio operandi non sit in electis, cum etiam (e) ad hoc ut operentur electi sint. Virutum quippe munera otiosa esse non possunt. Quoniam, sicut veritas est, Omni habenti dabitur, non habenti autem etiam quod habet auferetur ab eo. Non igitur ad hoc datur continentia, ut concupiscentiis non repugnet. Nec ideo cuiquam tribuntur sapientia & intellectus, ut non die ac nocte (f) in Domini lege meditentur. Quid agit domus dilectionis, si benevolentie sollicitudo non vigilet? Quis fructus est patientiæ, si non habet sortitum quod tollet? Aut quomodo in Christo pie vivere (g) ostenditur, qui nulla persecutione pulsatur? Vel pax quæ est a Deo & cum Deo, numquid bene quietæ est, si non (h) dicatur a mundo? Aut amor Dei (i) potest sine diaboli inimicitia obtineri? Nominem propterea Dei gratia inextinguibile facit. Neque ob hoc celestium armorum præsidio a dextris & a sinistris instruitur Christiana malitia, ut nullo cum hoste confingat: cum laudabilis sit (k) atque felix pugnantem non potuisse vinci, quam desiderum non potuisse tentari.

CAPUT XXXVI.

Electio non tollit orandi studium, sed ejus effectus per orationem & bona opera completur.

ORationum vero sollicitudinem divinæ electionis proposito non resolvit, uno testimonio evidenter probabo, ut cetera studio brevita-

maxima ratio operandi, cum non tantum ad hoc ut salventur, sed etiam, ad hoc ut operentur electi sint. Concinit plane beato Apostolo ad Eph. 1. 10. Creati in Christo seculo in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus, & cap. 1. 4. Eligimus nos in ipso ante mundi constitutionem, ut esset sancti, inde habuit s. Augustinus quod passim docet, quod prædilatatio est præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur: Quod prædilatatio est gratiæ præparatio. Quod Deus præstiterat quæ voluit, & ad opera bona, ad præmia scripturam. Porro, ut subsidit auctor dicitur, virtutum munera otiosa esse non possunt.

(1) M. Jolienis, in die legi.

(2) M. Jolienis, creditur.

(3) M. Jolienis, dicitur a mundo.

(4) Editi perierit.

(5) M. Camerton. utique pugnantem, omisso felicitate.

Omnino electi
non deest
salvatur.

Rom. 1. 6.
& 1. 6.

Ephes. 1. 4.
& 1. 4.

Mat. 17.
20.

Ps. 1. 2.

2. Tim. 1. 1.

A D M O N I T I O IN EPISTOLAM SUBSEQUENTEM

A D

D E M E T R I A D E M.

ITA concinit stili Epistola ad Demetriadem stilo librorum de *Vocatione Gentium*, ut eadem hactenus auctori utrumque opus merito sit adscriptum, sive cum Ambrosio datum, sive cum Prospero. Quamobrem qui duorum hujusce atatis Criticorum eruditam concertationem circa auctorem librorum de *Vocatione Gentium* in *Admonitione* his libris præfixa cum eruditissimi scriptoris novæ Bibliotheca Ecclesiastica judicio ibidem exhibuimus; eodem utique instituto nostro eisdem iterum de præsentis Epistolæ auctore differentes breviter repræsentare cogimur: ut perpensis attente quæ hic offeruntur trium parvis eruditionis & diligentia virorum opinionibus, eorumque momentis libratis, fateatur lector non iniquus jure merito nos istud operis, alias egregii, a veris Prosperi libris avulsam, nec ad falsa adulterinaque rejectam, in dubiorum classem revocasse.

Igitur præter eas rationes quibus opus de *Vocatione Gentium* Leoni Quenellius adjudicavit, quæque ex stili omnimoda similitudine huic quoque Epistola applicari possunt & debent, alias ille insuper addit quæ Epistolam hanc ex specialibus iudiciis Leoni vindicandam probent. 1. Animadvertit hoc Epistola commune esse cum libris de *Vocatione Gentium* & certis sancti Leonis operibus, quod scripturam sanctam ex sancti Hieronymi versione allegent. Sed & quod utraque versione utantur, vulgata scilicet & Hieronymiana. Quod ad id quod probatum volebat validum putat argumentum: cum nemo facile sibi persuadeat fortuito contrigisse, ut eadem ætate, duo scriptores diversi eundem ejusdem libri versum (sc. 4. capitis libri Job 14.) assumpsissent ex versione sancti Hieronymi, quæ nondum in usum vocata erat, & vin ab alio auctore hujus ævi usurpata reperiat. 2. Plures ex Epistola ad Demetriadem conceptus recenset, qui iidem leguntur in operibus sancti Leonis. 3. In locis a se allatis, præter sensus constructionisque ac verborum similitudinem & consentium, quæ eundem auctorem arguunt, multas notat insuper voces in textu Epistolæ, quæ a sancto Leone passim usurpantur. 4. Conjectationes superiores hac altera firmat. Quod Epistola nitor ac venustus non est hominis Africani, sed in ipsis potius Latina lingua incunabilis nutriti. Nec si Africanus fuisset, ignorasset Demetriadem ex sancti Augustini maxime exhortationibus servanda virginis consilium concepisse; nec scripsisset tale ipsam propositum sine humanis cohortationibus elegisse: cum ex ipsis Augustini Epist. 188. ad Julianam Demetriadis matrem diceremus, per ejus ministerium castitatis propositum amplexatam esse piam hanc virginem. Per ministerium, inquit, nostrum cum accepissetis verbum auditus Dei, sicut dicit Apostolus, accepistis illud non ut verbum hominum, sed sicut est vere, verbum Dei. Cuius ministerii nostri, adjuvante gratia & misericordia Salvatoris, in domo vestra tantus fructus exortus est, ut humanis nuptiis jam paratis, sancta Demetrias spiritali sponso illius prætulerit amplexum, cui specioso præ filiis hominum &c. *Homines vero latam, longe ab Africa positum, & tunc*

Epist. a. 1.

Num. 1.

ten-

temporis forte adolescentem , qualis erat S. Leo , non mirum est hanc compertam non habuisse circumstantiam . Quid quod hujus Epistola auctor satis se Romanæ Ecclesiæ alumnus prodit , dum ejus gloriam ubique amulatus , Apostolicam sedem omnibus tum sacerdotibus tum plebibus exemplum fuisse asserit , ut Pelagianî dogmatis insaniam abhorrent : cum hæc palma Episcopis Africanis debeatur , qui omnium primi signum adversus Julianum levaverunt , sic canente Prospero :

Tu causam fidei flagrantius Africa nostræ
Exequeris , tecumque suum jungente vigorem
Juris Apostolici folio , fera viscera belli
Conficis ; & lato prosternis limite victos .
Convenere tui de cunctis urbibus almi
Pontifices ; geminoque senum celeberrima cœtu
Decernis quod Roma probet , quod regna sequantur :

Com. de
Jagret,
P. 14. 8
Jag.

5. Juvenci dicit non modicum hanc suam assertionem ex singulari , quæ Demetriadi virginis cum S. Leone intercessit necessitudine , ex qua etiam hanc fiduciam sumpsit , ut ipsam impelleret ad construendam Basilicam sub S. Stephani invocatione consecrandam , ut fidem facit Platina . Leo , inquit , ad reparandam Urbem & Tempia conversus , Demetriad ancillam Dei impulit ut Basilicam beato Stephano via latina tertio ab Urbe milliario in fundo suo conderet . Nec de alia Demetriade iidem virgine , hæc intelligi debere , cum aliam huic cognominem , & aliquatenus illustrem nec illius ævi scriptores commemorarent , nec eam de qua loquimur , aliqua nota distinguant , cum de ea mentionem faciunt . Quod si jam ab anno 410. Demetrias Barbarorum sævitiam qui Romanam ceperant fugient , cum matre & avia in Africam transmearet , nemini persuasum fiet in illa ipsam provincia remansisse cum Vandalis anno 427. in Africam irrumpentes , regionem illam immaniter vastarunt ; sed potius fuga sibi consuluisse contra hæreticorum hominum barbarumque furorem , apud quos fides catholica castitasque virginalis , quibus clarebat Demetrias , summo æque criminis vereretur . Immo nemo est qui non credat piam virginem , si expugnata a Gorbis Roma Carthaginem aufugerat , ita invadentibus Africam Vandalis , longe potiori ratione reliquisse Carthaginem , Romanque remeasse in qua patriam ; cognatos , amicos , & quod non semel indicatur in hac Epistola , amplissimas possessiones a parentibus suis relictas habebat . Quamquam & usque ad invasionem Vandalorum in Africa non remansisse vero simile est , vel Julianam adhuc superstitem post Gorbis ex Italia discessum carissimum pignus in Urbem secum reduxisse , vel Demetriadem mortua Julianam , ultro repetiisse patriam , ut quæ apud Carthaginem sine cognatorum , gentiliumque suorum ope ac solatio vix potuisset residere . Romam ergo rediens Leonem invenit , quem sacra virgo , ut ad sublimis propositi observantiam magis magisque accenderetur , pro ea que ipsi sacrum virginum cura incumbbat , & suo jure precata est , nec renuit S. Leo , sed hanc ad eam scripsit eximiam Epistolam .

Ceterum nihil esse cur Prospero tribuatur hæc Epistola , quæ Prosperi stilum non refert . Qui vero in excusis Prosperi operibus huic libello titulus præfigitur , Prosper Episcopus sacre virginis Demetriadi , additis esse tum inde convincitur , quod ante centum ferme annos , quo tempore S. Ambrosii operibus accensetur hoc opusculum , sine hoc titulo sæpè prodierat ; tum quod certum sit apud eruditos Prosperum Augustini discipulum ac vindicem num-

S. Prosper. Tom. I.

I i

quam

quam sacerdotali dignitate, sed nec ullo forte Ecclesiastico ministerio insignitum fuisse, ut notatum in Admonitione in Epistolam Prosperi ad Augustinum datam initio hujus voluminis. Sed missa illa pseudepigrapha, non esse Prosperi hanc Epistolam arguit stili disparitas, & ejusdem affinitas cum stilo librorum de Vocatione Gentium. Est enim Prosperi sermo nonnullis interdum rithmis, ut ajunt, ubique sonat, quod omnibus illius ævi scriptoribus non insolens est; nimis tamen frequentes sunt apud Prosperum, qui etiam iis persæpe vitandis studuisse videtur, ut legentis planum erit. Non ita quoque de ordinando, & ad animum construendo sermone, aut secundis periodorum membris sollicitus est, ac auctor gemini de Vocat. Gent. opusculi: sed ut ratiocinii pondere atque arte præstat, assertionibusque, ut de ipso Gennadius, magis nervosus est, ita dictionis puritate, sermonis nitore, compositionisque elegantia longe inferior est. Probatur præterea ex discrimine quod inter utrumque supra annotavimus; cum unus Ecclesiam Romanam in profuganda hæresi Pelagiana omnibus Episcopis prævisse ait, alter ab Africana Ecclesia in hac pugna præventam esse etiam sedem Apostolicam asserit; quod diversum auctorem fuisse demonstrat. Denique altum de S. Augustino silentium, cujus cum laude nominandi nullam Prosperi sibi eripi sinis occasionem, eadem hoc opusculum abjunctet. Quam enim opportunam magis ac magis obviam habere poterat occasionem celebrandi invicti illius gratia Doctoris, quam in ea Epistola, quæ & de gratia Christi, & de humilitate gratia custode tota est, in qua Pelagianum dogma, Pelagique ad Demetriadem Epistolam exagitat; quæ Episcopos istius hæresiarthæ adversarios commemorat, quorum pars magna erat Augustinus, præcipua portio, ut loquitur ipse Prosper, Domini sacerdotum: in qua alloquitur virginem, quam ministerio verbi Christo pepererat, aut potius quam emulans Dei emulatione, desponderat uni viro virginem castam exhibere Christo. Prosperi enim, omnium quæ Augustini erant curiosissimo indagatori hoc ignorare non licuit, nec tacere, cum id sacre virgini gratissimum esse futurum non dubitaret. Denique cum de proposito castitatis a Demetriade concepto inter ipsa principia multos, qui tunc in Ecclesia præminebant, merito non siluisse asserat, atque illam rationabiliter doctissimos viros suis adhortationibus incitasse: nemo est qui credat hanc sibi ipsi vim facere potuisse Prosperum, ut orationem in Augustini nomen ac elogium spouse currentem compesceret.

S. Prosperi
in Epistola
ad Aug.
lib. 1. c. 1.

infra. c. 1.

Quæ omnia si mente ab omni præjudicio libera lector attenderit, non dubitat Quæsnellius, quin conjecturis ejus ultro subscribat, hocque opusculum S. Leoni, ut genuino parenti restituendum judicet.

At vero in contrarium occurrens Josephus Antelmus hanc Epistolam Prosperi assignandam descendit: probatque 1. adductis amplis locorum hujus Epistolæ cum aliis operum S. Prosperi parallelis: in quibus non videtur felicius insudasse, quam in eis quos in libris præcedentes tanto conatu tenuit. De his judicans per nos licet quibus ea examinare libuerit. Tum alteram Quæsnelli probationem ex ordine judiciorum Africa & Romane sedis in Pelagianos latorem sumptam nititur convellere. De quo longam dissertationem contexit, quam hic ad trutinam revocare necessarium non ducimus, nec id statueret, nisi scilicet cum in aliquo Carminis sui loco ait S. Prosper, Peltam subeuntem prima recidit sedes Roma Petri, hæc voce prima intelligenda sit Apostolica sedes prima dignitate, aut temporum ordine prima: cum præsertim in alio Carminis ejusdem loco, quem supra adduximus, & in libro suo contra Collatorem judicium Africanorum Zozimi judicio prævisse testetur. Nec satebimur etiam magni ponderis æstimandam quam Quæsnellius proculit probationem ex singulari Leonem inter & Demetriadem necessitudine petitam. Sed nec illam validis diiicis cuneis Antelmi, dum eam Demetriadem, de qua Platina, Anastasi,

fius, aut Romanum Breviarium loquuntur, aliam a Demetriade esse contendit. Quo illa Ancillæ Dei epitheto decoratur, tam virgini convenit, quam nuptæ mulieri. Nec insolitum Latinis litteram *s*, in fine vocum rescindere. Denique Paulus Diaconus Basilicæ S. Stephani fundatricem Demetriadem appellat. Sed quid nos minutius ejusmodi inheremus? Utilius sane & magis palmare in hoc investigando immorari: an scilicet hæc ad Demetriadem directâ Epistola Massilienses Presbyteros ceterosque Catholicos, hæresi Pelagianæ quidem adversos, sed non omnia sancti Augustini principia admittentes scriat, an potius de solis in illa Pelagianis agatur. Esi vero hæc opinio invaluerit hætenus, non minus hoc quam illos ab Epistole auctore impugnatos; libenter tamen (ait auctor nov. Biblioth.) subscribo viri cujusdam eruditi sententiæ, quo præmonente observatum a me, quod in illa Epistola cap. 10. dicitur de quibusdam qui cum cetera Pelagii dogmata abnuerent, hanc partem superbi dogmatis servaverant, Gratiam secundum merita nostra dari; de quibusdam Pelagianis intelligendum, occultis quidem & mitigatis, ut observat S. Leo in sexta sua Epistola, in qua de Pelagianis cum loqui nullus dubitabit. In utroque enim loco dicitur ejusmodi homines hanc particulam execrandi dogmatis servasse, qua cetera Pelagiani erroris portenta resuscitent, & peccati originalis fidem, quam inter Catholicos profitebantur, inter suos vero rejiciebant, everterent. Cum inter nostros (ait) originalis peccati vulnera faterentur, inter suos tamen hoc tenere offenderent, quod primorum hominum prævaricatio solis imitatoribus obviat. Quod quidem nec Massilienses Presbyteros, nec alios S. Augustini principii quibusdam adversos feris. Illi enim negantes originale peccatum sincere damnabant, in partem non erant divisi, nec cum Pelagianis ulla societate juncti erant. Pelagianos ergo occultos indigitar auctor Epistola ad Demetriadem, & ex sexta sancti Leonis Epistola plurimos sub hoc Pontifice fuisse discimus, qui sub captiosis fidei professionibus omnes errores pristinos renovare intendebant, aut eorum aliquem saltem a damnatione servare immunem. Narrat S. Prosper in Chronico quod Julianus multimoda arte fallendi correctionis speciem præferens, moliebatur in communionem Ecclesie irrepere, sed his insidiis Sixtus Papa Diaconi Leonis hortatu vigilantè occurrens, nullum aditum pestiferis conatibus patere permisit. Nec mirum certe ab auctore hujusce Epistole impetitos Pelagianos, dum ad Demetriadem scriberet, cum alias eidem virgini Epistolam unam Pelagius direxisset, nec ignotus ei esset Julianus, quo cum, vel aliquo ex ejus familiaribus aliqua poterat sacre virgini esse consuetudo.

Quo autem tempore & quo in loco a Leone magno scripta sit hæc Epistola haud facile dictu. Sed quantum conjectura assequi licet, id accidit ante quam ad Pontificatum assumereetur. Certe in Epistola longo intervallo post prima illius consecrationis tempora scribere se innuit: Si vero, inquit, de commendando virginitatis bono differam, superflua erit ejus nunc propositi infinitatio, quod tu a primæ ætatis tuæ flore sine humanis cohortationibus elegisti, & de quo inter ipsa principia multi, qui tunc in Ecclesia præminebant, merito non siluerunt. Quæ verba satis notant neque illam in primo ætatis flore tunc fuisse, diemque obiisse qui antea illam scriptis suis laudaverant. Demetrias itaque annum plus minus quadragesimum quinum agebat, credique pronum est ipsam per id temporis Romam rediisse. Nam Vandali insisto exercitu vastaverant Africam; nec sane Demetrias, quæ patriam reliquerat metu Gothorum, populante Genseric Africam in peregrina regione remansit. Annales enim Ecclesiastici, & Leo ipse commemorant iis miseris temporibus hominum magnam turbam profugisse in Italiam. Vandali enim Hippocnem & Cyrtam, quæ aliquandiu resisterant, ceperant, Carthaginemque ipsam anno cccclxxxix. expugnaverant. Demetrias itaque sanguine & nobi-

Infra v. 1.

litate clara; nobiliorque virtutibus facile statim a reditu innotuit Leoni, qui cum ea amicitiam contraxit, cum eoque sancta Virgo communicavit Epistolam Pelagii, quo tempore vulnus recruderat. Idcirco cœpit ille aliter ad eandem Epistolam emendare hæresici errores: Et quanto magis vires humane voluntatis, posthabita Christi gratia Pelagius extulerat, tanto magis satagit S. Leo labem voluntati hominis per peccatum illatam desegere, profligatasque liberi arbitrii ad bonum vires ostendere, quibus reparandis gratia Sanguinis Christi pretio comparata sola idonea est. Sic docuit Virginem humiliter Et modeste de se sentire, Et Christi merita tanti parva tantique nobis data non flocci aestimare.

Denique ex dictis satis indicatur Epistolam scriptam anno circiter Christi quadringentesimo quadagesimo.

A D S A C R A M
VIRGINEM DEMETRIADEM
IGNOTI AUCTORIS
E P I S T O L A . *

SEU DE HUMILITATE CHRISTIANA TRACTATUS.

A R G U M E N T U M .

*Magnis laudibus veram humilitatem commendat, adversusque illi superbiam suis
depingit coloribus: tum devotam Christi Virginem hortatur, ut elationem ca-
veat, seque sinceram humilitatis praesidio muniat.*

* Scripta
credatur
circa ab-
bas Chri-
sti 444.

Cap. I.
Sive Prose-
ra, Quo-
re sunt
Demetri-
dis aucto-
ris & vir-
tutis.

Plat. tot.
20.
Plat. tot.
20.
Plat. 22. 2.
Sup. 10. 22.

(a) **C**UM splendidiſſimæ ſanctimonie tue ſublime propoſitum ſuper humilitatis fundamenta conſidere, pie & ſapienter intelligis: in hoc uſque, o Sacra Virgo DEMETRIA, dignationem tue dignitatis inclinas, ut provectiones tuas etiam meo ſilio exigas adjuvari. Quod ego, ad teſultatem facultatis mee reſpicens, omnibus modis recuſarem, neque tam maturo & erudito animo cohortatiunculas meas adhibere præſumerem, niſi fiduciam efficiendi id quod jubetur, a jubente conciperem, & tuis meritis atque orationibus conſiderem eſſe præſtantum, ut oriatur in diſſerto aqua, & ſint in ſicca terra flumina. Unde collaborandum tibi mecum eſt, ut qui ſapientiam prælati parvulis, & linguas motorum tacit diſſeras, jubet de cordis mei ariditate profluere, quod ſitis tua digne poſſit haurire. Quæ ergo materia ſilio dabitur? & unde loquendi tecum cauſa ſumetur? Si laudes tuas ſcribere aggrediar, & majorum ſeriem, quæ per te multum illuſtratur, evolam; oſerolum me forte & impudentem videri poſſe arbitror, qui vel humanæ tibi gloriæ tentationem adulando ingeram, vel tuis ac tuorum prædicationibus ingenium meum par eſſe præſumam. Si vero de commendando virginittis bono diſſeram, ſuperſ. Proſper. Tom. I.

ſua erit ejus nunc propoſiti inſinuatione, quod tu a primo ætatis tue flore (b) ſine humanis cohortationibus elegiſti, & de quo inter ipſa principia multi qui tunc in Eccleſia præminebant, merito non ſiſerunt. Valde enim mirabile erat, & inter præcipua divinx prætiæ exempla numerandum; quod virgo Ancica ſuper omne ſuldidum (c) Trabecæ nobilitatis evecſa, de cujus fecunditate avis atque atavis reſponſura poſſeritas, & familiæ noſtri expectabatur, & patriæ; converſo repente animo, deſiderio caeleſtium nuptiarum declinanti mortale conjugium, & ut omnem proſapiam tuam etiam hujus virtutis titulo confereres, primam ſilpiz tue perpetuam virginem Filio virginis ſpoſpondiſti. Illam ergo ætatem tuam & tili principia irrationabiliter doctiſſimi viri ſuis adhortationibus incitauerunt. Et licet plantationi ſuæ ſummus agricola valida ad provectum tuum incrementa præberet: cooperatores tamen gratiæ Dei opportune piam adhibere culturam, ut germem tenerum fortitudinis robur acciperet, & dignos generalitate ſua fructus propoſiti tui arbor afferret. Noſtris autem paginis quid erit loci? Et poſt ornaſſima ſcripta excellentium magiſtrorum, quod utilitatis in eo, quem indicare dignata es, ſermone reperies? Niſi forte, qui

I i 3 & il.

(a) In capite illius Epistoła ſive Tractatus Fidei-
tores omnes a Lovaniensibus anni 1565. & qui deinceps
S. Proſper opera Typis ſubjici curarunt, appoſuerunt hanc Epigraphen: *Proſper Episcopus Sacre
Virginis Demetriadi*: quæ addita eſt tum inde
convincitur, quod ante annuum ferme annos, quo
tempore S. Ambroſii operibus accenſebatur hoc opus-
culum, ſine hoc titulo ſemper prodierat: tum quod
certum ſit apud eruditos Proſperum Auguſtini diſci-
pulum ac vindicem nunquam ſacerdotali dignitate,
ſed nec ullo Eccleſiaſtico miniſterio inſignium fuiſſe
ut probatur eſt in Admonitione in Epistolam S.
Proſperi ad Auguſtinum datam, initio hejus voluminis.
Alias rationes, quibus Proſper non eſſe ſuadetur, ſu-
pra in Admonitione huic operi prævia expoſuiſimus.

(b) Vide Auguſtinum Epistol. alias 279. nunc. 130.
ad Probam & Jollaniam, & quæ olim 143. modo
188. numerator ad Julianam; & Hieronymum Epistol.
8. & Innoc. Papam I. Epistol. 24. tom. 1. Concil. Vi-
de etiam Epistol. Pelagii hæreſiarchæ ad hanc ipſam
Virginem, cui Auctor hanc videtur oppoſuiſſe pro
antidoto.

(c) Alias edita Proſperi opera, *Trabecæ nobi-
littatis*. Sequimur correctionem editionis operum
S. Leonis Papæ I. quæ ad oram & regione horum
verborum, *Trabecæ nobilitatis*, monet, Trabecam
inſigne fuiſſe Conſulium; de quo videri poſſet Bay-
lini de re veſtitiaria lib. 1. cap. 11. apud quos & an-
tiquiores citatos repetimus.

& illorum (a) doctrinis, & tuis studiis ad ubi-
miore gradus virtutum consuetudo proficit,
(b) cavendam te elationis admodum, & hu-
militatis tibi sinceritatem fida suggestione com-
mendamus; ut in omnibus actionibus in quibus tibi
est bene conficienda, nunquam ausus esse secura?

CAP. III.
Verum
virtutes a fal-
sis esse dis-
tinguenda.

DE hoc igitur congruentissimum tibi & salu-
berrimo bono, quod Dominus donaverit disce-
ramus: ut inspectioni nostrae non tantum vi-
bilia ejus, sed etiam occulta referantur. Eit e-
nim multiplex virtutis illius qualitas; & licet
in exterioribus quoque pulchra sit, in intimis ta-
men suis multo est speciosior, multoque lucu-
lentior; ubi nihil obscurum, nihil turbidum,
nihil est inquietum: quia *per multa diligentibus legem Dei, & non est illis scandalum.*

PGAL. 118.
111.

Accessit autem ad beatæ humilitatis intuitum,
omnem illam (c) abiectionem, quæ ignavos
& inconstantes animos deprimit, repellamus:
nec generale nomen ita nos a iudicio discretio-
nis excludat, ut omnes quoque modo humiles
putemus esse laudabiles. Imitatur quidem ple-
rumque necessitas voluntatem, & ab imagine
modestæ parum differt forma segnitatis. Sed al-
liud est quod gravat, aliud quod exercet; nec
in eundem finem venit labor indeclinabilis mi-
seriæ, & expectat fortitudo patientiæ. Unum
est paupertatis vocabulum, sed non una mens
pauperum, quia non idem est gaudere bene ex-
penis divitis, quod aut genere de non acqui-
sitis, aut dolere de perditis. Timoris etiam quo
Deus metuitur, nulla est in appellatione disti-
ctio: sed aliud est timere quia peccaveris, aliud
timere ne pecces; & ibi est formido de suppli-
cio, hic sollicitudo de premio. Ob hoc enim
de illo servili metu dicitur quia *perfecta charitas
foras mittit timorem*: de hoc vero liberali,
Timor Domini maris in saculum seculi. Re-
perta itaque illa specie humilitatis, quæ tota
sine fructu est, voluntarios tantum pendamus af-
fectus. Qui etiam in gradibus meritorum in-
venitur impares, non sunt tamen ad ipsa vir-
tutes discordes.

Timor do-
pici.

1. Ioh. 4.
11.

PGAL. 118.

CAP. III.

Primum
humilitatis
bonum di-
lectio-
nem & con-
cordiam inter
homines
servat.

Rom. 12.
10.
Philip. 2.3.

PRIMA ergo humilitatis ratio in communis
vitæ verarum officii, quibus & divina clem-
entia conciliatur, & societas humana connectitur.
Multum enim ad soborandum dilectionem va-
let, cum secundum doctrinam Apostolicam, in-
vicem te homines honore prævenimus, & alteri
alterum superiorem existimamus, amantissime
subiecti, & nesciamus tunc prelati cum &
pauperem divitem non sibi dubitat antere, &
dives pauperem sibi gaudet antere, & hu-
miles non superbiunt de claustris profapia, &
pauperes non extolluntur de communione natu-
ræ: cum demque non plus tribuitor magnis o-
pibus, quam bonis moribus, nec major ducitur
placenter iniquorum potentia, quam rectorum
iniquorum iustitia. Ab hoc æquo & modo ius-
te concordia; in quo nullum de gradu superio-
ris certamen, nec felicitas aut infamia propria,
aut urit aliena, valere & mirabiliter a plebi-

que proficitur ad illam humilitatis fortitudinem
quæ & se extra omnem consuetudinem dignitatem,
& movit apta esse injuriis accipiendis, quam
idonea repellendis, ut impletur quod ait Do-
minus, *Qui vult tecum iudicio contendere, &
amicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.*
Et quicumque te angariaverit mille passus, ve-
de cum illo & alia duo. Illud quod Apostolus
docet dicens, *Quare non magis injuriis acci-
pitur? quare non magis fraudem perimimus?* Ta-
les enim multum ad imitationem ipsius Domi-
ni nostri & Salvatoris accedunt, qui cum dives
esset, pauper factus est: & cum maledicebat,
non maledicebat, & percutienti se non commi-
nabatur; & quomam dixerat, *Disigne inimicos
vestros, benefecit eis qui vos oderunt*; ut hu-
jusmodi benevolentiam confirmare exemplo, ip-
se pro iis a quibus crucigebatur, orabat.

Mat. 23.
5. & 6.

2. Cor. 12.
3. Cor. 12.

1. Pet. 3.
9.

Mat. 23.

QUI ergo fideliter & scienter intelligunt quo
opere salvati & quo pretio sint redempti; no-
luot de mundi hujus sapientibus, nolunt esse
de fortibus: quoniam, sicut ait Apostolus, *Que
stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat
sapientes*; & *inferna mundi elegit Deus, ut
confundat fortia*; & *ignobilis mundi & con-
temptibilis elegit Deus*; & *que non sunt, ut
ea que sunt destrueret*: ut non gloriatur omnis
caro in conspectu ejus: id est, ut memo se pla-
cere Deo per mundi sapientiam putet, quæ tota
carialis est, & a vera sapientia cum omni
sua vanitate destruitur. Dominus enim novis co-
gitationibus sapientiam, quoniam *vana sunt*. Cum
itaque discipuli veritatis hominam gloriam fugi-
ant, & a temporalium amore desistant, ut
que Dei sunt sapiant, non que hominum;
proficiunt sensibus, non desunt, neque vigo-
rem cordis amittunt, sed excellentissimæ intel-
ligentia lumen accipiunt; viventes quidem in
hoc mundo, sed omnes mundi strepitus relin-
quentes, ut *redimant tempus quia dies mundi
sunt*. Quid autem pretio quies hujus temporis
aptius comparatur, quam ut ipsi mundo omnes
divitiæ, omnes dignitates, & universarum cupi-
ditatum materiam refundant; & sancto beato
que commercio ematur Christiana libertas, fiant
fili Dei de pauperate divites, de patri-
cia fortes, de humilitate submissi. Non enim,
ut dilectores hujus sæculi putent, pravi cordis
sue sentis est animi terrenos opes sperare, ho-
norem occidit fastidium, nec ibi gloriam que-
rere, ubi laudatur peccator in desiderii crimine
suo, & qui inique perit benedictus. Unde fi-
vere intelligatur, eundemque ille reverentem
intuitum ad quem tendat, & qualia contemnit;
nihil hujusmodi manibus rebus, nihil invenietur
relictis, quæ sacratissimis desiderii univer-
sa transcendunt, neque ad illam creaturam
quamvis potentem atque mirabilem, sed ad
ipsum omnium visibilem & invisibilem (d) am-
bient Creatorem: cui appropinquare claudere
est, quem timere gaudere est, cui survive re-
gnare est.

CAP. IV.
Verum
humili-
tatem & co-
pam facili
habuimus.
1. Cor. 12.
3. Cor. 12.

Ps. 72. 11.

Eph. 4.
11.

PGAL. 118.

SED

(a) Editiones Prosperi, in doctrinis. Melius vi-
detur legi sine propositione in Leone.
(b) Recentior editio posuerat, *creanda te elati-
nis*. Contextus nostræ sequitur Editiones Prosperi

antiquiores & Leonis.
(c) Editiones Prosperi in margine, *abiectionem*
habuerunt.
(d) P. Nanius vult legendum esse, *abnuo*.

Cap. V.
Non solum
pauperes,
sed etiam
divites huius
modi
Christiano
regali poci-
tu.

End. 1. 4.

Hebr. 7. 1.

Joh. 12. 18.

Joh. 1. 1.

Joh. 8. 1.

Joh. 12. 18.

Joh. 7. 1.

Joh. 12. 18.

1. Tim. 6.

1. Tim. 6.

SED hæc virtus, quæ temporalis copię (a) & sapientiæ negligens, ad vitam æternam (b) per angustia & ardua mittitur, non debet voluntarie pauperes in consortium Christiænæ humilitatis admittere; eos autem a societate boni huius excludere, qui ampla prædia, magnifica patrimonialia, & multas in hoc sæculo possident facultates. Cum in populo Dei multi semper qui divitiis bene uterentur, existerint: nec ullo modo vel dici vel cogitari liceat, quod Abraham & Isaac & Jacob, quorum se esse Deum Dominum protestatus est, ideo vera humilitate caruerint, quia pauperes non fuerunt: aut quod vir sacratissimus Melchisedech, Domini & salvatoris nostri præferens formam, non fuerit perfecte humilis, quod & sacerdotio eninebat, & regno: vel quod beato Job de quo Deus promittat, dicens, Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, homo simplex & rectus, & timens Deum, & recedens a malo? ideo virtus ista deluerit, quia erant, sicut scriptum est, in possessione ejus septem milia ovium, & tria milia camelorum, quingenta quoque juga bovm, & quingenta aſine, ac familia multa nimis. Erantque vir ille magnus inter omnes Orientales. Quasi tunc istis gratia participes factus est, quando omnibus facultatibus perditis, universa quoque familia, filisque privatus, & percussus vulnere pestis, & plenus pedis usque ad verticem capitis, tecto faciem cadebat, sedens in stercore; (c) aut ad imaginem elationis postmodum revocatus est, quando corporis incoluntate renovata, septem rursus filiorum triumque filiarum factus est pater, & duplo in universam substantiam est ditatus augmento. Abie autem ab amicis sedulum tam intelligit, periculosum; ut eoque sanctiorum, quibus Deus & divites est largitus & honorat, ad capiendum veræ humilitatis meritum erodatur vel opulentiæ obſſe, vel dignitas: cum eis ad hujus virtutis proſectum utraque proficiat. Quamvis enim tota vita hominis tentatio sit super terram, & tam abundantia quam inopia materia soleant esse peccati, cum vel dives extollitur ad superbiam, vel pauper proſilit ad querelam; existerunt tamen in omni tempore, & in nostra quoque ætate non desunt, sicut & boni pauperes. ita & boni divites. Nec frustra beatus apostolus Paulus Timotheum admonet, dicens, Divitiis hujus sæculi præcipue non superbe sapere, nec sperare in incerto divitiarum, sed in Deo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum; bene agere,

divites fieri in operibus bonis, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam. Quod utique fieri in universa Ecclesia, quæ per totum mundum est diffusa, non dubium est; & pauperes Christi non eorum tantum facultatibus sublineri, qui ut expeditorum Dominum sequerentur, simul fe omnibus suis opibus existerent; sed eodem operi etiam illorum substantias deservire, qui possessionibus suis non aliter quam rebus pauperum (d) præſunt: ut Ecclesiasticæ utilitati huiusmodi procuratorum famulentur, elaborantes singuli pro suarum virium portione, ut ad victum atque vestitum familie Dei necessaria conferantur, & simul proficientes ut in domibus ipsorum fiat iusto sanctoque moderamine opus & benignitas fovetur, & disciplina continetur; dicente apostolo, quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.

CUM itaque Ecclesia Dei, quæ est corpus Christi, ita sit multiformi varietate contexta, ut in unum decorum etiam quæ non sunt paria concurrant, & de omni genere hominum, de omni gradu officiorum, de omni mensura opum, de omni qualitate virium fiat totius ædificationis inseparabilis conſortio, & indissolubilis pulcritudo; nec deſit fidelitati quod non deſuerit portio; tantaque ibi sit pax, tantaque concordia, ut non possit esse nisi omnium, quod est etiam singulorum: indubitanter apparet, copulatricem quandam esse virtutem, quæ sibi conſederat & concitat multiplex sanctorum unitas, & speciosa diversitas. Hæc autem virtus vera humilitas est, quæ inter quoslibet meritorum gradus nunquam sui potest esse dissimilis. Nam & in officiorum vicissitudine, & in mansuetudinis lenitate, & in volensarum paupertatis electione, invenitur multa distantia, & aliar altero in propoſitu sui devotione aut majore aut minor est: in vera autem humilitate nihil diviſum, nihilque non ſolidum est: ideo omnes participes suos unum facit, quia inæqualitatem ipsa non recipit.

HUIUS igitur boni proprietates in confessione est gratia Dei; quæ tota repellitur, nisi tota suscipitur. Sicut enim alienus est a numero fidelium & a sorte sanctorum, qui in aliquo a catholica veritate dissentit; ita extra gratiam efficitur, qui aliquid de ejus plenitudine differtur: quasi homo auxilio Dei in quadam actionum suarum parte egeat, in quadam autem

I i 4

Divites
pauperum
sunt prope
tantes. —

1. Tim. 1. 1.

Cap. VI.
Omnes Ec-
clesia huius
modi non
solum diſperſe
sola humi-
litate parva
victis.
Epist. 1.
11.

Cap. VII.
Veram hu-
militatem,
in perfectis
& integra
gratia con-
ſeſſione
conſtituit.

(a) Emendationem secuti sumus Leonis operum, ubi etiam ex sola conjectura repositum sapientia, loco patritia, quum vocem omnes antea editi codices reluctantia sensu servaverant.
(b) Prius ita lectum est, ad vitam æternam angustia & ardua mittitur, in huius ultimæ vocis locum substituentem existit jam conjecterat nonnullus. Petrus Nannius Alcamarianus in scholiis ad S. Ambrosium Basilicæ anno 1551. primum editis, putat in hunc modum posse corrigi, per angustia & ardua mitti: opinio ad quidem si pro mitti potuisset emitti. Similis loquendi modus observatur in S. Leone in sermone 2. de jejuni. Pentec. cap. 1. Nam quia angustia & ardua delatantes, &c. in utroque vero evidenter respicitur locus ille Evange-

lii Matthæi 7. V. 14. Quam angusta porta & ardua via est, quæ ducit ad vitam! Quem Leo ita ferè repræsentat, Angusta & ardua via quæ ducit ad vitam, ut scilicet, 5. de Nativ. Dom. c. 1. scriptum de Quadrag. c. 1. &c. Ex quo Leonis editor nonnullam probationem elici censit, quæ hanc ipsam Epistolam S. Leonis vindicet.

(c) Leonis editio addit, aut: quæ particula abest ab editis Prosperi. Suspiciamus, supra legi debuisset participi factus sit, & postea revocatus sit, propter, quæſi, unde periodi initium: aut forte omisso est, post, participi factus, & aut: deinde legi debere ad imaginem postmodum elationis revocatus sit.

(d) Prosperi codices præſtant: Leonis, præſunt,

parte non eget; sique illam tempus illumve momentum, quo periculum illi esse non posset, si ab eo Spiritus-sanctus defuisset: qui utique secundum veritatem elementum, ubique totus est, & omnia comprehendit; sed ab illis modo quodam intelligitur recedere, quos deliterit gubernare. Cessatio quippe auxilii ejus pro absentia accipitur, quam ubi insanissime utilem putat, qui in eis quae recte gesserit, se magis quam Deum gaudet operatum.

Plene ergo & veraciter confidenda est gratia Dei: de cuius hoc primum munere est, ut auxilium ipsius sentiantur. Proprie quod dicit Apollonius, *Nos autem non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quae a Deo donata sint nobis*. Unde si quis est qui aliqua se habere existimat bona, quorum non Deus largitor sit, sed ipse sibi auctor existat; manifestum est hunc non Dei spiritum habere, sed mundi; & de illa secularis sapientiae tumere doctrina, de qua dicit Domitius, *Pseudam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobo. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conscriptus? ubi scribit? nonne stultum fecit Deus sapientiam huius mundi? secundum quam, sicut ait Apollonius, quidam cum cogovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, eius gratias egerunt: sed evaserunt in cogitationibus suis: & obscuratum est cor insipientium: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt*.

Vides qualis superbia retributio debeat, & quali mercede replentur, qui si quo modo ad cognitionem veritatis accesserint, lux hanc sapientiae tribuant, & de naturali ingenio gloriantur; tanquam Deum non Dei munere, sed proprii intellectus facultate cognoverint? Omnia quidem elementa mundi, & universae creaturarum naturae, hoc ipsa sui exipant specie, ut *invisibilia Dei per ea quae facta sunt, intellecta conspiciantur*, & in pollicitudine cæli & terræ quaedam sunt paginae ad omnium oculos semper patentes, & auctorem suum nunquam tacent; quarum protulisti doctrinam imitator magistorum, & eloquia scripturarum. Sed (a) quidquid illud est quo corporum sensum exteriora pulsant, in agro cordis, cui impenditur ista cultura nec radicem potest figere, nec germen emittere; nisi ille summus & verus agricola potentiam sui operis adhibuerit, & ad vitalem profectum ea quae sunt planta perduxerit. Sive enim contemplatio creaturarum, sive sacrorum series voluminum, sive scientia dissidentium, sincero & assiduo testimonio praedicat veritatem, *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*.

INTER omnes igitur lapsus hominum, inter omnia commissa peccantium, nulli est gravius quam superbiorum ruina; maxime cum ipsa elatio in Dei tendit injuriam. Nam aliter inquantur, qui cupiditate extollente singularis omnibus appetunt antecelli; aliter vero intume-

scunt, qui Dei auxilium recusantes, quae fieri sine ipsis opere non possunt, ex sua perfici virtute contendunt, & ipse sumus a Domino auferunt, atque ad se transferunt; ut adimplatur in eis quod scriptum est, *Maledictus homo qui spem habet in lumine, & firmat cæterum hominibus suis, & a Domino discit cor ejus*. Hæc inperbia a diabolo sumptis exordium, qui quoniam sua, quam a Creatore acceperat, potentia & dignitate sibi placuit, seque auctoris sui glorie comparavit; cum iis angelis quos (b) in consensum impietatis suae traxerat, a caeli sublimitate dejectus est: & idco permixti hominibus nocere poruit; quia illis male credulis per mendacia venenato periuravit, ut meliores se futuros putarent, si (c) in libertatem sui arbitrii proficiscerent, quam si in legis datæ custodia permanerent.

SIVE itaque in lapsu diaboli, sive in praevaricatione hominum, *initium peccati superbia est*: quæ congruens & avaritia nominatur, quia utraque appellatio eum significat appetitum, qui & suam mensuram concupiscit excedere, & non dignetur dives esse nisi propriis; tanquam habeat hoc simile Deo, ut bonorum suorum ipsi sibi sit font, ipse sibi sit copia. Hæc autem elatio de perverbo uso donorum Dei nascitur. Nam si conditor naturarum nulla pulchra, nulla sublimia naturis rationabilibus contulisset, unde se extollerent non haberent. Non enim de iis quæ non accepit, superbit, nec inflari quisquam de eo potest quod a participatione ejus alienum est. Numquam gloriaris de sobrietate (d) temulentus, neque de benevolentia invidus, aut de lenitate sevis, vel de celsitate extollitur impudicus. Ipsa se a virtutibus vitia fecerunt; & cum in peccatis agitur, non infla per naturam, sed ex mala voluntate concepta, (e) ut propria diliguntur: quia sicut scriptum est, *Astrudus de proprio ligatur*. Cum autem in bonis & rectis actibus laudabilis vita ducitur, Dei est quod geritur, Dei est quod a naturae. Omne enim datum optimum & omne donum perfectum desusum est, descendit a Patre luminem. Unde quia inter vitia aut nulla est aut rara iactantia, & facile spernitur qui de opprobrio gloriaris, malum superbiae maxime virtutibus est cavendum: quia nullis opportunus insidiatur, quam quibus laus iusta debetur.

CUM ergo per ineffabilem misericordiam Dei captivis libertas, perditis salus, mortuis vita reparatur; cum in sacramento crucis & resurrectionis Christi ad novitatem redit vetustas, & ad innocentiam regeneratur impietas; antiquus hostis malignus tremet & acris inardescit: & cum innumeris nocendi artibus humanum genus nitatur evertere, lenens discordias, incitans iras, accens cupiditates, suadens turpia, falsa commentans, & errorum laqueos per opinionum commenta multiplicans; plus vitur de virtute

1. Cor. 12.
h.

Cap. IX.
superbia, quæ quæ
lucens soli
vult auctore
esse bonorum, omnem
esse peccati
initium.
Eccl. 10. 13.

1. Cor. 12.

1. Cor. 12.

Cap. X.
Ex bonis
operibus
superbia, & Pelagianus
esse naturam
tam nec
omne & Pe-
lagianorum
religiosum.

(a) Sic editio Leonis. Prosuperiani colicus, quid illud est.

(b) Prosuperi editiones, in consensu.

(c) Ita editio Parisiensis operum S. Ambrosii an. 1. 7. & Leonis anni 1675. In aliis, in libertate.

(d) Editiones Prosperi, temulentia, in contextu, in margine vero indicant temulentus, quæ vox in Leone quoque habetur.

(e) Editio Leonis recentior, cum alias, ut in Prosperi hanc legeretur, & propria.

stantium, quam lætetur de fragilitate labentium. Multi enim servientes Deo, & in lege ejus die ac nocte meditantur, *conspicuerunt carnem suam cum desideris & concupiscentiis*, omniumque illibenterum incentiva domuerunt; non damnis victi, non perperationibus fracti, non prosperitatibus depravati, mundum istum nec dilectore obsequenter, nec timore terrent. Tantam itaque firmitatem, & tam sublimem propositum quia impugnatione diaboli posset adori, nisi ut quibus non poterat persuadere vitium amorem, immitteret laudis cupiditatem; (a) & inde novissima intraretur tentatio, unde nocuit prima deceptio?

Non itaque desidiis & tepidis, neque incertibus & incultis, sed magis quibuscumque animis sedulis, & bonorum æquum probitare luculentis, per gloriam irreptit humanam: & quos impulsione non movit, elatione dejecit. Quantum enim clariorum erant meritis, tanto eos a prioribus suis invenit infidit. In paradiso namque Ecclesie confinitos, & virtutum deliciis abundantes, ad consensum liberi incitavit arbuti: ut profectus suos in se confitterent, & ad arborem proprix voluntatis manum præsumptionis extenderent. Relinqueret quidem huic impietati recta (b) innumerabilem corda sanctorum, & non solum docti quique Pontifices, veram etiam universales Ecclesie plebes, Apollolica sedis exemplo, infamiam novi dogmatis horruerunt: sed inveniret quosdam viperina consilia, quibus doctrinæ suæ virus infunderent, & quorum linguam per dolos fallæ rationis armarent. Hinc illa erit naturæ humanæ fraudulenta laudatio, & illæ per omnes homines originalis descendit dignitas. Hinc Adæ peccatum exemplo possit ascribatur novissæ, non transit: & quam illi possibile fuerat non violare mandatum, tam liberum esse unicuique declinare dictum. Hinc evacuatio bipartitis parvolorum: qui sola adoptione donati, nullo tamen reatu dicentur absolvi. Hinc postremo divinæ gratiæ simulata & infancina confessio: quæ secundum merita daretur, non ex qua merita ascerentur. Quam partem superbiæ prædicationis quidam sibi, cum cetera abouerint, servaverunt. Sed hoc eos aut nimis imperite, aut valde nequiter fecisse non dubium est: ut omnium hominum generalem ruinam, meritorum privilegio fovebant: & cum inter nostros originalis peccati vulnere latenter, inter suos tamen hoc tenere ostenderent, quod primorum hominum prævaricationis solis imitatoribus obvisset: naturalem autem facultatem, nihil sui in alieno amissæ peccato, cui & possibile esset & liberum per voluntariam devotionem promereri gratiæ largientem.

VERUM istam damnati dogmatis portionem catholicæ mentes facile intelligunt, & merito detestantur. Dicente enim Domino Jesu, *Non est opus sanis medicum, sed male habentibus. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores*: convincuntur illi in superbia, etiam sine voce

clamare, Sani sumus, opus medico non habemus. Quæ nobis expectanda sunt præsidia de ope gratiæ, quibus suppetunt vires de incolamitate naturæ? Non auctem frustra Joannes prophetatur & dicit, *Eccce Agnus Dei, ecce qui tollit (c) peccata mundi*. Nunc frustra scriptum est, *Nemo mundus a fordore, nec infans cuius unius diei vita est super terram*. Et, *Quis poterit facere mandatum de immundo conceptum finis? Nemo in qui solus est*. Propter quod, sicut nunc in Ecclesia manet constituto Salvatore dicentis, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum celorum*, ita sacratissime erat in lege præcautum, ut natus puer, nisi die circumcideretur, oclavo, exterminaretur anima ejus de populo suo, nulum in hereditate Israël habitura consortium. Quæ omnia & multo plura documenta non tanta cura sacris paginis Spiritus sanctus inseruisset, si talis esset natura in filiis Adæ, qualis in ipso est principaliter insinuita. Sed quia Filius Dei venit ut solveret opera diaboli, & ut quæret ac salvaret quod perierat: manifestum est omnes in Adæ damnationis obnoxios esse nascendo, nisi in Christo liberati fuerint renascendo.

Unde vigilantur nobis considerandum est, in ipso regenerationis munere quid geratur. Quamvis enim ad usum concurrant omnes ejusdem mysterii portiones; aliud tamen est quod visibiliter agitur, aliud quod invisibiliter celebratur: nec idem est in sacramento forma quod virtus; cum forma cum humani ministerii adhibetur obsequio, virtus autem per divini operis præstiter effectum. Ad cuius utique potentiam referendum est, quod dum homo exterior abluatur, mutatur interior: & fit nova creatura de veteri, vasa iræ in vasa misericordiæ transferuntur, & in corpus Christi convertitur caro peccati: de impiis iusti, de captivis liberi, de filijs hominum sunt filii Dei, *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt*. Quod quia indubitante accepimus: verissimum est quod Apollolus docet dicens, *Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, ita sunt filii Dei*. Unde videant cuius se haberi filios velint, qui desinierint, omnes homines voluntate propria regi: cum idem Apollolus præfiteretur & dicit, *Qui Spiritum Christi non habet, hic non est eius*.

REFUTATA igitur superborum impia vanitate, quibus in peccatum etiam illa, quæ in eis videntur laudanda, vertuntur: nos istam humilitatem, cui virtus & gloria (d) Deus est, eligamus: scientes prophetam David eccinnisse de sanctis, *Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in tua justitia exultabunt: quoniam gloria virtutis eorum tu es*. Qui & alibi piissime confitetur Dominum in sanctis suis esse laudandum dicens, *Mirabilis Deus in sanctis suis: Deus Israel ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ*.

Plal. l. v. Colat. i. 30.

Optimis quibusque in Christi rebus.

Prolegi de quibus.

Prolegi de quibus.

Cap. XII. Colat. i. 30. Colat. i. 30. Colat. i. 30.

Cap. XII. Colat. i. 30.

Cap. XII. Colat. i. 30.

Cap. XII. Colat. i. 30.

Cap. XII. Colat. i. 30.

Cap. XII. Colat. i. 30.

Cap. XII. Colat. i. 30.

Cap. XII. Colat. i. 30.

Cap. XII. Colat. i. 30.

Cap. XII. Colat. i. 30.

Cap. XII. Colat. i. 30.

Cap. XII. Colat. i. 30.

Cap. XII. Colat. i. 30.

(a) Leonis editio, ut inde.
(b) Apud Prolegum, innumerabilia.
(c) Leonis editio, peccata mundi. Colon. &

accetiores omiserunt vocem hanc, mundi.
(d) Ita in Leonis operibus. In Prolegi vero hris, Dei est.

bi sua. Hinc etiam Jeremias concordat, & dicit, *Idcirco dicit Dominus: Non glorietur sapient in sapientia sua, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur dives in divitiis suis; sed in eo, qui gloriatur gloriatur, intelligat, & sciat, quia ego sum Dominus.* Ipse vero intellectus & scientia unde habentur, patet dicit Proverbia Salomonis, & dicitur, *Quia scientia dicit sapientiam, & dicitur, Quia scientia & inefficax.* Unde, (a.) Ecce hinc librum ipsius legimus, quod & corda & opera plurimum in manu Dei sunt; & tantum in sciencia suis proficiant, quantum eos ille provenient. *Quandocumque,* inquit, *laboraverit homo in meritis, non inveniet.* Et quodcumque *amaret sapient ut faciat, non potest invenire: quia universum hoc videt quod manum, quia iusti & sapientes & operationes eorum in manu Dei.* Tale est quod Apollonius predicat, dicens, omnibus bonum & omne opus sanctum (b) donum esse Spiritus sancti, *Imo quia nihil recte agere, idcirco, inquit, motum vultis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesu.* Et nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. *Divisores vero sunt gratiarum, idem autem Spiritus; & divisores ministerii sunt, idem autem Dominus; & divisores operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus.* Unicusque autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientie, alii autem sermo scientia secundum scientiam deditur Spiritus, alteri fides in eodem Spiritu, alteri operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hec autem omnia operatur unus etque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.

SUNT & alia innumerabilia testimonia, quæ se paginis et novis & veteris Testamenti, quædam conclamatione confirmant hanc esse vere humilitatis excellentissimam dignitatem, ut omnia quæ hominem faciunt Christianum, divina gratie donum referantur. Sed tantam multitudinem sententiarum in unum congerere immodicum fuit: præsertim cum mihi femine esset ad Sanctionum tuam, cui ex formula eorum quæ commemorativunt, omnia se ad recordandi offerent, aut legenti: licet quædam, etiam brevissima, tantis fuit pietudinibus, tanque virtutis, ut nullo adversantis ingenio possint in sensum alium detorqueri. Nam quæ confitendi admitti poterit in hoc ipso? Vix discipulis fuit per angelum Joanni didicisse tantum: *Vitæ palmeti*, inquit, *non posses facere fructum, nisi manseris in eis*; vitæ vites vix, nisi in eis manseris. Ego sum vitis, vos palmeti. *Quæ manet in eis*, & ego in eis, hic fructum; *quæ sunt me nihil potestis facere*. Nonne convincitur palmes elatus, quod omni fertilitate vacuatur, si vitis uberrime non alitur? Quis enim sine auxilio quæ fructum potest afferre jactat? aut quis audeat dicere se

Christo te dividi, qui Christum in se differunt operari? An forte verendum est, ne licet tu tollere videamur arbitrium, cum omnia per hoc propitiatur Deus, ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequaquam esse confitemur (&) veritatis cōtenditur. Operante enim Spiritu Dei, juvatur arbitrium, non aufertur; & hoc agit gratia, ut voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria; seductionibus circumfusa, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus suis; fed per opem misericordis mentis curata reaveleat, & gaudeat se non interrogantem edocui, & non quarentem esse questionem. Quia impletur quotidie quod illius propheta predixit, *Quibus non est annuntiatus deus, videntur*, & qui non audierant, intelligunt. Quomodo autem hoc fiat, Joannes apostolus docet dicens, *Servitus quae est deus sumit, et servitus quae est hominibus potest esse*. Et sic mutatur animatio. Filii dei sunt, qui non sunt servi mundi, sed cognoscunt verum Deum & servum, ut cognoscant verum Deum & servum in vero filio eius. Quod utique nunc eadem potentia Domini indeclinenter operatur, qua ait, Ecce ego vobiscum semper omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.

UT ergo misericordiam Dei quæramus, Dei misericordiam id est, qui ait, *Miserere cui misericors ero, & misericordiam præsto cui misericordiam proficere*. Unde nite per Jeremiam idem Dominus manifestat, quod Dei gratiam nemo præveniat merito suo; sed propter dilectionem quo Deus diligit, etiam averfos misericordiam trahit: *Dilectione*, inquit, *etiam diligit te*; propterea trahi te ad misericordiam; *quia edificabo te*, & *edificaberis*, virgo *Israël*. Cui sententia Joannes quosque apollolos congruit, dicentes, *Nos quasi nos dilexerimus Deum*, *sed quoniam ipse dilexit nos*. Et infra, *Nos ergo diligimus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos*. Paulus quoque apollolos in eadem est sententia, dicens in Epistola ad Timotheum secunda, *Collabora Evangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberavit*, & *vocavit vocationis sanctæ*: *non secundum opera nostra*, *sed secundum prepositum suum & gratiam, quæ data est nobis ante tempora æterna*. Ad Titum etiam scribens docet, nullo bono hominis merito Dei gratiam præveniri. *Erramus*, inquit, *& nos insipientes aligando*, *increduli*, *errantes*, *servientes desiderii & voluptatibus carnis*, *in malitia & invidia agentes*, *adulibiles*, *odientes invicem*. *Cum autem bonitatis & humanitas apparuit Salvatoris nostri*: *non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos*, *sed secundum suam misericordiam*, *salvos nos fecit per leuocum regenerationis Spiritus sancti*, *quem effudit abunde in nos per Jesum Christum Salvatorem nostrum*, *ut iustificati gratia ipsius habeamus æternam vitam*. Quod si quis omnem iugum illuminationis mentium suæ moris, alienæ quidem non potest a propria hominis voluntate: si quidem nihil recte facit, nisi quod volens egerit: sed ut ad id quod æquum & utile

Japan, 9.
21. © Jap.

Page 3 of 4

For a full and
complete
description
of the
product.

1. C. 12, 13.
2. C. 12, 13.

CAP. XIII.
Sine Christi
operante in nobis
auxilio ni-
hil boni
nos agere ;
nec ita au-
deri libe-
rum ahi-
trium fed-
derari.

Form 11-4
 1-1

à Charles
divin qui
Christus
in se non
estare p-
estari.

 $\ell_{\text{col}} = 1.2 \times 10^4$

1980, p. 10.

1997, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 26

Can. XIV.
In sollo
gratie e-
peraciones
ab humana
voluntate
pravesciri.
Kord. 22.
19.
Rom. 8-15.
Ierem. 13-14.

8. Jan. 6.
1891.

5. Time to
6. Of 6.

Tit. 2. 2.
 ② 19.

(b) Editio Leonis omittit *denum* : *haberque effe*

(4) Editio Leonis omittit *denarii* : habetque *effr*

Spiritus sancti. Editiones Prosperianae, *domum est*.
(c) Videtur hic aliquid deesse.

(c) Videtur hic aliquod oreffe.

tile est, animi tendat interior; de illius aeternæ & incommutabilis voluntatis inspiratione concipitur. Et sicut arte medici fit in oculis caligantibus, non possunt videre quod non vident, nec tamen non ipsorum est visio quam medicina conseruit: ita in cordibus tardis & heteribus, per Spiritum-sanctum acies obducta tergitur, & de vero lumine tenebroso jam & deficientes lucernæ lumen accipiunt; nec tamen nisi ipsarum erit quicquid fulgoris acceperint.

Luc. 19. 46.

104. E. 15.

Cap. XV.

15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

PROINDE quia manifestissime & Prophetica, & Evangelica, & Apollonica doctrina, nec superbus non vult esse, nec desides; cooperatores non esse oportet gratiæ Dei, ut illam exstantem, novantem, locupletantem, & quotidie provehentem, vigilantem & sobrie sublequarum; nunquam cessantes ab actione gratiarum: quia inter secunda vitæ istius & adversa, quibus gemina semper tentatione pulsamur, si proficimus, inde alimur; si stamus, inde subsumimus; si recedimus, inde reparamus. Dicit enim Spiritus per prophetam David, *A Domino gressus hominis diriguntur, & viam ejus vult.* Cum occideris non soliditatem, quia Dominus supponit manum suam. Non itaque frustra præcipitur ut boni simus, cum dicitur, *Declina a malo, & fac bonum.* Sed nec frustra per Jeronimum dicit Dominus, *Timeorem meum dabo in cor verum, & visitabo eos, ut boni eos faciam.* Nec superflua erat præceptio Pauli apostoli ad Romanos dicentis, *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum;* cum Corinthiis dicit, *Oramus autem ad Deum, ut nihil mali faciatis.* In omnibus enim monitis Dei arque mandatis, una eademque ratio est & divinitus gratiæ, & humanæ obediencie. Nec ob aliud unquam datur præceptum, nisi ut quærat præcipientis auxilium. Voces enim docentium, & litteræ paginarum, quæ ad eruditionem audientium vel legentium Deo servantur, non carere ejus virtute cui servantur; & quando id quod jubetur ab obediencie percipitur, tunc effectus divini operis declaratur.

15. 16. 17.

104. E. 15.

Terren. 13.

104. E. 15.

Rom. 12. 13.

104. E. 15.

Cap. XVI.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

VIGILANT autem tentatores insidiat, ut ubi proficit devotio, furtim elatior, & ut homo de bono opere in se potius quam in Domino glorietur. Sed sollicitudo non Apostoli contra hoc periculum monet, dicens, *Cum timore & tremore vestram salutem operamini.* Deus enim qui operatur in vobis & vult & operari, pro bona voluntate. Quanto ergo excellentius in mandatis Dei quique proficiunt, tanto majores habent causas formidinis & tremoris: ne de ipse probitatis augmentis mens sibi conscia, & laudis avida, in superbie rapitur excessus, & suas immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Sed contra hoc periculum quid beatus Petrus in prima Epistola prædicat, audiamus:

Si quis, inquit, loquitur, tamquam sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum, cui est gloria & imperium in secula. Item idem & in Epistola secunda, Gratia, inquit, vobis adimpleatur in recognitione Domini nostri Jesu Christi, qui novis omnia nobis divina virtute sua, quæ ad vitam & pietatem pertinent, donavit per agnitionem suam; qui (2) vocavit nos propria gloria virtute, per quam maxima nobis & pretiosa promissa donavit: ut per hæc efficiamini divini confortes naturæ, fidentes ejus qui in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Si ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis divina sua virtute donavit: nihil magis fugiendum est, quam appetitus hujus concupiscentiæ, quæ virtutem negat divini operis, amore propriæ dignitatis. Et cum alia cupiditates ex tantum bona quibus adversantur, imminuant; hæc dum omnia ad se trahit, scilicet universa corrumpit. Cum itaque totius superbie generale nomen odiosum sit, five illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de immodico opibus inrumet: hæc pars ipsius omnibus tentationibus nocentior invenitur, quæ videtur iis quas perditas cupit, amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quæque gravius corrunt; gaudet princeps superbix, eos quos potenter sua impulsione proletemere, ad celsiora crevisse.

HUIC autem malo firmissimum bonum humilitatis occurrat. Quam id diximus verum: quia omnium virtutum insepugnabilis fortitudo, & quoddam suorum est vita membrorum. Discernimus enim illam ab iis officiis, quæ potest etiam cum mundi sapientibus habere communia: & in eo proprietatem ipsius definimus, quod per omnia Deo subditur. Nec potest quidquam de meritis suis perdere, quorum causas atque profectus non in se, sed in suo iudice constituit. Dignum quippe est, ut imago Dei Deo splendent, & inde pulcra, inde fit dampna, dicent, *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Alioquin adultera est, & a divino aliena conjugio, si alterius cuiusquam decorem in speculo sui cordis ostendat, aut ullis aliis nominibus acquiescat ornari, nisi illis quæ de thesauris sponsi per sancti Spiritus pignus accipit.

Sed autem quælibet anima Christianam hujus debet continentis soliditate muniri; quia omnes nuptiales sacramenta in quocunque vocationis suæ ordine susceperunt: quanto magis perferuntur dignitas presbiterii hujus virtutis armata est, cui de opulentissimis gratiæ Dei donis tantum multiplex fit ingerit materia gloriandi. Quamvis enim communis tibi sit cum multarum virginum puritate virginitas; non tamen facile reperitur quæ possit tibi magnificentia domus, & splendore antiquissimæ familie comparari. De quibus ut non superbias, nec tibi hoc ipsum quod eis Christum præposueris, adscribas; ipsa est vera humilitas, vera caritas, vera virginitas. Ab omni quippe contaminatione mens libera est, quæ live in se, five in proximo nihil diligit, nisi quod ex Deo esse novit. Nam amare ali-

s. Pet. 4.

2. Pet. 1.

Nulla pars
superbie
nocentior
est, quæ
de
omnibus
bonis
est elatio.

Capitulum
XVII.
Per humilitatem
homo vult
Deo subditi
& unio-
netur.

15. 16. 17.

Capitulum
XVIII.
Devotio
magis
humilitate
operis
esse
proprie
virginitatis
puritate
comparari
& humilia
splendore.

Nihil diligit,
nisi
quod
ex
Deo
est.

(*) In Volgata, *propria gloria & virtute.* In Græco textu, *gloria & virtute:* in utroque, *per quæ.*

aliquid quod non ex opere & Spiritu Dei sit, non est casta dilectio, & sufficit tentatori sublimis & elaras animas hac illusionis violasse, ut quas ad illicita non impulit, placendo sibi (a) de elatione deprecetur.

DE hac charitate sine dubio Apostolus loquebatur, & illius proprietatem subtilissimis differentiationibus eliquabat, dicens, *Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & novierim mysteria omnia, & omnem scientiam, & habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero in cibis pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* In quarum definitionum formula multo laboraremus obscuro, nisi frequentia demonstretur quae esset species illius charitatis, cui soli tot operum labores, tot virtutum merita (b) non perirent. Ello enim ut multiplex loquendi peritia, quae non solum ad omnem (c) humanae facundiae artem, sed etiam ad angelici eloqui perveniret facultatem, si charitate caret, inutili eris sono, & timuit sit conparabilis cymbalorum. Ello ut habens prophetiam & scientiam, habens fidem demonibus imperantem, nihil sit, quia charitate sit vacuus; (d) verum ut etiam ille ab hac esse possit alienus, qui in alimoniam pauperum suas distribuit facultates, vel qui corpus suum igne torrendum pro Christi confessione tradiderit; incredibile videretur, nisi beatus Paulus hoc diceret. Qui tamen cum ejusdem charitatis membra describeret, doceretur qualis esset hae virtutis, sine qua nulla possint prodesse virtutes, *Charitas, inquit, patiens est, benigna est, charitatis non amulat, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quae suae sunt, & reliqua.*

INFLATIO ergo, & ambitio, & proprium bonorum superbia defensio possunt destruere eleemosynas, possunt evacuare martyria, si & magnas opes amore quis humanae laudis effundat, & saeva supplicia non ea fortitudine quam Deus tribuit, sed ea quam de se praesumpsit, excipiat. Hoc est enim propria fiducia inflari, hoc vanam gloriam quibuslibet ambire dispensat: hoc poltreum est, nolle habere quae Dei sunt; & ibi suum constituit meritum, ubi divinum cessat auxilium. Hae superbia omni peccato nocentior, omni genere est elationis infanior. A quibuslibet enim lapsibus delictorum facile surgitur, quando opem a reparatore suo possit elidit: huic autem ruinae nihil subvenit;

quia aut difficile peccatum suum superbus agnoscit, aur etiam si intellexerit, non currit ad medicum; sed de se sibi remedium pollicetur: nec unquam ibi proficit cura, ubi moribus est ipsa medicina.

HUNG autem corruptissimum pestilentiae impius statum spiritus verae humilitatis & verae charitatis excludit. In nullo enim hae virtutes ab invicem dividuntur, & ambarum tam indissolubilis conexio est, ut qui in eam earum construit, simul utraque ponatur. Sicut enim pars charitatis est humilitas, ita pars humilitatis est charitas. Et si illa recolamus, quae sine bono charitatis infructuosa esse Apostolus definit; invenimus eadem similem habere (e) vanitatem, si est humilitas vera defuerit. Quem enim fructum habebit aut cum inflatione scientia, aut cum humana gloria fides, aut cum iactantia largitas, aut cum elatione martyrium? Unde quia (f) in distichionem superbiz & humilitas reddit & charitas; de utraque habetur dictum, quidquid de una est utraque.

SUPEREST nunc, lacratissima Dei Virgo, ut sobrio callosque iudicio sancti cordis tui atque discutiatis, & aculeo totius elationis obstituto, invelles in te atque dinumeres, quae & qualia tibi Sponsus tuus dona contulerit: quae a me non oportuit recenseri, ne aut plura contexerem, aut pauciora percurrerem. Verecundiae enim tuae onerosa foret etiam vera laudatio, & ipse contra disputationem meam facerem, si cui ab humana gloria contentiaminam fassidum, ad eandem te tuis patrociniis incitarem. Ipsa ergo aulam tuae mentis ingredi, & in secretorum purissimae conscientiae tuae, qualia tibi reposita sunt ornamenta circumspice: & quidquid ibi splendidum, quidquid pulcrum perscrutans repereris, divini operis & muneris esse ne dubites: ita ut in omnibus bonis opulentia tuae, & gratiam donatoris, & jus proprietatis agnoscas. Acceptis enim quae habes; & quidquid tibi diligentia tui laboris accrevit, per ipsum tibi est auxilium, per quem fuerat inchoatum. Itaque utendum tibi est eis quae largitus est Deus: & ab eodem semper est petendum ut donis eius fideliter & scienter utaris. Quid enim nobis boni potest esse sine ipso? Quandoquidem etiam ut recte oremus, ex ipso est: dicente Apostolo, *Nam quid oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus, quoniam secundum Deum postulat pro sanctis.* Et ne dubium esset de quo Spiritu loqueretur, iam supra dixerat, *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis*

CAUTE
XII.
Sine caritate, quae non querit quae sua sunt, nihil prodest. 1. Cor. xiii. & seq.

CAUTE
XIII.
Superbia virtus humilitatis & caritatis, quae se ita complectitur caritatem.

CAUTE
XIV.
Nihil boni esse a nobis, quod de nobis ulla oratio.

Memento etiam dei gratiae & cooperis dei munda est.

ROMA. 12. & 13.

1. IMA. 9. 10. & 11.

videtur.

CAUTE
XV.
Vanum proprium meritum gloriam omnem esse peccatum in misericordiam.

(a) Ita editio Leonis operum. Editiones vero Proterpianae, ad elationem.

(b) Ita cum Leonis editione Lovan. Proterpianae. At Duac. & Colon. non praesent: quae lectio juvari potest verbus Apostoli in fine quidam capituli 13. *Major autem horum est caritas.*

(c) In Leone, humanae facundiae artem.

(d) Vox ista verum, sumitur ex Leonis operum editione: aborat a Proterpianis.

(e) In omnibus codicibus excusis legitur, qui.

latine: quod quam a mente auctoris alienum sit, nemo non videt. Aliquis in margine huius loci tom. 8. opusculorum de gratia Lovan. 1648. editum scriptum videtur: quod etiam sensum aliquem efficeret quae, tamen videtur commodius spirituique suavitatem, vel insinuationem, aut aliam evidentem energiam vocem subfuit debere, ut ex contextus serie quidem intellegitur.

(f) Proterpianae codices, in distichionem. In Leone: quartus casus habetur.

peius filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater, itaque ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quoniam sumus filii Dei. Si autem filii, & heredes; heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatiuntur, ut conglorificemur.

IMPLET igitur Spiritus sanctus organum suum, & tamquam fila chordarum tangit digitus Dei corda sanctorum. Qui ideo cum die Pentecostes in Apostolos plebemque credentium, sicut a Domino fuerat promissus, inhaeret, in specie linguarum apparuit ignearum, & loquelis omnium nationum eos super quos infederat, fecit (a) effari; ut dubium non esset, per ipsius inspirationem, utilem affectum, rationabilem sermonem animis fidelium ministrari. Sicut ipse Dominus discipulis suis insinavit, & dixit,

Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris qui loquitur in vobis. Quod non in solo magnarum tribulationum tempore credamus fieri, sed etiam in pace praestari. Audiamus Apollolum definientem quod ipse quoque cogitationes nostrae, nisi a Deo nobis infuse fuerint, recte esse non possint. Fiduciam, inquit, talem habemus per Christum ad Deum: non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

UNDE cum sanctorum animis ex Deo sit (b) utilis meditatio, iusta petitio, efficax actio, ex Deo fit, in fide firmitas, in tribulatione patientia, in persecutione victoria; magna est in vera humilitate felicitas, cui Deus dilectio, Deus sapientia, Deus consilium, Deus fortitudo est. Nec dubie illa subiectio iam ex magna parte in illius futurae beatitudinis est constituta consortio, ubi Deus erit omnia in o-

mnibus. Quod ideo in hac vita ad plenum non potest obtineri, quia nunc mortale nostrum induit immortalitatem, nec corruptio transit in incorruptionem: caro adhuc contra spiritum, & contra carnem spiritus concupiscit, nec invenitur in ullo hominum tanta concordia, ut legi mentis lex quae membris est insita, non repugnet. Propter quod ex omnium sanctorum persona accipitur quod Ioannes apostolus ait, Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Cum tamen idem ipse dicat, Qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet; & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Utrumque ergo verum est: quia & nemo sine peccato est, in eo quod nemo est sine lege peccati; & qui natus est ex Deo, peccatum non facit; quia per legem mentis, id est, per charitatem, quae Dei semen est, peccatum non facit, Charitas enim speris multitudinem peccatorum; & sine qua nullum prodest bonum, (c) per hanc deletur omne peccatum. Dum igitur, corpus quod corrumpitur aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem; non quidem obicitur (d) ut iam omnia in omnibus Deo sit, quia nullus est sine tentationis stimulo & sine mutabilitatis incerto. Sed quia, Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminis; sine dubio inde habetur virtutum omnium portio, unde habebitur plenitudo; & tanto quisque est beator, Deoque conjunctior, quanto plus in eo fuerit gratiae divinae quam actionis humanae. Benedic itaque Domino in omni tempore, & laus eius in tuo ore sit semper. Anima autem tua non adqueat nisi in Domino laudari. Superbi quidem refragabuntur: sed mansueti haec audient, & letabuntur.

CAPIT. XXIII.
CIVITATIS
PETERI APOSTOLI
FIDELIUM, CEN-
SITUM, &
SERMONEM
NOSTRUM EF-
FICACIUS
A DEO
EST, A. 1.
C. 1.

Met. 10.
10.

1. Cor. 14.

CAPIT. XXIV.
Quodam
veritate &
caritate
sancti ha-
bent in hac
vita, a Deo
habent e-
quoniam
& in calo
quodam
habetur
sancti ab il-
lo erit: ubi
en perit
a quo erit
plenitudo.
1. Cor. 13.
14.

1. Cor. 13.

(a) Prosperi codices, *effari*. Leonis editio, *effari*.
(b) Sic editio operum Leonis. In Prosperianis
veto, ut illi meditatio iusta, petitio efficax, actio
ex Deo fit, in fide firmitas. Quam adeo levis immu-
tatio cum vitiosa interpretatione totum sensum tam
egregie sententia subvertebat. Esti porro ex sola
conjectura restituta fuit, nihil tamen minus non

dubii necessitatis emendatio.
(c) Prosperi libri, *per quam*. Melius in Leone
per hanc.
(d) Minus recte Prosperiani codices, ut iam ani-
ma. Melius Leonis editio, ut iam omnia: ut patet
legenti.

SYLLABUS CODICUM

TAM EDITORUM

QUAM MANUSCRIPTORUM

Ad quos de novo recognita & emendata fuerunt Opera sancti Prosperi Aquitani tam certa, quam dubia, aut eidem hactenus supposita.

EPISTOLA SANCTI PROSPERI AD S. AUGUSTINUM DE RELIQUIIS PELAGIANÆ HERÆSEOS IN GALLIA SUBOLESCENTIBUS, DEQUE HUIUSMODI HOMINUM QUÆRELIS ADVERSUS PRÆDESTINATIONIS ET GRATIÆ DOCTRINAM, AUGUSTINI OPUSCULIS, PRÆsertim LIBRO DE CORREPTIONE ET GRATIA EXPLICATAM.

RECOGNITA & emendata est hac nova editione ad Editiones Lov. seu Lovan. id est, Lovaniensem anni 1565, opera Joannis Sotelli Lovaniensis procuratam. Duac. id est, Duacensem, curis Joannis Olivarii auctam & castigatam anno 1577. Col. seu Colon. id est, Colonensem, scilicet, Coloniz Agrippinæ iterum excusam ad instar Duacensis editionis anno 1670.

Consulimus etiam editionem Parisiensem Operum S. Augustini a R. P. P. Monachis Ordinis sancti Benedicti & Congregatione S. Mauri ab anno 1679. ad annum 1690. procuratam: ubi eadem Epistola exhibetur, tam in tomo secundo, quam in decimo.

Item Mss. duos Bibliothecæ Regiæ Christianissimæ. Et alterum Mss. Bibliothecæ Colbertinæ.

EPISTOLA HILARII AD AUGUSTINUM DE EODEM ARGUMENTO.

Recognita est ad eandem editionem S. Augustini de qua supra, necnon ad ipsosmet Mss. Regios duos, & Colbertinum mox citatos.

LIBRI S. AUGUSTINI DE PRÆDESTINATIONE SANCTORUM ET DE DONO PERSEVERANTIÆ AD PROSPERUM ET HILARIUM.

Tales omnino hic reperiuntur, quales ediderunt prædicti Augustini Operum correctores & editores.

S. PROSPERI EPISTOLA AD RUFINUM DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO.

Emendata est ad editionem Ven. seu Vener. id est, Veneris factam anno 1538. aliquot S. Prosperi Opusculorum de gratia & libero arbitrio.

Item ad editionem Lugd. seu Lugdun. id est, Lugdunensem, omnium quæ integræ prodierunt Prosperi editionum antiquissimam, Typis & cura Sebastiani Gryphii Typographi Lugdunensis anno 1539.

Item ad editiones Lovaniensem, Duacensem, & Colonensem; ac novissimum operum S. Augustini, ubi hæc Epistola legitur in Appendice tomi decimi.

Item ad Mss. Codicem Remig. id est, Remigiano Remensem, Abbatiz videlicet sancti Remigii apud Remos Ordinis sancti Benedicti: unde ad nos pro sua humanitate varias lectiones ejusdem misit unus ex pilsimis & doctissimis hujusce Cænobii incolis.

Item ad Mss. Jol. seu Jolienf. id est, qui alias fuerat viri clarissimi & eruditissimi Claudii Joli Prætoris & Canonici Ecclesiæ Metropolitane Parisiensis: postea vero ex ejus legato factus est venerabilis Capituli ejusdem Ecclesiæ: cujus a capite ad calcem legendi & conferendi facta nobis est copia per fidelissimum ipsiusmet Bibliothecæ Ecclesiæ Parisiensis Custodem.

S. PROSPERI DE INGRATIS CARMEN CUM PRÆFATIONE EJUSDEM.

Castigatum, quantum fieri potuit, ad supra recensitas editiones Lugdunensem, Lovaniensem, Duacensem, & Colonensem.

Ad eam quoque qua Parisiis anno 1646. idem Carmen prodit in linguam Gallicanam, tam verbatim, quam oratione soluta translatum.

Insuper collatum est ad illud quod Lovanii exhibuit Martinus Steyzer Doctor Lovaniensis cum notis Miscellanæ, tomo tertio Opusculorum suorum anno 1703. editorum.

IN OBTRACTOREM S. AUGUSTINI EPIGRAMMA UTRUMQUE, AC EPITAPHIUM NESTORIANÆ ET PELAGIANÆ HERÆSEON.

Ad eosdem libros recensuimus, ad quos supradictum Carmen de ingratiss.

S. PROSPERI PRO AUGUSTINO RESPONSIONES AD CAPITULA OBJECTIONUM GALLORUM CALUMNIANTUM.

His castigandis, præter editiones Lugdunensem,

sem, Lovaniensem, Duacensem, & Colonien-
sem, ac editionem Appendicis tomii decimi O-
perum S. Augustini novæ editionis, consulimus
Mf. Regium unum, Mf. Joliensem, & Mf. Re-
migiano Remensis variantes lectiones.

**S. PROSPERI PRO AUGUSTINI DO-
CTRINA RESPONSES AD CAPI-
TULA OBJECTIONUM VINCENTI-
ANARUM.**

Emendavimus juxta editiones præcedenti articu-
lo notatas. Tum etiam ad Mf. Joliensem,
ac Mf. Remigiano Remensis lectiones variantes.

**PRO AUGUSTINO RESPONSES AD
EXCERPTA QUÆ DE GENUENSI
CIVITATE SUNT MISSA.**

Contulimus cum editione Veneta anni 1538.
quorundam S. Prosperi opusculorum, Lugdu-
nensis, Lovanienfis, Duacensis, & Colonienfis
pra dictis: ac Mf. Jolienfis, & Remigiano Re-
mensis Mf. Lectionibus.

**EPISTOLAM CÆLESTINI PAPE,
PRO PROSPERO ET HILARIO.**

Post editionem ejusdem in Appendice tomii
decimi Operum S. Augustini Parisiis cura Mo-
nachorum Sangermanensis Crenobii Parisiis ex-
cutorum, exegimus ad editiones Prosperi Vene-
tam anni 1538. Lovaniensem, Duacensem, &
Coloniensem: necnon ad his priorem Moguntina-
nam anni 1524. ubi junxit libro contra Collato-
rem, & Epistolæ S. Aurelii Carthaginensis
Episcopi contra Pelagianos.

**PRÆTERITORUM SEDIS APOSTOLI-
CE EPISCOPORUM AUCTORITA-
TES DE GRATIA DEI, ET LIBERO
VOLUNTATIS ARBITRIO.**

Recevimus juxta supra dictas editiones Ve-
netam, Lovaniensem, Duacensem, Colonien-
sem, & Moguntinam anni 1524.

Item juxta Appendicem tomii decimi Operum
eorundem S. Augustini novæ editionis. Ac no-
vissimam Operum S. Leonis a Quenellio cren-
datorum & illustratorum Parisiis anno 1675.

**JOANNIS CASSIANI PRESBYTERI
COLLATIO TERTIA. DECIMA DE
PROTECTIONE DEI.**

Edita est juxta exemplar Duaci excusum an-
no 1616, cum commentariis Alardi Gazzi Mo-
nachi Ordinis sancti Benedicti & Crenobio S.
Vedasti Atrebatensis.

**DE GRATIA DEI ET LIBERO ARBI-
TRIO LIBER CONTRA COLLATO-
REM.**

Recevitur est ad editiones ejusdem libri Mo-
guntinam anni 1524. Venetam anni 1538. Lug-
dunensem, Lovaniensem, Duacensem, & Co-
loniensem Operum S. Prosperi.

Item ad editionem ejusdem libri in Appen-
dice tomii decimi Operum S. Augustini.

Subsidio fuerunt etiam Mf. Jolienfis per nos
collatus, & Mf. Remigiano Remensis variantes
ad nos transmissæ.

**PSALMORUM A CENTESIMO AD
CL. EXPOSITIO.**

Emendata est, quatenus liquit, ex fide codi-
com Lugdunensis, Lovanienfis, Duacensis, &
Colonienfis.

Deficientibus nos Manuscriptis, conjecturas
aliquot in locis, ex ipso S. Augustini opere,
quod præ oculis habuerat Auctor noster, expo-
sumus.

**SENTENTIARUM EX OPERIBUS S.
AUGUSTINI DELIBATARUM LIBER
UNUS.**

Exatus est ad editionem Coloniensem anni
1531. Lugdunensem, Lovaniensem, Duacensem
& Coloniensem anni 1630. Præterea ad eun-
dem librum, ut jacet in Appendice tomii deci-
mi Operum S. Augustini novæ editionis.

Nec omisimus Mf. Joliensem, & Mf. Re-
migiano Remensis variantes lectiones.

**EX SENTENTIIS S. AUGUSTINI EPI-
GRAMMATUM LIBER UNUS.**

A nobis collatus est cum editionibus Veneta
quorundam Opusculorum S. Prosperi anni 1538.
Omnium operum ejusdem Lugdunensis, Lovanien-
sis, Duacensis, & Colonienfis anni 1630.

Consulimus pariter Mf. Regium unum, Mf.
Colbertinum tres. Mf. Joliensem, & Mf. Theo-
doricensem (sic notati Theodor. seu Theodoric.)
id est, Monasterii S. Theodorici prope Remos
Lectiones variantes, hinc ad nos missas benefi-
cio unius ex ejusdem Crenobii Monachis, &
cum editione Duacensi anni 1577. ab eodem
collati.

**SANCTI PROSPERI CHRONICUM IN-
TEGRUM, IN DUAS PARTES DI-
STRIBUTUM.**

Edidimus ex tomo primo Bibliothecæ novæ
Mf. R. P. Philippi Labbei Soc. Jesu. Collato
cum eodem ut habetur in tomo viii. Biblio-
thecæ SS. Patrum Lugdunensis anni 1677. ac
editione Chronicorum Eusebii, Hieronymi &
Prosperi ab Illustrissimo Arualdo Pontaco Epi-
scopo Vastensi emendata & notis illustrata an-
no 1604.

Nec non cum Mf. quinque Bibliothecæ Col-
berinæ: in quorum duobus, Chronicis Eusebii
& Hieronymi subestitur Chronicum verum S.
Prosperi, quale edidimus in hoc opere; in tri-
bus aliis annectitur iisdem Chronicum adulteri-
num, quod sub Pseudo-Chronici titulo datus
in Appendice.

CONCILIUM ARAUSICANUM II. DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO.

Collatum est cum editionibus Lovaniensi, Duacensi, & Colonienſi, ac Appendice tomſi decimi novæ editionis Operum S. Auguſtini.

CONFESSIO QUÆ DICITUR PROSPERI AQUITANI.

Edita eſt ex tomo viii. Bibliothecæ SS. Patrum Lugdunenſis, collataque ad Mſ. Jolienſem.

POEMA CONJUGIS AD UXOREM.

Escutum eſt ut legitur in Editionibus Veneta Opusculorum quorundam S. Proſperi anni 1538. Lugdunenſi, Lovaniensi, Duacensi, & Colonienſi, cum iſſidemque Mſ. comparatum qui Epigrammata exhibent, quibus ante hac Poema illud ubique anneſcebat.

DE PROVIDENTIA DIVINA INCERTI AUCTORIS CARMEN.

Huic recensendo adjuvmentum præſtauerunt, Mſ. deficientibus, Editiones Lugdunenſis, Lovaniensi, Duacensi, & Colonienſis anni 1630.

DE VOCATIONE OMNIUM GENERATIONUM IGNOTI AUCTORIS LIBRI DUO.

Emendati ope editionum Lovaniensi, Duacensi & Colonienſis Proſperi Operum: ac novæ Editionis Operum S. Leonis Pape, quæ cura P. Queſnellii prodit.

Additus eſt Mſ. Jolienſis: non neglectis omnino variantibus Lectionibus, quas in margine appoſuerunt editores Duacenses, & qui hos fecerunt ſunt, atque Queſnellius in Leone, ex Mſ. Cambronensi & Thuaneo.

AD SACRAM VIRGINEM DEMETRIADEM IGNOTI AUCTORIS EPISTOLA SEU DE HUMILITATE TRACTATUS.

Legitur in editionibus Proſperi Operum Lovaniensi, Duacensi, & Colonienſi: habeturque inter opera S. Leonis Pape editionis Queſnellianæ. Horum auxilio quantum fieri potuit emendationem exhibuimus.

IN APPENDICIS PARTE PRIMA, JULIANI POMERII LIBRI III. DE VITA CONTEMPLATIVA.

Collati ſunt ad Editiones Operum Proſperi Lugdunenſem, Lovaniensem, Duacensem, & Colonienſem. Nec non ad Mſ. Regiæ Bibliothecæ duos, & Mſ. Colbertinos quatuor, & Mſ. Jolienſem.

LIBER INCERTI AUCTORIS DE PROMISSIONIBUS ET PRÆDICTIONIBUS DEI.

Emendati ſunt juſta editiones Lugdunenſem, Lovaniensem, Duacensem & Colonienſem Proſperi operum, junctis variantibus Lectionibus quas ad nos perhumaniter tranſmiſit vir religioſiſſimus & Cœnobio S. Remigii Remenſis: quas ille excerpterat e Mſ. quem telatus eſt 800. annos excedere: cuius ſcriptus videatur nono ſæculo opera Leutberti & Adelphi Monachorum.

CHRONICUM ALTERUM, QUOD ET PSEUDO-CHRONICON NUNCUPATUR.

Exhibetur quale habetur in editione Pithæna tomo viii. Bibliothecæ Patrum Lugdunenſis 1677. & apud Labbeum tomo i. Bibliothecæ novæ Mſ. p. 56. & ſequentibus.

Nec negleximus conſulere Mſ. Viſtorinum, unde hauſerat Pithæus, & Mſ. Jolienſem.

I N D E X

I N O P E R A

SANCTI PROSPERI AQUITANI,

E T

ALIA QUEDAM IIS ANNEXA:

A

ABRON primus Pontifex Hebraeorum. *Pag. 372.*
Abel iustum cur Deus non servavit ab infidelis fratrem, 431. *V. 372.* Abel cur Deus occidit a fratre permiserit, 432.

Abla Rex, 376.

Abiathar Pontifex, 373.

Abihus II. Alexandria Episcopus, 381.

Abimelech filius Gedeonis, 371.

Abraham anno nativus 25, a terra sua exire iussus, & promissionem accipit, 372. Nomenque generis Ismael, *ibid.* Abraham mandatum Circumcisionis accipit, *ibid.* Abraham anno statis 100, genuit Isaac ex libera, *ibid.* Abraham mortuus anno promissionis 100, principatus Joseph 15. *ibid.* Abraham facta promissionis prae se signum inveniens, cum posteritas eius filius celi & avium computatur, 423. Abraham laudabili fide credebat per germinis filii (Christi) pacem se futurum totius mundi, *ibid.* Abraham credentium pater in cunctis iam nationibus, 152. Omnibus beneficiis Dei erga Israelitas fidei Abraham meritis commendabatur, 311. Abraham oia cui inferitur oleatur, 28. Abraham promissio credunt & obediunt, 424.

Abundantia & prosperitas communis est & malis & bonis: sed a malis in dextera habetur, a bonis in sinistra reputatur, 370. Tum abundantia quam inopia peccati, 309.

Achajus a Romanis subacti, 381.

Achaz Rex, 374.

Achillas XVII. Episcopus Alexandrinus, 380.

Aethiam Apollodoro iulio celebris in Ecclesiis, 38.

Adam & Eva iuxta quo anno vivit fuerint, 375. Idque iuxta 125. Interpretum editionem, non secundum Hebraeos aut Vulgatum, *ibid. in not.* In Adam omnium hominum concretus natus, id eodem modo perit, 375. Adam lapsus & fidelium conversio quomodo opponatur, 305. & 411. Adam exemplum non imitandum, qui se a facie Domini mala conscientia contrahere abscondit, 165. Magno peccato perit Adam, & in illo omnes perierunt, 312. Deus dicens, *Eae & dem hunc non ex nobis solum*, significavit potius quid non fuerit effectus, 380. Adam perdidit primum fidem, quam omnes primus generis accipere, 370. In Adam posteris peccatum transisse & culpam, 374. Adam post peccatum nihil reman-
J. Prosper. Tom. I.

et, nisi quod ad temporalem vitam pertinet, 372. Posteri Adam omnia in Adam perdidit, nec ipse timore reliquit, *ibid.* Ab Adam totum genus humanum iugum subit servitutis, 412. Adam quomodo forma sonari dicitur, 316. Comparatio primi Adam & secundi, *ibid.* Adam carnis servus Adam ruinam reparavit, 416. *V. 409.* Ad Adam aut ad Christum omnes perierunt, 312.

Adulterio. Nulla adulterio sua quadam formidine, 314.

Adrianus XII. regnavit, 382. Unde natus, *ibid.* Adrianus tributa relaxat, *ibid.* Judaeos rebellantes capit, *ibid.* Contra Sacramentum bellum gerit, *ibid.* Adrianus moritur, 383.

Aditendi quomodo dicitur in mare rubrum, 319.

Adversus & prospera huius vitae non caret tentatione, 166.

Adversitas quomodo toleranda, 418. *V. 7.* Adversitas patienter ferenda, 305. Iulia perendum a Deo ne adversitatem traducatur, id est, ne ad faciendam mala persequentibus cedant, 341.

Adulationis nocivitas, 360. Epigr. 88. Melior severi iusti misericordia, quam blanda adulationis peccatoris, 416.

Adulterium a Christo & veritate & gratia liberatur, 442. Adulter est anima, quae superbi de Dei donis, 307.

Aegyptus idem quod terra Cham, 312. Aegyptus super agura sacelli, 316. Aegyptus sit Romana provincia, 378.

Aegyptus Sylvius Latinorum rex, 379.

Aegyptii interpretantur, afflictio populi Dei, 376.

Aegyptus pseudopropheta populum decipiens, & magnus conatus a Felice opprimitur, de quo in Aethiis, cap. 22. 31.

Aelia condita ab Aelio Adriano, 381.

Aemilianus Dorothei martyr, 399.

Aemilianus tyrannum brevi occidit, 387.

Aeneas Lacinia regnavit, 373.

Aeneas Sylvius Latinorum Rex, *ibid.*

Aequitas omnis in Deo & proxima dilectione posita, 315. Aequitas melior est quam sanitas, 315.

Aeternitas. Vera aeternitas & immortalitas in Deo solo, 304. 384. & 312. Epigr. 1.

Aeterna hereditas immensitas, 309.

Aetius magister militum fit, 400. Aetius Felicem cum matre & Grunthio laetavit, 402. Aetius deposita postfate infidum fugiens, ad Hannam se confert, per quam amicitiam principum & potentem recipit, *ibid.* Aetius a Valentianum percutus, a circumstantibus confectus, 403.

Aethiis ad Deum accedi, 307. Consensu rebus affectum, & co-

K k

glarum & famorem nostrum esse a Deo, 309. Non solum in tempore tribulationum; sed etiam in pace, *ibid.*
 Afflictio humani diversitas, ex diversitate voluntatis, 308.
 Afflictio nulla poena est criminis, bonis coronam virtutis, 443. V. 904.
 Converti prodest afflictio tolerantis, 443. V. 946.
 Oculum formator de bonorum & malorum permissione, & quibus afflictionibus vitam temporalem, dum Christi discedit adventu, 344.
 Africa inter Valentianum & Gesticum divisa, 400.
 Africana Consilia contra Pelagianos a Zosimo approbata, & confirmata, 396.
 Agobi propheta expletur, 379.
 Agemena, 373.
 Agere. Male agit qui non in Dei gloriam agit, 459. Agi plus est quam regi, 315.
 Aggae propheta, 375. Aggae & Zacharias in Babylonia cum populo suo exiit, repARATIONE Jerusalem praedixerat, 374. Aggae & Zacharias post exilium prophetantes de reparatione templi & repARATIONE templi, quid praedixerint, 344.
 S. Agilii Martyria comitatus Carthagini, 407.
 Agricola Pelagianum erroris Britannias infectis, 400. 401. A Germano Antiodorensi debellatur, 404.
 Agrippinus IX. Alexandrinae Ecclesiae Episcopus, 384.
 Aiba condita, 373.
 Aibibis Episcopus consilio Anascanio II. subditus, 403.
 Alexander nascitur, 375. Regnat, *ibid.* Moritur, *ibid.* Alexander regnum Persarum subvertit & Alexandriam condit, *ib.*
 Alexander XXI. regnat, 386. Occiditur, *ibid.*
 Alexander V. Romae Episcopus, 382.
 Alexander Hierosolymorum Episcopus martyr moritur, 389.
 Alexander martyr, 386.
 Alexander XVIII. Alexandria Episcopus, 390.
 Alexander, qui & Sallus, Jerusalem regnat, 379.
 Alesandrus primus rex Longobardorum, 396.
 Altare Dei duplex, visibile & invisibile, quomodo ad utrumque perveniant, 301.
 Amasus regnat, 374.
 Amare est valere, odire nolle, 437.
 Amator Dei, amator est sui, & non diligens Deum, non diligens proximum, quis non diligit se ipsum, 320.
 Ambrosii scripta multa, 399. Ambrosii testimonium de lapsu A. da & totius humani generis, 379.
 Amici quomodo diligendi, 300.
 Ammon rex Juda, 374.
 Amor & timor omnia bona aut mala producit, 307. Duo amoris duas faciunt civitates, 304.
 Amor Dei. Sine eo nihil ad beatitudinem prodest, nihil ad Deum refertur, 458. Sine eo corruptum est amor Dei, *ibid.* Nihil amandum quam quod ex Deo est, & Deo amat, 309. *et seq.* Amor bonus & malus. Utroque in suo homine esse potest, sed bonum ut ille proficiat, ille deciat, 304. *et seq.* Amor Dei non potest sine diaboli inimicitia obtineri, 454.
 Amor mundi charitati contrarius, 482. Amor sui quia bonus, 459. Amore sui agitur, qui non amore Dei, 458. Amor istius vitae lagere venationem, 328. Ferventium consilium querentis quae sua sunt, 313.
 Amorthi, amaricantes, 359.
 Amos propheta, 374.
 Amphius Thebomorum rex, 373.
 Ananias Sylvestri rex Latiorum, 374.

Anagoras XXXVII. Romae Episcopus, 379.
 Anasimus Laodicenae Episcopus clarus, 388.
 Anax Martinus rex Roman. Othium coedit, 374.
 Androgi mori, 373.
 Angelus esse spiritus invisibilis non dubitatur, 307. Angelus nomen est officii, Spiritus nomen est naturae, *ibid.* Angelus Verbum non duxit cum descendit ad nos, sed simul integer illis, integer nobis, illosque pacis per id quod Deus est, nos per id quod nos sumus admonet, 326. Angeli duo usqueque altare ex Cassiano, 362.
 Anianus Marcus successit Alexandri, 380.
 Anianus X. Ecclesiae Romanae Episcopus, 384.
 Anima duplex acceptio, 314. Anima femina, intellectus viro comparatur, 317. Anima natura praefat ex natura secundum quam iudicat; & de qua iudicare nullo modo potest, 326. Anima humana in divinis, ex quibus pendet, rationibus videtur quidvis reddi videtur, & falsum credere debet, 325. Si nec ad terram ordinata rationalis animi vigeret ingenium, non vitiosa esset, sed extensa natura, 382. Hec tamen nihil ad justificationem conferunt sine cultu veri Dei, *ibid.* Primum animae vicium voluntas ex sciendi quae veritas summa & laetitia veritas, 326. Anima immortalis, 459. V. 224. A solo Deo parari potest, *ibid.* Anima una duplex actio, 279. Si bene spiritus servit, bene praebet carni, *ibid.* Anima inordinata, 371. Anima ipse exaltatione sui parte, ea quae in se minima sunt ad laudem Dei facit, 272. Anima pro adeptis habet, quidvis non dubia spe pariter expectat, 328. Anima & corpus est natura distincta, mercede aut poena junguntur, 459. V. 209. Anima quomodo beneinvenit corpore, 302. Anima rationalis ad spiritualia erigi debet, 308. Anima domus ingrata, magis quam verum exteriorum, 443. V. 900. Animam possidentem statim confuso, 415. Spes velle sequi Christum, *ibid.* nec promissionis laborare decessere, attendenti ignem gehennae, *ibid.* Quid dicat anima agitur a die mortis, 35.
 Animus non virtus, seu virtutis habitaculum; ex participatione sapientiae, non sapientiae, sed sapientiae, 385. Animi rationalis agnoscendo non bona sapientiae imperfecte diligit, 300.
 Annon. In quem annum xv. Tiberii incidit, 379. Quo Christus baptizatus est mortuus, *ibid.* Anni omnes ad 219. consulatum Theodoli, 401.
 Anseris XVIII. Romae Episcopus, 386.
 Antiochia. Synodus Antiochena an Macedonio faveat, 373. in nota.
 Antiochus Epiphanes a regione Ptolemaeorum recedere in Iudaeam venit, ibique pontificatum pluribus tradit, 376. Hinc seditiones oritur, *ibid.*
 Antiochus Rex Syria Iudaeam sinit, *ibid.* Antiochus ab Augusto speratur, & in amicitiam ejus redit, 377.
 Antipater Herodas Afcalensis filius procurator Palestine, 377.
 Antipater Tyrus XIII. regnat cum filio, 383. Antiochus Thero Roma edificat, 386. Occiditur, *ibid.* Antiochus pater patriae appellatur, 383. Antonini Filii mori, 384.
 Antoninus Caracalla XVIII. regnat, 386. Antoninum Caracallae interficitur, *ibid.*
 M. Antoninus Verus, & L. Aetelius Commodus XIV. regnant, 384. Antonini mori, 385.
 Antonii bellum adversus Augustum, 377.
 Antonius Monachus nascitur, 389. Antonii Monachi mori, 392.
 Antonii discipuli insignes, *ibid.*
 Antropomorphite qui & Audenti, 370.
 Ant Judae quos annos iudicaverit, 373.

Apocalypsa Joanni revelata in Paphno, 381. Ranc Irenaeus interpretatur, *ibid.* Ad Traiani tempora superius Joannes, *ibid.*

Apollinaris Hieropolitanae Episcopus, 384.

Apollinaris Laodiceum plura scribit : postmodum haereticum condit, 393.

Apollinis Delphici templum, 373.

Apollonius Thyanus Philosophus, 381.

Apologia pro Christianis a Quadrato & Aristide fuit, 383.

Apollis bonae odor Christi fuit, & illi qui perveniunt, & illi qui salvi sunt, 32. Apollis principii arietis ovium Christi, 226. Apollis filii crucifixorum, id est, prophetarum, quorum prophetiae illi excruciendo referantur, 250. Apollis signis nihil in universis fuit terrae aera Domitiana iussione, *ibid.*

Apollis cum audiret verba Christi inebens ut docerent omnes gentes, virtute vivens verbi accessit est in cordibus eorum flamma charitatis, quae vellet Evangelium Christi omnibus gentibus predicare, 383. In Apolloniorum cordibus in passionem non fuit est, 310. Hoc tamen licet sapere vellet demonem, non fuit permisi, *ibid.*

Aprior Claudius claret, Claudiam aquam ducit, & viam Apriorum heruit, 375.

Aqua multa populi iudicium sine foris oppugnationem, sine latius iudicium, 266. Aquarum pars quaedam caelo superposita, remota ab aspectu, & sedis commendata, 206. Vis aquarum significat populum furem, 248.

Aquila depositis alis, rostroque mutato, in novam vicem rediit vigore juvenescit, 305.

Arca patet Moyse, 379.

Aristia civitas, 409.

Aristitri liberum vera, 298. A Deo date, sed amica nisi & quo possit dani non potest reddi, *ibid.* Fide Liberum arbitrium.

Arca Noe figura Ecclesiae, 489.

Arca ab alimignis possessa, 373.

Aradius Augustus appellatur, 396. Arcadius XLIV. regnat cum Honorio, 397. Arcadius moritur, 398.

Aradius Hispanus martyr pro fide, 400.

Archelaus Herodi succedit, 378. Archelaus Viennam relegatur, *ibid.*

Arce verticior antithronis gratia signum, 489.

Arctas a Gethis oppugnat, ab Aetio liberatur, 400.

Armenius Sylvius Laticorum rex, 374.

Argemone, 379.

Armenius confitetur, 376.

Aristides philosophus Apologiam pro Christianis religione scribit, 383.

Aristobolus Rex & Pontifex Iudaeorum, 377.

Aristobolus Iudaeus & Philadelphus Commentarius in Moysen ad Prohemium scribit, 376.

Aristobolus Platonis auditor, 375.

Arias haereticus, 390. In Synodo Nicena constitutus, *ibid.*

Arianus haereticus omnes fidei Ecclesiae sociatur, 397.

Aristarchus Tragicus, 375.

Arma militum Christi ex Apollolo, 208. & *sep.*

Ascesis primus Partia imperat, 376.

Asus Ochi filius, 375.

Arabicus regnat, *ibid.*

Armenius, *ibid.*

Armenius, Muremos, *ibid.*

Armenius Ochi, *ibid.*

Armenius haereticus a Paulo Samosateno fecit, 387.

Ara Rex Juda, 374.

Astianus Album condit, 373. Regnat Lactius, *ibid.*

Astipolides IX. Antiochiae Episcopus, 386.

Astra aut nihil juris habent in astra homines : aut & quid habent amittere possunt, cum deuter homini precepta bene vivendi, 437. V. 444. Homines mores ex astra in astra suspensentes in iudicium Deum facient, *ibid.* V. 455.

Athanasius Christianos persequitur, 376. Athanasius occiditur, 396.

Athanasius moritur, 399.

Athanasius XIX. Alexandria Episcopus, 391. Athanasius Alexandriam regreditur, 392.

Athens condita, 375. Unde dicitur, *ibid.*

Athos astrologus frater Promethi, 372.

Atrius Argis regnat, 375.

Atlas occupato regno statim delictus, 398. Atlas tyranidem refugit, 399. Atlas ab Honorio in triumphum ductus, Lupa exultat, *ibid.*

Atlas populum Romanum haereticum relinquit, 376.

Aureus Constantinopolitanae Episcopus, 70. V. 65. Pelagianus subdole irrepens repellit, *ibid.*

Attia in Romanum Imperium incursione, 405. Romani Gothi sibi iunctis repugnant, & innumerabilium frange utrimque facta, Gothi ad propria redeunt, *ibid.* Attia iterum Italian invadente, pax ab eo a Romanis postitur, *ibid.* Leo Papa cum Avieno & Trigeto ad Attiam dirigitur, *ibid.*

Attia Locusta praesentia gavius vixit Danubium distulit, *ibid.* Attia Hadam interit, 405. Attia mors, 405. Qua turba inde iter sua secuta, *ibid.*

Auctoritas. Plures in Ecclesia auctoritate nomen in sententia tenentur, aut a sententia transferuntur, 17. Magna fortitudo confessionalis, cui ad singulorum veritatem auctoritas sufficit, etiam laetare ratione, 47.

Auctoritates Episcoporum sedis Apostolicae, iuxta Africanorum conciliorum sententia, 130.

Andani, a quo Andani, qui & Astromorphitis, 375.

Armenius Sylvius Laticorum Rex, 374.

Augustinus Vir sanctus, 62. Summus vir in Ecclesia, *ibid.* Augustinus principis portio Domini sacerdotum, 56. Quantum laboraverit contra haereticos, & maxime Priscillanum, *ibid.* Augustini obdormit occidit, *ibid.* Hic Paganorum & Manichaeorum adhibebatur impetus, *ibid.* Augustini obdormitores ingratulos a Prospero irriduntur, *ibid.* Non solum Romana & Africana, sed omnes Ecclesiae cum doctrina Augustini, sicut in tota fide, ita in gratia confessione congruat, *ibid.* Nec in Gallia dormit eius discipuli, *ibid.*

Augustinus principis in doctrinae Augustiniana via, 395. Paenitentia specialis validissima turis, *ibid.* Frustra impugnetur, nec nisi ab his qui Pelagianorum & Juliani maxime convicia repetant, 397. Augustini obdormitores quomodo repellendi, *ibid.* Augustinus speculatio fidei patrum, 5. Pro universis membris Christi vigilans, & adversus haereticos pugans, *ibid.* Augustini Hieris non iactantibus ostendi Marcianum, aliquando testatur suam culpam, quidem eorum ipsum consilium volunt, *ibid.* Libro de correctione & gratia universis quoniam in Gallia motu Augustinus iactant. 6.

Augustini converso fidelibus & quotidianis matris eius lacrymis concessa, 40. Augustini modestia, 50. Et pietas, 55. Augustinus neminem vult sic amplius omnia sua, ut ipsum sequatur, nisi in his in quibus ipsum non errasse persequatur.

vit, 50. Augustinus fateor se non recte aliquando fuisse de gratia, 17. Monasterium Augustini, 45. Augustini retractationum libri quos fias & quando scripti, 50. Confiteor Augustini scripti, ante quam Pelagianus haereticus existisset, 47. Augustinus Hippolytus Episcopus ordinatur, 177. Augustini doctrina in omnibus libris contra Pelagianos ubique sibi consentanea, 177. Librorum Augustini contra Pelagianos ab exordio episcopatus sui editorum enumeratio, 184. Augustinus abundanter probavit praedicationem esse Ecclesiae praedestinationem, gratiam, & praesentiam, 124. Cuius praedicationis quicquid est impugnant, apertissimus est Pelagianus statim adjector, 184. Augustini ad doctrinam ipsam commendatio, 125.

Augustinus Conciliorum contra Pelagianos ingenium: ejusque, 75. V. 90. Ubi omnino Augustinus victoriam de Pelagianis praecipue debet, 184. V. 97. Praestanti librorum Augustini pro Christi gratia, 184. V. 120. Augustini libri de gratia contra errorem Pelagianum conditi a quibusdam reprobentur, 126. Augustini reprehensores Pelagianae sustinentur, 184. Unde major necessitas oritur eos refellendi, 184. Augustinus impetentes, in illo suo caudis, ac praecipue Apostolica sedis pontificibus iniuriis, 184. Unde sibi reverentiam & fidem apud quosdam conciliis, 169. Augustinus Pelagianos confutavit, 184. Augustini contra Pelagianos decernantis doctrina a quibusdam reprobentur, & ad praevarios sententias detorta, 115. His responsus a Prospero ex ejusdem Augustini principia, 184. Augustinus opinionem aliam suam de initio fidei ante errorem Pelagianae haereticus rejicit, quam futoz errori amicum fore praevidit, 177. Augustinus eam quo sibi falso effugaverit odium praedestinationis praedicanda rationem, a Prospero & Hilario monitis, corrigi, 124. Calumnias in Augustinum de his, duobus necis duabusque modis, 60. Huc ipse copiosissime destruxit in libris suis, 61. Augustini reprehensiones: esse convicti, tamen donec per Ecclesiam principes congruantur, unandi & pacifice tolerandi, Descriptio suo ille orationis, 176. Augustini adversarius dominione Pelagianorum profuturum Innocentius, Palchius Synodus, Africana Concilia, Zosimus, Bonifacius, Celestinus, 126. & 129. Augustini scientia incrementorum profectibus edificata, sanctorum studii expolita, 127. Ab ipso merito notatur qui cum ejus editione solent profectur, 184.

Augustini auctoritas Hilario & aliis eximio & reverentissima, 124. Hilario agentis Prosper ad Augustinum scribit Epistolam, 184. Augustini exemplo docetur ad castigandas opiniones nosse, & quas impendat incidunt, 127. Legendae Augustinus his qui de quatuordecim gratia instrui debent, 61. Hic evangelica & apostolica habetur doctrina, 184. Augustini reprehensorem hostem contra Pelagianos confutorem revocat, 125. Augustini adversarii non tam disparationibus quam auctoritate refelluntur, 199. Augustini doctus catholicus scire Pelagianos vult, 126. Augustinus praestantissimus minister gratiae, 61. Augustini opus contra Julianum in ipso diebus fuit compositum, 401. Liber de correptione & gratia, 49. Libri duo ad Simplicianum, 177. Epistola ad sanctum Petrum Nolatum, 50. Ad Sacerdotem Romanum Ecclesiae Praedictum, 184. Augustini opusculum contra Porphyrium, 22. Augustinus mortuus, 401.

Augustini Monasterium reus, 176. Augustus Cajus Agrippam adorat, 184. Augustus Julianum suum damat exilio, Tibertium & Agrippam adorat, 184.

Austrianus XXIX, regnat, 198. Austriacus Gallus recipit, 46.

Austrianus mota perfectione adversus Christianitatem, non multo post occidit, 184.

Aurelius Carthaginensis episcopus Concilio Africano contra Pelagianos praesit, 75. V. 11.

M. Aurelius Antonianus XX, regnat, 186.

Aurum. In auro & argento nihil aliud quam terra, 127.

Austeritas. Deus per austeritatem remedia ad vitam suam vocat, ut dulcia sint flagella pauperum, & sit amara sententia iudicis, 126.

Averanus tandem mortuus, Ambrosius Mediolani Episcopus constituitur, 154.

Auxilium generale omnibus praebitum unde laudatum, 406.

Cessatio auxilii Dei pro absentia accipitur, 304.

Agrippa propheta occiditur, 176.

Agrippa, qui & Ocholus, rex, 184.

B

Babylas Antiochenus martyr, 187.

Babylon est vita temporalis, summa Babylonia Illecebra temporalis, in quibus nihil firmum, sed omnia fluida, & in profunde maris decore, 159. Babylon fecit hoc agit nobiscum ut per varias opiniones & diabolicas artes diversis simpliciter erroribus, 126. Babylonia filia eadem & mater, 184. Ligna Babylonicis huminis rigata, & nullum fructum afferentia, homines virtutum steriles, inopacem praeparorum Dei, 159. Omnes primo ortu Babylonia filii: ab hoc generali malo Dei gratia eruit, 160. Segregavit nos Deus ex vere matris nostrae Babylonia, in novam vitam regnandam, 126.

Basilides Arianus Episcopus, 187.

Baptismus Christi mare rubrum, 126. Baptismus infantium, 415. Immortio crederetur baptismi violatae regenerationis recitatio afferret, 184. Baptismi praerogativa, 184. Baptismi solent descriptio, 184. Baptismus qui traditur in remissionem peccatorum falsus est, in his qui nullum habent omnino peccatum, 126. Baptismi effectus, 305. Baptismi effectus remissio peccatorum & gratia collata, 177. Baptismus sanctus etiam in his qui eius dona non servant, 177. Baptismi effectus remissio quorumcumque peccatorum, 177. Etiam in reprobis peccata purgantur, 184. & 124. Origo verae vitae verique iustitiae in baptismo, 416. Baptismo sunt rerum divisiones, qui Rubro mari comperant, 158. Virtus & forma Baptismatis distinguuntur, 184. Baptismi necessitas, 177. Baptismus quomodo vivendum, 306. Baptismus omne posse & volunt, Christo auxiliante & cooperante, & qui ad fidem pertinent, adimplere, 416.

Berach & Deborah F. Deborah.

Verba significantes Apostoli & Martyres, 454.

Berbari apud Romanos fides concupiscit, 493.

Berechias dux rebellionis Judaei sedes, 191. Doletianus, & exinde Judaea licentia introducti Ierusalem auctor, 184.

Berthasus haereticus, 154.

Beth, consilio, 156.

Basilides Aulus Pontii Episcopus martyr, 176.

Basilides haereticus, 153. Kios erroris, 184.

Beta via gaudium de sermone, 301.

Bestiudo vera quæ fit, 350. Propior bestitudinis volucres et-
ta non adepta quod cupit, quam prava adepta quod conce-
pivit, *ibid.* & 351. *Epigr.* 63. Bestiudo iusti a timore in-
cepta, & proficit la desiderium mandatorum Dei, 243. Bes-
titudinis apostolicae participo qui eadem quæ illi concep-
sit, 350. Bestiudo sanctarum & de munere misericordiae,
& de retributione iustitiae, 243. & 287. Saeculo huius aetæ
reparationem animæ a carne morientes, nec in hie cupiditi-
tibus intenti, quæ sola superat dilectionem Dei, ad bestitudi-
nem perveniunt, 321. Omnia ad caelestem bestitudinem
arcta, id obliam insuperant, ut in Dei laudatione perma-
neant, 275. Quam loquens mundi iudicium de bestitudi-
ne, 246. *Ps.* 833.

Besti qui sunt, 251. Vasiute pleni & fide vacui beatum di-
cent cui sunt temptata bona, 270. Impius sensus, qui po-
test beatorem esse hominem, cui Deus nihil dederit, quam
cui universa contulerit, 196.

Bellum Trojanum, 379. Bellum in Gallia adversum Gothos, 408.
Bellum contra Vandalos susceptum custoditione male cedit,
399. Bellum fersile in Sicilia, 377. Bellum fersile inter
Caesarem & Pompejum, *ibid.*

Beneficio prelovesens omnia veritatem Dei obliato, 302.
Beneficium quam Iudei recusant transiit ad gentes, 320.
Omnia prophetæ & Apostoli & sancti bene viventibus be-
dixerunt in nomine Domini, non in suo, 252.

Beneficentia conficitur, 376.

Benefici hominis est inimicitia non solum non exstare non
augere, sed extinguere, 301.

Beneficentia Domini in populo suo, 376. Duo beneficentiae offi-
cia, remittit peccata, & largit beneficia, Duo acceptum
faciunt, & omnia opera pietatis continent, 225.

Beneficus Episcopus Arabis Bothenus scriptor clarus, 386.

Beneficus Prædicator promissio cum Actio amico suo iustitiam,
405.

Beneficius Comes a Calisto irritatus in Africam se recipit,
400. Beneficio bellum indicitur, *ibid.* Beneficius Actium
superat, & moritur, 402.

Beneficius XL. Romanæ Ecclesiæ proficitur, 399. Beneficius
Papa Imperatorum edictis usus adversus Pelagianum, 396.
Beneficius Papa cum esset doctissimus, adversus libros ta-
men Pelagianorum beati Augustini Episcopi responsa posce-
bat, 379.

Beneficius Episcopus Carthaginensis ordinatur, 400.

Benefici vera quousque extendatur, 392. 393. *Epigr.* 79.

Boni occidit sunt, 309. Bonos Deus erudit per malos, *ibid.*
Nemo per semetipsum bonus, nisi participatione ejus qui
solus est bonus, 151. Bonus bonus, nisi ex malo, 258. Nul-
lus per se bonus, 151.

Bonum summum, & summum malum quod, 308. Bonum no-
strum anda fit, & quod remunerandum, 255. Nihil melius
eo bono, quo homo fit bonus, 241. Bona omnia, & ma-
xime qua saltem proferunt, a Deo, 460. Multa bona a
Deo fieri la homine qui non facit homo, nulla ab homi-
ne qui non faciat Deum, 315. 412. Bona omnia magna &
parva ex Deo, 315. Boni superiores omni malum non fecit-
tur, dum habetur quod amaram est inferius bonum, 312.

Omnia bona ex eterna Dei voluntate, 476. Bona omnia
Christo operante insunt, non ex merito sed ad meritum,
44. *Ps.* 9. & 10. Bonum quoddam diligens animus peccat,
quis iustitiam illam ordinatum est, 326. Omnia bona nec de-
fiderari esse perfici a nobis sine Dei auxilio, 158. Deus solus
boni iustitiae auctor, 478. & seq. Bonam omne a Deo, 471.
J. Prosper. Tom. I.

475. 476. 308. Omnia bona quibus Deo placetur sunt Dei do-
na, & ab eo paranda, 474. Omnia bona Dei dona, *ibid.* Quæ
concompuntur bona sunt, sed non summa, 308.

Bona temporalia Dei dona sunt, 370. Boni quomodo uten-
dam, 420. *Ps.* 108. Bona temporale dona sunt Dei, non
ea tamen sponte proprie fandi, quæ communiter largitur
& reprobo, 357.

Bonum vere bene facere, id est, non mali carnalis formidi-
ne, sed boni spiritualis delectatione, 55. Deus solus bonum
creatura, 377. Omne bonum Dei & hominis est, 459. Bona
futura, non presentia quærens non turbetur de malorum
felicitate, 225. Bonum cum gratia facendum, 556. Bonum
non ab invito aut ex timore facientem, 300. Bona quæ in-
viti non amittunt, 303. 360. *Epigr.* 96. De presentibus mu-
neribus accipiat mortalis vita solentem, & futura interitibus
bona patienter capesset, 537. Schola Græcæ & Romanæ elo-
quentia circa invenientem summum bonum laborando nihil
egernat, quæ ad cognoscendam veritatem semetipso ductus
vehuntur, 184.

Burgundiones partes Gallia occupant, 399.

C

Calistius Porta comitis, 398.

Calistius XLI. Romæ Episcopus, 402. Calistium Por-
ticiæ ad Ecclesiæ prædium multa gratia dona accepit, 399.
Calistium audientem postulantem totius Italiae sanctus con-
tradii fessit, *ibid.* Ab errore Pelagiano Britannicus liberavit,
ordinis Palladio, *ibid.* Orientalem Ecclesiæ a Pelagiana &
Nestoriana posse liberavit, *ibid.* Reprehensore sancti Augu-
stini intra Gallias regressi, *ibid.* Quo dogma decoraverit cum
Augustinum, tam eius doctrinam, *ibid.* Quorundam adven-
tus Calistius testimonium civilitatis retulit, 402. Calis-
tius Germanus Antiodorensium in Britanniam contra Pela-
gianum dirigit, 402. Calistius Palladium primum Scoti Ep-
iscopum ordinat, *ibid.* Calistius Nestoriam resistit, 399.
Calistius I. Papa Episcopo pro Prospero & Hilario ad Gal-
liarum Episcopos, 346.

Cali & terra pulcritudo pagana quidam auctorem formam non
sacros, 504. Frustra loquuntur, nisi Deus ipse operetur,
ibid. Cali quomodo fessit se iustitiam, 258. Calum & terra
quomodo in oratione Domini accipiantur, 56. Cali & ter-
ra venerant & peribunt, non ut non sint, sed ut alicui
sint, 304. Calum illud habitatio Dei non quod videtur, sed
Jerusalem quæ edificatur in sanctum Angelorum & homi-
num glorificatione, 249.

Calix Augustus a quo Angli dicti, 377.

Calix Episcopus Caecilio Africanus II. subscribit, 479.

Cain Deo a seculis quod meditabatur revocatus non admittit,
421. *Ps.* 111. Cain a Deo admonitus post peccatum, 400. &
seq. Peccatissimi ejus, nisi morte parentis immittitur, boni-
tas divina se non negavit, 483. Cain a Deo monitus, *ibid.*
Negligentia tunc in opere bono, *ibid.* Quis sufficiens me-
dendi modus si obliato, 479. Obliato Cain cur Deo iugra-
ta, *ibid.* Cain falsa religionis specie Deum non resistit, 435.
Ps. 108.

Cain fratricida posteritas non computata cum Dei populo,
371.

Cajus Cæsar Caligula IV. regnat, 379.

K k 2

Cal-

- Caligula statum suum Jerusalem & alibi statui iubet, utique sibi, ut Deo, consecrat, *ibid.* Flavianus interficit, *ibid.* Occiditur, *ibid.*
- Cajus XXVII. Episcopus Romae, 380.
- Callistus, XV. Romae Episcopus, 386.
- Camillus Gallus superest, 325.
- Camillus Presbyter Genuensis cum Theodoro item in eadem arce Prohytero excerptis quadam librorum de praedictis & de dono perseverantiae ad Prosperum mittit, 336.
- Canabii opprimuntur, 370.
- Canticum unum sanctorum omnium, tam qui pericula tribulationum evaserunt, quam qui illidem adhuc adornantur, 340.
- Canticum novum quid, 348. Perfecta est in charitate cantatio, *ibid.* Canticum novum & vetus quid, 355. Canticum novum cantant non in vecordiae carnis; sed in servitute spiritus viventes, 376.
- Cantus rationalis cuius tota in fide & charitate modulatio, *ibid.* Quomodo autem psalterio & tympano, *ibid.*
- Capitolium construitur, 381.
- Capitulus regni Israelitici, 374. 375.
- Cappi Sylvius rex Latinarum, 376.
- Caraculus Britanniae invidit, 359.
- Carbones ignis qui fideles illuminant, puniunt peccatores, 346.
- Carbones spirituales filiarum desolantes, 345.
- Carcere angustiae, & corporis inhabitatio, 367. Non a corpore, sed a corruptione corporis animam educi oportet David dicens: *Educ de custodia animam meam, ibid.*
- Christo vix illudius Concilio Ancyano II. interit & subterfugit, 413.
- Charitas perfecta & imperfecta, 404. Insuperabiles facit, 405. 406. Ejus cum humilitate unita, 398. Sine ea ceterae virtutes non proficiunt, *ibid.* Est pura humilitas, & vicium, 396.
- Sine charitate ex Apostolo nihil proficiunt cetera, 391. Sine charitate habent cetera pietatis similitudinem, non veritatem, *ibid.* Nemo dignus dono charitatis invenitur, *ibid.* Tota quodlibet sine charitate possit perire, non possit sine charitate proficere, 403. Charitas omnium summus donorum, & quidem vita vivorum, *ibid.* Sine charitate, quae non querit quae sua sunt, nihil proficiat, 398. Sine charitate nullum proficiat bonum, per hoc omne datur peccatum, 399. Charitas perfecta efficacit, 404. Sine charitate bona cuncta non proficiunt, 397. Charitas legis plenitudo, 395. Charitas imperfecta involvit interdum cum fide & intelligentiam vigore, 403.
- Charitas ex Deo & Dea est, *ibid.* Praeceptum charitatis super omnes liberos est, cui militat omnis lingua & omnis doctrina sanctorum, 397. Duo praecepta charitatis duo perne, quibus scimus ad Deum tendunt, *ibid.* Charitatem quae Eligimus cum diffundit Deus in cordibus nostris, *ibid.* Charitas sola virtus propria & specialis plurimorum regum sanctorum, 394. 395. Epigr. 7. Charitas Dei mundum impiorum vicit, 405. Superiora cuncti Scilicet charitas, quae nihil sublimius in eloquia & praecepta divina, 319. Dignus est amittere Inimicum fidei, qui non exerceret charitatem: ex sermo cui oblatum talentum inuoluitur servatum, 408. Charitas & fides dona Dei, 31. Charitatis latitudo, 415. Charitatis facultas uide crescit, 316. Major Dei abierit quae diligit nos, quam in eundem nostra dilectio, 307. Non solum lex, sed magis Evangelium in charitate praeceptis continetur, 310. Charitas ex Dei munere, 387.
- Charitatis necessitas, 317. Charitas Dei semen, peccatorum omni facit, 309.
- Carminis quadam tristitia convenientia, 415. W. 9

- Care Christi quibus sit vita, 318. Quis curam Christi mandaret & sanguinem bibet, 2. Ab esu carnis Christi nullus reatorum fidelium excipitur, 319. Cur Dei sapientia per carnem ad hominem venerit, 306.
- Carnis desideria castiganda, non implenda, cum spe certa retributionis aeternae, cuius pignus in Christi glorificatione habetur, qui quae praeceptis auxilio gratiam proveniunt facit impleri, 365. Epigr. 20.
- Carthage a Tyrinis condita, 371. Carthago in ditionem Romanorum redacta, 376. Carthago a Gensericis invaditur, 409.
- Carthagine Concilium, 377.
- Cassius cum filio XXXII. regnat, 388. Horum more, *ibid.*
- Cassianus presbyter auctor Collectionis XIII. contra gratien Dei, 370. Placita Cassiani de gratia & libero arbitrio horum evangelicis apostolicis doctrina discipuli, 363. Cassiani positissimum definitiones casus aggredietur S. Profer, 365.
- Cassianus nec cum Catholicis nec cum Pelagianis plene concordat, 372. In illud damnatum vel invitum incidere convincitur, Gratien Dei secundum meritum nostrum dicit, *ibid.*
- Cassiani prima definitio catholica, quae & gratiam Dei bonorum omnium principium esse agnovit, & liberum arbitrium illa non auferri docuit, 370. Cassianus quo fides providentiam Dei hominibus consensum dicitur, *ibid.* Cassianus in fragilitate infatigabilis, 373. Cassianus definitio prima obliis, docet probare concedit angustias sanctas, nulla Dei inspiratione conceptas, de naturalibus posse prodire sapientia, *ibid.* Locum ab eo adductus a perverso sensu vindicatur, 373.
- Cassiani secunda: catholicam sententiam de gratia in dispositionis principio promittit, & eandem postea impugnatur, 368. Ad principia Pelagianis gradatim decurrit, *ibid.* Cassianus dubitans disputat an liberum arbitrium ex gratia pendat, non gunt ex libero arbitrio, 366. Exempla ad utramque partem conducunt adfert, *ibid.* Quomodo gratiam cum libero arbitrio concillet, 365. Vocaciones diversas inducit, 366. Et seq. quibus ex capacitate universique gratiam imperiri docet, 366. Cassianus tamen gratiam secundum meritum dicit damnavit se proferat, *ibid.* Tractatione victoriam libero arbitrio, non gratia tribuebat, 364. Quae partes Deo tribuebat in sensationem victoriam, 364. Probare nititur exemplis providentiae Dei erga Israelitas, & utricus erga parvulum suum, *ibid.* Cassianus omnia sanctorum merita ita ad Deum referri volebat, ut nihil nisi quod malum est humane naturae adscriberetur, 364. De virtutum feminibus naturalibus quid sentiret, *ibid.* Quomodo Deum omnia in omnibus operari docet, 365. Hoc tamen quomodo cum libero arbitrio concilietur ad plenum non posse comprehendere, *ibid.* Error Cassiani, alius per gratiam facit, alius per legem & naturam iustificari, 371. Cassianus simul & libero arbitrio infertus & gratia ingratia, 376. Cassiano Deum faltem humani generis Eleverit modis procurat, quodam voluntas iuxta, alios invitos compellit, 365. Christus hic salvator, illis solutor, *ibid.* Summa faltem non operam merito, sed cunctis gratia deputanda fateretur, *ibid.* Deum plura tribuere quam petuntur probat Cassianus, 364.
- Cassianus contrarias definitiones confutans, exemplis colorare nititur quod intendit, hoc posse quodam per liberum arbitrium, quod quidam vix Deo cooperante non possit, 375. Et seq. Cassianus docens simul participandum esse fontem contrarias, & illius quae bonum voluntatem facit ex gratia, & illam quae ex bona voluntate gratiam praebeat dicit, rethitit ex summe Pontificibus & Conciliis, 375. 376. Error Cassiani, per naturam bonum aliquando bonarum voluntatum produ-

dire principia, refellitur, ex prima eius definitione & ex Apollonio, **172.** Callianus doctrina meritum assignat libero arbitrio, quæ prævaleret gratiæ, **173.** Hoc demonstrat in Episcoporum Palæstina Synodo, **174.** Ex Calliano aliquando gratia prævenit voluntatem, aliquando voluntas gratiam, **164.** Gratia tamen semper gratuita perferatur, *ibid.* Callianus liberrimum arbitrium a potestate quædam generis humani auferit, & in quædam potestatem constituit, **177.** Si Callianus distinctio suscipitur, nobis recipiendum quod docet Pelagiani, & Pelagianis quod docemus, & hoc modo non tam illi erunt Catholici, quam nos Pelagiani, **183.** Callianus erroris ergo Pelagianorum peritæ Catholici, **174.** Quomodo perverte constitulare coactur utroque, *ibid.* Callianus malit æternæ humanæ salutis id solum adscribendum quod malum est. Refellitur, **178.** Callianus tantum homini tribuit ante gratiam, quantum ei fructuosissimam est habere per gratiam, **180.** Vigorem liberi arbitrii demonstrare spergitur, *ibid.* Callianus ite hominem propriæ discretionis commissum vult, ut ei non plus a Deo præstetur, quam a diabolo sit periculi, **184.** Ex Calliano constituta fuit Marcellus conversio, voluntaria fides Zachari & Isteonæ, **186.**

Callianus error, virtutem refrendi habuisse Job ex libero arbitrio, non ex gratia, **180.** Quomodo melius loqueretur, ut patientie Job & Dei eductio, & libero hominis edificaretur arbitrio, *ibid.* Ex Calliano constitutus Job cum diabolo Deus non cooperatur, sed tantum spectatur, *ibid.* Quam facile ex Calliano opinationis inferatur in levioribus tentationibus dari gratiam, ut facilius impletur per gratiam quod sine illa posset impleri, *ibid.* Callianus inconveniens mittere conatur, & fides in duo genera dividit, quibus contrariis accommodat, **188.** Deum alia salvatorem, alio tantum susceptorum definit, *ibid.* quodam prave, et alio adjuvare, *ibid.* Ex Calliano Deus testis patientis Job, non auxiliator, *ibid.* Callianus sibi ipsi contrarius adjuvat eos qui dicunt, Gratiam Dei secundum merita nostra dari: quos tamen profusa opinationis esse proutur, **191.** Callianus uno verbo pote totam Pelagianam dogma confirmat, dicens, Nullius laudis esse ac meriti, si in Centurione Christus quod ipse donaverat præcessisset, **190.** Callianus elisum argumentationem arma colligit, **175.** Recipitur S. Prosper duodecim Calliani definitiones, ut patet quid de gratia sentirent qui gratia defensoribus obloquebantur, & poem Ecclésiæ inquitabant, **196.**

Callianus Iadæam capit, templum spoliat, **177.** Calligatio iusti non favita, sed medicis, **181.** Callianus duo contra Vandalos, missus Bonifacium Comitem excubet, **400.** filio mulatur, **181.** Callitatis virtus inter omnes auxilio Dei maxime indiget, **198.** Causa iustorum & impiorum differunt, **223.** Caraca conditur, **374.** Cataphrygarum error, **384.** Unde sic dictus, *ibid.* Et qualis, *ibid.*

Catharine facinora quo tempore contigerint, **372.** Cæsar rex in Attica, **372.** Celadion VIII. Alexandrin Episcopus, **384.** Census a Quirino in Iudæa factus, **375.** Centurionis fides a Christo data & laudata, **180.** Centurionis fides a Christo probatur & laudatur, sed Dei donum non fuisse docet Callianus, **183.** Idemque de Abrahamo sentit, *ibid.*

Cephisi filius innotat, **384.** Certe Alexandrin Episcopus, **381.**

Certe hæretarchæ, & eius dogmata, **389.** Certe peccatorum superbia, **171.** Chalcedonensis Synodus Eutiches damnat, & fidem de incarnatione catholicam confirmat, **405.** Chaldei ex ætria futura conciliabunt, **417.** **¶** **418.** Chelæus Pontifex, **374.**

Choni consensu concordie significatur indentum, **376.** Christianus cur ita vocetur, **319.** Christianus populus versus Iram, **316.** Christianus cogitatur Deus, cum Abrahæ genus innumerum promitteret, **471.** **¶** **316.** Christiani spirituales sedent super mundi flumina, horum cursu non trahuntur, **319.** Christiani tanto bestiores, quanto pauciores hæbentur qui ipsorum sunt, & quam plura quæ Deifunt, **179.** Totus populus Christianus sacerdotalis est. Verum plinius reducere plebs, qui specialiter summi Pontificis & Mellioris personam gerunt, **314.** Quo dila de cæcis populi Iram ex Egypto, magis convenient Christianorum libertati, **316.**

Christi nomen a Christum, id est unctio, **319.** Christus Patri equalis & minor Petro, Deus & homo Christus omne, **316.** In Christo duplex forma (scilicet) natura, 317. Propter adjectivum Filium, in quantum Deus hominem, propter formam servi, *ibid.* Quomodo pleneque divinitatis habet in Christo corporaliter, **319.** Christus secundum delictum domini erroris David, secundum carum filius David, non duplex persona, sed unus Christus, **319.** Christus filius & dominus David, 322. Post resurrectionem & ascensionem etiam eo ipso quo erat filius David factus est dominus David, *ibid.* Christo omnia subieciuntur aut per condemnationem, aut per correctionem, *ibid.* In Christo utraque nature confusa, divina & humana, **314.** **¶** **407.** Utriusque saluti hominis necessaria, *ibid.* **¶** **480.**

Christi incarnatio quo tempore completa, **402.** Christus Deus æternus fit homo, **410.** **¶** **407.** Christus fructus ventris, quia secundum carnem Virginis matris filius, non per virilem coitum conceptus, sed per Spiritum sanctum, **311.** Christus venit ut legem veteris Testamenti, nova lege Evangelicæ veritatis implet, **413.** Ex iustificabili Dei humilitate, qua homo & miser fieri dignus est, ut hominem redimeret, agnoscat homo captivus qua carcere clausus, quo morbo obsessus fuerit, **179.** **¶** **389.** Qui eripiendo nominis morte medici succurrere potuit, *ibid.* Christus non Deus tantum, sed etiam homo confensus, sub quo periculis, **311.** Christus de Virgine natum nomen principium hominibus fecit, **414.** **¶** **409.** Christus descendendo ad nos per nos, ad se per se fecit ascensum, **315.** Christi incarnationem certo fueram sperantem Patriarchæ, annuntiabant Prophete, **410.** **¶** **405.** Christus vere incarnatus, **319.** **¶** **Epigr.** **66.** Christus factus pauper & mendicus, **380.** Christi adventus tempus, cum peccatores dissipasset legem Dei, 321.

Christus nascitur, **378.** Laxa Christi vera & maxime, qua hoc ipsum quod est, unigenitus Dei Filius patet, **318.** Christus caput eorum aut in se, aut in corpore suo loquitur, quia duo sunt in carnis sua, **366.** Christus quomodo reliquerit Petrum Dominum, & matrem Synagoga, **319.** Christus secundum divinitatem error est David & omnis, secundum carnem filius David, **365.** Christus pauper nostra indigne paupertate, **360.** Christus in persona membrorum nostri in palmis, *ibid.* Et gemit, *ibid.* Christus una petra, etiam verba Dei multa petra, de quibus dat vocem quorum di. sputationibus consonant testimonia Scripturarum, **368.** Quibus narrativis Christi vel more profit, 321. Christus Sacerdos ut homo, non ut Deus, cujus sacerdotium non finitur, 323.

Secundum ordinem Melchisedech, *ibid.* secundum mysteria per eum declarata, *ibid.* Christus solus qui diceret, *Non est inventa in me iniquitas*, 362. Quomodo Christus ex utero autem luciferum genitus, tam ex Patre, quam ex Matre Virgine, 333. Christus horam activitatis & mortis elegit, 339. Christus esse post tam longa tempora venerit, 32. De Christi incarnatione errores Manicheorum, Photinianorum, & Apollinarianorum, 31.

De Christo quod credendum, *ibid.* Dei Filius predestinatus, 37. Et preclarissimum predestinationis lumen, *ib.* in Christo unica persona, 31. Nemo venit ad Christum, nisi cui datum fuerit, & datus hoc predestinatio, 46. Credere in Christum donum Dei est, 32. Christus & Ecclesia unum corpus, 38. Christus totus cum membris suis est propter Ecclesiam, *ibid.* Christiani martyrium pro Christo habere optimus, 35. Christus brachium Dei, 369.

Christus praeclatus, 378. Christum verum Deum & hominem confiteri cuius necessitas sit, 318. Quia Christus nostra profusa fuerit aut passus sit, 43. V. 76. Quamvis voluntas esset Christo passio, maximum tamen persequens erat crimen, quod mala pro bonis redderet, 338. Christus & pro Apollonio ante passionem orabat, & pro crucigibentibus in cruce, *ibid.* Tristitia Christi nonne natura erat, 367. Pro omnibus impiis mortuus Christus, 485. Quod Christus pro totius mundi redemptione sit crucifixus, possit tamen aliquis sensu dici pro his tantum crucifixus, quibus mors eius profuit, 331. Christus pro omnibus mortuus, 485. Christus datus exemplum pariendo & consiliis dedit, 335. Christus in cruce patientiam erga inimicos docuit, 335. Christi laquei laquei periculum, ut producant facinorosa, quibus formetur Ecclesia, 337. Christus auxilium & Patre orat, & pro se propter formam servit, & pro corpore suo, propter servos, 333. Christus solus sine peccato fuit primum peccati, 315.

Christus iuxta intentionem Dei regnum, 320. A cuius iugum accendit qui predicationis veritatis contradicunt, 326. Nemo ad Christum, nisi adveniat venit, 377. Christus digito scribens in terra quid docuit, 466. Christus impiis persecutus, relictus quid faceret, dulciorem fecerat, 330. Quomodo Christus socius passionis non habuerit, 366. Christi deservio, a seculo, & regnum, 306. Christus lapis angularis morte sua factus, non & quibus passus est, sed & Domino, 316. Christus verus David, 367. Christus petra spiritus doctrinam suam, qui pias datus & rigida videbatur, misit Spiritu-Sancto fecit potabilem, 366. Christus & spiritualium & simplicium regnum, 308. Christus sacerdos & victimae, propitiator & propitiatio, 354. Christus voluntas passus & mortuus, 308. In Christo altare propitiatio, & ara sacrificii, & ara doctrinae, 312. Christus solus est qui possit dicere, *Conversus ad me vivam in te*, 316. Christus inimici gratia oderunt duobus modis, 219. Quomodo Christus vitas est persequens, 330. Christus Veritas, & omnia hoc Christo vera, 316. Christi solus & exaltatio, 366. Christus salutare Dei, 324. Christus caput Ecclesiae, cuius oratio non separatur & capite, quod Ecclesiam orare facit, 362. Christus passus corpori suo, quod est Ecclesia, & in eodem corpore suo indigentiam patitur, per id quod membra sua est necessarium, 339.

Christi dilectio duplex erga diligentes *ib.*, 319. Nunc et cedamus, tunc et videamus, & ipsum viderem mercedem si dei capiamus, *ibid.* Sicut vitis primitivis vitam subministrat, non sumit ab eis, sic manere in Christo discipulis prodell, non Christo, *ibid.* V. 413. Christus vita & lumen, &

iustitia condendus, 38. Christus est solus generis humani praeclatus non defuit, 36. Christus & Ecclesia, unus homo, unus Christus, 331. Christus via ad Deum, 309. Omnium qui salvantur Christus saluator est, 372.

Chrysostomus interpres, 303. Cicero nascitur, 377. Cicero occiditur, *ibid.* Cimbri iuxta Rhodanum & C. Mario & Carulo superantur, 38. Circumcisio cui concepta, & quid significet, cur deo obare, 313. Circumcisio cui mandata Abraham, 481. Propter Christum modica, *ibid.* & seq. Circumcisio mandatum Abraham datum, 373. Usque ad Christum promissione corporum signum, *ib.* In spiritali signum vero circumcissionis cordis transit, *ibid.* Circumcisio Christiana & spiritualis Dei donum, 379.

Cives totorum civitatis & caeteris quid facit, 370. Civitas mea ex Anglia & hominibus ad eandem societatem tendentibus, 376. Aeterna civitatis aeterna gaudia, 311. 338. Epigr. 170. Clamor cordis magna cogitatione intentio, 341. Clamor ad Deum dilectionis flagrantia, 399.

Claudius porta, 377. Claudius moritur, 380. Claudius XXVIII regnat, 380. Huius victoria, *ibid.* Et man, *ibid.*

Clement III. Roma Episcopus, 381. Clement Alexandrinus presbyter, 385. melius scribit, *ibid.* Cleopatra regnat, 377. Cleopatra Urbem ingreditur, *ibid.* Cleopatra & Ananias mora, 376. Clerici Aquileiensis eximii virtutes, 364. Clerici Romani perituri rei cum Felice Aspiaga clementiar, 380. Clever II. Romanus Ecclesiae Episcopus, 381. Claudius Albianus qui se Caesarem fecerat interfecit, 386.

Causam condita, 373. Cogitatio Dei quid sit, 388. Cogitatio bona Dei donum, 479. Cogitationes nisi a Deo lacte recte esse non possunt, 388. Cogitationes saluarem, & confensum predicationi Evangelicae non fieri sine inspiratione Spiritus-Sancti est de fide, 410. Cogitationes pia ex libero arbitrio sine Dei inspiratione non oriet, 384. Cogitationes bonae vox ad Deum, nec mala opera periclit, 391. Omnia opera, vel bona vel mala, & cogitationes procedunt, 340. Cogitationes hominum morose periclit, 373.

Cognoscere. Non cognoscere est non probare, 307. Cognoscere Dei est a Deo, 471. Cognitio Dei facta est cognitio, 366. Eum non cognoscit in quo opera sua & dona non invenit, *ibid.* Qui accedat ad cognitionem Dei, aut ab eo repellatur, 373.

Callistum Celsi contraire Augustino, 37. Contraire Augustini voluminibus resistenda, *ibid.*

Callio Rhodo concussa nix, 376.

Columna igitur & rubus dux iterarii per diem & noctem populo litras per desertum gradiens, 410. V. 395.

Commodus contra Imperii, 381. Eius cum patre victoria, 38. Commodus XV. regnat, *ibid.* Commodi vanitas & crudelitas, *ibid.* Occiditur, *ibid.*

Communio honorum operum inter fratres per charitatem, 353. Compertus Sylvius Latinorum rex, 374.

Conspicuo cordis ex peccato & non convertit Christo in se, sed in membris, 300.

Concilii Africani de gratia, 374. Acti iuxta contra Pelagianos, 374. V. 72. E. norm *ibid.* Concilii CCXIV. E. p. p. Concilii Epistolae ad Zosimum Pontificem, de Pelagii & Catechizatorum, 374.

tione, 374. Concilium Carthagenſe de Donatistis, 378. Concilium Carthagenſe contra Pelagianos, 379. Concilium Ephedum Neſtorem cum multis Pelagianis damnat, 407. Concilium Ephed congregatum in caſſa Emiliethi, 404. Dioſcori Alexandrino ſaſione in eo omnia turbantur, 404. Concilium Chalcedonenſe in caſſa Euticheti conſtitum, 405. Concilium Arauſiacaum II. de Gratia & libero arbitrio, 409. Concilii Arauſiaci II. deſcriptione laici etiam ſciliſ, 413. Ideo a viris illuſtribus & laicis ſubſcripſit, 414.

Concilium Nicenum Photinianis baptizati conſtituit, 398.

Concupiſcentia male languore, anime, 305. Concupiſcentia carnis aduerſus ſpiritum mini, & ſpiritus aduerſus carnem argui poſſunt, 306. Concupiſcentia ſuperba obſcuritatem ſedat, ut in laqueum malæ voluntatis incidat, 306. Concupiſcentia eſt deſideriū peccati, 307. Cum ea non pax ſed bellum eſſe debet, 414. Concupiſcentia ad agnoscendum & humiliaſionem ratiſ, 463. A quo viciſſim concupiſcentia & voluptas, ab illo etiam robur patientiæ, 345. Propter concupiſcentiam rebellantem in hac vita oſtendit Deus eſſe omnia in hominibus, 309.

Condeſcentis erga ſeſum, 316.

Condonatio multæ peccatorum quam neceſſaria, 321. Benigna conditio, diſimulando aliena peccata, diſpenſa ſua, 414.

Confefſio peccatorum eſt, & confefſio laudis, 303. Confefſio non poenitentium, ſed ſaudantium, 320. Confefſio veritatis quomodo non poſſit ſeſatur, 333. Confefſio peccatorum deus eſt reſta ſalutem, 306. Confefſio peccatorum & juſtificationis opus Domini, 323. Confefſionem peccatorum ſemper excuſam eſſe Chriſti vocem agnoſcimus, 305. Confefſio quædam laude divina, non iniquitatis humane, 306. Confefſio peccatorum laudet Deum, 323. Confefſio peccati quando utilis, 307. Per hominem confefſionem ſuum indicat ſe ſcienſi Deo, & ſe indicat homini ſcienſi Deo, 320. In lacum aſterea miſeria deſcendunt qui per contumaciam ſuperbiam remedia confefſionis penitentis perdidit, 308. Confefſio ſufficit, 306.

Coniugibus non caro ſolum ſedem, ſed mens & ſpiritus, 401. V. 121. 122.

Coniugium ſpiritale quo Chriſto Eccleſia conneſcitur, unitas eccleſiæ deſignatur, 370.

Conſcientia male poma maxima eſt, 300.

Conſcientia prohibet ad regnum, 331. Conſcientia mors, & turba inde nata, 392.

Conſcientia Conſtantini tyranni filius a Gerontio occiditur, 398.

Conſtantinopolitana incedium, 400.

Conſtantinopolitana Synodus contra Macedonium, 399.

Conſtantinus XXXVI. regnat, 390. Pax Eccleſiæ redditæ a Conſtantino, 414. Conſtantinus ad Ananiam ſcribit, 390. Conſtantini baptiſma, 414. An ad Arianoſ declinavit, V. 414. nata. Conſtantini mors, 414.

Conſtantinus tyrannus, 398. Conſtantinum eſtus & capſus, 414.

Conſtantinus filius Conſtantii Caſar, 390. Conſtantinus, Conſtantius, & Conſtans XXXVII. regnati, 391. Conſtantini junioris mors, 414.

Conſtantius & Galerius Maximianus a Diocletiano aſſumuntur in regnum, & aſſinatio conjunguntur ipſi & Herculo, 389. Conſtantius moritur, 414.

Conſtantius Conſtantii filius Ceſar, 390. Conſtantius Arianoſ aſſumit, catholicos verat, 391. Conſtantius moritur, 392.

Conſtantius ab Honorio in conſortium regni aſſumitur, 399. Conſtantius moritur, 414.

Conſtantius a Pelagianis multa patitur, 414.

Conſtantius Episcopus Concilio Arauſiaco II. ſubſcribit, 413.

Conſules regibus ſuccedunt apud Romanos, 373.

Continentia eſt donum Dei, 473.

Conturbatio Chriſti voluntatis ſuit, 309.

Converſio non differenda, 390. 395. Epigr. 74. Cum homo ad Deum converſitur, Dei gratia ei principio, poſtea quam libero arbitrio hanc adſcribendam mutationem, 105. V. 911. Converſionis facultas a Deo, 328. Converſionem ſine habitatione obedientiam, nec minus quam diu repugnantem Deus operatur, 376. Converſio hominis licet non ſine ipſo, non tamen ab ipſo incipit, 184. Converſio cordis donum Dei, 473. Quid agatur in corde hominis cum converſitur ad Deum, 461. & ſeq. Converſionis initium, redita ad cor, & Scripturas legere, 415. In homine cum converſitur non alia ſubſtantia creatur, ſed eadem reparatur, nec aliud ab eo auferitur niſi eſum, 461. & ſeq. Converſio omnis a Deo incipit, 414.

Cor hominis duo meſuraſ paſſat, amor & timor: quibus geminis motibus animus non aperitur, aut claudunt, ſive diſtinctio ſive Deo, 366. Corde migrat qui affectionem mutat, 319. Parum eſt in corde habere Chriſtum, niſi quod corde credimus, ore proſitemur, 333. Cordis diſtinctio veritatis dilectio, ut Deo non timore ſed amore ſervitur, 324. Inclinatione cordis ſimul & diſtinctio muneris & propria voluntatis, 320. Cor immaculatum quomodo fiat per gratiam Dei, 358. Cor mundum locum orationis aptus, & Dei templum, ubi Deus exaudit, quia ibi habitat, 358. Cor ſanctum habere quomodo oportet, 358. Rectum cor cum Deo, 307. Perſectio cordis divini eſt monſtra, 185.

Corinthi condita, alias Ephre, 370.

Corneſius non ſine aliqua ſile orabat & donabatur, 32. Cornelii Cæſarionis exemplum a Semiſepelieſe alium, 37. Omnia præparatio Cornelii per Dei gratiam collata, 414. Nova vocationis ejus exordium per indicia præcedentium ſtudiorum Deum conſtat operatur, 414.

Corneſius XX. Roma Episcopus, martyre moritur, 387.

Corneſius IV. Antiochia Episcopus, 389.

Corpus antea nobis contumacium, poſtea compedes ſoluit, 391. Corpus poſſe mutari in corpus aliud, neminem in ſeſum rationalem, ex Deo laſſima ſua non converſionem, 312. Nemmo eſt in hac vita cujus animam corruptibile corpus non aggravat, 300. 386. 377. Epigr. 18. Ad compagem corporis Chriſti non niſi per humiliaſionem & orationem, per gemis & lacrymas pervenitur, 309. Corpus abſentat loco, anima perveniat affectu, 306. Corpora nostra Deo non perire, 304.

Corneſi altitudinem ſignificat, 354.

Correſſio. Nemini Deus correſſionem viam admittit, nec quomquam boni poſſibilitatem diſſipat, ſed peccator & velle & poſſe bonum ſibi ſuſtulit, 134.

Corruptibilitas corporis & concupiſcentia non eſt natura hominis ſed pena, 314.

Courruia a Deo conceſſa ad preſentem ſtationem, ad carnalium murmura compellenda, 313.

Croſus Conſul capitur, 377.

Cruentus comicus, 375.

Cruentus eorum qui boui, & eorum qui muli ſuſci ſunt, 328. Cor hi creatur qui æterna eiſ participare non erunt: 323.

Nella culpa Creatoris, 414. Quod tales & mundum orant,

& Lin-

& sanctorum profectibus servant, *ibid.* Probatum ex more Christi & Martyrum, & Apostolorum, 225. Deus agnam vel hominem, quem unicum suum foverat, creaverit, 276. Deus solus Creator, & non angelus, est operationem suam rebus quae gigantes in mundo adhaesit, 297.

Creata Creatori adherendo fit major & melior, non ille, 289.

De creaturarum conditione tria latius oportuit, a quo, per quid, & quare facta sint, 296. Creaturarum consideratione intelligitur universitatis auctor, ut de his quae videre possibile est, & in quibus tanta administrationum materia est, ea quae creari nequeunt estimetur, 297. Illa creatura melior quam nihil delectat illicitum: etiam illa bona quae illicitam delectationem potest cohibere, & de hac cohibitione latari, 322. Creatoris non inharendum, sed ex his ad creatorem ascendendum, 309. Creaturae Dei proprie Christiani, 320.

Credere meritis, videtur premium, 322.

Crescentius Cyprianus Justinus peremptor & arcuator, 384.

Crispus & Constantinus filii Constantini, & Licinius Caesares appellaverunt, 390. Crispus & Licinius interfecit, *ibid.*

Crus Christi mundi Operibus fluitatis, quo magis doctrinis sacraribus illi timent, 463. Ecliam a Judaeis in lege doctis reprobat, *ibid.*

Cultus Dei. Deus amore famulo coli debet, 397. Deum gratis colendum docent Scripturae, 394.

Calpa. Facit calpa ubi non laet pena, & societas peccati convincitur de communi supplicii, 374. & 384.

Capititas & rharitas, 395. Caputitatis portus laeti, 396.

Ceres & Corybantes, 373. Cnossus condit, & salutis genus quoddam reperit, *ibid.*

Custodia circa nos Dei non carnaliter accipienda, quia simul custodiamus Patrem & Filium & Spiritus sanctum, 393. Custodit parvos Dominus, quos vult esse perfectos, 328.

Cyeli primi initium, 379. Cyeli primi finis & sequens exordium, 380. Cyeli secundi finis & tertii initium, 386. Cyeli tertii finis quartique principium, 389.

Cyprianus Episcopus & martyr, 397. Cyprianus liber de mortalitate mortis et pro omnibus qui ecclesiasticas litteras amant, laudabiliter notus, 16. Tractatus de oratione Dominica, 37.

Cyprianus Episcopus Constantino Augustino II. subscrit, 423.

Cyriillus auctor Episcopus Antiochenus, 388.

Cyriillus Alexandrinus Nestorio resistit, 400.

Cyricus condit, 379.

D

Demonstratio tractatus reprobatur, id est, hominum diabolo subditorum, 223. Demones nihil posse inferre possunt, nisi Deus permittit, 225. Dei iudicis humo inimici suis aut castigandus traditur, aut probandus, *ibid.* Demones est ad persequendum Christianos impiorum animos incitent, in Ecclesiam savi non audent, sed intra infidelium corda roborantur, *ibid.* Est multorum hominum talis est malitia, qualem & demonum, hoc dilata inter utroque, quod hominibus, superest, si Deus misericors, reconciliatio, demonibus ulla est servata conversio, 323.

Demetrius Caelus factus, 397. Demetrius occidit, *ibid.*

Demosthenes XXXV. Romanus Ecclesiae Episcopus, 399.

Demosthenis causa peccatum originale in parvulis, qui sine hominibus moriantur, non facta quae sustinerent si viverent, 40.

Demetrius & Scylli, 375.

Demetrius Rex Persarum, *ibid.*

Demetrius Nethos, *ibid.*

Demetrius Artiani filius, *ibid.*

David Rex, 373. In David personis Christi & Ecclesiae, 354.

David manifestissimus observantissimus fuit, 373. Christi & Ecclesiae figura, *ibid.* In hoc fidei servos, *ibid.* David propheta cum templum edificare concupisceret, non ignorat verum perfectumque templum a Christo condendum, 383. Cui ad constructionem templi non David elixit, sed filius David, *ibid.* Ex Deo erat hoc velle David, & ex Deo erat hoc facere Salomonem, *ibid.* Hoc exemplo probatur hoc nolle aliquando Deum fieri quod homines Deo volente voluerunt, *ibid.* Deambulare in latitudine animae quis possit, 302.

Debita contra Christum refertur, qui nihil debet, 366.

Deborah & Barach Iudices ex quo tribu, & quot annis regnavit populum, 379.

Demetrius Magnesium filius loquor petis, 375.

Demetrius XXIV. regnavit, 389. Occidit, *ibid.*

Dedicatio Basilicae a Liberio Patricio constructa, 409. Episcopi Dedicationem celebrantem Arandae colationem spiritalem habent, *ibid.* Capitula ab Apostolica sede transmissa professor, & subscrit, *ibid.* Quibus quid de gratia & libero arbitrio sentiendum secundum fidem Catholicam definitum, *ibid.*

Delicatus Constantiniopolis Apostolorum Martyrium, 354.

Defectus bonum in desiderio boni nondum adepti, sed avidissime concepti, 218. Quisquid formae cuiuspiam rei deficienti remanet, ex illa firma est quae deficit desiderare, monachos ipsos rerum diligentiam excedere avarorum suorum legere non sinit, 315.

Defensio. Ad defensionem aliquos definitionis, ex promerenda sunt quae alteri intellectui non cedant, & regulam cal sunt aptata non deferant, 37.

Delectatio boni magnum Dei donum, 296. Delectatio in Christo, 322. Periculum cum oec in selesse nec in oratione est delectatio, 217. 285.

Delicium & tribulatione temporale, quo modo contrahantur, aut sustineantur, 309.

Demetrius virgo de perfectione ad se scribi ab auctore Epistolae ad ipsam postulat, 302. Amorem familiam & Tiberiatis sollicitudinis, *ibid.* Ab excellentissima Ecclesia magnifice laudata, *ibid.* Virginitatem Deo consecravit, *ibid.* Demetrius magis humilitate opus esse, propter virginis castitatem, & familia splendorem, 307.

Demetrius XI. Antiochiae Episcopus, 385.

Demetrius XIV. Episcopus Antiochiae, 389.

Demosthenes claret, 375.

Demetrius vir illustis Consilio Arandae II. interfectus, & subscrit, 413.

Defensio ecclesiarum per effusionem lacrymarum, humilitas penitentiae, 342.

Desiderium boni a Deo, 460. Ipsum desiderium bonum a Deo incitari, 371. Desideriorum iustorum impletio, ubi & quibus contingit, 322. Desiderii aut qui vincitur, traditur peccatori, & adversa subijciuntur potestati, 344.

Desperantia de Deo & de se praesumptiva miseria, 297. & 319.

Detractio Iudaeorum in Christum prior interfectione, 319.

Demon esse, & custodiam auctorem omnibus semper innotuit: quodque omnia ut vultu dixerat disposuit, 427. P. 304.

Deus solus vere est, etque adherendum, 375. Epigr. 11.

Deus id est quod habet, 322. Quid de Deo sentiendum, 365.

Epigr.

Epigr. 70. Deus si fecundum id quod est semper quære
parcia possibile, fecundum mirabilia & beneficia sua
quærendus, 211. Omnium rationes in Deo æternæ & immutabi-
les, 432. Deus quomodo omnia sit quæ recte desiderantur,
337. Dei excellentia non eloquio tantum, sed & intelligentia
omni superior & utiliter tamē laudatur ab hominibus,
174. *Epigr. 62.* Deo essentia & scientia unum est. 338. In
materia distat nulla forma corporis sentitur. 337. De Deo
parum digne sentit, qui potest sufficere quod de illo intelli-
git. 220.

Deus solus vere simplex, 333. Deus ineffabilis & incompre-
hensibilis, 268. Non parum scitatur, si sciatur quid non sit,
ibid. & 330. *Epigr. 61.* Deus bonus non ut cetera bona, sed
pro illis, 333. Inde dicitur solus bonus, ibid. Ab illo ce-
tera bona, ibid. Omnia simul Deus tutatur, 624. Deus in-
comprehensibilis, 304. Dei omnipotentia omnia conferre & sus-
citere, 310. Deus solus maximus & omnipotens, 723. Deus
omnia novit ab æterno, 333. *Epigr. 40.* Æternam Dei sapientia
nihil novit ab æterno, 308. *Epigr. 79.*

Deus misericors & iustus, 477. Deus in celo quomodo, 222.
Dei preterita non illuminantur, 314. Nullus sine Deo lo-
cutus, 228. & 306. Deus misericors & iustus in retributione,
310. Eius voluntas de omnibus salvet, 466. & seq. De hac
voce Apostoli plene accipienda, 464. Cur aliqui hominum
notitia febreretur, 466. Æterna eius voluntas omnia boni
causa, 474. Nullum fidem non discedentem relinquit, 481.
Nullus unum disposuit, nullo tenetur, 674. Non necessitas vo-
luntatem, ibid. Deo unum bonum impossibile, nullum ma-
lum insanabile, 310. Omnia Deo in gloriam suam, dispen-
sat, 348. *Epigr. 58.* Deus quantum sit bonum apparet, quia
nulli ab eo recedendi bene sit: cum omnia volupem timore
turbetur; aut si non sentitur, maior miseria est, 312. Deum
memissit verbi fidei id ipsum implere promissum suum, 935.
Deus patiens, quia omnipotens est & æternus, 440. *Ps. 77.*

Dei scientia preterita, presentia, & futura complectitur, 474.
nec ulla non urget necessitate peccandi, ibid. Dei miserie-
cordiam nec ab his quibus arguta est, nec ab his quibus concessa,
reprehendi, 94. *Ps. 69.* Sed ab illis qui gratiam quan-
tum licet subtrahunt, primam discriminalis causam inter bo-
nos & malos libero arbitrio tribuentes, ibid. *Ps. 64.* Deus
cognoscit cum aliis nocum facit, 343. Deus non vigilanti-
bus dormitare videtur, 346. Deus nec vacuos nec opere
afficitur, 677. Deus terro providet per calum, parvulis per
maiores, 339. Deus quomodo misericordia nostra dicatur,
369. Quomodo a Deo petiri ut meminerit, 309. Deus in
omnibus laudatur, 420. *Ps. 113.* & 114. Deus quod promit-
tit ipse facit, 345. *Epigr. 47.* Recordatio & oblitio quomo-
do dicatur de Deo, 723. Deus ideo castigat ut parcat, 373.
Deus quibus proximis, quibus longinquis, 711. Mixta circa
homines bonitas & dilectio Dei, 366. Omnia Deo presen-
tia, 268. Deus malis operibus hominum bene utitur, cum
hominibus bona opera Dei ad instrumentum malitie sui trans-
ferat, 312. Dei magnificencia in gratuita remissione pec-
catorum, 333.

Deus mundum quem condidit absque investigatione regis, 418.
Ps. 114. Nec de illius, ut de hominum regimine iudican-
dam, ibid. *Ps. 119.* Deus gloria populi sui, 314. Deus per-
sonam patriæ erga nos suscipit, & ideo omnia misericordi-
ter dispensat, 310. Deus omnium plasmator, 343. & seq.
Deus videndus per fidem, ut possit videretur per speciem, 346.
Dei prima & posteria, ibid. Deus neminem indebita da-

monet, neminem debite liberat, 366. In Deo nihil nova di-
spositio agitur, 315. A Deo non locorum intervallo, sed
voluntate æternæ distat, 307. De potentia Dei, quan-
tas sit, & ad quem finem tendat, 307. 364. & 333. *Epigr. 40.*
Deus retribuit bona pro malis, 336. Deus scire debet se
homo, quia Deus totum pulcrit & fecit, 304. Nemo enim
a Deo non discedentem relinquit, neque cuiusquam reus esse
ex Dei constitutione, 482. Bonitas Dei non desinit impian-
te delinquentium, ibid. Deus habilitatorem Præceptorum atqueque
perdet, causas velle quærens non invenit, 421. *Ps. 120.*
Operum Dei causæ iniquitatis ut aliquatenus vocatur, 300.
366. *Epigr. 91.* Deus ruitur malos propter bonos, 268. De
qui subiectione, perfectior, 309. Deus omnia in omnibus, 28.
Omnia Deo precepto & voluntate fecit, 356. Deus proprie
iustorum Deus, cum Deus sit etiam malorum, 366. A Deo
ad Deum conflegendum, 305.

Dei consilia abscondita, 465. Deus querendus, quomodo, &
quo fructu, 385. 336. *Epigr. 5.* Ad Deum accedunt non lo-
cie, sed moribus, 391. Omnia Dei opera contemplata boni-
tatis & misericordie Dei manifestant æternitatem, 677. Ope-
ra Dei omnia tam naturalia quam spirituales miranda, 397.
Utique in Christo facta, ibid. Omnia opera Dei testimonio
majestatis & bonitatis ejus, 345. Deus commovet terram,
cum pigris & inertis corda convertit, 344. Cur Deus tempo-
raliter iustitiam, 387. 366. 332. *Epigr. 5.* Deo non locis,
sed affectionibus proximi aut longinquæ sumus, 178. *Epigr. 61.*
Quomodo cor Ægyptiorum Deus convertit ut odissent po-
pulum suum, 313. Quomodo Deus seducere dicitur, 312. De
tranquillitate salutis Dei, 335. 335. *Epigr. 32.* Deus Pater
Christi Pater, & Dominus est, Pater formæ Dei, Dominus
formæ spiritus, 341. Deinde priusquam delectaret, neminem de-
fecit, & melius delinquentes loqui convertit, 120.

Deorum nomen in bono possum secundum gratiam intelligen-
dum est, non secundum naturam, 358.

Dextera hominis amor Dei, & eorum qui Deo fecerant appo-
situm: & hujus dextera manns, potestas quam dedit Deus
credentibus filiis Dei fieri, 346. Dextera est illis iniquitas,
qui in his qui iniusti sunt gaudent, & pravus tanquam re-
ctis intantur, 269. Dextera sua, quæ Dei sunt, & ad Dei
promissum perducunt, 366. Dextera operatur quicquid sit pro-
pter vitam æternam: sinistrum est quicquid propter gaudia
transitoria, 360. Unicuique, sive in bono, sive in malo,
hoc fac dextram quod omnia prestat, 312.

Diabolus sapientia, non sequens, 676. Utilis cum hostem
habere, quam principem, ibid. Diabolus dæmo, esse habet
nocendi cupiditatem, nemini tamen plus tentationum potest
inferre, quam finitur, 310. Etsi ejus serpens cupiditatis
adhibere dedit, ibid. Vincitur diabolus ab his etiam quæ
ante viciat, si spem ponant in Christo, & vincendi virtu-
tem & Christo qui diabolum vicit, prestat, 442. *Ps. 61.*
Diaboli invidia alvum hominem primum, 420. *Ps. 37.*
Diaboli superbia hominem perdidit, Christi humilitas homi-
nem reparavit, 389. 320. *Epigr. 61.* Diabolus comedit eos
qui capiunt secundum carnem, 314. Diabolus ipse est crimi-
nibus delectatur, vim criminum non infert, 312. In sagitta
liberorum adiutor, non voluntatem generatur, ibid. Sub-
latus diabolo non propitius, sed alienus, 305. Diabolus
reor iniquorum, Christus fidelium, 367. Diabolus morat
ad persequendam Corpus Christi, nec Judas dedit in falsis tra-
ditionibus, ibid. Quid intendat omnis adversarius, ibid.

Dilectus Alexandrine ecclesie & eorum, 304.

Dim hominis qui, 348. Dies virtutis Christi proprie æternitas, 313.
Dilect.

Difficultatem que sunt inter homines causa obediencia, **486**.
Difficultates boni. Cur Deus non praeceperit difficultates que
patrius fides ad bene agendum, **526**.

Dilectio Dei sapit ex mundi dilectione misericordia, **486**. Quid
diligendum, & quomodo, po. Nihil diligere, nisi quod ex
Deo est, **507**, & seq. Hac vera anima pariter, *ibid.* dilectio
loherens Deo, ipse erit vix laudationis aeterna, non strepitus
verborum **537**. Christus commendat dilectionem suam
in eos quibus datus erat indebitam vitam, pari pro eis
voluit indebitum mortem, **515**. Cum tria diligenda sint, cur
duo tantum praecepta charitatis, **525**. Dilectio bonorum
attestatur aut contemptum quomodo dicitur, **508**. Diligere
Deum donum Dei, qui non dilectus diligit, **413**. Qui Deum
diligit in sui dilectione non errat, & proximo ad diligen-
dum Deum consulit, **529**. Quomodo diligendi homines mali,
505-506, **516**. Epigr. 3. Duplex dilectio nostra ad Deum, non
credeudo, tunc videndo quod credidimus, **512**. Quid dili-
gendum & non diligendum, & quomodo, **508**. Dilectio vera
que fit, **520**. Deum sua in nobis diligit Deus, **529**, **546**.
Epigr. 16. Vere se diligit qui ad Deum diligit non se diligit,
534. Quales non diligit Deus, **413**. Deus prior diligit, ut
diligere, **548**. Dilectio veritatis constantem facit, **545**.
Quid scilicet diligit, **528**. Dilectio Dei perditio, **563**.

Dilectum quomodo dilatum, & quando tandem scilicet, **482**.
Dilectum ob quo homines peccata inductum, **481**. Dilectum
ob consensum maximam parit bonorum cum alienigenis,
572. Impis ante dilectum Deus non desuit, Deus homines
ante dilectum premittit, ut paenitentiam agerent,
417. V. **112**. Populus Dei ante dilectum spiritus Dei roboratur,
483.

Dilectissimi XXXIV. regnat, **585**. Mercurium Maximianum
confutens adducit, *ibid.* Diocletianus superbia, **584**. Diocle-
tianus & Maximianus triumphat de Partia, *ibid.* Porpu-
sum deponunt, *ibid.* Diocletiani mors, **586**.

Diogenes sententia super pudice, **538**.

Diogenes XIII. Alexandri Episcopus, **587**.

Diogenes XXIV. Romanus Ecclesiae praeficitur, *ibid.*

Diogenes Siciliam tyrannus, **575**.

Diogenes Corinthiorum Episcopus, **584**.

Diplois pallium duplex, **533**.

Discere. Tacite est discere quam docere, propter tentationem
vane gloriae, **512**. Ad discendum necessario docemur auctoritate
& ratione, **527**. Tempore audientia, re autem ratio
prior est, *ibid.*

Discipuli cur ignem de caelo in nobem Christum suscipere re-
futant non obtulerint, **418**. V. **686**.

Dilectio hominum non meritis adhibenda probatur, **499**.

Quod Deus quendam facinorosos obvertat in ipso viti exi-
to, alia minus malis derelictis, inferat, *ibid.* & seq. Ab-
horret & ratione re qui sola Dei benignitate liberati sunt,
cum accensum quod non omnibus pariter reiecienda benig-
nitas praefertur, **515**. V. **567**. Quod Deus occulta esse vo-
luit, non sunt feruenda; qui autem manifesta fecit, non
sunt negligenda, *ibid.* Occulta istius, Inequalitatis ratio,
485. In distinctione bonorum & malis non fallitur Dei iusti-
tia, **502**. Quarelibet de distinctione Dei responditur in E-
vangelio operariorem vices & apud Apostolum Rom. 9. 12. **498**.
Cur Deus & communibus causis quendam excipiat, **497**.

Dilectione parvulorum causa profundum mysterium, **487**.
Quomodo aliquatenus cognosci queat, *ibid.* & seq. Quid eru-
dientia aliud querat ex hoc iudicio circa parvulos, **488**. Di-
flectit bonorum & malorum solus Dei est, **504**; laetis ad-

les varios gradus Dei numerare esse, non ex meritis, sed ex
occulto & iusto Dei iudicio, **497**. & seq. Inscrutabilitas
dilectionis bonorum & malis, **495**. Ex dilectione parvulo-
rum, non esse iustam querelam, sed magnam divinam iustitiam
& gratia commendationem, **486**. Cur Deus quorundam mi-
seretur, & quorundam non miseretur occurrunt est, **467**.
Dilectionis ratio laet, non laet dilectio, *ibid.*

Diveses sunt pauperum procuratores, **519**. Diveses Christiani
qui fiat, & quas divites ambiunt, **526**. Diveses mendis non
de opulentia arguuntur, sed de perverbo rerum amissionem
amore, **529**. Dives pauper quis sit, **527**.

Divine iniquitatis egrotas facit: vera divitis ubi sint, **513**.
516. Epigr. 72. Divitiarum contemptum quando perditus,
516. Ibi cavenda elatio, *ibid.* Terra opulenta modum te-
netur, quam superbe relinquatur, *ibid.*

Docere. Cur non omnes docet Pater ut ad Christum veniant,
sa. Schola Dei Patria velle occulta, *ibid.* Est gratia graui-
ta sit, exhortatio tamen est necessaria, **485**. Pascuis
donum in fine hominis alium misititit doctrinae falacia
accipere, *ibid.* Deus docet per Verbum incarnatum, **518**.
Deus docet facere voluntatem suam, cum per gratiam eam
implat in nobis, **565**.

Doctrina Dei qui quod jubet fieri, auxiliatur ut fiat, **547**. Do-
ctrina spiritus fecerunt a pravitate doctrinae, **540**. O-
mnis doctrina huius temporis transiit, **508**. Doctrina men-
tura quendam universa hominibus semper alibet, **484**.
Quo nesci pariora & occultiora gratia, fuisse quosdam ad re-
medium, quibusdam ad testimonium, *ibid.* Doctrina Apo-
stolica omnibus instruenda accommodata, **508-509**, **516**. Epigr. 8.
Dolce quo Aegypti ab Hebraeis decepti, non ad praeceptum
Dei, sed ad permissionem referunt: nisi aliquis iustitiae ha-
bitus **504** possit, **513**. Doli iniquorum rapta dicuntur, **544**.
Bonum nolle peccatum est, **513**, **546**. Deus verus Dominus
nihil jubet quod sibi proficiat, **531**, **541**. Epigr. 35. Quis rerum
suarum vere sit Dominus, **509**. Dominus ut bonus medicus
sarcos suos oportune salubribus cibis reficit; sive aspera sive
blandia adhibenda censuerit, **523**.

Domitianus IX. regnat, **585**. Uxor ejus Augusta, *ibid.* Enu-
chos feri prohibet, *ibid.* Mathematicos Romae petiit, Sena-
tores plurimos in exilium mittit, *ibid.* De Dacia & Germa-
nia triumphat, *ibid.* Domitianus vires feri in urbis prohi-
bit, *ibid.* Domitiani superbia, *ibid.* Crudelitas, *ibid.* Do-
mitianus Dominum se & Deum appellari jubet, *ibid.* Do-
mitiani furor confunditur gloriofo Martyrum fine, **485**. Omnia
Domitiani Ravata & Sena testantur, **586**.

Domnus XIV. Antiochia Episcopus, **588**.

Domus Dei interior, **531**. Domus Dei a Spiritu Dei edificatur
& conditur, **540**, **580**. Domus Dei qui habitant praefervant
in Domino, **535**.

Domus, a quo Donatistae, primo schismatici, deinde heresi-
si, **530**. Relapsum catholicos, **536**.

Doni Dei. Non aequales fuerunt omni tempore super omnes
generationes sui homines donorum Dei mensura, **484**. Omnia
doni causa Dei misericordia, **503**. Boni rerum istis donum
Dei, **497**, & seq. Naturalium donorum substratum ad corrup-
tionem maius vitium, **481**. In iudicio damnabatur qui
donum Dei non auerit, licet servaverit, **480**.

Drogi mors, **525**.

Daodectem Tabernam iudicium, **575**.

E

Ecclesia tota *secundum* David, 247. In Ecclesia spiritalis semina Abraham, 247. Ecclesia usque in finem saeculi manens, 204. Ecclesia non solum ex Iudaea, sed etiam ex gentibus congregatur, 222. Toto orbe dilatanda, 225. Ecclesia super Christum fundata, 207. Ecclesia est Jerusalem, in omnium compage suorum una domus, unum templum, & una civitas, quae a Domino edificatur usque in finem mundi, 245. Ecclesia abyssu persecutionum circumgenda, ut etiam super eminentissimos sanctiorum attolenda sit oppressio persecutionum, 207. Ecclesia toto orbe terrarum in lumine est, 209. Crescit quotidie Ecclesia in templum Dei, 209. Tanta pax in Ecclesia, ut non possit esse nisi omnium quod fuerit singulorum, 209. In aeta Noe & diluvio in viscera Petro apparet omnis generis homines in viscera Ecclesiae congregandos, 208. Ecclesia corpus Christi & mater omnium parum, & semperque filiorum, 204. Ecclesia in ecclesie non minuitur, sed in replebitur, 228. 225. *Epigr.* 11. Ecclesia corpus Christi, & unus homo, cuius in una fide sunt cor & anima una est, 206. Ecclesia Deo data victoriam passionibus suis crevit, 224. Inter procellos & hostes mundi, gubernante Christo Ecclesiarum totus est cursus, 220. Ecclesia tota, ex diversis ordinis hominibus, & unus corpus, & eam Deum laudandi habet materiam, 296. Omnes illi Ecclesie in praesenti vita quamdam se victos captivitate cognoscunt, & consolationem de se futurae libertatis accipiunt, 274. Extra Ecclesiam nec benedictio nec satisfactio, *ibid.* Christa in Ecclesia ex pluribus unum fit, 255. Christus Ecclesiam inter perfectiones promittit, 220.

Ecclesia Sion, Sion Jerusalem ecclesiae, & civitas Dei, cuius melior pars semper cum auctore suo mansit & aliam reliquit, 232. Ecclesia perpetua, 238. *et seq.* Ecclesia ab initio generis humani exorta, nulla generationibus desit, 243. Christus praesens in Ecclesia usque ad finem saeculi, 221. Quomodo in medio multorum Deum laudet, *ibid.* Ecclesia tota cum Christo unus homo, cuius proprium est in omni tempore benedicere Dominum, 206. Ex Iudaea & gentibus unus Populus, concurrens in unum gregem, ad unum pastorem, 229. Ecclesiam quantum Deus amet, & quam gratis amet, 254. Ecclesia dispersionem Babyloniam in suam revocat unitatem, 249. Eius preces pro omnibus ex Traditione Apostolica, 225. Ecclesia mortuo Christo, ut Eva Adam dormienti sit de latere, 227. Ecclesia ab initio ab impiis oppugnata, nunquam victa, cui per passiones & mortes sanctorum coeque triumphique creverunt, 252. In solis iustis iam in praesenti tempore esse Ecclesiam docetbat Pelagius, 26. Ecclesia universalis quaecumque civitate possit, 245. Ecclesia vidua solem gerit, 252. Ecclesiam oderunt qui Dei precepta contemnunt, 254. In Ecclesia lapides & pulvis, 207. Terra Dei, ager Dei, Ecclesia Dei, 220. Virtus Ecclesiae caritas, hac magna est, inde augretur, 247. Ecclesia diem adventum Christi expectare, 258. Non est locus adorandi nisi in Ecclesia catholica, 257. Ecclesia odium timet sed sperat, 227. Ecclesia toto orbe dilatanda, 20. Inimici Ecclesiam divites ejus pauperem, ut sapientiam coercent, & benevolentiam, 298.

Ecclesia S. Agneta, 209.

Eloogar frater Simonis fit Pontifex, 276.

Electi omnes Jacob & Israel, omnia Dei iudicia iusta esse dicunt, 275.

Electio boni est a Deo, 272.

Electio Dei non vacillat, 292. Non erandi & operandi sollicitudinem tollit, 294. Electio gentium futura olim laudabit, & postmodum innoverit, 58. *et seq.* Electionem & vocationem nec fides ipsa precedit, 30. Praedestinatio & electio est ex Dei beneplacito, 30. Vocatio electorum est ex propositione Dei, *ibid.* Electi Deo ante mundi constitutionem quos praedestinavit, *ibid.* Electio de mundo, seu vocatio supponit electionem ante mundi constitutionem, *ibid.* Electionem salvandorum non potest refecti in meritis voluntatis humanae manifestum est in parvulis, 270. Nec fortuito casu ascribi posse, *ibid.* Nullus autem viam finem de electione securus, nec nullus desperanda reparatio, 275. Electio salvandorum facta ab aeterno, 273.

Electorum nomen in bonis, & in malis usurpatur, 265. Electi sumus & praedestinati, non quia fieri eramus sancti, sed ut essemus, 30. Deus elegit iustos, non quos tales per se ipsos futuros providit, sed quos ut tales faceret, praedestinavit, 29. Operatur Deus ut sumus in laudem gloriae Dei, *ibid.* Divites in solo quomodo Deus elegit, *ibid.* Ceteri populi in comparationem electorum videntur abieci, sed nunquam sunt a manifestis occultisque beneficiis adiacenti, 266. Locus altorum demonstratur, *ibid.* Ratio operandi in electis, cum etiam ad hoc ut operentur electi sint, 269. Promissionem Dei de electis aut non impleri, aut ab alio quam ab eo qui promissit impleri, nemo dicat, 269. Ad Electos factos promissiones antea quod omnibus sunt & toti populo, 243. *et seq.* Veracem Deum sperant, 262. Pleniudo & universitas electorum, 262.

Eleemosynarum fructus aeterni, 243. Hoc finem non amittitur, quod operi pietatis impenditur, 294.

Elisibum seu Elisab Pontifex, 272.

Eloquentia sine sapientia creanda est, 209.

Eloquium Dei stabile fit la coele, cum fit quod iubetur, 224.

Eloquium illius nostrae est Jerusalem caelestem, 260.

Empedocles philosophus, 272.

Enactatum error, 284. a quo ortum habuit, *ibid.*

Ennius poeta, 274. moritur & honorifice sepelitur, *ibid.*

Ephasus pseudo-Synodus damnatur, 202.

Epicuri providentiam negantes eo quod boni hic adversa patientur, mali prospera omnia experiantur, resistentur, 219. *V.* 721.

Episcopus condita, 272.

Episcoporum officium esse docere, 225. Notatur quidam Episcopi a statu laicali citius archi iura & officia sua recedentes, *ibid.* Episcoporum Aferum ad Zosimum Episcopa, 274. Quomodo libertatem cum gratia nullum ibidem continent, *ibid.* *et seq.* Episcopi Pelagiani depulsi episcopatu & excommunicati, 268.

Episcopium, Nestorianum & Pelagianum haereticum Episcopium, 223. Nestoriana haeresis Pelagianis filia, & tamen mater, *ibid.* Eodem sententia utraque damnatur, 224. Utriusque reus qui gratiam secundum meritum Christo donam fuisse, aut Christum dari contigerit, *ibid.*

Eren Antiochian Episcopos post Ignatium, 282.

Error. Tantum nocet error, ut juretur errare, 96. *V.* 675. Invenit quantum & in quibus error, & quomodo scilicet quisque corrigat, vel quanta perniciosa suum deinde conterat errorem, 70. Errores in Cassian delationibus contenti summam colliguntur, 274.

Exa.

Rhom, qui & Edom, a quo Iudaei, 272.

Rhom iudei, 272.

Rhom viti qui accipiant, 272.

Rhom Sacerdos, 272.

Rhom cum Deo, 280. 281. *Epigr.* 42.

Rhom monachis sanctitate insignis, 287.

Evangelium ab omnibus gentibus audendum, 60. Ad omnes gentes homines missum est Evangelium crucis Christi 422. Evangelium veritate nulla perfessione superandum, 246. Quod Evangelium nondum omnibus fuerit predicatum, ex iudicio Dei factum, sed incomprehensibile, 135. Evangelii predicatio tota fons, 137. Evangelium ubique predicandum, 246. Evangelicae predicationis gratia quibuscumque negata, 25. & *sep.* Adversarius effugium, cur multis gentes nondum fuisse Evangelicae gratiae participes, praeceditur, 60.

Rhom Episcopus, 280.

Eucharistia sumptio quotidiani, 24. Separatio ab Eucharistia intercedente aliquo gravius delicto, *ibid.*

Rhom Episcopus Concilio Africano II. subscritus, 412.

Alius Eucharistia Episcopus Concilio Africano subscritus, ab

Rhom Priscilliani errore res plectitur, 246.

Rhom fons, 280. Eucharistia mortis, *ibid.*

Rhom Episcopus, 280.

Rhom tyrannidem usurpat, 137. Eugenio a Theodosio vincitur & perimitur, *ibid.*

Rhom Carthaginiensis Episcopus, 407. ab ecclesia revocatur, *ibid.*

Rhom Antiochia tertii schismatis auctor, 222. ejicitur per Monorian, *ibid.*

Rhom VI. Episcopus Alexandria, 389.

Rhom Naxos filii eloquent, 246.

Rhom, a quo haurit Eusebius, 280.

Rhom prima Antiochia Episcopus, 272.

Rhom claret, 272.

Rhom Laudivius Episcopus, 280.

Rhom Pamphili concubina, quoscumque histeriam perduxit, 280.

Rhom XXII. Roma Episcopus, 389.

Rhom Vercellensis Episcopus, 272. Eusebii redime de exilio, *ibid.* Eusebii Vercellensis mortis, 246.

Rhom XXII. Antiochia Episcopus, 280. In exitum pellitur ab Antiochia, *ibid.*

Rhom Confessionis Episcopus, 280.

Rhom histeriarum errorum semine Confessionis, 280.

Rhom XXVI. Roma Episcopus, 389.

Rhom Hispanus martyr pro fide, 402.

Rhom Confessio honoris & viti non peritur, 222.

Rhom nome quod fuit & transiit, 202.

Rhom nome in Ecclesia, 137. Eusebii & eusebii nome in baptismo, *ibid.*

Rhom nome mortis, & cum aliqua infirmitate affertur, 246.

Rhom fons fons in confessione bona, quam non sibi sed Dei gratia attribuit, non in divitiis Dei. 202.

Rhom rex Juda, 272.

F

Fabianus XIX. Episcopus Roma, 286. Martyria comatur, 287.

Fabian Antiochia Babylon succedit, *ibid.*

Fabian terrae & ecclesiae fundamentum diversum, 222.

Fabian vitarum episcopus ab incipit parare, 246. Sed nihil in eis utile, sicut in lege Domini, *ibid.*

Fabian pro praesentia ponitur, 212.

Fabian bonae praesentiae, 202.

Fabian, ex inedia contrahit perniciem, 212. Quomodo vocat a Deo, *ibid.*

Fabian etiam a multis non Christianis refertur, 202. Fato baptizari periculosum est Pelagianis dicitur, 470. Non fatis quicumque geri, sed omnia Dei iudicio, 44.

Fabian nonnullum fons, 202. Nec felicitas fons huius non bonos facit, nec adversus malos, & viti bonos diligenter, 202. Cur mali felices peritur, & tales esse periturus, 212. Nihil infelicitas felicitas peccatum, 280. 281. *Epigr.* 42.

Fabian XXV. Roma Episcopus, 280.

Fabian Antiochia in locum Liberii ab Ariano submittitur, 272. *Fabian* magister militum, 402. Ejus iussu Patroclus & Titus Diocletianus occidit, *ibid.* *Fabian* patris fons, *ibid.* *Fabian* cum more & Graciano diacono ab Actio periturus, 402.

Fabian tribulatione duri necessitate, 212.

Fabian successit Felice, apud quem Paulus rationem reddere Romanis vincit militum, 280.

Fabian domus Dei, 20. Fidem nostram operatur Deus in cordibus nostris, 20. Fides ex gratia Dei, *ibid.* Fidem & perseverantiam esse Dei dona, totius Ecclesiae in ipsius orationibus petitionem, 20. Ex fide, & fides qui fidei promittitur, domum Dei est, 25. Fidei initium domum Dei, 18. 20. Nemo sibi sufficit ad incipiendam vel ad perficiendam fidem, 18. Superbia est hominis initium fidei trituere, 20. Totum sibi negotium saltem possit homo vindicare, 21. Fidei initium esse domum Dei quando cognovit Augustinus, 49. Nec solum initium fidei, sed & ejus incrementum Dei donum est, 21. 22. Ex fide perfecta & fides inchoata ex Dei dono est, 21. Inter initium fidei & perfectionem perseverantia media fuit illa quibus recte vivamus, quae etiam donum nobis a Deo fide imperante ipsi Semipelagiani constitutum, 20. 21. Gratia non gratis datur, & initium fidei est ab homine, augmentum vero Deo, 20. Quidquid & fides sequitur Deo tribuitur, 20.

Fabian domum cur non omnibus datur, 21. Fidei meritum ex misericordia est, 20. Fides inchoata meritum, sed etiam fidei meritum est domum Dei, 20. Ex velle & credere nostrum est, & fides domum Dei, *ibid.* Unde quisque dignus sit fide, 21. Quibus fides non fuit annuata, praesentia sunt non fuisse credidit, *ibid.* & *sep.* Ex fide iustificati nos, cur potius dicitur Apostolus, quam ex operibus, 21. Fidem ab operibus quatuor distinguit Apostolus, *ibid.* Fancitum doctrinam est, ut nullo homine predicante, per Dominum, vel per Angelos fides accipiant, 46. Totum est fidei fons & charitatem (nam voluntati Dei committitur, quam fons propria, 24. Fides initium est hominis Christiani, martyrium pro Christo finis optime, 137.

Fabian domum est per fons gratiam: neque est ex merito, cum ex il-

ex illa sit omne meritum, 86. V. 250. Nemo credit, nisi qui audit, & didicit, vult, 13. Credere Evangelio domum Dei est, 35. Et credere, & bonum operari per Spiritum-Sanctum datur, & simul postum est, 79. Cur illi datum sit ut credant, aliis non datum, infestabile est Dei iudicium, 44. Possit aut non posse credere non prodest nisi obedi, nisi habitatio ratione predestinationis, 45. Nisi quidam naturaliter apti sint ad credendum, si vel dicta vel facta quaedam edificaverunt, non subleventur tamen, si non sint ex predestinatione, *ibid.* Non profuit Tyriis posse credere, quia non erant predestinati: non obediit Iudeis non posse credere, si fuissent predestinati, *ibid.* Tyriis quousque non erat datum ut crederent, etiam modo crederent est negatum, *ibid.* Tyriis non profuit quod poterant credere, quia predestinati non erant ab eo, cuius infirmitas fuit iudicia & investigabiles viae, *ibid.* & *seq.* Tyrii est obedi fuissent penetrationis, & facta fuissent apud eos virtutum quae facta sunt in Corinthiis & Britannis, praesentia tamen in eis iudicii, multo minus quam illis civitas, 46.

Fides domum Dei, quia Ecclesia pro non credentibus orat, 239. Ex Apostoli gratiam agit Deo pro his qui Evangelium recipiunt, *ibid.* Fideque pacem & charitatem iungit, quae proinde de proprio habere fit dicere convincatur haereticis, *ibid.* Nec non causam bonam inferius, *ibid.* Fidem quam acciperunt qui habent, non accipere qui non habent, *ib.* Fides tibi domum Dei, 472. Possit habere fidem & charitatem carum est, habere gratia gratum, cuius dispensatio investigabilis, 315. Fides Dei domum, 321. Fidel Dei domum & fundamentum aedifici vocatur, 240. Quae aedificia sequantur fidem libero arbitrio tribuuntur, *ibid.* Qui salutis aedificium a se ipsis volunt se lucuare, totum aedificium suum totumque arent, & scinduntur cineri superponunt, *ibid.* Fides unde incipit omnia bona merita domum Dei, ex gratia non sit gratia, si aliquid non propter quod tribuatur mereatur, 327. Initium fidei & credulitatis aedibus per gratiam domum, & non naturaliter inest nobis, 410. Si fides naturaliter habetur, omnem ab Ecclesia alieni erunt fidei, *ibid.*

Fides Christi quae, & a quo non apprehendatur, 319. Fides bonae voluntatis & iusta officio gratia, 477. Fides Abrahae, 483. Nisi fides ipsa ex Dei dono sit, nihil distabit inter legem & gratiam, 462. Fideli Christiani vigor passionis, resurrectionis & ascensionis Christi iniciatur, 309. Fidem non vult Pelagius donatum, ut gratiam perturbaret debitam, 339. Fides principium omnis meriti, 479. Ipsa ex Dei munere habetur, *ibid.* Datur non pretia, ut ipsae petitionibus cetera consequantur, *ibid.* Fides principium orationis & meriti, 329. Fides soror quae non videtur, 321. Per unam fidem uterque populus accipit iudificationem, 209. 204. Quid audivimus in libro Iudaeorum, manifestum est in fide Gratium, 339. Per fidem intendendum, ut perveniret ad speciem, 322. Fides visum praevenit, 320. Fides est, credere quod non vides, *ibid.* Fidem si non perdidisset Adam, ceteris bonis non caruisset, 337. Fidem in Adam perditam non recuperari, nisi per gratiam Dei, *ibid.* Fide Ecclesia vivit, 5. Fides merum tergit, ut imagine Christi respiciendae, 439. V. 460. Humana ratio non sufficit ad fidem & dissolutionem Dei, 460. & *seq.* Fides & veritas videtur in sanctis interpres, 464. Ex dilectione quoniam Spiritus-Sanctus accomodat, quae ipsos persecutores saepe converterat, 489. Fidem Pauli domum Dei fuisse agnitum est ab Ecclesia primitiva, 461. Qui audit Evangelio non crediderunt inexcusabiliores facti sunt, hi tamen apud praedestinationem Dei Abrahae filii non

erant, 462. Fides non est ex humana sapientia, sed ex inspiratione divina, 479. Utilitas & confectio refertur fidei & Deo, *ibid.* Fides, opera, & in eis perseverantia ex Deo, 323. Fides in omnibus sanctis gratia domum, tam in illi ante Christi adventum, quam in his qui postea vixerunt quia. Fides a Deo est, 471. Bonae voluntatis & bonae actionis est generatrix, *ibid.* Non in diversitatem legum referenda, 464. Fides qua venit ad Christum inspiratur a Deo, 490. Fides est initium boni, 462. Fides convalescit esse ex gratia, 392. Unde spiritus fidelis in homine, 471. Fides secundum mensuram datur pro arbitrio largientis, 479.

Fides initia impeditur in aliquibus, 462. Fidei & gratiae incrementum postulandum, 323. Qui sunt in fide sanctorum patrum in toto mundo, ipsi in honore numerantur heredum, 234. Ceptivi dominos suos trahunt ad fidem, 409. Fidelis. Pauci fideles inter gentes tempore legis veteris: fideles inexcusabiles, 462. Fidelium tota fides, tota pietas ad Deum referenda & quo sunt, 242. 287. & 341. *Epigr.* 39. Fidelis sperantem auctoritatem Dei, qui nihil docuerunt sanctorum correctio negat, 245. Fidelis in Deo solo, etiam per Angelos aut hominem juret, 339.

Filius Dei a Patre genitus, Patrique consubstantialis omnia cum Patre agit, 366. *Epigr.* 109. Filium vitam habet sicut Pater, non participando sed ascendendo, 318. 366. *Epigr.* 109. Filium a Patre doctum idem quod genitum, 339. Facilis secundum formam servi a Patre didicisse intelligitur, *ibid.* Filios, & non Pater dicitur iudicaturum, quia solus in forma hominis apparuit omnibus, 318. Quare Filium dicat in Mt. *Evangelio*. *Pater meum*, sed pater addatur, 220. & *seq.* Filium quomodo enim in futuro subiectus erit Patri, 327.

Fili Abraham, filii promissionis, in toto mundo, 212. Filii promissionis, merces fidei, & spiritale semen Abrahae omni salvatur, 462. De his Scripturae testimonia, *ibid.* Agnitionem Dei summi eruditore magistro accipiant, *ibid.* Filii Abraham vero fidei concepti, 329. In Ecclesia etiam & reprobi, post meritum discernendi, *ibid.* Non in hominem, sed in Dei potestate est, ut habeant homines potestatem filios Dei fieri, 39. Filii mortificationum, filii martyrum qui, 209. Filii iustorum qui melius intelliguntur, 209.

Filius boni & mali, 297.

Finit hominis in hac vita mereri vitam aeternam, 479. V. 47. Finit fidelium Christus, 309.

Flacilla Arcadii filia, 397.

Flagella Dei sperem non auferunt, sed augent, 295. Flagella Dei quid proficiat: & cur iusti pariter ac iniusti flagellentur a Deo, 310.

Flavia Domitilla calliope, 381.

Flavianus Constantinopolitanae Episcopos ab Eutichiano occisus, 404. Flavianus in calliope alius ab Eutichiano in via occiditur, *ibid.*

Flare. Tempus fieri, tempus est seminandum, 249.

Flavianus XXXI. regnat, 398. Interficiat, *ibid.*

Foderis Romanorum & Atheniensium cum Iudaeis decretum mittitur, 377.

Formam Scripturae etiam fugere appellat, 219.

Fortitudo est a Deo, 479. In Deo fortitudo & iudicio, ne cadamus, 230. Vera animi fortitudo in amentie, 289. 247. *Epigr.* 52. Fortitudo gentium cupiditas, Christianorum caritas, quae est a Deo, 319. 417.

Fortuna. Nihil fortuneum, sed omnia Dei legibus servant, 275.

Franci ab Aetio & Gallis petiti, 379.

Fuga in perfectionibus licita, 266. Perit ab eo fuga, qui meruit omnem favorem tollere, quam credere, *ibid.* Fuganda hominum perversitas, non homines, 264.
Funes peccatorum, impedimenta iulnicorum five spiritualium, five carnalium, 264.

G

GALBA imperium arripit, & paulo post interficitur, 380.
Galerius XXXV. imperat, 385. Ejus mors, 390.

Gallia a Vandalis & Getis vallata, 435.

Gallii Senones Romanos occupant, 375. Gallorum 40000. a Romanis caesi, 376.

Gallienus pacem reddidit Christianis, 387. Gallieni lascivia variis nationibus provincias Romanas vallandas fuit locus, *ibid.*

Gallus & Voludanus XXVI. regnant, 387. Gallus & Voludanus occisi, *ibid.*

Gaudium verum & aeternum Christus, 372. 377. *Epigr.* St. Christiano quia gaudiorum causa, & quia usus temporalium, 372. 370. *Epigr.* de. Securus gaudiorum incommutabilem, 372. Gaudium, quod proprie animi est, oris delectat cum oris promittit, 375. In Scripturis dicta sapientia promissionum Dei capitis causa gaudi, 346. Nullus non habet, de quibus nemo non gaudet, 375.

Gedon 5707. annis iudex, 373.

Geisericus apud Vandalos tyrannus, & sine scelere, 407.

Geisericus rex Vandalorum. Catholicos in Africa verax, 402.

Geisericus quatuor Hispanos fidei caros pro fide persequitur & interimit, *ibid.* Geisericus Carthaginem dolo invadit, & vixit, nobilitati & religioni infensus, *ibid.* Quo Roma condita anno, 413. Geisericus Siciliam affligens, Sebastiani merito Carthaginem rediit, *ibid.* Geisericus multos suos in se conspirantes perdit, *ibid.* Geisericus Roman capto, 406. A S. Leone delinquit, & cade & supplicii ablinet, directione constantis, *ibid.*

Geminus Praebyter Alexandrinus, 386.

Gemitus spiritualium vivitum inter carnales, 246. Gemitus omnia felicitate habitationis terrens, 259. Etiam tempore pacis boni gemitus, mali prevalent, 426. V. 65. & *seq.*

Generatio & generatio omne humanum genus significat, 370. Generationis repetitio & praesens saeculum indicat & futurum, 275. Generatio hominum alia quae nascuntur mundo, alia quae remittuntur Deo, 256. In utroque sub altissimo iudicio Dei, & opus naturae impletur, & gratia, 377.

Genes in Scriptura saepe iudicium nominat belliarum, 201. Promissio benedictionis omnium gentium ita completur quotidie, ut nec percutibus sed castigatione iusta, nec salvis de sua iustitia gloriatur, 496. & *seq.* Gentium mentes sitis similes, 257. Vicissim illuminantur, aut defensionem gentium, & Judaeorum infestabile, 478. De gentibus sine lege facientibus quae legis sunt, 180. & *seq.* Ex omnibus gentibus una gens se ad aeterna perditionem, non suis meritis, sed Dei gratia intelligit liberari, 275.

Gentio occiso a populo, Athanasius seculi sui redditur, 329.

Germarus Antiochodorus Episcopus Palagianos in Boianis expugnat, 406.

Gladus veritatis totum mundum percutit, 258. Gladus bellicus, & malignus, 269.

Georatio. Non in meritis, sed in Deo gloriamus, 26. 509.

Qui in Domino non gloriatur, non debito dicere, nisi quoniamque habet, insuper habet, 31. In Deo solum gloriamus esse ipsa oratio Dominica ostendit, 37. Quicquid in creatura laudabile reperitur ad illius recurrit gloriam, & quoniam omnia in omnibus operatur, 370. Omnia ex Deo habent, & deo in nullo gloriamus nisi in Deo, 308. 411.

Gothici vnde dicti, 389. Comiti & Borbonis dicti ob turpitudinem, *ibid.*

Goliath diabolum figurat, David Christum etiam in corpore suo quod est Ecclesia, 269.

Gordianus XXIII. regnat, 386. Occiditur a Philippo, 387.

Gothi ab Hunis vallati, & a Romanis fuscipiti rebellant, 354.

Romanos superant & Thaciam invadunt, *ibid.* Ubi iterum certamine cum Romanis iusto, Romani cedunt, & Valens sagitta fecus in eum depercutit cum ea inciditur, *ibid.*

Gothi Italiam ingressi, 377. Gothi in Gallias ingressi, 398.

Gothi pacem non servantes, Hunis auxiliantibus impugnantur, 402. Pax iterum cum Gothis facta, *ibid.*

Guthela regnat, 374.

Guthenis Iudaea Mahometorum, 379.

Gratia. Sententia catholica de gratia, 26. De gratia quid tenendum, 31. An omnes doceat, nec ne, 32. Quod promittit Deus homines esse saltem ipsi facit, 24. Divina gratia potentia & energia, 32. Gratia via & efficacia omnis, 31. Non volumus, sed Deus in nobis operatur velle, nos operatur, sed Deus operatur in nobis & operari, 43.

Gratum ex meritis dari damnavit & Pelagius in Synodo Palagianis, negando gratiam secundum merita dari, 38. 40. Pelagius in episcopi iudicio Palagianus esse qui dicit gratiam secundum merita dari, ne ipse damnetur, damnavit compulsi est, 47. Quidam nisi aliquid fide assegerit, quod prius deest et recedunt via, ab omni studio pietatis repulsi se putant, 49. Gratia non datur secundum merita, 37. 42. 50. 51. Gratia & iustitiam, & asseps in semper perseverandi non datur secundum merita, 43. Gratia effectus misericordiae Dei, non merces voluntatis hominis, 40. & *seq.* Gratiam merita non procedunt, 19. Gratiam secundum merita dari dicere, est gratiam negare, 50. Gratia sine meritis defraudat, actum nullum esset peccatum originale, 41. Nec gratiam secundum merita dari, nec quemquam nisi suis meritis puniri ex parvula optime infertur, 40. & *seq.* Eadem gratia quae factus est Christus, sit homo Christianus, 37. Gratia se praedestinationis exempla preclara in parvulis & in Christo, 25. Gratia cur non omnibus datur, 23. Cur cum gratia gratis datur, non omnibus datur, 41. Non raro fieri, ut infantes alii subveniant, alii non subveniant, 42. Infestabile Dei iudicium in gratia distributione, 26. Infestabile cur unum potius quam alterum aut liberet aut puniat Deus, 39. Non iniustus Deus qui non omnibus, & uni potius quam alteri donat gratiam, 37.

Gratia Dei tam potens est, ut etiam animum cordium glaciem superno igne faciat fervescere, 275. Exemplum in Paulo qui ex persecutione predicator factus est Evangelii, *ibid.* Injusta adversus Deum querela, quod non omnes per gratiam liberet a perditione in omnibus debita, ut iure poterit nominem liberare, 98. V. 129. Auctoritate pro necessitate gratiae, 50. Nihil in homine amore dignum quod non sit ex Deo, 353. *Epigr.* 56. Virtus piorum non ideo minoris facienda, quod cum totam a Christo accipiant: sicut nec caritatis gloria sanctiorum, quam totum a Deo habent, qui omnia in illis omnibus est, 109. V. 46. Multo minus gravi oportet a quoqueque nec in hac terra velle nihil boni, nisi per gratiam

pote, nec ea re tollitur libertas, sed restituitur ac redimuntur: ut quicquid recte agit non ipsi acceptum referatur, sed gratia Christi, 107. *¶* 973.

Gratia Dei tota repellitur, nisi tota suscipitur, 523. Quomodo nostrum est quod in nobis operatur Spiritus-Sanctus, 502. Per gratiam predicationem virtutis studium non resolvitur, ut obijciat Semipelagi. Contra sine gratia nullum est virtutis opus, solusque gratia vi docui sunt & attenduntur animi hominum ad recte vivendum, 108. *¶* 986. Inimici gratia sunt qui nisi ad restitutionem referatur quod gratia datur, ad iniquitates volunt pertinere quod redditur, 138. Gratia necessaria ad superandas tentationes, 151. Deo auxiliante vicinus, sine illo vicinus, *ibid.* Gratia effectum credendi & volendi in libero arbitrio generat, 52. Quantum viti fideles ab hostibus gratia ipsi cavere debent, 91. *¶* 979. Gratia initialis Semipelagianis natura ipsa, 6. Qui aliquos per liberum arbitrium ad gratiam baptismi posse venire contendit, a recta fide est alienus, 415. Quotidie quod a illi per meritum perducit, alii per gratia rationis accipiunt, 554. Invenimus Scripturarum testimonium gratiam probant, 412. Prima Dei gratia est ut doceat nos humilitatem, 191. Duo gratia dona frui officia, 325. De minus recte cogitatio & bona actio, 384. *¶* 118. *¶* Epigr. 13. Gratia ad invocationem non datur, sed ipsa facit ut loquatur, 405. Non tantum boni operis fructus Deus largitur per gratiam, sed etiam operandi voluntatem & cogitationem, totamque pie vite scientiam, 108. *¶* 984.

Gratia Dei valet & ad remissionem peccatorum peccatorum, & ad auxilium ne committantur la futura, 113. Non solum ut sciamus quid faciamus, sed etiam ut id facere diligamus, *ibid.* Sine gratia Dei nihil possumus, nedum facilius facere, *ibid.* Gratia ex invito voluntatem facit, 372. Deus bonum vult & operari operatur in nobis, ut cooperatores sumus gratie eius, 133. Quidam catholicis nomine gloriantes, licet Pelagium & Caristum damnarent, sanctis Doctoribus gratia delinquentium excusum exprobrabant, 130.

Gratia Christi non perfidens, sed recipiens primum naturam habentem: ex gratia meritorum in nobis est principium, quo eo magis crescat, quo illam humiliter accipimus, & acceptio volumus, 90. *¶* 979. Gratia ex iustitia causa voluntas Dei, 408. Scripturae quae afferunt ad manifestationem gratia etiam illa arte nequeunt, 477. A Christo dividi qui Christum in se non fatetur operari, 506. Apostolus cum de gratia potentia disputaret, illi qui impossibile erat errare succubuit, 464. Deus subiecit sibi per gratiam famam quae vult, 426. Occasio erroris de gratia, horum predicationis fides & gratuita, 56. Defectum numerum predicationum negare, simplicem, & gratia contrarium, *ibid.* Quod Scriptura gratiam Dei & libertatem nostri arbitrii declarat, 150.

Gratia datur electis non ut ostentent, vel a nullo hoste impendantur, sed ut bene operentur, & hostem vincant, 436. Omnia quae ad vitam aeternam pertinent sine gratia Dei nec inchoari, nec augeri, nec perfici, 475. Omnia bona cogitatio & actio donum Dei, 423. *¶* 496. Tanto quique beator Deoque conjunctior, quanto plus in eo fuerit gratia divina, quam actionis humanae, 505. Gratia non est lex, sed necessaria, sed per gratiam lex impletur, & natura reparatur, 316. act. Primum gratia minus est, nihil sibi boni, sed gratia tribuere, 504. Gratia differentia per diversa temporibus, 478. Ex Deo intellectus & scientia, verbum bonum & opus sanctum, 506. In nullo gratia operationem ab humana volumus. *¶* Profer. Tom. I.

ipse proveniri, *ibid.* Gratia gloria Dei, 180. Gratia omnino gratuita est, cum nemo bene agat, nisi eui donat bene agere: & ne quidem desiderari potest, nisi cum se ipsa desiderari facit, 20. *¶* 537. Ut Matthi & Pauli, sic Zachari & Iacobi in cruce conversi pariter ex gratia, 126. 415. Nec desiderium sanctitatis haberi sine gratia, 378.

Gratia necessaria, cui iugenda industria liberi arbitrii, 118. Gratia quantum praestat voluntatibus cupientis Apostolus per vocem, agemus, 315. Quicquid nascitur boni in agro cordis de opere & munere est casus ager, 316. Necessitas gratia, 453. Gratia cum libero arbitrio praestat, 60. Gratia Dei quotidie attrahens humiliter subsequenda, 127. Ad omnes pertinet, Nos vos me elegistis, sed ego elegi vos, 191. Gratiam secundum meritum dari finimus & infantes gratia confesso Semipelagianorum, 305. Refelluntur, *ibid.* Quicquid veritatis, & charitatis sancti habent in hac vita & Deo habent; quoniam & in caelo quicquid habuerit sunt ab illo erit; ab illo portio, a quoerit plenitudo, 309. Gratia gratuita probatur, cum impii iustificaverint, & minus nocentes superbi a iustificationis dono aliam fuit, 468. Gratia reprobabiliter voluntaria non auferit, 481. Unde vigilantem & orendum monuit Domine, *ibid.* Cur utrumque, *ibid.* Gratiam sperat, qui eam contemnit dici humanam voluntaria, non docem, 487. Gratia generalis ad verum Deum agnoscendum, 481. Gratia specialis non est omnibus communis, *ibid.* & licet nunc copiosius quam ante praestetur, causae tamen ejus soli Deo nota, *ibid.*

Gratia officium & efficacia, 400. Voluntas est subsurgens & conjungens, *ibid.* Voluntas receptiva & famula gratia, *ibid.* Gratia Dei prophetia revelata, gentibus abscondita, 486. Gratia hominem etiam per ipsum sanat, 460. Initium bonae voluntatis a gratia, 379. Gratia dona & opera innumerabiliter valetur, 481. Gratia auxilium ad custodienda mandata necessarium, 433. Semper necessarium, *ibid.* Gratia non prima delectat quam desiderat, 125. Doctoris fana de gratia omni-moda necessitate, 321. Gratiam exprimit qui poscit in Dei iustitia exaudiri, 140. Quicquid auxilii per ministros venit, Dei est, 140. Gratia non tollit possessionem declinandi ad vitia, 481. Non omnibus etiam nunc eadem mensura gratia conferret, 473. Gratia predicatione liberum arbitrium negari immerito obijciat, 477.

Gratia Pelagiana, 56. Doctoris ac legis vitae agens erga omnes, ut qui voluerint, merito voluntatis iustificentur, *ibid.* Gratia si merita redditur, & non ipsa est bonorum creatrix, frustra gratia nominatur, *ibid.* Quam gratiam predicaverat Pelagiani, 119. Gratia satendi ligna campi & Cedri Libani, id est, homines, & substantiae, 208.

Gratiam actio gratia testimonium, 11. Irrisoria est gratiarum actio, si ob hoc gratia agnoscit Deo, quod non donavit ipse nec fecit, *ibid.* Si homini gratia aperit homo pro eo quod illum vel putaret non praestitit vel nocet, adulatio vel irrisio verum quam gratiarum actio dicebatur, 30. Gratiarum actio de omnibus bonis Deo debetur, 126. Gratiarum actionem testimonium gratia, 191.

Gratias Imperator factus, 331. Gratias Alamanus vixit, 336. Gratias cum Valentiniano regnat, *ibid.* Gratias cum Valentiniano fratre XII. regnat, 392. Gratias superat & occidit, 336.

Gregorius Nazianzenus, 68. Gregorius Nazianzenus oblit, 306. Gundiseric rex Burgundionum ab Aetio vidus: postea ab Hunis cum fure delectus, 409.

Guthamund rex Vandalorum, 407. Catholica fides, *ibid.*

H

H *Abisario* Dei in Jerusalem, id. est, in cordibus fidelium, **137**.
Hemus rex in Thracia, **374**.

Hæreses quid boni per occasionem Ecclesie afferant, **46**. *Hæreses* Arii & Sabellii doctus verbis detraherent, cum dicit Christus, *Ego & Pater unum sumus*, **319**.

Hæretici idem similes facti omnia rationalia vite officia perderent, **137**. *Et ipse* mutatur quocidia, *ibid.* *Hæretici* & Schismatici ab Ecclesia reprobat, quia principes esse volunt, **138**. *Hæretici* & Schismatici percutiuntur in fide, quod dum a charitate Ecclesie deficit, extinguuntur, **136**.

Halleluja, Laudate Dominum, **111**.

Hannibal a Romanis dicitur, **175**.

Hæb tempore linguarum confuso, ab turris Babytonica extructum, **172**.

Hebraeorum profectio, quo tempore causa latendi fuit Egypte, **112**. *Iuxta* Hebraeos cum profectorem ex Egypto multos corpore infirmos, *ibid.* Regni Hebraeorum divisio, **373**.

Helene capto, **373**.

Helena mater Constantii quo sensu concubina Constantii vocetur ab Hieronymo & Prospero, **192**, nota c.

Helensopolis, que alias Drepana, a Constantiano insinuat, **190**.

Heli Sacerdos, **171**.

Helius Pericles XVI. regnavit jam senex, **481**.

Helias XII. Alexandria Episcopus, **386**.

Helianthus Consul honore & vita privatus, **379**.

Helicinus Philosophus, **375**.

Heracles ipso qui Valentianum animum sibi afflueret, **402**.

Muc in Aetliæ necem commoveret, *ibid.* Inimicitia inter Valentianum & Anulum incitaret Heracio spem, *ibid.*

Heracles simul cum Valentiano confidit, **405**.

Heracles Episcopus Concilio Aruicano II. subscrit, **412**.

Heracles Antium superat, **372**. *Hercule* tempora, *ibid.*

Heracles Maximiano Diocletiani consore Imperii Bazaras opprimat, Gallia pacem reddit, **189**. Occidit, **190**.

Hermon Constantiopolis a populo necem, **394**.

Hermon, Armen exaltum, Christus intelligitur, **375**.

Hermon XXXVIII. Ierolymis Episcopus, **189**.

Herodes alienigena Judæorum principum accipit, **377**. *Prophetia* Jacob & Danielis impletur, *ibid.* *Herodes* Tiberiadem & Libanem condit, **378**. *Herodes* Salomon & Pasien auxerunt, & Turris Siraonis Castrem vocat, *ibid.* *Herodas* Hyrcanus & alios interfecit, *ibid.* *Herodes* parvulus interfecit, & biennio post matrem, sed digne moritur, *ibid.*

Herodes historicus, **171**.

Horus V. Episcopus Antiochenus, **384**.

Horus Arelatenus Episcopus a fide posuit, **178**.

Hieronymus nascitur, **391**. *Ejus* libri contra Palagium, **72**. *¶* **53**. *Helios* Græco & Latino eloquio venditas, *ibid.* *¶* **54**. *Hieronymus* contra Palagianos Dialogos libros scripsit, *ibid.* *¶* **58**. *Hieronymus* Presbyter Eusebii hibernam constituit, **390**. *Hieronymus* in Bethleem sedet, **396**. *Hieronymus* moritur, **397**.

Hilarius Pictavensis Episcopus ab Ariano posuit in Phrygiam **189**. *Libro* de religione composuit, *ibid.* *Hilarius* redit in

Gallias, **183**. *Gallia* impietatem Arianae Hilarii curis damnat, **183**. *Hilarius* moritur, **184**.

Hilarius Arelatenus Episcopus, **178**.

Hilarius Galina qui Episcopatum ad Aug. misit, latens se esse significat, **14**. & Augustini discipulum, *ibid.* *Libro* translationum postulat, *ibid.* ac librum de gratia & libero arbitrio, *ibid.* *Hilarius* debum Modestianum quibusdam reverentiam servavit, nec pro viribus pro veritate certare omisit, *ibid.*

Hilarius Diaconus exul pro fide, **193**.

Hildris rex Vandalarum, **407**. *Catholico* fovet, *ibid.*

Hippocrates medicus, **375**.

Hippolitus seripens clarus, **186**.

Historica actio in Psalmis narrata forma sunt rerum spiritualium, **168**.

Homerus Poeta, **174**.

Homine imago Dei, sed obnoxia vanitati, **181**. *Dei* opus non solum primus homo, sed & sequi quocidia homines, **132**. *Primus* homo creatus absque vicio, & potens in bono perseverare si vellet, libero arbitrio dilectus a bono, **126**. *Primus* homo Adam, & quomodo secundus dicitur Christus, **131**. *In* primo & secundo homine quid poterit, **107**. *Homini* infirmitas bona est, estis scilicet peccato obnoxii, **314**. *Homini* dignitas magna, **106**. *In* quo differat a primo parente homines post lapsum, **102**. *¶* **107**. *Homo* ad quid sibi sufficit, **111**. *Hominem* ab homine natura non differat (sed gratia fidelem ab infidele), **118**. *Hominem* diversitas voluntaria ex conjugata studio, alia ex conditione, **103**. & *sup*. *Non* ascribenda fato aut liberio, sed Dei voluntati, qui hujus rei causam immutaverit nobis, qui non oportuit, *ibid.* *Ex* Scripturis *ibid.* probatur, *ibid.* *Homo* carnalis terra situm, sacri femina incapax, **130**. *Quem* homo a se ipso habet, quid a Deo, **116**. **118**. *Homo* miles & inter profanos & inter adversarios facili: quia illa premunt, illa decipiunt, **108**. *Homo* naturalium possibilibus pro Adam perdidit, **150**. *Quam* parvi facienda que homini post eam superant, **109**. *¶* **107**. *Homini*um originales differentias ordinet Deus occulto iudicio, **466**. *Homini* creatio, **118**. *¶* **118**. *Homini* nec superbiendum, nec desperandum, **105**. *Homo* cum altius sit, de se pacisci non potest, **415**.

Honor debitus peccatis, **148**. *Nisi* a Dei cultu avertant, **12**.

Honor meritis dilectionem roborat, **304**.

Honorius nascitur, **186**. *Honorius* princeps constituitur, **197**.

Honorius cum Theodosio XLV. regnavit, **198**. *Honorii* triumphus de Attila, **399**. *Honorius* moritur, **400**.

Hors possit Dominus non fato, sed Dei ordinatione vult, **181**.

Hortat Flaccus nascitur, **172**.

Humane natura excellentia, quod Deo adhærere possit, & se ipso non nisi male illi esse possit, **113**. *Humane* natura excellentia ab eo statu affluenda in quo fuit Adam ante peccatum, **410**. *¶* **102**.

Humilis. Verum humilis gloriam & opes seculi fugit, **304**. *Humilis* sapientia proficiunt & intelligentia, *ibid.*

Humilitas vera que sit, **164**. *Humilitas* nunquam sine fide gratia est, **108**. *Humilitas* potius iustis meretur, **131**. *Quam* necessaria, *ibid.* *Magna* in vera humilitate felicitas, cui Deus omnia, & in qua sumum beatitudinis consortium, **390**. *Humilitas* est vana cupiditas, **194**. *Ab* humilitate non accenduntur divites, *ibid.* *Non* delinunt delin qui non delinunt elevari, **133**. *Qui* autem humiliter per Christum rependant, *ibid.* *Humilitas* omnium virtutum inextinguibilis fortitudo.

redo, **307**. Unde vera a falsis distinguatur, *ibid.* Non filios pauperes, sed etiam divites humilitate Christiana orari posse, **308**. Exemplis res astringit, *ibid.* Humilitatis dignitas omnia ad Deum referre, **306**. Per humilitatem homo vero Deo subditur & oritur, **307**. Christus conquassat capita, domus superbie humilis facta, **309**. Omnes sanctos Ecclesie filios alia rebus dispares, humilitate paros effici, **308**. Exaltandi sunt qui fuerint humiliati, & in lacrymis tribulationis temporis vite profectus exegerit, **320**. Humilitas penalis percurit superbie, **316**. *Memor* Vandalorum rex, **407**. Ejus persecutio in catholicos, *ibid.* Hunni in Oriente debellatur, **401**. *Hyginus* VIII. Ecclesie Romanae praefectus, **385**. *Hymerius* XXXVIII. Hierosolymorum Episcopus, **377**. *Hymnus* cū Choro quo laudatur Deus, **376**. Hoc autem sancti omnes qui vult verum Israel, *ibid.* Hyperbolicis dicta, **311**. *Hyrcanus* ad Ptolemaeam pergens honorifice suscipitur, **376**. Qui occaso magnarum calamitatum Judaeis, *ibid.* Hyrcanus Pontifex Judaeorum a Ca. Pompeio constituitur, **377**.

I

Isaac filius qui & Israel, a quo Israelitae, qui nunc Judaei, **374**. Jacob descendit in Mesopotamiam, servitque VII. annis, *ibid.* Genetur Joseph, *ibid.* Jacob ingressus in Aegyptum, *ibid.* Jacob moritur, *ibid.* Prophetas de Christo & vocationis gentium, *ibid.* Jacob personam gerant omnes filii promissionis, Esau vero nomine tota pars infidelium figuntur, **360**. Inter utroque lacha perpetuus, *ibid.* In Jacob ostendit ali quid homini donaretur, in Esau, quid deberetur, **377**. *Jacobus* primus Hierosolymorum Episcopus, **377**. *Jacobus* frater Domitii a Juliano lapidatur, **380**. *Jacobus* Nabratus, **397**. Ejus sanctitas, *ibid.* *Jaddus* Pontifex Judaeorum, **375**. *Jair* Judaei, **373**. *Jannaeus* Alexander rex & Pontifex crudelissimus praefectus Judaeis, **375**. *Idola* coelestis corvis similes, **374**. Pulli corvorum Deum invocantes: parentibus non invocantibus Deum creditur postulare quod ignorant ascriptas, *ibid.* Idolorum cultores communiuntur similes, **360**. Omnes verum Deum assecratur, & Christi Evangelio resistent, idolorum cultores sunt, **377**. *Jerobabab* rex Juda, **376**. Ejus captivitas, **377**. *Joseph* Judaei, **371**. *Jeremias* Propheta, **374**. *Jerobam* rex in Samaria, **373**. *Jerusalem*, visio pacis, **388**. **388**. Jerusalem caelestis sanctorum amicum mater, **366**. Munda filii de bonis futuris gaudent, propter spem firman eorum, *ibid.* Jerusalem caelestis non mole fraxorum, sed virtutum soliditate confugit, & societate sanctorum, **367**. De adificationis aeternae Jerusalem nihil debet carnalis fecerit, *ibid.* Ad caelestis Jerusalem confortium ascendit, qui confectus non proprii operis, sed divini esse muneris, quod ascendit, **367**. **367**. *Epigr.* 37. Jerusalem mater & filia, **360**. Hierosolyma stonoco. pererunt, alia stonoco. captivorum publice venduntur, **380**. Quomodo tanta mul-

titudo Hierosolyma reperta, *ibid.* Post Philippum Hierosolyma Episcopus X. SENECA. XI. JUSTUS, XII. LEVI, XIII. EPIPHANES, XIV. JOSEPH, XV. & alium ex Circumcisione ante eversum ab Adriano Jerusalem, JUDAS, **360**. Deinde XVI. MARCUS, XVII. CASSIANUS, XVIII. PUGRIUS, XIX. MAXIMUS, XX. JULIANUS, XXI. GRAJANUS, XXII. SYMMACHUS, XXIII. CARUS, XXIV. JULIANUS, XXV. CAPITUS, **386**. XXVI. MORMIUS, XXVII. ANTONINUS, XXVIII. VALENS, XXIX. DACHIANUS, XXX. NARCISSEUS, XXXI. DIUS, XXXII. GERMANIUS, XXXIII. GORDIUS, XXXIV. alios NARCISSEUS, **386**. XXXV. ALEXANDER vivente Narcisso, **386**. *Jesus* filius Josedech Pontifex, **375**. *Jesus* filius Sirach Septentia libri auctor, **376**. *Ignatius* II. Antiochia Episcopus, **380**. Ignatius Antiocheni martyrum, **380**. Ignis quem Dominus venit mittere in terram discessio Dei est, **460**. Ignorantia & difficultas ad miseriam iusta damnationis pertinet, **41**. Esi ignorantia & difficultas esset peiusmoda naturalis hominis nec se culpandos fore Deum, sed laudandos, *ibid.* Quamvis Manichaei ex suppositione concessum sit, ignorantiam & difficultatem non esse supplicia naturae: sed tamen de peccato originali contra Pelagianos est defendenda, *ibid.* Ignorantia vel peccatum est, vel pena peccati, **388**. Quomodo ignorantia non excuset a peccato, *ibid.* *Nim* ab illo conditum, **373**. *Imago* Dei io animo hominis, **318**. *Imitatio* Christi in quo secedenda, **391**. *Imperant* qui consulunt, obediunt quibus consulitur, **380**. *Impietas* est ut quemquam gentem meritis suis erui de potestate reseretur, **360**. *Impiorum* multitudo nec indecora est mundo, nec inutilis Dei regno, **316**. *Impunitas* peccantium pena gravissima, atque dilata, **304**. **357**. *Epigr.* 80. *Ignaceus* Rex Argivorum, **373**. Ejus filia in seculo, *ibid.* *Incarnatio* Verbi ineffabilis, **38**. *Incarnatio* Verbi mysterium & fructus, **380**. **311**. *Epigr.* 61. *Increpacio*. Potentia Dei in maiori increpacio dicta, **386**. *Inutilitas* quomodo narratur, **381**. *Infantes* aetate ratione usum car in malis publicis impleantur, **416**. *W. 41. 64*. Cur sacra ipse & viri sancti publicas calamitates non effugiant, *ibid.* *Infantes* & sancti sui alios sui voluntatis arbitrio gratiam Dei aut accipiunt aut amittunt, **384**. *Infelicitas*. Quem non frangas infelicitas, **377**. *Infelices*, elementa pro lege habuerunt, **418**. Eisdem providentia non defuit, *ibid.* *Infidelium* vita tota peccatum, & falsis virtutis eorum, **311**. **378**. *Epigr.* 82. *Infidelium* opera qualia, **413**. **469**. *Infirmas*. Cur plerumque fortes infirmas sanantur, **315**. *Ingenium*. Bona ingenia in verbis differentiation quid querant, **380**. *Ingrati*. Gratia adversarii superbi & ingrati, **60**. in mot. Cernitur de Ingrati argumentum, unde originem sumant bona voluntas, & filia, **60**. Causa scripturae carnis de Ingrati, **62**. *Inimici* horum soli mali, cur permittantur: pro his orandum, quare, **391**. Quomodo perfellat per sit cum pacis inimici, **387**. **380**. *Epigr.* ap. Inimici cavendi diaboli & angeli

ajus, **368**. Isaimicus infidelior qui in labiis portat bona, & in peccatis animi occidit mala, **364**. Serpentes comparatur, **ibid**.

Iniquis odium esse iustitiam, **308**.

Iniquitas non est substantia, sed visum externum id appetente, quod non est ordinis sui, **369**. *Epigr.* **97**. Iniquitas aperta minus mala quam reclusa, **361**. Profunditas iniquitatis, peccati defectus, **309**. Iniquitas & impietas omnis finem habet, **352**. Nulla iniquitas timenda accedenti ad Deum, tantum ut ego corde accedat, & mala agere & velle desistat, **353**.

Injustitia male utitur malis & bonis, iustitia bene bonis & malis, **302**.

Injustus prior leditur sus iniquitate, **356**. Conventientia dicitur injustus in supplicio, quam iustus est in delicto, **359**.

Inopina non est qui est illi non nocet, quolibet modo sibi nocet, **366**. Innocentia vera qui fit, **307**. **183**.

Innocentius XXXVIII. Romanus Ecclesiam praefecit, **358**. Innocentius I. Papae laus, & testimonium de gratia & libero arbitrio, **372**. Innocentius I. Epistola ad Carthaginensium Concilium, **353**.

ad Milevanum Concilium, **ibid**.

Inobediencia. Quid per inobediencia perdidit homo, **305**.

Intellectus non aliud est quod anima, sed obitus quidam oculi animae, **317**. Intellectus percipiens, ut intelligatur quam contemplandum quod a seipso potest sperant vitam aeternam, **344**. & *Ep.* Intellectus hominis peccato corruptus & gratia monere reformandum, **337**. Intellectum & memoriam redarguit Scriptura, **314**. Intellectus fides viam aperit, infidelitatem claudit, **337**. Quomodo intellectum sibi dari possit propheta, **337**. Intellectus bonus, intellectus sceleris, **336**, **335**. *Epigr.* **132**.

Intelligentia humana opus, **301**. Naturalis intelligentia aut ipsius beneficiorum Dei nec antiqua, nec nobis ad vitam aeternam sufficit, **60**. Super doctores intellexit quem Pater docuit, **338**. Semper superest quod intelligi possit & sciri, etiam intelligentibus & doctis, **386**. **339**. *Epigr.* **37**.

Intentio non recta in bonis operibus, cum non amore secundum bonum, sed praesentia utilitate & laude fuit, **316**. Intentionem hominis nemo cognoscit praeter Deum, **366**.

Invidentia, odium felicitatis alienae, **313**. Invidentia ex superbia nascitur, non superbia ex invidentia, **ibid**. Invidia Calo in fratrem deum ejus reprobari fecit a Deo, **411**. *Ps.* **308**. **309**. Invidia nunquam nisi maligna, & malis non satietur amentia, **363**.

Invenire in veritate Deum quid fit, **371**. Si homines concupiscunt quod praecipit iustus & honor Deus, propinquum omnino est his qui insuperant afflictibus, **ibid**.

Is se Isai filius Isachi, quam Aegyptii divite honore coluerunt, **373**.

Isachus Rex Juda, **376**.

Isachum, qui & Eliachim, **374**. Hujus anno 30. Judas captivus a Nabuchodonosore, & Isachum tributarius fit, **ibid**.

Isachus Baptista prius fuit Isai gratia, quam natore, **381**.

Isachus Apostolus exultat in Pathum, **381**. S. Joannis reditus de exilio Ephrem, **ibid**.

Isachus Hierusalem vocat fit discipulus, **376**. Romanorum amicus, **ibid**. Samaritanos quoque movet, **ibid**.

Isachus Episcopus Constantinopolitanae & Theophilo oppressus, **380**.

Isachus Callianus clarus, *q. d.* *Phil.* Callianus.

Isachus monachus & propheta, **377**.

Isachus regnum occupat a quo Africanam repulit, sed infirmior

factus est, **ibid**. A Placidia & Valentiniano oppressus, **ibid**.

Isach Rex, **374**.

Isachus Rex, **ibid**.

Job patientia nihil illustrius locum Sanctorum palmas, **388**. Dominus in sancto Job fecit, quod in Apostolis & martyribus suis sponte esse factum, **ibid**. Non deseruit Dominus Job, sed curabat & purificabat, **ibid**. Job de incarnatione sua resurrectione Christi, ac fide redemptionis qui in ipso reposita est omnibus sanctis prophetavit, **ibid**. Job suis vitiis victis diabolum non Dei auxilio, nisi quatenus Deus non majorem tentatori dedit potentiam, quam illi noverat laesse virtutem, ex Calliano, **387**. Job in conflictu cum diabolo sua ipsius virtute vixisse patet Calliano, **390**.

Job quod annos vixerit, **374**.

Job filius Rechab, **ibid**.

Job propheta, **ibid**.

Jobathus Judaeorum Pontifex occidit, **372**.

Jerem Rex, **374**.

Jesephus Rex Juda, **ibid**.

Jesephus quo patria anno natus, **372**. Jesephus venditur a fratribus, **ibid**. Jesephus vir tantus & unius veri Dei cultor non alienis tantummodo Aegyptiorum corporibus, sed & animis ardentius praesepit, **334**. Jesephus Rex Aegypti, **373**. moritur, **ibid**. Jesephus in omnibus qui illi contigerunt, Dei providentiam cogitabat omnia iuste disponentem, **413**. *Ps.* **356**.

Jesephus vir nobilis laus Judaeis legatus ad Ptolomaeum regem ab eo honoratur, **376**.

Jesephus rex Juda, **374**. Occidit, **ibid**.

Jesephus successores Moysi, **373**.

Jovinianus XXXIV. regnavit, **387**. Moritur, **ibid**.

Jovinianus & Sebastianus tyranni occisi, **388**.

Jephthas Olymptum auctor, **374**.

Isa cito colubenda, non vergat in odium, **316**. **364**. *Epigr.* **300**. Ita peccatoris quando fera & infidelitatis, **335**. Ita in Deo quomodo intelligatur, **315**. **338**. Verbo quidem Psalmorum laudandus & odii esse videtur, qui sunt principis charitatis, **330**. Nemo itam Deo fugit, nisi qui ad iram contigit, **364**. **306**.

Irenaeus Lugdunensis Episcopus clarus, **385**.

Ira signum multiformis gratia, **381**.

Isach generus Esau & Jacob, **374**. Isach moritur, **ibid**.

Isachus Propheta, **374**.

Isach filius Abraham ex ancilla, & quo Ismaelitis, qui & Agarens, postea Saraceni dicti sunt, **372**.

Isach videns Deum, **366**. **367**. Isach idem qui Jacob, **313**.

Isachit Christi dicti ante usum christiani quare, **371**. Populus Isachit cum redemptione dicitur de manu inimicorum, **314**. Fignus erat baptisim ubi redimimus pretio sanguinis Christi, **ibid**. Isachit magis concupiscunt bonis praesentibus quam futuris: cum de tantis erga se Dei beneficiis deberet intelligere quod ad aliquam sine hinc beatitudinem vocarentur, **ibid**. Isachit & Jerusalem omnes gentes & omnes populi, qui per imitationem fidei filii facti sunt Abraham, **310**. Isachit ipsi nisi misericordia Dei succurrisset, in eandem impietatem in quam alia nationes transierunt, **410**. Deus gentis Isachit curam sibi reservavit, ceterarum Anglis deputavit, **335**. Non omne Isachitum genus perit, propter sceleris impiorum, **311**. Inde enim Apostoli, inde Doctores, inde tot Martyres & promissioni totius adoptionis, **ibid**. Pro quibus Christus orabat in cruce, **ibid**.

Isachus Episcopus accusatur Friscillani excommunicatus, **386**.

Job-

Jabere. Deus fecit ut homines faciant quae jubet ut sunt. **32.**
V. Mandata. *Præcepta.*

Jabitaris quid sit. **277.**

Judas Machabeus & Dux & Pontifex Judaeorum. **376.** Fecitque
juxta cum Romanis, & duxes Atitochi & Judas expellit,
templumque evendit. *ibid.* Occidit. *ibid.*

Judas Galilaeus. **378.**

Judas quomodo pro peccato patris & matris penitus. **318.** Non
omnia filii civis de uno Juda traditore intelligenda, sed
quendam ad omnes genus inimicorum Christi, quendam ad
ipsum Judam proprie pertinet. **318.**

Judei unde non poterant credere. **41.** Jerusalem capite, Ro-
manorum vestigales fassi. **372.** Judei pluribus in locis Chri-
stianis infesti. *gla.* Alexandria rebellantes reprimuntur. *ih.*
Judei Salaminam subvertunt. *ibid.* Judaeorum Christum cruci-
fixum infamia. **42.** Eiam testes resurrectionis ejus
praefuit. *ibid.* Offensio Judaeorum in adventu Christi. *ibid.*
Quoniam in Judam dicta sunt in Ps. civis. etiam in Judaeorum
populum prophetas intelliguntur. **319.** Judaeorum regnum
non dicit manifestum post crucem Christi. *ibid.* Judaei nullius pec-
cati rei veniunt, quia solum reprobant, in quo solum est a-
bominatio peccatorum. *ibid.* Non habent qui eorum mitterentur
non ad temporalem, sed ad aeternam vitam. **320.**

Judicari parvulus secundum ea quae profecti sunt facturi si vi-
verent, dicere compulsi sunt Sempiterni. **43.** Qui mun-
doqueque iudicari putant secundum merita praesentia, ad-
versantur sententiae catholicae de originali peccato. **35.** Favet
Feligianus. *ibid.* Judicari quomodo secundum merita quae
habituus fuisset & divina visisset ostendit est dicere. **35.**
40. Ipsi Judaei videntur facere hominem iudicari
secundum merita praesentia. **36.** Non iudicat quemquam Deus,
sed ea quae facturus fuerit, si diuvis visisset, sed ob facta
taurum. **35.** **37.** **40.** Judicium Dei iam factum in plebem Ju-
daeorum. **319.** Separati iudei iusti, remanserunt iusti. *ibid.*
In omnibus gentibus erant homines Israelitice dignitate,
cum Judaei ex maxima sui parte erant impij, & veritatis in-
imici. *ibid.*

Judicia Dei quoniam inferuntur. **36.** Exempla iudiciorum Dei
inestremabiles. **32.** Iudicia Dei consulationem parient. **315.**
Iudicium Dei nec dici nec comprehendi potest. **433.** V. 377.
Del iudicia ab operibus differenda. **314.** Non possit Dei iu-
dicium non esse iuxta, quoniam occultum sit, cum omni-
bus meritis ad aeternum suppetat, vel ex suo originali pec-
cato; nullum ad vitam, nisi quod gratis donatur. **35.** V.
378. Iudicia iustitiae Dei sunt, quibus pronuntiat in aeternum
vita iusto, poena impio. **344.** Iudiciorum Dei secreta
nulli peripha. aut divite sapientie Dei. **371.** Iudicia Dei
semper iusta, nec hominum iudicia comparanda. **314.** **366.**
Epi. **378.** Iudicia Dei non putant superbi & pravicatori-
bus. **343.** Iudicium Dei sine miseratione non ait super Ju-
stos. **344.**

Judicium temerarium. Occulta cordis alieni non temere iudi-
cande. **314.** **336.** **338.** *Epi.* **31.**
Jugum Christi superbi grave videtur, leve humilibus. **419.**
V. **45.**

Jugurtha & Romania victus & capus. **377.**

Julianus Caesar appellatur. **338.** Julianus xxxviii. regnavit. **373.**
Julianus Christianos veteris liberationis artium esse doctores,
ibid. Juliani insensit. *ibid.*

Julianus inquisitionis causa fecisse Peritiam occidere, a Severo
interfectum. **335.**

Julianus X. Alexandrin Episcopus. *ibid.*

J. Proffer. Tom. I.

Julianus Pelagiana dolo contritus in sedem amicum & commu-
nicationem Ecclesiae irroper. & Xisto Leonis Diaconi horatu re-
pellitur. **409.**

Julianus Amariolus Episcopus Consilio Arundinensi II. sub-
scribit. **413.**

C. Julius Caesar primus singularis Imperator apud Romanos, ac
quo Caesar. **377.** Germanicus vultus, Gallos subigit. *ibid.* Oc-
cidit. *ibid.*

Julius XXXIII. Romae Episcopus. **325.**

Julius Puteolanus Episcopus Ephesi legatus S. Leonis. **406.**

Jumentis & pecora dicuntur in Scripturis in Ecclesia simpliciter
ambulantes, sed utiliter, non multum docti, sed fide ple-
ni. **327.**

Junius conficitur omnia qui qualibetestate per penitentiam re-
veniant. **419.**

Juramentum appellatur quod facit mero etiam hoc sacramen-
to: quia sine fide debet in subordinatione deli mandatis. **340.**
Juramentum in Deo est confessio incommutabilis veritatis.
350.

Julia poena ejus qui voluntate amicitiae quod amare debet, ut a-
mitat eum dolere quod amavit. **313.**

Justificatus gratuito dono, eodem acquirit meritis. **319.**

Justitia & iudicium familia, & pro altero quodlibet eorum po-
nunt. **313.** Differant tamen aliquatenus. *ibid.* Magna Dei
justitia poena peccatorum decernitur, & penitentium justificatio
non negatur. **344.** Justitia in quo consistat. **379.** Iustitiae ad-
versus servanda. *ibid.* Justitia hominis vera non nisi per Chri-
stum. **38.** Justitia praesentis etiam futurae nihil prodest, si
in impietate vel iniqua dei quae moritur. **36.** Justitia hujus
vita est aera, magis committit peccatorum confiat, quam
perfectio virtutum. **330.** **366.** *Epi.* **30.**

Justi casum visibiles excelsiores. **337.** Coela & opera iustorum
in manu Dei. **471.** Iustorum naturae ex Deo creaturae.
314. Justi quid in aeternum facturi. **379.** Deus iustos etiam
in adversitate non dericit. **313.** Justi semper liberi, iniqui
semper servi. **389.** **368.** *Epi.* **31.** Deus fons iustorum. **360.**
Justus nimis quia concutitur. **313.** Justi qui imperant servant
eis quibus dicuntur impare. **377.** Justi diligunt Deum re-
muneratio est ipse dilectus. **399.**

Justus philosophus martyr mortui. **379.** Justus philosophi A-
pologia pro Christianis. *ibid.*

Justus si a sua justitia recedisset, in qua dia vivit, & in ea fu-
sit impietate defensus, ut quia non dico unum annum, sed
unum diem viveret, in poenis iniqui debitas tunc, nihil aliud
praesentis iustitiae profutura. **36.** Justus non est cui defuit
gratia, aut quem indidisset superbia. **313.** Justi non solum
fructibus laboris sui, sed etiam ipso illo quo ad fructum
tendunt labore pauciores: domus si sit tolerantia amor suum
portio voluptatis. *gla.* Justorum nemo sine laboribus ac
molestiis in hac vita. **326.** Dominus diligit justos: quoniam
ipse est iustitiae eorum. **379.**

Justus a Tiberiade Judaeorum scriptor. **381.**

Justus Simoni succedit in Episcopatu Jerusalem. **381.**

L

L. Adon index Israel. **379.**

L. Labia laique & dolens. & sensu proprio revocatus. **349.**
Labor plerumque exercitatio est, non dissimulatio, nec contritio
debet, qui sicut Christus major pauper, ac. Laboris &

via diligens quod non possit auferri, **315. Epigr. 27.**
Lat. Idem & lac parvulus & grandine eius esse potest, **315.**
Leontius Crispi preceptor: & eius elogium, **390.**
 Latitudo populi Dei non est generis etiam, **314.**
Lazarus rex Longobardorum, **400.**
Lapicharum & Centurionum bellum, **372.**
 Legiones contriverit vastationem, cum omnes presentium unitio-
 nem illecebra contraxerit, **368.**
Leontius Sylvius rex Lathorum, **373.**
 Latro in cruce cum omnibus credentibus adhaerens ex ipsa sua
 confessione docetur, **377.** Idem prius Christum de suo blasphemum,
 de Spiritu sancto polliceri credit, **384.**
Leontianus Trifidulensis capite plebsit, **386.**
 Latro Dei quando Deo accipit, **376.** Laudare Deum, & in gloriam
 Dei plallere, non vult tantum, sed multo amplius
 modulationes rationabilis vite, **378.** Deum laudans in omnibus,
 quia laudabilis facit, **314.** Infernum vix omnia Deum
 laudat, cuius doctrina & movere ita vivit, ut nihil adhaerens
 non dei laude fit dignum, **373.** Parum est quod anima
 infirmitate corruptibilis carnis potest ad laudandum Deum,
 idem ad perfectum & aeternam laudationem profectus concepit,
374. Deum laudans devotionis cultum se iungit, ut
 pro modulo suo faciat quod sine fine facturus est, **375.**
 Deum propriis creaturam est Dei laudatio, angelicum &
 humanum, **38.** Aliis quomodo laudent, **384.** Laude hominum
 non eget Deus, **384.** Laus vero Dei hominibus prodest, **384.**
 Quales debent esse Dei laudatores, **384.** Videtur laudatio,
 quae sua laudabilis, dum quod nec possit loqui, facit
 non tueri, **373.** In comitia Dei laudatio spes eternitatis
 accipit, **373.** Non ab operibus non, nec a voce o-
 pera debent differre, & laus quae voce promittit, de bona
 conscientia probatur, **373.** Omnia Dei opera laudent veri
 fidentes, & sic omnia ista mirantur, ut mirabilis fit ipse
 qui fecit, **375.** Omnia etiam irrationabilia & sensu carentia
 est propria confessio Deum laudare non possunt, sua carnis
 potentiam pro processum auditoris, **374.** Deus semper laudans,
 quia omni laude semper est maior, **375.** Predicanda
 misericordia Dei & iustitia, regnum aeternum & ignis perpetuus,
384. Quod ore promittit & quod opere agitur, in laudem
 Dei dicendum est atque sciendum, **384.** Laudare Deum
 in hoc saeculo, & multo magis laudabitur in futuro, **375.**
 Laus auditoris quidem in universum laudabile est, **373.** Laudatio
 Dei in praesenti tempore constans, quae in eternitate
 maneat est, **375.** Deus laudandus, sive laus de fecundis,
 sive tristis de adversis docuit dies, **384.** Falsi laudatores
 Christi in occisionem ipsius conspiciunt, **375.** Deus sine
 periculo se laudat, & non suo bono, sed nostro, **373.** Deus
 in vita perperam laudandus, **375.** Quare superior ab inferioribus
 mouetur Deum laudare, **373.** Deus ubique dominatur, ideo
 ubique laudandus, **373.** Semper invocationem debet gratie
 laudatio, **313.** Laus & premium fidei, **306.** Falsa laudatio
 non amanda, **364.**
Leo Diaconus laici Actum & Albium amicis voluit agere,
403. Leo XLIII. Romanus Ecclesiae Episcopus, **384.** Leo Papa
 contra Eutichem mittit legatos, qui iniuriam petierunt,
403. Leo a Theodosio accusatus in causa Eutichem, a populo
 fide prohibetur, sed legatos mittit, **384.** Leo Papa ad Atti-
 lium pacis causa profectus, rem feliciter perficit, **403.**
Leontius Origenis pater martyr, **386.**
Leontius Diaconus Episcopus a Prospero ad Augustinum, &
 ab Augustino ad Prosperum defert, **386.**
 Latitudo cordis, **373.**

Lex, & Prophetam Christum amantissimum, **406.** *V. 402.* Legit
 & gratia differentia, **373.** Alitudoem & profunditatem legis
 amplexatur, nisi qui exequitur, perfectamque legis scien-
 tiam habet qui charitatem habet, **314.** Lex quae non
 potest vivere data, ut gratia quareatur, **314.** *316.* *316.* *316.*
 Lex gratia, nisi humilibus infirmis referatur, **384.** Lex
 in paradiso data, naturaliter infirma, & litteris promulgata
 praevaricatores fecit, **314.**

Lex Christi sanguine scribitur a Spiritu sancto in cordibus, **314.**
V. 314. Deus legem in corde scribit, ut cum non tantum
 servi sine amore creantur, sed tantum illi casu amore
 diligamus, **314.** Lex fidei quae per dilectionem operatur gra-
 tiam promittit, **384.** Lex immobiliter fixa, ut omnis qui
 se exaltat humilietur, & omnis qui se humiliat exaltetur,
314. Lex perpetuo catholicae charitatis, quae est plenitudo
 legis, & celsitudo ceteris mandatis legis permanet in aeternum,
314. Dissipare legem est praevaricationis iniquitate in-
 tegritatem eius non catholica, **314.**

Lex salutorum & lex fidei, **314.** Legis & gratiae fines diversi,
314. *Epigr. 40.* Lex non suo vicio non periclitatur, **388.**
 Qui diligit legem, etiam quod in ea non intelligit, homo-
 rat, **314.** Nec rem ex instabilitate hominum moribus pro-
 dicit, **384.** Etiam hominem fidei propositionem suam deferat,
 iustitia legis perficeret, **384.** Lex nova perfectio charitatis,
314. *Epigr. 40.* Sine gratia lex impleti non potest, **400.**
 Lex Dei mirabilior omnibus aliis eius operibus, **384.** Fines
 legis Christus quomodo, **303.** Lex varietas, per quam cognoscit
 peccati, & quae testimonium perhibet iustitiae Dei, **314.** Le-
 git iustitiae, & gratia docet, **314.** *Epigr. 40.* Lex sine
 gratia quid prodest, **308.**

Libertus XXXIV. Romae Episcopus, **390.** In exilium induitur
 ob silem, & deinde restituitur, **384.** Libertas exultat,
384.

Libertas arbitrii sola causa peccati, **407.** *V. 401.* A libertate
 ne se equaliter se habent ad bonum aut malum, **314.** Libertas
 voluntatis in illis primis conditionis praesentia quod sa-
 luterit appareat in Angelis qui steterunt, **37.** Libertas arbitrii
 homo potuit cadere, non sua relaxare, & a libertate a peccato,
37. Libri de libero arbitrio quo fine, & contra quos
 scripti, **41.** Nemo servit, nisi cum aliqua libertate, & a quo
 liber est, nisi cum aliqua servitute, **380.** Mala libertas ex
 voluntatis defectu, bona nominis ex amplitudine gratiae, & a
 maiori voluntate libera possi lapsa, sed non bona. Quocumque
 dicitur, vult & libet, **41.** *V. 401.* Divini iustitiam cum li-
 bertate concordia, **314.** Libertas arbitrii primum hominem
 decepit, **384.** Libertas sub gratia, **403.**

Libertas arbitrii per peccatum, est gratia perveniens, ad
 meliorem bonam sufficiens, **403.** Libertas arbitrii bibet omnium
 vitiarum venenum, & totam naturam hominis intemperan-
 tia sumebriente madefecit, **380.** Non fecit potuit Deo non lan-
 guente cedere, ita non potuit Deo non erigente confurgere,
384. Non liberi arbitrii facultate posse seari liberum arbitrium,
 sed gratia Christi, quae est arbor vite &c. **41.** *V. 400.*
 Quod homo libero arbitrio nimium tribuit, ex illo superbia
 proficitur, quam diabolus primis perentibus implet,
306. *V. 395.* Multas inde errores oriri, **384.** *V. 394.* Quos
 illi omnes advertit, **384.** *V. 393.* Qui cum membris
 sunt Christi, a capite suo vix gratiam hauriunt, **384.** *V. 393.*
 Libertas arbitrii esse, sed ante fidem in nobis agere,
314. Quale sit ante gratiam, & quomodo gratia vi medietur,
384.

Libertus arbitrii non auferitur per gratiam **314.**, sed forma-
 tur,

cor, regitur, ordinatur, 173. Desipunt qui Paulo ipse instru-
tissimi, cur hi potius quam illi liberentur per gratiam,
questionem per liberi arbitrii velia & nolite se solvere posse
opinantur, 98. V. 777.

Libri quoque Moysa quod annos continent, 379.

Libri Sapientie Iesu filii Sirach Pantheon dicitur, 376. Sapientia
librum reijciunt Maximilianus, 26. Libri Sapientie antio-
chianorum Scripturam canonicam habet, *ibid.* Libri Sapientie an-
tioritate est fuit magni & docti viri, qui longe ante Augu-
stinum eloquia divina tradiderunt, 46.

Libri Pastoris a Galieno citatur, 141. Libri Pastoris velleus
auctoritate, 136.

Librorum de Vocacione omnium gentium argumentum, Quo-
modo volentes Dei erga salutem omnium hominum imple-
re, 594.

Licinius Imperator, 390. Licinius Christianus petitis, 28.
Licinius occidit, 390.

Licinius Licinii filius Constantinus, *ibid.* Licinii junioris mors, 28.
Linguarum confusio in Babelis, 280.

Lingua quia non capit scientiam veritatis, 556.

Loqui in Puteo, Augustinus in Romanis ludis, 380.

Luaris impudentes cum Gentis, gurgorem confusus capi-
tur, 470.

Locus superior est administrandus ut decet, inducitur appeti-
tur, 359.

Locuste & bruchi sua plaga & quodammodo ad parvas, altera bi-
tat, 213. Locustarum nomine insensibile multitudinem,
vel quod transierunt de loco in locum, 225.

Longarvus ex Deo est, nec causis peccati, 228. 229. Non pec-
catum est diu vivere, sed male vivere, 126.

Longherdi & foliis egredi Vandalos cunctos, 115.

Longum. Etiam quod fulguranti herve est, longum videtur
operari, 128.

Logarithmus imperita maculat docere, quam dicere, 166.

Lux falsa servatur in quinque circulis personis, quia
seius iustus sperare, 451. V. 373.

Lucifer Calixtarius, 370. Lucifer de exilio rediens Paulinum
Antiochiam Episcopum fecit, 393. Luciferi Calixtiani mors,
394. De eo iudicium, *ibid.*

Lucius Imperator mortis, 386.

Lucius XXI. Rami Episcopus, 387.

Luvatus Poeta, 377. ejus mors, *ibid.*

Luxa curat apud Romanos invasione, 176.

Lupercalis Episcopus Concilio Aradano 11. februario,
413.

Lycia & alia provincia subditi, 388.

Lyfca Quirina ob reprobos Judaeos rebellantes, procurator Ju-
deum deservit, 388.

M

Macedonius, a quo Macedoniana heresis. Paulo in fede
Constantinop. subrogatus ab Ariano, 370.

Marthaorum filiorum vnde regnum Grecorum supponit, 375.

Libri Marthaorum ab Helaris non recipiuntur, 376.

Marthaus XXXIX. Episcopus Jerosolymorum, 370.

Marthaus S. Antonii discipulus, 372.

Marthaus XIX. regum, 366. Occidit, *ibid.*

Megasthenes Dei et predicans, 370.

Magenius occupato impio, superatus, 270. Magenius
seipsum interimit, *ibid.*

Magni fermosum suum propter parvas temperant, 137. In
comparatione Dei nihil vere magnum, nihil vere dicitur
potens, & in illo vera est magnitudo, & magna virtus, 373.

Magnificare. Quomodo Deus magnificatur, 206.

Malachias propheta, 373.

Maledictio. Vana maledictio hominem; Deus autem cum be-
nedictis, facit quod dicit, 221.

Mali bonorum vltius commodati, 226. Malorum intentio ut
bonos similis sui faciat: quod cum non obtineat, calumnias
coment, 224. Mali omnes solliciti fugiendi & evadendi, 264.

Quare nec malos hic punit, nec bonos hic remunerari oportet,
417. V. 746. Tolerandi mali in iustis in hac vita quan-
tumlibet timent, 373. Malorum tempus omne exiguum,
380.

Malaria laquei bonis prodit, 380. Apertis malaria malum se
offendunt, 220.

Malum omne in bono, quia natura omnia bona est in quan-
tum actura, 314. Mala mali actura, quia omnia mala per
Verbum facta est, iniquitas vero per ipsum facta non est,
343. Epigr. 97. Nolla mali substantia, *ibid.* Quomodo Deus
custodiat ab omni malo, 266. 382. 366. Epigr. 30. Malis pe-
scent iusti, 266. De duobus malis unum fieri bonum non
potest, unam virtutem duo vitia non agunt, unum verum
duo falsi non faciunt, 274. Malum a quo liberati pei-
mus, 363.

Manasses Rex Iuda, 374.

Manasses Judaeorum Pontifex, 376.

Mandatum Dei quando bene fit, 368. Mandata Dei servari per
perfectissimum faciendo cognoscitur, 377. 418. Epigr. 16. Man-
data Dei quia non obliviscitur, 206. Mandata Dei semitis
iustorum, 264. Iusta nec scandalum ponunt qui veris exci-
milia adiungunt, *ibid.* Mandata Evangelica sicut non deus,
sed post-ita, 418. V. 73. Mandata Dei valde mandantur, &
valde custodienda, 311. Deus ipse facit ut homines faciant
que precepit, 24. Mandata Dei faciendo dicere, & operan-
di notitia comprehendere, 313.

Mares cultus barba Manichaeorum. Eorum errores & insipi-
dities, 388.

Manibus significatur aperte plenitudo, duplex laborum divisio,
268. Manus Domini, possessor Dei 382. Manus Dei virtus &
Sapientia, & utrumque Christus, *ibid.* Manus Dei Filius &
Spiritus Sanctus, *ibid.* Manus Domini Christus, 208. 227.

Manichaei libens ecclesia Testamanti non recipiunt, non non
viti quos volunt, 41. Manichaei verus Testamantum non ac-
cipiunt, novum corruptum esse afferunt *ibid.* Manichaeorum
error de Christi incarnatione, 41. Mali naturam Duo conser-
vatum putant Manichaei, 41. Manichaei in Urbe leonore a Leo-
ne docti, & damnati, 402. Idemque predicans & mitem
orientalium Episcopis, *ibid.*

Manius Torquatus filium viduorum cecidit, 375.

Manna panis caeli, 413.

Mansiones multas in una vita iterum pro caritatem varietate,
Deus tamen omnia in omnibus, 111.

Marcus Augustinus 20111. Rami Episcopus, 370.

Marcus est illustris Concilio Aradano confirmat & februi-
ari, 413.

Marcus haresarchus, & eius errores, 380.

Marcus Evangelista Alexandriae praedixit, 379.

Marcus L. Jerosolymorum Episcopus ex Gentilibus, 383.

Marcus VII. Alexandriae Episcopus, 384.

Mareus XXXII. Romana Ecclesia praestitit, 371.

Mare faciem, 116.

C. Marius Cimbro superat, & cum Caio triumphat, 377.

Martius Terentius alet, 326.

Martyres non timent verba iniuria, aut supplicia regum terrenorum, sed verba Christi, 44. Martyres misericordia Dei adiuti, pro veritate patiendi videntur, 138. Martyrum errore locuta terra & succedens est mundus, 146. Martyrum exemplis totus mundus illustra est, hi tamen victoriam suam non sibi sed Deo tribuant, 146. Cuiusdai Martyrum plerique crediderunt, *ibid.* Martyrium sua charitate non prodest, *ib.* **Maia**. Non duo maria, sed una maia, 62. Ea maia damna est saltem liberaret, iustum Dei iudicium sermo iuste reprehenderet, 83.

Maia condita, 72.

Maximianus quidam Angulini libri non intellectus ostendit 3. Nonnulli recessio libro de Correctione & gratia intelligentes facti, *ibid.* Maximianum sententia patris catholica, parum prius, 6. Quatenus a Pelagianis recederet Maximianus, 13. Reliquia ista Pelagianae heresim quam perniciosa, 7. Maximianus a aliorum quorundam in Gallis de praedestinatione & voraciorum sententia, 11. & de perseverantia dono 12. Inter Maximianum multi virtutum studio egredi, 5. plures quibus Ecclesiastica consuetudine laice summa reverentiam excessu sit exaltare, 14. Pauci autem eis contrarii, 2. De reliquiis eorum dagnatis. V. Fidei, Gratia, Praedestinatio, Perseverantia, & Epist. Propositi & Nihil, 5.

Maximianus initium fidei & bonae voluntatis a voluntate incipere volebat, quo merito eorum consequatur, 12. Opus non incipi arduum perfici potest sine gratia foveatur, *ibid.* Nulium **maximianum** ita depravatum potest, ut non possit velle sanari: nec eo gratiam negari volebat, *ibid.* Electorum & reprobos unde causam peti vident, 12. Discretionem omnium ex praedestinatione suspenderet, *ibid.* Idque ex Angulini verba firmare nitentur, *ibid.* Maximianus dubitasse videntur, periculosi aevi de potestate tenebatur per baptismum, 47.

Maximianum sententia de peccato originali, & de gratia regenerationis, 6. De praedestinatione, *ibid.* De explicatione epistolae P. Pauli ad Romanos, *ibid.* De proposito vocant gratia, *ibid.* De voluntate salvandi omnes, 87. De libertate hominis ad bonum & malum faciendam, 7. De morte Christi pro universo humano genere, *ibid.* De numero praedestinationum, *ibid.* De duobus quo saltem humanam operantur, gratia, & humana obedientia, *ibid.* De infirmitate hominis ad bonum opus impediendum & perficiendum, 12. De initio bonae voluntatis, 46. De praedestinatione alia & non alia facta, & hic & non illis temporibus, *ibid.* Quaestiones propositi quibus velit responderi, 7. In reliquiis Pelagianis privatis non mediocriter virulentia ista nascitur, *ibid.*

Maximianum Ecclesiam, 242.

Maximianus Angulus appetit, 326. Maximianum occidit, *ib.* **Maximianus** XXII. regnat, 386. Sciam perfectionem movet, *ibid.* Occidit a Pupieno, *ibid.*

Maximianus & Severus Caesare facti, 389. Maximianus moritur, 390.

Maximianus Treverorum Episcopus Achaesium fugientem honorifice recipit, 326.

Maximo, tyrannide accepto, messique dilato, vita conceditur, 398. Maximus tyrannus capite damnatur, 396. Et videtur ejus sine, *ibid.*

Maximus XIV. Alexandrinus Episcopus, 384.

Maximus XL. Ierusalymorum Episcopus, 372.

Maximus Imperator sit 376. Videtur datum regno sociat. 37. **Maximus** Imperium sumit 465. Valentianum interfectorem non plectit, sed in amicum recipit, utroqueque ejus sui habere cogit, *ibid.* Cere interfectus, *ibid.*

Maximus Episcopus Concilio Atraceno II. subditus, 413.

Maximus Alexandri Isaccor in cathedra Ierusalymitana, 387.

Medicus noster enim hoc donat morbidis, ut vestram desideret sententiam, 112. Summus medicus diversa remedia misericorditer & scienter apponit, quia multorum elisionem non est curatum sua, 121.

Meditatio non obliviscendi est perseverantia operandi, ad quam postulandum Dei auxilium, 312. Meditatio tantum non utilis, 318. 314.

Metaphisus XXX. Roma Episcopus, 382.

Melito Arianus Episcopus Apologitum sibi tradit Antonium, 380.

Membra Christi arca sanctificationis, sive per incarnationis virtutem, sive per gratia electionem, 327. 328.

Memoria Dei, quae efficit omnino quod speramus, 326.

Mendacium laboriosum, non ita veritas, 329. 331. Epigr. 62.

Mendacium protegens per unitatis inimici, 326. Mellis est falsum, quam mentiri, 326. Mendacium ut facilius obsequi, colorem sibi veritatis adfinit, 326. De mendacii facilitate, 327. Non omnia qui videntur celest manent, *ibid.*

Mensura, 372.

Mens humana puri animae, 372. Mens speculum quod sibi tangit, 421. V. 460.

Mensis Dominica Sacramentorum & doctrinae, 377.

Mensis Quintilis Julius dicitur decreto Antonii, 377. Mensis de September Germanicus, & October Domitianus appellatur, 381. Mensis Septembris a Commodio dictus Commodus, 385.

Mensura misericordiae unicuique a Deo ordinata, 428.

Mereus debetur bonis operibus si fiant, gratis indoluit datur, ut fiant 312. 413.

Meritum unde homini, 477. Datur: utaliquo sine merito, 420. Datur ante alium laborem unde quisque mercedem accipit secundum suum laborem, *ibid.* Probatur ex parabola Evangelica, *Matth.* 13. 14. & 15. *ibid.* Merita sunt gratia Dei.

at Merita non comparantur, nisi per corporis tempora, 37. De meritum futurorum praesentia, 46. Si meriti non iudicantur secundum opera quae facti fuerint, gratia non datur secundum merita, 46. V. 46. Oportet bonum meritum donum esse divinum ostenditur, 477. Et primo de fide, *ibid.*

Differentia meritorum in Deum refundenda, nec de eorum inaequalitate querela movenda, 420. Datur his quos elegit sine merito, datur unde oratur & merito, 420. Nulla merita bona sine gratia, 420. Si, ut Cassianus vult, sine merito est quod Deus semper adjuvat, consequens erit in Dei munere nullum meritum esse, aut saltem merita adquiri posse propria facilitate, neque ideo in aliquibus adjuvari, ut possibiles fiat per gratiam quod non erat impossibile per naturam, 420. Fidei & bonis operibus tandem ac meritis tribui non praestitio gratia, 391. Laus & meritum per gratiam non auferunt, 390. Nec tandem ac meritum habent, in quibus non inveniantur quae aut Dominum debent, non habent 390. Proci abiciendi qui existimant se debere auctori causam obtinendam coram, nisi humanis in eis merita rependantur, 391. V. 945. Omnia laudis ac meriti causa in Deo, 391. Omnes sanctorum merita ad Deum referenda, 376.

Merita nostra sunt Dei dona, & pro his recipimus eterna premia, **151**. Merita nostra sunt dona gratiam, **172**. Merita hominum nulli, nisi ex gratia, **184**.

Missale Cyprianus orator, **378**.

Missale coeleste, **173**.

Missa fides erigitur, **186**.

Missa generationis pro omnibus, **371**. Missa numerum conficit ac ob Adam usque laudem mundi posse compleri, **384**.

Miserere fabule, **375**.

Miserere Fundanus Adu *proconful*, **385**. Epistolam ab Adriano, & ne Christiani temere damnarentur, excipit, **384**.

Mirabilia qua Deus solus facit, **238**. Non tamen sui Filia & Spiritu-Sancto aliquid fecit Pater, **38**. Aliqua per Angelos aut homines, **38**. Mirabilia Dei vident quibus profuit, **173**.

Miracula Dei, **384**. licet magna, confutendo non miratur, idcirco per Trinitatem & omnia humana excitatur *inextinguibile*, & nulli timor extrahitur, **331**. Miracula visibilia & invisibilia, **346**. Visibilia ad invisibilia, transcendenda, **346**. Miracula non sunt contra naturam, sed ita nobis esse videntur, **331**. Miracula gratia creata gaudii & formidinis, **346**. Miracula Christi cur apud credentes non dubia, quod non credentes vero felle sunt infestabile, **346**.

Misericordia Dei & veritas predicanda: quia non alie sunt viae, quibus ad non venit, aut quibus non ad se provehit, **360**. Misericordia & veritas in sanctis solis indivisa, in omnibus facit distinctur, **343**, **347**, **349**. *Epigr.* **36**. Misericordia & iudicia Dei Pelagianorum rationi preestabilia videntur, quibus non latet consilium Dei, & gratia, ut **3** in **3**, de merito est, **238**. Misericordia & veritas in Scriptura per semper iudicia, **346**. In novissimo manifestabitur, **347**. Per eandem misericordiam dante coram meritorum, per quam data sunt merita coronant, **305**. Fidelem unquamque misit misericordia Dei erga alios, **375**. Misericordia Dei dispensatio, non tantum ad Israeliticum genus, sed ad omnium gentium gentium propagandam, **347**. Misericordia procedit iudicium, **376**. Abundant etiam circa iustos causa ultionum, nisi Deus iustitiam suam misericordia temperaret, **375**. Misericordia Dei non confert orationibus credentibus, sed ut oremus credamus **38**, confertur per gratiam, **310**. Qui digni, & qui indigni misericordia, **345**, & *seq.* Deus prospicit in terram cum misericordiam suam hominibus tribuit, **303**. Misericordiam autem meritorum procedit, iudicium meritis supponit, **345**. Infidelis misericordiam Salvatoris approbatio deputat, dicentes ipse remissionis foveat esse peccandi, **303**. Misericordia Dei quomodo veritas in sanctis, **375**. Misericordia que queritur, **346**. Misericordia Dei corporibus & animis peccatis semper addit, **346**. Misericordia Domini facit ad omnem rationem salutem, **346**. Deum tamen dari sui motum quibus voluerit, **346**. Deus quos vult ad suum adducit, **346**. Misericordia Dei nulli unquam facit, nulli gratiamque defuit, **375**. Misericordia Dei proveniente liberari hominem a quavis miseria, **341**. Misericordia & veritas non separanda in iudicio, **376**.

Missa Verbi ejus appellatio & incarnatio: fide credenda, quia cito non capitur, **318**.

Montanus ereticus Catechizatorum auctor, **386**.

Montes Prophetae, Apostoli, & omnes predicatorum varietas, & quibus omnia spiritualia cibum sunt & regiem, **308**. Idem montes, & convalescunt diverso fructu, **384**. Montes ipsi divina gratia irrigantur, **384**. Montes Apostoli & Evangelistae, & ducunt gregem, ecclesie qui ab his reguntur, **386**. Montes predicatorum utrumque de superie accipiunt, & an inferiore dis-

cedunt, **388**. Montes solummodo quique, **374**.

Montes tumidi, tangente Dei gratia confutatur, **367**.

Montes perverfos tolerare labor magis, qui his non offendunt parum proficit, **315**.

Mors ex peccato primi hominis ingens, multiplicata hominum criminibus acta, **410**. *Y.* **268**. Mors nemini citius vel tardius occidit, quam Deus voluerit, **318**. Mors & omnia mala ex peccato, **111**. Homo unde omni momento morti obnoxius, **408**. Causa diversae mortis, & cur diversa sit, & ignota, **384**. Mortem Deus non fecit, & tamen morte a Deo est, quomodo intelligitur, **316**. Prima & secunda corpora mors, **367**. Prima & secunda mors quo differant, & in quo conveniant, **368**.

Mors Christi peccata remedium potest, & singulari, **130**. Quo sensu omnes hac rempenti, & penes quos fit redemptionis proprietas, **384**. Mors Domini & servorum, serva probemur, non Domine, **386**. Mors piorum poena peccati, sed tamen ipsa bona, **367**. Mors, sanctorum quilibet casu accidit, nunquam mala, **385**, **347**. *Epigr.* **30**. Mors sanctorum perniciosa, quiaempta sanguine Christi, **349**. Mortui non iudicantur secundum bona que soluti essent si viverent, **40**. Absurdum est dicere, iudicandos mortuos de peccatis quae perpetrati fuerant si viverent, **39**. Exempta a morte animi, etiam mortui carni circumdant, **315**. Veritatem confitemur, etiam mortem oportet, non perit, **415**.

Mortificationes corporales & alia spiritualia exercitia, & hominum laude non sufficiunt, sola Dei gratia *insufficiunt*, **118**.

Moyse a Deo missus ad Pharaonem, ut populum dimitteret, **411**. *Y.* **185**. Moyse populum Israel educit ex Aegypto iniquum si audit, **376**. In Moyse demonstratur, quomodo legemque nisi audit, **376**. In Moyse demonstratur, quomodo pro malis vult apud Domine sanctorum intercedere, **315**. Moyse non tenuit solummodo quam debet, & ducit peccatum paravit, **384**. Ideo servare caritatis privatione mortuorum, non eterna, **384**.

Mundi palatium sapientiam & virtutum sui auctoris abique testatur, sed principie renovata in Christo creatura, **308**. Status mundi non creati, **415**. *Y.* **273**. Mundus cum ipse a semetipso & in odio & in amore discordet, eos qui & edisse jubetur, & amare, **120**, & *seq.* Ex toto mundo totus mundus exigitur, & ex omnibus hominibus omnes homines adeptantur, **336**.

Mundi amor charitatis inimicus, **416**. Quis homini cecidit in mundo, & virtutem colere cupit, **416**. *Y.* **387**. Mundi amice duo hominum genera, **120**. De bonis & malis non solum iudicat mundus, **411**. *Y.* **374**. Inter mundi scandala non eliditantes a Domino monti sui componuntur, **346**.

Musica omnia instrumentum vel pulvis fons, vel fons, **379**. Instrumenta musica aethere animi varios designant, **384**. *Musica* philosophus, **385**.

N

Nastibius vir illustris Concilio Araceno II. consensum subscribit, **413**.

Nebuchadnezzar civitas & Gochis obdita, per Litorum liberatur, **404**.

Nestorius Ierusalymorum Episcopus, **385**.

Nativitates duo hominum, utraque singulari, **172**.

Natus prior quam vitium, & illud contra naturam, **396**. Na-

tura

vera omnia bona: quis nihil in alio displicet, nisi quod
corruptum quod in natura placet, 356. Virtus natura ex pec-
cato Adm orta, 459. Omnia natura Dei omnipotentia sum-
mat, 474. V. 405. Natura humana eamquam potest esse fi-
na aliquo amore, 460. Non sufficit natura quod ei remanet,
nisi recipiat a reparatore quod perdidit, 357. Si autem esset
in natura alia quae fuit in Adamo, si ipsum quisque recon-
ciliaret Deo posset; ideoque Christus gratis mortuus esset, 300.
V. 480. Possit habere virtutem de natura est, habere vero de
gratia, 480. Item possit reparari & sanari, non vero separari
esse & sanum, *ibid.* Quomodo natura sibi ira dicatur, 303.
Natura omnes in quantum natura bona sunt, 390.
Natura humana Alia lapsa in profundum malum demer-
sa, 379. Natura est in qua nihil malum esse potest, nulla
in qua melius sit bonum, 499. Natura humana reformabilis
Reparari suo, 385. Bona voluntas est secundum naturam,
484. Virtus tamen non naturae virtute superatur, sed gratia,
ibid. Natura humana est mala, quia vitiosa, non est malum,
quia natura est, 314. 460. Hoc Deo est natura quod fi-
erit, 321. Natura ante gratiam in damnatione, 395. Soudit
natura sine gratia, 58. Natura simplici esse & nosse non aliud
atque aliud est, sed idipsum, 320.
Natum sibi genitibus quibusdam factus, 400.
Negligenter opus bonum fieri quid, 483.
Nehemias Ierusalem reedificavit, 375.
Nepotianus accepit imperio, pcedit, 378.
Nero VI. regnavit, 380. Nero cithara, &c. contemnit, *ib.* Aute
mentem eius scelum cadit, *ibid.* Nero Romanum incendit, *ib.*
Neronis crudelitas confusa gloriose Martyrum fine, 485. Ne-
ronis leuitas, 380. Matrem & fororem patris interfecit, *ib.*
Nero semet interfecit, *ibid.*
Nerva X. imperavit, 381. Maritum, *ibid.* Inter deos deservit, 381.
Nephtis harelachus, 400. Hic Cytillus & Casellina re-
sunt, *ibid.*
Nicene Synodus contra Arianum, 390.
Nicomedia & Nicene pars terra motu corruit, ab Adriano in-
flauatur, 381.
Nimis, non pro eo quod est plus quam oportet, sed pro sal-
de, 331.
Nivola penitentiam agentes, morum mutatione regni con-
servationem meretur, 435. V. 445.
Nix ex qua Apis, seu Serapis, 372.
Nix & nebula saltem ad optimam terram, 474. Nives anti-
quiores obduram coarctantur in crystallum, *ibid.* Quid si-
gnificent, *ibid.*
Noceat cupiditas ab homine, potestas a Deo, & hoc alia &
alibet iustitia, 321.
Nos tres filios genuit annis 300. statia sua, erasque 600. an-
norum cum factum est diluvium, 372. Nos iustus cum o-
mne, tribus filiis ac totidem mulieribus ad reparationem huma-
ni generis reservatus, *ibid.* Nos cum familia car conser-
vatus, 483. In familia Nos omnes eorum potest erudicatio-
ne, *ibid.*
Nomen Dei quomodo super omnes magnificentissimum 360. & 364.
Necrosis Epitaphia Africana, 402. A Geisrico persecutore
passus, *ibid.* Novati schisma de haeresi, 387.
Novatianus a Novato Catharum se vocabant, in quo errarent,
ibid.
Nos multiplex hujus vitae, in qua nomina Domini homo me-
more esse debet, 366. Prodest via qui solvitur exstant in
ea, *ibid.* Nos adscitiss. In hac operi sanctissima incumben-
da, 375. Malis nos, profunda tribulatione, 326.

Nova Pompeii Romaeorum rex, 374.
Nummus signatus primus figuram, 374.

Obderatio & derelictio Dei ex iudicio Dei peccata iude
punita, 323. 327. Obderatio solvitur verbo Evangelicae
predicationis, & fatis Spiritu sancto verbo christianis emi-
tore, 374. & 389.

Obderatio Dei datus, 337. Obderatio hominum in potestate
apparet, 308.

Obderit Deo iubeat semper illa homini, non obderit sem-
per finem, 313. Fit obderitibus blandum, quod alpe-
rum adhibetur averit, 376.

Obderationem sacerdotum ab Apostolis tradita, 300. mundo
creata, gratiam ad incitum fidei & iustitiae & cetera omnia
bona praefaciam clamant, 152.

Oculi corpora etiam valentes videntes vident, 342. Cordis
oculi quomodo avertendi, ne intenti sint videntes, *ibid.* Q-
culi interiores a Deo, 314. Deficient oculi in salute Dei,
non quia intendo desiderantem videri succubere, sed quia in
expectationem gratiae Dei totum mentis amore transiit, 342.
Atque oculos habere est amare, 301.

Oculum perfectum, 365. 390. Quo edio odium sit mali, 190.
333. Epigr. 67. Oculi mundi pro amore Dei patienter
tenda, 320. Quo edio odium sit mali, 320. 390. 333. E-
pigr. 67.

Oculum. Sine offensione esse debent consilia, 344.

Officium communis vitae Deus constituit, & societas humana
constituit, 302.

Off, consilio, 156.

Odis prophetia, 374.

Oleum a taberna meritorum manans, significat gratiam Christi
ex gentibus, 377. Oleum gratia spiritualis, 321.

Olympias prima auctore Iphito, *ibid.*

Omnis & omnia quo sensu in Scripturis, 461. 464. 478. Omnes
salvari quo sensu Deus vult, 460. 464. 477. De stellis & re-
probis ejusdem populi campum de iisdem loquitur, 463. De
diversorum temporum hominibus quasi de ejusdem temporis,
464. Sacramentum naturam omnes ex veritate sunt, non secun-
dum gratiam, 324. Omnes doceri ut vident, quo sensu re-
ste dicatur, 321. An omnes omnino velit Deus salvos fieri,
320. 320. Deus omnes salvos, quo vult omnes salvos fieri,
321. Scriptura loquitur de patre, quasi de toto, 464. Alibi se-
apert, 483.

Oculus Jaddi filius Pontifex, 379.

Oculus Simonis iusti filius Pontifex, 376. Tributa Ptolemaeo
non reddens, ad iram eum commovit, *ibid.* Sed per Josa-
phum legatum pax obducitur, *ibid.*

Opera bona ex fide & dilectione sunt, 305. Opera bona ad
Deum referenda, mala ad eos qui peccant, 318. Non frustra
laborant ad acquirenda bonorum operum merita, vel oratio-
nibus insati, quamvis incommutabilia sit Dei propositum si-
per salute electorum, 474. & 364. Operum bonorum effectus
& sufficientia a Deo, 474. Omne bonum opus non a nobis
sed a gratia gratia bonum inspirante inchoat, 474. Bonis o-
peribus laudandus Deus: ita et de ipso in Domino glorie-
mur, 306. Sine aliquibus bonis operibus difficillime vita cu-
juslibet possit hominis incaluit, 388. 345. Epigr. 67. In
operti-

apertus et esse debemus laudabiles, ut Deus laudetur in nobis, etc. In iudicio nihil laudandum dicitur prout operis characteris, nihil viuperandum quam misericordiae benevolentiaeque negotio, etc. Quotiesque cavenda sit in bonis operibus statio, qua omnia corrumpit, 367. Hinc peritio quomodo occurrat, etc. Quotiesque misericordiae semina futura esse, etc. Deus recta agens laudare solet famulor, etc. Futura sanctorum Dei summe, ut homines, etc. ut iudicabit, etc. Operum divinarum causae sentit, effectus praeat, etc. Operarii in vocatione missi diversis horis, varietatem vocationis multitudine ad usum gratiam pertinentem affuit: hora undecima missi eorum agora sunt quae ad commendandas gratiae excellentiam in sua vice monentur, etc.

Oratio. Pro quibus h. quid orat. Eusebius, 455. Oratio refusa
Dicit domus etc. 456. *Fiduciam habemus exaudiamus nos*.
Duo, quia Filius non generat pro nobis, ad. Oratio
quam nos fit per Christum non potest deinde petendam, sed et-
iam ipsa fit ad preteritum, 219. Peti a se per Deum voluerit,
quia possit etiam non orantem dare, 188. *Kid Deus dicit*
quid nobis fit necessarium, non propterea non orandum, 455.
Quoties premat, quod assequi solet. Oratio Deum, gratia
ipsius premat, 35. Deus iustis fide populum non trahit
que postulare dovant. 134. Quasi semper proficiatur, sem-
per donum Dei ad maiorem profectum postulari debet, do-
net profectum fit quodammodo sine periculo amittendi, 354. O-
rationis locus aptus cor mundum, 217. *et seq.* Oratio duo-
rum Dei, 305. Deus latefacit oranti debet, qui oranti ad-
iutor est et telia, 267. Velociter exaudiri petit qui quia Deus
docuit peti concepit, 265. Orationes sanctorum odo in-
ferent ad Deum tendentes, 265. In cordis recte qui orat,
in conspectu Dei orat, 266. Mala avertit se quod peti,
de miserant non accipit, 234. Metuendum est Deum quod pos-
sit non dare propterea, dicit traxit, *ibid.* Deus supplicantes
pro necessitatibus habere vult misericordiam audire, et non
audire; postulantem que precipit ante promittit semper audit,
304. *960. Epigr.* 95. Peti a Deo debet quod ai placet, 474.
Eusebius pro omnibus orat. 465. Quod precas Ecclesia non
exaudiat pro omnibus, ad occulta Dei iudicia referenda,
dicit. Nulli potest esse a nobis, quando nec ipsa refusa
oratio, 304. Quod contra se petat qui Dei voluntatem non
facientes dedit in oratione Dominica, *Fit voluntas tua*,
354. Duo secundum ipsam preceptum quoties pro omnibus
supplicatur, 470. Oratio persuasivissima certitudine nos collit-
474. Quod Deus tractat non male potest. 207. O-
randum pro omnibus in Ecclesia, nec ab obsecrationibus sem-
quam cessandum, 475. Cito obsecrantes preces que hoc pe-
tunt quod vult ille qui petitor, 202.

Oratio Christi in cruce sacrificium vespertinum, 265. Oratio Christi quam docuit, & qua quotidie interpellat pro nobis, *ibid.* Christus ex persona suorum multa pollicit personam suam non convenientia, *ibid.*

Ovigenes claret, 386. Perverſa quondam libris admifcet, *ibid.*

Orefiner historicus claret, 397.

Cyphus Thru., 179.

Os cordis, unde sumunt verba ipsa principium exauditer, 260.
Os invisibile hominibus interiore affectus, 269. Os carnis lo-
quens macrum est: quia inde desiciatur, unde confunditur,
260.

Ofse Prophets, 174.

05.01.2004, 14:04

De la cur dicteur la Christi corpore fortiter, 103.

Off. Andrew & Luce, 393.

Offici fortitudo & patientia sanctorum insuperabilis secundis & adversis, 341.

Dile imperium occupat, & se interdicat, etc.

Otium sanctum querat dilectio veritatis, negotium iustum suscipiat necessitas dilectionis, app. De Deo meditandum in otio, ut in actione possit de eo cogitari, 304.

Ovidius nasutus, 377.

Ovis Christi ex parte inventa, ad hoc queritur, 245. Oves a Christo congreganda non solum de Israele a sed etiam de Gentibus, 246.

P

D *Arctostaphylos* *Tragacanth* claret, 376.

Pernis perryi, 1844

Palladius primus Scotorum Esifense ordinatur. ver. 207.

Pancreaticus Presbyter Romanus, 103.

Paris confirmans eor quae sit, 207. Penem Angelorum non mandaret homo nondum Angelis adaequatus, nisi pavis Angelorum hominibus dignaretur aequari, 226.

Ponticus Philosophus Christianus, 185.

Pontagarbus Vir illustris Concilio Arelatensi II. inserti & subscribitur, 473.

Pantheon extract, 38c.

Parabola talastorum exonienc. n. sp.

Parthis regnat primus Arfaces, unde *Arfacidae*, 276.

Parmenides Philosophum, 273.

Parvuli diabolo obnoxii, propter culpam originalē, 231. *Mortem* eorum merita, 488. *Quo* gentia eis impenia, 489. *Parvulorum* culpa perire quomodo debet gerant, 484. *Eorum* sedes & infidelitas pene parvulis, 484. *Parvuli* non baptizati non possunt habere vitam eternam, 490. 2. *Parvulorum* sine baptismo decedentium aeterna merita, 488. *Eis* parvulis statim post baptismum mortuorum clarissime perspicitur gratiam non dari secundum humanam voluntatem Buda, sed secundum Dei beneplacitum, 3. *¶* 416. *Eorumdem* salutem non eis parvulis meritis, sed damnavitōnem demeritis ascribendam, 54. *¶* 439. *Quod* maxime patet lo meritis, 490. *Quorum* aliter baptizatur, alio sine baptismo morientur sola Christi misericordia eo differente, 55. *¶* 435. *Eadem* misericordia nisi tribui fidei, qua bene operetur, ac meritis angustior visque in fidei, 484. *¶* 439. *Immatura* mortis parvulorum ratio, 488.

Papſa 9. Kal. Maji celebratum, 403. Papſa VIII. Kal. Maji celebratum a Leone ſtipendio pacis, pertinaci intentione Alexandrii Epifcopi & Orientalium, 406. De hoc Epifcopo Leonis ad Marcianum datum, quibus veritas pateſcit, *ibid.* Quaſto de Paſchalis die oritur, 385. Qui de hac ſcripſerint, *ibid.*

Pachella Cydi Bq. annorum Belgicum, 179.

Pascualius Hispanus martyr pro fide: 202.

Puffinus humilis Gmelin, 1791

Pater principium & Filius principium, non duo principia, 352.
Sicut nec duo dii, sed unus Deus, ibid. Pater quomodo agat
ad Filium & per Filium, 354. Pater quomodo vitam dederit
Filio, 357. Quomodo Pater Filium docuerit gaudio, 350.
Pater omnia a seculo dedit Filio, 354.

Patiente. Pro Christo pati quis sine magna charitate non poterit, 98. Ut perducatur etque in finem patientiam perveniat. Dicitur. Ad eruditionem patientiam nonnulli dicunt Salvator, *Pater, si tibi parum transierit a me etiam iste dicitur*. 372. Deus patientia & misericordia vult esse suus, 305.

Paterfamilias quo animo imperet, 358.

Patrocinus in Hierosolima sede post locum substituitur, 198. Patrocinus occiditur, 460.

Paulinus pater pro fide ad servitium damnatus, 404.

Paulinus Nolanus episcopus, 90.

Paulinus Gallianus Episcopus fidelis causa exsul, 399.

Paulinus Treverorum Episcopus exsul moritur, 404.

Paulinus XXII. Episcopus Antiochia, 397.

Paulus miles accitatus, & defensor iudicissimus gratia, 37.

Paulus Apostolus apud Elym peroratur, 380. Excellentissimus gratia prodicator, 474. Ejus sententia, *Qui est Salvator a meritis dicitur*, explicatur, 434.

Paulus-Symeonitum XV. Antiochia Episcopus, 397. Pauli Samaritanorum heresis, 404.

Paulus Constantinop. Episc. strangulatur, 397.

Pauper & mendicium ante Deum humilis, 118. Pauperes humiles & sancto desiderio superantes, 165. Pauperes voluntarii & divitibus Christianis suscepti, necessaria solatia adiuvantur, 400. Petram Christum sequentes, 404.

Pauperes non mactanda, nec divitia estimanda 430. *Ps.* 109.

Paupertatis nomen verum, non eodem modo pauperum, 309.

Pax cum Gochis, 152. Pax que est a Deo non bene quaerit, & non discitur, a mundo, 464. Pax super ipsum est, cui Deus semper placet, & in audio ab eis voluntate discordat, 340. Ibi omnia necessaria, nisi iustitia cibis est in opus, qui sunt in defensor, 274. Perpetua iustitia premia cor pacis omnes experiantur, 351. Pax domestica in quo sita sit, 377.

Pax Christi omnia pia intentione, adionisque perfectio, 334. Pax plena non est in hac vita, 387. *Ps.* Pax a Deo quaeritur quaeritur, 307.

Peccatum. In maiorem potestate est peccare, ut autem hoc vel hoc illa malitia faciant in solus Dei, 18. Peccata quidem sunt, que ita peccata sunt, ut piam etiam sint peccatorum, 16. Peccatum amicum substantia est, 340. In peccatum impetere opus non Dei sed diaboli, 334. Peccata opera diaboli, 151. Deus peccata non predestinat, sed potius peccatis debitas, 131. Peccati non est auctor Deus, sed auctor, peccatum autem contra naturam est, 131. Peccatum ipsum malum est, non substantia que peccando diligitur, 335. Omnia peccata quomodo dicatur mendacium, 108. Peccatum non est natura sed vitium naturae, & solum non solum per Verbum, 305. 161. *Epigr.* 72. Peccatum est vitium naturae id appetibile, quod non est ordinis sui, 305. Omnes prima transgressio diabolo capivatur, in Christo redempti sumus, 110. Pars que capitulorum volens ferret gradet se ministrum ad impugandos redemptos, 404.

Peccati originalis & mortis transmissio, 415. Originalis peccati certum argumentum miseria humani generis, 310. Originalis peccatum parentis quidem aggravat, quidam relevat, solus Christus tollit, 114. Sicut Baptismus ita & Circumcisio lex, arguit omnes in Adam damnationi obnoxios nasci, 305. Quid remanet in homine post peccatum, 184. Egregia casus hominis descriptio, peccati originalis transmissio, mentis infirmitas, 97. *Ps.* 375. Peccati originalis effectus, 470. Per peccatum Adam non corpus solum, sed anima liberata laesa, 402. Que homini remanet post prevaricationem mortalem vitam haurire possunt, eternam conferre non possunt, 184. Pec-

catum originalis periret ad corporis tempus, 13. peccatum Adam non ipse solum nocuit, sed in posterum peccatum cum morte transfudit, 407. Quomodo baptisma originale peccatum translatum quo caret, 332. Ante reconciliationem Christi, nemo nisi peccator & *inquit*, 484. Omnes in peccato nati a soluta aliena esse, & in Christo reascentur, 305. Peccatum originale negant Manichaei, 41. Peccatum originale etiam a nonnullis haeeticis negatur, 135. Peccata originali per Dei iudicium non solvuntur, sed per Dei gratiam tolluntur, cum moriantur resistentes, aut merito regenerationis transierint ex malis ad bona, aut merito originali transierint ex malis ad bona, 404. Dupliciter latellus possunt posteri cum patribus suis tanto antiquioribus peccatis, 114. Omnes sub peccato, & omnibus redemptione sanguinis Christi innocent, 485. Nemo ante reconciliationem que per Christi sanguinem facta est, non peccator est impii, 404. Nemo in hac vita sine peccato, 362. In loco unius hanc supplicium convalescit, *Dimittite nobis debita vestra*, &c. 465. Quomodo verum quod ormo sine peccato sit, & qui quid natus est Deus peccatum non facit, 308.

Peccata membra bipedi hereticorum nemini significant, 308. Et ipse a Christo suscipiuntur, 404. Omnia peccata, quantalibet fuerint, dimitti in baptismo, 308. Peccata amore non timore vitanda, 394. Qui timore non peccat sola ratio est voluntaria, 404. Peccata remittuntur promissa propria solvunt, 343. *Epigr.* 26. Peccata confitendo, non excusando, aut ad necessitatem naturam recurrendo, 165. Quidam peccata doctrina defendunt, & de ceteris defensionibus gloriantur, 404. Peccata sua fidem infestibus deponunt resistunt, 407. *Ps.* 64. Peccata sua divine providentia, non sibi tribuere resistunt, 404. *Ps.* 32. Peccata praeterita quia caetera recogitanda, 307.

Peccatorum nomines qui soleant intelligi: cum illud nec iusti a se existimant alienum, 157. Licet iusti non sint abique peccato, Scitpeccare omnes non levem culpam homines hoc nomines appellare consuevit, 114. Quos Deus omnes peccatores disperdet, nisi perseveraverint in peccatis, 374. Omnis peccator inexcusabilis, 115. Omnis peccator iusto puniendus, quia non Dei, sed suum excusant et voluntatem, 131. Nullus nisi transgressione peccator est: quia etiam quos non condemnat littera, arguit conscientia, 341. Cur Deus laborare hunc peccatores in vili sola, 164. De peccatoribus non est desperandum, 307. 161. *Epigr.* 72.

Pelagii ortus, foci, & error, 169. Pelagius apud Orientalem Episcoporum Concilium damnatus compulsi sui qui dicant, *Gratum Dei secundum merita nostra dari*, 174. Pelagius lenitior seducit, & doctrinae suae postulat aliquos amica praesentat: nam dum erroris suae latius moneat obicit, pluresque ab his daretur, ipsa aorum deformaret, 307. *Ps.* 306. Pelagius vocatur coheret Britannus, 70. *Ps.* 1. Pelagii dogmata, 68. *Ps.* 1.

Pelagius quid fecerit de mortalitate primogenitum hominum, 72. Veri. 3. De peccato originali, 404. Veri. 4. *Ps.* 375. Adam iustitiam non propagationem posteris occidit, 404. Veri. 4. Post hominem, si velit, ad virtutis culmen ascendere, 404. Veri. 11. Quid de baptisimalis effectus, 404. Veri. 24. Omnia ubi offerri gratiam, modo baptisimali vellet, recuperatamque quod sponte peccando amissa erat innocentiam, libertate servavit, 71. Veri. 16.

Pelagii doctrinam quam fecerit Ecclesia rejecerit, 404. Veri. 32. *Ps.* Sedes Apostolica quomodo prima hanc pestem reciderit, 404. Veri. 13. non. Orientales Episcopi, 404. Veri. 44. 57.

43. Synodus Paltina eius erga Pelagium forte benignior, ad errorem tamen damnandum eum adegit, **73.** Verf. **44.** & *seq.* Pelagius fido peccare abnegavit atrox, *ibid.* Verf. **51.** Pelagius illa verba, *De quod jubet, de jube quod vit.* ferre non potuit, **42.** Damnationis fuae timore, gratiam fecundum merita dari damnavit Pelagius, **43.** Pelagii dogmata, **505.** Dogmata Pelagianum, **467.** Pelagiana prava interpretatio loci S. Pauli, *Qui capis in vobis opus bonum*, Philip. **1.6.672.** Eum ipso Apostolo refellitur, *ibid.* Ante multos annos contra ea qua futurum erant Pelagianorum venena antidotum a Cypriano prae- paratum, **45.** Pelagii negat originale peccatum, **470.** Pelagianorum dogmata, **505.**

Pelagianis ab innocentio damnatis, Augustini maxime scientia resistebatur, **170.** Epheso iussit Pelagiani, **79.** Verf. **48.** Pelli et Sicilia, *ibid.* Verf. **65.** Pelagiana haeretic Africanorum prae- fulum ope potissimum debellata, *ibid.* Verf. **72.** Gemius Africanorum Concilium, ubi damnati Pelagiani, eorumque atro omnes discusse, *ibid.* Verf. **73.** Pelagianorum oratio, qua postulavit sic de se iudicare, ut vel in Ecclesiam recipiantur, quoadque docant Semipelagiani docere permittantur, vel etiam illi non secum ferre petantur, **78.** Verf. **136.** Pelagianus haereticus caput, Gratiam fecundum merita dari & si quando gratiam necessariam confectur, meritis eum humane voluntati curvat, **170.** Pelagianus error, si vel in minima sel parte admittatur, erga tota reijctur, **187.** & *seq.* Pelagianorum omnium errorum acquiescentia, & subtilissima, Gratiam fecundum merita dari, **56.** Pelagianorum peius error, gratiam acquiri tum vero subdole confectur, *ibid.* Pelagianorum error, iustus omni peccato carere, **156.** Pelagianus haereticus tria praecepta capitis, **155.** Pelagianorum obiectiones fore nascebantur ex eo quod peccatum originale non confectur, **131.**

Penna animae geminae charitatis profusa, **362.**

Pergrinose quis sit, **135.**

Perfectionis huius vitam semper addendum, **181.** Nihil perfectio postulari potest, quam multiplici in virtute, *ibid.*

Perfectio etiam in hac vita vetustatis labores tolerandi, *ibid.* Perfecti huius quiescentiam fecerunt misericordiam magis optant, quam vindictam **307.** perfectum & imperfectum quomodo se dixerit Apostolus, **315.**

Perpetua & Felicitas martyrium, **186.**

Persecutio prima Neeronis, **180.** Secunda persecutio Domitiani, **180.** Occiditur, *ibid.* Tertia persecutio sub Traiano, **180.** Quarta persecutio, **182.** Quinta persecutio, **186.** Sexta persecutio Maximini, **186.** Septima persecutio sub Decio, *ibid.* Octava persecutio Valeriani, *ibid.* Nona persecutio, **389.** Persecutio extrema in fine mundi, **302.**

Perfectionis vestigia Ecclesia, non exstiterat, **190.** Inter perfectionis munitionibus patientia a Deo petenda, **162.** In perfectionibus quo caveamus, **167.** Perfectionis regum quid praestiterit imitatoribus Christi, **484.** & *seq.* Salva sit a persequendis anima, si eis non consentiatur ad malum: non autem consentiatur, cum Dominus addidit, **221.** Bona persecutio qua, **201.** Viti abhorretur, qui metu perfectionis confectantur impie, ut *idem* intersecrantes, adulescenti idolorum cultum, **228.** Multiplex erat promittens perfectionem, *secundum* exempla lapsum, **266.** Inter perfectionis piorum charitas non frigescit, & a mandatorum Dei exercitatione non deficit, **198.** Christus perfectionem saluorum fratrum & salutem filiorum in se & in suis subiecit, **207.** Christo insertur quod membra eius petuntur, *ibid.* Perfectionis donum Dei, **379.** & *seq.* Misericorditer datur qui-

busdam, iuste non datur aliis, **380.** Perfectionis non datur nisi prudentialiter, **18.** Perfectionis fidei concessa nemo non perferret, **16.** Concessio fidei Dei dono ac infertur in tentationem, *sermo* secundum est qui non tenet usque in finem perfectionem fecerit, *ibid.* Utrum quis acciperet perfectionem licetum est quando videri, **37.** Cur non perferretur perfectionis miseretur Deus, **43.** Perfectionis martyrium difficilior, **11.** Perfectionis qua est donum Dei, est perfectionis usque in finem, **16.** Perfectionis prout in oratione Dominica, **12.** Perfectionem postulant sancti, **16.** Perfectionem donum precibus obtineri potest, sed cum deum fuerit, amitti non potest, **37.** An perfectionis possit amitti, **43.** An ideo perfectionis potest amitti, quia voluntate sua quisque deservit Deum, ut melius deservat, **37.** Perfectionis donum Dei, **16.** **35.** **42.** **62.** Hoc agere iussit Augustinus Cyprianum, **46.** Deum dare perfectionem ad fidem pertinet, **11.** De qua perfectionem iussit Theologus disputare, *ibid.* Perfectionis in bono fieri a Deo semper petenda, **470.** Perfectionis donum Dei, **16.** Perfectionis est Dei donum, **470.** A propeclibus etiam petenda, **16.** Perfectionis est a Deo, **476.** Quid sit, **475.** Perfectionis est tentatione non vincit, **475.** Perfectionis in eo non potest quod non toto corde diligatur, **482.**

Periculis modestia, **185.** Occiditur, **18.**

Petrus moritur, **176.**

Petrus principis discipulus, **405.** Etiam in passione mutabilis, *ibid.* Petri fides ardentissime in tentationibus defecit, nisi per eo Dominus supplicasset, **16.** In Petro demonstratur liberum arbitrium nihil posse sine gratia, *ibid.* Cur permittit petri- culari, *ibid.* Petrus multis lacrymis se accusavit, **476.** Iavit, ut principem suam Ecclesiam, non negationem, sed postulationem imitatorum sequeretur, **131.** Petrus nisi martyrii avidissimum, adeptus iam denotatur victoriam passionis non sine tentatione formidula, **491.** Petri trias negatio, *ibid.* Petri cor non humanis, sed divinis oculis Christus convenit, *ibid.* Fides Petri defecit, nisi Christus pro eo casset, *ibid.* Petrus Apostolus fundata Antiochia Ecclesia Romam venit, ubi praedicat, & perferretur, **170.** Petrus & Paulus in persecutione Neoron occumbunt, **180.**

Petrus XVI. Alexandria Episcopus, **187.** Martyr occumbit, *ibid.*

Petrus Marcellinus Felix Liberius Praefectus Praetori Galliarum & Patricius interfecti & subscriti Arianismo Concilio, **419.** F. Liberius.

Phaenae dissolutio, **136.**

Phaenae & Hippolytus, **172.**

Philagrius Episcopus Concilio Arianismo II. subscrit, **419.**

Philatus X. Antiochia Episcopus, **186.**

Philippopolis in Achaia edificatur, **187.**

Philippus Rex Syriae a Gabinius captus, **177.**

Philippus XXIV. regnat, primus ex Imperatoribus Christianis, **187.** Philippum filium consortium regni facit, *ibid.* Philippus atroxque interfecit, *ibid.*

Philogenus XXI. Episcopus Antiochia, **186.**

Philosophi a consummationis impudicicia abstinere, desideria & concupiscentiam non excludunt, **177.** Philosophos non talem qualis a nobis exigitur castitatem affecisse esse, **178.** In his porrius castitatem, **177.** Perfectum vero ac per- fectum peritatem nec cogitare possunt, *ibid.* & *seq.*

Phineas Sacerdos adulteros interficiens, hoc totius populi charitate fecit, ideo Deo acceptus, **213.** Phineas Fustis Hebraeorum, **172.**

Pho-

Pharisei Rhodum elegerit, 373.
Phocion, a quo Phocionum dogma, moritur, 394. Phocionem Pauli sanctitas heresi adferre vehementer: a quo Phocioniani, 380. Repetari iubeatur in Synodo Nicena, unde credendum eos regulam baptismi non habuisse, 38.
Phocionianorum error de Christi incarnatione, 53.
Pietas vera in quo fides sit, 419. Pietatis officia in hac vita, 319-363. *Epiqr.* 96. Quod amaret ad pietatem non fuisse idoneum cogitare aliquid tamquam ex nobis, 42. Omnes pii despicuntur ab impiis tamquam stulti, quae despectio in ipsos aliquando retorquetur, 325, 327, 347. *Epiqr.* 36.
Pilatus Iulien procurator, 379. Pilatus seditionibus feminis probens 379. Pontii Pilati mors fasces, 384.
Priapus Cretensis vir eloquentissimus, 384.
Prax IX. Roma Episcopos, 381.
Placere Deo ad plenum non potest qui adhuc est in regione mortalium, 328.
Placidia nabit Constantino, 325. Placidia Augusta in Orientem se recipit, 400. Placidia et Valentinianus de Ioanne Victoris, 384. Placidia Augusta moritur, 409.
Plaques Aegypti nec omnes, nec eodem ordine commemoratae in Placida, quo in Moysi, 319.
Place, 375.
Placis multitudinis iumentorum & pecorum nomines significat, 320.
Plinius secundus de Christianis scribit ad Traianum, 383. Eius more apud Vespasianum, 384.
Plinius Gallus primus Roma Rhetoricam Latinam docet, 377.
Plinius Philosophus, 380.
Plinius Romanus et fulminis in eorum adversarios cultus missa orationibus Christianorum militum, ex testimonio Aurelii Imperatoris, 385.
Pompeus Deus convertit ad disciplinam, & humilitatem ad eruditionem, 337.
Poenitentia quomodo in Deo, 319. Poenitentia in Deo, conversio fratrum, 356. Omnia iuvant ad poenitentiam, cum Deus electis per flagella consulat, 318. *Epiqr.* 4. Non est consequens, ut Deus quibus poenitentiam non dedit, teipsum abstergeret, 334.
Poenitentium festo exaltatio, 364.
Polycarpus Roma multis ab heresi convertit, 384. Polycarpi martirium, 38.
Pompeius nascitur, 377. Cn. Pompeius Ierusalem cepit, Iudeosque vestigales Romanorum facit, 384. Pompeius Imperator appetitur, Lusitaniam & alia cepit, 384. Pompeius victus a Caesare, occiditur, 38.
Pompeius Bononiensis, 379.
Pontianus XVII. Roma Episcopus, 386.
Populus quem Deus debet sive Christo, sive cuique Christiano, 369.
M. Porcius C. Stoicus Philosophus, 377.
Porreiter historici, 375.
Possibilitas. Omnem hominem Adam peccante naturalem possibilitatem & innocenciam perdidit, & qua nunc nisi per gratiam non possit fergere, 350. & *seq.*
Possidus Africanus Episcopus, 402. A Glicerio persecutionem passus, 38.
Potentia. Super omnem potentiam exellit omnipotens, 356.
Potentia verbi non solum praedicationis, sed omnibus discipulis versatilis qui possunt arguere errantes data est, 376. Iusto redivo datur peccatoribus potestas quae sanctos persequantur, 369. 386, 318. *Epiqr.* 12. Persecuta omnes Deo subiecta, ha-

man vero alia nulla, 300.

Proces. Publicis precibus feris sexta hebdomada sancta fieri solite per totum orbem ex traditione Apostolica, 351.
Praedestinatio quid sit, 46. Praedestinari neminem ad malum, 423. Praedestinari ex Iudeis, 38.
Praedestinatio & gratia quid differant, 34. Praedestinationis iudicia quam inflexibilia, 40.
Praedestinatio per Apostolos predicata, ab Augustino contra novos hereticos defensae, obedientiam non tollit, 42. A praedicatione fidei & obedientia non prohibet, 44. Sicut ille quem casum futurum esse praedixit Deus, quomodo id incertum habet, agit ut casus sit: ita ille quem casum futurum praedixit, quomodo id incertum habet, non ideo non agit ut casus sit, quoniam Dei dono fit eodit futurum esse quod erit, 46. Praedestinationis doctrina militat praedicationi non est adversa, 42.
Praedestinatio huius fidei, quae contra novos hereticos summa defenditur, nunquam Ecclesiae Christi non habuit, 34. Praedestinationi contradicere vel de praedestinatione dubitare, nimis contentio est, 30. Quia contra praedestinationem obijciuntur, contra praedestinationem possunt obijci, 384. Praedestinatio Dei est apud nos in hac vita incerta est, apud Deum incommutabile, 333. Praedestinatio Dei sicut modo ex illis Dei facti filios diaboli, &c. fecit contra, 384.
Praedestinatio illustrissimum exemplum Carillus Iesus, 37, 38. Praedestinatio in Christo maxime claret, 37. Christi & membrorum eius praedestinatio non ex parvis meritis, 38. Promissio facta Abrahae de fide gentium in eius femine, de praedestinatione Dei facta est, non de nostra voluntate posteritate, 34. Praedestinatio predicanda, 40. Quomodo predicanda, 45. Et quando, 46. Praedestinationis predicanda ratio incommutabile & laepta, 384. Praedestinationis predicanda formulae odiosa & vitiosa, 30. Praedestinatio quomodo cura offensorem predicanda, 384. Non solum praedicatione praedestinationis ab opere saltem non impeditur praedestinatio, verum ad hoc adiuvatur, 45. Non profuit Tyrus posse credere, quia non erant praedestinati: non obfistit Iudaea non posse credere, si fuissent praedestinati, 42. Merito Deum voluisse ut non lateret divina praedestinationis arcana, quoniam in hac vita sumus, 38. *Ps.* 74. Nec praedestinationis nomines sumus predicandum, nec facti nomines veritate praedestinationis infamanda, 319. Falsi opinio vana & falsa, praedestinationis fides certissima, 384.
Praedestinatio certa, 46. Immobiles veritas praedestinationis, 38. De praedestinatione alicuius nihil certi potest ab aliis assereri, 45. Praedestinatio nec libertatem, quae studium orandi tollit, 425. Praedestinatio, 38. Praedestinatio quid, 46. Praedestinatio praesentis internum nomines significat, 42. Praedestinatio & praesentia, 384. & *seq.* Praedestinatio quid, 380. Praedestinationem nullis catholicis Christianis negat, 382. Un difert a fano, 384. Scripturae auctoritate munitur, 384. Praedestinatio non est ex meritis, 467. Ex parvis gratia probatur, 384. patienter ferenda occasione mythen praedestinationis, 60. Praedestinatio quo asseritur ad bonum aut malum, 319. Praedestinatio Dei semper in bono est, 333.
Praedicatio & praedestinatio se invicem non impediunt, 45. Quam praedicationem veritatem obediunt adiuvant, 44. Praedestinatio non negligenda, est Deus dei incrementum, 385. Praedicationis veritas bonis Christi odore, quibus in vitam, quibus in mortem, sive cum loquentibus, sive audientibus, 380. Verbo & opere praedicata, 312.

Pla-

Prædicatores veritatis suber, a quibus vinea Domini secunda-
tur, 302. Prædicatores magis montes, qui de humilitatis
convallibus aqua veritatis emittunt, 308. Prædicatores ve-
ritatis nihil sibi quasi proprium vindicant, nec inter eos sit
discordia, & societas charitatis facit unum & commune
quod proficit, 310. Prædicatores verbi & prædicatores
præbenda necessarii, 310. Cui sunt prædicatores veritatis,
per quos mundo innotescit consuetudo Evangelii, 310. Prædi-
catoribus Evangelii quomodo Christus se adferunt promi-
ssis, 312. Non fecerit prædicatores Evangelii sibi ministrant
non Christo, 305. Omnia devotes Evangelii prædicatores com-
paratur petitorio, nihilominus, & perfert, 308. Christus maxi-
me, 310.

Præbiteri dignitate subiecti Episcopo, 315.

Præscientia Dei voluntas quomodo differant, 315. Præscien-
tia Dei ad bona & mala extenditur quomodo 316. Præscientia
& prædeterminatione differunt, 34. & 316. Prædeterminatio
eodem sunt prædicta, non omnia prædicta sunt etiam præde-
stinata, 316. Præscientia Dei neminem peccare compellit,
ideo iuste ponit peccatum quem peccatum præcivit, 315.
Præscientia Dei non est causa peccatorum prædictorum, 315.
Præfinit Deus beneficium sine quoque non dignatur liberare,
310. Præscientia necessitatem non inducit, etiam falli non pos-
sit, 315. Præscientia Dei non est incerta, nec consilium
mutabile, nec inefficax voluntas, nec falsa promissio, 315.
Præscientia sine prædeterminatione, non sine præscientia præ-
determinatio, 34.

Præsumptio & desperatio metis, 315. Non presumendum cui-
quam de temeritate, 308.

Prævaricator Episcopus Concilio Araciano II. subscipit, 419.
Prævaricatores. Omnes peccatores prævaricatores dicuntur pro-
pter legem datam, 340. Parvuli etiam deputantur pro-
pter originale peccatum, 341.

Præmar rex post Laomedonem, 372.

Præmar Alexandria IV. Episcopus, 380.

Præcipit Episcopus Concilio Araciano II. subscipit, 419.

Præfice & Maximilianus infans vates Montani, 384.

Præfiliatus hereticus, 325. Præfiliatus ad Imperato-
rem provocans, postulat a Maximo cum aliis se asse-
ctis, 325.

Præf & paterius ad opera Dei non ad Deum referenda, 397.

Præf XXXII regnat, 395. Occiditur, 384.

Præf Hispanus martyr pro fide 409.

Præf Sylvius rex Latinorum, 376.

Præfipus tyrannus exstinguitur, 392.

Præfipus Gentium forma, 386.

Præfipus & perseverantia a Deo sunt, 394. Præfipus in iusti-
tia a Deo procedit, 313. Sunt tam sublimis iustificationes,
ut hi qui exierit non sunt, poterit ad eam humanam infirmi-
tatem non posse pervenire, 310. In bono semper proficiendum,
310. & 312. Epigr. 105. Quisque proficit sicut Deus do-
nat, 421. Mera proficiens cordis actum dirigit quo perveni-
re desiderat proficiendum attentione viget, 347.

Præfipus. Multa profunda misteriorum huius vite, 351. Hoc
sentient & de his clamant ad Deum qui perfecti sunt, his
demonstrant qui his delectantur, 310. & 312.

Præfipus Atheniensis scholam deserit, 393.

Præfipus, id est, anticipatio, in Scripturis, 313.

Promissiones Dei bene suntque quod mandatum ejus consequitur,
nec frustra sperare peccatum fuit, qui ignorat alie-
na, 373. Substantia spei nostra Christus, 310. Frustran-
tum promissionem Dei, Christus, 342. Dei promissionum

secura expectatio, quia quo promittit, ipse facit, 345.
Epigr. 45.

Prophetæ Gad, Nathan, Adaph, 371. Prophetæ Abdiel, Jona-
sæ, Michæ, 376. Prophetæ Achab, Samson, Jeremias,
Aharas, qui & Adab, & Anan, 376. Prophetæ etiam ad a-
lias gentes prout Israeliticam quædam, 433. & 440. Prophetæ
mythia futura novaverunt, 386.

Prophetia lucerna erat in tenebris ambulationibus, 376. Prophe-
tia auctoritas non humana est, sed divina, 360. Prophetia
David aliter intelligi, quam ab Apostolis fuit intellecta non
possunt, 360. Prophetiarum imperfectionem certum, 360. De
hoc non dubitandum quod illic historia facta præterierit,
propheta non tacuit, 315. & 315. Libera est prophetia lan-
guage a lege narrationis historice, 315.

Propitium. Quod Dei propitium admittant quidam Semipe-
lagiani, & Cassiani sententia de proposito Dei circa salutem
hominum, quos gratia Dei donum aliquatenus prævenit do-
cet, 318. Omnes a Deo vocati debent, 310.

Propter Augustinus facie ignota, animo comperto & fervore;
1. Propter ex doctrina Augustini Semipelagianis restitit, 32.
& 34. Quæstiones proponit, quibus vult respondere, 2. Pro-
pter vir moribus, eloquio & studio clarus, 36. Dignus anti-
cipat Augustini iudicium, 310. Propter meliora in posterum ad
Augustini contradicentibus sperat, 37. Quo Dei consilio finan-
tur diutius errare, 310. Propter tempore multas gentes per-
munt gratia participare, alia nullum odorem boni istius atti-
gerant. 40. Eundem aut alium, cum jam scriptum ejus ter-
pere dicerent, suspitionibus coarct, ipse egragium & san-
cto Doctore reformationem promittit, 312. Propter fane ob-
judicialibus calumniis & malevolis & invidis palam tradita,
310. Haec cum simpliciter anathematice subscriptione refutet
posset, fufiori sensus sui & fidei quam ex Apostolicis fidei
auctoritate defendebat expositionem, eorum mendacem confutavit,
310. Propter excerptis præbiteriorum Genevalem sustinuit,
ex ipse libri unde illa doctra fuerant, 310. Propter & Hilar-
ium calumnias præbiteriorum quorundam fulgati ad Aposto-
licam sedem recurrunt, 344. Propter collationem auctori
restituit, 365.

Propteritatis & adveniens anime diversus in bono & malo,
388. 346. Epigr. 45. Amas deceptionem suam, & gaudens
falsis prosperitatibus facili, vultis periculum demergete infer-
ni, 338.

Propterit Dei super populum Israel videbatur dicere gentilibus,
Nolite tangere Christum meum, &c. hoc agnosce Deo in cordi-
bus alienigenarum ut stetit Dei essent illi, 311.

Providentia. Exempla providentia Dei erga homines ante legem,
410. & 395. Exempla providentia Dei in lege, 410.
& 413. Lex naturalis omnibus locuta, 310. & 410. Non in
sola gente Israelitica efficitur providentia Dei, 310. & 410.
Providentia Dei quædam hominum imperit, 415. & 410. ad
Providentia Dei nec populum Israel sub dero regis Egypti
servitute reliquit, 410. & 410. Providentia Dei cum sit
incommutabilis, mutabilis creatura varie subvertit, & ad medi-
cinam eodem manens mutat præcepta linguæque, 315.

Providentia Dei erga omnes nationes, 410. & 395. Providentia
Dei ab æterno omnia simul continet, 310. 346. Epigr. 45.
Deo providentiam viganus scipios in sortem fararum reli-
quit, 410. & 395. Natura sui & promissionem Chris-
ti oblii, &c. Deus omnibus animantibus præstat alimentum;
sed hominibus non terrenum tantum, sed & spiritalem ci-
bum; quem hi accipiunt qui desiderant, 373. Omnia Dei pro-
videntia & bonitate substant, 368. Curis temporum & fi-
derum

eorum habili argumentum est Dei providentia, [415](#). *V. 735*.
Deo nec potestas deest nec voluntas providendi homini, [418](#).
V. 195. Quaestiones solvitur contra providentiam Dei invi-
dissime resolvuntur, si intelligatur uter praesentia vix in-
aqualitates, nec a iustitia misericordiam, nec a misericordia
absque iudicio, [501](#).

Pruius significat caeleste beneficium, quo concupiscentia marce-
scent, [438](#).

Palatium coram Anglie est spiritualiter pōdēre, [460](#).

Palam [454](#) & 505. consensit, ut in uno commenderetur populus
Dei in ecclesie, in illo in his qui amaraverunt, sed conver-
si venient precantur, [512](#).

Plaliterium decachordum decem precepta legis, [466](#). plaliterii &
cithara differunt, & significationes, [517](#).

Pseudo synodus Seleucia, [489](#). Pseudo-synodus Ariminensis,
ibid.

Prolemaus Lagi filius primus potius regno Alexandrinorum,
[473](#). Judam capit, & Judam captivum adducit, *ibid*.

Prolemaus Philadelphus, [476](#). Judam liberos dimittit, & Scri-
pturas per sex interpretes transferri curat, *ibid*. Bibliotheca
empiricam sibi comparat, *ibid*.

Prolemaus Evergetes, [476](#).

Prolemaus Philopator regnet, *ibid*.

Prolemaus Epiphaneus, *ibid*. Judam capit, *ibid*.

Prolemaus Philometor, *ibid*. Prolemaus iudicante Judas Sama-
ritas de templo cotrauentem vincunt, *ibid*.

Prolemaus Phylion, qui & Soter, [477](#).

Prolemaus Alexander, *ibid*.

Prolemaus Cleopatra filius, *ibid*.

Prolemaus Dionysus, *ibid*.

Furorem nomine non utas infanciam, sed animorum humi-
litas compellatur, [525](#).

Papilli & orphani & vidua quorum Deus adiutor, [525](#). Anima
que in temporibus non fuit, sed mundi illius peregrina est,
merito papilla appellatur & vidua, [525](#).

Puritas enim ab invitis non amittitur, utiam corpore oppre-
so, [530](#). *V. 147*. *Epigr. 11*.

Pythagoras Philosophus, [575](#).

Q

Quadragesima discipulorum Apostolorum Apologia noster, [585](#).
Quaerere. Tum recte quaeritur Deus, si non per ipsum a-
lle, sed per omnia ille quaeratur, [591](#).

Quiri. Impie queruli puniendi, [595](#).

Quae huius temporis quo pretio comparanda, [599](#).

Quarantiduum thesauri claret, [598](#).

Quemadmodum Angulus appellatur, mox occiditur, [598](#).

Quintus Scythianus Episcopus & martyr, [599](#).

R

Radagaisus superatus & captes, [595](#).

Rapsum Enoch & Elias mortis metum & spem resurrectionis
docuit, [611](#). *V. 123*.

Reflexio quis, [620](#). *et seq.* Reflexio corde de preceptis Dei est con-

suetudinis non queritur, nec varietate rerum tempora-
rium deprecatur, [345](#). *Epigr. 35*. Deus dat recta sapere
& velle, [462](#).

Reges & potentes mundi nisi Deum timeant, quem timebunt?
[576](#). Aliquo modo tamen predicatione Evangelii vincuntur,
ibid.

Regnum Dei omnia periculis creaturae, quia diversorum ipse
est auctor & dominus: regnum Dei specialius nominatur in-
visibilia bona, quae ex decore visibilium intelligitur quon-
tum excellent, [577](#). Quod Dei regnum expellatur, *ibid*. Re-
gnum Christi ut hominis incipit u Christianis, & non ha-
bet finem, [578](#). Incipit ab Jerusalem, *ibid*. Regnum Chri-
sti quotidie fieri videmus, *ibid*. Regnum caelorum consistit in
mores ingressus bonos, donare gratis, & velle stultos, me-
rente requirit, [600](#).

Regni Alexandrinorum initium, [575](#).

Relapsi non poeantur propter remissa sibi peccata, sed propter
postrema, [577](#). Ritepti & sine correctione deficientes, non
necessitatem perveniendi habuerunt, quia praedestinati non sunt;
sed ideo praedestinati non sunt, quia tales futuri praesentis
sunt, [578](#). Quod ante quoniam advenit ab hac vite non abierit,
ad occulta sed iuxta Dei iudicia referendum, *ibid*.

Reliquia primi status. Si quid homini superest ex pristini status
reliquia, falso id putat sanum, atque hinc solum superbi-
di materiam eripit, [579](#). *V. 86*. Neque ex illis reliquiis ad
veram vitam unquam pervenit potest, [580](#). *V. 86*.

Remissionem peccatorum petens displicet sibi, [581](#).

Remissum fides adoretur, & cultus solus ac lumen magna poma
vincantur in Israelitis, [581](#). *V. 87*.

Reprobatio ex praescriptis demeritis, [581](#).

Reprobi sunt qui verum quod credunt non loquuntur, aut qui
verum quod loquuntur non credunt, [582](#).

Requis Dei & nostra qua fit, [581](#). Dei requies qua utilitate in-
diget bono, *ibid*. Requies animae in hac vita qua fit, [582](#).
Epigr. 16. Requies longa brevi laboris merces, [582](#).
V. 88.

Respondere. Quomodo respondendum calumniose interroganti-
bus, & non veritatem dicere, sed credentium corda turbare
volentibus, [583](#).

Resurrectionis Christi spei nostrum fundamentum, [583](#). Resurrectio
Christi non creditur aut intellecta, [587](#). Resurrectio etiam re-
generationis nuncupatur, [587](#).

Retributiones Dei non secundum merita hominis sunt, [584](#).
Retributiones quatuor, quarum deus ad iustitiam pertinet,
tertia ad misericordiam, quarum Deo necit, primitus vero
necessaria tertia, qua bona pro malis retribuit Deus, [585](#).
Epigr. 16. Tempore retributionis desiderio suo praevincit,
qui promissa Dei eligenter exponit, [586](#).

Rex est qui corpori suo sit imperare, [586](#). Rex peccati in a-
quo perit, [587](#).

Rhodus concussa, Colossus ruit, [586](#).

Roham quot annos regnavit, [587](#).

Roma, Imperii Romani amplius Ecclesiae servit [587](#). *Epigr. 16*.
Arx religio, & principatum habet sacerdotum, [588](#).
Romana sedes approbando Concilia aliarum Diocesis quid
testatur, [589](#). Roma annis millefima, [589](#). Roma cap-
ta a Vandalis, [589](#). Romana urbis captivitas a Græcico
aer, [589](#).

Romani Gothos superant, [589](#). Romani Carthaginenses navali
certamina superant, & eorum Lybia urbes capiet, [589](#).
Romani regni latitudo ad Ecclesiae distentionem diffusa
Deo, [589](#). E.6 Ecclesia iam laeta patet, [589](#).

Reu-

Abbas Romam condidit, [276](#).

Raris defensoris superae gratia significatio, qua sanctorum oratione meritorum, [273](#).

Prosperus Episcopus ad Rufinum, [73](#). Rufinus pro salute Prosperi sollicitus, [144](#).

S

Sabbati observatio bonis operibus intendere, nec de his in se, sed in Deo gloriari, [310](#). Sabbatum bonum quid sit, [324](#). *Epigr.* [86](#). Verum Sabbatum quomodo observetur, [326](#).

Sabbellus, & eius error, [184](#).

Sabbelliani quare dicantur Petropollitani, [144](#).

Sacerdotum benedictio super fideles, [51](#).

Sacramentorum indigna perceptio vix nocet, [138](#). *Epigram.* [72](#).

Sacrificium. Vix sacrificii nomine Ecclesiam catholicam laicos non esse, [285](#).

Sacerdos Nebemorum, [172](#).

Seculum praeterit non in comparatione futuri, [343](#). *Seculum* hoc non corpore, sed corde significandum, [39](#). Tempus huius saeculi non, per quam dat locum poenitentiae misericordia Dei, dies iudicii vana erit quae declarabitur quid quisque meretur, non. Velare de hoc saeculo deum Dei, [363](#).

Salomon regem, templum aedificat, [173](#). *Salomon* cadente, qui per ipsum diffusa sunt non sunt delecta, quia hoc Spiritus-sanctus erat locus, [207](#).

Salus a Deo sola bene expectetur, qui ea non indiget, [378](#). Nemo unquam salvatus sine fide iuramentis, [436](#). *Ps.* [472](#). Nemo nisi per Christum salvatus, [497](#). Quomodo Deus factus sit salus alicuius, [530](#). Salus animam facit ut usque ad mortem pro virtutis curatore, [618](#). Salus animae per quos gradum facta sit, [826](#). Nemo salvatur, nisi per gratiam Christi, [32](#). Multis salus desperanda, [377](#). Nemo enim, nisi Deo misereatur, salvari post peccatum, cum nemo nisi eo adjuvante salvari possit ante peccatum, [116](#). Nemo perit qui peius non debet, sed omnes ab aeterno electi salvi sunt, [423](#). Ad salutem necessarii vel declinare peccatum, vel agere poenitentiam, [300](#). *Ps.* [146](#). De salute omnium quid apertum, quid clausum, [486](#). Deum velle omnes salvos fieri certum, [477](#). Car autem non omnes salvari non oportet inquiri, [144](#).

Deus omnes salvat, fecit, & conditione homines salvere non negavit, [411](#). *Ps.* [411](#). Quomodo dicitur Deus velle omnes salvos fieri, [35](#). Malum voluntatem habentem, quamvis salvi esse velint, seisi esse non possunt, nec tamen hoc malum voluntas est Dei voluntate est, [113](#).

Salustius historicus nascitur, [378. *Salustius* moritur, \[378\]\(#\).](#)

Samaris a Joanne Hieronimo deservit, ab Herode insauritur, & Sabasta nominatur, [170](#).

Samariae, cultus exprimit hoc nomen, [374](#).

Samariae, Romanis subjugata, [375](#).

Samson, [172](#).

Samson, [144](#).

Santi ante Christum Internationem desiderabant sancti post Christum manifestationem & indicium concepissent, [378](#). [336](#).

Santi ubi operum suorum suis meritis viaderent, sed misericordia Dei & gratia, [365](#). A Deo sanctorem honor, & ipse eos exaltat, [376](#). *Vicinia sanctorum* opus Dei habitantia J. Profer. Tum. [1](#).

in sanctis, [475](#). Sanctorum omnium gloria, ut necesse manifeste subiciatur Deo, & divina legibus, [276](#). Sancti omnes iidem, quibus nos, subiecti tentationibus: quomodo eas vincant, [416](#). *Ps.* [606](#). Deus cum possit prodare sanctis, ut in eis adversarii non habere potestatem, mirabilis tribuit, ut omnem superent potestatem, [467](#). Sanctorum officia confisio, quod tribulationes non immerito patiuntur, [340](#). Sancti sit in dispari claritate per gradum, [340](#). *Ps.* [340](#). Sancti omnia in eternum Deo referunt, [344](#). In cordibus sanctorum edificatur aeternum Dei templum cum compage Angelorum, [337](#).

Sanguis Christi precium totius mundi, [75](#). Qui ejus extraxerit, [144](#).

Sapientia quid desiderandum, [275](#).

Sapientia & pietas & reliqua spiritalia divitia sunt a Deo, [473](#). *Ps.* [340](#). Sapientia vera nosse & diligere Deum, a timore incipit, [340](#). Sapientia quondam in infidelibus, ex matre a Deo condita reliquit, [484](#). Sapientia mundi carnalis a vera sapientia destruitur, [304](#). Sapientia est a Deo, [473](#). Homines non per sapientiam huius mundi, sed per doctorem Dei ad salutem sapientie Dei pervenire probatur, [484](#). In pace quaerenda sapientia, [304](#). *Epigr.* [37](#).

Sapientia persequitur in Christianis, [173](#).

Saul primus rex Hebraeorum, [172](#).

Scandalum. Omne scandalum, cum sit in confusione deitatis videtur, aut ab Ecclesiae unitate diffunditur, [346](#).

Schismatici unitatem Ecclesiae deferentes notantur, [343](#). Non est vere scientia boni, nisi ad hoc cognoscatur ut agatur, [327](#). [328](#). *Epigr.* [86](#). Postrema scientia mali est maius esse, & pessima ignorantia boni bonum non esse, [393](#). Scientia qualiter ex naturae operibus nascitur, vel ex legis doctrinae veridicatione nascitur, non potest preiudicare ut quod facientes moveamus, etiam facere diligamus, [484](#). Scientia & amor boni ex Dei dono, [374](#). Scientiam boni Adam peccando perdidit, quia perdidit bonam conscientiam, [140](#). De scientia non gloriamur, [306](#). Scientia & opera Dei alicui volentius, [374](#).

Scripturae caelum, cuius auctoritas quod firmamentum in Ecclesia posita, & per totum orbem extensa, [306](#). Scripturarum intelligentia humilitate promerenda & bonis operibus, [373](#). Scripturarum obscuritas ad quid utilis, [309](#). [310](#). *Epigr.* [70](#). Scripturae obducentes iniquitatem mundana non obscurant, [324](#). Scripturae organa olimin Jerusalem, [330](#). Scripturarum obscuritas ad quid utilis, [373](#). Scripturas reprehendentes & contemnentes propter obscuritatem, in illis oculi manent, [144](#). Scripturae non non levat, nisi deferant ad nos, [304](#). Sicut in Scriptura non [304](#) aliter dicitur, quam alia sunt, intelligi debet prophetia, ubi non constat historia, [346](#).

Sebastiana Comes ad Africam transiens, Geisericas & Siciliam infestatione cessare cepit, [401](#). Geisericus nimium conditus misere perit, [144](#).

Secreta Dei patienter ignoranda: nec quia clausi nequeant penetrari, praevidendum resecratorum intolerant, [481](#).

Securitas perversa periculum, ordinata soliditatem utilitas, [326](#).

Seditio Ierobabylonia anni ubi 1400. Judaei perierunt, [172](#).

Selenus plurimas urbes condidit, [376](#). *Judeam* honorat, [144](#).

Babylonem abstinuit, [144](#).

Sem posteros recitavit, [371](#).

Semen fervorem Dei opus iustitiae, [104](#). Qui sicut semen Abraham, [306](#).

Semina christianitatem fructum edificantis adolefcunt, [481](#). Comp-

- ratione res firmatur, *ibid.* Semina virtutum naturalia originali peccato overtoit, *136.*
- Semipelagiani* periculis saltem, quia Pelagium damnare videntur dum fatentur originale peccatum, baptismi quoque necessitatem, etiam ratione parvulorum, *ut* & peccata solvantur, *105. P. 817.* Sed cum Pelagii capient, cum eius naturam suis viribus ad bonum fieri posse, quomodocumque aut peccatum, quasi originali peccato laeta non fuerit, *de. ibid.*
- Semipelagiani* Enclitiam fallentem virtutis specie, *76. P. 130.* Semipelagianorum error, affectum bene volendi homini naturaliter esse, et male volendi, *ibid. P. 136.* Illos a Pelagianis non discrepare, adeoque publice pacem cum illis latere debere, *ibid. P. 133.* Inducuntur Pelagii verba quodam Semipelagianis interpolantes, ut in gentem reciperetur ab eis, cum iporum probent fecerunt, *ibid.* Quibus fides non annuitur, non lucina autem per viam operis, aptos non fuisse quibus deo salutis conferretur, *ib. P. 137.* Qui hoc dicunt in duas Pelagii haereticas incidere, naturam hominem non esse infirmam, & gratiam secundum meritum dari, *ibid. P. 136.* De concitate Dei erga omnium gentem, *ib. P. 135.* Non omnes salvari & ad fidem venire, licet quidvis velit Deus implere, *ibid.* Refellit Semipel. hoc libero arbitrio tribuere, quod alii volunt salvari, alii nolent, *ibid. P. 137.* Exemplis probat gratia & virtute Dei omni tempore coecleris tota peccatorem, *ibid. P. 133.*
- Semipelagiani* fide fatentur hominem per se nec iudicium nec salutem consequi posse aut perferre: sed contradicunt vocari Deo efficii propria libertate, cuius ille concitus sequitur & perficitur, *ib. P. 135.* Confutatur: Dogmate isto eveni veram Christi gratiam, quia serie extra animam hominis constituitur, quod corde iustum pulset tantum, non speriat, *ib. P. 135.* Hoc pacto gratiam proprie non agere, sed liberum arbitrium, probat exemplo eorum qui ingratum aut audient, *ibid. P. 137.* Contra vero gratia seclit voluntatem quo vult omnipotentissima virtute, nec alium eam remota obstatum, *ibid. P. 136.* Non ministrum qui predicando extrinsecum plantat nec rigat aliquid esse, sed Deus qui dat ista incrementum, *ibid. P. 136.* Admirabile gratia effectus in mentibus humane, *ibid. P. 137.* Bone volendi affectus quo ad Deum cor accendit, nec hominem homini, nec vilium soli, neque per naturalem sapientiam dare posse, *ib. P. 137.* Eorumdem de pervertentis dono sententia, 13. Nolent de fide distem, *Quid habes quod non percipis, ibid.* Diffinitionem gratia quo nunc datur, ab ea qua Adamo innocentia data est non admittit, *ib. P. 136.* In qua primo homine diffare vident omnium naturam, *ibid.* De fide esse numerum predicationum nesciant, *ibid.* Quam fensum horum errorum, *Qui omnes homines ante salutem fieri reijciunt, quomodo admittent, ibid.*
- Semipelagiani* Catholico nomine gloriantur, *130.* Damna huiusmodi fessibus infestis, *ibid.* Gratia doctores de excessu accendit, *ibid.* Sedis Apostolica se decern sequi professatur, *ibid.* Objectioni Semipel. Hac predicatione gratia liberum suffert arbitrium: neque potius aut praeiudicium illi debet, si natura fide dimissa nonnulla mala velit; bona autem opera non nobis, sed gratia adscribi debent, *ib. P. 135.* Eos sic rationari cum Pelagii: eo quod pariter cum illo totius naturae in primo homine casum res vera non agnoscat, *ib. P. 137.* A Semipelagianis vocem tenet damna Pelagianis, cum fessibilissimum illius haereticum verumque retineat, *105. P.*
- Ser.* Enclitiam in Pelagianis est Enclitiam haereticam in Semipelagianis reviviscere capite, *72. P. 136.* Objectioni Semipel. Si gratis ad bona agendum omnino necessaria est, neque non omnibus datur, peccati non fore quibus boni perveniri data non fuerit, *ib. P. 136.* Hoc argumentum negari potest originale: quo solo rei homines digni sunt morte, est propria non adiacent, *ibid. P. 136.* Pelagianorum quod semipelagiani quid dogmatur Pelagianorum fecerunt, *95.* Reliquis Semipelagianorum, quid ex in retineant, *ib.* Originale peccatum asserunt, *ibid.* Auctoritates Scripturarum, quibus obstant Semipelagianis, *77.* Si dogmata Pelagianae evet non audient Semipelagianis, fessum etiam errores abjicere debere, *ib. P. 135.* Et fessit naturam in voluntatem, ut nunquam per liberum arbitrium confingere possit ad faciendam iustitiam, *ibid. P. 136.* Eos, si hac confiteri consent, Pelagianis pacem negare non posse, qualescumque res vera consentiant, *ib. P. 136.* Verba enim fidei discrepare, dum coguntur dicere, peccato Adam corpus nostrum morti obnoxium fessum, in peccato animam peccato vitiam: quod est iniustitiam Deo adscribere, & hominem peccati absolvere, *ibid. P. 136.* Injustum vero non esse Deum: quoniam ex Apostolo omnes in uno ceciderunt, nec potest vltus ad vitam resurgere possit, nisi Christi gratia, nec quidem iusti qui fuerunt ante Christum, *ibid. P. 136.*
- Serapionis* vir doctus, *137.*
- Servatus* a Romano iudicium, & cur fide disti, *174.*
- Sensum corporis non una est sensus circa corpore, innotiora vero animam vult mens attingit, *118.*
- Sensu tentatio colorum, *146.* Sena germen intell, *139.*
- Sepius* pro semper, *146.*
- Sepuaginta* hebdomadarum Danielis latinitas & Euse, *171.*
- Sepius* magnum, ubi omnes auctores sunt, superbia committenda causa laetari possit, *137.*
- Seripturae non sumptuosa possit, sed vltis nocet, *130.*
- Serapion* VIII. Antiochenus Episcopus, *136.*
- Servus* Graecis Adriano pro Christianis scribit, *133.*
- Servi Dei extra Ecclesiam non sunt, etiam qui se Martyres dicunt, *132.* Magna dignitas & beatitudo esse Dei servum, *133.*
- Servitus Dei vere libertas, *105. 130. Epigr. 8.* Servitute nomen & conditio ex ea pa, non ex natura, *130.* Melior qui servit homini, quam qui cupiditati, *ibid.*
- Servus* Romanorum rex, *175.*
- Servus* Africanus, *100.* A Gellio persecutionem patitur pro fide, *ibid.*
- Servus* XV II. regnat, & vult orationes, Persecutionem de cognominari iudis, *135.* Severi victoris de Iudaea *ib.* a quibus se cognominari vultis, *ibid.* Severus moritur, *136.*
- Severus* contra Maximinum pugna occidit, *130.*
- Sever* Albanus Sylvius Latin. rex, *172.*
- Sidera. Non homo sideribus subdit, sed aliquando fessis hominibus sidera fessis subdit, ut Iosue & Eliu, *118. P. 670.* Vult & vult traditionibus alium humanorum ex sideribus datur, *ibid. P. 670.*
- Sigismundus* belli contra Bonifacium dux fessis post Sinecem, *100.*
- Signa divinitatis Christi in morte eius, & resurrectionis ipsius, *111. P. 135.*
- Signum in calce, *100.*
- Sigisfridus* XXXI. Romanus Episcopus, *130.*

Simon Jacobus succedit, 380. Simon Jerofolymorum Episcopus crucifigitur, 406.

Simon Onis filius, 376. Simon Onis filius Judaeorum Pontificis, 404.

Simon Joannas frater Sacerdos Judaeorum, 404. Simplicitas Mediolanensis Ecclesiae Episcopus, 40. Ambrosii in Episcopatum Mediolanensem successit, 30.

Simulacrum est omne falsum dogma, 127. Simulatio virtutis duplex laqueus, 104.

Smectes Gultionem & Marcitum dolo perimit, 400. Ipse poetas & Basilium occidit, 404.

Sion specula, Ecclesia futura prolapsa, non profusa diligen, 304. Sion in toto mundo est sanctorum omnium corpus, 340.

Socrus condita, 274. Socrus XXXVI. Roma Episcopus, 306.

Socrus philosophus, 172. Socrus ipse inter philosophos gentiles turba de se confusus, 130.

Sol Christus, Iana Ecclesia, 346. Sol fidelium cordium sapientia, Iana scientia, bellis ceteris charitatem munera, 318.

Sophistes elare, 379. Sophistes propheta, 170.

Spes XI. Episcopus Roma, 304. Spes in solo Deo, 330. Spes data a Deo etiam in ultimo profunda iacent, 329. Indulgendum peccato cum spe & laude debet curare, 313. Spes in Deum hinc firmata, quod omne bonum ab alio bonitate manet, 340. Spes nostra perpetua & aqua in finem vitam esse debet, 333. Nulla re terrena aut obscurata, debet fortiter custodienda, 404. Spes in Deum in tribulationibus roborat, 307. Nihil sperandum post corpus quod non fuerit comparatum in corpore, 327. Roma spei homo, 30.

Spiritalis in Ecclesia sunt angeli, cum sunt predicatorum vocatione, 300. Idem etiam sunt ignis, cum ferant spiritus, & alios accendunt, 404. Spiritales animae iam in montibus, 306. Spiritualium esse intelligere mandata Dei, 329. Etiam sub gratia homo spiritualis pugnat, 30.

Spiritus sanctus auctor omnis boni, 472. Spiritus sanctus Pater debet vitam procedere de Filio, sicut procedit & de ipso, 313. Spiritus sanctus quo sensu interpretet pro nobis & clamet, 404. Pater, 30. Spiritus sanctus natus omnem Ecclesiam penetra, usque ad infima membra descendens, 154. Spiritus sanctus quomodo non loquatur a seorsipso, sed quocumque audierit loquatur, 303. Spiritus sanctus acceptus etiam hoc agit, ut largitus accipere quatur, 333. Spiritus sanctus in ignis lingua dicitur, 309. Spiritus sanctus omnes sanctos regit, quolibet tempore, 404. Etiam ante Diluvium, unde hi dicit Filii Dei, 404.

Spiritus qui Deus habet eumque boni, non tam bellis culti, quam sancti qui in Ecclesia Dei bonae conversationis exemplo respiciunt, 373. Haec Deus nomen in aeternam praesentis gloriam, & nominatum advocatus, 404.

Spurthas XXII. Roma Episcopus, 307. Spurthas Domini confiteri non possit, nisi qui gustaverit, 314.

Superbi Christi sanguis quid significet, 390. 354. Epigram. 76.

Superbi gratiam non requirunt, & non de Deo, sed de se sibi placere volunt, 341. Superbi iustos se videri volunt, & peccatorum confessionem reliquant, 346. Omnia agunt ut bonos seducant, 404. Superbi quam graviter caecus, 304. Quam difficile refurgit, 308. Tunc corpus diaboli haurit superbi,

346. Doctrina Evangelica nec superbus vult non affe, nec de fide, 307. Superbi in peccatum, etiam illa qui in eis videtur laudanda veritatem, 306.

Superbi Deo semper odiosi, 374. Superbi in recte falsis cavenda, 346. 380. Epigr. 40. Superbi de sana granditudo profuturi, non sicut homines ambulare per artem aliam, & intrare per angustam portam, 335. De superbia & humilitate, 334. Primi homines per superbiis lapsum, 374. Superbi primum & ultimum hominis exitum, 315. 330. Epigr. 86. Superbi & angelis & hominibus prima causa labendi, 346. Superbi humanam aggerunt Apollonem, sibi loco, Quid enim habet quod non accipit, 30.

Superbi plures gradus, prius eorum qui spem suam non in Deo, sed in se constitunt, 304. Haec sunt discipuli superbia, 404. Iuda primum hominem deiecit, 404. Superbi congruenter avaritia nominantur, 404. Utique ex perverbo ipsi doctorum Dei nascitur, 404. Superbi in ultionibus maxime cavenda, 404. Superbi fomes insidiae, nec. Omnis boni opera per superbiis destrui, 404. Ex bonis operibus superbi, 374. Diaboli quibus non possit persuadere aliorum amorem, immitit laudem cupiditatem, 374. Superbi alicui humilitate & charitate, quae se invicem compellunt, excidit, 376. Superbi amor excellentis proprii, 373. Nulla pure superbiis nocetior, quam de bonis operibus statio, 307.

Superbi qui habent, 380. Superbi perperbiis non eroga aliorum retentor est, 404. & 316. Epigr. 72.

Supplentur qui relicto bono proposito, in imitationem transt impiorum, 344.

Serum cordis. Gratia agamus Domino Deo nostro. Dignum, & iustum est, 40.

Susanna Rex Aegypti templum expulsi, 172. Susanna air Illustris Concilio Arafiano II. interfecti & fobscripti, 413.

Sylvius Kne filius posthumes, a quo reges Latiorum Syllii appellati, 473.

Synaxis meritis ex orationum atque Philomachematis, 156. Syria in ditionem Romanam transt, 377.

T

T. Altercatum Dei si qui non sua quere, sed qui Iesu Christi, qui autem sunt Iesu Christi totius corporis bona sunt, 379. Tabernaculum Dei si qui Ecclesiae consuevit, & corpori Christi per spiritum charitatis unitur, 404.

Tacitus XXX. regat, 380. Occidit, 404. Tacitum spiritualium periculum, 312. 383. 384. Epigr. 30. Talenta data secundum propriam & naturalem cuiusque pusillitatem, non secundum propriam meritis, 404.

Tarquinus Priscus rex Romanorum, 174. Tarquinus Superbus rex Romanorum, 175. Tarquinius hareticus, a quo Eusebius, 304.

Telaphorus VII. Roma Episcopus, 307. Templum Ierofolymitanum quod annos dixerit a prima edificatione, 300. Templi commotione & vocis in templo audite, 174. Deus templum sibi condit in omni terra, 40. V. 312. Templum Gentilium subvertit, 391.

Temporales qui usque in finem in obedientia non perseverant, 30.

Temporalia tribulationem affertant sperant aeterna, 561. Hunc Deus exaudiat cito, & vivificet, *ibid.* Cur Deus temporalia hunc populo suo olim praeferat, & nunc etiam praefert aliquando, 573. Quia rerum temporalium usus esse debeat, 416. *V. doo.*

Tempus, motus creatura: frustra ante creatorem queritur, 371. Omne tempus a Deo dispositum, qui tempore subditus non est, 323. Que tempora Deus elegit ad manifestandum Dei gratiam, qui in omnino gratiam salutem disponebat, 424. Tempus miserandi Deo tempus incarnationis Christi, 425.

Tenebra adventus, 465. Deo auxiliante lumen sunt & delicta, *ibid.* Tenebrae quoque metenda, 419.

Tentatio duplex, omnia & utilia, 27. Tentari & in tentationem non inferri non est malum, immo etiam bonum est, *ibid.* Non inferri in tentationem ex dono Dei est, *ibid.* Hujus vitae tentationibus eripi magnum Dei beneficium, 46. Tentatio Christi aedilio Christiani, 456. Homini non expedit contra diabolum suae profectione conficere, 461. Optime quibusque infideli tentatore, 274. & *seq.* Hoc praestat Dei protectio, ut in fide & charitate nulla tentatione superetur, 161. Tentationum utilitas, 454. In Ecclesia tentationes, tribulationes & liberationes, 345. Quotum tentationum periculis liberandi qui perveniunt ad perfectam pacem, 316. Prima tentatio ignorantia veritatis a qua oculus deducitur ad viam fidei, *ibid.* Secunda cupiditatem diffinitionem, de qua liberatur per facultatem ad recte agendum a gratia danti, *ibid.* Tertia tentatio verbi Dei, 317. Quarta tentatio praesentium propria, *ibid.*

Tertius Vero nascitur, 372. Graecum litteras dicit, *ibid.* Tertius Commodianus scriptor moritur, 376.

Terra fundata super aquas, quia aqua supereminet, mystice vero Ecclesia super baptismum fundata; Ita ut ab aqua tota aeterni templi structura confurgat, 125. Terra desiderabilis, quam pro milio habuisse cupuerat Iherusalem, aeterna & celestis, 111. Terra quomodo fundata super stabilitatem suam, 307. Terra nomine aliquando appellatur qua vicina sunt terra, 375.

Terminatus, 123. 377.

Terribilis Dei & ipsa laudis honore sunt plena, 370.

Testamentum. Manichaei vetus Testamentum non recipiant, novum corruptum esse efferunt, 41. Per veteris Testamenti imaginem confirmata est promissio hereditatis aeternae, 317. Patria aeterna promissa Abraham nomine terrae cuius possessio non est perpetua, *ibid.* Testamentum aeternum, non vetus, sed novum, 334.

Testimonium quod nuntium de Dei bonitate constituit, 479. Hoc gratia generalis plurimae fuit laetitia occidens, & odos mortis, *ibid.* Quod in Israel per legem & prophetas gerebatur, hoc in universis nationibus totius creaturae testimonium & miracula bonitatis Dei semper exiit, 478.

Tetrarcha fuit Herodes, Antipater, Lyfias, & Philippus, 378.

Terribis exercitum prodit, 128. Romanis ductus ante Aurelianum triumphatorem, ab eo honoratur, *ibid.*

Thales philofophus, 374.

Tharx pater Abraham anno 500 *sec. 700*, 375.

Theodorici regis filii inter se dissentient, 406.

Theodorus Cynocenta Presbyterorum. Camillo altero in eodem ecclesiae Presbytero excerpta nonnulla liberorum S. Augustini de Praxide. S. Augustinus, & de dono perseverantiae ad Proferperum 4. dig. 1, 375.

Theodosium Gregorius confessor regni facit, 171. Isares feliciter grexit contra Gothos, *ibid.* Theodosii basileus, 466. Theodosius XLII. regnat cum filio, 370. Theodosius moritur, *ibid.*

Theodosius XLVI. regnat, 402. Valentinianum Caesarem fallum in Occidentem mittit, *ibid.* Theodosius moritur, 424.

Theon XV. Alexandrinorum Episcopus, 388.

Theophilus VI. Antiochia Episcopus, 384.

Theophilus Caelestinus, 375.

Theophilus Joannis Chrysofomi hostis, 378.

Therma Commodiana, 385.

Tholan quot annos iulius, 372.

Thurimodus Theodorici regis filius & successor, 405. Occidit germanie fidei, *ibid.*

Thracia a Romanis victa, 377.

Thracia in provinciam redigitur, 375.

Tiberius occupat Armeniam, 376. Tiberium Dalmatam Sarmatibus fulegit, *ibid.* Tiberius III. imperat, *ibid.* Tiberius Drufum confessorum regni facit, *ibid.* Tiberii victoria, *ibid.* Triumphus, *ibid.* Tiberii frons la multos reges, *ibid.* Tiberius Christum inter deos referri postulat a Seana, cuius consilio Christiani Urbe pelluntur, 373. Tiberius moritur, *ibid.*

Timar XVII. Episcopus Antiochia, 386.

Timida, & de propria infirmitate trepidantibus sperandum est superius virtutis auxilium, 364.

Timor obedientiam parit, 309. Timor castus & liber, quo recte vivitur non metu pecca, sed iustitia amore, carnis desideria comprimit, 346. Timor duplex, 308. Deus timendus & amandus, 374. Deus quomodo timendus, 385. 355. *Epigr.* 71. Non est amicus recti qui ex timore facit praecipuum, 405. Timor Dei donum Dei, 472. Castus timor quo cavetur ne offendatur charitas, non quo metuitur ne damnetur impietas, 314. Confensum voluntatis pro gratiam signi, non solum ex doctrina & illustratione, sed etiam ex terrore & morte, 400. Deus est timendus, quam extra, 371. 375. *Epigr.* 71. Non metuit quid ei faciat homo, qui ipse innotorem (diabolum) Dei vincit omnino, 380. Timor Domini principium sapientiae, & donum Dei, 381. Ille est utilis timor qui spe erigit, non qui desperatione demergit, 374. Per timorem Dei superaverunt martyres timorem mundi, 407. Qui iam timere addi sibi potest timorem, qui succurret mortificationis cooperatorum, adhibetque carnis, 341. Timor quid in iustificatione agat, 380. Timor parit amor iustitiae actiones similes, voluntate diffimiles facit, 306. & *seq.* Timor sapientiam gignit, 400.

Timotheus Roma martyr, 382.

Timothei religio, 372.

Titus Judaea capit & doctore. Iherosolymis interfecit, 380. Titus VIII. regnat, 381. Eius scientia, & bonitas, *ibid.* Amphitheatrum Titi, *ibid.* Titi mors, *ibid.*

Titus Diaconus vir sanctus & Felice interpres, 400.

Tolerantia in persecutionibus petenda, et validior sit dilectio Dei, quam magnitudo supplicii, 266. Tolerantia est virtus, non tamen quod tolerare amatur, 300. Tolerantia fortitudo nonnulli in gratia Dei, 184. Ipsa est fructuosa tolerantia, qua servitium persequendum dilectione suscipit mandatorum, 344. Nihil non tolerandum cogitatione cum Christus passus sit pro nobis, 420. *V. 60.* Quomodo a servitio domini, & a plurius principibus ferendi, 345. 346. *Epigr.* 18. Qui alicui non tolerat non profectus se ostendit, 323.

Trejanus XI. regnat, 381. Vigile actus, & ubi Imperator electus,

tra, *ibid.* Trajanus mortis & sepultura, *ib.* Trajana in deum refertur, *ibid.*

Translatio capituli S. Joannis baptiste, 397.

Translatores rex Vandolorum, 402.

Tribulatio & contradiçtio inevitabiles recta vivere proponunt, 347. Tribulationem necesse, 370. Tribulationem militum, 372. In tribulationibus Deus opem differens misericors est, 305. Illa amaret in omni nostra liberatione, qui invocatus est in omni tribulatione, 312.

Tribus fuit populi per sua familia distributi, 367.

In Trinitate deitate nulla differentia, 386, 388. *Epigr.* 11. Ex unitate quae format inter unum motus fides & charitas adhaerentiam Deo, multo certius concluditur esse in Patre & Filio & Spiritu-sancto unitas personae, 320. Ubi solus Pater & Jesus Christus verus Deus cognoscendus dicitur, consequenter intelligitur & Spiritus-sanctus, 324. Pater & Filius non una persona, sed una deitas, 318. Deitas Trinitatis immutabilia, 327. Nunc per incarnationem Verbi natura humana accipitur, ut incommutabili aeternitate potiarer, *ib.* Tres sunt Pater, & Filius, & Spiritus-sanctus: sed ipsa Trinitas unus est Deus, 324. Opera Patris & Filii inseparabilia, 316. Nulla difficultas in summa Trinitate, 323.

Trinitas patetia iniqui melior quam laetitia sacratae, 309.

Truchilus prima quadrigam iungit, 371.

Trejus quo tempora rapta, 323.

Tropica locutio, quae significatur per id quod continet, id quod continetur, 375.

Tullius *Agellius* rex Romanorum, 374.

Turris Babylonica extructio cohibetur, 493.

Tyranus XIX. Episcopus Antiochiae, 382.

De Tyrie & Sidone, 341.

Tyrus condita, 371.

V

Vallens catholicos persequitur, 311. Valens tandem catholicos exhereditis exilio, deinde cum Gothicis manu confecta, a suis desinit, & caeso exercitu, ipse sagitta fustis, in castra deportatus, ibi cum eodem comboritur, 326.

Valentinianus ortus, 320. Valentinianus & Valere XL. regnat, 321. Valentinianus mors, 324.

Valentinianus cum Theodoro XI-II. regnat, 326. Valentinianus fustis mortis, 327.

Valentinianus Augustus appellatur, 400. Valentiniana Theodoti filium in matrimonium accipit, 403. Valentinianus mors, imprudenter non declinat, 405.

Valentius haereticus, & alius erroris, 383.

Valerianus & Gallienus XXVI. regnant, 387. Valerianus captivus sub Sapore Persarum regis, *ibid.*

Vana gloria tentationem quia sentiat, 316. Huic difficile resistit, *ibid.* Vana propius mentis gloriam omni esse peccato nocentiorum, 328.

Vandalis & Alanis in Gallias ingressi, 398. Vandali Romam capiunt, *ibid.* Vandali Hispaniam occupant, *ibid.* Vandali ad Africanam transierunt, 400. Pax cum Vandalis, 400. Vandolorum regni status, a Roma capta per senes non pueros, 402. Vandolorum regni finis, *ibid.*

Vasa ira, Duo bene eis meritis, vasa misericordiae profuerunt, 38.

Velle, Deus dat bonum velle, 296.

Venit ad Filium deum Patris, quomodo, 474. Deus dux est ad seipsum, 472.

Ventis nihil velocitas, sed his preloretur est veritas aemulatio, 307. Ventorum nomina animae significantur, quia inevitabiles sunt, *ibid.*

Verba dicuntur etiam fidei verbi fides, propter significationem, 322. Sagitta acuta verbum Dei, cum nimis penetrat, inflammant corda, non faciunt, 343.

Verbi missio incarnationis Christi, 378. Verbum Ierusalem, 383.

Verbum Dei Jesus Christus in oculis a Patre inde differitur, 373.

Verbum Dei Patris Christus, 318. Verbum Dei usque ad misericordiam nostram potenter misericordiam suam, 326. Verbum Dei Deus, non creatura, 318.

Verbum Dei ruminandum, 320. Verbum quod in Scripturis sanctis omnibus continetur locuta & lumen, 360. Non omnes qui audient verbum vocantur a Deo, 463. Verba Dei signis Dei, quibus sanantur bene vulnere, 361. Verba praeteriti & futuri temporis quomodo dicantur de Deo, 343. Verbum Dei est hominem, sicut quibus est Angelorum, 344.

Veritas multis odiosa, & talium poena, 301. Veritas Domini aeterna in his quae promittit & quae minatur est, 335. Veritas omnium aeterna lex immutabilia, quae Deus est, 326. Qui inspectionem veritatis sibi tribuent, non Deo, quod illuminante Dei gratia inventarunt, obsecrante superbia perierunt, 458. Spirituali voluntate carent, *ibid.* & temporalis Dei dona vitio corrumpunt, *ibid.* Dogmata mundanorum assequi, & Christo comparare, abhorreti erunt; quia nisi aliquid reddi verique diceret, non existerent homines, sed est ipsa veritas, 365. Homo veritatem predicationis humiliter potest ab his qui veritati contradicunt, non ipsa veritas, 328.

Verum tacendi vel non tacendi causae, 41. Verum quando dicendum, quando tacendum, *ibid.* Utilia est aliquando verum tacere, *ibid.* Bonum vincit a veritate, 320.

Vespasianus adversus Judaeos militatur, 380. Hoc superat, *ibid.*

Vespasianus VII. regnat, *ibid.* Vespasianus moritur, 381.

Verranis Imperio occupato, silebit, 323.

Veneris Christianos persequitur, 389.

Via peccatorum exterminanda aliquando, 372. Via vitae agnita, nec ovis dilato corde currit, 324, 326, 327. *Epigr.* 10. Via factorum Christus, 366. In qua loquens, nihil collousi potest, sed iuncta eam, *ibid.* Nulli per hanc viam gradienti sociari potest, *ibid.* Via Domini misericordia & veritas, in quibus omnis Dei opera consummatur, 364.

Vicennius Constantini, 389.

Vicior XIII. Romae Episcopus, 383. frebit de religione, *ibid.*

Viduitas & prosperitas facula in omnibus Christianis, 324.

Vincere. Quis vincit in bono malum, 307.

Vindictalis Episcopus Concilio Aracense II. subscipit, 413.

Vindicta impietatem quomodo afflicta iustus, 307.

Vinici Maximus Quasor delegatus obdormit, 378.

Virginitas nascitur, 377. Virginitas moritur, 378.

Virginitas carnis, & animae, 321, 326. *Epigr.* 76.

Viri sanguinem sunt qui oderunt fratres, 363.

Virtus principaliter Deus est, cui non aliud est habere virtutem, quam esse virtuosum, 384. Summi boni significatio in appellatione virtutis, 361. Virtutes cum vitio non simul consistere, 324. Virtutes omnes sunt exceptione, nisi donata essent nobis, non inveniuntur in nobis, 394. Exhortatio ad virtute.

virtutes & mundi contempnunt, ad verum mundanarum in-
certitudinem, & brevitatem, 45b. *V. 2.* Error Casualis, ap-
petitum virtutum habere hominem a seipso, prima ejus de-
cisionis contraria, 177. Virtutem feminam in homine pecca-
to creata, 185. Nec haberi queant, nisi eo relictoque qui
dederat, *ibid.* Ter virtutem amplius a se fidelium spei, est
augustinum iudicium vanitati, 186. Opera eorum omnia im-
mundum, quia his per superbiam non Deo subduntur, sed ei
qui primus recessit a Deo, 187. In ingenuis impiorum licet
multa laudabilia, non tamen vera virtutes, *ibid.* *¶* *sep.*
Multi virtutum studiis inharens delictorum, pocius prevalens,
188. Ab eo virtutum portu, a quo habebitur plenitudo, 309.
Totum quod virtus est, Deus est, 460.

Vita corporalis & animae, 306. Vita brevis, si attendatur mun-
di duratio, nihil ducitur, 45b. *V. 11.* Vita praesens mentis
traventionibus impugnat, unde etiam redempti indefectum
opera Redemptoris implorant, 186. Vita praesens dies belli,
qui vel forma, vel iura nunquam desit adversitas, cui re-
surgendi debet, 164. Vita beata amanda et habenda, & pro-
pter eam alia omnia: sola aeterna talis, 308. Quomodo vita
viva vii infundendum, 339. *Epigr. 43.*

Vitalis XX. Antiochia Episcopus, 391.

Vitellus Imperium invadit, & occiditur, 180.

Vitium omnia contra naturam rei cuius est vitium, 316. Vitium
nec in fumo bono, nec nisi in aliquo bono 370. Contra
omnia vitia continens fuit bella virtutibus, 363.

Vivere rebus necesse, & occiditur, 408.

Vivere velis aeternum, non male vivere, 318. Nec angelo, nec
homini virtutem secundum se, sed secundum Deum, 307.
¶ *sep.* Bene loqui & male vivere est sua se voce damnare,
306. 184. 179. *Epigr. 4.*

Viperae Jurisdictionis, 388.

Vita fidelium inter la facienda, & quando vera sit, 350.

Unitas charitatis servanda etiam cum inimicis, exemplo Chri-
sti, 173.

Vocatio secundum propositum non omnium est, sed tacitum
electorum, 39. Ex vocatione secundum propositum omnes
gratia oriantur, *ibid.* Evangelio per omnem terram currit,
fit omnium gentium vocatio, praevallente gratia Dei creden-
tium fidem, 370. Vocatio electorum propria, non quia cre-
diderunt, sed ut credant, 39. Qui secundum propositum vocat-
ur, non potest dicere, credidi, ut sic vocetur: praevenerit
eum quippe misericordia Dei, quia sic vocatus est ut crede-
ret, *ibid.*

Vocatio omnium gentium, 406. *¶* *sep.* Vocationis tempus dis-
positum omnibus gentibus, *ibid.* Vocatio quorundam con-
dilata sit infestabile, 478. Causa dilata vocationis occultis,
ibid. Vocational Christi respondere est credere ei & obedire,
304. Nullus ante vocationem iustus dici potest, 176. Vocis
obsecrationis & litterarum paginarum non caret ejus virtus cui
serviunt, 370.

Voluntaria oris sacrificia laetitia confessione charitatis, non tim-
ore necessitate oblata, 300.

Voluntas nulla preciorum Dei voluntate: contra quam cum a-
liqua fieri sinit, misericordiam facit iudiciumque demon-
strat, 313.

Voluntas triplex: sensualis, animalis, & spiritalis, 407. Est in
parvulis aliqua, *ibid.* Voluntas humana sine gratia qualis sit,
410. Bona omnium virtutum germen, *ibid.* Bona inspiratur
& regitur a Deo 481. Voluntas non auctor per gratiam,
370. Quomodo Apostolus dicitur, *Pelle adjutor mihi* etc. 171.
V. 11. Vita vocat est, & sub gratia constituit, *ibid.* Omnia bo-

na motus voluntatis est, & inspirationis divinae, 306. *¶*
sep. Voluntas saltem omnium generalis quorundam vero pec-
cualis in Deo, 467.

Voluntas Dei aeterna & incommutabilis: in qua simul est quid-
quid in rebus praescripti, ut sequitur, 306. Voluntatem ad-
stram ut purgaretur Deus non exposita, sed producta, 402.
Voluntas Dei non est causa perditionis hominum, est causa
quae pro meritis eis promittit, 131. Sacerdotibus creden-
dam Deum velle ut omnes homines salvi fiant, qui etiam
illos salvet qui salvari noluunt, 130. Apostolus enim per
omnium salute orati precatur, quod in conspectu Ecclesiae ca-
hoditur, *ibid.*

Voluntati Dei humanae obistere voluntate dicuntur Maximili-
an, quibus responderet, 40. Voluntatem timentium se Deus
fecit, quia quae erat Domini, esse cepit & servi, 371. Vo-
luntatem suam quando homines faciant, & quando etiam vo-
luntatem Dei voluntate agant, quibus & Deo preparatur & ho-
minibus quod volunt, 318. Deservenda opinio est quae Deum co-
sequam mala voluntate aut alioquin credit auctorem, 113.
Exempla probant aliquando Deum nolite fieri, quod homi-
nibus facere Deo voluntate voluntur, 389. Nullus bonae vo-
luntatis motus, nisi ex Spiritu sancto, 181. Bona voluntas ho-
minis sic sua propria est, ut nonnulli Deo inspirante conce-
pta sit, 184. Voluntas Dei prima & femina omnium causa,
semper iusta, 189. 166. *Epigr. 35.* Quod de sanctorum
origine voluntatem contra Palaganos clare definit, 175. Vo-
luntas sensualis & carnalis in parvulis, ad quae extendatur,
477. Eadem in adultis, 478.

Voluptas. Qui gaudent in mortificis voluptatibus, fore dolo-
ris timere est non possunt, 313. Voluptates lethiferae per-
tinent perditionis, 419.

Votum oblatio suavitatis Dei, 410. Votum continentiae perpe-
tuo mutuo inter conjuges confectum initium, 16.

Vox & sonus ut differat, 164. Vox mentis interior affectus,
166.

Vrbanus XVI. Romae Episcopus, 386.

Vrbanus Episcopus accusatur Priscillianii communionem prae-
stare, 180.

Vrbanus Antipapa secundus schismatis auctor, 189.

Wallia regnum invadit, 189. Pax cum Wallia & Constantia
firmatur, *ibid.*

Uxor viro data auxilium, 461. *V. 116.* Quomodo viri salutem
promovere possit & debeat, *ibid.* *V. 117.* Uxor regi
patria, 119.

X

X-annus Telesphus Lesbon credit, 179.

Xerxes Darii filius regnavit 375.

Xiphos VI. Romana Ecclesiae praefectus, 183.

Xiphos XXIII. Romae Episcopus, 185.

Xiphos Romanus Ecclesiae praefectus, 30. Xiphos XLII. Romae
Episcopus, 401. Xiphos Papa: oculorum gratia hostes abigere
illi servatam, 180. Augustini ad eundem Epistolae, quae in-
dicantur quomodo transfundi qui gratia regnantur, 181. Xi-
phos, Leonis hortatu, Julianum scholae ireperare in
communione Ecclesiae, & sedem recuperare molientes repel-
lit, 401.

Z

Zabdas XXXVII. Hierosolymis Episcopus, 389.

Zachei Domianus preparavit animum, cujus elegit hospitium, 176. Quasi a Christo & praevenit, *ibid.*

Zacharia IV. Hierosolymorum Episcopus, 382. Post quem V. Tobias. VI. Beniamin. VII. Joannes. VIII. Matthias. IX.

Philippus ibid.

Zacharias propheta, 379. *Zacharias* interfectus, 374.

Zabener IX. Antiochia Episcopus, 386.

Zelus amoris, non livoris, 342.

Zeno Philosophus, 375.

Zenobia Odoacri vidua Orienti imperans vincitur, 388. Roma ante Aurelianum triumphantem ducta, confestim, *ibid.*

Zephirus XIV. Roma Episcopus, 386.

Zephyrus XXXIX. Roma Episcopus, 399. *Zofeni* Episcopi ad orbis universi Episcopos, 374. & *seq.*

F I N I S.

4-3-5

